

שבוע פרשת דברים - שבת חזון

(31 July – 6 August 2022)

ג' – ט' מנחם־אב תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצֻוֹתֵינוּ, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דֶּגַּף וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵינוּ, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וָאָרֶץ:
ג אֲלִיתָן לְמוֹט רִגְלְךָ אֶל־יָנוּם שְׁמֹרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרֶךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינְךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְפֹּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מַעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחִבְרָה־לָּהּ
יְחָדוּ: ד שֵׁשׁ עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבַט־יְהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ
כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלֹוה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה יום חמישי בערב, ז' מנחם־אב, אך "מנהג ישראל לקדש
דווקא במוצאי תשעה באב" (השנה, תשפ"ב, ביום ראשון בערב, י' מנחם־אב)

(ממכתב מוצאי ת"ב ה'תשד"מ שנדפס להלן בהמשך העמוד)

אגרות קודש

ב"ה, מוצאי ת"ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
ולשמחה ולמועדים טובים,
יום רביעי פ' פנים בפנים דבר הוי' עמכם,
שנת ה'תשד"מ. ברוקלין, נ.י.
תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכ' והמצוי"ב והערות התמימים ואנ"ש נתקבלו ות"ח.

ע"פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה דוקא במוצאי ט"ב,

ומפורש הטעם בכ"מ, כי בשוי"ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה, וגם כי
במנחת ט"ב נולד המשיח,

הרי הזמ"ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניני תשובה והתומ"צ, שהן המבטלות
סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל המסובב – הגלות ו)
הן נגאלין.

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה,
שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד
התורה והידור בקיום מצותי,

המשך בעמוד לד

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כב) מסכת כתובות עם ביאורים	כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	כג) מדרש רבה למגילת איכה	כה) אדמו"ר הזקן
ג) מאמר ד"ה בלע המות לנצח			
ה) יום ג' פרשת דברים, ה' מנחם-אב, ה'תשכ"ה	ה		
ד) מאמר ד"ה אלה הדברים			
ה) שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה	יא		
ו) שיחת יום ג' פרשת דברים,			
ה' מנחם-אב, ה'תשכ"ה	יז		
ז) שיחת שבת פרשת דברים,			
תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה	כא		
ח) לקוטי-שיחות פרשת דברים כרך יט, ג	כט		
ט) לקוטי-שיחות פרשת דברים כרך יט, ד	לה		
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח			
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מ		
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת דברים	מג		
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת דברים	מד		
יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
יד) לשבוע פרשת דברים	עב		
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת דברים	פג		
הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פו		
שיעורי רמב"ם			
טז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת דברים	פט		
יז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת דברים	קעו		
יח) – ספר המצוות, לשבוע פרשת דברים	קצד		
יט) נביאים וכתובים			
יחזקאל פרק כג, דברי הימים פרק ז-ח	קצו		
כ) משניות – מסכת תרומות/מעשרות			
ביאור קהתי	קצח		
כא) עין יעקב מסכת יומא	רה		
ב) מדף כה עד דף לא	רו		
ג) מדרש רבה למגילת איכה	רלה		
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:			
ד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים			
ה) אדמו"ר הזקן	רנה		
ו) שולחן ערוך הלכות עירובין			
ז) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנה		
ח) לקוטי תורה ברבות עקב: דבר אחר "ושמר לך"			
אדמו"ר הזקן	רנו		
ט) תורת חיים			
אדמו"ר האמצעי	רנט		
י) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך			
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רס		
יא) תורת שמואל תרל"ג			
אדמו"ר מוהר"ש	רסא		
יב) ספר המאמרים – המשך תער"ב			
אדמו"ר מוהרש"ב	רסב		
יג) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)			
אדמו"ר מוהר"צ	רסג		
יד) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק			
אדמו"ר מוהר"צ	רסז		
טו) ספר הזכרונות פרק קכ	רסח		
טז) אגרות קודש			
אדמו"ר מוהר"צ	רעא		
יז) רמב"ם – הלכות בית הבחירה	רעג		
יח) חומש לקריאה בציבור	רעה		
יט) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רפג		
כ) ביאורים לפרקי אבות פרק ג	רפה		
כא) לוח זמנים לשבוע פרשת דברים	רפו		
כב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

- 1 על ימות המשיח העתידים לבוא, אומר הנביא ישעיה:
 2 **בַּלַע** הכרית, ביטל הקדוש-ברוך-הוא את **הַמָּוֶת לְנֶצַח** ו**מָחָה הָיוּ**
 3 **אֱלֹקִים דְּמָעָה מַעַל כָּל פָּנִים**¹, ו**מִבְּאֵר אֲדָמוֹר מִהָרָשׁ** רבי
 4 שמואל, הרביעי בשושלת אדמו"ר חב"ד **בְּמֵאמְרוֹ** במאמר חסידות שלו
 5 **דְּבוּרֵי-הַמִּתְחִיל** הפותח בפסוק
 6 **הִזָּה², דָּזָה שְׁלֻעָתִיד-לָבֹא**
 7 בימות המשיח יִהְיֶה **"בַּלַע הַמָּוֶת**
 8 **לְנֶצַח"** המוות יתבטל לחלוטין הוא
 9 **לְפִי שְׂאֵז** באותו הזמן יִהְיֶה הקיום
 10 של היעוד הנבואי **"וְאָתָּה³ רוּחַ**
 11 **הַטּוֹמָאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"**
 12 וכיוון שלא תהיה בעולם טומאה, היפך
 13 הקדושה, לא יהיה בעולם מוות.
 14 **וַיִּוָּכֵן זֶה** לפי המשמעות הפנימית
 15 של הדברים **בְּהַקְדִּים הַטַּעַם**
 16 **דְּהַמְבֹאֵר בְּקִרְאָה** בפסוק
 17 **(דְּלִקְמֶן)** שְׂעֵל-יָדִי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נַעֲשֶׂה מִיתָה
 18 **חֲטָא עֵץ הַדַּעַת** של אדם הראשון
 19 ואשתו חוה **נַעֲשֶׂה מִיתָה**
 20 **בְּעוֹלָם, הִינּוּ שְׁמִיתָה וְחֲטָא עֵץ הַדַּעַת שְׂכִים זֶה**
 21 **עֵץ הַדַּעַת שְׂכִים זֶה לָזֶה**
 22 ולאחר ביאור הסיבה לכך שחטא עץ
 23 הדעת גרם שתהיה מיתה בעולם, יובן
 24 מדוע כאשר יקויים היעוד שרוח
 25 הטומאה תעבור מן הארץ, יקויים
 26 היעוד שלעתיד לבוא לא תהיה מיתה
 27 בעולם, כפי שיתבאר להלן.
 28 **וְהַעֲנִין הוּא, דְּעֵל-יָדִי חֲטָא**
 29 **עֵץ-הַדַּעַת נַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם**
 30 **תַּעֲרֹבּוֹת טוֹב-וָרָע⁴.**
 31 **דְּמִצִּיאָתָּה הָרַע כְּשֶׁלַעֲצָמוּ הָיָה**
 32 **גַּם קוֹדֵם הַחֲטָא, אֲלֹא שְׂאֵז**
 33 **הָיָה הָרַע מוֹבְדֵל מִהַטּוֹב,**
- וּכְיָדוּעַ⁵ בקבלה וחסידות **שְׁבַתְחַלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה מְדוּר**
הַקְּלִיפּוֹת המקום בו נמצאים הכוחות של היפך הקדושה הנקראים 'קליפות'
 כי הם מכסים על האלוקות כמו קליפה המכסה על הפרי **לְמַטָּה**
מִהָעוֹלָמוֹת דְּקָדוּשָׁה ולא בתוכם, **וְעֵל-יָדִי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת**
נַעֲשֶׂה תַּעֲרֹבּוֹת טוֹב-וָרָע
(בְּכָל הָעוֹלָם⁶) ולא רק בדברים
 מסויימים ובדרגות מסויימות אלא בכל
 ענייני העולם הזה הגשמי יש תערובת
 של טוב ורע), **שְׁהָרַע מְעוֹרָב**
בְּטוֹב וְהַטּוֹב בָּרַע, וְעַד כִּי כֵךְ
 הוא העירוב ביניהם **אֲשֶׁר אֵין טוֹב**
בְּלֹא רַע, וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב⁷.
 וְהוּא מִה שְׁכָתוֹב⁸ בתורה לאחר
 החטא של אכילת פרי עץ הדעת
 וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח הָאֵדָם יָדוֹ
 וְלִקַּח בְּנוֹסֵף לִכְךְ שֶׁכָּל מֵעַץ הָדַעַת
 גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי
 לְעוֹלָם, דְּלִכְאוּרָה, הָרִי
 בְּרִיאַת הָאָדָם (מְלַכְתַּחְלָה
 קודם חטא עץ הדעת) הִיְתָה
 בְּאוֹפֶן שְׂיִהְיֶה חַי לְעוֹלָם וְרַק
 אחרי חטא עץ הדעת באה מיתה
 לעולם, כאמור, וְהַטַּעַם עַל זֶה
 שְׁנִצְטָנָה שְׁלֹא לְאָכֹל מֵעֵץ-
 הַדַּעַת הוּא בְּכִדִּי שְׁלֹא יָמוּת
 (כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁹ בתורה בדברי
 האזהרה לאדם הראשון לא לאכול
 מפירות עץ הדעת וּמֵעֵץ הַדַּעַת גו'
 לא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס כ"א אדר* - תשמ"ח. (** יום סיום אמירת קדיש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של - יבלחט"א - כ"ק אדמו"ר שליט"א. (1) ישע"י כה, ח. (2) דשנת תרכ"ח - ג' נדפס בסה"מ תרכ"ח ע' מ. ולאחריו בא ד"ה רבת את ריבם, שהוא דרוש הנ"ל עם הוספות. (3) זכר"י יג, ב. (4) תו"א בראשית ה, ג ואילך. וראה מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ד ע' א'קעו ואילך. ד"ה דבר וגו' כי אתם עוברים תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' קצו). ובארוכה - ד"ה ושבתה, במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תדש ואילך. ד"ה הנ"ל תרס"ב (סה"מ תרס"ב ע' ש ואילך). (5) ל"ת להאריז"ו פ' בראשית ד"ה ונבאר מעלת אדה"ר. אוה"ת דרושים לפסח ע' תשנח. סוף המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קצו) ותש"ד (סל"ג - סה"מ תש"ד ס"ע 139 ואילך). ועוד. (6) ראה בארוכה ד"ה ושבתה הנ"ל, דע"י חטא עה"ד נעשה תערובות טו"ר בכל ד' הסוגים דדצח"מ. (7) ראה לקו"ד כרך א פז, א ואילך. (8) בראשית ג, כב. (9) שם ב, יז.

(*) סיום השלושים להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע.

בלע המות לנצח ומחה הוי' אלקים דמעה מעל כל פנים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אַכְלָךְ מִמָּנוּ מוֹת תָּמוּת), וּמָה אַכְפֹּת שְׂיֵאכַל מִעֵץ הַחַיִּים
 2 וַיְהִיָּה חַי לְעוֹלָם, וְהָיָה כֵן נִבְרָא מִתְחִילָה, וְלִמָּחָה כֵּת יֵשׁ לִמְנוּעַ אֶת
 3 הָאֲכִילָה מִעֵץ הַחַיִּים?
 4 וּמִבָּאָר אֲדַמּוּ"ר הִזְקֵן¹⁰, דְּמִפְּנֵין שְׁעַל-יְדֵי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת
 5 נִתְעַרְבַּ רַע בְּאָדָם, לָכֵן,
 6 "וַעֲתָה" (לְאַחֲרֵי חֲטָא עֵץ-
 7 הַדַּעַת) יֵשׁ לַחֲשׂוֹשׁ "פֶּן
 8 יִשְׁלַח יָדוֹ גּוֹ' וְחַי לְעוֹלָם",
 9 וְאִמְנָם לִפְנֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת הָאָדָם הִיָּה
 10 אִמּוֹר לַחַיּוּת לְעוֹלָם, אֲבָל מִעֲכָשִׁי,
 11 אַחֲרֵי הַחֲטָא, הַחַיִּים לְעוֹלָם הֵם חֲסֻרִין
 12 בִּי קְשִׁיָּהּ הִיא הָאָדָם חַי
 13 לְעוֹלָם, גַּם הָרַע הַמְעוֹרָב בּוֹ
 14 יְהִיָּה לוֹ קִיּוֹם לְעוֹלָם וְאֵת זֶה
 15 חֻבָּה לִמְנוּעַ, כִּי בִסְפוֹר שֶׁל דָּבָר
 16 מִצִּיּוֹת הָרַע צְרִיכָה לְהַתְבַּטֵּל לַחֲלוּטִין.
 17 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לּוֹמַר, דְּזֶה
 18 שְׁעַל-יְדֵי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת
 19 נַעֲשֶׂה מִיתָה בְּעוֹלָם, הִיא
 20 בְּכָרִי שְׁלֹא יְהִיָּה קִיּוֹם לְהָרַע
 21 כִּי כִשְׁהָאָדָם יָמוּת, הָרַע שְׂבוּ יִתְבַטֵּל,
 22 בְּנִזְכָּר לְעִיל.
 23 וַיֵּשׁ לּוֹמַר, דְּהִמִּיתָה בְּעוֹלָם
 24 שְׁנַעֲשִׂתָה עַל-יְדֵי חֲטָא עֵץ-
 25 הַדַּעַת, הִיא מְסוּבָּכָת בָּאָה
 26 כְּתוּצָה מִהַחֲטָא עֲצָמוֹ שְׂהוּא
 27 הַסִּיכָה לִכְךָ שְׂבָאָה מִיתָה לְעוֹלָם, כְּפִי
 28 שְׂמִשְׁחִין וּמִבָּאָר.
 29 וְהָעֲנִין הוּא, דְּעֲנִין ה' חַיּוּת'
 30 הוּא בְּקִדּוּשָׁה דְּוָקָא כִּי חַיּוּת
 31 הָאֵמִיתִית נִוְבַעַת מִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 32 בְּעַצְמוֹ, מִקּוֹר הַחַיִּים, מַה-שְּׂאִין-כֵּן
 33 הָרַע וְהַטּוֹמָאָה (הִיפּוֹךְ
 34 הַקְדוּשָׁה) הֵם 'מּוֹת'¹¹, כִּי
 35 כְּשֶׁאֵין קְדוּשָׁה אֵין חַיּוּת, וְלָכֵן,
 36 מִפְּנֵין שְׁעַל-יְדֵי חֲטָא עֵץ-
 37 הַדַּעַת נִתְעַרְבַּ רַע בְּאָדָם וְנִכְנַס
 38 בּוֹ כּוּחַ שֶׁל הִיפּוֹךְ הַקְדוּשָׁה, מָוֹת
 39 וְרוּחָנִי, מָוֶה נִשְׁתַּלְשֵׁל בּוֹ גַּם
- מִיתָה כְּפִשׁוּטָה מוֹת גִּשְׁמִי, וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מָוֶה
 שְׁלַעֲתִיד-לָבֹא בִּימּוֹת הַמְּשִׁיחַ יְהִיָּה "בִּלְעַ הַמּוֹת לְנִצָּח" וּיִתְבַטֵּל
 לַחֲלוּטִין הַמּוֹת הַגִּשְׁמִי, דְּמִפְּנֵין שְׂאֵז יִתְבַטֵּל הָרַע וְלֹא תִּהְיֶה כֻּלָּל
 מִצִּיּוֹת שֶׁל הִיפּוֹךְ הַקְדוּשָׁה, מָוֹת הַרוּחָנִי¹², עַל-יְדֵי-זֶה יְהִיָּה
 בְּמִילָא גַּם "בִּלְעַ הַמּוֹת"
 כְּפִשׁוּטוֹ כִּי כִשְׂמִתְבַטֵּל הַגּוֹרָם
 וְהַסִּיכָה, מִתְבַטֵּל מִמִּילָא הַתּוּצָה.
 (ב) וְהָיָה הַטַּעַם עַל-פִּי חֲסִידוֹת
 עַל זֶה שְׂדוּקָא לְעַתִּיד-לָבֹא
 יִתְבַטֵּל הָרַע (שְׂעִינִין וּמִשְׁמַעוֹתוֹ
 הוּא מָוֹת הַרוּחָנִי, וּבְמִילָא
 כֹּאשֶׁר תִּתְבַטֵּל הַסִּיכָה תִּתְבַטֵּל גַּם
 הַתּוּצָה וּיִתְבַטֵּל גַּם הַמּוֹת
 כְּפִשׁוּטוֹ) הוּא, כִּי אֵז בִּימּוֹת
 הַמְּשִׁיחַ יְהִיָּה גִּילּוֹי אִוֹר אֱלֹקִי
 נַעֲלָה בְּיוֹתֵר, שְׁלֵגִבִּי אִוֹר גְּדוֹל
 וְנַעֲלָה זֶה, מִתְבַטֵּלִים בְּמִילָא
 כָּל הַמְּנַגְדִּים לְקְדוּשָׁה.
 וּמִבָּאָר הַרְבֵּי מִהַר"ש בְּמִאָמְר¹³
 הַנִּזְכָּר לְעִיל, דְּהָגַם שְׁגָם בְּזִמָּן
 שְׂפִית הַמְּקַדֵּשׁ הָיָה קִיָּם,
 וּבְכַפֵּר בְּזִמָּן בֵּית רֹאשׁוֹן
 שְׂנַעֲלָה יוֹתֵר מִבֵּית שְׁנֵי (כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי
 חֲכָמֵינוּ וְל' שְׂבָבִית שְׁנֵי חֲסֻרֵי כֹמָה
 דְּבָרִים שְׂהִי בֵּית רֹאשׁוֹן), וְעַל-
 אַחַת-כְּפִי וְכִפָּה בִּימֵי שְׁלֹמֹה
 הַמֶּלֶךְ שְׂעַל יָמָיו נִאֲמַר בְּזוּהָר שׁוֹ
 הִייתָה תְּקוּפָה נַעֲלִית בְּמִיּוּחַד וְנִיתָן לִכְךָ
 מִשֵּׁל דְּקִיָּמָא סִיְהָרָא
 בְּאִשְׁלֹמֹתָא¹⁴ הִירָח עוֹמֵד
 בְּשִׁלְמוֹתוֹ (כְּפִי שְׂהוּא בִּאֲמַצַּע
 הַחוּדָשׁ), הָיָה גִּלּוֹי אִוֹר אֱלֹקִי
 נַעֲלָה בְּיוֹתֵר, וּמִצַּד גִּלּוֹי זֶה,
 כָּל הַגּוֹיִם נִתְבַטְלוּ לְפָנָיו לִפְנֵי
 שְׁלֹמֶה הַמֶּלֶךְ, שְׁלֹא עַל-יְדֵי

(10) בתו"א שם. (11) ראה בארוכה ד"ה דבר וגו' תרנ"א הנ"ל (ע' קצז ואילך). ד"ה וידבר גו' ערי מקלט תהיינה תרס"ה (סה"מ תרס"ה (קה"ת, תשמ"ח) ע' שכה ואילך). (12) ראה תו"א שם ה, ד "בלע המות לנצח שיהי' ובערת, כמאמר והרשעה כולה בעשן תכלה". (13) ד"ה רבת את ריבם הנ"ל (ע' מא ואילך). (14) זהר ח"א קנ, א. רכה, ב. רמג, סע"א. ח"ב פה, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כו. (15) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ"ט (ע' קסב. שם ע' קסד) ותש"ד (סי"ט וסכ"א - ע' 107 וע' 110-111), וראה גם תו"א שם (ו, א), שהבירור שהי' בימי שלמה הוא בירור בדרך מנוחה, ובתו"א שם שזהו בדוגמת אדה"ר קודם החטא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מִלְחָמָה כָּלִל¹⁵ מבלי כל צורך ששלמה המלך ילחם בהם ויכבוש אותם
- 2 [שָׁלַח] נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה, כִּי שְׁלוֹם הָיָה בֵּימֵיו¹⁶ ולא
- 3 מלחמות כמו בידי דוד המלך], מִכָּל-מְקוֹם למרות שאכן בימי שלמה
- 4 היה גילוי אור נעלה מאד הַגְּלוֹי של האור האלוקי שֶׁהָיָה מאיר בֵּימֵי
- 5 שְׁלֹמֹה הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה
- 6 עֲדִין מְקוֹם לִיְנִיקַת הַחִיצוֹנִים 1 כִּי שְׁלוֹם הָיָה בֵּימֵיו¹⁶], מִכָּל-מְקוֹם הַגְּלוֹי שֶׁהָיָה
- 7 והיה חשש שהאור יגיע לכוחות
- 8 שמחוץ לגבולות הקדושה, אֶלֹא
- 9 שִׁינִיקָתָם אִזּו הָיְתָה רַק
- 10 מֵאַחֲרֵיהֶם דְּקֹדֶשָׁה כלומר,
- 11 השפעה מועטת ומצומצמת, כאדם
- 12 המשפיע למישהו שנוא עליו שאינו
- 13 מביט בפניו אלא משליך לו מאחור,
- 14 והשפעה כזו היא השפעה חיצונית
- 15 וְלֹא הָיָה לָהֶם 'לחיצונים' שאינם
- 16 מצד הקדושה אֲחִיזָה בְּפִנְיֵמִיּוֹת
- 17 של האור האלוקי.
- 18 [וַיֵּשׁ לֹמֶר, דָּזָה שְׂבִימִי
- 19 שְׁלֹמֹה למרות שהייתה זו תקופה
- 20 נעלית שבה היה גילוי אלוקות הָיָה
- 21 עֲדִין מְקוֹם לִיְנִיקַת
- 22 הַחִיצוֹנִים, נִכְר גַּם בְּאוֹפֶן
- 23 הצורה של הַבְּטוּל דִּהְיָוִים אומות
- 24 העולם ומלכיהם שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו
- 25 לפני שלמה המלך שכאמור 'שלום היה
- 26 בימיו. וַיִּכְמוּ מִלִּפְת שָׂבָא, דָּעַם
- 27 הָיִיתָ שָׁגַם בְּהִיּוֹתָ בְּאַרְצָה
- 28 רחוק מארץ ישראל, וְרַק שְׂמֻעָה
- 29 אֵת שְׂמֻעַ שְׁלֹמֹה נַעֲשֶׂה בָּהּ
- 30 בְּטוּל (קֶצֶת), שְׂמֻעַ דָּזָה¹⁷
- 31 בגלל ההתבטלות המסויימת הזו בָּאָה
- 32 מלכת שבא אֶל שְׁלֹמֹה¹⁸,
- 33 וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁבָּאָה אֵלָיו
- 34 וַיִּרְאָתָה אֵת חֲכָמָתוֹ וְכוּ' שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו
- 35 בְּאוֹפֶן שֶׁלֹא הָיָה בָּהּ עוֹד
- 37 רוּחַ¹⁹, כמסופר בספר מלכים א':
- 38 "ומלכת שבא שומעת את שמע
- 39 שלמה..." ותרא מלכת שבא את כל

- 40 חכמת שלמה והבית אשר בנה ומאכל שולחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו
- 41 ומלבושיהם ומשקיו... ולא היה בה עוד רוח", מרוב התפעלות מגדולת שלמה
- 42 המלך, מִכָּל-מְקוֹם גַּם אִזּו עדיין הָיְתָה מִלִּפְתָּה ולא התבטלה בביטול
- 43 מוחלט, וַיִּתְּרָה מִזֹּה, שָׁגַם שְׁלֹמֹה כִּבְדֹּת בְּכָבוֹד גְּדוֹל²⁰
- 44 כמסופר בספר מלכים שם שנתן לה
- 45 מתנות יקרות]. מִדֵּ-שְׂאִין-כֶּן
- 46 הַגְּלוֹי האלוקי הגדול דְּלַעֲתִיד-לְבֹא
- 47 לְבֹא²¹ יְהִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹא
- 48 תִּהְיֶה יְנִיקָה והשפעה לַחִיצוֹנִים
- 49 כָּלִל (גַּם) אפילו לא השפעה
- 50 מועטת ומצומצמת מִבְּחִינַת
- 51 (אַחֲרֵיהֶם) וַיִּתְבַּטְּלוּ הָרַע
- 52 לְגַמְרִי, "בְּלַע הַמָּוֶת לְנֶצַח".
- 53 וּבְאֹר הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל בֵּין
- 54 הַגְּלוֹי של האור האלוקי שֶׁהָיָה
- 55 בֵּימֵי שְׁלֹמֹה (שְׂמֻעַ גְּלוֹי זֶה
- 56 הָיָה עֲדִין מְקוֹם לִיְנִיקַת
- 57 הַחִיצוֹנִים, מִבְּחִינַת אַחֲרֵיהֶם
- 58 עַל-כִּל-פָּנִים 'והחיצונים' לא
- 59 התבטלו לגמרי מול גילוי האור
- 60 והקדושה) לְגְלוֹי האלוקי הגדול
- 61 הרבה יותר דְּלַעֲתִיד-לְבֹא
- 62 (שְׂמֻעַ גְּלוֹי זֶה לֹא יְהִיָּה
- 63 לָהֶם 'לחיצונים' יְנִיקָה כָּלִל),
- 64 מִבְּאֵר הַרְבִּי מִהֶרֶשׁ בְּמֵאמְרָ²²,
- 65 שְׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל
- 66 (בְּעִבּוּדַת ה' הַרוּחָנִית של
- 67 הָאָדָם) בֵּין הָעִבּוּדָה ד'סוּר
- 68 מִרַע' כפועל לְעִבּוּדָה ד'מִוָּאס
- 69 בְּרַע' בתכלית. ד'סוּר מִרַע' הוא
- 70 שְׂמֻדָּחָה מרחיק אֵת הָרַע
- 71 כפועל, אֲכַל אֵינוֹ שׁוֹנָא אֵת
- 72 הָרַע בְּעֵצָם. וּבְמֵלָא, אֵף
- 73 שְׂבֻפְעֵל הוא מְדָחָה אֵת
- 74 הָרַע, נִשְׁאָר אֲצִלּו עֲדִין נְתִינָת
- 75 מְקוֹם לָרַע ויתכן שבעתיד יכשל
- 76 בעבירה חסידוּשִׁלוֹם, וְעַד שֶׁבְּהֵעֵלָם
- 77 לא בצורה של רגש גלוי וניכר יֵשׁ לוֹ
- 78 אִיזָה שְׂמִין אֲהֵבָה לָרַע,

(16) כמ"ש (דברי הימים-א כב, ט) שלמה יהי' שמו ושלומו ושקט אתן על ישראל בימיו. (17) דזהו שנתעורר בה רצון לבוא לשלמה הוא מצד הביטול שנעשה בה (בהיותה עדיין בארצה) ע"י ששמעה את שמעו - ראה המשך הנ"ל תרנ"ט (ע' קסב) ותש"ד (ע' 107) "ומצד גדולת שמו שנשמע למרחוק גם באיים הרחוקים מתבטלים כולם אליו ונמשכים אליו". (18) מלכים-א יו"ד, א"ב. (19) שם, ד"ה. (20) ראה שם, יג. (21) ראה גם ד"ה פדה בשלום תשמ"א (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו ע' זה ואילך) בתחילתו ובסעיף ו. וראה בהנסמן שם הערה 5. (22) ד"ה רבת את ריבם הנ"ל (ע' מב).

בלע המות לנצח ומחה הוי' אלקים דמעה מעל כל פנים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כַּמְבָּאָר ב'תַּנְיָא' 23 בְּדִרְגַת צְדִיק שְׁאִינוּ גָמּוּר, וּבִלְשׁוֹן אֲדוֹמ"ר
2 הֶזֶק שֶׁ: "צְדִיק שְׁאִינוּ גָמּוּר הוּא שְׁאִינוּ שׁוֹנָא חֲסִירָא-אַחֲרָא בְּתַכְלִית
3 הַשְּׁנָא, וְלֹכֵן אִינוּ מוֹאֵס גַּם כֵּן בְּרַע בְּתַכְלִית. וְכֵל שְׁאִין הַשְּׁנָא וְהַמִּיאֹס
4 בְּתַכְלִית, עַל כִּרְחוּ נִשְׁאָר אִיזָה שְׁמֵן אַהֲבָה וְתַעֲנוּג לִשְׁם, וְלֹא הוֹסֵרוּ הַבְּגָדִים
5 הַצּוֹאִים לְגַמְרֵי מִכָּל וְכֵל. וְלֹכֵן לֹא נִהְפֵּךְ
6 לְטוֹב מִמֶּשׁ, מֵאַחֵר שִׁישׁ לוֹ אִיזָה
7 אַחִיזָה עֲדִיין בְּבָגָדִים הַצּוֹאִים, אִלָּא
8 שְׁהוּא בְּטֵל בְּמִיעוּטוֹ וְכֹלָא חֲשִׁיב... וְעַל
9 כֵּן, גַּם אַהֲבָתוֹ לַה' אִינֵה בְּתַכְלִית, וְלֹכֵן
10 נִקְרָא צְדִיק שְׁאִינוּ גָמּוּר. "מָה-
11 שְׁאִין-פֶּן כְּשֶׁהוּא הִיהוּדִי הַעוֹבֵד
12 ה' אִינוּ סָר מִרַע רַק בְּפוּעַל אִלָּא
13 מוֹאֵס בְּרַע, הִנְנוּ שְׁהוּא מוֹאֵס
14 בְּרַע בְּתַכְלִית (בְּדִרְגַת צְדִיק
15 גָּמּוּר), אֵין אֶצְלוֹ שׁוּם נְתִינָה
16 מְקוֹם לְרַע וְאֵין כּוּ אִפִּילוּ שְׁמֵן
17 מִהֲרַע, שְׁהִרִי אֲדָרְבָּא, הוּא
18 שׁוֹנָא אֶת הָרַע וּמוֹאֵס בּוֹ
19 בְּתַכְלִית הַשְּׁנָא וְהַמִּיאֹס.
20 וְעַל-דִּרְפִּיזָה הוּא הַחֲלוּק
21 הַהֲבִדֵל בֵּין הַגְּלוּי שְׁהִיָּה בִּימֵי
22 שְׁלָמָה לְגַלוּי דְלַעֲתִיד-לְבָא,
23 דְהַגְּלוּי שְׁהִיָּה בִּימֵי שְׁלָמָה,
24 עִם הָיִית שְׁגָם לְגַבִּי גְלוּי זֶה
25 מִתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנַגְדִּים וְכַאֲמֹר
26 שְׁכַל הָאוֹמוֹת הֵיוּ בְּטֻלוֹת בְּפָנֵי שְׁלָמָה
27 הַמֶּלֶךְ (בְּדוּגְמַת שְׁגָם בְּעֶבְדוּתָהּ
28 דְ'סוֹר מְרַע' הוּא מְדַחָה אֶת
29 הָרַע וְלֹא מֵאֲפֹשֶׁר לוֹ לְהַתְּבַטֵּא
30 בְּפוּעַל), מְכַל-מְקוֹם יֵשׁ עֲדִין
31 מְקוֹם וְאֲפֹשְׁרוֹת לִינִיקַת
32 הַחִיצוֹנִים וְהַשְּׁפַעָה שֶׁל קְדוּשָׁה
33 לְמִקּוֹם לֹא רָאוּי (מִבְּחִינַת
34 אֲחוּרִים דְקְדוּשָׁה, עַל-כֵּל-
35 פְּנִים לַפְּחוֹת הַשְּׁפַעָה מוֹעֲטָה
36 וּמִצּוּמְצֻמָּת, הַשְּׁפַעָה חִיצוֹנִית מִבְּחִינַת
37 'אַחוּרִים' כַּאֲמֹר לַעֲלִי). מָה-
38 שְׁאִין-פֶּן הַגְּלוּי דְלַעֲתִיד-לְבָא
39 הוּא גִילּוּי גְדוֹל וְעוֹשֶׁם מֵאֵד דְּוִגְמַת
40 ה'מוֹאֵס בְּרַע' בְּתַכְלִית
41 הַמִּיאֹס, שְׁאִין בּוֹ שׁוּם נְתִינָה
42 מְקוֹם לְעַנְּן דְּהַפֵּךְ דְקְדוּשָׁה
43 וְכַאֲשֶׁר גִּילּוּי זֶה מֵאִיר אֵין שׁוּם חֲשֵׁשׁ
44 לְהַשְּׁפַעָה כִּלְשָׁהּ מִצִּיאָרוֹת בְּלִתי
45 רְצוּיָהּ.
- 1 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְעַל-פִּי הַמְּבָאָר ב'תַּנְיָא' 23 שְׁגוֹדֵל הַשְּׁנָאָה שֶׁל
2 הַצְדִּיק ל'סְטָרָא אַחֲרָא' הַצֵּד הָאֲחֵר שְׁאִינוּ צִד הַקְדוּשָׁה וְהַמִּיאֹס שֶׁל
3 הַצְדִּיק בְּרַע, הוּא כְּפִי עֶרְךָ גוֹדֵל הָאֲהָבָה שֶׁל הַצְדִּיק לְהוֹי'
4 וְכַשֶּׁהֲאֲהָבָה שֶׁל הַצְדִּיק לַה' הִיא בְּדִרְגָה גְבוּהָה וְנַעֲלִית הַמִּיאֹס שְׁלוֹ בְּרַע הוּא
5 'מִיאֹס בְּתַכְלִית', בְּאֹפֶן מוֹחֲלֵט,
6 הַחֲלוּק בֵּין 'סוֹר מְרַע'
7 ל'מוֹאֵס בְּרַע' הוּא (לֹא רַק
8 בְּנוֹגַע לְאֹפֶן שְׁלִילַת הָרַע
9 הָאֵם הוּא רַק ב'סוֹר מְרַע' בְּפוּעַל אוֹ
10 'מוֹאֵס בְּרַע', אֲלֵא גַם) בְּגוֹדֵל
11 וְאֹפֶן אֲהָבָתוֹ לְהוֹי' וְאֲהָבָת ה'
12 שֶׁל הַמִּיאֹס בְּרַע הִיא, כַּאֲמֹר, בְּדִרְגָה
13 הַרְבֵּה יוֹתֵר נַעֲלִית. וְעַל-פִּי-זֶה
14 תוֹמַתֵּךְ הַהֲשׁוֹאָה דְחֲלוּק זֶה
15 (שְׁבִין 'סוֹר מְרַע' ל'מוֹאֵס
16 בְּרַע') לְחֲלוּק שְׁבִין הַגְּלוּי
17 שְׁהִיָּה בִּימֵי שְׁלָמָה לְגַלוּי
18 דְלַעֲתִיד-לְבָא, דְהַחֲלוּק
19 שְׁבִינֵיהֶם בֵּין הַגְּלוּי שְׁבִימֵי שְׁלָמָה
20 לְגִילּוּי שְׁלַעֲתִיד-לְבָא בְּאֹפֶן בְּאִיזוֹ
21 צוּרָה וּבְאִיזוֹ מִידָה הִיא שְׁלִילַת
22 הָרַע (שְׁבִיגְלוּי שְׁהִיָּה בִּימֵי
23 שְׁלָמָה, יֵשׁ עֲדִין נְתִינָה מְקוֹם
24 לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, מָה-שְׁאִין-
25 כֵּן בְּגִילּוּי דְלַעֲתִיד-לְבָא,
26 כַּמְבָּאָר לַעֲלִי) הוּא מִצֵּד הַחֲלוּק
27 שְׁבִינֵיהֶם בְּדִרְגַת וְאֹפֶן הָאוֹר
28 וְהַגְּלוּי וְלַעֲתִיד-לְבָא לֹא תִהִי
29 מִצִּיאָרוֹת שֶׁל רַע כִּלְל, כִּי בְּאוֹתוֹ הוֹמֵן
30 יֵאִיר גִּילּוּי רַב וְעוֹשֶׁם.
31 (ד) וְהִנֵּה יָדוּעַ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
32 שְׁכַל הַגִּילּוּיִים דְלַעֲתִיד-לְבָא
33 תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינֵהוּ וְעֶבְדוּתָהּ
34 עֲכָשׁוּ 24 וְכֵל שְׁבִי יִשְׂרָאֵל מֵרַבִּים
35 לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בּוֹמֵן הַגְּלוּת, כֵּךְ
36 הַגִּילּוּיִים שֶׁל הָאוֹר וְהַשְּׁפַעָה הָאֱלוּקִי
37 לַעֲתִיד-לְבָא יִהְיוּ גְדוֹלִים יוֹתֵר. דְמָנָה
38 מוֹכֵן, דְזֶה שְׁלַעֲתִיד-לְבָא
39 יִהְיֶה גְלוּי זֶה שְׁאִינוּ נוֹתֵן
40 מְקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים
41 ("בְּלַע הַמָּוֶת לְנֶצַח") הַגּוֹרֵם
42 לְדַבְּרוֹ הוּא, כַּמְבָּאָר בְּמֵאֲמָרָה 22,
43 דְעַל-יְדֵי שְׁיִשְׂרָאֵל כּוֹמֵן הוּא, זְמַן
44 הַגְּלוּת שׁוֹנָאִים אֶת הָרַע
45 בְּתַכְלִית הַשְּׁנָאָה, עַל-יְדֵי-זֶה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נַעֲשֶׂה לַמַּעֲלָה בַּאֲלוּקוֹת "וְאֵת עֲשׂוֹ שְׁנֵאתֵינוּ" 25 בַּתְּכִלִּית
- 2 הַשְּׁנֵאָה, בְּדוֹגְמַת הַמִּיאֹס בָּרַע לַמָּטָה, כְּכִיכּוֹל, וּמַצִּד שְׁנֵאָה זֶה
- 3 לַמַּעֲלָה, הַשּׁוֹלֵל לַגִּמְרִי אֶת מִצִּיאוֹת הָרַע, יִהְיֶה "וְאֵת רוּחַ הַטּוֹמָאָה
- 4 אֲעִבִּיר מִן הָאֶרֶץ". "בִּלְע הַמָּוֶת לְנֶצַח".
- 5 וְהִנֵּה מִכִּיּוֹן ד'רָאָה הַקְדוּשָׁה-
- 6 בְּרוּךְ-הוּא בְּצִדִּיקִים שֶׁהֵם
- 7 מוֹעֲטִים" 26 (וּבִפְרָט שְׁשֵׁנֵאֵת
- 8 הָרַע בַּתְּכִלִּית הִיא דְּרַגַּת צִדִּיק
- 9 גָּמּוּר שֶׁהִיא דְּרַגָּה גְבוּהָה בִּיּוֹתֵר
- 10 וְאֵינָהּ מִצִּיּוֹה), וְאֶפִּילוֹ בְּנוֹגַע
- 11 לְדְרַגַּת ה'בִּינוּנִי' עַל-פִּי סֵפֶר
- 12 הַתְּנִיָּא חֵינּוּ מִי שֶׁלְמַעֲשֶׂה, בַּמַּחֲשָׁבָה
- 13 דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה אֵינוֹ נִכְשֵׁל אֶף פַּעַם
- 14 בְּשׁוּם חֲטָא, אֲבָל מַצִּד מִצְדוֹ הַנִּפְשִׁי,
- 15 הַנִּפְשָׁה הַבְּהִמִית וְהַרְצוֹנוֹת שֶׁלָּהּ הֵם
- 16 בְּתוֹקֶף לֹא פָחוֹת מֵאֵלֶּה שֶׁל הַנִּפְשָׁה
- 17 הַאֲלוּקִית, יְדוּעַ הַפְּתָגָם 27 שֶׁל הָרַב
- 18 רַבִּי הֵלֵל מִפְּאָרִיטְשׁ שֶׁקֹּרֵם שְׁלֹמֹה אֵת
- 19 סֵפֶר הַתְּנִיָּא וְיֹדֵעַ כִּיצַד אֲדַמּוּר הַזֶּה
- 20 מִגְדִּיר אֶת הַמוֹשָׁגִים 'צִדִּיק' ו'בִּינוּנִי'
- 21 הֵיךְ סָבוּר שֶׁהוּא צִדִּיק, אֲבָל לֵאחֹר
- 22 שֶׁלֹּמֶה לֹדַעַת מִהוּ 'בִּינוּנִי' עַל-פִּי
- 23 הַהֲגֵדוֹת שֶׁל סֵפֶר הַתְּנִיָּא, "הִלּוּאִי
- 24 שִׁיכּוֹה לַהֲגִיעַ לְדְרַגַּת בִּינוּנִי" וְנִמְצָא
- 25 שֶׁלֹּא רַק מִדְּרִיגַת 'צִדִּיק' הִיא נִדְרִיחָה וְלֹא
- 26 מִצִּיּוֹה אֲלֵא גַם מִדְּרַגַּת ה'בִּינוּנִי', כִּי
- 27 שֶׁכֵּל אֹפֶן הַמִּיאֹס בָּרַע קִיִּם
- 28 ב'מוֹעֲטִים', וְהַעֲנִין ד'בִּלְע
- 29 הַמָּוֶת לְנֶצַח" יִהְיֶה כָּל
- 30 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יוֹצֵא מִן הַכֵּל, מוֹבֵן
- 31 מִזֶּה, שֶׁעֲבוּדָה זֶה (לְשֵׁנָה אֵת
- 32 הָרַע בַּתְּכִלִּית הַשְּׁנֵאָה) יִכּוֹלֶה
- 33 לִהְיוֹת גַּם ב'בִּינוּנִים' שֶׁלֹּא
- 34 הִגִּיעוּ לַאֲהַבַת ה' בְּדְרַגַּת 'צִדִּיק גָּמּוּר',
- 35 וְאֶפִּילוֹ בְּאֵלֶּה שֶׁלְמַטָּה
- 36 מִדְּרַגַּת 'בִּינוּנִי' וְהֵן נִכְשָׁלִים
- 37 לַפַּעֲמִים בַּעֲבִירָה חֲסִידוּשָׁלוֹם, מִכָּל-
- 38 מִקּוֹם גַּם הֵם יִכּוֹלִים לִהְיוֹת 'שְׁנֵאֵי רַע' בַּתְּכִלִּית. דְּבָכֵל אֶחָד וְאֶחָד
- 39 מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׁנֵם זְמַנִּים מִיּוֹתֵדִים - בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה, אוֹ בְּשַׁעַת
- 40 עֶסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ בְּשַׁעַת שֶׁהוּא מַצִּיחַ מִצִּיּוֹה ד'הִנֵּה זֶהִיר

(25 מלאכי א, ג. 26) יומא לח, ב. וראה תניא פ"א (ה, ב). (27) בית רבי ח"ב פ"ח (יד, א) הערה א. וראה ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח ס"ה (תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ע' י). (28) ראה שבת קיח, סע"ב. (29) ראה אבות פ"ב מי"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 646 בהערה ד"ה כל מעשיך לשם שמים. (30) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 907. שם ע' 932. ח"י ע' 104. (31) משלי ג, ו. רמב"ם וטושו"ע שם. טו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב. (32) ראה תניא פ"י. (33) תניא פכ"ה.

בלע המות לנצח ומחה הוי' אלקים דמעה מעל כל פנים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁלֹמֹה דִּקְיָמָא סִיְהָרָא בְּאִשְׁלָמוּתָא, כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל בְּאִרְיֹכּוֹת) יֵשׁ
 2 עֲנִין הַמִּיתָהּ בְּעוֹלָם, בְּכַדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה קִיּוֹם לְהָרַע, בְּנֻזְכָּר
 3 לַעֲלִיל שֶׁאֵם הָאָדָם יִחִיה לְעוֹלָם יִהְיֶה לְרַע קִיּוֹם נִצְחִי. וְזֶהוּ גַם הַטַּעַם
 4 שֶׁגַּם צַדִּיקִים שְׁאִין בָּהֶם רַע כֻּלָּל יִחְזְרוּ לַעֲפָרָן שְׁעָה אַחַת קוֹדֶם
 5 תַּחֲתֵית הַמֵּתִים³⁴ [דְּהֵגַם שְׁאִין
 6 רִימָה תּוֹלַעַת שׁוֹלְטַת בָּהֶם³⁵,
 7 וְעַד לְשְׁעָה זֹו (שְׁקוֹדֶם תַּחֲתֵית
 8 הַמֵּתִים) הָיָה גּוֹפֶן קִיּוֹם מֵאֹת
 9 וְאַלְפִים שָׁנִים, וּמִכָּל-מְקוֹם
 10 קוֹדֶם תַּחֲתֵית הַמֵּתִים יִחְזְרוּ
 11 לַעֲפָרָן לִזְמַן קָצֵר], כִּי מִפְּיָן
 12 שְׁעַל-יְדֵי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת
 13 נַעֲשֶׂה תַעֲרֹבּוֹת רַע בְּכָל
 14 הָעוֹלָם, לָכֵן גַּם גּוֹפּוֹת
 15 הַצַּדִּיקִים יִצְטָרְכוּ לְזִכְרוֹ³⁶ כִּי
 16 גּוֹף הַצַּדִּיק הוּא גּוֹף גִּשְׁמִי. מֵה־
 17 שְׁאִין-כֵּן לַעֲתִיד-לָבֹא (לְאַחֲרֵי
 18 הַתַּחֲחִיָּה), בְּשִׁיְהִיָּה "וְאֵת רֹוחַ
 19 הַטּוֹמָאָה אֲעִבִיר מִן הָאָרֶץ",
 20 לֹא תִהְיֶה אִזּוּ מִיתָה כֻּלָּל, וְגַם
 21 הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי יִהְיֶה בְּחַיִּים
 22 נִצְחִיִּים וְכִיוּן שֶׁלֹא מְעוּרָב בּוֹ רַע,
 23 לֹא יִצְטָרֵךְ לְמוֹת. דְּגַם לְהַדִּיעָה³⁷
 24 בְּדַבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל דְּמָה שְׁכָתוֹב³⁸
 25 בֵּין הַיְעוּדִים שֶׁל יְמוֹת הַמִּשְׁחָה "כִּי
 26 הַנַּעֲרָן בֵּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת"
 27 הוּא כְּפִשְׁטוּט וְאַחֲרֵי אִרְיֹכּוֹת יָמִים
 28 כֵּן תִּהְיֶה מִיתָה, הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ
 29 לְבִגְדֵי נֹחַ, מֵה־שְׁאִין-כֵּן
 30 בְּנוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה "בְּלַע
 31 הַמָּוֶת לְנֶצַח" וְגַם אַחֲרֵי אִרְיֹכּוֹת
 32 יָמִים מוֹפְלַגַת לֹא תִהְיֶה מִיתָה. וְיִתְרָה
 33 מִזֹּו, דְּגַם הַמִּיתָה שְׁתִּהְיֶה
 34 (לְדִיעָה זֹו) בְּבִגְדֵי נֹחַ הִיא
 35 לֹא מִיתָה מִמָּשׁ שֶׁל צֹאת הַנֶּפֶשׁ
 36 מִהַגּוֹף, אֲלָא נִפְּלָה וִירִידָה בִּיחַס
 37 לְדִרְגָה הַקּוֹדֶמֶת, דְּ"מֵאֵן דְּנִפְּלִל
- מִדְּרָגָהּ אֲקָרִי מִיתָ³⁹ מִי שֶׁנּוֹפֵל (יֹוֹרֵד) מִדְּרָגָתוֹ (הַקּוֹדֶמֶת) נִקְרָא מֵת,
 וּלְפִי זֶה לַעֲתִיד-לָבֹא אֶפִּילוּ בְּנֵי נֹחַ לֹא יָמוּתוּ בְּמִיתָה כְּפִשְׁטוּטָה. וְכַמְבֹאֵר
 בְּמֵאמָר⁴⁰, דְּעַל-יְדֵי שְׁנִיעוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שְׁנִבְלָעוּ בָּהֶם בְּבִי
 נַח יִתְבָּרְרוּ מֵהֶם וְיַעֲלֹו לְמַעְלָה וְיִחְזְרוּ לְמִקְדָּם בְּקְדוּשָׁה, הָרַע
 שְׁבָהֶם (הֵינּוּ גּוֹף הַגִּשְׁמִי
 שְׁלֵהֶם שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם רַע,
 בְּעֶרְףָּ לְנִיעוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה
 שְׁבֹו) פּוֹל לְמִטָּה לְדִרְגָה נְמוּכָה
 יוֹתֵר מֵאִשֶׁר מִצְבּוֹ כַּעַת. דְּזֶהוּ
 בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם שֶׁאֵצֶלם תִּהְיֶה
 בְּגוֹף יְרִידָה לַעֲתִיד-לָבֹא, מֵה־
 שְׁאִין-כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל יִתְעַלָּה גַם
 הַגּוֹף, שֶׁגַּם הַגּוֹף יִזּוֹן יִקְבֹּל
 שְׁפַע וְחַיּוּת מְרוֹחֲנִיּוֹת כְּמוֹ
 הַנֶּשְׁמָה, וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁאִין
 יִהְיֶה הַגּוֹף לְמַעְלָה מִהַנֶּשְׁמָה,
 כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּנְבוּאֹת יְרִמְיָה "נִקְבָּה
 תְּסוּבָב גְּבֵר"⁴¹ כְּלוֹמֵר שְׁמִי
 שְׁכִיּוֹם, בּוֹמֵן הוּא, מִקְבֹּל שְׁפַע וְחַיּוּת
 מִמִּקְדָּם נַעֲלָה מִמֶּנּוּ, כִּשֶׁם שֶׁהִנְקִיבָה
 מִקְבֹּלָתָהּ מִהַגְּבֵר הַמִּשְׁפִּיעַ, לַעֲתִיד-לָבֹא
 הַמִּצְבָּב יִתְחַפֵּף וְיִבְחִינָה הַמִּקְבֹּל כַּעַת
 תַּתְּעַלָּה לְחַיּוּת בְּחִינַת הַמִּשְׁפִּיעַ, וְכֵן גַּם
 בְּעִנְיָנֵינוּ שְׁכַעַת הַנִּשְׁמָה מִשְׁפִּיעָה לְגוֹף
 וְלַעֲתִיד-לָבֹא הַגּוֹף יִשְׁפִיעַ לְנִשְׁמָה.
 וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפֹעֵל וּבִגְלוּי
 לְמִטָּה מַעֲשֶׂה טַפְחִים, בְּתוֹךְ
 הַמִּצְאוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי,
 בְּגֹאֲלָהּ הָאֱמַתִּית וְהַשְׁלָמָה
 עַל-יְדֵי מִשְׁיַח צִדְקָנוּ, בְּקִרְוֹב
 מִמָּשׁ.
- וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מִשְׁיַח צִדְקָנוּ, בְּקִרְוֹב מִמָּשׁ.
 וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפֹעֵל וּבִגְלוּי לְמִטָּה מַעֲשֶׂה טַפְחִים, בְּגֹאֲלָהּ הָאֱמַתִּית
 גְּבֵר⁴¹. וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפֹעֵל וּבִגְלוּי לְמִטָּה מַעֲשֶׂה טַפְחִים, בְּגֹאֲלָהּ הָאֱמַתִּית
 וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מִשְׁיַח צִדְקָנוּ, בְּקִרְוֹב מִמָּשׁ.

(34) שבת קנב. ב. וראה זח"ב קח, ב. (35) ראה מדרש תהלים עה"פ קיט, ט. (36) אלא שזיכוכן זה יכול להיות ע"י הביטול ד'ונפשי כעפר לכל תהי', ואז א"צ לחזור לעפרן כפשוטו - ראה שיחת ש"פ בא תשמ"ח בסופה (התוועדויות תשמ"ח ח"ב ס"ע 273). (37) דעת ר' חנינא בב"ר פכ"ו, ב. וראה פסחים סח, א. סנהדרין צא, ב. (38) ישע"י סה, כ. (39) כ"ה בלקו"ת חוקת נז, רע"א. ובכ"מ בדא"ח. ובזח"ג קלה, ב - הובא בע"ח שער ט (שער שבה"כ) פ"ב ובמבד"ש ש"ב ח"ב פ"ג - איתא: מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה ב', קארי ב' מיתה. (40) סד"ה בלע המות לנצח (ס"ע מ) וד"ה רבת את ריבם (ע' מב). (41) ירמ' לא, כא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מקומות, לא היה יכול לומר בפירוש כל ענינים אלו בחדא
מחתא בבת אחת (מילולית: באריגה אחת), שהרי מצינו בפרשת
בהעלתך שצריך להפסיק בין פורעניות לפורעניות⁴, כמובא
בפירוש רש"י על הפסוק "יהי בנסוע הארון", שיש לו בספר התורה נון
הפוכה לפניו ולאחריו "עשה לו
סימניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין
זה מקום, ולמה נכתב כאן, כדי
להפסיק בין פורענות לפורענות",
ולכן הוצרך לסתום את
הדברים לאומנם בצורה סתומה ולא
מפורשת ולהזכירם ברמז.
אמנם, כד דיקת שפיר כאשר
תדייק היטב, אין זה דברי משה
רבינו כאן, בתחילת פרשת דברים,
דומה לפרשת בהעלתך ואין
ללמוד מההפסד בין הפורעניות
בפרשת בהעלותך שגם כאן אי אפשר
למנות שורה של פורעניות ברצף אחד,
כי שם בפרשת בהעלותך מדובר
אודות כתיבת הפרשיות
בתורה ועל כך נאמר שאין לכתוב
פרשת פורענות אחת בסמך לאחרת,
אבל כאן בפרשת דברים מדובר
אודות דבורו של משה, ומהו
ההכרח שמשה יאמר את כל
דברי התוכחה בחדא מחתא
בבת אחת, שאז לא יוכל
לאמרם בפירוש אלא ברמז
בלבד, והלא באפשרותו לומר כל
תוכחה בפני עצמה ולפרש ולפרש
אותה ורק אחרי הפסקה לומר תוכחה
נוספת, כי במשך הזמן מראש
חודש שבט (שבו התחיל
הענין ד"אלה הדברים אשר
דבר משה" כמפורש בתורה
שהיכור היה "בארבעים שנה, בעשתי
עשר חודש ובחודש האחד עשרה
מחודש ניסן שהוא החודש הראשון,
הוא חודש שבט) באחד לחודש" עד
הסתלקותו בשבעה באדר, 80

אלה הדברים אשר דבר משה וגו'¹, ופירש רש"י לפי שהן
הדברים הבאים בהמשך הכתובים שאמר משה רבינו לבני ישראל דברי
תוכחות על מעשים לא טובים שעשו, ומנה כאן בפסוקים אלו כל
המקומות שהכעיסו בני ישראל לפני המקום הקדוש-ברוך-הוא
בהן (כמפורט בכתוב, "במדבר,
בערבה, וכו', וכפי שרש"י מפרש
לאיזה דברים לא רצויים רומזים
המקומות הללו), לפיכך כיוון
השפירוש של דברים אלה הוא היפך
שבחם וכבודם של בני ישראל סתם
הכתוב את הדברים מבלי לפרט
ולפרש למה הכוונה והזכירם
ברמז בלבד מפני כבודן של
ישראל.
ומביא הרבי ה'צמח צדק'
השלישי בשושלת אדמו"רי חב"ד
ב'אור התורה' על ספר
דברים² מה שהקשה על כך
באש"י³ הקדוש, וזה:
לשוננו: למה בחר משה רבינו
להשמיע לבני ישראל דברי מוסר
בתוכחה מוסתרת ויטמינה
ברמז כו', ואם מפני כבודן
של ישראל, מה היה זה אירע,
כלומר מה הטעם שאחר-כך
בפרשת עקב שם באו דברי תוכחה
נוספים של משה רבינו לבני ישראל
לא חש משה על כבודן של
ישראל, באמור להם³ דברי תוכחה
גלויים ומפורשים כמו ממרים
הייתם כו' מקציפים הייתם
כו', עד כאן לשוננו של רבי
משה אלשיך שמביא ה'צמח צדק'.
וזה להוסיף בזה ולבאר מדוע
בתחילת פרשתנו, פרשת דברים, משה
רבינו מוכיח את בני ישראל דווקא
ברמז, דלקאורה אפשר לומר,
דכיון שמנה כאן כל
המקומות שהכעיסו לפני
המקום ומדובר בכמה וכמה

בס"ד. שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדרחה), ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

אלה הדברים אשר דבר משה וגו'¹, ופירש
רש"י לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן
כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן,
לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני
כבודן של ישראל. ומביא ה'צמח צדק' ב'אור
התורה' על ספר דברים² מה שהקשה ב'אש"י³
הקדוש, וזה לשוננו: למה בחר בתוכחה
מוסתרת ויטמינה ברמז כו', ואם מפני כבודן
של ישראל, מה היה שאחר-כך לא חש על
כבודן, באמור להם³ ממרים הייתם כו'
מקציפים הייתם כו', עד כאן לשוננו. ויש
להוסיף בזה, דלקאורה אפשר לומר, דכיון
שמנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום,
לא היה יכול לומר בפירוש כל ענינים אלו
בחדא מחתא, שהרי מצינו בפרשת בהעלתך
שצריך להפסיק בין פורעניות לפורעניות⁴, ולכן
הוצרך לסתום את הדברים ולהזכירם ברמז.
אמנם, כד דיקת שפיר, אין זה דומה לפרשת
בהעלתך, כי שם מדובר אודות כתיבת
הפרשיות בתורה, אבל כאן מדובר אודות דבורו
של משה, ומהו ההכרח שמשה יאמר את כל
דברי התוכחה בחדא מחתא, שאז לא יוכל
לאמרם בפירוש אלא ברמז בלבד, והלא במשך
הזמן מראש-חודש שבט (שבו התחיל הענין
ד"אלה הדברים אשר דבר משה") עד
הסתלקותו בשבעה באדר, היה יכול לומר כל

(1 ר"פ דברים. 2) ע' יא. - ולהעיר, שזה-עתה יצא לאור כרך נוסף מאוה"ת על ספר דברים*. והרי ענין זה מוסיף בקיום
היעוד שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה. (3) עקב ט, כב-כד. (4) שבת קטז, רע"א - הובא בפירוש"י בהעלותך יו"ד, לה.

(*) על פרשיות עקב-תבוא - ה' מנ"א אור ליום ר' מנ"א.

אלה הדברים אשר דיבר משה וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הגבורה ותוכחה 'בדרך נסתר וברמז', מקורה מהגבורות (הקדשות) כפי שהם
במוחין (העליונים) שהם החכמה והבינה (הנקראים 'אבא' ו'אימא' על שם
שהחכמה היא נקודת העניין והבינה היא הפרטים וההסתעפות), **כִּי 'אָבָא**
וְאִמָּא' חכמה ובינה, המוחין העליונים נקראים "הנסתרות להוי' "
אֱלֹהֵינוּ"⁷, והם דרגה נעלית

ונסתרת (על-דרך שבאדם עניין המוחין
הוא בעיקר לעצמו ועניין המידות הוא
בעיקר גילוי אל הוולת) **בְּחִינַת**
עֲלֵמָא דְּאִתְפְּסִיָּא עולם מכוסה,
שמפני מעלתו אינו יורד ומתגלה אלא
נשאר נעלם.

וְהַדְרָךְ הַשְּׂנִיָּה של התוכחה,
בְּאִמְרוֹ כאשר משה רבינו אמר
"מְמַרִים הֵייתָם" כו', שְׁהִיא
תּוֹכַחַת מְגוּלָּה ומפורשת, **הוא**
לְתַקּוּן 'זַעֲרִי-אֲנִפִּין וְנוֹקְבָא'
מילולית: פנים זעירות ונקבה, היינו
המידות העליונות שהם עניין הקטנות
(כי לעומת האור הגדול והרב המאיר
במוחין, האור שבמידות הוא מצומצם
ומועט) ובחינת המלכות שנקראת
'נוקבא' (בחינת מקבל לעומת המשיפע
הנקרא 'זכר') ובשונה מהמוחין שהם
נעלים ונעלמים, המידות והמלכות
שֶׁהֵם המידות והמלכות **מְגוּלִים**
(בשונה מהמוחין שהם נעלמים), **כִּי**
ו"ה שתי האותיות האחרונות של הוי'
שבהם נרמזים המידות והמלכות
נִקְרָאִים "וְהַנְּגֻלּוֹת לָנוּ"⁷
כמבואר בקבלה וחסידות שארבע
אותיות שם הוי' רמוזות לעשר
הספירות, יו"ד – חכמה, ה"א – בינה,
ווא"ו – מידות, ה"א – מלכות,
והאותיות יו"ד וה"א הראשונות
שייכות ל'נסתרות' והאותיות ו"א ה"א
האחרונות שייכות ל'הנגלות'.

(ב) וּמִמְשִׁיף לְבָאֵר הָעֵינָן בַּעֲבוּרַת הָאָדָם.
דְּהֵנָּה, גַּם בְּנִשְׁמָה יֵשׁ שְׁתִּי
בְּחִינֹת. הָאֲחֵת הַמְּלוּכֶשֶׁת בְּגוּף בְּחִינַת אֹר
פְּנִימִי, וְהֵן בְּחִינֹת נִפְשֵׁי-רוּחַ נִשְׁמָה, וְהַשְּׂנִיָּה
לְבָאֵר הָעֵינָן בַּעֲבוּרַת ה' של

הָאָדָם. דְּהֵנָּה, בדומה לאמור לעיל על בחינת 'הנסתרות' ובחינת 'הנגלות'
למעלה בספירות העליונות באלוקות גַּם בְּנִשְׁמָה יֵשׁ שְׁתִּי בְּחִינֹת,
בחינה גלויה ובחינה נסתרת. הָאֲחֵת היא הבחינה הגלויה הַמְּלוּכֶשֶׁת
בְּגוּף בְּחִינַת אֹר פְּנִימִי כלומר, אור המתלבש בפנימיות בגוף,
בהתאם ליכולת הקליטה של אברי הגוף ובכל אבר לפי עניינו, **וְהֵן בְּחִינֹת**

1 תקופה של שלושים ושבעה ימים, **הָיָה יָכוֹל מִשֶּׁה רַבִּינוּ לֹאמַר כָּל עֵינָן**
2 **שֶׁל תּוֹכַחַת בְּפִנְיֵי-עֲצָמוֹ, וְלִהְפָּסִיק בֵּינֵיהֶם** בין תוכחה אחת
3 לשנייה **בְּעֵינֵיהֶם אֲחֵרִים, שְׁהָרִי בְּמִשְׁךְ זְמַן זֶה מֵרָאשׁ חֹדֶשׁ** שבט
4 עד שבעה באדר **נִאֲמָרוּ בָּמָה וּבָמָה עֵינֵיהֶם שֶׁל מִצְוָה, כְּפִי**
5 **שְׁנִמְנוּ בְּסִפֵּר דְּבָרִים, מִשְׁנָה**

6 **תּוֹרָה** ומשה רבנו היה יכול להפסיק
7 בין תוכחה אחת לשנייה בענייני מצווה
8 אלו.
9 **וְעַל כֵּן צָרִיף לֹאמַר, שְׁהִשְׁעַם**
10 **שְׁסַתֵּם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירֶם**
11 **בְּרִמְזָא מִפְּנֵי כְבוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**
12 **הוא** לא בגלל האילוצין להסתפק ברמז
13 שאם לא כן לא יהיה הפסק בין
14 פורענות לפורענות אלא **מִשּׁוּם**
15 **שֶׁמִּסְפִּיק גַּם רִמְזָא בְּלִבָּד בְּדִי**
16 **לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל** וכיוון שדי
17 בתוכחה ברמז, משה רבינו הסתפק
18 בכך ולא פירט ולא פירש את מעשיהם
19 הלא טובים שעל כך הוכיח אותם.
20 **וְאֵם כֵּן, מאחר שאין צורך בהוכחה**
21 **מפורשת מהו הַשְּׁעַם**
22 **שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת אֲחֵרִים** כמו התוכחה
23 הנוכרת לעיל בפרשת עקב **הוֹצִרָךְ**
24 **מִשֶּׁה לְהוֹכִיחֶם בְּגִלּוּי, אִף**
25 **שֶׁ"אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה"**⁵
26 ובוודאי לא רצה משה רבינו לפגוע
27 בכבודם של ישראל?

28 **וּמִמְשִׁיף ה'צִמַח צֶדֶק, שְׁמָה**
29 **שְׁתַּרְץ עַל זֶה רַבִּי מִשֶּׁה**
30 **אֶלְשִׁיף, אֲשֶׁר פִּיו פֶּתַח מִשֶּׁה**
31 **רַבִּינוּ בְּחִכְמָה ותחילה הוכיח אותם**
32 **ברמז לְתַהוֹת בְּקִנְיָהֵן אֵם**
33 **נָכוֹן לָבֶם לְקַבֵּל תּוֹכַחַת כו',**
34 **ולשם כך, כדי לבדוק עד כמה הם**
35 **מוכנים לקבל תוכחה, גם בתוכחה**
36 **ברמז, הוא דוֹחֵק. וּמִסְפִּיק**
37 **אדמו"ר ה'צִמַח צֶדֶק, וְלָכֵן יֵשׁ**
38 **לְתַרְץ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְ"ז**⁶

39 **הרב משה זכות, בפירושו על הוזהר, שְׁשִׁנִּי מִינֵי תּוֹכַחַת שְׁהוֹכִיחַ**
40 **מִשֶּׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, אֶחָד בְּדֶרֶךְ נִסְתָּר וּבְרִמְזָא, בְּפִסּוּק "אֵלָה**
41 **הַדְּבָרִים", שְׁרִמְזָא לָהֶם שְׁמוֹת כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁחֲטָאוּ בָּהֶם**
42 **ולא פירט ולא פירש מהו החטא, הוא נִמְשָׁךְ מִגְּבוּרֹת ד'אָבָא-**
43 **וְאִמָּא' שֶׁהֵם גְּעֻלָּמִים** עניין התוכחה ואמירת דברי מוסר נובע ממידת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נִפְשֵׁי-רוּחַ-נִשְׁמָה שבנשמה שיורדות ממקור הנשמה למעלה באלוקות עד
2 להתלבשות פנימית בגוף, וְהַשְׁגִּיחַ היא בְּחִינַת חֵיה־יְחִידָה שֶׁהִיא
3 בְּחִינַת מְקִיף הדרגה העליונה של הנשמה שגם בירידתה לגוף אינה
4 מתלבשת בו בפנימיות אלא נמצאת בו בבחינת 'מקיף' מלמעלה. וְזֶהוּ
5 גַּם-כֵּן בְּחִינַת אֲתָגְלִיא הדרגה
6 הנמוכה ביותר של הנשמה המלוכשת
7 בגוף בהתלבשות פנימית וּבְחִינַת
8 אֲתָפְסָיא הדרגה הגבוהה יותר של
9 הנשמה שנשארת נעלמת ומכוסה.
10 וְזֶהוּ הַטֵּעַם שֶׁחֵיה־יְחִידָה שתי
11 הדרגות העליונות של הנשמה
12 נִרְמְזוֹת בְּאוֹת יו"ד של שם הוי'
13 וּבִקְצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהִיו"ד היא נְקוּדָה בְּלִבָּה,
14 הִיא נְקוּדָה בְּלִבָּה ללא פרטים,
15 וְעַל-אֲחַת-כִּמְה-וְכִמְה קוצו
16 שֶׁל יו"ד שְׁאִינוֹ אֲפִילוֹ
17 בְּבְחִינַת נְקוּדָה ואם כן בחינות אלו
18 הן בהסתר ובהעלם, מֶה-שְׁאִין-כֵּן
19 נִפְשֵׁי-רוּחַ-נִשְׁמָה נִרְמְזוֹת בְּג'
20 הָאוֹתִיּוֹת הו"ה, שֶׁהֵן בְּחִינַת
21 אוֹתִיּוֹת מִמֶּשׁ ויש בהם פרטים
22 שבאים בגלוי, באופן הניכר והנגזר.
23 וְהֵנָּה, כִּשְׁם שֵׁשׁ חֲלוּק הכול
24 בֵּין אוֹפֶן הָעֲבוּדָה שֶׁמַּצֵּד
25 בְּחִינּוֹת נִפְשֵׁי-רוּחַ-נִשְׁמָה,
26 שֶׁהִיא בְּבְחִינַת גְּלוּי של כוחות
27 הנפש ופועלתם באדם, לְאוֹפֶן
28 הָעֲבוּדָה שֶׁמַּצֵּד בְּחִינַת חֵיה־
29 יְחִידָה, שֶׁהִיא בְּבְחִינַת הָעֵלֶם
30 ודרגות נעלות אלו בנשמה לא באות
31 ליד גילוי, כְּמוֹ-כֵן יש חֲלוּק
32 הכול בְּאוֹפֶן הַתְקוּן כאשר עניין
33 מסוים בעבודת ה' לא היה כדבעי
34 שֶׁזֶהוּ עֲנִין הַתּוֹכְחָה והמסור,
35 שֶׁהַתְקוּן עַל עֲנִין בִּלְתִּי רָצוּי
36 בעבודת ה' של בְּחִינּוֹת נִפְשֵׁי-
37 רוּחַ-נִשְׁמָה שהיא עבודה עם חלקי
38 הנשמה הפועלים בהתגלות הוא
39 עַל-יְדֵי תּוֹכְחָה מְגוּלָּה,
40 וְהַתְקוּן עַל עֲנִין בִּלְתִּי רָצוּי
41 בעבודת ה' של בְּחִינַת חֵיה־
42 יְחִידָה חלק הנשמה שנשאר בהעלם
43 והסתור הוא עַל-יְדֵי תּוֹכְחָה שֶׁבְּרָמָז שְׁאִינָה גְלוּיָה.
- יְהִינּוּ, שְׂכָדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת חֵיה־יְחִידָה שהיא בחינה נעלית ביותר
דֵּי בְּתוֹכְחָה בְּרָמָז בְּעֵלְמָא, תּוֹכְחָה נסתרת, אֲכַל כִּדִּי לְעוֹרֵר
בְּחִינּוֹת נִפְשֵׁי-רוּחַ-נִשְׁמָה שפועלתן היא בגלוי צְרִיכָה לְהִיּוֹת
הַתּוֹכְחָה בְּגִלּוּי גָּמוּר.
(ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר עֲנִין זֶה עִם
הַמְבָאָר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה'
לאדמו"ר הזקן בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ פֶּרֶשֶׁת
דְּבָרִים (בַּמָּאָמֶר הַשְּׁנִי)⁸, בְּעִנִּין
מֶה שֶׁכְּתוּב⁹ בַּנּוֹאֶת יִשְׁעִיה (חֲזוֹן)
יִשְׁעִיה, הַפֶּטֶר שֶׁבֶת חֲזוֹן' שֶׁהִיא
ברוב השנים שבת פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים) לְכוּ
נָא וְנִוְכַחְהָ נִיוּכַח ונראה יֵאמֵר
ה', אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים
כְּתוּלַעַת שְׁנֵי שֶׁהִיא אֲדוּמָה כְּשֶׁלֶּג
לְבִינּוֹ, אִם יֵאָדִימוּ כְּתוּלַע
כְּצֶמֶר לִבְנוֹ יִהְיֶה, שְׁעִנִּין "כְּשֶׁלֶּג
לְבִינּוֹ" הַפִּיכָה הַעוֹנוֹת שֶׁהִצַּב
הָאָדָם מִסְמַל אוֹתָם לִלְבָן הוּא עַל-
יְדֵי הַמְשָׁכַת וְגִילּוּי י"ג מִדּוֹת
הַרְחָמִים שֶׁלִּמְעַלָּה, שְׁעַל זֶה
נִאֲמַר¹⁰ בַּסֵּפֶר דְּנִיָּאל וְעֵתִיק
יוֹמִין הַקְדוּשׁ בִּירוּחַ-הוּא שְׁהוּא עֵתִיק
יוֹמִין (לפי פשוטו, קיימים זמן רב
מֵאָדָּם, וְלִפִּי הַקְבֵּלָה וְהַחֲסִידוֹת יש
לְעֵתִיק יוֹמִין' מִשְׁמַעוּת עֲמוּקוֹת
נוֹסֶפֶת) יְתִיב יוֹשֵׁב, לְבוּשָׁה
כְּתִלְג חוֹר לְבוּשׁוֹ כְּשֶׁלֶּג לִבְנוֹ.
הֵינּוּ, שֶׁ"שֶׁלֶּג" הוּא בְּחִינַת
לְבוּשׁ, בְּחִינַת חִיצוֹנִית יַחֲסִית לְעֵצֶם
הַדְּבָר, אֵף בְּחִינַת "כְּצֶמֶר יִהְיֶה"
הִיא בְּחִינַת עֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר,
וְהוּא מֶה שֶׁכְּתוּב¹⁰ וְשַׁעֲרֵי
רֹאשָׁה פְּעֶמֶר נָקָא וְשַׁעֲרֵי
כְּצֶמֶר נָקִי, שֶׁבְּחִינַת "שַׁעֲרֵי
רֹאשָׁה" הוּא מְבַחֲשֵׁת
עֲצָמִיּוֹת קָשׁוֹר בְּעֲצָמִיּוֹת הָאֱלֻקוֹת
עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל, וְלִמְעַלָּה
מְבַחֲשֵׁת "לְבוּשָׁה" שְׁכָמוֹר
לְבוּשׁ הוּא עֲנִין חִיצוֹנִי, וְזֶהוּ עֲנִין
חֲלוּבֵן שֶׁל "שַׁעֲרֵי רֹאשׁ", כְּכִיכּוֹל, שְׁהוּא
לִבְנוֹ כְּצֶמֶר נָקִי, הוּא עֲנִין הַחֲסָד
מִידַת הַחֲסָד הָאֱלֻקִּית עֲצָמָה
שֶׁלִּמְעַלָּה גַּם מְבַחֲשֵׁת י"ג מִדּוֹת הַרְחָמִים בְּעִנִּין

אלה הדברים אשר דיבר משה וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הלבוש הלבן כשלג, וכמו שכתוב ב'עץ חיים'¹¹ מכתבי הארזי"ל
 2 ש'בחנית' "שער ראשה" על-דרך-משל הן המשכות והתגלות
 3 מלמעלה למטה מבחינת פנימיות חסד עליון שבבחינת אין-
 4 סוף ממש העומק והפנימיות של מידת החסד, כפי שאין בו שום
 5 תערוכת דין כלל, חסד בטהרתו,
 6 מה-שאיין-בן בבחינת "בתגלג"ל" וכמו שכתוב ב'עץ חיים'¹¹ שבבחינת "שער
 7 חור" כשלג יש עדין קצת
 8 תערוכת דין שהרי בדרך כלל יש
 9 'התכללות' בין חסד וגבורה, ורק
 10 בפנימיות חסד עליון החסד הוא
 11 בטהרתו, ללא תערוכת דין.
 12 ויש לומר, שדוגמת שני
 13 הענינים ד"ש'לג וצמר" ⁷
 14 למעלה (שלג) – חסד שיש בו תערוכת
 15 דין, וצמר – חסד ללא תערוכת דין)
 16 בעבודת האדם, הנה "ש'לג"
 17 הוא ענין העבודה שמצד
 18 נפש-רוח-נשמה
 19 הדרגות הנמוכות שבנשמה, בדוגמת
 20 המדרגות שבהם יש גם חסד וגם
 21 גבורה, ו"צמר" הוא ענין
 22 העבודה שמצד בחינת חיה-
 23 יחידה, הדרגות היותר גבוהות
 24 בנשמה, בדוגמת המדרגות שבהם יש
 25 רק חסד.
 26 וכיון שהמשכת שתי
 27 המדרגות ד"ש'לג ו"צמר"
 28 היא על-ידי "לכו נא
 29 ונבכה", ענין התוכחות ודברי
 30 המוסר המעוררים את האדם לחקן את
 31 מעשיו, לכן יש גם שני אופני
 32 תוכחה, תוכחה מגולה
 33 (בנוגע לעבודה שמצד
 34 בחינות נפש-רוח-נשמה
 35 שתיקונה הוא על ידי תוכחה שניכרת
 36 ונגשת בגלוי, כאמור), שמעוררת
 37 את ההמשכה דבחינת
 38 "ש'לג" שהיא מידת החסד כפי
 39 שמעורב בה גם דין, ותוכחה
 40 נסתרה שבה התוכחה היא רק ברמו
 41 ואינה ניכרת ונגשת בגלוי (בנוגע
 42 לעבודה שמצד בחינת חיה-
 43 יחידה), שמעוררת את
- 1 והמשכה העליונה דבחינת "צמר" אור החסד כפי שהוא באין-סוף
 2 וענין הדין לא מעורב בו כלל.
 3 (ד) ויש להוסיף, שפיון שכל הענינים נמשכים ומתגלים
 4 מלמעלה למטה על-ידי התורה, הנה גם תוכן הענין דשני
 5 אופני התוכחה האמורים לעיל,
 6 תוכחה מגולה ותוכחה
 7 נסתרה, הפועלים המשכות של אור
 8 אלוך מלמעלה למטה, כמבואר לעיל
 9 (תוכחת מגולה – המשכת בחינת 'שלג
 10 לכן השייכת לעבודה של בחינות
 11 נפש-רוח-נשמה, ותוכחת נסתרת –
 12 המשכת בחינת 'צמר נקי' השייכת
 13 לעבודה של בחינות חיה-יחידה),
 14 ישנו כפי שהוא בתורה, והוא
 15 ענין גלוי דתורה, חלק הנגלה
 16 של התורה (התלמוד, ההלכה וכו')
 17 שממנה נמשך תוכחה מגולה
 18 - ופנימיות (נסתר) דתורה
 19 (תורת הסוד, הקבלה והחסידות),
 20 שממנה נמשך תוכחה
 21 נסתרה, כפי שממשיך ומפרט.
 22 והענין בזה, דהנה החלוק
 23 ההבדל שבין נגלה דתורה
 24 לפנימיות התורה, הוא על-
 25 דרך החלוק שבין "ש'לג"
 26 ל"צמר", שאף ששניהם גם
 27 'שלג' וגם 'צמר' שייכות לבחינות האין-
 28 סוף, למעלה מהשתלשלות
 29 האור האלוך כפי שהוא מצומצם
 30 ונמשך מדרגה לדרגה בסדר
 31 השתלשלות, מפל-מקום יש
 32 חלוק ביניהם, ש"ש'לג" יש
 33 בו קצת תערוכת דין, מה-
 34 שאין-בן "צמר" אין בו שום
 35 תערוכת דין כלל, וכן גם לגבי
 36 שני חלקי התורה, והינו,
 37 שפנימיות התורה היא בחינה
 38 שמקורה באור אלוך שלמעלה
 39 מהשתלשלות אור האין-סוף
 40 והבלי-גבול שאין בה הגבלות
 41 כלל. ומצד גודל מעלתה של
 42 פנימיות התורה הרי היא נמשכת
 43 ויורדת מלמעלה למטה ופועלת עד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הרוחניים... הן ממש נמשכו ונתלבשו במן. ואיך יהיה ההמשכה זו ממקום
עליון כל כך למטה... היינו על-ידי התלבשות בסדר ההשתלשלות ממדרגה
למדרגה שמי השמים לבחית שמים. ואחר-כך לבחית ארץ. ולכן בעודו
למעלה מלאכי השרת ניוונו בו שאז עדיין היה מזון רוחני ולא גשמי כלל.
ואחר-כך נתגשם ונעשה מזון גשמי.
ומכל מקום מלוכש בו אורות העליונים
ממש. ולכן הוא גם כן למטה לחם
אבירים שנבלע ברמ"ח אברים ואין
ממנו פסולת... ומצד גודל
מעלתו היה המן יכול להיות
נמשך לכל ישראל, גם לאלו
שהיו במדרגה תחתונה,
ש"דכו במדוכה" גו' 18 כמאמר
חכמינו ז"ל שאלו מבני ישראל שהיו
בדרגה נמוכה היו צריכים לטרוח כדי
לאכול את המן, אבל גם הם קבלו את
המן, כי מצד גודל מעלתו נמשך
למטה, וגם פאשר נעשה המן
דם ובשר כבשרם והתאחד איתם
ונעשה חלק בלתי נפרד ממציות הגוף
הגשמי שלהם, נשאר במהותו
כמו שהוא, לחם מן השמים,
ופעל והשפיע עליהם השפעה
רוחנית נעלית כו', שזהו מצד
גודל מעלתו, להיותו בחינה
גבוהה ביותר, שלכן לא היו
בו הגבלות והוא השפיע גם למטה
ביותר.

וזהו גם הביאור הפנימי על מה
שהמן היה לבן, כי גון צבע
לבן מורה על ענין הפשיטות
אי ההגדרה, פמבאר בדרושי
מאמרי חסידות של יום-
הכפורים 19 בענין בגדי בד
של פה-גדול שבהם היה עובד
את עבודת יום הכיפורים במקדש
שהיו בגדי לבן, וכו' שהמן
גם בירידתו למטה נשאר
במהותו באופן שלמעלה
מהגבלה 'פשוט' ללא הגדרה מסוימת, לבן היה בגון לבן,
להורות על הפשיטות שבו. ומצד הלכנונית שהוא ענין

למטה מטה, גם על מי שנפל למטה ביותר,
כמרומו בתוכה הנסתרה (ששרשה בפנימיות ונסתר
שבתורה) שהיא גם אופן שבו באה תוכחה על הענין הכי חמור,
"די זקב" 12, עגל הזהב, ענין של עבודה זרה שזהו ההפך האזהרות
האמורות בתחילת עשרת הדברות
ד"אנכי" הציווי להאמין בה'
ו"לא יהיה לך" 13 האיסור
לעבוד עבודה זרה, הינו, שפועלת
התוכחה הנסתרת גם על מי
שנכשל רחמנא-ליצלן בענין
זה, שגם אצלו יוכל להיות
הענין ד"אתהפכא חשוכא
לנהורא" 14 הפיכת החושך לאור,
היינו תשובה בדרגה נעלית ביותר,
שהחושך עצמו מתהפך להיות אור.
ה ועל-פי-זה יש לבאר מה
שאחד הענינים דתוכחה
נסתרה (ששרשה בתורה הוא
ענין פנימיות ונסתר שבתורה
כמבואר לעיל) שבהם משה רבינו
מוכיח את בני ישראל בפרשתנו הוא
"תפל ולבן", שתפלו על המן שהוא לבן 12,
על המן שהוא לבן 12,
דלכאורה, מה שתפלו על המן אינו שיף לזה
שהמן היה לבן. אף הענין הוא 15, דהנה, ענינו
של המן הוא לחם מן השמים 16, ובאופן שגם
כפי שנמשך למטה להיות מזון לגוף הגשמי,
נשאר באותה המהות כמו למעלה 17, ומצד גודל
מעלתו היה יכול להיות נמשך לכל ישראל, גם
לאלו שהיו במדרגה תחתונה, ש"דכו במדוכה"
גו' 18, וגם פאשר נעשה המן דם ובשר כבשרם,
נשאר במהותו כמו שהוא, לחם מן השמים,
ופעל עליהם כו', שזהו מצד גודל מעלתו,
להיותו בחינה גבוהה ביותר, שלכן לא היו בו
הגבלות. וזהו גם מה שהמן היה לבן, כי גון
לבן מורה על ענין הפשיטות, פמבאר בדרושי
יום-הכפורים 19 בענין בגדי בד
שהיו בגדי לבן, וכיון שהמן גם בירידתו למטה
נשאר במהותו באופן שלמעלה מהגבלה, לבן
היה בגון לבן, להורות על הפשיטות שבו.

המון נקרא גם כן לחם אברים
שמלאכי השרת ניוונו בו. והוא תמוה דאין המלאכים שהם רוחניים יאכלו
המן שהיה דבר גשמי?... אך הענין שהמן שורשו גבוה מאד... אורות עליונים

(12) ריש פרשתנו ובפירש"י. (13) יתרו כ, ב"ג. (14) ראה לקו"ש ח"ט ע' 22, ובהנסמן שם. (15) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש שם ע' 16 ואילך. (16) בשלח טז, ד. (17) ראה תו"א ויקהל פט, א. (18) בהעלותך יא, ח. וראה יומא עה, א. (19) לקו"ת אחרי כח, ג. ועוד.

אלה הדברים אשר דיבר משה וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הפשיטות שבו - הִיָּה כוֹלֵל אֶת כָּל הַטַּעֲמִים²⁰ ולא היה מוגדר
2 ב'ציור' של גורן מסרים.
3 אָמְנָם, הַתְּפִלּוֹת כָּל הַטַּעֲמִים בְּמֶן לֹא הִיָּתָה בְּאוֹפֶן
4 שֶׁהַדְּבָרִים הַשּׁוֹנִים שֶׁאֵת טַעֲמָם חֵשׁ הֶאֱכִיל אֶת הַמֶּן הָיוּ גְלוּיִים שֶׁהָיוּ
5 רֹאִים אֶת הַדְּבָרִים עֲצָמָם
6 שֶׁטַּעֲמוֹ אֶת הַטַּעַם שֶׁלָּהֶם
7 (כְּמוֹ בְּאֻכְלָהּ עַל הָרֶךְ
8 הָרִגִּיל, שְׂרֹאָה אֶת הַדָּבָר
9 עֲצָמוֹ שֶׁטַּעֲמוֹ אֶת טַעֲמוֹ) אֵלָּא
10 כָּל הַדְּבָרִים הָיוּ בְּמֶן בַּהֲעֵלֶם וּבַהֲסִתָּהּ,
11 שֶׁהָרִי לֹא רָאוּ אֵלָּא מֶן²¹,
12 וְהִיָּנוּ לִפִּי שֶׁהַטַּעֲמִים שֶׁבְּמֶן
13 לֹא הָיוּ בִּבְחִינַת צִיּוּר מוֹגֵדֵר
14 וּמוֹגֵבֵל, אֵלָּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת.
15 וְזֶהוּ מָה שֶׁתְּפָלוּ עַל הַמֶּן
16 שֶׁהוּא לָכֵן שֶׁאֵין הַתְּלוּנָה לֹא הִיָּתָה
17 עַל הַצִּבְעֵה הַלָּבָן עֲצָמוֹ אֵלָּא,
18 שֶׁטַּעֲמָם הִיָּתָה עַל כֵּן שֶׁאֵין
19 אֲפָשֶׁר לְתַפּוֹס אֶת הַטַּעֲמִים
20 שֶׁטַּעֲמִים בְּמֶן בְּאוֹתָהּ מִיָּדָה שֶׁל
21 'תְּפִיסָה' וְקִלְיָנָה' שֶׁבָּה 'תּוֹפְסִים'
22 וְקוֹלָטִים וְחֹשִׁים דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים גְּלוּיִים
23 וְנֹרָאִים לְעֵין, לְהִיָּתוֹ בִּבְחִינַת
24 פְּשִׁיטוּת, לָכֵן. וְהִיָּנוּ,
25 שֶׁלֹּאֲמַתָּהוּ שֶׁל דָּבָר הָרִי עֲנִין
26 זֶה שֶׁהֵמֶן הוּא 'פְּשׁוּט' וְלֹא מוֹגֵדֵר
27 וּמִמִּילָא אֵינוֹ 'נִתְפָּס' הוּא מִצַּד
28 גּוֹדֵל מַעֲלַת הַמֶּן, שֶׁגַּם
29 בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאַר בְּאוֹתָהּ
30 הַמַּהוּת כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעֲלָה,
31 שֶׁלָּכֵן הוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת,
32 אֵלָּא שֶׁמִּצַּד הִירִידָה שֶׁלָּהֶם
33 וּמַעֲמָדָם הַנִּחֹת יַחֲסִית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
34 בְּאוֹתָהּ שֶׁהִיא לֹא הָיוּ חִפְצִים
35 בְּמִאֲכָל שֶׁהַטַּעֲמִים שֶׁבָּהֶם
36 בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת אֵלָּא טַעֲמִים
37 נֹרָאִים וְנִרְגָּשִׁים בְּמוֹחַשׁ, וְלָכֵן תְּפָלוּ
38 הַעֲלִילוּ וְהַתְּלוּנָה עַל הַמֶּן שֶׁהוּא
39 לָכֵן. וּמִפְּלִי-מְקוֹם, לְמַעֲשֵׂה גַם
40 אֲצִלֶּם וְנַעֲשֵׂה הַמֶּן דָּם וּבִשָּׁר
41 כְּבִשָּׂרָם וּפְעַל עֲלִיָּהֶם וְהַשְׁפִּיעַ
42 בָּהֶם הַשְּׁפָעָה חַיּוּבִית, כִּי מִצַּד
- גּוֹדֵל מַעֲלָתוֹ לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְּבֻלוֹת, וְהָיָה יָכוֹל לִירֹד לְמַטָּה
בְּיֹתֵר, כְּנִל.
וְהָיָה, עֲנִין הַמֶּן בְּתוֹרָה - שֶׁנִּמְשָׁלָה לְלֶחֶם, הוּא עֲנִין
בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁהַחֲלֹקִים הַהִבְדִּיל
שֶׁבִּין נִגְלָה דְּתוֹרָה לְפָנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת הַחֲלֹקִים
שֶׁבִּין לֶחֶם מִן הָאָרֶץ שֶׁהוּא כְּנֵגֵד
הַחֲלֹק הַגְּלוּי שֶׁבְּתוֹרָה שִׁיּוּר וְנִמְשָׁךְ
וּמִתְלַבֵּשׁ בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים וְעוֹסֵק
בַּהֲלֹכוֹת הַנוֹגְעוֹת לַחֵי הָעוֹלָם הַזֶּה
הַגִּשְׁמִי וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא
כְּנֵגֵד הַחֲלֹק הַנִּסְתָּר שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁגַּם
לְאַחֵר שִׁיּוּר וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה עוֹסֵק
בְּעֵינֵינִים רֹחֲנִיִּים. וְזֶהוּ שֶׁאֶחָד
הָעֲנִינִים שֶׁבְּתוֹכָהּ הַנִּסְתָּרָה
הוּא "תְּפִל וְלָכֵן", שֶׁתְּפָלוּ עַל
הַמֶּן שֶׁהוּא לָכֵן, הִיָּנוּ, שֶׁמִּצַּד
גּוֹדֵל מַעֲלַת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
(שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁכַת תּוֹכָהּ נִסְתָּרָה) נִמְשָׁכַת
נִסְתָּרָה כְּמִבּוֹאָר לְעִיל) נִמְשָׁכַת
הִיא לְמַטָּה בְּיֹתֵר, לְפַעוֹל
תִּקּוֹן בִּאֲמֻצָּה הַתּוֹכָהּ הַמַּעֲוֹרֶרֶת
אֶת הַתִּיקוֹן גַּם בְּאֵלוֹ שֶׁתְּפָלוּ עַל
הַמֶּן, פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ
עֲנִין שְׁפּוּגָם בְּכַחוֹת הַנִּסְתָּרִים
שֶׁל הַנִּשְׁמָה (כְּשֶׁם שֶׁהֵמֶן
פָּעַל וְנַעֲשֵׂה דָם וּבִשָּׁר
כְּבִשָּׂרָם, גַּם שֶׁל אֵלוֹ שֶׁתְּפָלוּ
עֲלֵיו), וְהַתִּיקוֹן הוּא אֲפִילוֹ אֲצִל מִי
שֶׁפָּגַם פָּגַם חֲמוּר כָּל כֵּךְ וּכְמֵאֲמָר
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²³ לַגִּבִּי לִימּוֹד הַתּוֹרָה
שֶׁל הַנִּמְצָא בְּמִצַּב רֹחֲנִי יִרְדּוּ הַמֵּאֹר
שֶׁבָּה שֶׁבְּתוֹרָה (מֵאֹר דִּיקָא,
דִּיקָאֵי הַמְּכוּן עַל פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה בַּה עֲנִינֵי הַתּוֹרָה מֵאִירִים)
מִחֲזִירוֹ לְמוֹטָב, כִּי בְּכּוּחָהּ שֶׁל
פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עֲלֵיו.²⁹

(20) יומא שם. (21) ראה שם עד, ב ובפירש"י. (22) ראה ד"ה והי' כי תבוא תרס"ו. אר"ע אשריכם ישראל תרס"ז (המשך תרס"ו ע' שלד ואילך; ע' שפד ואילך). לקו"ש ח"ד ע' 1038 ואילך. ע' 1101 ואילך. (23) ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז ובקרבן העדה שם. סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת דברים, ה' מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

יום סיום אמירת קדיש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה עליה השלום

אמו של – יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א

בלתי מוגה

- א. כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר סיפר¹ אודות כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן,² שלרגל מלאות י"א חודש (לערך) אחרי פטירת אמו, סיים כל ששה סדרי משנה.
- ולכאורה, למאי 'נפקא מינה' לפרסם את הדבר? - ועל-כן צריך לומר, שכיון שזהו סיפור שנתפרסם על-ידי נשיא לחסידי, הרי זה ענין של הוראה - וגם נתינת-כח - לכל, בנוגע לאופן ההנהגה לאחר מאה ועשרים שנה.
- וענין זה שייך לכל אחד ואחד, אפילו לאלו שאין באפשרותם לסיים כל ששה סדרי משנה במשך י"א חודש, מפני סיבות שאינן תלויות בהן - שגם אז יש מקום ללמוד על-כל-פנים ההתחלה והסוף, תוך כדי הבהרה ונתינת-טעם לעצמו שזהו רק בגלל שאינו יכול ללמוד כל הששה סדרי משנה מתחילתן ועד סופן.
- ב. סיום הששה סדרי משנה הוא: "לא מצא הקדוש-ברוך-הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר³ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".
- וכידוע ישנו הסיום של רבותינו נשיאנו - כפי שכבר דובר פעם⁴ אודות הסיום של אדמו"ר מהר"ש על ששה סדרי משנה⁵, שבו מקשר את הסיום עם ההתחלה ("נעוץ סופן בתחלתן"⁶) - בענין דקריאת שמע: "מאימתי קורין את שמע".
- ג. והענין בזה:
- תיבת "בשלום" (שבסיום ששה סדרי משנה) - היא מלשון ב' שלום⁷.
- ובהקדמה - שכללות ענין השלום שייך רק כאשר ישנם שני דברים (ב'), כידוע שענין השלום הוא חיבור הפכים⁸, וכפי שדרשו רז"ל⁹ על הפסוק¹⁰ "עושה שלום במרומיו", שיש "מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש", והקדוש-ברוך-הוא "עושה שלום במרומיו", ש"אין מכבים זה את זה"; ונוסף לזה, הנה בענין השלום גופא ישנם ב' אופנים: "בשלום" - ב' שלום.
- ויובן על-פי מאמר רז"ל¹¹ על הפסוק¹² "יעשה שלום לי שלום יעשה לי", ב' פעמים שלום, "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה", והיינו, ש"בשלום", ב' שלום, הם ב' הענינים ד"שלום", שלום בפמליא של מעלה, ושלום בפמליא של מטה.
- ובפרטיות יותר - יש בזה גופא כמה וכמה דרגות¹³:
- למטה מטה - הנה "פמליא של מטה" קאי על נפש הבהמית והגוף, שיש בו ריבוי אברים, בשר וגידים ועצמות וכו', ו"פמליא של מעלה" - כפי שהיא למטה, באדם עצמו - קאי על הנפש האלקית.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.
(6) ד"ה מאימתי הנ"ל ע' 7. סה"מ תרמ"ב שם ע' רפא. תרכ"ו שם ע' חצר. תרל"ג שם ע' ס.
(7) ראה תניא אגה"ק סוס"ל. ובכ"מ.
(8) במדב"ר פ"ב, ח. וש"נ. הובא בתניא אגה"ק סי"ב.
(9) איוב כה, ב.
(10) סנהדרין צט, ב.
(11) ישע' כז, ה.

(1) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קפו (נעתק ב"היום יום" ט שבט).
(2) תהלים כט, יא.
(3) ראה תורת מנחם חכ"ט ע' 151.
(4) ד"ה מאימתי תרמ"ב (י"ל בקונטרס בפ"ע - קה"ת תשכ"ה). ולאח"ז בסה"מ תרמ"ב ע' ערה ואילך. וראה סה"מ תרכ"ו ע' רצו ואילך. תרל"ג ח"א ע' נו ואילך. וראה גם סה"מ תרכ"ט ס"ע רכד ואילך.

- 1 ולמעלה יותר - קאי "פמליא של מטה" על כל הענינים שבאדם, ו"פמליא של מעלה" קאי על העולמות העליונים.
- 2
- 3 ולמעלה יותר - הנה הענין ד"למעלה מעלה עד אין קץ"¹² הוא אמיתית הענין ד"פמליא של מעלה",
- 4 ו"למטה מטה עד אין תכלית"¹² הוא אמיתית הענין ד"פמליא של מטה".
- 5 וכמובן כל זה על-פי המבואר בארוכה (ועוד יותר ברמז) ב'לקוטי תורה' פרשת מטות דיבור-המתחיל
- 6 החלצו¹³.
- 7 ד. וזהו גם תוכן הענין דקריאת שמע שבהתחלת הש"ס - "מאימתי קורין את שמע":
- 8 הענין דקריאת שמע - "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"¹⁴ - הוא כדברי הגמרא¹⁵: "אמליכתי למעלה
- 9 ולמטה ולארבע רוחות השמים", וכמרומו גם בתיבת "אחד", שממליכים את הא', שרומז על "אלופו של
- 10 עולם", בהח', ד' ריקעים וארץ, ובד' רוחות העולם¹⁶.
- 11 וזהו גם תוכן ענין השלום שהוא חיבור הפכים - שהרי אין לך ריחוק הערך בין שני קצוות (ב' הפכים)
- 12 גדול יותר מהריחוק (כביכול) שבין בורא לנברא, ואם כן, הענין דקריאת שמע שעל-ידי-זה ממשיכים
- 13 אלופו של עולם (בורא) למעלה ולמטה ולד' רוחות (נברא), הוא האופן היותר נעלה בענין השלום.
- 14 וכשם שיש ב' אופנים בענין השלום ("בשלום", ב' שלום, שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא
- 15 של מטה), כמו כן יש ב' אופנים בקריאת שמע: "מאימתי קורין את שמע בערבין", ו"מאימתי קורין את
- 16 שמע בשחרית", וכמבואר בכמה מקומות (ב'לקוטי תורה', ב'אמרי בינה', ובדרושי רבותינו נשיאנו
- 17 שלאחרי זה¹⁷, עד לכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר¹⁸) שענינם בעבודה הוא: יחודא תתאה - אתכפיא,
- 18 עבודת לילה, ויחודא עילאה - אתהפכא, עבודת יום.
- 19 והתכלית היא - לאחד את שני עניני השלום הנ"ל (שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא של
- 20 מטה, יחודא עילאה ויחודא תתאה) באופן שנעשית תיבה אחת - "בשלום", שבה מסיימים תפלת שמונה
- 21 עשרה ("המברך את עמו ישראל בשלום"), ובה מסיימים כל ששה סדרי משנה ("ה' יברך את עמו
- 22 בשלום"), כפי שיהיה לעתיד לבוא, כמו שכתוב¹⁹ "ושמתי כדכד שמשותיך", "להוי כדין וכדין"²⁰,
- 23 כמבואר בארוכה בדרושים שב'לקוטי תורה'²¹.
- 24 וכשם שענין השלום הוא "כלי מחזיק ברכה", כך גם בקריאת שמע - שלאחרי הענין ד"ה' אחד",
- 25 "אמליכתי למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים", נמשכת ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא - כמו שכתוב²²
- 26 "ונתתי מטר ארצכם גו' ואספת דגנך ותירושך ויצהרך וגו'", ברכה כפשוטה למטה מעשרה טפחים.
- 27 ה. ויש להוסיף ולקשר זה גם עם סיום מסכת ברכות - "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי
- 28 חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר²³ וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך":
- 29 מדיוק הלשון "מרבים שלום", "ורב שלום גו'", מובן, שיש ב' אופנים בשלום (כמו "בשלום", ב'
- 30 שלום): שלום מצד עצמו, וריבוי שלום.
- 31 ועוד זאת: "מרבים שלום בעולם" - שריבוי השלום נמשך דוקא בעולם, מלשון העלם והסתרה²⁴.

(18) סה"ש תרח"ץ ע' 262. תש"ד ע' 88.

(19) ישע"י נד, יב.

(20) ב"ב עה, א.

(21) פ' ראה כד, ד ואילך. וראה שם כח, ג"ד.

(22) עקב יא, יד.

(23) ישע"י שם, יג.

(24) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(12) ראה תקו"ז סוף תנ"ז (וראה שם תי"ט - מ, ב). זו"ח יתרו

לד, סע"ג.

(13) פה, ד ואילך.

(14) ואתחנן ו, ד.

(15) ברכות יג, ב.

(16) ראה סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם

ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג.

(17) דרושי ש"ש סד, ב. אוה"ת בלק ע' א'מט.

וכן הוא בענין דקריאת שמע (התחלת הש"ס והתחלת מסכת ברכות) - שממשיכים את הא', אלופו של עולם, שהוא למעלה מהב' ד"בראשית", אלא הוא הא' ד"אנכי"²⁵, דלא אתרמיז בשום אות וקוץ²⁶ - בעולם, בהעלם והסתר שאין למטה הימנו.

וזהו גם תוכן הענין ד"ה' עוז לעמו יתן' ה' יברך את עמו בשלום" (סיום הש"ס וסיום מסכת ברכות) - דקאי על התורה ("אין עוז אלא תורה"²⁷), שניתנה (לא למעלה, אלא) בארץ דוקא, בגלל ששם ישנו הענין ד"למצרים (מלשון מיצרים וגבולים) ירדתם"²⁸.

ו. המשך השיחה - המשך הביאור בסיום מסכת נזיר²⁹, שגם שם הובא המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", ושייכותו לפלוגתא דר' נהוראי ור' יוסי במשנה (בנוגע לנזירות שמואל על-ידי הסכמתו לנדר חנה) ובגמרא (בנוגע למעלת העונה אמן - הסכמה - על המברך), אם הסכמה היא רק גדולה יותר, או שעל-ידי-זה ניתוסף גדר חדש, כי גם בענין "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" יש לפרש בב' אופנים (ב' דעות), אם מעלת תלמידי חכמים היא רק גדולה יותר ממעלת חכמים, או שהיא ענין חדש; וביאור מעלת "תלמידי חכמים" דוקא, מקבל, יחודא תתאה, אתכפיא, מלמטה למעלה, לגבי חכמים, יחודא עילאה, אתהפכא, המשכה מלמעלה למטה, כפי שתתגלה לעתיד-לבוא מעלת הביורורים ועבודת המטה, שלכן יתעלה שם ב"ן לשם ס"ג (הגימטריא ד"חנה"), "נקבה תסובב גבר"³⁰ - נכלל בשיחה שהוגהה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה³¹ ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 63 ואילך.

ז. (וסיים כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א בנוגע לעבודת כל השנה כולה באמירת הקדיש): אף-על-פי שכבר נסתיימה אמירת הקדיש, כיון שנסתיים ענין הביורורים והעליות, אף-על-פי-כן, עדיין אין זה תכלית השלימות, והראיה, שהרי עדיין ישנם כמה פרטים הקשורים עם ענין היאצייט כו'; תכלית השלימות היא - כאשר יקויים היעוד³² "הקיצו ורננו שוכני עפר", ו"נקבה תסובב גבר". ואז תתגלה גם המעלה דיהודה לגבי יוסף, כמו שכתוב³³ "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", בביאת משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל בלע המות לנצח גו' (הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א).

* * *

ט. דובר בהתוועדות דיום השבת-קודש³⁴ אודות פירוש רש"י בריש פרשת מסעי, שמביא ב' פירושים-דרושים בענין המסעות: (א) שקאי על ההילוך בעת המסעות עצמם (שזהו בדוגמת ירידת הנשמה בגוף), (ב) שקאי על ההילוך כ"שהיו חוזרין" (בדוגמת עליית הנשמה לאחרי ההסתלקות). ועל זה אומר רש"י שזוהי "דרשה אחרת" - מעמד ומצב ואופן עבודה אחר לגמרי מאשר בעת המסעות עצמם, כי:

(25) ראה שיחת י"ב תמוז סל"ד (תורת מנחם חמ"ד ע' 103).
 (26) ראה לקו"ת פינחס פ', ב. ובכ"מ.
 (27) שהש"ר פ"ב, ג. ועוד.
 (28) שבת פח, סע"ב.
 (29) בשיחת י"ב תמוז ס"ה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 73 ואילך).
 (30) ירמ" לא, כא.
 (31) בשילוב שיחת י"ב תמוז הנ"ל.
 (32) ישע"י כו, יט.
 (33) יחזקאל לו, כה. וראה תורת מנחם סה"מ טבת ע' קצט ואילך. ורש"י.
 (34) שיחת ש"פ מטו"מ סי"ב ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 140 ואילך).

- 1 כל המסעות נגם אלו שבסוף שנת הארבעים, קודם שהגיעו לירדן ירחו, כמבואר ב'לקוטי תורה'³⁵
- 2 ש"כל המ"ב מסעות נק' הכל אשר יצאו מארץ מצרים .. עד חנייתם בירדן ירחו" הם כ"משל למלך
- 3 שהיה בנו חולה והולכו למקום רחוק לרפאותו";
- 4 ואילו כ"שהיו חוזרין" - נמצא בן המלך במעמד ומצב שהוא בריא לגמרי, ולא עוד אלא שניתוסף
- 5 אצלו העילוי דחולה שנתרפא, אלא שזהו באופן שנעקר החולי לגמרי³⁶, שזוהי מעלת בעלי תשובה,
- 6 ובפרט תשובה עילאה (כמבואר ב'אגרת התשובה'³⁷ שעל זה אמרו³⁸ "מקום שבעלי תשובה עומדין כו'"),
- 7 שעל ידה "זדונות נעשו להם כזכיות"³⁹ - כפי שיהיה לעתיד לבוא, שתהיה העליה של ג' קליפות הטמאות
- 8 לגמרי, כי "יבולע המות לנצח" ("כמו שכתוב⁴⁰ בלע המות לנצח ומחה הוי' אלקים דמעה מעל כל
- 9 פנים"), "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁴¹, כמבואר בתניא⁴².
- 10 י. ויש להוסיף ולבאר פרטי הענינים שבפירוש רש"י אודות מנין כל המסעות כ"שהיו חוזרין" - "כאן
- 11 ישנונו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכו'".
- 12 ובהקדמה - שכיון שרש"י מביא זאת בפירושו, הרי זה מוכרח בפרשטם של כתובים; וכיון שבפירוש
- 13 רש"י יש גם ענינים מופלאים⁴³, בהכרח לומר שגם בפירוש רש"י זה ישנם ענינים מופלאים. ובפרט
- 14 שפירוש זה הוא מחלק האגדה שבתורה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה", כמו שכתוב באגרת הקודש⁴⁴,
- 15 וכפי שפוסק רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה⁴⁵.
- 16 ועוד זאת, שעל-פי המבואר בתניא⁴⁶ שכל הענינים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתנו כל זמן
- 17 משך הגלות, מובן, שבמסעות גופא ישנו מעין הענינים שיהיו לעתיד לבוא.
- 18 המשך הביאור - שג' מאורעות אלו קאי על ג' המסעות הראשונים מיציאת מצרים עד קריעת ים סוף
- 19 (שאז נתבטלה לגמרי מציאות הלעומת-זה - "וירא ישראל את מצרים מת גו"⁴⁷, מעין ודוגמת ביטול
- 20 הלעומת-זה לעתיד לבוא⁴⁸): לאחר המסע הראשון מרעמסס לסוכות, נחו בלילה - "כאן ישנונו"; במסע
- 21 השני, מסוכות לאיתם, נתחדש הענין דענני הכבוד, שהגינו גם מפני חום השמש - "כאן הוקרנו"; ובמסע
- 22 השלישי, ב"פי החירות", טענו בני ישראל טענה שכלית נגד משה - "כאן חששת את ראשך". ובעבודת
- 23 האדם: בשביל ירידת הנשמה למטה⁴⁹ יש צורך בהעלם וסילוק האור לגמרי⁵⁰, בדוגמת שינה⁵¹ - "כאן
- 24 ישנונו"; ובזה צריך להיות מעורב גם כוונת הגילוי, לקרר את גבורות הצמצום - "כאן הוקרנו"; ובשביל
- 25 בחירה חפשית יש צורך שיהיה לנפש הבהמית גם שכל - "כאן חששת את ראשך" (ולכן: "ישנונו"
- 26 ו"הוקרנו" - בלשון רבים, ששייך גם אצל המלך, מה-שאינ-כן "חששת את ראשך" - בלשון יחיד, מצד
- 27 נפש הבהמית). ומסיים "וכו'", שגם המשך הירידה שלאחרי-זה היא חלק מהמסעות שהמלך "הולכו

דקרי"ס על יצי"מ, שביצי"מ היתה רק היציאה מן הרע, סור מרע, ואילו בקרי"ס - הנה מצד הגילוי ד"ה אלי ואנוהו" (בשלח טו, ב), היתה גם ראי' חושיית בביטול מציאות הלעו"ז דמצרים, "כהמס דונג" (תהלים סח, ג), בדוגמת השלימות דלעת"ל ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ו"בלע המות לנצח".

(49) מאיגרא רמה - בחי' "טהורה היא", ועד לבחי' שלמעלה גם מ"טהורה היא", ומשם צ"ל הירידה ד"בראת" וכו', עד לבירא עמיקתא - לעולם שרובו רע, ולכן הוא עולם הקליפות, שהרשעים גוברים בו (כמובא בתניא (פ"ו. פכ"ד)), ושם צריכה להיות עבודת האדם, החל מהמעמד ומצב ד"עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), ו"לפתח חטאת רובין" (בראשית ד, ז).

(50) כמו צמצום הראשון, שהוא באופן של סילוק לגמרי, ורק לאחר"ז ה' אפ"ל המשכת קו קצר, שמזה יכולה להתחיל אח"כ מציאות העולמות.

(51) ובלשון הקבלה: דורמיטא דז"א (ראה שער הכוונות ענין ר"ה. פע"ח שער ר"ה. ועוד).

(35) מסעי פט, ב.

(36) ראה לקו"ש חל"ב ע' 72 ואילך. וש"נ.

(37) ספ"ח.

(38) ברכות לד, ב.

(39) יומא פו, ב.

(40) ישעי' כה, ח.

(41) זכרי' יג, ב.

(42) פ"ו.

(43) בענין זה נזכר המבואר בארוכה בלקו"ת ד"ה ולא תשבית וביאורו (ושם (ה, ב ואילך) - השייכות דפנימיות התורה למקרא).

(44) סכ"ג.

(45) פ"ב ה"ב.

(46) רפ"ז.

(47) בשלח יד, ל.

(48) וכמשנת"ל (במאמר פ"ב ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 147 ואילך)) בהעילוי דמות המשיח אפילו לגבי זמן שלמה, שזהו בדוגמת העילוי דמאס ברע לגבי סור מרע. וזהו גם העילוי

1 לרפאותו" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁵² ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390
2 ואילך.

3 (וסיים כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:)

4 ויש להוסיף, שבתוכה "וכו'" נכלל גם שמתברר האמת - שיהודי מלכתחילה לא חטא, כי "יצרו (הרע)
5 הוא שאנסו"⁵³, ובאמת אין זה "יצרו", אלא זוהי פעולת הקדוש-ברוך-הוא שברא את היצר הרע,

6 - וכמבואר בארוכה בדרושים שבהם מבואר ענין הקניגיא דלעתיד לבוא⁵⁴ (ובקצרה ב'לקוטי תורה'⁵⁵),
7 שלעתיד לבוא יראו שכל העבודה עתה אינה אלא כמשל המלך שמעמיד ארי ונמר שילחמו זה בזה, ומסבב
8 הדברים באיזה אופן תהיה המלחמה כו', ודוגמתו בנמשל, שהיהודי אינו אשם, ומצד עצמו אינו עושה
9 עבירה כלל - אם הקדוש-ברוך-הוא לא היה "מושך את החוטים" הלך ושוב... כך, שזוהי אשמתו של
10 הקדוש-ברוך-הוא; אלא, שעלה ברצונו שיהיה ענין הקניגיא - כאילו יש מלחמה, וכאילו יהודי נכשל
11 חס-ושלום, ואחר-כך עושה תשובה מצד עצמו (כלומר: התשובה שיהודי עושה היא מצד עצמותו, ואילו
12 מה שנכשל חס-ושלום, הרי זה רק בגלל רצונו של הקדוש-ברוך-הוא) -

13 והרי הקדוש-ברוך-הוא מתחרט על בריאת היצר הרע⁵⁶, והחרטה היא באופן שמבטלת את הענין
14 מעיקרו, כמו "חכם (ש)עוקר את הנדר מעיקרו"⁵⁷, וכמעלת תשובה שלימה שמבטלת את הזדונות מעיקרן,
15 באופן שנעשים מלכתחילה זכיות⁵⁸.

16 ועל-ידי-זה ממשיכים גם את הגאולה העתידה לבוא באופן כזה - שיאמרו "אורך הוי' כי אנפת ביי"⁵⁸,
17 היינו, שיראו שבאמת לא היה זה ענין של "אנפת", כי-אם ענין שצריך להודות עליו ("אורך"), אלא
18 שעד עתה היה זה באופן של חסדים המכוסים, ולעתיד לבוא יהיה הגילוי "כצאת השמש בגבורתו"⁵⁹,
19 שיומשך "לאוהביו ולשומרי מצוותיו"⁶⁰,

20 בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בס"ד. שיחת שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדרחה), ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

21 א. על הפסוק "אלה הדברים" (התיבות הראשונות של פרשת דברים וספר משנה תורה), מפרש רש"י:
22 "לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים
23 והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

24 הקושיא בפסוק זה בפשוטו של מקרא (כמדובר כמה פעמים שרש"י בפירושו על התורה מתעכב רק
25 במקום שיש קושיא בפשוטו של מקרא) היא:

26 הכתוב מתחיל "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", ואינו מפרש מה הם הדברים!?

27 - מה שכתוב בהמשך הפסוקים: "ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וגו'"¹, הרי זה מתייחס (לא ל"אלה
28 הדברים" שבתחלת הפרשה, אלא) למה שכתוב לפני ובסמיכות לזה²: "הואיל משה באר את התורה הזאת

(57) כתובות עד, ריש ע"ב.

(58) ישע' יב, א.

(59) ס' שופטים ה, לא. וראה תניא פכ"ו.

(60) ואתחנן ז, ט.

(1) פסוק ו.

(2) פסוק ה.

(52) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ הנ"ל, וד"ה באתי לגני

תשל"א.

(53) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(54) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 45.

(55) ר"פ שמיני.

(56) ראה סוכה נב, ב.

- 1 לאמר" (ומהי האמירה - "ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וגו'"); ואילו בנוגע ל"אלה הדברים" - לא מפרש
- 2 הכתוב מה הם הדברים.
- 3 ויתירה מזה: הכתוב מדייק "אלה הדברים", שמשמעות תיבת "אלה" היא כמו "זה", שמורה על הגילוי,
- 4 על-דרך מאמר רז"ל³ "כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה". ואף-על-פי-כן, לא נתפרשו הדברים
- 5 בכתוב!
- 6 ועל זה מפרש רש"י, ש"הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל" הם: "במדבר בערבה מול סוף בין
- 7 פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב", שהם "המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", ו"אלה הדברים"
- 8 הם "דברי תוכחות" שהוכיח משה על כך, אלא ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של
- 9 ישראל".
- 10 אך עדיין צריך להבין:
- 11 "כבודן של ישראל" הוא אמנם סיבה וטעם על כך שהכתוב "סתם את הדברים והזכירם ברמז"; אבל
- 12 איך מתאים לומר "אלה הדברים", שמורה על הגילוי, בה בשעה ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז"?
- 13 ולתרץ זה, מדייק רש"י בלשונו: "ומנה כאן את כל המקומות כו'",
- 14 - דלכאורה: תיבת "כאן", בודאי מיותרת, שהרי מובן מעצמו שמדובר אודות פסוק זה, וגם תיבת
- 15 "ומנה" אין בה צורך -
- 16 דכיון ש"מנה כאן" (היינו שבפסוק זה ישנו חידוש שמונה ומפרט) את כל המקומות שהכעיסו לפני
- 17 המקום בהן", לכן שייך שפיר לומר על זה הלשון "אלה הדברים".
- 18 ב. ויש להוסיף, שבפירושו רש"י זה מתורצת עוד קושיא בפשוטו של מקרא:
- 19 למה נאמר "אלה (הדברים)", ולא "ואלה (הדברים)" - הרי גם הפרשיות שלפני זה הם דברים אשר
- 20 דיבר משה אל כל ישראל, וכמו שכתוב בסוף הפרשה שלפני זה⁴: "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה
- 21 ה' ביד משה אל בני ישראל", ואם כן, הוצרך לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, שישנם עוד דברים
- 22 שדיבר משה אל בני ישראל?
- 23 ואין לומר שבפרשיות שלפני זה נאמרו "המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה", ואילו בפרשה
- 24 זו הם "הדברים אשר דיבר משה" עצמו⁵ - שהרי גם בפרשה זו נאמר⁶ "ככל אשר צוה ה' אותו אליהם".
- 25 וכמו כן אין לומר שהלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, מתאים רק בחומש אחד, בפרשה אחת או אפילו
- 26 בשתי פרשיות, מה-שאינ-כן בין חומש לחומש, כיון שהם ב' ספרים שמופסקים בעניניהם [כמודגש
- 27 בכתבת ספר תורה שצריך להניח ד' שיטין פנויות בין ספר לספר⁷, ומובן, שההפסק בכתב מורה על
- 28 הפסק הענינים], אזי לא מתאים הלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, כיון שהוא ענין בפני עצמו - שהרי ספר
- 29 שמות, עם היותו ספר חדש, התחלתו היא "ואלה שמות", כיון שבא בהמשך לסיום ספר בראשית, שבו
- 30 מסופר אודות ביאת בני ישראל למצרים, ועל זה ממשיך "ואלה (בוא"ו המוסיף) שמות בני ישראל הבאים
- 31 מצרימה". ואם כן, גם כאן הוצרך לומר "ואלה הדברים"?
- 32 וקושיא זו מתורצת על-ידי פירוש רש"י: "לפי שהם דברי תוכחות כו'" - שלכן לא מתאים לומר "ואלה
- 33 הדברים", בוא"ו המוסיף, כיון שאין זה בהמשך ל"אלה המצוות והמשפטים גו'" שבסיום הפרשה (וספר)
- 34 שלפנ"ז, כי "דברי תוכחות" ו"מצוות ומשפטים" הם שני ענינים שונים.

(6) פסוק ג.

(3) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.

(7) ב"ב יג, סע"ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ז. הט"ו. טוש"ע

(4) ס"פ מסעי.

י"ד רסרע"ג. רסרפ"ג.

(5) ראה מגילה לא, ב.

- ג. ועתה (לאחרי שנתבאר הפירוש הפשוט בדברי רש"י) נבוא לבאר כמה דיוקים בפירוש רש"י, ומהם: ¹
- א) מה שכתב רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" - הרי יש עוד מקומות שהכעיסו בהן, כמו מרה, שנאמר⁸ "וילונו העם גו'", וכן רפידים, שנאמר⁹ "ורב העם גו'" (שבגלל זה היה המאורע ד"ויבוא עמלק גו'¹⁰), שלא נימנו כאן? ⁴
- ויתירה מזה: רש"י מפרש "מול סוף" - "על מה שהמרו בים סוף בבואם לים .. וכן בנסעם מתוך הים כו'", ומסיים "כדאיתא בערכין"¹¹, ואכן במסכת ערכין נימנו גם מרה ורפידים - "עשרה נסיונות ניסו אבותינו להקדוש-ברוך-הוא, שנים בים, ושנים במים (במרה וברפידים), וכו'", שחלקם לא נימנו כאן, ולמה אומר רש"י "מנה כאן כל המקומות"? ⁸
- ב) מלשון רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'", מובן, שכוונת רש"י להדגיש שהכתוב אינו מונה את עניני החטאים עצמם, אלא רק את "המקומות" שבהם אירעו החטאים. ¹⁰
- ולכאורה: בפירוש "תופל ולבן" כותב רש"י להדיא ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן". ועל-דרך-זה גם בנוגע ל"די זהב", שלכאורה אינו שם מקום, שהרי לא מצינו בכל המקרא מקום ששמו "די זהב", אלא - כפירוש רש"י - ש"הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם". ¹⁴
- ונמצא, שבדברי התוכחות נזכר גם החטא עצמו, ולא רק המקום שבו אירע, ואיך יתאים זה עם לשון רש"י ש"מנה כאן כל המקומות כו'", ולא החטאים עצמם? ¹⁶
- אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, כמדובר כמה פעמים אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י בכל תיבה, אזי רואים שרש"י הבהיר את כל הקושיות הנ"ל בדיוק לשונו, כדלקמן. ¹⁸
- ד. הביאור בשאלה הא', שלכאורה לא נימנו כאן "כל המקומות שהכעיסו" - יובן בהקדים הדיוק בפירוש רש"י בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו¹² מי יתן מותנו וגו'": ²⁰
- דובר כמה פעמים שכאשר רש"י מוסיף תיבת "וגו'" - אין זה בגלל שאינו משלים את הפסוק, כהכלל "כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה"¹³, אלא בגלל שגם המשך הפסוק שלא העתיקו נוגע לפירושו. ולכן, בכמה מקומות בפירוש רש"י, גם בפסוק זה גופא, לא כותב רש"י תיבת "וגו'", כיון שבמקומות אלו נוגע לפירושו רק התיבות שאותם מעתיק בפירושו. ²⁴
- ובנדון דידן: בנוגע לפירוש ד"במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר" - די בתיבות "מי יתן מותנו" שמעתיק בפירושו, ומהי כוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו'"? ²⁶
- ויש לומר¹⁴, שכוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו'" היא (לא לסיום פסוק וענין זה, אלא) לשאר המאורעות שהכעיסו בני ישראל במדבר שנזכרו לאחרי זה, כמו הנסיון דרפידים וכו', שגם הם נכללים בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר". ²⁹
- אלא, שבתיבת "במדבר" לא נכללים כל המאורעות שאירעו במדבר - שהרי גם הענינים ד"פארן .. תופל גו' ודי זהב" אירעו במדבר, ואף-על-פי-כן נימנו בפני עצמם - אלא רק הענינים שהכעיסו מצד היותם במדבר, היינו, שהסיבה שלהם היא "במדבר", מה-שאין-כן הענינים שהכעיסו בגלל סיבות אחרות, אף שגם הם אירעו במדבר, לא נכללו בתיבת "במדבר", אלא נזכרו בפני עצמם. ³³
- ולכן: ³⁴
- מה שאמרו "מי יתן מותנו", כאשר היו רעבים ללחם, וכן הנסיון ד"רפידים", שאמרו "תנו לנו מים ונשתה"⁹ - שהסיבה שלהם היא בגלל היותם "במדבר", "בארץ לא זרועה"¹⁵ - הרי זה נכלל בתיבת "במדבר"; ³⁶

(12) בשלח טז, ג.

(13) מגילה כב, א. וש"נ.

(14) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 4 הערה 21.

(15) ירמ' ב, ב.

(8) בשלח טז, כד.

(9) שם יז, ב.

(10) שם, ח ובפרש"י.

(11) טו, סע"א.

1 מה-שאיין-כן "מה שעשו במדבר פארן על-ידי המרגלים" - לא היה בסיבת היותם במדבר, שהרי גם
 2 אילו היו בארץ נושבת, היו שולחים מרגלים כדי לכבוש ארץ אחרת; וכן "מה שתפלו על המן שהוא
 3 לבן" ("תופל ולבן"), שענין זה היה (לא קודם ירידת המן בהיותם רעבים ללחם, אלא) לאחר ירידת
 4 המן, כאשר היה להם מה לאכול, ומכל-מקום תפלו על המן שהוא לבן - אין זה קשור עם היותם במדבר;
 5 וכן "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם" ("די זהב") - אין זה קשור עם היותם במדבר, שהרי מה
 6 שטעו בחשבונם כו'¹⁶, היה יכול להיות גם בארץ נושבת.

7 וכיון שענינים אלו אינם בסיבת היותם במדבר, לכן לא נכללים ב"מה שהכעיסוהו במדבר", אלא נימנו
 8 בפני עצמם.

9 ה. אמנם, תירוץ זה (ש"במדבר" כולל כל מה שהכעיסו בסיבת היותם במדבר) הוא רק בנוגע
 10 למאורעות שאירעו לאחר שאמרו "מי יתן מותנו", שרומזם רש"י בהוספת תיבת "וגו"; אבל עדיין
 11 נשארת הקושיא בנוגע להמאורע ד"מרה" שהיה לפני שאמרו "מי יתן מותנו" - למה לא נמנה כאן?
 12 ויתירה מזה:

13 מצד הפסוק עצמו היה אפשר לפרש ש"במדבר" כולל גם המאורע דמרה, כיון שהיה בסיבת היותם
 14 במדבר. אבל כאשר רש"י כותב "שאמרו מי יתן מותנו וגו'" - הרי הוא שולל את המאורע דמרה שהיה
 15 לפניו.

16 ולכאורה, היה לו לרש"י להביא פסוק מהמאורע דמרה, ולהוסיף "וגו", כדי לכלול את כל שאר
 17 המאורעות שלאחרי-זה?

18 ויובן על-פי דיוק הלשון בפירוש רש"י ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" -
 19 דלכאורה, לשם מה מוסיף רש"י התיבות "לפני המקום", למה לא מספיק לומר רק "שהכעיסו"? - אלא
 20 כוונת רש"י להדגיש שמשם הוכיחן רק על מה שהכעיסו את הקדוש-ברוך-הוא ("לפני המקום"), ואילו
 21 הענינים שהכעיסו את משה - לא היו נוגעים לו, ובודאי שלא ינצל את הימים האחרונים קודם הסתלקותו
 22 כדי להוכיחם על מה שהכעיסו אותו, אלא הוכיחם רק על מה "שהכעיסו לפני המקום".

23 ולכן לא נזכר כאן המאורע דמרה - כיון ששם נאמר⁸ "וילונו העם על משה", מה-שאיין-כן בשאר
 24 התלונות מפורש בהמשך הפרשה שהתלונה היתה (גם) על הקדוש-ברוך-הוא.

25 ו. הביאור בשאלה הב', שרש"י מדייק ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'" (המקומות ולא
 26 המאורעות), אף שכותב בעצמו ש"לא מצינו מקום ששמו תופל ולבן":

27 ובהקדים החילוק בין פירושו בנוגע ל"תופל ולבן", שמקדים "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום
 28 ששמו תופל ולבן", לפירושו בנוגע ל"די זהב", שאינו מקדים חזרנו כו' ולא מצינו מקום ששמו די זהב,
 29 אלא מפרש רק "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם" - שמזה מוכח שסבירא-ליה לרש"י
 30 ש"די זהב" הוא שם מקום, ומפרש רק את החטא שהיה במקום זה (העגל), והטעם שהמקום נקרא בשם
 31 זה (שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם).

32 אמנם, הא גופא דורש ביאור: מהו החילוק בין "תופל ולבן" ל"די זהב" - הרי שניהם לא נזכרו בכל
 33 המקרא מלבד בפרשתנו, ואם כן, מדוע סובר רש"י ש"די זהב" הוא שם מקום (שנקרא כן על שם שבו
 34 אירע חטא העגל שעשו בגלל רוב זהב שהיה להם), ואילו "תופל ולבן" אינו שם מקום?

35 ז. ויובן בהקדים מה שכתב רש"י בפירוש "תופל ולבן", "אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא
 36 מצינו כו'":

37 דובר כמה פעמים¹⁷ שדרכו של רש"י שאינו מביא שם בעל המאמר, אלא-אם-כן נוגע הדבר להבנת
 38 הענין. וצריך להבין בנדון דידן, למה מביא רש"י את שם בעל המאמר - "אמר רבי יוחנן"?

וממה-נפשך: אם זה ענין של פשט - לא צריך רש"י להביאו בשם ר' יוחנן (כדרכו בכל מקום, כנזכר לעיל); ואם אין זה ענין של פשט, אלא שייך לשאר חלקי התורה, רמז דרוש וכו', שלכן אומר רש"י "אמר רבי יוחנן", להדגיש שאין זה פירוש שלו (של רש"י), אלא פירוש של ר' יוחנן - למה מביאו רש"י בפירושו על התורה שהוא פשוטו של מקרא?

ח. ויש לומר הביאור בזה:

על-פי פשוטו של מקרא - אפשר שפיר לפרש שזהו שם מקום, אף שלא מצינו בכל המקרא מקום הנקרא בשם זה¹⁸.

- בשאר חלקי התורה, רמז או דרוש כו', יש להוכיח ממה שלא מצינו בכל המקרא, שאין זה שם מקום, שלכן מוכיח ר' יוחנן מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", שאין זה שם מקום; אבל על דרך הפשט - מהו ההכרח ששם מקום צריך להופיע במקרא יותר מפעם אחת?! די בפעם אחת! (ואדרכה: על דרך הפשט, דבר שמופיע במקרא יותר מפעם אחת, יש צורך בטעם מיוחד למה הוצרכה התורה לחזור על זה).

וראיה לדבר - מפירוש רש"י על הפסוק¹⁹ "ויחנו ברתמה", "על-שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר²⁰ מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", היינו, שרש"י מפרש בפשטות ש"רתמה" הוא שם מקום (שנקרא כן על שם לשון הרע של מרגלים), אף שלא מצינו בכל המקרא מקום ששמו רתמה.

ולכן, בנוגע ל"די זהב" - לא כותב רש"י חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו כו', כי, אף שלא מצינו שם זה בכל המקרא, אפשר שפיר לומר ש"די זהב" הוא שם מקום, ונקרא כן על שם שבו אירע חטא העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם.

ט. ולהעיר:

לכאורה יש להקשות על האמור שלשיטת רש"י "די זהב" הוא שם מקום - מפירוש רש"י על הפסוק²¹ "בת מי זהב", ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהיה אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו", ומזה מוכח לכאורה שגם "די זהב" אינו שם מקום.

ובפרט שמצינו שהרשב"ם - שגם הוא מפרש פשוטו של מקרא - פירש "די זהב" "כמו בת מי זהב, שהוא שם". וכיון שרש"י מפרש ש"מי זהב" אינו שם, יש להוכיח מזה שגם "די זהב" אינו שם מקום, דמאי שנא "די זהב" מ"מי זהב".

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, הרי לא זו בלבד שאין סתירה מפירושו על "מי זהב", אלא אדרבה, שרש"י אזיל לשיטתיה:

בפירושו על "מי זהב" מעתיק רש"י מהפסוק גם תיבת "בת (מי זהב)", אף שמפרש רק התיבות "מי זהב".

וההסברה בזה - כי, "מי זהב" כשלעצמו יש לפרש שהוא שם, אלא כיון שנאמר "בת מי זהב", אי אפשר לפרש ש"מי זהב" הוא שם, שהרי מפורש בקרא ששם אביה של מהיטבאל הוא "מטרד" ("מהיטבאל בת מטרד"²²), ולא "מי זהב", ולכן מעתיק רש"י תיבת "בת", שבגללה הוכרח רש"י לפרש ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהיה אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו".

אבל בפסוק "ודי זהב" - יכולים שפיר לפרש ש"די זהב" הוא שם מקום.

י. אמנם, בשלמא "ודי זהב", יכולים לפרש שהוא שם מקום, כיון ששם זה קשור עם המאורע שבגללו נקרא המקום בשם זה - "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם", וכפי שמביא רש"י ראיה

(20) תהלים קכ, ג'ד.

(21) וישלח לו, לט.

(18) ראה גם לקו"ש שם ע' 2.

(19) מסעי לג, יח.

- 1 לדבר: "שנאמר²² וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל"; אבל בנוגע ל"תופל ולבן" - הוקשה לרש"י:
- 2 היכן מרומז בשם זה החטא שתפלו על המן, הרי מה שתפלו על המן הוא באמרם "ונפשנו קצה בלחם
- 3 הקלוקל"²³, ומה שייך זה לכך שהמן הוא לבן?
- 4 ועל זה מפרש רש"י "אמר רבי יוחנן וכו'", כלומר, בפשטות הכתובים - אומר רש"י - אין לי הסברה
- 5 על השייכות של "תופל ולבן" לכך שתפלו על המן, אבל רואה אני שכך אומר ר' יוחנן.
- 6 אלא, שר' יוחנן מוכיח זאת מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", ולכן
- 7 סבירא-ליה שאינו שם מקום;
- 8 אבל רש"י מפרש על-פי פשוטו של מקרא ש"תופל ולבן" הוא שם מקום, ורק מביא ראיה מדברי ר'
- 9 יוחנן שהשם "תופל ולבן" שייך להמאורע "שתפלו על המן שהוא לבן".
- 10 יא. ועדיין צריך להבין: מהו הטעם ש"מנה כאן את כל המקומות שהכעיסו כו" - רק את המקומות
- 11 בלבד (ויש צורך לבאר ש"תופל ולבן" ו"די זהב" הם שמות של מקומות שהכעיסו בהן); למה לא הזכיר
- 12 משה (לא רק את המקומות, אלא גם) את הענינים הבלתי-רצויים עצמם שהוכיחם עליהם?
- 13 וההסברה בזה - בפשטות - שכן הוא סדר ההוכחה, שכאשר מוכיחים יהודי, יש להזהר שלא להלבין
- 14 את פניו, ולהמנע עד כמה שאפשר מלהזכיר את הדברים בפירוש, אלא להסתפק ברמז בלבד.
- 15 וזהו ההכרח בפשוטו של מקרא, שלא זו בלבד שמשה רבינו לא הזכיר את החטאים בפירוש כי-אם
- 16 ברמז בלבד, אלא יתירה מזה, שלא הזכיר את החטאים כלל, אפילו לא ברמז, ומנה רק את כל המקומות
- 17 שבהם אירעו הדברים.
- 18 יב. וכן מצינו גם בפרשת מסעי שהכתוב מונה רק שמות המסעות, ולא את הענינים שאירעו בהם -
- 19 דלכאורה:
- 20 בשלמא להפירוש הראשון בפירוש רש"י²⁴ ש"נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום,
- 21 שאף-על-פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל
- 22 ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלושים שנה לא נסעו אלא ארבעים מסעות"
- 23 - נוגע רק מספר המסעות, ולא המאורעות שאירעו בהם;
- 24 אבל להפירוש השני בפירוש רש"י, "משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו,
- 25 כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך
- 26 וכו'" - הרי נוגע בעיקר המאורעות עצמם, ולא רק המקומות?
- 27 והביאור בזה - כנזכר לעיל - שצריכים להזהר שלא לצער את בני ישראל, ולכן לא הזכירו להם את
- 28 המאורעות עצמם, "כאן ישננו וכו'", אלא רק את המקומות.
- 29 יג. וזוהי ההוראה בדרכי העבודה, עד כמה צריכים להזהר שלא לצער יהודי, ואפילו בשעה שצריכים
- 30 להוכיח אותו, יש להשתדל בכל מיני השתדלות שדברי התוכחה לא יצער אותו, ואדרבה, בשעת מעשה
- 31 צריכים לקרב אותו כו', כידוע הוראת רבותינו נשיאנו בזה²⁵.
- 32 וכל זה - אפילו כאשר צריכים להוכיח מי שנכשל בחטא חמור ביותר, עד לחטא עבודה-זרה
- 33 רחמנא-ליצלן,
- 34 שהרי ב"דברי תוכחות" שבפרשתנו נזכר גם "ודי זהב", "הוכיחן על העגל" - שאין זה ככל שאר
- 35 החטאים שפוגמים בענינים פרטיים, אלא זהו ענין שהוא היפך שני דברות הראשונים, אנכי ולא יהיה
- 36 לך²⁶, שמפי הגבורה שמענום²⁷, שהם כללות כל התורה כולה²⁸,

(26) יתרו כ, ב-ג.

(27) מכות כד, רע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת שלח טו,

כב. וראה גם יתרו יט, יט. כ, א.

(28) ראה זח"ב צא, ב. תניא רפ"ב.

(22) הושע ב, יו"ד.

(23) חוקת כא, ה.

(24) ר"פ מסעי.

(25) ראה ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב

שנט, ב ואילך). ועוד.

1 ויתירה מזה, שעשיית העגל היתה "בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו
2 לבעל", שזהו דבר חמור יותר - שמנצלים את ריבוי ההשפעה שמלמעלה, בחינת הגבורה (תגבורת
3 החיות²⁹) דקדושה, לענין שהוא הופך ממה שמפי הגבורה שמענום,
4 ואף-על-פי-כן, נזהר משה בדברי התוכחות שלא להזכיר אלא רק את המקום - "ודי זהב".
5 ומזה למדים שאפילו כאשר מוכיחים יהודי על דבר הכי חמור, צריכים להזהר ביותר שלא לצער אותו
6 בשעת התוכחה, ואדרבה, צריכים לקרבו כו', כנזכר לעיל.

* * *

7 יד. (באמצע הביאור בפירוש רש"י דלעיל, הפסיק כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א במאמר המוסגר:)
8 יש כמה דעות באחרונים בנוגע לאופן ההנהגה בתשעה באב שחל בשבת, כמדובר בארוכה בשנה
9 שעברה³⁰.

10 ועל-פי הנהגת רבינו הזקן, שבשבת חזון - גם כשחל בתשעה באב עצמו - היה לובש כל בגדי השבת,
11 כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא³¹, מובן, שכן הוא גם בנוגע ללימוד התורה בתשעה באב
12 שחל בשבת, שהענינים שרגילים ללמוד בכל שבת, וברבים, צריכים ללמד גם בתשעה באב שחל בשבת,
13 כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא.

14 ויתירה מזה - שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן, סיבת האבילות, כמרומו בדיוק לשון ה'שולחן
15 ערוך'³² שבתשעה באב שחל בשבת "אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו
16 כסעודת שלמה בעת מלכותו" (שלמה דייקא), כי ענינו של שלמה הוא בנין בית המקדש, ובוה מודגש
17 החידוש שבדבר, שאף שבתשעה באב חרב בית המקדש שבנה שלמה, אף-על-פי-כן, כשחל תשעה באב
18 בשבת "מעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה", כיון שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן שבתשעה באב.
19 אבל אף-על-פי-כן, יש דעות באחרונים³³ שעושין כעין פשרה - שבתשעה באב שחל בשבת לומדים
20 ענינים אחרים כו'.

21 אך גם לדעות אלו - לאחר שמתחילים ללמוד הפסוק "אלה הדברים", שלהיותם "דברי תוכחות",
22 מותר ללמד גם בתשעה באב (כשחל בחול), הנה כאשר באמצע הלימוד מתעוררת איזה קושיא כו',
23 אזי מוכרחים לתרצה, שהרי זה כמו אונס.

24 ועל-דרך שמצינו בהלכות תלמוד-תורה³⁴ לגבי ההליכה במבואות המטונפות, ש"גם אם יבא לו הרהור
25 (בדברי תורה) בעל כרחו שלא ברצונו, אנוס הוא".

* * *

26 טו. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל אלה הדברים גו'.

* * *

27 טז. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו³⁵, "לפני אחיכם", "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה,
28 לפי שהיו גבורים, ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר³⁶ וטרף זרוע אף קדקד", בהשוואה לפירושו בפרשת
29 מטות³⁷, "לפני בני ישראל", "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו וכו'" - שבפרשת מטות הוצרכו בני גר
30 ובני ראובן לבטל את הקא-סלקא-דעתך ש"אחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבון פה ולמה תניאון את לב

(33) ראה מג"א שם סוסתקנ"ג.

(34) לאדה"ז - ספ"ג.

(35) ג, יח.

(36) ברכה לג, כ.

(37) לב, יז.

(29) ראה תר"א נח ט, ג. ובכ"מ.

(30) ש"פ דברים, ת"ב (נדחה) - לע"ע לא הגיע לידינו (המור"ל).

(31) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 46 הערה 10. וש"נ.

(32) או"ח סתקנ"ב ס"י.

- 1 בני ישראל מעבור אל הארץ גו' 38, ובשביל זה מספיקה הצעתם לילך "לפני בני ישראל" (כחלק מהם),
- 2 "בראשי גייסות", והאפשרות לכך היא "מתוך שגבורים היו"; אבל בפרשתנו ציוונו משה "חלוצים תעברו
- 3 לפני אחיכם" 35, בתור פלוגה בפני עצמה שהולכת "לפני ישראל למלחמה" (לא רק "בראשי גייסות"),
- 4 בגלל הצורך בדבר בשביל נצחון המלחמה (שעתה יודעים שתהיה באופן טבעי, על-ידי יהושע) - "לפי
- 5 שהיו גבורים", ובאופן ש"אויבים נופלים לפניהם" (ולא רק כמו שבט יהודה שהאויבים בורחים מפניהם).
- 6 ובפנימיות הענינים, שיש ב' אופנים בענין המסירות-נפש שלמעלה מטעם ודעת (אופן העבודה דבני
- 7 גד ובני ראובן): בתחלת העבודה, ה'מסירות נפש' הוא כמו "ראש" שמנהיג את כל הכחות הפנימיים
- 8 ("בראשי גייסות"), ואחר-כך באים להתעוררות ד'חיה יחידה' כפי שהם בפני עצמם (פלוגה בפני עצמה)
- 9 - הוגה על-ידי כבודקדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ט בתחלתו.

(38) שם, ר"ז.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו בו מודיע טוב אשר אנשי קהלתו החליטו להוספה הגונה על משכורתו, ומה שנהניתי בזה הוא אשר זהו סימן שמוקירים ענין של רב ומורה דרך התורה והמצוה, ובטח נודע לו מפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע אשר צריך להשמר בהרגש של שביעת רצון כי ע"פ רוב משתמש בזה היצה"ר להסביר להאדם אשר הוא כבר עשה דיו והראי שאפילו הזולת מודה על זה ולא עוד אלא שמביעים הכרתם זו בפומבי, ואז נוסף ע"ז שבתורת המדות ה"ז ענין בלתי רצוי, הנה מפריע לעבודה כדבעי מכאן ולהבא ומי יאמר לתוספת בעבודה כפי דרישת השעה, ואדרבה בכל מאורע כזה צריך לעשות דו"ח בעצמו, ומה כשעשה במדה שעד עתה מכירים לו תודה וניכרת פעולה הרי אם הי' ממלא תפקידו כדבעי במלוא מובן המלה הרי הי' נעשה כ"פ ככה וא"כ יש לייקר כל רגע והזדמנות מכאן ולהבא למלאות את החסר והאריכות לדכוותי בטח אך למותר, ולמותר ג"כ להוסיף אשר בליובאוויטש אין דרך להטיף מוסר, והכוונה בדבור או בכתובה הוא רק מפני שחזק הבטחון שיביא לפועל ובמילא הרי אין זה מוסר אלא הכשר למצוה (הנעשית ע"י אחרים).

מצער אותי שאינו מבשר טוב ע"ד הסתדרותו האמיתית והוא בנוגע לשידוך טוב ואף שידוע מרז"ל שקשה כו' הרי שוברו בצדו ג"כ בש"ס אשר לפום גמלא שיחנא ובמילא ניתן לכל אחד האפשרות שאם רק ילך, כהוראת חז"ל, בדרכו של איש - לחזור כו' הרי ימצא אשה וימצא טוב ויפק רצון מה' הטוב, וגם בזה כנ"ל אין כוונתי למוסר אלא לפו"מ. אף שכבר כתבתי לו אודות זה כ"פ, הנה כותבי עוה"פ בזה בטח לא יקפיד ע"ז, כי אין כוונתי אלא לטובה.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בתוכנו את הרבים והשי"ת יהפוך ימים אלו לששון ולשמחה בעגלא דידן.

בברכה.

לקוטי שיחות פרשת דברים כרך יט שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

היא בלי גבול, שישראל יהיו במספר ללא גבול¹⁰, ומדוע²³
מברכם משה בברכה מוגבלת – "ככם אלף פעמים".²⁴
אך לפי זה אין מובן: א) מדוע משנה רש"י, ומתחיל²⁵
בשאלה על כפל הברכה בפסוק – "מהו שוב ויברך אתכם²⁶
כאשר דבר לכם" – ולא בהסברת טענת ישראל כלפי²⁷
משה, כבספרי וכבמדרש? ובמיוחד כאשר אין דרכו של²⁸
רש"י לבאר בפירושו את הקושי בפסוק, אלא יחד עם²⁹
פירוש דברי הכתוב, כפי שהוסבר מספר פעמים.³⁰
ב) אף אם לא היתה השאלה "מהו שוב..." – גם אז³¹
הכרחי לומר "זו משלי היא..."³², כדי שלא תהיה סתירה³³
לברכות הקודמות "אשר אם יוכל...".
ג) מדוע אומר רש"י שההוכחה של "אמרו לו" היא³⁴
מהבטחת הקדוש-ברוך-הוא "אשר אם יוכל איש³⁵
למנות..."³⁶, שלא כבספרי, ששם מובאת ההוכחה מתחילת³⁷
ההבטחה "ושמתי את זרעך כעפר הארץ"³⁸, בנוסף³⁹
ל"והרביתי את זרעך ככוכבי השמים"?
ד) אם רש"י מבאר כאן רק את ענין ההגבלה של "אלף³⁹
פעמים", מדוע הוא מצטט מן הפסוק גם את המילים⁴⁰
"יוסף עליכם ככם"⁴¹?

ב.

מה מוסיפה ברכת משה?

כן יש להבין, ובעיקר, את שאלת המפרשים¹³: מה⁴²
מוסיפה ברכתו של משה רבינו – הרי הברכה של "אלף⁴³

א.

פירוש רש"י על "יוסף... אלף פעמים", ומקורו
מן הפסוק¹ "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף²
פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם"³ מצטט רש"י את
המילים "יוסף עליכם ככם אלף פעמים" ומפרש: "מהו⁴
שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם"? אלא אמרו לו: משה⁵
אתה נותן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקדוש-ברוך-הוא⁶
את אברהם⁷ אשר אם יוכל איש למנות...⁸. אמר להם זו⁹
משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם".
המקור של פירוש רש"י זה הוא בספרי⁶ ובמדרש⁷.
בספרי נאמר: "אמרו לו: רבינו משה, אי אפשר לנו⁸
שתברכנו, הקדוש-ברוך-הוא הבטיח את אברהם אבינו⁹
אמר והרביתי את זרעך ככוכבי השמים¹⁰ ושמתי את זרעך¹¹
כעפר הארץ¹², ואתה נותן קצבה לברכתנו. משל למלך...¹³
אמר להם משה לישראל: ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם¹⁴
ככם אלף פעמים זו משלי יש לכם, ויברך אתכם כאשר¹⁵
דבר לכם כחול ימים וכצמחי אדמה¹⁶ וכדגי הים וככוכבי¹⁷
השמים לרוב". (ובמדרש נאמר: "כך אמרו לו ישראל:¹⁸
רבינו משה, הקדוש-ברוך-הוא לא נתן קצבה לברכותינו¹⁹
ואתה אמרת אלף פעמים. אמר להם: מה שברכתי אתכם²⁰
משלי ברכתי, כשיבוא הקדוש-ברוך-הוא יברך אתכם²¹
כאשר דבר לכם").

כפי שנראה לכאורה מפשט פירוש רש"י, וכן מספרי²¹
ומן המדרש, היתה טענת ישראל: ברכת הקדוש-ברוך-הוא

(1) פרשתנו א, יא.

(2) להעיר משל"ה רג, א: ואנחנו רואים שהפרשיות שהם תמיד
בשבתות דבין המצרים דהיינו מטות ומסעי ודברים שבהם ניצוח
ישראל להאומות וחלוק הארץ והוא ההיפך מעת רעה כו' ואח"כ יקויים
הכתוב בפ' דברים יוסף ה' עליכם כו' כאשר דבר לכם, בלי קצבה
לברכתנו ואז יהי' תשעה באב מועד גדול.

(3) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובדפוס א'. אבל בדפוס ב', ובכת"י רש"י
"למשה", ובכמה כת"י "משה רבינו". ולכאורה נכון הוא דהרי אסור
לקרות לרבו בשמו בלי תואר של כבוד כמו "מורי", "רבי" וכיו"ב (סנה'
ק, א, ורש"י שם). וגם הבן חמש למקרא יודע זה מהנהגתו והנהגת כל
התלמידים (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 86 הערה 10). וכ"ה בספרי
ובמדרש הובא לקמן בפנים. וראה שר"ח כללים מערכת כ"ף כלל קד.
ואכ"מ.

(4) לך יג, טז.

(5) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובדפוס ראשון. אבל בדפוס שני ובכמה
כת"י רש"י הובא גם המשך וסיום הכתוב "את עפר הארץ גם זרעך
ימנה". ובכמה כת"י רש"י הובא רק ההמשך "את עפר הארץ (וגו')".

(6) עה"פ. וראה גם ספרי בהעלותך יו"ד, לו.

(7) דבר"ר פ"א, יג. וראה דבר"ר (ליבערמאן) – בשינויים.

(8) תולדות כו, ד – פסוק הנאמר ליצחק. וכ"ה ביל"ש כאן (אלא
שם "המקום הבטיח את אבותינו"), ובספרי (הוצאת פנקלשטיין) איתא
הכתוב הנאמר לאברהם (וירא כב, יז) "כי ברך אברך והרבה ארכה את
זרעך ככוכבי השמים וכחול". ולא הובא כתוב הב' "ושמתי את זרעך
כעפר הארץ". וראה במדבר"ר פ"ב, יב: את מוצא אברהם כו'.

ברכ"ר הוצאה הנ"ל: הקב"ה אמר והי' זרעך כעפר הארץ (ויצא כח,
יד – כתוב הנאמר ליעקב) וכן הבט נא השמימה (וירא טו, ה – הנאמר
לאברהם). ולהעיר מפסיקתא דר"כ פ"ב והכתובים שהובאו שם. תנחומא
תשא ט (ותנחומא באבער שם ה). יל"ש שם (ר"פ תשא).

(9) וכ"ה בספרי בהעלותך שם. וי"ג "וכעפר הארץ".

(10) ראה תיב"ע כאן: ויברך יתכון בלא סכומא היכמא דמליל לכין.

(11) וגם אינו מורומו שם המשך הכתוב ב"רגו". וכ"ה ביל"ש כאן.

וראה לעיל הערה 8.

(12) ודוחק גדול לומר שבהלשון "יוסף גו" מודגש מ"ש רש"י
בהתיריץ "זו משלי היא" בהוספה על ברכת הקב"ה (הוא יברך אתכם כו')
– ראה משכיל לדוד בפרש"י בתחלתו, יריעות שלמה בפרש"י. ולהעיר
מדב"ר לפנ"ז "ד"א למה ברכן בלשון תוספת כו" – כי זהו היפך פירוש
הפשט "יוסף עליכם ככם".

(13) מפרש"י רש"י, ספרי ורב"ר.

ג.

משה הגביל את הברכה בהתאם להגבלת האדם

- ההסבר לכך הוא: לפי פשוטו של מקרא, ואפילו לפי
דרך הדרוש של הספרי והמדרש, אין קשה מדוע מגביל
משה את הברכה "אלף פעמים" בשעה שברכת הקדוש-
ברוך-הוא היתה שלא יהא גבול למספרם – כי אדם, ככל
שיהיה גדול, בכל זאת הוא נברא מוגבל.
ניתן להשוות את הדברים עם המבואר בהרחבה בספרי
החקירה²⁰ שמדברים מוגבלים לא יכול להיווצר ריבוי שהוא
בלי גבול ומספר ממש. לדוגמא, הזמן אינו יכול להימשך
ללא סוף וגבול, כי הזמן מורכב מדקות, שעות, ימים
וכדומה, ויוצא, ש"בלי גבול" אחד גדול מ"בלי גבול" אחר
(ה"בלי גבול" של השעות גדול מה"בלי גבול" של הדקות,
כי כל שעה מכילה דקות רבות. וכדומה), ודבר זה הוא בלתי
אפשרי²¹. עיין שם ואין כאן מקומו.

ד.

גם ברכת הקב"ה מדברת על מספר מוגבל

- בכלל, בספרי ובמדרש אין מדובר בפשטות על "בלי
גבול" ממש, אלא על מספר גדול ביותר²². משמעות ברכת
הקב"ה "והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את
זרעך כעפר הארץ", ללא ציון מספר, היא, שהם יהיו
רבים²³ כליכך²⁴ עד שקשה ביותר למנות מספר כזה²⁵,
בדומה לחולל הם (כהבטחה לאברהם אבינו²⁶ "כחול
אשר על שפת הים" וכפי שנאמר גם כאן בהמשך בספרי

- 1 פעמים" נכללת ומתבטלת בתוך ברכת הקדוש-ברוך-הוא
2 ("אשר דבר לכם")¹⁴ שהיא ללא גבול? בקל-וחומר מן
3 הכלל הידוע "יש בכלל מאתיים מנה"¹⁵?
4 יש העונים לשאלה זו: א) ברכת¹⁶ הקדוש-ברוך-הוא
5 מותנית ומתקיימת רק כאשר ישראל מקיימים תורה
6 ומצוות, ואילו ברכת משה אינה תלויה בשום תנאי. או ב)
7 ברכת¹⁷ משה חלה בזמן הזה, וברכת הקדוש-ברוך-הוא
8 תהיה לעתיד לבוא.
9 אך תירוצים אלו¹⁸ מתאימים רק לפי הנאמר בספרי
10 ובמדרש: בספרי מובא "משל למלך שהיו לו נכסים הרבה
11 והיה לו בן קטן והיה צריך לצאת למדינת הים. אמר אם
12 אני מניח את נכסי ביד בני הוא עומד ומבזבז אותם אלא
13 הריני ממנה אפטרופא עד שיגדל. משהגדיל הבן ההוא...
14 אמר לו כל מה שנתתי לך לא נתתי אלא משלי, אבל מה
15 שהניח לך אביך הרי הוא שמור לך". מכך מובן¹⁹ שברכת
16 הקדוש-ברוך-הוא אינה מתקיימת באותו זמן, ובאותו מצב
17 של הבן, כאשר מתקיימת ברכת האפטרופוס – משה. כך
18 מובן גם מלשון המדרש במשל "נשיבוא המלך" ובנמשל
19 "נשיבוא הקדוש-ברוך-הוא", ששתי הברכות מתקיימות
20 בשתי תקופות שונות. אבל רש"י, המפרש לפי פשוטו של
21 מקרא, אומר סתם "זו משלי אבל הוא יברך אתכם כאשר
22 דבר לכם", וכלל אינו רומז לאחד משני ההסברים
23 שלעיל¹⁹, ומובן שיש לכך הסבר פשוט, לפי פירוש רש"י,
24 שרש"י אינו צריך אפילו לרמוז עליו.

שאמר לשר הצבא שילך לחלק לגוינו מליטרא של זהב הלך ונתן להן
מחמשה חמשה זהובים ומי' זהובים".

(23) והספרי לשיטתו (פרשתנו א, כח): דברו הכתובים לשון הבאי*
כו' (ועד"ו חולין צ, ב – הובא בפרש"י כאן) אבל מה שאמר המקום
לאברהם אבינו והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את זרעך כעפר
הארץ – אינם דברי הבאי.

(24) ובפרט את"ל שהכוונה שיהיו ככוכבי השמים וגם כעפר הארץ
ביחד, וכדמשמע קצת בספרי (הוצאה הנ"ל) שהובא כתוב שמפרש
שניהם "ככוכבי השמים וכחול". ולהעיר שגם בספרי לפנינו (וכן בפ'
בהעלותך שם) בסיום דברי משה מונה כולם כחול ימים וכצמחי האדמה
(וכעפר הארץ), וכדי הם וככוכבי השמים לרוב.

(25) ראה זח"ב קעא, ב: אי כל בני עלמא מיזמא דאתברי אדם יכנסון
לממני כוכביא לא יכלין לממני כד"א (לך טו, ה) וספור הככבים אם תוכל
לספור אותם.

(26) שהובא בספרי הנ"ל (אלא שבכתוב ממשיך "וכחול אשר על שפת
הים". ואולי זהו טעם הגי' בספרי לפנינו שלא הובא כתוב זה כ"א כעפר

(14) להעיר מהלשון במדרש אגדה כאן: אין אנו צריכין לברכתך כו'
אבל מה שבידך הקדוש ב"ה את אבותיכם אינו בא לפחות אותה אלא
להוסיף עלי' כו'.

(15) ב"ק עד, א (ולפלא שלא צויין במסורת הש"ס שם שנמצא גם
בכ"ב מא, ב).

(16) ראה גר"א, לבוש האורה, באר מים חיים, דבק טוב ועוד.

(17) חידושי ופי' מהרי"ק, משכיל לדוד, פי' מהר"ו לדב"ר, וראה
שפ"ח כאן. ועוד.

(18) וראה לקמן ע' 27 ואילך.

(19) כמ"ש במשכיל לדוד. וראה ספרי דבי רב לספרי שם.

(19*) ראה לקמן ע' 33 (סעיף י"ד) – אבל מובן שזהו ע"פ רמזו'
שבפשט, ולא פשוטו ממש.

(20) ראה ס' החקירה להצ"צ ע' 56 ואילך. ע' 228 ואילך. דרמ"צ נז,
א ואילך. ובכ"מ.

(21) ראה גם דרמ"צ קכא, ריש ע"ב.

(22) כמובן גם מהמשל בספרי שהבן בקש "תן לי הכסף וזהב שהניח
לי אבא בידך עמד ונתן לו משלו כדי פרנסתו". ובפרט בדב"ר שם "למלך

(* בספרי לפנינו איתא (בשתי הפעמים) הבאי (בב') וכו' ביל"ש פרשתנו (רמז תתה). ונבספרי הוצאת פינקלשטיין "הבאי" וכו' בפרש"י פרשתנו שם (אלא שהובאה
(רק) התחלת לשון הספרי). ובחולין שם "לשון הוואי" וכו' בפרש"י שם. אבל על גליון הש"ס (וכו' במהרש"ל שם) נמנו: צ"ל הבאי בכל העמוד. ומביא שכן איתא
בתמיד (כט, א). ערוך ערך גוזמא ופרש"י פרשתנו שם. וכן הובא בהגהות דק"ס (חולין שם) מכת"י ש"ס וכתוב "זכ"ה בילקוט מלכים א' א' וכן הוגה בד' שניצניו
שביד". וראה הל' ת"ת לאדה"ו ספ"א (מרמב"ם הל' ת"ת ספ"א. טוש"ע י"ד סרמ"ו ס"ו) "לדברי הבאי".
בערוך השלם ערך הבאי הביא גם ממשנה וגמ' נדרים כד. ב "נדרי הבאי שבעות הבאי". ועד"ו בירושלמי שבעות פ"ג. וכתב שבכל המקומות האלה הגירסא הנכונה
הוא (בוא"י) והיא מלשון פרסית שעיקר הוראתה הבל ורוח כו'.

וראה שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' נג: הנה ברכו את ה' ר"ת הבאי. שאין בדבריהם דבר בטל, אלא ודאי שיחתן ודיינו הבאי שלהם צריכין למוד בלי ספק.

עשרים³¹ עד ששים שנה³². לכך נוספים הגברים עד גיל¹⁹
עשרים ומעל גיל ששים, והנשים והטף, ולפי החישוב היו²⁰
לפחות כשני מיליון³³. "אלף פעמים" מספר זה יהיה בערך²¹
שני מיליארד! ולפי פשוטו של מקרא בלתי סביר שיבואו²²
בטענה על-כך – הייתכן שעם אחד ימנה מיליארד איש²³
בלבד.²⁴

ועוד וגם זה עיקר – מקובל שבביטוי "אלף פעמים"²⁵
אין מתכוונים בדיוק אלף, אלא פעמים רבות מאד, אף²⁶
יותר מאלף³⁴, וכך ניתן לפרש בפשטות את דברי משה³⁵.

ובמיוחד, שהרי ריבוי של ישראל האפשרי על-פני²⁸
היבשה, איננו כריבוי כוכבי השמים ועפר הארץ וחול הים,²⁹
כי שטח היבשה של כדור הארץ הוא מוגבל – "שיתא אלפי³⁰
פרסי הוי עלמא"³⁶ – ומקומו של אדם ד' אמות³⁷, וניתן³¹
לחשב ולשער³⁸ כמה אנשים יכולים להימצא על כל שטח³²
היבשה^{38*} של כדור הארץ. ובמיוחד, כאשר ישנם, ויהיו גם³³
לעתיד לבוא, גם עמים אחרים, בעלי חיים, בתים, שדות³⁴
וכרמים וכו'. ועוד ועיקר – מקומם הנכון, לפי התורה, של³⁵
בני ישראל הוא בארץ ישראל³⁹. ואמנם, זוהי ארץ הצבי^{39*},
אך בכל זאת היא רק חלק קטן מן היבשה כולה⁴⁰. ומובן,³⁷
שמספר האנשים⁴¹ היכולים להימצא בשטח כדור הארץ⁴²,
הוא קטן הרבה יותר מן המספר העצום של עפר הארץ וחול³⁹
הים, ובמיוחד של כולם יחד^{42*}.

1 "כחול ימים"), אשר יש לו מספר, אך הוא גדול כל-כך
2 "אשר לא יספר מרוב"²⁷;
3 וכך הכרחי להבין בענין "ויצבר²⁸ יוסף בר כחול הים
4 הרבה מאד עד כי חדל לספור כי אין מספר". מובן, שה"אוכל
5 שבע שנים" שצבר יוסף ו"נתן בתוכה" היה מוגבל, למרות
6 זאת הוא היה רב כל-כך, ולכן חדל "הסופר לספור" כי אין
7 מספר – אין מספר השימושי אצל הסופרים²⁹.
8 וזאת היתה (לפי הספרי והמדרש), הטענה כלפי משה.
9 "אלף פעמים" היא "קצבה לברכתנו", זוהי הגבלה קטנה
10 הרבה יותר מכפי שבירך הקדוש-ברוך-הוא, כי "אלף
11 פעמים" הוא מספר הניתן לספירה.
12 אבל לפי פשוטו של מקרא אין זה קושי, כי פי אלף
13 ממספר ישראל אז זהו מספר גדול ורב ביותר. לכן אין רש"י
14 פותח את דבריו במה שנאמר בספרי ובמדרש "אמרו לו",
15 אך כיון שבפסוק מתעוררת השאלה "מהו שוב ויברך
16 אתכם כאשר דבר לכם", הוכרח רש"י לומר "אלא – אמרו
17 לו..." כדלהלן.

ה.

לפי הפשט אין סתירה בין ברכת הקב"ה לברכת
משה

18 בני ישראל היו אז ששים ריבוא³⁰ הגברים בני

(38*) ובפרט שהשיעור דשית אלפי פרסי (בפסחים שם) הוא של כל
העולם (גם ימים וכו'). וראה תוד"ה כל שם.

(39) להעיר מירוש' בכורים פ"ג סוף ה"ג: בן אדם בית ישראל יושבים
על אדמתם (יחזקאל לו, יז) הא כל ישיבה שלך (מינוי זקנים – פני משה)
לא יהא אלא על אדמתך.

(39*) דניאל יא, טז. גיטין נז, א.

(40) בפסחים שם "מצרים" ארבע מאות פרסה על ארבע מאות
פרסה ומצרים אחד משישים בכוש וכוש אחד משישים בעולם". וארץ
ישראל ה" ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה – מגילה ג, א.
ב"ק פב, סע"ב (וראה סוף סוטה). פרש"י עה"ת שלח יג, כה. תוד"ה
חמשה ב"מ כה, א.

(41) להעיר מתניא פל"ז (מח, א) שיש ששים ריבוא נשמות פרטיות
והן "שרשים וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא
נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע" (זוה ס"ה)
של כל ניצוצי נשמות ישראל, וראה החשבון בלקוטי הגהות לתניא ע'
(לז), ובפשטות אפשר להיות כמה ניצוצות בגוף אחד, ממחז"ל (בנוגע
לכו"כ) שהוא שקול כנגד כו"כ, וכל מלך הוא נשמה כללית, ומרע"ה
שקול כנגד ס"ו. ועוד.

וראה שער רוח"ק להאריז"ל (סמוך לתחלתו יח, ב) שהאדם יש לו
תרי"ג ניצוצות נפשו ותר"ג רוחו ותר"ג נשמות
בנשמתו כו'. ואכ"מ.

(42) וצע"ק – לאחר תח"מ שיקומו הכל. וראה לקו"ת צו (יז, א)
ריבוא רבבות, ובשער האמונה פנ"ו אלפי אלפים רבבות לאין שיעור. וראה
עשרה שאלות לרס"ג (נדפס בתורתן של ראשונים – הורביץ, פונקפורט,
תרמ"ב) השאלה השלישית.

(42*) ראה לעיל הערה 24.

הארץ"). ועד"ו בוישלה לב, יג – הנאמר ליעקב (ושם: כחול הים), וראה
פרש"י שם.

(27) וישלח שם.

(28) מקץ מא, מט.

(29) פרש"י מקץ שם. ובמפרשי רש"י.

(30) כמ"ש רש"י בפסוק שלפנ"ז א, יו"ד. וכן ה" מנינים ביציאתן
ממצרים (בא יב, לו) ועד"ו (ג) אלפים וחי' מאות וחי' יותר מס"ר) כשנמנו
בתחלת נדבת המשכן וכשהוקם המשכן (כחובא בפרש"י תשא ל, טז),
שבזמן הני"ל מדבר כאן משה, כמ"ש (א, ט): ואמר אליכם בעת ההיא
גו'.

(31) כמפורש בכל מנינים הנ"ל – תשא ל, יד. ר"פ במדבר (א, ג).
פינחס כו, ד. פרש"י תשא שם, טז. וכן פרש"י במספרם ביציאתם ממצרים
(בא שם). וראה מפרשי רש"י שם.

(32) ראה ב"ב קכא, ב (וברשב"ם שם בסוף הע'). רש"י שה"ש ג, ז.
גו"א לפרש"י תשא שם. תוד"ה ודחי מגילה טז, א – ובהגהת היעב"ץ
שם. ולהעיר מחזקוני תשא ל, יד.

(33) להעיר מבית אלקים להמבי"ט שער היסודות פמ"ז.

(34) ראה דב"ר שם בתחלתו: כתוב אלף פעמים אלף פעם אין כתיב
כאן אלא אלף פעמים – (ראה ח"י הרד"ל שם).

(35) וצ"ע בפרש"י ש"ב כד, ג.

(36) פסחים צד, א. וגם לפי הקושיא בהמשך הגמרא שם, הרי זה רק
שהשיעור הוא גדול יותר. וברמב"ם (הקדמה לפיה"מ ד"ה אחר כן ראה
להסתפק): כדור הארץ כו' הוא כדור שיש בהקפו ארבעה ועשרים אלף
מיל.

(37) פרש"י ויצא כה, יג. בשלח טז, כט.

(38) ובמב"ש שידועין לשער כמה טיפין בים (הוריות י, א).

פי אלף – בכל זאת, זהו ענין של הגבלה, הם נמנים
ונמדדים באופן יחסי למספרם בעת הברכה "כנס אלף
פעמים".

וזהו ההבדל בין הספרי והמדרש לבין פירוש רש"י:
לפי הספרי והמדרש היתה הטענה כלפי משה "אתה נותן
קצבה לברכתנו", שמשו מציינ מספר קטן הרבה יותר
מכפי שברכם הקדוש-ברוך-הוא שיהיו ככוכבי השמים
וכעפר הארץ²³, ואשר על-כן מובא בספרי תחילה הפסוק
"והרביתי את זרעך ככוכבי השמים" (הכתוב מאוחר יותר)
כדי לבאר שגם בפסוק "ושמתי את זרעך כעפר הארץ"
מתכוונים לכמות הרבה שבכך⁵¹.

ואילו לפי רש"י "אתה נותן קצבה לברכתנו" איננה על
גודל המספר, אלא על עצם ציון המספר בעוד אשר
הקדוש-ברוך-הוא הבטיח שהם לא יהיו כלל במסגרת של
מספר. לכן אין רש"י מצטט את הפסוק ככוכבי השמים,
או כחול הים⁵², אשר לגביהם תיתכן ספירה⁵³, אלא את
הפסוק "אשר אם יוכל איש למנות..."⁵⁴, כדלעיל.

ז.

ברכת משה - "משלי" - מוגבלת

על כך עונה משה "זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם
כאשר דבר לכם": הוא מברכם גם בברכת יוסף ה', הברכה
שנותן הקדוש-ברוך-הוא, אך כיון שברכה זו היא "משלי",
הוא אמרה, נאמרת הברכה בהגבלה. "אבל הוא יברך"

1 לפי פשוטו של מקרא, יוצא איפוא, ש"יוסף עליכם
2 ככם אלף פעמים" אינו סותר לברכות הקב"ה שלעיל – כי
3 ברכות הקב"ה נאמרו בדרך השאלה⁴³, ולא ממש⁴⁴
4 ככוכבי⁴⁵ שמים⁴⁶, עפר הארץ⁴⁷ וחול הים⁴⁸, ומצד שני
5 גם משמעות הביטוי אלף פעמים יכולה להיות ללא גבול.
6 אך כיון שנאמר שוב "ויברך אתכם כאשר דבר לכם",
7 מובן, שמשו היה צריך להוסיף זאת כתשובה לטענת
8 ישראל. לפיכך אומר רש"י שישאל אמרו "משה אתה
9 נותן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקדוש-ברוך-הוא את
10 אברהם אשר אם יוכל איש למנות...".

ו.

ההבדל בין רש"י לבין המדרש והספרי

11 על הפסוק "אשר אם יוכל איש למנות" אומר רש"י
12 "כשם שאי אפשר לעפר להמנות כך זרעך לא ימנה". לפי
13 זה מובן, שברכת ה' לא היתה על-ידי שהם היו רבים
14 כמספר עפר הארץ, אלא שמפני מספרם הרב הם לא
15 ייספרו בדיוק כשם שעפר אינו נמנה⁴⁹. וזאת היתה שאלת
16 ישראל "אתה נותן קצבה לברכתנו": אם הקדוש-ברוך-הוא
17 הבטיח שהם יהיו רבים עד-כדי-יכך שלא יספרו אותם –
18 "זרעך לא ימנה" – כיצד בא משה ומציין מספר "ככם
19 אלף פעמים", כלומר, שהם ייספרו⁵⁰.

20 ואמנם, "ככם אלף פעמים" יכול להיות מספר גדול
21 ביותר, כפי שהוסבר, שייתכן שכוונתו היא אף יותר מאשר

גר, וא"כ ה"ז מועט יותר מברכת משה. ולהעיר מרש"י יומא כב, ב ד"ה
כתוב.

(49) ועד"ז צריכין לפרש בפשט"מ הפסוק שלא"ז (לך טו, ה): הבט
נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה
זרעך, שההבטחה היא בזה שלא יוכלו למנות זרעך כמו שא"פ למנות
הכוכבים. וכן י"ל בהפסוקים דוירא כב, יז. תולדות כו, ד. וכן הוא
בוישלח שם. וכן בירמי' לג, כב. ועפ"ז מובן מה שלא פרש"י בכל
הפסוקים הנ"ל "דברו הכתובים לשון הבאי" כמו שפירש בפרשתנו (א,
כח) תחלת הדרשא בספרי, כי (נוסף ע"ז דבפשוטו של מקרא צ"ע אם
אפשר לומר כן בברכת ה'), השינוי הוא בזה שא"א למנות אותם.

(50) להעיר מידי משה לדב"ר כאן. רש"י ר"פ תשא ד"ה ולא.
(51) ופשיטא להגירסא שמוכא הכתוב שנאמר בו מפורש כחול הים
כנ"ל. וכן מסתבר מהסיום בספרי לגירסתו שמדובר בענינים שהם בגדר
מספר, ורק שהם ריבוי מופלג, שאין גיילים כלל לספור בפועל. וראה
לקו"ת שבעה ערה⁵³.

(52) בנוגע להכתובים שבהם נאמר שיהיו כחול הים שלא הובאו
בפרש"י אפשר לתרץ (ברוח עכ"פ) כיון שאי"ז ריבוי כ"כ כעפר הארץ
כו', כנ"ל הערה²⁶.

(53) ראה לקו"ת בלק סז, ד ואילן. סח, ג.
(54) וכן לגי' הדפוסים וכת"י רש"י שהובא גם המשך וסיום הכתוב
"את עפר הארץ", מובן, שהרי זהו ההפך בין עפר הארץ לכוכבי השמים
וחול הים, שהם בגדר מספר עכ"פ, משא"כ עפר הארץ כבלקו"ת שם.
ולכן (גם לגירסא זו) הביא רש"י הכתוב שיהיו כעפר הארץ ולא הכתובים
שלא"ז (הנ"ל הערה⁴⁹). וראה לעיל הערה⁵².

(43) וכדמוכח מזה שבכו"כ כתובים בנ"ך נאמר הלשון "כחול אשר
על שפת הים" בדרך גזומא – ראה יהושע יא, ד. שופטים ז, יב. ש"א יג,
ה. ש"ב יז, יא. מ"א ד, כ. ה. ט (שם נאמר על חכמת שלמה ולא על
ריבוי בכמות). חבקוק א, ט. ועוד.

(44) וכן מוכח ביריעות שלמה כאן, שברכת ה' הוא בקצבה ולא בלי
מספר גם בהשאלה (כנ"ל להספרי) דאל"כ אינו מובן מש"כ בפ"י דברי
רש"י "כלומר אני מוסיף על ברכת ה' שיהי' אלף פעמים ר"ל מה שאתם
עתידיים להיות בברכת ה' יוסף ה' עוד עליכם אלף פעמים".

(45) ראה פרש"י ר"פ שמות "שנמשלו לכוכבים שמוציא ומכניסין
במספר כו". והיינו שגם בהם יש מספר, אף שהוא ע"י הקב"ה.

(46) וכדמשמע גם מזה שבנחמ' (ט, כג) נאמר "הרביית ככוכבי
השמים". ובעקב (יז"ר כב) שאמר משה "ועתה שמך ה"א ככוכבי השמים
לרב", אף שבכניסתם לארץ היו רק מעט יותר מס' ריבוא (פינחס כו,
נא"ג).

וזה דאין רש"י מפרשו, ר"ל (ע"פ הנ"ל) כי לגבי "שבעים נפש ירדו
אבותיך מצרימה" (עקב שם), הרי הריבוי דס' רבוא גברים מבין כ' מעלה
לבד כל הנ"ל הוא ריבוי ע"ד כוכבי השמים לרוב. ובפשטות יותר י"ל
דרש"י סמך ע"ז שכבר פירש בפרשתנו (א, יוד) "הנכם משולים כיום
קיימים כו". [אבל ע"צ ע"ז כיון שבפ' עקב לא נאמר "היום" כבפרשתנו
שזהו עיקר דיוקן של רש"י. – וראה לקו"ת חלק טל ע' 1 ובהערה 8
שם]. וראה בית אליקים שם.

(47) ראה לקמן בפנים פרש"י לא פירש הדמיון לעפר הארץ כפשוטו.

(48) ומפורש ברש"י ח"ש כד, ס: את ה"י לאפ"י רבבה את זרעך
תקבלו אותה הברכה שנאמר לאברהם בהר המורי' הרבה ארבה את זרעך

ממש, אלא בהשאלה, כדלעיל, הרי הענין של "אין מספר" 31
ואפילו בהשאלה, נאמר בתורת אמת, והוא ענין אמיתי. 32
כלומר, אומרים לישראל שהם יהיו ככוכבי השמים, כעפר 33
הארץ וכחול הים, ריבוי אשר "לא יספר מרוב", מפני 34
שבשרשו נלקח הענין של "לא יספר" מ"בלי גבול" אמיתי, 35
אך כפי שנמשך כאן בעולם (שהוא מוגבל), יורד ענין זה 36
באופן של "לא יספר מרוב". 37

כלומר, ההגבלה והמספר בכך שישראל הם ככוכבי 38
השמים, כעפר הארץ וכחול הים איננו מצידם, אלא מצד 39
היותם בעולמות, בעולם הזה, אך לאמיתו של דבר מהותם 40
האמיתית, בשרשם למעלה, היא בלי גבול אמיתי⁶⁰. 41

לפי זה יוצא, בהתאם לספרי ולמדרש, שריבויים 42
העצום של ישראל ככוכבי השמים, כעפר הארץ וכחול 43
הים אשר "לא יספר מרוב", נובע מדרגת בלי גבול 44
למעלה, מעולמות האין-סוף מעל לאצילות. וריבוי מוגבל, 45
אשר גם בלשון בני אדם הוא נקרא "מספר", שרשו 46
למעלה הוא בדרגת גבול, עשר ספירות דאצילות⁶¹. 47

ט.

שני האופנים שבברכת הקב"ה ומשה רבינו

גם כאשר מדובר על ישראל כשאינם בריבוי עצום 48
כל-כך, כדעת רש"י, יש הבדל בין ברכת משה לברכת 49
הקדוש-ברוך-הוא: בברכת משה בולטת ההגבלה שבהם, 50
ואילו בברכת הקדוש-ברוך-הוא (עפר הארץ) אין היא 51
מורגשת. 52

וכיון שמקורם של כל הענינים הוא למעלה, מובן, 53
שהשורש של שני הענינים האלו למעלה הוא בדרגה שיש 54
בה כלי – אצילות, ששם מתחיל ענין ההתחלקות 55
וההגבלה – ענין המספר⁶², ולכן יורד ענין זה גם למטה 56
בהגבלה ובמספר בפועל, גם בלשון בני אדם. 57

לעומת ענין ששורשו בדרגת האור שמעל לכלים, 58
במקום שאין שם כלי, נמשך מכך למטה ענין של בלי 59
מספר⁶³, יחסית לעולם, ריבוי ככוכבי השמים, כעפר הארץ 60
וכחול הים. 61

אתכם כאשר דבר לכם", הברכה תקויים כפי שמברך 1
הקדוש-ברוך-הוא "כאשר דבר לכם", "אשר אם יוכל איש 2
למנות..." 3

ההסבר לכך מובן גם באמצעות הביטוי "יוסף עליכם 4
ככם": משה, בהיותו בשר ודם⁵⁵, המוגבל במקום ובזמן 5
מסויים, אינו יכול "לפשוט" את ההגבלות, את מספר 6
היהודים שענינו ראות "ככם", ואשר אותם הוא מברך – 7
ברכתו היא "יוסף עליכם ככם"⁵⁶. לעומת זאת ברכת 8
הקדוש-ברוך-הוא אינה מוגבלת כלל – בהבטחתו 9
לאברהם "אשר אם יוכל איש למנות... גם זרעך ימנה" הוא 10
כבר רואה את היותם במצב של "אשר אם יוכל איש 11
למנות..." 12

דוגמא לדבר זה (אם כי לא ממש מדוייקת): את עשרת 13
הדברות אמר הקדוש-ברוך-הוא לישראל בדבור אחד, 14
ולאחר מכן היו אותם עשרת הדברות, כל דבור ודבור בפני 15
עצמו⁵⁷. 16

ח.

שרשם של ישראל - בלי גבול אמיתי

מ"ינה של תורה" בפירוש רש"י: 17
בכתבי האריז"ל⁵⁸ (אשר יום הסתלקותו חל במוצש"ק 18
זה, ה' מנחם-אב⁵⁹) מוסבר על דברי משה "עד כאן משלי 19
מכאן ואילך ויברך אתכם כאשר דבר לכם" – "כי משה 20
בגימטריא אל-שד"י", וכאשר האותיות מלאות – "כזה 21
אל"ף למ"ד שי"ן דל"ת יו"ד עם הכולל" – "יעלו 22
בגימטריא אלף והיא האלף של בינה", וכחו של משה היה 23
24 "עד אימא ולכן ברכם באלף פעמים", ולפיכך הוא אומר
25 "עד כאן משלי מכאן ואילך ויברך אתכם מבחינת אבא
26 עילאה".

וגם בכך רואים את ההתאמה שבין פשוטו של מקרא 27
לבין פנימיות התורה. 28

ויש לומר שההסבר לכך הוא: הענין של בלי גבול, 29
לפי הספרי והמדרש, למרות שאין כוונתו לבלי-מספר 30

שרשו מבחי' מאד שלמעלה, בל"ג האמיתי, שלכן ממשיכים בחי' מאד
האמיתי בל"ג שלמעלה – ראה לק"ש [המתורגם] ח"ז ע' 122. וש"נ.
(61) להעיר מדרושי ח"ש בתו"ח (קכו, ג ואילך) ביאורו"ז בהוספות
(קלא, ג ואילך) המשך תער"ב (פל"ד, פפ"ו) ובכ"מ – בהחילוק דמספר
האורות והכלים, דבאורות כל מה שלמעלה יותר הוא בבחי' ריבוי יותר
(אלא שאינם בבחי' התחלקות אלא עומק הגדולה והרחבה מצד עצם
האור כו'), ובכלים כל מה שלמעלה הוא בריבוי יותר (אלא שהוא בחלקים
רבים), וראה בסוף פפ"ו שם ופפ"ט שם.
(62) ראה המשך שם פפ"ה.
(63) ראה המשך תער"ב שבסוף הערה 61.

(55) ראה ספרי בהעלותך שם.
(56) ראה צפע"נ עה"ת שם.
(57) מכלילת הובא בפרש"י יתרו כ, א.
(58) שער הפסוקים ול"ת עה"פ.
(59) שחל בשבוע דפ' דברים או בהימים שמתברכים משבת דברים
(כבשנה זו – תשל"ט).
(60) וע"ד משג"ת בלק"ש [המתורגם] ח"ז ע' 162 ואילך, בהענין
דפשיטות, והעדר השינוי בהאור שהוא משל על פשיטות וע"ז "שאני ה'
לא שנית", שהוא לפי שנמשך מבחי' הפשיטות כו' שלמעלה, ורק באור
למטה להיותו נברא מוכרח שיהיו בו גדרים והגבלות
ולהעיר גם מהמבואר בענין ככל מאדך שאף שהוא רק מאוד שלך

ועל-ידי לימוד התורה בשני האופנים – פשט (ונגלה)¹¹
 בכלל), שענינו ה"מספר"⁶⁶ שבתורה, ופנימיות התורה,¹²
 תורתו של האריז"ל (וכפי שאמר האריז"ל⁶⁷, שדוקא
 בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה,¹⁴
 אשר התגלתה בימינו בתורת החסידות ובאופן שיתפרנסון⁶⁸
 מיניה, חסידות חב"ד), שהיא ענין האין-סוף שבתורה,¹⁶
 מעל להגבלת המספר⁶⁹, ובאופן של תורה אחת, אז ייזכו
 לתקופה של "והיה מספר בני ישראל... אשר לא ימד ולא
 יספר"⁷⁰ שתהיה לעתיד לבוא, ובקרב ממש.¹⁹
 (משיחות ש"פ דברים תשל"ו)²⁰

1 ההבדל בין שני האופנים הוא, אם מורגש ענין הכלים
 2 או לא.
 3 לפי זה יוצא, שברכת הקדוש-ברוך-הוא לפי פירוש
 4 הספרי והמדרש היא בדרגת הכתר, במקום שאין כלים,
 5 ואילו ברכת הקדוש-ברוך-הוא לפי פירוש רש"י היא
 6 מבחינת חכמה, שיש בה כלים⁶⁴, אלא שאין הם מורגשים,
 7 הם בטלים לאור, ולכן נקראת החכמה בכלל, וגם הכלים
 8 שבה, בשם "חיוהי" – אורות⁶⁵, ואילו ברכת משה שבה
 9 מורגש ענין ההגבלה והמספר היא מבחינת בינה⁶⁴, ששם
 10 מורגש ענין הכלי⁶⁵.

יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה כו' שיבינו כו'
 כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגיני'
 וקראתם דרוו היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו'. – ראה גם
 כן הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות.
 (69) מקומות שצוינו בהערה 66. וראה סה"מ ה'ש"ת שם: פנימיות
 התורה הנה בכללותו הוא בחי' בל"ג אלא שהוא בהכלים והגבלה.
 ובהמשך תרס"ו ע' תקכב: ובפנימיות התורה אינו שייך לומר ארוכה
 מארץ ג"כ.
 (70) הושע ב, א. וראה לקו"ת בלק שבהערה 53. אוה"ת נ"ך שם.
 וראה בארוכה בשיחה שלאח"י.

(64) ובלקו"ת במדבר (ז, סע"ג ואילך) אוה"ת ורא (ע' קג ואילך)
 המשך תער"ב (שבהערה 60) ועוד, שמבואר שהמלות שרש בחי' מספר
 כו' (ע"ש) הוא בכללות יותר, ואכ"מ.
 (65) ראה לקו"ת ס"פ מטות (פז, סע"ד), וש"נ. ובכ"מ.
 (66) סד"ה ביום השני תרפ"ה (בסה"מ קונט' ח"ב תע, א). סה"מ
 ה'ש"ת ע' 68. סה"מ תש"ה ע' 193.
 (67) אגה"ק סכ"ו (קמב, ב).
 (68) לשון התקו"ז (ת"ו בסופו). ובהקדמת מקדש מלך לזהר:
 יתפרנסון .. כשיפורש להם אמיתות מאמריו כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז
 שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה
 מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו'

המשך מעמוד ג

התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת "שלו"
 שלאחריו, ובשבת שלאחרי' שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.
 ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ"ל,

והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרב ממש יקויימו
 היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלינן מינייהו
 לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלוש אהבו
 (אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון
 על כל הארץ,
 בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

ג.ב. הש"ק שלאחרי ט"ו במנ"א – הוא כ"ף במנ"א, יום היא"צ וההילולא של אמו"ר לוי
 יצחק בן הרב אב"ז ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש וכו' – ללמוד בההתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז"נ,
 שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בניי "מאחורי מסך הברזל", ועי"ז הי' חבוש בבית
 האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ,
 זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

לקוטי שיחות פרשת דברים כרך יט שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

25 [או באופן אחר⁹: ברכת משה – בזמן הזה, ברכת
26 הקדוש-ברוך-הוא – לעתיד לבוא. בהתאם¹⁰ לנאמר
27 במדרש¹¹ ש"בעולם הזה יש להם מספר.. אבל לעתיד
28 לבוא – בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא
29 יספר".]

30 אבל מלשון המדרש בפרשתנו, מובן, שההבדל בין
31 שתי הברכות הוא רק בכך שאחת היא "משלי" והשנייה
32 משל "הקדוש-ברוך-הוא" – אך שתיהן קיימות באותו
33 זמן. כלומר, גם בזמן שחלה ברכת הקדוש-ברוך-הוא
34 שאין לה קצבה, יש מקום להוספה של ברכת משה
35 שיש לה קצבה.

36 יתר-על-כן: כך הנרחי מדברי רש"י, המצטט את
37 המדרש ללא שום¹² תוספת הסבר, ומזה גם מובן,
38 שזהו פשוטו של מקרא,

39 וזאת גם בהתאם לפשוטו של הפסוק "והיה מספר
40 בני ישראל... אשר לא ימד ולא יספר", שמשמעותו
41 הפשוטה איננה שמדובר בתקופות שונות, אלא
42 שבאותו זמן כאשר יהיה "מספר בני ישראל" גם
43 תקיים הברכה "לא ימד ולא יספר".

ב.

בברכה עצמה - הקודמת אינה בטלה

44 בדומה לענין זה, שברכתו המוגבלת של משה רבנו
45 איננה בטלה לעומת ברכת הקב"ה, נמצא גם בברכה
46 ה'... יוסף עליכם... עצמה, לפי פירוש המדרש¹³ על
47 כך: "יוסף עליכם ככם... למה ברכן בלשון תוספת? –
48 שתוספתו של הקדוש-ברוך-הוא יתירה מן¹⁴ העיקר"
49 (ומביא לכך מספר דוגמאות).

א.

ברכת משה המוגבלת אינה בטלה כלפי ברכת
ה'

1 על הפסוק¹ ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם
2 אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם", נאמר
3 במדרש²: "אמרו לו ישראל: רבינו משה, הקדוש-
4 ברוך-הוא לא נתן קצבה לברכותינו, ואתה אמרת אלף
5 פעמים, אמר להם: מה שברכתי אתכם – משלי ברכתי,
6 כשיבוא הקדוש-ברוך-הוא יברך אתכם כאשר דיבר
7 לכם" (ברכה ללא קצבה).

8 מפורסמת³ הקושיא על כך: כיון שהקדוש-ברוך-
9 הוא מברך בברכתו שאין לה קצבה, מה מוסיפה ברכת
10 משה "יוסף... אלף פעמים" – והרי זו נכללת בכך
11 ואינה תופסת מקום במדה רבה יותר ואפילו לא מאשר
12 "בכלל מאתיים מנה"⁴?

13 יש מפרשים⁵ העונים, שמעלת ברכת משה היא,
14 שברכת הקדוש-ברוך-הוא חלה רק כאשר ישראל
15 מקיימים תורה ומצוות, ואילו ברכת משה אינה תלויה
16 בשום תנאי.

17 פירוש זה מתאים⁶ לדברי הגמרא⁷ על הפסוק⁸
18 "והיה מספר בני ישראל... אשר לא ימד ולא יספר":
19 "כאן – בזמן שישאל עושין רצונו של מקום, כאן –
20 בזמן שאין עושין רצונו של מקום". כלומר, ברכה
21 מוקצבת ("מספר") חלה אף בזמן שאין עושין רצונו
22 של מקום, אך ברכת הקדוש-ברוך-הוא, שהיא ללא
23 קצבה ("לא יספר") חלה רק בזמן שישאל עושין
24 רצונו של מקום.

(8) הושע ב, א.
(9) חידושי ופי' מהרי"ק ומשכיל לדוד כאן. פי' מהרז"ו לדב"ר כאן.
וראה נח"י חובא בשפ"ח כאן.
(10) משכיל לדוד כאן.
(11) במדב"ר פ"ב, יד.
(12) דלתירוצ' מפרשי רש"י הנ"ל – אין, לכאורה, כל רמז בפרש"י.
– אבל ראה לקמן ס"י.
(13) דב"ר כאן. וראה ב"ר פס"א, ד.
(14) בב"ר שם (ועד"ז מסיים בדב"ר כאן): על העיקר. החילוק בין
"מן" ו"על" נתבאר בלקו"ש ח"ה ע' 423 הערה 10. ע' 428 הערה 13.

(1) פרשתנו א, יא.
(2) דב"ר פ"א, יג. ועד"ז בתיב"ע עה"פ. ספרי עה"פ, ולבעלותך י,
לו. פרש"י עה"פ.
(3) ראה מפרשי רש"י, ספרי ודב"ר שם. סידור של"ה (ב"יתן לך".
נעתק בענף יוסף לדב"ר שם). ועוד. וראה שיחה שלפניו.
(4) ב"ק עד, א.
(5) גו"א, לבוש, באר מים חיים, דבק טוב ועוד וראה ספרי דבי רב
לספרי כאן. ועוד.
(6) ספרי דבי רב כאן. וראה עץ יוסף לדב"ר שם.
(7) יומא כב, ב.

ולא יספר" היא עבודת התשובה – עבודה הנעלית 33
מ"השתלשלות" והגבלות²¹. 34

ד.

"מספר" בעבודת ה' - קיום המצוות - קשור
ל"בלי-גבול"

כאמור, הפירוש הפשוט ל"והיה מספר... אשר לא 35
ימד ולא יספר", איננו שמדובר בשני ענינים שונים, 36
אלא, שהמספר עצמו הוא באופן של "לא ימד ולא 37
יספר", 38

מכך מובן גם לגבי "מספר" ו"לא יספר" בעבודת 39
ה', שגם הענין של "מספר" קשור במעלה של "לא 40
יספר": אמנם, המצוות הן מוגבלות, אך גם באמצעותן 41
עושים רצונו של מקום – "ממשיכים" את רצון 42
הקדוש-ברוך-הוא הנעלה מכל גבול – "לא יספר"²². 43
וההבדל שבין שני סוגי העבודה הוא, שבקיום 44
המצוות אין השפעת ה"בלי גבול" ניכרת בגלוי, כי 45
העבודה הגלויה היא מוגבלת, ואילו עבודת התשובה 46
היא בגלוי בלתי מוגבלת (מצד האדם העובד), ולכן 47
הענין של "לא ימד ולא יספר" הוא גלוי בה²³. 48

ההסבר לכך הוא: המצוות הן רצונו של הקדוש- 49
ברוך-הוא, ובדיקו כשם שהוא בלתי מוגבל, כך גם 50
רצונו בלתי מוגבל. לפיכך "יורד" לעולם באמצעות 51
המצוות, רצונו של הקדוש-ברוך-הוא שהוא בלתי 52
מוגבל ("לא יספר"). 53

הגבלתן של המצוות איננה הגבלה "מבחוץ" של 54
האור האלקי ש"נמשך" לעולם באמצעותן, אלא, 55
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו הגביל, כביכול את עצמו, 56
שהרצון האין-סופי שלו "יומשך" דוקא על ידי פעולה 57
מוגבלת זו וזו, ויותר מכך – באופן שפעולה זו תוכל 58
לקלוט אותו, ככלי ואור. וכיון שאין זו הגבלה הנובעת 59
מדבר שמחוצה לו, ח"ו, אלא שהקדוש-ברוך-הוא 60
מגביל את עצמו, כלשון החסידות: מדידה והגבלה 61
עצמית, הרי לאמיתו של דבר, אין זו הגבלה²⁴. 62

לכאורה, אינו מובן: אם "תוספת" הברכה של 1
הקב"ה היא "יתירה מן העיקר", מדוע מכנה תורת- 2
אמת את הברכה הקודמת בתואר "עיקר" (לעומת 3
ה"תוספת"), והרי, לכאורה, אם הברכה הקודמת 4
פחותה מן ה"תוספת" של הקב"ה, היא הופכת לטפלה, 5
ולא לעיקר? 6

מכאן ישנה הוכחה לכך, שלמרות ש"תוספתו של 7
הקב"ה" היא "יתירה מן העיקר", בכל זאת אין הברכה 8
הקודמת בטלה, ואף יותר מכך: היא נחשבת ל"עיקר" 9
לעומת תוספתו של הקב"ה. 10

ג.

אין עושים רצונו של מקום - עבודה מוגבלת

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר יותר את 11
מאמר חז"ל דלעיל: "כאן (לא ימד ולא יספר) – 12
בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, כאן ("מספר") 13
– בזמן שאין עושים רצונו של מקום": 14

הרי ברכה, באופן כללי, חלה דוקא על-ידי עבודתם 15
של ישראל. ומילא מובן, שגם הברכה המוגבלת – 16
והיה מספר... (בדומה לברכת משה "יוסף... אלף 17
פעמים") – תלויה בעבודת בני ישראל¹⁵, אלא שזוהי 18
עבודה שאיננה מושלמת – עד כדי כך, שהיא מכונה 19
"אין עושים רצונו של מקום", בדומה לקין, אשר הביא 20
מנחה לה' ואף היה הראשון שהביא, ורק לאחריו 21
והבל הביא גם הוא¹⁶, אבל הוא הביא "מן הגרוע". 22
בדומה לכך – אף כי למעלה מקרבן קין, כמובן – היא 23
כל עבודה מוגבלת ומצומצמת, שכיון שהיא במידה 24
ובמספר, הרי אין עושים ו"ממשיכים" באמצעותה את 25
רצונו של הקדוש-ברוך-הוא, הנעלה מכל גבול¹⁷. 26

אנו מוצאים אף את שני הענינים האלו – "מספר" 27
ו"לא ימד ולא יספר" – בדרגה נעלית יותר: אדמו"ר 28
הזקן מסביר¹⁸, שבעבודת ה' מושלמת, "מספר" – היא 29
עבודת קיום המצוות, אשר ניתנו "במספר תרי"ג... 30
ו"לא תוסיפו ולא תגרעו"¹⁹ (וגם לכל מצוה יש 31
שיעורים והגבלות²⁰) – זוהי עבודה מוגבלת. ו"לא ימד 32

(21) וראה לקו"ת שם (ו, ב) שמציין ל"גמרא רפ"ב דיומא דכ"ב
ע"ב".

(22) ראה לקו"ת בלק ד"ה מי מנה וביאורו (סה, א, ע, א). סד"ה מי
מדד תרס"ב. ד"ה מעין גנים תש"ב פ"א.

(23) ויש לתווכח גם זה עם הנ"ל ממדרש דלא יספר הוא לעת"ל, כי
אז יהי עיקר ענין התשובה. וראה לקו"ת במדבר שם (ו, ג, ז, ד). הגהות
הצ"צ לשם (אוה"ת במדבר ע' סב (ואילך).

(24) ראה בכ"ז ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"ה ואילך. ד"ה יורד ה'
תרס"ב. המשך תרס"ו ע' נב ואילך. ועוד.

(15) ראה גם ספרי דבי רב כאן.

(16) בראשית ד, ג'ד ובפרש"י. ובפרט לתיב"ע שהביא ביכוריא.

(17) ע"ד פי' הידוע (תדא"ג מהרש"א ברכות לה, ב. וראה לקו"ש
חי"ב ע' 98-99. ושו"ן) במדל"ל דפרשה שני דק"ש הוא "בזמן שאין ישראל
עושים רש"מ", כי לא נאמר בה "בכל מאד".

(18) לקו"ת במדבר ד"ה והי' מספר בני" (ו, סע"א ואילך. ז, ג ואילך).

(19) ואתחתן ד, ב. ראה יג, א. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו
ע' 149 הערה 8.

(20) ראה אגה"ק ס"י. ובכ"מ.

לכן אין ברכת משה בטלה גם כאשר הקב"ה מברך
את ישראל ברכה שאין לה קצבה, כי המטרה היא
איחוד של "גבול" עם "בלי גבול", ולא ביטול
ה"גבול".

לפיכך קיימת גם ברכת משה "יוסף... אלף
פעמים", הגורמת לכך שהבריאה המוגבלת תהיה
מושלמת עד כדי ריבוי של "אלף פעמים"²⁹, ואחר כך,
כשיבוא הקדוש־ברוך־הוא, תחול בתוך ברכה זו עצמה
גם ברכתו של הקדוש־ברוך־הוא שאין לה קצבה,
ונגרם ריבוי זה שאין לו קצבה, נוסף על הריבוי
המסוגל להיות לפי גדרי הבריאה.

ו.

"דירה לו בתחתונים" אפשרית ע"י "יתברך"
בכך אפשר להסביר את דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר,
שאביו, כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע היה נוהג פעמים
רבות להוסיף אל לשון המדרש³⁰ "נתאוה הקדוש־
ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים" את המילה
"יתברך" – "להיות לו, יתברך דירה בתחתונים".

שהרי, לכאורה, דרוש הסבר: אמנם, כאשר
מזכירים את שמו של הקדוש־ברוך־הוא צריך
לשבחו³¹, אך אין אנו מוצאים שכ"ק רבותינו נשיאנו
הוסיפו את המילה "יתברך" וכדומה בצטטם מאמרי
חז"ל שבהם מוזכר שמו של הקדוש־ברוך־הוא?

הכרחי לומר, שיש קשר מיוחד בין הענין של
"יתברך" לבין הענין של "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא
להיות לו דירה בתחתונים".

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: הענין של "דירה
בתחתונים" כולל בתוכו את שני הקצוות – המושג
"דירה" מורה על כך שבעולם שוכנת עצמיותו ומהותו
של הקדוש־ברוך־הוא שהוא "בלי גבול", כשם
שבדירה גשמית שוכן האדם בכל מהותו³², המושג
"בתחתונים" מורה על העולם הזה "התחתון... שאין
תחתון למטה ממנו"³³ – שיא של "גבול". ה"דירה"
היא איפוא חיבור של "בלי גבול" עם "גבול"³⁴.

וכיצד יכולים "תחתונים" בעלי גבול להיות דירה

מצד שני, הגבלה זו היא הכרחית, כי העולם הוא
מציאות מוגבלת, ואיננו יכול לקלוט את האור האלקי
הבלתי מוגבל, הגורם להתבטלותו, וכיון שעבודת
התורה והמצוות קשורה לעולם, היא חייבת להיות
מוגבלת.

וזהו המשמעות של "והיה מספר... אשר לא ימד
ולא יספר" – ה"מספר" של המצוות איננו הגבלה
אמיתית, כי באמצעותן יורד לעולם השפע הבלתי
מוגבל של "לא יספר".

ה.

התכלית - איחוד של "גבול" עם "בלי גבול"
אך צריך להבין: אם תכלית המצוות היא
ה"משכת" האור האלקי שאיננו מוגבל – למה עשה ה'
כזאת, שעבודה זו תהיה קשורה לעולם שאיננו יכול
לקלוט אור כזה, כך שהמצוות תצטרכנה להיות
מוגבלות, כדי להוריד את הרצון הבלתי מוגבל לתוך
עולם מוגבל?

ההסבר לכך הוא: נתינת המצוות למטה, ובאופן
מוגבל, אינה נובעת מכך שהן היו צריכות להתקיים
למטה, במקום מוגבל – היינו משום שאילולא כן לא
היה ניתן לקלוט כאן את האור הבלתי מוגבל – אלא
מפני ששיא ההתעלות איננו כאשר קיימת דרגה בלתי
מוגבלת של "לא יספר" בפני עצמה, אלא דוקא כאשר
יש חיבור בין "גבול" לבין "בלי גבול", שה"מספר"
עצמו מתעלה ומתאחד עם "לא ימד ולא יספר", דוקא
כך מתבטא עצמותו יתברך, הנעלה הן מ"גבול" והן
מ"בלי גבול"²⁵.

דבר זה ניתן לביצוע רק באמצעות "מדידה עצמית"
של עצמות אין סוף ברוך הוא: מצד הגילויים והאורות
הרי ה"בלי גבול" וה"גבול" הם שני ענינים שונים²⁶.
רק על ידי ה"מדידה" של עצמות אין סוף ברוך הוא,
אפשר חיבור של "גבול" עם "בלי גבול", בדומה לענין
של "מקום ארון אינו מן המדה"²⁷: מקום הארון צריך
להיות, לפי התורה, מדוד – "אמתיים וחצי ארכו..."²⁸
– ויחד עם זה, מקום זה "אינו מן המדה".

(25) ראה בכ"ז ד"ה מעין גנים שם.

(26) ראה גם לקו"ש [המתורגמן] ח"ט ע' 30. ועוד.

(27) יומא כא, א. ויש"נ.

(28) תרומה כה, י.

(29) להעיר מפרש"י ש"ב כד, ג.

(30) כן הובא בתניא פל"ו. ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקתי ג.

במדב"ר פ"ג, ו.

(31) וראה יומא לו, א (הובא בפרש"י עה"ת האזינו לב, ג).

(32) אוה"ת בלק ר"ע תקצז. ד"ה יורד שם בתחילתו. המשך תרס"ו

בתחילתו (ס"ע ג). ועוד.

(33) תניא פל"ו.

(34) ראה ד"ה מעין גנים שם. וראה אוה"ת ויצא (כרך ה') תתנה,

סע"א.

ההסבר לכך, כאמור מספר פעמים³⁸: רצון הקדוש-
ברוך-הוא, הוא, שהגילויים מלמעלה לא ירדו באופן
של "נהמא דכיסופא"³⁹ (= לחם של בוש, הניתן ללא
תמורה). ולכן תלויות כל ה"המשכות", גם אלה שמעל
לנבראים, בעבודת האדם.

לפיכך, למרות שהענין של "דירה לו יתברך
בתחתונים" בא מלמעלה כמתנה, יש צורך ב"עביד ליה
נייחא לנפשיה"⁴⁰ של נותן המתנה, ודוקא אז "יהיב
ליה מתנתא". כלומר, תחילה צריכה להיות עבודה
מושלמת מצד הנבראים, ורק אחר-כך יורד אליהם אור
אלקי שמעל לשרשם.⁴¹

זהו ההסבר גם לברכת כהנים, המברכים את ישראל
בשליחותו של הקדוש-ברוך-הוא – ברכה שמעל לסדר
ההשתלשלות⁴². שהרי לכאורה: אם הקדוש-ברוך-הוא
רוצה לברך את ישראל, מדוע נעשה הדבר באמצעות
הכהנים? הרי הקדוש-ברוך-הוא יכול לברכם בעצמו?
אלא, כאמור לעיל: כוונת הקדוש-ברוך-הוא היא,
שגם הברכות וה"המשכות" שמעל ל"השתלשלות",
ירדו למטה באמצעות עבודת האדם, באמצעות
ה"תחתונים".

ט.

התחתונים הם "עיקר"

לפי זה מובן, שלמרות שברכתו של הקדוש-ברוך-
הוא קיימת, הרי באמצעות ברכתו של משה, הגורמת
לשלמות הנבראים, נגרמת, כביכול, שלמות גם בברכתו
של הקדוש-ברוך-הוא שאין לה קצבה (שאין היא
נ"המא דכיסופא" וכדומה).

וזהו ההסבר לדיוק בלשון "תוספתו של הקדוש-
ברוך-הוא יתירה מן העיקר": כיון שה"תחתונים"
ממשיכים את "תוספתו של הקדוש-ברוך-הוא"
באמצעות עבודתם, נעשים הם וברכתם ל"עיקר",
ולסיבה שבגללה יורדת לעולם "תוספתו של הקדוש-
ברוך-הוא"⁴³.

1 לו – לעצמיותו של הקדוש-ברוך-הוא שאיננו מוגבל
2 – ועם זאת להישאר במציאות? כדי להסביר זאת
3 הוסיף כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע את המילה
4 "יתברך": ענין זה מוסבר על ידי המשמעות של
5 "יתברך", של ענין הברכה³⁵.

ז.

ברכת הקב"ה – הורדת הדרגה שמעל לנברא אל
הבריאה

6 ההסבר לכך הוא: ההבדל בין ברכה לבין תפילה
7 הוא³⁶, שהברכה מורידה למטה – "ממשיכה" – את
8 השורש והמקור עצמו, ואילו התפילה יוצרת רצון חדש
9 – "יהי רצון" – ענין חדש שאיננו קיים במקור.

10 זהו רק לגבי ברכת בשר-ודם, ואילו לברכתו של
11 הקדוש-ברוך-הוא, שאיננו קשור להגבלות הנברא
12 המתברך, יש גם את מעלת התפילה: היא יכולה ליצור
13 ענין חדש, הנעלה משרשו של הנברא.

14 כלומר, בברכת הקדוש-ברוך-הוא ישנם שני
15 הקצוות: היא "מגיעה" מעל לשורש הנברא, מעל
16 ל"השתלשלות", ומורידה זאת מלמעלה למטה, באופן
17 של ברכה ו"המשכה", שהברכה שמעל ל"השתלשלות"
18 יורדת אל הנברא שב"השתלשלות".

19 וזהו ההסבר להוספה "נתאוהו הקדוש-ברוך-הוא
20 להיות לו יתברך דירה בתחתונים": האפשרות
21 שה"תחתונים" יהיו דירה לו – לעצמיותו של הקדוש-
22 ברוך-הוא, מוסברת על ידי הענין של ברכת הקדוש
23 ברוך-הוא, הגורמת ל"יתברך", מורידה את המלמעלה
24 מסדר ההשתלשלות אל תוך סדר ההשתלשלות³⁷.

ח.

רצון ה': כל ה"המשכות" באמצעות עבודת
האדם

25 אך עדיין לא מובן: הרי החיבור של "גבול" עם "בלי
26 גבול" הוא בכחו של הקדוש-ברוך-הוא בלבד, הנעלה
27 משניהם, ואם כך – מדוע תלוי הדבר בעבודת הנברא,
28 שהיא, לכאורה, מוגבלת, ובכחה להביא רק אור מוגבל?

(39) ראה ירושלמי (ערלה פ"א ה"ג): דאכיל מן חברי' בהית (בוש)
מסתכל ב' (וראה לקו"ת צו, ז, רע"ד). להעיר ממ"מ להב"י בראשית
מהדו"ק ד"ה אור ליה"ש יד לטבת.

(40) כן הובא בכ"מ (המשך וככה פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד).
וראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"ב קנו, א.

(41) וראה בארוכה לקו"ש הנ"ל, שגם הגילויים שלמעלה מגדר
הנבראים נמשכים ע"י עבודת האדם גופא. עיי"ש בארוכה.

(42) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה וח"י (הנסמן בהערה 36). וש"נ.

(43) ראה גם לקו"ש הנסמן בהערה 14.

(35) ועיי"כ תו"א שמות נג, ג ואילך. אוה"ת שמות (ע' פא ואילך).

(36) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 423. 427. ח"י ס"ע 37 ואילך.

וש"נ. וראה ג"כ אוה"ת שם ס"ע פג ואילך.

(37) בתו"א ואוה"ת שם, שזהו"ע חייב אדם לברך כו', שהאדם ממשיך
בחי' טובה מהעולם אל הגילוי, מבחי' טובה בממכ"ע – אבל ראה
אוה"ת שם (ר"ע פד) שזהו כשהאדם הוא "בבחי' עבדי ה'". והוא ע"ד
ברכת כהנים שמברכים בשליחותו של הקב"ה.

(38) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 112 ואילך. ח"י"ב ע' 73 ס"ה

ואילך. ועוד.

לקוטי שיחות – פרשת דברים – ע"פ מחזור הלימוד השבועי

לט

- י. רש"י אומר⁴⁵, שברכתו של הקב"ה כאן היא 5
ההבטחה "אשר אם יוכל איש למנות..."⁴⁶. בכך הוא 6
מקשר ענין זה עם הענין של "מי מנה", שזמנו יהיה, 7
כפי שרש"י מפרש: "כתרגומו", כאשר "עתידין 8
דיחסנון עלמא"⁴⁷ – לעתיד לבוא. 9
(משיחת ש"פ וישלח תשכ"ט)
- 1 כל האמור לעיל הם ה"ענינים המופלאים"
2 שבפירוש רש"י, המצטט את תוכן ה"ספרי" והמדרש
3 הנ"ל. אך מהו ההסבר הפשוט לפירוש רש"י, על פי
4 פשוטו של מקרא⁴⁴?

(46) בראשית יג, טז.
(47) בלק כג, יוד. שם, ט.

(44) ראה בארוכה יותר – שיחה שלפני.
(45) משא"כ בספרי.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מני"א, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

מה שהעיר בפרש"י שבת נה, א שמתחיל באמצעות דאיותיות ואח"כ - ראשון ואחרון, הנה י"ל
בשנים א) כי זהו החידוש שהמ"ם הוא אמצעי לאותיות שהוא רק בצירוף אותיות מנצפ"ך ב) ע"פ הכתוב
אני ראשון ואני אחרון ג) שאני ראשון קאי על קודם לבריאת העולם ואני אחרון לכשיבטלו הרי עתה
נמצאים באמצע האותיות ומזה מביא רא"י על אני ראשון וא"א, וכמו שכותב גם כת"ר שהוא ע"ד מלך
מלך ימלוך שמלך לשון הווה ומזה יודעים ג"כ מלך - עבר, ימלוך - לעולם ועד (יעוין בפייה"מ להצ"צ
על יהי כבוד).

במש"כ ע"ד אנא בכח וקידוש לבנה - יעוין שער הכולל. וספה"ע - עיין סי' האריז"ל ובס'
דרמ"צ ע' 54 שנק' תנופה.

ב"ה, ח' מני"א, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

...נהניתי ממה שמביט בעין יפה על המוסדות באה"ק ת"ו ומודיע ע"ד המעלות שבהם והלואי
שבמשך הזמן יהיו מעלות עצמיות ולא רק מפני שמשווה לחסרונות המוסדות אשר בחו"ל. וידוע פתגם
כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע עד כמה שיש להזהר בהרגש דשביעת רצון כי ע"פ רוב
משתמש בזה היצה"ר ליישן ולעורר רגש של מציאות וישות כו' שבמילא מקלקל עוד, וגם במה שנעשה
עד עתה, ובאמת גם ע"ז החשש הנני מוותר ובלבד שיה"י ממה להיות בשביעת רצון במדה המתאימה
לרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר מייסד המוסדות ומנהלם...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בתוכנו את הרבים והשי"ת יהפוך ימים אלו
לששון ולשמחה בעגלא דידן.

בברכה - המח' לבשו"ט.

שמות ו, ז - ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם
לאֱלֹהִים וידעתם כי אני ה' אֱלֹהֵיכֶם המוציא אתכם
מתחת סבלות מצרים

מה

ביאור דיוק לשון הזהר "וידעתם כי אני ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו'",
מצות ידיעת ה' - ידיעת כל סדר ההשתלשלות, וביאורו

וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיְיִתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וְיִדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וגו', פקודא דא קדמא
דכל פקודין, ראשיתא קדמא דכל פקודין, למנדע ליה
לקדשא בריך הוא בכללא, מאי בכללא, למנדע דאית
שליטא עלאה דאיהו רבון עלמא, וברא עלמין בלהו,
שמיא וארעא וכל חיליהון, ודא איהו בכללא.

ספר הזהר - רעיא מהימנא - חלק ב דף כה, א
התחיל בקדמא בלבד ואחר כך נקט ראשיתא

(1) [תרגום ללה"ק] ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים
וידעתם כי אני יהוה אלהיכם וגו' (הקדים הרעיא מהימנא ואמר
כי) פקודא דא קדמא דכל פקודין (מצוה זו של ידיעת ה' היא מצוה
הראשונה דכל המצות), ראשיתא קדמא דכל פקודין למנדע ל'
לקדשא בריך הוא בכללא (ההתחלה הראשונה של כל המצות היא
לדעת את הקב"ה בכללותו, ושואל) מאי בכללא (מהו בכללותו, ואמר)
למנדע דאית שליטא עלאה (לדעת שיש שליט עליון), דאיהו רבון
עלמין (שהוא אדון העולם), וברא עלמין בלהו (וברא כל העולמות),
שמיא וארעא וכל חיליהון (השמים והארץ וכל צבאם), ודא איהו
בכללא (וזהו ידיעת ה' בכל).

(2) מבאר כאן י"ג שאלות ודיוקים בלשון הזהר, והם:
(א) כתוב "פקודא דא קדמא דכל פקודין ראשיתא קדמא דכל
פקודין", מתחיל בלשון "קדמא", ואח"כ נקט "ראשיתא קדמא"?
(ב) מה ניתוסף בהתיבות "ראשיתא קדמא דכל פקודין", הרי כבר
אמר "פקודא דא קדמא דכל פקודין", והי' צריך לכאורה רק לומר
"פקודא דא קדמא דכל פקודין למנדע וכו'"?
(ג) למה נקט שני פעמים "כל פקודין", דהי' יכול לכתוב "פקודא דא
קדמא דכל פקודין, ראשיתא קדמא למנדע ל' וכו'"?
(ד) כתוב "דאית שליטא עלאה דאיהו רבון עלמא", מהו החילוק בין
הלשון "שליטא עלאה", ובין "רבון עלמא"?
(ה) בהג"ל, למה ב"שליטא עילאה" אינו כתוב "דעלמא", וב"רבון"
כתוב "עלמא", למה לא כתוב "שליטא עלאה דעלמא"?
(ו) מהו הדיוק "דאית שליטא עילאה", למה לא כתוב "למנדע דאית
שליטא דאיהו רבון עלמא"?
(ז) כתוב אח"כ "דאיהו רבון עלמא וברא עלמין בלהו", למה מתחילה
כתוב "עלמא" לשון יחיד, ואח"כ "עלמין" לשון רבים?
(ח) מהו החילוק בין "רבון" ובין "ברא"?
(ט) מה הטעם והדיוק בלשון הזהר, דכשנקט "דאיהו רבון", נקט אחר
כך "עלמא" לשון יחיד, וכשנקט "וברא", כתב אחר כך "עלמין" לשון
רבים; מה הקשר בין "רבון" ו"עלמא", ובין "ברא" ו"עלמין", דהרי
לא נקט "דאיהו רבון עלמין", "וברא עלמא"?
(י) מהו הדיוק "וברא עלמין בלהו"?

(יא) מהו הדיוק וההדגשה שלשה פעמים דכתוב, "בכללא" - "למנדע
ל' לקב"ה בכללא מאי בכללא", ובסוף מוסיף עוד הפעם "ודא איהו

קדמא. גם לאיזה צורך נקט אחר כך ראשיתא קדמא
דכל פקודין הרי ה' מספיק שיאמר פקודא דא קדמא
דכל פקודין למנדע כו'.

אך הפירוש כך הוא:

קדמא הא' הוא כתר.

ראשיתא קדמא הוא, ראשיתא - חכמה, קדמא -
בינה.

(והוא כמו³ אהי' אשר אהי', אהי'⁴ כתר, אשר -

בכללא?"

(יב) המעיין יראה וידייק דהזהר כותב כך: "למנדע" דהמצוה הוא
ל"דעת", ומפרט אח"כ שלשה פרטים מצד הקב"ה, והם: (א) "דאית
שליטא עלאה", (ב) "דאיהו רבון עלמא", (ג) "וברא עלמין בלהו",
דההדגשה היא על הקב"ה, שהוא ה"שליט", ה"רבון" וה"ברא",
ואח"כ מפרט עוד שלשה פרטים במה שנברא, והם: (א) "שמיא", (ב)
"וארעא", (ג) "וכל חיליהון". מהו כל הפרטים האלו?

(יג) עוד דיוק ביאור בלשון הזהר, דכתוב "למנדע דאית שליטא עלאה
דאיהו רבון עלמא, וברא עלמין בלהו", ומשמע מדיוק לשון הזהר,
דמ"ש "דאית שליטא עלאה" הוא הולך ביחד עם ההמשך "דאיהו
רבון עלמא", דלא כתוב עם אות ו' "ואיהו רבון עלמא", דאז הי'
משמע שהוא ענין בפנ"ע, ומשמע שהם ביחד, משא"כ "וברא
עלמין" באות ו' הוא ענין בפנ"ע, מהו דיוק הזהר בזה?

וכל זה יבואר בפנים.

(3) שמות ג, יד "ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה וגו'". ומרמז
ומבאר שלשה פרטים:

(א) שכמו בפסוק "אהי"ה אשר אהי"ה", יש ב' פעמים אהי"ה, כמו כן
כאן בזהר, כתוב ב' פעמים "קדמא".

(ב) וכמו ששם הג' תיבות "אהי' אשר אהי"ה הם כנגד כתר, חכמה,
בינה, כמו כן כאן תיבת "קדמא" כתר, "ראשיתא" חכמה, "קדמא"
בינה.

(ג) וכמו ששם תיבת "אשר" מרמז לחכמה, כמו"כ כאן "ראשיתא"
לשון "דאש", הוא אותיות אשר וד"ל.

וראה הערה 4.

(4) פירושו: מבואר בחסידות עפ"י מש"כ בזהר חלק ג' - פרשת אחרי
דף סה, א. ב.: במ"ש (שמות ג, יד) "אהי' אשר אהי"ה דשם הראשון
הוא כתר, והשני בחי' בינה, דע"י בחי' בינה דוקא הוא התגלות
התענוג - בחי' כתר, ע"ש. (עיין לקמן סי' צב הערה 6).

וראה אור התורה ענינים עמוד קצו. שמות עמוד ב' תצטו וז"ל: שם
אהי' שהוא ענין אנא זמין לאתגליא דהיינו כשהוא בבחי' עיבור
ועתיד להיות הלידה. עיין מזה בזה"ג ויקרא די"א סע"א. אחרי דס"ה,
ב. ע"ש.

וראה ספר הערכים חלק א' ערך אהי-ה וז"ל: שם אהי' הוא בכתר.
וטעם בחינה זו ב"אהי"ה:

(א) אהי' לשון עתיד, ובחי' הכתר (א) אינה מצויירת בשום ציור פרטי
עדיין (כשאר הספירות), רק שעתיד להיות נמשך ממנה כל פרטי
הספירות², שלכן אהי' מורה על הריון ועיבור - אנא זמין לאולדא³ -
כי ממנו נולדים כל פרטי הספירות⁴. (ב) תגלה לעתיד לבוא⁵.

(ב) אות הראשונה דשם אהי' היא אל"ף, שענינה של אות אל"ף הוא
קול פשוט שאינה מצויירת עדיין (וממנה באים כל ציורי האותיות)
- בחי' כתר.

וזהו עיקר ההפרש בין שם אהי' לשם הוי", ששם הוי', להיותו

אותיות ראש – חכמה, אהי' בינה).
למנדע, דעת.

ואמר כל פקודין ב' פעמים, בקדמאה ובראשיתא
קדמאה, כי פקודין שהם המצות הנה התר"ך⁵ מצות
שרשם בכתר כמנין כת"ר, ואחר כך שרשם⁶ בחכמה
ובינה בפרשת ואתחנן⁷ ושמרתם⁸ ועשיתם כי היא

בבחי' החכמה, התחלתו הוא ביו"ד, שמצויירת כבר באיזה ציור.⁸
ושם אהי', להיותו בבחי' הכתר, התחלתו הוא באל"ף, קול פשוט.⁹
והנה יש שני בחינות בשם אהי', וכמ"ש¹⁰ אהי' אשר אהי', ושני שמות
אלו הם (בכללות) בכתר ובבינה.¹¹

השייכות דאהי' לבינה הוא: בבינה הוא גילוי הכתר, ולכן גם בבינה
הוא שם אהי'¹², כי כתר ובינה משותפים בהשמות.¹³
(1) סידור קנו, ד (מזח"ג י, ב). ועיין גם כן [ספר הערכים] ערך תורה,
בענין ואהי' אצלו אמן ואהי' שעשועים יום יום (ל' הכתוב – משלי
ח, ל).

(2) ראה זח"ג סה, א-ב.

(3) לשון זוהר שם ע"ב.

(4) אור התורה בראשית יד, סע"ב. דרושי ראש השנה סוף עמוד
א'סב. דרושי שבת שובה עמוד א'תעז.

(5) ויצא תרס"ו ואילך.

(6) סידור קנו, ג ואילך.

(7) וגם זה מה שבהוי' – וי"ו בין ב' ההי"ן, ובאהי' – יו"ד, הוא "ענין
אחד וטעם אחד" עם ההפרש שבפנים (סידור קנח, א).

(8) אלא שמכל מקום גם אות יו"ד מורה קצת על לעתיד (כמו "אכל",
"ידבר"), דוגמת ספירת החכמה שהיא ראשית הספירות (ובאהי' –
היו"ד באמצעו כנ"ל הערה 7) – סידור שם.

(9) סידור שם.

(10) שמות ג, יד.

(11) מקומות המסומנים להלן. מזח"ג יא, א (בדעת ר' אלעזר) ומק"מ
שם. פרד"ס שער כ' פ"ב.

(12) סידור קנח, ב. ד"ח נט, א. שעה"י – להאדמור"ר האמצעי – ספ"מ.
מים רבים תרל"ו ס"פ ק"א. ויקרא אל משה תש"ה פ"ג.

(13) ששניהם נקראים בשם "הוא" (ראה זח"ג קנח, ב. ובמק"מ שם:
ועתיקא הוא בינה). וכן בינה נקראת בשם עתיקא. ועוד (ויקרא תש"ה
שם. וראה גם אור התורה דרושי יום כיפור ע' א'תקצג).

(5) התר"ך מצות. היינו תרי"ג מצות דאורייתא ושבע מצות דרבנן.
ראה פרד"ס ש"ח פ"ג. לקוטי תורה שיר השירים כב, ד. ועוד.

(6) כידוע שיש במצות ב' ענינים ובחי', א) רצון העליון שלמעלה
מטעם – כתר. ב) רצון שנתלבש בחכמה וטעם – הנק' טעמי המצות.

ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א' ע' רסו. חלק ב' ע'
קסד ואילך. ע' שטז. חלק ד' ע' יד ואילך. ובהנסמן שם בהערות.

וזהו הב' פעמים "כל פקודין", א) מצד שרשם בכתר – למעלה מטעם.
ב) מצד שרשם בחכמה ובינה – טעמי המצות.

(7) דברים ד, ו.

(8) "ושמרתם מצות לא תעשה דמלכות, שמור דנוקבא, שרשם בחכמה
שיסד ארץ ברתא דמלכות, ועשיתם מ"ע שבז"א, שרשם בבינה, כונן
שמים בתבונה, ועיין בלקוטי תורה בד"ה שימני כחותם ובהביאור
[לקוטי תורה שיר השירים מו, א ואילך]. ומצד שרש המצות בכתר,
מצות לא תעשה שרשם בעתיק רדל"א, ומצות עשה שרשם באריך
שבו מתלבשין הז"ת דעתיק ועיין בלקוטי תורה בהביאור דשחורה"
[לקוטי תורה שיר השירים י, ד]. (לקוטי לוי יצחק כאן)

חכמתכם ובינתכם כו'.

מאי בכללא, למנדע דאית שליטא עלאה, כתר, (וי"ל
שליטא עתיק⁹ שהוא מלכות דא"ק, היינו שליטא בחי'
מלכות, עלאה אריך¹⁰).

דאיהו רבון עלמא חכמה, וברא עלמין כלהו בינה.
ומצד כתר לא שייך לומר עדיין עולם כלל ורק
מחכמה ובינה כמ"ש¹¹ מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה
עשית בבינה.

וכמו שהעולמות הם מצד חכמה, הם עלמא¹² לשון
יחיד כמו טיפת האב שהיא טיפה אחת, ולא שייך לומר
שם עדיין ענין בריאה רק רבון, שהוא¹³ הוי' פשוט ובוד'
מלואיו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שהם מספר רבון¹⁴, כי שם
הוי'¹⁴ הוא בחכמה בכלל, ומצד בינה הם עלמין לשון
רבים כמו שבבטן האם מצטיירים כל האברים דהולד,
ושם הוא בריאה כי שם נברא הולד, (גם בריאה הוא יש
מאין, יש – בינה, אֵין – חכמה), ובאצילות גופא בינה
היא בריאה דאצילות. אך בבינה כל העלמין הם כלהו
יחד כמו שכל אברי הולד כולם יחד¹⁵ הם בבטן האם.

(9) ראה ספר המאמרים ה'תרס"ו [קה"ת ה'תשע"א] ע' שיב ובהנסמן
בהערות שם.

(10) ראה הערה 8, דמצות ל"ת שרשם בעתיק, ומצות עשה שרשם
באריך.

(11) תהלים קד, כד. ראה לקוטי תורה פ' אמור לג, ד. ועוד.

(12) מבאר ומרמז, דהן מצד תיבת "עלמא", והן מצד תיבת "רבון"
כמ"ש בזהר "דאיהו רבון עלמא" הוא מרמז לחכמה. וכן לקמן, הן
תיבת "עלמין", והן תיבת "ברא" כמ"ש בזהר "וברא עלמין" הוא
מרמז לבינה.

(13) פירושו: רבון בגי' 258, וכן שם הוי' (26) + ד' מילואים של הוי',
והם: שם ע"ב (72) + ס"ג (63) + ב"ן (52) + מ"ה (45) = 232,
ביחד: 26 + 232 = 258, רבון¹⁴.

(14) כמ"ש (משלי ג, יט) ה' בחכמה. ראה ספר המאמרים ה'תרנ"ט
[קה"ת ה'תשע"א] ע' עז. תורת מנחם התועודיות ה'תשל"א ש"פ
קרח סעיף ה, הוי' בחכמה, כי שם הוי' הוא מלשון מהוה, וחכמה
ראשית ומקור לעולמות עי"ש. ועוד.

(15) ראה אור התורה לך לך תתרגם, א וז"ל: ידוע דהחכמה מצד
עצמה ומהותה אינה אלא בחי' נקודה אחת בלבד והוא בחי' נקודת
היו"ד, והבינה הוא בחי' התפשטות אורך ורוחב בצורת ה"א, והענין
ידוע לפי שהארת נקודת השכל שהיא מתמצית שלו מאיר במוח
רק כמו ברק המבריק בהארה בעלמא מפני שעדיין אין בו השגה
והבנה, ואח"כ בא לידי השגה והבנה בהסבר כו' הוא הנקרא בינה
ואז מסתתרת הנקודה דחכמה בתוך אורך ורוחב השגה דבינה ונק'
נקודה בהיכלא כידוע.

וזהו מ"ש נקבה תסובב גבר שאע"פ שהבינה מקבלת מן החכמה ע"ד
התגלות מאין ליש ממש כנ"ל אבל אחר שמתגלה הנקודה באורך
ורוחב דבינה הנה בחי' בינה מקפת וסובבת את הנקודה מכל צד
כמו היכל כו'. ומחמת זה גם בענין העונג המלוכב בחכמה הנה
מובן לפ"ז שבנקודה דחכמה העונג העליון הנקרא עתיקא כנ"ל
עדיין מוסתר ונעלם הוא בהעלם נקודה בלבד. אבל בבוא ההארה

ילקוט לוי יצחק על התורה

אחר כך שמיא¹⁶ ז"א, וארעא מלכות, וכל חיליהון ביי"ע.

וכל זה הוא למנדע ע"י דעת, שהוא עומד בין כתר חכמה בינה לזו"ן, ובי"ע – שהם חיליהון דזו"ן. ודא איהו בכללא, כי הרי זהו ידיעת כל סדר ההשתלשלות מריש כל דרגין כתר גם בפנימיותו, עד סוף כל דרגין עשי'.

ונרמז כל זה במלת כלל, והוא:

כ'17 – כתר, ר"ת כתר¹⁸, וגם נרמז חכמה בכ', כי יי'19 דחכמה במלואו יו"ד הוא כ', והי' דחכמה דבוק

דחכמה בהתפשטות אורך ורוחב דבינה אזי ממילא מתרחב גם הענג דהעלין לאורך ורוחב כפי מרחב התפשטות אור הבינה ונמצא עיקר בחי' התגלות והתפשטות עתיקא הוא בכינה דוקא ולא בחכמה הגם שקדמה לבינה. ע"ש.

16) ראה לקוטי תורה פ' האזינו עג, א. תורת חיים בראשית כג, ד. אור התורה דרושים לשבועות (במדבר כרך א) ע' ר. ועוד.

17) באות כ', מרמז שלשה פרטים.

א) הו"ת הוא כתר, והגימטריא הוא חכמה.

ב) כמו דבחי' חכמה הוא אות י' (ראה הערה 19), והקוצו של היו"ד כתר, עד"ז נרמז כתר וחכמה באות אחד כ'.

ג) אות כ' במספר קטן הוא שנים – כנגד כתר וחכמה, ע"ד הרמזים באותיות ל – ל" שכי"א הוא שלש במספר קטן וד"ל.

18) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב' ע' תפג.

19) פירושו: מבואר בחסידות (ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד'. לקוטי תורה פ' ראה יח, סע"א ואילך. ועוד), דאותיות שם הוי' הם רמז, אות י' בחי' חכמה, אות ה' ראשונה בחי' בינה (השכל), אות ו'

בקוצו²⁰ העלין כתר, לכן נרמזו שניהם כתר וחכמה באות אחד²¹ כ'.

ל'22 – בינה ז"א מלכות.

ל'23 – בריאה יצירה עשי'.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד נו

ראה לקוטי שיחות חלק כו ע' 115–116.

תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות סי' פג

ז"א המדות, ואות ה' אחרונה בחי' מלכות (דיבור ומעשה), וקיום וחיות המדות ומעשה – בחי' זו"ן, הוא ע"י אב ואם – בחי' חכמה ובינה. (תניא פ"ג ופ"ד)

וזה"ל (בתניא שם): היו"ד שהיא בחינת נקודה לבד, מרמזת לחכמתו יתברך, שהיא בבחינת העלם והסתור קודם שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל היו"ד רומז לבחינת רצון העלין ברוך הוא שלמעלה מעלה ממדרגת בחינת חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתמיין, נכללת ונרמזת באות ה"א, שיש לה בחינת התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה, וגם לאורך, המורה על בחינת ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתמיין. עיי"ש.

20) ראה לקוטי שיחות חלק ט ע' 143 ואילך. 152 ואילך.

21) באות אחד, י"ל דבזה מרומז (שאלה יב לעיל) דכתר וחכמה ביחד, וזהו דיוק הלשון "דאית שליטא עלמא דאיהו רבון עלמא", וד"ל.

22) ל' במספר קטן הוא שלש, כנגד הג' בחי' בינה ז"א ומלכות.

23) כנ"ל הערה 22, ולהעיר מהענין למ"ד כלים דז"א שנעשים נרין לבי"ע. ראה ספר המאמרים תרס"ו (הוצאת תשע"א) ע' עדר. ה'תרנ"ט (הוצאת תשע"א) ע' פג. ועוד.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

1 הרבים מרישא, ואילו רב אהא דייק שמשיכה אינה קונה ברשות הרבים מסיפא.

2 ומבאר הגמרא: רבינא דייק מרישא, שם שנינו, היה מושכו ויוצא
3 ומת ברשות בעלים, פטור, ויש לדייק, מניחא – הטעם שהוא פטור,
4 משום דמת ברשות בעלים ולא קנאו להתחייב באחריותו, הא אם
5 הוציאו מרשות בעלים ומת, חייב, ומשמע שבכל אופן שהוציאו
6 מרשות בעלים חייב, ואפילו אם הוציאו לרשות הרבים, ומוכח
7 שמשיכה קונה ברשות הרבים. רב אהא דייק מסיפא, שם שנינו,
8 הנביה או שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב, ומכך שנינו שני
9 האופנים יחד יש לדייק דהוצאה דומיא דהנביה – הוצאה השנויה
10 במשנה היא באופן דומה להגבהה, מה הנביה דאיתי לרשותיה –
11 כשם שעל ידי ההגבהה בא החפץ לרשותו, אף הוצאה נמי, מדובר
12 דווקא דאיתי לרשותיה – באופן שעל ידי המשיכה בא החפץ
13 לרשותו המיוחדת, אבל אם הוציאו לרשות הרבים לא קנה כיון
14 שאין זו רשותו.

15 הגמרא מבררת כיצד יבאר כל אחד מהאמוראים את דיוקו של
16 חברו. מקשה הגמרא: לרב אהא, קשיא רישא שמדויק ממנה
17 דכברי רבינא. ולרבינא, קשיא סיפא שמדויק בה דכברי רב אחא.
18 מתרצת הגמרא: רישא לרב אהא לא קשיא, ולדבריו אין לדייק

20 שדווקא 'ברשות בעלים' פטור, אבל אם הוציאו חייב, ואפילו אם
21 הוציאו לרשות הרבים, כיון שבפמה דלא איתי לרשותיה – כל זמן
22 שלא בא החפץ לרשות הגנב, 'רשות בעלים' קרינא ביה – נחשב
23 שלא יצא עדיין מרשות הבעלים, וכיון שבמשיכה לרשות הרבים
24 לא נכנס החפץ לרשות הגנב, הרי זה כאופן שמת 'ברשות בעלים',
25 ופטור. וכן סיפא לרבינא לא קשיא, כיון שרבינא סובר שהוצאה
26 דומיא דהנביה לא אמרינן – אין הכרח להשוות את האופנים של
27 הוצאה והגבהה זה לזה, והוצאה האמורה במשנה היינו אף בשלא
28 הכניסו לרשותו, אלא גם אם משך לרשות הרבים.

29 שנינו במשנה: הפא על אחותו ועל אחות אביו כו', יש להם קנס,
30 אף על פי שהן בהכרת אין בהן מיתת בית דין. הגמרא מקשה
31 סתירה בין משנתנו לבין משנה אחרת בדין הפא על אחת מהנשים
32 המנויות במשנה: ורמינהו, שנינו במסכת מכות (א), אלו הן הלוקין
33 מלקות ארבעים אם התרו בהן, הפא על אחותו, והבא על אחות
34 אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת
35 אחי אביו, ועל הנדה,
36

א, יב – איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם

א. במדרש ילקוט (ילקוט שמעוני ישעי' שפט) איתא וז"ל איכה אשא לבדי (דברים א, יב) משל למטרונה שהי' לה ג' שושבינין אחד ראה אותה בשלוותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, אחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בשלוותה ואמר איכה אשא לבדי, ישעי' ראה אותם בפחזות ואמר (ישעי' א, כא) איכה היתה לזונה, ירמי' ראה אותן בניוולין ואמר איכה ישבה בדד ע"כ. ובמדרש רבה (איכה רבה פ"א סי' א') הנוסחה שלשה נתנבאו בלשון איכה, עיין שם.

וקשה מה שאמר ג' נתנבאו בלשון איכה וכו', דמאחר דלא ראי זה כראי זה, דבבחינה שראה זה אותם לא ראה אותם חבירו, אין להבין למה באמת אמרו לשון אחד. ועוד לפי הנוסחה דג' נתנבאו בלשון איכה מה שייכא נביאות מה שבעיניהם ראו הנהגת דורם דעל מה שראה בעיניהם אמר כל אחד דבריו ואין צריך לזה נבואה.

אמנם אפשר לבאר הענין על פי מדרש איכה רבתי (איכה רבה פתיחתא ד) רבי אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז) זהו אדם הראשון אמר הקב"ה אדם הכנסתיו לגן עדן וצויתיו ועבר עליהם ודנתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה, אף אתכם הכנסתי לארץ ישראל וכו' וקוננתי עליכם איכה ישבה וכו' ע"ש.

ולכאורה קשה מה מלמדים בזה מי לא ידע את זאת דאדם הראשון הכניס לגן עדן וכו' ואת ישראל הכניס לארץ ישראל ואין אנו צריכים ללמוד אחד מחבירו זה מפורש להדיא כמו זה, אבל נראה דבא ללמדינו דסיבה אחת לשניהם שחטאו על ידי שנתגאו מרוב טובה ובעטו בו דכמו שהכניס את אדם הראשון לגן עדן וכו' כך הכניס את ישראל לארץ טובה כגן ה', כאן וכאן קונין בלשון איכה לומר ששלוותן גרמה להם שחטאו ואחר כך נתנוולו.

וזה שאמר שלשה התנבאו בלשון איכה:

דמשה רבינו ראה אותם בשלוותן שצפה בנבואה מה יגיע עליהם על ידי אותה השלוה, דהיינו שמתוך כך יהיו לזונה, כמשל מי שיש לו בן יחידי רחצו והלבישו תלה לו כיס של זהב והשיבו בשוק של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא (ברכות לב, א), ולכך על ידי נבואה אמר איכה אשא, דבמלת איכה נתנבא משה על של ישעי' דמן שלוותן שראה אותם בה משה רבינו יגיע מזה נזק שיעמוד ישעי' ויאמר אליהם איכה היתה לזונה, שעל ידי רוב טוב ישכחו את ה' וילכו אחר שרירות לבם והיו לזונה, לזונה דייקא, לרמוז על משל הנ"ל שהושיבו בשוק של זונות.

וישעי' שראה אותם בפחזותן לאחר שכבר בעטו בהקב"ה ונתקיימה נבואת משה רבינו הנ"ל אמר הוא איכה היתה לזונה, נתנבא גם כן במלת איכה לרמוז על איכה ישבה בדד שאמר ירמי', לרמוז על שעוונתם אלו יגרם להם חורבן ועל ידי כן עתיד ירמי' לקונן עליהם איכה.

וירמי' לאחר שנתקיים נבואת ישעי' ונחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים, אמר איכה ישבה בדד, רמז במלת איכה על של משה רבינו לומר שמתוך הצרה גדולה והחורבן יחזרו בתשובה ויתחרטו ואז יש להם תקנה שיחזרו לארץ ישראל, והיינו שאמר לשון איכה להורות שיחזור עוד חלילה וישבו לאותו מעלה שהיו בימי משה לאחר שיעשו תשובה.

והוא מה שאמרו רז"ל (יבמות מז, א-ב) דישאל אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, כי ברוב טוב וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, טו) כמו שנתנבא משה רבינו, ועל ידי רוב פורענות שאינם יכולים לסבול עושים תשובה וחוזרים ומקבלן ומושיבין על אדמתן כמו שהיו בימים קדמוניות בימי משה, הרי כל אחד נתנבא על העתיד. ודע בדרך

ב. מדרש אגדה ג' נתנבאו בלשון איכה, אפשר עוד [לפרש] דהוצרך למשל דהנה ע"פ (הושע ו, ז) והמה כאדם עברו ברית, אמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבה ד) אמר הקב"ה לאדם הושבתיו בגן עדן וצויתיו ועבר וגרשתיו וקוננתי איכה ולישראל כן, וכדי שלא תאמר דישאל יהי' סופם כאדם שלא שב לזה אמר משל למטרונה שהיא אשה ואי אפשר לגרשה מכמה טעמים והיו לה ג' שושבינין דהשושבינין בעת חופתה, וג' אלה משה ישעי' ירמי' נחשבין בעת חופתה להיות שעתידי לחזור כמו שהיא מטרונה, משה בשלוותה ישעי' בפחזותה, והול"ל קרי' נאמנה איכה היתה לזונה הול"ל² אבל אמר היתה לשעבר ולא היא ורמז אחר איכה היתה לזונה אני בטוח קרי' נאמנה שתחזור המטרונה כקדם, וירמי' בעידן עקתא אמר היתה כאלמנה ולא אלמנה לפי שעתידי לחזור אלי', והיינו ג' שושבינין שכולם רומזים שלותה ואינו כאדם הראשון שנתגרש עד מותו אבל ישראל מטרונה.

חדרי בטן

(1) ז"ל המדרש שם: וקוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה, איכה כתיב, אף בניו הכנסתי אותם לארץ ישראל שנאמר וכו' וצויתם שנאמר וכו' ועברו על ציווי שנאמר וכו' ודנתי אותם בגירושין וכו' וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד.
(2) הלשון מגומגם קצת, וז"ל בנחל אשכול ריש איכה, והול"ל איכה קרי' היתה נאמנה היא לזונה.

לומר שיחול החיוב משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים, שזו כבר
ביאת מקצת, תלמוד לומר 'בבואכם', בלשון רבים, נביאת בולכם
אמרתי, ולא נביאת מקצתכם. וכו' אסקינחיו עזרא – וכשעהלה
עזרא את ישראל מבבל,

1 דאורייתא, חלה דרגנן. והוכיח כן ממתניא בברייתא, נאמר לגבי
2 הפרשת חלה 'בבואכם אל הארץ', ומשמע מלשון זו שאף ביאה
3 במקצת מחייבת בחלה, וכאמור לעיל, אי – אם אכן מדויק
4 מהלשון 'בבואכם' שיש חיוב חלה אף בביאת מקצת, יכול היית

♦ יום ראשון ג' מנחם-אב ♦

א (א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מִזֹּל סוּף בֵּין-פָּאֶרָן וּבֵין-תֵּפֶל וְלִבְנֵי וַחֲצִרַת וְדִי זָהָב:

א אֵלֶּיךָ פְּתַנְמִיָּה דִּי מְלִיל מִשָּׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבְרָא דִּי־דִנְנָא אוֹכַח יְתָהוֹן עַל דְּחִבּוּ בְּמִדְבַּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ בְּמִישְׁרָא לְקַבֵּל יָם סוּף בְּפֶאֶרָן דְּאַתְפְּלוּ עַל מִנָּא וּבְחֻצְרוֹת דְּאַרְגִּיזוּ עַל בְּשָׂרָא וְעַל דְּעֻבְדוּ עֲגֵל דְּדָהָב:

שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אֵלֶּה הוֹכִיחַ מִקְצָתוֹ, הָיוּ אֵלֶּיךָ שְׂבָשׁוּק אוֹמְרִים: אַתֶּם הֵייתֶם שׁוֹמְעִים מִבֶּן-עַמָּרָם וְלֹא הִשְׁבִּיבוֹתֶם דְּבַר מִפֶּה וְכָךְ! אֵלֶּיךָ הֵייתֶם

כִּי־אֵלֶּה הַדְּבָרִים • (ספרי) לְפִי שֶׁהָיוּ דְּבָרֵי תוֹכְחוֹת, וּמִנֵּה כָּאֵן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָן בְּרִמְזוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

זֶה אַחֲרֵי הִכְתּוּ אֶת סִיחוֹן וְעוּג. בְּאַרְץ מוֹאָב שֶׁם הוֹאִיל מֹשֶׁה לְבָאֵר לָהֶם הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר, וַיֹּאמֶר, ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחוּרֵב לֵאמֹר רַב לָכֶם שִׁבְתָּ וְגו':

וְהַפְּעַם, כִּי בִּשְׁמֵי הוֹאִיל מֹשֶׁה לְבָאֵר לָהֶם הַמִּצְוֹת, אָמַר לָהֶם בְּתַחֲלַת דְּבָרָיו, ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחוּרֵב אַחֲרֵי שֶׁנָּתַן לָנוּ עֲשֵׂת הַדְּבָרִים שֶׁנִּכְבֵּשׁ הָאָרֶץ מִיָּד וְנִעְבֵּר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְחִטִּיתֵם גְּרָמוֹ לָכֶם זֶה וְזֶה. וְנִמְשְׁכּוּ דְּבָרֵי הַפְּתִיחָה הַזֹּאת, עַד שֶׁהִשְׁלִים בָּהֶם בְּפֶסֶק וּשְׁמֵרַת אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וּלְבְנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וְלִמְעַן תִּתְּנֶנּוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל הַיָּמִים (לחלק ד טז):

אז קָרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו וַאֲמַר (לחלק ה א) שָׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת הַדְּבָרִים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי דוֹבֵר בְּאָזְנוֹכֶם הַיּוֹם, וְהִתְחִיל בְּבֹאֵר הַתּוֹרָה עֲשֵׂת הַדְּבָרֹת שֶׁשָּׁמַעוּ אוֹתָם בְּבֹאֵר מִפִּי הַמִּקְבֵּל אוֹתָם מִפִּי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹדִיעַם יְהוָה הֵשֵׁם שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (לחלק ו א), וְכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבִּסְפָּר הֵזָה, וְלָכֶּךָ יִפְרֹשׁ בְּכָאֵן "אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" וְשֶׁם "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל", כִּי בֹאֵר הַתּוֹרָה וְתִשְׁלֹם הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּמַעֲמָד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֶשֶׁר הִזָּה בְּמִתֵּן הַתּוֹרָה, וּמִפְּנֵי שֶׁהִצְרִיךְ בְּדְבָרֵי הַפְּתִיחָה הַזֹּאת, חֹזֵר הַכְּתוּב לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק בְּתַחֲלַת

שֶׁאֵינָן תְּדִירוֹת לֹא הוֹכִיר רַק בְּבָנִים נוֹחֲלֵי הָאָרֶץ:

וְאָמַר שִׁיתְחִיל בְּבֹאֵר הַתּוֹרָה הַתְּחִיל לְהוֹכִיחָם וּלְהוֹכִיר לָהֶם עוֹנוֹתֵיהֶם, כְּמִה יִמְרוּהוּ בְּמִדְבַּר וְכְּמִה הִתְנַהֵּג עִמָּהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִדַּת הַרְחָמִים, וְזֶה לְהוֹדִיעַ חֲסִדּוֹ עִמָּהֶם. וְעוֹד שֶׁיּוֹכַחוּ בְּדְבָרָיו שֶׁלֹּא יִחְזְרוּ לְקַלְקוֹלָם פֶּן יִסְפּוּ בְּכָל חַטָּאתָם. וְלִחְזֹק לָבָם, בְּהוֹדִיעַ אוֹתָם כִּי בְּמִדַּת רַחֲמִים יִתְנַהֵּג עִמָּהֶם לְעוֹלָם. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אֲדָם, לֹא נוֹכַח לְרֹשֶׁת אֶת הָאָרֶץ כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִחְטָא וְיִמַּד תְּהִיָּה מִדַּת הַדִּין מִתּוֹכָהּ כִּנְגִדָנוּ וְנֹאכַד, וְלִכֵּן הוֹדִיעַם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמָן מְלֹא רַחֲמִים, כִּי הִסְלִיכָה וְהִמְחִילָה מִמֶּנּוּ יְתִבֶּרֶךְ סִיוַע וְעוֹר לְבָנֵי אָדָם בְּעִבּוּדָתוֹ, וּבְעִנְיָן שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב (תהלים קל ה) כִּי עִמָּךְ הִסְלִיכָה לְמַעַן תִּתְּנָא:

(א) אָמַר אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. עַל הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר יִזְכִּיר בְּכָל הַסֵּפֶר מִתְחִלַת עֲשֵׂת הַדְּבָרֹת בְּפָרָשַׁת וְאַתְחַנּוּן, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר (פסוק ט) הוֹאִיל מֹשֶׁה בֹּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר, כִּי עַל הַתּוֹרָה יִדְבֵּר. וְיִחְסֹר מִפְּסוּק ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ (פסוק י) מִלַּת אֲמִירָה, וְכְּמוֹהוּ כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי, כִּי הִפְרִנִי אֱלֹהִים (בראשית מא נא נב), כִּי אָמַר:

וְשִׁעוֹר הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה, אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָעֲשֵׁטִי עֶשֶׂר, כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱתוֹ אֱלֹהֵם, וְהִזָּה

הַסֵּפֶר הֵזָה עֲנִינוּ יָדוּעַ שֶׁהוּא מִשְׁנֵה תּוֹרָה, יִבָּאֵר בּוֹ מִשָּׁה רַבִּינוּ לְדוֹר הַנִּכְנָס בְּאַרְץ רַב מִצְוֹת הַתּוֹרָה הַצְרִיכוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִזְכִּיר בּוֹ דְּבַר בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים, לֹא בְּמַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת וְלֹא בְּטִהֲרַת הַכֹּהֲנִים וּבְמַעֲשֵׂיהֶם, שֶׁכָּבֵד בֹּאֵר אוֹתָם לָהֶם וְהַכֹּהֲנִים וְרִיזוּם הֵם לֹא יִצְטָרְכוּ לְאֻזְהָרָה אַחֵר אֲזִיהָרָה. אֲבָל בְּיִשְׂרָאֵל יִחְזִיר הַמִּצְוֹת הַנוֹהֲגוֹת בָּהֶם, פֶּעַם לְהוֹסִיף בָּהֶן בֹּאֵר, וּפֶעַם שֶׁלֹּא יִחְזִיר אוֹתָן רַק לְהוֹזִיר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרַב אֲזִיהָרוֹת. כְּמוֹ שֶׁיֵּבֵאוּ בִּסְפָּר הֵזָה בְּעִנְיָן עֲבוּדָה וְזֶה אֲזִיהָרוֹת מְרִבּוֹת זֶה אַחֵר זֶה בְּתוֹכָהֶן, וְקוֹל פְּתוּדִים אֲשֶׁר יִפְחִיד אוֹתָם בְּכָל עֲנָשֵׁי הָעֲבֻרוֹת:

וְעוֹד יוֹסִיף בִּסְפָּר הֵזָה קֶצֶת מִצְוֹת שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ כָּלֵל, כְּגוֹן הַיּוֹבֹם (לחלק כה) וְדִין הַמוֹצִיא שֶׁם רָע (לחלק כו) וְהַגְרוּשִׁין בְּאִשָּׁה (לחלק כז) וְעֵדִים זֹמְמִין (לחלק יט), וְוֹלָתָן:

וּבִבְרֵךְ נִאֲמָרוּ לוֹ בְּלֵן בְּסִינִי אוֹ בְּאֶהֱל מוֹעֵד בְּשָׁנָה הִרְאִשׁוֹנָה קֶדֶם הַמִּרְגָּלִים, כִּי בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב לֹא נִתְחַדְּשׁוּ לוֹ אֶלָּא דְּבָרֵי הַבְּרִית בְּאֶשֶׁר נִתְפָּרַשׁ בּוֹ (לחלק כח טו), וְעַל כֵּן לֹא נִאֲמַר בִּסְפָּר הֵזָה וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר צִו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרַת אֲלֵיהֶם מִצְוָה פְּלוּנִית. אֲבָל לֹא נִכְתְּבוּ הַמִּצְוֹת בִּסְפָּרִים הִרְאִשׁוֹנִים שֶׁיִּדְבֵּר עִם יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, כִּי אוֹלִי לֹא נִהְיָו בְּאוֹתָן הַמִּצְוֹת רַק בְּאַרְץ אֶף עַל פִּי שֶׁהָיוּ חוֹבֵת הַגּוֹף בְּאֶשֶׁר כָּא בְּעִנְיָן הַנִּסְכִּים (במדבר טו), אוֹ מִפְּנֵי

שם, היינו משיבין אותו; לך פנסם כלם ואמר להם: הרי כלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה, ישיב. במדבר. לא במדבר היו אלא בערכות מואב, ומהו "במדבר"? אלא בשביל מה שהקעיסוהו במדבר, שאמרו: (שמות טו ג) "מי יתן מותנו וגו'". בערכה. בשביל הערכה, שחטאו ב'בעל פעור' בשטים, בערכות מואב. מול סוף. על מה שהמרו בים-סוף בבוז לים-סוף, שאמרו (שם יד יא): "תמבלי אין קברים במצרים"? וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהילים קו ו): "וימרו על ים בים סוף", כדאיתא ב'ערכין' (טו). בין-פארן ובין-תפל

ולכן. אמר רבי יוחנן: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו "תפל ולכן", אלא הוכיח על הדברים שתפלו על המן שהוא לכן, שאמרו (במדבר כא ה): "ונפשנו קצה בלחם הקלקל", ועל מה שעשו במדבר פארן על-ידי המרגלים. ונחצרות. במחלקתו של קרח (ספרי). דבר אחר, אמר להם: היה לכם ללמד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום. ודי זהב. הוכיח על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם, שנאמר (יהושע ב י): "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך יד פרשת דברים)

כללות ענין "בין המצרים" הוא שהזמן עצמו "מוכיח" את בני ישראל, ומלמדנו פרוש רש"י בראש ותחלת הפרשה שגם ב"תוכחה" נזהר הקב"ה בכבודן של ישראל, כי תכלית הנונה ב"תוכחה" והירידה של הגלות היא בשביל העליה, לגדל "כבודן של ישראל", ולכן מובן שגם בעת הגלות (ה"תוכחה") גופא, ניכר "כבודן של ישראל" (פנ"ל בפירוש רש"י). אחד הענינים שמודגש בו "כבודן של ישראל" גם בעת הגלות גופא, הוא מה שכתוב בתחלת מגילת איכה: "איכה

ישבה בְּדָד וגו'" – שיש בזה גם מדה טובה, והוא מה שכתוב "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב", שבני ישראל אינם מתערבים עם אומות העולם, וכמאמר רז"ל "השמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערבים עם העכו"ם". ומצד מעלה זו שב"איכה ישבה בְּדָד", שאין בני ישראל מתערבים עם האומות, נזפה שיתגלה "כבודן של ישראל" בגלוי, בבנין בית המקדש השלישי, שגם הוא נרמז בפסוק זה, שיבנה במהרה בימינו ובעגלא דידן.

(ב) אחד עשר יום מחרב דרך הר-שעיר עד קדש ברנע:

כ"ז. אחד עשר יום מחרב. אמר להם משה: ראו מה שגורמתם: אין לכם דרך קצרה מחרב לקדש ברנע בדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך "אחד עשר יום", ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים, שהרי

בעשרים באיר נסעו מחרב, שנאמר (במדבר יא): "ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו'", (תענית כט) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע. צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאווה,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ולא צוהו השם בזה, מלשון הואל נא ולין (שופטים יט ו), ולו הואלנו ונשוב (יהושע יז, ו) וכן רבים: תורה ב (ב) וטעם אחד עשר יום מחרב. יודיענו הכתוב שער המדבר. כי מחרב שיצאו משם עד קדש ברנע מהלך אחד עשר יום בלבד, כי קרוב הוא בדרך הר שעיר וקדש ברנע הוא סוף המדבר בגבול הר האמורי שהוא נחלת ישראל, ושם ארץ סיחון ועוג אשר שם באר התורה בגיא מול בית פעור. ואחרי כן אמר שהם הלכו בדרך הר האמורי כל המדבר הגדול והנורא. ואחרי כן יספר כי בקדש ברנע שהוא

אל המצות שיאמר להם בספר הזה שלא נזכרו עד הנה בתורה. ואמר שהם ככל אשר צוה אותו השם לא הוסיף ולא גרע על מה שצטווה, והזכיר זה בעבור שלא אמר בהם "וידבר ה' אל משה", ולכן כלל אותם עתה שהם כלם ככל אשר נצטווה מפי הקדוש ברוך הוא. ואמר עוד כי הואיל משה באר את התורה, וזה רמז במצות שנאמרו כבר שיחזרו אותם לבאר אותם ולחדש בהם דברים: וטעם "הואיל משה", שרצה לבאר להם את התורה, והזכיר כן להודיע כי מעצמו ראה לעשות כן

באר התורה ואמר (להלן ד מה מה) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, אלה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל בצאתם ממצרים: (להלן ד מה) כי היה בעבר הירדן בגיא בארץ סיחון, והיא ארץ מואב הנזכר בקאן, כי ישראל לא נכנסו לארץ מואב רק באותו החלק ששהר אליהם בסיחון כמו שנתבאר בספר של מעלה (במדבר כא יא): והנה הזכיר בקאן שני דברים. אמר שדבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם, וזה רמז

מִתְלַבֶּטֶת בְּשִׁבְלֵיכֶם לְמַהֵר בִּיאֲתֹכֶם לְאַרְץ, וּבְשִׁבְלֵי שֶׁקֶלְקֶלֶתָם הֵסֵב אֲתֹכֶם סְבִיבוֹת הַר שְׁעִיר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

שְׁאָכְלוּ הַבָּשָׂר הַחֵדֶשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שָׁעָשׂוּ בְחֻצֹת הַהֶסְגֵּר שֵׁם מָרִם, נִמְצָא, בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל-כֶּף הָיְתָה שֹׁכֵנָה

גוֹהֵה בְּאַרְבָּעִין שָׁנִין בְּחֵד עֶשֶׂר יָרֵחָא בְּחֵד לְיָרֵחָא מְלִיל מִשָּׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל דִּי פִקִּיד יִי יִתָּה לְוִתְהוֹן:

(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי-עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דְּבַר מִשָּׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֵלֵהֶם:

דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה: כְּדִי שְׁלֵא יְהֵא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשְׁלֵא יְהֵא חֲבָרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְכו', כְּדֵאִיתָא ב'סִפְרִי'. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. וְכֵן שְׁמוּאֵל, שְׁנֶאֱמַר (ש"א יב): "הֲנִי, עֲנוּ כִי!". וְכֵן דוֹד אֶת שְׁלֵמָה בְּנוֹ (מ"א ב).

כ"ט וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי-עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ. מִלְּמַד שְׁלֵא הוֹכִיחֵן אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. מִמֵּי לְמַד? מִיַּעֲקֹב, שְׁלֵא הוֹכִיחַ אֶת בְּנָיו אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה, אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לָךְ, מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּידָּךְ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ? כְּדִי שְׁלֵא תִנְחַנְחֵנִי וְתִלָּךְ וְתִדְבֹּק בַּעֲשׂוֹ אַחִי. וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (התעודות תשמ"ז חלק ד עמוד 176 - מתוך 'לקראת שבת')

גדר התוכחה שבסמיכות למיתה

דְּהֵנָּה, בְּכָל הַפְּעָמִים שֶׁהוֹכִיחֵם לַפְּנִיָּזָה, הִיָּה זֶה בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה, וְלֹכֵן לֹא הָיְתָה זֹאת תוֹכַחַת גְּרִידָא, כִּי־אִם גַּם עַל-מִנְתּוֹ לְאַפְרוּשֵׁי מַאֲסוּרָא וְכִזְזָא בְּזָה. מִה־שְׁאִין-כֵּן בְּנִדּוּן-דִּידוֹן, שֶׁהִיָּתָה הַתוֹכַחָה עַל כָּל הַמַּאֲרְעוֹת הַרְבִּים שְׁאַרְעוּ בְּמִדְבָּר, וְלֹא עַל חֻטֵּא שֶׁחֲטָאוּ בּוֹ עַכְשָׁיו, וּבִפְרָט שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמָרוּ לֹא לְחוּטָאִים עֲצָמָם כִּי־אִם בְּפָנֵי בְּנֵיהֶם. וְאִם-כֵּן הָיוּ הַדְּבָרִים דְּבָרֵי תוֹכַחָה בְּלִבָּד, וְעַל-זֶה כָּתַב רַש"י שֶׁ"לֹא הוֹכִיחֵן אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה".

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי-עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דְּבַר מִשָּׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו' מִלְּמַד שְׁלֵא הוֹכִיחֵן אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה (א, ג. ובפירוש רש"י) לְכַאוּרָה צְרִיף-עֵינִין, שֶׁהָרִי מֵאֵז שֶׁהוֹצִיא מִשָּׁה רִבְנוֹ עַל-יְדֵי הַשְּׁלוֹם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מִצִּינּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם דְּבָרֵי תוֹכַחָה, וּמָהוּ שֶׁכָּתַב רַש"י שֶׁ"לֹא הוֹכִיחֵן אֵלָא סְמוּךְ לְמִיתָה"? וַיֵּשׁ לּוֹמַר, שֶׁשְּׁנַתְּנוּ דְּבָרֵי הַתוֹכַחָה שֶׁבִּפְרָשְׁתָּנוּ מִמָּה שֶׁהוֹכִיחֵם מִשָּׁה לַפְּנֵי כּו'.

דְּבַתֵּר דְּמִחָא יָת סִיחּוֹן מִלְּפָא דְּאִמְרָאָה דִּיתֵב בְּחֻשְׁבוֹן וְיָת עוֹג מִלְּפָא דְּמִתְנֵן דִּיתֵב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי:

(ד) אַחֲרֵי הִכְתּוּ אֶת סִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן וְאֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי:

שְׁאִין בּוֹ כַּח לְהִכְנִסְנוּ לְאַרְץ. לְפִיכָּךְ הִמָּתִין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחּוֹן וְעוֹג לַפְּנִיָּהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אַרְצָם, וְאַחֲרֵיכָּךְ הוֹכִיחֵן. סִיחּוֹן וְגו', אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְגו'.

כ"ט אַחֲרֵי הִכְתּוּ. אָמַר מִשָּׁה: 'אִם אֲנִי מוֹכִיחֵם קֹדֶם שֶׁיִּכְנָסוּ לְקֶצֶת הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ: מָה לָּזֶה עָלֵינוּ? מָה הִיטִיב לָנוּ? אִינוּ בָּא אֵלָא לְקַנְתָּר וּלְמַצָּא עֲלֵה,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַתּוֹרָה אַחֵר הוֹכִיחוֹ אוֹתָם, וַיַּעַן וַיֹּאמְרוּ ה' אֱלֹהֵינוּ דְּבַר אֲלִינוּ בַּחוּרֵב לֹאֲמַר. וְכָךְ הוּא נִדְרָשׁ בְּסִפְרֵי (דברים א) עַל דַּעַת רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל רַבִּי יוֹסִי בֶן יוֹרְמִסְקִית עָשָׂה אוֹתוֹן מִקוֹמוֹת שְׁנֶקְרָאוּ כּו': תוֹרָה ג (ד) אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן. שְׁלֵא, אֲבָל לְכֻדָּה מִמֶּלֶךְ מוֹאָב וּבִנְיָאָה לְהִיּוֹת לוֹ בֵּית מְלָכוּת. וְכֵן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי, שֶׁהִיָּתָה

סִימְנִים וּמִצְרִים יוֹתֵר מִן הַמוֹכֵר שָׁדָה: וְשִׁעוֹר הַכְּתוּב לְדַעַתוֹ, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דְּבַר מִשָּׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן, דְּבַר בְּמִדְבָּר בַּעֲרָבָה וּבְמוֹל סוּף בֵּין פֶּאֶרְן וּבֵין תַּפַּל וְלָכֵן וְחֻצְרוֹת וְדִי וְהָב וְאַחֲרָה עֶשֶׂר יוֹם מִחוּרֵב, כִּי הִזְכִּיר לָהֶם כָּל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִקוֹמוֹת הָאֵלֶּה. וְאַחֲרָיִם בֵּן אָמַר הַכְּתוּב כִּי שֵׁם בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן הַנּוֹכֵר הוּאִיל לְבָאֵר

בְּתַחוּם נִחְלָתָם בְּקָשׁוּ מִרְגָּלִים, וְנִשְׁתַּבַּשׁ דְּרָכָם וְהָלְכוּ דֶּרֶךְ יָם סוּף לְאַחוּר וְלֹא לַפְּנִיָּם עַד מֵלֶאֱת אַרְבָּעִים שָׁנָה: וּבְעֵבֹר שְׁלֵא הָיוּ יִשְׂרָאֵל עֵתָה בְּמִדְבָּר כִּי בָּרַךְ נִכְנָסוּ בְּאַרְץ מוֹאָב הַנּוֹכְרָת, דְּרִשׁ אוֹנְקִלוֹס כִּי "בְּמִדְבָּר" בַּעֲרָבָה" רְמוּזִים הֵם לְתוֹכְחוֹת. וְעוֹד כִּי מִדּוּעַ יִזְכִּיר כָּל אֵלֶּה הַמִּקוֹמוֹת, וְיִתֵּן

(ספרי) אלו לא היה סיחון קשה והיה שריו בְּחִשְׁבוֹן, היה קשה, שהמדינה קשה. ואלו היה עיר אחת וסיחון שריו בתוכה היה קשה, שהמלך קשה, על-אחת-כמה-וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה. אשר-יושב בעשתרות • המלך קשה והמדינה קשה. עשתרות • הוא לשון צוקין וקשי, כמו: "עשתרות

קרנים", ו"עשתרות" זה הוא "עשתרות קרנים", שהיו שם רפאים שהכה אמרפל, שנאמר (בראשית יד): "ויכו את רפאים בעשתרות קרנים", ועוג נמלט מהם, והוא שנאמר (שם יא): "ויבא הפליט", ואומר (למקנא א): "כי רק עוג מלך הכשן נשאר מיתר הרפאים". באדרעי • שם המלכות (צ"ל מקום המלחמה. הנר"א) •

(ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר • את-התורה הזאת לאמר:

כ"י • הואיל • התחיל, כמו (בראשית יח): "הנה נא הואלתי". באר את-התורה • בשבעים לשון פרשה להם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 862)

פרוד בעולם, שבעים לשון, כאשר איש אינו מבין את שפת רעהו. מובן אם כן, שתרגום התורה מלשון קדש לשבעים לשון, משמעותו – המשכת אחדות גם במקום הפרוד. וזה היה מִכְרַח להעשות על ידי משה דוקא, כי רק הגבוה גבוה ביותר יכול לרדת עד 'למטה מטה ביותר'.

הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (א, ה) בשבעים לשון פרשה להם (רש"י) יש לשאל, מדוע היה צורך בתרגום התורה, והרי כל ישראל דברו אז לשון קדש? ואפילו אם היה בזה צורך, למה היה משה רבנו עצמו צריך להתעסק בתרגום זה? ויש לומר, דהנה לפני חטא דור הפלגה דברו כלם שפה אחת, לשון הקדש, והחטא גרם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כד עמוד 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גדל הקשי שבתרגום התורה

בשבעים לשון על-ידי משה רבנו, ואם-כן מדוע דמו תרגום התורה ל"יום שנעשה בו העגל"? ובייתר תמוה הטעם "שלא היה התורה יכולה להתרגם כל צרכה" אחרי שכבר נתרגמה ונתפרשה על-ידי משה בשבעים לשון? ויש לומר הבאור בזה, שדיקו רבותינו ז"ל וכתבו שאותו היום היה כ"יום שנעשה בו העגל" ולא כתבו כ"חטא העגל" וכיוצא בזה. כי יום שנעשה בו העגל, לא היה קשה

הואיל משה באר את-התורה הזאת לאמר:

בשבעים לשון פרשה להם (א, ה. ובפירוש רש"י) איתא במסכת סופרים (פרק א הלכה ז): מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית, והיה אותו היום קשה לישראל, כיום שנעשה בו העגל, שלא היה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. ולכאורה תמוה, הרי התורה כבר נתרגמה ונתפרשה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ובשפלות ההר בנו עיר ושמה אדרעי, והוא שנאמר (לחג א) ויצא עוג מלך הכשן הוא וכל עמו למלחמה אדרעי, כי אסף את כל חילו אל העיר אשר שם ארמון המלך וכסא המלכות: וענין ספרי (שם) מדרשם אמרו ז"ל, אשר יושב בעשתרות באדרעי, אלו לא היה עוג קשה ושריו בעשתרות קשה היה, שהמדינה קשה וכו'. ולפיכך ידרשו בעשתרות שהיה קשה בעשתרות, כלומר שהיה מקום מושבו כמו עשתרות קרנים העיר החזקה שהיה הוא ומשפחתו משם, כי עתה איננו יושב בעשתרות כי בארץ אמורי הוא יושב, ומקום מלכות כלומר המדינה שהיה יושב בה אדרעי, כי שם ארץ מלכותו הכשן: תורה ה

והרב מרכיב בו שתי לשונות, ולא ידענו מאיזה מקום הוציא שיהיה עשתרות שם צוקין וסלעים. אבל יתכן שנאמר שהוא שם עברי הצאן, מלשון עשר בדברי חכמים, ועשתרות קרנים היו הרים גבוהים שעליהם מצודות סלעים, ודמה אותם הכתוב לקרני בהמות, כמו שידמה אותם לשנים, כענין שנאמר (איוב לט כח) על שן סלע ומצודה, וכן על קרנות המזבח (שמות כט יג), וכן בקרן בן שמן (ישעיה ה א) אמר התרגום בטורם בארעא שמינא, ושם יעלו עשתרות הצאן התקשים והעזים והיעלים וכיוצא בהן, ולכך יקרא עשתרות קרנים. וכן לבצל ולעשתרות (שופטים ב יא) העבודה ורה העשויה בצורת הצאן להגן עליהם כפי סבלותם.

ארץ רפאים והוא מלך האמורי, כאשר אפרש בעזרת השם יתברך (לחג ב ג יא). ומפני שאמר אשר יושב בעשתרות באדרעי, יורה כי עשתרות שם מקום אשר בו אדרעי. ולשון ספרי (דברים ז), בעשתרות, שהיה קשה בעשתרות. באדרעי, זה מקום מלכות: וכתב רש"י, עשתרות לשון צוקין וקשי, ועשתרות זה עשתרות קרנים שהיו בה רפאים, שנאמר (בראשית יד) ויכו את רפאים בעשתרות קרנים. באדרעי, שם מלכות, וכן כתוב עשתרות צאנך (לחג ז יא), בתרגומו. ורבותינו אמרו (חולין פד) למה נקרא שמן עשתרות שמעשרות את בעליהן ומחזקות אותן בעשתרות הללו שהם סלעים חזקים:

מצד-עצמו, שהרי אהרן אמר "חג לה' מחר" (תשא לב, ה), כי "בטוח היה שיבוא משה ויעבדו את המקום" (פירוש רש"י שם), ורק שלפעל ביום שלאחר-יזה השכימו (תשא לב, ו) וחסאו לפני שבא משה, ונמצא שיום עשית העגל לא היה "קשה" מצד-עצמו, ורק שגם לחסא העגל לאחר-יזה.

וכמו-כן תרגום התורה אינו "קשה" מצד-עצמו, וכמו שמצינו שמשה תרגם את התורה, אלא שיכול לגרם לענין שלילי, שיטעו בהבנת התרגום, וכמו שמצינו (מסכת סופרים שם) ש"ג דברים שנו בה", כדי שלא יטעה תלמי בהבנת התרגום. ונמצא שגם תרגום התורה אינו "קשה" מצד-עצמו אלא שיכול לבוא מזה ענין שלילי. וקל-להבין.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך 12 עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

הצרך בפרוש התורה בשבועים לשון

ויש לחדש, שבה נפעל שתהיה חלות גדר קדשת התורה גם בלמוד התורה בשבועים לשון. דבלעדי זאת יש מקום לומר, שפינו שנתנה תורה בלשון הקדש, הרי קדשת התורה וגדר למוד התורה לא חלים כשלומו עניני התורה בלשונות אחרים.

ולכן היה צורך בפעולה מיוחדת בחדוש קדשת התורה גם בשבועים לשון (ונפקא-מינה להלכה בזה – האסור לדבר דברי תורה בשאר לשון כשהוא ערום; חייב ברפת התורה כשמדבר בשאר לשון. ועוד).

וכינו שנתנית התורה לישראל היתה על-ידי משה רבנו עליו-השלוש, הרי גם פעלת ענין זה, דחלות קדשת התורה על השבועים לשון, היתה על-ידי שפרש משה רבנו בעצמו את התורה לשבועים לשון בפני כל ישראל.

ויהי בארבעים שנה . . הואיל משה באר את-התורה הזאת לאמור:

בשבועים לשון פרשה להם (דברים א, גה. ובפירוש רש"י) לכאורה הדבר צריך-עיון, לשם מה הצרך משה לפרש את התורה לישראל בשבועים לשון?

יש שכתבו ש"מפני שראה משה רבנו עליו-השלוש שישראל יגלו לבין שבועים אמות, לפיכך באר אותה בשבועים לשון, שבאזיה מקום שישראל יבואו, וילמדו באותו לשון" (הובא באמרי שפר לפירוש רש"י תבא כז, ח).

אף אין בזה ישוב לזה שהצרך משה בעצמו ללמודה לכל ישראל בשבועים לשון, בעוד שרבים ככלם לא הבינו את הלשונות בהם פרש את התורה. ודחק לומר שכל זה הוא עבור הדורות הבאים, כשיגלו לבין האמות, שהרי היו יכולים לתרגמה לאחר זמן, ולא על-ידי משה דוקא.

(ו) יהיה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמור רב-לכם שבת בהר הזה:

נראה רב לכם שבת. כפשוטו, ויש מדרשי אגדה: הרבה גדלה לכם ושכר על שביבתכם בהר הזה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 18)

י'ושב' במקום אחד, אם הוא נשאר באותה דרגה בעבודת ה' ואינו מתקדם הלאה, הנה אף שהיא דרגה טובה ונעלית - הרי זה 'הרבה יותר מדאי'. עליו להיות 'מהלף', תמיד עליו לשאף וללכת מחיל אל חיל, בבחינת מעליו בקדש.

רב לכם שבת בהר הזה (א, ו) על הפסוק רב לכם בני לוי (קרח טז, א) פרש רש"י: הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדלה. ואף כאן – ישבתם כבר בהר הזה הרבה יותר מדאי. יש כאן הוראה כללית בעבודת האדם לקונו: אם הוא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

המקום אשר לפניו קרוב לו, אשר עמד שם מתנה ישראל שנה, ולפיכך אמר (שם פסוק א) אטרה נא ואראה, שסור מחורב עד הנה: **ופעמים** יקרא הכתוב הנהר בן, כמו שאמר (שם ג) וינתצלו בני ישראל את עינים מהר חורב, כלומר מן הנהר אשר בחורב בתחומו או לפניו, או ששם כל הארץ חורב, והנהר

הנהר, שחנו במדבר במקום הנקרא חורב והוא נגד הנהר: **ואפשר** שגם הנהר גם המדבר יקראו סיני, כי שם אילני הסנה רבים, ושם סמוך להר מקום או עיר מושב ששמו חורב ושם עמדו. והכתוב שאמר (שם ג) ויבא אל הר האלהים חרבה, שבא אל חורב אשר שם הר האלהים, והסנה היה בהר ומשה היה בחורב

(ו) ה' אלהינו דבר אלינו בחרב לאמור. על דעת חורב שם מקום קרוב להר סיני ששם ישבו ישראל בשנה ההיא, כי המדבר היה גדול ושם הנהר אשר חמד אלהים ושמו סיני, ועל בן נקרא כל המדבר מדבר סיני, כאלו הוא מדבר הר סיני. ואמר הכתוב (שמות יט ג) ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד

(י) פָּנֵינוּ וְסָעוּ לָכֶם וּבָאוּ הָרַחֲמִים וְאֶל-כָּל-שְׂכֵנֵינוּ
 בַּעֲרֵכָה בָּהֶר וּבִשְׁפִלָּה וּבִגְנוּב וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ
 הַפְּנִיעִי וְהַלְבִּנוֹן עַד-הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר-פָּרַת:

כְּדַאִיתָא בְּסִפְרֵי. עַד-הַנָּהָר הַגָּדֹל • מִפְּנֵי שְׁנוֹכָר
 עַם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קוֹרְאוֹ גְּדוֹל, מִשַּׁל הַדִּיּוּט אוֹמֵר:
 'עָבַד מֶלֶךְ, מֶלֶךְ, מֶלֶךְ', הַדְּבָק לְשִׁתּוֹר וְיִשְׁתַּחֲוֶה לָּךְ,
 (שבועות מז) 'קָרֵב לְגַבִּי דְּהִינָא וְאִדְהֵן'.

כְּ"י • פָּנֵינוּ וְסָעוּ לָכֶם • זוֹ דֶּרֶךְ עֵד וְחֻמָּה. וּבָאוּ
 הָרַחֲמִים • כְּמִשְׁמְעוֹ. וְאֶל-כָּל-שְׂכֵנֵינוּ • עֲמוֹן
 וּמוֹאָב וְהָר שְׁעִיר. בַּעֲרֵכָה • זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעֲר.
 בָּהֶר • זֶה הָר הַמֶּלֶךְ. וּבִשְׁפִלָּה • זוֹ שְׁפִלַת דְּרוֹם.
 וּבִגְנוּב וּבְחוּף הַיָּם • אֲשַׁקְלוֹן וְעֵזָה וְקִסְרִי וְכוּ',

(ח) רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת-הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ
 אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

מְרַגְלִים, לֹא הָיוּ צָרִיכִין לְכָלִי זֵין. לְאַבְתִּיכֶם • לָמָּה
 הַזְכִּיר שׁוֹב לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב? אֵלָּא אַבְרָהָם
 כְּדַאי לַעֲצֻמוֹ, יִצְחָק כְּדַאי לַעֲצֻמוֹ, יַעֲקֹב כְּדַאי לַעֲצֻמוֹ.

כְּ"י • רָאָה נָתַתִּי • בְּעֵינֵיכֶם אֶתֶם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר
 לָכֶם מֵאֲמֹד וּמִשְׁמוּעָה. בָּאוּ וּרְשׁוּ • אֵין מְעַרְעֵר
 בַּדָּבָר, וְאֵינֶכֶם צָרִיכִים לְמַלְחָמָה. אֵלֹו לֹא שְׁלַחוּ

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (מהתועדות שבת פרשת דברים ה'תשמ"ב)

וּבְקִרְבָּם מִמֶּשׁ זֹכִים לְשִׁלְמוֹת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִבּוּלוֹתֶיהָ -
 "בַּעֲרֵכָה בָּהֶר וּבִשְׁפִלָּה וּבִגְנוּב וּבְחוּף הַיָּם, אֶרֶץ הַפְּנִיעִי
 וְהַלְבִּנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פָּרַת", בְּבִיאַת מֹשֶׁה צִדְקָנוּ,
 שָׂאז 'קִים הַיַּעֲד 'כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹוִקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ', כּוֹלֵל -
 אֶרֶץ קִינִי קִינִיזִי וְקִדְמוֹנִי, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ.

מֵאַחֵר שְׁנִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמוֹצֵב שֶׁל "רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם
 אֶת הָאָרֶץ", "בְּעֵינֵיכֶם אֶתֶם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֲמֹד
 וּמִשְׁמוּעָה", וְיִדְעִים שֶׁהַקֶּבֶץ "בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ"
 - אֵזִי הוֹלְכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ בְּטָחוֹן גְּמוּר בֵּה', וּבִאֲפֹן
 שֶׁ"אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר", וְעַד שֶׁ"אֵינֶכֶם צָרִיכִים לְמַלְחָמָה", כִּי
 "תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֲמָתָה וּפָחַד".

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 5)

לָהֶם, וְלֹא כְּפִי שֶׁהָיָה עַד עַכְשָׁיו, שֶׁהִבְטָחָה הָיָה בְּגֵדֵר אֲמִד
 וּשְׁמוּעָה. וְהִיכֵן רָאוּ דָּבָר זֶה? - בְּנִסְיָה הַנְּסִית מִהֵר סִינִי
 לְקַדֵּשׁ בְּרִנָּה, עֲלֵיהָ מִסְפָּר בְּפִסּוּקִים הַקּוּדְמִים, כְּאֲשֶׁר הִלְכוּ
 בְּשִׁלְשָׁה יָמִים נְסִיעָה שֶׁל "א יוֹם. בְּנִפְלְאוֹת שְׁרָאוּ בְּנִסְיָה
 זוֹ, שְׁבָה בְּקֶשׁ הַקֶּבֶץ" לְהִבְיָאם לְאֶרֶץ, רָאוּ בְּחוּשׁ שְׁמִצָּד
 הַקֶּבֶץ" הַנְּוֹנָה לָהֶם כְּבָר הָאָרֶץ בְּפִעַל.

רָאָה נָתַתִּי. בְּעֵינֵיכֶם אֶתֶם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם
 מֵאֲמֹד וּמִשְׁמוּעָה (א, ח)
 לְרַש"י הַקִּשָּׁה, בְּפִסּוּקִים הַקּוּדְמִים כְּבָר נֶאֱמַר שְׁבָנִי יִשְׂרָאֵל
 יִרְשׁוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִבּוּלוֹתֶיהָ, וְלִשְׁם מָה אוֹמֵר "בָּאוּ
 וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ"? לִכֵּן מִפְּרֶשׁ שֶׁהַפֶּתוּב מִחֲדָשׁ, שְׁבָנִי
 יִשְׂרָאֵל יְכוּלִים לְרָאוֹת בְּמוֹחַשׁ שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר נְתוּנָה

(ט) וְאָמַר אֲלֵכֶם בַּעֲת הַהוּא לֵאמֹר לֹא-אוּכַל לְבָרִי
 שְׂאֵת אֶתְכֶם:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְאַחֲרֵי כֵן אָמַר (בפסוק ח) רָאָה נָתַתִּי
 לְפָנֶיכֶם אֶת הָאָרֶץ. אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
 לְאַבְתִּיכֶם, בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.
 מִצְוָה, לֹא יַעֲד וְהִבְטָחָה, כְּאֲשֶׁר
 פִּרְשְׁתִּי (במדבר לג ג): תורה ח
 (ח) וְטַעַם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה'. כִּמוֹ וְאֵל
 מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵל ה' (שמות כד א),
 וְשֶׁם פִּרְשְׁתִּי: תורה ט

בַּעֲרֵכָם מִמֶּשׁ, רָמַז כִּי חוֹרֵב מְקוֹם
 אֲשֶׁר שָׁם אֶהְיֶה מוֹעֵד. רַק ר"א אָמַר
 (שמות ג א ג) כִּי חוֹרֵב הוּא הָר סִינִי, כִּי
 מִפְּנֵי הַחוֹרֵב וְהַיּוֹשֵׁב יִהְיֶה שָׁם הַסֵּנָה,
 וְיִקְרָא בְּשֵׁנֵי שְׁמוֹת וּשְׁנֵיהֶם שְׁוִים
 בְּטַעַם: תורה ז
 (ז) פָּנֵינוּ וְסָעוּ לָכֶם. הַזְכִּיר לָהֶם הָאָרֶץ
 וְהַדָּרֶךְ שֶׁיִּלְכוּ בָּהּ לְמִסְעֵיהֶם.

בְּתוֹכָהּ, וְכֵן זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדִי
 אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֻרֵב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל
 חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים (מלאכי ג כב), וְרָמַז לְכָל
 אֲשֶׁר נִצְטָוָה בָּהֶר וּבִאֲהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר
 שָׁם בְּחוֹרֵב:
 וְרִאִיתִי בִּילְמַדְנוּ מוֹדְרָשִׁם, לֹא יִדְעָתָה,
 בְּסִינִי, גַּם לֹא שְׁמַעְתָּ, בְּחוֹרֵב,
 גַּם מֵאֲזֵל לֹא פִתְחָה אֲנֹכָהּ (ישעיה מח ח),

כִּי־אָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר • מִהוּ לֵאמֹר? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: 'לֹא מַעֲצָמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֲלֹא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא'. לֹא-אוּכַל לְבַדִּי וְגוֹ'. אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא הָיָה מֹשֶׁה יָכֹל לְדוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שְׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהַגִּיז אֶת הַשֶּׁלֶן, לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוֹנָם? אֲלֹא כִּן אָמַר לָהֶם: 'ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם', הִגְדִּיל וְהִרִים אֶתְכֶם עַל דִּגְיֵיכֶם, נָטַל אֶת הָעֵנָשׁ מִפֶּם וְנִתְּנוּ

עַל הַדִּין. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (מלכים א' ג'): 'כִּי מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט אֶת עַמּוֹד הַכֶּבֶד הַזֶּה?' אֲפֹשֶׁר מִי שְׁכָתוֹב בּוֹ (שם ד'): 'וַיִּחַפּוּ מִכָּל הָאָדָם', אוֹמֵר: 'מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט וְגוֹ'? אֲלֹא כִּן אָמַר שְׁלֹמֹה: 'אֵין דִּינִי אִמָּה זֶה כְּדִינִי שְׁאֵר הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי פִזְבֻּכִּים, שְׂאֵם דֵּן וְהוֹרֵג וּמַכָּה וְחוֹנוֹק וּמַטָּה אֶת דִּינוֹ וְגוֹזֵל, אֵין בְּכֶךָ פְּלוּם, אֲנִי אִם תִּיבְתִּי מִמוֹן שְׁלֹא כְּדִין, נִפְשׁוֹת אֲנִי נִתְּבַע, שְׁנֹאֲמַר (משלי כב): 'וְקָבַע אֶת-קִבְעֵיהֶם נִפְשׁ'.

(י) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲסָגִי יְתִכּוֹן וְהָא אִיתִיכּוֹן יוֹמָא דִּין כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא לְמִסְגִּי:

כִּי־וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם • וְכִי כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהָלֹא לֹא הָיוּ אֲלֹא שְׂשִׁים

רְבּוּא, מִהוּ 'וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם'? הִנֵּכֶם מְשׁוּלִים כְּיוֹם, קִיָּמִים לְעוֹלָם פְּחֻמָּה וְכַלְכָּנָה וְכַפְכּוּכִים.

(יא) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עָלֵיכֶם כָּכֶם אֵלֶיךָ פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

יֵא יְיָ אֱלֹהֵי דְאַבְרָהָם יוֹסֵף עָלֵיכּוֹן פּוֹתְכוֹן אֵלַי זְמַנִּין וַיְבָרֶךְ יְתִכּוֹן כְּמָא דִּי מְלִיל לָכוֹן:

כִּי־יֹסֵף עָלֵיכֶם כָּכֶם אֵלֶיךָ פְּעָמִים • מִהוּ שׁוֹב: 'וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם'? אֲלֹא אָמְרוּ לוֹ: 'מֹשֶׁה, אַתָּה נֹתֵן קֶצֶף לְבִרְכֵּינוּ? כִּכֵּר הַבְּסִית

הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת אֲבֹרָהֶם (בראשית יג): 'אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת וְגוֹ'!''' אָמַר לָהֶם: 'זֶה, מְשָׁלִי הִיא! אֲבָל הוּא יְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם'.

♦ יום שני ד' מנחם-אב ♦

(יב) אִיכָּה אִשָּׁא לְבַדִּי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאֲכֶם וְרִיבְכֶם:

יב אַכְדִּין אַסּוּבֵר בְּלוֹחֲדִי טְרַחְכוֹן וְעַסְקִיכוֹן וְדִינְכוֹן:

כִּי־אִיכָּה אִשָּׁא לְבַדִּי • אִם אָמַר לְקַבֵּל שָׂכָר - לֹא אוּכַל, זֶה הִיא שְׂאֲמָרְתִּי (ספרים אחרים: שְׂאֲמָרְנִי) לָכֶם, לֹא מַעֲצָמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֲלֹא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. טָרַחְכֶם • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טָרַחְנִין: הָיָה אַחַד מֵהֶם רוֹאֶה אֶת בַּעַל-דִּינוֹ נּוֹצֵחַ בְּדִין, אוֹמֵר: 'יֵשׁ לִי עֲדִים לְהִבִּיא, יֵשׁ לִי רְאִיּוֹת לְהִבִּיא! מוֹסִיף אֲנִי עָלֵיכֶם דִּינִין'. וּמִשְׁאֲכֶם • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ (סנהדרין

טז) אֲפִיקוֹרְסִין: הַקָּדִים מֹשֶׁה לְצֹאֲתָא, אָמְרוּ: 'מָה רָאָה בֶּן-עַמָּרְם לְצֹאֲתָא, שְׂמָא אֵינוּ שְׂפּוּי בְּתוֹף בֵּיתוֹ'. אַחֵר לְצֹאֲתָא, אָמְרוּ: 'מָה רָאָה בֶּן-עַמָּרְם שְׁלֹא לְצֹאֲתָא, מָה אַתֶּם סְבוּרִים, יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עָלֵיכֶם עֲצוֹת רְעוּת וְחוֹשֵׁב עָלֵיכֶם מִחֻשְׁבוֹת'! (ספרים אחרים: מִצּוֹת וְחֻשְׁבוֹת). • וְרִיבְכֶם • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְגִים.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר. קָדָם שְׂאֲמַר לָנוּ ה' בְּחוֹרֵב רַב לָכֶם שְׁבֵת בְּהָר הַזֶּה, עַל דַּעַת הָאוֹמְרִים קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה בֵּא יִתְּרוֹ. וְטַעַם "בָּעֵת הַהִיא", בְּשִׁבְתֵּנוּ בְּחוֹרֵב, אֲבָל הוֹכִיר זֶה בְּכָאן לוֹמֵר, הִנֵּה קִבְּלָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְהָיוּ עָלֵיכֶם שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים לְשַׁפֵּט וּלְהַנְהִיג אֶתְכֶם, וְהִנֵּה הָיוּ מוֹכְנִים וּמוֹמְנִים לְבֵא בְּאָרְץ, וְנִסְעָה מִחוּרֵב לְדִגְלִינוּ עִם שׁוֹפְטֵינוּ וְזִקְנֵנוּ, וְתִקְרְבוּ אֵלַי בְּלָכֶם עִם

חֻקֵּיכֶם וְרִאשִׁיכֶם וּבִקְשָׁתֶם מְרֻגְלִים, וְנִתְקַלְקַל הָעֵינָן: תּוֹרָה י (יב) וְטַעַם טָרַחְכֶם וּמִשְׁאֲכֶם וְרִיבְכֶם. עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט רָמַז מֹשֶׁה רַבִּינוּ לָהֶם שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שְׂאֲמַר לִיתְרוֹ שֶׁהָיָה הוּא עוֹשֶׂה לָעֵם כְּמוֹ שִׁפְרִשְׁתִּי שָׁם (שמות יח טז). וְהוֹכִירָן לְיִשְׂרָאֵל בְּרָמּוֹ, אָמַר "טָרַחְכֶם" כִּנְגֵד וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרוֹתָיו (שם שם טז). כִּי טָרַח גְּדוֹל הָיָה לְלַמֵּד לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם הַחֻקִּים וְהַתּוֹרוֹת וּפְרוֹשָׁם וּבִאֲוִירָם

(יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וְיֹדְעִים יֵהָבוּ לָכֹן גְּבֻרִין חֲכִימִין וְסֹכְלִמְנוּן וּמַדְעָן לְשִׁבְטֵיכֶם וְאִשִּׁיכֶם בְּרָאשֵׁיכֶם:

וידועים לשבטיכם • שהם נפרים לכם, שאם בא לפני מעטף בטליתו, איני יודע מי הוא ומאיה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירים בו, שאתם גדלתם אותו, לכה נאמר: "וידועים לשבטיכם". בראשיכם • ראשים ומכבדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה. ואשמים • חסר יו"ד (שם) למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיניהם, שהיה להם למחות ולכונן אותם לדרך הישרה.

ה' • הָבוּ לָכֶם • הזמינו עצמכם לדבר. אנשים • וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד-לומר "אנשים"? צדיקים. חכמים • כסופים. ונבנים • מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריס את רבי יוסי: 'מה בין חכמים לנבנים?' 'חכם', דומה לשלחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות, רואה; וכשאין מביאין לו, יושב ותוהה. 'נבון', דומה לשלחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות, רואה; וכשאין מביאין לו, הוא מחזר ומביא משלו.

(יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

עכשו תתמנו עלינו דינין הרבה, אם אין מכירנו, אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים. לעשות • אם הייתי מתעצל, אתם אומרים: 'עשה מהרה'.

ה' • וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַגו' • חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב: 'משה רבנו, ממי נאה ללמד, ממך או מתלמידך, (ספרי) לא ממך, שנצטערך עליה? אלא ידעתי מחשבותיכם שהייתם אומרים:

טו וידברית ית רישי שבטיכון גבירין חכמין ומדען ומנתי זהוין רישין עליכון רבני אלפין ורבני מאנתא ורבני חמשין ורבני עשוריתא וסרכין לשבטיכון:

(טו) וַאֲקַח אֶת־רָאשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים וְאַתָּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁמְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:

ה' • וַאֲקַח אֶת־רָאשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם • משכתים בדברים: אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם, יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו 'אחים ורעים', חלק ונחלה, וכל לשון חבה. אנשים

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שבט הוא, אבל אתם מכירים אותו שגדלתם אותו, לשון רש"י מספרי (דברים יא). ואם כן, יהיה "לשבטיכם" קשור עם "וידועים": אבל על דרך הפשט טעמו, הבו לכם לשבטיכם אנשים חכמים. ועל דעתי, טעם "וידועים" שהם ידועים לשופטים, כלומר שמעלתם ידועה ונפרת למנותם בה שופטים. וכלל מעלות השופטים במלת "וידועים", כי השופטים צריכין להיות אנשי חיל וראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע כפאשר אמר יתרו, ואלה היו ידועים לשופטים מתחלה כי היו הכל אומרים ראוי זה להיות שופט: תורה יד

ביותר, כמו שאמר, אינו דומה דין הנגמר בה' לדין הנגמר בי', ואף על פי שג' בופין לדון בפניהם, בשאינו רוצה לקבל עליו לדון, אבל רוצה לברר יותר בורר, דהוה ליה כאומר כלל למקום הוצד ששומעין לו במקום שאין שם טרח. שבכך נצטוינו, שנאמר (דברים טו ט) צדק צדק תרדף, הלך אחר בית דין יפה (סנהדרין לב), ורבני חכמים בית דין יפה הוא. והנה במקרה היו החכמים מצוין עמקם, ויכולים לומר כלל לפני שרי האלפים: תורה יג (יג) וידועים לשבטיכם. שהיו נפרים לכם, שאם בא לפני מעטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאי זה

טרחנין, היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דינין: והדין הזה לא ידעתי אותו, שהיא בעל הדין יכול להוסיף דינין יותר על שלשה דיני ממונות, וכל שכן לאחר שטען בפניהם וראה שחברו נוצח בדין, שאלו קבל עליו קרוב או פסול יכול לחזור בו עד לאחר גמר דין, אבל הכשרין לדון אינו יכול לחזור בו: ושמו נלמד מכאן, שכול אדם לומר שני דינין אני בורר לי ותברר אתה שנים אחרים והם יבררו עוד אחד, ויהא הדין נגמר בחמשה או

(מביתו לבית הנקנסת) אחרון ויוצא ראשון. שְׂרֵי אֲלָפִים •
(סנהדרין יח) אחד ממנה על אלף. שְׂרֵי מאות • אחד
ממנה על מאה. וְשֹׁטְרִים • מניתי עליכם לשבטיכם,
אלו הפופתין והמפין בְּרָצוּעָה על-פי הדינין.

חֲכָמִים וידועים • אֲבָל נְבוֹנִים לא מְצָאתִי. (ספרי) זו
אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה, ולא מצא
אלא שלש: אָנָשִׁים צדיקים, חֲכָמִים וידועים (עין
בחזקוני). רָאשִׁים עֲלֵיכֶם • שתנהגו בהם כבוד, ראשים
במקח, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס

טו ופקדית ית דיניכו בַּעֲדָנָא הִיא לְמִימָר
שָׁמְעוּ בֵּין אַחֵיכֶם וּתְדוּנָן קוּשָׁטָא בֵּין
גְּבָרָא וּבֵין אַחֵיהּ וּבֵין גִּיּוּרָה:

(טו) וְאַצְוָה אֶת־שְׁפָטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע
בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אֲחִיו וּבֵין־
גֵּרָו:

הרי אתם משעבדין לצבור. שְׁמַע • לשון הנה,
אודנ"ט בלע"ז (הערענד) כמו: "זכור ושמור". וּבֵין
גֵּרָו • (ספרי) זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים. (סנהדרין
ט) דָּבָר אַחֵר: "ובין גר", אף על עסקי דירה בין
חלקת אחים, אפלו בין תנור לכירים.

כ"ט וְאַצְוָה אֶת־שְׁפָטֵיכֶם • (ספרי) אֲמַרְתִּי לָהֶם:
'הוּוּ מְתוּנִים בְּדִין! אִם בָּא דִין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת,
שְׁתִּים וְשָׁלֹשׁ, אַל תֹּאמַר: כָּבֹד בָּא דִין זֶה לְפָנַי
פַּעַמִּים הַרְבֵּה, אֲלֹא הָיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ'. בְּעַת
הַהוּא • (ספרי) מְשַׁמְנִיתִם, אֲמַרְתִּי לָהֶם: אֵין עֲכָשׁוּ
כְּלַשְׁעֵבֶר: לְשַׁעֲבֹר, הֵייתֶם בְּרִשׁוֹת עֲצָמְכֶם. עֲכָשׁוּ,

י' לא תשמודעון אפין בדינא מלי זערא
כרבא תשמעון לא תדחלון מן קדם גברא
ארי דינא דיי' הוא ופתגמא די יקשי מוכון
תקרבון לותי ואשמענה:

(י) לֹא־תִּכְרֹו פָנִים בַּמִּשְׁפָּט בְּקָטָן כְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוּן
לֹא תִּגְוֹרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא
וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמָעֵתִי:

וכשִׁיצא לחוץ אומר לו: 'תן לו, שאתה חַיֵּב לוֹ'.
לֹא תִּגְוֹרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ • (ספרי) לֹא תִּירָאוּ. דָּבָר אַחֵר:
"לֹא תִּגְוֹרוּ", לֹא תִּכְנִים דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (משלי
ט) "אֹגֵר בְּקִיץ". כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא • מֵה
שְׁאַתָּה נוֹטֵל מִזֶּה שְׁלֹא בְּדִין, אֲתָה מְזַקֵּקִנִי לְהַחֲזִיר
לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטֵּית עָלַי הַמִּשְׁפָּט. תִּקְרְבוּן אֵלַי •
(ספרי) עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּט בְּנוֹת צִלְפָּחָד.
וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשָׁאוּל (שמואל א ט): "אֲנֹכִי הִרָאָה".
אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'חֲתִיךָ שְׁאֵנִי מוֹדִיעֶךָ
שְׁאֵין אֲתָה רוֹאָה, וְאִמְתִּי הוֹדִיעָו? כְּשָׁבָא לְמִשַּׁח
אֶת דָּוִד (שם טז): "וַיֵּרָא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אֵף נִגַּד ה'
מִשִּׁיחוֹ", אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: וְלֹא אֲמַרְתָּ
"אֲנֹכִי הִרָאָה"? (שם) "אַל־תִּבְט אֶל־מְרָאֵהוּ".

כ"ט לֹא־תִּכְרֹו פָנִים בַּמִּשְׁפָּט • (ספרי) זֶה הַמְּמַנֶּה
לְהוֹשִׁיב הַדִּינִים, שְׁלֹא יֹאמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוֹ
גָּבוֹר, אוֹשִׁיכֵנּוּ דִין. אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיכֵנּוּ דִין
בְּעִיר', וְהוּא אֵינּוּ בָקִי בְּדִינֵין, נִמְצָא מְחַיֵּב אֶת
הַזִּכָּאִי וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיֵּב, מַעֲלָה אֵין עַל מִי שֶׁמִּנְהוּ
כָּאֵלוֹ ה'כִּיר פָּנִים בְּדִין. בְּקָטָן כְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוּן •
(סנהדרין ח) שִׁיָּהָ חַיֵּיב עֲלֶיךָ דִין שֶׁל פְּרוּטָה בְּדִין שֶׁל
מָאָה מָנָה, שְׁאֵם קֹדֶם וְכָא לְפָנֶיךָ, לֹא תִסְלַקְנוּ
לְאַחֲרוֹן. דָּבָר אַחֵר: "בְּקָטָן כְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוּן",
כְּתוּבָמוֹ, שְׁלֹא תֹאמַר: 'זֶה עָנִי הוּא וְחִבְרוֹ עֲשִׂיר,
וּמִצְוָה לְפָרְנֶסוֹ, אֲזַכֶּה אֶת הָעָנִי וְנִמְצָא מִתְּפָרֶנֶס
בְּנִקְיוֹת'. דָּבָר אַחֵר: שְׁלֹא תֹאמַר: 'הֵיאָךְ אֵין פּוֹגֵם
בְּכַבְדּוֹ שֶׁל עֲשִׂיר זֶה בְּשִׁבְלִי דִינָר, אֲזַכֶּנּוּ עֲכָשׁוּ',

יח ופקדית יתכון בעדנא הִיא ית פל
פתגמא די מעבדון:

(יח) וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

כ"ט אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן • אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת.

בשליחותו: תורה יח
(יח) וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא אֶת
כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן. אֵלּוּ
עֲשֶׂרֶת דְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי

על כן בראם להיות ביניהם ישר וצדק,
ולחציל גזול מיד עושקו ונתן אתכם
במקומו, ואם תגורו ותעשו חמס הנה
חטאתם לה' כי מעלתם

(יז) וטעם כי המשפט לאלהים הוא.
בטעם כי לא לאדם תשפטו כי לה'
ועמכם בדבר משפט (וה"ב יט ט). לומר כי
לא להם לעשות משפט בין יצוריו, כי

יט ונטלנא מחרב והליכנא ית כל מדברא
רבא ודחילא ההוא די חזיתון ארח טורא
דאמרנא קמא די פקיד יי אלהנא יתנא
ובאמנא עד רקס גיאה:

(יט) ונטע מחרב ונלך את כל-המדבר הגדול והנורא
ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר צוה יהוה
אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע:

כ"י ◀ המדבר הגדול והנורא • שהיו בו נחשים פקודות ועקרבים פקשיות.

כ באמרית לכוז אתיתון עד טורא דאמרנא
דיי אלהנא יתב לנא:

(כ) ואמר אליכם באתם עד-הר האמרי אשר-יהוה
אלהינו נתן לנו:

כא חזי יתב יי אלהיך גדמך ית ארעא סק
אחסן קמא די מליל יי אלהא דאבהתך לך
לא תדחל ולא תתבר:

(כא) ראה נתן יהוה אליך לפניך את-הארץ עלה
רש כאשר דבר יהוה אלי אבתיך לך אל-תירא
ואל-תחת:

• יום שלישי ה' מנחם-אב •

כב ויקרבונו לותי פלכוז ובאמרתון נשלח
גברין גדמנא ויאולונו לנא ית ארעא
ויתבונו יתנא פתגמא ית ארחא די נסק בה
וית קרנא די געול להן:

(כב) ותקרבונו אלי פלכם ותאמרו נשלח אנשים
לפנינו ויחפרו לנו את-הארץ וישבו אתנו דבר
את-הדרך אשר נעלה-בה ואת הערים אשר נבא
אליהן:

כג בערבוכנא, ילדים דוחפין את הזקנים, וזקנים
דוחפין את הראשים. וישבו אתנו דבר • (ספרי)
באיזה לשון הם מדברים. את-הדרך וגו' • אין
דרך שאין בה עקמימות. ואת הערים אשר נבא
אליהן • תחלה לכבש.

כג"י ◀ ותקרבונו אלי פלכם • בערבוכנא, וילחלן הוא
אומר (דברים ח): "ותקרבונו אלי כל ראשי שבטיכם
וזקניכם, ותאמרו הן הראנו וגו'", אותה קריבה
היתה הוגנת: ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום
לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת
לפניהם, אבל כאן: "ותקרבונו אלי פלכם",

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ויתבונו לותי פלכוז, מפני שנמלך בשכינה
ועל פי הגבורה נעשה הענין
ההוא: תורה יט
(כב) את הדרך אשר נעלה בה.
אין דרך שאין בה עקמימות.
ואת הערים אשר נבא אליהן,
תחלה לכבש, לשון רש"י. וכן בספרי
(דברים כב), אין לך דרך שאין בה
עקמימות, אין לך דרך שאין בה
בטנות, אין לך דרך שאין בה פרשות:
ואת הערים אשר נבא אליהן, לידע
באי זה דרך אנו באין. כלומר
מאין נבנס בארץ שנכבש אותן הערים
תחלה. והוא מה שפרשתי בסדר שלח

התורה, אך במשפט נתן לו עצה
שימנה שופטים לסיעו, וכבר פרשתי
שם (בפסוק ו). ולכן ספר בכאן, כי כאשר
מנה שרי האלפים והמאות לא מנה
אותם רק על המשפט, אלא הוא בעצמו
ילמדם כל הדברים אשר יעשו על פי
התורה, כי שמע לעצת חותנו ויעש
כל אשר אמר. ולא הזכיר משה עצתו
בכאן, ולא אמר דבר בשם יתרו אשר
אמר:
ונראה בעיני שלא רצה להזכירו
במעמד כל ישראל, לענותו.
או שלא יהיה לכבוד לו שיזכיר לדור
הזה כי אשה כושית לקח (במדבר יב א).

נפשות, לשון רש"י מספרי (דברים יח).
ואם כן, עם השופטים הנזכרים ודבר,
ויקצר בעשרה הדברים שכלם נדרשים
מן הכתובים:
ועל דרך הפשט, הם החקים והתורות
הדרך אשר ילכו בה והמעשה
אשר יעשו, כי הכל יצוה ויזהיר וילמד
לישראל מפיו:
והפעם להזכיר זה כאן, כי בידוע שזה
הענין עצת יתרו, והוא אמר
למשה (שמות יח יט) הנה אתה לעם מול
האלהים, שיתפלל עליהם בעת צרתם,
ואמר לו (שם ו) והזהרתה אתה את
החקים ואת התורת וגו', שילמדם הוא

(כג) וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשֶׂר
אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשֹׁבֵט:

זֶה שֶׁלֹּא אֶמְצָא בּוֹ מוֹס', מִיָּד אָמַר לוֹ: 'טֹל מְעוֹתֶיךָ,
וְאֵינִי מִנְסֶהוּ מֵעֵתָה', אֲף אֲנִי הוֹדִיתִי לְדִבְרֶיכֶם, שְׁמָא
תַּחֲזִרוּ בְּכֶם כְּשֶׁתֵּרְאוּ שְׂאֵינִי מֵעַכְשָׁ, וְאַתֶּם לֹא תִּזְרְתֶּם
בְּכֶם. וַאֲקַח מִכֶּם • מִן הַבְּרוּרִים שְׂבָכֶם, מִן
הַמְּסֻלָּתִים שְׂבָכֶם. שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד
לְשֹׁבֵט • (שם) מִגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שְׂבָט לִוִּי עִמָּהֶם.

רש"י • וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר • בְּעֵינֵי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם,
וְאֵם בְּעֵינֵי מִשָּׁה הָיָה טוֹב, לְמַה אֶמְרָה בְּתוֹכָחַת?
מִשָּׁל לְאָדָם שְׂאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'מִכֹּר לִי חֲמוּרָךְ זֶה'.
אָמַר לוֹ: 'הֵן'. 'נֹתְנֹנוּ אִתָּה לִי לְנִסְיוֹן'? אָמַר לוֹ:
'הֵן'. 'בְּהָרִים וּגְבוּעוֹת'? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. כִּיֹּן שָׂרָאָה
שְׂאִין מֵעַכְשָׁו כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלִבּוֹ: 'בְּטוֹחַ הוּא

(כד) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁכָּל
וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ:

רש"י • עַד־נַחַל אֲשַׁכָּל • (שם) מִגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוּפּוֹ. וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ • (שם) מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָּהּ אַרְבַּעַה
אוֹמְנִין שְׁתֵּי וְעָרֵב.

(כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיּוֹרְדוּ אֵלֵינוּ וַיִּשְׁבּוּ
אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

רש"י • וַיּוֹרְדוּ אֵלֵינוּ • מִגִּיד שֶׁאָרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּלָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ • (שם) מִי הֵם שְׂאֵמְרוּ
טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

(כו) וְלֹא אָבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמָרוֹ אֶת־פִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם:

רש"י • וּתְמָרוֹ • לְשׁוֹן הַתְּרָסָה, הַתְּרַסְתֶּם כִּנְגַד מֵאֲמָרוֹ.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אָרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ, וְזֶה וַתִּרְגְּנוּ
בְּאֵלֵיכֶם (פסוק כו). וְגַם הָעַם לֹא יִזְכְּרוּ
בְּפִנֵּי מִשָּׁה הַדְּבָרָה הַזֹּאת, כִּי יִבְחִישׁ
שֶׁלֹּא אָמְרוּ כֵּן בְּתַחֲלָה, וְהוֹדוּ שֶׁהָיָה
טוֹבָה וְגַם זִבְת חֵלֶב וְדִבֵּשׁ, אָבָל אָמְרוּ
לְמִשָּׁה (בפסוק כז) אָנָּה אֲנַחְנוּ עוֹלִים
אֲחֵינוּ הִמְסוּ אֶת לִבְבָנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל
וָרֶם מִמֶּנּוּ. וְעַל כֵּן יֹאמַר לָהֶם מִשָּׁה
עֲתֵה, אָמַת הוּא כְּדִבְרֶיכֶם שֶׁהָעַם הַזֶּה
גָּדוֹל וָרֶם, אָבָל ה' יִלְחֶם לָכֶם כָּכָל אֲשֶׁר
עֲשֶׂה עִמָּכֶם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנֵּה. וְזֶה
טַעַם וּבְדִבְרֵי הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בַּה'
אֱלֹהֵיכֶם, שְׂאִין הַעֲבָכָה אֵלֹא מִמַּעוֹט
אֲמִנָּה. הִנֵּה כָּל הַפְּרָשָׁה כְּפִשּׁוּטָה
וּמְשֻׁמָּה: תורה כו

הַשְּׁלוּחִים וְהַצְדִּיקִים שֶׁבָּהֶם אָף הֵם
מַעֲדִין כֵּן, הָיָה לָכֶם לְהֶאֱמִין, כִּי
הָאֲחֵרִים מִפְּנֵי מִכָּר לֵב אָמְרוּ מַה
שְׂאֵמְרוּ:
וְהַנִּבֵּן מַה שֶּׁפִּרְשֵׁתִי שֵׁם (במדבר יג לב),
שֶׁכָּלֵם הוֹדוּ לְפָנֵי מִשָּׁה וְאֶהְרֹן
וְכָל הָעֵדָה וַאֲמָרוּ (שם יג כז) בָּאֵנוּ אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זִבְת חֵלֶב
וְדִבֵּשׁ הוּא וְזֶה פְרִיָּהּ, וְהִנֵּה כָּלֵם
בְּהִסָּפָה אַחַת בְּטוֹבַת הָאָרֶץ, אָבָל
בְּחֹזֶק הָעַמִּים הָהֵם הִמְסוּ אֶת לִבְבָם.
וְאַחֲרֵי כֵן בְּרָאוּתָם כִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב
יִחָקוּ אֶת לָבָם לְמַלְחָמָה, בָּאוּ שְׂאֵר
הַמְּרַגְלִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא בְּפִנֵּי
מִשָּׁה וְהוֹצִיאוּ דְבָרָה עַל הָאָרֶץ שֶׁהָיָה

לָךְ (במדבר יג ב), שֶׁלֹּא בָקְשׁוּ יִשְׂרָאֵל
מְרַגְלִים אֵלֹא לְהוֹרוֹת בְּפִנֵּיהֶם
הַדָּרָךְ: תורה כג
(כג) וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֲנָשִׁים.
לֹא שִׁבַּח אוֹתָם בְּנִשְׂאוֹתָם וְהִיוּתָם
רִאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחֲרֵי שֶׁהִרְשִׁיעוּ
לֹא יִסְפֹּר בְּשִׁבַּח הָרָשָׁעִים: תורה כד
(כד) וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה'
אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ. מִי הֵם שְׂאֵמְרוּ
טוֹבָתָהּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, לְשׁוֹן רִשְׁי
מִסְפְּרֵי (דברים כח). וְאֲנִי תִמְנֶה, אִם כֵּן
מַה הִטְעַנָּה הַזֹּאת עֲלֵיהֶם, וְרֹאיוּ
שִׂימְנוּ לַעֲשֶׂה יוֹתֵר מִן הַשְּׁנַיִם. אוֹלִי
טַעַם עֲלֵיהֶם, כִּיֹּן שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
הוֹדִיעַ אֶתְכֶם שֶׁהָיָה אָרֶץ טוֹבָה וּגְדוֹלָה

(כו) וַתִּרְגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּתְאַמְרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לַתַּת אֲתָנוּ בִּיד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ:

כו ואתרעמתון במשפניכון ואמרתון בדסני יי ותנא אפקנא מארעא דמצרים לממסר יתנא בידא דאמראה לשיציונא:

כז"י • וַתִּרְגְּנוּ • לְשׁוֹן הָרַע, וְכֵן (משלי יח): "דְּבָרֵי נִרְגָן", אָדָם הַמוֹצִיא דָבָה. בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ • וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אָבֵל אֶתֶם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ, מִשָּׁל הַדִּיּוֹט אוֹמֵר: מַה דְּבַלְכֶּךָ עַל רַחֲמֶךָ, מַה דְּבַלְבִּיהָ עָלֶךָ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • הוֹצֵאתוֹ לְשִׁנְאָה הִתָּה, מִשָּׁל לְמַלְךְ בִּשְׁר-

ודם, שהיו לו שני בנים, ויש לו שתי שדות: אחת של שקנא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקנא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל. ארץ מצרים של שקנא היא, שגילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 23)

בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א, כז) וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם (רש"י) מְבַאֵר בְּסִפְרִים, שְׁאִמִּירָה זו גְרָמָה לַתְּשׁוּבָה בָּאֵב, וְכֵמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֵיכָה יִשְׁבֶּה בְּדָד הָעִיר - רִאשִׁית־תְּבוֹת 'אֵיכָה'. וְרַש"י מַעֲוֹדֵד וּמְזַכֵּךְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,

שגם פאשר אהבתם הטבעית לאביהם שבשמים מסתרת, ואין הם מרגישים את חסדיו, ועד ששמים אור לחשך וחשך לאור - אין שום חלישות כלל וכלל, חלילה, באהבת הקב"ה לישראל.

(כח) אָנָּה | אֲנַחְנוּ עֲלִים אַחֲיֵנוּ הַמֶּסּוּ אֶת־לִבָּנוּ לֵאמֹר עִם גָּדוֹל וָרֶם מִפְּנֵי עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׂמִים וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:

כח לאן אנהא סלקין אנהא תברו ית לבנא למימר עם סגי ותקרו מנא קרוין רברון ובריון עד צית שמיא ואף בני גבראי חזינוא תמן:

כט"י • עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׂמִים • דְּבָרֵי הַתּוֹכִיחַ לְשׁוֹן הַבָּאִי (חולין צ).

(כט) וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרִצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם:

כט"י • לֹא־תַעֲרִצוּן • לְשׁוֹן שְׂבִירָה, כְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ (איוב ל): "בַּעֲרוֹץ נַחֲלִים לִשְׁכֹּן", לְשֹׁכֵר נַחֲלִים.

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלִף לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

כט"י • יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבְלֵיכֶם.

(לא) וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

לא ובמדבר אשר ראית אשר נשאף יהוה אלהיך כמא די מסובר גבר ית ברה בכל ארחא די הלכתון עד מימיון עד אתרא הדין:

יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ • כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי אֶצֶל (שמות יד) "וַיִּסַּע מִלֶּאֱדָם הָאֱלֹהִים הִחֲלִף לִפְנֵי מַחְגֵּה יִשְׂרָאֵל וְגו'", מִשָּׁל לַמַּחֲלָף בַּדֶּרֶךְ וּבָנוּ לִפְנֵי וּבָאוּ לִסְטִים לְשִׁבּוֹתוֹ וְכו'.

כט"י • וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נִשְׁאַף וְגו' • בְּאֲשֶׁר

(לב) וּבַדֶּבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כט"י • וּבַדֶּבֶר הַזֶּה • שֶׁהוּא מְבַטֵּחְכֶם לְהִבְיָאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בּוֹ.

לב ובפתגמא הדין לימיון כממירא דיי אלהיון:

לג די מדבר גדמיכון בארְחא לאתְקנאָה
לְכוֹן אַתְר בֵּית מִישָׁרִי לְאַשְׁרִיּוּתְכוֹן
בְּעִמּוּדָא דְאַשְׁתָּא בְּלִילִיא לְאַחְזִיּוּתְכוֹן
בְּאַרְחָא דִּי תְהִיכוֹן בֵּה וּבְעִמּוּדָא דְעֻנָּא
בִּימָמָא:

(ג) הִהְלִיךְ לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם
לַחֲנֻתְכֶם בְּאֵשׁ לִילָה לְרֹאשְׁתְּכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
תִּלְכוּ-בָּהּ וּבִעֲנֵן יוֹמָם:

כ"י • לְרֹאשְׁתְּכֶם • כְּמוֹ לְהִרְאוֹתְכֶם, וְכֵן (שְׁמוֹת יג): "לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן (תְּהִלִּים כו): "לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תוֹדָה", וְכֵן
(מְלָכִים ב ט): "לְלַכֵּת לִגִּיד בִּיזְרְעָאֵל".

לד וּשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יֵת קַל פְּתֻגְמִיכוֹן וּרְגִז
וְקִנְיָן לְמִימָר:

(ד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹץ וַיִּשְׁבַּע
לֵאמֹר:

לה אִם יִחְזִי גִבּוֹר בְּגִבְרִיָּא הָאֲלִין דְּרָא כִּישָׁא
הַדִּין יֵת אֲרֻעָא טַבְתָּא דִּי קִימִית לְמַתָּן
לְאַבְהֻתְכוֹן:

(ה) אִם-יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע
הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לָתֵת
לְאַבְתִּיכֶם:

לו לוֹ אֲלֵהֶן כָּלֵב בַּר יִפְנֶה הוּא יִחְזֶנָּה וְלֹא אֶתָּן
יֵת אֲרֻעָא דִּי דְרֹךְ בֵּה וְלִכְנוּהִי חֶלֶף דִּי
אֲשָׁלִים בְּתַר דְּחַלְתָּא דִּי:

(ו) זֹלָתִי כָלֵב בֶּן-יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹא-אֶתָּן
אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְדַּרְתֶּם וּלְכַנּוּ יַעַן אֲשֶׁר מָלֵא
אֲחֵרֵי יְהוָה:

כ"י • אֲשֶׁר דִּרְדַּרְתֶּם • חֶבְרוֹן, שְׁנֵאמַר (בְּמִדְבָּר יג): "וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן".

לז אַף עָלֵי הוּא רְגִז מִן קָדָם יְיָ בְּדִילְכוֹן
לְמִימָר אַף אֶת לֹא תַעֲוֹל תִּמְן:

(ז) גַּם-בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בְּגַלְלֵכֶם לֵאמֹר גַּם-אַתָּה
לֹא-תִבָּא שָׁם:

כ"י • הִתְאַנַּף • נִתְמַלֵּא רְגִזוֹ.

לח יְהוֹשֻׁעַ בַּר נֹון דִּקְאָם קְדָמָה הוּא יַעֲוֹל
תִּמְן יִתֵּהּ תִּקְוָה אֲרִי הוּא יִחְסַנְנָה לְיִשְׂרָאֵל:

(ח) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון הָעַמִּיד לִפְנֵיךְ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֲתוֹ
חִזֹּק כִּי-הוּא יִנְחַלְנָה אֶת-יִשְׂרָאֵל:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שלא היה הענין אלא מפני שהיה
הדבר בתוך בני ישראל, שלא נתקדש
הקבד לעיניהם:
וְכִי אָמַר בְּסַפְרִי (האזינו ג), על אֲשֶׁר
מְעַלְתֶּם בִּי (שם), אַתֶּם גְּרַמְתֶּם
לְמַעַל, על אֲשֶׁר לֹא קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי,
אַתֶּם גְּרַמְתֶּם שְׁלֹא לְקַדֵּשׁ אוֹתִי, כְּאֲשֶׁר
מְרִיתֶם פִּי (במדבר כו יד), אַתֶּם גְּרַמְתֶּם
לְמִרוֹת אֶת פִּי. עָשׂוּ כָל הַלְשׁוֹנוֹת
יוֹצְאִים אֶל יִשְׂרָאֵל, וּכְבֹּר פְּרִשְׁתֵּי הָעִנִּין
(שם כ ח): תורה לח

המעשה והוא וולתי מגפת המרגלים
עצמם. וגם לא הופיר הדבֿר, כי לא
ידבר בגנאי היחידים, אֶבֶל יוֹכִיחַ אֶת
הָרַבִּים שֶׁכֵּלֶם חָסָאוּ וְכֵלֶם נִעְנָשׁוּ:
וּשְׁעִם בְּגַלְלֵכֶם. כי רבו בני ישראל
אֶת ה' וגו' (במדבר כ יג), וְאַרְעַ כָּל
זֶה בְּעִבּוֹר מְרִיבֹתְכֶם. או ירמוז, שהיה
הַפֶּסַע עַל מִשָּׁה וְעַל אֶהֱרֹן כְּאֲשֶׁר הָבֹו
הִסְלַע פְּעֻמִּים לִפְנֵי הָעָם וְלֹא עָשׂוּ
כְּאֲשֶׁר נִצְטִו, וְהָעָם הִרְהוּוּ בְּדָבָר,
וְהוּא מִדָּה שְׁאֵמַר (לחל לב נא) על אֲשֶׁר
לֹא קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,

(לז) גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה' בְּגַלְלֵכֶם. יאמר
הנה חטאתכם אשר עשיתם בעת
ההיא במרגלים מנעו מכס הארץ
הטובה, ועוד הוספתם לחטוא בפעם
אחרת עד שמונעתם גם אותי מלעבר.
כי רצה להזכיר יחד ענין כל הנמנעים
מעבר אל הארץ, כי הכל בגרמת
עונותיהם. וכדי שיזכיר כאן ענין
יהושע כי הוא יעבר מפני שמלא אחרי
ה' בחברו, ויזכר עוד שינחיל הארץ
לדור השני בעבור שנענש משה ונגזר
עליו שלא יעבר. והנה הזכיר כל

♦ יום רביעי ו' מנחם-אב ♦

לט וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתגנה והם יירשוה:

(לט) וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתגנה והם יירשוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך כג עמ' תי)

יותר! שכן, בכל עניני טוב וקדושה קיימת תמיד האפשרות להתעלות יותר ויותר. וכאשר הילד ידע שהשגיו מזפים גם את הוריו - הוא מתאמץ ביותר שאת וביתר עז.

וטפכם... המה יבואו שמה ולהם אתגנה (א, לט) התורה הקדושה, שהיא נצחית, נותנת לנו כּאן הוראה נצחית: ילד צריך לדעת, שמבלי הבט על עצם וגדל מעלת הוריו, הוא יכול וצריך לשאף להגיע להשגים גדולים עוד

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 581)

מז, יב. זו היתה טענת המרגלים: אם יפנסו לארץ ישראל ויתעסקו שם בדברים ארציים, יהיה עסק התורה והמצוה שלא לשמה והוא 'תפורר'. על כך בא מענה ה', שעבודת ה'שף' יקרה יותר מעבודת דור המדבר, וזאת מצד מעלת ה'אתפניא' - האדם כופה את עצמו ועוסק בתורה ובמצוות.

וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה (א, לט) לכאורה, מהי ההגשה על הטף דוקא, והרי המרגלים טענו שכלם יהיו לבו, גם הגדולים? ויש לבאר, דהנה 'קטן' בעבודת ה' הוא מי שעוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה, וכתוצאה מכך לא נקלט מזון רוחני זה בפנימיות, אלא הוא 'מתפורר', וכדרכו של תינוק, שמפורר יותר ממה שאוכל (לקט טוב ויגש

מ ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים-סוף: ימא דסוף:

(מ) ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים-סוף:

לדרומה של הר שעיר, היה מפסיק בין ים סוף לר שעיר, עתה המשכו לצד הים ותסובבו את הר שעיר, כל דרומו מן המערב למזרח.

כ"י פנו לכם • אמרתי להעביר אתכם דרך רחב ארץ אדום לצד צפון ליבנס לארץ, קלקלתם וגרמתם לכם עיבוב. פנו לכם • לאחוריתם ותלכו במדבר לצד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו

מא ואתבתון ואמרתון לי חבנא קדם יי אנחנא נסק ונגיח בה קרב ככל די פקדנא יי אלהנא וזוזותון גבר ית מגי קרבה ושריתון למסק לטורא:

(מא) ותענו ואתאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו בכל אשר-צונו יהוה אלהינו ותחגורו איש את-כלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה:

כ"י ותינונו • לשון (במדבר יד): "הננו ועלינו אל המקום!" זה הלשון שאמרתם, לשון 'הן', כלומר נזדמנתם.

מב ואמר יי לי אמר להון לא תסקון ולא תגיחון קרב ארי לית שכנתי שריא בניכיון ולא תתברון קדם בעלי דבכיון:

(מב) ויאמר יהוה אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם:

כ"י לא תעלו • לא עליה תהא לכם, אלא ירידה.

מג ומללית עמכון ולא קבלתון וסרביתון על גזרת מימרא דיי וארשעתון וסלקיתון לטורא:

(מג) ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את-פי יהוה ותזדו ותעלו ההרה:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(מא) וטעם אנחנו. בעצמנו נעלה ונלחמנו, לא נניח הדבר לבנינו אחרינו כאשר אמרת: תורה מב

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֵּשֶׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאָתְכֶם וַיְרַדְפוּ אֹתְכֶם פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֹתְכֶם בְּשַׁעִיר עַד־חֲרָמָה:

כ"י • פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים • מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם - מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם - מיד מתים.

(מה) וַתֵּשְׁבוּ וַתִּבְכוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

כ"י • וְלֹא־שָׁמַע ה' בְּקִלְכֶם • בכיכול, עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי.

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

כ"י • וַתֵּשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים • י"ט שנה, שָׁנָאֵמֶר: "כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם" בְּשָׁאַר הַמַּסְעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל"ח שָׁנָה, י"ט מֵהֶם עָשׂוּ בְּקֹדֶשׁ, וְי"ט שָׁנָה

ב (א) וַנִּפְּן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנִּסָּב אֶת־הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס

כ"י • וַנִּפְּן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה • אלו לא חטאו, היו עובדים דרך הר שעיר ליפנס לארץ מן דרומו לצפון, ובשביל שקלקלו, הפכו לצד המדבר, שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר, והלכו

♦ יום חמישי ז' מנחם-אב ♦

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

בואמר יי לי למימר:

(ג) רַב־לָכֶם סָב אֶת־הָהָר הַזֶּה לָכֶם צִפְנָה:

ג סגי לכו דאקפתון ית טורא הדין אתפניו לכו צפונא:

כ"י • פָּנּוּ לָכֶם צִפְנָה • סובו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון, פניכם לצפון, נמצאו הולכים את רוח

(ד) וְאֶת־הָעָם צוֹ לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עָשׂוּ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִפָּנֶיךָ וַנִּשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד:

ד וית עמא פקד למימר אתון עברין בתחום אחויכון בני עשו דיתבין בשעיר וידחלון מנכון ותסתמרון לחדא:

כ"י • וַנִּשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד • ומהו השמירה? "אל תתגורו בם".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(מה) וַתֵּשְׁבוּ וַתִּבְכוּ לִפְנֵי ה'. לא הופיר שם הכתוב הבכי הזה, שאין צורך להזכירו. אבל משה הופיר וזה עתה לשבח, כי נחמו על חטאתם, ולהגיד להם שהיה העון ההוא גדול מנשוא, כי באה עליו השבועה הגדולה, וגור דין שיש עמו שבועה אינו נקרע (ראה יח: תורה מו

(ד) וְטַעַם אֲחֵיכֶם בְּנֵי עָשׂוּ. שיחוס

(ה) אֶל־תִּתְּנוּ כֶּם כִּי לֹא־אֵתֶן לָכֶם מֵאֲרָצְכֶם עַד מִדְּרֹךְ כַּף־רֶגֶל כִּי־יִרְשֶׁה לַעֲשׂוֹ נִתְּתִי אֶת־הָר שְׁעִיר:

ה לא תתנו בהון ארי לא אתן לכוון מארצהון עד מדרך פרסת רגלא ארי ירתא לעשו יתבית ית טורא דשעיר:

עשרה עממים נתתי לו: שבעה לך; וקניי, וקניי וקדמני, הן עמון, ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשנים לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו 'אחותו היא', עשאו כבנו.

כ"א עד מדרך כף-רגל • אפלו מדרך כף רגל, פלומר, אפלו דריסת הרגל איני מרשה לך לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה: עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים, שנאמר (זכריה יד): "ועמדו רגליו וגו'". ירשה לעשו • מאברהם,

(ו) אַכֹּל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בַּסֶּסֶף וְאֶכְלֶתֶם וְגַם־מִיָּם תִּכְרוּ מֵאֲתֶם בַּסֶּסֶף וּשְׂתִיתֶם:

ו עבורא תזבנון מנהון בכספא ותיכלון ואף מנא תכרון מנהון בכספא ותשתון:

כ"ב תכרו • לשון מקח, וכן (בראשית ג): "אשר בריתי לי", (ר"ה כו) שכן בכרבי הם קורין למכירה 'כירה'.

(ז) כִּי יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂה יָדְךָ יָדַע לְכַתֹּךְ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה וְהָ אֲרָבָעִים שָׁנָה יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חִסְרֶת דְּבָר:

ז ארי יי אלהיך ברכך בכל עבד ידך ספק לך צרכך במהך למדברא ופא הדין דנן ארבעין שנין מימרא דיי אלהיך בסעדה לא מנעמא מדע:

כ"ג כִּי יִי אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ • לפיכך לא תקפו (ספרים אחרים: תקפרי) את טובתו, לראות פאלו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים.

(ח) וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֲשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׁעִיר מִדְּרֹךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמַעְצִין גָּבֵר וַנִּפֹּן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְּבַר מוֹאָב:

ח ונעברנא מקדם אחינו בני עשו דיתבין בשעיר מארח מישרא מאילת ומעצין גבר ואתפגנינא ונעברנא ארח מדברא דמואב:

כ"ד וַנִּפֹּן וַנַּעֲבֹר • לצד צפון, הפכנו פנים להלוך רוח מזרחית.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוֹה אֵלֵי אֶל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְּנוּ כֶּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֵתֶן לָךְ מֵאֲרָצוֹ יִרְשֶׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט נִתְּתִי אֶת־עַר יִרְשֶׁה:

ט ואמר יי לי לא תצור על מואבאי ולא תתגרי למעבד עמהון קרב ארי לא אתן לך מארצה ירתא ארי לבני לוט יתבית ית לחית ירתא:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נתברר בידם, כענין מעשה ידי ברכת ומקנהו פרץ בארץ (איוב א: י): ועוד ידע ה' לכתוב את המדבר הגדול הזה, וספק שם כל צרכך בקון והשלך ומי הבאר, שלא חסרת דבר מן הצריך להולכי ארחות. והנה בן היה שקנו מבני עשו אוכל ומזון, כמו שאמר (להלן פסוקים כח כט) אכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי וגו' כאשר עשו לי בני עשו וגו': תורה ח

כלל רק בכסף לרצונם: תורה ז
(ז) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ. לפיכך לא תקפרי את טובתו להראות פאלו אתם עניים, אלא תראו עצמכם עשירים, לשון רש"י. ולא הבינתי מהו "בכל מעשה ידך", כי ברכותם ברכות שמים היו, והם לא יעשו בידיהם דבר שיתברך. ואולי ירמוז ב"מעשה ידך" שנתברך עמם צאן ומקנה אשר הוציאו ממצרים, ויש להם עשר ומקנה וקנן משלל מצרים ומשלל עמלק, והכל

ישראל מן אברהם, וכל ורעו אחים, כי כלם הם נמולים. וזה טעם לא תתעב אדומי כי אחיך הוא (להלן כג ח). רק בני הפלגשים ישמעאל ומדין וכל בני קטורה אינם באחיה, מן הכתוב כי ביצחק יקרא לך ורע (בראשית כא יא): תורה ה
(ו) אַכֹּל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בַּסֶּסֶף. אם תתאוו לאכל מפרות ארצם לא תקחו מהם רק בכסף מלא לרצונם, וזה טעם "מאתם". וגם מים לא תשתו מהם

בבני עמון נאמר: "ואל תתגר בם", שום גרוי, בשכר צניעות אדם, שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב. ער • שם המדינה.

וְאֶל־תִּתְגַּר וְגו' • לא אסר להם על מואב אלא מלחמה, אבל מיראים היו אותם ונראים להם כשהם מזינים. לפיכך פתיב (במדבר כב): "ויגר מואב מפני העם", שהיו שוללים ובוזזים אותם, אבל

(י) האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם יאמתי מלדמין יתיבו בה עם רב וסגי ומקיף בגבריא:

פנעקים:

וְאֶל־תִּתְגַּר וְגו' • אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא, כי אותן רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים שהם

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במלחמת אמרפל שהיה נלחם במלך סדום ועמורה ואדמה וצבויים וצער שהם מלכי כנען, והכו את רפאים בעשתרות קרנים והחורי בהררם שער (שם יד ה), כי החורי והרפאים למלכי כנען היו:

וַיִּתְּבֹן שְׂנֵקְרָא "חורי" על שם שהיה נחש עלי דרך, ונקרא "חורי" על שום חר פתן (ישעיה יא ח). כי השמות ישמרו הטעם ויחליפו המלות, כמו ורח וצחר (בראשית מז ט) מן וצמר צחר (יחזקאל כו יח), אלתנות צחרות (שפטים טו ט). וכן יעשו לשבח, יכנו יעקב שהוא לשון מרמה או לשון עקלקלות, ויקראו אותו ישרון, מן תם וישר:

וַהֲגִתָּה אִמֶּר כִּי הַחֹרִים שֶׁהֵם לְאַבְרָהָם יֵשְׁבוּ בְּשָׂעִיר לִפְנֵים, וּבְנֵי עֶשָׂו שֶׁהֵם זֶרַע לְאַבְרָהָם יֵרְשׁוּ אוֹתָם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם בְּמַעֲשֵׂה נֹס, שֶׁהֵיוּ הֵם עִם רַב בְּאֶרֶץ וַעֲשׂוּ כָּאֱשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לַיִּתֵּר הַגּוֹיִם שֶׁל אַבְרָהָם אֲשֶׁר נָתַן הַשֵּׁם לָהֶם בְּכַחוֹ הַגָּדוֹל:

וַהֲגִתָּה הַנְּחִיל הַשֵּׁם כֹּל הָעַמִּים הָהֵם לִזְרַעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, אֶחָד מֵהֶם לַעֲשׂוֹ, וְהַשָּׂאֵר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַבְּכוֹר, וְאִין רָאִי לְגִזֹּל מַעֲשׂוֹ אֶת אֲשֶׁר הוֹרִישׁם הָאֱלֹהִים, כִּי הַשֵּׁם יִקְצֹף עַל הַגִּזֹּל מֵהֶם נִחְלָה שֶׁהַנְּחִילָם הוּא יִתְּבֹרַךְ כְּאֲשֶׁר יִקְצֹף עַל הַגִּזֹּל מִיִּשְׂרָאֵל הָאֶרֶץ אַחֲרֵי שֶׁנִּחְלָלָה לָהֶם, וּבְעֵינֵינוּ שִׂיאֵמֶר (ירמיה יב יב) עַל כָּל שְׂכֵנֵי הָרָעִים הַנִּגְעִים בְּנִחְלָה אֲשֶׁר הַנְּחִילָתִי אֶת עַמִּי וְגו'. וְהָ טַעַם כְּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹכִיר כָּאֵן, וְעֵדִין לֹא נַעֲשֶׂה:

וְכֵן אִמֶּר עוֹד בְּכֵנִי עֲמוֹן שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ רַפָּאִים (פסוק ב), כִּי גַם הִיא הָיְתָה

רפאים ישבו בה לפנים (פסוק ב) לומר שהיא שלהם והם היושבים בה לפני כל אדם, כמו לפנים הארץ יסדת (תהלים קב כח):

אֲבָל פְּרוֹשׁ הַפְּסוּקִים הַפָּךְ מִדְּבַרֵּי הָרַב, כִּי בְּעִבּוֹר שֶׁאִמֶּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ אֵל תִּצַּר אֶת מוֹאֵב כִּי אֲנִי נִתְּנִי לְכֵנִי לוֹט אֶת עַר יִרְשָׁה, יִסְפֹּר הַכְּתוּב כִּי הָאֶרֶץ רְאוּיָה לְזֹרַע אַבְרָהָם לִזְלִי שְׁנִתְּנָה לְכֵנִי לוֹט. וְאִמֶּר כִּי הָאֶרֶץ הַהִיא יֵשְׁבוּ בָּהּ מַעֲוֹלָם עִם גִּדּוֹל וָרֶם כְּפַנְקִים, וְלָכֵן יִקְרָאוּ אוֹתָם הַמוֹאֲבִים אַמִּים, לְגִדּוֹל הָאִמָּה אֲשֶׁר יִשְׁלֹו עַל רוֹאֵיהֶם. וְהִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה נֹס לְכֵנִי לוֹט לְכַבּוֹד אַבְרָהָם וַיְכַלּוּ לָהֶם וַיִּירָשׁוּם מִפְּנֵיהֶם, וְאִין רָאִי לְגִזֹּל מֵהֶם הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן ה' לָהֶם בְּמַעֲשֵׂה נֹס:

וַיִּחְשְׁבוּ, לִשְׁוֹן חֲשִׁיבוֹת וּמַעֲלָה, כְּמוֹ נִבְּנָה וְלֹא חֲשִׁבְהוּ (ישעיה נג ג), אֲשֶׁר כֶּסֶף לֹא יִחְשְׁבוּ (שם יג יז), כִּי בְמִה נִחְשָׁב הוּא (שם ב כב), וְכֵן רַבִּים, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים אֲדָם חֲשׁוֹב:

וַהֲוִי שֶׁסִּמְךָ הַכְּתוּב לָזֶה (פסוק יב) וּבִשְׂעִיר יֵשְׁבוּ הַחֹרִים לִפְנֵים, יֹאמֶר כִּי בְּעִבּוֹר הַטַּעַם הַזֶּה שֶׁהוֹפִיר בְּמוֹאֵב יִמְנַעַם גַּם כֵּן מֵאֶרֶץ שְׂעִיר. כִּי מִלְּפָנִים הָיְתָה אֵף הִיא מִן הַחֹרִים, וְהִיא מִמִּתְּנָת אַבְרָהָם, כִּי הַחֹרִי הוּא הַחֹרִי וְהוּא מִבְּנֵי כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמָר (בראשית לו ב) עֲשׂוֹ לָקַח אֶת נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנַעַן וְגו'. וְאֵת אֶהְלִיבְמָה בַּת עֵנָה בַת צִבְעוֹן הַחֹרִי, וְצִבְעוֹן הָיָה מִבְּנֵי שְׂעִיר הַחֹרִי יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ (שם פסוק ט), וְכֵן יִזְכִּיר בְּכָל מְקוֹם בְּנִחְלָת יִשְׂרָאֵל הַחֹרִי עִם הַכְּנַעֲנִי בְּשִׁבְעַת הַגּוֹיִם, כִּי הוּא נִמְנָה הַבֵּן הַשִּׁשִּׁי בְּכֵנִי כְּנַעַן (שם י יז). וְכֵן תִּרְאֶה

(י) האמים לפנים וגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לאברהם, לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה, אבל לא זו היא, כי אותם רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם. רפאים, היו נחשבים אותן אמים כפנקים הנקראים רפאים על שם שכל הרוצה אותן ידיו מתרפות. אמים, על שם שאימתם משלת על הבריות, לשון רש"י. וכן כתב (בפסוק ב) ארץ רפאים תחשב אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם:

וְאִין תִּמָּה בְּדַבְּרֵי הָרַב, לָמָּה יִפְרֹשׁ לָנוּ הַכְּתוּב בְּאֶרֶץ עֲמוֹן וּמוֹאֵב שְׂאִינָה אֶרֶץ רַפָּאִים שְׁנִתְּנָה לְאַבְרָהָם, אִם לֹא שְׂאִינָה רְאוּיָה לְיִשְׂרָאֵל וְאִינָה מִן הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, וְהִלָּא הַכְּתוּב אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא כִּי לְכֵנִי לוֹט נִתְּנָה יִרְשָׁה (פסוק יט), לֹאמֵר שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּתָה מִנְּחֻלַּת אַבְרָהָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִתְּנָה לְכֵנִי לוֹט בְּעִבּוֹר אַבְרָהָם, וְכֵמוֹ שֶׁכָּתַב רִש"י עֲצֻמוֹ (בפסוק ה) שְׁנִתְּנָה שְׁתֵּים לְכֵנִי לוֹט בְּשִׁכְרֵי שֶׁהָלַךְ אִתּוֹ לְמַצְרִים וְשָׁתַק עַל מָה שֶׁאִמֶּר עַל אֲשֶׁתּוֹ אֲחֹותִי הִיא. וְעוֹד שֶׁהָרַב בְּעֲצֻמוֹ כָּתַב בְּעֲשׂוֹ, עֲשֵׂר עַמִּים נִתְּנִי לוֹ לְאַבְרָהָם, שְׂבָעָה לָכֶם, וְקִינִי וְקִנְיִי וְקַדְמוֹנִי הֵן עֲמוֹן וּמוֹאֵב וְהָרִשְׁעִיר אַחַת מֵהֶן לַעֲשׂוֹ וְהַשְׁתִּים לְכֵנִי לוֹט:

וְאִם כֵּן הָרִי אֶרֶץ עֲמוֹן וּמוֹאֵב וְהָרִי שְׂעִיר מִנְּחֻלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הִיא עַל כָּל פְּנִים, וְלָמָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמִשְׁהָ שֶׁלֹּא יִהְיֶה סְבוּר שֶׁהִיא אֶרֶץ הַרְפָּאִים שֶׁל אַבְרָהָם, מָה בֵּין קִינִי וְקִנְיִי וְקַדְמוֹנִי לְרַפָּאִים. וְעוֹד כִּי

(יא) רָפְאִים יִחַשְׁבוּ אֶפְיָהֶם פְּעֻנְקִים וְהַמָּאֲלִים יִקְרְאוּ לָהֶם אַמִּים:

יא גבראי מתחשבין אף אנון בגבראי ומואבאי יקרון להון אימתני:

כ"י • רָפְאִים יִחַשְׁבוּ וְגו' • רָפְאִים הָיוּ נִחְשָׁבִים אוֹתָם אַמִּים פְּעֻנְקִים הַנִּקְרָאִים רָפְאִים, עַל שֵׁם שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָם, יֵדִיו מִתְרַפּוֹת. אַמִּים • עַל שֵׁם שְׂאִימָתָם מְטֹלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן "וּבִשְׁעִיר יִשְׁבוּ הַחֹרִים" וְנִתְּנִים לְבְנֵי עָשׂוּ.

(יב) וּבִשְׁעִיר יִשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנֶיךָ וּבְנֵי עָשׂוּ יִירָשׁוּם וַיִּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר-נָתַן יְהוָה לָהֶם:

יב ובשעיר יתיבו חראי מלקדמין ובני עשו תרכנון ושצינון מקדמיהון ויתיבו באתריהון כמא די עבד ישראל לארעא ירשתה דיהב יי להון:

כ"י • יִירָשׁוּם • לְשׁוֹן הָוָה. כְּלוּמַר, נִתְּנִי בָהֶם כֹּחַ שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

(יג) עָתָה קָמוּ וְעָבְרוּ לָכֶם אֶת-נַחַל זָרָד וְנַעֲבֹר אֶת-נַחַל זָרָד:

יג עפנה קמו ועברו לעכם את-נחל זרד ונעבר את-נחל זרד:

(יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר-הִלְכְּנוּ מִקִּדְשׁ בְּרִנֵּעַ עַד אֲשֶׁר-עָבַרְנוּ אֶת-נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד-הֵם כָּל-הַדּוֹר אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

יד ויומיא די הלכנא מרקם גיאה עד די עברנא ית נחלא זרד תלתין ותמני שנין עד דסף כל דרא גברי מגיחי קרבא מגו משריתא כמא די מייס יי להון:

(טו) וְגַם יִד-יְהוָה הִיִּתָּה בָּם לְהַמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תָּמָם:

טו וראף מחא מן קדם יי הות כהון לשצייתיהון מגו משריתא עד דשלימו:

כ"י • הִיִּתָּה בָּם • לְמַהֵר וּלְהַמָּם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁלֹּא יִגְרְמוּ לְבִנְיָהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-תָּמּוּ כָּל-אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקֶּרֶב הָעָם: ׀

טז ויהיה כד שלימו כל גברי מגיחי קרבא לממת מגו עמא:

כ"י • וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-תָּמּוּ וְגו'.

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

יז ומליל יי עמי למימר:

כ"י • וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי וְגו' • אָבָל מִשְׁלוֹחַ הַמֶּרְגָּלִים עַד כָּאן, לֹא נֹאמַר בִּפְרָשָׁה [זו] "וַיְדַבֵּר", אֲלָא "וַיֹּאמֶר", לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכָּל שְׁלוֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נֹזְפִים, לֹא נִתְּיַחַד עִמּוֹ הַדְּבוּר בְּלִשׁוֹן חֶבֶה פָּנִים אֶל פָּנִים וַיֵּשׁוּב הַדַּעַת, לְלַמֶּדֶךָ שֶׁאִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה עַל הַנִּבְיָאִים אֲלָא בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל. אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצֵאִים בַּצָּבָא.

(יח) אֶתְּה עֲבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָרָי:

יח אַתָּה עֲבֵר יוֹמָא דִּין יֵת תְּחוּם מוֹאָב יֵת
לְחֵית:

(יט) וְקִרְבַּתְּ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרֵם וְאֶל־תִּתְּגֵר בָּם
כִּי לֹא־אֵתָן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֵשָׁה כִּי לְבְנֵי־לֹט
נִתְּתִיהָ יְרֵשָׁה:

יט וְתִקְרַב לְקַבֵּל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא תִצְוֹר עֲלֵיהוֹן
וְלֹא תִתְּגֵר לְמַעַבְד עַמּוֹן קִרַּב אָרִי לֹא
אֵתָן מֵאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה אָרִי לְבְנֵי
לֹט יִהְיֶה יִרְשָׁה:

כז"י[יח-יט] אַתָּה עֲבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב וְגו' וְקִרְבַּתְּ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן • מִכָּאן שְׁאֶרֶץ עַמּוֹן לְצַד צָפוֹן.

(כ) אֶרֶץ־רַפָּאִים תִּחְשַׁב אֶפְרַיִם רַפָּאִים יִשְׁבוּ־בָהּ
לְפָנִים וְהַעֲמָנִים יִקְרָאוּ לָהֶם זִמְזָמִים:

כ אֶרֶץ אֶפְרַיִם מִתְחַשְׁבָּה אֶף הִיא גְּבֻרָא
וְיִתְיָבוּ בָּהּ מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאִי קָרְן לְהוֹן
חֲשָׁבָנִי:

כז"י אֶרֶץ־רַפָּאִים תִּחְשַׁב • אֶרֶץ רַפָּאִים נִחְשָׁבֶת אֶף הִיא, לְפִי שֶׁהַרַפָּאִים יִשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים, אָבֵל לֹא זוֹ הִיא
שְׁנִיתִי לְאַבְרָהָם.

(כא) עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעֹנָקִים וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה
מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם:

כא עַם רַב וְסָגִי וְתִקְיָה כְּגִבְרָא וְשַׁעֲנוֹן יִי
מִקְדָּמִיהוֹן וְתִרְכָּנוֹן וְיִתְיָבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:

(כב) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבְנֵי עִשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁעִיר אֲשֶׁר
הַשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כב כַּמָּא דִּי עֲבַד לְבְנֵי עִשָׂו דִּיתְכִּין בְּשִׁעִיר
דִּי שְׂעִי יֵת חוֹרָאִי מִקְדָּמִיהוֹן וְתִרְכָּנוֹן
וְיִתְיָבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הַדִּין:

(כג) וְהָעָוִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצִירִים עַד־עֹזָה כְּפִתָּרִים
הַיִּצְאִים מִכְּפִתָּר הַשְּׁמִידִם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם:

כג וְעוֹאִי דִיתְכִּין בְּדַפִּית עַד עֹזָה כְּפוּטָקָאִי
דְּנִפְקוּ מִכְּפוּטָקָאִי שְׁעֲנוֹן וְיִתְיָבוּ
בְּאַתְרֵיהוֹן:

כז"י וְהָעָוִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצִירִים וְגו' • (חולין ס) עוֹיִם | שְׁנֵאמַר: "חֲמִשָּׁת סַרְגֵּי פִלְשְׁתִּים: הָעֲזָתִי,
מִפִּלְשְׁתִּים הֵם, שְׁעֲמָהֶם הֵם נִחְשָׁבִים בְּסִפְרֵי הַשֵּׁשׁ | וְהָאֲשֻׁדִּי, וְהָאֲשֻׁקְלוֹנִי, הַגָּתִי, וְהָעֲקָרוֹנִי וְהָעוֹיִם".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהֵם יוֹשְׁבִים תַּחְתָּם. וְהִנֵּה הַכְּפִתָּרִים
שֶׁהֵם מִבְּנֵי מִצְרַיִם (שם פסוקים יג יד) וְאֵינָם
מִמִּתְנַת אֲבָרָהֶם, אֲרָצָם הִיא שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהַכְּפִתָּרִים לָכְדוּ אוֹתָהּ
מִבְּנֵי כְּנָעַן:
וְהַכְּתוּב שְׁאָמַר עַל אֶרֶץ פִּלְשְׁתִּים (שם
כז) כִּי לֹךְ וּלְזַרְעֶךָ אֵתָן אֶת
כָּל הָאֲרָצָה הַזֹּאת, מִן הַשָּׁעַר הַזֶּה הַיָּדֵה,
כִּי הָאֶרֶץ הַזֹּאת הִיא הַיָּדֵה מִתְחַלֶּה לְבְנֵי
כְּנָעַן. וּמִפְּנֵי זֶה הוֹרִישוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי
הַיֹּשֻׁעַ חֲמִשָּׁת סַרְגֵּי פִלְשְׁתִּים הָעֲזָתִי
וְהָאֲשֻׁדִּי הָאֲשֻׁקְלוֹנִי הַגָּתִי וְהָעֲקָרוֹנִי
וְהָעוֹיִם (יהושע יג א), שֶׁהָיוּ כָּלָם יוֹשְׁבֵי
גְבוּל הַכְּנָעֲנִי בְּעֹזָה וּבְאֲשֻׁקְלוֹן
וּבְאֲשֻׁדִּי וְעֲקָרוֹן, וְעַל שֵׁם מְקוֹמָם הֵם

עֲצָמָם, כִּי עוֹג הַיּוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרוֹת מֵהֶם,
כְּמוֹ שְׁאָמַר (בראשית יד ט) וַיִּכּוּ אֶת רַפָּאִים
בְּעֶשְׂתֵּרוֹת קְרִינִים, וּבִיהוֹשֻׁעַ (ז טו)
וּבִרְאֵת לֹךְ שָׁם בְּאֶרֶץ הַפְּרָזִי וְהַרַפָּאִים.
וְלָכֵן יֹאמַר הַכְּתוּב בְּגִבּוּל מוֹאָב וְעַמּוֹן
כִּי לְרַפָּאִים יִחְשַׁב, וְהַמּוֹאָבִים וְהָעַמּוֹנִים
הֵם שֶׁשָּׁנוּ לָהֶם שְׁמוֹת אֲחֵרִים, אֲמִים
וְזִמְזָמִים: תורה כא
(כג) וְהָעָוִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצִירִים עַד
עֹזָה. יֹאמַר כִּי הָעוֹיִם הַיּוֹשְׁבִים
בְּעֵרֵי הַחֲצִירִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוּמָה
סָבִיב, עַד עֹזָה שֶׁהוּא גְבוּל הַכְּנָעֲנִי,
כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (בראשית י ט) וַיְהִי גְבוּל
הַכְּנָעֲנִי מִצִּידֹן בְּאֶבְרָה גְרָרָה עַד עֹזָה,
הַכְּפִתָּרִים שֶׁיִּצְאוּ מִכְּפִתָּר הַשְּׁמִידִים

(כ) תִּחְשַׁב. שְׁהִיא בְּחִשְׁבוֹן אֶרֶץ
רַפָּאִים, כְּלוּמַר שֶׁהִיא מִכְּלָלָהּ,
וְכֵן מִן הַשִּׁיחור אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם
וְעַד גְּבוּל עֲקָרוֹן צְפוֹנָה לְכְּנָעֲנִי תִּחְשַׁב
(יהושע יג א), וְכֵן בְּנֵי רְמוֹן הַבְּאֵרִיתִי מִבְּנֵי
בְּנִימִן כִּי גַם בְּאֵרוֹת תִּחְשַׁב עַל בְּנִימִן
(ש"ב ד א):
וְאֲפֹשֶׁר שֶׁגַם כֵּן פֵּרוּשׁ "וַיִּחְשְׁבוּ אֶף הֵם"
הַכְּתוּב לְמַעֲלָה, יֹאמַר הָאֲמִים
אֲשֶׁר יִשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים גַּם הֵם יִחְשְׁבוּ
רַפָּאִים, שֶׁהִיוּ מִכְּלָלִם וְהֵם כְּעֹנָקִים,
וְלָכֵן יִקְרָאוּ אוֹתָם אֲמִים, וְהוּא הַנִּכּוֹן:
וְהִנֵּה אֶרֶץ רַפָּאִים הִיא גְדוֹלָה מְאֹד,
וְלִקְחוּ מֵהֶם מוֹאָב וְלִקְחוּ מֵהֶם
בְּנֵי עַמּוֹן, וְנִשְׁאָרָה מִמֶּנָּה לְרַפָּאִים

ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם, והבאתי עליהם

וכל הנעשה ממנה. אמר תחלה, כי האמים גם הם מן הרפאים וירש אותם מואב, וחור ואמר כי החורי אשר הם גם כן מן רפאים ירש אותם עשו, וחור עוד ואמר כי ארץ בני עמון אף היא ארץ רפאים ואסר כל זה לישראל. ועוד ספר, כי גם כפתורים היוצאים מכפתור לקחו מארצם והיא מתרת לישראל, והזכיר יהושע ארץ הפרזי והרפאים (יהושע יז טו):

אבל רש"י כתב, עוים מפלשתיים הם, שעמהם נחשבים בספר יהושע (יב א) העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים, ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך לא יכלו ישראל ללכת בארצם, ולהוציאם מארצם, הבאתי עליהם כפתורים והשמידים וישבו תחתם, ועכשיו אתם מתרים לקחת מידם:

ולא נתפנו אצלי דברים הללו, כי הכתוב לא ימנה העוים מפלשתיים, אבל ימנה חמשת סרני פלשתיים ויזכירם ואחרי כן יזכיר העוים בעם אחר, יאמר כי מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה הכל תחשב מארץ כנען, חמשת סרני פלשתיים אשר ימנה וגם העוים שהם גוי אחר. ולדברי הרב הנה התרו העוים שירשו אותם כפתורים, ושאר סרני פלשתיים מי התיירם, ולמה יבשו את כלם, כי יהושע הוא המכבש את הפלשתיים והעוים. ועוד למה תהיה ארץ פלשתיים לאברהם כלל, ולמה הצרך אבימלך לביתו בזה ופלשתיים מבני מצרים היו וכן הכפתורים, ואינם מעשר עממיו:

אבל הדבר בהפך, כי הכפתורים והפלשתיים השמידו מן הכנענים, כי אבימלך מלך גרר הנה, והעזתי יושב בעזה, וצידון עיר פלשתיים, ואלה מגבול הכנעני הם שנאמר ויהי גבול הכנעני מצידון באכה גררה עד עזה:

והנראה בעיני, כי פלשתיים וכפתורים נחשבו עם אחר, וכן אמר הכתוב (ירמיה מז ד) כי שדר ה' את

ובאשר עינתי בזה מצאתי כי הדבר אמת ויציב ונכון וקים. כי השבעה גוים שירשו ישראל שהזכירם משה רבינו להם כמו שאמר (להלן א) ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרנזשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסי שבעה גוים רבים ועצומים, והשש מאלו נזכרים במתנתו של אברהם, והחוי לא נזכר שם, ועל כל פנים הוא הרפאים או מן קיני קנזי וקדמוני, ורבותינו (ב"ר שם) כלם אמרים כי קיני קנזי וקדמוני לא נחלו ישראל ועתיד להנחילם להם, ובהם נאמר ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך (להלן יט ט), וכן לא הזכיר בשום מקום שנחלים בימי יהושע, אם כן הרפאים שנתן לאברהם הוא החוי שהוא הבן הששי לכנען (בראשית י יז), ואביו קרא לו חוי, ובימי אברהם בנו לו רפאים:

ועל דעתי הוא שם מכנה מן החוי, על שם חר פתן ומאורת צפוני (ישעיה יא ט), כי הטמונים בעפר יקרא הלשון רפאים, כמו הרפאים וחללו מתחת מים ושכניהם (איוב כו ט), וארץ רפאים תפיל (ישעיה כו ט):

והנה בני החוי הזה רבו למעלה, ובאשר נפוצו משפחות הכנעני נחלה המשפחה הזאת ארצות גדולות, ומהם שתקרא ארץ רפאים ומהם חורים ומהם עוים, ובכללם כלם חוי וכלם רפאים, באשר בעמנו אפרים יהודה וישראל ובכללם כלם ישראל. והשמות האלה כלם מתוארים מן החוי, כי באשר היה שמו חוי בנו לו מן חויא רפאים, שהנחש שוכן בחורי עפר, והחורי והעזי על שם הנחש כמו כן, באשר פרשתי (לעיל פסוק י):

והקדוש ברוך הוא נתן לאברהם הרפאים בכללם, ומשה יזכיר לישראל החוי השם הראשון שקרא לו אביו, כי ארץ רפאים בימי משה כבר נחלקה וממנה אסורה לישראל:

והנה הכתוב בא להזכיר בקאן ענין כל ארץ החוי שהם הרפאים

נזכרים, כי השמידו העוים שהיו מבני כנען היושבים בגבול הכנעני מצידון באכה גררה עד עזה וישבו תחתם, וצידון גם היא לפלשתיים, כמו שכתוב (יואל ד ד) וגם מה אתם לי צר וצידון וכל גלילות פלשת:

ועל דעתי העוים הם החוים, כי המנהג בכתוב שיחליפו השמות באשר אמרנו (לעיל פסוק י) בהיותם מורים על ענין אחר, והנחש יענת עצמו בדרך. ובבראשית רבה (כו ב) אמר רבי אלעזר ברבי שמעון שהיו בקיאים בעפרות כנחש, בגלילא צוחין לחויה עויה. ונהגו בו חכמים לקרותו עכנא ולקרותו חכינא. ואמר רבא (ד נה ע"ב) ויגתה לו וישמע תחנתו (הרי"ב לג א), אמר רבי לוי בערבא צוחין לחתירה עתירה. ואמר (איכה רבה ב א) איכה יעיב באפו ה' (איכה ב א), אמר רבי חמא ברבי חנינא איך חייב ה' ברגזו, אית אתרא דצוחין לחיבא עיבא, חקים עקים, ומרגל הוא בלשון. ומה עויה אומר בדרך זה, על רבי חזיה:

וכן נהגו רבותינו לומר על "הסח הדעת" שהוא במקום "הסע הדעת", ובירושלמי לעולם "הסיע", ובמשנה, והסיע את לבו מלאכל. וכן אמרו המפרשים בעושו ונאו כל הגוים (יואל ד יא), שהוא חושן. ובמכילתא (בא ז) רבי יאשיה אומר אל תקרי ופסחתי אלא ופסעתי, שהמקום ברוך הוא מדלג על בתי בני ישראל, עשאו מלשון פסיעות, בחלוף חז"ת בע"ן. ועתה השלים להודיענו כל ארץ החוי שאברהם מהם, כי ממנה לעשו והיא אסורה לנו, וממנה לכפתורים ונקח אותה מהם:

ובבראשית רבה (כו ט) מצאתי כי העוים הם רפאים, אמרו בפסוק הנפלים היו בארץ (בראשית ו ד), רפאים הם העוים, רפאים שכל מי שרואה אותם לבו רפה כשענה, עוים שהיו בקיאים בעפרות כנחש וכו'. ועוד אמרו שם (ב"ר מד כג) במתנתו של אברהם, רבי דוסתאי בשם רבי שמואל לפי שאינו מזכיר כאן חוי לפיכך הוא מביא רפאים תחתיהם:

כד קומו סעו ועברו את-נחל ארנן ראה נתתי בידך את-סיחון מלך-חשבון האמרי ואת-ארצו החל רש והתגר בו מלחמה:

(כד) קומו סעו ועברו את-נחל ארנן ראה נתתי בידך את-סיחון מלך-חשבון האמרי ואת-ארצו החל רש והתגר בו מלחמה:

כה יומא הדין אשרי למפן זעתך ודחלתך על אפי עממיא די תחות כל שממיא די ישמעון שמעך ויוועון וידחלון מן קדמך:

(כה) היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על-פני העמים תחת כל-השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך:

כז"י תחת כל-השמים • למד שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג (ספרים אחרים: סיחון), ונודע הדבר תחת כל השמים.

כו ושלחית אנגדין ממדברא דקדמות לנת סיחון מלכא דחשבון פתגמי שלמא למימר:

(כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל-סיחון מלך חשבון דברי שלום לאמר:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בו מלחמה, לא שלח לו דברי שלום אעברה בארצך, כי אם ישמע אליו יהיה עובר על דברי השם, ואם ידע שלא ישמע יהיה שליחותו לריק. ולא תחשב לומר כי היא המצוה שנצטוינו (להלן כ) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום, כי שם כתוב (בפסוק יא) והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך, וכאן אם שמע להם לא היו נוגעים בו כלל.

אבל פרוש "ואשלח מלאכים", כבר שלחתי מלאכים, אבל הקדים דברי השם, לבאר כי הקשה ה' אליהו את רוחו (בפסוק ל), לומר כי הכל סבה מאת השם כי כן אמר לי: תורה כה (כה) וטעם אחל תת פחדך. כנגד ישראל שייקראום כל העמים, ואנשי כנען בלב נמס יצאו לקראתם, אבל הקשה השם את רוחם לאמר טוב מותנו בחרבם מלהיות להם עבדים. כי מזה טעם לומר במשה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים, והוא לא ילחם רק בשני המלכים האלה, אבל היא הבטחה לישראל וליהושע, באשר אמר לו (להלן א כא) עיניך הוראות וגו'. וזה טעם החל רש לרשת את ארצו (פסוק לא): תורה כו

ליד אחיהם, וה' גאלם משם וחרו למקומם לא ידענו באי זה דור מן הדורות: והנה פלשתים יושבי ארץ כנען הם, ולכך אמר הכתוב (צפניה ב ה) דבר ה' עליכם כנען ארץ פלשתים והאבדתיך מאין יושב. וכן ישראל לא הורישו פלשתים עד שעבר זמן השבועה, שמתו שלשה דורות מן הפלשתים באותה הארץ של אבימלך, וכן אמרו במדרש (מכילתא ריש בשלח), כי קרוב הוא, קרובה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, עדן נבדו קים. והו הראוי והנכון בענין הזה: אבל בגמרא בפרק ואלו טרפות (חולין ס) אמרו בדברי רש"י במחלקת. ורב אמר התם עוים מתימן באו, ותניא פותיה. ותימן ירע אדום, בדרביב וירמיה מט ז לאדום זה אמר ה' צבאות האין עוד חכמה בתימן, וזה אפשר הוא. ויאמר הכתוב כי העוים שהם מפני עשו קצת ארצם טהרה ביד הכפתורים בעמון ומואב שטהרו בסיחון. ומה שכתבתי הוא הטוב והישר: תורה כד (כד) ראה נתתי בידך את סיחון. הדבור הזה הוא האמור למשה (פסוק לא) ראה החולותי תת לפניך, וקדם לכן שלח לו מלאכים ממדבר קדמות. כי אחרי שיצונו השם החל רש והתגר

פלשתים שארית אי כפתור, וזה טעם "כפתורים היוצאים מכפתור", כי יצאו מכפתור עם מעט לגור באשר ימצאו והשמידו את העוים היושבים עד עזה שהם מזרע כנען, וישבו תחתם בעזה ואשקלון ואשדוד וגת ועקרון. והכל מגבולות כנען, וחלקו אותה לחמשה סרניהם, ושם הגלילות ההם פלשת ונקראו גם הם פלשתים, ונשאר לעוים יתר ארצם באשר הזכיר יהושע. וזהו שאמר (שם) פלשתים שארית אי כפתור, כי פלשתים הם, וזה טעם אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתורים (בראשית י יד), כמו שפרשתי שם: ומה שאמר הכתוב (עמוס ט ז) הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתיים מכפתור וארם מקיר, יספר מלחמות ה', כי הוא אשר העלה את ישראל מארץ מצרים באותות ובמופתים ובמלחמה, והעלה פלשתים מכפתור ארצם, כי הוציאם משם לתת להם בנס גדול את העוים, והשמידום וישבו תחתם, ועזבו כפתור לאחיהם. או שהיה הענין באשר הזכירתי, כי העוים בני כנען יושבי הארץ בראשונה היה שמם פלשתים, כי שם הארץ פלשת, והכפתורים היוצאים מכפתור באשר השמידום הגלו מהם לכפתור ארצם, אשר היא מכלל ארץ מצרים

בשלוש, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום.
דבר אחר: "ממדבר קדמות", ממך למדתי שקדמת
לעולם. כל היית לשלח ברק אחד ולשרף את
המצריים, אלא שלחתי מן המדבר אל פרעה
לאמר: "שלח את עמי!" במתון.

כ"י ממדבר קדמות • אף-על-פי שלא צוני
המקום לקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני,
מן התורה שקדמה לעולם: בשבא הקדוש-ברוך-
הוא לתנה לישראל, חזר אותה על עשו וישמעאל,
וגלוי לפניו שלא יקבלוהו, ואף-על-פי-כן פתח להם

כו אעבר בארץ בארץ בארץ בארץ אצל לא
אסטי ימינא ושמאלא:

(כו) אַעְבְּרָה בְּאַרְצֵךְ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֲלֶיךָ לֹא אֶסֹּר
יְמִין וּשְׂמָאוֹל:

כח עבירא בכספא תנן לי ואיכיל ומנא
בכספא תנן לי ואשתי לחוד אעבר ברגלי:

(כח) אָכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאִכְלֹתִי וּמִים בַּכֶּסֶף
תִּתֵּן-לִי וְשִׁתִּיתִי רַק אַעְבְּרָה בְּרַגְלִי:

כט כמא די עבדו לי בני עשו דיתבין בשעיר
ומואבאי דיתבין בלחית עד דאעבר ית
ירדנא לארעא דני אלהנא יהב לנא:

(כט) בְּאֶשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְּנֵי עֵשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשֵׁעִיר
וְהַמּוֹאָבִים הַיִּשְׁבִּים בְּעַר עַד אֲשֶׁר-אָעֵבֶר אֶת-
הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

כ"י בְּאֶשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְּנֵי עֵשׂוֹ • לא לענן לעבר בארץ, אלא לענן מכר אכל ומים. עד אשר-אעבר
את הירדן • מוסב על "אעברה בארץ".

ל ולא אבי סיחון מלכא דחשבון למשבון
למעבר בתחומה ארי אקשי יי אלהי ית
רוחה ותקיף ית לבה בדיל לממסרה בידך
פיומא הדין:

(ל) וְלֹא אָבִי סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשַׁבּוֹן הָעֵבְרָנוּ בּוֹ כִּי
הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-רוּחוֹ וְאָמַן אֶת-לִבּוֹ
לְמַעַן תִּתֵּן בְּיָדְךָ בַּיּוֹם הַזֶּה: ׀

♦ יום שישי ח' מנחם-אב ♦

לא ואמר יי לי חזי שריתי לממסר קדמך ית
סיחון ונת ארעה שרי לתרכותה למירת ית
ארעה:

(לא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הִחַלְתִּי תַת לִפְנֶיךָ
אֶת-סִיחֹן וְאֶת-אֲרָצוֹ הִחַל רֶשֶׁת לָרֶשֶׁת אֶת-אֲרָצוֹ:

כ"י החלתי תת לפניך • כפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה, והדריכו על צנארו.

לב ונפק סיחון למדמיתנא הוא וכל עמה
לאגהא קרבא ליהי:

(לב) וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתָנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
יְהֻצָּה:

כ"י וַיֵּצֵא סִיחֹן • לא שלח בשביל עוג לעזר לו, ללמדך שלא היו צריכין זה לזה.

לג ומסרה יי אלהנא קדמנא ומחנא יתה וית
בנוהי וית כל עמה:

(לג) וַיִּתְּנָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנֶּךָ אֹתוֹ וְאֶת-בָּנָיו
וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ:

כ"י וַיֵּצֵא סִיחֹן • "בנו" כתיב, שהיה לו בן גבור כמותו.

(ד) וּנְלַכְדוּ אֶת-כָּל-עָרָיו בְּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת-כָּל-
עִיר מִתָּם וְהַנָּשִׁים וְהַחָפְזִים לֹא הִשְׁאֲרָנוּ שָׁרִיד:

כַּחֲמָה וּבְגָדִים, וְלֹא נָטְלוּ כִּי-אִם כָּסֶף וְזָהָב, לְכָף
נָאֵמַר: "בְּזוֹנוֹ לָנוּ", לְשׁוֹן בְּזִיוֹן, כִּף נִדְרַשׁ בְּ"סִפְרֵי"
בְּפִרְשֵׁת (במדבר כה) "וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׁטִים".

(ה) רַק הַבַּחֲמָה בְּזוֹנוֹ לָנוּ וְשָׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר
לְכָרְנוּ:

(ו) מִעֲרֵעַר אֲשֶׁר עַל-שַׁפְת־נַחַל אֲרָנָן וְהָעִיר אֲשֶׁר
בְּנַחַל וְעַד-הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שָׁגְבָה
מִמֶּנּוּ אֶת-הַכָּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:

(ז) רַק אֶל-אֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹן לֹא קִרְבַּת כָּל-יָד נַחַל יַבֶּק
וְעָרֵי הָהָר וְכָל אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כַּחֲמָה וְנַחַל יַבֶּק • כָּל אֶצֶל נַחַל יַבֶּק. וְכָל אֲשֶׁר-צִוָּה ה' • שְׁלֹא לְכַבֵּשׁ, הַנַּחֲנוּ.

ג (א) וַנִּגְפֹן וְנִצַּל הָרָדָּף הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן
לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי:

כַּחֲמָה וְנִגְפֹן וְנִצַּל • כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלֵיָה.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידָךְ נָתַתִּי
אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשָׁבוֹן:

כַּחֲמָה אֶל-תִּירָא אֹתוֹ • וּבְסִיחֹן לֹא הִצְרַךְ לִזְמֹר "אֵל
תִּירָא אוֹתוֹ", אֵלָּא מִתִּירָא הָיָה מִשֶּׁה שְׁלֹא תַעֲמַד לוֹ

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת-עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן
וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וַנִּבְּהוּ עַד-בִּלְתִּי הִשְׁאִיר-לוֹ שָׁרִיד:

ג וּמִסֵּר יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ אֶף יֵת עוֹג מֶלֶךְ
דְּמִתְּנוּ וְיֵת כָּל עַמּוֹ וּמִחֲנוּהִי עַד דְּלֹא
אֲשַׁמָּר לָהּ מִשְׁזֵב:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ד) וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר מִתָּם
וְהַנָּשִׁים וְהַחָפְזִים. שְׁהִיוּ מִן
הָאֲמֹרִי, וַנִּצְטוּוּ בָּהֶם, שְׁנֵאֲמַר (להלן כ
ט) רַק מִעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִ'
אֶלְהִיקָה נֹתֵן לָהּ נַחֲלָה לֹא תַחֲזִיקָה כָּל

לְשָׁלוֹם, שְׁהוּא יֵצֵא אֵלָיו לְמַלְחָמָה
קָדָם שָׂבָא לְעִיר שְׁלוֹ כָּלָל, וּבְכָר
פְּרִשְׁתִּי הָעֵנִין בְּסִדֵּר זֹאת חֻקַּת (במדבר
כא כא): תורה לה

נִשְׁמָה, וְאֵף עַל פִּי בֵן פֶּתַח לָהֶם
בְּשָׁלוֹם שֶׁבָּהּ הִיא הַמִּצְוָה כַּאֲשֶׁר
אָפְרָשׁ בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (להלן כ י).
אָבָל לְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לֹא קָרָא

(ד) וּנְלַכְדָּ אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעַת הַהוּא לֹא הָיְתָה קִרְיָה
אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב
מִמְלַכְתָּ עֹג בַּבְּשָׁן:

כ"ט • חֶבֶל אֲרָגָב • מְתַרְגְּמִינָן: 'בית פֶּלֶךְ טְרוֹכֹנָא',
וְרֵאִיתִי תַּרְגוּם יְרוּשָׁלַּיִם ב'מגלת אֶסְתֵּר', קוֹרָא
לְפִלְטִין 'טְרוֹכֹנִין'. לְמַדְתִּי "חֶבֶל אֲרָגָב", הַפְּרָכְיָא,
הַיֵּכַל מֶלֶךְ, כְּלוּמַר שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְרָאוֹת עַל שְׁמָהּ, וְכֵן

(ה) כָּל־אֱלֹהֵי עָרִים בְּצֻרַת חוֹמָה גְּבוּהָה וְלִתְתֵּיהֶם
וּבְרִיחַ לְכַד מַעְרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד:

כ"ט • מַעְרֵי הַפְּרָזִי • פְּרֻזוֹת וּפְתוּחוֹת בְּלֹא חוֹמָה, וְכֵן "פְּרֻזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַּיִם".

(ו) וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחָן מֶלֶךְ חִשְׁבּוֹן
הַחֲרָם כָּל־עִיר מֵתָם הַנָּשִׁים וְהַחָפָּץ:

כ"ט • הַחֲרָם • לְשׁוֹן הָזָה, הֵלֶךְ וְכֻלּוֹת.

(ז) וְכָל־הַהִבְהֶמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בְּזוּגוֹ לָנוּ:

(ח) וַנִּקָּח בְּעַת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמּוֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָנָן עַד־חֶר
חֶרְמוֹן:

כ"ט • מִיַּד • מִקְּשׁוֹת.

(ט) צִידֹנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִין וְהָאֱמּוֹרִי יִקְרָאוּ־לוֹ
שְׁנִיר:

כ"ט • צִידֹנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן וְגו' • וּבִמְקוֹם אַחֵר
הוּא אוֹמֵר: "וְעַד־הַר שִׂיאֵן הוּא חֶרְמוֹן", הָרִי לוֹ
אֲרָבֶעָה שְׁמוֹת, לָמָּה הִזְכַּרְנוּ לְפָתַח? לְהַגִּיד שֶׁכַּחַד

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) צִידֹנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִין.
וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (להלן ד'
מח) עַד הַר שִׂיאֵן הוּא חֶרְמוֹן, הָרִי לוֹ
אֲרָבֶעָה שְׁמוֹת, לְהַגִּיד שֶׁכַּחַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
שֶׁהָיוּ אֲרָבֶעַ מַלְכוּיּוֹת מִתְּפָאֲרוֹת בָּכָּה,
זֶה אוֹמֵר עַל שְׁמִי יִקְרָא וְזֶה אוֹמֵר עַל
שְׁמִי יִקְרָא, לְשׁוֹן רַשִׁי מִדְּבַרֵי אֲגֻדָּה
(ספרי עקב לו):
וַיִּתְּבוּ שִׁינֵיהֶם הַשִּׁבְחָה הַזֶּה כֶּה, אֲבָל

עַקֵּר הַכְּתוּב לֹאִמַּר כִּי צִידֹנִים בְּנֵי
בְּכוֹר כְּנָעַן יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִין
בְּהִיּוֹתוֹ בֵּינָם מִלֻּפְּנִים, וְהָאֱמּוֹרִי הַיּוֹשֵׁב
בָּהּ עֲכָשִׂיו אֲשֶׁר מֵהֶם יִלְכְּדוּ אוֹתוֹ
יִשְׂרָאֵל יִקְרָאוּ לוֹ שְׁנִיר, וְהוּא שֶׁלֵּג
כְּלָשׁוֹן כְּנָעַן כְּמוֹ שֶׁרַשִׁי מַעֲדֵל עָלָיו,
וְכֵן תַּרְגָּם אוֹנֵקְלוֹס, וּבְעֵבֶר שֶׁהוּא הַר
הַשִּׁלֵּג וּמִפְּנֵי הַקִּרְיֹת יִהְיֶה חֶרֶם יִקְרָא
חֶרְמוֹן וְהוּא לוֹ שֵׁם כְּנָעִי. וְאוּלַּי גַּם

שְׂרִין בְּלָשׁוֹן הַצִּידוֹנִים שֵׁם שְׂרִירָה
עַל כֶּה, וְשֵׁם הָהָר שִׂיאֵן:
[וְהַכְּתוּב שֶׁאִמַּר (שח"ד ח) מֶרֶאֶשׁ שְׁנִיר
לְחֶרְמוֹן, יִקְרָאנוּ בְּשֵׁנִי כְּנָעִין,
מֶרֶאֶשׁ הַשִּׁלֵּג וְהַחֲרָם, אוֹ טַעְמוֹ מֶרֶאֶשׁ
שְׁנִיר וּמִכָּל הָהָר. וְכֵן מִה שֶׁאִמַּר בְּדִבְרֵי
הַיִּמִּים (א ה כג) וּבְנֵי חֲצִי שָׁבַט מְנַשֶּׁה
יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ מִבְּשָׁן עַד בַּעַל חֶרְמוֹן
וְשְׁנִיר וְהָרֵי חֶרְמוֹן הֵמָּה רֶבִי, גַּם כֵּן

י כל קרני מישור וכל גלעד וכל דמתנן עד
סלכה ואדרעי קרני מלכותא דעוג במתנן:

(י) כל ערי המישור וכל-הגלעד וכל-הבשן עד-
סלכה ואדרעי ערי ממלכת עוג בבשן:

יא ארי לחוד עוג מלכא דמתנן אשתאר
משאר גברינא הא ערסה ערסא דפרזלא
הלא היא ברבת בני עמון תשע אמין ארפה
וארבע אמין פתיה באמת מלך:

(יא) כי רק-עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים
הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון
תשע אמות ארפה וארבע אמות רחבה באמת-
איש:

• (בראשית יד): "ויבא הפליט", זהו עוג. באמת-איש •
באמת עוג.

כ"י • מיתר הרפאים • שהרגו אמרפל וחבריו
בעשתרות קרנים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז עמ' 7)

יחטא הבן ויך דף אחרי מותרות, דבר שיפגע, בסופו של
דבר, גם בבריאות הגוף. ומפלת עוג היתה בדרך הטבע,
לא בדרך נס, שהרי משה רבנו קפץ והכהו בחרב בקרסליו
(רש"י סוף פרשת חוקת), שהיא פעלה טבעית. לומר לך: גם
בריאות הגוף - ונצחון גשמי - תלויה בבריאות הנפש,
הבאה על ידי אמונה שלמה באלקים.

הנה ערשו ערש ברזל, הלא היא ברבת בני עמון (ג, יא)
ערשו: עריסה של קטן (רשב"ם) שטתו של 'עוג מלך
הבשן' היא, שבחנוד קטנים העקר הוא בריאות הגוף, 'ערש
ברזל'. והוא הפיץ ופרסם שטה זו ברב עם, בעיר הבינה -
רבת בני עמון. אף האמת היא, שגם בריאות הגוף חייבת
להיות מבוססת על רוחניות ואמונה, כי בלאו הכי, למה לא

יבנות ארצא הדא וריתנא בעדנא הדיא
מעריצ די על נחלא דארנן ופלגות טורא
דגלעד וקרנוהי ויהבית לשבטא דראובן
ולשבטא דגד:

(יב) ואת-הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער
אשר-על-נחל ארנן וחצי הרהגלעד ועריו נתתי
לראובני ולגדי:

של מקרא אלא לסופו, על "נתתי לראובני ולגדי",
אבל לענן ירשה - עד הר חרמון היה.

כ"י • ואת-הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא •
האמורה למעלה: "מנחל ארנן ועד הר חרמון".
מעריצ אשר-על-נחל ארנן • אינו מחבר לראשו

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

כי ערשו ושניר וכל ההר שהוא הר
חרמון. אבל "בעל חרמון", עיר או
מגדל קראו לו בעל, או שהיה שם
נעבד אחד מהבעלים:

ויתכן שאחרי היות ישראל בארץ
החלפו השמות קצת, והיה
ההר ההוא גדול וקראו לחלק הגבוה
אשר בראשו שניר, ולחלק השני
חרמון. או הם הרים אחרים קראו להם
כן אחר התורה, ורבים כן, וכן
וחרמונים מהר מצער (תהלים מב): תורה י
א) כי רק עוג מלך הבשן נשאר
מיתר הרפאים הנה ערשו
ערש ברזל וגו'. ענין הפתוב, שבא
להגיד כי עוג זה נקרא מלך האמורי
בעבור כי מלך עליהם, אבל הוא עצמו
מן הרפאים הוא, ולהגיד על גבוהו

וגדלו כי היו הרפאים עם גדול ורם
בענקים, אמר כי ערשו ערש ברזל,
לא יסבל אותו ערש עצים כשאר בני
אדם, והוא בעיר רבה שהיתה עיר
מושבו, וכאשר השמידו בני עמון את
הרפאים כאשר נזכר למעלה (ב כא)
ונלכדה עירו נצל הוא לבדו מידם,
וזהו שנאמר כי רק עוג נשאר מיתר
הרפאים:

והנה נשארה מטתו שמה ברבה אשר
היא עתה לבני עמון, והעמונים
קימו אותה לעדות כי השמידו עם גדול
ורם, והאיש הגבור אשר בגובה ארום
גבוהו וחסן הוא כאלונים לכדו מפניו
מלכותו. וזה טעם "הנה", כלומר הנה
העדות קיימת שהיא ערש ברזל וארפה
ורחבה מאד וקיימת היא ברבת בני עמון,

(יב) ואת הארץ הזאת ירשנו בעת
ההוא. את הארץ הזאת האמורה
למעלה, מנחל ארנן עד הר חרמון
(פסוק ח) ירשנו בעת ההוא. מעריצ אשר
על נחל ארנן, אינו מחבר לראשו של
מקרא אלא לסופו על נתתי לראובני
ולגדי, אבל לענן ירשה, עד חרמון
היה, לשון רש"י:

יג וְשָׁאֵר גִּלְעָד וְכָל דְּמִתָּנָן מִלְּפִנֵּי דְעוּג
יְהִיבִית לְפִלְגֹת שְׂבָטָא דְּמִנְשָׁה כָּל בֵּית פִּלְף
טְרַכּוּנָא לְכָל מִתָּנָן הֵוֵוּא מִתְקַרִי אֲרַעָא
גְּבַרְיָא:

(יג) וְיִתֵּר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבִּשָּׁן מִמִּלְכַּת עֹוג נָתַתִּי
לְחֻצֵי שְׂבַט מְנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל־הַבִּשָּׁן
הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים:

כז"י • הוּוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים • הִיא אוֹתָהּ שְׁנַתִּי לְאַבְרָהָם.

יד יֵאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב עַד־
טְרַכּוּנָא עַד תַּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוֹס וְקָרָא
יְתָהוֹן עַל שְׁמָהּ יֵת מִתָּנָן כְּפִרְנֵי יֵאִיר עַד
יוֹמָא הַדִּין:

(יד) יֵאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב עַד־
גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ
אֶת־הַבִּשָּׁן חֲזַת יֵאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

♦ שבת קודש ט' מנחם-אב ♦

טו וְלִמְכִיר יְהִיבִית יֵת גִּלְעָד:

(טו) וְלִמְכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד:

טז וְלִשְׂבָטָא דְרְאוּבֵן וְלִשְׂבָטָא דְגָד יְהִיבִית
מִן גִּלְעָד וְעַד נַחְלָא דְאַרְנָן גֹּו נַחְלָא וְתַחוּם
וְעַד יוֹבְקָא דְנַחְלָא תַחוּם כְּנֵי עֲמוּן:

(טז) וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אֲרָנָן
תּוֹף הַנַּחַל וְגִבְלָא וְעַד יִבְקַח הַנַּחַל גְּבוּל כְּנֵי עֲמוּן:

כז"י • תּוֹף הַנַּחַל וְגִבְלָא • כָּל הַנַּחַל, וְעַד מַעְבַּר לִשְׁפָתוֹ. כְּלוּמַר, עַד וְעַד בְּכָלל וְיִתֵּר מִכָּאן.

יז וּמִיִּשְׂרָאֵל וַיִּחַדְנָא וְתַחוּמָהּ מִגְּנוֹסֶר וְעַד
יִמָּא דְּמִיִּשְׂרָאֵל יִמָּא דְּמִלְחָמָא תַּחוּת מִשְׁפָּה
מִרְמָתָא מְדִינָתָא:

(יז) וְהָעֲרֻבָה וְהִירְדֵּן וְגִבְלָא מִכְּנֶזֶת וְעַד יַם הָעֲרֻבָה
יָם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֵׁרֶת הַפְּסָגָה מִזְרַחָה:

יח וְהָעֲרֻבָה וְהִירְדֵּן וְגִבְלָא מִכְּנֶזֶת וְעַד יַם הָעֲרֻבָה
יָם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֵׁרֶת הַפְּסָגָה מִזְרַחָה:

כז"י • מִכְּנֶזֶת • מַעְבַּר הִירְדֵּן הַמַּעְרָבִי הִיָּה, וְנַחְלַת
כְּנֵי גָד מַעְבַּר הִירְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְנָפַל בְּגוֹרְלָם רַחֵב

יח וּפְסָגָתָא יִתְכּוֹן בְּעֵדְנָא הִיא לְמִימַר יֵי
אַלְהֵכֶן יִהְיֶה לְכוּן יֵת אֲרַעָא הָדָא לְמִיְתָהּ
מִזְרִין תַּעֲבִירוּן קְדָם אַחִיכֶן כְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל
מִזְרֵי חִילָא:

(יח) וְאַצּוּ אֶתְכֶם בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים
תַּעֲבִירוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חִיל:

כז"י • וְאַצּוּ אֶתְכֶם • לְכֵנִי רְאוּבֵן וְגָד, הִיָּה מְדַבֵּר.
לְפָנֵי אַחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל

לְפָנֵי אַחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ דברים תשד"מ - התנועותיות תשד"מ ד עמ' 2321)

לְעֵסֶק בְּכִיבוּשׁ הָאָרֶץ' - עָלֵיו לְכַבֵּשׁ אֶת 'חִלְקוֹ בְּעוֹלָם'
וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ 'אָרֶץ יִשְׂרָאֵל'. וְקִיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנוּעוֹת

חִלּוּצִים תַּעֲבִירוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם (ג, יח) שְׁהִיוּ גְבוּרִים ...
שְׁנַאֲמַר וְטָרַף זָרָע אֶף קָדְקַד (רש"י) כָּל יְהוּדִי תִּיבִי

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

רְבִימִ: וְיִהְיֶה נִקְרָא מְכַלֵּל אֶרֶץ רְפָאִים עַל שֵׁם
עוּג הַמוֹלֵךְ בָּהּ. אוּ מִפְּנֵי שְׁהִיְתָהּ
מִתְחַלָּה לְרְפָאִים, וְנִשְׁאָרָה לְעוּג, כִּי
הוּא וְהָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ מִיְתֵר
הָרְפָאִים: תּוֹרָה יֵד

הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים. פְּרוּשׁ וְכָל
חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל הַבִּשָּׁן אֲשֶׁר הוּא
נִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים, כְּלִשׁוֹן וְכָל
הַהִקְדִּישׁ שְׁמוּאֵל הָרֵאָה וְשְׁאוּל בֶּן קִישׁ
(וְהָיָא כּו כח), הַהִשְׁיבּוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת (עוּרָא
י ח), שְׁהָיָא בָּהֶם בְּמִקּוּם אֲשֶׁר, וְכֵן

וְהַנִּכְוֵן בְּעִינֵי כִי יֵאֵמַר וְאֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת
שִׁירְשָׁנוּ בַּעַת הַהִיא מַעְרֻעַר,
נָתַתִּי לְרְאוּבֵנִי, וְכֵן וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֵת
הַדֶּרֶךְ יִלְכוּ בָּהּ (שְׁמוֹת יח ס), וְכֵן
רְבִימִ: תּוֹרָה יֵד
(יג) כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל הַבִּשָּׁן

אחת (רש"י ברכה לג, כ), כלומר: אין זמן לעסוק עם ה'זרוע' בפני עצמו ועם ה'ראש' בפני עצמו, בסדר מסדר. וכידוע, שבזמן הזה אין סדר בעבודת הבורים, אלא צריך להיות 'חטף ואכל, חטף ושתי'.

שיש להתגבר עליהם: **קדד** רומז על מניעה שכלית, שנדמה לו לאדם שאין בלחו ללחם מלחמה זו. וזרוע רומז על מניעה גשמית, שקשה לו לותר על עניניו הגשמיים כדי לעסוק בכבוש זה. והיו חותכים הראש עם הזרוע **במקה**

יט לחוד נשיכון וטפלוכו ובעירכוכו ידענא
ארי בעיר סגי לכוכו יתבון קרניכוכו די
יהבית לכוכו:

(יט) **רק נשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי מקנה רב
לכם ישובו בעריכם אשר נתתי לכם:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות כרך ט עמוד 14 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הסבה לטענת בני גר ובני ראובן

כמה טעמים, אך כמון מצינו (יומא עה, א) "הפן . . מוצאין בו כמה טעמים" ויתירה מזו איתא שם "הפן מתהפך לכמה טעמים", שהיו בו טעמים הפכיים, כי הפן היה "לחם מן השמים" (בשלה טזד) - לחם רוחני, ולכן לא היו בו הגבלות גשמיות.

ומכיון שהיו מרגלים ב"לחם רוחני", זה גרם להם שלא ירצו להכנס לארץ ישראל, כי שם יצטרכו לעסוק בענינים גשמיים ו"ארציים", כמו לחרש ולזרע וכיוצא בזה. ורצו להשאיר בעבר הירדן ולהיות רועי צאן, כי אין בעבודה זו טרדה דומה, ויכולים להיות תמיד דבוקים בהקב"ה.

ידעתי כי מקנה רב לכם (ג, יט) בתפארת יהונתן (מטות לב, א) מקשה: "יש לתת טעם למה דוקא לשני שבטים הללו היה מקנה רב"? ומתגרז ד"שני השבטים הללו חבבו את הפן, ולכן מקנה רב היה להם מאשר הביאו ממצרים. מה שאין כן שאר השבטים ששחטו בהמוות, ולא חבבו את הפן לאכלו בכל פעם.

וגם לבאר דהא שחבת הפן גרמה לזה שלא רצו לכנס לארץ ישראל, לא היתה רק מצד זה שעל ידי זה היה להם מקנה רב, אלא היה בזה גם ענין עמוק יותר. דהנה כל מאכל גשמי, יש לו רק טעם אחד ולכל היותר

כ עד די יגית יי לאחיכוכו פותכוכו וירתוכו אף
אנון ית ארעא דיי אלהכוכו יתב לכוכו
בעברא דירדנא ויתבכוכו גבר לירתתה די
יהבית לכוכו:

(כ) **עד אשר יגית יהוה לאחיכם ככם וירשו
גםיהם את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם
בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו אשר נתתי
לכם:**

כא וית יהושוע פקדית בעדנא ההיא למימר
עיניך תזאה ית כל די עבד יי אלהכוכו
לתרין מלכיא האלין כן יעבד יי לכל
מלכותא די את עבר לתמן:

(כא) **ואת יהושוע צויתי בעת ההוא לאמר עיניך
הראת את כל אשר עשה יהוה אלהיכם לשני
המלכים האלה כן יעשה יהוה לכל הממלכות
אשר אתה עבר שמה:**

כב לא תדחלון מנהון ארי יי אלהכוכו
מימרה יגית לכוכו: ס ס ס

(כב) **לא תיראום כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם
לכם:**

ק"ה פסוקים. מלכ"ה סימן. חסלת פרשת דברים

ההפטר לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' מנחם־אב מפרק יח עד סוף פרק כב	יום רביעי - ו' מנחם־אב מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' מנחם־אב מפרק כג עד סוף פרק כח	יום חמישי - ז' מנחם־אב מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' מנחם־אב מפרק כט עד סוף פרק לד	יום שישי - ח' מנחם־אב מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' מנחם־אב פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, פרק יא. ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

אגרת התשובה

פרק יא ואמנם להיות בלבו ההכנעה היא בחי' תשובה תתאה כנ"ל וגם השמחה בה' שתיהן ביחד. כבר מילתא אמורה בלק"א ס"פ ל"ד. כמ"ש בזה"ק חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו' ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנן ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית' (כרוב רחמין מחה פשעי כבסני טהרני וכל עוונותי מחה וכו') בלי שום ספק וס"ס בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה אלא אין כאן שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו. ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד כמו שאנו מברכין בא"י גואל ישראל. והרי אפי' במדת ב"ו כן שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא

1 **פָּרָק יא.** בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא
2 ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה
3 תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש
4 והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל
5 אלא מתוך כובד ראש", שלפי
6 פירוש רש"י, הכוונה
7 ל"הכנעה", שהיא "תשובה
8 תתאה", אך, בברייתא כתוב,
9 שתפלה צריכה להיות מתוך
10 שמחה, "אין עומדין להתפלל
11 אלא מתוך שמחה", וכיוון
12 שבזמננו אנו, לא כל אחד
13 יכול לעבור תיכף ומיד
14 מהכנעה ולב נשבר לשמחה –
15 הרי העצה היעוצה היא,
16 לעסוק ב"תשובה תתאה"
17 בזמן אחר – כמו ב"תיקון
18 חצות", שימש כהכנה
19 לתפלה; ואילו בשעת התפלה
20 תשרור בו ענין השמחה
21 הנדרשת בתפלה. בפרק
22 הנוכחי, אומר רבנו הזקן,
23 שלמרות האמור לעיל, אפשר
24 הדבר שתהיינה שתיהן יחדיו,
25 הכנעה ולב נשבר מ"תשובה תתאה" והשמחה של העבודה להקב"ה
26 בתפלה – שהרי, למרות שהן שתי תנועות הפכיות בנפש, מרירות
27 ושמחה, בכל זאת, כשהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולות הן להיות
28 יחד, במיוחד בענין זה, כשהשברון עצמו משמש גורם לבטחון, שהקב"ה
29 יסיר את הסיבה לשברון הלב, כלומר, הקב"ה מחל לו – דבר שהוא
30 כשלעצמו מביא לשמחה.

31 **וְאִמְנָם, לְהִיּוֹת –** כדי שיהיו בלבו ההכנעה, – ושבִּרְוֹן הַלֵּב,
32 **הָיָא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה בְּנוֹכַח לְעִיל, וְגַם הַשְׂמִיחָה בְּה,**
33 – וכן השמחה מעבודתו את הקב"ה הנדרשת בעבודת התפלה,
34 תהיינה שְׁתֵּיהֶן בְּיָחַד – לא שתהיינה בשני זמנים נפרדים,
35 ההכנעה ו"תשובה תתאה" בשעת "תיקון חצות", והשמחה
36 בשעת התפלה, אלא בשעת התפלה עצמה תהיינה שתיהן יחד,
37 כְּבָר מִלְּתָא אֲמִירָה – הדברים אמורים כבר בְּלִקְוִטֵי אֲמָרִים
38 – בספר ה"תניא" חלק ראשון, סוף פָּרָק ל"ד, – שכיוון
39 שהמרירות ו"לב נשבר" שלו באים מצד מצב גופו ונפשו
40 הבהמית, והשמחה באה מצד הנשמה – הנפש האלקית והניצוץ
41 האלקי המלוכשים בו להחיותו, הרי כיוון שהן באות משתי
42 סיבות נפרדות – יש באפשרות שתי התנועות (תנועת המרירות
43 ו"לב נשבר" ותנועת השמחה) להיות יחד. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזִהֲרִי

44 הַקְדוּשָׁה: "חֲדוּה תְקִיעָא בְּלִבָּי מִסְטָרָא דָא וְכוּ'". – שמחה
45 תקיעה בלבי מצד זה, ובכיה מהצד השני, את זאת אמר ר'
46 אלעזר ב"ר שמעון כששמע מאביו סודות התורה בענין חורבן
47 בית המקדש, היתה בשעת מעשה בלבו בכיה ושבִּרְוֹן לב מגודל
48 החורבן (שזה עתה נודע
49 לו גודל החורבן) ומצד
50 שני היתה בו שמחה
51 מסודות התורה שנתגלו
52 לו. הרי שבשעה שישן
53 שתי סיבות שונות, יכולות
54 שתי התנועות, חדוה
55 ובכיה, להיות יחד.
56 ובצירוף עוד הָאֲמוּנָה
57 וְהַבְטָחוֹן, –
58 ובשמצטרפים לכך
59 האמונה והבטחון דלהלן
60 בורדאי שישנה שמחה
61 לְהִיּוֹת נְכוּן לְבוֹ בְּטוּחַ
62 בְּה, כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא,
63 וְחֲנוּן וְרַחוּם וְרַב לְסִלַּת,
64 תִּכְף וּמִיד שְׂמִיכָש
65 מְחִילָה וְסִלִּיחָה מֵאֲתוֹ
66 יִתְבָּרַךְ ("כְּרֹב רַחֲמִין
67 מְחָה פְשָׁעֵי", כְּבִסְנֵי
68 מְהֲרָנִי", – מחטאי, "וְכָל עֲוֹנוֹתַי מְחָה וְכוּ'"), – כל הבקשות
69 הללו – מוחל לו הקב"ה מיד, בְּלִי שׁוּם סָפֵק וְסַפְקֵי-סַפְקָא
70 בְּעוֹלָם. – אם הקב"ה מוחל לו, אלא בורדאי הוא מוחל לו, וְכִמוֹ
71 שְׂאֲנוּ מְבָרְכִין כָּל תַּפְלַת י"ח – תפלת "שמונה עשרה", תִּכְף
72 – מיד לאחר, שְׂמִיכָשִׁים "סִלַּח לָנוּ כוּ'". – הרי מיד לאחר
73 שמבקשים "סלח לנו", אומרים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' חֲנוּן הַמֵּרַבֵּה
74 לְסִלַּת", – מברכים מיד על סליחתו ומחילתו של הקב"ה, וְהָרִי
75 – הדין הוא: סָפֵק בְּרִכּוֹת לְהִקָּל, – ולא לברך, מְשׁוּם חֲשִׁש
76 בְּרִכָּה לְבִטְלָה⁵. – שלכן, אם אדם מסופק אם עליו לברך ברכה
77 מסויימת או לא, עליו להקל ולא לברך. ואם היה עדיין ספק אם
78 הקב"ה מוחל או לא, כיצד ניתן לברך "חנון המרבה לסלוח"?
79 אֲלָא אֵין כָּאן שׁוּם סָפֵק כָּלָל, מֵאַחַר שֶׁבִּקְשָׁנוּ "סִלַּח לָנוּ"
80 "מְחַל לָנוּ", – ודאי הדבר שהקב"ה מוחל לנו, וְאֵלּוֹ לֹא הֵינּוּ
81 חוֹזְרִים וְחוֹטְאִים – הֵינּוּ נִגְאָלִין מִיד, כְּמוֹ שְׂאֲנוּ מְבָרְכִין:
82 "בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל". – שהקב"ה גואל את בני
83 ישראל, כי אחרי תשובה ומחילה, באה הגאולה מיד. וא"כ
84 מדוע אין הגאולה באה בפועל? – הרי זה מפני חוזרים
85 וחוטאים. וְהָרִי אֲפִלּוּ בְּמִדַּת כְּשֶׁר-וָדֵם כֵּן, שְׂצָרִיף הָאָדָם
86 לְמַחַל תִּכְף וּמִיד שְׂמִיכָשִׁים מְמַנּוּ מְחִילָה, וְלֹא יֵהָא אַכְוִירִי

- 1 מלמחל, - אלא עליו למחול מיד, ואפלו בקוטע יד חברו, - שלא יבאו בקהל ה', שהם רחמנים וכו', - שכיוון שחסרה
 - 2 ומבקש מחילה מחבירו -
 - 3 על חבירו למחול לו,
 - 4 בדיאתא - כאמור
 - 5 בנמרא בסוף פרק ה' ¹
 - 6 דבבא קמא, ואם בקש ²
 - 7 ממנו שלוש פעמים ולא ³
 - 8 מחל לו - שוב אין צריך ⁴
 - 9 לבקש ממנו ⁵
 - 10 והנבעונים שבקש דוד ⁶
 - 11 המלך עליהם שלום מהם ⁷
 - 12 מחילה בעד שאול
 - 13 שהמית את הנבעונים, ולא רצו למחל - גור דוד עליהם
- 14 לגבעונים הרחמנות ולא
- 15 רצו למחול, אין הם
- 16 שייכים לקהל ה',
- 17 בדיאתא - כאמור בפירק
- 18 ח דיבמות⁸. - ואם כך
- 19 הדבר במדרתו של אדם,
- 20 שעליו למחול כשמבקשים
- 21 ממנו מחילה, הרי ובמדת
- 22 הקדוש-ברוך-הוא, על-
- 23 אחת-במה-וכמה לאין
- 24 קץ. - שהוא מוחל
- 25 כשמבקשים ממנו מחילה.
- 26

אגרת התשובה

יהא אכזרי מלמחול ואפי' בקוטע יד חבירו כדאי' בגמ' בספ"ח דב"ק. ואם ביקש ממנו ג"פ ולא מחל לו שוב א"צ לבקש ממנו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול גור דוד עליהם שלא יבאו בקהל ה' שהם רחמנים וכו' כדאי' בפ"ח דיבמות. ובמדת הקדב"ה עאכ"ו לאין קץ.

יום שני ד' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ק, ומה שמשבחים... עד עמ' 200, היא מיד.

- 27 ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלח" -
- 28 כל השבחים שמשבחים בהם את הקב"ה ב"שמונה עשרה" הם
- 29 הרי דברים שרק הקב"ה עושה אותם ולא האדם, ואם משבחים
- 30 את הקב"ה שהוא מרבה לסלוח הרי הכוונה היא גם שרק הוא
- 31 עושה כך, וכיוון שאנו
- 32 אומרים, שגם מדרתו של
- 33 אדם היא כך, שעליו
- 34 למחול כשמבקשים ממנו
- 35 מחילה, איזה שבח יש
- 36 בכך להקב"ה? - אלא,
- 37 השבח להקב"ה מתבטא
- 38 בכך שהוא "המרבה" -
- 39 לסלוח, דיקא, - דוקא,
- 40 וכמו שכתוב בעזרא: ⁸
- 41 "ורב לסלח", דהינו ⁹
- 42 שבמדת בשר-ודם, אם ¹⁰
- 43 יחטא איש לאיש ובקש ¹¹
- 44 ממנו מחילה ומחל לו ¹²
- 45 ואחר-כך חזר לסורו - ¹³
- 46 וחטא שוב כנגדו, קשה ¹⁴
- 47 מאד שימחל לו שנית, ¹⁵
- 48 ומכל-שכן בשלישית ¹⁶
- 49 ורביעית, - אם מחל לו ¹⁷
- 50 והוא שוב חטא נגדו, ¹⁸
- 51 בודאי שקשה הדבר מאד

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר לסורו קשה מאד שימחול לו שנית וכמ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמיו' כלא ממש חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה וכל החטאי' שמתוודים בעל חטא מדי שנה אף שחזר ועבר עליהם חוזר ומתודה עליהם ביום הפעורים בשנה הבאה, וכן לעולם. ובכל שנה ושנה ובכל שנה ושנה וכו' כמ"ש ב"פ מברכי' בא"י חנון המרבה לסלוח וכמאדו"ל תפלה כנגד תמידין תקנות. ותמיד של שחר הי' מכפר על עבירות הלילה

- 55 הקב"ה, ומדותיו הקדושות - של הקב"ה, אינן בבחינת גבול
- 56 ותכלית, אלא בבחינת אינסוף, - בלי גבול ותכלית, כמו
- 57 שכתוב: "כי לא כלו רחמיו", - שמדת הרחמים של הקב"ה
- 58 היא בלי סוף. ולגבי בחינת אינסוף אין הפרש כלל בין
- 59 מספר קטן לגדול,
- 60 דכלא קמיה בלא ממש
- 61 חשיב, - כי לפניו הכל
- 62 נחשב לכלום, ומשוה
- 63 קטן וגדול וכו'. - הרי
- 64 שאין הבדל כלל אם
- 65 שהוא מוחל בפעם
- 66 הראשונה או הרבה
- 67 פעמים, ולכן "מעביר
- 68 אשמותינו בכל שנה
- 69 ושנה", וכל החטאים
- 70 שמתוודים - עליהם,
- 71 ב"על חטא" מדי שנה,
- 72 אף שחזר ועבר עליהם -
- 73 חוזר ומתודה עליהם
- 74 ביום הפעורים בשנה
- 75 הבאה, וכן לעולם.
- 76 ובכל שנה ושנה לאו
- 77 דיקא, אלא כמדין
- 78 בכל יום ויום שלוש
- 79 פעמים מברכים: "ברוך
- 80 אתה ה' חנון המרבה לסלח"; - על המחילה שהקב"ה מוחל
- 81 אז, וכמאמר רבותינו זכרונם-לברכה¹⁰: תפלה כנגד תמידין
- 82 תקנות, ותמיד של שחר הנה מכפר על עבירות הלילה,

וְהַתְּשׁוּבָה גּוֹרֶמֶת לוֹ לְחֹטֵא – שהרי הוא סומך על התשובה, 32
ולכן הוא חוטא, "אֵין מְסַפִּיקִין זְכוּתוֹ" – בידו לעשות תשובה, 33
וְאָפֵא גַם זֹאת – בשעה שהוא סומך על תשובתו המאוחרת, וזה 34
גורם לו לחטוא, הרי, "אֵין מְסַפִּיקִין דִּיקָא", – חכמינו ז"ל 35

משתמשים בלשון "איך" 36

מספיקין דוקא, שלא 37

עוזרים לו בכך, על-ידי 38

מתן אפשרות לעשות 39

תשובה, אֲבָל אִם דַּחַק 40

וְנִתְחַזֵּק וְנִתְנַפֵּר עַל יִצְרוֹ 41

וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה – מְקַבְּלִין 42

תְּשׁוּבָתוֹ. – כל האמור 43

הוא בשעה שישנו הענין 44

של "אחטא ואשוב", כי 45

בשעת החטא הוא סומך 46

על התשובה, אֲבָל אִנּוּ 47

שְׂמִיכָאִים בְּכָל יוֹם: 48

"סלח לנו" – אִנּוּ 49

מְקַדְּמִין לְבִקְשׁ: 50

"וְהִתְחַדְּנוּ בְּתְּשׁוּבָה 51

שְׁלָמָה לְפָנֶיךָ", – 52

שהתשובה תהיה שלמה, 53

דְּחִינוּ שְׁלֵא נָשׁוּב עוֹד לְכַסְלָהּ, – שלא נחטא עוד, וְכֵן בְּיוֹם 54

הַכְּפוּרִים מְבַקְּשִׁים: "יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֵא אֲחַטָּא עוֹד" 55

– הרי שאין סומך על התשובה, באופן שתגרום לו לחטוא 56

– ולכן "מְסַפִּיקִין" ו"מְסַפִּיקִין", – מעניקים ומעניקים לו 57

ההזדמנות לחזור בתשובה, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם" 58

לְבִרְכָּתָהּ: "הֵבֵא לְפָנֶיךָ מִסִּיעֵין אוֹתוֹ" – "הֵבֵא" דִּיקָא, – 59

דוקא, לשונם של חכמינו ז"ל "הבא לטהר" מדויק הוא, 60

והכוונה היא מִיד שְׂבָא – לעשות תשובה – עוזרים לו מיד, 61

וְאִי לְזֹאת, גַּם הַסְלִיחָה וְהַמְחִילָה הִיא מִיד. 62

וְתִמְדִּיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים – היה מכפר, עַל – עבירות, שֶׁל יוֹם, 1
וְכֵן מִדִּי יוֹם בְּיוֹם לְעוֹלָם; – היתה המחילה שמחל הקב"ה על 2
העבירות על-ידי קרבן התמיד (ועתה על-ידי תפלה ותשובה). 3

אך, במה מתבטא ההבדל בין המחילה שבכל יום, למחילה של 4

יום כיפור, שאנו אומרים 5

"מעביר אשמותינו בכל 6

שנה ושנה" – המוסב על 7

יום כיפור? – אֲלֵא שְׂוִים 8

הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר עַל 9

חַמּוּדוֹת, 10

וְהַתְּמִיד, שֶׁהוּא קָרְבַּן 11

עוֹלָה, מְכַפֵּר עַל מַצּוֹת 12

עֲשֵׂה בְּלִבְךָ, וְכֵן – גַּם, 13

הַתְּפִלָּה בְּזֶמֶן הַיּוֹם – 14

כשאין אפשרות להקריב 15

קרבתו, עִם הַתְּשׁוּבָה, – 16

שבשעת התפלה, תפלה 17

היא הרי במקום קרבתו 18

התמיד – היא גם כן 19

מכפרת רק על מצוות- 20

עשה בלבד, כְּנֹזֵק לְעֵיל. 21

– שבשעת התפלה 22

מברכים "חנן המרבה לסלוח" – על המחילה שמחל אז הקב"ה. 23

וְאִין זֶה – ענין של "אֲחַטָּא וְאָשׁוּב", – שחכמינו ז"ל אומרים: 24

על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלכאורה 25

קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנן המרבה לסלוח" מפני 26

שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי 27

שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על החטא? כִּי – "אחטא 28

ואשוב", הִינוּ דִּיקָא שֶׁבִּשְׂעַת הַחֹטֵא הָיָה יוֹכֵל לְבַקֵּשׁ יִצְרוֹ, 29

אֲלֵא שְׂפּוּמֵךְ בְּלִבְךָ עַל הַתְּשׁוּבָה, – שיעשה לאחר מכן, 30

ובגלל זה אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, וְלִכֵּן הוּאִיל 31

יום שלישי ה' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 200, ומ"ש וחטאתי... עד עמ' קא, על כל פשעיו:

להיות "כל ימיו בתשובה", הכוונה היא ל"תשובה עילאה" 75
הנעשית בשמחה גדולה, שלכן מבקשים "תשמיעני ששון 76
ושמחה", להיות שרוי בשמחה מתשובה זו, אֲלֵא – הכוונה במה 77
שכתוב "וחטאתי נגדי 78

תמיד" היא, "נגדי" דִּיקָא, 79

– ממולי דוקא, כְּמוֹ: 80

"וְאַתָּה תִּתִּיב מִנְּגִד" 81

"מִנְּגִד סָבִיב לְאַהֲל 82

מוֹעֵד יְחִנּוּ" 83

רַשִׁי" – "מְרַחֵק" – כִּךְ, 84

שהכוונה היא, שמרחוק, 85

במחשבתו, יזכור תמיד על 86

וְכֵא וְכֵא: 13: "וְחַטָּאתִי נִגְדִי תִּמִּיד" – אֵין הַמְכַּן לְהִיּוֹת 63

תִּמִּיד עֶצֶב נִכּוֹחַ חֲסִידוֹשְׁלֹם, – להיות שרוי בעצבות תמידית 64

מפאת חטאיו, דִּיקָא בְּתִיב בְּתִרְיָה: 65 – שהרי כתוב לאחר מכן:

"תְּשַׁמְעֵנִי שְׂשׁוֹן וְשִׁמְחָה 66

וְגו' וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי 67

וְגו' 15", וּמִשׁוֹם שְׂצָרִיד 68

לְהִיּוֹת כָּל יָמָיו בְּתְּשׁוּבָה 69

עֲלֵא, שְׁחִיא – התנועה 70

של "תשובה עילאה" היא 71

בְּשִׁמְחָה רַבָּה, כְּנֹזֵק 72

לְעֵיל. – הרי מה שחכמינו 73

ז"ל אומרים: 16 שעל אדם 74

אגרת התשובה

ומ"ש וחטאתי נגדי

תמיד אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא

כתיב בתרי' תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה

תסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה

שהיא בשמחה רבה כנ"ל אלא נגדי דייקא כמו ואתה

תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יחנו ופרש"י מרחוק.

לכפרתו. (ו'ז – זכרון החטא, עצה טובה להנצל מפעם – על
הזולת, וכל מיני קפידא וכו'). – על הזולת, מפני שכשהוא זוכר
שהוא חטא אין הוא כועס על מי שהעליב אותו. וכמאמר
רבותינו זכרונם לברכה: "הנעלבים ואינן עולכין, שומעים
חרפתם ואין משיכים,
עושים מאהבה ושמים
ב'סורים וכו'", – עליהם
אומר הכתוב²⁰: "ואהביו
כצאת השמש בגבורתו".
חכמינו ז"ל מונים כאן
שלוש מדריגות; אלה
שנעלבים ואינם עולבים,
הם מתרצים את עצמם,
אבל אינם עולבים את
הזולת; שומעים חרפתם
ואינם משיבים כלל; לא זו
בלבד שאינם עולבים את
מעליביהם, ואף אינם עונים להם כלל, אלא הם גם שמחים
ביסורים שמייסרים אותם; מחמת שהם זוכרים, שהם חטאו אי
פעם, הם שמחים ביסורים המהווים כפרתם. "כל המעביר על
מדותיו – מעבירים לו על כל פשעיו"²¹:

חטאו. והמכון, – והכוונה בכך היא רק לבלתי רום לבבו,
ול להיות שפל רוח בפני כל האדם, בשיהיה לזכרון בין עיניו
שחטא נגד ה'. – בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל
אדם (כפי שמוסבר בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל
שבקלים הוא יכול להיות
שפל רוח, בהתבוננו
במעמד ובמצב של אותו
קל שבקלים ובמעמד
9 ובמצב שלו). ולא זו בלבד,
10 שהזכרון מרחוק של
11 חטאיו, לא ישפיע עליו
12 עצבות, אלא אדרבה, זה
13 יעזור לו להיות בשמחה,
14 שכן – ואדרבה, לענין
15 השמחה יועיל זכרון
16 החטא ביתר שאת, בכדי
17 לקבל בשמחה כל
18 המאורעות המתרגשות ופאות, בין מן השמים, בין על-ידי
19 הבריות, בדבור או במעשה – שמצעים אותו על-ידי דיבורים,
20 או שעושים לו רע במעשים – יקבל כל זאת בשמחה, בידעו שהוא
21 חטא אי פעם, ובצער שמצעים אותו יש משום יסורים העוזרים

יום רביעי ו' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קא, פרק יב. ומעם... עד עמ' 202, ימצא טוב:

סובל – יביאו לו שמחה.
ומעם השמחה¹ – שישמח, ב'סורי הגוף, לפי שהיא –
היסורים ההם טובה גדולה ועצומה: לנפש החוטאת,
למרהק בעולם הזה² ולהצילה מהמירוק בגיהנם (בפרט
בדורותינו אלה, שאין
ביכולת להתענות כפי
מספר כל הצומות
שבתקוני השוכה'
מהאר"י ז"ל, – כנזכר
לעיל בפרק ג', הצריכות
למירוק הנפש, להצילה
ממירוק בגיהנם). וכמו
שכתב הרמב"ן ז"ל
בהקדמה לפרוש איוב,
שאפילו יסורים של איוב
שבעים שנה – אין להן
ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בגיהנם, – שעה אחת
של יסורי הנפש בגיהנם, גרועה בהרבה מיסורי איוב שבעים

43 פרק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן, שמה שעל
44 בעל-תשובה לזכור תמיד שחטא, "חטאתי נגדי תמיד", אין הכוונה
45 שהדבר ישפיע עליו עצבות ובושה תמידים, המהווים הפרעה לעבודה
46 בשמחה, אלא הכוונה היא שהזכרון יהיה מרחוק בלבד, כעומד לנגד
47 עיניו מה שחטא בעבר, וזה
48 משפיע שלא יגבה לבו ויהיה
49 שפל בפני כל אדם.
50 זאת ועוד – זכרון החטא יהיה
51 בו מעלה בנוגע לענין
52 השמחה, שהרי על-ידיה¹²
53 יקבל בשמחה כל מה שיארע
54 לו, הן אירועים מן השמים והן
55 אירועים על-ידי בני אדם
56 העלבים בו כדיבור או עושים
57 לו רע במעשה – יקבל כל
58 היסורים הללו בשמחה, מפני
59 שהוא זוכר את החטא שחטא נגד הקב"ה.
60 בפרק הנוכחי, יסביר רבנו הזקן טעמו של דבר, מדוע היסורים שהוא

אגרת התשובה

פרק יב ומעם השמחה ביסורי הגוף לפי שהיא
טובה גדולה ועצומה לנפש
החוטאת למרקה בעה"ז ולהצילה מהמירוק בגיהנם
(בפרט בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי
מספר כל הצומות שבתקוני תשובה מהאר"י ז"ל
הצריכות למירוק הנפש להצילה ממירוק בגיהנם)
וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמה לפי' איוב שאפי' יסורים
של איוב ע' שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש

19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. 20. שופטים ה, לא. 21. ראש השנה יז, א. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקודה בכ"ז שהחילוק
והטובה בשנים בכמות ובאיכות; יסורי הגוף (הנפש), אש דעה"ז (דגיהנום) א' מששים על (גלגל השמש), טפח (אלפים מילין)". 2. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הל' – י"ל כמות, איכות". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא צאתו מעוה"ז – ככיתא". 4. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "משמע שזהו עוד ענין". 5. ברכות נז, ב.

וְהוּא שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנָם לְכַרְכָּהּ עַל פְּסוּקִי: 36
 "וְהִתְקַדְּשַׁתְּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים" - אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט 37
 (כ"ק אדמו"ר שליט"א: כמות) מְלַמֶּטָה, (כ"ק אדמו"ר שליט"א: 38
 איכות) מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הִרְבָּה מְלַמֶּעֱלָה וְכו'. - פעולתו 39
 הפעולה של האדם למטה 40
 בקידוש עצמו - גורמת 41
 קדושה רבה ביותר עליו 42
 מלמעלה, (וְכַמוֹ 43
 שְׁנֵתִּבְאָר לְעֵיל - בפרק י' 44
 ב"אגרת התשובה" ובפרק 45
 מ"ו בחלק הראשון, פְּעֻנִין 46
 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" 47
 וְכו', - ש"קדשנו" מלשון 48
 "קודש" היינו פְּחִינָה 49
 "סוֹכְבֵי כָּל עֲלָמִין", 50
 וְכו'). - שלמעלה 51
 מעולמות, ואין 52
 באפשרותה להתלבש 53
 בהם בפנימיות, רק 54
 בבחינת סובב ומקיף על 55
 העולמות; הרי, שעל-ידי 56
 מצוה בפעולה גשמית 57
 למטה, ממשיך יהודי על 58
 עצמו קדושה לא רק 59
 מהעולמות העליונים 60

ביותר, אלא ממדרגה שהיא למעלה מכל העולמות. וְכַכָּה 61
 מְשִׁיחַ הוּא פְּעֻנִין שְׂכָר וְעֵנֶשׁ, - ששכר המצוה הוא לאין ערוך 62
 נעלה מהפעולה של המצוה כאן למטה, כך גם בענין העונש, 63
 שהעונש שהאדם סובל כאן למטה בא במקום עונש גדול ביותר 64
 שהיה סובל בעולם הבא, כְּמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנָם לְכַרְכָּהּ: 65
 "שְׂכָר מִצְוָה - מִצְוָה וְכו'", - וכיוון שאמרנו, שעל-ידי מצוה 66
 נמשך אור שלמעלה לגמרי מעולמות, והוא "שכר מצוה" - מובן 67
 הרי ממילא, ששכר המצוה בעולמות העליונים הוא נעלה לאין 68
 ערוך מפעולת המצוה כאן למטה, וְכַמוֹ שְׁנֵתִּבְאָר בְּמָקוֹם 69
 אַחֵר. וְדַעַת לְנִבּוֹן נִקְלָה, וּמְשַׁכֵּיל עַל דְּבַר יִמְצָא טוֹב: 70

שנה בעולם הזה, כִּי אֵשׁ אַחַת מְשִׁשִּׁים וְכו'.⁵ - מגיהנום, אֵלָּא 1
 לְפִי שְׁעוֹלָם הָיָה "חֶסֶד וְנֶחֱדָה", - הרי לכן, וְכַיִּסּוּרִין קָלִין 2
 בְּעוֹלָם הָיָה נִצּוֹל מִדִּינִים קָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, כְּמִשְׁל 3
 הַלּוֹךְ וְהַעֲתִיקָהּ הַצֵּל בְּאֶרֶץ טַפָּח - בזמן שהצל זו בארץ 4
 מרחק של טפח, הרי לְפִי 5
 הַלּוֹךְ גִּלְגָּל הַשְּׁמַשׁ 6
 בְּרִיקָע - ההילוך הוא שם 7
 או אֲלָפִים מִלִּין וְכו'. - 8
 בשעה שהשמש זזה 9
 ברקיע מרחק של אלפי 10
 מילין, זו הצל בארץ 11
 מרחק של טפח אחד 12
 בלבד, וְיִתֵּר עַל כֵּן לֵאמֹר 13
 קִין הוּא בְּנִמְשָׁל, 14
 בְּבַחֲנִית הַשְּׁתַּלְשּׁוֹת 15
 הָעוֹלָמוֹת - ממדרגה 16
 למדרגה, מִרוֹם הַמַּעֲלֹת 17
 עַד עוֹלָם הָיָה הַנְּשִׁי, - 18
 הרי זה הרבה למעלה 19
 מזה, ולכן פעולה שנעשית 20
 כאן בעולם הזה, באה 21
 אחרי שדבר זה נעשה 22
 באופן נעלה ביותר 23
 בעולמות העליונים, 24
 וממילא - השפעת פעולה 25

בעולם הזה, יש לה השפעה גדולה בהרבה בעולמות העליונים. 26
 וְכַנּוּדָה מִמָּה שְׂכִיבָה בְּיָדָהּ הַקְדוּשָׁה, מְעֻנִין עֲלִיּוֹת עוֹלָמוֹת 27
 הָעֲלִיּוֹנִים בְּאַתְעֵרוֹתָא דְלִתְתָּא, - בהתעוררות מלמטה, 28
 מעולם זה, בְּהִתְקַדְּשֵׁת עוֹף אֶחָד בֶּן יוֹנָה אוֹ תוֹר עַל גִּבִּי 29
 הַמְּצוּבָה אוֹ קִמִּין מִנְחָה. - שעל-ידי הקרבת משהו ממין החי 30
 (עוף) או ממין הצומח (קומץ מנחה) נגרמת למעלה עליה 31
 בעולמות העליונים, וְכֵן הוּא כָּל הַמִּצְוֹת מְעֻשִׂיּוֹת, - 32
 שעושים למטה בעולם זה בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי, 33
 תפילין בקלף גשמי, וכדומה, יש לפעולות גשמיות אלו בעולם 34
 הזה השפעה חזקה בעולמות העליונים, בְּנִדּוּעַ מְהֵרָה וְכו'. 35

יום חמישי ז' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קב, א. פותחין... עד עמ' 204, והגוף שבנפש:

ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ד' הדרך ילכו בה והמעשה 77
 אשר יעשון", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף 78
 אגרות קודש אלו לספר "התניא". 79
 בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים 80
 בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מניין" של 81
 חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" - שם 82

אגרת הקודש:

א. בהסכמתם לספר "התניא", מצינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל 72
 נ"ע (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם 73
 ה"קונטרס אחרון" הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו). 74
 נכתבו בכתב-יד קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן. השם "אגרת 75
 הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים שבחלק זה, הם אגרות שנשלחו על 76

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סתם כמ"ד גלגל חוזר ומזל קבוע (פסחים צד, ב. וידוע השק"ט בסוגיה זו. ואכ"מ). וראה אוצר הגאונים לפסחים שם". 7. יומא לט, א. 8. קדושים כ, ז. 9. אבות פ"ד מ"ב. 1. הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים - "ואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה". וצ"ע.

1 דן רבנו הזקן שוב בענין זה – שאם אין ב"מנץ" אחד מספיק אנשים לכך,
2 מצרפים אליהם אנשים מ"מנץ" אחר). על מנת ללמוד אותו במשך
3 השנה. ונהוג שאת הסיים והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה –
4 עורכים ב"ט בכסלו או ב"ד בטבת.

5 והרבי שליט"א דיבר כבר
6 פעמים רבות (בשעת סיום
7 הש"ס, שכשם שבמלאכה
8 הנעשית בשבת על ידי שני
9 אנשים, הרי אם אין אותה
10 מלאכה יכולה להיעשות על
11 ידי אחד מהם, נקרא הדבר
12 שכל אחד מהם עשה את כל
13 המלאכה² – כך הדבר גם
14 לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד
15 וסיים הש"ס נעשים על ידי כל
16 אלה המשתתפים בחלוקה
17 (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד

18 את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל
19 הש"ס.

20 באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל-פה, מוסיף
21 עילוי (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה
22 ובהתבוננות בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה
23 אזור את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו
24 ומדותיו.

25 אודות אגרת זו, סיפר הרבי הרי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן
26 תש"ח):

27 בשנת תרמ"ח, בהתועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמור'
28 הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה
29 חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט
30 ללכת למזריטש, אז נתן למחונכו פתק התעוררות "פותחין בברכה" עד
31 "הודן בחינת הזרועות והגוף שבנפש". בפעם השנייה – כשהוד כ"ק רבנו
32 הזקן שב ממזריטש, ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו
33 הבעל-שם-טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י⁴, גילה מי הוא – הוד כ"ק רבנו
34 הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות
35 ורחניות הקשורות בכך – כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של
36 אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".

37 הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמור'ר האמצעי, ולנכדו, הוד
38 כ"ק אאמור'ר הרה"ק "צמח צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים
39 הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד את השליחות של מורו

אגרת הקדש

א פותחין בברכה לברך ולהודות לה' כי טוב. שמועה טובה שמעה ותחי נפשי. אין טוב אלא תורה. תורת ה' תמימה. זו השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים מדי שנה בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה של תורה שבע"פ וכחה עזו. פי' שלמה המלך ע"ה חגרה בעזו מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד

רבנו הבעל-שם-טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן,
שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות
של מסירות נפש אליו. העניקה לי תוקף עזו, לבצע את כל ציוויי של
רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש פנימית ועצמית. כעבור כמה
שנים, כשהאברכים, תלמידי,
התיישבו בעיירות ובישובים
שונים, הרי לרגלי המעמסה
שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד,
וכדי לבצע, בעזרת השם
יתברך, את הכוונה הפנימית
של ירידת נשמתו לעולם זה –
הוספתי באגרת "פותחין
בברכה" את הקטע "עתה
הפעם כו' נא ונא. אך
בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין
טוב אלא תורה וכו'".

פּוֹתְחִין בְּבִרְכָּה, לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב. שְׁמוּעָה טוֹבָה שָׁמָעָה וְתַחֲי נַפְשִׁי, – שִׁמְעַתִּי שְׁמוּעָה טוֹבָה שֶׁהִזִּיתָה אֶת נַפְשִׁי, אֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, – כִּשְׂאוּמֵרִים "טוב" הַכוּוּנָה הִיא לְתוֹרָה, כִּמְאֹמֶר הַמִּשְׁנָה בְּמִסְכַּת אָבוֹת⁶, וְעַל אִיזָה טוֹב שֶׁל תוֹרָה אֲנוּ מְדַבְּרִים כֹּאֲנִי – "תוֹרַת ה' תְּמִימָה"⁷ – שֶׁעַל תוֹרַת ה' כִּפִּי שֶׁהִיא "תְּמִימָה" הִרִי כְּתוּב שֶׁהִיא "מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ", הִיא מַחִיָּה וּמְרַעֲנַת אֶת הַנֶּפֶשׁ, זֶה הַשְׁלֵמָת כָּל הַש"ס⁸ בְּלֵא⁹ – סִיּוּם כָּל הַש"ס כּוּלּוֹ¹⁰, בְּרַב עֲיִרוֹת וּמִנִּינִים מֵאֲנִי¹¹, – חֲסִידִים, הוֹדָאָה עַל הָעֶבֶר – תוֹרָה עַל שַׁעֲשׂוֹ זֹאת בִּעֶבֶר, וּבִקְשָׁה עַל הָעִתִּיד, – וּבִקְשָׁה לַעֲשׂוֹת זֹאת גַּם בְּעִתִּיד, כֹּה יִתֵּן – ה', וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לָבָם בְּגִבּוֹרִים¹¹, מְדִי שָׁנָה בְּשָׁנָה, בְּגִבּוֹרָה שֶׁל תוֹרָה. – כִּךְ יִתֵּן וְיוֹסִיף ה' (וּתוֹסַפְתּוּ שֶׁל הַשִּׁי"ת הִיא הִרִי הוֹסֵפָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הֶעִיקֶר עֲצֻמּוֹ¹²), לַחֲזוֹק וּלְיַצֵּב אֶת לְבוֹתֵיהֶם בֵּין חֲזוֹקִים (שֶׁגַם בִּיחַס לַחֲזוֹקִים יִהְיֶה זֶה חֹזֶק) בְּגִבּוֹרָה וּבְחֹזֶק שֶׁהַתוֹרָה מַעֲנִיקָה. וּלְהוֹדִיעַ לְבָנֵי אָדָם גְּבוּרָתָהּ שֶׁל תוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה¹³ וּבְכֹחַ עֶז, – גְּבוּרָה שֶׁל תוֹרָה, הַכוּוּנָה לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה דוֹקָא, שֶׁכֵּךְ הִדְבֵּר בְּשׁוֹרֵשׁ הַתוֹרָה (בְּסִפּוּרֵת הַעֲלִינוּת), שֶׁתוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב הִיא ב"חֲכֻמָּה", וּסְפִירַת הַחֲכֻמָּה הִיא הִרִי בְּקוֹ הַיָּמִין (חֲסִד), וְאִילוֹ תוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הִיא ב"בִּינָה"¹⁴, וּסְפִירַת הַבִּינָה ("אֲנִי בִּינָה לִי גְבוּרָה"¹⁵) הִיא בְּקוֹ הַשְּׂמָאל (גְּבוּרָה¹⁶). וְכִדִּי לְהוֹדִיעַ עֵינֵן הַגְּבוּרָה שֶׁמַּעֲנִיקָה תוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה לְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי – פִּירֵשׁ – פִּירֵט וְהִסְבִּיר, שֶׁלִּמָּלָה הַמְּלִיךְ עַל־יְהוָה¹⁷:

2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. 3. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. 4. אחי' השילוני. 5. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "בקשר ועל הבשו"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו). 6. פ"ו מ"ג. 7. תהלים יט, ח. 8. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". 9. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "הכוונה לשלול רובו ככולו (עיי' ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמ"ש, הועתק בתיו"ט שם)". 10. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "שאו 'תמימה' גם כמובן זה". 11. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "אולי הכוונה בזה - שבנוד"ד ה"ז ת"ת דרכים, שעי"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". 12. ב"ר פס"א. ד. 13. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "דבה עסקינן - הש"ס". 14. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "עפ"מ"כ אנה"ק סוסכ"ט". 15. משלי ג, ב. 16. הערת כ"ק אדמור'ר שליט"א: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ - זו"ן רובו חסידים או גבורות". 17. משלי לא, יז.

מזרח, מערב, דרום וצפון, בְּבִחִינַת אֵינִסוֹף מְמַשׁ, - כל
האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש הקצוות של מקום: מעלה,
מטה וארבע רוחות. וְכֵן - וכך הדבר גם בְּבִחִינַת שְׁנֵה וְנִפְשׁ,
בְּנֻדָּע - שכן, הבריאה מתחלקת ל"עולם", "שנה" ו"נפש" (כפי
שכתוב בספר יצירה²⁰):
עולם - מקום (מעלה,
מטה וד' רוחות), שנה -
זמן (עבר, הווה ועתיד)
ונפש - חיות, הרי, כשם
שהוא "אחד" ו"אֵינִסוֹף"
ב"עולם" (במקום), כך
הדבר גם ב"שנה" (בזמן)
וב"נפש". הִנֵּה אֲמוֹנָה זו
נִקְרָאת בְּשֵׁם בְּחִינַת
מְתַנֵּי²¹, - המתנים של
הנפש²², דְּכָר הַמַּעֲמִיד
וּמְקִיָּם אֶת הָרָאשׁ, - של
הנפש, הוא הַשִּׁכְל
הַמְתַּבְּוֵן וּמַעֲמִיק דַּעַת
בְּגִדְלַת אֵינִסוֹף פְּרוּד
הוא בְּבִחִינַת עוֹלָם
שְׁנֵה נִפְשׁ, - כפי שהוא
אֵין־סוּפִי במקום, זמן וחיות

של כל הנבראים. אמונה זו מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל,
שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא
האמונה באחדות הוי'. וההתבוננות היא גם וְכָרֵב חֶסֶדוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו עִמָּנוּ, לְחַיּוֹת "עַם קְרוֹבּוֹ", - עם שהוא קרוב אליו,
וְלִדְבָקָה בוֹ - יתברך, מְמַשׁ, בְּנֻדָּע - וכפי שידוע, מְמַאֲמֵר -
חכמינו ז"ל²³: "יִפְהַ שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּבָה וּמַעֲשִׂים מוֹכִיבִים
בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַי עוֹלָם הַבָּא", - זאת מדוע? משום, שְׁהוּא
- העולם הבא, הוא רֵק וְיִהְיֶה אַחֶרֶת מִבְּחִינָה הַנִּקְרָאת "שְׁכִינָה"
- והוא נקרא "שכינה" מפני שהוא הַשּׁוֹכֵן בּוֹ, - בנבראים
ומחיה אותם. ואם כן הרי זו בחינה ומדרגה שיש לה שייכות
לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו מתכוונים כאן במשמעות
"עולם הבא", הוא רק - הארה מבחינת "שכינה", וְנִבְרָא -
והעולם הבא וגן העדן נבראו, בְּיוֹד אַחַת - באות אחת, יוֹד,
מִשְׁמֹו יִתְבָּרֵךְ - כמאמר חכמינו ז"ל²⁴ על הפסוק²⁵: בִּיָּה ה' צוֹר
עוֹלָמִים, בּוֹ, אֶכָּל - ואילו, תִּשְׁבּוּבָה וּמַעֲשִׂים מוֹכִיבִים מְקַרְבִּין
יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׂבָשְׁמִים מְמַשׁ, לְמַהוּתוֹ וְעֶצְמוּתוֹ בְּכִיבּוּל,

1 "הִנֵּה בְּעוֹ מְתַנֵּה בּוֹ" - "אשת חיל", כנסת ישראל ונשמות
2 ישראל, חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו
3 תורה¹⁸, "אין עוז אלא תורה"¹⁹). שהתורה מחזקת מתניה של
4 נשמה, כשם שגבור מחזק את עצמו על ידי שחוגר את עצמו
5 בחגורה. מה הוא, איפוא,
6 ענין ה"מתנים" ביחס
7 לנשמה, שהתורה חוגרת
8 ומחזקת אותם?
9 מְתַנֵּי, הם דְּכָר
10 הַמַּעֲמִיד בְּל הַגּוֹף עַם
11 הָרָאשׁ הַנֶּצֶב וְעוֹמֵד
12 עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים
13 וּמְבִיאִים אוֹתוֹ - את
14 הגוף והראש, לְמַחְזוֹ
15 חֲפָצוֹ. וְכֵמוֹ שְׁהוּא
16 בְּנִשְׁמִיּוֹת הַגּוֹף, -
17 שֶׁהִמְתַּנֵּי מַעֲמִידִים
18 וּמִיִּצְבִּים אֶת כָּל הַגּוֹף
19 וּמְבִיאִים אוֹתוֹ לְמַקּוֹם
20 שְׁהוּא רוֹצֵה לְחַיּוֹת שֶׁם,
21 כִּי הוּא - גם, בְּבִחִינַת
22 דְּרִיחֵנוֹת הַנִּפְשׁ
23 הַאֲלֹהִית, - שעל

24 ה"מתנים" של הנשמה, עומד כל ה'גוף' של הנשמה יחד עם
25 ה'ראש' של הנשמה, ודבר זה מביא את הנשמה לתכליתה
26 הנכספת. מה הם, איפוא, ה"מתנים" של הנשמה? הרי זה -
27 הָאֲמוֹנָה הַאֲמִתִּית בְּה' אֶחָד - שהוא, אֵינִסוֹף - בלי קץ,
28 פְּרוּד־הוּא, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין - שהוא ממלא כל
29 העולמות בחיות פנימית המצומצמת ומותאמת לכל נברא
30 במיוחד, וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, - והוא סובב ומקיף כל העולמות
31 ומחיה אותם בחיות שהיא למעלה מעלה מהם, ואשר לכן אין
32 חיות זו יכולה להתקבל בהם בפנימיות, אלא היא מקיפה
33 עליהם, וְלִית אֶתְר פְּנוֹי מְנִיָּה, - אין מקום (ומדרגה) שיהיה
34 פנוי ממנו, שלא יהיה מצוי שם, לְמַעַלָּה עַד אֵין קֵץ - אין סוף
35 וקץ לבחינת ההתעלות שלו וחיותו נעלה מהעולם, ומהיותו
36 "מופשט" מהעולם, וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, - שאין סוף וקץ
37 לבוח ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם באופן שהעולם
38 מסתיר על האלקות - הרי, שֶׁהִ"אין סופיות" שלו היא גם למעלה
39 וגם למטה. וְכֵן לְד' סְטָרִין - וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים,

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". 19. ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ. 20. פ"ג מ"ג. ובכ"מ. 21. על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" לי רבים למה שאמונה היא אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) "גם מים חיים וכו' וכו' - לי רבים. (2) עי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" ואולי י"ל דנק' לי רבים מפני ש"נמשך" בשני ירכים, וכן ממש ואולי עוד יותר באמונה דהיא אחת אבל גם שתיים אנכי ולא יהי' לך. ויל"פ עפ"י הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' שתיים זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ - לביאור הנ"ל וק"ל". 22. על השאלה, מדוע אין רבנו הזקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוז חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ק זו - אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' - בנוגע לתפלה וענייני". וגם פ"י הכתוב חגרה בעוז בא לבאר זה כו' (ולא כ"כ - לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזריעות - דו"ר - שזהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד ראש - התבוננות, אבל הגוף (מצות - כמובן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמובן ג"כ מההמשך בנוגע "עת וזמן" - שעת תפלת כו" - שמשמט "הגוף". עפ"י יל"פ ג"כ הנמשל דענין מוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו, שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב כו". 23. אבות פ"ד מ"ז. 24. מנחות כט, ב. 25. ישעי' כו, ד.

26 אהבה באופן של "צעקה", געגועים ודבקות. או - שההתבוננות
27 תעורר בו בְּחִינַת - אהבה של רִשְׁפִי אֵשׁ וְשִׁלְהֶבֶת עֵזָה,
28 בְּבִחִינַת "רִצּוֹא", - צמאון וכליון להקב"ה, וְאַחֲרֵי־כֵן - אחרי
29 שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכללות ולהיכלל בהקב"ה,
30 עליו להיות לאחר מכן
31 בְּבִחִינַת "שׁוּב", - לשׁוּב
32 אל מקומו, נשמה בגוף
33 תוך ביטול אל הקב"ה,
34 לְהִיזוּת - כך שיהיה, פָּחַד
35 ה' בְּלִבּוֹ וְלִבּוֹשׁ מִגְדֻלְתּוֹ
36 בו", - שהיראה תהיה
37 בבחינה הנעלית,
38 להתבייש בפני גדלותו של
39 הקב"ה, בושׁה המונעת
40 אותו מלעשות דבר שהוא
41 רע בעיני הקב"ה, וְהוּא -
42 הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא בְּחִינַת "שְׂמָאל דוֹחָה", -
43 בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב של
44 אהבה (הבאה מ"מימינו תחבוקי" 30) אלא בפחד ובושה, כְּמוֹ
45 שְׁכָתוּב בְּמִתְנֵי־תוֹרָה: 31 "וַיֵּרָא הָעַם וַיִּנְעֻזוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק -
46 ההתגלות של מתן תורה פעלה בבני ישראל יראה וביטול
47 המתבטאים בנסיגה לאחור, שירא לגשת אל הקודש, בו", וְהֵן
48 - האהבה והיראה, הן בְּחִינֹת הַזְּרוּעוֹת וְהַגּוֹף שְׁנֵפֶנֶשׁ: אהבה
49 - חסד, היא "דרועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה - גבורה, היא
50 "דרועא שמאלא" (זרוע שמאל). 32.

1 - למדותו ועצמותו של הקב"ה עצמו, שהוא בְּחִינַת אֵין־סוֹף
2 מִמֶּשׁ, וְכֵמוֹ שְׁכָתוּב: 26 "הוֹדוּ - בלבד, הוא עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם,
3 - החיות של ארץ ושל שמים היא הוד וזיו בלבד ממנו יתברך,
4 וַיֵּרָם קֶרֶן לְעֵמוֹ בו", - ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קרן",
5 מעצמותו. "קרן" 27 הוא
6 הרי עצם הדבר, ו"ירם קרן
7 לעמו" היינו, שלבני
8 ישראל (עמו) ההמשכה
9 היא עצמית מ"אין־סוף",
10 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
11 וַיִּצְוֵנוּ בו". - כלומר,
12 שבמצוות העלה אותנו
13 להתעלותו הוא, לקדושה
14 זו שהוא קדוש ומובדל
15 מהעולם, בחינת "סובב כל
16 עלמין", כנזכר לעיל בפרק
17 האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק הראשון, וכשאדם
18 מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם קרובו
19 ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר -
20 וְכֵמוֹ הַפְּנִים בו" 28, לְהוֹלִיד מִתְבּוֹנָה זו - שהוא מבין
21 גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, דְּהִילּוֹ וְדִחִימוֹ - יראה
22 ואהבה, שְׂכָלִיִּים - הנולדות באמצעות השכל, או טְכָעִיִּים, -
23 האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של יהודי, והשכל
24 וההתבוננות מגלים אותן בלבד 29, לְהִיזוּת - אצלו, בְּחִינַת "צֶעֶק
25 לְבָם אֶל ה'", - לבם צעק והתגעגע להקב"ה לדבקה בו. זוהי

אגרת הקדש

ממש למדותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמ"ש
הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו בו' אקב"ו בו'
וכמים הפנים בו' להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או
טבעיים להיות בחי' צעק לבם אל ה' או בחי' רשפי
אש ושלחבת עזה בבחי' רצוא ואח"כ בבחי' שוב
להיות פחד ה' בלבד וליבוש מגדולתו בו' והוא בחי'
שמאל דוחה כמ"ש במ"ת וירא העם וינעו ויעמדו
מרחוק בו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:

יום שישי ח' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 204, אך מי הוא... עד עמ' 204, מיצוי הנפש בו':

66 ובמיוחד ללימוד תורה שבעל־פה, שְׁחִיא - תורה שבעל־פה,
67 היא בְּחִינַת גִּלּוֹי רִצּוֹן הֶעָלִיוֹן, - הרצון העליון הוא באופן של
68 "גילוי", כשהוא מתגלה בבחירות על כל פרטיו - זהו דוקא
69 בתורה שבעל־פה. שכן, מן התורה שבכתב לא יודעים בבחירות
70 ובדיוק מהו הרצון העליון
71 במצוה מסויימת. כגון
72 במצות תפילין: מן התורה
73 שבכתב, בה כתוב רק
74 "וקשרתם לאות על ירך
75 והיו לטוטפות בין עיניך" 35,
76 לא יודעים עדיין מה
77 לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך", רק בתורה
78 שבעל־פה מתבחר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה
79 במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות,
80 שהתורה שבעל־פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר

51 אֶךְ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ וְעֵז לְבִחִינַת "מִתְנַיִם", - לאמונה
52 הנקראת "מתניי" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, לְהַעֲמִיד
53 וְלִקְיָם הָרָאשׁ וְהַזְּרוּעוֹת - מי נותן את הכוח לאמונה זו
54 להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש"
55 שבנפש, ואת אהבת ה'
56 ויראת ה', ה"זרועות"
57 שבנפש? גם כשיש
58 לאמונה ה"מוֹזֵן" שלה,
59 כמו שכתוב 33: "ורעה"
60 אמונה, וממילא היא
61 בגילוי - מה נותן כוח ועז
62 לאמונה זו להעמיד וכו' את ה"ראש" וה"זרועות" בבחינה
63 שלמעלה מאמונה: הוּא - הרי זה, עֶסֶק וְלִמּוּד הַלְבוּשׁ בְּתוֹרָה
64 שְׂכָעֶל־פֶּה, - תורה היא הלחם והמזון לאמונה של הנשמה,
65 כפי שכתוב 34: "לכו לחמו בלחמי", שהכוונה היא לתורה,

אגרת הקדש

אך מי הוא הנותן כח ועז לבחי' מתנים להעמיד
ולקיים הראש והזרועות הוא עסק ולימוד הלכות
בתורה שבע"פ שהיא בחי' גילוי רצון העליון דאורייתא

26. תהלים קמה, יג. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הל' קרן וחומש". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ט". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ד". 30. שה"ש ח, ג. 31. יתרו כ, טו. 32. תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). 33. תהלים לז, ג. 34. משלי ט, ה. 35. ואתחנן ו, ח.

לְחֹק וְלֵאמֹן וְזוֹעוֹתֶיהָ, - של הנשמה, שִׁתָּן דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ
- יראה ואהבה, שְׂכָלִים - שהשכל מוליד אותן, או מְכַנְּיִים,
- יראה ואהבה שדן בטבע בנשמה, והשכל רק מגלה אותן, כָּל
חַד לְפִנֵּם שְׁעוֹרָא דִּילָה - כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא,
אם הוא שייך ליראה

ואהבה "שכליים", או

שהוא שייך ליראה

ואהבה "טבעיים" בלבד,

כל זה מתחזק על ידי

לימוד ההלכות של תורה

שבעל-פה. לכן אומר

הפסוק "חגרה בעז

מתני", כמו שהגידור על

ידי שהוא חוגר את מתניו

- הוא מתחזק על ידי זה,

כך מתחזקת הנשמה על

ידי ה"חגירה" וה"אור

מקיף" הנמשך עליה

מהרצון העליון שבגילוי

בהלכות של תורה שבעל-

פה. (ועל העֲמֻדָּה וְקִיּוֹם

בְּחִינַת הָרֹאשׁ שֶׁבְּנֶפֶשׁ,

הוא השִׁכָּל הַמְּתַבּוֹנֵן

כו', - כמוסבר לעיל,

אֲמַר - על כך שלמה המלך: "מַעֲמָה כִּי טוֹב סִחְרָה כו", -

היא "טעמה" שה"מסחר" שלה טוב, וְכַבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר): -

שכן, כאן מתכוון רבנו חזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת

התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מצוין להלן, שהזמן

לחזקת וייצוב ה"מתנייים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן התפלה,

לכן הוא מזכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש", השכל

המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה

שבעל-פה. אֲדָ עַת וּזְמַן חֲחֻזִּין וְאִמּוֹן הַזְּרוּעוֹת וְהָרֹאשׁ, -

האהבה והיראה, והשכל המתבונן, היא שְׁעַת תְּפִלַּת הַשַּׁחַר,

שֶׁהִיא שְׁעַת רַחֲמִים וְעַת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְמַעְלָה. - אז מאיר

ומתגלה הרצון העליון, וכיוון שהרצון הוא הרי מחזק את

ה"זרועות", אהבת ה' ויראת ה', ואת ה"ראש", השכל המתבונן,

לכן השעה בה מאיר הרצון העליון, הוא הזמן לחזקת ה"זרועות"

וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות ה', ויורצ או

מגלה בתוכו יראת ה' ואהבת ה'. וְלִזְאֵת, - ולכן, אומר רבנו

חזקן, אוֹתָהּ אֲבָקֶשׁ מִמְּבַקְשֵׁי ה', שִׁיבִינוּ וְיִשְׁכִּילוּ יַחְדָּו,

וְלַחֲיוֹת - ושיחיה, לִזְכֹּרֶן בֵּין עֵינֵיהֶם כָּל מָה שֶׁכְּתִבְתִּי

אֵלֵיהֶם אֲשַׁתְּקֶד⁴⁵ כְּכֹל, וּבִפְרָט - מה שכתבתי, מַעֲנִין בְּנִת

הַתְּפִלָּה מַעֲמָא דְלָבָא, - מעומק הלב, יוֹם יוֹם דְּרִשּׁוֹן ה'

- להיות קרוב אל הקב"ה ולדבקה בו, כָּכָל לָכֶם וְכָכָל נִפְשָׁם,

45

1 מתבאר בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט). למרות
2 שעל התורה בכלל הרי אומרים³⁶ "אורייתא מחכמה נפקת",
3 שתורה היא בחינת חכמה שלמעלה, כיצד, איפוא אומרים כאן,
4 שהוא רצון העליון שלמעלה מ"חכמה"? - על כך אומר רבנו

5 חזקן: דְּאִוְרִיתָא מִחֲכָמָה

6 הִיא דְּנִפְקַת, - יציאתה

7 והתגלותה של התורה

8 היא מבחינת "חכמה"

9 שלמעלה, אֲבָל מְקוֹרָהּ

10 וְיִרְשָׁהּ - של התורה,

11 הִיא לְמַעְלָה מִעֲלָה

12 מִבְּחִינַת חֲכָמָה, וְהִיא

13 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "רְצוֹן"

14 הָעֲלִיּוֹן" בְּרוּךְ-הוּא, -

15 רצון הוא למעלה מחכמה

16 והוא מקיף (סובב) ונותן

17 כוח בחכמה, וְכֹמוֹ

18 שְׂכָתוֹב³⁷: - כלפי

19 הפעולה שהתורה פועלת

20 בנשמה: "כִּפְּנֵי רְצוֹן"

21 תַּעֲמִידָנוּ"³⁸, - פעולתה

22 של התורה על הנשמה

23 הלומדת תורה היא עטרה

24 ומחסה, כְּעִטְרָה שֶׁהִיא

25 עַל הַמַּחֲזִין שְׂפָרָאשׁ, - לכן יש בכוחה להעניק חזק וצו

26 ל"מתנייים" המעמידים את המוחזין שבראש - השכל המתבונן,

27 וכן ה"זרועות", האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל

28 זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. שכן,

29 בהן מתבטא בגילוי הרצון העליון, בחינת ה"כתר" שלמעלה

30 מבחינת "חכמה", וְכֹמוֹ שִׁדּוּעַ, וְכֹמוֹ שִׁדּוּעַ, מָמָה שְׂפָרָשׁוֹ עַל

31 פְּסוּקִים³⁹: "אִשֶּׁת חֵיל עֲמֻדָּה בְּעֹלָה"; - כפי שמסביר רבנו חזקן

32 להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, ש"אשת חיל" היינו תורה

33 שבעל-פה, "מלכות פה תורה שבעל-פה קרינן לה"⁴⁰, וההלכות

34 המרובות שבתורה שבעל-פה שדן בלי מספר, כמו שכתוב⁴¹:

35 "ועלמות אין מספר" שהם ההלכות⁴² - הן "עטרה" וכתר

36 ל"בעלה", בחינת חכמה ומוחזין. וְכָל הַשּׁוֹנֵה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם

37 בַּיּוֹם⁴³. - מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שכן, מה נותן את

38 הכוח לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? - הרי זה

39 דוקא ההלכות של תורה שבעל-פה, שמדן נוצר לבוש לנשמה,

40 שתוכל לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי שרבנו חזקן מסביר

41 בפרוטרוט להלן בסימן כ"ט. וְהִיוּ - מה שכתוב: "חֲגִרָה בְּעוֹ

42 מְתִינָה" - "אֵין עוֹ אֵלָּא תוֹרָה"⁴⁴, - התורה נקראת "עוֹ",

43 חזקן, שֶׁהִיא - מפני שהיא, נִתְּנָת בָּהּ וְעוֹ לְבְּחִינַת מְתִינָה -

44 של הנשמה, הַחֲגוּרִים וּמְלַבְּשִׁים בָּהּ, - בתורה שבעל-פה,

36. זח"ב קכא, א. ועוד. 37. תהלים ה, יג. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה בכ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובבנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם ענין דעטרה כאן". 39. משלי יב, ד. 40. הקדמת התקו"ז. 41. שה"ש ו, ה. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיתא בשהש"ר (שם)". 43. סוף נדה, ויש"נ. 44. ספרי האיזינו שם. ובכ"מ. 45. באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח - שבסוף הקו"א.

- 1 וּנְפֶשֶׁם תִּשְׁתַּפֵּךְ בְּמִים נֶכַח פָּנֵי ה', - תפלה הרי נקראת
2 שפיתך הנפש⁴⁶, וּבְמִאֲמָר
3 רְבוּתִינוּ וְזִרְנוֹם לְבָרְכָה
4 בְּסִפְרֵי - על הפסוק⁴⁷
5 "ובכל נפשך", שעל
6 התפלה להיות "עד מצוי
7 הַנֶּפֶשׁ כּו'": - שהנפש
8 מתפרצת ומתבטאת
9 בהשתכחות של אהבת ה', המלה "מצוי" מתפרשת לעתים, כמו
10 למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום יותר לקלוט את היין
- או שאר משקין, מתפרץ - דרך הסדקים - החוצה קצת
מהמשקה, שלמרות
שמדובר במשהו
מהמשקה, הרי זה נוצר
ממה שה' עצם' דוחק זאת
החוצה מפאת גדישותו.
כך גם מובן שבשעה
שעצם הנפש משתפר
באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד,
המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

אגרת הקדש

יום יום ירשון ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם
תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארו"ל בספרי עד
מצוי הנפש כו':

יום שבת קודש ט' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קג, ועתה הפעם... עד עמ' קג, אלא תורה וכו':

- 21 וְעַתָּה הַפֶּעַם, הִנְנִי יוֹסִיף שְׁנִית יְדֵי בְּתוּסַפַּת בָּאוּר, וּבְקִשָּׁה
22 כְּפוּלָה שְׁמוּחָה וּפְרוּשָׁה לְפָנֵי כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוּמִים הַקְּרוּבִים
23 וְהַרְחוּקִים, לָקֵם עֲלֵיהֶם, - ולהנהיג ביניהם, שְׂכָל יָמֵי חָח
24 לֹא יִרְדּוּ לְפָנֵי הַתִּבְהָ הַבְּעָלִי עֲסָקִים שְׁאִין לָהֶם פְּנָאִי כָּל
25 כָּךְ, רַק אוֹתָם שִׁישׁ לָהֶם
26 פְּנָאִי, - ירדו לפני
27 הַמְּלַמְדִּים, או הַמְּלַמְדִּים,
28 או הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֹחַן
29 אֲבִיהֶם, שִׁיבּוּלִים
30 לְהַאֲרִיךְ בְּתַפְלַת הַשָּׁחַר
31 עֶרֶךְ שְׁעָה וּמִחְצָה
32 לַפְּחֹת⁴⁸ כָּל יָמוֹת
33 הַחֹל⁴⁹, מִהֶם יִהְיֶה הַיּוֹדֵר
34 לְפָנֵי הַתִּבְהָ, עַל-פִּי
35 הַגּוֹרֵל, - שיעלו בגורל מי
36 יתפלל לפני העמוד, או
37 עַל-פִּי רִצּוֹי הָרֶב. - של
38 המתפללים, ייקבע מי
39 יהיה הבעל-תפלה. וְהוּא
40 - הבעל-תפלה, יֵאָסֵף
41 אֵלָיו בְּסִבּוֹ לֹא כָּל
42 הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֹחַן
43 אֲבִיהֶם, או מְלַמְדִּים
44 שִׁיבּוּלֵי לְהַאֲרִיךְ -
45 בתפלה, כְּמוֹחַ, -
46 שיעמדו סביבו, כדי שלא
47 יבלבל אותו מי שממחה,
48 בְּכָל יִשְׁנָה - שלא ישנו
49 את הדברים, אלא כך ייעשה, נָא וְנָא:

אגרת הקדש

ועתה הפעם הנני יוסיף שנית ידי בתוספת ביאור
ובקשה כפולה שמוחה ופרושה לפני כל
אנשי שלומים הקרובים והרחוקים לקיים עליהם שכל
ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין
להם פנאי כ"כ. רק אותם שיש להם פנאי או
המלמדים או הסמוכים על שולחן אביהם שיכולים
להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות
כל ימות החול מהם יהיה היורד לפני התיבה ע"פ
הגורל או ע"פ ריצוי הרוב. והוא יאסוף אליו בסביבו
לו כל הסמוכים על שולחן אביהם או מלמדים שיוכלו
להאריך כמוהו בכל ישונה נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים
יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם
בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרכה עליהם מוטל
ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח
חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד
כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'.
ולואת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב
על פי הגורל או בריצוי הרוב כמ"ש אשתקד:

- השבת תהיה לה' יְלֹאָת - ולכן, נָם הֵם - בעלי העסקים,
יִרְדּוּ לְפָנֵי הַתִּבְהָ בְּשַׁבַּת יוֹם טוֹב, עַל-פִּי הַגּוֹרֵל - מי
יהיה הבעל-תפלה, או בְּרִצּוֹי הָרֶב, כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְתִּי אֶשְׁתַּקֵּד:

46. שמואל א' א, טו. 47. ואתחנן ו, ה. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזה"א סב, ב ובמפרשיו שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומשכ" (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת - שם הכוונה לתפלת העמידה". 50. סר"צ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנך". 51. יתרו כ, ט.

אגרת הקדש

ובגון דא צריך לאודועי שבדעתי אי"ה לשלוח לכל
המנינים מרגלים באתר לידע ולהודיע כל מי
שאפשר לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעיון
בתפלה ומתעצל יהי' נידון בריחוק מקום להיות נדחה
בשתי ידים כבואו לפה לשמוע דא"ה ומכלל לאו
אתה שומע הן ולשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת
טוב ואין טוב אלא תורה וכו':

אֱלֹהֵי תוֹרָה וכו':

12 כוונה, ומתעצל - יהיה נידון בריחוק מקום, להיות נדחה

1 ובגון דא צריך
2 לאודועי, - ובגון זה
3 יש להודיע, שבעתי,
4 אם ירצה ה', לשלח
5 לכל המנינים מרגלים
6 באתר, לידע ולהודיע,
7 - אודות, כל מי
8 שאפשר לו וכל מי
9 שיש לו פנאי להאריך
10 ולעיון בתפלה -
11 להתפלל באריכות ומתוך
12 כוונה, ומתעצל - יהיה נידון בריחוק מקום, להיות נדחה

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' א

גמרא

שנינו במשנה: 'ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן' וכו',
הגמרא מביאה תנאי בנאמנות זו של הקטן שהגדיל: אמר רב הונא
בריה דרב יהושע, והוא - מה שהקלו חכמים להאמין לקטן
שהגדיל, זהו בתנאי שיש עד נוסף גדול עמו, כלומר שהעד השני
שמעיד עמו, היה גדול גם בשעת ראית המעשה.

שנינו במשנה: 'נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא, וזה כתב ידו
של רבי, וזה כתב ידו של אחי'. מבאר הגמרא מדוע הוצרכה
המשנה לנקוט שלשה אופנים אלו: וצריך, דאי אשמעין - אם
היתה המשנה משמיעה רק שהוא נאמן להעיד על חתימת אביו
שראה בקטנותו, היינו סוברים שזהו משום דשכיח גביה - שהיה
מצוי אצלו תמיד, והוא בקי בחתימתו ולא יטעה בה, אכל על
חתימת רבו, שאינו מצוי אצלו כל כך, לא - אינו נאמן, ואי
אשמעין רק רבו, היינו סוברים שזהו משום דאית ליה אימתיה
דרביה - שאימת רבו מוטלת עליו, ואם לא היה בטוח שהוא כתב
ידו היה חושש להעיד בו שקר, אכל אביו שאין לו מורא ממנו כל
כך, לא. ואי אשמעין הני תריה - שני אלו, היינו אומרים שהטעם
באביו הוא משום דשכיח גביה, והטעם ברבו הוא משום דאית ליה
אימתיה, אכל אחיו דלית ליה לא הא ולא הא - שאינו מצוי אצלו
ואינו ירא ממנו, אימא לא - שמה נאמר שלא האמינוהו להעיד על
חתימת ידו, קא משמע לן שגם על חתימת אחיו הוא נאמן, בין
דעדות זו של קיום שטרות אין בה צורך אלא מדרבנן, שהרי
מדאורייתא השטר מוחזק בכשרות, הימנוהו רבנן להעיד על מה
שראה בקטנותו פירות כוז שהיא מדרבנן, שאין בזה עקירת דבר
מן התורה, שהם חייבוהו להביא עדים על כך והם הקלו לקבל

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' א

1 להוציא לרשות הרבים, והטעם שאין אומרים כאן שהגביה צורך
2 הוצאה היא, משום שהיא פמאי עסקין, פשאור שהגביה את
3 הכיס ברשות הבעלים, עמד ברשות הבעלים קודם שיצא לרשות
4 הרבים, ולאחר מכן עקר שוב ויצא לרשות הרבים, ונמצא
5 שהעקירה הראשונה שבה נתחייב בתשלומים לא היתה תחילת
6 מלאכה כלל, שהרי כשעמד בטלה העקירה הראשונה, וחייב
7 המיתה בא מחמת העקירה השניה, שבה עקר את גופו מרשות
8 היחיד, כשהכיס הגנוב בידו, ויצא לרשות הרבים, וכיון שחייב
9 התשלומים וחייב הגניבה לא באו יחד, חייב בשניהם.

13 בשתי ידים כבואו
14 לפה - אל רבנו הזקן,
15 לשמע "דברי אלהים"
16 - דברי חסידות,
17 ומכלל לאו - אתה
18 שומע הן. - מה"לאו"
19 אתה שומע "הן", שמי
20 שיאריך בעבודת התפלה
21 יקרבוהו וכו', ולשומעים
22 ינעם, ותבא עליהם
23 ברכת טוב, ו"אין טוב
24 אלא תורה" וכו':

עדות כגון זו.
שנינו במשנה: 'ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן' וכו',
וזכר הייתי בפלוגתא שניצאה בהנימוא וראשה פרוע, וזו ראייה
שנישאת בתולה וכתובתה מנה. שואלת הגמרא: מאי טעמא -
מדוע האמינוהו בדבר זה, והרי על פי עדות זו מתחייב הבעל
שלם לאשתו מאתים וזו בכתובתה, ואין מוציאים ממון אלא על
פי עדות כשירה.
משיבה הגמרא: בין דרוכ נשים בתולות נישאות - נישאות כשהן
בתולות, מסתבר שגם אשה זו בתולה היתה, ומעיקר הדין אין
צורך בעדות כלל, ועדותה היא גלוי מלתא בעלמא הוא - לגלות
ולפרסם לעולם שאכן הדין אמת, ולכן הקלו בזה חכמים לקבל
עדות ממי שראה בקטנותו.

שנינו במשנה: 'ושחקה איש פלוני ויצא מבית הספר למבול לאכול
בתרוקח, ועל פי זה מחזיקים אותו ככהן. מקשה הגמרא: כיצד
עדות זו מוכיחה שהוא כהן, ולקמא עמד כנעני של כהן הוא,
המותר לאכול בתרומה, ויתכן שכבר השתחרר ושוב אינו רשאי
לאכול בתרומה.
מתרצת הגמרא: דין זה שבמשנתנו מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי,
דאמר רבי יהושע בן לוי, אסור לאדם שילמד את עבדו הכנעני תורה,
וכיון שהיה לומד תורה בבית הספר ודאי אינו עבד, וכיון שאכל
בתרומה מוכח שהוא כהן.
תמזה הגמרא: ולא - וכי אין עבד לומד תורה, והתניא בברייתא,
לגבי עבד הנוהג במנהגי בני חורין, שאם לוח הימנו רבו מעות,
ולכאורה אילו היה עבדו היה יכול ליטול ממנו את המעות בעל
כרחו, אי ששאו רבו

10 מבררת הגמרא את התירוץ: עמד למאי - לאיזה צורך עמד הגנב,
11 שמחמת כן אנו אומרים שהסתיימה העקירה הראשונה, אי עמד
12 רק לכתף - לתקן משאו על כתפו, הרי אורייתא הוא - דרך הנושא
13 משאו לעמוד לפעמים ולתקן את משאו, ואין עמידה כזו נחשבת
14 כ'הנחה' המסיימת את המלאכה ומבטלת את העקירה הראשונה.
15 מסיקה הגמרא: אלא מדובר בעומד לפוש - לנוח, ומחמת כן
16 התבטלה העקירה הראשונה.
17 מדייקת הגמרא: ולפי דברך, אכל אם היה עומד על מנת לכתף
18 מאי - מה יהיה הדין אז,

יום ראשון

יום רביעי

ג מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש"י.

תהלים: יח־כב.

תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

משיחת אאמו"ר: יעמאלט ווען משיח וועט קומען בב"א וועט מען ערשט ביינקען נאך די גלות טעג. יעמאלט וועט ערשט פארדריסען פאר וואָס מ'האט ניט געטאָן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען ווייטאָג פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב"א.

מְשִׁיחַת אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: אִזּוּ, כְּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יָבֵא בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן, יִתְגַּעְגַּעוּ לִימֵי הַגָּלוּת; אִזּוּ יִצְטָעְרוּ, מְדוּעַ לֹא עָסְקוּ בְּעִבּוּדָה'. אִזּוּ יִחוּשׁוּ אֶת הַצָּעַר הַגָּדוֹל שֶׁל הַעֲדָר הָעִבּוּדָה'. כָּעֵת בְּיָמֵי הַגָּלוּת, הֵם יְמֵי הָעִבּוּדָה לְהִכִּין עֲצָמוֹ לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

יום שני

יום חמישי

ד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כג־כח.

תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרעוואניע קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר וויפיל השי"ת האָט אָפגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן וויפיל עס איז נויטיג, אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאַנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי"ת, און די ברכה פארדינט מען ווען מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

בִּיגִיעָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, אִי אֶפְשָׁר לְהַרְוִיחַ אֶפְלוּ אֲגוּרָה אַחַת יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא קָבַע, שְׁאֵדָם פְּלוּנֵי יְרוּשָׁה. צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּמָה שְׁנֹחוּץ, אֶךְ חֵיבִים לִזְכֹּר, שֶׁכָּל הָעִבּוּדָה אֵינָה אֲלֵא טָפֵל, הָעֵקֶר הוּא בְּרַכַּת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְאֶת הַבְּרָכָה מְרִוּיחִים כְּאֲשֶׁר הִנֵּנוּ יְהוּדִים יְרָאֵי שָׁמַיִם: [מִקְפִּידִים עַל] תְּפִלָּה בְּצִבּוּר, שְׁמִירַת שַׁבָּת בְּהִדּוּר, כְּשֵׁרוֹת בְּהִשְׁתַּחֲוֶה גְּדוֹלָה, חֲנוּךְ הַבָּנִים אֲצֵל מְלַמְּדִים [שֶׁהֵם] יְהוּדִים יְרָאֵי שָׁמַיִם.

יום שלישי

יום שישי

ה מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש"י.

תהלים: כט־לד.

תניא: ומ"ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האָט דער בעש"ט געזאָגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי' דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאָלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי'.

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". פרש הפעל-שם-טוב: בכל דבר גשמי מהדברים המתרים נמצאים טוב ורע: הגשמי הוא רע, והחיות האלקי המחיה את הגשמי הוא טוב. האדם המשתמש בגשמי, צריך להיות 'סור מרע', לא לרצות את התענוג הנמצא בגשמי, ולהיות 'ועשה טוב', לרצות להיות נזון ולהנשע מהחיות האלקי שבדבר הגשמי. 'בקש שלום ורדפהו', האדם שהוא 'סור מרע ועשה טוב', צריך לבקש ולרדף לעשות שלום בין הגשמי לבין חיות האלקי שמחיהו.

יום רביעי

שבת

ו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש"י.

תהלים: להלל.

תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האט ער געזאגט פאר'ן מיטעלען רבי'ן א מאמר – אינגאנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה' – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שעי"ז פועל שיהי' – יברכך ה' מציון – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי"ז הוא קיום העולמות.

הרבי (רבינו הזקן), כאשר בא מפטרבורג, אמר לפני אדמו"ר האמצעי מאמר, – רק כמה שורות: "שאו ידיכם קדש" – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, "וברכו את ה'" – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שעל ידי זה פועל שיהיה "יברכך ה' מציון" – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, "עשה שמים וארץ" – שעל ידי זה הוא קיום העולמות.

יום חמישי

יום ראשון

ז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ' ראשונה עם פירש"י.

תהלים: לט"מג.

תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.

אגרת הקדש "פותחין בכרכה", נכתבה עשרה שנים קדם כתיבת אגרת "קטנת".

יום שישי

יום שני

ח מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש"י.

תהלים: מד"מח.

תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.

שש זכירות אומרים אותם בכל יום, גם בשבת, יום טוב, ראש השנה ויום הכפורים.

מפתגמי אאזמור"ר: וואס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאך גורם זיין ח"ו צער אל הזולת.

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מהי פעלת חסידות ויראת שמים, אם חסר העקר – אהבת ישראל, ועוד גורם חסד-שלום צער לזולת.

שבת קודש

יום שלישי

ט מנחם אב

ה'תש"ג

בְּמִנְחָה: קְרִיאַת שְׁמוֹעַ, שִׁיר שֶׁל יוֹם, אֵין בְּאַלְקִינִי, וְכָל הַשְּׁעוּרִים הַשְּׂכִימִים לְשַׁחֲרִית, וְאַחֵר כֶּךָ סֶדֶר תְּפִלַּת מִנְחָה.

אֵין מְבָרְכִין "שְׁעֶשֶׂה לִּי כָּל צָרָכִי" עַד לַמָּחָר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.

תהלים: מט"ג.

תנאי: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.

אֲדִנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרש"ב] הִיא לּוֹמֵד כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּתַשְׁעָה בָּאָב 'אֵיכָה רַבָּה' וְסוּגִית רַבִּי יוֹחָנָן דְּפָרַק הַנִּזְקִין. בְּפֶקֶד אַחֵר אֲמִירַת הַקִּינוּת – שְׁהִיא אוֹמֶרֶם כָּלָם – הִיא אוֹמֶר 'אֵיכָה'. הִיא עוֹלָה לְתוֹרָה לְמַפְטִיר, וְלַפְעָמִים הֵן בְּשַׁחֲרִית הֵן בְּמִנְחָה.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

42 אָמַר, אֲנִי וְאִמִּי נִשְׁכַּנּוּ לְבֵין הָעוֹבְדֵי בּוֹכָבִים, וְלֹא עֲזַבְתִּיהָ אֲפִילוּ
43 לְרַגַע אֶחָד, אֲלֵא גַם בְּשִׁנְאָתִי לְשֹׂאוֹב מֵיִם לִזְמַן מוֹעֵט, עַדִּין הִיתָה
44 דַּעֲתִי נִתְּנָה עַל אִמִּי, וְכֵן כְּשִׁנְאָתִי לְלֶקֶט עֲצִים הִיתָה דַּעֲתִי עַל אִמִּי,
45 וְהַשְׂאֵה רַבִּי לְכַהֲנָה עַל פִּי שֶׁל בְּנָה, כִּיֹּן שְׁהִיא מְסִיחַ לְפִי תוֹמָה.

משנה

46 המשנה מביאה דוגמא לדין ששנינו בסוף המשנה הקודמת (ע"א)
47 ש'אין נאמן אדם על ידי עצמו' להתיר את אשתו: אָמַר רַבִּי וְכָרְיָה
48 בֶּן הַקָּצֵב שְׁהִיא כוֹהֵן, וְחֵי בִזְמַן חוֹרְבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, וְלֹאֲחֵר
49 שִׁכְּבָשׁוּ הָאוֹיְבִים אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֲמַר, הִמְעִין הָיָה – נִשְׁבַּע בְּבֵית
50 הַמִּקְדָּשׁ, לֹא זָוָה יָדָהּ שֶׁל אֲשֶׁתִּי מִתּוֹךְ יָדִי, מִשְׁעָה שֶׁנִּכְנָסוּ עוֹבְדֵי
51 בּוֹכָבִים לְיְרוּשָׁלַיִם וְעַד שִׁנְאָה, וְאִנִּי עַד בְּדַבָּר שֶׁלֹּא נִטְמָאָה. אָמַר
52 לוֹ חֲכָמִים, אֵין אָדָם מַעֲיֵד עַל עַצְמוֹ, וְאִסְרוּ עָלֶיהָ אֶת אֲשֶׁתוֹ כִּדִּין
53 'שְׁבוּיָה'.

גמרא

54 הגמרא מביאה ברייתא בענין מעשה זה של רבי זכריה בן הקצב:
55 תָּנָא, וְאִף עַל פִּי בֶן – אִף שִׁאֲסָרוּ עָלֶיהָ חֲכָמִים אֶת אֲשֶׁתוֹ, מִכָּל
56 מְקוֹם לֹא אִסְרוּ לָהּ לְדוֹר עֲמָה בְּאוֹתָהּ חֶצֶר מַחֲשָׁשׁ שִׁתִּיחָדוֹ, אֲלֵא
57 וַיְיָד לָהּ בֵּית בַּפְּנִי עֲצֻמוֹ בְּחִצְרוֹ לְדוֹר בּוֹ, וְכִשְׁהָיָא יוֹצֵאָה מִן חֲצָרָה,
58 וְרַבִּי זְכַרְיָה שְׁהָה שָׁם, הִיתָה יוֹצֵאָה דּוֹקָא בְּרָאשׁ בְּנִיָּה, כִּדִּי שֶׁלֹּא
59 תִּשָּׂאֵר אַחֲרֶיהָ אַחֵר שִׁינְאָה אֲחֵרָה בְּנִיָּה, כִּדִּי שֶׁלֹּא תִּכְנַס רִאשׁוֹנָה
60 וְתִתִּיחָד עִמּוֹ.

61 הגמרא מבררת אם מותר לנהוג כן אף עם אשה גרושה: בְּעֵי אֲבִי,
62 מְהֵי לְעִשׂוֹת בְּגִרוּשָׁה בֶּן – כֵּהֵן שִׁגִּירָשׁ אֶת אֲשֶׁתוֹ, וְאִסְרוּ לָהּ
63 לְהַחֲזִירָהּ, הָאֵם הַתִּירָה לָהּ לְדוֹר עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ חֶצֶר, אוֹ שִׁחֲשָׁשׁוּ
64 שִׁיבּוּאוֹ לִידֵי עֵבֶרָה.

65 וְצַדִּי הַסֶּפֶק הֵם: הָתָם – בְּבִרְיָתָא, הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְרַבִּי זְכַרְיָה בֶּן
66 הַקָּצֵב לְדוֹר עִם אֲשֶׁתוֹ בְּחֶצֶר אַחַת, מְשׁוּם דְּבִשְׁבוּיָה הִקְלִי, שֶׁאֵין
67 זֶה אֲלֵא חֲשֵׁשׁ, וְהָרִי מִתִּירִים אוֹתָהּ אֲפִילוּ עַל יָדִי עַד אֶחָד וְאֲפִילוּ
68 עַד פְּסוּל. אָבָל הָכָא, שֶׁהִגְרוּשָׁה אִסוּרָה לְכַהֵן מִן הַתּוֹרָה, לֹא –
69 אִסוּר לָהּ לְדוֹר בְּחִצְרוֹ. אוֹ דְּלָמָּה, לֹא שָׁנָא – אֵין לְחֶלֶק בִּינֵיהֶם,
70 אֲלֵא אִף גְּרוּשָׁה רִשְׁאִית לְדוֹר בְּחִצְרוֹ.

71 הגמרא פושטת את הספק מדברי הברייתא: תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא,
72 הַמְּגִירָשׁ אֶת אֲשֶׁתוֹ, לֹא תִּשָּׂא בְּשִׁבּוּתָהּ – אִם נִשְׁאֵת לֹאֲחֵר, לֹא
73 תִּגּוֹר בְּשִׁבּוּתָהּ שֶׁל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן, שִׁמְתוֹךְ שִׁמְכִירָה הָאֲשֶׁה אֶת
74 רִמְזוֹ וְקִרְיָצוֹתֶיהָ שֶׁל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן, יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שִׁיבּוּאוֹ לִידֵי עֵבֶרָה.

1 דְּאִינָא לָהּ וְלְבִלְחָהּ אֲלָמִי הַכָּרֵךְ – כִּי אֲדוּן אוֹתָךְ וְאֵת כָּל חֲבֵרֶיךָ
2 הָאֲלִימִים כְּמוֹתָךְ, לְפִי שִׁמְחַמֵּת אֲלִימוֹתְכֶם חוֹשֵׁשִׁים הַעֲדִים לְהַעֲדִי
3 נִגְדֹכִם.

4 מְסִימַת הַגְּמָרָא אֶת רִאֲיִיתָהּ: וְלִכְאוּרָה קֶשֶׁה, מִה הוֹעִיל רַב חֲסָדָא
5 בְּכִי שֶׁאֲמַר לוֹ לְהַבִּיא עֲדִים שֶׁאִינוֹ אַחִיו, וְהָרִי כֶּשֶׁם שִׁמְחַמֵּת
6 אֲלִימוֹתָיו נִמְנָעוּ מִלְּהַעֲדִי לְטוֹבַת אַחִיו, הַשְׁתָּא נָמִי אֲתוֹ וּמִשְׁקָרִי –
7 גַּם עֵתָה מַחֲמַת פַּחַדוֹ יִבּוּאוֹ וְיַעֲדוֹ שֶׁקֶר שֶׁאִינוֹ אַחִיו. אֲלֵא מוֹכַח
8 מִבְּאֵן דְּתַרְתִּי לֹא עָבְדִי – אִף אֲדָם הַחוּשֵׁשׁ מִחֲבִירוֹ אִינוֹ עֲשׂוֹי
9 לְעִשׂוֹת שְׁנֵי עוֹלוֹת, גַּם לְהִמְנָע מִלְּהַעֲדִי אֶת הָאֲמָת, וְגַם לְהַעֲדִי
10 שֶׁקֶר עוֹבְרוֹ, וְהוּא הָדִין בְּשַׁפְחָתָה, שֶׁאֲמַנֵּם הִיא עֲשׂוּיָה לְשִׁתּוֹק וְלֹא
11 לְמַר אֶת הָאֲמָת, אִךְ לֹא לְשַׁקֵּר בְּפִירוּשׁ, וְלִכֵּן הִיא נִאֲמַנַת בְּדַבְרָהּ.
12 מִתּוֹךְ תִּירוּצֵיהֶם שֶׁל הָאֲמִירָאִים בִּישׁוּב הַמִּשְׁנׁוֹת נִמְצָא שֶׁהֵם
13 חוֹלְקִים בְּעֵנִין נִאֲמֻנוֹת שַׁפְחָתָה, לְרַב פְּפִי וְרַב אִשִּׁי שַׁפְחָתָה נִאֲמַנַת,
14 אִךְ רַב פֶּפֶא סוֹבֵר שֶׁשַׁפְחָתָה אִינָה נִאֲמַנַת. הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת הָאֵם
15 נִחְלָקוּ בִּזְוָה תְּנָאִים.

16 מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: לִיָּמָא בְּתָנָא – הָאֵם נִאֲמַר שִׁבְמַחְלוֹקֶת זֶה נִחְלָקוּ
17 הַתְּנָאִים, שֶׁשְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא, זֶה עֲדוּת – עֲדוּת זֶה שֶׁל הִיתֵר שְׁבוּיָה,
18 כּוֹלֵם כְּשֵׁרִים לָהּ, אִישׁ וְאִשָּׁה, תִּינוּק וְתִינוּקָתָא, אִבִּיהָ וְאִמָּהּ, וְאִחֶיהָ
19 וְאִחוֹתָהּ שֶׁל הַשְׁבּוּיָה, אָבָל לֹא בְּנָה וּבִתָּה, וְלֹא עָבְדָהּ וְשַׁפְחָתָה.
20 וְתָנָא אֲרִיךְ – וְאִילוּ בְּבִרְיָתָא אַחֲרֵת שֶׁנִּינוּ, הִכָּל נִאֲמָנִין לְהַעֲדִי עַל
21 הַשְׁבּוּיָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וּמִשְׁמַע אֲפִילוּ בְּנָה וּבִתָּה, עֲבָדָה וְשַׁפְחָתָה,
22 חוּץ מִהֵימָנָה (מִמְּנָה עֲצֻמָּה) וְחוּץ מִבְּעָלָהּ, וּמִבּוּאֵר שֶׁנִּחְלָקוּ
23 הַבְּרִייתוֹת אִם שַׁפְחָתָה נִאֲמַנַת.

24 מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: שִׁיטָתָם דְּרַב פְּפִי וְדְרַב אִשִּׁי, שֶׁשַׁפְחָתָה נִאֲמַנַת
25 לְהַעֲדִי עָלֶיהָ, בּוּדְאִי תָנָא הִיא – תְּלוּיָה בְּמַחְלוֹקֶת, שֶׁהָרִי שֶׁנִּינוּ
26 בְּפִירוּשׁ בְּבִרְיָתָא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁשַׁפְחָתָה אִינָה נִאֲמַנַת. אֲלֵא דְרַב
27 פֶּפֶא, הָאוּמֵר שֶׁאֵין שַׁפְחָתָה נִאֲמַנַת, [מִי] לִיָּמָא תָנָא הִיא – הָאֵם
28 יֵשׁ הִכְרַח לּוֹמֵר שֶׁגַם דְּבִרְיוֹ תְּלוּיִים בְּמַחְלוֹקֶת, אוֹ שְׁהוּא יוֹכֵל לּוֹמֵר
29 שֶׁאִף שַׁפְחָתָה הִיא בְּכָלל 'חוּץ מִהֵימָנָה' הָאֲמִירָא בְּבִרְיָתָא,
30 שֶׁשַׁפְחָתָה נִחְשָׁבַת כְּמוֹתָהּ, אוֹ שִׁיכּוֹל לִישֵׁב אֶת הַבְּרִייתָא בְּאוּפֵן
31 אַחֵר.

32 מְבַאֵרֶת הַגְּמָרָא: אֲכַן לְרַב פֶּפֶא אֵין הִכְרַח לּוֹמֵר כֵּן, אֲלֵא אָמַר לָהּ
33 רַב פֶּפֶא, כִּי תָנָא תְּהִיא – מִה שֶׁשְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא הַשְּׁנִיָּה שֶׁשַׁפְחָתָה
34 נִאֲמַנַת, הֵיינוּ בְּמִסְתָּחָה לְפִי תוֹמָה, שֶׁלֹּא הִתְכוּוֹנָה לְהַעֲדִי עַל הַחֵרֶךְ
35 גְּבִירָתָהּ, אֲלֵא מִתּוֹךְ סִיפּוֹר דְּבִרְיָה הִבְנוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה, אֲבָל
36 כְּשֶׁבָאָה לְהַעֲדִי עָלֶיהָ אִינָה נִאֲמַנַת.

37 מְבִאֵהָ הַגְּמָרָא דּוּגְמָא לְמִסְיַחָה לְפִי תוֹמָה: כִּי הָא – כְּמוֹ מִימְרָא זֶה,
38 דְּכִי אָתָא – שִׁכְּשָׁבַר רַב דִּימִי אָמַר, רַב תָּנִין קְרִינְנָאָה – מִהַעֲדִיר
39 קְרִינְנָא מִשְׁתַּעֲי – סִיפּוֹר, מִשְׁעָה בָּא לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמַר
40 לָהּ – וִישׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשְׁתַּעֲי, מִשְׁעָה בָּא לְפָנֵי רַבִּי,
41 בְּאִדָּם אַחֵר שְׁהִיא מְסִיחַ לְפִי תוֹמָה – בְּלֹא כוֹנֵה מִיּוֹחַדָּת לְהַעֲדִי, וְכֵן

מתי אין נשבעים שבועת 'מודה במקצת'? יום ראשון ג' מנחם אב ה'תשפ"ב

במלוא בשטר שיש בו שיעבוד קרקעות, אין ההודאה במקצת של הלואה מחייבת שבועת 'מודה במקצת' כיון שזו כפירת שיעבוד קרקעות, אף שמלואה בשטר ניתן לגבות הן בקרקעות והן במטלטלים, ואם כן גם בכתובה, אף שהאשה גובה גם ממטלטלים, כיון שעיקר גבייתה היא מקרקעות צריכה כפירת הבעל להיחשב כפירת שיעבוד קרקעות?

ומיישב ה'אבני מילואים' (סי' צו ס"ח):

במלוא בשטר, אף שהמלוה יכול לגבות גם ממטלטלים, הרי הוא סומך בדעתו בעיקר על הקרקעות (כי 'מטלטלי דיתמי לא משתעבדי') ולכן נחשבת כתביעת קרקעות שאין נשבעים עליה שבועת 'מודה במקצת', מה שאין כן בכתובה, לאחר שתיקנו הגאונים שתיגבה כתובתה מן המטלטלים, כי בזמן הזה רוב המסחר הוא במטלטלים, הרי האשה סומכת את דעתה גם על המטלטלים, ונמצא שכפירת הבעל אינה כפירת שיעבוד קרקעות, ולכן משביעה אותו האשה שבועת 'מודה במקצת'.

הלכות אישות פרק טז, הלכה כה: היא אומרת: 'בתולה נשאתי, ועקר בתבתי מאתם, והבעל או היותי' אומרת: 'בעולה נשאתי, ואין לה אלא מאה'... אם היה הבעל קיים - יש לה להשביעו שבועת התורה, שיתר הודה במקצת המענה.

לדעת הרמב"ם, בהודאת הבעל שמגיע לאשה מאה, הרי הוא מודה במקצת וחייב שבועה מן התורה.

והשיג עליו הראב"ד: הלכה היא (הל' טוען ונטען פ"ה ה"א), אין נשבעים על כפירת שיעבוד קרקעות, היינו, הנתבע על חוב שיש לו שיעבוד קרקעות ומודה במקצת החוב, אינו נשבע שבועת 'מודה במקצת', ומאחר שגביית הכתובה היא מקרקעות (לעיל ה"ה), איך ישבע כאן הבעל?

ומבאר ה'מגיד משנה': דברי הרמב"ם הם לאחר תקנת הגאונים (לעיל ה"ה) שגביית הכתובה היא אף ממטלטלים, וכיון שכפירת הבעל היא גם כפירת מטלטלים, לכן הוא נשבע. וה'לחם משנה' תמה: מבואר בגמרא (בבא מציעא ד, ב) שגם

מי אחראי על הזנת הבנות? יום שני ד' מנחם אב ה'תשפ"ב

הבנות את מזונותיהן.

לפי זה, הראב"ד לא חלק על העיקרון ש"אם אין שם שטר כתובה אין להם כלום", כי אמנם מחילת האשה על הכתובה אינה מבטלת את החובה לזון את הבנות, אבל היות וכאשר אין כתובה הורע כוח התביעה, טוענים אנו: אולי מחלה האם על מזונות הבנות.

אבל יש מפרשים שלשיטת הראב"ד כתובה ומזונות הבנות הן שתי התחייבויות שונות: הכתובה - כלפי האשה, והמזונות - כלפי הבנות. ואם כן, הראב"ד סובר שגם אם אין שטר כתובה לפנינו חיוב הזנת הבנות בתוקפו עומד, ואין לחוש למחילת האם, כי היא יכולה למחול על כתובתה, אך אין למחילה זו השפעה על זכות המזונות של הבנות שהיא התחייבות אחרת, וכן אין לחשוש שמא מחלה על מזונות הבנות, שהרי אין זו התחייבות כלפיה ומחילתה לא תועיל.

ואילו הרמב"ם סובר שחכמים תיקנו מזונות לבנות מנכסי האב לטובתה של האם, ולכן יכולה היא למחול על כך. והיות שבהעדר שטר הכתובה הורע כוח תביעתן, יש מקום לומר ש"מחלה אימנן כתובתה" (ראה בני אהובה, אור שמח).

הלכות אישות פרק יט, הלכה יב: הבנות נזונות בתנאים אלו, עד שיתיה שטר כתובה יוצא מתחת ידם; אבל אם אין שם שטר כתובה - אין להם כלום, שפא מחלה אמן כתובתה.

לדעת הרמב"ם, כאשר אין שטר כתובה לפנינו הורע כוח התביעה של הבנות, ולכן טוענים אנו לטובת יורשי האב: שמא מחלה האם על כתובתה.

והקשה הראב"ד: וכי מזון הבנות תלוי בפירעון כתובתה, והמחילה אינה אלא כפירעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו לא יטלו בנותיו מזונותיהן?

ופירש ה'בית שמואל' (אבהע"ז סי' קי"ב ס"ק א):

לדעת הרמב"ם מחילת האשה על כתובתה מהווה מחילה על כל תנאי הכתובה, שאחד מהם הוא שהבנות נזונות מנכסי האב. ואילו לדעת הראב"ד מחילת הכתובה היא כפירעונה, וכשם שהחיוב לזון את בנותיו הוא גם לאחר שפרע את כתובת אשתו, כך גם זכות הבנות ליטול את מזונותיהן נשארה בעינה גם לאחר מחילת האשה על כתובתה. אבל אם האם מחלה על מזונות הבנות גם הראב"ד מודה שבכך הפסידו

כמה צריך לשלם אבי הכלה? יום שלישי ה' מנחם אב ה'תשפ"ב

הוצאות הנישואין של בתו אלא "הרי זה ראוי" לנהוג כך. ובכך שונה חיוב זה מחיובי הכתובה שהם חוב ממוני וגובים אותם מנכסיו אם אינו משלם מרצונו, אולם כאן לא מדובר בחוב ממוני אלא במצוה (ראה מגיד משנה, העמק שאלה כא, ב).

אך ה'טור' (אבהע"ז סי' נח) כתב: "אבל בעשיר צריך שיתן לה לפי כבודו", וה'בית יוסף' העיר שנראה מדבריו שאם הוא

הלכות אישות פרק כ הלכה א: צו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו, כדי שתנשא בו; וזה הוא הנקרא 'פרנסה'. המשיא את בתו קתם, לא יפחות מכסות שפוסקין לאשת עני שבגשראל, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשתיה האב עני; אבל אם היה עשיר, הרי זה ראוי לתן לה כפי עשרו.

מדברי הרמב"ם משמע שאין כופים את האב לתת את

עשיר כופים אותו, אך ציין ש"לא שמענו" שיכפו אדם על כך.

ובעל העיטור (ערך 'פסיקתא') חילק בין הסכום הבסיסי של כסות הראויה לכל אשה שהוא חיוב גמור וכופים עליו, לחיוב ההוספה המוטל על עשיר שעליו אין כופים. ויתכן כי זו גם כוונת הרמב"ם, שרק בסיום ההלכה, לגבי "אם היה עשיר", כתב "הרי זה ראוי ליתן לה כפי עשרו" ואין כופים על כך, אולם על החיוב הבסיסי אכן כופים. להלכה כתב הרמ"א (אהע"ז סי' עא ס"א): "ואע"פ שמצוה לתת לבתו נדוניה ראויה – מכל מקום אין כופים, אלא מה שירצה יתן – רק שישאין".

וביאר דבריו ה'בית שמואל' (שם סק"ב): החובה המוטלת על האב ביחס לנישואי בתו, אינה חובה ממונית אלא חובה למצוא לה שידוך מתאים (שנאמר "את בנותיכם תנו לאנשים"), ולכן, אם באפשרותו למצוא לה שידוך ללא התחייבות כספית, הרי הוא יוצא בכך ואין כופים אותו לתת לה נדוניה, אולם אם אין מי שיינשא לה ללא התחייבות כספית מצד האב, כופים אותו לתת את הסכום הבסיסי שיאפשר לה להינשא, אך לצרכים נוספים הנדרשים להקמת הבית שאינם מעכבים את עצם קיום הנישואין, הרי למרות שיש בהם מצוה, אין כופים על כך (וראה חלקת מחוקק סי' נח סק"ב ובית שמואל שם).

יום רביעי ו' מנחם אב ה'תשפ"ב

תביעת גירושין מחמת מום

וכתב ה'מגיד משנה' כי מדברי הרמב"ם מבואר שפסק כדעה השניה, שהרי כתב "אם נולד לו ריח הפה", היינו שנולד לאחר הנישואין, אזי כופים אותו להוציא בכתובה, ומשמע שאם היו המומים קיימים קודם הנישואין, אין לאשה זכות תביעה מאחר וידעה עליהם מראש.

וה'בית שמואל' (אהע"ז שם סק"ב) דחה את הראיה מדברי הרמב"ם וכתב כי יתכן שהאשה כן יכולה לתבוע גירושין מחמת מומים אלו גם אם ידעה עליהם מראש, ומה שנקט הרמב"ם דווקא אופן ש"נולד לו ריח הפה" לאחר הנישואין הוא בגלל דין הכתובה (ולא משום עצם הגירושין), שאם נולדו המומים לאחר מכן עליו לשלם את הכתובה, מה שאין כן אם ידעה עליהם מראש, הרי למרות שבאפשרותה לתבוע גירושין, לא תקבל את דמי הכתובה, שאם לא כן הרי תוכל האשה להערים ולהינשא מראש לאדם זה כדי להגיש לאחר מכן תביעת גירושין ולזכות בדמי הכתובה.

הלכות אישות פרק כה, הלכה יא: האיש שְנִוְלְדוּ בוּ מוּמִין אַחֵר שֶׁנִּשְׂא... אֵין בּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלָתֵן כְּתָבָה... אֲכָל אִם נִוְלַד לוֹ רִיחַ הַפֶּה, אוֹ רִיחַ הַחֲטָם... בּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלָתֵן כְּתָבָה.

נחלקו ראשונים בדין זה:

יש אומרים שבמומים גדולים, כגון ריח הפה וכדומה, שכופים את הבעל מחמתם להוציא בכתובה – אפילו אם האשה ידעה עליהם מראש, הרי היא רשאית לתבוע את הגירושין, כי יכולה לומר: 'סבורה הייתי שאוכל לעמוד בכך ועכשיו איני יכולה', ורק אם התנה עמה בפירוש מראש שלא תוכל לדרוש את ביטול הנישואין מחמת מומים אלו, התנאי מועיל.

ויש אומרים שאם ראתה את המומים הללו או ידעה עליהם קודם הנישואין, אינה יכולה להתחרט אע"פ שלא נעשה תנאי מפורש (ראה ר"ן כתובות עז, א, טור אהע"ז סי' קנר בשם הרמ"ה).

יום חמישי ז' מנחם אב ה'תשפ"ב

כונה ודעת האשה בגירושין

והרי היא באותה שעה כשוטה שאינה יכולה להתגרש (רשב"א גיטין עח, א).

אולם ה'עונג יום טוב' (סי' קסג) מדייק שהרמב"ם כרך שני דינים אלו יחד וכתב ששניהם נלמדים מהפסוק "ספר כריתות ונתן בידה" – שתהא הנתינה לשם גירושין, ולכאורה, הרי כשנתנו לה כשהיא ישנה הנתינה מצדו נעשתה לשם כריתות ומה בכך שהיא ישנה? אלא מכאן שתנאי זה מתייחס לא רק לנתינת הבעל אלא גם לקבלת האשה, היינו שתדע שקיבלה גט לשם גירושין (אף שאינה צריכה להסכים לכך), וכשקיבלה את הגט בשנתה וכן כשהיא ערה ואינה מודעת לקבלת הגט – אין הגירושין חלים.

והנה, בהלכה הבאה כתב הרמב"ם "אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה – הרי זה כשר". ולכאורה, מה מועילה האמירה לעדים, הרי האשה אינה יודעת שקיבלה אותו לשם גירושין? והדבר מבואר מדברי הרמ"א (אהע"ז סי' קלו ס"ה) שהוסיף על

הלכות גירושין פרק א, הלכה ט: וּמִנֵּן שְׂאִינוּ נִוְתְּנוּ לָהּ אֵלָא בְּתוֹרַת גִּירוּשִׁין? שֶׁנֶּאֱמַר: "סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ", שִׁיתֵּן אוֹתוֹ בְּתוֹרַת סֵפֶר כְּרִיתוֹת. אֲכָל אִם נָתַן לָהּ בְּתוֹרַת שְׂמֵר חוּב אוֹ מְזוּזָה, אוֹ שֶׁנָּתַן בְּיָדָהּ וְהָיָה יִשְׁנָה וְנִעְוָרָה וְהָיָה הָיָה בְּיָדָהּ – אֵינוּ גָט.

מעשה באדם שהחליט לגרש את אשתו ללא הודעה מראש, ובעת שישבה בעגלה בדרכה לבית אביה מסר לה מעטפה עם גט (לאחר שהודיע על כך לשני עדים שראו זאת), בעוד היא סבורה שהמעטפה מכילה איגרת לאביה. ונשאלה השאלה: האם הגירושין חלים או לא?

הנה, כמבואר לעיל (ה"ב) אין צורך בדעת האשה לגירושין והם חלים בעל כורחה, אך בהלכה זו מבואר שאם נתן לה את הגט ואמר שהוא שטר חוב או נתנו לה כשהיא ישנה – אינה מגורשת. ונחלקו ראשונים בטעם הדבר: יש אומרים שכשאמר שהוא שטר חוב, גילה בדעתו שאינו מתכוון לתתו לשם גירושין, וכשנתנו כשהיא ישנה אינה יכולה לשומרו

דברי הרמב"ם כפי שהובאו ב'שולחן ערוך': 'ובלבד שתדע האשה שמגרשה בו, או שהעדים מגידים לה אחר כך', ומאחר שמודיעים לה זאת בעוד הגט בידה, נמצא שמחזיקה בו לשם

גירושין, אולם אם לא נודע לה הדבר אלא לאחר שיצא הגט מידה, אכן אינה מגורשת.

כתיבת גט על דבר אסור בהנאה יום שישי ח' מנחם אב ה'תשפ"ב

או נייר אלא אפשר לכתוב אפילו על עשבים ועלים הגדלים מההפקר, ונמצא שאינו חוסך כלום כי בלאו הכי היה יכול לכתוב את הגט בלא להוציא על כך פרוטה. ולגבי הטעם השני, שנהנה מזה שמגרש אשה רעה מביתו, יש ליישב על פי דברי הריטב"א (סוכה לא, ב), שהאיסור ליהנות מאיסורי הנאה אינו אלא כשנהנה מגופו של האיסור, ולא כאשר האיסור גורם לו רווח והנאה ממקום אחר. ולכן, אדם שנדר שלא ליהנות ממעין מותר לו לטבול בו בימות הגשמים כאשר אינו נהנה מגוף המים, למרות שבטבילה זו נטהר מטומאה והוא מרוויח בכך כמה דברים (כגון אכילת תרומה לכהן, שכל עוד הוא טמא הדבר אסור עליו), כי אין זו הנאה ישירה מהמים עצמם. והוא הדין בענייננו, שההנאה מכך שמגרש אשה שאינו חפץ בה אינה הנאה ישירה מגוף הגט, ולכן מותר לכתוב גט על דבר אסור בהנאה (בית אהרן גיטין כ, א).

הלכות גירושין פרק ד, הלכה ב: על הכל בותבין את הנט, אפילו על אסורי הנאה. בגמרא (גיטין כ, א) נאמר: 'כתבו על איסורי הנאה – כשר, וכתבו התוספות (שם כ, ב) שאף שהגט כשר אסור לעשות כן שהרי נהנה מדבר האסור בהנאה. וה'חלקת מחוקק' (אהע"ז סי' קכד, א) מוסיף ומבאר, כי כתיבת הגט נחשבת הנאה משתי סיבות: א. זו הנאה ממונית שהרי בכך חוסך את הממון שהיה צריך לשלם עבור קלף אחר. ב. מעצם העובדה שמגרש מביתו אישה שאינו חפץ בה. אך מלשון הרמב"ם 'על הכל כותבין את הגט ואפילו על איסורי הנאה' משמע שחולק על שיטת התוספות, וסובר שלכתחילה מותר לכתוב גט על איסורי הנאה וצריך לומר שלדעת הרמב"ם אין זה נחשב כהנאה. וטעם הדבר: לגבי הטעם הראשון: כדי לכתוב גט לא צריך דוקא קלף

גט התלוי בתנאי שבת קודש ט' מנחם אב ה'תשפ"ב

לא מת, גזרו חכמים להמתין עד לאחר י"ב חודש. וה'מגיד משנה' (לעיל פ"ח הכ"ב) ביאר: אף שהתנאי ('אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש'... מות בתוך שנים עשר חדש - אף על פי שאי אפשר שיבוא, והרי היא מגרשת, לא תנשא במקום יבם עד אחר שנים עשר חדש, כשיתקיים התנאי. הגמרא (גיטין עו, ב) מסתפקת באומר 'הרי זה גיטיך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש' ומת בתוך זמן זה - האם מותרת להינשא מיד שהרי בוודאי לא יבוא הבעל, או שמא אינה מותרת (במקרה שיש יבם ואסורה להינשא לו) עד לאחר י"ב חודש שאז יתקיים התנאי ויחול הגט. ופסק הרמב"ם שמספק יש להחמיר ו"לא תינשא במקום יבם (בלא חליצה) עד אחר שנים עשר חודש, כשיתקיים התנאי". ואף שמעיקר הדין מותרת להינשא מיד שהרי הבעל מת והתנאי בוודאי יתקיים – כתבו התוספות (שם ד"ה דהא) כי כיון שאנשים אינם יודעים על מיתת הבעל ויתמחה על שמתירים לה להינשא קודם שיתקיים התנאי (ויבואו להתיר בטעות גם אם הבעל

הגמרא (גיטין עו, ב) מסתפקת באומר 'הרי זה גיטיך מעכשיו, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש' ומת בתוך זמן זה - האם מותרת להינשא מיד שהרי בוודאי לא יבוא הבעל, או שמא אינה מותרת (במקרה שיש יבם ואסורה להינשא לו) עד לאחר י"ב חודש שאז יתקיים התנאי ויחול הגט. ופסק הרמב"ם שמספק יש להחמיר ו"לא תינשא במקום יבם (בלא חליצה) עד אחר שנים עשר חודש, כשיתקיים התנאי". ואף שמעיקר הדין מותרת להינשא מיד שהרי הבעל מת והתנאי בוודאי יתקיים – כתבו התוספות (שם ד"ה דהא) כי כיון שאנשים אינם יודעים על מיתת הבעל ויתמחה על שמתירים לה להינשא קודם שיתקיים התנאי (ויבואו להתיר בטעות גם אם הבעל

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' ב

5 אשה שאינה הוגנת לו, ומתיראים אנו שמא יתעורר ורעו בורענינו,
6 כלומר, שמא יצא שם פסול על כל המשפחה, בואו וקחו לכם
7 דונמא - אות וסימן זכרון לדורות, שלא יתעורר ורעו בורענינו. וזו היא
8 קצצה ששנינו שתתינוק נאמן להעיד עליה.

1 הגמרא: מאי 'קצצה'. דתנו רבנן, כיצד קצצה, אחר מן האחרין שנשא
2 אשה שאינה הוגנת לו - שיש בה פסול משפחה, באין גני משפחה
3 של אותו אדם, ומביאין חבית מליאה פירות ושוכרין אותה באמצע
4 רחבה של עיר, ואומרים, אחינו בית ישראל שמעו, אחינו פלוני נשא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ג'ט' מנחם-אב ה'תשפ"ב

9) "ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו" ואחרי תקנת "חרם דרבינו גרשום" אסור לישא אשה שנייה אפילו אם הראשונה מסכימה. (10) כדי שלא יתקנאו זו בזו.

ד. וכמה היא עונתה? לפי מניין¹¹. כיצד? פועל¹² 27
שקיו לו שתי נשים - יש לזו עונה אחת בשבת, ויש 28
לזו עונה אחת בשבת¹³. היו לו ארבע נשים - נמצא 29
עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שבתות¹⁴. וכן 30
אם היה מלח ויש לו ארבע נשים - תהיה עונת כל 31
אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך¹⁵ צוה 32
חכמים, שלא ישא אדם¹⁶ יותר על ארבע נשים, 33
אף-על-פי שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן 34
עונה פעם אחת בחדש¹⁷. 35

11) לפי מספר הנשים. (12) שמלאכתו בעיר ועונתו פעמים בשבוע. (13) ואף על פי שעונתה מתמעטת, הואיל והמנהג במקום לישא עוד נשים הרי זה כאילו התנה עימה ליקח עוד נשים. (14) כי העונה שקבעו חכמים אינה לאשה אחת אלא שהאיש לא יימנע מלפרות ולרבות פחות מהזמן שקבעו לו. (15) הואיל ועונתו לפי מניינו. (16) המתנהג כתלמיד חכם שעונתו פעם בשבוע. (17) אבל הענוגים הבטלים ממלאכתם שעונתם בכל לילה יכולים לישא יותר מארבע נשים.

ה. המדיר את אשתו שתאמר לאחרים מה שאמר 36
לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש 37
שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה 38
יוציא ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר 39
לאחרים דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה פועלת 40
בעת תשמיש שלא תתעבר, או שהדירה שתעשה 41
מעשה שוטנים ודברים שאין בהן ממש אלא כשטות 42
- הרי זה יוציא ויתן כתובה. 43

ו. המדיר את אשתו מתשמיש המטה: שבת אחת¹⁸ 44
- ממתינין לה¹⁹, יתר על כן - יוציא ויתן כתובה או 45
יפר נדרו. אפלו היה מלח, שעונתו לשמש חדשים; 46
שפיון שנדר - הרי צערה ונתיאשה. וכיצד מדידה? 47
אם אמר לה: תשמישי אסור עליך, או שנשבע שלא 48
ישמש מטתי - לא נדר כלום, ואם נשבע - נשבע 49
לשוא, מפני שהוא משעבד לה²⁰. אמר לה: הנאת 50
תשמישך אסורה עלי²¹ - הרי זה נדר, ואסור 51
לשמש; שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו²². 52

(18) שבוע אחד. (19) שמה יתיר את נדרו. (20) מן התורה. והנדר והשבועה אינם יכולים להפקיע שעבוד זה. (21) כאן לא אסר הנאת תשמישו עליה אלא להיפך: הנאת תשמישה עליו. (22) ושעבודו בטל מאליו כיוון שאסור הוא.

יום ראשון ג' מנחם-אב ה'תשפ"ב

הלכות אישות

פרק ארבעה עשר

(1) כלולים בו דיני עונה, ואם יכולה לעכבו שלא יעזוב ביתו, דין תלמידים היוצאים ללמוד, אם יכולה האשה לעכב שלא ישא בעלה אשה אחרת, שלא ישא אדם יותר מארבע נשים, המדיר אשתו מחיי משפחה, דיני מורדת או מורד, פדיונה וקבורתה.

א. עונה האמורה בתורה² - לכל איש ואיש כפי 1
פחו ויכפי מלאכתו. כיצד? בני אדם הפריאים 2
והרפים והענגים³, שאין להם מלאכה שמכשלת 3
פחו, אלא אוכלין ושותין ויושבין בבתיהן - עונתן 4
בכל לילה. הפועלין, כגון החיטין והאורגין 5
והבונים וכיוצא בהן, אם היתה מלאכתן בעיר - 6
עונתן פעמים בשבת, ואם היתה מלאכתן בעיר 7
אחרת - עונתן פעם אחת בשבת. החמרים⁴ - פעם 8
אחת בשבת. והגמלים⁵ - אחת לשלשים יום. 9
והמלחין⁶ - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - 10
עונתן פעם אחת בשבת, מפני שתלמוד תורה מתיש 11
פחו. ודרך תלמידי חכמים לשמש מטתן מלילי 12
שבת ללילי שבת. 13

(2) חיי אישות. (3) מפונקים. (4) מוליכים תבואה על חמורים מכפרים לשוק שבעיר. (5) מביאים סחורות על הגמלים ממקום רחוק. (6) פורשים לים הגדול ולקצווי ארץ.

ב. יש⁷ לאשה לעכב על בעלה שלא יצא לסחורה 14
אלא למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה ולא יצא 15
אלא ברשותה. וכן יש לה למנעו לצאת ממלאכה 16
שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון 17
חמר שבקש להעשות גמל, או גמל להעשות מלח⁸. 18
ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות 19
נשותיהן שמים ושלש שנים. וכן רף וענג שנעשה 20
תלמיד חכם - אין אשתו יכולה לעכב. 21

(7) יכולה. (8) ואף על פי שהמלאכה השנייה מפרנסת יותר, כי "רוצה אשה בקב ותיפלות (להיות בעלה עימה) מעשרה קבים ופרישות".

ג. נושא אדם כמה נשים, אפלו מאה, בין בבת אחת 22
בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב⁹. והוא, 23
שהיה יכול לתן שאר פסות ועונה פראוי לכל אחת 24
ואחת. ואינו יכול לכף אותן לשפך בחדר אחת, אלא 25
כל אחת ואחת לעצמה¹⁰. 26

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ואֶפְלוּ הָיָה בַּעֲלָהּ מַלְחָה, שְׁעוֹנָתוֹ לְשֹׁשֶׁה חֳדָשִׁים.
2 ואֶפְלוּ יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת.

3 יב. וְכֵן אֲרוּסָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְהִנְשָׂא, וּמִרְדָּה כְּדִי
4 לְצַעְרוֹ וְלֹא נִשְׂאתָ - הָרִי זוֹ מוֹרְדָת מִתְשַׁמִּישׁ. וְכֵן
5 יִבְמָה שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהִתְיַבֵּם כְּדִי לְצַעְרוֹ, כְּפִסְדֵּר הָיָה
6 עוֹשִׂין לָהּ.

7 יג. הַמּוֹרְדָת הַזֹּאת, כְּשֶׁהִיא יוֹצֵאת אַחֵר שְׁנַיִם עָשָׂר
8 חֳדָשׁ בְּלֹא כְּתֻבָּה, תַּחֲזִיר כָּל דְּבָר שֶׁהוּא שָׁל בַּעַל.
9 אָבֵל נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ וּבִלְאוֹתֵיהֶן קְיָמִים, אִם
10 תִּפְסָה - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָה, וְאִם תִּפְסֵן הַבַּעַל - אֵין
11 מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן כָּל מָה שֶׁאָבֵד מִנִּכְסֶיהָ שֶׁקָּבַל
12 הַבַּעַל אַחֲרֵיהֶן עָלָיו, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לָהּ כָּלוּם. זֶה הוּא
13 דִּין הַגְּמָרָא בְּמוֹרְדָת.

14 יד. וְאָמְרוּ הַגְּאוֹנִים, שֵׁישׁ לָהֶם בְּכָבֵל מִנְהֻגוֹת
15 אַחֲרוֹת בְּמוֹרְדָת. וְלֹא פָשְׁטוּ אוֹתָן הַמִּנְהֻגוֹת בְּרַב
16 יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּים וּגְדוֹלִים חוֹלְקִין עֲלֵיהֶם בְּרַב
17 הַמִּקְוֹמוֹת. וְכֵדִין הַגְּמָרָא רְאוּי לְתַפֵּס וּלְדוֹן.

18 טו. הַמּוֹרְדָת עַל אִשְׁתּוֹ וְאָמַר: הָרִינִי זֶן וּמִפְרָנִס
19 אוֹתָהּ, אָבֵל אֵינִי בֹא עָלֶיהָ מִפְּנֵי שִׁשְׁנֵי אֲחֵיהָ -
20 מוֹסִיפִין לָהּ עַל כְּתֻבָּתָהּ מִשְׁקָל שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים
21 שְׁעוֹרוֹת שֶׁל כֶּסֶף בְּכָל שָׁבָת וּשְׁבָת. וַיִּשָּׁב וְלֹא יִשְׁמַשׁ
22 כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה הִיא לִישָׁב. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכְּתֻבָּתָהּ
23 הוֹלֶכֶת וְנוֹסֶפֶת, הָרִי הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
24 שְׁנֵי אֲמָרִים: לֹא יִגְרַע. שֶׁאִם שְׁנֵי אֲמָרִים - יִשְׁלַחָהּ, אָבֵל
25 לְעֻנָּה - אֲסוּר. וְלָמָּה לֹא יִלְקָה עַל לֹא זֶה? מִפְּנֵי
26 שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה.

27 טז. אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, הוּא אוֹמֵר: זֶה
28 מוֹרְדָת מִתְשַׁמִּישׁ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא כִי, אֲלֹא כִּדְרָךְ
29 כָּל הָאָרֶץ אֲנִי עֲמוֹ; וְכֵן אִם טַעֲנָה הִיא וְאָמְרָה
30 שֶׁהוּא מוֹרְד מִתְשַׁמִּישׁ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֹא
31 כִּדְרָךְ כָּל הָאָרֶץ אֲנִי עֲמָה - מִחֲרִימִין בְּתַחֲלָה עַל מִי
32 שֶׁהוּא מוֹרְד וְלֹא יוֹדֵה בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כָּךְ, אִם לֹא
33 הוֹדוּ, אוֹמְרִין לָהֶם: הַתִּיחַדוֹ³⁰ בְּפָנֵי עֲדִים. נִתְיַחַדוּ,
34 וְעִדְדִין הֵם טוֹעֲנִין³¹ - מִבְּקָשֵׁין מִן הַנֹּטֵעַן וְעוֹשִׂין
35 פְּשָׁרָה כְּפִי כַח הַדִּין³². אָבֵל לְבַעַל בְּפָנֵי בְּנֵי אָדָם אֵי
36 אִפְשָׁר, לְפִי שֶׁאֲסוּר לְבַעַל בְּפָנֵי כָּל בְּרִיָּה.

(30) לשם ביאה. (31) שאחד מורד על השני מתשמיש.
(32) "השמים בניי לבניך יעשו דרך בקשה" ופירושו
בירושלמי: שהאשה טוענת "כשם שהשמים רחוקים מעל
הארץ כן אשה זו הורחקת מבעלה". יעשו דרך בקשה -
"יעשו סעודה והם מתרגלים לבוא דרך סעודה". וסובר
רבינו "דרך בקשה" - הכוונה לפשרה, ועשיית סעודה היא

1 ז. אֲסוּר לְאָדָם לְמַנֵּעַ אִשְׁתּוֹ מִעוֹנָתָה. וְאִם עָבַר וּמָנַע
2 כְּדִי לְצַעְרָה - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִיתוֹרָה, שְׁנֵי אֲמָרִים:
3 שֶׁאִרְהָ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע. וְאִם חָלָה אוֹ תִשָּׁשׁ
4 כָּחוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְבַעַל - יִמְתִּין שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁמָּא
5 יִכְרִיא, שֶׁאֵין לָךְ עוֹנָה גְדוֹלָה מִזֹּאת²³, וְאַחֵר כָּךְ אוֹ
6 יִטַּל מִמֶּנָּה רִשּׁוֹת אוֹ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

(23) זוהי העונה הרחוקה ביותר הנוהגת במלח.

7 ח. הָאִשָּׁה שֶׁמָּנְעָה בַּעֲלָהּ מִתְשַׁמִּישׁ הַמִּטָּה, הִיא
8 הַנִּקְרָאת מוֹרְדָת. וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ מִפְּנֵי מָה מִרְדָּה.
9 אִם אָמְרָה: מֵאִסְתִּיהוּ וְאֵינִי יָכוֹלָה לְהַבְעֵל לוֹ
10 מִדַּעַת²⁴ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְשַׁעֲרוֹ²⁵ לְגִרְשָׁה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ
11 כְּשִׁבּוּיָה שֶׁתַּבְעֵל לְשׁוּאָה לָהּ. וְתַצֵּא בְּלֹא כְּתֻבָּה
12 כָּלִיל²⁶. וְתִטַּל בִּלְאוֹתֵיהָ²⁷ הַקְּיָמִין - בֵּין מִנְכָּסִים
13 שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעֲלָהּ וְנִתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵיהֶן²⁸, בֵּין מִנְכָּסֵי
14 מְלוּג שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵיהֶן²⁹. וְאֵינָהּ נוֹטֶלֶת בְּשָׁל
15 בַּעַל כָּלוּם. וְאֶפְלוּ מִנְעַל שְׁבִיתוֹרָה וּמִטְּפַחַת
16 שְׁבִירָא שֶׁהִלָּחֵן לָהּ, פּוֹשֵׁט וְנוֹתֵנָה לוֹ. וְכָל מָה
17 שֶׁנָּתַן לָהּ מִתְּנָה מִחֻזְרָת אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ עַל מִנָּה
18 שֶׁתִּטַּל וְתַצֵּא.

(24) מרצוני. (25) מיד, ללא כל שהיות ודחיות. (26) כי
במורה זה ביטלה תנאי האישות שקבעו לה חכמים.
(27) בגדים שבלו או נשחקו מרוב שימוש. והוא הדין לשאר
נכסים שנפחתו מרוב שימוש. (28) ונקראים: "נכסי צאן
ברזל". (29) אלא הרי הם ברשות האשה אם פחתו - פחתו
לה, אם הותירו - הותירו לה. מלוג - על שם שהבעל אוכל
פירות אותם נכסים ומולג אותם כמליגת התרנגולים.

19 ט. וְאִם מִרְדָּה מִתַּחַת בַּעֲלָהּ כְּדִי לְצַעְרוֹ, וְאָמְרָה:
20 הָרִינִי מִצַּעֲרָת אוֹתוֹ כְּכֵן מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה לִי כָךְ וְכָךְ,
21 או מִפְּנֵי שֶׁקָּלַנִי, או מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה עִמִּי מִרְיָבָה,
22 וְכִיּוֹצֵא בְּדִבְרֵים אֵלֶּי - שׁוֹלְחִים לָהּ מִבֵּית דִּין
23 וְאוֹמְרִין לָהּ: הִוֵּי יוֹדַעַת, שֶׁאִם אַתְּ עוֹמְדָת בְּמִרְדָּךְ
24 - אֶפְלוּ כְּתֻבָּתְךָ מֵאֵה מְנָה, הַפְּסָדָת אוֹתָהּ. וְאַחֵר כָּךְ
25 מִכְרִיזִין עָלֶיהָ בְּבֵית כְּנִסְיֹת וּבְבֵית מִדְּרָשׁוֹת בְּכָל
26 יוֹם, אַרְבַּע שָׁבָתוֹת זֶה אַחֵר זֶה, וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִית
27 מִרְדָּה עַל בַּעֲלָהּ.

28 י. וְאַחֵר הַהִכְרָזָה שׁוֹלְחִין לָהּ בֵּית דִּין פַּעַם שְׁנֵי
29 וְאוֹמְרִים לָהּ: אִם אַתְּ עוֹמְדָת בְּמִרְדָּךְ, הַפְּסָדָת
30 כְּתֻבָּתְךָ. אִם עֲמָדָה בְּמִרְדָּה וְלֹא חֻזָּה - נִמְלָכִין בָּהּ,
31 וְתוֹאבֵד כְּתֻבָּתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהּ כְּתֻבָּה כָּלִיל. וְאֵין
32 נוֹתֵנִין לָהּ גִּט עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ, וְאֵין לָהּ מִזְוֹנוֹת
33 כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ. וְאִם מִתָּה קָדָם הַגִּט - בַּעֲלָהּ
34 יוֹרְשָׁהּ.

35 יא. כְּפִסְדֵּר הָיָה עוֹשִׂין לָהּ אִם מִרְדָּה כְּדִי לְצַעְרוֹ.
36 וְאֶפְלוּ הִיתָה נָדָה אוֹ חוֹלָה, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְתַשְׁמִישׁ.

יורדין לנכסיו⁴⁴ ומוכרין בהכרזה⁴⁵, ופודין אותה²⁵
פדרן שהפעל פודה.²⁶

(44) על כל תנאי בית דין שבכתובתה מוכרין.
(45) שמכריזים על מכירה פומבית עד שיפסקו המוסיפים.

כא. המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו²⁷
לגרשה ולתן כתובה, ונשפית אחר שהדינה - אינו²⁸
חייב לפדותה; שמשעה שהדינה נתחייב לגרשה²⁹
ולתן לה כתובה.³⁰

כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי³¹
לאוין⁴⁶, ונשפית - אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה³²
כתובה והיא תפדה את עצמה. והלא השבוייה³³
אסורה לכהן והרי הוא פודה אותה? מפני שלא³⁴
היתה אסורה מקדם, ואסור השבוייה הוא שגורם³⁵
לה³⁶.

(46) כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה לכהן הדיוט, או ממזרת
לישראל וכן גרושתו אחר שנשאת לאחר. (47) "כל
שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר
(כגון אלו שמנינו בהערה הקודמת) גורם לה אינו חייב
לפדותה".

כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה מספד³⁷
וקנינים⁴⁸ פדרן כל המדינה. ואפילו עני שבשאר³⁸
לא יפחתו לו משני חלילין⁴⁹ ומקוננות⁵⁰. אם היה³⁹
עשיר - הפל לפי כבודו. ואם היה פבודה יותר⁴⁰
מפבודו - קוברין אותה לפי פבודה; שהאשה עולה⁴¹
עם בעלה, ואינה יורדת אפילו לאחר מיתה.⁴²

(48) שירי אבל ויגון על ידי מקוננת. (49) כלי ניגון חלולים
שקולם מעורר בכי. (50) אשה מקוננת בקול דברי הספר.

כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת⁴³
עצמו וקברה - מוציאין מבעלה על פרחו ונותנין⁴⁴
לזה, כדי שלא תהיה זו משלכת לפלבים. היה⁴⁵
במדינה אחרת פשמתה אשתו - בית דין יורדין⁴⁶
לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה⁵¹, וקוברין אותה לפי⁴⁷
ממון הפעל ולפי פבודו או לפי פבודה⁵².⁴⁸

(51) כי אין פנאי להמתין להכרזה. ואפילו אם מישוה הלווה
לצורך קבורה, הרי כשבא בית דין לפרעו מוכרים בלא
הכרזה כדי שלא תנעל דלת בפני גומלי חסדים. (52) אם
הוא יותר מכבודו.

פרק חמשה עשר

(1) נתבארו בו דין מחלה על עונתה, מצות פריה ורביה, עמד
עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, הטוענת על בעלה שאינו
יכול להוליד, שלא ישב בלא אשה ולא היא בלא איש,
שחייב לקנא לאשתו, שלא יבעול אלא מדעתה, שתהא
האשה צנועה בביתה ותשמע לבעלה, שיכבדו זה את זה.

א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע⁴⁹

אחת מדרכי הפשרה. ורבינו בפירוש המשנה אומר: דרך
בקשה - שתתפייס, אין כופין על הגירושין וגם אין מכריחין
שתישאר עימו ואין דנים אותה דין מורדת על בעלה אלא
מאריכים העניין וממצעים ביניהם על דרך השלום, ואין
פוסקים ביניהם דין עד שיתרצו שניהם על מה שיתרצו.

יז. האשה שהלתה - חייב לרפאת אותה עד¹
שתבריא. ראה שהחלי ארף ופסיד ממון הרבה²
לרפואה, ואמר לה: הרי כתבתיו³³ מנחת, או רפאי³
עצמך מכתבתיו או הריני מגרשך ונותן כתובה⁴
והולך - שומעין³⁴. ואין ראוי לעשות כן, מפני⁵
דרך ארץ³⁵.⁶

(33) כסף כתובתך. (34) ובזמן הזה שאין מגרשים בעל
כורחה, משום חרם דרבינו גרשום, וודאי שמחוייב
לרפאותה ואינו מועיל מה שנותן לה גיטה וכתובתה.
(35) שנינו: "ושלחתה לנפשה" - שאם הייתה (אשת יפת
תואר) חולה ימתין לה עד שתבריא, קל וחומר לבנות
ישראל שהן קדושות וטהורות".

יח. נשפית³⁶ - חייב לפדותה. ואם היה פהן, שפכר⁷
נאסרה עליו³⁷ - פודה אותה³⁸ ומחזירה לבית אביה.⁸
אפילו היה בעיר אחרת - משפל לה עד שמחזירה⁹
למדינתה. ומגרשה ונותן לה כל כתובה. היה בעלה¹⁰
ישראל, שהשבוייה מתרת³⁹, מחזירה לו לאשה¹¹
כמו שהיתה. ואם רצה אחר כך, מגרשה⁴⁰ ונותן לה¹²
כתובה.¹³

(36) בין הגויים. (37) כי אשת כהן אפילו נאנסה אסורה
לבעלה. (38) שלא תיטמע בין הגויים. (39) כי אפילו
נבעלה בשבי, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה.
(40) שרוצה להחמיר על עצמו אולי נבעלה ברצון, או שהיא
מאוסה עליו אפילו כשנאנסה. וכיום שאין מגרשים בעל
כורחה, אינו יכול לגרשה.

יט. אין מחיבין את הפעל לפדות את אשתו יותר¹⁴
על דמיה, אלא כמה שהיא שוה⁴¹ פשאר¹⁵
השבוי⁴². היו דמיה יותר על כדי כתובה, ואמר:¹⁶
הריני מגרשה, וזו כתובה, ותלך ותפדה את עצמה¹⁷
- אין שומעין לו, אלא כופין אותו ופודה אותה.¹⁸
אפילו היו דמיה עד עשרה בכתובה, ואפילו אין לו¹⁹
אלא כדי פדיונה. כמה דברים אמורים? בפעם²⁰
ראשונה; אבל אם פדאה ונשפית פעם שנייה, ורצה²¹
לגרשה - הרי זה מגרשה ונותן כתובה, והיא תפדה²²
את עצמה⁴³.²³

(41) כשפחה העומדת להימכר בשוק. (42) שאין פודים
אותן יותר מכדי שוויין מפני תיקון העולם שלא יהיו
האויבים רודפים אחריהן לשבותן. (43) פדיון אחד תקנו
לה חכמים ולא שניים.

כ. מי שנשפית אשתו והוא במדינת הים - בית דין²⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עיקר תלמוד תורה הוא "לשמור ולעשות" (וראה 'מאיר' שם עמוד מז) - מצות פריה ורביה אף-על-פי שאי-אפשר לעשותה על ידי אחרים, אינה בכלל זה, שהרי אינה מצוה עוברת ואפשר לקיימה אחר כך. וראה בשיטת רבינו ידדיה, למועד קטן שם עמ' סח].

ג. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד וישוגדה¹² בה כפן עזאי¹³, ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה - אין פירו עון. והוא, שלא יהיה יצרו מתגבר עליו; אבל אם יהיה יצרו מתגבר עליו - חייב לשא אשה, ואפלו היו לו בנים, שפמא יבוא לידי הרהור¹⁴.

(12) עוסק בה תמיד, מלשון הכתוב (משלי ה, יט): "באהבתה תשגה תמיד". ורבי משה הדרשן (הובא ברש"י שם) אומר: שבערית, שגייה - פירושה עסק. ורבותינו פירשו, לשון משנה כמשמעו, בעבור אהבת התורה הוא שוגג בשאר עסקיו ומסית דעתו מהם, כמו שאמרו (עירובין נד:): על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון. פעם בא אדם ליטלו ומצא נחש כרוך עליו (רש"י שם). וגם הראב"ד בהל' תשובה פ"י ה"י פרש כן. (13) שנשא אשה ופירש ממנה (סוטה ד: ויבמות סג:): ואמר לחבריו: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות. . . ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים". (14) והרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה (יומא כט:).

ד. פמה בנים יהיו לאיש ותתקנים מצוה זו פידו? זכר ונקבה¹⁵. שנאמר: זכר ונקבה בראם. היה הבן סריס, או שהיתה הבת אילנותית - לא קנים מצוה¹⁶.

(15) יבמות סא, ב. (16) יבמות סב, ב. ו"ירושלמי" שם פ"ו ה"י, שהרי אלו אינם ראויים להוליד, והכתוב אומר (ישעיה מה, יח): "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ליישב העולם. סריס ואילנותית - מפורשים לעיל פ"ב ה"ז, והלכות יבגי.

ה. נולדו לו ומתו והניחו בנים - הרי זה קנים מצוה פריה ורביה. בני בנים הרי הם כבנים¹⁷. פמה דברים אמורים? בשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה. אף-על-פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו - הואיל והם משני פניו הן באים, הרי קנים מצוה פריה ורביה. אבל אם היו לו בן ובת ומתו, והניח אחד מהן זכר ונקבה - עדין לא קנים המצוה¹⁸.

(17) יבמות, שם. וגם הכתוב אומר (דברים ז, ג-ד): "בתך לא תתן לבנו. . . כי יסיר את בנך מאחרי", הרי שבן בתו קרוי בנו. (18) יבמות, שם. אלה השנים שמבנו, אינם נחשבים אלא כאחד, ובמקום בתו שמתה - לא נשאר כלום.

ו. היו לו בנים בגייתו, ונתגיר הוא והם - הרי זה קנים מצוה זו¹⁹. היו לו בנים והוא עבד²⁰, ונשתחרר

עונתה - הרי זה מתר²¹. פמה דברים אמורים? בשהיו לו בנים, שפבר קנים מצוה פריה ורביה; אבל לא קנים - חייב לכלכל בכל עונה²² עד שהיו לו בנים, מפני שהיא מצוה עשה של תורה, שנאמר: פרו ורבו²³.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שנאמר: פרו ורבו. . .".

הפסוק פרו ורבו מופיע גם בפרשת בראשית לאדם הראשון וגם בפרשת נח כציווי לנח, ויש לומר שהרמב"ם כאן מתכוון ל"פרו ורבו" שבפרשת בראשית כיון שמדבר על החיוב במי שאין לו עדין בנים לכן הביא הפסוק המדבר באדם וחוה כשעדין לא היו להם בנים, אבל הציווי לנח היה כשיצא מהתיבה וכבר היו לו שלושה בנים, ויש לומר ששם הציווי הוא על ההוספה בבנים.

ספר השיחות תנש"א חלק א' עמוד 75.

(2) כתובות סא, ב. ואינו עובר על הכתוב: "שארה. . . ועונתה לא יגרע", אלא-אם-כן מנע עונתה שלא ברשותה, כמבואר לעיל פ"ד ה"ז. (3) הראויה לו כפי כוחו ומלאכתו, כמבואר לעיל פ"ד ה"א. (4) יבמות סא, ב. כי מצוה עונה היא התחייבות של הבעל לאשתו, ואת זה היא יכולה למחול לו. אבל מצוה פריה ורביה - אינו יכול לבטל. (5) פסוק זה הובא במשנה (יבמות סה:), וכן ב"ספר המצוות" מהדורת הלוי, 'עשה' ר"ב. אבל בסנהדרין נט: הובא הפסוק (בראשית ט, ז) "ואתם פרו ורבו". וכן הוא בשאלות ס"ה וקסה.

ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה²⁴. ואימתי האיש נתחייב במצוה זו? מן שבע עשרה²⁵. וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה - הרי זה עובר ומבטל מצוה עשה²⁶. ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה, והיה מתירא מלשא אשה, כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה - הרי זה מתר להתאחר²⁷; שהעוסק במצוה פטור מן המצוה²⁸, וכל שפן בתלמוד תורה²⁹.

(6) יבמות, שם: שנאמר (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" - "איש דרכו לכבוש [את הארץ], ואין אשה דרכה לכבוש [את הארץ]". (7) משמלאו לו י"ז שנה ונכנס לשנתו ה"ח. וכמו ששינו (אבות פ"ה מכ"א): "בן שמונה-עשרה לחופה". ולדעת המגיד משנה הנוסחה האמיתית היא הכתובה בקצת ספרים "מבן שמונה-עשרה". (8) קידושין כט, ב: "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו". (9) שם. (10) ברכות יא, א. (11) השקולה כנגד כל המצוות. וראה הל' תלמוד תורה פ"ג ה"ג. [נאף-על-פי שלא פטרו את העוסק בתלמוד תורה ממצוה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחרים (מועד קטן ט).] ולא אמרו בזה: "עוסק במצוה פטור מ המצוה". משום שכל

להוליד. (30) הואיל ואינה מכחישתו. (31) כשנשאה. (32) לקמן פכ"ד ה"ב-ג. "ולמה אין להם עיקר (כתובה) ויש להם תוספת? העיקר, שהוא תקנת חכמים. . . הואיל ולא הכיר בה אין לה. אבל תוספות שהוא חייב עצמו בה, כל זמן שתוצה ותעמוד לפניו (לשמשו) הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנית לו הנאתה. . . אבל התורה אסרה עליו, ומה היא יכולה לעשות?". ורש"י בכתובות קא, א אומר: "תוספת - מתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה". (33) "כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ - אינו מזרעת" (חגיגה טו.). (34) הואיל ומורה או שותק לטענת האשה. (35) יבמות סה, א.

ט. הוא אומר: מִמֶּנָּה נִמְנָע הַלֵּלָהּ³⁶, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 19
מִמֶּנּוּ נִמְנָע, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ יוֹרָה כַּחֵץ - נֶאֱמַרְתָּ³⁷. וַיֵּשׁ 20
לוֹ לְהַחֲרִים סֶתֶם³⁸ עַל מִי שְׁטוּעָנָה דָּבָר שְׁאִינָהּ 21
יִדְעַת בּוֹ בְּיָדָי, וְאַחֲרֵי כֵן יִתֵּן כֶּתֶבָּהּ. וְאִם אִמְרָהּ: 22
אֵינִי יוֹדַעַת אִם מִפְּנֵי אִם מִמֶּנּוּ - אֵין לָהּ עֶקֶר כֶּתֶבָּהּ, 23
כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ³⁹. הַעֲמִיד מִמּוֹן בְּחֻזְקָת בְּעָלֶיךָ, עַד 24
שֶׁתִּטְעֵן בְּיָדָי שְׁאִינוּ יוֹרָה כַּחֵץ. וְלָמָּה נֶאֱמַרְתָּ הִיא 25
בְּטֻעָנָה זֹאת? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְרַגֶּשֶׁת אִם יוֹרָה כַּחֵץ אִם 26
לֹא יוֹרָה כַּחֵץ, וְהוּא אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ⁴⁰. 27

(36) דין זה עוסק ג"כ בשהתה עשר שנים ולא ילדה, והוא טוען שממנה נמנע הולדה כדי להפסידה כתובתה. (37) כמבואר בסמוך. (38) מפורש לעיל פ"י, ה"י. (39) לעיל ה"ח. ותוספת יש לה, כמבואר שם. (40) יבמות סה, א.

י. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְתַבְעַ מִבְּעֻלָּה לְגִרְשָׁה אַחֵר עֶשֶׂר 28
שָׁנִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָלְדָהּ⁴¹, וְהִיא אוֹמֶרֶת שְׁאִינוּ יוֹרָה 29
כַּחֵץ⁴² - שׁוֹמְעִין לָהּ. אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָהּ מְצִיָּה עַל 30
פְּרִיָּה וְרִבְיָה, צָרִיכָה הִיא לְבָנִים לְזִקְנוֹתֶיהָ⁴³. וְכּוֹפִין 31
אוֹתָהּ לְהוֹצִיא⁴⁴, וְיִתֵּן עֶקֶר כֶּתֶבָּהּ בְּלִבָּהּ; שֶׁלֹּא כֶּתֶב 32
לָהּ הַתּוֹסֶפֶת עַל מִנְתַּ שֶׁתִּצָּא לְרֻצּוֹנָה וְתִטַּל. 33

(41) והוא כבר קיים מצות פריה ורביה מאשה אחרת, שאם לא כן - מה לנו ולטענתה, הרי כופין אותו להוציא וליתן כתובה, כמבואר לעיל ה"ז. או אפילו גם הוא לא קיים המצוה, אלא שהוא טוען: אשא אשה אחרת עליה, ואינו רוצה לגרשה. והיא תובעת גירושין ('מעשה רוקח'). (42) ולפיכך לא ילדה ממנו. ואף-על-פי שפעם הוליד בנים מאשה אחרת (כנ"ל בהערה הקודמת) - שוב נתקלקל ואינו מוליד. (43) שיחזיקו בה לעת זקנתה, וביום מותה יטפלו בקבורתה. (44) שם סה, ב וב'אלפסי' (שם). וכתב הר"ן שם, אם ילדה בן אחד ואפילו בת אחת, אינה יכולה לטעון עוד: רוצה אני בבן או בבן ובת, ואין כופין אותו להוציא.

יא. הָלֵךְ בִּסְחוּרָהּ⁴⁵ בְּתוֹךְ עֶשֶׂר שָׁנִים, או שֶׁהִיא 34
הַבְּעֵל חוּלָה, או שֶׁהִיתָה הִיא חוּלָה⁴⁶, או שֶׁהָיוּ 35
חִבּוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִין⁴⁷ - אֵין עוֹלָה לָהּ אוֹתָהּ זָמַן 36
מִן הַמִּנּוּן⁴⁸. 37

(45) 'ירושלמי' יבמות פ"ו, ה"ו. (46) ואפילו לא מנעם

1 הוא וְהֵם - לֹא קִיִּים מִצּוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה עַד שְׁיֻלִּיד
2 אַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַר; שֶׁהָעֶבֶד אֵין לוֹ יָחוּס²¹.

(19) יבמות סב, ב ובכורות מז, א לדעת רבי יוחנן. אבל אם לא נתגיירו בניו עמו, עדיין לא קיים המצוה, שהכתוב אומר "לשבת יצרה" וישיבת גויים אינה ישוב. (20) כנעני. (21) שאין בניו הנולדים לו בעבודתו מתייחסים אחריו, שנאמר (בראשית כב, ה): "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (יבמות סב.) "עם החמור" (עם בע"י פתוחה) - עם הדומה לחמור, ואליעזר עבד אברהם היה. ולא כן הגוי שבניו מתייחסין אחריו בגיותו, שנאמר (מלכים-ב כ, יב): "בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל", הרי שהזכיר שמו ושם אביו. ולמעלה מזה מצאנו (מלכים-א טו, יח): "וישלח המלך אסא אל בן הדר בן טבריון בן חזיון מלך ארם", הרי שאפילו שם אביו אביו הוזכר בייחוסין (שם).

ז. לֹא יֵשֵׁא אָדָם עֶקֶרָה וְזִקְנָה וְאִילּוּנִית²² וְקִטְנָה²³
שְׁאִינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד, אֲלֵא אִם בֶּן קִיִּים מִצּוֹת פְּרִיָּה
וְרִבְיָה, או שֶׁהִיתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת
מִמֶּנָּה. נִשָּׂא אִשָּׁה וְשֶׁהָתָה עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה
הִיא זֶה יוֹצִיא²⁴ וְיִתֵּן כֶּתֶבָּהּ, או יֵשֵׁא אִשָּׁה הָרְאוּיָה
לֵילֵד. וְאִם לֹא רָצָה לְהוֹצִיא - כּוֹפִין אוֹתָהּ וּמִכִּין
אוֹתָהּ בְּשׁוֹט עַד שְׁיֻצִּיא²⁵. וְאִם אִמְרָה: אֵינִי בּוֹעֵלָה,
וְהִרִינִי שׁוֹכֵן עִמָּה בְּפָנֶי עֲדִים כְּדִי שֶׁלֹּא אֶתִּיחַד עִמָּה
בֵּין שְׁאִמְרָה הִיא, בֵּין שְׁאִמְרָה הוּא - אֵין שׁוֹמְעִין²⁶,
אֲלֵא יוֹצִיא אוֹ יֵשֵׁא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לֵילֵד²⁷. 12

(22) שם, סא, א: "כהן הדיוט לא ישא איילונית אלא-אם-כן יש לו אשה ובנים", והוא-הדין לישאל, כפירוש הגמרא שם, אלא משמיענו בכהן משום פלוגתא דרבי יהודה שם. (23) כל אלו מפורשים בתוספתא שם פ"ח. (24) שמא לא זכה להבנות ממנה. וזכר לדבר, ש"מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען" (בראשית טז, ג) לקח את הגר להבנות ממנה (ולא לקחה קודם לכן - כי אין ישיבת חוץ-לארץ עולה מן המנין. יבמות סד.) וכל שילדה לו בן אחד אע"פ שעדיין לא קיים בזה מצות פריה ורביה, אין כופין אותם להתגרש, שהרי בפירוש אמרה משנתנו (יבמות סד.) "ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה" (ר"ן שם בשם הרשב"א). (25) כתובות עז, א. כדי שיקיים מצות פריה ורביה. (26) ובכת"י התימנים: "אין שומעין להן". (27) כתובות, שם. כי על עוד שלא יגרשה, אולי לא תתרצה אשה שניה להנשא לו, אבל אם נשא שניה אינו חייב להוציא את הראשונה.

ח. שֶׁהָתָה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָהּ, וְהִיא הוּא יוֹרָה 13
כַּחֵץ²⁸ שֶׁכָּתַב זָרַע²⁹ - חֻזְקַת הַחֲלִי מִמֶּנָּה³⁰, וְתִצָּא 14
שֶׁלֹּא בְּכֶתֶבָּהּ. וַיֵּשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת. לֹא תִהְיֶה זֹאת פְּחוּתָהּ 15
מֵאִילּוּנִית שֶׁלֹּא הִפִּיר בָּהּ³¹, שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת, כְּמוֹ 16
שֶׁתִּבְאָר³². וְאִם אֵינוֹ יוֹרָה כַּחֵץ³³ - חֻזְקַת הַחֲלִי מִמֶּנּוּ 17
בְּלִבָּהּ³⁴, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן הַכֶּתֶבָּהּ בְּלָהּ, עֶקֶר וְתוֹסֶפֶת³⁵. 18

(28) ובכת"י התימנים: "שכבת זרע כחץ". (29) וראוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 שְׁאִינוּ יוֹרָה כְּחֵץ - יַעֲשׂוּ הַדִּינִין פְּשָׁרָה⁶⁶. וְאוֹמְרִים
20 לָהּ: רְאוּ לִיךְ שֶׁתִּנְהַגִּי עִם בְּעָלֶיךָ עַד שֶׁתִּשְׁתַּהֲי עֶשְׂרֵי
21 שָׁנִים וְלֹא תוֹלִידִי, וְאַחֲרֵי כֵן תִּתְּבַעֲנִי⁶⁷. וּמַגְלִילִין⁶⁸
22 עִמָּה בְּדָבָר זֶה. וְאֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לִישָׁב, וְלֹא דָנִין
23 אוֹתָהּ כְּדִין הַמּוֹרְדֶּת⁶⁹, אֲלָא מְאַרְכִּין בְּדָבָר זֶה עַד
24 שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה⁷⁰.

64) שאין לו גבורת אנשים, והיא רוצה להתגרש מיד.
65) בנוסח כת"י קדום שהובא ב'כנסת הגדולה' וב'מעשה
רוקח' חסירה תיבת "או", ולפי"ז אין כאן אלא טענה אחת.
66) פיצוי על-ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון
פושרים, לא חם ולא קר (רבינו בפירושו למשנה, כתובות
פ"ג, מ"ו). 67) גט. 68) מטפלים ומתעסקים.
69) השנוי לעיל פי"ד, ה"ח. 70) נדרים צ, ב במשנה:
"השמים בני לביןך (שאינו יורה כחץ - גמרא שם) יעשו
דרך בקשה". וכל זה כשהוא מכחיש, אבל אם הבעל מודה
שאינו לו גבורת אנשים - יתן גט וכתובה מיד ('תוספות'
יבמות סה: דיבור-המתחיל: "כי הא").

25 טז. אף-על-פי שְׁקִימִים אֲדָם מִצּוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, הֲרִי
26 הוּא מִצְוָה מִדְּבָרִי סוֹפְרִים שְׁלֹא יִבְטֹל מִלְפָּנֶיהָ
27 וְלִרְבוֹת כָּל זְמַן שִׁישׁ בּוֹ כַּחֲ⁷¹; שְׁפָל הַמוֹסִיף נֶפֶשׁ
28 אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל - כָּאֵלּוּ בָּנָה עוֹלָם⁷². וְכֵן מִצְוֹת
29 חֻכְמִים הֵינָּה, שְׁלֹא יִשָּׁב אֲדָם בְּלֹא אִשָּׁה⁷³, שְׁלֹא
30 יָבוֹא לִידֵי הָרָהוּר⁷⁴; וְלֹא תִשָּׁב אִשָּׁה בְּלֹא אִישׁ, שְׁלֹא
31 תִּתְּשָׁד⁷⁵.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

אף-על-פי שְׁקִימִים אֲדָם מִצּוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, הֲרִי הוּא מִצְוָה
מִדְּבָרִי סוֹפְרִים שְׁלֹא יִבְטֹל מִלְפָּנֶיהָ וְלִרְבוֹת כָּל זְמַן שִׁישׁ בּוֹ
כַּחֲ; שְׁפָל הַמוֹסִיף נֶפֶשׁ אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל - כָּאֵלּוּ בָּנָה עוֹלָם.

והקשו על זה: הרי מקור הדין הוא בגמרא יבמות,
שבהמשך לדברי המשנה "לא יבטל אדם מפרי" ורבי'
א"כ יש לו בנים" למדו רבי יהושע מהפסוק "בבוקר זרע
זרעך ולערב אל תנח ירך", וכן העתיק ופסק הר"ף והביא
פסוק זה, ומדוע כתב הרמב"ם טעם חדש ש"כל המוסיף
נפש אחת מישראל כאילו בנה עולם מלא".

עוד צריך להבין: הרי לשון הגמרא בסנהדרין הוא "כל
המקיים נפש אחת מישראל", אמנם כאן מדובר על הולדה
חדשה ואין מתאים הלשון "מקיים נפש" אבל מכל מקום
היה לו לכתוב כל המוליד וכד' ומדוע נקט הלשון
"המוסיף".

ו"ל הביאור בזה: חיוב פריה ורביה גם למי שיש לו בנים
אפשר לפרשו בשני אופנים:

א: שהוא המשך החיוב העיקרי של מצות פרו ורבו שגם
לאחר שקיים מצוה זו בילדותו יש עליו חיוב מדברי

סופרים להמשיך במצוה זו של התורה.

ב: שהוא דין נפרד מד"ס שלמדוהו חכמים מהפסוק

החולי מחיי אישות. 47) ואפילו שימשו מיטותיהם בבית
האסורים. 48) של עשר שנים (יבמות סד.). ופירש הרא"ש
שם: שאנו תולים כי העוון שגרם להם לחלות או להחבש
בבית האסורים, מנעם גם-כן מלהוליד, כמו שמצאנו
באברהם אבינו שבעוון שיצא מארץ ישראל לחוצה-לארץ,
נענש ולא הוליד, ולא מנו לו את ישיבתו בחוץ-לארץ.

1 יב. הפילה - מונה⁴⁹ מיום שֶׁהִפִּילָה⁵⁰. אם הפילה
2 וְחִזְרָה וְהִפִּילָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים - הִחֲזָקָה לִנְפִלָּה,
3 וְשָׁמָּה לֹא זָכָה לְהַבְנוֹת מִמֶּנָּה, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָּהּ⁵¹.

49) עשר שנים. 50) יבמות, שם. 51) אפילו בתוך עשר
שנים (יבמות סה:).

4 יג. הוא אומר: הפילה בתוך עֶשְׂרֵי, כְּדִי שִׁישְׁהָ
5 עִמָּה⁵², וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא הִפִּילָתִי⁵³ - נֶאֱמַנָה, שֶׁאֵינָהּ
6 מְחֻזָּקֶת עִמָּהּ בְּעִקְרוֹת⁵⁴. הוּא אוֹמֵר: הִפִּילָה
7 שָׁנִים⁵⁵, וְהִיא אוֹמֶרֶת: הִפִּילָתִי שְׁלֹשָׁה⁵⁶ - נֶאֱמַנָה,
8 שֶׁאֵינָהּ מְחֻזָּקֶת עִמָּהּ בְּמִפְּלֵת, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָּהּ.
9 וְכָל זֶה מְשֻׁבָּעָה שְׁבוּעַת הַסֵּת⁵⁷ שֶׁלָּא הִפִּילָה אוֹ
10 שֶׁהִפִּילָה שְׁלֹשָׁה, שֶׁבִטְעָנָה זֹאת יִתְחַיֵּב לָתֵן כֶּתֶבָּהּ⁵⁸.

52) כשאנו באים לכופו להוציא - הוא טוען שעדיין לא
הגיע הזמן, הואיל ומונים לה מיום שהפילה. 53) ואין
כאן חשש שמא נתנה עיניה באחר, שהרי היא לא תבעה
להתגרש, ורק כשכפו אותו לגרשה וטען שהפילה, אמרה
היא שלא הפילה. 54) שם, סה, ב. ויוציא ויתן כתובה.
55) ולא אוציא. 56) והיא לא תבעה להתגרש כדלעיל
(ר"ן שם). 57) מפורש לעיל פי"ב הכ"א. 58) והרי הוא
מכחישה וטוען נגדה טענת ודאי שאינו חייב להוציאה,
וממילא אינו חייב ליתן כתובתה, והרי זה דומה למוציא
שטר חוב על חבירו, וטוען הלוה: "קבעת לי זמן", שנשבע
המלוה שבועת היסט ונוטל, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל'
מלוה ולוה ה"ז ('כסף משנה'). ולעיל ה"ט כתב רבינו: "ויש
לו להחרים סתם", ולא כתב "להשביע" - כי שם אינו טוען
טענת ודאי, שהרי אינו מרגיש ואין נשבעין שבועת היסט
על טענת ספק ('מגיד משנה').

11 יד. נִשְׁאֵאת לְרֹאשׁוֹן וְשִׁהָתָה עִמּוֹ עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא
12 יִלְדָה וְהוֹצִיאָה - מִתֵּרֶת לְהַנְשֵׂא לְשָׁנִים⁵⁹. שִׁהָתָה עִם
13 הַשָּׁנִי עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יִלְדָה - לֹא תִנְשֵׂא לְשָׁלִישִׁים⁶⁰.
14 וְאִם נִשְׁאֵאת לְשָׁלִישִׁי - תִּצָּא⁶¹ שְׁלֹא בְּכֶתֶבָּהּ⁶², אֲלָא
15 אִם בֶּן יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת אוֹ שְׁקִימִים מִצּוֹת פְּרִיָּה
16 וְרִבְיָה⁶³.

59) שעדיין לא הוחזקה זו עקרה, כי שמא הראשון לא זכה
להבנות ממנה (יבמות סד.). 60) שכבר הוחזקה עקרה.
61) לאלתר. 62) ודוקא שלא הכיר בה כשנשאה, אבל אם
הכיר בה כשנשאה - לא תהא זו פחותה מאיילונית שהכיר
בה שיש לה כתובה מפני שרצה לזווק בנכסיו, כמבואר
לקמן פכ"ד ה"א ('מגיד משנה'). 63) יבמות סה, א.

17 טו. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין וְאוֹמֶרֶת: בְּעָלִי אֵינוֹ
18 יָכוֹל לְשִׁמֵּשׂ כְּדָרְךָ כָּל הָאָרֶץ⁶⁴ שְׁמוּשׁ שְׁמוּלִיד, אוֹ⁶⁵

3 **בּוּ רֹחַ טְהֵרָה⁷⁷. וְלֹא יִקְנֶא לָהּ בְּיֹתֵר מִדָּא⁷⁸. וְלֹא**
4 **יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְיִבְעֵל בְּעַל פְּרָחָה⁷⁹, אֲלֵא בְּדַעְתָּהּ וּמִתּוֹךְ**
5 **שְׂיָחָה⁸⁰ וְשִׁמְחָה⁸¹.**

(76) להתרות בה שלא להתנהג בפריצות. והכתוב אומר (במדבר ה, יד): "וקנא את אשתו", ואמרו חכמינו (סוטה ג.): "אין קינוי אלא לשון התראה". ורבינו בפירוש המשנה, סוטה פ"א מ"א, אומר: הקינוי - היא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד. וב'תוספות יו"ט' שם, מפרש: קינוי - לשון כעס שמכעיסה ומקניטה, כמו: (דברים לב, כא): "הם קנאוני בלא אל", וכן (משלי ו, לד): "כי קנאה חמת-גבר". (77) סוטה ג, א. ששונא את הפרוצות (רש"י שם). (78) ראה דברים נכוחים בזה הל' סוטה פ"ד, הי"ח. ושם הלכה יט, כותב רבינו: "אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, אלא בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול". (79) עירובין ק, ב: "כל הכופה אשתו לדבר מצוה, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, שנאמר (משלי יט, ב): וגם בלא דעת נפש לא טוב". - "לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים" (רש"י שם). (80) חגיגה ה, ב. (81) פסחים עב, ב: "חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה". והשווה הל' דעות פ"ה ה"ד, והל' איסורי ביאה פכ"א הי"ב, וראה נדרים כ: "אלו בני תשע מדות . . . בני מריבה", שמשמש במריבה (רש"י). והר"ן שם מפרש: אע"פ שאינו שונאה אלא שהיתה מריבה ביניהם לפי שעה.

6 **יח. וְכֵן צִוּוּ חֻכְמִים עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתִּהְיֶה צְנוּעָה בְּתוֹךְ**
7 **בֵּיתָהּ⁸², וְלֹא תִרְבֶּה שְׂחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ פָּנֶיהָ בְּעֵלָהּ⁸³.**
8 **וְלֹא תִתְבַּע תַּשְׁמִישׁ הַמָּטָה בְּפִיהָ⁸⁴, וְלֹא תִהְיֶה**
9 **מְדַבֶּרֶת⁸⁵ בְּעֶסֶק זֶה. וְלֹא תִמְנַע מִבְּעֵלָהּ כְּדִי לְצַעֲרוֹ⁸⁶**
10 **עַד שְׂיוּסִיף בְּאַהֲבָתָהּ, אֲלֵא נִשְׁמַעַת לוֹ בְּכָל עֵת**
11 **שְׂרִיצָה. וְתִזְהַר מִקְרֹבֶיהָ וּבְנֵי בֵיתָהּ, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲבֹר**
12 **עָלֶיהָ רֹחַ קִנְאָה. וְתִתְרַחַק מִן הַפְּעוּר⁸⁷ וּמִן הַדּוֹמָה**
13 **לְפְעוּר⁸⁸.**

(82) יומא מז, א: "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". וב'ירושלמי' מגילה פ"א ה"י, אמרו (תהלים מה, יד): "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב". (83) "תחילת קלות ראש בנשים - פתח לניאוף" (דרך ארץ זוטא פ"ג). (84) נדרים כ, ב: "בני חצופה". (85) עירובין ק, ב: "והוא ימשול בך" - מלמד שהאשה תובעת בלב . . . זוהי מידה טובה בנשים. (86) המונעת כדי לצערו נקראת מורדת. (87) דברים המראים שיש שם עבירה, אלא שאין שם עדות ברורה על זנותה, ראה לקמן פכ"ד, הט"ו. (88) חולין מד, ב. ו'אבות דרבי נתן' פ"ב).

14 **יט. וְכֵן צִוּוּ חֻכְמִים⁸⁹, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם מְכַבֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ⁹⁰**
15 **יֹתֵר מִגּוּפּוֹ, וְאוֹהֶבָה כְּגּוּפּוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן,**
16 **מִרְבֶּה בְּטוֹבָתָהּ כְּפִי מָמוֹנוֹ. וְלֹא יִטִּיל עָלֶיהָ אִימָה**
17 **יִתְרָה⁹¹. וְיִהְיֶה דְבוּרוֹ עִמָּה בְּנִחַת. וְלֹא יִהְיֶה עֹצֵב**
18 **לֹא רִגְזָן⁹².**

(89) יבמות סב, ב. (90) במלבושים ובתכשיטים, כי זלזול

"בבוקר זרע את זרעך כו' ולערב אל תנח ידך כו'" אבל אינו המשך של חיוב התורה "פרו ורבו".

ויש לומר שזהו יסוד החילוק בין שתי הגירסאות בגמ' שם בקשר לדברי המשנה "לא יבטל אדם מפרי' ורבי' אלא א"כ יש לו בנים": שלרוב הספרים גרסינן בגמ' "מתניתין דלאו כר' יהושע" אבל הרי"ף (ועוד) לא הביא תיבות אלו. לגירסא "מתניתין [דקתני אא"כ כו' הא אם יש לו יבטל] דלא כר"י", נקטינן כאופן הא' שדברי ר"י הם מטעם (המשך) קיום מצות פו"ר ופליג אמתניתין שדייקין מינה שאם יש לו בנים נתקיימה מצות פו"ר במילואה ויכול ליבטל כו'. אבל לגירסא שאין תיבות אלו בגמ', י"ל שמאמר ר"י שאינו בסתירה למשנה (שמשמע שאם יש לו בנים יכול ליבטל מפו"ר) כי הדין של ר"י הוא דין וחיוב בפ"ע מדברי קבלה - ובזה לא מדברת המשנה.

הרמב"ם סבר כאופן הא' ולכן שינה מלשון ר"י - "היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו" - וכותב: "אף על פי שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפירות ולרבות כל זמן שיש בו כח" להשמיענו שציווי זה אינו ענין וחיוב בפני עצמו אלא המשך וחיוב תמידי (מד"ס) למצות פריה ורביה מהתורה שלא יבטל מפריה ורביה כל זמן שיש בו כח.

לכן גם שינה מהלימוד הידוע "כל המקיים נפש אחת מישראל כו' כאילו קיים עולם מלא" וכתב "כל המוסיף נפש כו' כאילו בנה עולם" להדגיש שחיוב זה הוא הוספה והמשך למצות פו"ר שענינה "בנין העולם" (לשבת יצרה) וכל הוספה במצוה זו היא בכלל תוכנה וגדרה של עיקר המצוה - בנין העולם - "כאלו בנה עולם".

בפנימיות הענינים יש להוסיף שהענין של פרו ורבו ישנו גם ברוחניות ו"כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" וגם כאשר יהודי עוסק כל היום כולו בהשפעה על הזולת וכשמגיע הערב רוצה לנח מעבודתו אזי אומרים לו "ולערב אל תנח ידך".

לקוטי שיחות חלק 2 עמוד 24.

(71) ביבמות סב, ב למדו כן ממה שנאמר (קהלת יא, ו): "בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ידך". (72) כעין זה בסנהדרין לו, א: "כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא". וביבמות סג, ב: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות". (73) שם, סא, ב. משום שנאמר (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו". (74) יבמות סג, א: "דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". (75) ראה בבא-מציעא עא, א. אבל מצד הדין מותר לה לשבת בלא איש (הל' איסורי ביאה פכ"א, הכ"ו).

1 יז. וְהוֹבֶה עַל פֶּל אִישׁ לְקִנְאָתָהּ⁷⁶ לְאִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ

2 חֻכְמִים: אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֲלֵא אִם בֶּן נִכְנָסָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(4) תפסד או תזול. (5) לחובתו, והוא אחראי לשלם לה כשיגרשנה את כל התמורה כפי שהוערכה בשטר הכתובה. (6) השביחה, הוקרה. (7) לזכותו, ואינו מחזיר לה את השבח. (8) יבמות פ"ז, מ"א. שהקין קיימת כברזל, שאפילו כלתה או נגנבה כולה - חייב לשלם, ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך, והיה הרועה חייב באחריותו כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותם: "נכסי צאן ברזל" ('ברטנורא' שם). (9) או נגנבה. (10) אמרו ב'בראשית רבה' פמ"ה (וכן ב'ירושלמי' יבמות פ"ז, ה"א): "מהו עבדי מלוג? כמו שאתה אומר: מלוג מלוג". כענין מליגת (מריטת) הראש, שתולשים השיער ועוזבים הראש, כך הבעל אוכל הפירות ומניח הקרן ואין לו רשות בה ('הערוך' ערך מלוג).

ב. וכן כל נכסים שיש לאשה, שלא הכניסה אותן לבעלה ולא כתבו אותן בכתובה¹¹, אלא נשארו לעצמה, או נפלו לה בירשה אחר שנתארסה, או נתנו לה במתנה - הכל נקראין נכסי מלוג, שפלו ב'רשומותיה'¹² הן. ואין נקראין כתבה אלא עקר כתבה, שהוא מאה¹³ או מאתים¹⁴, עם התוספת¹⁵ בלבד.

(11) בשעת האירוסין לא רשמו אותן בשטר הכתובה. (12) ואין לבעל רשות לכלותם או למכרם כ"אם לאכול פירותיהם בלבד, כפי שיתבאר לקמן פכ"ב ה"ז. (13) זוז - לאלמנה. (14) זוז - לכתולה. (15) שהוא מוסיף לה משלו (למעלה פ"ה ה"ז), וראה להלן הערה טז. וסובר רבינו שאין לנדוניא דין כתובה, כדין כל חוב שבין מלוה ולוה. כי מה שתיקנו חכמים לתת לאשה כסף שלא הכניסה לבעלה, זהו ראוי להקרא כתובה. אבל מה שהאשה הכניסה משלה, זה עדיף מ'כתובה' ודינו כשאר חוב בעולם. והמקור לדעת רבינו הוא מהמשנה (כתובות פ'): "מתה, מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה?" (הם נכסי מלוג - רש"י שם). וכן (שם ק'): "אין להם כתובה. . . ולא בלאות". וכן בסוגיא דמורדת (כתובות סג): חילקו בין כתובה לנכסי נדוניאה (מגיד-משנה). וראה במוספנו 'תשובת רבינו'.

ג. כבר הודענו¹⁶, ש'נכסים' תקנו כתבה לאשה, ודין התוספת פדין העקר¹⁷. ולא תקנו לגבותה פל זמן שתירצה, אלא הרי היא פחוב שיש¹⁸ לו זמן, ואין הכתבה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל או אם גרשה¹⁹. וכן התקינו, שאם היו לפעל שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתבתה ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו²⁰, והיא הנקראת זבורית²¹.

(16) לעיל פ"ה ה"ז. (17) לרוב הדברים (פרט למקומות שנאמר בהם מפורש שיש חילוק בין עיקר לתוספת. ראה לעיל פט"ז ה"ח, ולקמן פכ"ד ה"ב וה"ה). וכן מפורש בכתובות נד, ב ש"נתאי כתובה (=היינו התוספת) ככתובה". (18) ובכת"י התימנים: "שקבוע". (19) כתובות פא, א: "לא ניתנה כתובה לגבות מחיים". (20) גיטין מח, ב. ואין

האשה קשה יותר מזלזול האיש (רש"י שם). (91) גיטין ו, ב: "שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה, והפילה כמה רבבות מישראל". (92) בבא-מציעא נט, א: "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (אונאת דברים לצערה, רש"י) שמתוך שדמעתה מצויה, אונאתה קרובה" - פורענות אונאתה ממהרת לבוא (רש"י).

כ. וכן צו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו⁹³, ותעשה כל מעשיה על פיו⁹⁴. ויהיה בעיניה כמו שר או מלך⁹⁵, מהלכת פתאות לבו ומרחקת כל מה שישנא⁹⁶. וזה דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים והטהורים בזוגן. ובדרכים אלו יהיה לשוכן נאה ומשפח.

(93) באקידושין לא, א אמרו: "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" - הרי השוו האם לבן. ואם כן, כשם שהבן חייב בכבוד אביו ובמוראו, כן גם האם (=האשה) חייבת בשניהם]. (94) "וכי מה טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה? אמרו, אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה - מכאן אמרו: אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא רוצה רצון בעלה" ('תנא דבי אליהו' סוף פרק יא, וביתר דיוק ב'ילקוט שמעוני' שופטים ד, סוף אות מב). (95) מגילה יב, ב: "אפילו קרח בביתו, פקיד ונגיד הוא". מקביל שם לפסוק (אסתר א, כב): "להיות כל איש שורר בביתו". (96) וחילופיהן באשה רעה. ראה יבמות סג, א שאשתו של רב מצערתי; כשאמר לה עשי לי תבשיל עדשים - עשתה לו קטנית, קטנית - עשתה לו עדשים.

פרק ששה עשר

(1) ביאר בו רבינו מה הם כתובה, נדוניא, נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, פרעון כתובתה והשבועה. מוזן הבנות, תקנת הגאונים שתגבה כתובה ממטלטלין, קודם שתשבע וכיצד משביעין אותה, ייחד לה קרקע בכתובתה, הפוגמת כתובתה, הנפרעת שלא בפניו או הפוחתת בכתובתה, מקום שאין כותבין כתובה, עד מתי גובה כתובתה, היא אומרת בתולה נשאתי והיורשים אומרים בעולה, אם נאמן הקטן להעיד בגודלו, כתובה בלי גט או איפכא, שני גיטין ושתי כתובות.

א. הנכסים שמכנסת האשה לבעלה - בין קרקע, בין מטלטלין², בין עבדים - אף-על-פי שהן נכתבין בשטר הכתבה, אין נקראין כתבה, אלא נדוניא³ שמהם. ואם קבל הבעל אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו - אם פחתה⁴ פחתה לו⁵, ואם הותירה⁶ הותירה לו⁷ - הרי זו נקראת נכסי צאן ברזל⁸. ואם לא קבל אחריות הנדוניא עליו, אלא הרי היא ברשות האשה - אם פחתה⁹ פחתה לה, ואם הותירה הותירה לה - הרי זו נקראת נכסי מלוג¹⁰.

(2) חפצים שאפשר לטלטלם ולהעבירם ממקום למקום, נכסי דנייד, בניגוד לקרקעות שהם: נכסי דלא נייד. (3) מלשון הפסוק (יחזקאל טז, לג): "ואת נתת את נדניך".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחוש שתימנע משום כך להנשא, כי "יותר ממה שאיש רוצה לישא - האשה רוצה להנשא" (שם נ). וב'תוספות יו"ט' שם מפרש: כי חשו חכמים שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובתה, לפיכך דינה בזיבורית. (21) מילה ערבית, ופירושה: שדה מלאה אבנים ('ערוך השלם'). והרמ"א בהגהותיו לשו"ע חו"מ סי' קא ס"ה, אומר "זיבורית - החלק הגרוע שבקרקע, מלשון זבורא (דבורה) שהוא מין מבעלי-חיים העוקצים". אבל הנדוניא הרי היא ככל חוב, ונגבית מן הבינונית.

ד. וכן התקינו, שכתבוא לגבות כתבתה אחר מותו - לא תגבה עד שתשבע בנקיטת חפץ²² שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתבתה, ולא מחלה אותו. ושמין לה כל מה שעליה²³, ופוחתין אותו מכתבתה²⁴. אבל אם גרשה לרצונו - גובה פלא שבושה²⁵, ואין שמין כסות שעליה; שהרי לקחן לה וזכתה בהן, והוא רוצה להוציאה, לא היא²⁶.

(22) "הנשבע אחוז ספר-תורה בזרועו, והוא עומד ונשבע בשם או בכינויו" (לשון רבינו הל' שבועות פ"א ה"ח). כי כלל הוא: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" (כתובות פז). והוא הדין לנדוניא שאינה נגבית מן היתומים אלא בשבועה, כדין כל חוב, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ד ה"א. וכתב רבנו יצחק אלפסי בהלכותיו לכתובות שם, ששבועה זו היא בנקיטת חפץ. (23) הבגדים שעל גופה שקנה לה בחייו. (24) כתובות נד, א. כי לא הקנה לה דברים אלו על דעת שתקחם ותלך ממנו. (25) שהרי יודע הוא אם מכרה או מחלה לו כתובתה. ואם הוא אינו טוען כלום, מי יטען לו? אולם, אם טען: "תשבע לי על טענתי" - דינו מפורש לקמן הי"ט. (26) ולפיכך אין שמין כסות שעל גופה (רי"ף בהלכותיו סוף פ"ד דכתובות). אולם, כל אלה שכופים אותם להוציא (ראה כתובות עז. ולעיל פט"ו, ה"ז) - שמין כל מה שעליה, הואיל ואינו מגרשה לרצונו (מגיד-משנה).

ה. וכן התקינו, שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן הקרקע²⁷. ואינה גובה משבח ששכחו נכסים לאחר מיתת הבעל²⁸. ואין הגנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבח ששכחו נכסים לאחר מיתתו. ואינה טורפת²⁹ בכתבתה בשבח שהשביח הלוקח³⁰, אף-על-פי שבעל חוב גובה את השבח. ודברים אלו מקלי כתבה הם³¹.

(27) כתובות נא, א. ודף פא, ב. כרבנן דרבי מאיר. ולפי נוסח זה: "שלא תגבה האלמנה", רק אלמנה אינה גובה מפני שמטלטלין של היתומים אינם משועבדים לה, כשם שאינה משועבדים לבעל-חוב אחר (פ"ח מהל' נזקי ממון הי"א). אבל גרושה שגובה כתובתה מהבעל עצמו, גובה היא אפילו מן המטלטלין, כמו בעל-חוב אחר (שם הי"י). וכן נראה מלשון רבינו להלן ה"ז בתקנת הגאונים שתיקנו שתגבה "אחרי מות בעלה" - הרי שבחייו אין צורך לתקנה, וכמו כן בה"ח: "ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין" ('מעשה רוקח'). אבל הרשב"א בתשובה הביא בדברי רבינו:

"התקינו שלא תגבה האשה כתובתה אלא מן הקרקע" - "האשה" משמע בין אלמנה ובין גרושה. וכתב הר"ן (נדרים סה:): שכתובה גרועה בזה מבעל-חוב אחר מפני שאין זמן פרעונה ידוע, ויתכן גם שלא תגבה אותה לעולם (כשתמות לפני בעלה) ולפיכך אינה סומכת אלא על הקרקע. וראה גם להלן הערה כט. (28) בכורות נב, א. אם הנכסים לא היו שוים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה, ואח"כ השביחו - אינה גובה אלא כמה שהיו שוים בשעת מיתת הבעל (רש"י שם). (29) חוטפת, תופסת. (30) שלקח קרקעות מבעלה בחייו שהם משועבדים לכתובתה, כמבואר בסמוך הי". (31) בכורות, שם. קל הוא שהקילו חכמים בגביית כתובתה, הואיל ויותר משאיש רוצה לישא - אשה רוצה להנשא, ולא עשתה עמו טובה כ"כ, אבל בעל-חוב עשה טובה ללוה - אין לו לאבד זכויותיו מן השבח ולא מקילים בו (רשב"ם לבבא-בתרא קלב:). [נומסתיתם לשון רבינו: "ודברים אלו מקולי כתובה", נראה שזה מוסב גם על הדין הראשון, שאינה גובה כתובתה אלא מן הקרקע - הרי שדין כתובה גרוע מדין בעל-חוב אחר, וכדעת הרשב"א למעלה הערה כה].

ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה בכתבתה מן הפחות³² שבמטבעות. כיצד? נשא אשה במקום אחד, וגרשה במקום אחר: אם היו מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגרושין - נותן לה ממעות מקום הגרושין; ואם היו מעות מקום הגרושין טובים ממעות מקום הנשואין - נותן לה ממעות מקום הנשואין³³. במה דברים אמורים? בשעה בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע, בין בעקר בין בתוספת³⁴ - הרי היא כדין המלוה את חברו מטבע ידוע, שנותן לו במה שהלוהו, כמו שיתבאר בהלכות הלואה³⁵.

(32) בגדלן ובמשקלן. (33) כתובות קי, ב: "מפני שהכתובה היא מדרבנן, הקילו בה שיפרע פעם לפי מקום הנישואין ופעם לפי מקום הגירושין, וכוונתנו בכל זה להקל עליו הפרעון" (פירוש המשנה לרבינו, שם). וכל זה כשיש בשווי המטבע כדי מאתיים ומנה שתיקנו לה חכמים, שהם חמשה ועשרים דינר של כסף טהור, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח. אבל פחות מזה אין הוא יכול לפרוע, שהרי אין פוחתין לבתולה ממאתיים. . . וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות (שם, הי"ט). (34) ובלבד שלא יהיה בו פחות משיעור החכמים, מאתיים ומנה כדלעיל. (35) פ"ד, הי"א. ודין הנדוניא כדין החוב, שהולכים בו אחרי מקום כתיבת השטר, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"י, ה"ט.

ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות³⁶, שתהיה האשה גובה כתבתה אחרי מות בעלה אף מן המטלטלין³⁷, בדרך שהתקינו³⁸ לבעל חוב לגבות מן המטלטלין³⁹. ופשטה תקנה זו ברב ישראל⁴⁰. וכן שאר תנאי כתבה⁴¹ - כלל בכתבה הן, וישנן במטלטלין בכתבתה. חוץ מכתבת 'בנין דכרין'⁴², שלא מצאנו מנהג ירשתן פשוט⁴³ בכל הישיבות⁴⁴. לפיכך אני

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(48) "בין ממקרקעי בין ממטלטלי". (49) שכיון שידע בתקנה זו - שעבד לה כל נכסיו, אפילו המטלטלין שישארו לאחר מותו. (50) ובהם אנו אומרים: אע"פ שלא נכתבו בשטר הכתובה - כאילו נכתבו, שזהו תנאי בית-דין (כתובות נא, ולעיל פ"ב, ה"ה). (51) בכח תקנת הגאונים. (52) כשלא ידע בתקנה זו, וגם לא כתב כן בשטר הכתובה. וזהו ה"תיקון הגדול" שהזכיר רבינו בהלכה ח', שתגבה מכח ה'תנאי' לא מכח 'תקנת האחרונים'. והשווה דברי רבינו הל' מלוה ולוה פ"א, ה"א: "אבל במערב היו כותבים בשטרי חובות שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין, בין בחייו בין אחר מותו, ונמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה. . . שמא לא ידע הלוח בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת האחרונים לחייב בה יתומים".

י. ועוד תקנו חכמים, שיהיו כל נכסי הבעל אחראין וערפאין⁵³ לכתבה. אפלו כתבה מנה⁵⁴, ויש לו קרקע בארץ ובהים - הפל תחת שעבוד⁵⁵ הכתבה. וכל שיקמר אחר הנשואין מנכסיו, אף-על-פי שיקמר קיים ויש לו⁵⁶ למכור כל נכסיו אם ירצה - יש לה לטורף⁵⁷ אותן בכתבתה כשיגרשנה או כשיממות, אם לא תמצא נכסים בני חורין⁵⁸. וכשתטורף - לא תטורף אלא בשבועה⁵⁹ בנקיטת חפץ⁶⁰, כדין כל בעלי חובות⁶¹. ותקנה זו, כדי שלא תהיה כתבה קלה בעיניו⁶².

(53) ערבים. (54) מאה זוז. (55) משכון. (56) ויכול. (57) לקחת בחזקה. (58) שלא נמכרו למישהו, בניגוד לנכסים שנמכרו ללוקח, הנקראים: "נכסים משועבדים". וכן מצינו במשנה (גיטין פ"ה, מ"ב): "אין נפרעים מנכסים משועבדים מקום שיש נכסים בני חורין", שהרי הלוקח אומר למלוה: "הנחתי לך מקום לגבות הימנו". (59) כתובות פז, א. (60) רי"ף לכתובות מ"ט. וראה למעלה ה"ד. (61) שבועות מה, א. ובהל' מלוה ולוה פ"ד, ה"א. (62) כתובות פב, ב: בראשונה היו כותבים לכתולה מאתיים (ולא היו משעבדים נכסיהם לאחריות הכתובה). . . ועדיין כשהיה כוועס עליה, אומר לה טלי כתובתך וצאי (לפי שהיתה מיוחדת לך), עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה (ולא ייחד לה כתובתה במטלטלין, וסומכת על כל נכסיו, שעתה יהיה קשה עליו להוציא מעות וליתן לה - 'תוספות' שם).

יא. כשמשביעין בית דין או היורשין את האלמנה כשתבוא לגבות כתבתה - אין משביעין אותה אלא חוץ לבית דין; מפני שפתי דינין היו נמנעין מלהשביעה, שחוששין לה שמא לא תקדקדק על עצמה בשבועה⁶³. ואם רצו היתומים להדירה - נודרת להן כל מה שירצו⁶⁴, ומדירין אותה בבית דין, ואחר כך נוטלת כתבתה.

(63) מפני שהיא טורחת לפני היתומים, תורה היתר לעצמה ליטעם שלא לקחה כלום, בעוד שלקחה דבר מועט, וסוברת

אומר: מעמידין אותה על דין הגמרא, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע.

(36) ראה ב'אוצר הגאונים' לכתובות, חלק התשובות עמ' 210 ואילך, ברי"ף לכתובות פ"ו, ב'תוספות' כתובות נא, א. ודף סז, א. ורא"ש פ"ג דקידושין סי' יד. (37) מפני שהרבה אנשים עוסקים בעיקר במסחר מטלטלין בלבד, ואשה סומכת דעתה עליהם. וגם משום שבזמנם כבר היו אנשים שאין להם קרקעות כלל (מגיד-משנה, ורש"י לכתובות סז). וראה בפירוש המשניות לרבינו (בכורות פ"ח מ"ט) שכתב שבכלל תקנה זו שגובה אף מן השבח. ועי' בית שמואל סי' ק סק"ב. (38) הגאונים. (39) של היתומים. שמדין תורה אין הם משועבדים לבעל-חוב (ראה פסחים לא). וכביאר רש"י (ב"מ סז): "בעוד הלוח קיים, אפילו מגלימה שעל כתפו גובה בעל-חוב, שהרי לו הלוח מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח בית-דין ויכנס לביתו ויטול משכנו, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבט החוצה". אבל כשמת הלוח, מה לו וליתומים? הרי לא לו ממנו, ואילו ירשו קרקעות, משועבדים הנכסים מחיים, כדין ערב, כי נכסיו של אדם הם ערבו, וכשהלוח לו - עליהם סמך, אבל מטלטלים אין להם דין ערב, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוח להצניעם ולאבדם". ותקנת הגאונים בבעל-חוב, כתבה בפ"ח מהל' נזקי ממון ה"ב. (40) כן כתב רבינו גם בהל' נזקי ממון, שם. וכן הוא ב'תשובות הגאונים' (אוצר הגאונים שם, עמ' 211). (41) מזונות הבנות, רפואתה ועוד (לעיל פ"ב, ה"ב). ראה ברי"ף וב'תוספות' שם. (42) מפורשת לקמן פ"ט, ה"א-ב. בנין דכרין - בנים הזכרים. (43) נפוץ ומקובל. (44) וקצת גאונים ביטלוה ('מאירי' לכתובות נ: עמ' 186, ורא"ש כתובות פ"ד, סי' כד).

ח. כבר נהגו בכל המקומות שידענו וישמענו שמעון, שיקתבו בכתבה: בין ממקרקעי בין ממטלטלי⁴⁵. ודבר זה תקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה; שהרי זה תנאי שבממון⁴⁶, ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים⁴⁷.

(45) שכותב: "אחריות כתובה זו . . . קיבלתי עלי ועל יורשי אחרי . . . ועל מה שעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין". ראה נוסח הכתובה לרבינו פ"ד מהל' יבום הל"ג. וכן הוא ב'אוצר הגאונים' שם. (46) שאפשר להתנותו אפילו על מה שכתוב בתורה, ראה לעיל פ"ו, ה"ט. (47) וההבדל בין זה לזה, מתבאר בסמוך ה"ט.

ט. הרי שלא כתב⁴⁸ כך בשטר הכתבה, אלא נשא סתם: אם היה יודע בתקנה זו של גאונים - גובה⁴⁹, ואם לאו, או שנסתפק לנו הדבר - מתישבין בדבר הרבה; שאין פח בתקנת הגאונים לדון בה אף-על-פי שלא נתפרשה, כדין תנאי כתבה שהם תקנת הסנהדרין⁵⁰ הגדולה, עד שנוציא בה⁵¹ ממון מן היורשים⁵².

היה מזמין עדים כדרך שעשה בפרעון הראשון. (77) אין זה מוכיח שהיא דייקנית ותיטול משום כך שלא בשבועה. ובכת"י התימנים הנוסח: בחצי חצי פרוטה, מקביל ללשון התלמוד שם: "פחות פחות משה פרוטה", ומפרש רש"י: במנה שקיבלה עושה עמו חשבון, כך נתת לי ביום פלוני, וכך ביום פלוני, ומצרפת בחשבון אפילו פחות משה פרוטה. (78) וכן הדין בנדונייתה, שגם בשאר חוב הדין כך, כמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ד, ה"א.

טו. אָמַר הַבַּעַל: נִתְקַבְּלָה הַפֶּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם, וְעַד אֶחָד מְעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּתְקַבְּלָה הַפֶּל אוֹ מְקַצֵּת - לֹא תִפְרַע כָּל הַתְּכֵפָה אֲלֵא בְּשִׁבְעָה.⁷⁹

(79) כתובות, שם. ותקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של בעל. ואין זו שבועת התורה ש"עד אחד מחייב את המכחיש - שבועה", שהרי כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמין, וזו נשבעת ונוטלת, אלא תקנת חכמים היא כנ"ל.

טז. הַנִּפְרַעַת שְׁלֹא בִּפְנֵי - לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבְעָה. פִּיעֵד? הֲרֵי שֶׁגִּרְשָׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלָּף לוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסֶיהָ אַחֵר שֶׁתִּשָּׁבַע וּמִגִּבְעִין אוֹתָהּ כְּתֻבָּתָהּ.⁸⁰ והוא, שִׁיחֶיהָ בְּמָקוֹם רְחוֹק, שִׁישׁ לָהֶן טֶרַח לְהוֹדִיעָהּ; אֲבָל אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב לְהוֹדִיעָהּ - שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין⁸¹ אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשָּׁבַע וְתִטַּל.⁸²

(80) שם פח, א. (81) הרי"ף שם. ומקורו בבבא-בטרא קעד, א שנכסיו של אדם הם ערבי, והמלוה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה. (82) ואפילו בבעל-חוב הדין כן, "שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב במדינת הים, ואתה נועל דלת בפני לוויין" (שם פח).

יז. הַפּוֹחֶת כְּתֻבָּתָהּ - נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבְעָה. פִּיעֵד? הוֹצִיאָה שְׁטֵר כְּתֻבָּה בְּאֵלֶּף זֵז, הוּא אוֹמֵר: נִתְקַבְּלָה הַפֶּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם, וְאִין לִי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת זֵז; וְזֶה שֶׁכָּתַב לִי אֶלֶף, אֲמַנָּה⁸³ הִיָּתָה בִּינִי לְבִינוֹ - הֲרֵי זֶה נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבְעָה.⁸⁴ אֲבָל אִם אֲמַרָה: אִין בְּשִׁטֵּר כְּתֻבָּתִי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת - אֵינָה נִפְרַעַת בְּשִׁטֵּר זֶה שִׁישׁ בּוֹ אֶלֶף זֵז כְּלוּם, שֶׁהָרִי בְּטָלָה אוֹתוֹ וְכֵאלוֹ הוֹדַת שֶׁהוּא שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ נִשְׁבַּע שְׁבִיעַת הַסֵּת וְנִפְטָר.⁸⁵

(83) הוא האמין כי שלא אתבענו אלא חמש מאות זז. (84) כתובות פז, ב. (85) כדין הטוען את חבירו מאה זז - והלה כופר בכל, שנשבע שבועת היסת מדרבנן (ראה שבועות מ: והל' טוען ונטען פ"א, ה"ג).

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ: לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבְעָה - אוֹמְרִים לָהּ בֵּית דִּין: הַשְּׁבָעִי וְטָלִי; וּמָקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ: תִּפְרַע שְׁלֹא בְּשִׁבְעָה - אוֹמְרִים לְבַעַל: עֲמֹד וְתֵן לָהּ⁸⁶, וְאִין אִתָּה נֶאֱמָן בְּטַעֲנָה זֶה עַד שֶׁתִּבְאִי רְאִיָּה לְדַבְּרָךְ.

שזה בשכר טרחתה (גיטין לה.), והשבועה כשהיא חוץ לבית-דין היא קלה שאינה בשם או בכינוי אלא בקללת אורז, ואין עונשה חמור כל כך (ראה רש"י ו'תוספות' שם). ושמה שלשה הדיוטות השביעיה חוץ לבית-דין ('מעשה רוקח'). (64) שתאמר לפני בית-דין: "יאסרו עלי מיני מזונות אלו, אם קיבלתי כלום מכתובתי", ואפילו תעבור על נדרה אין ענשה חמור כל כך כעונש שבועת שקר ('תוספות' שם).

יב. מִתָּה הָאֵלֶּמָנָה קָדָם שֶׁתִּשָּׁבַע - אִין יוֹרְשִׁיהָ⁶⁵ יוֹרְשִׁין מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם; שֶׁאִין לָהּ כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע.⁶⁶ וְאִם נִשְׁאֵת⁶⁷ קָדָם שֶׁתִּשָּׁבַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּעַת אַחֵר הַנִּשְׁוֹאִין, וְנוֹטָלֶת כָּל זֶמֶן שֶׁתִּרְצֶה; אֲבָל אֵינָה נוֹדֶרֶת וְנוֹטָלֶת, שֶׁמָּא יִפְרֹ לָהּ הַבַּעַל.⁶⁸

(65) בניה מבעל אחר. (66) "ואין אדם מוריש שבועה לבניו" (שבועות מח.). לפי שאין הבנים יכולים להשבע שבועה זו שנתחייב אביהם (רש"י שם). השווה הל' מלוה ולוה פ"ז, ה"ג. (67) לבעל שני. (68) והיא סומכת על זה ונודרת וגובה על שקר (גיטין לה: וברש"י). אבל כשנדרה לפני נישואיה - אין בעלה השני יכול להפר ש"אין הבעל מיפר בקודמין" (שם).

יג. יָחַד לָהּ קִרְקַע⁶⁹ כְּתֻבָּתָהּ - בֵּין שִׁיחֵד לָהּ בְּאַרְבַּעַת הַמְצָרִים⁷⁰, בֵּין בְּמִצְרֵי אֶחָד⁷¹ - גֹּבֶה אֶת כְּתֻבָּתָהּ מִמָּנָה בְּלֹא שְׁבִיעָה⁷². וְכֵן אִם כָּתַב לָהּ מִטְּלָטְלִין, וְהֵן עֲצָמָן קִימִין - נוֹטָלֶת אוֹתָהּ בְּלֹא שְׁבִיעָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ וְנִלְקַח בָּהֶן מִטְּלָטְלִין אַחֲרִים, וְנוֹדַע שֶׁאֵלוֹ הַשְּׂנִיִּים מִדְּמֵי הַמִּטְּלָטְלִין הָרִאשׁוֹנִים - נוֹטָלָתָן⁷³ בְּלֹא שְׁבִיעָה.⁷⁴

(69) שכתב לה: "שדה פלונית תהא לכתובתך". (70) הגבולים. (71) ואין אומרים: מתוך שלא סימן את כל מצריה, אין זו מיוחדת כל צרכה, ואינה סומכת דעתה עליה. (72) כתובות נה, א. כי כל עיקר השבועה הוא מחשש שמא התפיסה צרור כסף לכתובתה, אבל זו שייחד לה שדה - היא היא הצרור שהתפיסה (רש"י שם). (73) ובכת"י התימנים: נוטלת. (74) שם. וכדעת הרי"ף, שהראשונים לא נאבדו אלא נמכרו. והוא-הדין בנכסי נדונייתה כל זמן שהם קיימים, נוטלתם בלא שבועה שהם מיוחדים ועומדים לרשותה. שהרי יכולה לומר: "כלי אני נוטלת" ואין הבעל יכול לסלקה בדמיהם - משום שבח בית אביה. ראה יבמות סו, ב (כסף-משנה בשם הריב"ש).

יד. הַפּוֹגֶמֶת כְּתֻבָּתָהּ - לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבְעָה. פִּיעֵד? הוֹצִיאָה שְׁטֵר כְּתֻבָּה שִׁישׁ בּוֹ אֶלֶף זֵז, הַבַּעַל אוֹמֵר: נִתְקַבְּלָה הַפֶּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבְּלָתִי אֲלֵא כֶּף וְכֶף⁷⁵. וְאִפְלוּ יֵשׁ עָלֶיהָ עֵדִים בְּמִקְצֵת⁷⁶ שֶׁנִּטְלָה, וְאִפְלוּ דִקְדָּקָה עֲצָמָה בְּחִשְׁבּוֹן מָה שֶׁנִּטְלָה בְּחִצֵּי פְרוּטָה⁷⁷ - לֹא תִטַּל הַשָּׂאֵר אֲלֵא בְּשִׁבְעָה.⁷⁸

(75) כתובות פז, ב. הנפרע מחבירו אינו מודקדק לשום לב לכל מה שקיבל מחברו (והפורע מדייק). וזו הואיל ונפרעה במקצת, אפשר שנפרעה הכל - הטילו עליה שבועה כדי שתדייק. (76) אין אנו אומרים: אילו היה פורע לה יותר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 אף-על-פי שאין בידה שטר כתבה - בין נתגדשה
25 בין נתאלמנה, בין שהיתה בבית בעלה בין שהיתה
26 בבית אביה¹⁰², אבל תוספת אין לה בכל מקום אלא
27 בראיה ברורה¹⁰³.

(102) שם. (103) שאינה מתנאי בית-דין שנאמר בה אע"פ
שלא נכתבה הרי היא נכתבה. אלא מרצונו הטוב הוא
מתחייב, והואיל ואין כתובתה בידה - אינה נאמנת.

28 כג. ועד כמה תגבה האלמנה העקר במקום שאין
29 פותחין כתבה? אם היתה בבית בעלה - גובה
30 לעולם¹⁰⁴, ואם היתה בבית אביה - עד עשרים
31 וחמש שנה. ואם באה לתבע אחר עשרים וחמש
32 שנה - אין לה כלום; שאלו לא מחלה - לא שתקה
33 כל זמן זה¹⁰⁵, והרי אינה עם היורשים כדי שתאמר:
34 נכלמתי מלתבען והן עמי בבית.

(104) כי אין שתיקה ראייה שמחלה להם כתובתה, אלא
מפני שמכבדים אותה ונותנים לה פרנסתה, בושה היא
לתבוע כתובתה. (105) אע"פ שהיא ניונית משלהם,
הואיל ואינם מטפלים בה ביחוד, אינה בושה מלתבוע
כתובתה (כתובות קד. וראה ב'תוספות יו"ט' למשנה שם).

35 כד. לפיכך¹⁰⁶, אם היה היורש עצמו מוליך
36 מזונותיה לבית אביה ומטפל בה - יש לה לתבע
37 כתבתה ואפלו אחר עשרים וחמש שנה; מפני שזו
38 ששתקה ולא תבעה, מפני שהיא בושה מן
39 היורש¹⁰⁷.

(106) הואיל ובשעה שהיא בושה, אין שתיקה ראייה על
מחילתה. (107) מחמת הכבוד הגדול שנהג בה (שם קד.).
בטרחו בעצמו להוליך מזונותיה לביתה, ודין התוספת כדין
הכתובה, שאפילו היתומים מודים בסכום התוספת, אלא
שטוענים שמחלה להם, כל שעברו עליה כ"ה שנה והיא
בבית אביה, הפסידה גם התוספת. ודין נדונייתה כדין חוב
שלעולם לא דנים בו דין מחילה, כמבואר בגמרא (שם קד.).
וכן הגרשה גובה כתובתה לעולם, שדינה כדין בעל-חוב
(שם).

40 כה. היא אומרת: בתולה נשאתי ועקר כתבתי
41 מאתים, והבעל או יורשיו¹⁰⁸ אומרים: בעולה נשאת
42 ואין לה אלא מאה - אם יש עדים שראו שעשו לה
43 המנהגות שנהגו אנשי אותה העיר לעשותן
44 לבתולה, כגון מיני שמחה¹⁰⁹ או פתרים או
45 מלבוש¹¹⁰ ידוע, או שאר דברים שאין עושין כף
46 אלא לבתולה¹¹¹ - הרי זו נוטלת מאתים; ואם אין
47 לה עדים בזה - הרי זו נוטלת מנה¹¹². ואם היה
48 הבעל קנים - יש לה להשביעו שבועת התורה, שהרי
49 הודה במקצת הטענה¹¹³. ונאמן הקטן להעיד בגדלו
50 ולומר: זכור אני בשהייתי קטן שנעשה לפלוגית
51 מנהג הבתולות¹¹⁴. וכל הדברים האלו - במקום
52 שאין פותחין כתבה¹¹⁵, כמו שאמרנו.

(86) ואין אנו משביעים אותה כדי להפסיד דעת בעלה.

1 יט. אמר הבעל מעצמו: תשבע לי על טענתי -
2 אומרין לה: השבעי וטלי⁸⁷, ותשבע בנקיטת חפץ.
3 התנית עמו שתגבה כתבתה שלא בשבועה⁸⁸, או
4 שתהא נאמנת בכל מה שתטען⁸⁹ - גובה ממנו בלא
5 שבועה כלל. אבל אם באה לגבות מיורשיו -
6 תשבע⁹⁰ ואחר כך תטל.

(87) שבועות מא, א. ובר"ף שם, וכן הוא בדברי רבינו
בפי"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב בענין שטר חוב, ומשם למד
רבינו לענין כתובת אשה. (88) אף-על-פי שיאמר לה:
"השבעי וטלי". (89) כגון פוגמת (דלעיל ה"ד) שאינה
נפרעת אלא בשבועה. (90) שלא פטרה אלא ממנו, אם
תגבה כתובתה בחייו (כתובות פו:).

7 כ. התנת עמו שתגבה כתבתה מיורשיו בלא
8 שבועה⁹¹, או שתהיה נאמנת בכל מה שתטען על
9 יורשיו - הרי זו נוטלת מן בלא שבועה⁹². אבל אם
10 באה לטרוף מנכסים משעבדים⁹³ - לא תטרוף אלא
11 בשבועה⁹⁴, ואף-על-פי שהאמינה הבעל; שאין
12 תנאי הבעל מועיל אלא עליו ועל יורשיו, אבל
13 להפסיד ממון אחרים אינו מועיל⁹⁵.

(91) אף-על-פי שמן הדין עליה להשבע, שאין נפרעים מנכסי
יתומים אלא בשבועה (כתובות פז.). (92) שם.
(93) שנמכרו ללקוחות בחיי הבעל אחרי נישואיה, והרי הם
משועבדים ואחראים לפרעון כתובתה, אם אין שם נכסים
בני חורין, כדלעיל ה"ג. (94) ללקוחות, שלא נתקבלה
כתובתה עדיין, כדלעיל ה"ד. (95) כן כתב רבינו בפט"ו
מהל' מלוה ולוה ה"ו. וכן דעת הרי"ף בכתובות פ"ט.
והראב"ד סובר שכל שקדמה נאמנות הבעל למקח הלוקח,
היא גובה שלא בשבועה, שהלוקח לא היה לו לקנות נכסים
אלה. ואיהו אפסיד אנפשיה (והוא הפסיד לעצמו).

14 כא. אלמנה שהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידה -
15 נשבעת וגובה כתבתה לעולם, אפלו אחר מאה
16 שנה⁹⁶. בין שהיתה בבית בעלה, בין שהיתה בבית
17 אביה⁹⁷. ואם אין שטר כתבה יוצא מתחת ידה - אין
18 לה כלום, ואפלו עקר כתבה⁹⁸, ואפלו תבעה ביום
19 מיתת בעלה⁹⁹. וכן הגרשה, אפלו עקר כתבה אין
20 לה¹⁰⁰ עד שתוציא שטר כתבה¹⁰¹.

(96) כתובות קד, א. כי אילו מחלה הכתובה ליורשים, היתה
מוסרת להם שטר הכתובה. (97) ראה בסמוך הכ"ג.
(98) מאתים זוז לבתולה, ומאה זוז לאלמנה. (99) שמא
נתקבלה כתובתה או מחלתה, והחזירה לו שטרה.
(100) כשטוען הבעל פרעתי או מחלה לי, אבל אם הוא
מודה - חייב לפורעה. (101) שם פט, א. וכן ברי"ף שם.

21 כב. כמה דברים אמורים? במקום שדרפן לכתב
22 כתבה; אבל במקום שאין דרפן לכתב כתבה, אלא
23 סומכין על תנאי בית דין - הרי זו גובה עקר כתבה

בעל כרחו ולרצונה שתגבה תוספת, שלא כתב לה על-מנת שתצא ממנו ותלך ותאכל עם אחר" (השווה לעיל פט"ו ה"). ובמה שהשיג הראב"ד: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה? תמה ה'מגדל עוז', ואמר: "בת אברהם אבינו איך תעזי פניה, והלא סימן לזרע אברהם אבינו ביישנים?" (כמבואר ביבמות עט.). וכדעת רבינו, קיבלו גם רבותינו בעלי התוספות והרשב"א ז"ל. אלא שב'תוספות' ליבמות קטז, א העירו שאינה נאמנת אלא כשאינה תובעת כתובתה, אבל אם תבעה כתובתה - אינה נאמנת, וכמבואר בסמך הלכה לא. ואילו לדעת רבינו, נאמנת אפילו כשתובעת כתובתה, כמבואר לפנינו. וראה שו"ע אהע"ז סי' יז ס"ב.

8 כז. אָמַר לָהּ הַבַּעַל: כִּפֹּה הִיָּה, גִּרְשָׁתִי וְנָתַתִּי לָהּ כָּל
9 הַכֶּתֶבָּה, עֵקֶר וְתוֹסֶפֶת, וְכִתְבָּהּ לִי שׁוֹבָר¹¹⁸, וְאָבֹד
10 שׁוֹבָרִי - מִתּוֹךְ שְׂיָכוֹל לֹאמֹר 'לֹא גִרְשָׁתִי' וְלֹא יִתְחַיֵּב
11 בְּתוֹסֶפֶת¹¹⁹, נֶאֱמָן. וּמִשְׁפִּיעָה בְּנִקִּיטָה חֶפְצָ¹²⁰, וְנוֹתֵן
12 לָהּ אֶת הָעֵקֶר, וְנִשְׁפָּע הוּא שְׁבוּעַת הַסֵּת¹²¹ עַל
13 הַתּוֹסֶפֶת.

(118) שטר קבלה. (119) כמבואר למעלה הלכה כו.
(120) על עיקר כתובתה. (121) שהרי היא תובעתו טענת ודאי והוא כופר, עליו להשבע שבועת היסט ויפטר.

14 כח. הוֹצִיָּאָה גֵּט וְאֵין בִּידָה שְׁטֵר כְּתָבָה, אִם דִּרְךְ
15 אוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁלֹּא יִכְתְּבוּ כְּתָבָה - גּוֹבָה עֵקֶר כְּתָבָתָה
16 בְּגֵט שְׁבִידָה¹²²; וְאִם דִּרְכָן לִכְתֹּב כְּתָבָה - אֶפְלוּ עֵקֶר
17 אֵין לָהּ עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטֵר כְּתָבָה¹²³, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹²⁴.
18 וְנִשְׁפָּע הַבַּעַל שְׁבוּעַת הַסֵּת עַל טַעֲנָתָה, וְנִפְטָר.

(122) ואינו נאמן לומר שיניתי מנהג בני עירי וכתבתי לה (כתובות פט.). (123) שיכול לומר: אם אשלם לה עכשיו, שמא אחרי מותי תוציא כתובתה ותגבה בתורת אלמנה, לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי (רש"י שם). ואם יש עדים שאבדה הכתובה או נשרפה - הרי זה כמקום שאין כותבים כתובה, וגובה בגט שבידה (רמ"א אהע"ז סי' ק ס"ו). (124) לעיל הכ"א.

19 כט. הוֹצִיָּאָה שְׁתֵּי גִטִּין וְשְׁתֵּי כְּתוּבוֹת¹²⁵ - גּוֹבָה שְׁתֵּי
20 כְּתוּבוֹת¹²⁶. הוֹצִיָּאָה שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת וְגֵט אֶחָד¹²⁷ - אֵינָה
21 גּוֹבָה אֲלֹא כְּתָבָה אַחַת. וְאֵי זֶה מִהֶן גּוֹבָה? אִם
22 שְׁתֵּיהֶן שְׁוֹת¹²⁸ - בִּטְלָה הָאֲחֵרוֹנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה,
23 וְאֵינָה טוֹרֶפֶת¹²⁹ אֲלֹא מִזְמַן הָאֲחֵרוֹנָה¹³⁰; וְאִם הִנֵּה
24 בְּאַחַת מִשְׁתֵּיהֶן תּוֹסֶפֶת עַל חֲבֵרְתָּהּ¹³¹ - גּוֹבָה בְּאִיָּה
25 מִהֶן שֶׁתִּרְצָה¹³², וְתִבְטַל הַשֵּׁנִיָּה.

(125) שגירשה פעמיים. וזמן כתובה ראשונה קודם לזמן גט ראשון, וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. (126) משני נישואיה (כתובות פט.). (127) וזמן שתיהן קודם לגט, הרי שלא נתגרשה אלא פעם אחת. (128) סכום שתיהן. (129) מהלקוחות שקנו נכסים מבעלה המגרש. (130) שלפיכך כתב לה כתובה שניה שתמחול לו על שעבודה של כתובה ראשונה, וכל מה שקנו הלקוחות בין

(108) אם נתאלמנה. (109) כתובות טז, ב: "רקדו לפני, העבירו לפני כוס של בשורה", כוס של יין תרומה, כלומר זו ראשית כתרומת ראשית. (110) "הינומא" צעיף על ראשה משורבב על עיניה, ומתוך שאין עיניה מגולות, מנמנת לפעמים בתוכו, הינומא - על שם תנומה (שם יז: וברש"י). (111) כגון חילוק קליות לתינוקות (שם טו: במשנה). (112) שם טז, א: "רוב נשים - בתולות נישאות, וכל הנישאת בתולה יש לה קול (יודעים שיצאת בהינומא), וזו הואיל ואין לה קול - נתערער רובה". (113) במנה, ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה (שבועות לח: ומב:). ואף-על-פי שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות? - הואיל ותקנת הגאונים היא לגבות מן המטלטלים, חייב הוא בשבועה (ה'מאירי' לכתובות טז. עמ' 72, בראב"ד ובלח"ם משנה). וההבדלים בין שבועת התורה לשבועת החכמים, מנויים בשבועות מא, א. ואחד מהם: בשבועות התורה יורדים לנכסי הנתבע (אם אמר איני נשבע ואיני משלם) ונותנים לתובע. ובשבועה דרבנן - אין יורדים לנכסיו אלא מנדים אותו שלשים יום, ואם לא בא ולא תבע נידויו, מלקים אותו מכת מרדות (מלשון רבינו הל' טוען ונטען פ"א ה"ד-ה). (114) הואיל ורוב נשים - בתולות נישאות, אין אנו צריכים לעדות גמורה (כתובות כח.). ומכיון שכתב למעלה "אם יש עדים" נראה שצריך שנים, אלא שאפילו שניהם קטנים נאמנים ('מאירי' שם עמ' 132, ועי' כסף-משנה). (115) כתובות טז, ב. כי במקום שכותבים הרי אפשר לראות בכתובה אם נשאת כבתולה או כאלמנה, אם לא שנאבדה הכתובה, והבעל או היורשים מודים שלא נפרעה, אלא שטוענים: "בעולה נשאת" (מגיד-משנה).

1 כו. הָאִשָּׁה שֶׁאִמְרָה לְבַעְלָהּ: גִּרְשָׁתִּי - נֶאֱמָנָה,
2 שְׁאִינָה מַעֲזָה פְּנֵיהָ בְּפִי בַּעְלָהּ¹¹⁶. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה
3 שֶׁהוֹצִיָּאָה שְׁטֵר כְּתָבָה וְאֵין עִמָּה גֵּט, וְאִמְרָה
4 לְבַעְלָהּ: גִּרְשָׁתִּי וְאָבֹד גִּטִּי, תֵּן לִי כְּתָבָתִּי, וְהוּא
5 אוֹמֵר: לֹא גִרְשָׁתִּיךְ - חַיֵּב לָתֵן לָהּ עֵקֶר כְּתָבָה; אֲבָל
6 אֵינוּ נּוֹתֵן לָהּ הַתּוֹסֶפֶת, עַד שֶׁתִּבְיֵא רְאִיָּה שֶׁגִּרְשָׁתָה,
7 אוּ שִׁיָּצָא גֵּט עִם הַכְּתָבָה מִתַּחַת יָדָהּ¹¹⁷.

(116) יבמות קטז, א. (117) הראב"ד משיג על רבינו, ואומר: דברים אלו כמות טלויות הם (מלשון הכתוב יחזקאל טז, טז) שאם אינה מעיזה פניה, וכאילו גט יוצא מתחת ידה, למה לא תהיה נאמנת גם על התוספת. ועוד הוא חולק על דברי רבינו וסובר, שאין היא נאמנת לגבות כתובתה, וגם אינה נאמנת להנשא לאחר לכתחילה אלא שאם נשאת לא תצא. שאם תאמר תינשא לכתחילה "לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה". וה'מגיד משנה' מצדיק את רבינו, ומשיב על דברי הראב"ד במליצה: "במות אלו, כבר הקריבו עליהן קרבן הרבה מפרשים" הסוברים ג"כ שנאמנת להנשא לכתחילה, ומביאים ראיות לכך מכמה סוגיות בש"ס, ומכיון שמותרת להנשא לכתחילה, ממילא מקבלת כתובתה, שכן כתב לה בשטר כתובתה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" (יבמות קיז.). ובמה שהקשה הראב"ד: "א"כ תקבל גם תוספת כתובתה?" - יפה השיב ה'מגדל עוז': "לא מצינו מתגרשת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

144) מסופקים אנו, אם על עסקי הכתובה באה, ולפיכך הקדימה לומר: "תנו כתובתי", או על עסקי נישואין באה אלא שאינה יודעת לנסח דבריה כראוי, וכל ספק שבממון - אם תפס אין מוציאין מידו, כי שמא זכה בממונו ואין לך רשות להוציאו מידו. ואע"פ שאין נותנים לה כתובתה, מתירים אותה להנשא הואיל ומצד הדין אשה נאמנת לומר מת בעלי, מחמת "חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על בעלה הראשון ועל השני . . . שאם הוא חי, סופו לבוא או יודע שהוא חי" (לשון רבינו לקמן הל' גירושין פ"ב הט"ז), וכל הספק שנתעורר בדבריה אינו אלא ספק דרבנן - ולהקל (כסף-משנה). ובשו"ע (אהע"ז סי' יז, סמ"ד): "יש אומרים, בין בזו ובין בזו, אין מתירים אותה כיון שהזכירה כתובה".

יום שני ד' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שבעה עשר

(1) ביאר בו רבינו שהקודמת לנישואין קודמת לגבות כתובתה, טענות בנכסי צאן ברזל, הניח נשים רבות ואין לו כדי כל הכתובות, ערב כתובת אשה, מכר בעלה בהסכמתה, מכירת קרקעות לצורך הכתובה, מוכרת או מוחלת כתובתה.

26 א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשא
27 בתחלה² קודמת לטל כתובה. ואין אחת מהן נוטלת
28 אלא בשבועה³. ואין לאחרונה אלא מה ששיריה
29 שלפניה, וגם היא⁴ נשבעת⁵ ונוטלת השאר. וכן אם
30 היה עליו שטר חוב: אם היה החוב קודם - גובה
31 בעל חוב תחלה; ואם הכתובה קדמה⁶ - גובה האשה
32 בתחלה⁷, והנשאר לבעל חוב.

(2) שזמן כתובתה קודם לזמן כתובת השנייה. (3) אף באופן שאין יתומים שישביעו, בכל זאת נשבעת הראשונה לשנייה, כי השנייה טוענת: "השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום כי אולי לא יישאר לי ממה לגבות כתובתי", וכן השנייה לשלישית והשלישית לרביעית מאותו הטעם, שמא לא יישאר למאוחרת ממה לגבות כתובתה. (4) האחרונה (5) כי שמא תמצא שדה אחת מאלו השדות, שגבו שלוש הנשים הראשונות - שאינה שלו (של הבעל) כי גולה, וסוף שיבואו הבעלים ויטלוה ממנה, ואף על פי שתחזור ותוציא מיד האחרונה את השדה שגבתה, שהרי בעל חוב מאוחר שקדם מוציאים מידו - יכולה היא לטעון כי זאת האחרונה כבר קבלה כתובתה ויודעת היא כי סוף סוף יטלו ממנה שדה זו ולא תשים עין על השדה לעובדה ולשמרה כראוי ותפסד, ולכן תשבע שלא קבלה עוד את כתובתה. (6) שנשא אשה וכתב לה כתובה ואחרי כן לוה. (7) כי שעבודה על הקרקע קדם לשעבוד בעל חוב.

33 ב. במה דברים אמורים? כשהיתה הקרקע שבאו
34 לגבות ממנה קנויה לו בשעת נשואים ובשעה שללה
35 הוא; שהדין נותן, שכל הקודם בשטר תחלה זכה
36 תחלה. אבל אם נשא נשים זו אחר זו ולזה, בין
37 קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר שנשא ולזה

זמן הכתובה הראשונה לכתובת השניה - אינו משועבד לכתובתה. (131) שבשניה כתב לה סכום יותר גדול מסכום הראשונה. (132) אם רוצה בכתובה המרובה אינה טורפת אלא מזמן האחרונה, ואם רוצה לטרוף מזמן שבראשונה, אין לה זכות לגבות את הסכום שבשניה. והרי כאילו אמר לה מתחילה: "אם תתצרי למחול שעבוד על ראשונה - גבי כתובה שניה שהיא מרובה. ואם לא - גבי הראשונה המועטת" (שם וברש"י). אבל כשסכום שתיהן שוה, בהכרח בטלה שניה את הראשונה, שאם לא כן למה כתבה.

1 ל. הוציאה שתי גטין וכתבה אחת¹³³ - אין לה אלא
2 כתבה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה סתם¹³⁴
3 - על כתובה הראשונה החזירה¹³⁵. הוציאה גט
4 וכתבה אחר מיתת הבעל¹³⁶: אם גט קודם לכתבה¹³⁷
5 - גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין דרפן לכתב
6 כתבה, וגובה כל מה שיש בכתובה זו, שהרי זכתה
7 בה במיתה; ואם כתבה קדמה את הגט¹³⁸ - אין לה
8 אלא כתבה אחת, שעל כתובה הראשונה
9 החזירה¹³⁹.

(133) אחרי שגירשה, נשאה שנית ולא כתב לה כתובה, והיא לא גבתה משום מה כתובתה הראשונה, ואח"כ גירשה שנית, הרי בידה שני גטין וכתובה אחת. (134) ולא כתב לה כתובה חדשה, והיא לא גבתה את כתובתה הראשונה. (135) שם. (136) שגירשה וחזר ונשאה ומת. (137) שכתב לה עם נישואיו השניים. (138) שכשנשאה שנית, לא כתב לה כתובה. (139) שם צ, א.

10 לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא,
11 כמו שיתבאר בהלכות גירושין¹⁴⁰. ומתנאי הכתבה -
12 שאם תנשא לאחר אחר מותו, תטל כל מה שכתב
13 לה בכתובה¹⁴¹. לפיכך, אם באה לבית דין ואמרה:
14 מת בעלי, התירוני להנשא, ולא הזכירה שם כתבה
15 בעולם - מתירין אותה להנשא, ומשביעין אותה¹⁴²
16 ונותנין לה כתובה. באה ואמרה: מת בעלי, תנו
17 לי את כתובתי - אף להנשא אין מתירין אותה;
18 שעל עסקי הכתבה באה, והרי זה בחזקת שלא מת,
19 ואין דעתה להנשא, אלא לטל כתבה מחיים
20 בלבד¹⁴³. באה ואמרה: מת בעלי, התירוני להנשא
21 ותנו לי את כתובתי - מתירין אותה להנשא ונותנין
22 לה בכתבה, מפני שעקר דבריה על עסקי הנשואין
23 באה; אבל אם באה ואמרה: תנו לי את כתובתי
24 והתירוני להנשא - מתירין אותה, ואין נותנין לה
25 כתבה. ואם תפשה - אין מוציאין מידה¹⁴⁴.

(140) פ"ב הט"ו. (141) אע"פ שאין ממון נגבה אלא בעדות שנים, וכאן אין שום עדות בלעד, בכל זאת תיטול כתובתה, שכן כתב לה בשטר הכתובה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" והרי הותרה להנשא (יבמות ק"ז). (142) שבוטת האלמנה, שלא הניח אצלה כלום ולא מחלה לו כתובתה, כמבואר לעיל ה"ד. (143) שם.

15) אף על פי שבמקרה זה לא היינו צריכים לייפות את כוחו של בעל חוב, כי אין לחוש לנעילת דלת בפני לוויין, הואיל ומיתה אינה שכיחה, ולא יעלה המלווה על דעתו שמא ימות הלווה ואשתו תחלוק עימו בנכסים - משמינו רבינו שגם בזה נדחת האלמנה, הואיל והפסיד כנ"ל.

ו. וכיון שתקנו הגאונים, שתגבה האשה ובעל חוב מן המטלטלין¹⁶, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין, אם לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם - נותנין לבעל חוב כל חובו תחלה¹⁷; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה - תטל, ואם לאו - תדחה¹⁸.

16) של היתומים. 17) כי הוא הפסיד והוציא מעותיו. 18) וכתב הטור: אם כתב לה בעלה בכתובתה "אחריות כתובה זו . . . ממקדמי ואגבן ממטלטלין" שהקנה לה מטלטלין אגב קרקע - כשם שהשעבוד חל על הקרקע כך חל הוא על המטלטלין, אזי יהיה גם במטלטלין דין קדימה. ואם הכתובה קודמת לחוב תגבה הכתובה והחוב יידחה.

ז. היו פתובין בכתבתה נכסי צאן ברזל, וטענה שאבדו או שלקחם הבעל¹⁹ - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה בשאר בעלי חובות, ונשפעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת עם בעלי חובות²⁰.

19) לעצמו. 20) שנכסי צאן ברזל אינם ככתובה, אלא כחוב אחר, שהרי הפסידה מעותיה.

ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין קדימה²¹, ואין לו כדי כל הכתבות - פיצד הן חולקות? וראים: אם פשיחלק המזון על מנן הנשים, יגיע לפחותה שבהן²² כדי כתבתה או פחות - חולקות בשונה²³; ואם הנה המזון יותר על זה - חולקים ממנו כדי שגיע לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחזירות וחולקות את המותר בין הנותרות על דרך הראשון. פיצד? מי שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות, ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל רביעית מאה, נמצא הכל אלה, וגרש פלן או מת: אם הניח ארבע מאות או פחות - חולקות בשוה, וכל אחת נוטלת מאה או פחות²⁴. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין פלן בשוה, נמצאת הרביעית נוטלת מאתים, והרי אין בכתבתה אלא מאה. אלא פיצד עושין? לוקחין ארבע מאות וזו וחולקין אותן ביניהן בשוה מאה מאה²⁵, נמצאת הרביעית נוטלה כדי כתבתה והלכה לה. נשאר פאן ארבע מאות וזו ושלש נשים, שפיד כל אחת משלשתן מאה וזו. אם תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה, נמצא השלישית נוטלת מאתים ושלשים ושלש ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתים. לפיכך לוקחין

1 קנה קרקע - פלן חולקין באחד; ששעבוד פלן באחד פא, שבשעה שקנה הנה משעבד לכל⁸, ואין פאן דין קדימה⁹.

8) בשעה שקנה הקרקע כבר היה חייב לשניהם, ונשתעבדה לשניהם כאחד. 9) כל זה כשהנכסים מספיקים לכולם, אבל אם אינם מספיקים - המלווה קודם לאשה, והיא נדחת לגמרי.

ג. וכן אם הנה זמן הכתבות והשטרות פלן יום אחד או שעה אחת, במקום שפותבין שעות¹⁰ - חולקין באחד, שאין שם קודם. ולעולם, כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו או כדי כתבתה - אין מוציאין מידו, שאין דין קדימה במטלטלין¹¹.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שאיין דין קדימה במטלטלין".

יש לבאר דין זה על פי פנימיות הענינים שכאשר אדם מחשיב ועושה את עצמו ואת עניניו החומריים כ"מטלטלין" היינו כדברים חשובים פחות, הרי ש"אין דין קדימה במטלטלין" וממילא מתבטלת טענת היצה"ר שהוא "אקדמי" טענתי" שכיון שמדובר במטלטלין אין בהם דין קדימה ואין יצה"ר שולט בהם בטענת "אקדמי" טענתי".

יין מלכות ספר נשים סימן יא

10) כגון ירושלים, שהיו כותבים בשטרותיהם ביום פלוני בשעה פלונית. 11) שאין המטלטלין משועבדים לבעל חוב. כי אילו נשתעבדו, אין לך אדם שיקנה מטלטלים מחבירו שמא יטרפו ממנו בעלי חוב של המוכר, שהרי אין להם קול, שידעו הלוקחות להיזהר בקנייתם.

9 ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, ובא בעל חוב והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והכתבה - פעל חוב נוטל מעות¹², והאשה נוטלת בכתבתה מן הקרקע¹³. ואם אין לו אלא קרקע שאין בה כדי לגבות שניהם, ולא הנה בה דין קדימה¹⁴ - נותנין אותו לבעל חוב. ואם נשאר לאשה פלוס - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל חוב. שהרי בעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא תסרה דבר; שיותר משהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.

12) שהרי הלווה לו מעות. 13) שהרי לא נתנה לו כלום, וסמכה רק על שיעבוד הקרקע. 14) כגון שהיה זמן הכתובה והשטר חוב מיום אחד. או שנשא ולווה ואחרי כן קנה קרקע.

ה. וכן מי שמת¹⁵ והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה דין קדימה - האשה נדחת מפני בעל חוב, והוא גובה חובו תחלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבַעֲלָהּ. שֶׁכָּכֵר יִדְעוּ הַלְקוּחוֹת שֵׁשׁ עָלָיו כְּתַבַּת
אִשָּׁה, וְהֵם הַפְסִידוֹ עַל עֲצָמָם שֶׁלְקָחוּ נִכְסִים שְׁתַּחַת
שְׁעִבּוּדָהּ.

(35) לתיקון בדק הבית. (36) אין היא גובה מההקדש עצמו שהלכה היא "הקדש מפקיע השעבוד שקדם, אלא כאשר ימכור גזבר ההקדש קרקע זו ותצא לחולין יש לאשה לגבות מן הפודה שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

יֵא. הַבַּעַל שֶׁמָּכַר נִכְסָיו³⁷, וְאַחֵר כֶּף כְּתֻבָּה אִשְׁתּוֹ
לְלוֹקַח: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְהַסְפִּיקָה
לְמַעֲשָׂיו³⁸ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנָּה³⁹, הָרִי זֶה
טוֹרְפָתָהּ⁴⁰; שֵׁלָא כְּתֻבָּה לֹא אֵלָא שְׁלָא תַּהֲיֵה בִּינָה לְבִין
בַּעֲלָהּ קִטְטָה, וְיֵשׁ לָהּ לֹמֶר: נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי
לְבַעֲלִי⁴¹. אָבֵל אִם קָנוּ מִיד הָאִשָּׁה תַּחֲלָה שְׁאִין לָהּ
שְׁעִבּוּד עַל מְקוֹם זֶה, וְאַחֵר כֶּף מָכַר אוֹתוֹ הַבַּעַל -
אֵינָה טוֹרְפָתָהּ אוֹתוֹ⁴². וְכֵן אִם מָכַר הַבַּעַל, וְאָמַר
לְאִשְׁתּוֹ לְכַתֵּב לְלוֹקַח: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְלֹא
כְּתֻבָּה וְלֹא הַסְפִּיקָה לְמַעֲשָׂיו, וְנִפְסַד הַמָּכָר⁴³, וְחִזֵּר
הַבַּעַל וּמָכַר לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין אוֹתָהּ שָׂדֶה בֵּין שָׂדֶה
אַחֲרָת, וְאַחֵר שֶׁמָּכַר הַבַּעַל הַסְפִּיקָה לְמַעֲשָׂיו, וְקָנוּ
מִידָה שְׁאִין לָהּ שְׁעִבּוּד עַל שָׂדֶה זֶה - אֵינָה יְכוּלָה
לְטַרֵף; שְׁאֵינָה יְכוּלָה לֹמֶר נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי
לְבַעֲלִי, שֶׁהָרִי בְּרִאשׁוֹנָה, כִּשְׁלָא רְצָתָהּ, לֹא הַלְכָה
בְּרִצּוֹן בַּעֲלָהּ⁴⁴.

(37) המשועבדים לכתובתה "שאפילו כתובתה מנה ויש לו קרקע באלפים זהובים הכול תחת שעבוד הכתובה". (38) למעשה המכירה. (39) קבלו קניין ממנה על כתיבתה זו. (40) לכשתתגרש או תתאלמן ולא יהיו לבעלה נכסים בני חורין הרי זו גובה כתובתה מהנכסים המכורים. (41) אבל עד בוא שעת גבייתה המכירה קיימת. ויש נכסים שמכירתם בטלה לאלתר והם: "קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה, קרקע שהכניס לה (בכתובה) שום משלו, קרקע שייחד לה (לגבות) בכתובתה, אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו, כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומרת: נחת רוח עשיתי לבעלי". (42) שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי קנו מידה קודם שבעלה מכר. (43) נתבטל המכר בגלל סירובה לכתוב. (44) ואין אומרים הואיל ונפסד המכר בראשונה, ודאי התקוטט עמה בעלה על כך והוכרחה להודות לו במכירתו השנייה, והרי זו אנוסה, אלא מתוך שהסכימה בשנייה, המכירה קיימת.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים⁴⁵, וּמָכַר אֶת שְׂדֶהוּ, וְקָנוּ
מִיד הָרִאשׁוֹנָה שְׁאִין לָהּ שְׁעִבּוּד עַל שְׂדֶה זֶה וְאֵינָה
טוֹרְפָתָהּ אוֹתוֹ מִן הַלּוֹקַח, וְהִנֵּה הַקָּנָן הַמּוֹעִיל⁴⁶
שְׁאֵינָה יְכוּלָה לְטַעֵן בּוֹ נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי,
וְאַחֵר כֶּף מֵת הַבַּעַל אוֹ גֵרֶשׁ שְׁתִּיהֵן - הַשְּׁנִיָּה
מוֹצִיאָה מִיד הַלּוֹקַח, שֶׁהָרִי לֹא קָנוּ מִידָה לְלוֹקַח,
וְהָרִאשׁוֹנָה מוֹצִיאָה מִיד הַשְּׁנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְדָמָה,
וְלֹא הִסְרָה נִשְׁפָּעֶת וְטוֹרְפָתָהּ. וְאִם רְצָתָהּ, תִּחְזֹר

מֵאֲרַבַּע הַמָּאוֹת שְׁלֹשׁ מָאוֹת, וְחוֹלְקִין בֵּין שְׁלֹשָׁתָן
בְּשׂוּהָ, שֶׁנִּמְצָאת הַשְּׁלִישִׁית שְׁנֻטְלָה מֵאֲתִים שְׁלָה²⁶
וְהַלְכָה לָהּ. נִשְׁאָר כָּאֵן מָאָה וְשְׁתֵּי נָשִׁים. חוֹלְקִין אֶת
הַמָּאָה בְּשׂוּהָ בֵּין רִאשׁוֹנָה וְשְׁנִיָּה. נִמְצָא בִּיד
הָרִאשׁוֹנָה מֵאֲתִים וְחֲמִשִּׁים, וְכֵן בִּיד הַשְּׁנִיָּה, וְנִמְצָא
בִּיד הַשְּׁלִישִׁית מֵאֲתִים, וּבִיד הָרְבִיעִית מָאָה. וְעַל
דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקוֹת לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ הֵן מָאָה.

(21) כי נישאו כולן ביום אחד וזמן כתובתיהן שווה. או שלא נשאו אלא מטלטלין שאין בהם דין קדימה. (22) בעלת הכתובה הפחותה. (23) שכל הכסף משועבד לבעלת המאה כדרך שמשועבד לשאר חברותיה. (24) אם הניח פחות מארבע מאות וזו. (25) שלזכות כל אחת משלושתן מגיע סכום של לא פחות ממאה וזו. (26) יחד עם המאה שלקחה בחלוקה הראשונה.

ט. הָעֶרֶב לְאִשָּׁה בְּכְתֻבָּתָהּ²⁷ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּנוּ
מִידָה²⁸, אֵינָה חַיֵּב לְשֵׁלֵם; שְׁמִצּוֹהָ עֲשֶׂה²⁹, וְהָרִי לֹא
חִסְרָה כְּלוּם³⁰. וְאִם עֶרֶב שָׁל כְּתַבַּת בָּנוּ הוּא, וְקָנוּ
מִידוֹ - חַיֵּב לְשֵׁלֵם; שֶׁהָאֵב בְּגִלָּל בָּנוּ מִשְׁעַבְד עֲצָמוֹ
וְגוֹמֵר וּמִקְנָה³¹. וְקִבְּלָן שָׁל כְּתַבָּה - חַיֵּב לְשֵׁלֵם,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִידוֹ. וְאִי זֶה הוּא קִבְּלָן? זֶה
שְׁאָמַר לְאִשָּׁה: הִנֵּשְׂאִי לִּי, וְאֵי נֹתִין³² כְּתַבָּה זֶה.
אָבֵל אִם אָמַר לָהּ: הָרִינִי עֶרֶב כְּתַבָּה זֶה, אֵינִי פוֹרֵעַ
כְּתַבָּה זֶה, אֵינִי חַיֵּב בָּהּ, וּבִיּוֹצֵא בָּהּ - פְּטוּר, אֵלָא
אִם כֵּן הָיָה אָכִיו. הַמְּגִרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יִדְרִינָה
הַנָּאָה³³ וְאַחֵר כֶּף תִּפְרַע כְּתֻבָּתָהּ מִן הַקָּבָלָן אוֹ
מֵאֲבִיו, אִם הָיָה עֶרֶב; שְׁמָא יַחְזִירֶנָּה, וְנִמְצָאוּ עוֹשִׂין
קְנוּנִיָּא³⁴ עַל נִכְסָיו שָׁל זֶה.

(27) שאמר לאשה: "הנשאי לפלוני ואני ערב בעד תשלומי כתובתך אם בעלך לא ישלם לך". (28) קבלו קניין על התחייבותו. (29) אין דעתו לפרוע ערבותו אבל מתכוון לזווגן שעל ידי ערבותו מתרצין. (30) שלא הוציאה משלה. ואמנם, אם ערב לנדוניה שהכניסה לבעלה, הרי הוא חייב כשאר ערב. (31) לחיבת חיתוני בנו גמר בליבו ומקנה עצמו לעמוד בהתחייבותו. (32) לא "ואני ערב" אלא "ואני נותן" ועדיף קבלן מערב, כי בקבלן - מאיזה שירצה ייפרע תחילה, ואילו ב"ערב" לא יתבע את הערב תחילה, אלא כשתבע את הלווה ולא נפרע חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. שקבלנות, משמעותה שהמלווה עשה שליחותו של הקבלן ולפיכך יכול הוא לתבעו תחילה. (33) על דעת רבים, שאין הפרה מועילה לנדר כזה. (34) הערמה, שלא התכוונה להתגרש אלא להוציא את הכתובה מידי הקבלן. אבל כשנדר הבעל הנאה מאשתו לא יחזירנה עולמית.

י. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ נִכְסָיו³⁵ וְגִרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יִדְרִינָה
הַנָּאָה וְאַחֵר כֶּף תִּפְרַע מִן הַפּוֹדָה מִיד הַהֶקְדָּשׁ³⁶; שְׁמָא יַעֲשׂוּ קְנוּנִיָּא עַל הַהֶקְדָּשׁ. אָבֵל הַמְּגִרֶשׁ אֶת
אִשְׁתּוֹ וּבָאָה לְטַרֵף מִן הַלְקוּחוֹת - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
לְהִדְרִינָה, אֵלָא נִשְׁפָּעֶת וְטוֹרְפָתָהּ. וְאִם רְצָתָהּ, תִּחְזֹר

טו. היתה כתבתה מאתים, ומכרה שנה מאה
במאתים, או שנה מאתים במאה - נתקבלה כתבתה
ואין לה כלום⁶⁰, ובלבד שתשבע שבועת אלמנה.
היתה כתבתה מאה, ומכרה שנה מאה ודינר במאה
- מכרה בטל⁶¹, ואפלו אמרה: אני אחזיר את הדינר
ליורשים.

(60) כי היתומים אומרים לה: "את הפסדת לעצמך", ואין
אומרים ייבטל המכר, כי אין דין אונאה לקרקעות.
וכשמכרה שווה מאה במאתים, אינה יכולה לומר אני
הרווחתי והריווח שלי, כי הלכה היא: השולח שליח לשוק
לסחורה ולקח בוויל, הכול לבעל המעות - בדבר שאין לו
קצבה, כמו קרקע הנמכרת באומד, זה בפחות וזה ביוקר.
(61) שאותו דינר אין לה רשות למכור, נמצא שכל המכר
טעות, שהרי בבת אחת היה.

טז. היתה כתבתה ארבע מאות וזו, ומכרה לזה
במנה ולזה במנה שנה בשנה, ולאחרון שנה מאה
ודינר במאה - של אחרון בטל, ושל כלם קיים⁶².

(62) ואם מכרה לראשון שווה מאה ודינר במאה אין המכר
בטל, אלא ההפסד על חשבונה.

יז. ישה למכר כתבתה⁶⁴ או לתנה במתנה.
אם מת הבעל או גרשה - יבוא הלה ויטל⁶⁵; ואם
מתה היא פחיי בעלה⁶⁶ או קדם שנשבעה⁶⁷ - אין
לו כלום⁶⁸.

(63) יכולה, רשאית. (64) העיקר והתוספת. (65) הלוקח
יטול את הראוי להינתן לאשה בתור אלמנה או גרושה.
(66) לא באה לידי גוביינא שהרי לא ניתנה כתובה ליגבות
מחיים. (67) שאין לה כלום עד שתישבע, ואין אדם מוריש
שבועה ליורשיו. (68) והפסיד מעותיו. ולפיכך נותן הלוקח
בעד מכר זה דבר מועט.

יח. הרי שמכרה מקצת כתבתה, או משפנה מקצת
כתבתה, או נתנה לאחר מקצת כתבתה - מוכרת
מקרקע בעלה⁶⁹ ותגבה השאר בין בבית דין ממחין
בין בשלשה נאמנים. ומוכרת לכתבתה אפלו פעמים
רבבות בין בבית דין בין בשלשה נאמנים ויודעים
שומת הקרקע.

(69) מוכרת קרקע לגבוי כתובתה.

יט. המוכרת כתבתה⁷⁰, בין לאחרים בין לבעלה⁷¹,
לא אבדה שאר תנאי כתבתה⁷². ואם היה לה בן זכר
- יורש פגנך הפתחה הזאת שנמכרה מנכסי אביו⁷³
יותר על חלקו, פדין תנאי זה⁷⁴. אבל המוחלת
כתבתה לבעלה - אבדה כל תנאי כתבתה, ואפלו
מזונות אין לה עליה⁷⁵. ומוחלת כתבתה אינה צריכה
קנין⁷⁶ ולא עדים⁷⁷; כשאר כל המוחלים, שאין
צריכין לא עדים ולא קנין, אלא פדברים בלבד⁷⁸.
והוא, שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהן⁷⁹, ולא

השדה לראשונה, חוזר הלוקח ומוציאה מידה,
שהרי קנו לו. וחוזרות חלילה⁴⁷, עד שיעשו פשרה
ביניהן.

(45) וקדמו נישואי הראשונה לשנייה. (46) כגון שקנו
ממנה תחילה ואחרי כן מכר הבעל כמבואר לעיל.
(47) סביב, שוב ושוב, באותו אופן. חלילה - מגזרת חול
(משורש זה "מחול") ועניינו היקף וסיבוב.

יג. אלמנה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין,
נשבעת⁴⁸ ומוכרת מקרקע. בעלה ונפרעת כתבתה בין
בבית דין ממחין בין בבית דין שאין ממחין⁴⁹.
והוא, שיהיו השלשה האנשים נאמנים ויודעין
בשומת הקרקע. ואחריות המכר על נכסי יתומים⁵⁰.
אבל הגרושה לא תמכר אלא בבית דין ממחין⁵¹.
וכל המוכרת בבית דין - לא תמכר אלא בהכרזה⁵².
ובהלכות הלואה⁵³ תבאר משפט מכירת בית דין
היאף היא. אבל המוכרת שלא בבית דין - אינה
צריכה הכרזה⁵⁴. ואף-על-פי-כן צריך שלשה שהם
נאמנים ויודעים בשומא.

(48) שלא הניח לה בעלה כלום לכתובתה. (49) שאין אדם
רוצה שתתבזה אשתו בבית דין ואם בכתובה אמרו כן קל
וחומר בנכסי צאן ברזל שהביאה מבית אביה. (50) אם
נמצאת השדה גזולה וטרפה הגזול מהלוקח, חוזר הלוקח
על היתומים יורשי בעלה שהאלמנה הייתה שליח היתומים.
(51) כי לא אכפת לו לאדם אם תתבזה גרושתו בבית דין.
(52) שמכריזים על שדה זו העומדת למכירה, בכמה היא
שומה, ומפני מה רוצים למכרה. (53) פרק יב, הלכה ח'.
ושם הלכה "מבואר": בית דין שמכר שלא בהכרזה נעשה
כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומוכר בהכרזה". (54) כי
אם טעה בית דין בפחות משישית המקח - המקח קיים
לפיכך צריך הכרזה לדקדק בשומה ובמכירה, אבל כאשר
אלמנה מוכרת שלא בבית דין אפילו מכרה שווה מנה ודינר,
במנה - מכרה בטל, ואין היתומים מפסידים על ידה.

יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה⁵⁵ בינה לבין
עצמה⁵⁶, אם מכרה שנה בשנה⁵⁷ - מכרה קיים,
ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה. והוא,
שמכרה לאחר; אבל אם שמה לעצמה⁵⁸ - לא
עשתה כלום, ואפלו הכריזה⁵⁹.

(55) לצורך גביית כתובתה. (56) שלא נכחו אפילו שלושה
הדיוטות האמורים בהלכה הקודמת. (57) שלא טעתה
במכירה. (58) לקחת שדה היתומים לעצמה בשומת
כתובתה. (59) על מכירה פומבית ולא טעתה בשומתה,
בכל זאת אם רצו היתומים להגבותה מעות לאחר זמן
חוזרים ונוטלים השדה ממנה. והטעם, מפרש הרשב"א, כי
לא נעשתה אלא שליח למכור לאחרים, וכל שליח שנתמנה
למכור לאחרים אינו יכול לזכות ולקנות באותו מכר, שאין
המכר אלא הוצאת דבר מרשות זו לרשות אחרת, ולגבי
השליח אין כאן הוצאה מרשות, כי הוא עומד במקום
הבעלים, ו"אין אדם מקנה לעצמו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יהיו דברי שחוק והתול או דברי תמה⁸⁰, אלא בדיעת
2 נכונה.

משך אלמנותיך" שהיא אלמנה בשביל כבודו (רש"י גיטין לה.). (6) העיקר והתוספת, ראה לקמן הכ"ח. (7) קרקע המיוחדת לכתובתה (רש"י כתובות נד.). (8) מילה יוונית: היפותיקו, משכנתא, שעבוד קרקע או בנין - שאמרה לבעל-חובה: "לא יהא לך פרעון אלא מזה". ובפירוש רש"י (בבא-קמא יא:): "אפותיקי - אפה תהא קאי". (9) כתובות נד, א. שבכל אלה הרי היא כאילו גבתה כתובתה, וכל שגבתה הסתלקה מבית בעלה ואין לה מזונות (ר"ן כתובות פ"א.). (10) אבל בחיי בעלה יש לה מזונות, שהרי חיוב מזונות הוא מן התורה (למעלה פ"ב ה"ב). ומוחלת שולזלה בכתובתה - אין לה מזונות אף בחיי בעלה (למעלה פ"ז ה"ט והערה פג.). וראה 'בית שמואל' סי' צג סק"ח. (11) כתובות צז, ב: "ואם רצו היורשים, פורעים לה מותר בכתובתה ומסלקים אותה. . . שאם לא כן כל אשה תמכור בכתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בחסכון הדינר" (הרא"ש שם, וכן באהע"ז סי' צג ס"י). (12) כיון שנתארסה, "אשת איש" היא, ופסקה מלהיות אלמנה, והוא לא כתב לה אלא: "כל ימי משך אלמנותיך" (מגיד-משנה). וכתב 'בית יוסף' אהע"ז סי' צג, שהוא-הדין אם רק נשתדכה, "אבל ששידכה עצמה לאחר, הפקיעה מעליה כבוד בעלה הראשון, ואיך יתכן שתהא ניוזנית מנכסיו, ד"ימי אלמנותיך" משמע כל זמן ששם בעלה הראשון נקרא עליה, שאומרים "זו אלמנתו של פלוני", ומשנשתדכה נקראת "משודכת של פלוני". וכיוצא בזה אמרו (כתובות נד.): תבעה להנשא ולא נתפייסה יש לה מזונות, כיצד? אמרה: "מחמת פלוני בעלי (מתעכבת מלהנשא) - יש לה מזונות. מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לי - אין לה מזונות", כי אין זה מחמת כבוד בעלה אלא שלא היה תובעה הגון לה. ואין אני קורא בה "משך אלמנותיך" (רש"י שם).

13 ב. כשם שניזונת אחר מותו מנכסיו, כך נותנין לה
14 כסות וכלי תשמיש, ומדור (או יושבת במדור)¹³
15 שהיתה בו בחיי בעלה, ומשתמשת בפרים ובסותות
16 בעבדים ובשפחות שנשפחה בהן בחיי בעלה¹⁴.
17 נפל המדור - אין היורשין חייבין לכוונות¹⁵. ואם
18 אמרה: הניחו לי ואני אכנונו משלי - אין שומעין
19 לה¹⁶. וכן לא תחזק בדקן¹⁷ ולא תטחא אותו¹⁸, אלא
20 תשב בו כמה שהוא או תצא. ויורשין שמכרו מדור
21 אלמנה - לא עשו ולא כלום¹⁹.

(13) בדפוסים קדומים, אין תיבות אלו מוקפות. ובכת"י התימנים הנוסח: "ומדור, יושבת במדור וכו'". (14) כתובות קג, א. ושם הוסיפו: בכלי כסף וכלי זהב כדרך שמשמשת בחיי בעלה. (15) אלא שוכרים לה מדור לפי כבודה, כדלהלן הלכה ג. (16) שמכיון שנפל, נסתלקה וזוהי ממנו (כתובות, שם). (17) תתקן סדקו ובקיעו. מלשון הכתוב (מלכים"ב יב, ו): "והם יחזקו את ברוך הבית". (18) תטוחנו בבית של טיט וסיד וכדומה. (19) שהמדור משועבד לאלמנה עוד מחיי בעלה (כתובות, שם) שהרי ישבה בו לפני מותו.

22 ג. נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר²⁰

(70) כלומר כל כתובתה. (71) שאם ימות או יגרשנה לא תגבה כתובתה. (72) כגון רפואתה ופדיונה ושאר התנאים המנויים לעיל. וכשתתאלמן אבדה מזונותיה כיוון שמכרה כל כתובתה. (73) כשימות. (74) "שיהיו הבנים הזכרים יורשים כתובת אמם ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, ואחרי כן חולקים שאר הירושה עם אחיהם (בני נשים אחרות) בשווה". (75) ונראה מדברי רבינו שאפילו בחיי אינה ניוזנת ממנו. (76) קבלת קניין הדרושה במכירה או במתנה. (77) אלא אם היא מודה - מחילתה מחילה, "כי לא הצריכה התורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר". (78) "יש דברים הרבה שאינם צריכים קניין ואין לקניין טעם בהם, כגון המשחרר את עבדו והמגרש את אשתו. . . או המוחל לחברו חוב או פיקדון שש לו בידו. . . נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים. . . קניין זה אינו מועיל כלום אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בליבו ואחרי כן אמר, לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה אינו צריך דבר אחר כלל". (79) ואין המוחלת יכולה לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי שמחלתי לו כתובתי", שהרי כל הנשים יש להן כתובה ואין כאן איבה אם לא תמחול לו, ואדרבה היא יכולה לומר לו: "ענינך נתת בגירושין שאתה מבקש ממני שאמחול לך כתובתי". (80) ש"יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן", שאם אמר "הן" בלשון תמיהה, הרי זה לאו.

פרק שמונה עשר

(1) ביאר בו רבינו זכויות האלמנה כלפי היורשים וזכויותיהם אצלה, מתה ולא נשבעה, דיני תפיסה, אלמנה שנפלה לפני היבם ממי ניוזנת, ייחד קרקע במזונותיה, אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות, מעשה ידיה, עניה או עשירה ששהו זמן ולא תבעו מזונות, אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים.

3 א. אלמנה נזונת מנכסי יורשין² כל זמן אלמנותה³
4 עד שתטל כתבתה⁴. ומשתתבע כתבתה בבית דין,
5 אין לה מזונות⁵. וכן אם מכרה כתבתה⁶ פלה, או
6 משכנה כתבתה, או עשתה כתבתה⁷ אפותיקי⁸
7 לאחר, והוא שתאמר לו: פה תגבה חובך⁹ - בין
8 שעשתה דברים אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית
9 דין, בין שעשתה בחיי בעלה בין שעשתה לאחר
10 מיתת בעלה - אין לה מזונות מן היורשים¹⁰. אבל
11 אם מכרה מקצתה - יש לה מזונות¹¹. ומשתתאגרס
12 האלמנה אבדה מזונותיה¹².

(2) שירשו מבעלה. (3) שכן התחייב לה בכתובתה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ב. ותנאי בית-דין הוא שאע"פ שלא נכתב בכתובה, הרי זה כאילו נכתב (כתובות נב:). (4) אבל אין היורשים יכולים לפרוע לה כתובתה ולסלקה מן המזונות (שם נד:). (5) שגילתה דעתה שרוצה להנישא, והוא לא כתב לה אלא: "את תהי יושבת בביתי ותתוני מנכסי כל ימי

- 1 - נותנין לה²¹ מדור לפי כבודה. וכן מזונותיה
- 2 וכסותה - לפי כבודה²². ואם היה כבוד הפעל גדול
- 3 מכבודה - נותנין לה לפי כבודו; מפני שעולה עמו,
- 4 ואינה יורדת אפילו לאחר מיתה²³.
- (20) שגר בדירה שכורה. (21) שוכרים לה (ירושלמי
- כתובות פ"ד, ה"ג). והטעם שאין מתקנים לה המדור שנפל,
- וגם מעכבים עליה מלבנותו, כי אם תדור בבית הראשון,
- לעולם לא תצא ממנו. אבל כששוכרים לה בית אפילו לפי
- כבודה, שמא לא יהיה נוח לה ותצא לבית אביה (רש"ל,
- הובא בט"ז אהע"ז סי' צד). (22) כשם שהיתה גרה
- וניזונית ובעלה במדינת הים (ירושלמי כתובות פ"ב,
- ה"ג). (23) כתובות מח, א.
- 5 ד. ברפת הפית מרפה. ביצד? חמשה שהיה מזונות
- 6 כל אחד מהן קב²⁴ בשיאכל לבדו, אם היו חמשותן
- 7 בבית אחד ואוכלין בערוב - מספיק להן ארבע
- 8 קבין. והוא הדין לשאר צרכי הבית. לפיכך, אלמנה
- 9 שאמרה: אינני זזה מבית אבי, פסקו לי מזונות ותנו
- 10 לי שם - יכולין היורשין לומר לה: אם את אצלנו
- 11 - יש לך מזונות, ואם לאו - אין אנו נותנים לך
- 12 אלא כפי ברפת הבית. ואם היתה טוענת: מפני
- 13 שהיא ילדה²⁵ והם ילדים - נותנין לה מזונות
- 14 המספיקין לה לבדה והיא בבית אביה²⁶. ומותר
- 15 מזונות האלמנה ומותר הפסות - ליורשין²⁷.
- (24) מדת היבש, והוא ששית הסאה, ונזכר במלכים ב' ו, כה.
- (25) צעירה. ושמא יצא עליה שם רע, אם תדור עמהם.
- (26) כתובות קג, א. (27) שם סה, ב. והראב"ד חולק.
- 16 ה. אלמנה שחלתה: אם צריכה לרפואה שאין לה
- 17 קצבה²⁸ - הרי זו פמזונות²⁹ יורשין חביבין בה; ואם
- 18 היא צריכה רפואה שיש לה קצבה - הרי זו
- 19 מתרפאה מפתחתה³⁰. נשפית - אין היורשין חביבין
- 20 לפדותה³¹. אפילו היתה יבמה³², ואפילו נשפית בחיי
- 21 בעלה ומת והיא בשבטה - אין חביבין לפדותה
- 22 מנכסיו³³; אלא נפדית משל עצמה, או תטל פתחתה
- 23 ותפדה עצמה.
- (28) שהיא חולה תדיר, וזקוקה תמיד לטיפול רפואי.
- (29) שגם להן אין קצבה. (30) כתובות נב, ב. וכתב הרא"ש
- (שם): רפואה שיש לה קצבה דומה לפדיונה הבא בבת
- אחת, וכשם שהיורשים פטורים מלפדותה, כך הם פטורים
- מרפואתה. וראה לעיל פ"ד, ה"ז. (31) כתובות נב, א:
- "שאיני אני קורא בה ואחזירך לי לאשה". (32) הזקוקה
- לאחד מן האחים שייבמו אותה לאשה - בכל זאת אינם
- חייבים לפדותה כל זמן שלא ייבמו אותה. וזהו לפי
- נוסחאות מדויקות בגמרא כתובות שם (הרמב"ן בספר
- ה'מלחמות' יבמות פ"ד, ד"ה ועוד מתניתין), וכן הוא ברי"ף
- שם. (33) כתובות, שם. ולפי שאין חייבים לפדותה, אינם
- אוכלים פירות נכסיה. שלא תיקנו "פירותיה אלא משום
- פדיונה". ראה לעיל פ"ב, ה"ד. ובסמוך ה"ח.
- (34) ולא גבתה כתובה מהיורשים, וגם לא הספיקה להשבע
- שבועת אלמנה. (35) כתובות צה, ב. וכן שנינו לעיל (יב,
- ד) "וקבורתה תחת ירושתו לכתובתה". (36) כמבואר לעיל
- (פט"ז, ה"ב. ובשבועות מח.). וגובים אותה מיורשי הבעל.
- והראב"ד חולק, ולדעתו אפילו כשלא נשבעה האלמנה -
- אין יורשי בעלה חייבים בקבורתה, כי שבועתה היא שלא
- נפרעה מבעלה ולא התפיסה צרור כסף בחייו, וכל עוד שלא
- נשבעה אומרים יורשי הבעל שמא כבר נפרעה והוריש
- הכסף ליורשיה - ועליהם לקבורה, ומה גם שהם נוטלים
- נדונייתה בלא שבועה, כמבואר בסמוך ה"ט. (37) כתובות,
- שם. (38) במשנה, שם: "אלמנה ניוזנת מנכסי יתומים" -
- וזהו ענין ניוזנת שהיא ניוזנת מהם על-כל-פנים, מבלי
- שיוכלו להפטר ('מאירי' שם) כשם שהבעל אינו יכול לומר
- כן לאשתו, שמא לא יספיקו מעשי ידיה למזונותיה, כמבואר
- למעלה פ"ב ה"ד. (39) כי המזונות לטובתה תוקנו כנגד
- מעשי ידיה, ואם היא מוותרת על תקנת חכמים שומעים לה
- ('ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א).
- ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה⁴⁰, אלמנה
- עושה ליתומים, חוץ ממזיגת הפוס והצעת המטה
- והרחצת פניו ידיו ורגליו⁴¹.
- (40) המנויות לקמן פכ"א, ה"ז. (41) כתובות צו, א. שהן
- מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר (רש"י) וראה לקמן
- פכ"א, ה"ח.
- ח. מצאית האלמנה ופרות נכסים שהכניסה לפעל
- 42 - לעצמה, ואין ליורש בהם⁴² כלום.
- (42) שהרי כל הטעם שתיקנו מצאית אשה לבעלה הוא כדי
- שלא תהא איבה בינה לבין בעלה, וזה לא שייך בנוגע
- ליורשים, שעל כרחם הם נותנים לה מזונותיה (כתובות צו.).
- ואשר לפירות נכסיה, הואיל ואינם חייבים בפדיונה אין להם
- פירות, שהרי "תיקנו פירותיה כנגד פדיונה" (רי"ף כתובות
- פ"ד), וראה למעלה הערה לב.
- ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה⁴³ - נוטלת אותן
- בלא שבועה, ואין ליורשים בהם דין לעולם⁴⁴, אלא
- אם בן היתירו⁴⁵ בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל
- שהמותר לפעל⁴⁶. ואם מתה האלמנה בלא שבועה
- 47 - יורשיה יורשים נדונייתה, אף-על-פי שהיא נכסי
- צאן ברזל⁴⁷. ואם היה בהן מותר - המותר ליורשי
- 48 הבעל.
- (43) ועדיין קיימים. (44) שהרי שלה הם. (45) נתיקרו או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התימנים. (56) לעיל פט"ז, ה"ז. (57) בכת"י התימנים: "ולפיכך", וזה מחובר למה שלמעלה.

יב. ואם⁵⁸ הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן -
היורשין נוטלין אותן⁵⁹ והן מעלין לה מזונות,
ואינה יכולה לעצב עליהן ולומר: יהיו המטלטלין
מנחין בבית דין עד שאזון מהן, שמה יאבדו ולא
יהיו לי מזונות⁶⁰. ואפלו התנתה עליו בפרוש⁶¹
שתזון מן המטלטלין - אינה מעצבת. וכזה דנין
תמיד בכל בתי דינין.

(58) בכת"י התימנים: "אם" וכן בדפוס רומי. ואין כאן
התחלת הלכה, והכל מחובר למה שלמעלה: "אע"ג שתיקנו
כו' ולפיכך תזון כו' אם הניח" כו'. (59) לעצמם.
(60) שאם בקרקע שניזונת ממנה מדין התלמוד - אם מכורה
היתומים אינה טורפת (ראה להלן ה"ג) - במטלטלין שאינה
אלא תקנת הגאונים - ודאי אינה יכולה לעצב מכירתם
(מגיד-משנה). (61) בשעת כתיבת כתובתה.

יג. אבל אם הניח קרקע - יכולה היא לעצב עליהן
שלא ימכרו⁶². ואם מכרו - אינה מוציאה מיד
הלקוחות; שאין האשה והבנות נזונות אלא מנכסים
בני חרין⁶³.

(62) תשובת הגאונים (הובאה בספר 'העיטור').
(63) כתובות סט, א. וכתב הרשב"א: אם קנו מידו באופן
מיוחד על מזונות האשה לאחר מותו, היא טורפת מיד
הלקוחות. וקבלת קנין הנזכרת בשטר כתובה שלנו אינה
מועילה לכך, כי היא מכוונת למזונותיה בחיי הבעל
(מגיד-משנה).

יד. הניח נשים רבות, אף-על-פי ששואן זו אחר זו
- נזונות בשוה⁶⁴, שאין דין קדימה במטלטלין⁶⁵.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הניח נשים רבות, אף-על-פי ששואן זו אחר זו - נזונות
בשוה, שאין דין קדימה במטלטלין".

ומשמע שאם נזונות מקרקע יש דין קדימה, והסברא היא
ששעבוד מזונות אינו חל על מיטלטלין היכולים להגב
אלא על הקרקע ולכן בקרקעות נזונות לפי קדימת
השיעבוד.

והראב"ד השיג על זה וכתב שאפילו נזונות מן הקרקע
נזונות כולן בשווה כי חיוב המזונות נוצר לאחר מותו
וממילא הגיע לכולן באותו הזמן.

וכתב הרב המגיד שגם הרמב"ם סבר כהראב"ד שניזונות גם
מהקרקע בשווה, וגורס ברמב"ם שהלשון הוא "כמו שאין
דין קדימה במטלטלין".

ובביאור הדברים כתב הרגצובי שהרמב"ם והראב"ד
חולקים האם כל יום הוא שעבוד חדש או שנשתעבד מחיי
הבעל, כי התחייבות הבעל בנישואין בכלל, היא ענין נמשך
אלא שאפשר לפרש המשכיות זו בשני אופנים: האחד

נשתבחו. (46) כמבואר לעיל פט"ז, ה"א. וממילא יש
ליורשים דין בו. ומובן שאם אבדה הנדוניה או פחתה ובאה
לגבות מן היורשין מה שפחתה צריכה להשבע, שאינה
עדיפה משאר בעל-חוב הבא להפרע מנכסי יתומים, שדינו
להשבע (מגיד-משנה). (47) ושמו אותם בסכום כסף,
וקיבל עליו אחריות על אותו סכום - בכל זאת אינם חשובים
כנכסיו, שיצטרכו להשבע ליתומים - אלא בחזקת האלמנה
הם, וממילא היא מורישתם ליורשיה. ואם ייחד לה בעלה
קרקע לכתובתה או מטלטלין ועדיין הם קיימים - נוטלתם
בלא שבועה, וממילא מורישתם לבניה, כמבואר לעיל פט"ז,
ה"ג.

י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן⁴⁸ - בין
שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו⁴⁹, אפלו
תפסה כפר⁵⁰ זהב - אין מוציאין מידה; אלא כותבין
עליה בית דין מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות,
ומחשבין עמה, והיא נזונת ממה שבידה עד שתמות
או עד שלא יהיו לה מזונות⁵¹, ויקחו היורשין את
השאר⁵².

(48) אע"פ שמצד הדין אין המזונות נגבים מן המטלטלין
(כתובות טט:). תפיסתה מועילה לה (שם צו.). (49) שכבר
זכו בהם היתומים, ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים
לשום חוב. (50) מפורש לעיל פ"י, ה"ז. ואע"פ שהוא יתר
מכדי כתובתה או מכדי מזונותיה הראויים להנתן לה בכל
שלשים יום, כמבואר להלן הכ"א. (51) כגון אם תגבה
כתובתה או אם תתארס, כמבואר לעיל ה"א. (52) וכן
אמרו ב'ירושלמי' (כתובות פ"א, ה"א): שעליה להראות
ליתומים מה תפסה, כדי שנדע לחשב עמה כנ"ל.

יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה בחיי בעלה⁵³,
ומת - גובה מהן; אבל אם תפסה אחר מותו
לכתבתה - אינה גובה מהן⁵⁴, אף-על-גב⁵⁵ שתקנו
הגאונים⁵⁶ שתגבה הכתובה ותנאי הכתובה מן
המטלטלין. לפיכך⁵⁷ תזון האלמנה מן המטלטלין
אף-על-פי שלא תפסה.

(53) שעדיין לא זכו בהם יורשים. (54) שכבר זכו בהם
יורשים, ואין תפיסתה מועילה כלפי היורשים, שכבר אמרנו
אין מטלטלין של יתומים משועבדים לבעל-חוב, כמבואר
בפסחים לא, א. והטעם שלמזונות מועילה תפיסתה, משום
שהמזונות אינם נגבים מנכסים משועבדים (נכסים שנמכרו)
כמבואר להלן ה"ג, לפיכך תיקנו לה תפיסה, אבל כתובה
נגבית מנכסים משועבדים, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד,
ויכולה לטרוף מן הלקוחות, ולפיכך תפיסתה מהיתומים לא
מועילה לה ('תוספות' כתובות צו. ד"ה: אלמנה שתפסה).
ורבינו נמשך כאן אחרי דעת הרי"ף בכתובות פ"א בהבנת
סוגיית הש"ס בכתובות שם, ויש שיטות אחרות בדינים אלו,
ראה ברי"ף וב'תוספות' שם צו. (55) בכת"י התימנים, כאן
התחלת הלכה. ובדפוסים שלפנינו, משפט זה מחובר עם
ההלכה הקודמת, ואין לו כל מובן. וב'כנסת הגדולה' סי'
צג אות ט, שיער מדעתו שזהו משפט חדש, וכיוון לכת"י

לז.). (69) שבמותו כבר ידעו שהיא מעוברת. ובכת"י אברבנאל, הנוסח: "משל בעל, אם לא הוכר העובר, ואם הניחה". (70) שער אז אינה ראויה לא ליבוס ולא לחליצה (כמבואר שם לו.). וקל-וחומר שאינה יכולה להנשא לאחר, והואיל ומעוכבת היא מבעלה - ניוזנת ממנו. (71) ראוי לחיות, שאינו נפל. (72) שאין זו זקוקה ליבוס, והרי היא כאלמנה אחרת. (73) ומעתה ודאי שהיא זקוקה ליבוס, שהרי נתברר שבעלה המת לא הניח אחריו בן. (74) שכבר אינה מעוכבת להנשא ממנו, אלא מחמת שאגודה היא ביבוס ואין לה על נכסי בעלה כלום, ואינה דומה לשאר אלמנה שכל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: "מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי" - ניוזנת מנכסיו, וכאן כל העיכוב הוא רק מצד היבוס (יבמות מא: וברש"י). (75) שעדיין לא נתייבמה לו.

טז. תְּבַעֲהָ יִבְמָה לְכַנֵּס אוֹ לְחַלֵּץ, וְעַמֵּד בְּבֵית דִּין, וּבְרַח⁷⁶ אוֹ שְׁחַלְהָ, אוֹ שֶׁהָיָה הַיָּבָם בְּמִדְיַת הַיָּם⁷⁷ - הָרִי זוֹ נְזוֹנָת מִשָּׁל יָבָם בְּלֹא שְׂבוּעָה כָּלִיל⁷⁸.

(76) אחר שעמד בבית-דין ('ירושלמי' כתובות פ"ה, ה"ד). ושם תבעתו לדין מעצמה או ע"י שליחה, מיד חייב במזונותיה ואפילו לא ברח, הואיל והוא במדינה אחרת (כסף-משנה). (77) כי אין לחוש שהניח לה צרור כסף, שעדיין אין היא מקורבת לו, וגם מעשי ידיה אינם משועבדים לו (כתובות קז:).

יז. נִפְלָה לְפָנֵי יָבָם קָטָן⁷⁹ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת עַד שִׁיגְדֵל וְיִהְיֶה כְּשֶׁאֵר הַיָּבָם⁸⁰.

(79) ואינו ראוי לייבס או לחלוץ עד שיהיה בן שלש-עשרה ויביא שתי שערות. (80) יבמות שם, א. וגם מבעלה אין לה, "כי משמים קנסוה" (שם). ואם הכניסה נדוניא משלה, והיא ביד שלישי, או שהיא אומרת ניתנו הנכסים לידי, ואני אקיים הקרן עד שיגדל הנער ואזון מן הריחוק, נותנים הכסף לידה (אהע"ז סי' קס, ס"ג בשם הרי"ף).

יח. מִי שִׁיחַד קָרָקַע לְאִשְׁתּוֹ בְּמִזְנוּתֶיהָ בְּשַׁעַת מִיתָהּ⁸¹, וְאָמַר: יְהִיָּה מְקוֹם פְּלוֹנִי לְמִזְנוּת - הָרִי רַבָּה לָהּ מְזוֹנוֹת. וְאִם הָיָה שְׂכָרוֹ⁸² פְּחוֹת מְמִזְנוֹת הָרְאוּיוֹת לָהּ - נוֹטֶלֶת הַשָּׂאֵר מִשָּׂאֵר נְכָסִים; וְאִם הָיָה שְׂכָרוֹ יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהּ - נוֹטֶלֶת הַכֹּל⁸³. אָבָל אִם אָמַר לָהּ: יְהִיָּה בְּמִקְוֶה⁸⁴ פְּלוֹנִי בְּמִזְנוּתֶיהָ⁸⁵, וְשִׁתְקָהּ⁸⁶ - אֵין לָהּ אֶלָּא פְּרוֹת אוֹתוֹ מְקוֹם בְּלֶבֶד, שֶׁהָרִי קָצָץ⁸⁷ לָהּ מְזוֹנוֹת.

(81) ובעדים, כדין מתנת שכיב-מרע (חולה סמוך למיתתו) שאינה צריכה קבלת קנין ולא תעודה בכתב, שדבריו ככתובים וכמסורים הם, מתקנת חכמים כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים (מלשון רבינו הל' זכיה פ"ח, ה"ב). (82) ריוח המקום. (83) לא נתכוין זה אלא ליתן לה מזונות בריוח מהמקום ההוא. (84) ובכת"י התיימנים: "מקום". וכן בדפוס רומי. (85) משמעה: בחוב מזונות שיש לך עלי, תהא זו פרעון לך. (86) ולא מיחתה,

שהחייב חל בזמן הנישואין וכל משך הזמן שאח"כ הוא המשיך לחיוב הראשון, והשני שכל יום ויום ישנו חיוב חדש ובוה נחלקו הרמב"ם והראב"ד שלדעת הרמב"ם הוא חיוב נמשך מיום הנישואין ולכן יש דין קדימה אבל הראב"ד סבר שכל יום הוא חיוב חדש ולכן ניוזנות בשוה גם בקרקע.

ועפ"ז מבאר הרגצ'בי ענין נוסף בהלכות גירושין ששם כתב הרמב"ם ש"אם נשתתית . . אינו חייב לרפאותה" וגם שם השיג עליו הראב"ד "למה לא יהיה חייב לרפאותה" ומבאר הרגצ'בי שהרמב"ם סבר שלרפאותה הוא מהדברים שמחמת הנישואין שבכל יום ויום הוא חיוב חדש והרי בשוטה הרי אין אדם דר עם נחש בכפיפה לכן פקע החיוב

אמנם, החיוב של דירה לא פקע כי בזה אי אפשר לומר שהוא חיוב בכל יום מחדש שהרי הגדר של דירה שהיא דבר של קבע.

ויש לקשר זה עם דברי הרגצ'בי בנוגע לחורבן ביהמ"ק שזהו דבר הנמשך בכל יום, ומפורש בירושלמי "כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאלו הוא החריבו" ועפ"ז מובן עד כמה גדולה צריכה להיות הצעקה "עד מתי" אחרי שאתמול צעקו ועדיין לא נבנה שצ"ל הצעקה כמו יהודי העומד ליד בית המקדש בשעת חורבנו שבוודאי היה מרעיש עולמות. כמו"כ מובן בנוגע לחיוב שהתחייב הקב"ה לבנות את בית המקדש מחדש שזהו חיוב בכל יום ויום ויתרה מזו, באופן נצחי.

יין מלכות ספר נשים סימן י"ב

(64) ואין אומרים: הקודמת בזמן קודמת במזונות ('ירושלמי' פ"י, ה"א). (65) לפי שהלווה יכול למכרם ולהפקיעם מידי שעבוד המלוה, כך אין דין קדימה במזונות, שהרי הוא יכול למכור נכסיו ולהפקיעה משעבוד מזונותיה (מגיד-משנה), ובדפוס רומי, הנוסח: "שאין דין קדימה במזונות", ותיבת "כמו" חסרה שם. וכן הביא ה'בית יוסף' אבן-העזר סי' צג מספרי הרמב"ם שהיו בידו.

טו. אֶלְמָנָה שֶׁנִּפְלָה לְפָנֵי יָבָם, בְּשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים הָרְאוּיוֹנִים⁶⁶ - נְזוֹנָת מִשָּׁל בַּעַל⁶⁷. וְאִם הָפַר הָעֶבֶר⁶⁸, וְכֵן אִם הִנִּיחָה מַעֲבֶרֶת⁶⁹ - נְזוֹנָת וְהוֹלֶכֶת עַד שְׁתַּלְד⁷⁰. יִלְדָּה בֵּן שֶׁל קִנְיָא⁷¹ - נְזוֹנָת וְהוֹלֶכֶת כָּל יָמֶי אֶלְמָנוּתָהּ, כְּשֶׁאֵר כָּל הַנְּשִׁימִים⁷². לֹא נִמְצְאוּ מַעֲבֶרֶת אַחֵר שֶׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, אוֹ שֶׁהִפִּילָהּ⁷³ - אֵינָה נְזוֹנָת לֹא מִשָּׁל בַּעַל⁷⁴ וְלֹא מִשָּׁל יָבָם⁷⁵, אֶלָּא תוֹבֵעַת יִבְמָה לְכַנֵּס אוֹ לְחַלֵּץ.

(66) שאינה ראויה אז ליבוס ולא לחליצה, כמבואר בהל' יבוס וחליצה פ"א הי"ט, וממילא שאינה יכולה להנשא לאחרים. (67) יבמות מא, ב. שהרי מעוכבת היא להנשא בגללו. (68) אחרי שלושת החדשים הראשונים (יבמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 נִטְלִין אוֹתָהּ¹⁰¹, וְאִם - לֹא - הוֹלְכִין לְדַרְכָּם¹⁰². וְאִי
26 אוֹמֵר, שָׁאֵם הָיוּ הַיּוֹרְשִׁים קְטָנִים - בֵּית דִּין מַחֲשָׁבִין
27 עִמָּה¹⁰³, וּפּוֹסְקִין מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ¹⁰⁴, כְּדֶרֶךְ שְׁפוֹסְקִין לָהּ
28 מְזוֹנוֹת.

(100) לבדוק אם מעשי ידיה מספיקים למזונותיה.
(101) שהוא שלהם תחת מזונותיה, כמבואר לעיל ה"ו.
(102) דרך ששינו באשה שהלך בעלה למדינת הים, לעיל
פ"ב ה"ז. וכן נראה (כתובות קז). שבאלמנה הכל מודים
שפוסקים לה מזונותיה מבלי לדקדק על מעשה ידיה.
(103) בודקים אחריה אם היא עושה המוטל עליה לעשות,
ואם היא נותנת אותו ליורשים. (104) כלל הוא: "בית-דין
אביהם של יתומים הוא" (גיטין לו). וצריך לשקוד על
טובתם. וביחוד כשהם קטנים ואינם יודעים לטעון. וראה
לדברי רבינו מסוגיית התלמוד (ערכין כב): שאמרו שם: אין
נזקקים לנכסי יתומים (קטנים) למכרם אלא לכתובת
אשה, משום מזונות שאם לא תגבה כתובתה היא תפסידם
באכילת מזונותיה מממונם. ושאלו שם, הלא מעשי ידיה
שלהם ואינה מפסידתם, ותיצרו: לפעמים אין מעשי ידיה
מספיקים, ויש הפסד במזונותיה. ואם נאמר שאין מחשבין
על מעשי ידיה ואין ליתומים עליה כלום, אם-כן תמיד יש
להם הפסד. מכאן, שבית-דין מחשב על מעשה ידיה
כשפוסק לה מזונות ('אבני מילואים' סי' ע ס"ק ג).

29 כג. אֲלֻמְנָה שְׂאִין שְׁטֵר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ -
30 אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; שְׂמָא מַחֲלָה כְּתֻבָּתָהּ, אוּ מְכָרָה אוּ
31 מְשֻׁבָּנָה אוֹתָהּ¹⁰⁵. אָף-עַל-פִּי שְׁלֹא טָעַן יוֹרֵשׁ -
32 טוֹעֵנִין אָנוּ לוֹ וְאוֹמְרִים לָהּ: הִבֵּינִי כְּתֻבָּתִיךְ
33 וְהַשְׁבֵּעִי¹⁰⁶ וְטָלִי מְזוֹנוֹתֶיךָ. אֲלֹא אִם אֵין דֶּרֶכָּם לְכַתֵּב
34 כְּתֻבָּה.

(105) ובכל אלה אין לה מזונות, כמבואר להלן הכ"ח.
(106) שלא עיכבה משל בעלך כלום, כדין הבא להפרע
מנכסי יתומים, כמבואר לעיל ה"ט. וראה למעלה פ"ב,
ה"ח: "ולעולם טוענים ליורש".

35 כד. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבִעֲלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָאָה
36 וְאָמְרָה: מָת בְּעָלִי - רָצָתָהּ - גִּזְזִיתָ כְּדִין כָּל
37 הָאֲלֻמְנוֹת, רָצָתָהּ - נוֹטֵלָת כְּתֻבָּהּ¹⁰⁷. אָמְרָה: גִּרְשִׁנִּי
38 בְּעָלִי - אֵינָה נֶאֱמָנָת¹⁰⁸, וְגִזְזִיתָ מִנְּכָסֶיךָ עַד כְּדִי
39 כְּתֻבָּתָהּ מִכָּל פָּנִים: שָׂאֵם עֲדִין הִיא אֲשֶׁתוֹ - יֵשׁ לָהּ
40 מְזוֹנוֹת, וְאִם גִּרְשָׁה כְּמוֹ שְׂאֻמְרָה - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּהּ,
41 שֶׁהָיָה כְּתֻבָּתָהּ בִּידֶיהָ. לְפִיכָךְ נוֹטֵלָת מְזוֹנוֹת עַד כְּדִי
42 כְּתֻבָּתָהּ וְהוֹלֶכֶת לָהּ¹⁰⁹.

(107) כתובות קז, ב. שהאשה נאמנת לומר מת בעלי להנשא,
שאם הוא חי עשוי הדבר להגלות (להלן פ"ב מהל' גירושין
ה"ט"ו), ומכיון שנאמנת להנשא - נאמנת גם ליטול כתובתה
(למעלה פט"ז הל"א). (108) שבזה היא יכולה לשקר,
שאין הדבר עשוי להגלות כמו ב"מת בעלי" שלמעלה.
(109) כתובות, שם.

43 כה. הָאִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ סֶפֶק גִּירוּשִׁין¹¹⁰ וְמָת בְּעָלָהּ -

כי אילו לא עמדה שם, או נכחה ומיתחה - אינו יכול לגרוע
ממזונותיה שלא בהסכמתה. (87) קצב (כתובות נד:).

1 יט. אֲלֻמְנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לְתַבַּע מְזוֹנוֹת - יֵשׁ מִי
2 שֶׁהוֹדָה, שְׁפוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת וְאֵין מְשַׁבְּעִים
3 אוֹתָהּ⁸⁸. וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עַל הוֹרָאָה זו, מִפְּנֵי
4 שֶׁנִּתְחַלֵּף לוֹ הַדָּבָר בְּאִשָּׁה שֶׁהִלְךָ בְּעָלָהּ לְמַדִּינַת
5 הַיָּם⁸⁹. וְרַבּוֹתֵי הוֹרֵי, שְׂאִין לָהּ מְזוֹנוֹת מִבֵּית דִּין עַד
6 שֶׁתִּשָּׁבַע; שֶׁהָיָה זֶה בָּאָה לְהַפְרֵעַ מִנְּכָסֶי יְתוּמִים, וְכָל
7 הַנִּפְרָע מִנְּכָסֵי יְתוּמִים - לֹא תִפְרָע אֲלָא בְּשִׁבְעָה⁹⁰.
8 וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְכֵן רְאוּי לְדוֹן⁹¹.

(88) שלא עיכבה משל בעלה כלום. (89) שאמרו (כתובות
קה:): "תשבע בסוף (בשעת גביית כתובתה או כשיבוא
בעלה) ולא תשבע בתחילה". ואין מכאן ראייה לאלמנה, כי
יש לחוש שהניח לה צרור לאחר מותו כדי שלא תתבזה
אצל היתומים, וגם מזונות אשה בחיי בעלה הם מן התורה,
ומזונות אלמנה אינם אלא תקנת חכמים (ראה לעיל פ"ב,
ה"ח). (90) כתובות פז, א. (91) וכן אמרו (שם צח:):
"והלכתא, צריכא שבועה". וכל הסוגיא עוסקת שם במזונות
(הגר"א אהע"ז סי' צג ס"ק לא).

9 כ. אֲלֻמְנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לְתַבַּע מְזוֹנוֹת -
10 מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ בְּתַחֲלָה⁹², וּמוֹכְרִין בְּלֹא הַכְרָזָה⁹³,
11 וְנוֹתְנִין לָהּ מְזוֹנוֹת. וְכֵן יֵשׁ לָהּ לְמַכֵּר לְמְזוֹנוֹת שְׁלֹא
12 בְּבֵית דִּין מִמַּחֲזִין⁹⁴, אֲלֹא בְּשִׁלְשָׁה אָנָּשִׁים נֶאֱמָנִים,
13 בְּלֹא הַכְרָזָה. וְכֵן אִם מְכָרָה לְמְזוֹנוֹת בִּינָה לְבִין
14 עִמָּה שׁוֹה בְּשׁוֹה⁹⁵ - מְכָרָה קָיָם. וְכַשִּׁיבּוֹאוּ
15 הַיּוֹרְשִׁין לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ - נִשְׁבַּעַת⁹⁶.

(92) ולא כדעת אחרים הסוברים שתשבע "בסוף" בשעת
גביית כתובתה. (93) מכירה פומבית, כמבואר לעיל פ"ז
ה"ג. וכן אמרו (כתובות ק:): שאין צורך להכרזה במזונות
האלמנה, שאי-אפשר לעכב מזונותיה עד תום ימי ההכרזה.
(94) שם צז, ב. (95) השווה לעיל פ"ז, יד. (96) שבועת
אלמנה שלא עיכבה משל בעלה כלום, הואיל ולא נשבעה
לפני המכירה.

16 כא. וְכַמָּה מוֹכְרִין לְמְזוֹנוֹת? כְּדִי לְזוֹן מַהֵם שֶׁשָּׂה
17 חֲדָשִׁים, לֹא יוֹתֵר עַל זֶה⁹⁷. וּמוֹכְרִין עַל מְנַת שְׁהִיָּה
18 הַלּוֹקָח נוֹתֵן לָהּ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם⁹⁸. וְחוֹזֵר וּמוֹכֵרָת
19 פַּעַם שְׁנִיָּה לְשֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים. וְכֵן מוֹכֵרָת וְהוֹלֶכֶת
20 לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּשְׁאָר מִן הַנְּכָסִים כְּדִי כְּתֻבָּתָהּ, גּוֹבָה
21 כְּתֻבָּתָהּ⁹⁹ מִן הַשָּׂאָר וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

(97) כתובות צז, א. שם תתארס או תתבע כתובתה ותפסיד
מזונותיה. (98) שאם תינשא לאחר, יחזיר מה שבירד
ליורשים (רש"י שם). (99) ואפילו כתובתה עולה יותר
ממזון כדי ששה חדשים - מוכרת השאר ביחד (שם).

22 כב. אֲלֻמְנָה שֶׁפָּסְקוּ לָהּ בֵּית דִּין מְזוֹנוֹת - אֵין
23 מַחֲשָׁבִין עִמָּה¹⁰⁰ עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, עַד שֶׁיִּבּוֹאוּ
24 הַיּוֹרְשִׁים וְיִתְבַּעוּהָ. אִם מְצָאוּ לָהּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ -

120) שם נד, ב. השווה לעיל פט"ז ה"ב: "ואין נקראים כתובה אלא עיקר כתובה שהוא מאה או מאתיים עם התוספת בלבד".

פֶּרֶק תְּשַׁע עָשָׂר

(1) ביאר בו רבינו דין "כתובת בנין דכרין", זכויות הבנות מנכסי אביהן, שאין לעקור תנאי הכתובה, בת הממאנת. בת היבמה, בת הארוסה, ובת השנייה לענין מזונות, הבנים והבנות לענין מזונות.

א. מִתְּנָאֵי הַכֶּתֶבָה, שִׁיְהִיּוּ בָנִים הַזְכָּרִים יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן² וְנִדְוִינְתָהּ שֶׁהַכֶּנִּיסָה בְּתוֹרַת נָכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלָה³, וְאַחֵר כֶּן חוֹלְקִין שְׁאֵר הִירְשָׁה⁴ עִם אֲחֵיהֶם⁵ בְּשׁוּהָ⁶.

(2) העיקר והתוספת שכתב לה אביהם. (3) מפורש לעיל פט"ז ה"א, והיא מתה בחיי אביהם וירש אותה אביהם כדין בעל היורש את אשתו, ואח"כ מת גם האב. (4) שנשארה מעובדן האב. (5) שנולדו לאביהם מנשים אחרות. (6) כתובות נכ, ב. ראה לעיל פ"ב ה"ב, וזוהי הנקראת: "כתובת בנין דכרין" (הבנים הזכרים) לעיל פט"ז, ה"ז.

ב. כִּיצַד נִשָּׂא אִשָּׁה, כְּתֻבַּתָּהּ⁷ וְנִדְוִינְתָהּ⁸ אֶלֶף, וְלִלְדָה בֵּן וּמִתָּה בְּחֵייוֹ. וְאַחֵר כֶּן נִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת¹⁰ כְּתֻבַּתָּהּ וְנִדְוִינְתָהּ מֵאִתָּם, וְלִלְדָה בֵּן, וּמִתָּה בְּחֵייוֹ. וְאַחֵר כֶּן מֵת הוּא, וְהַנִּיחַ אֶלְפִּים. בְּנוֹ מִן הָרִאשׁוֹנָה יוֹרֵשׁ אֶלֶף שֶׁבְּכֻתֻּבַּת אִמּוֹ¹¹, וּבְנוֹ מִן הַשְּׁנִיָּה יוֹרֵשׁ מֵאִתָּם שֶׁבְּכֻתֻּבַּת אִמּוֹ, וְהַשְּׁאָר¹² יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בְּשׁוּהָ¹³. נִמְצָא בְּיַד בֶּן הָרִאשׁוֹנָה אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת¹⁴, וּבְיַד בֶּן הַשְּׁנִיָּה שֵׁשׁ מֵאוֹת¹⁵.

(7) שכתב לה משלו. (8) שהכניסה לו משלה. (9) הרי ירש בעלה את נדונייתה, וכתובתה לא באה לידי גבייה. (10) לאו דוקא אחרי מות הראשונה, אלא אפילו נשא שתיהן כאחת - הדין כן, כמבואר בסמוך ה"ד. (11) בתורת 'בנין דכרין'. (12) שמונה מאות זוז. (13) כדין בנים היורשים את אביהם. (14) אלף מכתובת האם, וארבע מאות מירושת האב. (15) מאתיים מכתובת האם, וארבע מאות ביירושה מהאב (כתובות צא), וטעם תקנת 'כתובת בנין דכרין' 'כדי שיקפזין אדם ויתן לבתו ככנו" (שם נב:). שאם ידע האב שבני בתו יירשו את מתנת נדונייתו, הוא ירבה לתת נדוניא לבתו לקראת נישואיה. וממילא תיקנו שגם כתובת הבעל - עיקר ותוספת - יירשוה בניה, כדי שלא יאמר האב אם זה מקפיד על שלו, מלהוריש לבני בתו, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא (רש"י שם).

ג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיָתָם יוֹתֵר עַל כְּדֵי שְׁתִּי כְּתֻבַּת דִּינָר אֶחָד אוֹ יוֹתֵר כְּדֵי שִׁיחְלִקוּ הַשְּׁאָר¹⁶ בְּשׁוּהָ¹⁷; אֲבָל אִם לֹא הֵנִיחַ יוֹתֵר דִּינָר - חוֹלְקִים הַכֹּל בְּשׁוּהָ. שְׁאֵם יִירְשׁוּ אֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן וְאֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא יִשָּׂא דִּינָר אֶחָד לְחִלָּק אוֹתוֹ בֵּין הַיֹּרְשִׁים, נִמְצָא תְּנָאֵי זֶה מְבַטֵּל חִלּוּק יִרְשָׁה בֵּין הַבָּנִים בְּשׁוּהָ שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה¹⁸.

1 אִינְה נְזוֹנָת מְנָכְסִיו, שְׁאֵין מוֹצִיאִין מִיד הַיֹּרֵשׁ
2 מִסְפֵּק. אֲבָל בְּחֵי בַעְלָהּ - יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת¹¹ עַד
3 שֶׁתִּתְּגַרֵּשׁ גְּרוּשִׁין גְּמוּרִין.

(110) כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לו (ואינה מגורשת) ספק קרוב לה (ומגורשת). (111) שעדיין אסורה להנשא לאחרים - שמא אינה מגורשת, וכל שמעוכבת להנשא מחמתו - יש לה מזונות (כתובות צז: וברש"י, וכן ברשב"ם לב"ב מז:).

4 כו. אֲלֻמְנָה עֲנִיָּה שֶׁשֶּׁהִתָּה שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא תִבְעָה
5 מְזוֹנוֹת, אוֹ עֲשִׂירָה שֶׁשֶּׁהִתָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא תִבְעָה
6 - וְתָרָה¹¹², וְאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת בְּשָׁנִים שֶׁעָבְרוּ, אֲלֹא
7 מִשְׁעָה שֶׁתִּבְעָה. וְאִם שֶׁהִתָּה פָחוֹת מִזֶּה אֶפְלוּ בָּיֹם
8 אֶחָד - לֹא וְתָרָה, אֲלֹא תִבְעַת וְנוֹטְלַת מְזוֹן הַשָּׁנִים
9 שֶׁעָבְרוּ.

(112) מחלה (כתובות צו. וברש"י) ובי"רשלי' (שם פ"א, ה"ב) אמרו: במה דברים אמורים כשלא לוותה, אבל לוותה גובה, וכן אם יש בידה משכון (שתפסתו בתוך שלש שנים) גובה למפרע. אבל אם תפסה לאחר שלש שנים אין תפיסת משכונה כלום, כי כבר מחלה (מגיד-משנה בשם הרשב"א).

10 כז. אֲלֻמְנָה שֶׁתִּבְעָה מְזוֹנוֹת מִן הַיֹּרְשִׁים, הֵם
11 אוֹמְרִים: נִתְּנוּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא נִטְלָתִי - כָּל זְמַן
12 שֶׁלֹּא נִשְׂאָת - עַל הִיתוּמִים לְהִבִּיא רֵאִיָּה, אוֹ תִשְׁבַּע
13 שְׁבוּעַת הַסֵּת¹¹³ וְנוֹטְלָה; מִשְׁנִשְׂאָת - עָלֶיהָ לְהִבִּיא
14 רֵאִיָּה, אוֹ יִשְׁבַּעוּ הַיֹּרְשִׁים שְׁבוּעַת הַסֵּת שֶׁנִּתְּנוּ
15 לָהּ¹¹⁴.

(113) אם לא הביאו ראיה שכבר נטלה, שהרי היא מוחזקת בנכסים והם באים להוציא ממנה, והרי זה כטוען את חבירו: "מנה לי בידך", והלה כופר בכל, נשבע הנתבע שבועת היסט ונפטר (הל' טוען ונטען פ"א, ה"ג) אף כאן היא נשבעת שלא נטלה והנכסים נשארים בחזקתה. שבועת היסט - מפורשת לעיל פט"ו ה"ג. (114) משנישאת עברו הנכסים לרשות היתומים והיא באה להוציא מידם, ישבעו שבועת היסט ויפטרו (כתובות צו: ובמגיד-משנה).

16 כח. דִּין תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּה בְּדִין הָעֶקֶר¹¹⁵. לְפִיכָךְ,
17 אֲלֻמְנָה שֶׁתִּבְעָה¹¹⁶ אוֹ מְכָרָה אוֹ מַחְלָה אוֹ מִשְׁפָּנָה
18 תּוֹסֶפֶת כְּתֻבַּתָּהּ¹¹⁷ עִם הָעֶקֶר - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת¹¹⁸.
19 וְאִם תִּבְעָה מְקַצָּת וְהִנִּיחָה מְקַצָּת¹¹⁹ - הִרִי זֹו כְּמִי
20 שֶׁתִּבְעָה מְקַצָּת הָעֶקֶר וְהִנִּיחָה מְקַצָּתוֹ. וְכָל הַמּוֹכֶרֶת
21 אוֹ הַמּוֹחֶלֶת סֵתָם - מְכָרָה וּמַחְלָה הַתּוֹסֶפֶת עִם
22 הָעֶקֶר¹²⁰; שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּתֻבָּה שְׁמֵם בְּכָל מְקוֹם.

(115) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה (כתובות נד:). (116) בבית-דין כמבואר לעיל ה"א. (117) בין בחיי בעלה בין לאחר מותו, כמבואר שם. (118) באלמנותה, ואם מחלה - אפילו בחייו אין לה מזונות, כמבואר לעיל פ"ז ה"ט. (119) תבעה העיקר והניחה התוספת (לחם משנה), וכן פירשו ה'תוספות' (כתובות נד: ד"ה 'ולתובעת').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 - בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים פְּתֻבָּת אִמָּן בְּלִבָּד³⁴, וְהַשָּׂאֵר
24 חוֹלְקִין בְּשָׁנָה.

27) ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה. (28) שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתובתה, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד. (29) ובכת"י התימנים: "לירש". (30) המגיעה לאמם מנכסי אביהם. (31) של 'בנין דכרין' הזקוק ל'מותר דינר' (שם צ.א.). (32) ואע"פ שאין כאן 'מותר דינר' על שתי הכתובות - הכתובה הנפרעת לבני השניה היא עצמה נעשית 'מותר לחברתה', הואיל ונגבית כחוב - אין לך ירושה גדולה מזו, שהרי על כל הבנים לפרוע הכתובה שהיא חובת אביהם והיא היא ירושתם. כמבואר לעיל בענין שטר חוב (שם צ.ב.). (33) שאין לבני השניה כתובת אמם, כי אין אדם מוריש מומן שחייב עליו שבועה - לבניו, כמבואר לעיל פט"ז ה"ב. (34) ויש כאן 'מותר הרבה' - סכום הכתובה של האשה השניה שלא נשבעה עליה.

25 ח. הָיָה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְהָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהֶן, וּמֵתָה³⁵,
26 וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ הַנָּשִׁים: אִם נִשְׁבְּעוּ וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ -
27 כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ פְּתֻבָּת אִמּוֹ בִּירְשָׁהּ שֶׁל תּוֹרָה³⁶,
28 וְלֹא בְּתַנְאִי זֶה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁגְּיחִין אִם יֵשׁ שָׁם
29 מוֹתֵר אוֹ אֵין שָׁם. וְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי
30 הַשְּׁנִיָּה³⁷. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכָּל
31 בְּשָׁנָה; וְאֵין שָׁם יִרְשֶׁת פְּתֻבָּה, לְפִי שְׁאִין לְאִלְמָנָה
32 כְּתֻבָּה עַד שְׁתִּשְׁבַּע³⁸.

35) ועל שתיהן לגבות כתובתן מיורשי הבעל שלהן. (36) העוברת ישר מהאם לבנים. (37) שהרי חובה קדם בזמן לחוב השניה, וכמבואר לעיל פ"ז, ה"א. (38) וגם כתובת 'בנין דכרין' אין כאן, כי לא מתו הנשים בחיי הבעל ולא ירש מהן כלום. וממילא לא הוריש לבניו כלום.

33 ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זֹו שְׁנִשְׁבְּעָה
34 בְּנִיָּה יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ תַּחְלָה³⁹, וְהַשָּׂאֵר חוֹלְקִין אוֹתוֹ
35 בְּשָׁנָה. וְכָל הַיּוֹרֵשׁ כְּתֻבָּת אִמּוֹ שְׁמִתָּהּ בְּחַיֵּי אָבִיו -
36 אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשַׁעְבָּדִים⁴⁰, אֲלֹא מִבְּנֵי חוֹרִין,
37 כָּכָל הַיּוֹרְשִׁין⁴¹.

39) כדין בעל חוב, שהוא קודם לירושת הבנים. (40) שנמכרו לאחר בחיי האב. (41) כשם שאין היורש וזכה במה שמכר אביו, כך כתובת 'בנין דכרין' אינה אלא מבני חורין. כתובה זו, אין לה דין 'חוב' הטורף ממשועבדים אלא היא כירושה, שכן כתב לה: "בנים זכרים שילדו לך ממני, הם יירשו כסף כתובתך, יותר על חלקם בירושה עם שאר אחיהם" (כתובות נב.).

38 י. וּמִתְנַאֲי כְּתֻבָּה, שְׁתַּהֲיִינָה הַבָּנוֹת נְזוֹנוֹת מִנְּכָסֵי
39 אֲבִיהֶן אַחֵר מוֹתוֹ⁴² עַד שְׁתִּתְּאָרְסוּ⁴³ אוֹ עַד שְׁיִבְגְּרוּ.
40 בְּגֵרָה הַבַּת אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּאָרְסָה, אוֹ נִתְּאָרְסָה
41 אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא בְּגֵרָה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. וּבַת הַנְּזוֹנוֹת
42 מִנְּכָסֵי אֲבִיהָ אַחֵר מוֹתוֹ - מַעֲשֶׂה יְדִיָּהּ וּמַצִּיאָתָה
43 לַעֲצָמָה, לֹא לְאֲחִים⁴⁴.

16) את הדינר הנשאר. (17) לפי הגולגולת, ובו מקיימים דין ירושה האמורה בתורה (במדבר כז, ח"א). (18) ולא תיקנו חכמים כתובת 'בנין דכרין' במקום שנעקרת נחלה שבתורה עליהם (כתובות נב.).

1 ד. וְהָיָה הַדִּין לְמִי שְׁנִשְׁאָ נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחֵר
2 זֹו בֵּין בַּבַּת אַחַת, וּמֵתוֹ כָּלָן בְּחַיָּיו, וְלוֹ מֵהֶן בָּנִים
3 זְכָרִים, אִם הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדִי כָּל הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר
4 - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבָּת אִמּוֹ¹⁹, וְהַשָּׂאֵר חוֹלְקִין
5 בְּשָׁנָה²⁰.

19) ואפילו סכום הכתובות שוה זה כזה, רוצים הבנים ליטול כתובת אמם ולא לחלוק בשוה, כגון שבני אשה אחת מועטים, והשניה בניה מרובים, וטוב למועטים ליטול לעצמם כתובת אמם ולא לחלוק עם אחיהם בשוה לפי הגולגולת (רש"י שם). (20) כדין ירושה של תורה. והעיד רבינו לעיל פט"ז ה"ז "שלא מצאנו מנהג ירושתן (של 'בנין דכרין') פשוט בכל הישיבות". והרא"ש לכתובות פ"ד סימן כד, כתב בשם הגאונים: "שאינו דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. . . הלואי שיתן אדם לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו". וגם הרמ"א באהע"ז סי' קיא, סט"ז כתב: שאין כתובת 'בנין דכרין' נוהגת במדינות אלו.

6 ה. אִמְרוּ הִיתוּמִים²¹: הָרִי אֲנוּ מַעֲלִין עַל נִכְסֵי אָבִינוּ
7 יוֹתֵר דִּינָר²², כְּדִי שְׁיִטְלוּ כְּתֻבָּת אִמָּן - אֵין שוֹמְעִין
8 לָהֶם, אֲלֹא שְׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין כְּמָה שְׁהָיוּ
9 שְׁוִין בְּשַׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶן. וְאַף-עַל-פִּי שְׁנִתְּרַבּוּ אוֹ
10 נִתְּמַעַטּוּ²³ אַחֲרֵי מִיתַת אֲבִיהֶן קִדָּם שְׁיִבּוּאוֹ לַחֲלֹק -
11 אֵין שְׁמִין אוֹתָן אֲלֹא כְּשַׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶן²⁴.

21) בני הכתובה הגדולה. (22) מעלים דמיהם לקבלם עלינו בייקר, שישאר דינר לחלוק בשוה. (23) שהוקרו או שהוזלו. (24) כתובות צא, א.

12 ו. הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדִי כָּל הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר אוֹ יוֹתֵר,
13 אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ עָלְיוֹ²⁵ שְׁטֵר חוֹב כְּנֶגֶד הַיּוֹתֵר - אֵינוֹ
14 מְמַעַט²⁶, אֲלֹא כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ כְּתֻבָּת אִמּוֹ.

25) על אביהם, שחייב דינר או יותר למלוה. (26) אין לך ירושה גדולה מזו, שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיצא שטר חוב על אביהם, אלו ואלו עושים מצוה לפרוע חוב אביהם, והיא היא ירושתם (שם צ. וברש"י).

15 ז. מִי שְׁהָיָה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן בְּחַיָּיו
16 וְאַחַת אַחֵר מוֹתָה²⁷, וְלוֹ בָּנִים מְשַׁתִּיחֶן, אֶף-עַל-פִּי
17 שְׁלֹא הִנִּיחַ יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתֻבּוֹת: אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׁנִיָּה
18 שְׁבּוּעַת אִלְמָנָה²⁸ קִדָּם שְׁתֻּמּוֹת - בְּנִיָּה קוֹדְמִים
19 לְיִרְשֶׁת²⁹ כְּתֻבָּתָהּ³⁰, מִפְּנֵי שְׁאִינָן יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּת אִמָּן
20 בְּתַנְאִי זֶה³¹, אֲלֹא יִרְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף יוֹרְשִׁין
21 בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה כְּתֻבָּת אִמָּן בְּתַנְאִי זֶה³². וְאִם נִשְׁאָר שָׁם
22 כָּלִים - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁנָה. וְאִם מֵתָה קִדָּם שְׁתִּשְׁבַּע³³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירוש שמוחלת על מזון הבנות אבל בפירעון לא מחלה כלום (לחם-משנה). וה'מגדל עזר' מגין על רבינו, הואיל ואמרו (כתובות נג): מוחלת כתובתה אין לה מזונות, והלא ידוע שאלמנתו עדיפה לו מבתו, שכן אמרו (שם מג): הניח אלמנה ובת (ונכסים מועטים) האלמנה נזונת והבת תשאל על הפתחים, שזלזול אלמנתו קשה לו ביותר, מעתה במוחלת - שאיבדה מזונותיה, כל-שכן שאין הבנות נזונות.

- יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי
- כתבה, כגון שאמר אל יזונו בנותיו מנכסיו, או אל
- תזון אלמנתו מנכסיו, או אל יירשו בניו כתבת
- אמן⁵² - אין שומעין לו⁵³. נתן כל נכסיו במתנה
- לאחרים⁵⁴ - הואיל ומתנת שכיב מרע⁵⁵ אינה קונה
- אלא לאחר מיתה⁵⁶, כמו שיתבאר⁵⁷, הרי המתנה⁵⁸
- וחיוב הנכסים בתנאין אלו באין פאחד, ולפיכך
- אלמנתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת
- אמן שמתה בחייה בעלה⁵⁹.

(52) שמתה בחייו, והיא כתובת בנין דכרין' (למעלה ה"א).
(53) כתובות סח, ב. שהרי משועבד הוא בתנאי בית-דין משעה שנשאה. (54) בשעת מיתתו אמר ליתן נכסיו לאחרים, ולא קנו מידו, ואין לה תוקף כמתנת בריא שהיא בקנין. (55) שכוב חולה, "חולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל על המיטה הוא הנקרא שכיב מרע" (לשון רבינו הל' זכיה פ"ח, א). (56) כי לא נתכוין זה ליתן אלא לאחר מותו. (57) הל' זכיה פ"ח, ה"ח. (58) לאחרים. (59) מתנת שכיב מרע אינה אלא מדברי חכמים, כדי שלא תטרף דעתו עליו (בבא-בבא קמז: - כי מדין תורה אין למתנה תוקף אם לא קנו מיד הנותן או שיכתוב שטר מתנה וימסור למקבל - ואינה קונה אלא לאחר מיתה, ותנאי כתובה ג"כ תקנת חכמים היא והואיל וחלים בבת אחת לאחר מיתה אין האחת דוחה את חברתה (רי"ף לב"ב פ"ח). וכן אמרו (ב"ב קלג): אם בירושה של תורה אלמנה נזונת. ורבינו בהל' נחלות פ"ח ה"ט, מסכם: "לפיכך מוציאים לכתובת האשה. . ומזון הבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ומזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה", כוונתו שהתחייבות הבעל לכתובה ומזונות קדמה למתנת שכיב מרע, אבל חלות החיוב באה כאחד, כמו שכתב כאן (לחם-משנה שם).

- יד. בת המקאנת⁶⁰ - הרי היא פשאר הבנות ויש לה
- מזונות⁶¹. אבל בת היבמה⁶² ובת השנייה⁶³ ובת
- הארוסה⁶⁴ ובת האנוסה⁶⁵ - אין להן מזונות אחר
- מיתת אביהן בתנאי זה⁶⁶. אבל בחיי אביהן - הוא
- חייב במזונותן, כדין שאר הבנים והבנות בחיי
- אביהן⁶⁷.

(60) הנושא קטנה יתומה ונתעברה (ראה בהערה הבאה) ומיאנה בבעל ואחר-כך ילדה בת. (61) לאחר מות האב. ואע"פ שהממאנת אין לה כתובה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"ה,

(42) אע"פ שבחיי האב אין הוא חייב לזונן אלא עד שיהיו בנות שש שנים (למעלה פי"ב הי"ד), משמת - נזונות מנכסיו מכח בית-דין אף על פי שלא כתב לה (למעלה פ"ב ה"ה). (43) כתובות נג, ב. ומשנתארה - אפילו עודה קטנה, אינה נזונת מנכסי אביה, כמבואר להלן ה"טו. (44) שם, מג, א. נוח לו לאב שתרויח מעשה ידיה לעצמה. וכן דרשו שם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחרים" - אותם (עבדים כנענים) לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. וכן מציאתה לעצמה, שאפילו בחיי אביה לא זכה בה אלא משום 'איבה', שאם לא תתן לו מציאתה ימנע מלזונה, שהרי אינו חייב לזון אותה, אבל האחים זנים אותה בעל כרחם מנכסי אביהם המשועבדים למזונותיה ואין לחוש לאיבה (שם וברש"י).

- יא. פוסקין לפת מזונות וקסות⁴⁵ ומדור מנכסי
- אביה, פדרך שפוסקין לאלמנה⁴⁶. ומוכרין למזון
- הבנות וקסותן בלא הכרזה⁴⁷, פדרך שמוכרין למזון
- האלמנה וקסותה. אלא שהאשה פוסקין לה לפי
- כבודה וכבוד הבעל⁴⁸, ולבנות פוסקין להן דבר
- המספיק להן בלבד⁴⁹. ואין הבנות נשבעות⁵⁰.

(45) 'ירושלמי' כתובות פי"ב ה"א, שהכל בכלל מזונות. (46) למעלה פי"ח ה"ב. (47) כתובות פז, א. שאי-אפשר לעכב מזונותיהן עד תום ימי ההכרזה. הכרזה - מכירה פומבית, ומבוארת למעלה בהרבה מקומות, ראה לעיל פי"ב ה"ז. (48) שאם בעלה עשיר היא עולה עמו וניזונת לפי כבודו, כמבואר למעלה פי"ח ה"ג. (49) 'ירושלמי' כתובות פי"ב, ה"א: "הבת לא עולה ולא יורדת". (50) אף-על-פי שאלמנה נשבעת על מזונותיה (למעלה פי"ח הי"ט) - בבנות אין לחוש שאביהן התפיס להן צרור כסף, שאין מתפיסין כסף לקטנה (כתובות קז: - 'בית שמואל, סי' קיב ס"ק טו), אבל לפי זה נערה צריכה להשבע, ומדברי רבינו נראה שגם נערה אינה צריכה להשבע. ולדעת ה'מגיד משנה' מקור דברי רבינו בכתובות סט, א. שאמרו: שיש לבת, דין בעלת חוב של האחים, ואינה נשבעת להם כדרך שאין בעל-חוב נשבע ללווה. ולא אמרו: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" - אלא בבא להפרע חוב אביהם. אולם זה נאמר שם, לענין פרנסת הבת (נדונייתה) ולא לענין מזונותיה (וראה ב'תוספות' גיטין נא, א. דיבור-המתחיל: אימור צרי אתפסה).

- יב. אין הבנים יורשים כתבת אמן ולא הבנות נזונות
- בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם.
- אבל אם אין שם שטר כתבה - אין להן כלום, שמה
- מחלה אמן כתבתה⁵¹. ואם אין דרךם לכתב כתבה -
- יש להן כפי התנאים.

(51) ו"המוחלת כתובתה, איבדה כל תנאי כתובתה" (לעיל יז, יט). והראב"ד מתפלל: וכי מזון הבנות תלוי בפירעון כתובתה, והלא המחילה אינה אלא כפרעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו (כשגירשה) לא יטלו בנותיו מזונותיהן? אולם רבינו סובר שיש לחוש שמה מחלה כתובתה, ואמרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שיתאָרסוּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵנִיחַ נְכָסִים
שְׁאֵפֶשֶׁר שְׂיִזְנוּ מֵהֶם הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת כְּאַחַת עַד
שִׁיבְגֵרוֹ הַבָּנוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין נְכָסִים מְרִבִּין.
אָבֵל אִם אֵין בְּנִכְסִים שֶׁהֵנִיחַ אֶלָּא פְּחוֹת מִזֶּה -
מוֹצִיאִין מֵהֶם מִזְנוֹת לַבָּנוֹת עַד שִׁיבְגֵרוֹ⁷⁶, וְנוֹתְנִין
הַשָּׂאָר לַבָּנִים. וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא כְּדִי מִזְנוֹת הַבָּנוֹת
בְּלִבָּד - הַבָּנוֹת נִזְנוֹת מִהֵן עַד שִׁיבְגֵרוֹ אוֹ עַד
שִׁיתֹאָרְסוּ, וְהַבָּנִים יִשְׁאַלּוּ עַל הַפְּתָחִים⁷⁷.

(74) ונושאים ונותנים בהם כרצונם. (75) מזונות יום ביומו, ואינם חייבים להקציב בבת אחת עבור כל מזונותיהן מעתה עד שיבגרו. (76) מפרישים בבת אחת כל הסכום הדרוש למזונותיהן עד שיבגרו, ומניחים אותו ביד בית-דין או ביד אפוטרופוס. (77) בבא-בתרא קלט, ב. וכן אמרו בכתובות סז, א שיתום ויתומה שבאו להתפרנס (מזונות של צדקה) מפרנסים את היתומה ואח"כ מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור על הפתחים.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵנִיחַ קֶרְקַע; אָבֵל אִם
לֹא הֵנִיחַ אֶלָּא מְטֻלְטֵלִין - הוֹאִיל וּבְתִקְנַת הַגָּאוֹנִים
הוּא שְׂיִזְנוּ הַבָּנוֹת מִן הַמְטֻלְטֵלִין⁷⁸, הָרִי הַבָּנִים
וְהַבָּנוֹת נִזְנוֹת כְּאַחַד מִן הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ הַמוֹעֲטִין,
שֶׁלֹּא תִקְנוּ לָהֶם בְּמְטֻלְטֵלִין אֶלָּא שִׁיחִיו כְּבָנִים. וְכֵּן
הוֹרֵי הַגָּאוֹנִים⁷⁹.

(78) ראה לעיל פט"ז, ה"ז. (79) הובאה דעתם ברי"ף לבבא-בתרא תחילת פרק ט'.

יט. הֵנִיחַ קֶרְקַע, וְהָיוּ הַנְּכָסִים מְרִבִּין⁸⁰, וְנִתְמַעְטוּ
אַחֵר בֵּין⁸¹ - כְּכֹר זָכוּ בֵּהֶן יוֹרְשִׁים⁸². הָיוּ מוֹעֲטִין
בְּשַׁעַת מִיתָה, וְנִתְרַבּוּ אַחֵר בֵּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין
אוֹתָן⁸³. וְאִפְלוּ לֹא נִתְרַבּוּ, אִם קָדְמוּ הַבָּנִים וּמְכָרוּ
נְכָסִים מוֹעֲטִין - מְכָרִין קֵיָם⁸⁴.

(80) בשעת מיתה. (81) אפילו קודם שבאו לבית-דין. (82) והם זנים את אחיותיהם עד שיכלו הנכסים לשניהם יחד. (83) כי יש לבנים חלק ותפיסת-יד בנכסים, וזכותם בהם לעולם עומדת. (84) בבא-בתרא קמ, א. כי אין מוציאים למזון הבנות מנכסים משועבדים, ולדעת רש"י (כתובות קג. וסוטה כא:) הכוונה שקדמו ומכרו קודם שיבואו לבית-דין, אבל לאחר שבאו וזיכה בית-דין את הבנות - אין לאחר מעשה בית-דין כלום, ולדעת ה'תוספות' (יבמות סז:) אפילו כשכבר באו לפני בית-דין, אם מכרו קודם שיאכלו הבנות - מכרם קיים.

כ. הָיוּ הַנְּכָסִים מְרִבִּין וַיֵּשׁ עֲלֵיוֹ⁸⁵ חוֹב, אוֹ שֶׁהִתְנָה
עִם אִשְׁתּוֹ⁸⁶ שְׂיִזְנוּ אֶת בְּתָהּ⁸⁷ - אֵין הַחוֹב וְלֹא
מִזְנוֹת פֶּת אִשְׁתּוֹ מְמַעְטִין בְּנְכָסִים⁸⁸; אֶלָּא יִירָשׁוּ
הַבָּנִים הַכֵּל, וְיִתְּנוּ לְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ, וְיִזְנוּ בֶּת אִשְׁתּוֹ
אֲבִיהֶן עַד זְמַן שֶׁפָּסַק, וְיִזְנוּ אַחֲיוֹתֵיהֶן עַד שִׁיבְגֵרוֹ
אוֹ עַד שִׁיתֹאָרְסוּ⁸⁹ וַיֵּצְאוּ מִתַּחַת יְדֵיהֶם.

ואם כן אין לה גם תנאי כתובה המחייבים מזונות הבת? (כמבואר בכתובות נד. לענין שניה שאין לה כתובה, ולפיכך אין לבתה מזונות) אפשר לדון, שממאנת זו קיבלה כתובה בעת קידושה עם כל תנאי כתובה, אלא שאח"כ גרמה לעצמה הפסד ע"י מיאונה ואבדה כתובתה, אולם בתה לא הפסידה זכותה, כי אם אשה שזנתה והפסידה כתובתה (לקמן פכ"ד ה"ו), האם תפסיד בתה את זכות מזונותיה? ('בית שמואל' אהע"ז סי' קיב ס"ק יא). ולדעת הראב"ד כל הלכה זו אינה מציאותית, שהרי קטנה הממאנת אינה יכולה עדיין ללדת ובת מנין לה? (ראה יבמות יב:). אולם רבינו סובר שאפשר לה להתעבר בקטנותה ולמאן, ואח"כ תלד ולד של קיימא (מגיד-משנה). וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. ועדיין לא נמצא מקור נאמן לדין זה. (62) שכנס יבמתו וילדה לו בת, ומת. (63) שניה לעריות, ואסורה להנשא לו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (64) בא על ארוסתו, וילדה לו בת - ומת. (65) אנס את הנערה ונשאה אח"כ, וילדה לו בת - ומת. (66) כל אלה הן בעיות שלא נפשטו בתלמוד (כתובות נג: נד.) ומספק אין להוציא ממון מנכסי אחי הבת. וטעם הספק, ביבמה - הואיל וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, אם כן גם תנאי כתובתה אינם על נכסי היבם. בשניה - כיון שאין לה כתובה (ראה לקמן פכ"ד, ה"ב) ממילא אין לה תנאי כתובה. בארוסה - כיון שלא תיקנו לה חכמים כתובה עד שעת נישואין, ממילא אין לה תנאי כתובה. באנוסה - הואיל ואין לה כתובה - כי יצא כסף קנסה בכתובתה - (ראה לקמן ה"ו נערה פ"א, ה"ד) ממילא נפקעו ממנה דיני תנאי כתובה, ואפילו אם ילדה לו (האנוסה) בת באישות, שנשאה אח"כ - הדין כן. (67) עד גיל שש, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ד.

טו. הַמֶּאֱרָס בֶּת הַנְּזוֹנָה מִן הָאָחִין - חֵיב בְּמִזְנוֹתֶיהָ
מִשַּׁעַת הָאָרוּסִין; שֶׁהָרִי אֵין לָהּ מִזְנוֹת מֵאִחֶיהָ
(אֶלָּא עַד שִׁיתֹאָרְסוּ אוֹ עַד שֶׁתִּבְגֵּר, וְזוֹ) אֵינָה בּוֹגֶרֶת
כְּדִי שְׂתִזְנוּ עִצְמָהּ, אֶלָּא קִטְנָה אוֹ נַעֲרָה⁶⁸, וְאֵין אָדָם
רוֹצֶה שֶׁתִּבְגֶּה אֶרֶסְתּוֹ וְתִלָּךְ וְתִשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים⁶⁹.

(68) נמצא שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה באירוסיו (ר"ן כתובות פ"ד). (69) כתובות נג, ב. ובוודאי על דעת כן אירסה מתחילה.

טז. נִשְׂאָת הַבֶּת וּמֵאֲנָה⁷⁰ אוֹ נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה⁷¹,
אִפְלוּ הִיא שׁוֹמֶרֶת⁷² יָבָם - הוֹאִיל וְחִזְרָה לְבֵית אָבִיהָ
וְעָדִין לֹא פָגְרָה, הָרִי זֶה נִזְנוֹת מִנְכָּסֵי אָבִיהָ עַד
שֶׁתִּבְגֵּר אוֹ עַד שִׁיתֹאָרְסוּ⁷³.

(70) שעקרה קידושה למפרע. (71) לדעת ה'מאירי' (כתובות שם, עמ' 201) גם בנתגרשה או נתאלמנה, המדובר בקידושי קטנה שאינם אלא מדרבנן, ולפיכך היא ניזונת מנכסי אביה, אבל נערה שנתקדשה ושוב נתגרשה או נתאלמנה - אינה ניזונת מנכסי אביה (ועי' כסף-משנה). (72) מצפה וממתנת ליבם שייבמה. (73) שנית (כתובות נג:).

יז. מִי שֶׁמֵּת וְהֵנִיחַ בָּנִים וּבָנוֹת - יִירָשׁוּ הַבָּנִים כָּל
הַנְּכָסִים⁷⁴, וְהֵם זְנִין אֶת אַחֲיוֹתֵיהֶם⁷⁵ עַד שִׁיבְגֵרוֹ אוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ה' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קטו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 ב. פֶּרֶשׁ עַל הַפֶּעַל שֶׁאֵין לָהּ פֶּלֶם וְשִׁכְנִיסָה עֲרָמָה
19 - אֵין לָהּ פֶּלֶם. וְלֹא יֹאמַר הַפֶּעַל: כְּשֶׁתְּבֹא לְבִיתִי
20 אֶכְסְנָה, אֶלָּא מְכַסְּנָה וְהִיא בְּבֵית אֲבִיהָ.

21 ג. הָאֵב שְׁמַת וְהַנִּיחַ בַּת - אוֹמְדִין דַּעְתָּהּ פֶּמָּה הִיָּה
22 בְּלִבּוֹ לִתֵּן לָהּ לְפִרְנָסָה וְנוֹתֵנִין לָהּ⁵. וּמִנֵּין יוֹדְעִין
23 אֲמִדָּן דַּעְתָּהּ? מֵרַעֲיוּ וּמִדַּעֲיוּ וּמִשְׁאֵו וּמִתְנוּ וּכְבוֹדוֹ.
24 וְכֵן אִם הָשִׂיא בַּת בְּחֵייו - אוֹמְדִין בָּהּ⁶. וְאִם לֹא
25 יָדָעוּ לוֹ בֵּית דִּין אֲמִדָּן דַּעְתָּה - נוֹתֵנִין לָהּ מִנְכָּסֶיהָ
26 עֲשׂוֹר⁸ לְפִרְנָסָתָהּ.

27 (5) אפילו אם היה יותר מעישור נכסיו. (6) יינתן לשנייה
כדרך שנתן לראשונה בחייו. (7) שלא גר בינינו ולא עמדנו
על סוף דעתו אם וותרן או קמצן היה. (8) חלק עשירי.

27 ד. הַנִּיחַ בָּנוֹת רַבּוֹת - כָּל שֶׁתְּבֹא לְהַנְשֵׂא⁹, נוֹתֵנִין
28 לָהּ עֲשׂוֹר הַנְּכָסִים. וְשֶׁלֹּאֲחֶרֶץ - עֲשׂוֹר מֵה שְׁשִׁירָה
29 רִאשׁוֹנָה. וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ - עֲשׂוֹר מֵה שְׁשִׁירָה שְׁנִיָּה.
30 וְאִם בָּאוּ פָּלֶן לְהַנְשֵׂא בְּאַחַת - רִאשׁוֹנָה נוֹטֶלֶת
31 עֲשׂוֹר, וְהַשְּׁנִיָּה - עֲשׂוֹר מֵה שְׁשִׁירָה רִאשׁוֹנָה,
32 וְהַשְּׁלִישִׁית - עֲשׂוֹר מֵה שְׁשִׁירָה שְׁנִיָּה, וְכֵן אֶפְלוּ הֵן
33 עֲשׂוֹר, וְחוֹזְרוֹת וְחוֹלְקוֹת כָּל הָעֲשׂוּרִים בְּשָׁוָה¹⁰,
34 וְשֶׁאֵר הַנְּכָסִים לְאַחִים.

35 (9) כי אין הבת נוטלת לפרנסתה אלא לזמן נישואיה.
36 (10) וכל זה כדי לברר חלק הבנים ולהניח להם ירושה כדין
37 תורה, כי אילו היו הבנות נוטלות כל אחת עישור נכסים
38 ממש לא היה נשאר לבנים כלום ונמצאת ירושה של תורה
39 נדחית מפני פרנסת הבנות שאינה אלא תקנת חכמים.

35 ה. עֲשׂוֹר זֶה שֶׁהוּא לְפִרְנָסָה אֵינוֹ מִתְּנָאי כְּתֻבָּה.
36 לְפִיכָךְ, אֶפְלוּ לְפִי תַקְנַת חֲכָמִים (הָרִאשׁוֹנִים)
37 וְאַחֲרוֹנִים, אֵינָה נוֹטֶלֶת אֶלָּא מִן הַקֶּרֶקֶע¹¹. וְיֵשׁ לָהּ¹²
38 לְגִבּוֹת עֲשׂוֹר זֶה מִשְׁכִּירוֹת הַקֶּרֶקֶע¹³. וְאִם רָצוּ
39 הָאֲחִין לִתֵּן לָהּ מְעוֹת כְּנֶגֶד עֲשׂוֹר הַקֶּרֶקֶע - נוֹתֵנִין¹⁴.

40 (11) אף על פי שהחכמים האחרונים (הגאונים) תקנו להגבות
הכתובה ושאר תנאים גם מן המטלטלין, - עישור זה, שאינו
41 מ"תנאי כתובה", אינו אלא מן הקרקע. וכל זה אינו אלא
42 ב"עישור נכסים", אבל כשאומדין דעת האב - גובה היא
43 אפילו מן המטלטלין. (12) יכולה. (13) העומדת להגבות
(שזה שכבר נגבה הוא מטלטלין). ואף על פי שכבר עברה
44 חצי שנה מיום שהשכיר האב - כיון שעדיין לא נגבה
45 השכר, הרי זה כקרקע, כי אין שכירות משתלמת אלא בסוף
46 השנה. (14) כדין כל בעל חוב הגובה את חובו מהלווה
47 בחייו. ואילו הייתה בעלת חוב של אביהם, הייתה נוטלת
רק מהזיבורית ובשבועה כדין הבא להיפרע מנכסי יתומים.

40 ו. הַבַּת בְּעֲשׂוֹר זֶה כְּבַעַל חוֹב שֶׁל אֲחִין הִיא, לְפִיכָךְ
41 נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן הַבִּינְיוֹנִית בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאִם מֵתוּ
42 הָאֲחִין - נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן בְּנֵיהֶם מְזֻבְרִית
43 וּבְשִׁבּוּעָה¹⁵; שֶׁהִרִי הִיא גִּפְרַעַת מִנְכָּסֵי יְתוּמִים,

(85) על האב שמת. (86) בשעת נישואיה. (87) מאיש
אחר, ראה לקמן פכ"ג, יז. (88) להוציא מהם מזונות
הבנות עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. (89) וגם
הבנים יזונו עד שיכלו הנכסים לשניהם כאחד. כל זה
בבבא-בתרא קמ, א בעיות שלא נפשטו ונשארו בתיקו,
ורדין: חומרא לתובע וקולא לנתבע, והבנים הם הנתבעים
כי הנכסים בחזקתם עומדים מדין ירושה (רי"ף שם).

1 כֹּא. הַנִּיחַ אֶלְמָנָה וּבַת, מִמָּנָה אוֹ מֵאִשָּׁה אַחֲרָת,
2 וְאֵין בְּנִכָּסִים כְּדִי שִׁיזוֹנוּ שְׁתֵּיהֶן - הָאֶלְמָנָה נוֹזֶנֶת,
3 וְהַבַּת תִּשְׁאֵל עַל הַפֶּתְחִים⁹⁰. וְכֵן אֵין אוֹמֵר, שְׁמִזְנוֹת
4 הַבַּת קוֹדֶמִין לִירֶשֶׁת הַבֵּן אֶת כְּתֻבַּת אִמּוֹ⁹¹ שְׁמִתָּהּ
5 בְּחֵי אֲבִיו, וְאַף-עַל-פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם מִתְּנָאי הַכְּתֻבָּה.
6 וְקָל וְחֶמֶר הַדְּבָרִים: אִם נִדְּחַת יִרְשָׁה שֶׁל תוֹרָה⁹²
7 מִפְּנֵי מִזְנוֹת הַבַּת⁹³, לֹא תִדְּחָה יִרְשֵׁת הַכְּתֻבָּה, שֶׁהִיא
8 תְּנָאי בֵּית דִּין, מִפְּנֵי מִזְנוֹת הַבַּת?

(90) כבוד אלמנתו עדיף לו מכבוד בנותיו (ב"ב שם,
ובכתובות מג). ומוציאים לאלמנה מזונות עד זמן שראויה
לחיות, הכל לפי שנותיה וכפי אומד בית-דין, ומעמידים את
הנכסים ביד שלישי, והוא מפרנסה אחד לשלושים יום,
כמבואר לעיל פ"ח, ה"א. ולפי זה, כל אלמנה ממעטת
בנכסים מאחר שמוציאים לה מזונותיה בתחילה (מגיד-
משנה). (91) היא כתובת 'בנין דכרין' הנזכרת לעיל
ה"א-ב. (92) הראויה לבנים הזכרים. (93) שהיא ניזונת,
והבנים ישאלו על הפתחים, כדלעיל ה"ז.

9 כֹּב. מִי שְׁמַת וְהַנִּיחַ בָּנוֹת גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת, וְלֹא הַנִּיחַ
10 בֵּן - אֵין אוֹמְרִים: יִזוֹנוּ הַקִּטְנוֹת עַד שִׁיבְגוּ וְיִחְלְקוּ
11 שְׁאֵר הַנְּכָסִים בְּשָׁוָה, אֶלָּא פָּלֶן חוֹלְקוֹת בְּשָׁוָה⁹⁴.

(94) כי במקום שכל הבנות יורשות כל הנכסים כאחד, לא
תיקן להן בית-דין תנאי מיוחד למזונות, שאינו אלא בזמן
שיש בנים, הם היורשים, והבנות ניזונות (בבא-בתרא קלט).

יום שלישי ה' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֲשָׂרִים

(1) נתבאר בו שחייב האב לתת מעות לבתו להנשא, מת האב
והניח בת, ואם צוה בשעת מיתה שלא יתפרנסו בנותיו
מנכסיו, אלמנה ובת אי זו קודמת למזונות, יתומה קטנה
שהשיאוה אחיה ואמה לענין מזונות.

12 א. צוּו חֲכָמִים, שִׁיתֵּן אָדָם מִנְכָּסֶיהָ מְעֻט לְבִתּוֹ כְּדִי
13 שֶׁתִּשְׁאֵל בּוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא פִּרְנָסָה². הַמִּשְׁיָא אֶת
14 בִּתּוֹ סָתֵם - לֹא יַפְחַת לָהּ מִכָּסוֹת שְׁפוֹסְקִין לְאַשְׁתּוֹ
15 עֲנִי שְׁבִישְׁרָאֵל³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. בְּמָה דְּבָרִים
16 אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה הָאֵב עֲנִי; אֲכָל אִם הִיָּה עֲשִׂיר -
17 הִרִי זֶה רְאוּי לִתֵּן לָהּ כְּפִי עֲשָׂר⁴.

(2) והיא גרוניה. (3) "לא יפחות לה מחמשים זוז".
(4) אבל אין כופים אותו. ולכן דקדק רבנו וכתב "הרי זה
ראוי ליתן".

יב. קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה
לדעתה²⁵, ונתנו לה מאה או חמשים זוז - יכולה
היא משתגדיל להוציא מידם פרנסה הראויה לה,
או באמון דעת²⁶ האב או בעשור הקרקעות²⁷.
ואפילו לא היו האחין זנין אותה²⁸, ואף-על-פי שלא
מחתה²⁹ בשעת נשואין, מפני שהקטנה אינה בת
מחאה³⁰.

(25) בהסכמתה. (26) כמה היה בדעתו ליתן לה לפרנסה.
(27) אם לא ידע לו בית דין אומדן דעת. (28) ולא היה לה
להתבייש ולמחות. (29) התנגדה, מלשון הכתוב (דניאל ד,
לב): "ולא איתי די ימחא בידה". (30) אינה יודעת למחות
ואין מחילתה מחילה ואפילו גדלה משנשאת ולא תבעה
תיכף, לא אבדה פרנסתה כשתמחה, שכל שלא אבדה בשעת
נשואיה שוב אינה צריכה למחות.

יג. נשאת הבת אחר שגדלה, בין נערה בין בוגרת,
ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה³¹. ואם מחתה
בעת נשואיה³² - הרי זו מוציאה את הראוי לה כל
זמן שתקרה. בגרה ועודה בבית אביה, בין שבגרה
אחר מותו בין שהניחה בוגרת, אם פסקו האחין
מלתת מזונותיה, שהרי אין לה מזונות כמו
שבארנו, ושתקה ולא תבעה פרנסתה אבדה
פרנסתה; לא פסקו האחים מזונותיה וזנו אותה
בבגרה³³, אף-על-פי שלא מחתה, לא אבדה פרנסתה
כל זמן שהן זנין אותה; שיש לה לטעון: מפני שהן
זנין אותה אף-על-פי שאינן חבין, והיא עדין לא
נשאת³⁴, מפני זה לא תבעה פרנסתה³⁵.

(31) שתיקתה זוהי מחילתה. (32) בנערותה. (33) מרצונם
הטוב, ולא מחמת חיוב. (34) אבל אם בגרה ונשאה צריכה
למחות אף על פי שהם זנים אותה. (35) מפני הבושה.

יד. מי שצוה לתת לבתו כף וכף מעות לפרנסתה
לקח בהן קרקע, בין שהיה שכיב מרע בין שהיה
פריא, ומת, והרי המעות ביד השליש³⁶, ואמרה
הבת: תנו אותם לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן
- אם היתה גדולה ונשאת - הרשות בידה³⁷, ואם
עדין מארסת היא - יעשה שלישי מה שהשליש
בידו³⁸, ואם עדין קטנה היא - אפילו נשאת, אין
שומעין לה³⁹, אלא יעשה שלישי כמו שצוה האב⁴⁰.

(36) אדם שלישי הנאמן על שני הצדדים. (37) "שאף האב
לא עלה בדעתו למסון ביד שלישי אלא עד שתינשא
שמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות". (38) יקנה השדה,
ואין שומעים לה, שמצוה לקיים דברי המת בין אם המצוה
שכיב מרע ובין אם הוא בריא. (39) "אין מעשה קטנה
כלום". (40) ליקח בהן קרקע. כי לטובתה נתכוון שלא
יוציא בעלה המעות ויפסיד. ואפילו אומרת: נאמן בעלי עלי
שלא יעכבן לעצמו, תנו אותן לו, והוא יקנה לי שדה כאשר
ארצה, - אין שומעין לה.

והבא לפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא מזבורת
ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

(15) שלא נטלה מן הנכסים כלום.

ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת
טורפת מן הלקוחות פרנסתה¹⁶, בדרך שטורפים כל
פעלי חובות מן הלקוחות¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות
הלואה.

(16) ובשבועה. (17) הואיל ופרנסה דבר קצוב הוא, היה
להם להזיזוה שלא לקנות קרקעות שהם כסכום פרנסתה
(אבל מזונות האשה והבנות הואיל ואין להם קצבה אין
מוציאים להם מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם).

ח. מי שהשיא בנות גדולות ונשארו קטנות ומת
בלא בן - אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך
חולקות הנכסים, אלא חולקות כלן בשוה¹⁸.

(18) כי לא תוקנה פרנסה לבנות אלא כשיש שם בנים,
שהבנות אינן יורשות כלום. אבל בשעה שיורשות - כולן
שוות.

ט. מי שמת והניח שתי בנות ובן, וקדמה ראשונה
ונטלה עשור נכסים¹⁹, ולא הספיקה השנית לגבות
עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים לשתייהן²⁰ - אין
השניה נוטלת עשור, אלא חולקות בשוה²¹, וזכתה
הראשונה בעשור שלה.

(19) כדינה, שהרי הבן יורש הכול. (20) ושתייהן יורשות
בשווה. (21) ואין אומרים תיטול השנייה עשור נכסים
תחילה כמו שנטלה ראשונה ואחרי כן יחלקו אלא ראשונה
זכתה, ובת על הבת אין לה עשור נכסים שהרי שתייהן שוות
בירושה.

י. מי שצוה בשעת מיתה: אל תפרנסו בנותי מנכסי
- שומעים לו, שאין זה מתנאי כתובה²².

(22) אלא חוב על היתומים, ולפיכך אם ציווה האב שלא
לפרנסן אין עליהם חוב כלל.

יא. מי שמת והניח אלמנה ובת - כבר בארנו
שמזונות האלמנה קודמין למזונות הבת. וכן אם
נשאת הבת - אינה נוטלת עשור נכסים מפני מזונות
האלמנה²³. ואפילו מתה הבת אחר שנשאת - אין
הבעל יורש פרנסה הראויה לה²⁴; שהרי
הנכסים כלן בחזקת האלמנה שתהא נזונה מהן.

(23) נלמד מדין מזונות הנ"ל, שאם במזונותיה שהן מתנאי
כתובה אמרו כן, קל וחומר לעשור נכסים שאינו אלא תקנת
חכמים. וטעם הדבר: מפני שהאלמנה היא בעלת חוב של
האב ואילו הבת היא בעלת חוב של האחים. (24) ואין
אומרים איש נכרי הוא זה, ואינו יורש של אב אלא של
אשתו, ויש לו דין לוקח, ואין מוציאים למזון האלמנה
מנכסים משועבדים, אלא לטובת האשה, עשאוהו כיורש.
ומיורש מוציאים למזון האלמנה.

פרק אחד ועשרים

17 יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי זמה¹⁷. וכן
18 כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו, ומוזגת
19 לו את הכוס¹⁸, ומצעת לו את המטה¹⁹, ועומדת
20 ומשמשות בפניו בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי
21 או תטל מלפניו וכיוצא בדברים אלו. אבל אינה
22 עומדת ומשמשות בפני אביה או בפני בנו²⁰.

15 בכת"י התימנים: "והמדיר", והוא מקושר לסוף ה"ב.
והלכה הבאה, מתחילה: וכן כל אשה וכו'. (16) שאסר
הנאתו עליה אם תעשה מלאכה, אבל אם אמר: הריני אוסר
עליך לעשות מלאכה, אין בדבריו כלום, וכמבואר בבאורנו
לעיל פ"ב הכ"ד. ואפילו לא אסר עליה לשחק בכלבים,
שאין חשש שתבוא לידי שעמום - יש חשש שתבוא לידי
זימה. (17) משנה בכתובות נט, ב. וכרבי אליעזר (שם,
סא:). ראה למעלה הערה יב. (18) שם סא, א. מוזגת -
יוצקת. (19) פורסת סדין ולבדין, דבר שאינו טורח כדי
שתחבב עליו (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה (כתובות
פ"ה מ"ו) אומר: "שאלו הענינים אינו מותר לו לאדם
שישתמש לו אלא מאשתו, לפי... שאין משתמשים באשה
ואין הפרש בין שפחה או זולתה, בין גדולה בין קטנה".
ושני הטעמים מובאים ב"ירושלמי" שם. (20) כתובות סא,
ב.

ד. ומלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה. ואפילו
היו לה כמה שפחות - אין עושים מלאכות אלו
לבעל אלא אשתו²¹.

21 כבר ביאר רבינו בפירושו למשנה הנ"ל, שאין
משתמשים באשה אלא באשתו. ורש"י בכתובות סא, א
מפרש: "חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל"
כדי שתתחבב עליו.

ה. יש מלאכות אחרות שהאשה עושה לבעלה בזמן
שהן עניים, ואלו הן: אופה הפת בתנור²². ועזרא
תקן, שתהיה אשה משפמת ואופה, כדי שתהיה
הפת מצויה לעניים²³. ומבטלת את התבשילין.
ומכבשת את הבגדים. ומניקה את פנה²⁴. ונותנת תבן
לפני בהמתו, אבל לא לפני בקרו²⁵. ומטחנת. כיצד
מטחנת? יושבת ברחים²⁶ ומשמרת²⁷ הקמח, ואינה
טוחנת²⁸. או מחמרת אחר הבהמה²⁹, כדי שלא
יבטלו הרחים. ואם היה דרך לטחון ברחים של יד
- טוחנת³⁰.

22 אבל לא באלפס או על גבי גחלים, שאין זה מנהג
העולם (מעשה רוקח'). (23) בבא-קמא פב, א.
24 כתובות נט, ב. (25) שם, סא, ב. וכגירסת ספרי ספרד,
וכן הוא בר"ף שם. והטעם בזה הוא: לפי שבהמה מיוחדת
לו לרכיבה, ולכן נותנת היא תבן לפניו, שזהו לצורך גופו
של הבעל, אבל לפני בקרו העומד לחרוש שאינו לצורך
גופו של הבעל - אינה נותנת תבן (שיטה מקובצת' שם).
26 בבית הטחנה. (27) מנפה. ולדעת ה"טור" (אה"ע סי'
ס) הכוונה לשמירה ממש. (28) אין היא בעצמה טוחנת

1 כולל דיני מציאת האשה ומעשה ידיה, מלאכות שעושה
לבעלה, המדיר אשתו שלא תעשה מלאכה, השימוש
שהאשה עושה בעצמה לבעלה, מלאכות שהגדה עושה
לבעלה, האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה, אשה
שמנעה עצמה מכל המלאכות, דיני מינקת וחיובי הנקה,
התובעת בנה או בתה עמה אחרי שגמלתו.

2 א. מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה². ומה היא
3 עושה לו? הכל כמנהג המדינה³. מקום שדרפן
4 לארג - אורגת, לרקם⁴ - רוקמת, לטוות צמר או
5 פשתים - טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות
6 כל המלאכות האלו - אינו כופה אלא לטוות⁵ הצמר
7 בלבד⁶, שהפשתן מדיק את הפה ואת השפתיים⁷.
8 והטויה היא המלאכה המיוחדת לנשים⁸, שנאמר:
9 וכל אשה חכמת לב בדיה טו.

2 משנה, כתובות סה, ב. מציאה - משום איבה, שהרי
בעלה נותן לה מזונות, ואם תעכב מציאתה לעצמה יבואו
לידי קטטה (כתובות צו. ובבא-מציעא יב:). וב"ירושלמי"
(כתובות פ"ו ה"א) אמרו: "שלא תהא מברחת משל בעלה,
ואומרת מציאה מצאתי". מעשה ידיה - תחת מזונותיה
(כתובות נח:), וכמבואר לעיל פ"ב ה"ד. (3) תוספתא
כתובות פ"ה ה"ג. (4) תפירת צורות שונות על האריג
בחוטים צבעוניים לשם נוי וקישוט. (5) ראה להלן הערה
ז. (6) תוספתא, שם. (7) כתובות סא, ב: "מסריח את הפה
ומשרבט את השפתיים", משרבט - פושטן כמין שרביט עד
שנעשות גדולות ע"י שצריכה לשרות החוט תמיד ברוק
(רש"י שם). (8) ולפיכך אינו כופה אלא על הטויה, אבל
לא על האריגה והרקמה, אע"פ שהן מלאכות חשובות
וקלות (מעשה רוקח'). [וכן אמרו ביומא סו, ב: "אין חכמה
לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בדיה
טו". וכן נראה במשנה (כתובות סד:)] שאמרו: "ומה היא
עושה לו, משקל חמשה סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה
סלעים בגליל. או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהן
עשרים סלעים בגליל" - הרי שכל המדובר בטוויית
החוטים]. ורבינו השמיט שיעורים אלו, מפני שסובר שאין
קצבה זו בכל המקומות אלא הכל כמנהג המדינה (מגיד-
משנה).

10 ב. דחקרה⁹ עצמה ועשתה יותר מן הראוי לה -
11 המותר לבעלה¹⁰. היה לו¹¹ ממון הרבה, אפילו היה
12 לה¹² כמה שפחות - אינה יושבת לבעלה בלא
13 מלאכה, שהבטלה מביאה לידי זמה¹³. אבל אין
14 כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כלו, אלא לפי
15 רב הממון ממעטת במלאכה¹⁴.

9 התאמצה. (10) כתובות סו, א. (11) ובכת"י התימנים:
"לה". (12) ובכת"י התימנים: "היו להם". (13) משנה
בכתובות נט, ב. כרבי אליעזר, והלכה כמותו (שם סא:).
זמה - פריצות, זנות. (14) שם, וכמבואר בסמוך ה"ו.

16 ג. המדיר¹⁵ את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל¹⁶ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(39) [ב'ירושלמי' (כתובות פ"ט ה"ד) לא מפורש ששברה בעת מלאכה ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כט). ונראה שכוונת רבינו היא שהשבירה היתה בלי כוונה, ועי' משנה-למלך]. (40) "ירושלמי' כתובות, שם.

י. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשות - פופין אותה⁴¹ ועושה, אפלו בשוט⁴². טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות - מושיבין אשה ביניהן⁴³ או שכנים. ודבר זה כפי מה שיראה הדין שאפשר בדבר.

(41) ואפילו אומרת: "איני ניזונת ואיני עושה" שאין כופים אותה לעשות, כמבואר לעיל פי"ב ה"ד, אינה פטורה אלא מטוויית הצמר, אבל שאר מלאכות שאשה עושה לבעלה לצרכי הבית חייבת בהן, כמו שכתב 'מגיד משנה' לעיל שם (כסף-משנה כאן). ואין דנים אותה כמורדת (למעלה פי"ד ה"ח) שאינה נקראת מורדת אלא אם מרדה מתשמיש (כתובות סג:). ראה למעלה פט"ו ה"ז. וכן כתב הר"ן ברי"ף (כתובות סג:). בשם גאון. והראב"ד כותב: "מעולם לא שמעתי ייסור שוטים לנשים". (43) ואף-על-פי שאשה פסולה לעדות - האמינו כאן לאשה משום שלום בית, ומטעם זה לא חייבוה להשבע ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כח).

יא. האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה - פוחתין לה ממצושה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפין לחלב⁴⁴. פסקו לה מזונות הראויות לה⁴⁵, והרי היא מתאנה לאכל יותר או לאכל מאכלות אחרות מפני חלי התאנה שיש לה בבטנה - הרי זו אוכלת משלה⁴⁶ כל מה שתירצה. ואין הפעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכלים רעים - ימות הנולד⁴⁷, מפני שצער גופה קודם⁴⁸.

(44) כתובות סד, ב. ודף סה, ב. (45) [ראה למעלה פי"ב ה"י שפוסקים לאשה מזונות כלאדם בינוני, ולא כלחולה וגרגרן]. (46) כן מפרש רבינו מה שאמרו בברייתא (כתובות ס:): "פסקה קמעא אוכלת הרבה - משלה", ועיי"ש ברש"י ולהלן בדברי רבינו בהלכה יב. (47) בברייתא שם, מפורש להיפך: "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב". ואולי היתה לרבינו נוסחא אחרת שם. (48) כן אמר רבי יוסי בנדרים פ, ב - במעין של בני העיר שאינו מספיק לכביסת בני העיר וגם לשתייה לבני עיר אחרת, שכביסתם של בני העיר קודמת לשתייתם של בני העיר האחרת, שצער גופם קודם לחיי אחרים ('בית שמואל' סי' פ ס"ק טו).

יב. ילדה תאומים - אין פופין אותה להניק שניהם, אלא מניקה אחד ושוכר הפעל מניקה לשני⁴⁹. הרי שרצתה האשה להניק בן חברתה עם בנה - הפעל מעכב, ואינו מניחה אלא להניק בנו בלבד⁵⁰.

(49) "ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ו. (50) שם, מדקדוק לשון

בריחיים גדולים במקום בהמה - שזה טורח גדול, אלא "מטחנת" מכינה צרכי טחינה. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ואצה בטוחנת". (29) מנהיגה את הבהמה המסובבת את הריחיים. (30) כתובות נט, ב.

ו. במה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה לו שפחה אחת או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה לו שפחה אחת או שהיה לו קמחן כדי לקנות ממנו שפחה אחת³¹ - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מככסת³², ולא נותנת תבן לפני בהמתה³³. הכניסה לו שתי שפחות או נכסים הראויין לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת, ואינה מניקה את בנה³⁴, אלא נותנת אותו לשפחה להניק.

(31) שם, סא, א: "אחד שהכניסה לו משלה, ואחד שמצאה לו משלו" - לפי גירסת הרי"ף, וגרסתנו: "ואחד שמצממה לו משלה", וראה ב'תוספות' שם. (32) שם נט, ב. (33) ובר"ן לנדרים פא, ב מבואר שאינה פטורה מנתינת תבן עד שיהיו לה ארבע שפחות, וכן ברא"ש שם. (34) כתובות, שם.

ז. נמצאו כל המלאכות שכל אשה³⁵ עושה אותן לבעלה - חמש מלאכות: טווה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת את הפוס, ומצעת את המטה, ועומדת ומשמששת בפניו. והמלאכות שמקצת הנשים עושות אותן ומקצתן אינן עושות³⁶ - שש מלאכות: מטחנת, ומבשלת, ואופה, ומככסת, ומניקה, ונותנת תבן לפני בהמתו.

(35) בין עניה בין עשירה. (36) כשיש להן שפחה.

ח. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה - נדה עושה לבעלה. חוץ ממזיגת הפוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו³⁷. גזרה משום הרהור שמא יבא לבעל. לפיכך מצעת מטתו פשהיא נדה שלא בפניו ומוזגת את הפוס ואינה נותנת אותו בידו פדרפה תמיד אלא מנחת אותו על הארץ או על הפלי או על השלחן והוא נוטלו³⁸.

(37) כתובות סא, א. כי אלו הם דברים של קירוב וחבה. ההוצאת פניו - אפילו הוא רוחץ והיא יוצקת המים שאינה נוגעת בגופו, כי נגיעת גופו אפילו בלא רחיצת פניו אסורה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"א ה"ח (והשווה שם ה"ט). ודברים אלו אסורים אפילו בעת ספירת שבעה ימים נקיים, כמבואר שם (מגיד-משנה). (38) כתובות, שם.

ט. האשה ששברה פלים בעת שעשתה מלאכותיה³⁹ בתוך ביתה - פטורה. ואין זה מן הדין, אלא תקנה. שאם אין אתה אומר בן - אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרב המלאכות, ונמצאת קטטה ביניהם⁴⁰.

וכופין על הצדקה, כך זו שהיא עשירה בחלב שבדדיה, כופים אותה להניק את בנה משום צדקה (בני אהובה).

המשנה "ומניקה את בנה", בנה - ולא שנים, בנה - ולא בן חברתה.

יז. הגרשה אין לה מזונות⁶⁰ אף-על-פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה ודברים שהקטן צריך להן מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה⁶¹. אבל המעברת - אין לה כלום⁶². שלמו חדשיו⁶³ וגמלתו, אם רצתה המגרשת שיהיה בנה אצל - אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות⁶⁴, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש שנים, יש לאב לומר: אם הוא אצלי - אתן לו מזונות, ואם הוא אצל אמו - לא אתן לו מזונות⁶⁵. והבת אצל אמה לעולם⁶⁶, ואפלו לאחר שש.

יג. נדרה שלא להניק את בנה - כופה אותה⁵¹ ומניקתו עד שיהיה בן ארבעה ועשרים חדש⁵², אחד הזכר ואחד הנקבה. היא אומרת: אני אניק את בני, והוא אינו רוצה שתניק אשתו כדי שלא תתנול - אף-על-פי שיש לה כמה שפחות, שומעין לה; שצער הוא לה לפרש מבנה⁵³.

(51) שהיא משועבדת להניק, ואין הנדר חל כלל (כתובות נט:). (52) שהוא סוף זמן ההנקה (שם ס.). (53) שם סא, א. ולפי זה, אפילו אם בעלה יתן לה תינוק אחר להניק (שאר לה צער חלב) ג"כ שומעים לה משום צער פרישותה מבנה ('בית שמואל' אהע"ז סי' פב, ס"ב). ורש"י פירש: החלב רב בדדיה ומצער.

יד. היתה עניה שהיא חייבת להניק את בנה, והרי הוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו⁵⁴, אף-על-פי שאין לו שפחות, אם לא רצתה להניק - שזכר מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה עם בעלה, ואינה יורדת⁵⁵.

(54) כגון שיש לו נכסים הראויים לקנות מהם שתי שפחות, כמבואר לעיל ה"ו. (55) כתובות סא, א. שנאמר (בראשית ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי - לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה".

טו. היא אומרת: ראוי הוא לשכר או לקנות שפחה, והוא אומר אינו ראוי - עליה להביא ראיה, ואין כאן מקום לשבועה⁵⁶.

(56) לומר לו השבע שבועת היסת ותפטר, שהוא אינו חייב לה כלום, אלא היא משועבדת להניק את בנה, וכל שהיא רוצה להפקיע עצמה משעבודה - עליה להביא ראיה (מגיד-משנה).

טז. האשה שנתגרשה - אין כופין אותה להניק⁵⁷. אלא: אם רצתה - נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצתה - נותנת לו את בנה והוא מטפל בו. כמה דברים אמורים? שלא הניקה אותו עד שהפירה; אבל אם הפירה, ואפלו הוא סומא - אין מפרישין אותו מאמו, מפני סכנת הולד⁵⁸, אלא כופין אותה ומניקה אותו בשכר עד ארבעה ועשרים חדש⁵⁹.

(57) שאינה משועבדת לו יותר (כתובות נט:). (58) אע"פ שאינו מכירה בראיה, מכירה בטעם ובריח (שם ס.), ואינו רוצה לינוק מאשה אחרת. ולא נתן רבינו שיעור לזמן ההכרה, שאין כל התינוקות שוים בזה, אלא כל אחד לפי חריפותו, וכמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם): שמואל אמר מכיר אני את מילדתי, שהבחנתי בה בצאתי מרחם אמי, ומאז אני מכירה. (59) "ואם אין לו, כופים אותה ומניקתו" (אהע"ז סי' פב ס"ה). והטעם, שהרי גם אשה חייבת במצות צדקה, וכשם שעשירה חייבת לזון את בנה מחמת צדקה,

(60) כתובות טו, ב. (61) שחייב הוא במזונות בניו עד שיהיו בני שש, כמבואר למעלה יב, יד. (62) ולכשתלד, יתן לה בעלה שכר הנקה. ואם רצתה, נותנת לו בנו והולכת לה. (63) כ"ד חדשי ההנקה. (64) כתובות סה, ב. שעד גיל זה הוא כרוך אחרי אמו וצריך לה, וכן אמרו (עירובין פב:): "בן שש בצוות אמו נוה לו". והראב"ד חולק: "אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהא בן שש, והלא הוא חייב לחנכו בתורה בן ארבע ובן חמש ואין יחנכנו והוא גדל בין הנשים". אולם רבינו בהלכות תלמוד תורה (ב, ב) כותב: "מכניסים את התינוקות להתלמד כבן שש... ופחות מכן שש אין מכניסים אותו". ואם כונת הראב"ד למה שאמרו (סוכה מב): "קטן היודע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע", ומבואר ג"כ בהל' תלמוד תורה (א, ו) שמלמדו פסוקים בודדים, דבר זה יכול הוא לחנכו אצל אמו כשיבוא אצלו לפעמים (מגיד-משנה). (65) שמאז והלאה, עליו לחנכו וללמדו תורה. (66) כתובות קב, ב. שהיא צריכה לאמה לטפל בה בגידוליה ובתמרוקי הבנות, שאין האב מצוי בהם, וגם פטורה מתלמוד תורה, כמבואר בהל' תלמוד תורה (א, יג), ולפיכך טובת הבת להתגדל אצל אמה ('פרישה', אהע"ז סי' פב ס"ח). והשווה פירוש המשנה (כתובות פ"ב מ"א): "לה הבחירה בבת - ולא בבחירה בבן".

יח. כיצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו⁶⁷ וזנין אותה⁶⁸ והיא אצל אמה⁶⁹. ואפלו נשאת האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב. ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי פתחה והיא אצל אמה. ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתו, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בידה. ונותנת אותן לאביה⁷⁰, או משלכת אותן לקהל - אם אין להן אב - והן מטפלין⁷¹ בהן.

(67) בתורת צדקה. כמבואר לעיל (פ"ב, ה"ט). (68) עד שתבגר, כמבואר למעלה פ"ב ה"ט. (69) כתובות קב, ב. "ואם נראה לבית-דין שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכוף שתשב עמה" (שו"ע אהע"ז סי' פב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברשות בעלה יירשנה", וכאן עוסק רבינו בסתם חצר שאינה שלה ולא שלו. ולפיכך סתמה - ללון, עד שיתייחד עמה לשם נישואין.

- ג. וכן אם הייתה בוגרת⁹ או יתומה או אלמנה¹⁰, והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו, ומתה בדרך - אין הפעל יורש אותה¹¹.

9) שאין לאביה רשות בה. (10) אע"פ שהיא קטנה, כל שנתאלמנה משנשאת אין לאביה רשות בה, כמבואר למעלה (פ"ג, הי"ב). (11) אע"פ שנתארסה אין בעלה יורשה, כמבואר בכתובות נג, א. ואם בעלה או שלוחיו עמה בדרך לבית בעלה, נעשית ברשותו לענין ירושה אע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה. והשווה הל' נדרים (פי"א, הכ"ב).

- ד. הנושא אשה שהיא אסורה ל¹² - הואיל ויש לו ביה קדושין¹³, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁴. וכן הנושא את הקטנה¹⁵, אף-על-פי שאין קדושה קדושין גמורים¹⁶, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁷. אבל הפקח שנושא חרשת, אם מתה - לא יירשנה. והחרש שנושא פקחת ומתה - יירשנה¹⁸; שהרי היא בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממונה¹⁹.

12) איסור לאו או איסור עשה, וכן ה'שניות' המנויות למעלה (פ"א, ה"ו). (13) בכל אלה קידושין תופסין, כמבואר למעלה (פ"ד ה"ד), פרט לעריות שחייב על ביאתן עונש כרת שאין קידושין תופסין בהן, כמבואר שם הי"ב. (14) תוספתא יבמות פ"ב. (15) יתומה או שיצאת מרשות אביה, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ז). (16) מן התורה, אלא מדברי סופרים, ויכולה למאן ויוצאה בלא גט, כמבואר שם ה"ח. (17) יבמות קח, א. אבל "הנושא את הקטנה שאינה צריכה מיאון (כגון שהיא פחותה מבת שש, ראה למעלה פ"ד, ה"ז) אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אישות" (לשון רבינו בהל' נחלות פ"א ה"י). (18) כשם שאין לה כתובה (למעלה פ"א ה"ד), כך אינו יורשה. והיא אינה בת דעת שתוכל לזכותו בנכסיה. חרש וחרשת - מפורשים למעלה (פ"ב הכ"ו). (19) ולפעמים יש לה כתובה ממנו, כגון שהשיאה בית-דין, כמבואר למעלה (פי"א ה"ו). ומקור הדברים ב'ירושלמי' כתובות (פ"א ה"ב).

- ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה²⁰, ונשאת שלא לדעת אביה, בין בפניו²¹ בין שלא בפניו²² - יכול האב למחות, כמו שבארנו²³. ואפילו שתיק האב, אם מתה - אין הפעל יורשה²⁴, אלא אם כן רצה האב בנשואיה²⁵.

20) שלא הודיעתו. (21) שהוא כאן. (22) שהלך לעיר רחוקה. (23) לעיל פ"ג, הי"ג. (24) שאין שתיקתו מוכיחה כלום, כי כועס הוא עליה ושתיק (קידושין מה:). (25) בחייה, שהסכים להם בפירוש. והשווה הל' תרומות (פ"ח, הט"ז).

- ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה ובקשה מבעלה

ס"ז). (70) או ליורשי האב, כמבואר ביבמות מב, ב. (71) שאין חיוב לאשה לגדל בניה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'מעשה רוקח' מחוייבת היא לפרנס בניה משום צדקה, כי גם האשה חייבת בצדקה (ראה קידושין ח:), אלא הואיל ורוצה להנשא, והדבר ידוע שאנשים ימנעו מלישאנה מכת משא הבן, ואפילו היא עשירה אין אדם נוטה לגדל בנים אחרים, לפיכך היא רוצה למסרו לאביו או להשליכו לקהל, אבל זה ודאי שהיא חייבת בהחזקתו, כפי עשרה וממונה.

פרק שנים ועשרים

1) ביאר בו רבינו דין ירושת הבעל בנכסי אשתו ואשה האסורה לו, וקטנה וחרשת לענין זה, דיני נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל לענין מכירת האיש, ומכירת האשה ושומרת-יבם, כתובת יבמה, מתנה לאשה על מנת שלא יאכל הבעל פירות, מוכרת כתובתה בטובת הנאה, כפל שמשלם הגנב עבור ולד בהמת מלוג. החובל באשתו, נזק וצער ובושת למי. פקדונות מנשים, עבדים, קטנים.

- א. הפעל קודם לכל אדם בירשת אשתו². ומאימתי יזכה בירשתה? משתצא מרשות האב, ואף-על-פי שעדיין לא נכנסה לחפה³. הואיל ונעשית ברשות בעלה - יירשנה⁴.

2) כן כתב רבינו למעלה פי"ב ה"ג, ובפ"א מהל' נחלות ה"ח. וראה יבמות פט, ב. ובבא-בבא קנח, א. (3) היא ההבאה לביתו והיחוד עמה (למעלה פי"א ה"א).

- ב. כיצד? האשה שנתארסה, ומסרה אביה לבעלה או לשלוחיו בעלה, או מסרה שלוחי האב לבעלה או לשלוחיו, ומתה בדרך קדם שתפנס לחפה - אף-על-פי ששתפתה⁵ עדין בבית אביה, בעלה יורשה⁶. וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הפעל, ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתייחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי זה יירשנה בעלה⁷. אבל אם עדין האב עם הפעל להוליכה לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הפעל או עם הפעל, אפילו נכנס הפעל עמה לחצר ללון בדרך שלגין עובדי דרכים בפנדק אחד - הואיל והאב או שלוחיו עמה, ועדין לא נתייחד עמה לשם נשואין, אם מתה - יירשנה אביה⁸, אף-על-פי ששתפתה בבית בעלה⁹.

4) שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרה להם. (5) מטלטלין שייחד אביה לגדוניה. (6) כתובות מח, ב. (7) שמשנתייחדה עמו לשם נישואין, הרי היא ברשות בעלה. (8) שם. ובתלמוד שם הגדיר, כל שהחצר היא שלו, סתם כניסתו עמה היא לשם נישואין, וכל שהחצר היא שלה, סתם כניסתה היא ללון, אם לא שפירשו שהיא לשם נישואין. ורבינו השמיט כל זה מפני שנמשך אחרי הרי"ף, שלא ירד לחלק בזה. ובוודאי כל שנכנסה לחצר שלו ונתייחדה עמו אפילו בסתם הרי היא כנשואה, וזה נכלל במה שכתב למעלה (ה"א): "הואיל ונעשית

29 מהיום ולקשארצה⁴³, שהרי לא קנה קנין גמור עד
30 שתרכה - אין הפעל אוכל פרות אותה המתנה, ואם
31 מתה - אינו יורשה⁴⁴.

(38 קרבת משפחה. (39 נתכוונה להברית נכסיה מבעלה, שלא יזכה בהם ובפירותיהם. (40 פ"ו הי"ב, "שזו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להברית מבעלה שלא יירשנה, וכשתהיה צריכה להם יחזרו לה". וכביאור התלמוד (כתובות עט.) אין אדם עוזב את עצמו ונותן ממנו לאחרים. (41 והרי הם כנכסים שאינם ידועים לבעל, שהרי סבור היה שהמתנה גמורה, ועל-מנת שאין לה נכסים נשאה (שם וברש"י). (42 הואיל ויש לו שטר מתנה, הוא קודם לכל. ואם היתה כותבת לו רק מקצת נכסיה, היה המקבל זוכה בהם מיד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה - אין המתנה חוזרת. כי הואיל ושיירה לעצמה מקצת נכסים, גמרה להקנות נכסיה בלב שלם (שם). (43 אם ארצה, ואומר אח"כ: הן. ויש כאן הברחה מבעלה, שאם יבוא לזכות, תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע, ואם המקבל יבוא להחזיק, תאמר אני רוצה (שם, וברש"י). (44 שם: "עשאוהו כנכסים שאינם ידועים לבעל", שלא סמכה דעתו עליהם.

32 י. שומרת יבם⁴⁵ יש לה⁴⁶ למכור ולתן במתנה נכסים
33 שנפלו לה כשהיא שומרת יבם⁴⁷. ואין ליתבם פרות,
34 אפילו בנכסי צאן ברזל⁴⁸ שהכניסה לאחיו, עד
35 שיקנס. מתה כשהיא שומרת יבם⁴⁹ - יורשיה מאביה
36 יורשין בנכסי מלוג שלה⁵⁰ וחצי נכסי צאן ברזל⁵¹,
37 ויורשי הפעל יורשים כתבתה⁵² וחצי נכסי צאן
38 ברזל⁵³. ויורשי הפעל חזבין בקבורתה⁵⁴.

(45 שבעלה מת בלא בנים, והיא ממתנת ליבם שייבמה, או שיחלוץ לה. (46 יכולה. (47 אע"פ שארסה שנפלו לה נכסים אינה מוכרתם לכתחילה, מפני שסתם ארוסה לנישואין עומדת, אבל שומרת יבם, עומדת לחליצה כמו לייבום, ולפיכך עצמאית היא בנכסיה ('תוספות' כתובות עח.). (48 ואין צורך לומר שאין לו כלום בפירות נכסי מלוג שהכניסה לאחיו, שהם עומדים לרשותה לגמרי שאם מתה, יורשי אביה יורשים אותה, כמבואר לפנינו. (49 והיבם רוצה ליורשה, מכיון שהיתה זקוקה לו, הרי היא כנשואתו. וגם יורשי אביה באים בטענה, הואיל וזיקה זר, אינה אלא כספק נשואה (שהרי אפשר שהיתה חולצת) ושמא אינה נשואה, הרי הם יורשיה החוקיים (יבמות לח:). (50 שהם ברשותה המוחלטת, שאם פחתו - פחתו לה, ואם הוסיפו - הוסיפו לה, ויוצאים עמה כשהיא יוצאת מבעלה, כמבואר לעיל (פט"ז ה"א). (51 מספק, שמא אינה כנשואה. (52 עיקר ותוספת, שהם בחזקת הבעל, ועלינו להעמיד ממון בחזקתו. (53 מספק, שמא היא כנשואה, הרי הם בחזקת הבעל שאם פחתו - פחתו לו, והוא אחראי להם, ושמא אינה כנשואה, הרי הם בחזקת יורשי האשה שהביאה נכסים אלו מבית אביה, ו"הואיל והללו באים לירש והללו באים לירש - יחלוץ" (כתובות פ: ובבא-בתרא קנח:). והשווה ה"ל נחלות (פ"ג, ה"ט. ופ"ה ה"ו).

1 שיערשנה ותצא בלא כתבה, כדי שלא יירשנה - אין
2 שומעין לה. ואפילו אמרה: אני שונאה אותו ואיני
3 רוצה לעמד עמו - אין שומעין לה. ואין דנין אותה
4 בדין מורדת²⁶. ודין יפה הוא זה²⁷.

(26 המבואר למעלה פ"ד ה"ח, שכופין אותה לגרשה מיד. (27 שלא נתכוונה זו אלא להברית נכסיה מבעליה (רי"ף כתובות פ"ה). וכן אם נתן עניו לגרשה, ועדיין לא גירשה - יורשה (אה"ע ס' צ ס"ה).

5 ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל²⁸ בין
6 נכסי מלוג²⁹ - הפעל אוכל כל פירותיהן בחייה. ואם
7 מתה בחיי בעלה - יורש בעלה הכל. לפיכך, אם
8 מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת, אף-על-פי
9 שאותן הנכסים נפלו לה קדם שתתארס³⁰ - הפעל
10 מוציא הפירות מיד הלקוחות³¹ כל ימי חייה, אבל
11 לא גוף הקרקע; שאין לו פלוג בגוף נכסי מלוג עד
12 שתמות³². מתה בחייו - מוציא הגוף מיד הלקוחות
13 בלא דמים³³. ואם הדמים שלקחה מיד הלקוחות
14 קיימין בעצמן - מחזירין ללקוחות, ואינו יכול לומר:
15 שפא מציאה הן³⁴.

(28 שקיבל הבעל אחריות הנכסים עליו. (29 שלא קיבל עליו אחריותם, ואם פחתו פחתו לה, כמבואר למעלה (פט"ז ה"א). (30 ובזכותה נפלו, שעדיין לא זכה בה. (31 כתובות עח, ב. שהפירות משועבדים לו ואינה זכאית למכרם. (32 ואם ימות הבעל בחייה, זכו הלקוחות בכל. (33 שעשאוהו חכמים כלוקח, והרי הוא לוקח ראשון (שם נ. וברש"י). ולענין מכירתה בנכסי צאן ברזל, ראה לקמן הלכה טו. (34 רי"ף כתובות פ"ד. וכתב רבינו אפרים, שאם מכרה ברשות בעלה מכירתה קיימת, ואם הלוקח רוצה יכול הוא להחרים את הבעל אם לא הערים במכירה זו, ושמא הכל היה לדעתו ולהנאתו, להפסיד את הלוקח (מגיד-משנה).

16 ח. במה דברים אמורים? בנכסים הידועין לפעל³⁵;
17 אבל אם נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע
18 בהן הפעל, ומכרה אותן - מכרה קיים³⁶. וכן ארוסה
19 שמכרה קדם הנשואין - מכרה קיים³⁷; שאין לפעל
20 בנכסי ארוסתו פלוג כמו עד שיקנס.

(35 שעל מנת כן נשאה, שהיה מצפה שיפלו לה לירושה. (36 כתובות עח, ב. (37 שם.

21 ט. האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין קרוב³⁸ בין
22 רחוק, קדם שתנשא³⁹ - אף-על-פי שאם נתגרשה
23 או נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות
24 מתנה⁴⁰, אין הפעל אוכל פירותיהן, ואם מתה בחייו
25 - אינו יורשן; שהרי נתנה אותן קדם שתנשא⁴¹.
26 ובשתמות בחיי בעלה, יקנה מקבל המתנה מתנתו
27 קנין גמור⁴². ולא עוד, אלא אפילו נתנה מקצת
28 נכסיה או פלוג קדם נשואיה, וכתבה למקבל: קנה

- 54) שהרי תיקנו קבורתה תחת כתובתה (כתובות מז:), והואיל ויורשי הבעל יורשים כתובתה - העיקר והתוספת - עליהם לקברה (שם פא.).
- 1 יא. שומרת יבם - בתתנה על כל נכסי בעלה⁵⁵.
 2 לפיכך אין היבם יכול למכור נכסי אחיו, בין קדם
 3 יבום בין אחר יבום. ואם מכר או נתן מתנה או חלק
 4 עם אחיו בנכסי המת, בין קדם יבום בין אחר יבום
 5 - לא עשה כלום; שפכר נתחייבו נכסים אלו
 6 לאלמנה לגבות מהן כתבתה⁵⁶.
- 55) הראשון, שכל נכסיו אחראים לכתובה, והיבם אינו כותב לה כתובה. (56) כתובות פא, ב. ואפילו כתובתה מנה, והניח נכסים במאה מנה - אינו יכול למכור (שם), כדי שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלוקחות, ואפילו ישאר לה כנגד כתובה, חוששים אנו שמא יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר (תוספות' שם עמוד א, ד"ה הרוצה). אבל כל בעל אחר הכותב כתובה לאשתו ומתחייב לפרוע לה מהנכסים שקנה ושעתיד לקנות, אין אשתו מעכבתו מלמכור נכסיו, שהרי שעבודה עליו ועל כל נכסיו (רש"י שם). וראה ב'תוספות' יבמות לט, א.
- 7 יב. פנס את יבמתו והניח אחיו פרות מחברין
 8 לקרקע⁵⁷ - ימכרו, וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל
 9 פרותיהן⁵⁸.
- 57) דינם כקרקע, ואף הם משועבדים לכתובתה (משנה, שם פ: וזכיר לקיש שם פב.). (58) שאפילו הקרקע שלה ממש, הרי בעלה זוכה בפירות.
- 10 יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח
 11 מעות ומטלטלין - הכל של יבם, ומשתמש בהן כמו
 12 שירצה, ואינה יכולה לעכב. שהמטלטלין אין
 13 הכתבה נגבית מהן⁵⁹ אלא בתקנת הגאונים⁶⁰, ואין
 14 פח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו ולאסרן עליו
 15 באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.
- 59) כחכמים במשנה שם, וגם אם תפסה לאחר מות בעלה הראשון - אין התפיסה מועילה (למעלה פ"ח ה"א). (60) כמבואר למעלה (פט"ז ה"ז). ואם היה כתוב בכתובתה: "בין מקרקעות בין ממטלטלין", שאז גובה מהמטלטלין מצד הדין (כמבואר למעלה שם ה"ח) אף הם משועבדים לכתובתה ומוכרים אותם ולוקחים בדמיהם קרקע (מגיד-משנה).
- 16 יד. יבמה שלא היתה לה כתבה⁶¹, או שמחלה
 17 כתבתה - זכה בנכסי אחיו, ומוכר ונותן בחפצו.
 18 ויכשיכנס את יבמתו, יכתב לה כתבה מאה, ויהיו כל
 19 נכסיו אחראין לכתבתה, כשאר כל הנשים שיש להן
 20 כתבה⁶².
- 61) כגון שהיתה ארוסה ולא כתב לה בעלה כתובה, שאינה גובה כלום (למעלה פ"ה ה"א). (62) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (כתובות פב:).
- טו. האשה שמכרה או שנתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשתה כלום⁶³. וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג - לא עשה כלום⁶⁴.
- 63) כשנתנה לבעלה, יכול לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, ולא בלב שלם (בבא-בבא נ. וכפירוש הר"ף שם). וכשנתנה או מכרה לאחרים, ודאי שאין מעשיה כלום בלי רשות הבעל, שהרי הם שלו ובאחריותו (גיטין נה:). וראה בפ"ל מהל' מכירה ה"ג, שאם קיים הבעל מכירתה או מתנתה - הכל קיים. (64) ובטלה מכירתו לאלתר, אף-על-פי שעדיין לא הגיעה לידי גביית כתובתה מנכסי צאן ברזל (ועי' ראב"ד) - לפי שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים, לאחר מותו או בשעת גירושין כשתבוא לגבות כתובתה מידי הלוקחות (ירושלמי' יבמות פ"ז ה"א, ומגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ג). ונכסי מלוג שלה הם ואינו יכול למכרם (בבא-בבא נ. וראה בכתובות פ. בענין "בעל שמכר קרקע לפירות").
- טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל, אף-על-פי שאינו רשאי⁶⁵, אם מכר - ממכרו ממכרו⁶⁶. מכרו שניהם בנכסי מלוג - בין שלקח מן האיש תחלה ויחזר ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה ויחזר ולקח מן האיש - מכרן קיים⁶⁷.
- 65) שהרי אם יגרשנה תטלם לעצמה. (66) שאינם דומים לקרקע שאינה כלה ונפסדת ודעתה סומכת עליה, ולפיכך מקחו בטל, אבל מטלטלין שיכול לכלותם ולהפסידם לגמרי, אין דעתה סומכת עליהם כל כך, וזהו שאמרו ב'ירושלמי' (כתובות פ"ו ה"ג), שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו, ולא אמרו: לא עשה כלום (מגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ה). (67) בבא-בבא נ, א. ואין היא יכולה לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כמבואר בסמוך.
- יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה - ממכרה ומתנתה קיימין; ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג: נחת רוח עשיתי לבעלי⁶⁸. אבל כשאר נכסים - יש לה לומר.
- 68) כיון שהם שלה ממש, לא תהיה לו איבה אם לא תמכרם לו או לאחרים, ואינה יריאה מבעלה למחות בו, ואם בכל זאת מכרה לו או לאחרים ממכרה קיים (בבא-בבא שם).
- יח. כיצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן ברזל, בין קרקע בין מטלטלין, או שדה שיוחד לה בכתבתה⁶⁹, או שדה שכתב לה בכתבתה⁷⁰, או שדה שהכניס לה שום משלוח⁷¹ - לא קנה בעלה. ואף-על-פי שקנו מיד האשה פרצונה - חוזרת בכל עת שתירצה⁷². שלא נתנה ולא מכרה אלא מפני שכלום ביתה. לפיכך אין לבעל ראייה⁷³ בנכסי אשתו כלל חוץ מנכסי מלוג, כמו שבארנו⁷⁴.
- 69) לאחר נישואין ייחד לה שדה שתשמש אפותיקי ופרעון

20 **כב. וכן האשה שחבלו⁸⁹ בה אחרים - כל המעות**
21 **הראויות לתת לה⁹⁰ ילקח בהן קרקע, והפעל אוכל**
22 **פרותיהן כמו שיתבאר בהלכות חובלי⁹¹.**

(89) שהיכו אותה והזיקה. (90) כתשלומי נזקה, כגון: צער, בושת ופגם (כמבואר בכתובות סה:). (91) פ"ד הט"ו. וראה להלן הלכה כח.

23 **כג. נפלו לה עבדים, אף-על-פי שהם זקנים⁹², לא**
24 **ימכרו מפני שבח בית אביה⁹³. נפלו לה זיתים**
25 **וגפנים ולא היה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום⁹⁴**
26 **- אם עושין פדי טפולם⁹⁵ - לא ימכרו, מפני שבח**
27 **בית אביה⁹⁶; ואם לאו - הרי אלו ימכרו לעצמם,**
28 **ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות⁹⁷.**

(92) ונמצא שהקן כלה מהר. (93) כי כל זמן שהם קיימים אצלה - הרי הם לשם ולתפארת לה ולבית אביה, ולפיכך היא יכולה לעכב (כתובות עט:). (94) שאביה קנה זיתים בלא קרקע על-מנת שיהיו בקרקע המוכר, והוא יאכל פירות עד שייכשו (שם וברש"י). (95) שמכניסים דמי הוצאתם. (96) שכל עוד שלא יכשו, הרי הם לה לשבח ('ירושלמי' כתובות פ"ח ה"ו, וכן ברי"ף). (97) הואיל ואינם עושים כדי טפולם, אין להתחשב עם 'שבח בית אביה', ומוטב לקנות בהם קרקע, שהקן תשאר לרשות האשה. ואם האילנות היו בקרקע שלה והם זקנים - לא ימכרו, משום שבח בית אביה, שהרי הקרקע אינה כלה והיא תשמש לה קן (כתובות עט:).

29 **כד. נפלו לה פרות מחברין לקרקע - הרי אלו של**
30 **בעל⁹⁸; ותלושין מן הקרקע - של, וימכרו, וילקח**
31 **בהן קרקע⁹⁹, והוא אוכל פרות. אבל המגרש את**
32 **אשתו והיו לה פרות מחברין לקרקע בפשעת גרושין -**
33 **הרי אלו שלה¹⁰⁰; ואם היו תלושין - הרי אלו שלו¹⁰¹.**

(98) אע"פ שלא גדלו ברשותו, תורת 'פירות' להם ויאכלם, הואיל והקרקע קיימת לה. (99) שאם יאכלם, הרי הקרן כלה, ומה ישאר לאשה? (כתובות עט:). (100) הואיל ולא תשלם בעודה תחתיו, לא זכה בהם. (101) שם, שמשתלשם זכה בהם מדין פירות נכסי מלוג.

34 **כה. עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג - הפעל**
35 **חיב במזונות שלהן ויכל צרכיהם¹⁰², והן עושין לו,**
36 **והוא אוכל פרותיהם. לפיכך: ולד שפחת מלוג -**
37 **לפעל¹⁰³, ולד בהמת מלוג - לפעל. ואם גרשה,**
38 **ורצתה האשה לתן דמים ולטל ולד השפחה מפני**
39 **שבח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁴.**

(102) יבמות סו, א: "שעל מנת כן הכניס אותם, שאם לא יזון אותם, ימותו ויברחו - והרי אינו חייב באחריותם" (לשון רבינו, פ"ט מהל' עבדים ה"ז). (103) מדין פירות. (104) כתובות עט, ב.

40 **כו. הכניסה לו שני פלים או שתי שפחות בתורת**
41 **נכסי צאן ברזל, ושמו אותן עליו באגלף זזו,**

לגביית כתובתה. (70) שהכניסה לו שדה נדוניה, ושמוה ורשמוה בכתובתה. (71) כנגד נדוניהה הכניס לה שדה משלו ורשמה בכתובתה, כמבואר לקמן פכ"ג ה"א. והשווה פ"ל מהל' מכירה ה"ג. (72) כי ודאי לא גמרה בלבה להקנות לו שדות המשוועבדות לכתובתה, ומה שחתמה לו - מפני שיראה ממנו, שמא יטעון: עיניך נתת במיתה או בגירושין, לפיכך את מסרבת לחתום (בבא-בבא מט: נ.). (73) בעדים או בשטר, ואפילו מחלה לו אותם נכסים אין מחילתה מועילה לו, כי אין מחילתה מועילה אלא לעיקר כתובה ותוספת (כמבואר למעלה פ"ח הכ"ח), שבאלה לא תהיה לו איבה אם לא תמחלם לו, שהיא יכולה לומר לו: עיניך נתת בגירושין, ולפיכך אתה מבקש למחול לך - ואם בכל זאת מחלה, מחילתה מחילה (מגיד-משנה). (74) למעלה ה"ז.

1 **יט. נכסי צאן ברזל שאבדו או שנגנבו, ומחלה**
2 **האשה אותם לבעלה, וקנו ממנה⁷⁵ בעדים - יראה**
3 **לי, שאינה יכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי. הא**
4 **למה זה דומה? למי שקנו מידה שאין לה אחריות,**
5 **שהחזירה⁷⁶ נכסים אלו נכסי מלוג⁷⁷. שהרי אין**
6 **הפעל מביא ראיה לטל כלום ולא להחזיק בנכסים,**
7 **אלא להפטר מתביעתה מלשלם⁷⁸. אבל אם נתנה לו**
8 **מתנה משלטלי צאן ברזל הקנימין - לא קנה, מפני**
9 **ש"ש לה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי⁷⁹.**

(75) בקנין סודר (כמבואר למעלה פ"י ה"ט). (76) שהפכה. (77) שאין אחריותם עליו (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (78) אין כאן מתנה אלא מחילת שעבוד. (79) מבואר בהלכה הקודמת.

10 **כ. פעל שמכר קרקע לפרות⁸⁰ - לא עשה כלום;**
11 **מפני שלא התקינו פרות לאיש אלא כדי להרויח**
12 **בהוצאת הבית⁸¹. לפיכך, אם מכר לפרות ולקח**
13 **אותן המעות לסחורה⁸² - שומעין לה⁸³.**

(80) מכר נכסי מלוג שיאכל הלוקח פירותיהם, וגוף הקרקע ישאר לאשה. (81) שיהא מזון הבית מצוי ויטיב לה (כתובות פ: וברש"י). (82) לישא וליתן בהן, והריוח יהיה להוצאת הבית. (83) שם.

14 **כא. היו לאשה כספים: אם נכסי צאן ברזל הן⁸⁴ -**
15 **הרי זה נושא ונותן בהן⁸⁵; ואם נכסי מלוג הן⁸⁶ -**
16 **בין שהכניסה אותן לו⁸⁷, בין שנפלו לה בירשה או**
17 **נתנו לה במתנה, או נפלו לה משלטלין או נתנו לה**
18 **- הרי אלו ימכרו, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל**
19 **פרותיהן⁸⁸.**

(84) שקיבל בעלה אחריותם עליו. (85) כדי להרויח ('ירושלמי' כתובות פ"ו ה"ג). (86) שלא קיבל הבעל אחריותם עליו, והם ברשות האשה אם פחתו, פחתו לה וכו' (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (87) בעת הנישואין. (88) כי אם יוציא הכספים או המטלטלין, הרי הוא מכלה את הקרן ולא ישאר לה כלום, לפיכך יקח בהם קרקע שתשאר קרן קיימת לרשות האשה (כתובות עט:).

114) בבא-בטרא נא, ב. כיון שנקתה ממעות שלה שהן נכסי מלוג. (115) שם. ונאמנת היא לומר שהמעות שלה, כמבואר בסמוך. ולפיכך יקחו בהן קרקע בשבילה.

ל. הרי שגמצאו מעות או משלטלין ביד האשה, היא אומרת: במתנה נתנו לי, והוא אומר: ממעשה ידיך הם שהם שלי¹¹⁶ - הרי זו נאמנת¹¹⁷. ויש לו להחרימם¹¹⁸ על מי שטוענת דבר שאינו בן. וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. ואם אמרה: על מנת בן נתנו לי, על מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן, אלא אעשה בהן כל מה שארצה - עליה להביא ראיה¹¹⁹; שכל מומן שגמצא ביד האשה - בחזקת הבעל הוא שיאכל פרותיו¹²⁰, עד שתביא ראיה.

116) כמבואר למעלה פכ"א ה"א. (117) "ירושלמי" כתובות פ"ו ה"א: "קול יוצא למתנה", כלומר יראה לשקר, לפי שיש לעמוד על השקר ע"י חקירה, ולפיכך נאמנת. וכן אמרו (בבא-בטרא נב:): "האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו שטרות יוצאים על שמה ואמרה שלי הם, ... עליה להביא ראיה". משמע מזה שאילו לא היתה נושאת ונותנת בתוך הבית - נאמנת לומר במתנה נתנו לי (כסף-משנה). (118) מבואר לעיל פ"א ה"י. אבל אינו יכול להשביעה שבועת היסת, הואיל ואינו טוען טענת ברי (ודאי), ואין נשבעים שבועת היסת על תביעת ספק, וכמבואר לעיל פט"ו ה"ג. (119) כי אע"פ שקול יוצא למתנה, אין קול יוצא שזו מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולפיכך יכולה היא להעזי ולשקר ואינה נאמנת ('מעשה רוקח'). (120) ואין צורך לומר שבעלה יורשה, וכמבואר בסמוך בהל"ב (כסף-משנה בשם בעל ה'תרומות').

לא. אמרה לו: אתה נתת לי במתנה - נשבעת שבועת הסת שנתן לה הבעל¹²¹, ואינו אוכל פרותיה¹²².

121) שהרי בעלה טוען טענת ודאי שלא נתן לה מעות אלו. שבועת היסת - מפורשת לעיל בבאורנו פט"ז ה"י. (122) הואיל ואין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמות, נאמנת היא לומר מתנה הן, ואין לו פירות, כמבואר למעלה הכ"ז. וגדולה מזו מצינו, שהאשה נאמנת לומר לבעלה בפניו, גרשתי, חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה (למעלה פ"ד ה"ג).

לב. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים¹²³. ואם עבר וקבל מן האשה - יחזיר לאשה¹²⁴. מתה - יחזיר לבעלה¹²⁵. קבל מן העבד - יחזיר לעבד. ואם מת - יחזיר לרבו¹²⁶. קבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה¹²⁷ או דבר שאוכל פרותיהם. וכלם שאמרו בשעת מיתתן: פקדון זה של פלוני הוא - אם היו בחזקת נאמנין אצל זה שהפקדון אצלו - יעשה כמו שצונו, ואם לאו - יתן ליורשיהם¹²⁸.

(123) שיש לחוש שמא גנבום מבעליהם או מאדוניהם,

1 והוקרו¹⁰⁵ ועמדו באלפים, וגרשה - נוטלת אחד באלף שלה. והשני, אם רצתה שתתן דמיו ותטל משום שבח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁶.

(105) ונתייקרו. (106) יבמות סז, א.

4 כז. הנותן מתנה לאשתו, בין שנתן לה קרקע בין שנתן לה מעות, ולקחה בהן קרקע - אין לבעל פרות במתנה זו¹⁰⁷. וכן הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הבעל אוכל פרותיה, אלא יהיו פרותיה לאשה למה שתרצה - אין הבעל אוכל פרות מתנה זו¹⁰⁸. וכן המוכרת כתבתה בטובת הנאה¹⁰⁹ - אותן הדמים לאשה, ואין הבעל אוכל פרותיה¹¹⁰.

(107) בבא-בטרא נא, ב: "נותן, בעין יפה נותן" (רשב"ם שם). אולם אם מתה, הבעל יורשה, שהרי זה דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בה אכילת פירות, ואם מת הבן - האב יורשו (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (108) נדרים פח, א. ונזיר כד, ב. והשווה פ"ג מהל' זכיה ה"ג. (109) שאם ימות בעלה בחייה, יהיה כסף כתובתה ללוקח, ואם היא תמות בחי בעלה - אין ללוקח כלום, שהרי לא באה לידי גבייה ובעלה יורשה (כמבואר למעלה פ"ז ה"ד). (110) בבא-קמא פט, א: "פירות תקנו לו חכמים, פירי פירות לא תקנו לו", שלא תקנו לו חכמים אלא פירי-פירות היוצאים מגופם, אבל הבאים ממקום אחר - לא תקנו חכמים ('תוספות' שם ד"ה פירא). והוא הטעם למה שכתב להלן הלכה כח.

11 כח. ולד בהמת מלוג שגנב, ונמצא הגנב ושלם שנים - הפפל לאשה; שאין זה פרי שתקנו לו חכמים¹¹¹. החובל באשתו - כל הנזק¹¹² והצער והבשת שלה, ואין הבעל אוכל פרות, כמו שיתבאר בהלכות חובל¹¹³.

(111) כתובות עט, ב. שגם כפל הוא פירי פירות שבאים ממקום אחר (ראה הלכה הקודמת). (112) הפחת שנפחתה משוויה בגלל חבלת גופה (ראה פ"א מהל' חובל, ה"ב). (113) פ"ד הט"ז, ע"פ הוראת הגאונים. והטעם, כי מצד הדין היה ראוי שבושתה ופגמה יהיו שלה, אפילו כשאחר חבל בה, אלא מתוך שגם הוא מתבייש בבשתה ומצטער בפגמה, לפיכך פירות מעותיה שלו. אבל זה שחבל באשתו, ציער את עצמו ובייש את עצמו ולמה יטול פירותיה (הרשב"א, הובא במגיד-משנה שם). ולדעת הראב"ד (שם) אין הוא אוכל פירות ממה שראוי ליתן לה, משום קנס, הוא עשה שלא כהוגן - דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

16 כט. המוכר קרקע לאשתו: אם היו המעות שלקחה בהן את הקרקע מבעלה גלויין וידועין לבעל - קנתה, והבעל אוכל פרות אותה הקרקע¹¹⁴; ואם היו מעות טמונין - לא קנתה, שהבעל אומר: לא מכרתי אלא פרי להראות המעות ששטמנה. ואותן המעות שגנאו - ילקח בהן קרקע, והבעל אוכל פרות¹¹⁵.

26 שֶׁהָיוּ עִבְדֵי מְלֹג בֵּין שְׁהָיוּ עִבְדֵי צֶאֱן בְּרוֹל. אָכֵל
27 אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹלִיכֵן לְעִיר אַחֶרֶת שְׁלֹא מִדַּעַת
28 אֲשֶׁתוֹ¹⁴¹.

(135) הובאה דעתם ברי"ף יבמות ריש פ"ז. (136) כגון שמתו, או פחתו באופן שאין עושים מלאכתם. (137) דומה למלאכתם. (138) ואינו משלם את ההפרש. (139) נפרץ ומקובל. שאע"פ שמצד דין התלמוד, היה ראוי לשלם הפחת, כמו שכתב רבינו למעלה פט"ז ה"א - נהגו העולם כשיטת הגאונים הנ"ל. וכתב המגיד משנה ש"אין מנהג ארצותינו כן (כמהגהו של הרמב"ם) אלא כדין הגמרא, ונכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור על הבעל". (140) כי בשעה שמשמשים אותו בבית אחר יש לה ריוח בבית, כי אינה צריכה לשמשו אז, ומה לה אם ישמשוהו בביתה או בבית אחר, ואמנם אם אינם משמשים אותו, אלא את אשתו השניה בלבד, ודאי יכולה בעלת העבדים לעכב (כתובות פ:). (141) כי אם הוא בעיר אחרת, אין כאן שום "ריוח בית" שאין שימושו מוטל עליה (כסף-משנה).

יום רביעי ו' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שלשה ועשרים

(1) נתבאר בו דיני תנאי להפקעת זכויות האיש באשתו, זכויות הבעל בנכסי מלוג שלה, מנהגי הנדונייא, פיסוק המעות בשידוכין, מזון בת אשתו.

29 א. הָאִשָּׁה שֶׁהִתְנִית עַל בַּעְלָהּ לְבָטֵל זְכוּת מִדְּבָרִים
30 שְׁזֻכָּהּ בָּהֶן הַבַּעַל: אִם כֶּתֵב לָהּ³ וְעוֹדָה אֲרוּסָה
31 קִדְּם הַנְּשׂוּאִין - אֵינוֹ צָרִיף לְקִנּוּת מִיָּדוֹ, אֲלֵא כֹל
32 מִה שֶׁכֶּתֵב לָהּ קִיָּם⁵; וְאִם כֶּתֵב לָהּ אַחֵר הַנְּשׂוּאִין -
33 צָרִיף לְקִנּוּת מִיָּדוֹ⁶.

(2) כגון אכילת פירות נכסיה או ירושתה שהוא זוכה בהן.
(3) כתב ויתור על זכויותיו. (4) להקנות לו סודר, ועם קבלת הסודר הוא מקנה לאשתו את זכותו, (5) הואיל ואז עדיין לא זכה בנכסים יכול הוא להתנות שלא יזכה בהם לכשישאנה. (6) כי אז כבר זכה בנכסים והרי הוא כשותף עמה, ואינו יכול להסתלק מהם בלי קניין, כדין כל שותף המסתלק משותפותו שאין סילוקו מועיל אלא כאשר יקנו מידו.

34 ב. הִתְנָה עִמָּהּ שְׁלֹא יִהְיוּ לוֹ דִּין וּדְבָרִים בְּנִכְסֶיהָ⁸,
35 אִם מִכְרָה וְנִתְּנָה - מִכְרָה וּמִתְּנָתָה קִיָּם, אָכֵל אוֹכֵל
36 פְּרוּתֶיהֶן כֹּל זִמְנָן שֶׁהֵן בְּרִשׁוּתָהּ⁹. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ
37 כִּשְׁחִיא אֲרוּסָה שְׁאִין לוֹ דִּין וּדְבָרִים בְּנִכְסֶיהָ - הָרִי
38 סֵלֶק עֲצָמוֹ מִגּוּף הַקִּרְקָע, וְאִין לוֹ בְּנִכְסֶיהָ פְּרוּת
39 לְעוֹלָם. וְאִפְלוּ עָרְעַר עַל קִנְיָנוּ וְאָמַר: לֹא עָלָה
40 בְּדַעְתִּי שְׁאִין לִי פְּרוּת מִפְּנֵי קִנְיָנוּ זֶה, אֲלֵא שְׁאִם
41 מִכְרָה - מִכְרָה קִיָּם, שְׁאִין אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּלֹא
42 נִכְסִים - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲלֵא כִּבְר סֵלֶק עֲצָמוֹ מִגּוּף
43 הַקִּרְקָע.

(7) עם הארוסה בלא קניין, או אחרי הנישואין וקנו מידו.

ואסור לסייע ידי עובדי עבירה. וכשלא יקבלו מהם יחזירו למקום שגנבו שם (בבא-בבא נא:). (124) שאין להחזיקה כגנבה. (125) שאפילו הכסף שלה, בעלה יורשה. (126) שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (שם). (127) לא יחזיר לקטן שאינו יודע לשמור, והרי זה כמשלך לאיבוד, אלא יקנה לו ספר-תורה ללמוד בו - הרי פירות, והקרן קיימת (שם נב.). (128) שם. מכאן ראינו למה שכתב רבינו למעלה בהלכה ל, שאין האשה נאמנת לומר ניתן לי במתנה על מנת שלא יהיה לבעל רשות בו, כי אם בחייה היתה נאמנת להפקיע ממנה מבעלה שלא יאכל פירותיו, אף לאחר מיתה תהא נאמנת להפקיעו מירושתה, שהרי היה בידה להפקיעו בחייה (מגיד-משנה). והשווה פ"ז מהל' שאלה ופקדון ה"י.

1 לִג. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ כִּסְפִים הָרְאוּיוֹת¹²⁹ לְבַעַל
2 לְאָכֵל פְּרוּתֵיהֶם, הוּא אוֹמֵר: כֹּף וְכֹף יִלְקַח בָּהֶם,
3 וְהִיא אוֹמֶרֶת: אֵינִי לוֹקַחֶת בָּהֶן אֲלֵא כֹף וְכֹף -
4 לוֹקָחִים דָּבָר שְׁפָרוּתִיו מְרִבִּים וְיִצְיָאֲתוּ מְעוּטָה¹³⁰,
5 בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר בְּרִצּוֹנוֹ אוֹ שֶׁהָיָה בְּרִצּוֹנָהּ. וְאִין
6 לוֹקָחִין אֲלֵא דָּבָר שֶׁגָּזַעוּ מִחֲלִיף¹³¹, שְׁמָא יֵאכֵל הַכֹּל
7 וְנִמְצָא הַקֶּרֶן אָבִד.

(129) כצ"ל. ובדפוסים "הראויות". (130) כגון שהוא רוצה לקנות קרקע לזריעה והיא רוצה לקנות בתים, קונים קרקע ששכרה מרובה והיא מתקיימת (כתובות עט. וברש"י). (131) שפירותיו נאכלים, והגזע אינו כלה אלא מתחלף ובה לשנה הבאה, כגון יער וכדומה (שם).

8 לִד. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ עַז לְחִלְבָהּ¹³² וְרָחַל
9 לְגִזְתָּהּ וְדָקָל לְפְרוּתֵיהֶן, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין לָהּ אֲלֵא
10 פְּרוּת אֵלוּ בְּלִבָּד. הָרִי זֶה אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלֶה
11 הַקֶּרֶן. וְכֵן אִם הִכְנִיסָה לוֹ כֹּלִי תִשְׁמִישׁ¹³³ בְּתוֹרַת
12 נִכְסֵי מְלֹג, הָרִי זֶה מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן וְלוֹבֵשׁ וּמַצִּיעַ
13 וּמִכְסֶּה עַד שֶׁיִּכְלֶה הַקֶּרֶן. וּבְשִׁיגְרֵשׁ - אֵינוֹ חַיֵּב
14 לְשִׁלֵּם הַבְּלָאוֹת¹³⁴ שֶׁל נִכְסֵי מְלֹג.

(132) שלא העז היתה שלה אלא החלב היה שלה, וכן כולם. (133) כגון בגד ללבוש. (134) השחקים, אע"פ שהקרן כלה, כיון שאין בילויו ניכר כל שעה, אין חוששים לו (כתובות עט: ע"פ רבינו אלפס ור"ן שם).

15 לִה. הוֹרִי הַגְּאוּנִים¹³⁵, שְׁנִכְסֵי צֶאֱן בְּרוֹל, אֶף-עַל-פִּי
16 שֶׁפָּחִיתָתָן עַל הַבַּעַל¹³⁶, אִם הָיוּ הַבְּלָאוֹת קִיָּמִין וְהָיוּ
17 עוֹשִׂין מַעֲזִין מִלְּאִכְתָּן¹³⁷ - נוֹטֵלֶת בְּלִיָּה כִּמָּה שֶׁהֵן¹³⁸; וְאִם
18 לֹא הָיוּ עוֹשִׂין מַעֲזִין מִלְּאִכְתָּן - הָרִי הֵן כִּמּוֹ
19 שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, שֶׁהוּא חַיֵּב לְשִׁלֵּם בְּדַמִּיהֶם שֶׁשָּׁמּוּ
20 אוֹתָן עָלָיו בְּשַׁעַת נְשׂוּאָתָן. וּמִנְהָג¹³⁹ פְּשוּט הוּא זֶה,
21 וְכֹל הַנּוֹשֵׂא - עַל מְנַהֵג זֶה קָבֵל עָלָיו אַחֲרִיּוֹת
22 הַנְּדוּנָיָא. וְכִשְׁם שְׁאִינוֹ מְשַׁלֵּם הַפָּחַת, כֹּף אֵינוֹ נוֹטֵל
23 אֶת הַשֹּׁבַח, אִם הוֹתִירוֹ דְּמִיָּהּ, לְפִי מְנַהֵג זֶה. יֵשׁ
24 לְבַעַל לְכָף מִקְצַת עִבְדֵי אֲשֶׁתוֹ וְאִמְהוּתֶיהָ שֶׁהָיוּ
25 מְשֻׁמְשִׁין אוֹתוֹ בְּבֵית אִשָּׁה אַחֶרֶת¹⁴⁰ שֶׁנּוֹשֵׂא, בֵּין

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20) וגם קנו מידו. (21) וכן אם מכרה או נתנה, מכרה ומתנתה קיימים.

ח. הבעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג - בין שהוציא מעט ואכל פרות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פרות מעט, ואפילו אכל גרוגרת²² אחת דרך כבוד²³, או שאכל דינר אחד²⁴ אפילו שלא דרך כבוד, ואפילו לא לקח בפרות ממה שהוציא אלא חבילה אחת של זמורות²⁵ - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל²⁶.

(22) תאנה יבשה. (23) בביתו על שולחנו, ולא בשוק או בשדה דרך עראי. (24) שווה דינר. (25) ענפי הגפן, שהם מאכל לפילים, והאכיל מהם את בהמתו. ומכל מקום צריך שתהא החבילה שווה דינר, כי אכילת בהמה אינה אכילת כבוד. (26) וכשהוא מגרשה אינו יכול לתבוע את הוצאותיו.

ט. וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק, והוציא עליהן הוצאות עד שהביאן או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו, ולקח בהן קרקע ואכל פרותיה כשעור - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל, או שאכל פחות מפשעור - שמין פמה שהשביחו, ושואלין אותו פמה הוציא. אם השבח יתר על ההוצאה - ישבע בנקיטת חפץ²⁷ פמה הוציא, ונוטל ההוצאה; ואם ההוצאה יתרה על השבח - אין לו מן ההוצאה אלא כשעור השבח, ובשבוועה.

(27) "הנשבע אוהז ספר תורה בזרועו ועומד ונשבע".

י. פמה דברים אומרים²⁸? במקגרש; אכל האשה שמירה על בעלה²⁹ - אפילו אכל הרבה, שמין לו פמה אכל, ופוחת אותו ממה שראוי לתן לו מן ההוצאה אחר שישבע ונטלו; שלא הקנה לה כדי שתטל ותצא מעצמה. וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה, ומאנה בו - רואין פמה אכל וכמה הוציא וכמה השביח, ושמין לו פאריס; שהרי ברשות ירד.

(28) שאנו אומרים: מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. (29) והיא דורשת גט.

יא. מנהגות רבות יש בנדוניא. יש מקומות שנהגו, שיקטבו בכתבות הנדוניא יתר על דמיה בשליש או בחמש או במחצה, פגון שתהיה הנדוניא מאה וכותבים שהכניסה מאה וחמשים, כדי להרבות בפני העם. וקשתבוא לגבות - לא תגבה אלא המאה. ויש מקומות שנהגו לכתב פחות, ואם פסקה להביא לו במאה פלים - נותנת שוה מאה ועשרים או מאה וחמשים, וכותבין שהכניסה לו מאה. ויש מקומות שנהגו לכתב שוה מנה פמנה. ויש מקומות שנהגו, שיתן האיש מעות לפי הנדוניא דבר קצוב,

(8) ולא פירש ממה הסתלק, שהרי בשלושה דברים זוכה הבעל בנכסי אשתו, אכילת הפירות, ושאם תמכור מכרה בטל, ואם תמות יירשנה. (9) שלא ויתר אלא על הפחות שבזכותיו, והיא: תוקף מכירתה, כי חשב שמא לא תמכור כלל כי אין זה מצוי שתמכור נכסיה. וכלל הוא: "יד בעל השטר על התחתונה" - כל המוציא שטר על המוחזק בדבר אם השטר סתום מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר. וכן אם מתה - יורשה.

ג. התנה עמה¹⁰ שלא יאכל פרות נכסיה - הרי זה אינו אוכל פרותיהן, אכל מוכרין את הפרות¹¹, ולוקחין¹² בהן קרקע, והוא אוכל פרותיה; שלא סלק עצמו אלא מפרות נכסים אלו בלבד¹³.

(10) עם הארוסה ואפילו בלא קניין. (11) בעל כורחה. (12) וקונים. (13) ולא מפירי פירותיהם.

ד. התנה עמה שלא יאכל פרות נכסיה ולא פרי פרותיהן - לוקחין הפרות וקונים בהם קרקע, ולוקחין פרות קרקע זו וקונים בהם קרקע שניה, והוא אוכל פרות אלו שהן פרי פרי פרות¹⁴. וכן הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיו לו לא פרות ולא פרי פרותיהן עד לעולם. ואחר כך לא יהיו לו פרות בחייה, אכל אם מתה - יירש הכל.

(14) כי לא הזכיר בויתורו אלא סילוקו מפירי פירות בלבד, ועל מה שלא הזכיר - זכותו קיימת.

ה. התנה עמה שלא יירשנה - הרי זה לא יירשנה, אכל אוכל פרות בחייה. וכן אם התנה עמה שירש מקצת נכסים, וכן אם התנה עמה שאם מתה בלא בנים יחזיר נכסין לבית אביה - הכל קיים.

ו. פמה דברים אומרים¹⁵? שהתנה עמה קדם שתנשא, שהנחלה הבאה לו לאדם שלא מממשפחתו¹⁶ מתנה עליה שלא יירשנה קדם שתהא ראויה לו¹⁷; אכל אם התנה עמה אחר שנשאת - תנאו בטל¹⁸ ויירשנה, כמו שבארנו¹⁹.

(15) שאינו יורשה. (16) מירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נישואיו. (17) לפני הנישואין, כי עד הנישואין אפילו אם מתה אינו ראוי ליורשה. ולפיכך יכול הוא לומר לה: לא יהיה לי חלק באותו ממון העתיד לבוא לו. שאין מזכרים לאדם בעל כורחו. (18) כיוון שהירושה ראויה לו אילו מתה עכשיו, אינו יכול לוותר עליה. (19) "כל תנאי שבירושה בטל אף על פי שהוא ממון, שנאמר בה: "לחוקת משפט".

ז. התנה עמה אחר נשואין²⁰ שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה, ולא בפרי פרותיה עד עולם, בחייה ובמותה - הרי זה אינו אוכל פרות כלל; אכל אם מתה - יירשנה²¹, כמו שבארנו.

1 שְׁתַּתְקֶשֶׁט בּוֹ הַפֶּלֶה וְתִקְנָה בּוֹ בְּשָׂמִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן.
2 וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֵׁיכְנִים הָאִישׁ שׁוֹם מְשֻׁלוֹ לְאִשָּׁה
3 וַיִּצְטַרֵּף לְגִדּוּנִיתָהּ לְהַתְנַאוֹת בּוֹ.

30) ולא הניח כאן נכסים, אבל אם יש לו כאן נכסים, בית
דין יורד לנכסיו ונותן לו. (31) "תשב עד שילבין ראשה".
32) שכל אשה המורדת בבעלה ואומרת מאסתהו . . .
כופים אותו לגרשה מיד. (33) ודעת הרי"ף שם שדינה
כמורדת. (34) שאין תנאה כלום.

45 יז. הנושא אשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה³⁵
46 כף וכן שנים - חייב לזון אותם שנים שקבל על
47 עצמו. והוא, שיתנו על דבר זה בשעת הקדושין³⁶;
48 אבל שלא בשעת הקדושין³⁷ - עד שיקנו מיד או
49 עד שיתקב בשטר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בהלכות
50 מקח וממכר. נתגרשה בתוך השנים שקבל על עצמו
51 לזון את בתה, ונשאת לאחר ופסקה גם עמו שיהיה
52 זן אותה הבת כף וכן שנים - לא יאמר ראשון: אם
53 תבוא לביתי אֶזְוֶנָה³⁸, אלא מוליך מזונותיה למקום
54 שהיא שם אמה³⁹. וכן לא יאמרו שניהם: הרי אנו
55 זנין אותה כאחת, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי
56 מזונות.

35) מאיש אחר. (36) שמתוך שמחת חתונתם גמר ומקנה.
37) ולפני הנישואין ואז מועיל הקניין. (38) כלומר, אם
הייתי מקיים את אמה הייתי זן אותה. (39) כלומר, במקום
ששם האמא שלה.

57 יח. נשאת הבת בתוך זמן זה - הפעל חייב
58 במזונותיה, ובעלי אמה שניהם כל אחד ואחד נותן
59 לה דמי מזונות. מתו אלו ופסקו לזון אותה: אם
60 קנו מיד או שחייב עצמו בשטר - הרי זו כבעל חוב
61 בשטר, וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשעבדים⁴⁰ עד
62 סוף הזמן שפסקו; ואם פסקו בשעת הקדושין ולא
63 היה שם קנן - הרי הם דברים שלא נתנו לבתה,
64 ואינה טורפת במזונותיה⁴¹.

40) שנמכרו ללקוחות על ידי בעלי אמה. (41) מנכסים
משועבדים, אבל גובה היא מן היורשים כדין מלווה בעל
פה.

פרק ארבעה ועשרים

1) כולל בו דין אילונית, ממאנת, ונשים האסורות עליו -
לענין כתובה. היוצאת משום שם רע, העוברת על דת אם
כופין בעלה להוציאה, האשה שאמרה לבעלה שזנתה
תחתיו ברצון, אשת ישראל שזנתה תחת בעלה בשגגה או
באונס, אשת כהן שנבעלה בשוגג או באונס, ואשת כהן
שאמרה לבעלה נאנסתי.

65 א. הנושא את האילונית², ולא היו לו בנים ולא
66 אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה - אף-על-פי
67 שכופין אותו ומוציא³, הרי היא ככל הנשים, ויש
68 לה כתובה⁴ ושאר תנאי כתובה⁵. וכן זוכה הבעל במה
69 שזכה בשאר הנשים⁶.

4 יב. הנושא סתם - פותב ונותן כמנהג המדינה. וכן
5 היא שפסקה להכניס - נותנת כמנהג המדינה.
6 וכשתבוא לגבות כתובה - מגבין לה מה שכתובה
7 כמנהג המדינה. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן,
8 מנהג המדינה עקר גדול הוא ועל פיו דנין. והוא,
9 שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה.

10 יג. איש ואשה שהיו ביניהם שדוכין, ואמר לה:
11 במה את מכנסת לי? כף וכן! ואמרה לו: וכמה
12 אתה נותן לי או פותב לי? כף וכן! וכן האב שפסק
13 על ידי בנו ובתו: במה אתה נותן לבנך? כף וכן!
14 וכמה אתה נותן לבתך? כף וכן! עצמו וקדשו -
15 קנו אותן הדברים, ואף-על-פי שלא היה ביניהן
16 קנן. ואלו הן הדברים הנקנים באמירה.

17 יד. במה דברים אמורים? בשפסק האב לבתו. בין
18 קטנה ובין גדולה, ופסק האב לבנו, ובנשואין
19 ראשונים; שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ומרב
20 שמחתו בנשואין הראשונים גמר ומקנה לו
21 באמירה. אבל אח שפסק לאחותו או אשה שפסקה
22 לבתה וכן שאר קרובים, וכן האב שפסק לבנו או
23 לבתו בנשואין שניים - לא קנו אותן הדברים עד
24 שיקנו מיד הפוסק שיתן כף וכן.

25 טו. האב שפסק על יד בתו - לא קנתה הבת אותה
26 המתנה עד שיכנס אותה בעלה. וכן הבן לא קנה
27 עד שיכנס. שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת
28 לבכס. לפיכך, הפוסק מעות לחתנו, ומת קדם
29 שיקנס, ונפלה לפני אחיו ליבום - יכול האב לומר
30 ליבום: לאחייך הייתי רוצה לתן, ולך איני רוצה לתן.
31 ואפלו היה הראשון עם הארץ והשני חכם, ואף-
32 על-פי שהבת רוצה בו.

33 טז. הפוסק מעות לחתנו, והלך האב למדינה
34 אחרת³⁰ - יכולה היא לומר לבעל: אני לא פסקתי
35 על עצמי, מה אני יכולה לעשות? או כנס בלא
36 גידוּנָא או פטורני בגט. אבל אם פסקה היא על
37 עצמה ולא הגיעה ידה - הרי זו יושבת עד שתמצא
38 מה שפסקה או עד שתמות³¹. ולמה לא תפטור
39 עצמה במרדות³²? שהמורדת והיא ארוסה - הבעל
40 רוצה לכנסה והיא אינה רוצה; אבל זו - אין הבעל
41 רוצה בה עד שתתן הגידוּנָא שפסקה, והיא רוצה
42 בו, שהרי אומרת לו: או כנס או פטור³³. במה דברים

19 הפיר בה, אלא אמרו: אין לה עקר כתבה בכל
20 מקום? 20 מפני שהיא מדברי סופרים, עשו בה
21 חזק. 21 אבל אם נשא אחת מחיבי לאוין והפיר בה,
22 או אחת מחיבי עשה, בין הפיר בה בין שלא הפיר
23 בה - יש לה כתבה; שחיבי לאוין שהפיר בה - רצה
24 לזון? 22 בנכסיו, וחיבי עשה 23 - אסורין קל. ויש
25 לשתייהן מזונות לאחר מותו 24. וכן אם לוותה
26 ואכלה 25 - חיב לשלם. וכשפופין אותן להוציא -
27 מוציאין מן הפעל כל פירות שאכל מכל נכסיה 26.

20 ואפילו הכיר בה. 21 יבמות פה, ב. אבל דברי תורה
אינם צריכים חיזוק. 22 לזון אותה מנכסיו, ובכת"י
התימנים: לזון. וכן בדפוס שונצינו. 23 כגון בעולה
לכהן גדול (ראה לעיל פ"א ה"ח), לפיכך יש להן כתובה
אפילו לא הכיר בהן, ואינן צריכות חיזוק שהרי מן התורה
הן. ולפי זה, חלוצה לכהן הדיוט אין לה כתובה, שהרי
איסורה מדברי סופרים (הל' איסורי ביאה פ"י, ה"י) ועשו
בה חיזוק (כסף-משנה). 24 יבמות פה, א. אבל בחיי אן
להן מזונות כי עליהן לצאת מבעליהן, משום עבירה.
25 שהלך בעלה לדתנית הים ולא הניח לה מזונות.
26 יבמות פה, א. שהרי לא כדין אכלם, שאין לו בהן
נישואין, וכן ראוי לקנסם - כשהכיר בהן - שהם הרגילו
ושידלו את הנשים לנישואי עבירה.

28 ה. הממאנת 27 - אין לה כתבה 28, אבל תוספת יש
29 לה 29. ואין מוציאין מן הפעל פירות שאכל. ואם
30 לוותה פשהיתה תחתיו ואכלה, ואחר כך מאנה - אין
31 מוציאין אותן מזונות מן הפעל 30.

27 קטנה יתומה שהשיאוה אמה או אחיה, ויכולה למאן
ולצאת בלא גט, כמבואר לעיל פ"ד ה"ח. 28 שמעצמה
יוצאת נגד רצונה. 29 כתובות קא, א. מתנה הוא שנתן לה
בחיבת ביאה (רש"י שם) והרי ידע מראש שהיא קטנה
ויכולה למאן. 30 שם קז, ב. כשם שאין לה כתובה, כך
אין לה מזונות שהם תנאי כתובה.

32 ו. מי שזנתה תחת בעלה - אין לה כתבה 31, לא עקר
33 ולא תוספת 32 ולא אחד מתנאי כתבה; שהרי מעשיה
34 גרמו לה להאסר על בעלה.

31 כתובות קא, א. ויבמות פז, ב. 32 שהרי לא עמדה
בתנאי שלה שתהיה נאמנת לו, כמבואר לעיל ה"ג.

35 ז. והיאך דין נשים אלו 33 בנדוניא שלהם? 34 כל
36 אשה שנדונייתה קימת - אפלו זנתה, נוטלת שלה
37 והולכת 35. ואם היתה שניה או אחד מחיבי עשה,
38 בין הפיר בה בין שלא הפיר בה, או שהיתה אילונית
39 או מחיבי לאוין והפיר בה - הרי היא בנדונייתה בכל
40 הנשים.

33 הנידונות בפרק זה כל אחת לעצמה. 34 שהכניסו
לבעליהן. 35 כתובות קא, א.

41 ח. נכסי צאן ברזל, חיב באחריותן 36; ונכסי מלוג, 41

2 אשה עקרה שאינה מסוגלת ללדת, וסימניה מפורשים
לעיל פ"ב, ה"ו. 3 כדי שישא אשה הראויה לילד,
כמבואר לעיל פט"ו ה"ו. 4 הואיל והכיר בה מתחילה,
ואין כאן מקח טעות (כתובות ק: במשנה). 5 כגון
מזונותיה, רפואתה ופדיונה, המנויים לעיל פ"ב ה"ב.
6 מעשה ידיה וירושתה וכו' לעיל פ"ב ה"ג.

1 ב. אבל הנושא אשה ולא הפיר בה, ונמצאת
2 אילונית או מחיבי לאוין 7, וכן הנושא שניה 8, בין
3 הפיר בה בין לא הפיר בה - אין לה עקר כתבה 9
4 ולא תנאי מתנאי כתבה, אבל תוספת יש לה 10. ואין
5 לה מזונות, ואפלו לאחר מותו 11. וכשפופין אותו
6 ומפרישין ביניהם - אין מוציאין מן הפעל פירות
7 שאכל 12.

7 כגון גרושה לכהן, ולא הכיר בה כשנשאה. 8 שניה
לעירות, האסורה מדברי סופרים. ועשרים נשים הן, כמבואר
לעיל פ"א ה"ו. 9 כתובות ק, ב. קנסו אותה חכמים, מפני
שהיא מרגילה ומשדלת את האיש לישאנה, שאינה מפסדת
כלום בנישואיה, שאינה נפסלת וגם ולדה ממנו כשר,
ולפיכך אפילו הכיר בה הפסידה הכל, אבל אלמנה וחיבי
לאוין שהן נפסלות, וולדן פסול ואינן מרגילות אותו, אלא
הוא מרגיל אותה - לא הפסידו כתובתן אלא כשלא הכיר
בהן מתחילה, משום מקח טעות. 10 שם קא, א. שמתנה
היא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם). 11 ואין צורך
לומר בחיי בעליהן אין להן מזונות, שהרי יושבות בעבירה
וחייבות לצאת, ואם יקבלו מזונות יתעכבו בבית בעליהן
(יבמות פה). 12 ואע"פ שאינו חייב לפדותה - ולא תקנו
פירות לבעל אלא משום פדיונה - בכל זאת אינו משלם
פירות שאכל - משום קנס.

8 ג. ולמה אין להם עקר 13 ויש להן תוספת? העקר,
9 שהיא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעיניו
10 להוציאה 14 - הואיל ולא הפיר בה, אין לה עקר 15;
11 אבל תוספת, שהוא חיב עצמו בה כל זמן שתדע
12 ותעמד לפניו 16 - הרי עמדה בתנאי שלה, והרי
13 הקנית לו הנאתה, והרי היא עומדת [לפניו], אבל
14 התורה אסרה אותה 17 עליו, ומה היא יכולה
15 לעשות? לפיכך יש לה תוספת 18, שאין מעשיה הן
16 הגורמין לה 19 להאסר אחר הנישואין, אלא אסורה
17 היתה מקדם.

13 מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה. 14 כמבואר לעיל
פ"י ה"ו. 15 ואין כאן תקנת חכמים, שגם הם רוצים
שתצא מהר. 16 כי אילו היא רוצה לצאת, ודאי שאין לה
תוספת, כי לא הקנה לה על דעת שתצא לרצונה ותיטול את
שלו. 17 ובשניה, החכמים אסרוה עליו. 18 ואפילו
איילונית שלא הכיר בה יש לה תוספת, כיון שהוסיף לה
מדעתו ולא חשש שמא תמצא איילונית רצה לזון בנכסיו
(ר"ן כתובות, פרק יא). 19 = שלא מעשיה הביאוה לידי
כך.

18 ד. ולמה לא חלקו בשניה בין שהפיר בה בין שלא

- 1 מה שנגנב או שאבד - אבד לה, ואינו חייב לשלם.³⁷
 2 היתה אילונית או מחייב לאוין ולא הכיר בה: כל
 3 מה שאבד או נגנב או פלה או שגשח מנכסי צאן
 4 ברזל - אין הפעל חייב לשלם, שהרי היא נתנה לו
 5 רשות להיותו אצלם³⁸; וכל מה שאבד או נגנב
 6 מנכסי מלוג - חייב לשלם. הפך מכל הנשים. מפני
 7 שאין שם אישות גמורה, לא זכה בנכסי מלוג³⁹.
- 36 שאם נגנבו או אבדו, חייב לשלם. (37) כאן הוא סוף
 ההלכה, לפי כת"י התימנים ודפוסים קדומים. ובדפוסים
 המאוחרים, מתחלת הלכה ח' במילים: "נכסי צאן ברזל
 חייב באחריותם", וזהו סדר משובש. והטעם בכל אלה,
 הואיל ויש להן כתובה כשאר הנשים, כמבואר לעיל ה"ד,
 ממילא גם דין נדונייתן כשאר הנשים. והשניה - אע"פ
 שאין לה כתובה (ראה לעיל ה"ב) - קנסוהו חכמים לשלם
 לה מה שנגנב מנכסי צאן ברזל, כדי לעקור מהם תורת
 נישואין, אף-על-פי שמצד הדין ברשותו הם עומדים, ומותר
 לו להוציאם, ועל מנת כן קבלם, שלא יפרע אלא אם
 יגרשנה מדעתו (ר"ן כתובות, שם). ונכסי מלוג שמצד הדין
 הם שלה וברשותה הם, קנסוהו חכמים שלא תטול בהם
 כלום אם נאבדו, ועשאוה כשאר נשים, שאם אבדו - אבדו
 לה. נמצא קנסו אותו בשלו, ואותה בשלה (כתובות קא.
 והשווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ט מ"ג).
 (38) וידעה שאסורה לו, אם כן מחלתם לו מתחילה. ואע"פ
 שקיבל אחריותם, עם ביטול הקידושין שהיו בטעות - בטלה
 ממילא אחריותו. (39) והרי זה כאילו קיבלם אחר להנאתו
 שחייב באחריותם (כתובות קא.). והשוו דין אלמנה לכהן
 גדול - שהיא מחייבי לאוין - לדין איילונית שלא הכיר בה
 (שם קא:), וכן מבואר ברי"ף שם, וראה ט"ז לאהע"ז סי'
 קטז ס"ה.
- 8 ט. והממאנת - אין לה פליות⁴⁰ פלל. שאין מוציאין
 9 מן הפעל דבר ממה שאבד או נגנב מנכסיה, בין
 10 מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל⁴¹, אלא נוטלת
 11 הנמצא לה ויוצאה.
- 40 נכסיה שבלו ואפסו לגמרי. (41) כתובות, שם. שהרי
 ברשות בית-דין נשאה, וכשהוציא את נכסיה יכול הוא
 לומר: כשאגרשנה מדעתי אחזיר לה מה שקיבלתי עלי
 באחריות. ונכסי מלוג אע"פ שלא ברשות הוציאם, יכול הוא
 לומר: אין עלי להחזירם עד שאגרשנה, שמא תמות בחיי
 ואירשנה (רש"י שם).
- 12 י. מי שזנתה תחת בעלה - אין לה כתובה, לא עקר
 13 ולא תוספת⁴². ואין מוציאין מהפעל דבר ממה
 14 שאבד או נגנב מנכסי צאן ברזל שלה, ואין צריך
 15 לומר נכסי מלוג⁴³. ולא המזנה בלבד, אלא אף
 16 העוברת על דת משה⁴⁴ או על דת יהודית⁴⁵, או
 17 היוצאת משום שם רע⁴⁶ - אין לה כתובה, לא עקר
 18 ולא תוספת ולא תנאי מתנאי כתובה⁴⁷. וכל אחת מהן
 19 נוטלת הנמצא לה מגדוניתה ויוצאה, ואין הפעל
 20 חייב לשלם כלום, לא מה ששפחה ולא מה שאבד.
- 42 כבר ביאר רבינו כל זה למעלה בה"ו, ולא כתבו כאן
 אלא לסמוך אליו ענין עוברת על דת וחברותיה.
 (43) כתובות קא, א. (44) הכתובה בתורת משה [וראה
 מש"כ להלן בהערה סד]. (45) מנהג הצניעות שנהגו בנות
 ישראל, ראה להלן ה"ב. (46) שעשתה דברים מכוערים
 ביותר, אלא שאין עדות ברורה בזנות. כמבואר בסמוך
 ה"ו. (47) כתובות שם, ובירושלמי כתובות פ"ז ה"ו.
- 21 יא. ואלי הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה
 22 על דת משה: יוצאה בשוק וישער ראשה גלוי⁴⁸. או
 23 שגזרת או שגשפעת ואינה מקימת⁴⁹. או ששמש
 24 משתה והיא נדה⁵⁰. או שאינה קוצה⁵¹ לה חלה⁵².
 25 או שהאכילה את בעלה דברים אסורים. אין צריך
 26 לומר שקצים ורמשים ונבלות⁵³, אלא דברים שאינן
 27 מעשרין⁵⁴. והיאך יודע דבר זה? כגון שאמרה לו:
 28 פרות אלו פלוני כהן⁵⁵ תקנם לי, ועסה זו פלונית
 29 הפרישה לי חלתה, ופלוני החכם טהר לי את
 30 הפתם⁵⁶; ואחר שאכל או בא עליה שאל אותו
 31 פלוני, ואמר: לא היו דברים מעולם. וכן אם
 32 החזקה נדה בשכנותיה⁵⁷ ואמרה לבעלה: טהורה
 33 אני, ובא עליה.
- 48 והכתוב אומר (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה",
 מכלל שבאותה שעה לא עמדה פרועה - מכאן אתה למד
 שאסור לבנות ישראל לצאת פרועות ראש (כתובות עב.
 וברש"י). (49) והתורה אמרה (במדבר ל, ג): "לא יחל
 דברו". ולא עוד אלא שבעוון נדרים - בניס מתים (כתובות,
 שם). (50) ואמרה לבעלה: טהורה אני. (51) חותכת
 ומפרשת, מלשון המשנה (חלה ב, ג). (52) מעיסתה.
 (53) שאיסורם מן התורה. (54) שאין איסורו בזמן הזה אלא
 מדרבנן (פ"א מהל' תרומות הכ"ו) - 'מגיד משנה'.
 (55) כהן לא דוקא, אלא שדרך הכהן לתקן את הפירות
 וליטול את הראוי לו ('מאירי' ורש"י במהדורה קמא הוצ'
 ר"נ אפשטיין, עמ' 45). (56) שנמצא על בשרה או על
 בגדה, וטיהרו החכם אחרי שקבע שזה מדם מכה שנתגעה
 והוציאה דם וכיוצא בזה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ט
 הכ"ב. ובגמרא לפנינו הנוסחא: "טיהר לי את הדם".
 וכנוסחת רבינו, כ"ה גם ברי"ף. וראה בפ"ט מהל' איסורי
 ביאה ה"ב, שכתמים מדרבנן כיון שהם בלי הרגשה, ועי'
 להלן הערה סד. (57) שראוה לובשת בגדי נידות, ולבעלה
 אמרה טהורה אני (כתובות שם, וברש"י).
- 34 יב. ואי זו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות
 35 שנהגו בנות ישראל. ואלי הן הדברים שאם עשתה
 36 אחת מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או
 37 למכור⁵⁸ מפלש⁵⁹ וראשה פרוצ ואין עליה רדיד⁶⁰
 38 ככל הנשים, אף-על-פי ששערה מכסה במטפחת.
 39 או שהיתה טוה בשוק ויורד וכיוצא בו כנגד פניה,
 40 על פדחתה⁶¹ או על לחייה, בדרך שעושות העכו"ם
 41 הפרוצות⁶². או שטוה בשוק ומראת זרועותיה לבני
 42 אדם. או שהיתה משחקת עם הפחורים. או שהיתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם עדים ששעשה דבר מכער ביותר, שהדברים
מראין שהיתה שם עברה, אף-על-פי שאין שם
עדות ברורה בננות. כיצד? כגון שהיתה בחצר
לבדה, וראו רובל יוצא⁷², ונכנסו מיד בשעת
יצאתו, ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא
לובשת המכנסים או חוגרת אזור, או שמצאו רק
לח למעלה מן הפילה⁷³. או שהיו יוצאים ממקום
אפל, או מעלין זה את זה מן הבור ויוצא בו. או
שראוהו מנשק על פי חלוקה, או שראו אותו
מנשקין זה את זה או מגנפין⁷⁴ זה את זה. או
שנכנסו זה אחר זה והגיפו⁷⁵ דלתות. וכיוצא
בדברים אלו. אם רצה הפעל להוציאה - תצא בלא
כתפה. ואין זו צריכה התראה⁷⁶.

(72) ב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו, הגירסא: וכל יוצא מתוך
ביתו. וכל - מוכר בשמים לנשים להתקטש בהם.
(73) רשת, שפורשים על המטה להגן על הישן בה מיתושים
וזבובים. מי זרק הרוק למעלה? כי אם השוכב ופניו למעלה,
הלך זינתה זו ורקקה בשעת תשיש (יבמות כד: וברש"י).
(74) מחבקים. סגרו. וכל זה מוזכר ביבמות כד, ב.
וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו. (76) כיון שעברה, כבר
נאסרה על בעלה, ואין עוד צורך בהתראה (כסף-משנה).

טז. עוברת על דת משה או על דת יהודית, וכן זאת
שעשה דבר מכער - אין כופין את הפעל להוציא,
אלא אם רצה - לא יוציא⁷⁷. ואף-על-פי שלא הוציא
- אין להן כתפה⁷⁸. שהכתפה תקנת חכמים היא כדי
שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא
על בנות ישראל הצנועות; אבל אלו הפרוצות אין
להן תקנה [זו], אלא תהא קלה בעיניו להוציאה⁷⁹.

(77) עוברת על דת - דינה מבואר בסוטה כה, א. ויוצאה
משום שם רע, אע"פ שאמר רבי (יבמות כד:) הואיל ומכוער
הדבר, תצא - אין הכוונה אלא מן הבועל הנטען, אבל
מבעלה אין מוציאים אותה אלא בעדי טומאה ממש, וכמו
שאמרו (מכות ז): "במנאפים - משיראו כמנאפים" (רי"ף
פ"ב דיבמות). (78) לכשיציאון אחר-כך. (79) ואם חזרה
ממעשיה הראשונים ומתנהגת מכאן ואילך בדרכי צניעות,
צריך לכתוב לה כתובה אחרת, שהכתובה הראשונה בטלה,
כשעברה על התראתו ('חלקת מחוקק' אהע"ז סי' קטו,
סי"ח).

יז. מי שראה אשתו שזנתה, או שאמר לה לו אחת
מקרובותיו או מקרובותיה, שהוא מאמינם וסומכת
דעתו עליהם, שזנתה אשתו, בין שהיה האומר איש
בין שהיתה אשה - הואיל וסמכה דעתו לדבר זה
שהוא אמת, הרי זה חייב להוציא, ואסור לו לבוא
עליה⁸⁰, ויתן כתפה⁸¹. ואם הודת לו שזנתה - תצא
בלא כתפה. לפיכך משפיעה⁸² בנקיטת חפץ⁸³ שלא
זנתה תחתיו, אם ראה אותה בעצמו, ואחר כך תגבה

תובעת התשמיש בקול רם מפעלה, עד ששכנותיה
שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש. או
שהיתה מקללת אבי פעלה בפני בעלה.

(58) רחוב צר. (59) פתוח לרשות הרבים. (60) צעיה,
מלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדינים".
(61) מצחה. (62) כתובות עב, ב. וב'תוספות' שם הביאו
בשם רבינו חננאל: "טוה ורד, צמר אדום היא טוה שיפול
על פניה מזהרוריתו, וזוהי עזות מצח ופריצות".

יג. עזרא תקן שתהיה אשה חוגרת בסינר⁶³ תמיד
בתוך ביתה, משום צניעות⁶⁴. ואם לא חגרה - אינה
עוברת על דת משה⁶⁵, ולא הפסידה כתפתה. וכן אם
יצתה בראשה פרוע מחצר לחצר בתוך המבוי -
הואיל ושערה מכסה במטפחת, אינה עוברת על
דת⁶⁶.

(63) מכנסים (רש"י). או חגורה (פירוש המשנה לרבינו, שבת
פ"י מ"ד). (64) בבא-קמא פב, א. וב'ירושלמי' פ"ד
דמגילה ה"א: "מפני מעשה שאירע שבעלה קוף מכדרכה
ושלא כדרכה". ומטעם זה צריכה לחגור סינר אפילו בביתה
(הגהות הגרצ"ה חיות בב"ק שם). (65) בכת"י התימנים,
תיבה זו אינה. וכן הוא בכסף משנה. וב'מגיד משנה'
הביא: "דת יהודית", וכן הגיה ב'מעשה רוקח' ו'ולפי
נוסתנו נראה שתקנות חכמים הן "דת משה" שהרי נצטינו
בתורה לשמור ולעשות ככל תקנותיהם (ספר המצוות שורש
א, ומ"ע קעד) ושלפיכך נכללו חלה ומעשרות שהם בזמן
הזה מדרבנן (ראה במגיד-משנה) וכתם שאף הוא מדרבנן -
בכלל דת משה (למעלה ה"א). ודת יהודית היא מנהג
שנהגו בנות ישראל ולא תקנוהו חכמים]. (66) כתובות עב,

יד. העוברת על דת - צריכה התראה⁶⁷ ועדים⁶⁸,
ואחר כך תפסיד כתפתה⁶⁹. עברה בינו לבינה⁷⁰, וידע
שהיא עוברת על דת, והתרה בה בלא עדים, וחזרה
ועברה, הוא טוען ואומר: אחר התראה עברה, והיא
אומרת: לא עברתי כלל, או: לא התרה בי, אם רצה
להוציא - הרי זה נותן כתפה אחר שתשבע שלא
עברה⁷¹; שאם תודה שעברה אחר התראה זו - אין
לה כלום.

(67) שמה תחזור בה. ואם תחזור לא תפסיד כתובתה.
(68) על ההתראה ועל העבירה. (69) סוטה כה, א. ותוספתא
כתובות פ"ז. הוצאת צוקמ. עמ' 12, 269. (70) שלא היו
עדים בדבר. (71) אחר ההתראה (מגיד-משנה). והרי זה
דומה למוציא שטר חוב על חברו, והלה טוען פרוע הוא,
שבעל השטר צריך שבועה ('בית יוסף' אהע"ז סי' קטו).
[רוצה לומר, שמה שכתב רבינו "נותן כתובה אחר שתשבע"
היינו שהבעל תובע ממנה שתשבע כמפורש בפ"ד מהל'
מלוה ולוה ה"ב, שאז צריכה להשבע, וראה להלן הערה
פא].

טו. כיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ו' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **כְּתִיבָתָהּ. אֲבָל בְּדִבְרֵי אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעָהּ**⁸⁵
- 2 **אֶלָּא עַל יְדֵי גִלְגּוּל**⁸⁶.
- 3 **יח. אִמְרָה לֹא אִשְׁתּוֹ שְׁזִנְתָה תַּחְתּוֹ בְּרִצּוֹנָה - אֵין**
- 4 **מִשְׁגִּיחִין לְדִבְרֶיהָ, שְׁמָא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאַחֶר⁸⁷. אֲבָל**
- 5 **אֲבָדָה כְּתִיבָתָהּ, עֶקֶר וְתוֹסֶפֶת, וְאֲבָדָה הַבְּלֹאוֹת⁸⁸;**
- 6 **שְׁהָרֵי הַיּוֹדֵת בְּזִנּוּת⁸⁹. וְאִם הָיָה מֵאֲמִינָה וְסוֹמֵךְ דַּעְתּוֹ**
- 7 **עַל דִּבְרֶיהָ - הָרִי זֶה חֵיב לְהוֹצִיאָהּ. וְאֵין בֵּית דִּין**
- 8 **כּוֹפִין אֶת הָאִישׁ לַגֵּרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּדִבְרֵי מְדַבְּרִים**
- 9 **אֵלָּו, עַד שְׁיִכְוָאוּ שְׁנֵי עֲדִים⁹⁰ וְיַעֲדוּ שְׁזִנְתָה אִשְׁתּוֹ**
- 10 **זֹאת בְּפָנֶיהֶם בְּרִצּוֹנָה, וְאַחֵר כֶּךָ כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא.**
- 11 **יט. הָאִשָּׁה שְׁזִנְתָה תַּחַת בַּעַלָּהּ בְּשִׁגְגָה⁹¹ אוֹ בְּאֵנס -**
- 12 **הָרִי זֶה מֵתָרֵת לְבַעַלָּהּ. שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה לֹא נִתְּפָשָׁה;**
- 13 **הָא נִתְּפָשָׁה - מֵתָרֵת. בֵּין שְׁאֲנָסָה עֲכוּ"ם⁹² בֵּין**
- 14 **שְׁאֲנָסָה יִשְׂרָאֵל. וְכָל שְׁתַּחֲלֵת בִּיאָתָהּ בְּאֵנס, אֶף-עַל-**
- 15 **פִּי שְׁסוּפָה בְּרִצּוֹן, וְאִפְלוּ אִמְרָה: הִנֵּחֹו לִי,**
- 16 **שְׁאִלְמָלִי לֹא אָנֹס אוֹתִי הִיִּיתִי שׁוֹכְרָתוֹ - הָרִי זֶה**
- 17 **מֵתָרֵת; שְׁהֵיִצֵּר לְבִשָּׁה, וּמִתַּחֲלָה [הִיִּיתָה] בְּאֵנס⁹³.**
- 18 **כ. נָשִׁים שֶׁנִּגְבוּ אוֹתָן לְסֻטִּים⁹⁴ - הָרִי הֵן בְּשִׁבּוּיּוֹת⁹⁵,**
- 19 **שֶׁהֵן אֲנוּסוֹת, וּמֵתָרֵת לְבַעַלְהֶנָּה. וְאִם הִנֵּחֻהוּ⁹⁶,**
- 20 **וְהִלְכוּ לְלִסְטִים מַעֲצָמֵן - הָרִי אֵלּוּ בְּרִצּוֹן, וְאִסּוּרוֹת**
- 21 **לְבַעַלְהֶנָּה⁹⁷. וְדִין הַשּׁוֹנֵגֶת וְדִין הַנֶּאֱנָסֶת אֶחָד הוּא,**
- 22 **שֶׁהַשִּׁגְגָה צַד אֲנֵס יֵשׁ בָּהּ.**
- 23 **כא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיָהּ בַּעַלָּהּ יִשְׂרָאֵל;**
- 24 **אֲבָל אִשְׁתּוֹ כֶּהֵן שֶׁשִּׁגְגָה אוֹ שְׁנֹאֲנָסָה - אִסּוּרָה**
- 25 **לְבַעַלָּהּ, שְׁהָרִי נַעֲשֶׂת זִזְנָה⁹⁸ מִכָּל מְקוֹם, וְהוּא אִסּוּר**
- 26 **בְּזִנּוּת, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה⁹⁹.**
- 27 **כב. אֶחָד אִשְׁתּוֹ יִשְׂרָאֵל אוֹ אִשְׁתּוֹ כֶּהֵן שְׁנֹאֲנָסָה -**
- 28 **כְּתִיבָתָהּ קִיָּמָת, הָעֶקֶר וְהַתּוֹסֶפֶת, וְלֹא הַפְּסִידָה**
- 29 **מִכְּתִיבָתָהּ כָּלִים¹⁰⁰. וְכוֹפִין אֶת הַכֹּהֵן¹⁰¹ לָתֵן לָהּ**
- 30 **כְּתִיבָתָהּ וּלְגִרְשָׁהּ.**
- 31 **כג. אִשְׁתּוֹ כֶּהֵן שְׁאֲמָרָה לְבַעַלָּהּ: נֶאֱנָסְתִּי, אוֹ שִׁגְגִיתִי**
- 32 **וְנִבְעַלְתִּי לְאַחֵר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְדִבְרֶיהָ, שְׁמָא עֵינֶיהָ**
- 33 **נִתְּנָה בְּאַחֶר¹⁰². וְאִם הָיָה נֶאֱמָנָת לִי, אוֹ שְׁאֲמַר לִי**
- 34 **אָדָם שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵיו - יוֹצִיא¹⁰³ וְיִתֵּן כְּתִיבָהּ.**
- 35 **כד. הָאוֹמֵר לֹא אִשְׁתּוֹ בְּפָנֶי שְׁנִים: אֵל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ**
- 36 **פְּלוּנִי, וְנִכְנָסָה עִמּוֹ לְסִתֵּר בְּפָנֶי שְׁנֵי עֲדִים, וְשִׁהְתָּה**
- 37 **כְּדִי טְמֵאָה¹⁰⁴ - הָרִי זֶה אִסּוּרָה עַל בַּעַלָּהּ עַד**
- 38 **שְׁיִשְׁקָנָה מִי הַמָּרִים, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סוּטָה¹⁰⁵.**
- 39 **וְאִם מֵת קִדָּם שְׁיִשְׁקָנָה - אֵין לָהּ כְּתִיבָה¹⁰⁶. וְאֶף-עַל-**
- 40 **פִּי שְׁלֹא מִצָּאוּ דְּבַר מְכַזֵּב, שְׁאֵין לָהּ דְּבַר יוֹתֵר מְכַזֵּב**
- 41 **מִזֶּה¹⁰⁷. וְהַיּוֹם שְׁאֵין שָׁם¹⁰⁸ מִי סוּטָה¹⁰⁹ - נֶאֱסָרָה**
- 42 **עָלֶיהָ אִסּוּר עוֹלָם¹¹⁰. וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתִיבָה, לֹא עֶקֶר וְלֹא**
- 43 **תּוֹסֶפֶת, שְׁהָרִי מַעֲשֶׂיָהּ הָרָעִים גִּרְמוֹ לָהּ לְהֵאָסֵר.**
- 44 **104) כְּדִי צִלִּית בִּיצָה וּגְמִיעָתָה (הִל' סוּטָה פ"א ה"ב).**
- 45 **105) שִׁם. 106) שְׁמָא נִטְמָאָה וְנִאֲסָרָה עָלֶיהָ, וְלֹהֲשָׁקוֹתָ**
- 46 **אִי-אִפְשָׁר, שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר (בַּמְדַּבֵּר ה', טו'): "וְהִבִּיא הָאִישׁ**
- 47 **אֶת אִשְׁתּוֹ". וְהָרִי הוּא מֵת (סוּטָה כה. וְכֵן פֶּסֶק רַבִּינוּ בִּפ"ב**
- 48 **מֵהִל' סוּטָה ה"ז). 107) שְׁנִסְתַּתְרָה עִם הַחֲשׁוֹד אַחֲרֵי**
- 49 **שֶׁבַעֲלָה הִתְרָה בָּהּ. 108) רָאָה בִּבְיָאוֹר מִלֵּיל זֶה בִּפ"א**
- 50 **מֵהִל' יִסּוּרֵי הַתּוֹרָה ה"א, וְעִי' עוֹד בִּפ"ד מֵהִל' אִישׁוֹת ה"ז,**
- 51 **הַעֲרָה מִג. 109) לְבַדָּקָה אִם טְהוּרָה הִיא. 110) סוּטָה ב,**
- 52 **ב.**

בשוק ופניהן גלויות, והפל יודעין אותן ואומרים: 27
זו היא בתו של פלוני, וזו היא אחותו של פלוני, 28
כמו ערי אדום בזמן הזה. אבל מקומות שאין דרך 29
הבנות שם לצאת לשוק כלל, ואם תצא הבת למרחץ 30
- בנשף תצא, מתנברה¹⁵, ולא יראה אותה אדם חוץ 31
מקרובותיה - הרי זה טוען אף במומין שבגלוי. 32
והוא, שלא היה שם מרחץ ושללא היה לו קרובה 33
לבדק בה; אבל היה שם מרחץ בעיר זו שאין דרך 34
הנשים לצאת בה ופניהם מגלות, אם יש לו קרובה 35
- אינו יכול לטעון, שהרי הכל רואין אותה ערמה 36
במרחץ. ואם דרך להתנבר ולתחבא אף במרחץ, 37
ושתיה הבת רוחצת בלילה¹⁶ או בבית קטן במרחץ 38
לבדה, עד שלא תראה ולא תודע - הרי זה טוען 39
אף במומין שבגלוי. והדברים אלו דברים של טעם 40
הם, ואינם גזירת הכתוב¹⁷. 41

(7) למעלה פ"ז ה"ז. (8) והסכים (כלומר, שלא שמע עליו, ולא הסכים). (9) כתובות עב, ב. וכנ"ל הערה א'. (10) שם עה, ב. (11) חולי שממנו נופלת לארץ (אפילפסיה). (12) שהמחלה תוקפתה בזמנים קבועים, ונזהרת אז מלצאת בין הבריות (רש"י כתובות עז). (13) ובנוסח כת"י: "כמומי". (14) כתובות עה, ב. (15) מעלימה את זהותה, מלשון הכתוב (מלכ"א יד, ה): "והיא מתנכרה". (16) ואין שם אור. ומקור דברים אלו בדברי הגאונים שהובאו ברא"ש כתובות פ"ז סי' טו. (17) אילו היו גזירת הכתוב, לא היינו מחלקים בין מקום למקום, כיון שכך גזרה תורה (כסף-משנה).

ג. הורו מקצת הגאונים¹⁸, שזה שאמרו חכמים 42
מפני שהוא בודק בקרובותיו, אינו¹⁹ קרובותיו 43
בלבד, אלא אפלו מידעיו. ואפלו היה גר בעיר 44
שאין לו קרוב כלל, אם יש שם מרחץ - אינו יכול 45
לטעון; שאי אפשר שלא יהיו לו רעים, ואומר 46
לאחד מרעיו שתבדק לו אשתו או אחותו על 47
פלוגית, ולפיכך תזקתו ששמע ונתפס. ולא יראה 48
לי דין זה. שאין כל אדם מוציא כל מה שיש בלבו 49
מדברים אלו לכל, אלא לקרוביו. ועוד, שאין דעתו 50
סומכת אלא לדברי קרוביו ביותר. 51

(18) הובאו דבריהם ברא"ש, כתובות שם. (19) ובכת"י התימנים: אינן.

ד. פיצד היא טענת המומין? אם היו המומין 52
שנמצאו בה מומין שודאי היו בה קדם שתתארס, 53
כגון אצבע יתרה וכיצא בו²⁰ - על האב להביא 54
ראיה שידע בהן הפעל ורצה, או שחזקתו שידע²¹; 55
ואם לא הביא ראיה - תצא בלא כתבה כלל. היו 56
מומים שאפשר שנוולדו בה אחר הארוסין: אם 57
נמצאו בה אחר שנוכנסה לבית הפעל - על הפעל 58
להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה, והיה 59

כה. אמר לה בינו לבניה: אל תסתרי עם איש 1
פלוני, וראה אותה שנסתרה עמו ושהתה כדי טמאה 2
- הרי זו אסורה עליו¹¹ בזמן הזה שאין שם מי 3
סוטה. וחייב להוציא, ויתן כתבה¹². ואם הודית 4
שנסתרה אחר שהתרה בה - תצא בלא כתבה¹³. 5
ולפיכך משביעה¹⁴ על זה, ואחר כך יתן כתבה. 6

(11) כי יש לחוש לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שאפילו קנא לה בעלה בינו לבניה, הרי זה קינוי והתראה (סוטה ב:). (12) כי אינו נאמן להפסידה כתובתה על פי עצמו. (13) הודאת בעל דין כמאה עדים. (14) ראה למעלה הלכה יז, והערה פא.

פרק חמשה ועשרים

(1) ביאר בו רבינו דין הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים, או מומים. הוראה דם בשעת תשמיש, או שנולדו בה מומים אחרים, האיש שנולדו בו מומין אחרי הנישואין, היבם שנמצא בו אותו המום שהיה לבעלה.

א. הנושא אשה סתם, ונמצאו עליה נדרים - תצא 7
בלא כתבה², לא עקר ולא תוספת³. באלו נדרים 8
אמרו? שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או 9
שלא תתקשט במיני צבעונין⁴, והוא הדין לשאר 10
המינים שדרך כל נשי המקום להתקשט בהן⁵; אבל 11
נמצא עליה נדר אחר חוץ מאלו - לא הפסידה 12
כלום⁶. 13

(2) כתובות עב, ב במשנה, וכפירוש שמואל שם בגמרא עג, ב שאפילו בקידשה סתם (שלא התנה עמה על-מנת שאין עליך נדרים) תצא בלא כתובה, אבל גט צריכה, הואיל וקידשה סתם. (3) שם קא, א: "נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה. . . אין להן תוספות, וכל-שכן מנה-מאתים", כי היה לה לגלות לבעלה על נדריה. (4) שם עב, ב. שיש בהן עינוי נפש ומתנגנה עליו (רש"י). (5) וכמו שאמרו ב"ירושלמי" כתובות פ"ז, ה": "כלי פשתן דקים הבאים מבית שאן, ככלי צבעונים הם". (6) כל שאין בו עינוי נפש אינו מקפיד, והשווה לעיל פ"ז ה"ו.

ב. וכן הפוגס אשה סתם, ונמצא בה מום ממומי 14
הנשים שפכר בארנום⁷, ולא ידע הפעל במום זה 15
ולא שמע בו ורצה⁸ - הרי זו תצא בלא כתבה, לא 16
עקר ולא תוספת⁹. פיצד? היה מרחץ בעיר והיו לו 17
קרובים - אינו יכול לומר: לא ידעתי מומין אלו, 18
ואפלו מומין שבסתר; מפני שהוא בודק 19
בקרובותיו, וחזקה ששמע ורצה¹⁰. ואם אין שם 20
מרחץ או שלא היו לו קרובים - טוען במומין 21
שבסתר. ונכפה¹¹ בעתים ידועים¹² - הרי הוא 22
ממומי¹³ סתר. אבל במומין שבגלוי - אינו יכול 23
לטעון; שהרי הכל רואין אותן ואומרים לו, וחזקתו 24
ששמע ונתפס¹⁴. דבר ידוע הוא, שאין דין זה אלא 25
באותן המקומות שהיה מנהג הנשים שם להלך 26

פלוס³⁶, שהרי בודקת עצמה תחלה ומשמשות. הרי
שפדקה עצמה ונבעלה, ובעת שקנחה עצמה היא
והוא נמצא דם על עד שלה או על עד שלו, אם ארע
זה פעם אחר פעם שלש פעמים סמוכות זו לזו - הרי
זו אסורה לישוב עם בעלה³⁷. ותצא בלא כתובה, לא
עקר ולא תוספת³⁸, ואין לה תנאי מתנאי כתובה;
שהרי אינה ראויה לתשמיש. ויוציא ולא יחזיר
לעולם³⁹; שמא תתרפא, ונמצא שלא גמר לגרשה⁴⁰
בשעת גרושין. ומתרת להנשא לאחר⁴¹, כמו
שיתבאר בענין הנדה⁴².

שאסורה לשמש עד שתבדוק בעד. (36) מכתובתה
ומשאר זכויותיה. (37) שהרי הוחזקה לראות דם בשעת
תשמיש, ומשמשות נדה. (38) שאין לך מום גדול מזה.
(39) נדה יב. ב. (40) ובינתיים תנשא לאחר, ויבוא לערער
ולומר: "אלו הייתי יודע שכך היה . . . לא הייתי מגרשה,
ונמצא גט בטל ובניה (מבעלה השני) ממזרים", לפיכך
אומרים לו: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם
(נדה שם, והשווה הל' גירושין פ"י, הי"ב-ג). (41) שאין
כל האצבעות שוות, ושמא לא תראה אצל בעלה השני
(נדה פו.). (42) הל' איסורי ביאה פ"ד, הכ"א.

ט. במה דברים אמורים? בשתייה פך מתחלת
נשואיה, ומבעילה ראשונה ראתה דם; אבל אם
ארע לה חלי זה אחר שנשאת - נסתחפה שדהו⁴³.
לפיכך, אם בעל פעם אחת ולא נמצא דם, ואחר כך
חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש - יוציא⁴⁴
ותן כתובה בלה⁴⁵. ולא יחזיר עולמית, כמו
שבארנו⁴⁶.

(43) מזלו הרע גרם לו, וראה למעלה הערה כב. (44) שהרי
אינה ראויה לעמוד תחתיו מחמת איסור נדה. (45) כמבואר
בסמוך הלכה י. (46) בהלכה הקודמת.

י. וכן אשה שנולדו בה מומין אחר שנשאת, אפלו
נעשית מפת שחין⁴⁷: אם רצה לקיים - יקיים, ואם
רצה להוציא - יתן כתובה⁴⁸.

(47) מצורעת. (48) שנסתחפה שדהו (כתובות עה.). וכן
שנינו (שם נא.): "לקחה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה
וכתובתה, תרפא את עצמה - רשאי", והשווה לעיל פ"ד
ה"ז.

יא. האיש שנולדו בו מומין אחר שנשא, אפלו
נקטעה ידו או רגלו או נסמית⁴⁹ עינו, ולא רצתה
אשתו לישוב עמו - אין כופין אותו להוציא ולתן
כתובה. אלא: אם רצתה - תשב, ואם לא רצתה - תצא
בלא כתובה, כדין כל מורדת⁵⁰. אבל אם נולד לו ית
הפה או ית החטם, או שחזר⁵¹ ללקט צואת פלבים⁵²
או לחצב נחשת מעקרו⁵³ או לעבד עורות - כופין
אותו להוציא ולתן כתובה⁵⁴. ואם רצתה - תשב עם
בעלה.

מקחו מקח טעות; ואם נמצאו בה והיא בבית אביה
- על האב להביא ראיה שאחר הארוסין נולדו²²,
ונסתחפה שדהו²³.

(20) שנולדו עמה. ובכת"י התימנים: וכיצא בה. (21) כגון
שהיה המום בפניה, חזקה היא שידע בו הבעל ונתרצה,
ואינו נאמן לומר שעצם עיניו או השפילן ולא הכיר באותו
מום עד עתה ('בית יוסף' לאהע"ז סי' לט). (22) כי עלינו
לומר: "כאן נמצאנו וכאן היו" - כאן היו קודם האירוסין,
ולפיכך עליו להביא ראיה (כתובות עה.). (23) מזלו של
בעל גרם שתומם. נסתחפה - לשון מטר סוחף (משלי כח,
ג), נשטפה שדהו (רש"י לכתובות ב.).

ה. הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה,
או שהודה לו בכך, והביא האב ראיה שראה ושתק
ונתפס²⁴, או שחזקתו שידע בהן ונתפס²⁵ - הרי זה
חייב בכתובה²⁶.

(24) ונתרצה. (25) כגון שהיה המום בפניה, חזקה שידע בו,
או שיש שם מרחץ, וכמבואר לעיל ה"ב. (26) כתובות עו,
א.

ו. בא על אשתו, ושהה²⁷ במה ימים, וטען שמום
זה לא נראה לי עד עתה - אפלו היה בתוך הקמטים
או בכף הרגל, אין שומעין לו. חזקה שאין אדם
שותה בכוס אלא אם פן בודקו יפה, וחזקתו שידע
ורצה²⁸.

(27) לדעת המגיד משנה הכוונה שבעל וגם שהה, ורק אז
אין שומעים לו, ולדעת הפרישה בשו"ע אהע"ז סי' לט
סכ"ח, באחד משניהם מספיק, כי אם שהה אפילו אם לא
יודעים שבעל - אין שומעים לו. (28) דבר זה למד רבינו
מדין טענת בתולים, שאינו יכול לטעון לאחר זמן, כמבואר
לעיל פ"א, ה"ט. והוא מהש"ס יבמות קיא, ב. אף כאן כל
ששהה ולא טען, חזקה ידע ונתרצה, ועכשיו כועס עליה
בגלל דבר אחר ומבקש לו תואנה (ראה רש"י יבמות שם).

ז. הנושא אשה ונמצא שאין לה וסת קבוע²⁹
לנדה, אלא לא תרגיש בעצמה עד שתירד דם נדה
- הרי זו לא תשמש אלא בשני עדים³⁰, שבודקת
בהן עצמה: אחד לפני תשמיש³¹, ואחד לאחר
תשמיש³². חוץ מן העד של איש, שמקנה בו
עצמו³³, כמו שיתבאר בהלכות אסורי ביאה³⁴.

(29) אורח נשים, הפרשה עונתית של דם נדה, ובדפוסים
קדומים: "וסת קבועה". (30) מטליות שהאשה מקנחת
עצמה בהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ד, מלשון
הכתוב (ישעיה סד, ה) "וכבגד עדים כל צדקותינו", ומפרש
רש"י שם: "כבגד מאוס". (31) לבדוק בו אם ראתה דם
נדה ותפרוש מבעלה. (32) שמא ראתה דם בשעת תשמיש
(נדה יב:). (33) אחר תשמיש. (34) פ"ד ה"ט: "אבל
אחר תשמיש, הכל צריכים שני עדים, אחד לו ואחד לה".

ח. ואף-על-פי שמום גדול הוא זה³⁵ - לא הפסידה

ועפ"ז נשאלת השאלה מדוע בדין שלנו שטוענת שאינה יכולה לקבל אומרים "יחלוץ ויתן כתובה" ולא עושים פשרה ובפרט שמאחיו יכלה לקבל ולמה שלא יגלגלו עמה ואולי תוכל לקבל גם מאחיו בינתיים.

ויש לומר שזוהי כוונת הרמב"ם בפסוק שהביא "וראה בנים לבניך שלום על ישראל" לחדש שגם כאן יש להשתדל לשכנעה לקבל ממנו על ידי שמסבירים לה שעל ידי זה יהיה "וראה בנים לבניך" ובמילא - "שלום על ישראל".

יין מלכות ספר נשים סימן יד.

57) ואינו יכול לכופה להתייבם או להפסיד כתובתה (שם). 58) בכת"י התימנים, ובדפוסים קדומים, כל הפיסקה הזו אינה. וכנראה שזוהי תוספת מאוחרת בכדי לסיים ההלכה בדבר טוב, לרמז למה שאמרו (כתובות נ.): "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל, שלא יבואו לידי חליצה ויבוס". כי אם הניח בנך בן, אין האלמנה זקוקה ליבוס וחליצה, ושלום על ישראל.

סלקו הלכות אישות.

יום חמישי ז' מנחם-אב ה'תשפ"ב

הלכות גירושין

12 יש בכללן שתי מצות. אחת - מצות עשה. והיא: 13 שיגרוש המגרש בספר. ואחת - מצות לא תעשה. 14 והיא: שלא יחזיר גרושתו משנשאת. 15 ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

16 פרק ראשון

1) נתבארו בו עיקרי הגירושין שמן התורה ושמדברי סופרים, רצון, כתיבה לשמה, גופו של גט, כתיבה במחובר, עדים, קריאת הגט, זמן הגט.

17 א. אין האשה מתגרשת אלא בכתב² שיגיע לה. 18 וכתב זה הוא הנקרא גט³. ועשרה דברים הן עקר 19 הגירושין מן התורה, ואלו הן: (א) שלא יגרש האיש 20 אלא ברצונו⁴. (ב) ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר⁵. 21 (ג) ושיהיה ענין הכתב שגרשה והסירה מקננה⁶. (ד) 22 ושיהיה ענינו דבר הפורת בינו לבניה⁷. (ה) ושיהיה 23 נכתב לשמה⁸. (ו) ושלא יהיה מחסר מעשה אחר 24 בתיבתו⁹ אלא נתינתו לה [בלבד]. (ז) ושיתנהו לה¹⁰. 25 (ח) ושיתנהו לה בפני עדים. (ט) ושיתנהו לה בתורת 26 גירושין¹¹. (י) ושיהיה הפעל או שלוחו הוא שנותנו 27 לה¹². ושאר הדברים שפגט, כגון הזמן¹³ ותינתו 28 העדים¹⁴ וכיוצא בהן - הפל מדברי סופרים¹⁵.

2) "שאלו היו הגירושין בדיבור בלבד, הייתה האשה אומרת כשיזנה עמה איש - כי הייתה גרושה מקודם, ועל כן נצטוונו שלא ישלמו גירושין אלא בכתב מעיד לה כמו שנאמר וכתב לה ספר כריתות". (3) שם גט נופל על כל

49) נתעוורה. "איש עור" (ויקרא כא, יח) מתרגם ה'ירושלמי': גבר סמי. 50) המבואר לעיל פי"ד ה"ח (כתובות עז). 51) הפך. 52) ששורים בה הבגדים לפני כיבוסם יום או יומיים (רש"י שם). ובברכות כה, א - פירש"י: "שדרכן לתתן בעיבוד עורות". 53) ממקום מוצאו. 54) כל אלה - מלאכות מאוסות ומסריחות, ויכולה לומר איני יכולה לקבל ריח רע (שם). ומשמע מדברי רבינו, שאם ידעה בכל אלה לפני הנישואין ונישאה לו - אינה יכולה לטעון, שהרי סברה וקיבלה. ואפילו אמרה: כסבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל - אין שומעים לה (מגיד-משנה).

1 יב. נעשה האיש מפה שחין - פופין אותו להוציא 2 ולתן כתבה. ואף-על-פי שהיא רוצה לישב - אין 3 שומעין לה, אלא שפרישין אותה בעל פרחן, מפני 4 שהיא מקנתו⁵⁵. ואם אמרה: אשב עמו בעדים פדי 5 שלא יבוא עליה⁵⁶ - שומעין לה.

55) ממסמסתו, בשרו נופל חתיכות חתיכות אם תשמש עמו. "ממיקתו" - מלשון הכתוב (זכריה יד, יב): "המק בשרו" (כתובות עז. במשנה). 56) כמו שאמרו חכמים (כתובות עז): "עשרים וארבעה מוכי שחין הם, וכולם - אמרו חכמים - תשמיש קשה להם".

6 יג. מי שהיה בעלה בעל ריח הפה או ריח החטם 7 או מלקט צואת כלבים וכיוצא בהן, ומת, ונפלה 8 לפני אחיו, ויש בו אותו מום שהיה בבעלה - יכולה 9 היא לומר: לא אחיף הייתי יכולה לקבל, ולף איני 10 יכולה לקבל. ויחלוץ ויתן כתבה⁵⁷. וראה⁵⁸ בנים 11 לבניה, שלום על ישראל.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

וראה בנים לבניה, שלום על ישראל.

יש מפרשים שאת הסיום כתב כדי לסיים בדבר טוב אבל לכאורה קשה שהרי סיום צריך להיות בהמשך לענין הקודם ואילו כאן הוא בסתירה גמורה לו כי "וראה בנים כו" יכול להיות רק על ידי יבוס וכאן פסק "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . יוצא בהן (מומין שכופין אותו להוציא) יכולה לומר לאחיק הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל, ויחלוץ ויתן כתובה".

יתרה מזו: הרי על הפסוק וראה בנים לבניך אומרת הגמרא "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל דלא אתי לידי חליצה ויבוס", ששולל אפילו יבוס ואין מביא פסוק זה כהמשך לדין "יחלוץ ויתן כתובה".

והביאור הוא: בפסוק זה מרמז הרמב"ם חידוש דין בהלכה. בפרקים שלפניו (פט"ו הט"ו) כתב: "האשה שבאה לבית דין ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ כו' יעשו הדיינים פשרה" ואומרים לה שתשאר עמו עוד עשר שנים ואם לא תלד תתבע שנית. "ומגלגלין עמה זה . . עד שיעשו פשרה".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ז' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות גירושין קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 כְּשֶׁמִּגִּיעַ גֵּט לַיָּדָה גָּמְרוּ גְרוּשִׁיהָ²⁶ וְאָף עַל פִּי שְׁעָדִין
26 הִיא בְּבִיתוֹ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. שְׁלֹא נֶאֱמַר 'וְשִׁלְחָה',
27 אֲלֵא שְׁאֵם גֵּרֶשׁ וְלֹא הוֹצִיָּאָה מִבֵּיתוֹ²⁷ - הֲרִי זֶה כְּמוֹ
28 שֶׁגֵּרֶשׁ וְהִחְזִיר גְרוּשָׁתוֹ²⁸; לְפִיכָךְ צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט²⁹,
29 כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר³⁰.

26 והרי היא פנויה וחלים בה קידושי אדם אחר.
27 ונתייחד עמה. (28) בקידושי ביאה, ואף על פי שלא
ראוה שנבעלה, עדי היחוד הם-הם עדי ביאה. (29) ובכתב-
יד התימנים: גט שני. (30) ושיעור דברי רבינו כך הם:
עצם הגירושין נגמרו עם הגעת הגט לידה, אלא אם שהתה
בביתו כדי יחוד, יש לחוש שקידשה שנית בביאה, ועדי
היחוד הם עדי קידושה, וממילא צריכה גט שני לקידושה
השניים.

30 ו. ומנין שלא יהיה מחסר מעשה אחר פתיבתו?
31 שְׁנֵאמַר: וְכֵתֵב וְנָתַן - מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַסֵּר אֲלֵא כְּתִיבָה
32 וְנָתַתָּה הוּא הַגֵּט הַכָּשׁוּר. יָצָא דְבַר שְׁמִיחָה קְצִיצָה
33 אַחֲרֵי הַכְּתִיבָה. לְפִיכָךְ, אִם כָּתֵב גֵּט עַל קֶרֶן הַפָּרָה -
34 נֹתֵן לָהּ הַפָּרָה³⁴. וְאִם חֶתֶךְ הַקֶּרֶן אַחֲרֵי שֶׁכָּתְבוּ,
35 וְנָתַנוּ לָהּ - אֵינוֹ גֵּט. וְכֵן אִם כָּתֵב בְּמַחְבֵּר³², אָף עַל
36 פִּי שֶׁחֲתָמוּ בּוֹ הָעֵדִים אַחֲרֵי שֶׁתִּלְשׁוּ, וְנָתַנוּ לָהּ - אֵינוֹ
37 גֵּט³³.

31 יחד עם קרנה כשהיא מחוברת. (32) לקרקע, כגון על
עלה כאשר הוא מחובר לעץ. (33) הואיל ותורף הגט נכתב
במחובר. וכתוב ב"הגהות ימימיות" בשם הגאונים, צריך
שיחתוך הקלף כשיעור הגט מן היריעה ואחרי כן יכתוב
עליו נוסח הגט, שאם כתבו תחילה על היריעה ואחרי כן
חתך ממנה כשיעור הגט פסול, מטעם "מחוסר קציצה". וכן
אם לאחר שנכתב מקצתו אירעה טעות בכתיבה ורוצה
לחזור ולהתחיל גט אחר באותו קלף יחתוך תחילה את
הראשון המוטעה.

38 ז. אין פותבין במחבר³⁴ אֶפְלוּ טִפְס הַגֵּט³⁵. כָּתֵב
39 הַטִּפְס בְּמַחְבֵּר, וְתִלְשׁוּ, וְאַחֲרֵי כֵן כָּתֵב שֵׁם הָאִישׁ
40 וְשֵׁם הָאִשָּׁה וְהַיָּמִן וְהָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם³⁶,
41 וְחֲתָמוּ, וְנָתַנוּ לָהּ - כָּשׁוּר³⁷.

34 לקרקע, משום שמחוסר קציצה. ואפילו רצה לתת לה
אותו המחובר אינו גט, משום שנאמר "ונתן בידה" דבר
הניתן מיד ליד ומחובר אינו ניתן מיד ליד. (35) טופס הגט
הוא הנוסח הכללי האחד לכל הגיטין ובו מקומות פנויים
למילוי פרטים שהם עיקר הגט, כגון שם האיש והאשה, זמן
הכתיבה וכו'. (36) שכל אלה הם עיקר הגט ונקראים
"תורף הגט". (37) כלומר, לכתחילה אסור לכתוב במחובר
אפילו את טופס הגט, גזירה שמא יכתוב את התורף
במחובר ואז הוא בטל לגמרי, אבל אם כבר כתב הטופס
במחובר ותלשו, ואחרי כן כתב עליו התורף הרי זה גט
כשר.

42 ח. כָּתֵב כָּל הַגֵּט עַל הָעֵלָה הַזֵּרוּעַ בְּעֶצֶץ נְקוּב³⁸,
43 אָף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לָהּ הָעֶצֶץ כָּלוּ - הַגֵּט פָּסוּל, גְּזֵרָה

שטר ותעודה שהיא (וכן כתב בערוך ערך גט), ותרגום "ספר
כריתות" "גט פטורין" ורגילים לקרוא לגט אשה "גט" סתם.
(4) שאין האשה יכולה לכוף את בעלה לגרשה. (5) כגון
כסף וכדומה, בניגוד לקידושין שהאשה מתקדשת בכסף
ובשטר. (6) ולא ישלח את עצמו ממנה. (7) שלא תהא
קשורה ותלויה בו לאחר הגירושין. (8) לשם אשה זו
המתגרשת. (9) פרט לדבר שמחוסר קציצה אחר הכתיבה.
(10) או ליד שלוחה או לתוך רשותה. (11) ולא בתורת שטר
חוב או מזוזה. (12) ולא שתיקה היא מעצמה.
(13) תאריך כתיבת הגט. (14) על הגט. (15) תקנת חכמים.

1 ב. וּמִנֵּין שֶׁשְׁעָרָה דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הַתּוֹרָה? שְׁנֵאמַר:
2 וְהִיא אִם לֹא תִמָּצֵא חֵן בְּעֵינָיו, וְכֵתֵב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ
3 וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. 'אִם לֹא תִמָּצֵא חֵן
4 בְּעֵינָיו' - מִלְּמַד, שֶׁאֵינוֹ מְגֵרֶשׁ אֲלֵא בְּרָצוֹנוֹ¹⁶. וְאִם
5 נִתְגַּרְשָׁה שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ¹⁷ - אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת¹⁸. אֲבָל
6 הָאִשָּׁה מִתְגַּרְשֶׁת בְּרָצוֹנָהּ וְשְׁלֹא בְּרָצוֹנָהּ¹⁹.

(16) "ונתן" - מדעתו משמע. (17) על כורחו. (18) ומי
שהדין נותן שכופים אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש,
בית דין מכה אותו עד שיאמר רוצה אני והגט כשר, והטעם
שכפייה זו נקראת "מרצונו" - כי זהו רצונו האמיתי.
(19) על כורחה. אולם "רבינו גרשום מאור הגולה החרים
שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת".

7 ג. 'וְכֵתֵב' - מִלְּמַד, שֶׁאֵינָה מִתְגַּרְשֶׁת אֲלֵא בְּכֵתֵב²⁰.
8 'לָהּ' - לְשִׁמְחָה²¹. 'סֵפֶר כְּרִיתוֹת' - דְּבַר הַפּוֹרֵת בֵּינוֹ
9 לְבִינָה, שְׁלֹא יִשְׁאָר לוֹ עֲלִיָּה רְשׁוּת. וְאִם עָדִין לֹא
10 נִכְרַת בֵּינוֹ לְבִינָה²² - אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.
11 'וְנָתַן בְּיָדָהּ' - מִלְּמַד, שֶׁאֵינָה מִתְגַּרְשֶׁת עַד שִׁיָּנָתַן
12 הַגֵּט בְּיָדָהּ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחָהּ, שֶׁהוּא כְּיָדָהּ, אוֹ לְחֻצְרָהּ,
13 שֶׁהִכַּל כְּיָדָהּ כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. 'וְשִׁלְחָהּ' - שִׁיָּהֶיָּה עֲנִין
14 הַגֵּט שֶׁהוּא הַמְשַׁלַּח אוֹתָהּ, לֹא שִׁיְשַׁלַּח עֲצָמוֹ
15 מִמֶּנָּה.

(20) ולא בכסף. (21) לשם האשה המתגרשת. (22) כגון
שאמר לה: "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין לעולם -
אין זו כריתות", שכל ימיה היא קשורה אליו לקיים תנאי
זה מחמתו.

16 ד. בַּיָּצֵד? כָּתֵב לָהּ: הָרִי אֶת מְשַׁלַּחְתִּי, הָרִי אֶת
17 מְגֵרֶשֶׁתִּי, הָרִי אֶת לְעֶצְמִי, הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם,
18 וְכִיּוּצָא בְּזֶה הָעֲנִין - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. וְגוֹפּוֹ²³ שֶׁל גֵּט:
19 הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם. אֲבָל אִם כָּתֵב לָהּ: אֵינִי
20 בַּעֲלָךְ, אֵינִי אֶרֶסְךָ, אֵינִי אִישְׁךָ - אֵין זֶה גֵּט.
21 שְׁנֵאמַר: וְשִׁלְחָהּ - וְלֹא שִׁיְשַׁלַּח אֶת עֲצָמוֹ²⁴. וְכֵן
22 הַפּוֹתֵב לֹאשְׁתּוֹ: הָרִי אֶת בֵּית חוּרִין - אֵינוֹ גֵּט²⁵.

(23) עיקר כתב הגט כך יכתבו בו. (24) ממנה. (25) שאין
זו לשון גירושין, אלא לשון שחרור מעבודת.

23 ה. זֶה שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה 'וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ' - אֵין עֲנִינוּ
24 שְׁלֹא יִגְמְרוּ גְרוּשִׁיהָ עַד שֶׁתִּצָּא מִבֵּיתוֹ; אֲלֵא

23 ונתן בידה - לא שתקח היא מעצמה, והרי לא נתן
24 לה לא הוא ולא שלוחו. אבל אם הרפין⁴⁹ לה בגופו
25 או הטה ידו עד ששקפה הגט מעליו, ואמר לה:
26 הרי זה גטך - הרי זה גט.

(49) היטה.

27 יג. ומנין שיתנו לה בפני עדים? הרי הוא אומר:
28 על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר, ואי
29 אפשר שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת
30 בית דין ולמחר⁵⁰ תהיה מתרת בלא עדים⁵¹. לפיכך,
31 אם נתן לה גט בינו לביתה, ואפלו בעד אחד - אינו
32 גט כלל.

(50) אחרי מסירת הגט. (51) וכן אמרו: "הכא (=כאן, בגט)
דאיתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבכעורה ואין דבר
שבכעורה פחות משניים".

33 יד. במה דברים אמורים? פשהיה הגט בכתב יד
34 סופר⁵²; אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו⁵³, וחתם
35 עליו עד אחד, ונתנו לה - הרי זה גט פסול⁵⁴.
36 [ופוסל לכהנה⁵⁵].

(52) ולא חתם הסופר עליו. (53) וכתב ידו דומה כמאה
עדים. (54) מדבריהם, ואם נישאת לא תצא והוולד מהבעל
השני כשר, והוא הדין אפילו אין עליו עדים כלל גם כן אינו
פסול אלא מדבריהם, אלא שרבינו משמיע חידוש, שאפילו
חתום עליו עד אחד אינו כשר להינשא בו לכתחילה.
(55) בכתב יד התימנים תיבות אלו אינן, וכן בספר כתיבת
יד שהיה בידי בעל הכסף-משנה. וכן נכון, שהרי אם אתה
אומר פסול מדבריהם, ואם נישאת לא תצא, וודאי שהוא
גט לפוסלה להינשא לכהן, שאפילו ריח הגט פוסל לכהונה.

37 טו. תקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמין על
38 הגט⁵⁶. שמא יתן לה גט בפני שנים וימותו⁵⁷, ונמצא
39 הגט שבידה בחרס מחרסי אדמה, שהרי אין בו
40 עדים, לפיכך תקנו שיעידו מתוכו⁵⁸. ואף על פי
41 שהעדים בתוכו, ונתנו לה בפני שנים, בין בפני
42 אותן העדים החתומין עליו בין בפני שנים אחרים,
43 שעקר הגרושין בעדי מסירה⁵⁹.

(56) אף על פי שמדין תורה עדי מסירת הגט מידי הבעל
לאשה הם עיקר עדי הגירושין ואין צורך כלל בחתימות
העדים. (57) או ילכו למדינת הים [=לחו"ל], והבעל
יערער ויאמר לא גרשתה. (58) ואפילו ימותו עדי
החתימה אפשר להכיר ולזהות חתימת ידם. (59) הרואים
את מסירת הגט ונתינתו מידי הבעל לידי האשה.

44 טז. חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לביתה⁶⁰,
45 או שנמצאו עדי מסירה פסולין⁶¹ - הרי זה פשר;
46 הואיל ועדים שבו⁶² פשרין, והרי הגט יוצא מתחת
47 ידה⁶³. ויש שהורה מן הגאונים שהוא פסול⁶⁴.

(60) ללא כל עדי מסירה. (61) קרובים קרבת משפחה זה

1 שְׁמָא יָקֻטִם³⁹. אֲבָל פּוֹתֵב הוּא עַל חֲרָסוֹ שֶׁל עֲצִיץ
2 וְנֹתֵן לָהּ⁴⁰.

(38) בתחיתו, והריהו יונק מן הקרקע ודינו כמחובר.
(39) יתלוש העלה מהעצץ ויתן לה והרי זו קציצה
מהמחובר. (40) את העצץ כמו שהוא, ואין לחוש שמא
ישבור העצץ ויתן לה חתיכת חרס, שבוודאי לא יפסיד את
העצץ.

3 ט. וּמִנֵּין שְׂאִינוֹ נֹתְנוֹ לָהּ אֵלָא בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין?
4 שְׁנֵאֲמַר: סֵפֶר בְּרִיתָהּ וְנֹתֵן בְּיָדָהּ - שִׁיתֵּן אוֹתוֹ בְּתוֹרַת
5 סֵפֶר בְּרִיתוֹת. אֲבָל אִם נִתְּנוֹ לָהּ בְּתוֹרַת שֶׁהוּא שֹׁטֵר
6 חוֹב⁴¹ אוּ מְזוּזָה; אוּ שְׁנֵתְנוּ בְּיָדָהּ וְהִיא יִשְׁנֶה⁴²,
7 וְנִעְוָרָה וְהִרי הוּא בְּיָדָהּ - אִינוֹ גֵּט. וְאִם אָמַר לָהּ
8 אַחֵר כֶּךָ: הִרי הוּא גֵטְךָ - הִרי זֶה גֵט⁴³.

(41) שאמר לה: כנסי שטר חוב זה. (42) ואין הגט משתמר
בידה. (43) הרי זו כנתינה חדשה הואיל והגט בידה בשעת
אמירתו.

9 י. אָמַר לְעֵדִים: רְאוּ גֵט שְׂאִנִּי נֹתֵן לָהּ, וְחֹזֵר וְאָמַר
10 לָהּ: כְּנִסִּי שֹׁטֵר חוֹב זֶה - הִרי זֶה פֶּשֶׁר; שֶׁהִרי הוֹדִיעַ
11 אֶת הָעֵדִים שְׁנֵתְנוּ בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין⁴⁴. וְזֶה שְׂאֲמַר לָהּ
12 'שֹׁטֵר חוֹב', מִפְּנֵי שְׁנִכְלָם מִמֶּנָּה⁴⁵.

(44) וכידועתה אין צורך, שהרי גם חרשת שהשיאה אביה,
שקידושה קידושין גמורים, מתגרשת, אף על פי שאין בה
דעת. (45) אבל לא התכוון לבטל את הגט.

13 יא. הַמְגַרֵּשׁ צָרִיךְ שְׂאִימַר לָהּ כְּשִׁיתֵּן לָהּ הַגֵּט⁴⁶:
14 הִרי זֶה גֵטְךָ, אוּ: הוּא גֵטְךָ, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה. וְאִם נֹתֵן
15 בְּיָדָהּ וְלֹא אָמַר כָּלוּם - הִרי זֶה גֵט פְּסוּל⁴⁷. בְּמָה
16 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֲסָקִי
17 גֵטְךָ; אֲבָל אִם הָיָה מְדַבֵּר עַל עֲסָקִי גֵטְךָ, וְנִטַּל הַגֵּט
18 וְנֹתֵן בְּיָדָהּ וְלֹא אָמַר כָּלוּם - הִרי זֶה גֵט כָּשֶׁר⁴⁸.

(46) גם אם אמר לה אחר הנתינה - הרי זה גט אלא
שלתחילה טוב יותר שיאמר לה בשעת נתינה. (47) ולעיל
בהלכה ט' כתב רבינו: "אינו גט" כי שם נתנו לה בתורת
שטר חוב, אבל כאן נתן הגט בסתם ושחק, ולפיכך הריהו
"גט פסול". והבדל יש בין גט פסול, לבין גט בטל או "אינו
גט", שבראשון אינו אלא פסול מדברי חכמים, ולא תינשא
בו לכתחילה ואם נשאת לא תצא מבעלה השני, ואילו ב"גט
בטל" או "אינו גט" הרי זה גט בטל מן התורה, ועדיין היא
אשת איש ואף על פי שבקידושין אם לא דיבר עמה על
עסקי קידושין ונתן לה כסף ולא אמר לה "הרי את מקודשת
לי" - אין חוששין כלל לקידושיו - כאן, שכתובים ענייני
הגירושין בגט והכול תלוי בבעל אין זה אלא גט פסול.
(48) וגם לכתחילה יכול לעשות כן.

19 יב. גֵט שֶׁהִיָּה מִנֵּחַ עַל הָאֶרֶץ, וְאָמַר לָהּ: טְלִי גֵטְךָ
20 מֵעַל גְּבִי קִרְקַע, וְנִטַּלְתָּ; אוּ שֶׁהִיָּה קֶשׁוּר עַל יָדוֹ
21 אוּ עַל יָרְכוֹ, וְשִׁלַּפְתּוֹ מִמֶּנּוּ; אֵף עַל פִּי שְׂאֲמַר לָהּ
22 אַחֵר שֶׁבָּא לְיָדָהּ: הִרי זֶה גֵטְךָ - אִינוֹ גֵט; שְׁנֵאֲמַר:

29 שְׁתֵּים שָׁלֹשׁ מְזוּזוֹת אוֹ שְׁטָרוֹת⁷⁷ - חוֹשֵׁשִׁין
30 שְׁמָא גֵּט שְׁזָרַק גִּרְרוּהוּ עֶכְבְּרִים וְהָרִי זֶה סֶפֶק
31 מְגֵרֶשֶׁת.

(74) ולא קראוהו תחילה. (75) שתהיה ספק מגורשת.
(76) מזוזה בין חביות אינה מצויה, וכמו כן שטרות אחרים
אינם מצויים שם ובוודאי הוא זרקא כעת. (77) והרי הוא
לא זרק אלא שטר אחד, ועל כורחך היו שם מזוזות ושטרות
מקודם.

32 כג. הַעֲדִים שְׁחֻתְמִין עַל הַגֵּט צָרִיכִים לְהִיּוֹתָם
33 יוֹדְעִים לְקָרוֹת וְלִחְתֹּם. וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים לְקָרוֹת
34 קוֹרְאִים בְּפָנֶיהֶם וְחֻתְמִים. וְהוּא שִׁפְרִירו לְשׁוֹן
35 הַגֵּט⁷⁸. וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים לְחַתֵּם - רוֹשְׁמִין לָהֶם הַגֵּר
36 בָּרַק וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְדַבֵּר שָׂאִין רִשְׁמוֹ מִתְקַיֵּם⁷⁹, וְהֵן
37 פּוֹתְבִין עַל הַרְשָׁם. וְאִין עוֹשִׂין כֶּךָ בְּשֵׁאֵר שְׁטָרוֹת.
38 קֵל הוּא שֶׁהִקְלוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים, כִּדִּי שְׁלֵא יִהְיֶה בְּנוֹת
39 יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת⁸⁰; הוֹאִיל וְחֻתִּימַת הַעֲדִים בְּגֵט
40 מְדַבְּרִיהֶם, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(78) אבל אם אינם מכירים לשון הגט אינו מועיל שיתרגמו
אותו ללשונם, שהרי זה כעד מפי עד. (79) כי אם רישומו
מתקיים אסור להם לחתום, שאין כתב על גבי כתב.
(80) הקלו שלא יצטרכו לחזר אחרי עדים הבקאים לחתום,
שמא בתוך כך יפליג בעלה לים או ימות ותיזקק לָיֵבם.

41 כד. אף על פי שְׁחֻתִּימַת הַעֲדִים בְּגֵט מְדַבְּרִיהֶם⁸¹,
42 הַתְּקִינוּ שִׁיִּהְיוּ הַעֲדִים מְפָרְשִׁין שְׁמוֹתֵיהֶן בְּגֵט⁸². וְכֵן
43 הַתְּקִינוּ בְּעֵדֵי הַגֵּט שָׂאִין חֻתְמִין אֲלֵא זֶה בְּפָנֶי זֶה⁸³.
44 וְאִם חֻתְמֵם זֶה שְׁלֵא בְּפָנֶי זֶה - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל.
45 וְכֵן הַתְּקִינוּ חֻתְמִים שֶׁיִּכְתֹּב זְמַן בְּגֵט וּמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ,
46 בְּשֵׁאֵר הַשְּׁטָרוֹת. שְׁמָא תִּהְיֶה אֲשֶׁתוֹ קְרוּבָתוֹ, וְתִזְנֶה
47 כְּשֶׁהִיא תַּחְתִּיּוֹ⁸⁴, וְיִכְתֹּב לָהּ גֵּט אַחֵר הַיּוֹנוֹת וְיִתֵּן
48 לָהּ⁸⁵; וְאִם לֹא יִהְיֶה בּוֹ זְמַן, יִכּוֹלֶה לִזְמַר: קִדָּם
49 הַיּוֹנוֹת נִתְּגַרְשְׁתִּי⁸⁶, וּלְפִיכָף תִּקְנֶה זְמַן בְּגִטִּין.

(81) והלכה היא אין גוזרין גזירה לגזירה - בכל זאת חזקו
כאן תקנה זו בכמה דברים כדלהלן. (82) ראובן או
שמעון, שמתחילה היה כותב: אני פלוני חתמתי עד, ולא
היה נוקב שמו, ולא היו יודעים לבקש עדים המכירים אותו
להעיד על חתימתו, והיו צריכים לחזר אחר שטרות אחרים
שחתימתם דומה לזו בכדי לקיים חתימתם, עמדו והתקינו
שיפרשו את שמותיהם ובוזה יהיה אפשר לחזר אחרי
מכיריהם שיעידו על כתב ידם. (83) גזירה משום "כולכם",
שמא יאמר לעשרה: כתבו כולכם גט לאשתי, ודינו שאחד
יכתוב וכולם יחתמוהו, ואם אחד מהם יחסר הרי זה פסול,
ואם יחתמוהו זה שלא בפני זה שמא יחתמו רק שניים
ותיטול הגט ותחשוב שהיא מגורשת, ועדיין לא נתקיים
תנאו, לפיכך התקינו שיהיו כל העדים נוכחים בשעת
החתימה אפילו כאשר לא התנה "כולכם". (84) כלומר:
בעודה אשתו. (85) לחפות עליה שלא תיענש עונש מוות.
(86) ופנוייה הייתי.

לזה או שעברו עבירה מדברי תורה. (62) החתומים בתוכו.
(63) ואפשר לזהות חתימת יד העדים ואין הבעל יכול לערער
לומר לא גרשתיה, שאינו נאמן להכחיש חתימת העדים.
(64) מדבריהם.

1 יז. הָיוּ עֲדֵיו מִתּוֹכּוֹ⁶⁵ פְּסוּלִין, אֲפִלּוּ אֶחָד פְּסוּל
2 וְאֶחָד כָּשֶׁר, וְנִתְּנוּ לָהּ בְּפָנֶי שְׁנֵי עֲדִים כָּשָׁרִין - הָרִי
3 זֶה פְּסוּל, שְׁנִמְצָא בְּמִזְוֶה⁶⁶ מִתּוֹכּוֹ.

(65) החתומים בו. (66) "כמזויף, לא מזויף וודאי, והואיל
ונמסר בעדי מסירה כשרים הרי זה פסול מדבריהם".

4 יח. הִרְחִיק אֶת הַעֲדִים מִן הַכֶּתֶב⁶⁷ מֵלֹא שְׁנֵי שִׁטְטִין⁶⁸
5 - פְּסוּל. וְכִמְהָ יִרְחִיק אֶת הַעֲדִים מִן הַכֶּתֶב⁶⁹? פְּחוֹת
6 מִכִּדִּי שְׁנֵי שִׁטְטִין, כִּדִּי שִׁיִּהְיוּ נִקְרְאִין עֲמּוּ⁷⁰. בְּמָה
7 דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיא הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ וְלֹא
8 הָיוּ שָׁם עֲדֵי מְסִירָה; אֲבָל אִם מָסְרוּ לָהּ בְּעֵדִים, אָף
9 עַל פִּי שֶׁהֵן מְרַחֲקִין הַרְבֵּה וְאִין נִקְרְאִין עֲמּוּ וְאָף עַל
10 פִּי שָׂאִין חֲתוּם עָלֶיהָ עַד כָּלֹל - הָרִי זֶה כָּשֶׁר, שֶׁעֵקֶר
11 הַגִּירוּשִׁין בְּעֵדֵי מְסִירָה.

(67) הרחיק את חתימת העדים מהשורה האחרונה של נוסח
הגט. (68) מלוא שתי שורות. (69) ויהא הגט כשר
לכתחילה. (70) שלא יהא הפסק בין העדים לשטר כדי
שיהא ניכר לכל שהם חתומים על השטר.

12 יט. הַעֲדִים, שְׁנוֹתֵן אֶת הַגֵּט בְּפָנֶיהֶם, צָרִיכִין
13 לְקָרוֹתוֹ⁷¹ וְאַחֵר כֶּךָ יִתְּנוּ לָהּ. וְאִם נִתְּנוּ לָהּ בְּפָנֶיהֶם
14 תַּחֲלָה - חוֹזְרִין וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ אַחֵר שְׁנִתְּנוּ לָהּ.
15 קְרָאוּהוּ וְהוּא בִּיד הַבֶּעַל אוֹ בִּיד שְׁלוּחוֹ, וְהַחֲזִירוּהוּ
16 לוֹ, וְחִזֵּר הוּא וְהִכְנִיסוֹ לַתּוֹךְ יָדוֹ, וְנִתְּנוּ לָהּ - חוֹזְרִין
17 וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ⁷².

(71) לראות מה כתוב בו אם גט כשר הוא או שטר אחר הוא,
שכיוון "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" צריכים הם לקרותו.
(72) שמא החליפו בשטר אחר.

18 כ. לֹא קְרָאוּהוּ, אֲלֵא נִטְּלָתוּ וְזָרְקָתוּ לַיָּם אוֹ לָאֵשׁ -
19 הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. הוֹאִיל וְקְרָאוּהוּ תַּחֲלָה, אֵין
20 חוֹשֵׁשִׁים לוֹ שֶׁהִחְלִיפוּ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אֲפִלּוּ אִמְר
21 הַבֶּעַל: שְׁטֵר אַחֵר הָיָה וְלֹא הָיָה הַגֵּט שֶׁקְרָאתָם -
22 אֵינוֹ נֶאֱמָן וְהָרִי הִיא מְגֵרֶשֶׁת.

23 כא. הָרִי שְׁלֵא קְרָאוּ הַגֵּט בַּתַּחֲלָה, וְנִתֵּן לָהּ הַגֵּט
24 בְּפָנֶיהֶם, זָרְקָתוּ לָאוּר אוֹ לַיָּם - אָף עַל פִּי שֶׁהַבֶּעַל
25 אוֹמֵר: גֵּט כָּשֶׁר הָיָה, הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֵרֶשֶׁת⁷³.

(73) כשם שאינו נאמן לאוסרה, כך אינו נאמן להתירה, והרי
זו לא תינשא, ואם נישאת תצא, כדין כל ספק מגורשת.

26 כב. זָרַק לָהּ הַגֵּט לַחֲצָרָה לְבֵין הַחֲבִיּוֹת בְּפָנֶי
27 עֲדִים⁷⁴, וּבִקְשׁוּ וּמָצְאוּ מְזוּזָה אוֹ שְׁטֵר אַחֵר - אֵין
28 חוֹשֵׁשִׁין לָהּ⁷⁵; שֶׁזֶה שְׁנִמְצָא הוּא שְׁזָרַק⁷⁶. נִמְצָאוּ

99) המלכות [=המלך] השולט בזמן סידור הגט. 100) "שיהא לנו שלום עמהם, שיאמרו חשובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמנו". 101) כך וכך לבניין בית המקדש. 102) שהרי אין המלכות מקפידה על כך. 103) כי המלכות מקפידה על כך, וחושדת שמרדו בה ומחשיבים מלכות אחרת יותר ממנה. 104) לבריאת העולם. 105) כלומר, אחרי שנהגו לכתוב ליצירה, אם כתב היום לשם מלכות אותה מדינה הרי זה כשר.

23 כח. האומר לשנים: פתבו וחתמו ותנו גט לאשתי, 24 ונתאחר הדבר ימים או שנים; או שנמצא הגט פטל 25 והצרכו לכתב לה גט אחר פשוט אחר כמה שנים, 26 כמו שיתבאר - הרי אלו פותחין זמן הכתיבה ומקום 27 הכתיבה, לא הזמן שאמר להן הבעל בו פתבו ולא 28 אותו המקום. פיצד? היו בירושלים פשאמר להן 29 והיו עומדין בתשרי, ונתאחרו עד ניסן והרי הן 30 בלוד - פותחין זמן הגט מניסן ובלוד ששם נכתב 31 הגט, פשאר שטרות¹⁰⁶.

106) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "כל שכן העדים - יש לכתוב מקום שעומדים שם בשעת כתיבת הגט וחתמתו אף על פי שאינו עיקר דירתם, כי אם לא יהיו שם עדים, יבואו לומר: אחרים חתמו כשם ומזויף, שהרי לא היו שם".

פרק שני

1) ביאר בו דין שליחות בגט, שכן הסופר, מה בין גט פסול לגט בטל, אמירת "תנו" של הבעל, שיכור או מי שבעתו רוח רעה או נשתתק לענין כתיבת הגט, פקח שנשא ונתחרש או שנשא כשהיה חרש, דיני כפייה בגט.

32 א. זה שנאמר בתורה: וכתב לה ספר פרידת ונתן 33 בידה - אחד הפותב בידו או שאמר לאחר לכתב לו, 34 ואחד הנותן בידו או שאמר לאחר לתן לה². לא 35 נאמר 'וכתב' אלא להודיע שאין מתגרשת אלא 36 בכתיב³, 'ונתן' - שלא תקח מעצמה⁴.

2) כי הלכה היא: "שלוחו של אדם כמותו" (ברכות פ"ה מ"ה, וקידושין מא, ב). 3) ולא בכסף כמו בקידושין, וכמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 4) כמבואר לעיל פ"א, ה"ב.

37 ב. אומר לשנים: פתבו גט וחתמו ותנו לאשתי - הרי 38 אלו פותחין⁵ וחותמין⁶ ונותנין לה, והן הן שלוחיו 39 והן הן עדי⁷. וכן אם אמר לסופר: פתב לי גט 40 לאשתי, ואמר לעדים לחתם⁸ - פותחים וחותמים 41 ונותנים לו, והוא מגרש בו בכל עת שירצה⁹.

5) כלומר, אחד מהם כותבו. 6) גיטין סה, א. ואע"פ שלכתחילה אסור לסופר לחתום על הגט, כמבואר לקמן פ"ט הכ"ז, ובביאורנו שם, בכל זאת התיר כאן רבינו לסופר לחתום בו לכתחילה, מפני שהוא והעד השני נותנים את הגט לאשה, הרי יש כאן עדי מסירה, וכל שישנם עדי מסירה, כשר הגט לכתחילה אפילו אם הסופר חתמו (לחם-משנה). ולדעת המעשה רוקח גם כאן לא נתכין

1 כה. גט שיש עליו עדים ואין בו זמן, או שהיה 2 מקדם⁸⁷ או מאחר⁸⁸, או שנכתב ביום ונחתם בלילה 3 שלאחריו⁸⁹, אף על פי שעסקוין באותו הענין⁹⁰, או 4 פתב את הגט בירושלים וטעה⁹¹ וכתב 'בלוד' - כל 5 אלו פסולין⁹², עד שחתמו בו בזמן פתיבתו⁹³ 6 ובמקום פתיבתו⁹⁴.

87) שנכתב ונחתם במרחשון וכתבו בו זמן של תשרי שלפניו, והרי יש לחוש שהקדימוהו לחפות על זנותה. 88) שנכתב ונחתם בתשרי וכתבו בו זמן של מרחשון שלאחריו, וגם זה פסול, כי אם נתיר שטר מאוחר יבואו להתיר גם המוקדם, וגם אפשר שאחרוהו כדי להפסיד את האשה פירות נכסיה שמכרם הבעל משעת נתינת הגט עד הזמן הכתוב בו, שלמעשה הם שלה ולפי זמן הגט הם של הבעל. 89) הרי זה גט מוקדם, שכתוב בו זמן היום שלפניו. 90) מהכתיבה ועד שעת החתימה, שבשאר שטרי חוב הרי זה כשר. 91) הסופר. 92) מדבריהם, ולא תינשא בו לכתחילה, אבל אינו "בטל". 93) דקדק לכתבו "בזמן כתיבתו", כלומר בזמן הכתוב בגט, ולא - "ביום כתיבתו", כלומר ביום שנכתב הגט, ולפי זה אם כתבוהו בתשרי ואחרו את זמנו למרחשון ונתעכבה חתימת העדים עד למרחשון כזמן הכתוב בגט - הריהו כשר שהרי חתמו בזמן הכתוב בו, אף על פי שלא נחתם ביום הכתיבה. 94) עיקר ההקפדה הוא על חתימת העדים שתהיה במקום המסומן בגט, אבל אם כתבו הסופר בירושלים וכתב בו שנכתב בלוד והעבירו ללוד ושם חתמו עליו העדים הרי זה כשר, הואיל וחתמו העדים באותו מקום המוזכר בגט.

7 כו. תקח ממנו הזמן⁹⁵ ונתנו לה; או שלא פתב שם 8 היום, אלא: בשפת⁹⁶ ראשונה או שניה מהדש 9 פלוני, או: בהדש פלוני, או: בשנה פלונית, ולא 10 הזכיר ההדש, אפילו פתב: בשבוע⁹⁷ פלוני - פשר⁹⁸. 11 וכן אם פתב בו: היום גרשתי - פשר; שמשמעו: 12 היום הזה שפיצא בו הגט.

95) לאחר שכתב הזמן בגט וחתמו בו עדים. 96) שבוע. 97) שמיטה פלונית של יובל. 98) להינשא בו לכתחילה. כי חתיכת זמן מהגט היא מעשה רמאות, וכולם ידעו שחתכו כדי לחפות על קרובתו או כדי למכור פירות אשתו אחרי הגט להפסידה ויבואו לבדוק אחריו בראיות ברורות.

13 כז. וכן תקנו שיהו מונין בגטין למלכות אותו 14 הזמן⁹⁹, משום שלום מלכות¹⁰⁰. פתב לשם מלכות 15 שאינה מלכות אותה המדינה, או לבנין הבית¹⁰¹, או 16 לחרוב הבית: אם דרך אנשי אותו מקום למנות בו 17 - הרי זה פשר¹⁰²; ואם אין דרך למנות בו - הרי 18 זה פסול¹⁰³. וכבר נהגו כל ישראל למנות בגטין או 19 ליצירה¹⁰⁴ או למלכות אלפסנדרוס מקדון שהוא 20 מנין שטרות. ואם פתב לשם מלכות אותו זמן 21 במדינה שיש בה רשות אותה מלכות - הרי זה 22 פשר¹⁰⁵.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ז' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות גירושין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לסופר משלו, ע"פ הכלל: הפקר בית-דין הפקר (גיטין כ. וברש"י שם).

ה. וְצָרִיף שִׁיאֲמַר הַבֶּעַל עֲצָמוּ לְסוֹפֵר: קְתָב, 10
וְלַעֲדִים: חֲתָמוּ. 16. הָרִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ בֵּית דִּין 17 אוֹ
שְׁנַיִם: נִכְתָּב גִּט לְאִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לָהֶם: כְּתוּבוֹ, 18
וְכָתְבוּ הֵן עֲצָמָן 19 וְחֲתָמוּ בּוֹ - הָרִי זֶה פָּשָׁר. 20 אָכֵל
אִם אָמְרוּ הֵם לְסוֹפֵר וְכָתְבוּ וְלַעֲדִים וְחֲתָמוּ, אָף עַל 14
פִּי שֶׁחֲזָרוּ וְנִתְּנָהוּ לַבֶּעַל וְחָזַר וְנָתַן גִּט זֶה לְאִשְׁתּוֹ 15
כִּפְנֵי עֲדִים - הָרִי זֶה גִּט בָּטֹל; שֶׁהָרִי כְּתוּבוֹ מִי שֶׁלֹּא 16
אָמַר לוֹ הַבֶּעַל לְכָתְבוּ. 21

(16) גיטין עב, א. והטעם יתבאר בסמוך. (17) של שלשה חכמים. (18) וגם אמר להם שיחתמו. (19) אחד מהם. (20) גיטין סו, ב. (21) שם עא, ב. שאין הם יכולים לעשות את הסופר והעדים שלוחים במקומם, כי לא מסר להם אלא דברים, ו"דברים אינם נמסרים לשליח" כי אין בדברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר (בניגוד לגט שנשלח ע"י שליח, שיכול השליח למסור לידי שליח שני), וזהו שהדגיש רבינו: "הרי שאמרו לו בית-דין", אע"פ שבית-דין הם, לא התכוין ליפות כוחם שימנו שלוחים במקומם אלא הם בעצמם יכתבוהו. שהרי בפירוש אמר להם: "כתבו", ולא אמר להם: תנו. ולפיכך הגט בטל (גיטין סו:). ואם בפירוש יאמר להם שיהיו שלוחים במקומו לומר לאחרים לכתוב ולחתום, יתבאר בסמוך בהלכה הבאה.

ו. אָמַר לְשְׁנַיִם אוֹ לְשִׁלְשָׁה: אָמְרוּ לְסוֹפֵר וְכָתְבוּ גִט 18
לְאִשְׁתִּי וְאָמְרוּ לַעֲדִים וְיִחְתָּמוּ, וְאָמְרוּ לְסוֹפֵר וְכָתְבוּ 19
וְלַעֲדִים וְיִחְתָּמוּ; אוֹ שֶׁאָמַר לְשְׁנַיִם: אָמְרוּ לְסוֹפֵר 20
וְכָתְבוּ גִט לְאִשְׁתִּי וְאַתֶּם חֲתָמוּ - הָרִי זֶה גִּט פְּסוּל. 22
וּמִתְּשַׁבֵּינָן 23 בְּדֹבֶר זֶה הִרְבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְרוֹב 22
לְהִיּוֹת גִּט בָּטֹל. 24

(22) מן התורה גט כשר הוא, שהרי בפירוש עשאו שלוחים לכך, אלא שהחכמים פסלוהו, משום חשש שמא תשכור עדים שיאמרו בשם בעלה לסופר לכתוב ולעדים לחתום, והם יסברו שהבעל ציוה. ואפילו בדין השני, שהם בעצמם החותמים, והם שמעו מפי הבעל, גזרו חכמים לפסלו בגלל הדין הראשון (שם סו:). (23) מעיינים בדבר עד שתתיישב הדעת (שם סג: ברש"י). (24) מן התורה, שהרי בסוגיא אחרת (שם עב). אמרו: "הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו", ומסופק רבינו אם בטל מן התורה, או אולי אינו אלא 'פסול מדבריהם' כיון שאין פסולו אלא משום 'גזירה' שמא יבואו לעשות שלוחים במקום שלא נתמנו לכך. ולפיכך אם נשאת בגט זה, אין בית-דין יכול להוציאה מבעלה השני בעל כרחו, אלא מודיעים לבעל שהגט קרוב להיות בטל, והוא יגרש מעצמו. והבנים שנולדו להם עד כה, אינם כשרים לגמרי, וגם אין להם דין של ספק ממזר (כסף-משנה). וראה למעלה בביאורנו להלכה ה.

ז. ומה בין פסול לבטל? שכל מקום שנאמר בחבור 24

רבינו להכשיר זה לכתחילה אלא בשעת הדחק, כגון שהלך הבעל למדינת הים או אירע איזה עיכוב אחר, ובכדי שלא תשאר האשה עגונה יכולים העדים לכתבו ולחתמו, וכן כתבו ה'תוספות' בגיטין סו, ב בדבור-המתחיל מתניתין מגי, בתירוצם הרביעי. והשווה דברי 'בית יוסף' לאהע"ז סי' קל, שגם הוא מפרש דברי רבינו כאן שלא הכשיר אלא בדיעבד. (7) כי שליח כשר להיות עד, כמבואר בקידושין מג, א. והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, ה"ז. (8) ולא אמר להם ליתנו לה. (9) והוא שלא יתייחד עמה אחרי כתיבת הגט, שאם נתייחד עמה - הרי זה גט פסול, "שלא יאמרו גיטה קודם לבנה", כמבואר לקמן פ"ג ה"ה. ואין להקשות, איך כשר גט כזה, והרי הוא 'מוקדם', ומבואר לעיל פ"א הכ"ה, שגט מוקדם פסול, - כי כל שנכתב ונחתם באותו היום אין זה מוקדם אע"פ שאיחרו נתינתו, ולא הקפיד רבינו אלא שלא הקדים כתיבתו לפני חתימתו, כמבואר לעיל בביאורנו שם, כי יש לחוש שמא כבר זינתה והוא מתכוין לחפות עליה, ולפיכך הוא מקדים תאריך כתיבתו לפני זנותה, אבל כאן כשכתבו וחתמו בזמנו, אין לומר שלפיכך הקדימו לנתינה, שמא תזנה ויחפה עליה, כי מגין ידע שתזנה בעתיד ('מעשה רוקח').

ג. וְכֹתְבִין גִּט לְאִישׁ אָף עַל פִּי שְׁאִין אִשְׁתּוֹ עֲמוּ. 10
וְהוּא, שִׁיְהִי הָעֲדִים וְהַסּוֹפֵר שֶׁכָּתְבוּ וְחֲתָמוּ בּוֹ 2
מִפְּרִיין וְיִוָּדְעִים שֶׁזֶה הוּא פְּלוּנִי וְאִשְׁתּוֹ הִיא 3
פְּלוּנִית. 11. וְאִם הָיוּ בָּאוֹתוֹ מְקוֹם שְׁנַיִם שֶׁשְּׁמֹתֵיהֶם 4
שְׁוִים וְשְׁמֹת נְשׁוֹתֵיהֶם שְׁוִים - אֵין מְגִרָשׁ אֶחָד מֵהֶם 5
אֶלָּא בְּמַעֲמַד חֲבֵרוֹ; שֶׁמָּא יִכְתָּב גִּט וְיִוָּלִיכוּ לְאִשְׁתּוֹ 6
חֲבֵרוֹ וְיִאֲסְרֶנָּה עָלָיו. 12

(10) שאין אנו צריכים לדעתה והסכמתה (בבא-בתרא קסז. וברשב"ם שם). (11) שם. כי יש לחוש שמא ימציא האיש גט זה לאשת אחר, ותינשא בו שלא כדין. ולדעת ה'כסף משנה' אין צורך שיכיר הסופר את האיש והאשה, אלא כשהוא אחד העדים החתומים על הגט, אבל כשאינו חותם, אין הסופר חייב להכיר אותם. וכן נראה מדברי רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד ה"ג, שלא הזכיר שם אלא העדים בלבד. (12) שתינשא בו לאחר שלא כדין, וממילא תיאסר על בעלה הראשון (ב"ב שם עמוד ב'). "וכל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום, אין חוששים לו שמא יש לו שם אחר, והוא שינהו כדי לרמות ולעשות קנוניא, שאם כן אין לדבר סוף" (מלשון רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד, ה"ד).

ד. וּבְשַׁעַת הַסְּפָנָה 13 כֹּתְבִין וְנוֹתְנִין אָף עַל פִּי שְׁאִין 8
מִפְּרִיין. 14. וְהָאִשָּׁה נוֹתְנַת שְׁכָר הַסּוֹפֵר 15 בְּכָל מְקוֹם. 9

(13) כגון שהבעל מסוכן למות, ואם לא יכתבוהו עכשיו, אימתי? (14) גיטין סו, א. (15) אע"פ שמדין תורה, על הבעל לתת שכר הסופר, שהרי כתוב: "וכתב . . . ונתן בידה", נמצא שעליו לתת שכר הכתיבה - תקנו חכמים שהיא תתן השכר כדי שלא להשהות את גיטה בגלל השכר שלא ירצה לתת, ותתענג (בבא-בתרא קסח. וברשב"ם שם). והקנו לו חכמים את הזוזה שהאשה משלמת, כאילו הוא נתן

34 כלשון הכתוב (דברים כד, א): "ושלחה מביתו".
35 לשון "אגרת שבוקין", הכתוב בנוסח הגט לקמן פ"ד
ה"ב. 36 כלומר: גרשוה, "ויגרש את האדם" (בראשית
ג, כד) מתרגם אונקלוס: ותרך ית אדם. 37 לשון "אגרת
שבוקין" המוזכרת לקמן בנוסח הגט. 38 גיטין סה, ב.
39 שם. שכל אלה, אין במשמען לשון גירושין. "פטרחה"
- לשון פטור וחובה, להקל מעליה חובות שחייבת.
"פרנסה" - לשון עשיית צרכיה, ואין ידוע אם צרכי גט,
שלא תהא זקוקה ליבם או צרכי מלבוש. "כנימוס" - כחוק.
ואין ידוע אם חוק-גט או חוק מזון וכסות, וכן "כראוי"
(רש"י שם) וכן "כדת".

22 יא. אמר להם: הוציאוה, עזבוה, התיירוה, הניחוה,
23 הוצילוה - הרי זה ספק אם משמע מלות אלו
24 גירושין או ענין אחר. 40 לפיכך אין כותבין לה. ואם
25 כתבו גט ונתנו לה - הרי זו ספק מגרשת. 41

40 כי "הוציאה" אפשר לפרש "גרשוה", כלשון הכתוב
(דברים כד, ב): "ויצאה מביתו", או אולי אין זה לשון
הכתוב שלא כתוב בו "והוציאה" אלא "ויצאה" - היא
מעצמה. וכן "עזבוה" לשון "אגרת שבוקין", או שמא אין
זו לשון גירושין, שהרי אינה נזכרת בנוסח הגט. וכן
"התיירוה", לשון: "מותרת לכל אדם" היא, או אולי לשון
התרת נדרים, או התרת חגורה (גיטין סה: וברש"י). וכן
הניחוה - אפשר לפרש: הניחו לה לנפשה, שתהיה מגורשת
ממני, או הניחו לה ואל תכבידו עליה. וכן "הוצילוה" -
עשו לה תועלת, ואין ידוע אם תועלת גירושין או תועלת
אחרת. 41 גיטין שם, בעיא שלא נפשטה, ונשארה בספק.

26 יב. האומר: כתבו גט לאשתי - הרי אלו כותבין
27 וחותמין ונותנין לפעל פידו, ואין נותנין לאשתו עד
28 שיאמר להם לתן לה. ואם נתנו לה - אינו גט. 42
29 במה דברים אמורים? בבריא; אבל במקפז, והוא
30 אדם שקפץ עליו החלי במהרה והכפיד עליו חלו
31 מיד. 43 והוציא בקולר. 44 אפלו על עסקי ממוין. 45
32 והמפרש בים. 46 והוציא בשירא. 47 ואמר: כתבו גט
33 לאשתי - הרי אלו יכתבו ויחתמו ויתנו לה; שהדבר
34 ידוע שלא נתפס זה אלא לכתב ולתן לה. 48

42 שם סו, א במשנה. שכיון שלא אמר: "תנו לה" - רצה
לשחק בה. 43 שם סה, ב. ובירושלמי גיטין פ"ו ה"ה,
אמרו: "מה בין מסוכן מה בין חולה? חולה - כדרך כל
הארץ, ומסוכן - כל שקפץ עליו החולי, דרך הארץ - קרובים
נכנסים אצלו מיד, והרחוקים לאחר שלושה ימים (שלא
להטיל עליו שם חולה). ואם קפץ עליו החולי - אלו ואלו
נכנסים אצלו מיד". ולפי"ז מה שכתב "במה דברים אמורים
בבריא" - בריא לאו דוקא, והוא-הדין חולה שאינו מסוכן
(עי' לחם-משנה). 44 "שיוצא מבית הסוהר לידון מאת
המלך" (לשון רבינו בפירושו למשנה גיטין פ"ו, מ"ה). קולר
- שלשלת ברזל בצוואר אסיר. 45 על עבירה שאין בה
עונש מות אלא עונש ממון, "שכל קולר בחזקת סכנה"
(ירושלמי שם). 46 מפליג מן היבשה לים. 47 יוצא
למדבריות עם חבורה. 48 ומתוך טרדתו ובהלתו, לא

1 זה בגט שהוא פטל, הוא פטל מן התורה. 25; ובכל
2 מקום שנאמר פטול, הוא פטול מדברי סופרים. 26

25 "ועדיין היא אשת איש, ואם נשאת תצא והולד ממזר"
(לקמן פ"ה ה"א, ע"י"ש). 26 "ולא תנשא לכתחילה, ואם
נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבים לה גט אחר כשר
ונותנים לה והיא תחת בעלה" (שם ה"ב, ע"י"ש).

3 ח. הפעל שהביא גט פידו חתום, ואמר: תנו גט זה
4 לאשתי - הרי אלו יתנו לה. 27 אמר לאחרים לכתב
5 גט ולחתום בו ולתנו לאשתו, וכתבו וחתמו ונתנו
6 לה, ונמצא הגט פטל. 28 או פטול - הרי אלו כותבין
7 גט אחר, אפלו מאה. 29 עד שיגיע לידה גט פשר. 30

27 ואין חוששים שמא כתבו בפסול כדי לקלקלה, שתינשא
לאחר ותצטרך לצאת ממנו, אחרי שידע פסולו, כי אינו
חשוד על כך [וראה בגיטין ה, א שאם הבעל עצמו הביא
גיטו, אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (עי' להלן פ"ז
ה"ה). ואין חשש שמא יבוא ויערער (ע"י"ש ה"ח) שכיון
שהוא עצמו הביאו, בוודאי לא יערער עליו]. 28 שנכתב
בטעות, כגון שטעו בשמות האיש והאשה וכדומה.
29 ואין אומרים כבר עשו עדים שליחותם ואינם מורשים
עוד לכתוב גט שני, כי לא נתכוין זה לכתוב וליתן לה חרס
סתם אלא גט כשר. 30 גיטין סג, ב. וכל-שכן אם נאבד
הגט קודם שנתנוהו לה, שיכולים לכתוב גט אחר, שהרי
אמר להם לתת לאשתו, ואם כן לא עשו שליחותם
(כסף-משנה).

8 ט. אמר להם הבעל: כתבו וחתמו ונתנו לשליח
9 להוליך לה, וכתבו וחתמו ונתנו לשליח, ונמצא
10 הגט פטל או פסול - אין כותבים אחר עד שימלכו
11 בבעל; שהרי לא עשה אותן שליחים לגירושין. 31
12 ושמה לא רצה אלא שייכתבו ויתנו לשליח בלבד,
13 ולא ישאר להם בו מעשה אחר, והרי כתבו ונתנו. 32
14 לפיכך לא יכתבו אחר. ואם כתבו גט אחר פשר,
15 ונתנוהו לשליח (ונתנו לה) - הרי זו ספק מגרשת. 33

31 אלא למסרו לשליח והוא יגרשנה. 32 וכבר עשו כל
שליחותם. 33 שם. כי שמא עשאו שלוחים עד שיגיע גט
לידה ותתגרש, אלא שלא רצה להטריחם הרבה. ובעיא היא
בגמרא גיטין שם, ונשארה ב"תיקון". ולפיכך היא ספק
מגורשת, ו"לא תנשא, ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר
מפני שהיא ספק ערוה", כלשון רבינו לקמן פ"ה ה"ג. ויש
אומרים שלא הסתפקו בגמרא אלא אם אבד הגט מיד
השליח, אבל אם נמצא בטל או פסול, חוזרים וכותבים גט
אחר שוודאי לא קיימו שליחותם (מ'אירי).

16 י. האומר לשנים או ליתר משנים: כתבו גט ונתנו
17 לאשתי, גרשוה, שלחוה. 34 שבקוה. 35 תרכוה. 36
18 כתבו אגרת. 37 ונתנו לה - הרי אלו יכתבו גט פשר
19 ויתנו לה. 38 אמר להם: פטרוה, פרנסוה, עשו לה
20 פדת, עשו לה כנימוס, עשו לה כראוי - לא אמר
21 כלום. 39 ואם כתבו גט ונתנו לה - הרי זה גט פטל.

הספיק לומר: "תנו לה" (גיטין, שם). וראה בהל' זכיה ומתנה פ"ח הכ"ד.

1 יג. פריא שאמר: פתבו גט לאשתי, וכתבו וחתמו
2 ונתנו לה, והרג עצמו מיד⁴⁹, כגון שהשליך עצמו
3 מן הגג או הפיל עצמו לים - הרי זה גט פשוט⁵⁰.
4 עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת - אינו גט⁵¹. ספק
5 הפיל עצמו ספק דחפתו הרוח - הרי זה גט⁵², עד
6 שיודע לך בודאי שהרוח דחפתו. וכן מי שהיה
7 משליך בבור, ואמר: כל השומע קולי יכתב גט
8 לאשתי⁵³ - הרי אלו יכתבו ויתנו לה. והוא, שידעו
9 אותו⁵⁴. ואף על פי שהעלוהו ולא הפירוהו - הרי
10 זה פשוט; ושה כשעת הסכנה הוא, שכותבים ונותנים
11 אף על פי שאינם מפרקים⁵⁵. וכן מי שנפלו בו מכות
12 רעות⁵⁶ שאי אפשר שיהיה מהן, אפילו נשחטו בו
13 רב סימנים⁵⁷, ורמז ואמר: פתבו גט לאשתי - הרי
14 אלו יכתבו ויתנו; שהרי עתה חי הוא, אף על פי
15 שסופו למות⁵⁸.

(49) [בתוספתא גיטין פ"ד (לפי נוסחת הרשב"א שם סה:)
נראה, שמה שצריך "מיד", זהו ב"ספק מעצמו נפל, ספק
הרוח דחפתו", אבל ב"ירושלמי" גיטין פ"ו ה"ו משמע
שלעולם צריכים "מיד", שכן אמרו שם: "רבן שמעון בן
גמליאל אומר, אם על אתר נפל, הרי זה גט". ונראה שטעם
הדבר: שאין לומר הוכיח סופו על תחילתו, שכשם שעכשיו
הוא מבוהל, כן היה גם בתחילה, אלא מיד ולא לאחר זמן].
(50) אף-על-פי שלא אמר להם "תנו". מפני שהוכיח סופו
על תחילתו שנתכוין ליתנו לה, והיה בהול מחמת החלטתו
להתאבד, ולכן נשמטה ממנו המילה "ותנו" (גיטין סו.
במשנה). (51) שאין כאן הוכחה שרצה להתאבד, והריהו
כשאר בריא (שם). (52) כגון שנפל מיד אחרי שצוה
לכתוב הגט, ויש פנים לכאן ופנים לכאן, כלומר יש סברא
שהפיל עצמו, ויש סברא שדחפתו הרוח ("ירושלמי" גיטין
פ"ו ה"ו, וכפירוש הכסף-משנה. ועי' לחם-משנה). ויש
מביאים בדברי רבינו "הרי זה ספק גט" (כסף-משנה בשם
הרא"ש וה"טור). ולפי זה, מדובר כשנפל לאחר זמן (ועי'
לחם-משנה). (53) ופירש שמו ושם אשתו. (54) שפלוגי
זה הוא בעל לאשתו פלוגית. (55) פניו, כמבואר לעיל ה"ד
(גיטין סו.). והשווה לקמן פי"ג, הכ"ג. (56) שהיה מחותך
חתכים הרבה בגופו ע"י חרב וכדומה. (57) הקנה והוושט
שבצואר. ומה שכתב רבינו "רוב" הוא לאו דוקא, אלא
הוא-הדין לנשחטו עד גמירא (לחם-משנה). (58) אין זה
כגט לאחר מיתה (גיטין ע:). וכל-שכן גוסס, שדעתו
מיושבת עליו שיכול לגרש, ועדיף מנשחטו בו רוב סימנים
שמוכרח למות, ואילו גוססים רובם למיתה ומיעוטם לחיים
(הגהות מיימוניות', וראה שו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ז).

16 יד. מי שהיתה רוח רעה מבעתת אותו, ואמר
17 פשהתחיל בו החלי: פתבו גט לאשתי - לא אמר
18 כלום; מפני שאין דעתו נכונה ומישבת⁵⁹. וכן שפור
19 שהגיע לשכרותו של לויט⁶⁰. ואם לא הגיע - הרי
20 זה ספקי⁶¹.

(59) והריהו באותה שעה כשוטה (גיטין סז:). (60) שאינו
יודע מה עושה, כלוט שנאמר בו (בראשית יט, לג): "ולא
ידע בשכבה ובקומה", וכלשון רבינו בהל' מכירה פכ"ט
הי"ח: "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה". ומקור
דברי רבינו שאין מעשה שיכור כלום, בעירובין סה, א.
(61) משמע אפילו ברור לנו שעדיין לא הגיע לשכרותו של
לויט, הרי זה ספק. וזה תמוה, שהלא אמרו בעירובין שם
שהוא כפיקח לכל דבר. אולם ה"טור' בסי' קכא, מביא בשם
רבינו: "היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לויט - הרי
זה ספק". משמע דוקא כשנשחכר הרבה ואנו מספקים בו
אם הגיע לשכרותו של לויט, הרי זה ספק. והשווה דברי
רבינו לעיל הל' אישות פ"ד, הי"ח: "ומתיישבים בדבר זה".

21 טו. אמר כשהוא פריא: פתבו ונתנו גט לאשתי,
22 ואחר כך נבעת - ממתינין עד שיבכריא וכותבין
23 ונותנין לה⁶². ואין צריך לחזור ולהמליך בו אחר
24 שהבכריא. ואם פתבו ונתנו להם שיבכריא - הרי זה
25 פסול⁶³.

(62) גיטין ע, ב. ולפני שיבכריא אי אפשר לכתבו שאז הרי
הוא כשוטה, הואיל ואין דעתו מיושבת. ומכאן יש ללמוד,
שהכותב גט של 'שכיב מרע' צריך לדקדק בו שיהא שפוי
בדעתו בשעת כתיבתו ונתינתו, שאם תטרף דעתו - הריהו
כשוטה (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' קכא,
ס"ד). (63) מדבריהם, אבל מן התורה כשר הוא, הואיל
ובשעת אמירתו היה בריא ושפוי בדעתו (הגר"א לאהע"ז
סי' קכא, ס"ק ד, וכן ב'מעשה רוקח').

26 טז. מי ששנשתתק⁶⁴ והרי דעתו נכונה⁶⁵, ואמר לו:
27 נכתב גט לאשתי, והרפיץ⁶⁶ בראשו - בודקין אותו
28 שלש פעמים בסריגין⁶⁷; אם אמר להם על לאו לאו
29 וצל הן הן⁶⁸ - הרי אלו יכתבו ויתנו. וצריכין לבדקו
30 יפה יפה⁶⁹, שמא נטרפה דעתו. וכן אם פתב בידו:
31 פתבו ונתנו גט לאשתי - הרי אלו פותבין ונותנין
32 לה⁷⁰, אם היתה דעתו מישבת עליו⁷¹; שאין דין מי
33 ששנשתתק בדין התרש⁷².

(64) כתוצאה מאיזו מחלה, ניטל ממנו כח הדיבור (משנה
בגיטין סז:). (65) כלומר, כיון שאינו אלא אלם, שהוא
חרש השומע ואינו מדבר, אפשר שתהא דעתו נכונה, בניגוד
לחרש שאינו שומע ואינו מדבר, שהוא כשוטה ואין דעתו
נכונה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' עדות הי"א].
(66) הטעם. וראה למעלה פ"א הערה ו. (67) בהפסקות.
ממתינים בין הרכנה לשאילה שעה מסויימת, וחוזרים
ושואלים אותו. וראה בפ"ב מהל' קריאת שמע הי"ב.
(68) על דבר שראוי לענות עליו לאו - לאו, ועל דבר שראוי
לענות הן - הן. ונראה מדברי רבינו שאין צריך לענות אלא
שלש שאלות בלבד: הן אחד ושני לאוין, או לאו אחד ושתי
פעמים הן (כסף-משנה). וראה בהערה הבאה בלשון
ה'ירושלמי'. (69) שואלים אותו בימות החמה על פירות
המצויים בימות הגשמים, וכן שואלים אותו בימות הגשמים
על פירות ימות החמה (שם). וב'ירושלמי' גיטין פ"ז ה"א,
אמרו: נכתוב גט לאשתך והוא אומר הן, לאמך והוא אומר

במשנה, כדעת תנא-קמא. (84) קידושין מד, ב כי לא חיצקה התורה את ידה לעשות שליח במקום אביה, וכשמת אביה הרי היא עצמאית, ויכולה לעשות שליח כאחת הגדולות. ודין שליח קבלה מבואר לקמן פ"ו, ה"א. (85) גיטין סה, א. ומשקיבל השליח את גיטה הרי היא מגורשת אע"פ שלא הגיע הגט ליד האב, ואין הבעל יכול לחזור בו. ודוקא בתו המאורסה, אבל משנשאת אין לאביה רשות בה ואפילו כשהיא עדיין קטנה, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ג, ה"ב.

יט. קדשה אביה פשהיא קטנה⁸⁶, ומת: אם מבחנת⁸⁵ בין גטה לדבר אחר⁸⁷ - הרי זו מתגרשת משניגוע הגט לידה; ואם לאו - אינה מתגרשת עד שתבחיין. ואם גרשה - אינה מגרשת⁸⁸.

(86) והרי היא מקודשת קידושי תורה. (87) שנותנים לה צרור וזורקתו, אגוז ונוטלתו, וממילא יודעת גם לשמור את גיטה (גיטין סה. וכגירסת הרי"ף שם, וראה 'בית יוסף' לאהע"ז סי' קמא). (88) אבל כשאביה חי, מקבל את גיטה אפילו כשאביה מבחנת, שהרי הוא שומר את גיטה במקומה ('תוספות' גיטין סד: ע"פ ה'ירושלמי', וכן בשו"ע אהע"ז סי' קמא, ס"ו).

כ. מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו⁸⁹ ולא רצה לגרש - בית דין של ישראל בכל מקום⁹⁰ ובכל זמן⁹¹ מפין אותו עד שיאמר: רוצה אני, ויכתב הגט. והוא גט פשוט⁹². וכן אם הפוהו עפוי"ם ואמר לו: עשה מה שישראל אומרין לך, ולחצו אותו ישראל⁹³ ביד העפוי"ם עד שיגרש - הרי זה פשר. ואם העפוי"ם מעצמן⁹⁴ אנסוהו עד שקתב - הואיל והדין נותן שקתב, הרי זה גט פסול⁹⁵. ולמה לא בטל גט זה⁹⁶, שהרי הוא אנוס בין ביד עפוי"ם בין ביד ישראל? שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחייב בו מן התורה, כגון מי שהקה עד שמכור⁹⁷ או עד שנתן; אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה, והקה עד שעשה דבר שחייב לעשות או עד שנתרחק מדבר האסור לעשות - אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהקה עד שתשש יצרו, ואמר: רוצה אני - פבר גרש לרצונו⁹⁸. לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש, וטעו בית דין של ישראל או שהיו הדייטות ואנסוהו עד שגרש - הרי זה גט פסול⁹⁹. הואיל וישראל אנסוהו, יגמר ויגרש¹⁰⁰. ואם העפוי"ם אנסוהו לגרש שלא בדין - אינו גט. אף על פי שאמר בעפוי"ם: רוצה אני, ואמר לישראל: כתבו וחתמו - הואיל ואין הדין מחייב להוציא והעפוי"ם אנסוהו, אינו גט¹⁰¹.

לאו, לאשתך - הן, לאחותך - לאו, לאשתך - הן, לבתך - לאו. ורבינו בפירושו למשנה (גיטין, שם) אומר: "ויפליג בה בכל צדדי הנסיון בכל מה שאפשר" (וראה למעלה הערה סו). (70) גיטין עא, א. (71) כלומר, שאין דעתו מטורפת עליו. אבל אינו צריך בדיקה שלש פעמים כמו בהרכנת ראש. וכן כתב רבינו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ג: "מי שנשתקק מקחו מקח וכו' והוא שיבדק כדרך שבדקים לגיטין, או יכתוב בכתב ידו" (כסף-משנה), אבל בפ"ד מהל' נחלות ה"א, כתב רבינו: "אפילו נשתקק וכתב בכתב ידו שזה יורשו, בודקים אותו כדרך שבדקים לגיטין", הרי שאפילו אם כתב בכתב ידו - בודקים אותו, וצ"ע. (72) שאינו שומע ואינו מדבר, שאין סומכים על רמיותיו ולא על כתבו (גיטין שם), כמבואר בהלכה הבאה.

יז. מי שנשא פשהיא פקח ונתחרש⁷³, ואין צריך לומר נשתטה - אינו מוציא לעולם עד שיכריא⁷⁴. ואין סומכין על רמיות החרש ולא על כתבו, אף על פי שדעתו נכונה ומיושבת עליו⁷⁵. אבל אם נשא אשה פשהיא חרש - מגרש ברמיה; שאין קדושי קדושין מן התורה, כמו שבארנו⁷⁶, וכשם שפונס ברמיה פה מוציא ברמיה⁷⁷.

(73) חרשות גמורה, כנ"ל בהערה הקודמת. (74) גיטין, שם: "שאין כח בגירושי חרשות להפקיע קידושי חכמה" (לשון רש"י שם). (75) שם. ושוטה אינו יכול לגרש מפני שאינו בן דעת, וכן שנינו (יבמות קיב): "נשתטה אינו מוציא עולמית". ובהל' עדות פ"ט ה"ט, אומר רבינו: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים . . . ובכלל שוטים יחשב . . . וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר הרי הם בכלל השוטים". (76) לעיל הל' אישות פ"ד, ה"ט. (77) יבמות, שם.

יח. המקדש קטנה⁷⁸ על ידי אביה⁷⁹, וגרשה פשהיא קטנה - אביה מקבל גטה⁸⁰, ומשניגוע גט ליד האב נתגרשה⁸¹. גרשה פשהיא נערה⁸², אם הגיע הגט לידה או ליד אביה - נתגרשה⁸³. ואין עושה נערה המארסה שליח לקבל גטה מיד בעלה בחיי אביה⁸⁴; אבל האב עושה שליח לקבל הגט לבתו המארסה בין קטנה בין נערה⁸⁵.

(78) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד. (79) שקיבל אביה קידושיה. (80) כשם שהוא זכאי לקבל קידושיה, שנאמר (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה", כך הוא מקבל את גיטה, שנאמר (שם כד, ב): "ויצאה . . . והיתה", השה יציאה (גירושין) להויה (קידושין), כמבואר בכתובות מז, א. (81) שדוקא "נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה" (גיטין סד: במשנה) ולא קטנה (רש"י שם, וכן דעת רב האי גאון (ב'מלחמות' שם), והרי"ף שם (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה נערה). (82) כשהגיעה ל"ב שנה והביאה שתי שערות, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ב, ה"ב. (83) גיטין שם,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ז' מנחם-אב – ספר נשים – הלכות גירושין קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אלא גזרו חכמים "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי (שוכרת גוי אנס לכופ את בעלה לגרשה ובאה עליו בעקיפין) ומפקעת עצמה מידי בעלה" (בבא-בבא 96) כרב משרשיא, דסבר כרב הונא דתלפיהו וזבין זביניה זבינא, והלכתא כוותיה). (96) שניתן על-ידי כפיה. והכוונה לכל שלשת האופנים שכתב למעלה: ביד ישראל שהוא גט כשר. ביד גוים ע"י ב"ד ישראל שאף הוא כשר. ביד גוים שהגט פסול. ועל זה הוא שואל, למה אין הגט הזה (בכל שלשת האופנים הנ"ל) - בטל? ! וכן נראה ממה שכתב "שהרי הוא אנוס, בין ביד גוים בין ביד ישראל". (97) שעל עצם המכירה הוא אנוס, אלא שאעפ"כ גמר ומקנה, שרוצה הכסף (פ"י מהל' מכירה ה"א). (98) בבא-בבא מח, א: "מצוה לשמוע דברי חכמים", הואיל וחכמים חייבוהו להוציא. וכן אמרו שם בנודד להביא קרבן ואינו רוצה לקיים נדרו: "קריב אותו - מלמד שכופים אותו, יכול בעל כרחו? תלמוד לומר: לרצונו, הא כיצד? כופים אותו עד שיאמר רוצה אני" וכהסבר הגמרא שם, שנוח לו שתהיה לו כפרה [ואף-על-פי ששם אמרו כן למי שחולק על רב הונא שאמר "תלפיהו וזבין זביניה זבינא" (הכריחוהו למכור - מכירתו מכירה), אבל לרב הונא שהלכה כמותו אין צריך לזה, זהו רק לפי מה שעלה על דעתו של המקשה, שמה שאמר רב הונא "תלפיהו וזבין" לאו דוקא "זבין" אלא אפילו "ייהיב" (=נתן מתנה), גם כן אמרו אגב אנוס גמר ומקנה, אבל למסקנת הגמרא שם שהמדובר רק במכירה, אבל במתנה לא גמר ומקנה, כיון שאינו מקבל כספים עבור זה, כיון שבגט אין הבעל מקבל כספים (ועי' רשב"ם ו'תוספות' שם) - צריכים אנו לסברא זו ש"מצוה לשמוע דברי חכמים" גם לדעת רב הונא]. (99) מדרבנן. ומן התורה כשר הוא, הואיל ובית-דין מצוה עליו, מצוה לשמוע דבריו, ואפילו שלשה הדיוטות דין בית-דין להם, אבל אם יאנסו אחד מישראל אין זה בית-דין, ואין כאן שום מצוה והגט בטל (לחם-משנה). (100) "לא שנכפהו (=שנכריחוהו) בכך, אלא שיתנו עצה בכך" ('מאירי'). וכיום כשיש צורך להכריח את הבעל לגרש כדין, כופים אותו ליתן מזונות או גט (דרך ברירה), ואין זו כפיה על גט אלא לקיים מצות: שארה ועונתה ('פתחי תשובה' אהע"ז סי' קנד, ס"ח) וכפי הגדרת הגר"א שם, ס"ז: "כל שאין עושים מעשה בגופו, לא נקרא גט מעושה" (כפוי), וגדולה מזו כתב הבית יוסף ('אהע"ז סי' קלד) בשם הרשב"ץ, שאע"פ שהוא אנוס בגופו, אם אינו אנוס לגרש שלא לעשות דבר אחר (כגון לפרוע כתובתה) וכדי להנצל מאותו אנוס הוא מגרש מעצמו - אין זה גט כפוי, ובלבד שיכפהו כדין. (101) שאין כאן מצוה לא מצד עצם הדין, ולא מחמת "מצוה לשמוע דברי חכמים", שהרי גויים הם, ולפיכך הגט בטל אפילו מן התורה, ואינו פוסלה לכהונה שאין כאן אפילו ריח הגט, וכמבואר לקמן פ"ה ה"א (גיטין פח: וכהסבר ה'לחם משנה' ומעשה רוקח').

פרק שלישי

1) כלל בו רבינו דין כתיבה שלא לשמה, גט ישן, כתיבת טופסי גיטין, כתיבה לשמה, הכשרים לכתוב הגט, גט שנכתב בשבת ויו"ט.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מפין אותו עד שיאמר: רוצה אני. . מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העברות, ויצרו הוא שתקפו".

מדייק לכתוב "יצרו הוא שתקפו" ולא ש"שאנסו" שאם לא כן מתעוררת השאלה איך יתכן בכלל לענוש את העובר עבירה והרי סיבת העבירה היא ש"יצרו אנסו" וא"כ כלל לא יתכן עונש למי שעבר על אחת ממצות התורה. בנושא זה מבהיר בהלכות תשובה (פ"ה ה"א - ד) בענין הידיעה והבחירה "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה. . ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה אין מי שיעכב בידו. . אלא הוא מעצמו ומדעתו" היינו שאין מקום לסברה שלא לענוש כיון שאנוס הוא מצד יצרו הרע כי "אין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמשכחו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו וממילא אין כאן ענין של אנוס וכו'. לכן מדגיש כאן "יצרו הוא שתקפו" ולא שאנסו אלא "הוא אנס עצמו בדעתו הרעה" ועל כן אפשר להפרע מן הרשע. מכאן נראה עד כמה יש לדייק בלשונו של הרמב"ם ששינוי של מילה אחת (תקפו או אנסו) יכול להיות נוגע לענין הכי יסודי בתורה.

על פי יין מלכות ספר נשים סימן טו.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ואמר רוצה אני. ."

הידיעה "שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העברות" אינה מספיקה כיון שהוא רצון פנימי שצריך לגלותו ולכן צריך שיאמר בפיו "רוצה אני" כי בכך מתגלה רצונו הפנימי. והוא על דרך שמצינו בלוקטי תורה בענין המילה שמכיון שהאור הנמשך על ידי המילה נעלה כל כך שאין לו קשר עם עבודת הנברא שאינו יכול להמשיכו בעבודתו וכל שיכול לעשות הוא פעולה של הסרת הערלה היינו הסרת הדבר המונע התגלות האור אבל פעולת ההסרה חייבת להיות, כך בעניינו חייב אדם לומר בפיו "רוצה אני" כי ללא אמירה זו לא מתגלה רצונו האמיתי.

על פי לקו"ש חלק ג עמוד 981 הערה 13.

89) כגון נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, כמבואר לעיל הל' אישות פט"ו ה"ז, וכן כל אלה שנמנו שם פכ"ה הי"א, או גרושה לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ז. 90) בין בארץ בין בחוץ לארץ. 91) אפילו בזמן הזה, שאין לנו דיינים מומחים וסמוכים. 92) גיטין פח, ב. כי אנחנו עושים זה בשליחות רבותינו המומחים בדורות שלפנינו, וכביאור ה'תוספות' שם. 93) בית-דין של ישראל. והגוים אינם אלא כמקל של בית-דין וכרצועה שלהם (ר"ן שם). 94) שלא ע"פ הוראת בית-דין של ישראל. 95) שם. לא תנשא בו, ואם נשאת לא תצא. כי מן התורה, גט כפוי כדין ע"י גוים כשר הוא,

ישהה את הגט שנתיים ושלש בין כתיבה לנתינה, ויהיו לה בנים ממנו בתוך הזמן ואחר-כך יגרשנה בו, ולימים כשיסתכל הדבר יראו זמן הגט קודם ללידת הבן ויהיו סבורים שניתן לה משעת כתיבה, ויאמרו מן הפנויה נולד משגרשה והוי פגם" - רש"י שם (וראה דברי רבינו לקמן פ"ט הכ"ה). וכבר ביארנו לעיל פ"ב ה"ב, שאין זה דומה ל'גט מוקדם' שהוא פסול.

- ו. אָמַר לְסוֹפֵר: כָּתֹב גִּטְ לְפִלּוֹנִית וְיִהְיֶה עִמִּי, לְכַשְׁאֲשָׁאנָה אֲגַרְשָׁנָה בּוֹ, וְנִכְתָּב וְנִשְׁאַה וְגִרְשָׁה בּוֹ - אֵינוֹ גִּטְ; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה בֵּת גְּרוּשִׁין מִמֶּנּוּ כְּשֶׁנִּכְתָּב גִּטְ זֶה, וְנִמְצָא שֶׁנִּכְתָּב שֶׁלֹּא לְשֵׁם גְּרוּשִׁין²⁶.
- אָבֵל אָמַר לוֹ: כָּתֹב אוֹתוֹ לְאֶרֶסְתִּי, לְכַשְׁאֲשָׁאנָה אֲגַרְשָׁנָה, וּכְנָסָה וְגִרְשָׁה בּוֹ - כְּשֶׁר²⁷. כָּתֹבוּ לִיבְמֹתָיו²⁸, וְאַחֲרֵי שֶׁיִּבְמָה גִּרְשָׁה בּוֹ - הָרִי זֶה סֶפֶק גְּרוּשִׁין, הוֹאִיל וְאֵינָה אֲשֶׁתוֹ גְּמוּרָה כְּשֶׁנִּכְתָּבוּ²⁹.

יבמות נב, ב. (14) להנשא בו לכתחילה, הואיל ובידו לגרשה כשהיא ארוסה, נמצא שגט זה נכתב לשם גירושין (שם), אבל לכתחילה ודאי לא יגרשנה בו, כמבואר בהלכה הקודמת. וכן פירש רש"י (שם נב.). ועי' ראב"ד 'ותוספות' שם ד"ה לכשאכנסנה. (15) אשת אחיו שנפלה לפני ליבום, ועדיין לא כנסה. (16) ספק הוא אם יבמתו הזקוקה לו יש לה דין ארוסה, או שמא כל עוד לא קידשה במאמר ("מדברי סופרים שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרטה, וזהו הנקרא מאמר". הל' יבום פ"ב, ה"א) אינה כארוסתו (יבמות, שם).

- ז. מִפְּנֵי תִקְנַת סוֹפֵר³⁰ הַתִּירוֹ חֻקִּים לְסוֹפֵר שֶׁיִּכְתָּב טַפְסִי³¹ גִּטִּין, וְיִנָּחֵץ³² מְקוֹם הָאִישׁ³³ וּמְקוֹם הָאִשָּׁה וּמְקוֹם הַזֵּמֶן וּמְקוֹם 'הָרִי אֶת מִתְרֵת לְכָל אָדָם'³⁴ כְּדֵי שֶׁיִּכְתְּבֵם לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרְשָׁה³⁵ וְלְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְּתַגֶּרֶשֶׁת, וְאַחֲרֵי כֵן יִחְתְּמוּ הָעֲדִים לְשִׁמּוֹ וְלְשִׁמָּה³⁶.

(17) שיהיו מזומנים אצלו שטרי גיטין כשיבוא אליו אדם לשכרו (גיטין כו. וברש"י). (18) נוסח אחד כללי, ובו מקומות פנויים למילוי פרטים ידועים. ומן הדין היה לכתוב גם את הטופס לשמה, גזירה שמא יכתוב גם את התורף (= שם האיש ושם האשה וכו') שלא לשמה, ולפי שאין זה אלא מדרבנן, הקילו משום תקנת הסופר (גיטין שם, וכת"ק ולא כרבי אליעזר, הגזור טופס אטו תורף). ובקצת ספרי רבינו כתוב: "סופר שכתב טופסי גיטין, והניח מקום האיש והאשה וכו' הרי זה פסול" ('מאירי'). וכן נראה שהיה לפני בעל ה'מגיד משנה', ועי' 'כסף משנה' ולפי"ז פסק ההלכה כרבי אליעזר שגזר טופס אטו תורף (וכן כתב בפירוש המשנה שם). אבל להלן הי"ח נראה כנוסחתנו (כסף-משנה). (19) וישאיר חלק. (20) שם האיש. (21) כי כל אלה הם עיקר הגט ותורפו, ואם לא נכתבו לשמם - הגט בטל. (22) כשיצטרך אליו. (23) וראה לקמן הלכות יד-ית.

- ח. סוֹפֵר שֶׁכָּתֹב הַגִּטְ לְשִׁמּוֹ וְלְשִׁמָּה כְּהִלְכָתוֹ, וְיִחְתְּמוּ הָעֲדִים שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה - הוֹאִיל וּמִסְרֹוּ לָהּ בְּעֲדִים, הָרִי

- א. כָּל גִּטְ שֶׁלֹּא נִכְתָּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרְשָׁה וְלְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְּתַגֶּרֶשֶׁת - אֵינוֹ גִּטְ. כִּיצַד? סוֹפֵר שֶׁכָּתֹב גִּטְ לְלִמְדָּה¹ אוֹ לְהִתְלַמֵּד, וְכֹא הִפְעֵל וּמִצָּא שֵׁם שֶׁנִּכְתָּב בְּגִטְ זֶה כְּשִׁמּוֹ, וְשֵׁם הָאִשָּׁה כְּשֵׁם אֲשֶׁתוֹ, וְשֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם עִירוֹ, וְנִטְלוּ וְגִרְשָׁה בּוֹ - אֵינוֹ גִּטְ².

(2) לתלמידיו, נוסח כתיבת הגט. (3) כיון שלא נכתב לשם גירושין (גיטין כד:).

- ב. יִתֵּר עַל זֶה: כָּתֹב לְגִרְשָׁה אֶת אֲשֶׁתוֹ וְנִמְלֶךְ⁴, וּמִצָּא⁵ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁמִי כְּשִׁמְךָ וְשֵׁם אֲשֶׁתִּי כְּשֵׁם אֲשֶׁתְּךָ, וְנִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְגִרְשָׁה בּוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְתָּב לְשֵׁם גְּרוּשִׁין, אֵינוֹ גִּטְ⁶.

(4) חזר בו מלגרש. (5) בכת"י התימנים ובדפוס רומי ודפוס שונצינו: "ומצאו". (6) הואיל ולא נכתב לשם גירושין זוג זה (שם).

- ג. יִתֵּר עַל זֶה: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁשְּׂמֹותיהן שְׁוֹת, וְכָתֹב לְגִרְשָׁה אֶת הַגְּדוּלָּה, וְנִמְלֶךְ וְגִרְשָׁה בּוֹ אֶת הַקְּטָנָה - אֵינוֹ גִּטְ⁷. אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְתָּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרְשָׁה, לֹא נִכְתָּב לְשֵׁם זֶה שֶׁנִּכְתָּב בּוֹ.

(7) שם, ובכל שלש הלכות אלו שכתב רבנו ש"אינו גט" - אינו פוסלה לכהונה, ואם היה בעלה כהן - לא נאסרה עליו משום גרושה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א.

- ד. יִתֵּר עַל כֵּן: אָמַר לְסוֹפֵר: כָּתֹב וְאֵי זֶה שֶׁאֲרָצָה⁸ אֲגַרְשָׁה בּוֹ, וְכָתֹב הַסּוֹפֵר עַל דַּעַת זֶה, וְגִרְשָׁה בּוֹ אַחַת מֵהֶן - הָרִי זֶה סֶפֶק גְּרוּשִׁין⁹. וְכָל גִּטְ שֶׁכָּתֹבוּ שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, אִף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו קוּלְמוֹס¹⁰ לְשִׁמָּה - אֵינוֹ גִּטְ¹¹.

(8) מאלה ששמותיהן שוים. (9) ספק הוא, אם אין ברירה (=אין אומרים הוברר הדבר למפרע) שבשעת כתיבה היתה דעתו לזו ונכתב לשמה (שם כה). או, שיש ברירה (=הוברר למפרע שלזו נכתב), ולפיכך הרי זה ספק גירושין, ואם בא אחר וקידשה חוששים לקידושיו, שמא יש ברירה, ועלינו להחמיר מספק, וזהו שכתב רבינו: "הרי זה ספק גירושין" (ר"ן, שם) וראה לקמן פ"י ה"ג בדין ספק גירושין. (10) = קנה כתיבה. שחזר וכתב כל אות ואות. (11) גיטין כ. א. שכתב על גבי כתב - אינו כתב. וכן אמרו שם (יט.) "המעביר דיו על גבי דיו בשבת - פטור" (משום כותב) שאין כתב עליון כתב, והשווה הל' שבת פ"א, ה"ז.

- ה. מִי שֶׁכָּתֹב [גִּטְ] לְגִרְשָׁה אֶת אֲשֶׁתוֹ, וְנִמְלֶךְ וְלֹא גִרְשָׁה, וְנִתְיַחַד עִמָּה אַחֲרֵי שֶׁכָּתֹבוּ - לֹא יִגְרְשָׁנָה בְּאוֹתוֹ הַגִּטְ פַּעַם אַחֶרֶת כְּשִׁירְצָה לְגִרְשָׁה. וְאִם גִּרְשָׁה בְּאוֹתוֹ הַגִּטְ הַיָּשָׁן - הָרִי זֶה מְגִרְשָׁה, וְתַנְשֵׂא בּוֹ לְכַתְחָלָהּ; שֶׁהָרִי נִכְתָּב לְשִׁמָּה, וְהָרִי נִתֵּן לָהּ עִמָּה בְּעֲדִים כְּהִלְכָתוֹ. וְלָמָּה לֹא יִגְרְשָׁנָה בּוֹ לְכַתְחָלָהּ? גְּזֵרָה שְׁמָא יֵאמְרוּ: גִּטָּה קוֹדֵם לְכִנָּה¹².

(12) משנה, גיטין עט, ב וכדעת בית הלל. והטעם: "שמה

41) ובדפוס שונצינו ווניציאה: איש אחר. (42) וגם שיירות מצויות במקום שאבד. (43) כאן הואיל ולפינו שני ליקויים, שיירות מצויות, והוחזק שם אחר כשם שבגט, החמיר רבינו שאפילו לא שהה אדם אלא רק עבר בלבד, יש לחוש שמא נפל הגט מאיש אחר. ומדברי רבינו נראה, שאם אבד במקום שאין שיירות מצויות, אפילו הוחזק באותו מקום איש ששמו כשמו, אפילו מצאו לאחר זמן מרובה הרי זו בחזקתו, כי כל שאין שם מעבר של אנשי שיירות, אין לחוש לנפילת הגט מאדם שני, וכן היא דעת הרי"ף בגיטין פ"ג, ובבבא-מציעא פ"א (מגיד-משנה). (44) גיטין כז, ב. וכן ברי"ף שם.

יא. הו' לעדים בגט סימן מבהק⁴⁵, פגון שאמר: 24 נקב יש בו פצע אות פלוני, או שאמר: מעולם לא 25 חתמנו אלא על גט אחד שיש בו שמות פשמות 26 אלו⁴⁶ - הרי זה בחזקתו ותתגרש בו, ואף על פי 27 שמצאו אחר זמן מרבה ובמקום שהשיירות מצויות 28 והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין⁴⁷. 29

45) טוב ומצוין ביותר, בניגוד לסימן רגיל. (46) ולא הוחזקו באותו מקום עדים אחרים ששם כשם. או שהם מכירים חתימותיהם (שו"ע אהע"ז סי' קלב ס"ד). (47) שם. והוא-הדין אם השליח עצמו יש לו סימן מובהק בגט, שהוא נאמן (מגיד-משנה, ועי' ראב"ד). והשווה דברי רבינו בהל' גזילה ואבידה פ"ג, ה"ה: "הסימנים המובהקים סומכים עליהם ודנים על פיהם בכל מקום דין תורה".

יב. שנים⁴⁸ ששלחו שני גטין ונתערבו - נותנין 30 שניהן לזו ושניהן לזו בעדי מסירה⁴⁹. לפיכך, אם 31 אבד אחד מהן - הרי השני בטל⁵⁰. 32

48) שהם שוים בשמותיהם. (49) השליחים נותנים שני הגיטין זו ולזו, וממילא כל אחת קיבלה את גיטה שנכתב לשמה, ואין צורך שתהיה מסירה מבוררת לשמה (גיטין פו:). (50) שאינו ידוע של מי הוא. ומובן מאליו, שאם עבר השליח ונתנו לאחת מהן, ודאי שהיא ספק מגורשת. ואם נתנו השליח לשתייהן, הרי שתיהן ספק מגורשות (מגיד-משנה). ואע"פ שכתב רבינו: "השני בטל", אינו בטל ממש מן התורה, אלא כוונתו, שאין בו ממש, הואיל ולכתחילה אין לגרש בו כלל. ורבינו נמשך בזה אחר לשון המשנה (שם) האומרת: "הרי השני בטל".

יג. מי שהיו לו שני שמות, וכן אשה שיש לה שני 33 שמות - כשמגרש כותב שמו ושמה שהן רגילין בו 34 ויודעין⁵¹ בו ביתר, ואמר⁵²: איש פלוני וכל שם 35 שיש לו גרש אשה פלונית וכל שם שיש לה⁵³. ואם 36 כתב חניכתו וחניכתה⁵⁴ - כשר⁵⁵. 37

51) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י התימנים: וידועים. 52) רצונו לומר: וכותב. כמפורש לקמן פ"ד הי"ב, בנוסח הגט לרבינו. (53) גיטין לד, ב. שאם לא כן, אתה מוציא לעז על בניה מן השני, שיאמרו לו גירשה בעלה. שאין זה שמו (רש"י שם). וראה בבאורנו לקמן פ"ד, הי"ב. שם לווי של משפחה כולה (רש"י גיטין פז:). "כגון

1 זה גט. (אֵלָא שְׁהוּא פְּסוּלָא²⁴. וְלָמָּה אֵינוּ בָּטֵל? ²⁵ לְפִי 2 שְׁאִין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַגֵּט אֲלֵא מִפְּנֵי תַקְנֵן 3 הָעוֹלָם²⁶. וְיֵשׁ מִי שְׁאוּמְרִי²⁷, שְׁאֵם חֲתָמוּ הָעֵדִים שְׁלֹא 4 לְשִׁמָּה - הוּאִיל וְהוּא כְּמִזְיָף מֵתוֹכוֹ, הָרִי זֶה גֵּט בָּטֵל. 5 וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מֵעֲדָיו פְּסוּל²⁸, אוּ שְׁהִיָּה בּוֹ עֵד 6 אֶחָד בְּלִבְד פֶּשֶׁר, אֵף עַל פִּי שְׁנַמְסֵר בְּעֵדִים - הָרִי זֶה 7 גֵּט בָּטֵל²⁹. וְלֹא יֵרָאֶה לִּי דָּבָר זֶה. אֲלֵא כְּמִזְיָף, לֹא 8 מִזְיָף וְדָאִי. וְהוּאִיל וְנִמְסֵר בְּעֵדִי מִסִּירָה כְּשִׁרִין, הָרִי 9 זֶה פְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם³⁰.

(24) מדברי סופרים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה פסול, שאין העדים חותמים" וכו'. (25) מן התורה, ראה לעיל פ"ב, ה"ז. (26) תקנת האשה, שמא יתן לה בפני שני עדים וימותו, ונמצא הגט שבידה כחרס, שהרי אין בו עדים (לעיל פ"א, ה"ט), והואיל וכל חתימת העדים בגט אינה אלא מדבריהם, אפילו כשחתמו בו שלא לשמה אינה בטל. (27) דעת גאון, הובאת ברי"ף גיטין פ"ט. (28) לעדות, משום עבירה או שהיה קרוב לבעל או לאשה. (29) ואם נשאת, תצא והולד ממזר. (30) שמא יבוא לסמוך על עדי חתימה בלבד, שהרי לא ניכר פסולם בתוך הגט. אבל כשפסולם ניכר, כגון כשהרחיק חתימת העדים מן הכתב (לעיל פ"א, ה"ח) אם מסרו בפני עדים, הרי זה כשר "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", ולא יבוא לסמוך על עדי החתימה, שהרי פסולם ניכר לעין (כסף-משנה, והשווה לעיל פ"א, ה"ז).

ט. המביא³¹ גט ואבד ממנו ומצאו³²: אם אבד ממנו 10 במקום שאין השיירות מצויות, אפילו מצאו לאחר 11 זמן מרבה - הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא 12 הגט שנמצא ותתגרש בו³⁴; אבד במקום שהשיירות 13 מצויות³⁵, אם מצאו מיד ועדין לא שהה אדם³⁶ שם 14 מן העוברים, או שמצאו בפלי שהניחו בו ויש לו 15 טביעות עין³⁷ בארפו ורחבו של גט שהיה פרוץ³⁸ - 16 הרי הוא בחזקתו³⁹ ותתגרש בו. 17

31) שליח הבעל. (32) אותו השליח. (33) חבורת אנשים הולכי רגל או ברכב, "הנהגה אורחת ישמעאלים" (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: והא שיירת ערבאי. (34) גיטין כז, א. (35) ויש לחוש שמא מעוברים ושבים אחרים נפל, ונכתב לאיש ואשה אחרים ששם כשם אלה. (36) אע"פ שראינו אנשים עוברים שם (שם כז:). (37) הכרת הדבר ע"י הסתכלות העין בלבד ללא נתינת סימנים. (38) קשור, או מקופל בכלי. (39) שזהו הגט שאבד ממנו.

י. החזק באותו המקום⁴⁰ איש אחד⁴¹ ששמו כשמו 18 שבגט⁴² - הוששים שמא גט זה הנמצא של אותו 19 האיש האחר הוא, הואיל ועבר אדם שם ואף על פי 20 שלא שהה⁴³. ואם נתגרשה בו - הרי זו ספק מגרשת. 21 אבל אם לא עבר אדם שם - הרי זה בחזקתו, אף על 22 פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין⁴⁴. 23

(40) הכתוב בגט, פלוני בן פלוני שממקום פלוני.

שלח אות קיא: "מגיד הכתוב, שכל המודה בעבודה-זרה כופר בעשרת הדברות, ובמה שנצטווה משה ובמה שנצטוו האבות". ובכל זאת אם קידש אשה אפילו טרם שנשמתד, מגרש הוא לאחר שהמיר, כשם שקידושי מומר תופסים, כמבואר לעיל (הל' אישות פ"ד, הט"ו) אף גיטו גט גמור (מגיד-משנה).

טז. וְלִמָּה אֵין פּוֹתֵבִין אֱלוֹ הַחֲמִשָּׁה? מִפְּנֵי שְׁצָרִיף
הַפּוֹתֵב לִכְתֹּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמִּגְרֵשׁ וּלְשֵׁם הָאִשָּׁה
הַמִּתְגַּרֶשֶׁת, וְהַעֲפוּ"ם עַל דַּעַת עֲצָמוֹ הוּא פּוֹתֵב⁶³,
וְחֹרֵשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן אֵינָן בְּנֵי דַעַה⁶⁴, וְהַעֲבָד אֵינוֹ
בְּתוֹרַת גִּטִּין וְקִדּוּשִׁין⁶⁵, לְפִיכָף הוּא פְּסוּל כְּעַפּוּ"ם
לְכָל דְּבָרָיו. וְאִם קָתֵב הִגֵּט אַחַד מִחֲמִשָּׁה אֱלוֹ - אֵינוֹ
גִּט, אֶף עַל פִּי שְׁחָתְמוּ בוֹ עֲדִים כְּאִשְׁרִים וְנִמְסָר לָהּ
בְּכָשָׁרִים.

63 ואינו כותב לשמה (תוספות) גיטין כג. ד"ה עובד כוכבים), ואפילו ישראל עומד על גביו, ומצווהו לכתוב לשם גירושי הזוג, אינו כותב על דעת הישראל אלא על דעת עצמו (גיטין שם) והשווה הל' תפלין פ"א, ה"א. וראה להלן הערה סג. 64 שם. ולא ידעו לכתוב לשמה. 65 שאין קידושי תופסים, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד הט"ו, והתורה אמרה: "וכתב - ונתן" מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה (לשון רש"י גיטין י: אליבא דרבי מאיר, דאמר ד"וכתב" היינו חתימת העדים, והוא-הדין לדין דפסקינן כרבי אלעזר, ד"וכתב" היינו כתיבת הגט). ובגוי לא הטעים רבינו "שאינו בתורת גיטין וקידושין" מפני ש"גוי" כולל גם ישראל שהמיר (כנ"ל הט"ו), שהוא בתורת גיטין וקידושין כנ"ל הערה ס (בית שמואל' סי' קכג סק"ה).

יז. קָתֵב אַחַד מִחֲמִשָּׁה אֱלוֹ טַפְס⁶⁶ הִגֵּט וְהֵנִיחַ מְקוֹם הַתְּרִיף⁶⁷, שֶׁהוּא מְקוֹם הָאִישׁ וּמְקוֹם הָאִשָּׁה וּמְקוֹם הַזִּמְן וּמְקוֹם 'הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם', וּכְתָבֵן הַפֶּקֶחַ הַגָּדוֹל הַיִּשְׂרָאֵלִי לְשֵׁמוֹ - הָרִי זֶה גִּט כְּשֶׁר⁶⁸.

66 מבואר לעיל ה"ז. 67 עיקר השטח ותמציתו. 68 גיטין כג, א. הואיל ועיקר הגט, שעליו הקפידה תורה: "וכתב לה", שיהא לשמה - נכתב בכשרות.

יח. מִתֵּר לְהֵנִיחַ חֹרֵשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן לְכָתֵב טַפְס הִגֵּט לְכַתְּחָלָהּ. וְהוּא, שְׂיִהְיֶה גָדוֹל הַפֶּקֶחַ עוֹמֵד עַל גִּבּוֹן⁶⁹.
אָבֵל הַעֲפּוּ"ם וְהַעֲבָד אֵין פּוֹתֵבִין הַטַּפְס לְכַתְּחָלָהּ
וְאֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גִּבּוֹן⁷⁰; שְׁלֹא הִתִּירוּ לְכָתֵב
טַפְסֵי גִטִּין שְׁלֹא לְשִׁמָּה לְכַתְּחָלָהּ אֶלָּא מִפְּנֵי תַקְנַת
סוֹפְרֵי⁷¹, כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרָנֵינוּ⁷².

69 ואומר לו כתוב לשם פלוני ופלונית (גיטין כג. וברש"י). אבל כשאין גדול עומד על גבם, אין להניחם לכתוב טופס הגט, גזירה משום 'תורף' שלא יבוא לכתוב גם התורף, שאז הוא גט בטל מן התורה. 70 שהם עושים על דעת עצמם, נמצא שהטופס נכתב שלא לשמה, והרי הם כחרש ושוטה, שאין גדול עומד על גבם, שאין כותבים הטופס לכתחילה.

שהוא ממשפחת רוטן ברג והיא ממשפחת ווייל. ולא הזכיר בגט רק שם ראש משפחתו ממשפחה שכתב: מגזע רוטן ברג מגרש אשתו ממשפחת ווייל" ('קרבן נתנאל' פ"ט דגיטין סי' ט אות ז). וכשנתן הגט בעדי מסירה, שאם לא כן מה אנו יודעים איזה מן המשפחה מגרש ('קרבן נתנאל' שם). ויש מפרשים חניכה - שם לוי של האיש עצמו, או של האשה (רבינו חננאל ורבינו-תם ב'תוספות' שם פה.). ובדברי רבינו יש מקום לשני הפירושים ('בית יוסף' אהע"ז סי' קכט). והמדובר כאן כשהחניכה מפורסמת (עי' ראב"ד). שאם לא כן - הגט פסול, כמו שכתב להלן בסמוך שאם כתב שם שאינו ידוע ביותר, וכתב כל שם שיש לו - הרי זה פסול. ועל-אחת-כמה-וכמה, שאם כתב חניכה שאינה ידועה ביותר, שוודאי הגט פסול (ט"ז אהע"ז סי' קכט סק"ב, וראה בבאורי הגר"א שם ס"ק ז). 55 אף-על-פי שלא כתב: "וכל שם שיש", וכל-שכן שאם כתב שם שהוא רגיל וידוע בו, ולא כתב "וכל שם שיש" שוודאי כשר (מגיד-משנה). והנה מקור דין זה הוא במשנה (גיטין פז:): "כתב חניכתו וחניכתה - כשר", ומשמע שדווקא בדיעבד כשר. אבל יש אומרים שכשר אפילו לכתחילה, והם גורסים במשנה אחר-כך "וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין" ('תוספות' גיטין פח. ד"ה וכך, ועוד).

יד. קָתֵב הָשֵׁם שְׁאִינֶם יְדוּעִים בּוֹ בְּיוֹתֵר, וְכָתֵב: כָּל שֵׁם שִׁישׁ לוֹ⁵⁶ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁵⁷. שְׁנֵה שְׁמוֹ אוֹ שְׁמָהּ וְשֵׁם עִירוֹ אוֹ שֵׁם עִירָהּ, אֶף עַל פִּי שְׁכֶתֵב: כָּל שֵׁם שִׁישׁ לוֹ וְכָל שֵׁם שִׁישׁ לָהּ - אֵינוֹ גִּט⁵⁸.

56 שהזכיר הטפל. ואת השם העיקר כָּלֵל ולא פירשו. אבל אם הזכירו בפירוש אלא שהקדים הטפל לעיקר - כשר (ריב"ש סי' מג, ע"פ גיטין לד:). 57 גיטין, שם. ובכת"י התימנים, הנוסח: הרי זה ספק גירושין. 58 שם פ, א במשנה. ולקמן פ"ד ה"ב יבואר אם צריך להזכיר שם עיר מגורי הבעל, או עיר של מקום כתיבת הגט וחתימתו.

טו. הִפֵּל כְּשָׂרִיף לְכָתֵב אֶת הִגֵּט, חוּץ מִחֲמִשָּׁה: עַפּוּ"ם וְעָבֵד וְחֹרֵשׁ וְשׁוֹטֵה וְקָטָן. אֶפְלוּ אִשָּׁה עֲצָמָה פּוֹתֵבֶת אֶת גִּטָּהּ⁵⁹. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִמִּיר לְעַפּוּ"ם⁶⁰ אוֹ שֶׁהוּא מְחַלֵּל שְׁפָחוֹת⁶¹ בְּפִרְהָסָא - הָרִי הוּא כְּעַפּוּ"ם לְכָל דְּבָרָיו⁶².

59 ומקנתו לבעל, וחזרו ומוסרו לה לגירושין (גיטין כב: וברש"י). 60 בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים: "ישראל שנשמתד לעבודה-זרה". ובדפוסים שלנו, שונה ע"פ הצנזורה. 61 בכת"י התימנים: מחלל שבת. [ראה בפירוש המשניות לחולין יד. שנראה משם שאפילו בחילול אחד הוא מומר, ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה השוחט]. 62 חולין ה, א: "שהעובד ע"ז כופר בהקב"ה, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית" (לשון רש"י שם). והשווה דברי רבינו הל' שבת פ"ל, הט"ו: "השבת ועבודה-זרה, כל אחת משתייהן שקולות כנגדן שאר כל מצוות התורה. . . אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי", וראה הוריות ח, א. ו'ספרי' פרשת

יום שישי ח' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) נתבאר בו כמה כותבין הגט ועל מה, נוסח הגט, ודיני כתיבתו.

א. אין פותבין את הגט אלא בדבר שרשומו עומד,⁷ כגון דיו וסקרוא וקומוס וקנקנתום וכיוצא בהן. אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד, כגון משקין ומי פרות וכיוצא בהן - אינו גט. כתבו באבר בשחור ובשיחור - פשר, ואין פותבין בהן לכתחלה.⁸

(2) מתקיים. (3) כנראה שאינם מתקיימים כל כך כמו דיו וסקרוא וכו' וכיוצא בהן.

ב. פותבין במי עפצא לכתחלה על גב הנגר והעור וכיוצא בהן; אבל לא על גבי מגלה עפוצה, מפני שאינו נפר. ואם כתב - אינו גט. וכן כל פיוצא בו. על הכל פותבין את הגט, ואפילו על אסורי הנאה. וכותבין על דבר שיכול להזדיף. והוא, שיתנו לה בעדי מסירה.

(4) שמראה הקלף כמראה הכתב. (5) כגון עור עגל שהקריבו לעבודה זרה, שכולו אסור בהנאה. ומה שכתב רבינו: "כותבין את הגט" אין הכוונה שמותר לכתוב לכתחילה, שהרי הוא נהנה מעבודה זרה בזה שמסדר עליו את גיטו וחוסך נייר, אלא הכוונה שמצד הלכות גיטין הגט כשר ואפשר לכתוב עליו, אבל מצד הלכות עבודה זרה בוודאי יש בזה איסור. וכן דעת התוספות בגיטין: שאסור לכתחילה לכתוב גט על איסורי הנאה.

ג. כיצד? פותב (אותו) על הנגר המקחוק,⁶ על הדפתרא ועל החרס ועל העליון, ועל ידו של עבד ועל קרן של פרה, ומוסר לה העבד והפירה או הנגר המקחוק והדפתרא וכיוצא בו בפני עדים.⁹

(6) שנכתב עליו איזה כתב ונמחק. (7) עור שאינו מעובד כל צרכו, מלוח וקמוח ואינו עפרן, ואין המחק שלו ניכר. (8) ואינו חותך את הקרן לאחר הכתיבה. (9) אלה הם "עדי מסירה".

ד. הנה הגט חקוק על ידו של עבד בכתבת קעקע,¹⁰ והנה יוצא מתחת ידה,¹¹ והיו העדים חקוקים על ידו - הרי זו מגרשת אף על פי שאין לה עדי מסירה, שהרי אין יכול להזדיף.¹² אפילו היו מחזיקין בעבד שהוא שלו, וגט חקוק על ידו, והוא יוצא מתחת ידה, והיא אומרת: בעדים נמסר לי¹³ - הרי זו ספק מגרשת, שמא מעצמו נכנס לה, שהגודרות אין להן חזקה.¹⁴

(10) חרותה בעור בצבע שאינו נמחק. (11) שהביאתו לפנינו ואומרת בעלי גרשני בו. (12) כי כתובת קעקע אינה

(71) הטרוד בכתיבתו, ורוצה שיהיו לו טפסים מזומנים לעת הצורך. (72) לעיל ה"ז.

יט. הפותב⁷³ גט בשבת או ביום הכפורים בשגגה⁷⁴ ונתנו לה⁷⁵ - הרי זו מגרשת⁷⁶. כתבו⁷⁷ וחתמו בו ביום⁷⁸ בזדון ונתנו לה⁷⁹ - אינה מגרשת, שהרי העדים פסולין מן התורה⁸⁰. כתבו⁸¹ ביום טוב בזדון⁸² ונמסר לה בפני עדים פשרים⁸³ ביום טוב⁸⁴ - הרי זה גט פסול⁸⁵.

(73) היינו גמר כתיבת הגט, ובכלל זה גם חתימת העדים, וראה להלן הערה עט]. (74) ששכחו ששבת היום או יום כיפור היום, או שלא ידעו שכתבה אסורה בימים אלו. (75) שלא בפני עדים. וראה למעלה בפ"א הט"ז שאם חתמו בו עדים ועבר ונתנו לה שלא בפני עדי מסירה - הגט כשר לדעת רבינו. (76) הואיל ושגגו גם הכותב וגם העדים אינם פסולים. ובכל זאת אינה מגורשת אלא בדיעבד, שלכתחילה צריך לתת לה בפני עדי מסירה (למעלה פ"א הט"ו) ואפילו בפני עדי מסירה אסור לגרשה, שאין מגרשים בשבת ויום טוב, כמו שכתב המגיד משנה בפכ"ג מהל' שבת הי"ד בשם התוספתא בפ"ד דיו"ט. וראה בט"ז אהע"ז סי' קכג סק"ז]. (77) בשוגג, כמו ברישא, שאילו כתב בזדון - הגט בטל אפילו אם העדים כשרים, שהרי הוא מומר לחלל שבתות (ראה למעלה הט"ו). וראה להלן בנוסחת ה'טור']. (78) ה'טור' (סי' קכג) הביא בדברי רבינו: "כתבו וחתמו בזדון ביו"ט". וכ"ה בכת"י תימן (וראה להלן הערה פב). ולפי זה, יש לפרש שגם הכתיבה היתה בזדון, ואף-על-פי-כן אין הכתיבה פסולה, שהמחלל יום-טוב אין דינו כגוי]. (79) שלא בפני עדים. ואם מסרו לה בפני עדים כשרים (בשבת, אם כתבו בשוגג, וביום-טוב אפילו אם כתבו במזיד) - הרי זה גט פסול מדרבנן, כדלהלן הערה פג]. (80) שהמחלל יום-טוב פסול לעדות מן התורה (פ"י מהל' עדות ה"ג). (81) כלומר, גמרו. ובכלל זה גם חתימת העדים (כנ"ל הערה עא). וה'טור' (שם) הביא: "כתבו וחתמו". (82) כלומר, גם הכתיבה וגם החתימה היו בזדון. (83) שאילו נתנוהו שלא בפני עדים - אינה מגורשת, שהרי העדים פסולים לעדות מן התורה. (84) ה'טור' (שם) לא הביא תיבת "ביו"ט". [ניתכן כי איזה מגיה הוסיף זאת למעלה בגליון לתקן "ביו"ט" במקום "בו ביום" (ראה הערה עו) ונכנסה לכאן בטעות המעתיק]. (85) מדרבנן. שהוא כמוזיק מתוכו על-ידי חתימת עדים פסולים (ראה הערה עח), וכמו שכתב רבינו למעלה פ"א הי"ז. ואם עשו כן בשבת או ביום הכיפורים הגט בטל, מפני שכתבו מומר לחלל שבתות (למעלה הט"ו) [ולחלל יום הכיפורים שדינו לענין זה כשבת, שהרי שבת ויום הכיפורים הם קדושה אחת, כמו שכתב רבינו בפ"ח מהל' עירובין ה"ן]. אבל המחלל יום-טוב אינו כמומר לחלל שבתות, ולפיכך אם לא חתמו בו העדים ונתנו לה בפני עדי מסירה - הרי זה גט כשר (חלקת מחוקק) רבית שמואל' סי' קכג ס"ה].

השני בכתב לשון אחרת - פשר. אבל אם היה
מקצת הגט כתוב בלשון אחת ומקצתו בלשון אחרת
פסול³¹.

(31) "גט שכתבו בחמש לשונות וחתמו עליו חמשה עדים
בחמש לשונות פסול". וסובר רבינו שאפילו חתום בלשון
אחת, כל שלא נכתב בלשון אחת פסול, הואיל והגט הוא
עניין לעצמו צריך שלא יהיו בו חילופים ושינויים, לשוניים,
אבל חתימת העדים יכולה להיות בשתי לשונות כי כל חתום
הוא עניין בפני עצמו. אבל מקצתו לשון הקודש ומקצתו
ארמית כשר, כי שתייהן ניתנו בסני וכלשון אחת הן, ולכן
נוהגים עכשיו לכתוב גט מקצתו בלשון הקודש ורובו
ארמית.

ט. כל לשון שכתב בה הגט, צריך שיהיה הסופר
בדברי הגט שלא יהא משמעון שני ענינים, עד
שנמצא הקורא אומר: שמא לכה ולכה נתפון שאין
משמעון לשון גרושין, או שמא לענין זה נתפון
שמשמעון לשון גרושין; אלא יהיו הדברים שאין
בהן ספק באותו הלשון, אלא משמעון ענין אחד,
שגרש ושלח פלוני את פלונית.

י. וכן צריך שיהיה אותו הכתב מבאר היטב באותו
הכתב שכתב בו, עד שידעו הקטנים לקרותו
שמפירים אותו כתב שאינן לא נבונים ולא סכלים
(ולא בקטנים) אלא בינונים. ולא יהיה כתב מעקם
ומבלבל, שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין
משתנה.

יא. היה בו משמעון שני ענינים, או שהיה בכתבו
עקום או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר
- הואיל ונקרא לענין הגרושין ויש בו משמע
גרושין, הרי זה פסול³². כבר נהגו כל עם ישראל
לכתב הגט לשון ארמי³³ וכןסח זה, אף על פי
שמותר לכתבו בכל לשון לכתחלה.

(32) רק מדבריהם. ואינו בטל מן התורה. (33) וגם במשנה
הוא מנוסח בארמית.

יב. וזה הוא נסח הגט:

בכה בשבת, בכה וכה לירח פלוני, בשנת כה וכה
ליצירה או לשטרות, למנינא דרגילנא למימני בה
הקא במקום פלוני. (איף) אנא פלוני בר פלוני
דמקום פלוני, וכל שום אחרן וחניכה דאית לי
ולאבהתי ולאחרי ולאחריהון דאבהתי, צביתי ברעות
נפשי בדלא אניסנא ופטריתי ושבקתי ותרוכית יתיכי
ליכי אנת פלונית בת פלוני דממא פלונית, וכל
שום אחרן וחניכה דאית ליכי ולאבהתי וליאחריכי
ולאחריהון דאבהתיכי, די הוית אנתמי מן קדמת

נמחקת. (13) ואינם לפנינו. (14) בהמות וכל בעל חי
נקראים "גודרות" על שם "גדרות צאן נקנה למקננו" ואדם
שתפשו אינו יכול לטעון לבעליה: מכרתן לי (אם אין לו
שטר מכירה), כי יש לומר שמעצמן באו אליו.

ה. היה הגט חקוק על הטבלא¹⁵ והעדים עליו,
והוא יוצא מתחת ידה¹⁶, אף על פי שהן מחזקין
בטבלא שהוא שלה - הרי זו מגרשת, שהאשה
עצמה פותחת את גטה¹⁷; שאין קיום הגט אלא
בחותמו¹⁸, אם אין שם עדי מסירה¹⁹.

(15) לוח. (16) וטוענת בעלי גרשני בזה. (17) והיא מקנתו
לבעלה שיהא שלו לקיים בו: "ונתן בידה" - משלו, כי אילו
לא הקנתה לו איך היא יכולה להתגרש, הרי לא נתן לה
כלום. (18) בעדים החתומים בו ובוודאי הקפידו שתקנה
לו את הקלף לפני הכתיבה. (19) כי אילו היו לפנינו עדי
מסירה, הרי היו יודעים אם הקנתה לו או לא.

ו. חקק הגט על הלוח או על האבן או על טס של
מתכת, אם חפר ירכי²⁰ האותיות - פשר, שזה כתב
הוא. הרי הוא אומר: כתובה בעט ברזל. פלומר,
שהוא חפרי²¹. וכן אם חקק הירכות מאחורי הטס²²
עד שבלטו בפני הטס. אבל אם חפר תוך האות²³
עד שיצאו הירכות גבוהות מפאן ומפאן²⁴, בכתב
דינר זהב שהכתב בולט²⁵ - אינו גט, שאין זה
כתב²⁶.

(20) גופי. (21) הרי שכתובה שוקעת שמה כתיבה.
(22) אף על פי שחקיקת האותיות (מאחורי הטס) נעשית
באופן הפוך - הרי נראות כסדרן בפני הטס. (23) החלק
הפנימי של האות, החלל שלו. (24) שגם מצידי האותיות
שמבחוץ חקק, ונמצאת האות עשויה מאליה. (25) על ידי
הכאת חותם המטבע בקורנס על הדינר. (26) כי לא עשה
מעשה בגוף האות.

ז. המקצע על העור תבנית כתב²⁷, או שרשם על העור
תבנית כתב²⁸ - הרי זה פשר²⁹. כותבין את הגט בכל
כתב ובכל לשון. גט שנכתב בכתב מן הלשונות,
ועדיו חתומין בכתב אחר - פשר. והוא, שיהיו העדים
מפירין לשון הכתב והפתיבה³⁰.

(27) שחורץ ומסרט בעור ואינו ממלאו בדיו אלא סריטתו
זוהי כתיבתו. (28) אף על פי שרישום על עור אינו
מתקיים, כי אפשר לנגבו ולהסירו מהר. (29) הואיל
ורישום [=כזה] מתקיים על דבר אחר, וכאן אינו מתקיים
מצד גריעות העור [=ולא הרישום עצמו] הרי זה כתב גמור.
(30) ואף על פי שלעיל כתב רבינו: "ואם אינם יודעים
לקרות קוראים בפניהם וחותמים והוא שיכירו לשון הגט",
הרי שאינם צריכים להכיר אלא את הלשון ולא את הכתיבה,
- אך כאן, הואיל והעדים חתמו בכתב אחר אין ההקראה
מספקת, אלא צריכים שהם עצמם יכירו כתיבת הלשון.

ח. אחד מן העדים חתם בכתב (לשון אחת), והעד

פֶּשֶׁר, כְּשָׂאָר שְׁטָרוֹת. וְכֵן גֵּט שְׁנֵמָצָא קְרוּעַ שְׁתִּי
וְעָרֵב,⁴² שֶׁהוּא קָרַע שֶׁל בֵּית דִּין - הָרִי זֶה גֵּט בְּטָל,
כְּשָׂאָר הַשְׁטָרוֹת. אָבֵל אִם נִקְרַע וְאִינוּ קָרַע שֶׁל בֵּית
דִּין - כְּשָׂר.

(36) ונשאר במקומו מקום חלק, או שכתב על מחק.
(37) בין השורות. (38) מהמלים שהם נוסח אחד וכללי
בכל הגיטין. (39) מהמלים המיוחדים לגט זה, כגון: שם
האיש והאשה ומקום מגוריהם וכן הזמן וכו'. והמלים "הרי
את מותרת לכל אדם". (40) שם במקום המחק היה איזה
תנאי והוא מחקו. (41) לפני חתימת העדים. (42) לאורכו
ולרחבו.

טז. נמוק או שהקריב או שנעשה ככברה - כֶּשֶׁר.
נמחק או נשטטש וכפואה שְׁלֹ קִמְתָּ: אִם יָכוֹל
לְקָרוֹת - כְּשָׂר, וְאִם לֹא - אִינוּ גֵט.

יז. במה דברים אמורים? כשהיה הגט יוצא מתחת
ידה בעדי תחיתמה ואין שם עדי מסירה; אבל אם
יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כֶּשֶׁר⁴³
- הרי זה כֶּשֶׁר, אף על פי שהיה תרף הגט על
המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שְׁתִּי וְעָרֵב
כְּשֵׁנָתָן לָהּ בַּפְּנִיָּה⁴⁴.

(43) שלא היה מטושטש. (44) שהרי אפילו אם כתבו כולו
על נייר מחוק כשר כשנתנו לה בעדי מסירה.

יח. חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן: אם
כתבוהו בכלל⁴⁵, כגון שכתבו: בְּכָךְ בְּשֵׁבֶת גֵּרֶשׁ
פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִית וּפְלוֹנִי לְפְלוֹנִית, וְכֵן אָמַר כָּל אֶחָד
מֵהֶן לְאִשְׁתּוֹ 'לִיכִי דִּי תִהְיִין', וְכָל טַפְסֵי הַגֵּט, וְשֵׁנִי
עֲדִים חוֹתְמִין מִלְּמֶשָׁה - הָרִי זֶה גֵּט כְּשָׂר, וְיִנָּתֵן לְכָל
אֶחָת מֵהֶן בְּעֲדֵי מְסִירָה; וְאִם אֵין שָׁם עֲדֵי מְסִירָה
כָּלֹל - כָּל מִי שֶׁתִּצָּא מִגְּלָה זֹאת מִתַּחַת יָדָהּ מִגֵּרֶשֶׁת.
אָבֵל אִם כָּתַב: בְּכָךְ בְּשֵׁבֶת גֵּרֶשׁ פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִית,
וְהַשְׁלִים הַגֵּט, וְהִתְחִיל תַּחְתּוֹי גֵּט אַחֵר בְּאוֹתָהּ מִגְּלָה
וְכָתַב: וּבָיֹום זֶה אוֹ בְּכָךְ בְּשֵׁבֶת גֵּרֶשׁ פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִית,
וְהַשְׁלִים הַגֵּט הַשְּׁנִי, וְכֵן עַד שֶׁהַשְּׁלִים כָּל הַגִּטִּין,
וְהָעֲדִים מִלְּמֶשָׁה: אִם נִתְּנָה מִגְּלָה זֹאת לְכָל אֶחָת מֵהֶן
בְּעֲדֵי מְסִירָה - הָרִי כָּל מִי מִגֵּרֶשֶׁת; וְאִם אֵין שָׁם עֲדֵי
מְסִירָה, וְהִיתָה מִגְּלָה זֹאת יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָד אֶחָת מֵהֶן:
אִם הִיתָה זֹאת שְׁגִטָּה בְּאַחֲרֹנָה שֶׁהָעֲדִים נִקְרְאוּ עִמּוֹ
- הָרִי זֹאת מִגֵּרֶשֶׁת, וְאִם הִיתָה מִגְּלָה יוֹצֵאָה מִתַּחַת
יָד אֶחָת מִן הָרֵאשׁוֹנוֹת - הָרִי זֹאת סֶפֶק מִגֵּרֶשֶׁת⁴⁶.

(45) בצורה כוללת ובנוסח אחד לכולן. (46) שיש לחוש
שחתימת העדים אינה אלא על הגט האחרון.

יט. כתב: אִנוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי גֵּרֶשְׁנוּ נְשׁוֹתֵינוּ פְּלוֹנִית
וּפְלוֹנִית, וְהַשְׁלִים הַגֵּט - אָף עַל פִּי שְׁנֵמָסֵר לְכָל
אֶחָת מֵהֶן בְּעֲדֵי מְסִירָה, אִינוּ גֵט. שְׂאִין שְׁתִּי נָשִׁים

דָּנָא, וְכִדּוּ פְּטָרִית וְשִׁבְקִית וְתְרוּכִית יְתִיכִי לִיכִי,
דִּיתְהוּיִין רִשְׁאָה וְשִׁלְטָאָה בְּנַפְשִׁיכִי לְמַהֵךְ
לְהַתְּסַכָּא לְכָל גִּבֵּר דִּיתְצַבִּיין, וְאִינֵשׁ לֹא יִמְחָה
בִּידִיכִי מִן שְׁמִי מִן יוֹמָא דְנָן וְלְעֵלָם. וְהָרִי אֶת
מוֹתֶרֶת לְכָל אָדָם. וְדָן דִּי יִהְיִי לִיכִי מִנְּאִי סִפֵּר
תְּרוּכִין וְגֵט פְּטוּרִין וְאִגְרָת שְׁבוּקִין כְּדָת מִשָּׁה
וְיִשְׂרָאֵל.

וְהָעֲדִים חוֹתְמִים לְמֶשָׁה כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ: פְּלוֹנִי בֵּן
פְּלוֹנִי עַד. פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי עַד.

יג. כְּשִׁיכְתָב הַגֵּט בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וּבְנִסָּח זֶה, לֹא יִכְתֹּב
'דִּין' בִּיּו"ד, שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'דִּין'. כְּלוּמָר,
מִשְׁפָּט יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ. וְלֹא יִכְתֹּב 'וְאִיגְרָת' בִּיּו"ד,
שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'וְאִי גֵרֶת'. כְּלוּמָר, אִם זִנִּיתָ. לֹא
יִכְתֹּב 'לִימַהֵךְ' בִּיּו"ד, שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'לִי מַהֵךְ'.
[וְכֵן יִרְחִיק רִגְלָהּ מִגֵּתָהּ, שְׂמָא יִקְרָא 'לְמַהֵךְ'].
כְּלוּמָר, לְשִׁחּוּק. וְלֹא יִכְתֹּב 'תִּהְיִין' וְתִצַּבִּיין' בְּשֵׁנִי
וְיִדִּין', שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'תִּהְיִין' וְתִצַּבִּיין'.
כְּלוּמָר, שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִם שְׁתֵּי נָשִׁים. וְנִמְצָא שְׂאִינוּ
מְגִרֶשׁ לָזוֹ, אֲלֹא לְשֵׁתִים אַחֲרוֹת. וְכֵן יִצְרִיף לִיּו"ו
דִּין וְכִדּוּ, שְׂמָא תִדְמָה לִיּו"ד וְיִהְיֶה מִשְׁמַעוֹ 'וְכִדִּי'.
כְּלוּמָר, בְּתִנְאִי זֶה אֶפְסוּר אוֹתָךְ. וְכֵן יִצְרִיף לִיּו"ו
דִּיתְרוּכִין' וְשְׁבוּקִין', שְׂמָא תִדְמָה לִיּו"ד וְיִהְיֶה
מִשְׁמַע 'תְּרוּכִין' וְשְׁבוּקִין'. כְּלוּמָר, שֶׁהוּא אוֹמֵר לָהּ
שֶׁהִיא שְׁבֻקָּה וְגִרְשָׁה אוֹתָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה צִרִיף
לְהַזְהִיר בְּכָל לִשׁוֹן וּבְכָל קְתָב שִׁיכְתָב, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כּוֹ
מִשְׁמַע שְׁתִּי עֲנִינּוֹת.

יד. הָרִי שֶׁכָּתַב בְּנִסָּח זֶה וְלֹא הִצְרִיף וְיִי"ן אֵלּוּ, אוֹ
לֹא כָתַב הַיִּידִין הַתְּתוּרָת, אוֹ שֶׁכָּתַב הַיִּידִין
שְׂאִמְרָנוּ שֶׁלֹּא יִכְתֹּבוּ - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל³⁴. וְכֵן כָּל
פִּיּוּצָא בְּזֶה בְּכָל לִשׁוֹן - פְּסוּל³⁵.

(34) כיון שאמרו חכמים לא לשנות והוא שינה ממטבעם הרי
זה פסול ולא תינשא בו לכתחילה. (35) וכתב הראב"ד
בשם גאון: "כל אלו הדקדוקים, כשהבעל עומד ומערער"
כלומר, כשהבעל בעצמו כתב הגט או הכתיב לסופר מפיו
ואחרי כן ערער וטוען שבכוונה כתבו כך כדי לפסלו
ולקלקלה, אזי יש בדבריו ממש. אבל כאשר אמר הבעל
לסופר לכתוב הגט סתם, וטעה הסופר באחד מאלה
הדקדוקים, ואין הבעל מערער - הגט כשר, ואפילו כשהבעל
מערער אבל עדים מעידים שזוהי טעות סופר אין ערעורו
ערעור, והגט כשר.

טו. גֵּט שֶׁמִּחַק בּוֹ אוֹת אוֹ תְּבַה³⁶, אוֹ שֶׁתִּלָּה בֵּין
הַשְּׁטִיין³⁷: אִם מִטַּפְס³⁸ הַגֵּט - הָרִי זֶה כְּשָׂר, וְאִם מִן
הַתְּרִף³⁹ - אִינוּ גֵט⁴⁰. וְאִם חִזַּר וּפִרַשׁ בְּסוֹף הַגֵּט⁴¹
שְׂאוֹת פְּלוֹנִית תְּלוּיָה אוֹ עַל מַחֵק - אֶפְסָלוּ מִתְּרִף הַגֵּט

29 בַּדֶּף הַשְּׁנִי; אָבֵל אִם אֵינוּ נָפֵר, אָף עַל פִּי שְׁגֻמָּר
30 בְּעֵדִים - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרֶשֶׁת, שְׁמָא שְׁנֵי גִטִּין הָיוּ
31 וְנִחְתָּם מִקְצֵת זֶה מִסּוֹף הַדֶּף⁶⁰ וּמִקְצֵת הַשְּׁנִי מֵרֹאשׁ
32 הַדֶּף⁶¹.

(59) לא מלמעלה ולא מלמטה. (60) מפני תנאי שהיה בו.
(61) ונמצא מגרשה בגט שאינו שלו, וגם העדים לא חתמו
על גט שלו כי אם על השני שהוא גט של אדם אחר וגם
עדי מסירה לא יועילו כאן, שהרי הגט השני לא נכתב לגמרי
בשביל זה, אם לא שיעידו, שגט אחד היה מתחילתו.

33 כה. הָרִי שֶׁכָּתַב הַגֵּט, וְאַחֵר שְׁגֻמָּר כָּתַב: שְׁאֵלוּ
34 בְּשָׁלוֹם פְּלוֹנִי, או: שְׁלוֹם עַלְיָךְ פְּלוֹנִי רַעֲי, וְכִיּוֹצֵא
35 בָּזֶה, וְחֲתָמוּ הָעֵדִים מִלְּמֶטֶה, וְהָרִי גֵט זֶה יוֹצֵא
36 מִתַּחַת יָדָה - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרֶשֶׁת, שְׁמָא לֹא חֲתָמוּ
37 הָעֵדִים אֲלֵא עַל שְׁאִילַת שְׁלוֹם. אָבֵל אִם כָּתַב:
38 וְשְׁאֵלוּ בְּשָׁלוֹם פְּלוֹנִי, או: וְשְׁלוֹם עַלְיָךְ רַעֲי, וְכִיּוֹצֵא
39 בָּזֶה, שֶׁהָרִי לֹוֹה דְּכָרִים אֵלּוּ עַל דְּכָרֵי הַגֵּט⁶² וְעַל
40 שְׁנֵיהֶם חֲתָמוּ - הָרִי זֶה מִגְרֶשֶׁת. וְאִם נִמְסַר לָהּ
41 בְּעֵדִים - בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ הָרִי זֶה גֵט כְּשֶׁר⁶³.

(62) וא"ו החיבור מוספת על עניין ראשון. (63) שאפילו לא
חתמו העדים אלא על שאילת שלום בלבד, הרי יש לפנינו
עדי מסירה והם העיקר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו רבינו דיני נתינה לידה, זרק הגט לידה והחוט
הקשור בו.

42 א. זֶה שְׁנֵי גִטִּין בְּתוֹרָה וְנִתְּן בְּיָדָה, אֵין עֲנִין הַכְּתוּב
43 אֲלֵא שְׁנֵי גִטִּים הַגֵּט לָהּ, וְאַחֵד יָדָה או חֲצִירָה
44 או שְׁלֹוֹחָה שְׁעֲשִׂתָּה יָדוֹ כִּידָה - הַכֹּל אֶחָד הוּא³.
45 וְאַחֵד חֲצִירָה הַקְּנוֹתָ לָהּ⁴ או חֲצִירָה הַמְּשַׁכְּרָת⁵ או
46 שְׁאֵוֹלָה לָהּ⁶ - הַכֹּל רְשׁוּתָהּ הוּא, וּמִשְׁיַגֵּיעַ גֵּט
47 לְרִשׁוּתָהּ נִתְּנָהּ.

(2) הרייות שממעל לחגורה בין הבגד ובין החזה, ככתוב
(שמות ד, ו): "הבא נא ירך בחיקך". ולדעת ה'תוספות'
(גיטין עח.) חיק זה - כשבגדיה נגררים על גבי קרקע וזרק
הגט עליהם. (3) גיטין עז, א. שאילו היה נאמר: "ובידה
יתננו", היה משמע בידה דוקא, אבל עכשיו שנאמר "ונתן
בידה" - נתינה כל שהיא במשמע, וידה לאו דוקא. ועל
כרחק "ידה" פירושה - רשותה, ככתוב (במדבר כא, כו):
"ויקח את כל ארצו מידו" (רש"י שם, וכן בבבא-מציעא נו):
וכתבה התורה "ידה", ללמדנו שכל רשות תהיה משתמרת
לדעתה כמו ידה, פרט לנתנו ביד עבדה והוא נייעור, שאינו
משתמר לדעתה, שהוא משמר את עצמו ואת מה שבידו,
כמבואר להלן הי"ז. (4) לצמיתות. (5) לזמן קצוב, שגם
שכירות הרי היא כקנין, כמבואר במשנה (מעשר שני פ"ה,
מ"ט.) (6) גיטין עז, ב. ואין אומרים בחצרה: "מה שקנתה
אשה, קנה בעלה" ואם כן עדיין לא יצא הגט מרשות הבעל,
כי אנו אומרים: "גיטה וחצרה באים כאחת". כלומר, על-ידי

1 מִתְּגַרְשׁוֹת בְּגֵט אֶחָד, שְׁנֵי גִטִּים: וְכָתַב לָהּ - וְלֹא לָהּ
2 וְלַחֲבֵרָתָהּ. חֲזַר וּפָרְטָן בְּתוֹךְ הַגֵּט, וְכָתַב: פְּלוֹנִי גֵרֶשׁ
3 פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי גֵרֶשׁ פְּלוֹנִית בְּזִמְן פְּלוֹנִי⁴⁷ - הָרִי אֵלּוּ
4 כְּשֶׁרִים⁴⁸.

(47) באותו הזמן האחד לכולן. (48) כל שהזוג מודגש
בנפרד אין לו דין של שתי נשים מתגרשות בגט אחד.

5 כ. כָּתַב שְׁנֵי גִטִּין בְּשְׁנֵי דְּפִין⁴⁹ בְּמִגְלָה אֶחָת זֶה בְּצֵד
6 זֶה: אִם יֵשׁ שֵׁם שְׁנֵי עֵדִים נִקְרָאִים בְּסוֹף גֵּט זֶה וּשְׁנֵי
7 עֵדִים בְּסוֹף גֵּט זֶה - הָרִי זֶה כְּשֶׁר, וְכָל שֶׁתִּצָּא מִגְלָה
8 זֶה מִתַּחַת יָדָה - מִגְרֶשֶׁת⁵⁰.

(49) טורים. (50) ואין השנייה מתגרשת עד שתביא עדי
מסירה.

9 כא. הָיוּ שֵׁם שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבָּד בָּאִים מִתַּחַת גֵּט זֶה
10 לְתַחַת גֵּט זֶה⁵¹: אִם יִצָּא מִתַּחַת יָד זֶה שֶׁהָעֵדִים
11 נִקְרָאִים עִם גִּטָּה⁵² - הָרִי זֶה מִגְרֶשֶׁת; וְאִם יִצָּא
12 מִתַּחַת יָד שְׁנֵיהֶם שְׁאֵין הָעֵדִים נִקְרָאִים עִמּוֹ - אֵינוּ
13 גֵט עַד שְׁיִמְסַר לָהּ בְּעֵדִים.

(51) כגון שחתום תחת הראשון: ראובן בן, ותחת הגט השני:
יעקב עד. (52) זה הראשון שחתום בו: ראובן בן (כי
"יעקב עד" אינו אלא המשך של החתימה הקודמת), אבל
אילו היה חתום תחת הראשון ראובן, ותחת השני: בן יעקב
עד, שניהם כשרים, כי אלו הם שני עדים נפרדים, הראשון
חותם: ראובן והשני חותם עצמו: בן יעקב עד.

14 כב. כָּתַב שְׁנֵי גִטִּין בְּשְׁנֵי דְּפִין זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה,
15 וְהָעֵדִים בֵּין שְׁנֵי הַגִּטִּין, שְׁנֵי גִטִּים בְּסוֹף הָרֹאשׁוֹן
16 וְלְמַעַלָּה מִן הַשְּׁנִי, אִם הָיָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָד זֶה
17 שֶׁהָעֵדִים נִקְרָאִין בְּסוֹף גִּטָּה - הָרִי זֶה מִגְרֶשֶׁת, וְזֶה
18 שֶׁהָעֵדִים נִקְרָאִין בְּרֹאשׁ גִּטָּה מְלַמְּעָלָה אֵינָה
19 מִגְרֶשֶׁת⁵³. הָעֵדִים שֶׁחֲתָמוּ בְּרֹאשׁ הַדֶּף שֶׁל גֵּט או
20 מִצִּדּוֹ אוּ מֵאַחֲרָיו⁵⁴ - אֵינוּ גֵט; וְאִם נִמְסַר לָהּ בְּעֵדִים
21 כְּשֶׁר⁵⁵ -

(53) שצריך שיהיה גג החתימה מכוון כלפי רגלי הכתב כדרך
החותמים. (54) מעבר לדף. (55) שאין זה גרוע מגט שלא
חתמו עליו כלל ונמסר בעדים, שהוא כשר.

22 כג. הַקִּיף⁵⁶ רֹאשׁ הַדֶּף זֶה לְרֹאשׁ דֶּף זֶה וְהָעֵדִים
23 בְּאִמְצָעָה⁵⁷, שְׁנֵי גִטִּים בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַגִּטִּין -
24 שְׁנֵיהֶם בְּטִלְיָן⁵⁸; וְאִם נִמְסְרוּ לָהּ בְּעֵדִים - שְׁנֵיהֶם
25 כְּשֶׁרִים.

(56) חיבר. (57) שהתחיל לכתוב גט מאמצע הקלף ועד
סופו, וחזר וכתב גט אחר מאמצע הקלף ועד סופו השני.
(58) שאין החתימה נקראת לא עם זה ולא עם זה.

26 כד. שִׁיר מִקְצֵת הַגֵּט וְכָתַבּוּ בְּדֶף הַשְּׁנִי, וְהָעֵדִים
27 מִלְּמֶטֶה בְּסוֹף הַדֶּף הַשְּׁנִי - כְּשֶׁר. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה נָפֵר
28 בְּמִגְלָה שְׁלֵא נִחְתָּם⁵⁹ וְשִׁלְכָהּ נִתְּכָן הַסּוֹפֵר שְׁיִשְׁלִים

17 הָגַט מִמְּחִיצוֹת הַגָּז וְהָיָצָה לְמִחְצִיּוֹת ²⁰ מִקּוֹמָה שְׂהִיא
18 הַבֶּעַל בְּקִנְיָנִיהָ (שם). עֹמְדָת בּוֹ נִתְגַּרְשָׁה ²¹.

ב. הַזֹּרֵק גִּט לְאִשְׁתּוֹ לְתוֹךְ חֲצָרָה: אִם הָיְתָה עוֹמֶדֶת
שָׁם בְּצֵד חֲצָרָה - נִתְגַּרְשָׁה; וְאִם לֹא - לֹא נִתְגַּרְשָׁה,
עַד שֶׁתַּעֲמֵד בְּצֵד חֲצָרָה⁷. וְאִף עַל פִּי שֶׁהָיָה חֲצָר
שִׁישִׁתִּמָּר הַגִּט בַּתּוֹכָהּ⁸. שְׁחֹב⁹ הִיא לָהּ הַגְּרוּשִׁין,
וְאִין חֲבִין לְאָדָם אֵלָא בִּפְנֵיו¹⁰.

7) שחצרה כידה. מה ידה סמוכה לה, אף חצרה הסמוכה
לה (שם). 8) שהיא נעולה. 9) ובדפוס קושטא: שחובה.
10) שלא תאמר: תקנה לה חצרה את גיטה מידה מדין
ושליחת, שמשנתן הגט בחצרה, יהיה כמו שנתן הגט
לשלוה. ושלוחה כמותה. לפיכך מסביר רבינו: הואיל
זה גט²⁵.

והגט הוא לחובתה, אי אפשר לנו למנות שליח שלא בהסכמתה ושלא בפניה, ולפיכך אינה מגורשת (בבא-מציעא יב. וראה הל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ב). ולפי זה, אם היא תאמר לו זרוק לי גיטי בחצרי ותוכה לי חצרי, וזרקו בחצרה - תהיה מגורשת אע"פ שלא עמדה בצדה, שהרי

ו. וְזָרְקוּ עַל גְּבֵי קִנְיָה אוֹ רִמְחַ הַנְּעוֹצִים בְּרִשׁוֹתָהּ²³ -
 אֵינוּ גֵט, עַד שְׁנֵינִת בְּמָקוֹם הַמְּשֻׁתָּמֵר בּוֹ²⁷. וְשָׁתִי²⁴
 חֲצֵרוֹת זֶה לַפּוֹיִם מִזֶּה הַפּוֹיִמִית וְשֵׁלָה וְהַחֲצֵרוֹת²⁵

ג. הִיָּתָה עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ הַגֵּג שָׁלָה וְהוּא מְלַמֵּשׁ
בַּחֲצוֹ, וְזָרְקוּ לָהּ לְמַעַלָּה - פִּינּוֹן שֶׁהֵגִיעַ לְאֹיִר
מִחִיצוֹת הַמַּעֲקָה¹¹ אוֹ לַפְּחוֹת מִשְׁלָשָׁה טַפְחִים¹²
סְמוּךְ לַגֵּג¹³ נִתְגַּרְשָׁה¹⁴. וּבִלְבָד שְׁנֵינֹחַ¹⁵. אָבָל אִם
נִמְחַק¹⁶ אוֹ נִשְׂרַף קֶדֶם שְׁנֵינֵי לָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִמְחַק
לְאַחֵר שֶׁהֵגִיעַ לְאֹיִר מִחִיצוֹת אוֹ אַחֵר שֶׁהֵגִיעַ
לַפְּחוֹת מִשְׁלָשָׁה טַפְחִים סְמוּךְ לַגֵּג¹⁷, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁכַּח
הָרֹחַ וְהִעֲלֵתָהּ וְנִמְחַק אוֹ נִשְׂרַף - הוּאִיל וְאִינוֹ
הוֹלֵךְ לִנְחֹ, אִינוֹ גֵּט וְלֹא נִתְגַּרְשָׁה¹⁸.

(11) שמשביב לגג, שהוא מקום המשתמר מפני הרוח ויכדומה. (12) כל פחות משלשה טפחים סמוך לארץ, הרי הוא כלבוד (כמחובר) לארץ. (13) אפילו כשאין שם [באופן שהרוח לא תוכל להציאו לחוץ] (מגיד-משנה). "ויש מפרשים אותה, אף כשהגיע כנגד אור החיצונה" ('מאירי' לדעת רבינו, ועי' בר"ץ). (29) גיטין, שם.

מעקה. (14) גיטין עט, א. (15) על הגג ממש, ואז הרי היא מגורשת למפרע, שאפילו מת הבעל לפני הנחתו, או אם קידשה אחר בינתיים (משהגיע לאויר מחיצות המעקה) הרי היא מגורשת מראשון ומקודשת לשני (מגיד-משנה). ובדפוס רומי וקושטא: "ובלבד שלא יורד לנוח". (16) ע"י גשמים. (17) ובדפוס רומי וקושטא: כיון. (18) שהרי זה אויר שאין סופו לנוח, ואינו כמונח. וכ"ה בגיטין שם: "נמחק דרך עליה - לא", ומפרש רבינו, כל שהבעל היה צריך להעלות הגט, שלא כדרך תנועתו הטבעית (שהיא

ז. כיצד? שתי קפות³⁰ זו לפנים מזו, הפנימית שלה והחיצונה שלו³¹, וזרק לה גטה בתוכן³², אפלו הגיע לאויר הפנימית - אינה מגרשת, עד שיונח על צד הקפה הפנימית³³. במה דברים אמורים? בשהיתה מטה על צדה ואין לה שולים³⁴; אבל יש לה שולים, אפלו נח בקרקעיתה - אינה מגרשת³⁵. שפלי האשה ברשות הבעל אינו קונה לה הגט אלא אם כן אינו מקפיד על מקומו.

ד. הִיָּה הַגֵּג שְׁלוֹ, וְהוּא מְלַמֵּעֵלָה בִּיָּדָהּ,¹⁹ וְהִיא מְלַמֶּטֶה בַּחֲצֵר שְׁלֹה, וּזְרָק לָהּ גִּטָּה - כִּיּוֹן שִׁיעָא

15 ד. הָיָה הַגָּג שְׁלוֹ, וְהוּא מְלֻמָּעָה בּוֹ¹⁹, וְהָיָה
16 מְלֻמָּטָה בַּחֲצֵר שְׁלֵהָ, וְזָרָק לָהּ גִטָּה - כִּיּוֹן שִׁיבָא

(34) ומתוך כך אין הבעל מקפיד על מקומה, הואיל ואינה ראויה לשימוש. (35) הרי היא ראויה לשימוש, והבעל מקפיד על מקומה (מגיד-משנה).

21 שְׁעָבַר בְּפָחוֹת מִשְׁלֶשָׁה⁴⁸ סְמוּךְ לְאָרֶץ - אֵינָה
22 מְגֵרֶשֶׁת, עַד שְׁנֵינִיחַ בְּרִשּׁוֹתָהּ⁴⁹.

(47) ובדפוס וויניציאה: מתוך. (48) טפחים. (49) שכל אור ששני סופו לנוח אינו כמנוח, כמבואר בזכחים כה, ב. והשווה הל' מעשה הקרבנות פ"ד, ה"ט. וראה בבבא-מציעא יב, א.

23 יא. הִיָּתָה עוֹמֶדֶת עַל גֵּהָה (זו) וזָרְקוּ לָהּ וְנָפַל בָּגָג
24 אַחֲרָיָהּ⁵⁰ סְמוּךְ לָהּ, אִם יָכוֹלָה לְפָשֵׁט יָדָהּ וּלְטָלוֹ - הָרִי
25 זוּ מְגֵרֶשֶׁת. שָׂאָף עַל פִּי שְׂדֵיזְרִין⁵¹ חֲלוּקִין לְמַעַלָּה
26 בְּשֵׁם שֶׁהֵן חֲלוּקִין לְמַטָּה⁵², אֵין בָּנִי אָדָם מְקַפִּידִין
27 עַל מְקוֹם פִּיּוּצָא בְּזָה⁵³.

(50) של איש אחר. וראה ב'מגיד משנה' שיש חולקים בזה, ולדעתם מתפרשת הלכה זו - שמקורה בגיטין עט, ב - באופן ששני הגנות הם של הבעל, והשאל ל'ה גג אחד. וראה גם ב'מאירי' שם. (51) שיכוני דירה, רשות שכנים. (52) והרי הן שתי רשויות נפרדות, ולענין שבת אסור להוציא או להעביר מגג זה לזה. (53) הואיל והיא עצמה עומדת על גג שלה, אלא שפושטת ידה לקבל גיטה הנזרק לה על גג אחר (גיטין עט:).

28 יב. הִיָּתָה יָדָה קְטַפְרָס⁵⁴, וזָרַק הֶגֶט עַל יָדָהּ וְנָפַל
29 לְאָרֶץ⁵⁵: אִם נָפַל לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁלָהּ⁵⁶ וְנָח -
30 הָרִי זוּ מְגֵרֶשֶׁת⁵⁷; נָפַל לְתוֹךְ הַיָּם אוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ -
31 אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת. וְהוּא, שֶׁהִיָּתָה עוֹמֶדֶת עַל גְּבֵי הַמַּיִם
32 אוֹ סְמוּךְ לָאֵשׁ, שֶׁמִּתְחַלֵּת נִפְלְתוּ לְאִבּוּד הָיָה
33 עוֹמֶד⁵⁸.

(54) מדרו (מורד, ביוניתי), שראשי אצבעותיה מוטות כלפי קרקע. (55) מתוך ידה. (56) ברשות שאינה שלה, כי ברשות השייכת לה, הרי היא מגורשת ואפילו לא הגיע לידה כלל, ואפילו חוץ לארבע אמותיה (אהע"ז סי' קלט, סט"ו). (57) כי ארבע אמות של אדם קנות לו "בסמטא או בצדי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלים", כמבואר בהל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ט. (58) שהרי קדמו המים והאש לזריקת הגט, והרי זה אור ששני ראו לנח (גיטין עח: וברש"י). ואם לא עמדה על גבי מים, ולפני שהגיע הגט לארץ באו מים ומחקוהו, הרי זה ספק מגורשת, כי שמא ארבע אמות שתקנו חכמים, לא תקנו באוירן (מגיד-משנה ע"פ סוגיית הגמרא הנ"ל).

34 יג. זָרְקוּ לָהּ בְּרִשּׁוֹת הָרָפִים אוֹ בְּרִשּׁוֹת שְׂאִינָה שֶׁל
35 שְׁנֵיהֶם: קְרוֹב לוֹ⁵⁹ - אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת; הִיָּה הֶגֶט מִחֻצָּה
36 לְמִחֻצָּה וּמִמִּחֻצָּה לְמִחֻצָּה עַד שִׁיָּהָה קְרוֹב לָהּ - הָרִי
37 זוּ סָפֵק מְגֵרֶשֶׁת⁶⁰; הִיָּה קְרוֹב לָהּ כְּדִי שֶׁתִּשָּׂח וְתִטְלָנוּ
38 - הָרִי זָה⁶¹ פְּסוּלָה⁶², עַד שְׁיָגִיעַ גֶּט לְיָדָהּ וְאַחֲרֵי כֵן
39 תִּנָּשֵׂא בּוֹ לְכַתְחָלָהּ.

(59) מבואר בהלכה הבאה. (60) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג: "לא תנשא, ואם נשאת תצא". (61) כ"ה בכת"י ובדפוס רומי. (62) מדבריהם, ואם נשאת לא תצא,

1 ח. זָרַק לָהּ גִּטָּה וְהִיא בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצָרוֹ -
2 אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת, עַד שְׁיָגִיעַ הֶגֶט לְיָדָהּ אוֹ לְכָלִי³⁶ מִן
3 הַכָּלִים שְׁלָהּ שְׂאִין הַבַּעַל מְקַפִּיד עַל מְקוֹמוֹ, בְּגוֹן
4 צְלוּחִית אוֹ כְּפִיפָה³⁷ קִטְנָה אוֹ פִּיּוּצָא בִּהָן³⁸. וְכֵן אִם
5 הָגִיעַ לְמַטָּה שְׁלָהּ שְׂהִיא יוֹשֶׁבֶת עָלֶיהָ³⁹, וְהִיָּתָה
6 גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים - הָרִי זוּ מְגֵרֶשֶׁת; שְׂהִרִי
7 חֲלָקָה רְשׁוֹת לְעֲצָמָהּ⁴⁰, וְאֵין הַבַּעַל מְקַפִּיד עַל מְקוֹם
8 בְּרִיעֵי הַמַּטָּה⁴¹.

(36) ובדפוס רומי וקושטא, ובכת"י התימנים, נוסף: או לחיקה. (37) סל. (38) שם עח, א: "שהמכניס אשתו לתוך ביתו, על-מנת להיות כלי תשמישיה קטנים עמה - הוא מכניסה" (רש"י). (39) לדעת ה'מעשה רוקח' דוקא שזרק לה גיטה בשעה שישבה על מיטתה, ואין דרך הבעל להקפיד להקימה ממנה. (40) כל גובה עשרה טפחים מהווה רשות לעצמו, כמבואר בברכות כה, ב. והל' קריאת שמע פ"ג, ה"ט. ומעתה אין רשות הבעל מבטלת את רשות מיטתה. (41) רגלי מיטתה, אע"פ שהם למטה מעשרה טפחים - אין הוא מקפיד על מקומם, הואיל והמיטה עצמה גבוהה עשרה, ונוחה להשתמש תחתיה (גיטין שם, וברש"י). ויתכן שאין זה אלא בכלי האשה ברשות הבעל, אבל כליו של לוקח ברשות מוכר, לא יקנו לו אפילו כשהכלי גבוה עשרה טפחים ואור תחתיו (מגיד-משנה). וראה בבא-בבא פה, ב. והל' מכירה פ"ד, ה"א.

9 ט. הַשְּׂאִיל לָהּ הַבַּעַל מְקוֹם בְּחֻצְרוֹ וְלֹא יְחַדּוּ⁴²
10 [לָהּ], וזָרַק לָהּ גֶּט וְהָגִיעַ לְאָרְבַּע אַמּוֹת שְׁלָהּ שְׂהִיא
11 עוֹמֶדֶת בִּהָן - הָרִי זוּ מְגֵרֶשֶׁת⁴³. תִּתְגַּלְגַּל⁴⁴ וְנָפַל עַל
12 גְּבִי קוֹרָה אוֹ עַל גְּבִי סָלַע רְחוֹק מִמֶּנָּה: אִם הַמְּקוֹם
13 שֶׁנָּפַל עָלָיו אֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת
14 וְאֵינוֹ גְבוּהָה עֲשָׂרָה וְאֵין לוֹ שֵׁם לוֹי - הָרִי זֶה לֹא
15 חֲלַק רְשׁוֹת לְעֲצָמוֹ, וְכֹאֲלוֹ הוּא וְהִיא בְּמִקְוֶה אֶחָד;
16 וְאִם יֵשׁ שֵׁם אֶחָד מִשְׁלֶשָׁה דְּבָרִים אֵלוֹ - חֲלַק רְשׁוֹת
17 לְעֲצָמוֹ⁴⁵, וּמְקוֹם אֶחָד הַשְּׂאִיל לָהּ, שְׁנֵי מְקוֹמוֹת לֹא
18 הַשְּׂאִיל לָהּ, וְאֵינָה מְגֵרֶשֶׁת עַד שְׁיָגִיעַ הֶגֶט לְיָדָהּ⁴⁶.

(42) לא סימן את גבולות המקום. (43) אבל הגיע חוץ לארבע אמותיה אינה מגורשת, שהרי אפילו בחצר שלה אינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו, קל-וחומר למקום המושאל לה בחצרו שאינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו קרוב לו. (44) אחרי שכבר נח מתחילה בארבע אמותיה רגע קט. (45) ואינו בטל לגבי שאר החצר. (46) גיטין עז, ב. ומשמע מזה כל שהגיע הגט לארבע אמותיה, אפילו נפל על מקום גבוה עשרה טפחים, הרי זה נחשב כמקום אחד ומגורשת (מגיד-משנה).

19 י. זָרַק לָהּ גִּטָּה לְרִשּׁוֹתָהּ, וְעָבַר בְּתוֹךְ רִשּׁוֹתָהּ
20 שְׂהִיא עוֹמֶדֶת בִּהָן וְנָפַל חוּץ לְרִשּׁוֹתָהּ, אָף עַל פִּי

והבדלה, וכיון שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אין זה "כריתות" (גיטין עח:). (72) [כן הוא ב'מאירי' לגיטין, שם. אבל בדפוס רומי (ר"מ) "עד שתפסוק". וכן העתיק ה'בית יוסף' שם, וכתב שזוהו משמע קצת שאפילו אם קפצה ידה ועל-ידי-זה נפסקה המשיחה - מגורשת, כיון שעיקר הנתינה לידה היתה על-ידי הבעל (ה'בית יוסף' מפרש "שתפסוק" שהיא פסקה). ויש סוברים שאם גרמה היא לפסיקה אינה מגורשת, עיי"ש ב'בית יוסף']. (73) ואם נפסקה אחר-כך המשיחה, כיון ששוב אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו, הרי זו מגורשת. ויש אומרים שכיון שבעת הנתינה לידה יכול היא לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת אף-על-פי שנפסקה המשיחה, שהרי בעת הפסיקה אינו נותן לה ('בית שמואל' סי' קלח ס"ק ד). (74) כגון שהגט כבד והחוט דק, ואם ימשוך הגט אליו ינתק החוט. (75) גיטין, שם.

- יז. נתן הגט ביד עבדה והוא נעור והיא משמרתו: 16
אם היתה כפותה 76 - הרי זה גט, 77, וכאלו הגיע לחצרה 17
שהיא עומדת בצדה; ואם אינו כפותה - אינו גט 78.
נתנו ביד העבד והוא ישן והיא משמרתו - הרי זה 19
פסול 79. ואם היתה כפותה - הרי זו מגרשת 80.

(76) קשור בידו או ברגליו ואינו יכול להלך. (77) בגמרא (גיטין עח:): "אמר רבא, כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו - הרי זה גט, ניעור - אינו גט". ובמסקנא אמרו שישן אינו מספיק (גזירה משום ניעור לדעת הרמב"ם) - "והלכתא בכפות", ומפרש רבינו שהכוונה שבמקום "ישן" שאמר רבא, צריך לומר "כפות" (הגר"א סי' קלט סק"ט), שכפות אינו מהלך וגם משתמר לדעתה. (78) שהוא כחצר המשתמרת שלא לדעתה, שהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו (שם עח:). ועוד, משום שחצר מהלכת אינה קונה לבעליה, כי לא ריבתה התורה אלא גגה חצרה וקרפיפה - שאינם נדים ממקומם, אבל לא דברים העשויים לנוד (בבא-מציעא ט: וברש"י שם). וה'טור' (שם) הביא דברי רבינו בלשון זו: "נתן הגט ביד עבדה והוא ניעור והיא משמרתו, אפילו היה כפות אינו גט", וכן הביא ה'מאירי' שם בדברי רבינו. ולפי זה, צריך שיהא גם ישן, שישתמר לדעתה, וגם כפות, שלא יהא כחצר המהלכת. אלא שיש הבדל ביניהם: ניעור פסול מן התורה, אפילו אם הוא כפות, שכיון שהוא ניעור משתמר הוא לדעתו; ואילו ישן ואינו כפות, שישתמר לדעתה, אינו פסול אלא מדרבנן, שהרי אינו מהלך, אלא גזרו משום ניעור. וראה להלן הי"ח ובהערה שם. (79) מדבריהם. אבל מדין תורה כשר הוא, שהרי הוא משתמר לדעתה, אלא גזרו בישן משום ניעור, שלא יבואו להכשיר בניעור כי שניהם מצויים, אבל לא גזרו כפות משום אינו כפות, שאינו מצוי שיהיה כפות, וכל דבר שאינו מצוי לא גזרו בו (מגיד-משנה ע"פ סוגיית התלמוד, גיטין כא:). (80) דברים אלו מתאימים לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' בדברי רבינו (למעלה הערה עו). אבל לפי נוסחת הספרים שלנו זה מיותר, שאם כפות וניעור הרי זה גט, כל-שכן כפות וישן (כסף-משנה).

- יח. כתב הגט ונתנו ביד עבדו, וכתב לה שטר מתנה 21

כמבואר לקמן פ"י ה"ב, שמה יאמרו על רחוק שהוא קרוב (גיטין עח: וברש"י).

- יד. פיצד הוא קרוב לו? היתה היא יכול לשמרו, 1
והיא אינה יכולה לשמרו - זה הוא קרוב לו 63;
שניהם יכולים לשמרו או ששניהם אין יכולין 3
לשמרו - זה הוא מחצה למחצה 64.

(63) ואפילו במרחק של מאה אמה. (64) והרי היא ספק מגורשת (גיטין, שם). ולא ביאר רבינו דין "היא יכולה לשמרו, והוא אינו יכול" ואינו קרוב אליה כדי שתשוח ותטלנו, ונראה שהיא ספק מגורשת, ואע"פ שלענין קידושין פסק רבינו שהיא מקודשת, כמבואר בהל' אישות פ"ד הכ"ב, אפשר שבגט יש להחמיר מחמת חומר איסור אשת איש, שלא לדונה כמגורשת ודאי עד "כדי שתשוח ותטלנו" (מגיד-משנה). וכל זה אינו סותר למה שנאמר לעיל בהלכה יב: "היתה ידה קטפרס . . . אם נפל לתוך ארבע אמות . . . הרי זו מגורשת". כי שם ידובר שכשבר הגיע הגט לידה ונפל ממנה, ולפיכך כשנח תוך ד' אמותיה הרי הוא כנח בידה.

- טו. בא הוא תחלה 65 ועמד, ואחר כך עמדה היא 5
כנגדו, וזרקו לה, אם היה הגט בתוך ארבע אמות 6
שלו - אינה מגרשת, אף על פי שאם תשח תטלנו 66.
עמדה היא תחלה, ובא הוא ועמד כנגדה, וזרקו 8
לה, אף על פי שהוא מחצה למחצה 67, הואיל והוא 9
לתוך ארבע אמות שלה - הרי זה גט פסול 68, עד 10
שיגיע הגט לידה 69.

(65) לרשות הרבים או לרשות שאינה של שניהם. (66) הואיל וארבע אמות של אדם קונות לו, כבר זכה בהן, ואין זכותה נכנסת לתחומו והרי היא כאילו לא באה (גיטין עח:). (67) שהרי שניהם יכולים לשמרו. (68) מצד הדין הוא גט גמור, אלא פסול הוא מדבריהם משום גזירה, כמבואר לעיל בסוף הי"ג. (69) שם. וכל הדברים האלו אמורים רק ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם, אבל זרק גיטה לתוך חצרה הרי זו מגורשת אפילו אם לא הגיע לידה, כמבואר לעיל ה"א: "ומשיגיע גט לרשותה נתגרשה". וב'ערוך' ערך "גט", מביא קבלה בשם רבותינו שאפילו זרק גיטה לתוך חצרה אינה מגורשת עד שיגיע לידה, ומסתמך על ה'ירושלמי' (גיטין פ"ח, ה"ב): "המחזור שבכולן עד שיתננו לתוך ידה" (ראה ב'תוספות' גיטין עח:) וכבר פסק הרמ"א (אה"ע סי' קלט סי"ד), "שאינו לגרש לכתחילה אפילו לזרוק הגט לתוך חצרה או לתוך מלבושיה אלא לתוך ידה ממש".

- טז. זרק הגט לידה, והיה קשור במשיחה 70, וקצת 12
המשיחה בידו: אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו - 13
אינה מגרשת 71, עד שתפסוק 72 המשיחה 73; ואם אינו 14
יכול לנתקו 74 - הרי זו מגרשת 75.

(70) חוט, חבל דק. (71) שהתורה אמרה (דברים כד, ג): "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ו"כריתות" היינו כריתת

עָלֵיו - פִּיּוֹן שְׁזָכְתָּהּ בַּעֲבָד זָכָתָהּ בַּגָּט וְנִתְגַּרְשָׁהּ⁸¹,
אִם הָיָה כְּפֹת⁸². וְאִם אֵינוֹ כְּפֹת וְנִעוֹר - קָנְתָּהּ
הָעֶבֶד, וְאִינָהּ מִגְרָשָׁתָּ עַד שְׁנִיגִיעַ הָגֵט לִידָהּ⁸³. וְכֵן
אִם נָתַן הָגֵט בְּחִצְרוֹ, וּמָכַר לָהּ הַחֲצֵר אוֹ נָתַנוּ לָהּ -
פִּיּוֹן שְׁקָנְתָּהּ הַחֲצֵר בְּשֹׁטֶר אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בְּחִזְקָה⁸⁴
נִתְגַּרְשָׁהּ⁸⁵.

נעשה העבד כחצרה, וגיטה וחצרה באים לה כאחד (גיטין כא.). (82) זה מתאים לנוסחת הספרים שלפנינו למעלה בהי"ז, אבל לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' צריך שיהא גם ישן וגם כפות (שם בהערה). (83) שם. (84) שנעלה או גדרה את החצר, כמבואר בהל' מכירה פ"א, ה"ח. (85) גיטין, שם.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) כלל בו רבינו דיני שלוחים לקבלה, להולכה ולהובאה, הכשרים לשליחות, אם האשה עושה שליח לקבל גטה מיד שליח בעלה, קטנה אם עושה שליח לקבלה, והבעל ששינה שליח קבלה להולכה, אם יכול שליח להולכה להיות שליח לקבלה, ביטול הגט, המביא גט והניח הבעל חולה או גוסס.
א. השְׁלִיחַ שְׁעוֹשֶׂה הָאִשָּׁה לְקַבֵּל לָהּ גֵּט מִיָּד בְּעֵלָהּ, הוּא הַנִּקְרָא שְׁלִיחַ קְבָלָה, וּמְשַׁנֵּיגִיעַ הָגֵט לִיד שְׁלוּחָהּ תִּתְגַּרֵּשׁ כְּאִלּוּ הִגִּיעַ לִידָהּ². וְצָרִיכָה לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשְׁנֵי עֲדִים³. וְצָרִיכָה שְׁנֵי עֲדִים שְׁעִידוֹ שֶׁהִגִּיעַ הָגֵט לִיד שְׁלוּחָהּ. וְאִפְּלוּ הֵם הָרְאוּשׁוֹנִים⁴ אוֹ אֶחָד מֵן הָרְאוּשׁוֹנִים⁵ - הָרִי זֶה עֲדוּת גְּמוּרָה⁶.

(2) גיטין סב, ב. ואפילו רצה הבעל לחזור בו - אינו יכול, כי כבר נתגרשה בקבלת השליח, בניגוד לשליח הולכה, שדינו מבואר לקמן ה"ה. (3) שם סג, ב. וראה לקמן ה"ד. (4) שעדי הקבלה הם עדי האמירה. (5) ואחד מן האחרונים ועד שלישי שראה בזו ובזו מצטרף עמהם (שם), ובדפוס רומי (ר"מ) נוסף: "ואחד מן האחרונים". (6) ואין אומרים כת שקרנית היא זו, שאינו מצוי שיראו את שתייהן, ושמה האשה שכרתם להעיד שקר, ואפילו כשהשלישי הוא יחיד שראה שתייהן, אין חוששים שמה שכרתו ('תוספות' שם), וב'ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ב, אמרו: כשהשליח קרוב (לבעל או לאשה), אבל כשאינו קרוב - יכול אף הוא להצטרף עם

עד אחר ולהעיד, וראה שו"ע אהע"ז ס"י קמא, ס"ט.
ב. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשֹׁאֲבֵד הָגֵט אוֹ נִקְרַע; אֲבָל
אִם הָיָה הָגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֵי שְׁלִיחַ קְבָלָה - אֵינוֹ צָרִיךְ
עֲדִים⁷. בֵּין שֶׁנָּתַנוּ לוֹ הַבֶּעַל בֵּינוּ לְבֵינוּ בֵּין שְׁנִמְסָר לוֹ
בְּעֲדִים - יִצְאָתוֹ מִתַּחַת יָדוֹ כִּיִּצְאָתוֹ מִתַּחַת יָדֵי
הָאִשָּׁה⁸. וְאִף עַל פִּי כֵן לֹא יִתֵּן לוֹ הָגֵט לְבִתְחִלָּה אֲלָא
בְּעֲדֵי מְסִירָה⁹, כְּמוֹ הָאִשָּׁה עֲצָמָה.

(7) עדי קבלה, אבל עדים על מינוי השליח הוא צריך (כסף-משנה). (8) גיטין סד, א. שאם "חתמו בו שנים ועבר ונתנו בינו לבינה - הרי זה כשר" (לעיל פ"א, ה"ז). (9) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל שם הי"ח).
ג. הַבֶּעַל אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְקַבֵּל גֵּט

ו. הַכֹּל בְּשִׁרְיָן לְשִׁלְיָחוֹת הָגֵט, בֵּין לְשִׁלְיָח קְבָלָה בֵּין לְשִׁלְיָח הוֹלְכָה וְהַבָּאָה, חוּץ מִן הַחֲמִשָּׁה: הָעֶבֶד¹⁰, וְהָעֶבֶד, וְהַחֲרָשׁ, וְהַשּׁוֹטָה, וְהַקָּטָן¹¹. וְאִם קָבַל אוֹ הִבִּיא אֶחָד מֵהֵן - אֵינוֹ גָּט¹⁶.

(15) גיטין כג, א. חרש שוטה וקטן - משום שאינם בני דיעה,

לְאִשְׁתּוֹ¹⁰, אֲבָל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְהוֹלִיף הָגֵט לְאִשְׁתּוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא שְׁלִיחַ הוֹלְכָה¹¹.

(10) שתהא מגורשת עם קבלתו בידו, שהגט חוב הוא לאשה, ואין חבים לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו (גיטין סב: וברש"י). (11) ולא תתגרש אלא כשיגיע הגט לידה, כמבואר בסמוך.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שׁוֹלַחַת שְׁלִיחַ לְהִבִּיא לָהּ גֵּט מִיָּד בְּעֵלָהּ¹². וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא שְׁלִיחַ הַבָּאָה. וְאִין שְׁלִיחַ הוֹלְכָה וְהַבָּאָה צָרִיךְ עֲדִים¹³.

(12) גיטין סג, א. ודף סה, א. (13) על מינוי שליחותם, כדברי רבינו בהל' אישות פ"ג, ה"ט: "שאיין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתות הדבר", ולדעת הראב"ד שם, אין צורך בעדים הואיל וגטו יוצא מתחת ידו, גטו מוכיח שנעשה שליחו, וכן בר"ן לקידושין פ"ג. ולדבריו מובן מאד הטעם, ששליח לקבלה צריכה האשה לעשותו בשני עדים, הואיל ואין שום הוכחה שבכתב בידו, ולמה נאמינו שהוא שלוחה. ולדעת רבינו אפשר להסביר החילוק בין שליח הולכה לשליח קבלה, שבראשון אין מעשה הגירושין מתחיל אלא בשעת מסירת הגט מידי השליח לאשה, ולפיכך מינוי השליחות להולכה אינו צריך עדים, שאינו אלא הכנה למעשה הגט, לא כן בשליח לקבלה שהוא לא יחזור שנית לאשה למסור לה הגט אלא מיד בקבלת הגט מידי הבעל תתגרש על סמך מינויו הקודם, נמצא שמעשה הגירושין מתחיל כבר משעת התמנותו כשליח שלה, שאפילו אם לא תרצה לקבל הגט כבר מגורשת היא, ולפיכך צריך הוא עדים על מינויו, שאין איסור ערוה ניתר פחות משנים (ע"פ ה"ט"ז אהע"ז ס"י קמא, ס"ט) וראה לקמן פ"ט, ה"ב. וכיום נוהגים להצריך כתב הרשאה חתומה בעדים המעידים על מינוי שליח הולכה (אהע"ז ס"י קמא, ס"א, ונוסח ההרשאה נמצא שם סעיף ל.).

ה. וְאִין הָאִשָּׁה מִתְגַּרְשָׁת בַּגָּט שְׁשִׁלְיָח הַבֶּעַל אוֹ שֶׁהִבִּיא לָהּ שְׁלִיחַ הַבָּאָה עַד שְׁנִיגִיעַ גֵּט לִידָהּ¹⁴. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵנֵן גֵּטִין שְׁלִיחַ סָתֵם, הוּא שְׁלִיחַ הוֹלְכָה אוֹ שְׁלִיחַ הַבָּאָה.

(14) גיטין סב, ב. ודף סה, א. כי בשליח להולכה הרי הוא במקום הבעל, וכל שלא מסרו ליד האשה הרי זה כאילו בעלה עומד לגרשה ועדיין לא נתן הגט בידה, שאינה מגורשת ואין השליח עדיף משולחו. ובשליח הבאה אע"פ שהיא מינתה אותו, אבל מתוך שהדגישה: הבא לי גיטי, הרי זו כאילו התנתה שאינה רוצה להתגרש אלא כשיגיע גט לידה (ר"ן לגיטין סב:).

ו. הַכֹּל בְּשִׁרְיָן לְשִׁלְיָחוֹת הָגֵט, בֵּין לְשִׁלְיָח קְבָלָה בֵּין לְשִׁלְיָח הוֹלְכָה וְהַבָּאָה, חוּץ מִן הַחֲמִשָּׁה: הָעֶבֶד¹⁰, וְהָעֶבֶד, וְהַחֲרָשׁ, וְהַשּׁוֹטָה, וְהַקָּטָן¹¹. וְאִם קָבַל אוֹ הִבִּיא אֶחָד מֵהֵן - אֵינוֹ גָּט¹⁶.

12 שְׁפִיזָהּ ²⁹ כְּשֶׁנֶּתַן לוֹ הָגֵט, וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה
13 כְּשֶׁהֵבִיא הָגֵט לִיד אִשָּׁה - הָרִי זֶה גֵּט כָּשֵׁר, מִפְּנֵי
14 שֶׁתִּחַלְתּוּ וְסוּפוּ בְּדַעַתָּהּ ³⁰.

(26) נפקחו אזניו לשמוע ופיו לדבר. (27) חזרה אליו דעתו ונצטללה. (28) שתחילת הנתינה בפסול היתה, ולא הוכשרו להיות שליחי גט. (29) מיושב בדעתו. (30) גיטין כג, א.

15 ט. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שְׁלִיחַ פְּעֻדִים, וְאָמְרָה לוֹ: טל
16 לי גֵּטִי וְיֵהְיָ ³¹ לי בִּידְךָ - הָרִי זֶה שְׁלִיחַ לְקַבְּלָהּ, ³²
17 וְכִאֲלוּ אָמְרָה לוֹ 'הִתְקַבְּלִי גֵטִי'. וְיֵשׁ ³³ לָאִשָּׁה
18 לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ קַבְּלָה לְקַבֵּל לָהּ גֵּטָה מִיד שְׁלוּחָהּ שֶׁל
19 בְּעֻלָּהּ ³⁴. וְקִטְנָה אֵינָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַבְּלָהּ, אֵף עַל
20 פִּי שֶׁחֲצָרָה קוֹנָה לָהּ גֵּטָה כְּגִדּוּלָהּ ³⁵. מִפְּנֵי שֶׁשְׁלִיחַ
21 קַבְּלָה צָרִיף עֲדִים, וְאֵין מַעֲדִין עַל הַקָּטָן, שְׁאִינוּ בֶּן
22 דְּעָה גְמֻרָה ³⁶.

(31) או שאמרה לו: "יהא לי בידך". ובכת"י התימנים, הנוסח: טול לי גיטי יהא לי. (32) גיטין סג, ב. ובכת"י התימנים: "התקבל לי". וכן בדפוס רומי: "התקב (=התקבל) לי". (33) יכולה. (34) שהוא שליח הולכה. ואין בזה בזיון הבעל לומר: קלותי בעיניה שאינה מקבלתו בעצמה (גיטין, שם). (35) שאם ינתן הגט לחצרה, הרי זו מגורשת כאילו נמסר לידה ממש, כמבואר בבבא-מציעא י, ב שחצרה של קטנה נלמדת מ"ידה", וכמבואר בהל' גיטין פ"ז, ה"י. (36) לדעת הראב"ד, אין לטעם הזה "לא טעם ולא ריח" אלא כשם שהשליח צריך להיות בן דעת, כך השולח צריך שיהיה בן דעת, וכמו שאמרו (גיטין סה): "אין קטן עושה שליח", ולפ"ז גם שליח הבאה אינה יכולה לעשות. אולם דעת רבינו היא, הואיל ואנו רואים, שאשה גדולה עושה שליח קבלה והיא מתגרשת שלא בפניה, על כרחך משום שזכות היא לה - שכן גילתה דעתה על-ידי מינוי שליחה - ולפיכך זוכה לה השליח שלא בפניה. אם כן גם בקטנה נאמר: הואיל וגילתה דעתה על-ידי שליחה שהיא רוצה להתגרש, נאמר שיזכה לה הבעל או בית-דין את גיטה, כדן ה"מזכה על ידי אחר", אע"פ שאינו שליחה, ויהא שליחה זה כחצרה ותתגרש מיד, לפיכך מתרין רבינו, שהמינוי צריך עדים ואין מעידים על הקטן, וגם צריך שהעדים ידעו שזכות היא לה גם עכשיו בשעת מסירת הגט, ולא חזרה בה מדעתה הקודמת, והואיל ואינה בת דעת גמורה - חוששים גם שמא חזרה בה עכשיו, וחוב הוא לה (מרכבת המשנה).

י. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שְׁלִיחַ לְקַבְּלָהּ, וְאָמְרָה לוֹ הַבְּעַל: ²³
24 אֵין רְצוֹנִי שֶׁתִּקַּבֵּל לָהּ גֵּטָה, אֲלֵא הָרִי זֶה גֵּטָה הוֹלֵף
25 אוֹתָהּ לָהּ - הָרִשׁוֹת בְּיַד הַבְּעַל, וְנִעֲשֶׂה זֶה שְׁלִיחַ
26 לְהוֹלֵכָה וְלֹא שְׁלִיחַ לְקַבְּלָהּ ³⁷. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ:
27 הִתְקַבֵּל לָהּ גֵּטָה, [או: הֵא לָךְ], או: זָכָה לָהּ - לֹא
28 עָקַר שְׁלִיחוֹת הַקַּבְּלָה. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ: הוֹלֵף לָהּ -
29 עָקַר שְׁלִיחוֹת הַקַּבְּלָה, וְנִעֲשֶׂה שְׁלִיחַ הַבְּעַל. וְכָף אִם
30 אָמַר לוֹ: הוֹלֵף וְתָן לָהּ - עָקַר שְׁלִיחוֹת הַקַּבְּלָה ³⁸.

ואינם ראויים לשליחות, שנאמר בה "איש": ויקחו להם איש שה לבית אבות - אחד לוקח לכולם. כמבואר בקידושין מב, א (רש"י), ונכרי ועבד אינם בתורת גיטין וקידושין, שאין להם תפיסת קידושין ואין גט נוהג בהם, וכל דבר שאין ראוי לו לאדם לעצמו, אינו יכול למלא בו פעולת שליח (רש"י שם). (16) כדעת הר"ף שם, שלא חילק בעבד בין הולכה לקבלה (עי' בר"ן שם) וכן משמע ב'ירושלמי' גיטין פ"ב ה"ו, שאפילו בהולכה הגט בטל, ודעת רבי יוסף הלוי אבן מגאש, שרק לקבלה פסול, אבל להולכה כשר העבד להיות שליח. כי שליח הולכה אינו אלא כשאר שליח סתם, והעבד כשר להיות שליח. אבל שליח קבלה משעה שהגיע הגט לידו מגורשת, ועבד אין לו "יד" לקבל גירושין הואיל ואינו בתורת גיטין (ר"ן שם). ואם שלח הגט ביד גוי שיתננו לפלוני ישראל, ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שיהיה שליחו להוליך גיטו לאשתו כשר, שהגוי אינו עושה כאן אלא "מעשה קוף" בלבד (רא"ש גיטין סי' ב', אות כז. וראה בשו"ע אהע"ז סי' קמא, סל"ה).

ז. אָבֵל הַנָּשִׁים וְהַקְּרוֹבִים - כְּשֵׁרִים ¹⁷. וְאֶפְלוּ
הַפְּסוּלִין מִדְּבָרֵי סוּפְרִים בְּעֵבְרָה ¹⁸ - כְּשֵׁרִין
לְשִׁלְיחוֹת גֵּט ¹⁹. אָבֵל הַפְּסוּלִין בְּעֵבְרָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה ²⁰
פְּסוּלִין לְהַבָּאת הָגֵט ²¹; וְאִם הֵבִיאוּ - הָרִי זֶה
פְּסוּל ²². בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁנִּתְקַיֵּם הָגֵט
בְּחוֹתְמֵי ²³; אָבֵל אִם לֹא נִסְמַךְ בּוֹ אֲלֵא עַל דְּבָרֵי
פְּסוּל בְּעֵבְרָה מִן הַתּוֹרָה ²⁴ - אִינוּ גֵּט ²⁵.

(17) לשליחות הגט, כמבואר בגיטין כג, ב. (18) כגון משחקים בקוביא, מלווים בריבית, ומפריחי יונים, המנויים במשנה (ראש השנה פ"א, מ"ח) שהם גזלנים מדבריהם. (19) כשם שכשרים להעיד באשה שמת בעלה להתירה להנשא (ראש השנה כב. ולקמן פ"ב, ה"י). (20) כגון גזלן ממש, או שחילל יום-טוב ראשון, או האוכל נבילות ושקצים בין לתאבון בין להכעיס, כמבואר בהל' עדות פ"י, ה"ג. ומאה ורשים ושמונה מצוות לא-תעשה בתורה הן, שאין בהן כרת ולא מיתת בית-דין אלא עונש מלקות בלבד, וכולן מנויין בהל' סנהדרין פ"ט, ה"ד. (21) שהם חשודים לשקר ואינם נאמנים לומר שהבעל עשאם שליח להוליך הגט (משנה-למלך, וכן ב'הגהות הגר"א' אהע"ז סי' קמא, ע"א). (22) ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. (23) שהעידו עדים על חתימת עדי הגט שהיא נכונה ואינה מזויפת. (24) שלא נתקיים הגט בחותמים. (25) בטל לגמרי ואפילו אם נשאת תצא, כל עוד לא יבואו עדים לאשר חתימת עדי הגט. שכל מי שפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן בעדות אשה כלל, כמבואר ביבמות כה, ב. אמנם אם יבוא אחר ויקדשנה תהיה מקודשת קידושי ספק לשני, שמא יבואו מחר עדים ויקיימו חתימת עדי הגט, נמצא שתפסו בה קידושי השני (כסף-משנה).

ח. הִיָּה הַשְּׁלִיחַ קָטָן כְּשֶׁנֶּתַן לוֹ הָגֵט וְגִדֵּל כְּשֶׁהֵבִיאוּ, ⁸
9 חֲרַשׁ וְנִתְפַּקֵּחַ ²⁶, שׁוֹטָה וְנִשְׁתַּפָּה ²⁷, עֶפְרוֹן וְנִתְגַּר, ²⁸
10 עֶבֶד וְנִשְׁתַּחֲרַר - הָרִי זֶה בָּטֵל ²⁸. אָבֵל אִם נָתַן לוֹ
11 הָגֵט וְהָיָה פְּקֵחַ, וְנִתְחַרַּשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ; הִיָּה

שיהא שלוחה לקבלה (ר"ן גיטין סג:). (46) גיטין, שם. נסתפק לחכמים אם יכול השליח להיעזק מהולכה לקבלה, טרם שגמר שליחות הבעל שמינהו להולכה. (47) שהרי לא חזר השליח מהיות שליח האיש, ועדיין בשליחותו הוא עומד.

יד. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵט, כִּשְׁהוּא נֹתֵנוּ לָהּ נֹתֵנוּ לָהּ בַּפְּנֵי שְׁנַיִם⁴⁸. וְאוֹתָן הַשְּׁנַיִם צָרִיכִין לְקִרְוָתוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן יִנָּתֵן לָהּ בַּפְּנֵיהֶם. שְׂדִין הַשְּׁלִיחַ עִם הָאִשָּׁה כְּדִין הַבִּעֻל עִמָּה⁴⁹, שֶׁתַּחֲתִיו הוּא קָם. לְפִיכָּךְ, אִם נָתַנוּ הַשְּׁלִיחַ לָהּ וְלֹא קָרְאוּהוּ עַדִּי מְסִירָה, וְנִטְלָתוּ וְזָרְקָתוּ לָיִם - הֲרִי זֶה סֶפֶק מְגֵרֶשֶׁת⁵⁰.

(48) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", כמבואר לעיל פ"א, הט"ו. (49) שבשעת נתינת הגט צריכים העדים לקרותו, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט. (50) שמה לא היה זה גט כלל, והרי אי-אפשר לבדוק אחרי שזרק לים. ואפילו נתנו הבעל לידה וזרקתו לים, אינו נאמן לומר גט כשר היה, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א.

טו. עֶבֶר הַשְּׁלִיחַ וְנָתַן הַגֵּט בֵּינוּ לְבִינָה - יִטְלָנוּ מִמֶּנָּה⁵¹ וְיַחֲזֹר וְיִתְּנָהּ לָהּ בַּפְּנֵי שְׁנַיִם⁵². וְאִם מָת - הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ מְקִיָּם בַּחוּתָמִיו⁵³, הֲרִי זֶה גֵט כָּשֶׁר⁵⁴.

(51) אפילו לאחר שנשאת, וכמבואר לקמן פ"ז, ה"ז. (52) שהרי יש מן הגאונים שהורה, שכל שלא נמסר הגט בפני שנים אע"פ שחתמו בו שנים, הרי זה גט פסול (ראה לעיל פ"א, הט"ז), לפיכך צריך לחוש לדבריו ולתקן זה במקום האפשר וביחוד כשהשליח מסר, שאין כוחו יפה כמסירת הבעל (מגיד-משנה). (53) מאושר ע"י העדים החתומים בגט כי הן חתימותיהם, או שעדים אחרים יעידו על כך. (54) כשיטת רבינו לעיל פ"א הט"ז, שבדיעבד כשר הגט בעדי חתימה בלבד.

טז. שְׁלִיחַ שֶׁנִּטַּל הַגֵּט, וְקָדַם שְׂגִיעֵה לֵיד הָאִשָּׁה חֲזָר הַבִּעֻל וְאָמַר לוֹ: גֵּט שֶׁשְּׁלַחְתִּי עִמָּךְ בָּטֹל הוּא, או שֶׁקָּדַם וְאָמַר לָאִשָּׁה: גֵּט שֶׁשְּׁלַחְתִּי לִיךְ בָּטֹל הוּא, או שֶׁשְּׁלַח שְׁלִיחַ אַחֵר לְבָטְלוֹ, או שֶׁאָמַר לְאַחֲרִים: גֵּט שֶׁשְּׁלַחְתִּי לְאַשְׁתִּי בָטֹל הוּא - הֲרִי זֶה בָּטֹל⁵⁵, וְאִם עַל פִּי שְׂגִיעֵה גֵט לִידָה⁵⁶. וְכָל הַמְּבַטֵּל בַּפְּנֵי אַחֲרִים, צָרִיךְ שֶׁיִּבְטֹל בַּפְּנֵי שְׁנַיִם⁵⁷. וְאִם אַחֵר שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לִידָה או לֵיד שְׁלִיחַ קִבְּלָה⁵⁸ - אֵינוּ יָכוֹל לְבָטְלוֹ. וְאִם עַל פִּי שְׂחֹזֵר בְּתוֹךְ כְּדִי דְּבוּר⁵⁹ וּבִטְלוֹ, הוֹאִיל וְאַחֲרֵי שֶׁהִגִּיעַ לִידָה או לֵיד שְׁלִיחַ קִבְּלָה או לְחֻצְרָה בָטֹל - אֵינוּ בָטֹל, וְהֲרִי זֶה גֵט כָּשֶׁר⁶⁰.

(55) גיטין לב, א. (56) אחרי הביטול. (57) שהם כמו בית-דין, וכן מצינו בשטר פרוזבול (שביעית י, ד): "מוסרני לפניכם פלוני ופלוני הדיינים", הרי שגם שנים נקראים 'בית דין' (גיטין לב:). ובפחות משנים, יש לחוש שלא יודע דבר הביטול ברבים, ובינתיים תינשא האשה לאחר ונמצאו בניה ממזרים ('תוספות' שם). וראה לקמן הלכה כו. (58)

(37) ולפיכך אם רצה הבעל לחזור - חוזר, כל עוד שלא הגיע הגט לידה (גיטין סב:). (38) שם. הואיל והזכיר לשון "הולך" גילה דעתו, שאין רצונו אלא למנותו שליח הולכה. אבל אם לא אמר אלא "תן לה" בלבד, הרי זה כאומר: "זכה לה", ולא עקר שליחות הקבלה, כמבואר בהל' זכיה פ"ד ה"ד, שהאומר: תן, כאומר: זכה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קמ, סי"ח. וראה שם בבית שמואל' ס"ק ט).

יא. שְׁלִיחַ הָאִשָּׁה שֶׁבָּא לְקַבֵּל גֵּט מִן הַבִּעֻל, וְאָמַר לוֹ: שְׁלִיחַ קִבְּלָה אָנִי, וְאָמַר לוֹ הַבִּעֻל: הוֹלֵךְ גֵּט זֶה כְּמוֹ שְׁאֻמְרָה, פְּלוּמֵר: אֵינִי עוֹקֵר שְׁלִיחוֹתָךְ, אֶלָּא בֵּין שְׂעֻשְׁתָּה אוֹתָךְ שְׁלִיחַ קִבְּלָה או שְׁלִיחַ הַבָּאָה הֲרִי אִתָּה כְּמוֹ שְׁאֻמְרָה, וְהֵבִיא אֶת הַגֵּט, וְאָמַר לוֹ: לֹא [שְׁלִיחַ לְקִבְּלָה³⁹] שְׂמַתִּיךָ אֶלָּא שְׁלִיחַ הַבָּאָה - אֶפְלוּ הִגִּיעַ לִידָה, אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת; שְׂהָרִי עָקֵר הַשְּׁלִיחַ שְׁלִיחוֹת שְׁאֻמְרָה הִיא, וְאָמַר לַבִּעֻל: מַעֲוֹלָם לֹא נַעֲשִׂיתִי שְׁלִיחַ הַבָּאָה לָהּ⁴⁰.

(39) בכת"י התימנים, וכן בדפוס קושטא, תיבות אלו אינן. (40) אלא שליח לקבלה, שאין טרחתו מרובה, והרי זה כאומר: שליח לקבלה אפשי - שליח להולכה אי אפשי, ואפילו נמלך אח"כ והולך הגט לאשה אין זה גט, שמתחילה לא קבלו כשליח הולכה (גיטין סג:), אבל אמר הבעל לשליח: הולך ותן לה, ולא אמר: כמו שאמרה, הרי זו מגורשת כשיגיע גט לידה, שכשפשט ידו וקיבל הגט מהבעל - על דעת דברי הבעל קיבל ונעשה שליח להולכה (מגיד-משנה).

יב. אָמַר שְׁלִיחַ לַבִּעֻל: שְׁלִיחַ הַבָּאָה אָנִי, וְאָמַר לוֹ הַבִּעֻל: הוֹלֵךְ כְּמוֹ שְׁאֻמְרָה, וְהֵבִיא אֶת הַגֵּט, וְאָמַר לוֹ: שְׁלִיחַ לְקִבְּלָה שְׂמַתִּיךָ - בֵּין שְׂהָרִי גֵט לִידָה מְגֵרֶשֶׁת⁴¹; שְׂהָרִי לֹא עָקֵר שְׁלִיחוֹת שְׁאֻמְרָה, אֶלָּא גֵרַע אוֹתָהּ⁴². שְׂהָרִי הִיא אוֹמֶרֶת לְקִבְּלָה, וְהוּא אוֹמֵר לַבִּעֻל לְהַבָּאָה בְּלִבְדִּי⁴³.

(41) ואינה מגורשת עם מסירת הגט לידי השליח, שהבעל סמך על דברי השליח, ולא עשאו אלא שליח הולכה. (42) הכביד עליה לטרוח ולהמציא הגט לידה. (43) ואין כאן עקירה, שאם מתרצה הוא בשליחות הבאה, כל-שכן שמתרצה בשליחות קבלה, שהקבלה בכלל הבאה לענין טורח (גיטין שם, וכן בבבא-מציעא עו: וברש"י).

יג. הַבִּעֻל שֶׁשְּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, בָּא שְׁלִיחַ לְתַנּוּ לָהּ וְלֹא נִטְלָתוּ, אֶלָּא אָמַר לוֹ בַּפְּנֵי עֲדִים: יִהְיֶה (לִי) גֵט זֶה פְּקֻדוֹן אֶצְלָךְ⁴⁴, או שְׁאֻמְרָה לוֹ: הֲרִי אִתָּה שְׁלִיחַ לְקַבֵּלוֹ⁴⁵ - הֲרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת בְּסֶפֶק⁴⁶ עַד שְׂגִיעֵה גֵט לִידָה, וּמִשְׂגִּיעֵה הַגֵּט לִידָה תִּתְּגַרֵּשׁ וְיִדְאִי⁴⁷.

(44) ונתכוונה לומר שיהיה שלוחה לקבלה. מקור הדברים אלה הוא לפי גירסת הר"ף גיטין פ"ו. (45) "בפקדון" אין צורך שתאמר: "לי", שהרי הבעל לא בתורת פקדון הפקידו אצלו אלא לשם גירושין נתנו לו, ובוודאי נתכוונה לומר,

כידה, כמבואר לעיל ה"א. (59) "כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי" (הל' שבעות פ"ב, ה"ז). (60) גיטין לב, א. ונדרים סז, א. שענין חמור ורציני כזה, אין האדם עושה אותו אלא מתוך הסכמה גמורה, ולא היתה דעתו שיוכל לחזור בו בתוך כדי דיבור (ר"ן שם). והשווה הל' אישות פ"ז הכ"ב, והל' עבודה זרה פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם.

1 יז. הִיָּה מְחֻזָּר וּמִבְקֵשׁ שְׁלִיחַ⁶¹ בְּדִי לְבָטְלוֹ, או
2 שְׁהִיָּה מִבְקֵשׁ שְׁנִים שְׂיִבְטְלוּנוּ בְּפָנֶיהֶם, וּבִין שְׁהוּא
3 מְחֻזָּר וְרוֹדֵף הַגֵּיעַ גֵּט לַיָּדָה, וְאַחֵר כִּן בְּטָלוֹ - אֵינוֹ
4 בְּטָל, אֶף עַל פִּי שְׁהִיָּה מְחֻזָּר לְבָטְלוֹ קֹדֶם שְׁהַגִּיעַ
5 הַגֵּט לַיָּדָה⁶².

61 (61) שליח שני ששיג את השליח הראשון להודיעו שהגט מבטל ולא ימסרנו לידי האשה, ובכת"י התימנים הנוסח: מבקש השליח, והכוונה שהבעל מבקש את השליח הראשון לבטל את הגט בפניו. (62) גיטין לב, א. כי דברים שבלב אינם דברים ('תוספות' שם).

6 יח. אָמַר לַעֲשֶׂרָה: כְּתוּבוֹ גֵּט וַתְּנוּ לְאִשְׁתִּי⁶³ - יָכוֹל
7 לְבָטֵל לָזָה⁶⁴ שְׁלֹא בְּפָנֶי זֶה⁶⁵. וְאֶפְלוּ בְּפָנֶי שְׁנִים
8 אַחֲרֵיהֶם⁶⁶. שְׁלַח הַגֵּט בְּיַד שְׁנִים - הֵרִי זֶה יָכוֹל לְבָטֵל
9 זֶה שְׁלֹא בְּפָנֶי זֶה⁶⁷. וְאֶפְלוּ הָיוּ עֲשֶׂרָה, מִשְׁבָּטְלוֹ
10 בְּפָנֶי אֶחָד מֵהֶם בְּטָל הַגֵּט⁶⁸.

63 (61) שליח שני ששיג את השליח הראשון להודיעו שהגט מבטל ולא ימסרנו לידי האשה, ובכת"י התימנים הנוסח: מבקש השליח, והכוונה שהבעל מבקש את השליח הראשון לבטל את הגט בפניו. (62) גיטין לב, א. כי דברים שבלב אינם דברים ('תוספות' שם).

6 יח. אָמַר לַעֲשֶׂרָה: כְּתוּבוֹ גֵּט וַתְּנוּ לְאִשְׁתִּי⁶³ - יָכוֹל
7 לְבָטֵל לָזָה⁶⁴ שְׁלֹא בְּפָנֶי זֶה⁶⁵. וְאֶפְלוּ בְּפָנֶי שְׁנִים
8 אַחֲרֵיהֶם⁶⁶. שְׁלַח הַגֵּט בְּיַד שְׁנִים - הֵרִי זֶה יָכוֹל לְבָטֵל
9 זֶה שְׁלֹא בְּפָנֶי זֶה⁶⁷. וְאֶפְלוּ הָיוּ עֲשֶׂרָה, מִשְׁבָּטְלוֹ
10 בְּפָנֶי אֶחָד מֵהֶם בְּטָל הַגֵּט⁶⁸.

63 (63) אחד מהם כותב ושנים מהם חותמים ואחד מהם נותנו לה, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ז. (64) ובדפוס רומי וקושטא, הנוסח: לבטל גט זה שלא בפני זה. (65) לומר לאחד מהם אל תכתבה או אל תתנהו, וממילא בטל הגט. ואפילו התעשה האחרים אינם יכולים לכתבו או ליתנו, שעדות שבטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"ג. (66) כמבואר לעיל בהלכה טז, אלא שלכתחילה אסור לבטל בפני שנים אחרים מפני שגורם להיות ממזרים, שהשליח לא ידע וימסרנו לאשה והיא תינשא ונמצאו בניה ממזרים, כמבואר בסמוך הלכה כו. ומובן שגם אם אמר לעשרה כתבו ואח"כ יבטל זה שלא בפני זה - קיים אותו החשש, ובוודאי שלכתחילה אסור לו לבטל זה שלא בפני זה (גיטין לג: וב'מעשה רוקח'). (67) וממילא הגט בטל, ששליחות שבטלה מקצתה - בטלה כולה (גיטין, שם). (68) זה חוזר גם על "אמר לעשרה כתבו".

11 יט. וְכֵן מִי שְׁאָמַר לְשְׁנִים: גֵּט שְׁאֵנִי כּוֹתֵב⁶⁹ לְאִשְׁתִּי
12 בְּטָל הוּא⁷⁰, וְכֵתֵב אַחֵר כִּן גֵּט וַתְּנוּ לָהּ בְּפָנֶי שְׁנִים
13 אַחֲרֵיהֶם⁷¹ - הֵרִי זֶה בְּטָל. וְזוֹ הִיא מְסִירַת הַמּוֹדָעָא
14 עַל הַגֵּט⁷². וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: כָּל גֵּט שְׂיִכְתֹּב לִי
15 פְּלוֹנִי בְּטָל, או: כָּל גֵּט שְׁאֵכְתֹּב בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי
16 הֵרִי זֶה גֵּט בְּטָל, או: כָּל גֵּט שְׁאֵכְתֹּב מִכָּאן וְעַד
17 עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּטָל - הֵרִי⁷³ גֵּט בְּטָל. וְכֵן אִם אָמַר
18 בְּפָנֶי שְׁנִים: כָּל גֵּט שְׁאֵכְתֹּב לְפָלוֹנִית אִשְׁתִּי בְּטָל
19 הוּא, וְכָל דְּבָר שְׁאֵבְטָל בּוֹ מוֹדָעָא זֹאת הֵרִי הוּא
20 בְּטָל, וְכֵתֵב אַחֵר כִּן וַתְּנוּ לָהּ, אֶף עַל פִּי שְׁבָטָל
21 הַמּוֹדָעָא קֹדֶם שְׂיִכְתֹּב הַגֵּט - הֵרִי הַגֵּט בְּטָל⁷⁴.

כ. אִם כֵּן, מִהוּ תִּקְנַת דְּבָר זֶה? שְׂיִאמְרוּ לוֹ הַעֲדִים
קֹדֶם כְּתִיבַת הַגֵּט: אָמַר בְּפָנֵינוּ שְׁכָל הַדְּבָרִים
שְׂמִסְרָתִי, שְׂגוֹרְמִין בְּשִׂיחְקֵנוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים לְבָטֵל
גֵּט⁷⁵, הֵרִי הֵן בְּטָלִים. וְהוּא אוֹמֵר: הֵן⁷⁶. וְאַחֵר כִּן
אוֹמֵר לָהֶם לְכַתֵּב וְלַחֲתֹם וְלָתֵן לָהּ. וְלֹא יִנְיָחוּהוּ
לִילָף עַד שְׂגִיעַ הַגֵּט לַיָּדָה, בְּדִי שְׁלֹא יֵצֵא וּיִבְטָלוּ⁷⁷.
וְאֵין הַמּוֹסֵר מוֹדָעָא וְלֹא הַמְּבַטֵּל מוֹדָעָא צָרִיף
קִנְיָן⁷⁸.

75 (75) ובכת"י התימנים: לבטל גט זה. (76) שדברו האחרון כולל לבטל כל מה שמסר והודיע נגד גט זה. ואחרי דברו האחרון אנו הולכים, שהוא כולל לכל מה שקדם לו והכל בטל. ולדעת הרשב"א צריך שיפסול כל עד שיעיד שמסר מודעה בפניו, שבזה הוא מוכיח שהביטול שלו הוא בלב שלם שעוקר את כל מה שפעל עד כה לביטול הגט (מגיד-משנה). ובשו"ע אה"ע ז' סי' קנד ב"סדר הגט" - מצריך שיאמר הבעל בפני עדי חתימת הגט: "הנני מבטל לפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי. . . שמסרתי על גט זה. . . וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר שיפסל הגט מחמתו, והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או אמרתי שום דבר שיבטל גט זה או שיוע כוחו מחמתו". (77) ואז יבטל הגט, כי הכל הולך אחרי דבריו האחרונים. (78) קנין סודר (המבואר בביאורנו לעיל פ"י מהל' אישות ה"ט). ומכיון, שאין זה אלא גילוי דעת בלבד, אין אנו צריכים לקנין. וכן מבואר בבבא-בבא-בבא-בבא, א. וגם ביטול המודעה אינו אלא גילוי דעת בלבד, כמבואר בערכין כא, ב שאמירתו בלבד מספיקה (ביאור הגר"א לאה"ע ז' סי' קלד ס"ק ג, ח). וכל זה כשאנו אנוס, אבל אם הוא אנוס, דינו מבואר לעיל פ"ב, ה"כ ('מעשה רוקח').

כא. הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט בְּיַד הַשְּׁלִיחַ וּבְטָל הַגֵּט - הֵרִי חוֹזֵר
וּמְגַרֵּשׁ בּוֹ בְּשִׂירָצָה; שְׁלֹא בְטָלוֹ מִתּוֹרַת גֵּט אֶלָּא
מִתּוֹרַת שְׁלִיחוֹת⁷⁹. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַגֵּט בְּיַד הַבַּעַל
וּבְטָלוֹ, כְּגוֹן שְׁאָמַר: גֵּט זֶה בְּטָל הוּא - אֵינוֹ מְגַרֵּשׁ
בּוֹ לְעוֹלָם, וְהֵרִי הוּא בְּחֵרֵס הַנְּשֻׁבֵּר. וְאִם גִּרֵּשׁ בּוֹ -
אֵינָה מְגַרֵּשֶׁת. וְכֵן אִם פָּרַשׁ בָּעֵת שְׁבָטָלוֹ וְהוּא בְּיַד
הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר: גֵּט שְׁשַׁלַּחְתִּי הֵרִי הוּא בְּטָל מִלְּהִיּוֹת
גֵּט - אֵין מְגַרֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם.

25 יִגִּיעַ גֵּט לַיָּדָה וְתִנָּשֵׂא בּוֹ, וְאַחֵר זָמַן יֵצְאוּ עֲדִים
26 שְׁבִטָל בְּפִנְיָהֶם אוֹ שְׁמֶסֶר מוֹדְעָא בְּפִנְיָהֶם קִדָּם
27 שְׂיִקְתָּב הַגֵּט, וְנִמְצָא הַגֵּט מִמְּזוֹר.⁸⁹

(88) מכות מדבריהם, שהן בלי מספר מסויים אלא לפי ראות עיני בית-דין, בניגוד למלקות מן התורה שהיא שלושים ותשע הלקות (נזיר ד, ג ובפירוש המשנה שם). מרדות - שמרד על דברי סופרים, וראה ב'תוספות יום-טוב' שם ובביאורנו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ג. ורש"י (חולין קמא:) מפרש: מרדות - "רידיו בתוכחת שלא ירגיל בזה". (89) קידושין יב, ב: רב מנגיד (=מכה מכת מרדות) על דמבטל גיטא, ועל דמסר מודעה אגטא". והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, הכ"ב. ונוהגים היום להצריך ביטול מודעה אפילו למגרש מרצונו (אהע"ז ס' קלד, ס"ג). ומי שמגרש ע"י שליח, טוב שישביעו את הבעל בשבועת התורה שלא ימסור מודעה ולא יבטל הגט (שם ס' קנד, "סדר הגט" סעיף כו).

28 כז. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט וְנִתְּנוּ לְאִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים
29 שְׁמָא בְטָלוּ הַבַּעַל, אֶלָּא נִתְּנִין אוֹתוֹ לֵה בְּחֻזְקָת
30 שֶׁהוּא בָּשֵׁר וְתִנָּשֵׂא בּוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחֵר כֵּן שְׁבִטָלוּ
31 - תֵּצֵא וְהוֹלֵךְ מִמְּזוֹר. וְכֵן הַפּוֹתֵב גֵּט וְנִתְּנוּ לְאִשְׁתּוֹ -
32 אֵין אוֹמְרִין שְׁמָא מֶסֶר מוֹדְעָא עַל גֵּט זֶה, אֶלָּא הָרִי
33 הוּא בְּחֻזְקָת פְּשֻׁרוֹת וְתִנָּשֵׂא בּוֹ.⁹⁰

(90) מקור הלכה זו ממה שאמרנו למעלה שמכין מכת מרדות את מי שמוסר שמבטל הגט, ואת מי שמוסר מודעה עליו "מפני שגורם להיות ממזרים". הרי שאין האשה צריכה לחשוש שמא ביטל הבעל הגט או שמא מסר מודעה עליו. וכן משמע בגיטין לג, א שהיתה נשאת לאחר בגט שקיבלה על-ידי שליח מבלי שנתברר אם לא נתבטל הגט ע"י הבעל.

34 כח. וְכֵן הַמֵּבִיא גֵּט וְהִנִּיחַ⁹¹ הַבַּעַל חוֹלָה אוֹ שֶׁהָיָה
35 זָקֵן⁹² - נִתְּנוּ לָהּ בְּחֻזְקָת שֶׁהוּא קַיָּם.⁹³ אֶבְל אִם
36 הִנִּיחוּ גוֹסֶס⁹⁴, שָׂרֵב גּוֹסְסִין לְמִיתָה, וְאָף עַל פִּי
37 שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק גְּרוּשִׁין, שְׂאִין גֵּט לְאַחֵר
38 מִיתָה⁹⁵. וְכֵן עִיר שֶׁהִקְפִּיהָ הַחֵיל וְהָיָה בְּמִצּוֹר,
39 וּסְפִינָה הַמְטָרְפֶּת⁹⁶ בָּיִם, וְהִיוּצָא לְדוֹן⁹⁷ - הָרִי אֵלּוּ
40 בְּחֻזְקָת חַיִּים. וְאִם הָיָה גֵּט אֶחָד מֵהֵן בְּיַד הַשְּׁלִיחַ -
41 נִתְּנוּ לְאִשְׁתּוֹ וְתִהְיֶה בְּחֻזְקָת מִגְרָשֶׁת⁹⁸.

(91) השליח. (92) ואפילו הגיע לגבורות (שמונים שנה). (93) ואין חוששים שמא מת ובטלה שליחותו, אלא העמד השולח בחזקת חיים. (94) חולה סמוך למיתתו הנאבק עם המות. ופירושו בלשון פרסית קרב ומלחמה, ובפירוש המשנה לרבינו (ערכין א, ג) אומר: גוסס ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. והרמ"א באהע"ז ס' קכא ס"ז, מפרש: "תרגום "על צד תאמנה" (ישעיה ס, ד): "על גססין", כלומר על חזה שלהן. . . . שהקרב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה". וראה ב'תוספות יום-טוב' לערכין שם: "מלשון מגיסה בקדירה, שהליחה מתהפכת בגרונו, כמו המגיס בקדירה". (95) ושם כבר מת, ואע"פ

(79) גיטין לב, ב. וכגירסת רבינו חננאל שם: "מתורת גט לא בטליה". וכן בקידושין נט, ב. ויש גירסא אחרת שם: "גט גופיה מי קא בטלי", כלומר אפילו אם יפרש שהוא בטל מלהיות גט - אינו בטל, שכל גט הנכתב בהכשר אי-אפשר לבטלו. כי איך יבוא דיבורו ויבטל מעשה כתיבת הגט, וכשם שאי-אפשר לפסול ספר-תורה הנכתב בהכשר, כך אי-אפשר לפסול גט כשר (ר"ן שם).

1 כב. בָּאֵי זֶה לְשׁוֹנוֹת מִבְטָל הַגֵּט? אָמַר: בְּטָל הוּא,
2 אִי אֶפְשִׁי בּוֹ, גֵּט זֶה לֹא יוֹעִיל, לֹא יִתִּיר, וְלֹא יַעֲזֹב,
3 וְלֹא יִשְׁלַח, וְלֹא יִגְרַשׁ, יְהִי בְּחֶרֶס, יְהִי חֶרֶס, הָרִי
4 הוּא בְּחֶרֶס. וְאִם⁸⁰ אָמַר אֶחָד מֵאֵלּוּ וְכָל הַדּוֹמָה לָהֶן
5 - הָרִי זֶה בְּטָלוֹ.⁸¹

(80) ובכת"י התימנים: אם אמר. (81) גיטין, שם. שבכל הלשונות האלו הוא מבטלו מכאן ולהבא.

6 כג. אֶבְל אִם אָמַר: גֵּט זֶה אֵינוֹ גֵּט, פֶּסוּל הוּא, אֵינוֹ
7 מוֹעִיל, אֵינוֹ מִתִּיר, אֵינוֹ מְשַׁלַּח, אֵינוֹ מִגְרַשׁ, חֶרֶס
8 הוּא - לֹא אָמַר כָּלוּם. שְׂאִין זֶה לְשׁוֹן מִבְטָל, אֶלָּא
9 לְשׁוֹן מוֹדִיעַ אֶמְתַּת הַדָּבָר, וְהָרִי הוֹדִיעַ לָנוּ דָּבָר
10 שְׂאֵינוֹ כֵּן⁸², כְּמִי שְׂאֹמֵר עַל דָּבָר אֲסוּר שֶׁהוּא מִתֵּר
11 אוֹ עַל דָּבָר הַטָּמֵא שֶׁהוּא טְהוֹר.

(82) הוא מודיע לנו שהגט פסול, ואנו יודעים בו שהוא כשר, שהרי אין אנו רואים בו שום פסול (שם וברש"י).

12 כד. אָמַר: גֵּט זֶה בְטָל, שְׁמִשְׁמַעוּ פֶּעַל שְׁעֵבֶר, כְּגוֹן:
13 חֶמֶק עֲבָרִי⁸³ - הָרִי זֶה סֶפֶק⁸⁴. לְפִיכָּה, אִם נִתְּגַרְשָׁה
14 בְּגֵט זֶה - הָרִי סֶפֶק מִגְרָשֶׁת⁸⁵.

(83) שהן בפת"ח. (84) אם משמעו לעתיד שהוא רוצה לבטלו מכאן ולהבא, כמו בטל בצירי ואזי הוא בטל, או משמע לשעבר ואין זה מבטל אלא מודיע דבר שאינו כן ואינו מבוטל, כאמור בהלכה הקודמת (שם). ולדעת רש"י שם, הספק הוא הואיל ולא אמר: הוא, אלא "בטל" בלבד, שמא משמעו לשעבר ואין בדבריו כלום. (85) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג.

15 כה. מִי שֶׁשְׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְכֹא שְׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ:
16 לֹא מִצְאִיתִי, אוֹ: לֹא רָצְתָה לָקַח, וְאָמַר הַבַּעַל:
17 בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב⁸⁶, אוֹ פִּיוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ
18 שְׁמִשְׁמַעִין שְׂאִין בְּדַעְתּוֹ לְגְרָשָׁה, שְׁהָרִי שְׁמַח
19 בְּעֵפּוֹב הַגֵּט - לֹא בְטָל הַגֵּט⁸⁷, אֶלָּא יִתֵּן וְתִהְיֶה
20 מִגְרָשֶׁת, עַד שְׂיֹאמַר לוֹ בְּפִרוּשׁ: לֹא תִתֵּן לָהּ, אוֹ
21 יִבְטָל בְּפִרוּשׁ.

(86) שלא מסרתו לה. (87) אין זה אלא גילוי דעת שאינו חפץ עוד בשליחות, וכבר אמרנו לעיל הלכה יז שדברים שכלב אינם דברים לענין גט (גיטין לד.).

22 כו. מִי שֶׁשְׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְחָזַר וּבְטָלוּ בְּפִנְיָ שְׁנַיִם
23 אַחֲרִים, וְכֵן מִי שְׁמֶסֶר מוֹדְעָא עַל הַגֵּט - מִפְּנֵי אוֹתוֹ
24 מִכַּת מְרֻדוֹת⁸⁸, מִפְּנֵי שְׁגוֹרִם לְהִיּוֹת מִמְּזוֹרִים. שְׁהָרִי

במזונותיה ובכל תנאי פתחה¹⁰⁶ עד שיגיע הגט¹⁰
לידה¹⁰⁷ או ליד שליח נפלה.¹¹

(106) כגון רפואתה או פדיונה, המנויים לעיל הלי אישות
פי"ב, ה"ב. (107) שאפילו בספק מגורשת יש לה מזונות
מבעלה, כמבואר בכתובות צז, ב. ולעיל הלי אישות פי"ח,
הכ"ה. קל וחומר בזו שלא הגיע גט לידה כלל. וכ"ה ברי"ף
גיטין פרק ב, בסוגיא דנכתב ביום ונחתם בלילה: "וקיימא"
לן שלא פקע פדיונה ממנו עד שיגיע גט לידה" (אור
שמח).

יום ש"ק ט' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) נכתבו בו דיני הבאת הגט ממקום למקום, ערעור הבעל,
שהאשה נעשית שליח להולכה.

א. שליח שהביא גט ממקום למקום בארץ ישראל,
אף על פי שלא ראה פתיבת הגט ולא ידע מי הם
עדי², אלא נתן לו הבעל גט ואמר לו: תן גט זה
לאשתי - הרי זה נותנו לה בפני עדים³, ואף על פי
שאין עדי⁴ ידועין אצלנו, ותהיה מגרשת ותנשא
בו⁵.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שליח שהביא גט ממקום למקום. . הרי זה נותנו לה בפני
עדים. . ותהיה מגרשת ותנשא בו".

וממשיך בה"ד "המביא גט. . וחלה או נאנס - משלחו
ביד אחר. וכן השני אם חלה. . אפילו מאה. . והאחרון
שיגיע הגט לידו נותנו לה בפני שנים ותתגרש בו, אף על
פי שמת השליח הראשון".

ומקורו בגמרא "אם מת (שליח) ראשון בטלו כולן, אמר
מר בר רב אשי הא דאבא דקטנותא היא (בקטנותא אמר
אביי שמועה זו שיש להשיב עלי) אילו מת בעל משא
אית בהו, כולו מוכח מאן קאתו מכח בעל קאתו, איתי'
לבעל איתנהו לכולהו, ליתי' לבעל ליתנהו לכולהו".

מחלוקתם הנ"ל מבטאת שתי דעות ב"שליח עושה שליח":
האחת, שהשליח מוסר רק את ה"שליח" שבו אבל לא את
כח המשלח, ולכן כאשר מת השליח בטלה השליחות כיון
שכל כולה היא מכח השליח הראשון שמת. והשניה,
שהשליח מוסר לו את כל ענינו כולל כח המשלח שבו
"שלוחו של אדם כמותו" ואז, גם אם מת השליח הראשון
השליחות עדין קיימת.

עפ"ז יש לבאר דיוק אמירתו של מר בר רב אשי על דברי
רב אשי - "אם מת ראשון בטלו כולן" - "הא דאבא
דקטנותא היא". כי מסירת השליחות עליה דיבר רב אשי
בקטנותו היא על המעשה בלבד או על כח המעשה שיכול
למוסרו לאחר, אבל יכולה להיות גם מסירת השליחות

שבין כך ובין כך היא מותרת להנשא, או מחמת הגט או
מחמת מיתת הבעל, חשוב לנו לדעת לענין יבום, שאם היא
מגורשת אינה זקוקה ליבום, ואם אלמנה היא הרי זקוקה
ליבום, ומספק חולצת ואינה מתייבמת. וכן להנשא לכהן
אסורה שמא גרושה היא (גיטין כח, ובמגיד-משנה).
(96) נשלכה בין הגלים בסער, ועדיין לא טבעה. (97) בדיני
נפשות, אפילו בערכאות של גויים. (98) שם כח, ב.

1 כט. אבל עיר שפכשה הגיס והבקעה, וספינה
2 שאבדה⁹⁹ פים, והיוצא להרג מבית דין של
3 עכו"ם¹⁰⁰, ומי שגררתו חיה או שטפו נהר או נפלה
4 עליו מפלה¹⁰¹ - נותנים עליהם חמרי חיים וחמרי
5 מתים¹⁰². ואם היה גט אחד מהם ביד השליח - אינו
6 נותנו לאשתו¹⁰³. ואם נתנו לה - הרי זו ספק
7 מגרשת¹⁰⁴. ואם נודע שמת הבעל קדם שיגיע הגט
8 לידה - אינו גט¹⁰⁵.

(99) טבעה, ורבינו בפרושו למשנה (גיטין ג, ד) אומר:
"מטרפת - שסוער עליה הים ורוצה לשברה, והמלחים אינם
יכולים להנהיגה כפי רצונם. . . אבל העצים והכלים נשארו.
והספינה שאבדה - כשנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד
הכל, ונשארה הספינה על פני המים להנהגת המים ולא
נשאר עוגן ולא משוטות". (100) שמא קיבל שוחד, ונשאר
הנידון חי (גיטין, שם). (101) התמוטטות קיר או תל
וכיוצא בזה. כל אלו השלשה, מנויים ב"ירושלמי" גיטין פ"ג,
ה"ד. (102) בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה (חומרי
מתים), ובת כהן ישראל לא תאכל בתרומה אביה (חומרי
חיים), כמפורש במשנה (גיטין ג, ד). ולא גילה לנו רבינו
דין היוצא ליהרג מבית-דין של ישראל, שאמרו בגיטין כט,
א. כיון שיצא ליהרג הורגים אותו, ואין חוששים שמא מצאו
לו זכות והחזירו אותו, אולם בהל' תרומות פ"ט ה"ב, כותב
רבינו: "והיוצא ליהרג מבתי דיני גויים. . . נותנים לו
חומרי מתים וחומרי חיים. . . אבל מי שנגמר דינו
בבית-דין והניחוהו בבית הסקילה ליהרג, הרי זה בחזקת מת
ולא תאכל אשתו". נראה מדבריו, שגמר דין בלבד אינו
מספיק להחזיקו כמת, שמא למדו עליו זכות בהיותו בדרך
והחזירוהו ופטריוהו, אולם משהניחוהו בבית הסקילה, דבר
רחוק הוא שימצא מי שילמד עליו זכות, כביאור ה'כסף
משנה' שם. והשווה הל' ערכין פ"א, ה"ג. (103) שלא
להחזיקה כגרושה על הספק, ובמקום יבום (שבעלה מת
בלא בנים והניח אח), שמא תקל לעצמה ותינשא לאחרים
בלא חליצה. אבל שלא במקום יבום, ורוצה להנשא לישראל
- אין כאן שום חשש, שממה-נפשך מותרת להנשא, או
בתורת גרושה או בתורת אלמנה, ואפילו במקום יבום אם
תשבע קודם קבלת הגט שלא תינשא לאחרים בלא חליצה
- נותן לה גיטה ולא תשאר עגונה כל ימיה (בית שמואל'
לאהע"ז סי' קמא, קו, וב'נודע ביהודה' תניא אהע"ז סי'
קלד). (104) ובמקום יבום, חולצת ואינה מתייבמת.
(105) שאין גט לאחר מיתה (גיטין יג.) ומתייבמת, ושלא
במקום יבום מותרת אפילו לכהן.

9 ל. הבעל ששלח גט לאשתו - הרי הוא חיב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מתוך ידיעה ש"משה קיבל תורה מסיני כו" יכול שתהיה אצלו חלישות בגלל הידיעה שהתורה מגיעה אליו לאחר כמה וכמה שלוחים עד שהשליח האחרון אינו בא מכח המשלח, ועל כך באה ההלכה הפסוקה שכל השלוחים כולם באים מכח הבעל – הקב"ה בעצמו, וכשמשנה רבנו מוסר את השליחות לשני הרי היא במלא שלמותה, כיון שמוסר לו גם את כח המשלח וכן הלאה "אפילו מאה" ויהודי המקבל את התורה בימינו כאילו קבלה מהקב"ה בעצמו ו"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו".

על פי יין מלכות ספר נשים סימן ט"ו.

(2) החתומים בו. (3) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה". (4) עדי החתימה. (5) כי אפילו יבוא הבעל ויערער על הגט לומר מזויף הוא, יבואו עדי החתימה או אנשים אחרים המכירים חתימת ידם ויעידו על זהות החתימה ויקיימוהו. ודווקא בארץ ישראל שעדים מצויים לקיימו (לאשרו), הואיל ובתי דינים קבועים שם בכל יום שני וחמישי ומצויות שיירות שהולכות לדון בבית הדין.

ב. בא הבעל ופרע ואמר: לא גרשתי מעולם, וגט שהובא לה מזיפה הוא - תקיים בחותמי. ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו כלל - תצא והולד ממזר, שהרי אינה מגרשת. אבד הגט - הרי זו ספק מגרשת. לפיכך, נשים שחזקתן שהן שונאות זו את זו - אין נאמנות להביא גט בארץ ישראל זו לזו; שמא מזיפה הוא, ותתפזר לקלקל אותה כדי שתנשא ותאסר על בעלה.⁸

(6) יאשר על ידי עדי החתימה, ואין מקבלים דברי הבעל שהוא יחיד, במקום העדים שהם שניים. (7) ועדיין היא אשת איש הואיל והבעל מערער על נכונות הגט וחתימת העדים לא אושרה, והאשה עצמה אינה יודעת בזה שום דבר להשיב, העמד אשה על חזקתה והרי היא אשת איש גמורה מן הראשון. (8) ותצא מזה ומזה.

ג. ואלו הן הנשים שחזקתן שונאות זו את זו: חמותה, ובת חמותה, וצרתה,⁹ אפלו היתה צרתה נשואה¹⁰ לאחר, ויבמתה,¹¹ אפלו היתה אחותה ובת בעלה.¹² אבל שאר כל הנשים פשוטות.

(9) כינוי לשתי נשים הנשואות לבעל אחד. (10) עכשיו. (11) אשת אחי בעלה, יראה שמא סופה להיות צרתה (במקום יבום). (12) שאומרת: זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה. ובגמרא אמרו: שהוא הדין שאין הכלה נאמנת לחמותה ולא אשת האב לבת הבעל, ש"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" וכשם שאלה שונאות את אלה, כך השונאות חוזרות לשונאות.

ד. המביא גט ממקום למקום בארץ ישראל, וחלה או נאנס¹³ - משלחו ביד אחר.¹⁴ וכן השני אם חלה - משלחו ביד אחר. ואפלו מאה. ואין צריך עדים¹⁵

באופן של "גדלות" כלומר שהשליח נעשה "כמותו" דהמשלח ממשי.

ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "הא דאבא בקטנותא היא" ולא בלשון שאמרו לרבינו הקדוש "שנית לנו בילדותך" כדי לרמז שהכוונה לשליחות באופן של קטנות.

והנה מדין שליח שהביא גט יש ללמוד הוראה לכללות זמן הגלות; הקב"ה וכנסת ישראל הם בדוגמת איש ואשה ובמתן תורה היה ענין הקידושין וכמבואר בחסידות ששלושת הדרכים שבהן נקנית האשה הם כנגד ג' אבות וג' רגלים; כסף הוא אהבה (מלשון "נכסוף נכספתה") – ענינו של אברהם אבינו - חג הפסח, "שטר" הוא נתינת הלוחות כמו שמצינו שחקיקה מהני בגט, ענינו של יצחק - חג השבועות, ו"ביאה" ענינו של יעקב – "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" - חג הסוכות ושבירת הלוחות - שבירת שטר הקידושין, היא סיבת הגלות.

אמנם, הכוונה בשבירת הלוחות ובירידה שבגלות היא העליה שתבוא אחר כך ועל אחת כמה וכמה לעתיד לבא ויתרה מכך, גם בזמן הגלות אין זה מצב של גירושין לאמיתתו אלא מעין ובחיצוניות בלבד.

ענין זה מתבטא בהלכה שהבעל בעצמו אינו נותן הגט אלא השליח, והבעל – הקב"ה אומר "לא גרשתי מעולם" – "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה". ובהלכה שאח"ז". חלה או נאנס השליח משלחו ביד אחר, וכן השני אם חלה משלחו ביד אחר ואפילו מאה" היינו שהקב"ה שאינו חפץ בגירושין עושה הכל למניעת הגירושין וגם כאשר משלחו ביד אחר, אזי בא לידי חולי עד מאה שאז כבר בוודאי יבוא משיח.

ומסיים בהלכה שם "האחרון שהגיע הגט לידו נותנו לה ותתגרש בו אע"פ שמת השליח הראשון ומקורו בגמרא שם בדעת רב אשי שאמר: אם מת הראשון בטלו כולן ומר בר רב אשי חולק ואומר שאם הבעל חי כל השליחים קיימים, ופסק הרמב"ם כמותו.

כיון שכנ"ל יש בשליח שעושה שליח יש שתי אפשרויות: א. שהשליח מוסר לחברו רק את מציאות ה"שליח" שבו ולא את כוחו של המשלח, ואז פעולת השליח השני היא מכח השליח הראשון ולא מכח המשלח. ב. השליח מוסר לו גם את כח המשלח שבו – "שלוחו של אדם כמותו" שאז שליחותו של השליח השני, היא מכח המשלח עצמו ולכן גם אם מת השליח הראשון קיימת השליחות כיון שהבעל קיים, מתבטא הדבר גם בפנימיות הענינים: זה שגם לשליח האחרון ישנו תוקף השליחות מכוחו של המשלח, מורה על כך שכל מטרת הגירושין כביכול, וזכרון שבירת הלוחות, שנשוב להטיב ולחזק את קשר הקידושין שבין הקב"ה וכנסת ישראל. לאידך, כשיהודי לומד תורה

- 1 לְחֹזֵר וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ בְּפִיָּהֶם¹⁵. וְהָאֶחָדֹן שֶׁהִגִּיעַ
- 2 הֵגֵט לְיָדוֹ נֹתְנָהּ לָהּ בְּפָנֶי שְׁנֵים וְתִתְגַּרֵּשׁ בּוֹ, אָף עַל
- 3 פִּי שְׁמַת הָרֹאשׁוֹן¹⁶.
- 13 שאינו יכול להמשיך בשליחותו. (14) אבל אם לא חלה או נאנס אין שליח עושה שליח, שהבעל מקפיד. (15) שאין זה אלא גילוי דעת בלבד. (16) השליח הראשון, שכל השליחים אינם באים אלא מכוח הבעל, ולפיכך כל עוד שהבעל חי לא בטלה שליחותו, אבל אם מת הבעל בטלה שליחותו כולם.
- 4 ה. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גֵט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּחוּצָה
- 5 לְאֶרֶץ¹⁷, או מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, או מִחוּצָה
- 6 לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ: אִם הָיָה הַשְּׁלִיחַ עֹמֵד בְּשַׁעַת פְּתִיבַת
- 7 הֵגֵט וְחִתְּמָתוֹ - הָרִי זֶה אוֹמֵר בְּפָנֶי שְׁנֵים: בְּפָנֶי
- 8 נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם¹⁸, וְאַחֲרֵי כֵן יִתֵּן לָהּ בְּפִיָּהֶם
- 9 וְתִתְגַּרֵּשׁ בּוֹ. וְאָף עַל פִּי שְׁאִין עֲדִיו יְדוּעִין אֶצְלָנּוּ.
- 10 וְאִפְלוּ הָיוּ שְׁמוֹת עֲדִיו כְּשִׁמוֹת הָעַמּוֹת - אִין
- 11 חוֹשְׁשִׁין לָהֶן¹⁹.
- 17 שאין שם שיירות מצויות וממילא לא יודמנו לה עדים לקיים חתימת עדי הגט. (18) ואף על פי שאין קיום שטר בפחות משני עדים, בכל זאת נאמן השליח כשניים, כי מן התורה "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין" (שאר אדם חצוף לזיף) וחכמים הם שהחמירו להצריך "עדי קיום", ומשום תקנת עגונה הקילו חכמים להאמין השליח כשני עדים, וכדי שלא יחליפו בקיום שאר שטרות להאמין גם בהם עד אחד. - הצריכוהו לומר גם "בפני נכתב" (אף על פי שאין זה נדרש לצורך קיום הגט) להודיע שזהו דין מיוחד בגט, שלא תישאר עגונה. (19) שמא גויים חתמו בו, "מפני שרוב ישראל שבחוץ לארץ שומותיהם כשמות גויים" ובוודאי גם אלו ישראל הם, והואיל ובחוץ לארץ רובם נקראים בשמות גויים, לפיכך אף בארץ ישראל אין לחשוש שמא גויים הם, כי כן המנהג לקרוא ישראל בשמות גויים.
- 12 ו. בָּא הַבַּעַל וְעָמַד וְעָרַעַר - אִין מְשַׁגְּחִין בֹּאֵי²⁰.
- 13 לְפִיכָךְ²¹ אָף הַנָּשִׁים שֶׁשׁוֹנְאוֹת זֹאת זֹאת נֶאֱמָנוֹת
- 14 לְהִבִּיא גֵט זֶה וְלֹאֹמַר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם²².
- 20 כי השליח נאמן כשניים ואין דבריו של אחד במקום שניים. (21) הואיל ואין הבעל נאמן לפסולה. (22) שאין מתכוונות לקלקלה בידען שהבעל לא יוכל לערער אחרי עדותן.
- 15 ז. וְכֵן שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גֵט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאָמַר בְּפָנֶי
- 16 נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ צָרִיךְ, אִם יָבֵא
- 17 הַבַּעַל וְעָרַעַר - אִין מְשַׁגְּחִין בּוֹ. וְאִם אִין הַשְּׁלִיחַ
- 18 עֹמֵד בְּשַׁעַת פְּתִיבַת וְחִתְּמָתוֹ²³ - לֹא יִתֵּן לָהּ אֵלָא
- 19 אִם בֵּן נִתְּמָה בְּחוֹתְמָיו²⁴. וְיִשֵּׁשׁ²⁵ לְשְׁלִיחַ לְהָיוֹת
- 20 מְכַלל הַשְּׁלִשָּׁה שְׁקִימוֹ אוֹתָן בְּחוֹתְמָיו²⁶. וְאִם לֹא
- 21 נִתְּמָה וְנָתַן לָהּ - הָרִי זֶה פְּסוּל²⁷ עַד שִׁיתְּמָהִים. וְאִם

- 22 בָּא הַבַּעַל וְעָרַעַר וְלֹא נִתְּמָהִים - אִינָהּ מְגֵרֶשֶׁת. אֶבֶד
- 23 הֵגֵט - הָרִי זֶה סָפֵק מְגֵרֶשֶׁת.
- 23 שאינו יכול לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. (24) על ידי עדים המכירים חתימת עדי הגט. (25) ויכול. (26) שקיום שטרות בשלושה דינים. ואף שהשליח הוא בעצמו עד - יכול הוא להיעשות דיין, שכלל הוא, כל דבר שאינו אלא מדבריהם (מדברי חכמים) עד נעשה דיין. וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם בלבד. (27) מדבריהם, אבל אינו בטל מן התורה, שקיום שטרות אינו אלא מדבריהם, אבל מן התורה, עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין.
- 24 ח. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכּוּ לֹאֹמַר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי
- 25 נִחְתָּם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָאִשָּׁה
- 26 צָרִיכָה לְקַיְּמוֹ²⁸ אִם יָבֵא הַבַּעַל וְעָרַעַר. מִפְּנֵי שְׁאִין
- 27 הָעֲדִים מְצוּיִין לְקַיְּמוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּחוּצָה
- 28 לְאֶרֶץ²⁹.
- 28 (28) לאשר חתימת עדי הגט. (29) שאין שיירות מצויות שם. ואפילו ממקום למקום באותה מדינה, שמצויות שיירות ביניהם - הואיל ואין האנשים מתעכבים זמן רב בבתיים אלא נודדים מפה לשם וטרודים בסחורתם, אינם מכירים חתימות שביניהם.
- 29 ט. בַּעַל שֶׁהִבִּיא רְאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁגֵּט זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ
- 30 'בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם' מְזִיף³⁰ הוּא - הָרִי זֶה בָּטֵל.
- 31 שֶׁלֹּא הָאֱמִינוּ דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד שֶׁאָמַר 'בְּפָנֶי נִכְתָּב
- 32 וּבְפָנֶי נִחְתָּם' אֵלָא לְדַחוֹת עֲרֵעוֹר הַבַּעַל שְׁאִין עֲמֹ
- 33 רְאִיָּה, אֲבָל בְּמָקוֹם עֲדִים שֶׁמְכַחֲשִׁין אוֹתוֹ לֹא
- 34 הָאֱמִינוּהוּ³¹.
- 30 כגון שהביא עדים שבאותו יום הכתוב בגט לא היה השליח כלל באותו מקום וממילא לא ראה חתימת העדים ושקר העיד. (31) לשלח.
- 35 י. הַנֶּהָרֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַנְּסִין³² שְׁבִים הַגְּדוֹל³³:
36 שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּחֹם שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הָרִי הֵן כְּאֶרֶץ
37 יִשְׂרָאֵל³⁴, וְשֶׁחוּץ לְתֹחֹם - בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וּבִהְלָכוֹת
38 תְּרוּמוֹת וְתִבְאָרוֹ תְּחֹמוֹי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבְכָל כְּאֶרֶץ
39 יִשְׂרָאֵל לִגְטִין³⁵.
- 32 האיים. (33) הוא הים התיכון שבמערבה של ארץ ישראל. (34) והמביא גט שנכתב בספינה במים הנ"ל הרי הוא כמביא ביבשת ארץ ישראל, כי יש למים הנ"ל תורת ארץ ישראל לענין גיטין. (35) והמביא גט ממקום למקום בכבל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הואיל וישיבות קבועות שם.
- 40 יא. גֵּט שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְחִתְּמוּ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ³⁶
41 - צָרִיךְ שִׁיאֹמַר 'בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם'³⁷. כְּתָבוּ
42 בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְחִתְּמוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁸ - אִינוֹ צָרִיךְ
43 לֹאֹמַר 'בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם'³⁹.

30 מַתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, לֹא יִנָּתֵן לָהּ עַד שְׂתַקְּיָם
31 בַּחוּתָמָיו.

47) שנעשו שניהם שלוחים על ידי הבעל. (48) שלא נעשו שניהם שלוחים.

32 טז. אָמַר אֶחָד 'בִּפְנֵי נִכְתָּב' וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'בִּפְנֵינוּ
33 נִחְתָּם' - כָּשֶׁר, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ יוֹצֵא מַתַּחַת יָדָם⁴⁹,
34 שְׁהָרִי נִתְקַּים בַּחוּתָמָיו⁵⁰.

49) שלא נעשו שלוחים. (50) אושרה חתימת עדי הגט על ידי שני עדים.

35 יז. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גִט בַּחוּצָה לְאֶרֶץ וּנְתָנוּ לָהּ בֵּינוּ
36 לְבִינָה⁵¹, אוֹ שֶׁנְּתָנוּ לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם וְלֹא אָמַר לָהּ
37 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי נִחְתָּם', אֵף עַל פִּי שְׁנֹשְׁאָת -
38 נוֹטְלוֹ מִמֶּנָּה וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוּ לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם וְאוֹמַר
39 בִּפְנֵיהֶם 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי נִחְתָּם'⁵². וְאִם לֹא נָטְלוּ
40 מִמֶּנָּה - הָרִי זֶה פְסוּל עַד שְׂתַקְּיָם בַּחוּתָמָיו⁵³.

51) וממילא אין ערך לאמירתו: בפני נכתב ובפני נחתם, שהרי אין לפנינו שלושה שקיימיהו. (52) אבל אם אינו נוטל ממנה אינו יכול לומר בפני שניים נכתב וכו', שצריך שיאמר סמוך לנתינה, ולא לאחר זמן מרובה. (53) ואפילו נתקיים בחותמיו, עדיין צריך ליטלו ממנה ולחזור וליתן לה בפני שניים, שעיקר הגירושין בעדי מסירה.

41 יח. נְתָנוּ לָהּ וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי
42 נִחְתָּם' עַד שְׁנֹשְׁתַּתֵּק⁵⁴ - הָרִי זֶה יִתְקַים בַּחוּתָמָיו
43 וְאַחֲרֵי כֵן יִנָּתֵן לָהּ⁵⁵.

54) נאלם, ניטל ממנו כוח דיבורו. (55) ומשמע מדברי רבינו שאפילו אם כותב: בפני נכתב וכו', אינו מועיל, ואף על פי שבעדות מיתת הבעל מועיל כתבו להתיר האשה להינשא כמבואר לקמן: "מה שנשתתק ובדקו אותו ... ונמצאה דעתו מכוונת וכתב שמת פלוני ... סומכים על כתיבתו ותינשא" - שם הקילו משום התרת עגונה, אבל כאן שבעלה חי אפשר להודיעו לשלוח גט על ידי שליח שני, שיוכל לומר בפני נכתב, וגם מתוך שאפשר לקיים חתימת העדים לא הקילו לסמוך על כתב ידו.

44 יט. הַסּוּמָא אֵינוּ יָכוֹל לְהֵבִיא גִט זֶה שֶׁל חוּצָה
45 לְאֶרֶץ, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ יָכוֹל לוֹמַר 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי
46 נִחְתָּם'. לְפִיכֵךְ, אִם נִכְתָּב וְנִחְתָּם בִּפְנֵי כָּשֶׁהוּא
47 פְּתוּחָם⁵⁶ וְנִסְתָּמָא - הָרִי זֶה אוֹמַר בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה 'בִּפְנֵי
48 נִכְתָּב וּבִפְנֵי נִחְתָּם' וְנוֹתְנוּ לָהּ⁵⁷. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה
49 גִט זֶה שֶׁל חוּצָה לְאֶרֶץ, צְרִיכָה שְׁלֹשָׁה לוֹמַר
50 בִּפְנֵיהֶם 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי נִחְתָּם'. שְׁלֹשָׁה אֲמָרוּ בִּפְנֵי
51 שְׁנַיִם אֲלֹא בְּזֶמֶן שֶׁשְׁלִיחַ כָּשֶׁר לְעִדּוּת, שְׁהָרִי הוּא
52 מִצְטָרֵף עִם הַשְּׁנַיִם וְנִמְצָא מִפְּלֵי הַשְּׁלִישִׁי שֶׁקִּיְמוּ
53 גִט זֶה בְּדִבְרָיו, שֶׁהָעֵד נֶעֱשֶׂה דִּין בְּדִבְרֵי שֶׁהוּא
54 מְדַבְּרֵיהֶם.

36) וחזר ונתנו בארץ ישראל. (37) שהרי נחתם בחוץ לארץ. (38) וגם נתנו בארץ ישראל. (39) שהכול הולך אחר מקום החתימה.

1 יב. נִכְתָּב מִקְצַת הַגִּט בִּפְנֵי, וְנִחְתָּם כָּל⁴⁰ בִּפְנֵי -
2 אִם מִקְצַתוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא, הָרִי זֶה אוֹמַר 'בִּפְנֵי נִכְתָּב
3 וּבִפְנֵי נִחְתָּם'. אֲפִלוּ לֹא נִכְתָּב בּוֹ אֲלֹא שְׁטָה אַחַת⁴¹
4 בִּפְנֵי, וְאֲפִלוּ שְׁמַע קוֹל הַקּוֹלְמוֹס⁴² בּוֹתֵב, וְחִתְּמוּ
5 הָעֲדִים בִּפְנֵי - הָרִי זֶה אוֹמַר 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי
6 נִחְתָּם'. וְכֵן אִם יוֹצֵא הַסּוּפֵר לְשׁוּק וְחוֹזֵר וְהַשְּׁלִים אֶת
7 הַגִּט - אֵינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא אַחֵר מִצָּאוֹ וְאָמַר לוֹ, וְלִשְׁם
8 אִשָּׁה אַחֶרֶת כְּתָבוּ, אֲלֹא אוֹמַר 'בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי
9 נִחְתָּם'⁴³.

40) כלומר: שני העדים. (41) שורה אחת, ולדעת רש"י הכוונה לאותה שורה שבה שם האיש, האשה והתאריך, שזהו תורף הגט ועיקרו. ולדעת התוספות הכוונה לשורה הראשונה שבנוסח הגט, שמכיון שהתחיל לכתבו לשמה, בוודאי סיימו לכתבו לשמה. (42) העט. (43) וכל זה אינו אלא בכתיבת הגט, אבל בחתימתו צריך שיראה השליח את חתימת העדים כולה, שעדות החתימה היא העיקר ועדות הכתיבה אינה אלא משום גזירה.

10 יג. אָמַר: בִּפְנֵי נִכְתָּב אֲכַל לֹא בִּפְנֵי נִחְתָּם, בִּפְנֵי
11 נִחְתָּם אֲכַל לֹא בִּפְנֵי נִכְתָּב, בִּפְנֵי נִכְתָּב כָּל וְנִחְתָּם עַד
12 אֶחָד אֲכַל לֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי, אֲפִלוּ הִיָּה הוּא הָעֵד הַשֵּׁנִי
13 - הָרִי זֶה יִתְקַים בַּחוּתָמָיו וְאַחֲרֵי כֵן יִנָּתֵן לָהּ. וְאִם
14 הָעֵדִי הוּא וְאַחֲרֵי עַל הָעֵד הַשֵּׁנִי שְׁלֹשָׁה בִּפְנֵי⁴⁴ -
15 הָרִי זֶה כָּשֶׁר וְיִנָּתֵן לָהּ. וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר אִם הָעֵדִי
16 שְׁנַיִם אַחֲרִים עַל כֶּתֶב הָעֵד הַשֵּׁנִי שְׁזֶה כָּשֶׁר⁴⁵.

44) שהם מכירים חתימתו. (45) שהרי על חתימת הראשון העיד השליח שראהו חותם והוא נאמן כשניים, ועל חתימת השני ישנם שני עדים.

17 יד. שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גִט בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, אֵף עַל פִּי
18 שְׁלֹשָׁה נִכְתָּב וְנִחְתָּם בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וּנְתָנוּ לָהֶם
19 הַבֶּעַל לְתָנוּ לְאִשְׁתּוֹ, הָרִי אֵלּוּ נוֹתְנִין לָהּ וְתִהְיֶה
20 מְגֻרָשָׁת. שְׁהָרִי אֵין הַבֶּעַל יָכוֹל לְעֲרַר בְּגִט זֶה אֵף
21 עַל פִּי שְׁאִינוּ מִקְּיָם, שְׁהָרִי שְׁלֹחֵיו הֵם עֲדֵיו⁴⁶.
22 שְׁאִלוּ אֲמָרוּ הַשְּׁנַיִם: בִּפְנֵינוּ נִתְגַּרְשָׁה - הָרִי זֶה
23 מְגֻרָשָׁת אֵף עַל פִּי שְׁאִין שָׁם גִּט.

46) ואפילו יערער ויאמר לא שלחתים אינו נאמן נגד שניהם.

24 טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזֶמֶן שֶׁהִגִּט יוֹצֵא מַתַּחַת
25 יְדֵי שְׁנֵיהֶם⁴⁷; אֲכַל אִם אֵין הִגִּט יוֹצֵא מַתַּחַת יְדֵי
26 שְׁנֵיהֶם⁴⁸ - צְרִיכִין לוֹמַר: בִּפְנֵינוּ נִכְתָּב וּבִפְנֵינוּ
27 נִחְתָּם. לְפִיכֵךְ, אִם אָמַר אֶחָד 'בִּפְנֵי נִכְתָּב' וְהָאֲחֵר
28 אוֹמַר 'בִּפְנֵי נִחְתָּם', וְאֲפִלוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים 'בִּפְנֵינוּ
29 נִכְתָּב' וְאֶחָד אוֹמַר 'בִּפְנֵי נִחְתָּם' - הוֹאִיל וְאֵינוּ יוֹצֵא

שְׂפִידָה פְּתוּב פְּהֻלָּתָהּ⁶⁵ וְהַעֲדִים חֲתוּמִּים עָלָיו. וְאִם
עַל פִּי שְׂאִין אָנוּ מְפִירִין כְּתָב אוֹתָן הָעֵדִים וְלֹא
נִתְקַנִּים - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא זִיפָּה אוֹתוֹ, שְׁהָרִי
אֵינָה מְקַלְקֶלֶת עַל עֲצָמָהּ⁶⁶. וְעוֹד, שְׁהָעֵדִים
הַחֲתוּמִּים עַל הַגֵּט הָרִי הֵן כְּמִי שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתָן
בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיֵּהָא שָׁם מְעֻרָּעֶר⁶⁷, לְפִיכָךְ נַעֲמִיד
הַגֵּט בְּחֻזְקָתוֹ וְתַנְשָׂא, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יִמָּצֵא
מִזִּיף; כְּמֹו שֶׁנַּעֲמִיד הַגֵּט בְּחֻזְקָת פֶּשֶׁר כְּשִׁיבִיא אוֹתוֹ
הַשְּׁלִיחַ⁶⁸, עַד שֶׁיַּעֲרֹעֵר הַפֶּעַל אוֹ עַד שֶׁיִּכְבֵּי רֵאִיָּה
שֶׁהוּא מְזִיף אוֹ בְּטֵל⁶⁹. שְׁאֵם נְחוּשׁ לְדִבְרִים אֱלוֹ
וְכִיּוּצָא בְּהֵן, כִּךְ הִיָּה לָנוּ לְחוּשׁ לִגֵּט שִׁיתֵּן הַפֶּעַל
בְּפָנֵינוּ שְׁמָא בְּטֵלוֹ וְאַחַר כֵּךְ נִתְּנוּ, אוֹ שְׁמָא עֲדִים
פְּסוּלִין חֲתָמוּ בוֹ וְהָרִי הוּא כְּמִיּוֹף מִתּוֹכוֹ, אוֹ שְׁמָא
שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה נִכְתָּב. וְכִשְׁם שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין לָזֶה
וְכִיּוּצָא בוֹ, אֲלֵא נַעֲמִידָנוּ עַל חֻזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּדְעַ
שֶׁהוּא בְּטֵל, כִּךְ לֹא נְחוּשׁ לֹא לְשִׁלְיָהּ⁷⁰ וְלֹא לְאִשָּׁה
עֲצָמָה שֶׁהַגֵּט יוּצֵא מִתַּחַת יָדָהּ⁷¹. שְׂאִין דִּינִי
הָאֶסוּרִין פְּדִינִי הַמְּמוֹנוֹת⁷².

(63) שהיא צריכה לומר בפני נכתב. (64) שתהיה רק שליח
להולכה לפני בית דין, ועליה לקיים תנאי זה ככל תנאי
אחר. (65) ואפילו לא נתן לה בעדי מסירה אלא בינו
לבינה, גם כן גט כשר הוא, הואיל ועדים חתומים בו.
(66) כי אם יתברר שזייפה אותו הרי אסורה על שניהם.
(67) שאין אדם חצוף לזיף. (68) בארץ ישראל, שאינו
צריך לומר בפני נכתב ונחתם. (69) ואז אפילו אמר השליח
בפני נכתב - הגט בטל. (70) המביאו בארץ ישראל שאינו
צריך לומר כלום. (71) וכן אמרו: "אשה משיגיע הגט
לידה מתגרשת". שכבר נתגרשה בקבלתו, ואילו הייתה
צריכה לקיים הגט בחותמיו, אזי אפילו אם תאמר בפני
נכתב לא נאמין לה, שהרי היא נוגעת בדבר. (72) שבממון
אין אדם נאמן על עצמו עד שיביא ראיה לדבריו, וכן
אמרו: "עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמן נכסי קנויים לך
- עצמו קנה (נאמן הוא על שחורורו) נכסים לא קנה", שצריך
עדים לקיימו כשאר שטרות.

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) ביאר בו רבינו דין גירושין על תנאי, התירה לכל אדם
חוץ מפלוני ופלוני, קשר אותה בכמה תנאים, נתן לה גיטה
והתנה שהנייר שלו, גירש על תנאי ונישאת לאחר לפני
שנתקיים התנאי.

א. הַמְּגֵרֶשׁ עַל תְּנַאי, אִם נִתְקַנִּים הַתְּנַאי - הָרִי זֹו
מְגֵרֶשֶׁת, וְאִם לֹא נִתְקַנִּים הַתְּנַאי - אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת.
וְכִבֵּר בְּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שְׂשִׁי מִהֲלֻכוֹת אִישׁוֹת² מִשְׁפָּטִי
הַתְּנַאֲיִן כָּלָם³. וְשָׁם⁴ נִתְבָּאֵר, שֶׁהַמְּגֵרֶשׁ עַל תְּנַאי -
כְּשִׁיתְקַנִּים הַתְּנַאי, תִּהְיֶה מְגֵרֶשֶׁת בְּשַׁעֲה שִׁיתְקַנִּים, לֹא
בְּשַׁעֲה תִּנְיַת הַגֵּט לִידָה⁵. לְפִיכָךְ יֵשׁ לַפֶּעַל⁶ לְכַטֵּל
הַגֵּט⁷ אוֹ לְהוֹסִיף עַל תְּנַאוֹ אוֹ לְהַתְנוֹת עַל תְּנַאי אַחֵר
כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְקַנִּים הַתְּנַאי הִרְאשׁוֹן, אִם עַל פִּי

(56) כשהיו עוד עיניו פקוחות וראה כתיבת הגט וחתימתו.
(57) והוא שמכיר האשה בטביעת קול, ואם אינו מכירה לא
מועיל אם אחרים יאמרו לו שהיא זאת.

כ. חָלָה הַשְּׁלִיחַ אוֹ נֶאֱנָס⁵⁸ - בָּא לְבֵית דִּין וְאוֹמַר
לָהֶם: גֵּט זֶה בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם, וְהֵן מְשַׁלְּחִין
אוֹתוֹ בִּיד שְׁלִיחַ אַחֵר. וְאֵין הַשְּׁלִיחַ הַאֲחֵרוֹן צָרִיף
לֹאמַר 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם', אֲלֵא אוֹמַר: שְׁלִיחַ
בֵּית דִּין אָנִי, וְנוֹתְנוֹ לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים.

(58) ואינו יכול להגיע למקום האשה.

כא. חָלָה הַשְּׁנִי אוֹ נֶאֱנָס - עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ אַחֵר בְּבֵית
דִּין. אֲפִלּוּ מֵאָה. וְהַאֲחֵרוֹן אוֹמַר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין
אָנִי, וְנוֹתְנוֹ לָהּ. אִם עַל פִּי שְׁמַת הַשְּׁלִיחַ הִרְאשׁוֹן.
וּמִפָּנֵי מָה צָרִיף בֵּית דִּין? מִפָּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לֹאמַר
'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם'. אֲבָל אִם נִתְקַנִּים הַגֵּט
בְּחוֹתְמָיו, אִם עַל פִּי שֶׁנִּתְּנוֹ שְׁלִיחַ לְשְׁלִיחַ אֲפִלּוּ
מֵאָה בִּינָם לְבִין עֲצָמָם עַד שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לִידָה - הָרִי
זֶה כְּפֶשֶׁר⁵⁹. וְאִם עַל פִּי שֶׁלֹּא פֶּרֶשׁ הַפֶּעַל וְלֹא אָמַר
לוֹ: שְׁלַחוּ בִיד אַחֵר אִם תֵּאֲנָס, אִם חָלָה אוֹ נֶאֱנָס -
הָרִי זֶה מְשַׁלְּחוֹ⁶⁰.

(59) כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל.
(60) שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחותו לאחר.

כב. כֹּל הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, אֵינוֹ צָרִיף שִׁיָּהָא הַשְּׁלִיחַ
עִמּוֹ בְּבֵית דִּין; אֲלֵא אוֹמַר לָהֶם: הָרִי פְּלוֹנִי שְׁלוּחִי,
וְאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנֵינוּ. וְכֵן הַשְּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ אַחֵר
שֶׁלֹּא בְּפָנֵינוּ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה⁶¹.

(61) וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט
בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית דין:
הוּו עלי עדים שאני ממנה את פלוני במדינת הים לשליח
קבלה לקבל גיטי מיד בעלי. אלא שאין שליח קבלה עושה
שליח, כיון שלא מסרה לו אלא "דברים" ודברים אינם
נמסרים לשליח, כלומר, אין בדברים כוח להיות חוזרים
ונמסרים לאחר, אבל שליח הולכה שקיבל לידי גט שיש
בו ממש, אותו גט חוזר ונמסר משליח לשליח.

כג. הָאִישׁ שֶׁנִּתְּן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְנִכְתָּב וְנִחְתָּם בְּפָנֵיהָ,
וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת שְׁלוּחֲתִי לְהוֹלִכָה עַד בֵּית דִּין
פְּלוֹנִי, וְהֵם נַעֲמִידוּ שְׁלִיחַ וְיִתְּנוּ לִיךְ גֵּט זֶה וְתִתְגַּרְשִׁי
בוֹ - הָרִי זֹו נֶאֱמָנָה לֹאמַר בְּפָנֵיהֶם 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי
נִחְתָּם'⁶², וְהֵם נוֹטְלִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְשְׁלִיחַ
לְתַנּוּ לָהּ כְּמִאֲמַר הַפֶּעַל.

(62) אבל אינה מתגרשת עד שתאמר: בפני נכתב וכו'.

כד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶³? כְּשֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ הַפֶּעַל
תְּנַאי זֶה⁶⁴; אֲבָל אִם לֹא הִתְנָה עָלֶיהָ, אֲלֵא נִתְּן לָהּ
גִּטָּה, וְהָרִי הַגֵּט יוּצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵינָה צָרִיכָה
לֹאמַר כָּלָם, וְהָרִי הִיא בְּחֻזְקָת מְגֵרֶשֶׁת, הוֹאִיל וְגֵט

18 שְׁאָמַר אִם יִהְיֶה וְאִם לֹא יִהְיֶה¹⁷ - הָרִי זֶה לֹא יִתְיַחַד
19 עִם אִשְׁתּוֹ כָּל זְמַן שְׁלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי¹⁸ אֲלֵא בְּפָנָי
20 עַד. וְאִפְּלוּ עָבַד וְאִפְּלוּ שְׂפָחָה, חוּץ מִשְׂפָּחָתָהּ אוֹ
21 בְּנֵה קָטָן¹⁹, מִפְּנֵי שְׂאִינָה בּוֹשָׁה מִלְשֹׁמֶשׂ בְּפָנֶיהֶם.
22 וְהַדְּבָר יָדוּעַ, שְׂאֵם נִתְיַחַד עִמָּה בְּפָנָי שְׁנֵי עֲדִים
23 כְּאֶחָד²⁰, אִפְּלוּ נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי אַחֵר כֶּךָ²¹ - הָרִי זֶה סֶפֶק
24 מִגְרָשָׁת, שְׂמָא בְּעִלָּה²² וּבִטְלָה הִגְט²³, כְּמוֹ שְׂתִתְּבָאָר
25 בְּהִלְכּוֹת אֱלוֹי.²⁴

(17) כגון אם תתני לי מאתיים וזו תהיי מגורשת, ואם לא תתני לא תתגרשי. (18) שאסור להתייחד עם הפנויה, כמבואר בסנהדרין כא, ב (גיטין עג. וברש"י). (19) שם, ובתוספתא שם פ"ה, ה"ד. (20) שראוהו שני עדים כאחד שמתייחד עם אשתו, והם לא נכנסו עמו החדרה. ובכת"י התימנים: נתייחד עמה לבדה בפני שני עדים. (21) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס וויניציאה של"ד, הנוסח: "אפילו לאחר שנתקיים התנאי". (22) לשם קידושין. (23) הראשון, כשחזר וקידשה בביאה זו, ולפיכך צריכה גט שני מספק (גיטין עג:). (24) לקמן פ"י, ה"ח: "הם הם עדי יחוד, הם הם עדי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול", והשווה לקמן פ"ט, ה"ה.

26 ג. פִּיצַד מִגְרָשׁ אָדָם עַל תְּנָאִי? לֹא שְׂיֹאמַר: כְּתָבוּ
27 גִּט לְאִשְׁתִּי עַל תְּנָאִי זֶה, אוֹ: כְּתָבוּ וְתָנוּ לָהּ עַל
28 תְּנָאִי; וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר, שְׁלֹא יִכְתֹּב בְּתוֹךְ הִגְט: עַל
29 תְּנָאִי זֶה גִּרְשׁ פְּלוֹנִי אֶת פְּלוֹנִית²⁵. אֲלֵא פִּיצַד
30 עוֹשָׂה? אוֹמַר לְסוֹפֵר לְכָתֹב וְלְעֲדִים לְחַתֵּם, וְכוּתְבִין
31 גִּט בְּשֵׁר בְּלֹא שׁוּם תְּנָאִי בְּעוֹלָם²⁶, וְאַחֵר כֶּךָ נֹתֵן
32 לָהּ הִגְט וְאוֹמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטְךָ אוֹ הָרִי אֶת מִגְרָשָׁת
33 בָּזָה עַל מְנַת כֶּךָ וְכָךְ. אוֹ יֹאמַר לָהֶם אוֹ לְשִׁלִּיחַ:
34 תָּנוּ לָהּ גִּט זֶה עַל מְנַת כֶּךָ וְכָךְ.

(25) שאם כן, נשארה לו זכות בגופו של גט, והתורה אמרה: "ספר כריתות" הכורת ומבדיל בינו לבינה, ולא ישאר ביניהם איזה אגד שהוא (גיטין כא: ופג.). (26) נמצא שהגט נכתב בכשרות, ללא כל שיור בינו לבינה (שם פד:).

35 ד. כְּתָב הַתְּנָאִי בְּגִט אַחֵר שְׂגָמַר לְכָתֹב תִּרְךָ²⁷ הִגְט
36 - הָרִי זֶה גִּט פָּשׁוּר. בֵּין שְׂפָתָבוּ קֹדֶם חֲתִימַת הָעֲדִים,
37 בֵּין שְׂפָתָבוּ לְאַחֵר חֲתִימַת הָעֲדִים²⁸. אֲבָל אִם כְּתָבוּ
38 קֹדֶם תִּרְךָ הִגְט, אִפְּלוּ כְּתָב: עַל מְנַת כֶּךָ וְכָךְ²⁹ - הָרִי
39 זֶה סֶפֶק גִּירוּשִׁין, שְׂהָרִי נִשְׁאָר לוֹ זְכוּת בְּגוּפוֹ שֶׁל
40 גִּט³⁰. וְכֵן אִם הִתְנָה עַל פֶּה קֹדֶם כְּתִיבַת הַתִּרְךָ - הָרִי
41 זֶה³¹ סֶפֶק גִּירוּשִׁין³².

(27) פרטי הגט העיקריים, מקום האיש, האשה, והזמן, כמבואר לעיל פ"ג ה"ז. (28) הואיל ועיקר הגט, שהוא התורף, נכתב בכשרות ללא כל תנאי (שם). (29) שהוא תנאי כשר, בניגוד לתנאי "חוץ" שהוא פוסל הגט אפילו אם אמרו בפה ולא כתבו בפנים, כמבואר בהלכה הבאה. (30) כי כל שהוזכר התנאי לפני כתיבת התורף, בין בכתב

1 שְׁהִגִּיעַ גִּט לִידָה. וְאִם מֵת הַפֶּעַל אוֹ אֶבֶד הִגְט אוֹ
2 נִשְׂרָף קֹדֶם שְׂתִתְּבָאָר הַתְּנָאִי - אֵינָה מִגְרָשָׁת⁸.
3 וּלְכַתְחִלָּה לֹא תִנְשָׂא⁹ עַד שְׂתִתְּבָאָר הַתְּנָאִי. וְאִם נִשְׂאָת
4 - לֹא תִצָּא¹⁰; אֲלֵא אִם כֵּן לֹא נִשְׂאָר בִּידָה לְקִימָא¹¹,
5 שְׂהָרִי בִטְלָה הַתְּנָאִי. וְשָׂם¹² נִתְבָּאָר, שְׂאֵם אָמַר לָהּ:
6 הָרִי אֶת מִגְרָשָׁת מַעֲכָשִׁי אוֹ מֵהִיּוֹם עַל תְּנָאִי כֶךָ
7 וְכָךְ¹³, אוֹ שְׂאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִגְרָשָׁת עַל מְנַת כֶּךָ
8 וְכָךְ - כְּשִׂתְּבָאָר הַתְּנָאִי, תִּהְיֶה מִגְרָשָׁת מִשְׁעַת נִתְיַנַּת
9 הִגְט לִידָה. לְפִיכָךְ אֵינוּ יוֹכֵל לְבִטֵּל הִגְט וְלֹא
10 לְהוֹסִיף עַל תְּנָאוֹ מִשְׁהִגִּיעַ גִּט לִידָה. וְאִם אֶבֶד אוֹ
11 נִשְׂרָף, אִפְּלוּ מֵת הַפֶּעַל קֹדֶם שְׂתִתְּבָאָר הַתְּנָאִי - הָרִי
12 זֶה מִקְּיָמַת הַתְּנָאִי אַחֵר מוֹתוֹ, וְכָכָר נִתְבָּאָר מִשְׁעַת
13 נִתְיַנַּת הִגְט לִידָה¹⁴. וְיֵשׁ לָהּ לְהִנְשָׂא לְכַתְחִלָּה אִף עַל
14 פִּי שְׂעֲדִין לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי¹⁵, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא
15 לֹא יִתְקַיֵּם, הוֹאִיל וְהִיא הַתְּנָאִי בְּמַעֲכָשׁוֹ אוֹ בְּעַל
16 מְנַת¹⁶.

(2) הלכה ב. (3) שבין בקידושין ובין בגירושין. . . . ובין בשאר דיני ממון, צריך להיות בתנאי ארבעה דברים, ואלו הם: "שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו". והשווה שם ה"ג. (4) הלכה טו. (5) מקור הלכה זו בגיטין עד, א. (6) יכול הוא. (7) לומר לאשה או לאחרים גט שנתתי לאשתי בטל הוא, וכמבואר לעיל פ"ו ה"ט"ז. (8) הואיל ואין הגט נגמר אלא כשיתקיים תנאו, ואז כבר מת הבעל, ואין גט לאחר מיתה, וכל-שכן כשאבד הגט או נשרף, שבשעת קיום התנאי אין הגט בעולם, ובמה תתגרש? (גיטין שם). (9) שמא ימות הבעל או יבטל הגט או ישרף, ונמצאת אשת איש למפרע. (10) לקמן פ"ט ה"ה, כתב רבינו: "שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואין גומרין עד שיתקיים התנאי. . . . שהרי הגיע לידה תחילה בתורת גירושין, ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו שביארנו". אולם רבים חולקים על רבינו בזה, וסוברים שאפילו אם נשאת תצא, הואיל ונשאת לפני קיום תנאה הרי היא אשת איש, והשני שבא עליה בזנות - נאסרה עליו, ועי' מגיד-משנה וכסף-משנה. (11) כגון שהתנה עמה: הרי זה גיטך אם תתני לי כלי פלוני, ואבד הכלי, כמבואר לקמן הכ"ג. (12) הלכה טז. (13) שכונתו: מעכשיו יהיה גט, על-מנת שתקיימי התנאי (גיטין עד. וברש"י) והשווה דברי רבינו בהל' זכיה פ"ג ה"ח. (14) גיטין, שם. (15) שם, פג, א. כי אינה חשודה לקלקל עצמה, וכל תנאי שבידה לקיימו - אנו בטוחים שתקיימנו. אולם תנאי שהוא תלוי ביד אחרים ואין בידה לקיימו, חוששים שמא לא יתקיים ואסורה להנשא לכתחילה. ועיי"ש עד, א בברייתא. (16) ואפילו אבד הגט או מת הבעל, מגורשת היא משעת מסירתו, כאמור לעיל, בניגוד למגרש על תנאי סתם (שלא אמר מעכשיו) - שאינה נשאת לכתחילה, שמא יבטלנו הבעל או ימות, או שמא יאבד הגט או ישרף ונמצאת אשת איש למפרע.

17 ב. כָּל הַמְּגִרָשׁ עַל תְּנָאִי, בֵּין שְׂאָמַר מַעֲכָשִׁי בֵּין

איש; או: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מהפרת נדריו⁴⁵, כלומר: לא נשאר לי עליך שום אישות חוץ מהפרת נדריך, שאת אשתי לענין הפרת נדרים; או לענין אכילת תרומה⁴⁶; או לענין ירשה, שאם מתה יירשנה - בכל אחד מאלו הרי זו ספק מגרשת⁴⁷.

(45) שנאמר בה (במדבר ל, יד): "אשה יקימנו ואישה יפרנו". (46) שהוא כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מזה, שלא תיאסר באכילת תרומה, והתורה אמרה (ויקרא כב, יא): "קנין כספו הוא יאכל בו" וע"י קידושו היא אוכלת, נמצא זה שייר בגיטו (גיטין שם, וב'תוספות'). (47) שם. נסתפק לחכמים ולא נפשט להם.

ז. אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון, וחזר ואמר לה⁴⁸: הרי את מתרת לראובן ושמעון - הרי זו מגרשת; שהרי בטל התנאי, שהאנשים שהתנה בהן היתין לה⁴⁹.

(48) שחזר ונטלו ממנה ונתנו לה שנית, ואמר (מגיד-משנה). (49) ואין אומרים שבאמירתו השניה התירה לאלו ואסרה על כל העולם (שם פב: בעיא שנפשטה בדרך 'אם תמצי לומר').

ח. אמר לה⁵⁰: הרי את מתרת לראובן - הרי זו אינה מגרשת; שהרי לא בטל תנאו של שמעון. אמר לה: הרי את מתרת לשמעון, או: הרי את מתרת אף לשמעון - הרי זו ספק גרושין⁵¹. שמא לא התירה אלא לשמעון, וראובן באסורו עומד; וזה שאמר 'אף לשמעון', כלומר: לכל אדם אף לשמעון. או שמא התירה לכל; וזה שאמר 'אף לשמעון' - והוא הדין לראובן, ששמעון סמוך היה לראובן בתנאו.

(50) זה שאמר לה תחילה חוץ מראובן ושמעון. (51) ספק שלא נפשט (שם פג:). ודין ספק מגורשת, מבואר לקמן פ"י ה"ג.

ט. התנה עליה ואמר: היום אין את אשתי ולמחר את אשתי - אינה מגרשת, ואף על פי שפירט בינו לבינה היום⁵². לפיכך פותחין בגטין: מן היום הנה ולעולם⁵³.

(52) ואין אומרים כיון שכרתה ממנו היום, הרי היא כרותה ממנו לעולם (שם פו. ולרש"י שם דיעה אחרת בזה). (53) כמבואר לעיל פ"ד ה"ב, ואין זה אלא מחמת תקנה, אבל מצד הדין - כל שסתם הרי הוא כמפרש: מן היום הזה ולעולם (שם פו. ובמגיד-משנה).

י. הרי זה גט על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייכי - אינו גט, שאין זה בריתות⁵⁴. כל ימי חיי או כל ימי [חיי] פלוני - הרי זה גט; שהרי פירט בינו לבינה, ולא תשאר לו עליה רשות פשימות אותו פלוני⁵⁵.

בין בעל-פה, לא נכתב הגט לשם כריתות מלאה (גיטין שם, וברש"י). (31) בדפוס רומי וויניציאה: זו. (32) אמנם בגמרא (גיטין פד:) אמרו שזהו גט "פסול", אבל רבינו מסופק אם הוא פסול מן התורה או מדבריהם בלבד, לפי שפסול זה התלוי בתנאי יש לו יסוד מן התורה, באמרה: "ספר כריתות", דבר הכורת בינו לבינה ולא ישאר ביניהם שום קשר, וכל "קשר" שאמרו בו חכמים: "אינו גט", או "הרי זה גט בטל" ודאי שהוא בטל מן התורה, וכל מה שיאמרו בו: "פסול", ספק הוא אם הוא מן התורה או אינו אלא מדבריהם, הואיל ולא אמרו בו בפירוש: "אינו גט" או: "גט בטל". ראה לקמן פ"י ה"א, ובמוספנו 'תשובות רבינו' שם.

ה. המגרש את אשתו והתנה עליה, בין בכתב אחר התרף³³ בין על פה אחר התרף³⁴, ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מאיש פלוני, או: אלא לאיש פלוני, ונתן לה הגט על תנאי זה: אם היה אותו האיש עבד או עבד³⁶ או אסור עליה משום ערוה, כגון אביה ואחיה או אבי או אחיו³⁷ - הרי זה גט כשר; ואם היה אותו האיש שיש לו³⁸ בה קדושין, אף על פי שהוא מחיבי לאוין³⁹ ואף על פי שהוא קטן⁴⁰ - אינו גט, שהרי שיר בגט ואין זה בריתות⁴¹. היה⁴² בעל אחרותה, שאף על פי שהוא היום אסור עליה משום ערוה, אם תמות אחרותה יהיה מתר לה⁴³ - הרי זו ספק מגרשת⁴⁴.

(33) ואפילו לא הזכירו בשעת נתינת הגט. (34) בזה אינו פוסל עד שיאמר לה כן בשעת נתינה, וכמבואר לקמן הלכה טז. (35) חוץ. (36) שאינם בני קידושין, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד הט"ו. (37) כל אלה אין לה עליהם קידושין, ש"אין קידושין תופסין בערוה" (שם ד, יב) נמצא שלא שייר בגט, שאפילו היא פנויה אינה ראויה להם. (38) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "יש לו". (39) המנויים לעיל הל' אישות פ"א, ה"ו. ויש להם קידושין, כמבואר שם פ"ד ה"ד. (40) ואינו בר קידושין עד שיגדל, כמבואר שם ה"ז. (41) גיטין פה, א. וזה "תנאי חוץ" הפוסל בגט, שהרי שייר בגוף הגט, שלא התירה גם זה לכל אדם, לא כן תנאי המנוסח בלשון: "על מנת" אין בגט עצמו שום שיור, שהרי התירה לכל אדם, אלא שהתנה עמה על מנת שלא תנשא לפלוני, ואין זה אלא כשאר תנאים שהם (שם פב. וברש"י). (42) אותו פלוני שהגט לא התירה לו. (43) נמצא שיוורו של המגרש מעכבתה מלהנשא לו, ואין זה כריתות. (44) שם פה, א. ספק שלא נפשט.

ו. אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ ממי שיוולד, שאינו עתה בעולם; או: חוץ מזנותך, כלומר: תהיה מתרת להנשא לכל אדם, אבל לזנות הרי את באסור אשת איש; או: הרי את מתרת לכל מי שיוולד עליך פדרך כל הארץ, אבל שלא פדרך הרי את באסוריו; או: הרי את מתרת לכל אדם חוץ ממקדש בשטר, כלומר, שהיא מתרת להתקדש בכסף ובביאה, אבל בשטר הרי את באסור אשת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא נאסרה על אותו פלוני עולמית אלא כל ימי חייה הרי זה גט, שהרי כרת בינו לבניה" (מגיד-משנה). ויש סוברים שכיון שמת בעלה, בטל תנאו ('הלכות גדולות'). (64) גיטין פג, א. ואף-על-פי שגם אם נישאת לו לפלוני אין זה אלא כזנות, שהרי הגט בטל - על דעת כן התנה, שלא תעשה בדרך נישואין (מגיד-משנה).

יג. הרי זה גט על מנת שתנשא לפלוני, אם נשאת לו - הרי זה גט, כשאר כל התנאים. אבל אמרו חכמים⁶⁵: לא תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר. לאותו פלוני לא תנשא, שמה יאמרו: נשיהן נותנין במתנה זה לזה⁶⁶; ולאחר לא תנשא, שאינו גט אלא בקיום התנאי. עברה ונשאת לאותו פלוני - לא תצא⁶⁷. נשאת לאחר קדם שתנשא לאותו פלוני - בטל הגט, ותצא והולד ממזר, וצריכה גט משני⁶⁸.

(65) שם פד, א. (66) ואין לך לעז גדול מזה (רש"י שם, וראה שבת סב:). (67) שהרי נתקיים התנאי, ומשום חשש לעז לא תצא. (68) משום מראית עין. שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, השווה לקמן פ"ד. ולדעת הראב"ד (ע"פ הירושלמי גיטין פ"ו, ה"א) יש תקנה להכשיר את הוולד ע"י שתינשא לאותו פלוני (אחרי שיגרשנה בעלה השני) ויתקיים הגט למפרע, אלא שאסורה לחזור לבעלה השני, משום 'מחזיר גרושתו מן הנישואין' וכך נפסק בשו"ע. ורבינו סובר, שכוונת המגרש היתה שתינשא לפלוני תחילה, ולפיכך כשנשאת לאחר תחילה - בטל הגט ואין לה תקנה. וסוגיית הש"ס (גיטין פד.) מסייעת לדעת רבינו, שהרי לא הוזכרה בה תקנה זו.

יד. הרי זה גט והנר שלי - אינה מגרשת, שאין זה פרייתות⁶⁹; על מנת שתתני לי את הנר - הרי זה גט, ותתן⁷⁰.

(69) גיטין כ, ב. [כיון שהשאר לעצמו הנייר של הגט. וראה בחידושי הרשב"א שם. וכעין זה למעלה פ"ה הט"ז. ולפי טעם זה, אם אמר לה הרי זה גיט והנייר של שמעון - מגורשת, שהרי לעצמו לא השאר כלום, והרי זה כריתות. אבל רש"י שם פירש: "כיון שהנייר שלו, לא נתן לה כלום שנמצאו אותיות פורחות באויר". (70) שם. כי בשעת הגירושין היה הנייר שלה, ולאחר זמן היא מחזירתו, ומתנה על-מנת להחזיר שמה מתנה (רש"י שם עה:).

טו. חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה: הרי זה גט וכתבתה - פשר. ונתקבלה כתבתה⁷¹, אם יש פטס פדי כתבתה; ואם לאו - ישלים כתבתה⁷².

(71) שם כ, ב. ואין אומרים, שהנתינה היתה לשם פרעון, ועדיין חסרה נתינת הגט שנאמר בו: "נתן בידה", אלא נתינה אחת עולה לשניהם, ראה ט"ז ופר"ח לאהע"ז סי' קכד, ס"ח. וכתב הרשב"א בחידושו (שם כ:): שהרי זה כאומר: התקבלי גיטך ומחלי כתובתך, שאם נתקבלה כתובתה בטס זה, נמצא כתב הגט פורח באויר ואינה

(54) שכל ימי חייה היא קשורה בו. (55) או כשימות הוא. נמצא שיהא זמן שלא תהא קשורה בו, ומותרת להנשא מיד והיא תקיים תנאו (רש"י ותוס' ר"ד שם).

יא. הרי זה גט על מנת שלא תלכי לבית אביך עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁶. שלא תלכי לבית אביך לעולם - אינו גט, שהרי אין זה פרייתות⁵⁷. לפיכך⁵⁸, האומר: הרי זה גט על מנת שלא תאכלי פשר (זה) לעולם, שלא תשתי יין (זה) לעולם - אינו גט, שאין זה פרייתות; עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁹.

(56) שהרי לאחר שלשים יום לא תשאר לו עליה רשות, וגם אפשר לה לקיים תנאו, ולפיכך אין חוששים שמה לא תעמוד בו. (57) שכל ימיה היא קשורה בו לקיים תנאי זה מחמתו (קידושין ה. וברש"י) ואע"פ שאם ימות אביה תהיה מותרת להכנס לבית זה, שאינו נקרא עוד "בית אביה", כמבואר בפ"ח מהל' נדרים ה"א - אין זה דומה לדין "כל ימי חיי פלוני, הרי זה גט" הנזכר בהלכה הקודמת, שהרי בית זה שנאסרה להכנס בו עולמית לא תותר להכנס בו אף פעם, ואפילו אם ימות אביה לא תותר להכנס בו מפני שהאיסור הותר, אלא מפני שהבית כשלעצמו נשתנה (שאינו עוד "בית אביה"), נמצא שעל מה שהתנה עמה לא תותר לעולם ואין לאיסורה שום היתר, והרי זה דומה לדין: על מנת שלא תנשא לפלוני, המבואר בהלכה הבאה (מגיד-משנה). (58) בדפוס רומי ר"מ: "וכן האומר". (59) גיטין פג, ב.

יב. הרי זה גט על מנת שלא תנשא לפלוני - אינו גט. הא למה זה דומה? לאומר לה: הרי זה גט על מנת שלא תשתי יין לעולם, או שלא תלכי לבית אביך לעולם, או כל ימי חייכי⁶⁰. אבל אם אמר לה: על מנת שלא תנשא לפלוני עד חמשים שנה - הרי זה גט⁶¹. ולא תנשא לו כל זמן שהתנה⁶². ואם נשאת - בטל הגט למפרע⁶³. ונתה עמו - הולך פשר והגט פשר, שלא התנה אלא על הנישואין⁶⁴.

(60) ואע"פ שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חיי פלוני, אין זה דומה לדין: "על-מנת שלא תשתי יין כל ימי פלוני, הרי זה גט" המבואר לעיל הלכה י, כי שם תהיה מותרת לשתות אותו יין שנאסרה בו בחיי פלוני, נמצא שאין היין אסור עליה איסור עולם, אבל זו נאסרה בנישואיו לעולם, ואף פעם לא תותר לו, וכביאורנו לעיל בדין: "שלא תלכי לבית אביך לעולם". ולדעת הרמב"ם והרשב"א זה דומה ל"על-מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני" - שהיא מגורשת (מגיד-משנה, וכן בשו"ע סי' קמג, סכ"ב). (61) שהרי יש היתר לאיסורה. (62) אבל לאחרים מותרת להנשא מיד, ואין חוששים שמה תינשא לפלוני, שהרי אין נישואין אלא מדעתה, ובודאי לא תקלקל עצמה ('תוספות' גיטין פב:). (63) ובניה מהבעל הקודם שלפני "פלוני" זה - ממזרים, כמבואר בשו"ע (סי' קמג, סט"ז). ואפילו נשאת לפלוני לאחר שמת בעלה הראשון שגרשה על תנאי זה, הגט בטל למפרע - ובניה מהבעל הקודם ממזרים. שאם לא כן, נמצא

מגורשת נולדעת רבינו למעלה (ה"ד) - יתכן כי אין צורך לכך, שהרי זוהי כריתות גמורה]. (72) מכיסו.
טז. כל המגרש על תנאי שמבטל הגט, כגון
שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין כל ימי
חייה⁷³, או שתהיה מתרת לכל אדם חוץ מפלוני⁷⁴,
או שהתנה עליה שאר תנאים⁷⁵ קדם פתיבת התרף:
אם היה תנאו פתוב בגט וחרז ומחקו ונתנו לה -
הרי זו ספק מגרשת⁷⁶; ואם היה התנאי⁷⁷ על פה⁷⁸
- הרי זה נוטל הגט ממנה וחרז ונתנו לה בלא
תנאי פלל או בתנאי פשר.

73) שאינו גט, כמבואר לעיל הלכה יא. (74) שאף זה אינו
גט, כמבואר לעיל ה"ה, וכל אלה התנאים פוסלים את הגט
אפילו אם נכתבו בו לאחר התורף, כמבואר שם.
75) הכשרים, שאינם מבטלים הגט, והם אינם פוסלים אלא
כשהזכירם קודם כתיבת התורף, כמבואר לעיל ה"ד.
76) גיטין פד, ב. ודף פה, א. שהרי עיקר הגט, הוא התורף,
נכתב בפסול, שנשארה לו זכות בגוף הגט ואין זו כריתות.
77) של "חוץ מפלוני", כמבואר בהלכה הבאה.
78) בשעת נתינתו לידה, אבל התנה תנאי זה לאחר התורף
בעל-פה ולא הזכירו בשעת נתינה, הרי זה גט כשר, כמבואר
לעיל ה"ה. ומקורו בגיטין פד, ב.

9. יז. פיצד? הרי שנתן גט לאשתו ואמר לה: הרי את
מגרשת בזה ומתרת לכל אדם חוץ מפלוני, אם
נטלו ממנה וחרז ונתנו לה ואמר לה: הרי את מתרת
לכל אדם, או: הרי זה גט - הרי זו מגרשת⁷⁹. וכן
כל פיוצא בו.

10
11
12
13

79) אבל אם לא יטלנו ממנה אלא יחזור ויאמר: הרי את
מותרת לכל אדם, לא יועיל להכשיר הגט, שכבר זכתה
בגיטה להפסל מן הכהונה, כמבואר לקמן פ"י ה"א. ומאחר
שכבר קנתה אותו, אינו יכול לתקנו עד שיטלנו ויתננו לה
נתינה כשרה. וראה לעיל פ"א ה"ט (גיטין פד:). ודקדק
ה"בית שמואל' לאהע"ז סי' קמז ס"ק ו, שבשאר התנאים
המבטלים הגט, כגון שלא תאכל בשר כל ימיה, אם הזכירם
בשעת נתינה, הואיל ואינם פוסלים אותה לכהונה, שהרי
הגט בטל מן התורה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א, אין צורך
לחזור וליטול גט זה ממנה, אלא יחזור ויאמר שמבטל תנאו
והגט כשר, כמבואר לקמן הלכה כג, וזהו שדייק רבינו כאן,
ולא מנה אלא "תנאי-חוץ" בלבד.

14. יח. הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים
15. זוז, וחרז⁸⁰ והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים⁸¹
16. שתשמש אביו שתי שנים - לא בטלו דבריו
17. האחרונים את הראשונים, אלא הרי זה כאומר לה:
18. עשי אחר משני התנאים. רצת - משמשת, רצת -
19. נותנת⁸². ואין אחר מן הראשונים ואחר מן
20. האחרונים מצטרפים⁸³. אבל אם התנה עליה שתתן
21. לו מאתים זוז, וחרז והתנה בפני שנים שתתן לו
22. שלש מאות זוז - פךר בטל התנאי של מאתים
23. וצריכה לתן שלש מאות זוז⁸⁴. וכן כל פיוצא בזה.

יט. התנה עליה שתעשה דבר זה סתם - הרי זה
כמפרש יום אחד, הואיל ולא פירש כמה זמן תעשה.
פיצד? אמר לה: הרי זה גטך על מנת שתעשי עמי
מלאכה, על מנת שתשמישי את אבא, על מנת
שתניקי את בני; אם עשתה עמו מלאכה או אם
שמשה את אביו יום אחד, או שהניקה בנו יום אחד
בתוך הזמן שהבן יונק בו, והוא בתוך ארבעה
ועשרים חדש⁸⁵ - הרי זה גט. מת הבן או מת אביו
קדם שתניק או שתשמש - אינו גט⁸⁶.

85) ללידתו, כמבואר לקמן פ"א הכ"ו. וראה הל' מאכלות
אסורות פ"ג ה"ה. (86) שהרי לא נתקיים התנאי, ואינה
יכולה לומר: תן לי הבן ואניקהו (גיטין עה:), וראה
ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל מת הבן, שלדעתם הרי זה
גט, שלא נתכוין זה לצערה אלא להרויח כדי צרכו, והרי
לא הוצרך לכך.

כ. אמר לה: על מנת שתניקי את בני או תשמישי
את אבי שתי שנים - הרי זה משלמת הזמן שפרש.
מת הבן או האב בתוך הזמן, או שאמר האב: אין
רצוני שתשמישי - אינו גט, שהרי לא נתקיים
התנאי⁸⁷. וכן כל פיוצא בזה.

87) הואיל ופירש זמן מסוים, נתכוין זה לצערה, והרי לא
נצטערה ולא נתקיים תנאו (גיטין שם, ובר"ן).

כא. הרי זה גטך על מנת שתניקי לי מאתים זוז
מפאן ועד שלשים יום: נתנה בתוך שלשים יום
מדעתה⁸⁸ - הרי זה מגרשת, לאחר שלשים - אינה
מגרשת⁸⁹. נתנה לו בעל פרוח והוא אינו רוצה לקבל
- הרי זה גט פסול⁹⁰, עד שתתן מדעתה⁹¹. חזר ואמר
לה בתוך השלשים יום: הרי הן מחולין לך - אינה
מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי⁹². מת בתוך שלשים
יום - הואיל⁹³ ושלמו השלשים יום ולא נתנה⁹⁴,
אינה מגרשת.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הרי הן מחולין לך - אינה מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי
בו".

התנאי אינו מחליש ואינו פוגע במעשה הגירושין
כשלעצמו, והוא דומה במהותו למה שהתנה הקב"ה עם

בטל הגט", והרי היא כספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת, השווה הל' יבום וחליצה פ"ו ה"ז.

כג. הרי זה גטף על מנת שתתני לי כלי פלוני או כגד פלוני, ואבד אותו כלי או אותו כגד או נגנב, אף על פי שתתנה לו אלה וזו בדמיו - אינו גט, עד שתתן אותו כלי או אותו כגד עצמו¹⁰⁰, או¹⁰¹ עד שייבטל התנאי¹⁰².

(100) גיטין עד, ב. שלא נתכוין זה אלא לצערה בהחזרת הבגד עצמו. ולדעת הרא"ש שם (הובאה גם בשו"ע סי' קמג, ס"ו), אם הבעל מתרצה בקבלת דמיו הרי זה גט. (101) בדפוס רומי (ר"מ), תיבה זו אינה. (102) שיאמר: הרי זה גיטך בלא שום תנאי. ואינו צריך לחזור וליתלו ממנה, כמבואר בבאורנו לעיל הלכה יז.

כד. מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קדם שיתקיים התנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו מקדשת, ואם לא נתקיים התנאי וביטל הגט¹⁰³ - אינה צריכה גט משני, שהרי אין קדושין תופסין בה¹⁰⁴. אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי וביטל הגט - צריכה גט משני¹⁰⁵, כמו שבארנו¹⁰⁶.

(103) ע"י ביטול התנאי בפועל, כגון שהתנה עליה לא לעשות דבר זה ועשאתו, או שתעשה דבר זה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא עשאתו. אבל תנאי שעדיין בידה לקיימו, הדבר תלוי, ואם תקיים התנאי הרי היא מגורשת למפרע, וממילא תפסו בה קידושי השני. (104) שאשת איש היא מראשון, ואין קידושין תופסין באשת איש. ומובן שמותרת לחזור לבעלה הראשון "ואין חוששים שמה יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נשאת - יאמרו תנאי היה בקידושין ולא נתקיים" (מדברי רבינו לקמן פ"י ה"ו). (105) מדבריהם, שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, וממילא נאסרה על שניהם, כמבואר ביבמות פח, ב לענין אשה שאמרו לה מת בעלך ונשאת, ושם צא, ב משהו הש"ס דין "נשאת בגט בטל", לדין "מת בעלה ונשאת", השווה לקמן פ"י ה"ד. (106) לעיל הלכה יג.

פרק תשיעי

(1) ביאר בו רבינו המשך דיני תנאי בגירושין, גט שכיב מרע, חתימת העדים בגט, שליחות.

א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע² - הרי זו מגרשת כשיגיע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי. דומה לתנאי - שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע; ואינו תנאי - שהמגרש על תנאי הרי גרש³, וזה עדין לא גרש עד שיגיע אותו הזמן⁴. לפיכך, המגרש על תנאי צריך לכפל תנאו⁵, וזה אינו צריך לכפל דברו⁶, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו⁷.

(2) שאמר לה: זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. (3) שהגיע גט לידה בתורת גירושין, אלא שאינם

מעשה בראשית "אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" כמאמר המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה" בתחילה יראה ואחר מתן תורה שקטה, וכשם שתנאי זה יכול אמנם לבטל את מעשה הבריה אבל הוא ענין נוסף על עצם המעשה עצמו שאינו חסר כלום, כך גם התנאי הנ"ל בגירושין, שאף אם לא יתקיים התנאי יבטל המעשה מעיקרא, מכל מקום הרי זה כמו דבר שני המבטל את המעשה, ומעשה הגירושין כשלעצמו עומד בשלימותו כל עוד לא נתמלא התנאי.

על פי לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 192 הערה 47.

(88) בהסכמתו. (89) שהרי לא נתקיים התנאי, ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרזה בלבד (גיטין עד:). (90) מדבריהם. ולכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. (91) כי באיסור אשת איש יש לחוש לאותה דיעה הסוברת (גיטין, שם) נתינה בעל כרחו - אינה נתינה. ולפיכך לכתחילה לא תנשא, אבל מן הדין יש לפסוק כדיעה השניה (שם עה). הסוברת: נתינה בעל-כרחו שמה נתינה, ולפיכך אם נשאת לא תצא, והשווה הל' שמיטה ויובל פ"ב, ה"ז. (92) שהרי נתכוין לצערה ולא נצטערה (שם עד:). אבל אם ביטל התנאי לגמרי הרי זה מגורשת, כמבואר בסמוך הלכה כג (מגיד-משנה). (93) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. (94) בחייו, וליוורשו אינה יכולה ליתן, כמבואר בהלכה הבאה.

כב. אומר לה: הרי זה גטף על מנת שתתני לי מאתים זוז, ולא קבע זמן, ומת קדם שתתן - אינה יכולה לתן ליוורשו, שלא התנה עליה אלא שתתן לו⁹⁵. ולא בטל הגט, שהרי לא קבע זמן⁹⁶. לפיכך, אף על פי שאבד הגט או נקרע קדם שימיות - הרי זו לא תנשא⁹⁷ לזר⁹⁸ עד שתחליץ⁹⁹.

(95) גיטין עד, א. (96) אע"פ שאי-אפשר שיתקיים התנאי שהרי מת הבעל, אולם הואיל ולא קבע זמן לנתינת הכסף אי-אפשר שהתנאי יבוטל בפועל, בניגוד ל"קבע לה זמן", שאז אם לא נתנה בזמן נתבטל התנאי בפועל. ולמד רבינו דין זה ממה שאמרו (גיטין עו: ולקמן פ"ט ה"א): "הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, ומת בתוך י"ב חודש. אע"פ שאי-אפשר שיבוא . . . לא תנשא במקום יבם עד אחר י"ב חודש כשיתקיים התנאי" - הרי שאע"פ שמת ואי-אפשר לתנאי להתבטל, אינה מגורשת גירושין גמורים במקום יבם עד אחר י"ב חודש "כשיתקיים התנאי בפועל" (מגיד-משנה). (97) הלשון דחוק, שהרי 'היא הנותנת' הואיל ואבד הגט קודם שימות, לפיכך לא תנשא במקום יבם עד שתחלוץ, וגירסת ה'טור' (אהע"ז סי' קמג) בדברי רבינו: "הרי זו מגורשת מספק ולא תינשא" וכהאי גוונא בכת"י תימן, ותיבת "מספק" ליתא. (98) כשהניח הבעל אח. (99) שהרי לא נתקיים התנאי ועדיין זקוקה היא ליבום, ולהתייבם אינה יכולה, שהרי "לא

19 יֵשׁ שָׁם גִּירוּשִׁין, וְאֵינָן גּוֹמְרִין עַד שְׂתִיקִים הֵתְנְאִי.
20 לְפִיכָף, כְּשִׂיתִקִים הֵתְנְאִי - נִתְגַּרְשָׁה, אִם הָיָה הַגֵּט
21 קֵיָם אָף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ בְּרִשּׁוּתָהּ, וְאֵינָה צְרִיכָה לְחַזֵּר
22 וְלִטְלוֹ אוֹ לְהִיחֹת בְּרִשּׁוּתָהּ אַחֵר שְׂנִיתִקִים הֵתְנְאִי,
23 שֶׁהָיָה הַגֵּיץ לִידָה תַּחֲלָה בְּתוֹרַת גִּירוּשִׁין. וְאִם נִשְׁאֵת
24 קֶדֶם שְׂתִיקִים הֵתְנְאִי - לֹא תֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.¹⁶
25 אֲבָל תַּחֲלָה גִירוּשִׁין בְּזִמָּן אוֹ בְּמַעֲשֶׂה - לֹא הַגֵּיץ
26 גֵּט לִידָה בְּתוֹרַת גִּירוּשִׁין, אֲלָא בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן עַד
27 הַזִּמָּן שֶׁקֵּבַע אוֹ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה. לְפִיכָף,
28 כְּשֶׁהַגֵּיץ הַזִּמָּן - צְרִיכָה לְהִיחֹת הַגֵּט בְּרִשּׁוּתָהּ,¹⁷ אוֹ
29 תַּחֲזֹר וְלִטְלוֹ, אוֹ שִׂיחָהּ בְּמָקוֹם שֶׁיִּחְדָּה אוֹתוֹ בּוֹ
30 אָף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ רִשּׁוּתָהּ.¹⁸ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאַחֵר כָּף
31 תִּתְגַּרֵּשׁ בּוֹ. וְאִם נִשְׁאֵת קֶדֶם שֶׁיִּגִּיעַ הַזִּמָּן שֶׁקֵּבַע אוֹ
32 קֶדֶם שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁתַּלָּה בּוֹ הַגִּירוּשִׁין - תֵּצֵא
33 וְהוֹלֵךְ מִמָּזָר; שְׂעֻדִין הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאֵין
34 כָּאֵן שָׁם.¹⁹ גִּירוּשִׁין.²⁰

16 לעיל פ"ח, ה"א. וראה בבאורנו שם. (17) ואז נחשבת
הנתינה הקודמת כאילו נתקיימה עכשיו לאחר הגעת הזמן.
18 כגון בצדי רשות הרבים, שאינם כרשות הרבים, ועדיין
לא יצא הגט מרשותה הקודמת, בניגוד להניחתו ברשות
הרבים, שאפילו ממון גמור שלה יוצא בה מרשותה, ופסקה
ממילא נתינתו הקודמת, והתורה אמרה: "ונתן בידה" - לא
שתקח היא מעצמה, כמבואר לעיל פ"א ה"ב. (19) בדפוס
וויניציאה, חסרה תיבה זו. וראה בפ"ד מהל' אישות ה"ז
והערה מג. (20) השווה לעיל הל' אישות פ"ז ה"א,
שמקורו בקידושין נט, ב. ומשם למד רבינו לענין גירושין,
ששניהם הושוו זה לזה, כמבואר בקידושין ה, א.

35 ו. הַנּוֹתֵן גֵּט בְּיַד אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא תִתְּנִי לִי
36 מֵאֲתִים זֹזִי אֵין זֶה גֵּט.²¹ אוֹ אֵין אֶת מִגְרֶשֶׁת - הָרִי זֶה
37 לֹא גֵרֶשׁ כָּלֵל.²² וְאֵין כָּאֵן גֵּט, לֹא עַל תְּנֵאִי וְלֹא תִלּוֹי
38 בְּמַעֲשֶׂה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

21 ולא אמר לה: הרי זה גיטך. (22) אע"פ שמשמעו אם
תתן תהיה מגורשת, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" (ראה
שבועות לו, א) - כל שלא אמר בפירוש "הרי את מגורשת"
- אינה מגורשת, משום חומר איסור אשת איש, וכן אמרו
ב"ירושלמי" (קידושין פ"ג, ה"ג): "בכל מקום אית לרבי
מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן, וכאן לית ליה. . . חומר
הוא בעריות".

39 ז. הַרּוּצָה לְגֵרֶשׁ עַל תְּנֵאִי וְיִהְיֶה עֲנָן תְּנֵאִי שְׁלֹא
40 תִתְגַּרֵּשׁ עַד זִמָּן פְּלוּנִי.²³ - הָרִי זֶה מוֹצִיא עֲנָן זֶה
41 בְּלִשׁוֹן תְּנֵאִי, וְיִתְּלָהּ.²⁴ הַתְּנֵאִי בְּבִיאָתוֹ בְּזִמָּן קְבוּעַ אוֹ
42 בְּהִלְכָתוֹ. פִּיּוּצָא? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: אִם לֹא בִּאתִי
43 מִכָּאֵן.²⁵ וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה גֵּט, וְאִם בִּאתִי
44 בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא יִהְיֶה גֵט.²⁶ וְנוֹתֵן הַגֵּט
45 בְּיָדָהּ. אוֹ יֹאמַר לָהּ: הָרִי זֶה גֵטְךָ עַל מְנַת שְׁלֹא
46 אָבוא לְמַדִּינָה זֹז עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם.²⁷ וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
47 בְּזָה.²⁸

נגמרים עד שיתקיים התנאי. (4) שלא הגיע גט לידה
בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע, כהגדרת
רבינו בסמוך ה"ה. (5) הואיל ומעשה הגירושין קיים
בפועל, אין התנאי שהוא דיבור בלבד יכול לבטלו, עד
שיהיה כפול וממולא בכל משפטי התנאי כחוק, כי אין
דיבור מבטל מעשה. (6) הואיל ואין כאן אלא דיבור על
גירושין העתידיים לחול, בדיון הוא שיהא דבר התנאי
מבטלו, אף-על-פי שאינו כפול, כי דיבור מבטל דיבור.
ומקור הדברים ב"ירושלמי" קידושין פ"ג ה"ג: "הכל מודים,
שאם אמר: לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת), ירדו
גשמים מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת", ואע"פ שלא
כפל תנאו. והוא-הדין אם אמר לה: הרי את מגורשת לאחר
זמן. (7) לעיל הל' אישות פ"ו ה"א-ב.

1 ב. פִּיּוּצָא? הַאֲמַר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי זֶה גֵטְךָ וְלֹא
2 תִתְגַּרְשִׁי בּוֹ אֲלָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינָה מִגְרֶשֶׁת
3 אֲלָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם מֵת הַבַּעַל⁸ אוֹ אָבַד
4 הַגֵּט אוֹ נִשְׂרַף בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים - אֵינָה מִגְרֶשֶׁת.⁹

(8) כמו שאמרו (גיטין עו:): זה גיטך לכשתצא חמה
מנתיקה ומת בלילה, אינו גט, שאין גט לאחר מיתה.
(9) הואיל ואין הגט חל אלא לאחר שלשים יום, צריך שיהיה
קיים באותו זמן. והשווה גיטין עד, א.

5 ג. הִלָּכָה וְהִנִּיחֵתוּ בְּצִדֵי רְשׁוֹת הָרִבִּים¹⁰, וְנִגְנַב אוֹ
6 אָבַד מִשָּׁם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹ - הָרִי זֹז מִגְרֶשֶׁת,
7 הוֹאִיל וְיִהְיֶה הַגֵּט קֵיָם בְּיוֹם שֶׁמִּתְגַּרְשֶׁת בּוֹ וְיִחְדָּה¹²
8 אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שְׂאֵינוֹ רְשׁוֹת הָרִבִּים¹³, שְׂצִדֵי רְשׁוֹת
9 הָרִבִּים אֵינָן כְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים.¹⁴

(10) סמוך לכתלים, שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך
בכתלים (כתובות פו: וברש"י). (11) ה'טור' (אהע"ז סי'
קמו) הביא: "הניחה הגט בצדי רשות הרבים בסוף ל' יום,
ונגנב משם לאחר ל' יום". (12) הקצתה, קבעה.
(13) ומקום זה ראוי הוא לקנות בו חפץ מידי המקנה, והריהו
כאילו מונח ברשותה. (14) שאינה מקום הראוי לקנין
משיכה, כמבואר בהל' מכירה פ"ב ה"ה. ולפיכך אפילו הגט
קיים ביום שמתגרשת בו - אינה מגורשת, שהרי אינו
ברשותה (כתובות, שם). וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"ט.

10 ד. וְכֵן אִם תַּלָּה הַגִּירוּשִׁין בְּמַעֲשֶׂה - דִּינוֹ כְּדִין מִגְרֶשׁ
11 אַחֵר זִמָּן. פִּיּוּצָא? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי זֶה גֵטְךָ
12 וְלֹא תִתְגַּרְשִׁי בּוֹ עַד שֶׁתִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֹז - הָרִי זֹז
13 מִתְגַּרְשֶׁת אַחֵר שֶׁתִּתֵּן. וְאֵין צְרִיךְ לְכַפֵּל תְּנֵאִי, וְלֹא
14 לְשֶׂאֵר מִשְׁפְּטֵי הַתְּנֵאִין שֶׁבִּאֲרָנוּ. שֶׁהָרִי לֹא גֵרֶשׁ עַל
15 תְּנֵאִי, אֲלָא עֲדִין לֹא גֵרֶשׁ זֶה, אֲלָא תַלָּה הַגִּירוּשִׁין
16 בְּעִשְׂתִּי כָף וְכָף וְאַחֵר כָּף תִּתְגַּרֵּשׁ.¹⁵

(15) כדברי ה'ירושלמי' הנ"ל (קידושין פ"ג ה"ג): "לאחר
שירדו גשמים (תהיי מקודשת) - ירדו גשמים מקודשת, ואם
לאו אינה מקודשת". הרי שאינו צריך לכפול תנאו.

17 ה. וּמָה בֵּין הַמִּגְרֶשׁ עַל תְּנֵאִי לְזֶה שֶׁקֵּבַע זִמָּן
18 לְגִירוּשִׁין אוֹ תִלָּאֵן בְּמַעֲשֶׂה? שֶׁהַמִּגְרֶשׁ עַל תְּנֵאִי -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה בלשון "על מנת": "הרי את מגורשת ממני על-מנת שאעבור מנגד פניך שלשים יום", וראה להלן הערה לח. (33) וראה אותה. (34) רצופים. (35) לנתינת גיטו, כיון שעברו אחר-כך שלשים יום רצופים שלא ראה אותה - נתקיים תנאו. (36) כי אילו נתייחד עמה, אסור לגרשה בגט זה, שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ה. (37) בשעת הנתינה, לפני עדים. (38) את תנאו (שאם לא יראה פניה שלשים יום - תתגרש). שכל עיקרו לטובתה ולהנאתה, שרוצה שיהיה אצלה ולא יתרחק ממנה, ומכיון שמוחלת לו על תנאו - אף אם לא יראה פניה שלשים יום, אין זה קיום התנאי, כיון שלא איכפת לה אם אינו בא, ונמצא שהגט מתבטל על ידה. וראה להלן ה"י. (39) שאף-על-פי שאמר לה: מעכשיו, או 'על מנת', וכבר נתבאר לעיל פ"ח ה"א, שמשהגיע הגט לידה אינו יכול לבטלו - בכל זאת אם שניהם בטלוהו לפני שנתקיים התנאי - הרי הוא מבוטל. ויצא לו לרבינו דין זה מגירסתו במשנה (גיטין עו.) "על-מנת שאעבור מנגד פניך וכו'", ואמרו על זה שם בגמרא: "באומר נאמנת עלי שלא באתי", - הרי שאם לא האמינה, יש מקום לביטול הגט, אפילו כשאמר לה "על מנת" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (40) מדבריהם, כי מדין תורה העמד דבר על חזקתו, ואין לחוש שמא פייסה. (41) וביטל הגט, שהרי הוא עמה בעיר (שם עו:).

י. וכן פל התנאין שהן תלוין ברצונה⁴², ואם רצת ומהלה אותן לבעלה⁴³ בטל הגט - חוששין לה שפא פייס⁴⁴, עד שיאמר: נאמנת עלי. במה דברים אמורים? במתגרשת מן הנשואין, שילבו גס⁴⁵ בה; אבל במתגרשת מן הארוסין - אין חוששין לה שפא פייס⁴⁶.

(42) ולהנאתה. (43) כאומרת: כלום אמרתי אלא להנאתי, זוהי הנאתי שלא אתגרש (ר"ן שם). (44) וכל זה בתנאי "על מנת" שהיא מגורשת משעת נתינת הגט (לכשיקיים התנאי), לפיכך אינו יכול לבטלו בלא הסכמתה, אבל בתנאי "אם יהיה" שאינה מתגרשת אלא כשיקיים התנאי - יכול הוא בעצמו לבטל הגט ואין צורך במחילתה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א. ולדעת הראב"ד אפילו בתנאי "על מנת" כל זמן שלא נתקיים התנאי, יכול לבטל הגט ואין צורך במחילתה, והוא צווח: "חיי ראשי, איני יודע מחילה זו מה היא, שאם נתפייס עמה שלא לגרשה, יכול לבטל הגט שבידה כל זמן שלא נתקיים התנאי". (45) רגיל ומקורב אליה, ואינו מתבייש בפניה. (46) גיטין כט, ב. ורש"י מפרש שם: "בנשואה, חביבה עליו ומחזר לפייסה". והשווה לקמן הלכה מא.

יא. הרי זה גטף מעכשיו אם לא באתי מכאן⁴⁷ ועד שנים עשר חדש - אין חוששין שפא פייס⁴⁸, ואם תם הזמן שאין דרך בני אדם לבוא בצנעה⁴⁸. ואם תם הזמן שקבע ולא בא - הרי זו מגרשת. מת בתוך שנים עשר חדש, אף על פי שאי אפשר שיקבא והרי היא מגרשת - לא תנשא במקום יבם עד אחר שנים עשר חדש כשיתקיים התנאי⁴⁹.

(23) ואינו רוצה שיהיה לו דין "המגרש לאחר זמן" שיצטרך להיות הגט ברשותה כשיגיע הזמן, כמבואר לעיל ה"ה. (24) ובכת"י התימנים: "ויתנה". (25) = מעכשיו. (26) כאן צריך לכפול תנאו, שאם לא יכפולנו אין תנאו קיים, והרי היא מגורשת אפילו אם יבוא בתוך שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ה והי"ג. (27) כאן אינו צריך לכפול תנאו, כמבואר לעיל (שם, הי"ז ובביאורנו). (28) גיטין עז, א.

ח. התנה עליה שיהיה גט אם לא בא עד שלשים יום למדינה זו, והיה בא בדרך בתוך שלשים יום, והלה או עקבו נהר ולא בא עד אחר שלשים יום - הרי זה גט²⁹. אפלו עומד וצווח: הרי אני אנוס. שאין אנוס בגיטין³⁰. ואף על פי שגלה דעתו שאין רצונו לגרשה³¹.

(29) שהרי לא בא. (30) אין טענת אנוס לבטל גט (כתובות ב:) והטעם, משום נשים צנועות, שלפעמים לא יאנוס ולא יבוא (והרי זה גט), והיא תחשוש שמא נאנוס ולפיכך לא בא, ותדאג מלהנשא ותשב עגונה (שם). (31) אין גילוי דעת מועיל בגיטין, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה. ודעת ה'תוספות' בכתובות ג, א שאין הדברים אמורים אלא באנוס המצוי, כגון עכבו נהר, או אנוס המצוי במקצת, כגון חולי, שהיה לו להעלות על דעתו ולהתנות בפירוש, שאם יאנוס יתבטל הגט. אבל אנוס שאינו מצוי כלל, כגון נפל עליו הבית, בזה יש טענת אנוס בגיטין והגט בטל. ובהל' מכירה פ"ט ה"ה, כותב רבינו: "המוכר קרקע לחבירו, והתנה עמו שכל אנוס שיוולד בקרקע זה יהיה (המוכר) חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר - חייב לשלם, אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה . . . או שבאה זועה והשחיתה אותה . . . פטור, שאנוס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה, וכל אנוס שאינו מצוי - אינו בכלל התנאי הזה". הרי, שאפילו אם התנה בפירוש לקבל עליו כל אנוס, אין אנוס שאינו מצוי בכלל, קל-יחומר לתנאי בגיטין שלא הזכיר דבר האנוס בתנאו, שהגט בטל מחמת אנוס (מגיד-משנה).

ט. התנה עליה שתתגרש כשיעבור מנגד פניה שלשים יום³², והיה הולך ובא הולך ובא³³ ולא נתייחד עמה - כשיילך וישקה שלשים יום³⁴ תהיה מגרשת. ואף על פי שהיה הולך ובא בתוך שלשים יום³⁵, הואיל ולא נתייחד עמה, הרי זה גט כשר³⁶. במה דברים אמורים? כשהתנה ואמר³⁷: הרי היא נאמנת עלי לומר שלא פייסתי; אבל אם לא האמינה - חוששין שפא פייסה כשהיה הולך ובא, ומהלה לו³⁸, וחזר ובטל הגט³⁹ כשיפייסה. ומפני חשש זה יהיה הגט פסול⁴⁰ אחר שלשים יום. וכן האומר לאשה: הרי זה גטף לאחר שנים עשר חדש, והיה עמה במדינה - חוששין שפא פייסה⁴¹, עד שיאמר: נאמנת עלי שלא פייסתי.

(32) שישהה שלשים יום ולא יראה פניה. והמדובר כשאמר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות גירושין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מן התיק שלה, כלומר במלוא זהרה וחמימותה, ראה ברש"י לבבא-מציעא פו:). והרי מת מקודם ואין גט לאחר מיתה. (58) שכל האומר 'על-מנת' כאומר 'מעכשיו'. (59) והרי זו מגורשת למפרע. (60) שיהיה מחר יום מעונן, וזהרורי השמש לא ייראו. (61) שכל תנאי המנוסח בלשון: "אם יהיה ואם לא יהיה" אין הגט חל אלא לכשיקיים התנאי, כמבואר לעיל פ"ח ה"א. (62) גיטין עז, א.

טז. שְׂכִיב מֵרַע⁶³ שֶׁפָּתַח גִּט לְאִשְׁתּוֹ וְגִרְשָׁהּ⁶⁴ וְעָמַד -
אֵינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ⁶⁵, שְׁאִין גִּטוֹ פְּמִתְנָתוֹ⁶⁶. שְׁאֵם
תֹּאמַר יָחֹזֵר בּוֹ, יֹאמְרוּ: גִּטוֹ לְאַחֵר מִיָּתָהּ יִגְרֹשׁ⁶⁷,
פֶּמֹּה מִתְּנָתוֹ שְׁאִינָה קוֹנֶה אֶלָּא לְאַחֵר מִיָּתָהּ⁶⁸.

(63) "חולה שאינו יכול להלך על רגליו בשוק והריהו נופל על המיטה, הוא הנקרא שכיב מרע" (מלשון רבינו בפ"ח מהל' זכיה ומתנה ה"ב). (64) סתם, ולא הזכיר דבר מיתתו במסירתו. (65) מגיטו, לומר לא גמרתי לגרשה אלא אם אמות (לפטרה מזיקת יבום), והרי חי אני. (66) שאם כתב כל נכסיו סתם ועמד מחלי - חוזר בו, שלא נתכוין לתת כלום אלא לאחר מותו, ואפילו לא פירש שהוא מצוה מחמת מיתה, כמבואר בבבא-בבא קנא, ב. (67) שהרי אם ימות הרי זה גט, ויבוא להכשיר אפילו אם יאמר בפירושו: זה גיטך לאחר מותי, והם לא ידעו שלפיכך מגורשת בגט שכיב מרע כשנתן סתם (לא הזכיר דבר מותו), שדעתו לגרשה מעכשיו על-מנת שימות, כדין המבואר לעיל ה"ג (גיטין עג. וברש"י). (68) תקנת חכמים היא, שתועיל מתנתו לאחר מיתה, ודבריו יהיו ככתובים וכמסורים, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, כשידע שאין דבריו קיימים (רשב"ם בבא-בבא קלג. ע"פ דברי רבא שם, קמז:).

יז. הָרִי זֶה גִּטְךָ מֵהַיּוֹם אִם מָתִי מִחֲלִי זֶה, וְנָפַל
עָלָיו בֵּית אֹרֶז נָחֵשׁ אוֹ טָרְפוֹ אָרִי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן
וּמָת - אֵינוֹ גִּט⁶⁹.

(69) שהרי לא מת מחמת חולי זה (גיטין עג. וירושלמי' שם פ"ז ה"ד).

יח. אָמַר לָהּ: אִם לֹא יַעֲמֹד מִחֲלִי זֶה, וְנָפַל עָלָיו
בֵּית אֹרֶז נָחֵשׁ אוֹ טָרְפוֹ אָרִי - הָרִי זֶה סֶפֶק
מִגְרָשָׁתָּה⁷⁰. הָרִי זֶה גִּטְךָ מֵעַכְשָׁיו אִם מָתִי מִחֲלִי זֶה,
וְעָמַד וְהָלַךְ בַּשּׁוּק⁷¹ וְחָלָה וּמָת - אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם
מִחֲמַת הַחֲלִי הִרְאֵשׁוֹן מָת - הָרִי זֶה גִּט⁷², וְאִם לֹא
- אֵינוֹ גִּט. וְאִם נָתַק⁷³ מִחֲלִי לְחֲלִי וְלֹא עָמַד⁷⁴ בַּשּׁוּק
- הָרִי זֶה גִּט, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֲמִיד⁷⁵.

(70) שמא הכוונה באמרו: "אם לא יעמוד מחולי זה" - אם לא יעמוד מתוך חולי זה, והרי לא עמד ממנו ומגורשת. ושמא הכוונה "מחולי זה" - מחמת חולי זה, והרי לא מת מחמתו. ולפיכך מגורשת מספק וחולצת ולא מתייבמת (גיטין שם, וראה ב'שירי קרבן' ל'ירושלמי' שם, וכן בהגהות 'מחנה אפרים'). (71) אפילו שלא על משענת. וראה בפ"ח מהל' זכיה הכ"ו. (72) גיטין עב, א. שבוודאי לא נתרפא לגמרי כשעמד מחליו, שהרי מת מאותו חולי.

(47) מהיום. (48) שם עז, ב. וכלשון השניה המקילה בזה. הואיל וכל החשש הזה אינו אלא מדבריהם, כמבואר בבבאורנו לעיל הלכה ס - הלך אחרי המקיל. (49) בפועל, כמבואר בבבאורנו לעיל פ"ח ה"ב. ואז היא מגורשת למפרע ואינה זקוקה ליבום, אבל אם תרצה להנשא בתוך י"ב חודש - תצטרך לחלוץ מיבמה (גיטין, שם).

יב. פְּרִיא שֶׁהִתְנָה שִׁיהִיָּה זֶה גִּט אִם מָתִי⁵⁰, או חוֹלָה
שֶׁהִתְנָה שִׁיהִיָּה זֶה גִּט אִם מָתִי מִחֲלִי זֶה - לֹא אָמַר
כְּלוּם. שְׁמִשְׁמַעוֹת 'אִם מָתִי' - לְאַחֵר מִיָּתָהּ⁵¹,
וּמִשְׁמַעוֹ מַעֲתָהּ⁵². לְפִיכָךְ, אִם אָמַר 'אִם מָתִי' - הָרִי
זֶה פְּאֹמֶר 'לְאַחֵר מוֹתִי', וְאִין גִּט לְאַחֵר מִיָּתָהּ⁵³.

(50) ולא תצטרך ליפול לפני יבם. (51) שהגט יחול אז. (52) אם יתקיים תנאי זה שאמות, יחול הגט למפרע. (53) וזקוקה היא ליבום. וכל זכויות האלמנה בנכסי בעלה נוהגות בה (שם עב). ודעת הראב"ד שהלכה כרבי יוסי האומר (בבא-בבא קלז:). "זמנו של שטר מוכיח עליו". ומאחר שבגט כתוב תאריך יום נתינתו, הרי זה כאילו אמר זה גיטך מהיום אם מתי, שהיא מגורשת כשימות, כמבואר בהלכה הבאה. וראה בפ"ב מהל' זכיה הט"ו.

יג. אָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִּטְךָ מֵעַכְשָׁיו אִם מָתִי, או
מֵהַיּוֹם אִם מָתִי - הָרִי זֶה גִּט, וְכִשְׁמִימֹת תִּהְיֶה
מִגְרָשָׁתָּה⁵⁴.

(54) למפרע (שם). וכתב רבינו-תם (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות') שיותר טוב שיאמר: "מעכשיו" משיאמר "מהיום", שאם אמר "מהיום" ומת באותו יום - יש להסתפק, שמא מסוף היום התכוין וכבר מת ואין גט לאחר מיתה. ולדעת הרמב"ן אפילו אמר "מהיום" ומת בסוף היום - הרי זה מגורשת.

יד. אָמַר: הָרִי זֶה גִּטְךָ מֵעַכְשָׁיו אוֹ מֵהַיּוֹם לְאַחֵר
מִיָּתָתִי⁵⁵, וּמָת - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁתָּה; שְׁמָא אַחֵר
שְׁאֵמַר מֵעַכְשָׁיו חֹזֵר בּוֹ מִלְשׁוֹן מֵעַכְשָׁיו וְסִמְכָה
דַּעְתּוֹ עַל לְאַחֵר מִיָּתָהּ, וְאִין גִּט לְאַחֵר מִיָּתָהּ⁵⁶.

(55) כלומר: אמר "הרי זה גיטך מעכשיו לאחר מיתתי" או אמר "הרי זה גיטך מהיום לאחר מיתתי". (56) ולפיכך חולצת (שמא אינו גט), ולא מתייבמת, שמא היא מגורשת וגורשת אחיו אסורה ליבם (שם). ומובן שאינה ניזונת מנכסי בעלה המת "שאין מוציאים מיד היורש מספק", כמבואר לעיל פ"ח מהל' אישות הכ"ה.

טו. הָרִי זֶה גִּטְךָ לְכִשְׁתָּצָא חֲמָה מִנְּרִתִּיקָה, וּמָת
בְּלִילָה - אֵינוֹ גִּט⁵⁷. עַל מִנְתַּ שֶׁתִּזְרַח חֲמָה, וּמָת
בְּלִילָה - הָרִי זֶה מִגְרָשָׁתָּה⁵⁸, וְכִשְׁתִּזְרַח חֲמָה יִתְקַיֵּם
הַתְּנָא⁵⁹. הִתְנָה עָלֶיהָ שְׁאֵם זִרְחָהּ⁶⁰ חֲמָה יִהְיֶה גִט
וְאִם לֹא זִרְחָהּ לֹא יִהְיֶה גִט, וּמָת בְּלִילָה - אֵינוֹ גִּט;
שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָא עַד שְׁמָת⁶¹, וְאִין גִּט לְאַחֵר
מִיָּתָהּ⁶².

(57) שלא נתכוין זה לגרשה אלא לכשתצא חמה מנרתקה (=

14 וְשָׁלַח תַּפֵּל לִפְנֵי יָכֶם, וְנָתַן הַגֵּט לְיָדוֹ⁹⁰, וּמֵת הַפֶּעַל
15 קִדְּם שְׂגִיעֵה הַגֵּט לְיָדָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֻרָשָׁת. שָׂרָב
16 הַנָּשִׁים זְכוּת הוּא לָהֶן שְׁלֹא יִפְּלוּ לִפְנֵי יָכֶם, וּלְפִיכָךְ
17 תִּהְיֶה סֶפֶק מְגֻרָשָׁת אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ,
18 הוֹאִיל וְזָכָה לָהּ בּוֹ אַחֲרָיו⁹¹.

90 עשאו שליח לקבלה, שתתגרש בגט זה מעכשיו.
91 כי זכין לאדם שלא בפניו, והרי זה כאילו קיבלתו ע"י שליח זה. אבל הואיל ולפעמים היא אוהבת את יבמה (גיסה), נמצא שגט זה הוא לחובתה ואין חבין לאדם שלא בפניו ואינה מגורשת, ולפיכך הרי זה ספק מגורשת וחולצת ואינה מתייבמת (יבמות קיח:).

92 כב. אָמַר לְעֵדִים: לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֳדָשׁ כָּתְבוּ גֵט⁹²
93 לְאַשְׁתִּי, אוּ שְׁאֲמַר לָהֶם: כָּתְבוּ וּתְנוּ גֵט לְאַשְׁתִּי לְאַחַר
94 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֳדָשׁ - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין⁹³ וְנוֹתְנִין לָהּ⁹⁴
95 אַחֲרֵי הַזְּמַן שֶׁקִּבְּעַ. וְאִם כָּתְבוּהוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אִף עַל
96 פִּי שֶׁנִּתְּנוּהוּ לָהּ לְאַחַר זְמַן שְׁאֲמַר - אֵינוֹ גֵּט⁹⁵.
97 כָּתְבוּהוּ אַחֲרֵי זְמַן שְׁאֲמַר, וּמֵת קִדְּם שִׁנְתָּהּ לָהּ - אֵינוֹ
98 גֵּט⁹⁶. וְאִם לֹא נִדְּעָ אִם מֵיָמָה קִדְּמָה לְנִתְּנוֹת הַגֵּט אוּ
99 נִתְּנוֹת הַגֵּט קִדְּמָה לְמֵיָמָה - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֻרָשָׁת⁹⁷.

92 בכת"י התימנים: כתבו גט ותנו לאשתי. 93 ואין אומרים שכוונתו שיכתבו בתוך י"ב חודש ויתנו לה לאחר מכאן. 94 ובכת"י התימנים: כותבים אחר הזמן שקבע ונותנים לה. 95 גיטין עו, ב. שלא נעשו שלוחיו לכתבו לפני זמנו. 96 שם. שהשליח בא מכוח הבעל, וכשמת הבעל בטלה שליחותו (שם כט:). 97 שם עו, ב. ואין אומרים נעמידנו בחזקת חי בשעת נתינה, שכיון שעכשיו מת הורעה חזקתו, ומסופקים אנו שמא לפני הנתינה מת (ר"ן שם).

98 כג. אָמַר לָהֶן: כָּתְבוּ וּתְנוּ לְאַשְׁתִּי גֵט אַחֲרֵי הַשְּׁבוּעִ⁹⁸
99 - אֵין כּוֹתְבִין אֶלָּא עַד שְׁנֵה אַחֲרֵי הַשְּׁבוּעִ⁹⁹. אָמַר
100 לָהֶן: לְאַחֲרֵי שְׁנֵה - אֵין כּוֹתְבִין [אֶלָּא] עַד לְאַחֲרֵי
101 חֳדָשׁ מִשְׁנֵה שְׁנֵה¹⁰⁰. אָמַר לָהֶן: לְאַחֲרֵי הַחֳדָשׁ -
102 (אֵין) כּוֹתְבִין עַד לְאַחֲרֵי הַשְּׁבֻעָת מִחֳדָשׁ שְׁנֵי. אָמַר:
103 לְאַחֲרֵי שְׁבֻעָת - (אֵין) כּוֹתְבִין לְאַחֲרֵי הַשְּׁבֻעָת עַד סוֹף יוֹם
104 שְׁלִישִׁי¹⁰¹. אָמַר לָהֶן: כָּתְבוּ וּתְנוּ לָהּ קִדְּם הַשְּׁבֻעָת -
105 כּוֹתְבִין מִיּוֹם רְבִיעִי וְעַד סוֹף יוֹם שְׁשִׁי וְנוֹתְנִין לָהּ¹⁰².

98 = 99 אחר שמיטה זו. 99 כל השנה השמינית כותבים, אבל אחרי שעוברת שנה זו אין כותבים, שכל 'אחר' פירושו: 'סמוך', ולא מופלג. 100 בדפוס רומי ר"מ: לאחר שנה, כותבים עד לאחר חודש משנה שניה. 101 בדפוס הנ"ל: לאחר החודש, כותבים עד לאחר השבת מחודש שני. אמר לאחר שבת, כותבים לאחר השבת עד סוף יום שלישי. 102 גיטין עז, א. שהימים: א, ב, ג, נקראים על שם השבת שעברה, אבל רביעי חמישי וששי נקראים על שם שבת הבאה (רש"י שם).

103 כד. הָרִי שְׁאֲחֲרֵי אַחֲרֵי הַזְּמַן שְׁאֲמַר וְאַחֲרֵי כֹף כָּתְבוּ
104 וְנָתְנוּ לָהּ, כְּגוֹן שְׁאֲמַר לָהֶן לְאַחֲרֵי הַחֳדָשׁ וּכְתְבוּ

73 נעתק. 74 "ולא הלך על משענתו בשוק" (מלשון רבינו שם הכ"ה). 75 הואיל ולא הלך בין חולי לחולי - ודאי יש בו מחולי הראשון (שם עב: וברש"י שם).

1 יט. וּבְכָל אֵלּוּ הַתְּנָאִין, כָּל הַיָּמִים שֶׁמִּתְּנִית הַגֵּט עַד
2 שְׁנֵימֹת וְיִתְקַנֵּם הַתְּנָאִי הָרִי הִיא מְגֻרָשָׁת⁷⁶ לְכָל
3 דְּבָר⁷⁷. וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֹא תִתְיַחַד עִמּוֹ⁷⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁹.

76 כדעת החכמים בתוספתא גיטין פ"ה ה"ד, וכגירסת הרי"ף שם ש"מגורשת לכל דבר". אבל בש"ס שלנו (גיטין עד.) הגירסה: "וחכמים אומרים, מגורשת ואינה מגורשת". 77 שאינו זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה (אם הוא כהן). 78 "שאם נתייחד עמה בפני שני עדים . . . הרי זה ספק מגורשת, שמא בעלה ובטל הגט". 79 (לעיל פ"ח ה"ב. וראה לקמן פ"י ה"ח).

4 כ. חוּלָה שֶׁרָצָה לְגַרֵּשׁ אֶשְׁתּוֹ עַל תְּנָאִי שְׁנֵימֹת, כְּדִי
5 שְׁלֹא תַפֵּל לִפְנֵי יָכֶם, וְאִם עָמַד לֹא תִהְיֶה מְגֻרָשָׁת⁸⁰,
6 וְלֹא רָצָה לְגַרֵּשׁהּ מִעַכְשָׁיו⁸¹ כְּדִי שְׁלֹא תִטְרָף⁸² דַּעְתּוֹ
7 - כֹּף הוּא כּוֹתֵב בְּגֵט אַחֲרֵי שְׁכּוֹתֵב הַתְּרָף⁸³, אוּ אִמְר
8 לָהּ כְּשֶׁנּוֹתָן הַגֵּט: אִם לֹא מָתִי - לֹא יִהְיֶה גֵט, וְאִם
9 מָתִי - יִהְיֶה גֵט, וְאִם לֹא מָתִי - לֹא יִהְיֶה גֵט. כְּדִי
10 שִׁיחֶיהָ⁸⁴ תְּנָאִי כְּפּוֹלָה⁸⁵, וְהֵן קוֹדֵם לְלֹא⁸⁶, וְלֹא יִפְתַּח
11 פִּי תִחְלָה לְפָרְעָנוֹת⁸⁷. וְאִם מָת - תִּהְיֶה מְגֻרָשָׁת
12 כְּשִׁימֹת⁸⁸. וְהוּא, שְׂגִיעֵה הַגֵּט לְיָדָהּ קִדְּם מֵיָמָה⁸⁹.

80 ועל כרחו מוכרח להתנות, שאם יגרש סתם, לא יוכל לחזור בו אפילו כשיעמוד מחליו, כמבואר לעיל הלכה טז. 81 לומר: הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי, כמבואר לעיל הלכה יג. 82 תתבלבל, תחלש עליו דעתו בחשבו שהיא כבר מגורשת ממנו, ואם הוא כהן לא יוכל להחזירה. 83 כי לפני התורף אין כותבים שום תנאי, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ד. 84 בכת"י תימן: שיהיה. 85 שאם לא יכפול, מגורשת היא אפילו כשלא יתקיים תנאו. 86 כתנאי בני גד ובני ראובן, וכמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ר"י. 87 לפיכך הוא מקדים לומר: אם לא מתי, כדי שלא יפתח פיו לשטן (ברכות יט.), ועיקר התנאי הוא פותח ב"הן קודם ללאו" (גיטין עה:). 88 שגיטו ומיתתו באים כאחד, השווה לעיל פ"ו, ה"ח. שכל שהתנאי אינו בדבר אחר אלא במיתה עצמה, אין זה גט לאחר מיתה, אלא בעת המיתה נתקיים התנאי ושניהם באים כאחד. ואין זה דומה לדין "זה גיטך אם מתי", הרי זה כאומר לאחר מותי, ואין גט לאחר מיתה" (לעיל ה"ב) כי שם לא כפל את תנאו ולא התכוין בכלל להתנות, אלא רצה שהגט יחול לאחר מיתה. כי כל האומר: "לאחר זמן קבוע", אינו תנאי (ראה לעיל ה"א), אבל כאן כשכפל את תנאו - לא התכוין לומר שהגט יחול לאחר מיתה, אלא תלה גיטו במיתתו, וכשימות נתקיים תנאו, וגישו ומיתתו חלים כאחד (לחם-משנה). 89 כי אינה מגורשת אלא בשעת מיתתו, ואם עד אז לא קיבלה גיטה - במה תתגרש? ואם קיבלה גיטה לאחר מותו - מה מועיל לה? ראה לעיל ה"ה.

13 כא. פַּעַל שְׁאֲמַר לְאַחֲד: זָכָה בְּגֵט זֶה לְאַשְׁתִּי כְּדִי

1 וְנָתַנּוּ לָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁבוּת מִחֻדָּשׁ שְׁנִי¹⁰³ - הָרִי
2 זֶה פְּסוּל¹⁰⁴.

(103) כלומר, בשבת שניה של חודש שני (כסף-משנה).
(104) מדבריהם. ואם נשאת לא תצא, שמצד הדין, כל שהוא
אחר הזמן שאמר, אפילו מופלג נקרא 'לאחר', אלא
שהחכמים תיקנו לכתוב בזמן שהוא 'אחר' ממש סמוך לו,
ואין כאן אלא פסול מדרבנן (כסף-משנה).

3 כה. נְתִיחַד עֲמָה אַחַר שְׁאָמַר לָהּ לְכָתֵב וְלַחְתֹּם
4 וְלָתֵן לָהּ - הָרִי אֵלֶי לֹא יִכְתְּבוּ. וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים:
5 אִם הִגֵּט שְׁנֵתָן לָהּ לִידֶה, כְּשֶׁנְּתִיחַד עֲמָה נִפְסַל¹⁰⁵
6 הִגֵּט שְׁמָא בְּעַל¹⁰⁶, קָל וְחֹמֶר לָזֶה שְׁלֹא נִכְתְּבוּ¹⁰⁷. וְאִם
7 פְּתָבוּ וְנָתַנּוּ לָהּ אַחֲרָי שְׁנֵתִיחַד עֲמָה - אֵינּוּ גִט¹⁰⁸.

(105) בדפוס ר"מ, וכן בכת"י התימנים: נפסד.
(106) וקידשה בביאה, כמבואר לקמן פ"י הי"ח.
(107) שבוודאי יש לחוש שמא פייסה, וביטל הגט לפני
כתיבתו. (108) ובטל לגמרי מן התורה, כי כל שנתייחד
עמה אחרי אמירתו - ודאי חזר בו וביטל שליחותם לגמרי.
ואין זה דומה לגט ישן, שאם נתגרשה בו תינשא (ראה לעיל
פ"ג ה"ה) - כי שם עשה בעצמו מעשה הנתינה אחרי
שנתייחד, נמצא שחזיק הגט, אבל כאן לא עשה שום מעשה
לחזוק הגט אחרי שנתייחד, ודאי ביטל שליחותם ואין
במעשיהם כלום (מגיד-משנה).

8 כו. אָמַר לַעֲשֹׂרָה: פְּתָבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - אֶחָד פּוֹתֵב עַל
9 יָדִי פָלֶם¹⁰⁹; פְּלָכֶם פְּתָבוּ - פּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶם
10 בְּמַעֲמַד¹¹⁰ פָּלֶם. הוֹלִיכוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי - מוֹלִיכוֹ
11 אֶחָד מֵהֶן עַל יָדֵי פָלֶם; פְּלָכֶם הוֹלִיכוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי
12 - מוֹלִיכוֹ אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד פָּלֶם¹¹¹.

(109) בעבור כולם. (110) בנוכחות. (111) שהרי הקפיד
והתנה על כולם שיוליכוהו כדי לביישה (גיטין סז: וראה
ברש"י שם יח:).

13 כז. אָמַר לַעֲשֹׂרָה: פְּתָבוּ גִט וְחַתְמוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי -
14 אֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵב, וּשְׁנַיִם מֵהֶן חוֹתְמִין¹¹², וְאֶחָד מֵהֶן
15 נּוֹתֵנוּ לָהּ. וְאֶפְלוּ הִיָּה הַפּוֹתֵב אֶחָד מִשְׁנֵי הָעֲדִים
16 שְׁחַתְמוּ בוֹ¹¹³, וְהוּא הַשְּׁלִיחַ שְׁנָתְנוּ לָהּ - הָרִי זֶה
17 פֶּשֶׁר. אָמַר לָהּ: פְּלָכֶם חַתְמוּ - פָּלֶם חוֹתְמִין. וְאִם
18 מִנְּאֻן, בֵּין שְׁמִנָּה פָּלֶם בֵּין שְׁמִנָּה מְקַצֵּת, וְאָמַר
19 לָהּ: חַתְמוּ - הָרִי זֶה פְּאוּמָר לָהּ: פְּלָכֶם חַתְמוּ¹¹⁴.
20 וּשְׁנַיִם שְׁחוֹתְמִין פּוֹתְחִלָה הֵן מִשּׁוּם עֲדִים, וְהַשָּׂאָר
21 מִשּׁוּם תְּנָא¹¹⁵. לְפִיכָּךְ, אִם הָיָה הַשָּׂאָר פְּסוּלִין¹¹⁶, אוֹ
22 חַתְמוּ זֶה הַיּוֹם וְזֶה לְמַחֲרָ¹¹⁷, אֶפְלוּ לִיָּמִים הֶרְבֵּה -
23 הָרִי זֶה גִט פֶּשֶׁר¹¹⁸. מֵת אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם חֲתִימָה -
24 הָרִי זֶה גִט בְּטָל¹¹⁹. הִיָּה אֶחָד מִשְׁנֵי הָרְאשׁוֹנִים
25 פְּסוּל - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל¹²⁰, שְׁמָא יֵאמְרוּ עַד פְּסוּל
26 פֶּשֶׁר בְּעֲדוֹת שָׂאָר שְׁטָרוֹת בְּעַת שִׁיחִיּוֹ הָעֲדִים
27 רַבִּים¹²¹. וְלֹא הַכְּשִׁירוּהוּ¹²² בְּגִט שְׁעָדִיו רַבִּים אֶלָּא
28 מִפְּנֵי שְׁעָדִי מְסִירָה הֵן הָעֶקֶר¹²³.

(112) שם סו, ב. (113) שם פח, א. "חתם סופר ועד כשר".
ואין חוששים שמא לא צויה הבעל שיחתום הסופר, אלא
אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב, ולפלוני ופלוני
ויחתמו, וחששו השליחים שמא יתבייש הסופר, שאין
מקבילים אותו בעד, והחתימוהו בלא דעת הבעל, נמצא
סופר זה חתם שלא כדין, שכבר פסק רבינו לעיל פ"ב ה"ו,
שהבעל עצמו צריך לומר לסופר כתוב ולעדים חתומו, ואם
אמר ע"י אחרים - הרי זה גט פסול, וכן אמרו בגיטין סז,
א: "לא תיעשה כן בישראל" וממילא אין כל חשש. ולא
נחזיקו רבינו להכשיר לכתחילה לסופר לחתום, אלא אם
חתם הסופר - כשר הגט בדיעבד, וינתן לה (כסף-משנה).
(114) וכל אלה המנויים חותמים (גיטין סז:). (115) שם יח,
ב. כאילו הטיל תנאי בגט זה - כדי לביישה - שלא יהיה
גט כשר עד שיחתמו כולם. (116) קרובים זה לזה, או
פסולים לעדות (ראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו).
(117) שנים הראשונים חתמו ביום כתיבתו כדין (ראה לעיל
פ"א הכ"ה) והיתר חתמו זה היום וזה למחר, ולפני נתינתו
לאשה חתמו כולם. (118) שם. כי לא חתמו בתורת עדים
אלא לקיים תנאו, ואילו היו השאר משום עדים היה הגט
פסול, משום 'מוקדם' (לעיל פ"א הכ"ה). וכן אם נמצא אחד
מהם פסול, נפסל הגט (ראה למעלה פ"א הי"ו) כדין כל
עדות שאם בטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר במס'
מכות ו, א. (119) שם סו, ב. שהרי לא נתקיים תנאו.
(120) מדבריהם. (121) וזימן את כולם לחתום כעדים, שאז
אם בטלה מקצת העדות - בטלה כולה, כמבואר בפ"ה מהל'
עדות ה"ו. ודווקא כשעד אחד מהשנים הראשונים נמצא
פסול - אז הגט פסול, שלא יבוא להכשיר גם בשאר
שטרות שהעדים הראשונים נראים כעיקר החתימה, אבל אם
אחד משאר העדים נמצא פסול - הגט כשר, כי יאמרו
השנים הראשונים הם עיקר, והשאר למילוי בלבד, ולא
יבוא להחליף בשטרות (כסף-משנה הל' עדות, שם).
(122) מן התורה, שהרי אין הגט בטל, אלא פסול מדבריהם,
ולמה לא יהיה בטל ממש כבשאר שטרות (לחם-משנה).
(123) בגט, שאע"פ שחתומים בו עדים, נותנו בפני שנים
שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ו), ולפיכך
אין לחוש אם אחד מן העדים הראשונים החתומים בגט
נמצא פסול, והגט כשר מן התורה, ואילו בשאר שטרות אין
עדי המסירה עיקר, כי אם יש בהם עדי חתימה אין עוד
צורך בעדי מסירה, ולפיכך אם נמצא אחד מעדי חתימתם
פסול - בטל הוא מן התורה. השווה פ"א מהל' מלוה ולוה
ה"ב, ופ"ה מהל' עדות ה"ו (מגיד-משנה).

29 כח. תִּקְנּוּ חֲכָמִים, שְׁהָאוּמַר לְרַבִּים¹²⁴ לְכָתֵב גִּט אוֹ
30 לְחַתֵּם אוֹ לְהוֹלִיף גִּט לְאִשְׁתּוֹ: אִם לְכַתִּיבָהּ - אוֹמַר
31 לָהּ: כָּל אֶחָד מֵכֶם יִכְתֹּב גִּט לְאִשְׁתִּי, וְכֵן לְהוֹלִכָה:
32 כָּל אֶחָד מֵכֶם יוֹלִיף, וְאִם לְחַתִּימָה - יֵאמַר לָהּ: כָּל
33 שְׁנַיִם מֵכֶם יַחְתְּמוּ בְּגִט זֶה¹²⁵ וְיִתְּנוּ לְאִשְׁתִּי.

(124) במעמד רבים. (125) שאם לא ידיגיש כן, שמא יטעו
לחשוב שלכולם התכוין, והואיל ולא חתמו כולם - נמצא
גט בטל (גיטין סז:). אף-על-פי שלפי הדין, כל שלא אמר

19 ל.ב. אָמַר לְסוֹפֵר: כָּתַב לִי גֵט לְאִשְׁתִּי, כָּתְבוּ וְנָתַנּוּ
20 לְבַעַל בְּלֹא עֵדִים¹³⁵, וְנָטְלוּ הַבַּעַל וְנָתַנּוּ לְשָׁלִיחַ¹³⁶
21 וְאָמַר לוֹ: תָּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּפָנֵי עֵדִים¹³⁷, וְהָלַךְ
22 הַשָּׁלִיחַ וְנָתַנּוּ לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים - הֲרִי זֹו סֶפֶק מְגֻרָשָׁת.
23 שְׂאִין הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן לְהַתִּיר הָעֵרֶוּה אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
24 עַד אֶחָד אֲלֵא מִפְּנֵי כְּתַב הָעֵדִים שֶׁחֲתָמוּ עַל הַגֵּט,
25 שֶׁהָן כְּמִי שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתָן¹³⁸ בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה
26 שָׁם מְעֲרַעֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹³⁹ שָׁם¹⁴⁰. וְאִם הָיָה שָׁם
27 שְׂנֵי עֵדִים שֶׁיַּעֲדִירוּ שֶׁגֵּט זֶה הַבַּעַל נָתַנּוּ לְשָׁלִיחַ
28 לְגִרָשָׁה בּוֹ - הֲרִי זֹו מְגֻרָשָׁת¹⁴¹.

(135) עדי חתימה. (136) בינו לבינו, שהרי שליח הולכה
אינו צריך עדים. כמבואר לעיל פ"ו ה"ד. (137) עדי
מסירה. ואע"פ שאין עד חתום עליו הרי זה כשר, "שעיקר
הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ח). (138) גיטין ג,
א. (139) לעיל פ"ו ה"כ"ד. והואיל ואין עדים חתומים על
גט זה, הרי היא ספק מגורשת, שמא גט זה מזויף הוא ולא
נתנו הבעל לשליח לגרשה. (140) בדפוס רומי וקושטא,
חסירה תיבה זו. (141) כיון שיש עדים על מינוי השליחות,
הרי השליח כבעל עצמו, והיא מגורשת בעדי מסירה אע"פ
שאין עדי חתימה בגט (כנ"ל פ"א ה"ח).

29 ל.ג. הָאֹמֵר לְשָׁלִיחַ: תָּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם
30 פְּלוֹנִי, וְנָתַנּוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר - אֵינוֹ גֵּט¹⁴². הֲרִי הִיא
31 בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנָתַנּוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר - כְּשֶׁר, מִפְּנֵי
32 שֶׁמֶרְאָה מְקוֹם הוּא לֹא¹⁴³. אָמַר: אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא
33 בְּבֵית, וְנָתַנּוּ לָהּ בַּעֲלֶיהָ; אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא בְּיָמִין,
34 וְנָתַנּוּ לָהּ בְּשִׁמְאֵל¹⁴⁴; תִּתְּנֶהוּ לָהּ בְּיָוִם פְּלוֹנִי, וְנָתַנּוּ
35 לָהּ בְּתוֹךְ הַיָּמִין - אֵינוֹ גֵּט¹⁴⁵. אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא
36 בְּיָוִם פְּלוֹנִי, וְנָתַנּוּ לָהּ מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאַחֲרָיו - אֵינוֹ
37 גֵּט, שֶׁהָרִי הַקָּפִיד עַל עֲצֻמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
38 בְּדִקָּה¹⁴⁶.

(142) כיון שציין לו מקום פלוני, בוודאי מקפיד הוא, ואין
רצונו שילעיוזו עליו במקום ההוא. (143) שם תמצאה,
אבל אינו מקפיד לגרשה במקום זה דוקא ולא במקום אחר
(גיטין סה.). (144) שם כט, א. שלא עשאו שליח אלא
כשימלא פקודתו בדיוק. (145) "שאיין אדם מקדים
פורענות לנפשו" (שם יח.), לכן אין לשליח רשות לגרשה
בתוך הזמן, אבל לאחר מכאן - רשאי (תשובות הגאונים)
שערי צדק סי' יח, ומשנה-למלך בשם גדולי האחרונים).
(146) מקור הדברים האלו בתוספתא (מגיד-משנה, ושו"ת
מבי"ט ח"א סי' קצא, ואינה בתוספתא שלפנינו - תשלום
תוספתא להגר"ש ליברמן עמוד 53).

39 ל.ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְשָׁלִיחָהּ: הַתְּקַבֵּל לִי גֵטִי¹⁴⁷
40 בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְקִבְּלוּ לָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר - אֵינוֹ גֵּט¹⁴⁸.
41 הִבֵּא לִי גֵטִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִבֵּאוּ לָהּ בְּמָקוֹם
42 אֲחֵר¹⁴⁹ - כְּשֶׁר¹⁵⁰.

(147) מפורש לעיל פ"ו ה"א. "התקבל" - כמו קבל, ולשון
משנה היא. גיטין פ"ו מ"א; נדרים פ"ח מ"ז; ושבעות פ"ז

"כולכם" - אחד כותב ושנים חותמים ואחד מוליך (כדלעיל
הכ"ז).

1 כ.ט. וְלָמָּה אָמְרוּ חֻכְמִים¹²⁶: עֲדֵי הַגֵּט אֵין חוֹתְמִין
2 אֲלֵא זֶה בְּפָנֵי זֶה? גִּזְרָה שְׁמָא יֹאמְרוּ לְרִבִּים: בְּלָכֶם
3 חֲתָמוּ. אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שְׂלֵא בְּפָנֵי זֶה - שְׁמָא
4 יַעֲדִירוּ שְׁנֵים, וְתַטֵּל הַגֵּט בִּידָהּ, וְתַחֲשֹׁב שֶׁכָּבֹר הָעֵדִיר
5 בּוֹ, וְעַדִּין לֹא נִתְקַם הַתְּנָא¹²⁷.

(126) גיטין י, ב. וראה לעיל פ"א ה"כ"ד. (127) כי הוא
הקפיד על חתימת כולם ונמצא הגט בטל, ולפיכך גזרו
אפילו כשלא אמר: "כולכם" שיהא הגט פסול, כמבואר
לעיל (שם).

6 ל. אָמַר לְשָׁלִיחָהּ: שְׁנֵים מִמֶּם יִכְתְּבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי
7 וְיַחֲתָמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ, וְהִי בָּהֶן אֵב וּבְנוֹ - בֵּין שְׁחָתָם
8 הֵבֵן עִם הָאֶחָד בֵּין שְׁחָתָם הָאֵב עִם הָאֶחָד¹²⁸, הֲרִי
9 זֶה גֵט כְּשֶׁר; שֶׁהָאֵדָם עוֹשֶׂה הֵבֵן שְׁלִיחַ בְּמָקוֹם
10 הָאֵב¹²⁹.

(128) בדפוס רומי (ר"מ): האחר. (129) גיטין סו, א.

11 ל.א. אָמַר לְשְׁנֵים: כָּתְבוּ וְחֲתָמוּ וְתָנוּ לְפָלוֹנִי שְׁיֹולֶיךָ
12 לְאִשְׁתִּי, אוֹ תָנוּ לְשָׁלִיחַ שְׁיֹולֶיךָ לָהּ - אֶחָד מֵהֶן
13 כּוֹתֵב, וּשְׁנֵיהֶם חוֹתְמִין¹³⁰ וְנוֹתְנִין לְשָׁלִיחַ. וְאִם
14 הוֹלִיכֵהוּ הֵן בַּעֲצֻמָּן וְנָתַנּוּ לָהּ - אֵינוֹ גֵט, שְׂלֵא עָשָׂה
15 אוֹתָן שְׁלֹוחִין לְגִרּוּשִׁין¹³¹. מִיַּצֵּד יַעֲשֹׂו? יִטְלוּ אוֹתוֹ
16 מִמֶּנָּה וְיִתְּנֶהוּ לְשָׁלִיחַ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנֵהוּ לָהּ בְּפָנֶיהָ אוֹ
17 בְּפָנֵי אֲחֵרִים¹³². וְרִבּוֹתֵיהֶן¹³³ הוֹרוּ בְּגֵט זֶה דְּכָר שְׂאִינוֹ
18 נִרְאָה, מִפְּנֵי שֶׁבּוֹשׁ שֶׁהָיָה בְּנִסְחָאוֹת שְׁלָהֶן¹³⁴.

(130) ראה לעיל הלכה כז. (131) גיטין כט, ב. וראה לעיל
פ"ב ה"ט, ולקמן הלכה לט. (132) השווה לעיל פ"ז, ה"ז;
פ"ח, ה"ז. (133) הכוונה לרי"ף גיטין פ"ו (דף סג:),
שלדבריו הרי זו ספק מגורשת, וכן כתב ה'מאירי' (שם עמוד
281), בכוונת דברי רבינו. (134) בנוסח התלמוד שלפניהם,
בגיטין שם. הרי"ף (שם) מביא: "כתבו ותנו לשליח מהו.
סליקי סלקניהו או דילמא לטרחיהו חייש (= סילוק סלקם
או שמא לטרחתם חשש)", וכן הנוסחא לפנינו בגמרא.
ונראה מדבריו שפיר, שבעיא זו כדלהלן: אם סילקם מהיות
שלוחים להולכת הגט, ותפקידם אינו אלא למסרו לשליח,
או שמא התכוין לחסוך להם טרחה בהולכת הגט (ורש"י
שם פירש באופן אחר), אבל אם ירצו לטרוח ולהוליך לה
גיטה בעצמם, רשאים הם. ומתוך שהבעיה עלתה שם
ב'תיקו', אם הם בעצמם הולכיכוהו ונתנוהו לידה - הרי זו
ספק מגורשת. אבל רבינו אינו גורס כגירסא הנ"ל, ומפרש
הבעיא באופן שאבד הגט בדרך, אחרי שנמסר לשליח, אם
מותר להם לכתוב גט שני ולמסרו לשליח לגרש, או אולי
כבר עשו שליחותם ואינם רשאים לכתוב גט שני (וכפירש"י
שם גם לפי נוסחת הרי"ף), ורק בזה נשארה הגמרא ב'תיקו'
והרי היא ספק מגורשת, אבל בדין שלפנינו אין כל ספק
שאינם יכולים להולכיכוהו בעצמם, ואם הולכיכוהו אינו גט
(מרכבת המשנה, וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובמגיד-משנה
שם).

18 לז. נתן הגט לשליח הגט ואמר לו: לא תתנהו לה אלא
19 אתה, ונתנו לאחר ונתנו לה - אינו גט¹⁵⁷. וכן אם
20 אמר לו: אל תתנהו לה אתה, תנהו לפלוני והוא
21 יתנהו לה, ונתנו לה השליח הראשון - אינו גט,
22 לפי שלא עשה שליח לגרושין¹⁵⁸.

(157) אפילו חלה השליח. הרי זה כאומר "אל תתנהו לה
אלא בימין, ונתנו לה בשמאל", כמבואר לעיל הל"ג.
(158) נלמד מדין הסמוך בהלכה הבאה.

23 לט. נתן לו הגט ואמר לו: הולך גט זה לאשתי,
24 אמר לו השליח: איני מפירה, אמר לו הפעל: תנהו
25 לפלוני, הוא מפירה - הרי זה שליח שלא נתן
26 לגרושין¹⁵⁹, ואינו נותן הגט אלא לפלוני שאמר
27 הפעל; ואותו הפלוני הוא שליח לגרושין, הוא
28 שמוליכו לה או משלחו ביד אחר אם חלה או
29 נאנס.

(159) שם כט, ב. ומכאן למד רבינו את הדין הנ"ל, שאם
אמר לו: "אל תתנהו לה אתה - תנהו לפלוני", שאין
הראשון יכול לגרשה, הואיל ומתחילה לא נתמנה לגרשה
אלא לשלחו ביד אחר, אין זה שליח לגירושין כלל, והוא
גרוע מהשליח שבהלכה שלפניו.

30 מ. נתן הגט לשליח ואמר לו: לא תתנהו לה עד
31 שלשים יום, וחלה או נאנס בתוך שלשים -
32 משלחו ביד אחר¹⁶⁰; שאף על פי שאינו עכשיו
33 שליח לגרושין, הואיל וילאחר שלשים יום יהיה
34 שליח גרושין, עושה שליח אחר בתוך שלשים
35 יום¹⁶¹.

(160) שהוא ימסרנו לה לאחר שלשים יום. (161) גיטין,
שם. "ויש מי שאומר, שלא ימסור מיד לשליח שני אלא
ימסור שליחותו לבית-דין, והם לא יעשו לשני שליח עד
אחר שלשים יום" (אהע"ז סי' קמא, סל"ז). כי יש לחוש,
שלא ידקדק בשליחותו ויתנו לה תוך שלשים יום, וכן
משמע בסוגיית הגמרא שם.

36 מא. במה דברים אמורים? בשלא היה בעלה
37 עמה במדינה¹⁶³, או שהיתה מתגרשת מן
38 הארוסין¹⁶⁴; אבל אם מתגרשת מן הנשואין ובעלה
39 עמה במדינה - חוששין לו שמא פיס¹⁶⁵, ואינו
40 עושה¹⁶⁶ שליח בתוך שלשים אלא אם כן אמר:
41 נאמנת עלי שלא פיסתי¹⁶⁷. אבל נותן¹⁶⁸ הגט לה
42 לאחר שלשים¹⁶⁹, וחוששין לה כמו שבארנו¹⁷⁰ עד
43 שיאמר: נאמנת עלי שלא פיסתי¹⁷¹.

(162) שעושה עכשיו שליח שני לגרשה אחר שלשים יום.
(163) שאין חוששין שמא בא ופיס, שאין דרך בני אדם
לבוא בצנעא, למעלה הלכה יא (מגיד-משנה). (164) שאין
לבו גס בה (למעלה הלכה י). (165) ראה למעלה הלכה
ט. (166) השליח הראשון אינו עושה שליח שני.

מ"א. (148) גיטין סה, א. הואיל והיא מתגרשת בקבלת
השליח - בוודאי מקדחת היא שלא ילעזו עליה במקום
ההוא. (149) בבכ"י התימנים: "למקום פלוני - למקום
אחר". ולשון המשנה (גיטין שם) "ממקום פלוני - ממקום
אחר". (150) שהרי אינה מתגרשת עד שיבוא הגט לידה
(ראה לעיל פ"ו ה"ד-ה). ומכיון שקיבלתו הרי לא הקפידה,
וגם מתחילה בוודאי לא נתכוונה אלא להראות לו מקום,
איפה ימצאנה (ר"ן שם).

1 לה. האומר לשלוחו: הולך גט זה לאשתי¹⁵¹, בין
2 שאמר לו 'הולך' בין שאמר לו 'את הולך', וחלה
3 או נאנס - משלחו ביד אחר¹⁵². ואם אמר לו: טל
4 ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה - הרי זה לא
5 ישלחנו ביד אחר¹⁵³. ואם שלחו ביד אחר, ויצאת
6 האשה לקראת השליח ונתנה החפץ תחלה ואחר כך
7 נתן לה הגט - הרי זו מגרשת¹⁵⁴.

(151) בארץ ישראל, שאין השליח צריך לומר בפני נכתב
ובפני נחתם (גיטין כט. במשנה וברש"י שם. וראה למעלה
פ"ו ה"ד). (152) כרבן שמעון בן גמליאל (גיטין שם, וכ"ה
למעלה בפ"ז שם). שכשחלה אין הבעל מקפיד שימסרנו
ע"י שליח אחר, אבל אם לא חלה אינו משלחו ביד אחר,
שיש אנשים המקפידים על זה (ר"ן גיטין, שם). (153) אף-
על-פי שחלה השליח, שאין רצונו של בעל שיהא פקדונו
ביד אחר (משנה, גיטין שם). (154) אע"פ שאין לשלחו
ביד אחר, מפני שמקפיד על החפץ שלא יבוא לידי אחר -
אין שליחות הגט מתבטלת ע"י זה, הואיל ועל הגט אינו
מקפיד כשחלה השליח, כנ"ל, והוא לא שינה מדעת הבעל
וקיבל החפץ תחילה ואחר-כך נתן הגט - כדרישתו (גיטין
שם).

8 לו. נתן לה הגט תחלה ואחר כך נתנה החפץ, אפלו
9 מיד שליח ראשון - אינו גט, שהרי עבר על דברי
10 הפעל בדבר שסתם בני אדם מקפידין עליו; שהרי
11 הפעל אמר לו: טל החפץ תחלה ותן לה הגט¹⁵⁵,
12 והוא נתן ואחר כך נטל.

(155) שם כא, ב - כרבי יוחנן.

13 לז. אמר לו: תן לה הגט וטל ממנה חפץ פלוני -
14 הרי זה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה
15 פקדונו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר - הרי זה
16 גט, בין שנתנה החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא
17 בסוף¹⁵⁶.

(156) כשחלה השליח, כנ"ל. הואיל והבעל לא הקפיד על
לקיחת החפץ תחילה - גם השליח אינו צריך להקפיד.
ואף-על-פי שלענין החזרת מעות למלוה על ידי שליח, בין
שאמר לו תן המעות וקח השטר, בין שאמר לו קח השטר
ותן המעות, חייב לקחת השטר ואחר-כך לתת לו המעות
(פ"א מהל' שלוחין ה"ו) - שם חושש שמא יקח המעות ולא
יחזיר לו השטר, אבל כאן שאינה מתגרשת עד שתתן לו
החפץ, אין לו לחוש שמא לא תתן לו (מגיד-משנה).

הלכה ט, והגט יהיה פסול, לכתחילה לא תינשא בו, ואם נמצא ששליח זה אינו שליח לגירושין כלל, ואיך יעשה שליח שני בתוך שלשים יום. (167) ואז יכול הוא לעשות שליח שני בתוך שלשים יום (גיטין כט: וכפירוש 'מרכבת המשנה').

(167) שאם לא יאמר נאמנת עלי, יש לחוש שמא פייסנה, נמצא ששליח זה אינו שליח לגירושין כלל, ואיך יעשה שליח שני בתוך שלשים יום. (168) השליח הראשון בעצמו. (169) הואיל ולא שמענו שפייס. (170) לעיל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'ט' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום א' ג' מנחם-אב ה'תשפ"ב

הלכות גזילה ואבידה

פרק חמישי

(1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזול בין שהוא לוקח מהגזול, בין שהגזול מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

- 1 א. אסור לקנות דבר הגזול² מן הגזול³. ואסור
- 2 לסעוד על שניו⁴ כדי שיקנהו⁵. שפל העושה דברים
- 3 אלו⁶ וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה⁷, ועובר
- 4 על 'ולפני עור לא תתן מכשל'⁸.

(2) בבאקמא קיח: קיט. (3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. (4) אסור לעזור לגזול לשנות את הגזילה. (5) כדי שהגזול יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. (6) שקונה בעצמו מן הגזול, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. (7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. (8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לענייני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

- 5 ב. אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש⁹.
- 6 והוא, שידע בודאי¹⁰ שדבר זה הוא הגזילה עצמה.
- 7 פיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרפב
- 8 עליה או לחרש בה.

(9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. (10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזול הוא, השווה להלן הלכה ח.

- 9 ג. גזל בית או שדה¹¹ - אסור לעבר בתוכה¹² או
- 10 לזכרם בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני

- 11 הגשמים. ואם דר בתוכה¹³ - חייב להעלות שער
- 12 לבעלים, כדין הדר פחצר חברו שלא מדעתו¹⁴. גזל
- 13 דקלים ועשה מהן גשר¹⁵ - אסור לעבר עליו¹⁶. וכן
- 14 כל פיוצא בזה¹⁷.

(11) קרקע אינה גזולת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא-קמא קיז: (12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. (13) הגזול או אדם אחר. (14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא-קמא כא. (15) דוגמא בגמרא שם קיג: (16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. (17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזול לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

- 15 ד. מי שעבר¹⁸ ואכל הגזילה אחר יאוש - פטור
- 16 מלשלים¹⁹. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבעלים
- 17 לגבות מן האוכל - גובין, שעדין ברשותן היא²⁰;
- 18 ואם רצו, גובין מן הגזול²¹.

(18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. (19) משנה בבא-קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בנוי פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזול עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזול כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזול עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור-המתחיל גזל. (20) בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

שנתייאשו לפני שמכר הגזול ובין שנתייאשו אחר שמכר הגזול, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזול.
ח. אסור להנות מן הגזול⁴⁵. ואם היה מעוט של⁴⁶,
אף על פי שרוב ממונו גזול - מותר להנות ממנו, עד
שידע בודאי שדבר זה⁴⁷ גזול בידו.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזול, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזול. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קט. (47) שהוא מקבל מן הגזול. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזול (מגיד-משנה).

ט. בני אדם שחזקתן גזולין⁴⁸ וחזקת כל ממונן מן הגזול⁴⁹, מפני שמלאכתן מלאכת גזולין⁵⁰, כגון המוכסין⁵¹ והלסטים⁵² - אסור להנות מהן; שחזקת מלאכה זו שהוא גזול⁵³. ואין מצרפים דינרים מן התבה שלהן⁵⁴, שהכל בחזקת גזולה⁵⁵.

(48) שידועים כגזולים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. (50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נטלו מוכסים פסות⁵⁶ והחזירו לו אחרת⁵⁷, (נטלו תמורתו והחזירו לו תמורת אחר) - הרי אלו שלו; מפני שזו פמכירה היא⁵⁸, וחזקתה שנתנאשו הפעלים ממנה⁵⁹, ואינו יודע בודאי שזו גזולה⁶⁰. ואם היה ותיק⁶¹ ומתקמיר על עצמו⁶² - מחזירין לבעלים הראשונים⁶³.

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזול, שאם נתייאשו הבעלים

ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזולה לפניו אחר יאושו²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³: אם הניח קרקע - חיבין לשלם²⁴, אבל מן המטלטלין²⁵ - אינן חיבין לשלם; שדמי הגזולה²⁶ חוב הן על הגזול, ואין המטלטלין משתעבדין לבעל חוב²⁷.

(22) אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או הורש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי היורשים (ראה ברש"י שם יד: נמוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

ו. כבר תקנו הגאונים²⁸ לגבות בעל חוב מן המטלטלין²⁹ ואפלו במלוה על פה³⁰. לפיכך חיבין לשלם³¹ בין אכלו בין לא אכלו, בין נתנאשו בין לא נתנאשו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

(28) ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של יתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

ז. דין הלוקח מטלטלין³² מן הגזול פלוקח מן הגנב³³: אם גזול מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק³⁴; ואם אינו מפרסם³⁵ - עשו בו תקנת השוק³⁶, ונותן הנגזל דמים³⁷ שנתן³⁸ ולוקח גזלתו³⁹, וחוזר ותובע הגזול⁴⁰ בדמי הגזולה. ואם כבר נתנאשו הבעלים⁴¹ - קנה לוקח⁴² עצמה של גזולה⁴³ ואינו מחזירה⁴⁴.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזול. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזול. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנועד אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזול. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזול. (41) בין

את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת הרי"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. (84) כי "דינא דמלכותא דינא". (85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. (86) בתנאי. (87) על המס. (88) את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה במקום שמונה.

יג. וכן מלך שפסע על אחד מעבדיו ושמשו מבני המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזל⁸⁹, ומתיר להנות בה⁹⁰, והלוקחה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו⁹¹; שזה דין המלכים בלם⁹², לקח כל ממון שמשיהם בשבועסין עליהם, והרי המלך הפקיע שעבודו⁹³, ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר⁹⁴, וכל הקונה אותה מן המלך - זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה שלא בדינין שחקק - הרי זה גזל⁹⁵; והלוקח ממנו - מוציאין הבעלים מידו⁹⁶.

(89) אף-על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. (90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזול, שאפילו נתיאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. (92) ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. (93) הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. (94) כנכסים ללא בעלים. (95) מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. (96) כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתיאשו הבעלים.

יד. כללו של דבר⁹⁷: כל דין שחקק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו⁹⁸ - אינו גזל; וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא בדת⁹⁹ הידועה לכל, אלא חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושטריו¹⁰⁰ שמזכרים השדות במס הקצוב על השדות¹⁰¹ - ממקברן ממקבר¹⁰²; אבל מס שעל כל איש ואיש¹⁰³ אינו גובה אלא מן האדם עצמו¹⁰⁴, ואם מקרו השדה במס שעל הראש - הרי זה אינו ממקבר¹⁰⁵, אלא אם כן היה דין המלך כן¹⁰⁶.

(97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. (98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות

"קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. במה דברים אמורים⁶⁴ שהמוכס בלסטים? בזמן שהמוכס עובד פוכבים⁶⁵, או מוכס העומד מאליו⁶⁶, או מוכס העומד מחמת המלך⁶⁷ ואין לו קצבה⁶⁸, אלא לוקח מה שירצה ומנחם מה שירצה; אבל מוכס שפסקו המלך⁶⁹, ואמר שיקח שליש⁷⁰ או רביע או דבר קצוב⁷¹, והעמיד מוכס ישראל⁷² לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזול⁷³, לפי שדין המלך דין הוא⁷⁴. ולא עוד⁷⁵, אלא שהוא עובר⁷⁶ המכרים ממכס זה⁷⁷, מפני שהוא גוזל מנת המלך, בין שהיה המלך עובד פוכבים בין שהיה המלך ישראל.

(64) למעלה הלכה ט. (65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא קיג. (66) ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. (67) שמניחו המלך לגבות מכס שקבע. (68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. (69) שקבעו המלך. (70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. (71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. (72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. (73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. (74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. (75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזול. (76) עבירה של גזל. (77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וכן מלך שמשים מס על בני העיר⁷⁸ או על כל איש ואיש⁷⁹ דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה⁸⁰ דבר קצוב; או שגזר, שכל מי שיעבר⁸¹ על דבר זה - ילקחו כל נכסיו לבית המלך; או כל מי שימצא בשדה בשעת הגרן⁸² - הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה⁸³; וכל פיצא מדברים אלו - אינו גזל, וישראל שגבה אותן למלך - אינו בחזקת גזול⁸⁴, והרי הוא פשר⁸⁵. והוא⁸⁶, שלא יוסיף⁸⁷ ולא ישנה⁸⁸ ולא יקח לעצמו כלום.

(78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. (79) דהיינו מס גולגולת, בבא-קמא קיג: (80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. (81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. (82) בשעת אסיפת התבואה. (83) שלא להטריח

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' ד' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

16 יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹²¹ בַּמֶּלֶךְ שֶׁמִּטְבְּעוֹ
17 יוֹצֵא ¹²² בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת; ¹²³ שֶׁהָרִי הִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי
18 אוֹתָהּ הָאֶרֶץ, וְסִמְכָה דַּעְתָּן ¹²⁴ שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם
19 לוֹ עֲבָדִים. אָבָל אִם אֵין מִטְבְּעוֹ יוֹצֵא - הָרִי הוּא
20 כְּגֻזְלָן בְּעַל זְרוּעֵי ¹²⁵, וְכִמּוֹ חֲבוּרָת לִסְטִים הַמְזִינִין ¹²⁶
21 שְׂאִין דִּינֵיהֶם דִּין, וְכֵן מֶלֶךְ זֶה וְכָל עֲבָדָיו ¹²⁷ גִּזְלָנִין
22 לְכָל דְּבָר.

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליהן
הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פיסי.
(126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים
והשוטרים.

יום ב' ד' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק נשייו

(1) נתבארו בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה
באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו
חכמים משום גזל.

23 א. קוֹרוֹת וְאֲבָנִים? ² וְעֵצִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁשֹּׁטְפָם
24 הִנָּה: אִם נִתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים ³ מֵהֶן - הָרִי אֵלָיו
25 מִתְּרִין. ⁴ וְהֵן שֶׁל מִצִּילָן; וְאִם אֵינוּ יוֹדְעִים אִם נִתְּאָשׁוּ
26 אִם לֹא נִתְּאָשׁוּ - חֵיב לְהַחְזִיר; וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר
27 אִם הֵיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם ⁷.

(2) בבא-מציא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. (3) אם ידוע
שהבעלים כבר נתיאשו. זוהי הגירסא בתוספתא שם: "אם
נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא
שם "מפני שנתיאשו הבעלים". (4) ואין בהם משום
איסור גזל. (5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו
אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם
הנתיאשו. ראה תוספתא שם. (6) שחייב להחזיר. (7) כדי
להצילם. זה מוכיח שלא נתיאשו. דוגמא זו מובאת
בתוספתא שם.

28 ב. לְפִיכָף, הַמִּצִּיל מִן הַנָּהָר ⁸ וּמִזֹּטוֹ שֶׁל יָם ⁹
29 וּמִשְׁלֹולֵיתוֹ שֶׁל נָהָר ¹⁰ וּמִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים ¹¹ וּמִן
30 הַדִּלְקָה וּמִן הָאֵרִי וּמִן הַדֵּב וּמִן הַנֶּמֶר וּמִן
31 הַבְּרָדִלֶס ¹²: אִם יָדַע פּוֹדָאִי שֶׁנִּתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים ¹³ -
32 הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ, וְאִם לֹא יָדַע - יַחְזִיר ¹⁴.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעית הים במקומות
הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציא כד.
(10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על
גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכם, שם.
(11) מקביל למציל מן הגייס. (12) בבא-מציא כד.
(13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל,
ובוודאי נתיאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה).
(14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר,

הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא".
(99) שלא כחוק. (100) המגנים בכוח על גובי המלך.
(101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא-
בתרא נה. (102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות
שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). (103) מס
הגולגולת. (104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם,
ואין נכסיו משועבדים למס זה. (105) כי המכירה אינה לפי
החוק. (106) רשאי הוא לחקוק חוק חדש כזה. [הרמב"ן]
וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים
שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

1 טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁפֶל שְׁלֹא יִתֵּן הַמָּס שֶׁעַל
2 הַשָּׂדֶה - תְּהִיָּה הַשָּׂדֶה לְנוֹתֵן הַמָּס ¹⁰⁷, וּבִרְחַב בְּעַל
3 הַשָּׂדֶה מִפְּנֵי הַמָּס, וְכֹא זֶה וְנִתֵּן מִסְּשָׁעֲלִיהָ לְמֶלֶךְ ¹⁰⁸
4 וְאֲכַל פְּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גִּזְלָן ¹⁰⁹, אֲלֹא אוֹכֵל פְּרוֹת ¹¹⁰
5 וְנוֹתֵן הַמָּס עַד שִׁיחְזִירוּ הַבְּעָלִים ¹¹¹; שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין
6 הוּא, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ ¹¹².

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה.
(108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא
לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב
טסקא ליכול ארעא", בבא-מציא עג: (110) לא רק מה
שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה
לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם,
מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס
אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא
ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול
פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

7 טז. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁגִּזְר ¹¹³, שֶׁפֶל מִי שִׁיתֵּן מִסְּהַקְצוֹב עַל
8 הָאִישׁ ¹¹⁴ יִשְׁתַּעַבַּד בְּזָה שְׁלֹא נִתֵּן ¹¹⁵, וְכֹא יִשְׂרָאֵל וְנִתֵּן
9 הַמָּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הָעֵנִי - הָרִי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר
10 מִדִּי ¹¹⁶, שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין; אָבָל אֵינוּ עוֹבֵד בּוֹ
11 כְּעֶבֶד ¹¹⁷.

(113) בבא-מציא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעביד
אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא
רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד
כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבידו בדברים שהם
מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או
יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה
הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

12 יז. מֶלֶךְ שֶׁפָּרַת אֵילָנוֹת ¹¹⁸ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים וְעָשָׂה מֵהֶן
13 גֶּשֶׁר - מִתֵּר לְעֵבֶר עָלָיו ¹¹⁹. וְכֵן אִם הָרַס בָּתִּים
14 וְעָשָׂאן דֶּרֶךְ אוֹ חוֹמָה - מִתֵּר לְהַנּוֹת בָּהֶן. וְכֵן פֶּל
15 כִּיּוֹצֵא בְּזָה. שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין ¹²⁰.

(118) בבא-קמא קיג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן
גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-
פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה
גזירה מיוחדת על חלק מנתני המלך, מכיוון שהמלך לא
פרט בפיורוש, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין

לו בבית האמן³⁹: אם אשתו ובניו של אמן⁴⁰ נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו: טל פליד⁴¹ - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: טל פלי זה - הרי זה ישתמש בו עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שפא פליו של אמן הוא⁴², או בעל הפלי צוה את האמן למכרו לו⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(34) בבא-בטרא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. (38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. (43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו בידועים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

ז. דברים הרבה⁴⁴ אסרו חכמים משום גזל⁴⁵, והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדבריהם⁴⁶. כגון⁴⁷ מפריחי יונים והמשחקים בקביא⁴⁸. מפריחי יונים פיצד? לא יפריח אדם בתוך הישוב⁴⁹, שהרי לוקח ממון אחרים שלא פדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר⁵⁰. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה בזה בשאר עופות או חיה ובהמה⁵¹ - הרי זה גזלן מדבריהם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. (45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה, סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: (א) מירוי יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, (ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל ברין משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. (51) ברייתא שם כה:

ח. וכן אסרו חכמים⁵² לצוד יונים⁵³ בתוך הישוב, מפני שהן של אחרים⁵⁴. ואין פורשין גשביין⁵⁵ ליונים, אלא אם פן הרחיק מן הישוב ארבעה מילין⁵⁶. ואם היה ישוב פרמים⁵⁷ - אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי פרמים הם⁵⁸. וכן לא יפרש בתוך השוכין, אף על פי שהן שלו⁵⁹ או של עובד פוככים⁶⁰ או של הפקיר⁶¹, ואף על פי שהרחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים⁶² באות לישוב השוכין⁶³.

(52) משנה בבא-קמא עט: (53) על-ידי העמדת מלכודות.

כי יתכן שהבעלים לא נתיאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

ג. המציל מיד לסטים¹⁵ ישראל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר¹⁶ שנתאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתאשו - חייב להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד פוככים או מוכס עובד פוככים¹⁷ - חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתאשו הבעלים; ואם ידע בודאי שנתאשו - הרי אלו שלו. ומפני מה סתם לסטים ישראל נתאשו הבעלים וסתם העובד פוככים לא נתאשו? מפני שהבעלים יודעים, שהעובדי פוככים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעועות¹⁸ ובאמרו הדעת¹⁹.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתיאשו או לא. (17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. (18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ד. שחלים²⁰ הצומחים בתוך הפשתן, המלקטן כשהן לחין - אין בו משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן²¹ של בעל השדה. ואם יבשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו²². ואם היו על הגבול²³ - אסורין אפלו כשהן לחין²⁴.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא-מציעא קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. (24) מפני שאינם מפסידים.

ה. פכר בארנו בנזקי ממוין²⁵, שהמוציא תבנו²⁶ וקשו²⁷ לרשות הרבים²⁸ - אין בהם משום גזל²⁹. אבל המוציא הגלל³⁰ לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים³¹ בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חייבין עליהם³² משום גזל³³.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה. (27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידושו ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צורת הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מי שנתחלפו³⁴ פליו³⁵ בכלים אחרים בבית האבל או בבית המשתה³⁶ - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה³⁷ ויחזיר³⁸ ויטל את שלו. נתחלפו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' ד' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 יא. והמשחק בקביא עם העובד פוככים - אין בו
19 אסור גזל⁸⁴, אבל יש בו אסור עוסק בדברים
20 בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק בל ימיו אלא
21 בדברי חכמה ויגשבו של עולם⁸⁵.

84 מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק
בממון של ישראל. 85 במלאכה ובעבודת האדמה. איסור
זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

22 יב. מצודות חיה ועופות⁸⁶ ודגים שנפלו מיני החיה
23 לתוך המצודה, ובא אחר ונטלן - הרי זה גזל
24 מדבריהם⁸⁷, מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה⁸⁸
25 בזה.

86 משנה, גיטין נט: 87 מתקנת חכמים מפני דרכי
שלום, שלא יבוא לידי ריב. 88 ועל כן עדיין לא זכה,
ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר
במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו
החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי
כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

26 יג. נהר המושף⁸⁹ ומעננות הנובעין - הרי הן של
27 כל אדם⁹⁰. עני המנקף בראש הית⁹¹ זיתים של
28 שכתה⁹², ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה
29 גזל מדבריהם⁹³. ואם היה העני מקפץ בידו⁹⁴ בראש
30 הית ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור⁹⁵; שהרי
31 הגיעו ליד הזוכה בזה.

89 עירובין מו. 90 ולא של האדם שהנהר עובר בתוך
רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. 91 העני עומד
בראש הית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על
הארץ, משנה גיטין נט: 92 ששכחם הבעלים, ושייכים
לעניים. 93 מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין
לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. 94 שם סא.
95 והמנקף יכול להוציא מידו בדיינים.

32 יד. הדבורים⁹⁶ אינן ברשותו של אדם⁹⁷ כמו
33 תרנגולים ואנשים, ואף על פי כן יש בזה קנין
34 מדבריהם⁹⁸. והגזל נחיל דבורים⁹⁹, או שמנעו
35 מפעליו¹⁰⁰ אם בא¹⁰¹ לרשותו - הרי זה גזל
36 מדבריהם. לפיכך¹⁰², מי שניצא נחיל של דבורים
37 מרשותו ושכן ברשות חברו - יש לבצע הנחיל¹⁰³
38 להלף בתוך שדה חברו¹⁰⁴ עד שישל את נחילו. ואם
39 הזיק - משלם מה שהזיק. אבל לא יקץ את שוכה¹⁰⁵
40 על מנת לתן דמים¹⁰⁶.

96 בבא-קמא קיד. 97 והפקר הן. 98 מפני דרכי
שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". 99 קבוצת
דבורים עם האם (המלכה). 100 מלקחתה. 101 הנחיל.
102 משנה, שם קיד. 103 רשות. 104 אף-על-פי שידוע שיזיק את התבואה או את הנטיעות.
105 ענף. 106 נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא
ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי

54 ולא של הפקר. 55 מלכודות לצוד צפרים.
56 שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין
אסור, כי מגיעות לשם יוני השובכים. 57 דברי רב יוסף,
שם פג. 58 והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול.
59 ואין לחשוש ליוני שובכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי
שלו הן. 60 ואף-על-פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים
ליונים שבשובכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובשאר
גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם.
61 כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. 62 של היישוב.
63 ודרך השובכים הן מגיעות למרחק גדול.

1 ט. מרחיקין⁶⁴ את השוכף⁶⁵ מן העיר⁶⁶ חמשים
2 אמה⁶⁷. ולא יעשה אדם שוכף בתוך שדהו⁶⁸ אלא
3 אם בן יש לו חמשים אמה לכל רוח⁶⁹, כדי שלא
4 ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל
5 אחרים. ואם לקחו⁷⁰ מאחר, אפילו היה בינו ובין
6 תחלת שדה חברו בית רבוע בלבד⁷¹ - הרי הוא
7 בתחלתו⁷², ואין מחיבין אותו להרחיק⁷³.

64 משנה בבא-בבא כג. 65 מגדל יונים. 66 כדי
שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. 67 אף-על-פי שהיונים
מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים
כאן במרחק חמשים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים
שמוצאות תוך חמשים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר
המרוחקות מהן חמשים אמה ויותר, גמרא שם.
68 אפילו במרחק רב מן העיר. 69 אם חמשים אמה מן
השוכף לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. 70 את השדה.
71 שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות
וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. 72 שהרי הוחזק כבר
ביד המוכר. 73 משדהו של המוכר.

8 י. המשחקין בקביא⁷⁴ כיצד? אלו שמשחקים בעצים
9 או בצרורות⁷⁵ או בעצמות ופיצא בזה⁷⁶, ועושים
10 תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק
11 יקח ממנו כף וכף - הרי זה גזל מדבריהם⁷⁷. אף על
12 פי שברצון הבעלים לקחו⁷⁸, הואיל ולקח ממון חברו
13 בתנאי⁷⁹ דרך שחוק והתולל⁸⁰ - הרי זה גזל. וכן
14 המשחקים בכהמה או בחיה או בעופות⁸¹, ועושים
15 תנאי, שכל שתנצח בהמתו⁸² או תרוץ יותר יקח
16 מחברו כף וכף. וכל פיצא בדברים אלו. הפל
17 אסור⁸³, וגזל מדבריהם הוא.

74 למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: 75 אבנים קטנות.
76 "קליפי אגוזים", גמרא שם. 77 כדעת חכמים
במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: 78 וסתם
גזול זה הלוקח ממנו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק
א, הלכה ג. 79 בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג
במקח וממכר. 80 ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות
הדעת. 81 תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם
כה: 82 במאבק נגד בהמת חברו. 83 בין אם נשוא
המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות
בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

19 וְכָפַר וְנִשְׁפַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ; שְׁנֵאמַר: וְכָחַשׁ
20 בַּעֲמִיתוֹ בַּפְּקָדוֹן.¹⁵

(7 בחזקה, ויקרא ה, כא. 8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. (9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבעות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו. (15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

21 ג. בַּמָּה דְּכָרִים אָמורים¹⁶? כִּשְׁהִיא חֵיב לְשַׁלֵּם
22 מִחֲמַת עֲצָמוֹ¹⁷; אָבֵל אִם הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם מִחֲמַת
23 אָבִיו - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ¹⁸. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אָבִיו
24 או גִּנֵּב או שְׁהִיא חֵיב לְאַחֲרִים, וְהָבֵן יוֹדֵעַ¹⁹, וְכָפַר
25 הָבֵן וְנִשְׁפַּע, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בְּלִבְדָּה²⁰;
26 שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר גָּזַל²¹ - עַל גָּזְלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ,
27 וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גָּזַל אָבִיו.

(16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה''). (21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

28 ד. בַּמָּה דְּכָרִים אָמורים²²? בִּשְׁאִין הַגְּזֵלָה קִיָּמָת²³;
29 אָבֵל אִם גָּזַל אָבִיו וְמָת, וְהַגְּזֵלָה קִיָּמָת²⁴, וְכָפַר
30 הַיִּירֶשׁ²⁵ וְנִשְׁפַּע, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן
31 וְחֹמֶשׁ.

(22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. (23) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. (24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. (25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

32 ה. גָּזַל הָאֵב וְנִשְׁפַּע הָאֵב וְהוֹדָה²⁶ וְאַחֲרֵי כֵן מָת -
33 הָרִי הַיִּירֶשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.

(26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

34 ו. גָּזַל וְנִשְׁפַּע וְמָת²⁷, וְהוֹדָה הַיִּירֶשׁ²⁸ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן
35 בְּלִבְדָּה. וְכֵן כֵּן וְכֵן כֵּן²⁹ הַיִּירֶשׁ פְּטוּר מִן הָאֲשָׁם³⁰.

להוליכין כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתיקון.

1 טו. נֶאֱמַנְתָּ אִשָּׁה או קָטָן¹⁰⁷ לומר: מִכָּאן יֵצֵא נִחִיל
2 זֶה¹⁰⁸. והוא¹⁰⁹, שִׁיָּהוּ מְשִׁיחִין לְפִי תַמָּן¹¹⁰, וְיָהוּ
3 הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין¹¹¹ אַחֲרֵי הַנִּחִיל וְשׂוֹאֵלִים הֵיכָן
4 חוֹנֶה. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין אִשָּׁה או קָטָן בְּנֵי עֲדוּת,
5 הוֹאִיל וְקִנְיָן דְּבוּרִים מְדַבְּרִיהֶם¹¹², הָאֲמִינוּ אוֹתָם
6 בְּ¹¹³.

(107) משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ומשמעו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מִכָּאן יֵצֵא נִחִיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. (111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: (112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. (113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

7 טז. כָּל מִי שִׁישׁ בִּידוֹ גֹזֵל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא
8 מִיָּדוֹ בְּדִינֵין¹¹⁴. וְכֵן אִם כָּפַר בּוֹ וְנִשְׁפַּע¹¹⁵ - אֵינוֹ
9 מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּמוֹ שְׁמוֹסִיף עַל הַגָּזֵל הַגָּמוּר¹¹⁶.

(114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. (115) לשקר. (116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

יום ג' ה' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

10 א. כָּל מִי² שֶׁנִּתְחַיֵּב מִמּוֹן לְחִבְרוֹ הַיִּשְׂרָאֵל³ וְכָפַר בּוֹ
11 וְנִשְׁפַּע עַל שְׁקָר⁴ - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ הַקֶּרֶן
12 שֶׁכָּפַר בּוֹ וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ. וְחֵיב בְּקָרְבָּן⁵. וְהוּא הַנִּקְרָא
13 אֲשָׁם גְּזֵלוֹת⁶.

(2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבועת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו יביא לה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

14 ב. אֶחָד הַגְּזֵל⁷ או⁸ הַעוֹשֶׁק⁹ או הַגּוֹנֵב¹⁰, או
15 שֶׁהִלְוֶה או שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ או מָצָא אֲבֵדָה וְכָחַשׁ
16 בָּהּ, או שֶׁהִתֵּה בִּיגִיָּהן שְׁתּוּפּוֹת¹¹ וְנִשְׁאָר לוֹ אֶצְלוֹ
17 מִמּוֹן, או שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׁכָר¹².
18 כָּלֵלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שְׂאֵלֵי הוֹדָה חֵיב לְשַׁלֵּם¹³ בְּדִין¹⁴,

ספר נזיקין - חל' גזילה ואבידה קפג

מוטד הרב קוק - מוטד הרב קוק

27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

31) לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יבואו אליו. (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

1. אפלו החזיר הגזילה פלה חוץ משנה פרוטה - 21
2. חייב להוליכה אחר הנגזל. 44. ולא יתן לא לבנו של 22
3. נגזל 45 ולא לשלוחו. 46, אלא אם כן עשה הנגזל 23
4. השליח פעדים. 47. ואם הביא את הגזילה ואת החמש 24
5. לבית דין שבעיר - הרי זה מביא אשם ומתכפר 25
6. לו. 48, ובית דין מטפלין בה. 49 עד שתגיע לבעלה. וכן 26
7. נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזילה וכיוצא 27
28 בו לבית דין - יצא.

31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. (32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבויעת ל.). (33) משנה בבא קמא קג. "הגזול את חבריו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כו, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). (35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזול ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

1 ז. הנשבע לעובד כוכבים³¹ - משלם את הקרן ואינו 1
2 חייב בחמש; שגאמר: וכחש בעמיתו³². וכן הגזול 2
3 פחות משנה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חייב 3
4 בחמש; שאין פחות משנה פרוטה ממון³³. כמה 4
5 הוא החמש? אחד מארבעה בקרן³⁴. שאם גזל שנה 5
6 ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזילה 6
7 קנימת - מחזיר אותה³⁵ ונותן דמי רביע שלה.

31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. (32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבויעת ל.). (33) משנה בבא קמא קג. "הגזול את חבריו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כו, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). (35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזול ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

יא. נתן לו את הקרן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או 29
30 שפחל לו את הקרן⁵¹ ולא מחל לו על החמש, או 30
31 שפחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שנה פרוטה 31
32 בקרן - אינו צריך להוליך אחריו⁵², אלא יבוא 32
33 הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזילה עצמה 33
34 קנימת - אין חוששין שמה תתיקר⁵³ ונמצא הנשאר 34
35 שנה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן 35
36 לו את הקרן, או שפחל לו על החמש ולא מחל לו 36
37 על הקרן, או שפחל לו על זה ועל זה חוץ משנה 37
38 פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו או לתת לבית 38
39 דין שבעירו, כמו שבארנו.

8 ח. אין הנשבע על כפירת ממון משלם חמש עד 8
9 שיודה מעצמו³⁶. אבל אם באו עדים³⁷ והוא עומד 9
10 בכפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו 10
11 משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם 11
12 באים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו³⁸.

36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37) שגזל. (38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזול את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפיערון. (52) זה הכלל: הגזול חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

13 ט. הגזול את חברו, אף על פי שפפר בו³⁹, הואיל 13
14 ולא נשבע⁴⁰, אם חזר והודה - אינו חייב לרדף אחר 14
15 הבעלים⁴¹ עד שיחזיר להם ממון שבידו, אלא יהא 15
16 ביד הגזול עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל 16
17 אם נשבע על שנה פרוטה⁴² ומעלה - חייב לרדף 17
18 אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפלו הם באיי 18
19 הים⁴³; מפני שפפר נתאשו מאחר שגשבע, ואין 19
20 באין עוד לתבעו.

יב. המחזיר את הקרן לבעלים⁵⁴, וכפר פעם שניה 40
41 בחמש⁵⁵ ונשבע עליו - נעשה החמש בקרן לכל 41
42 דבר⁵⁶ ומשלם עליו חמש אחר; שגאמר: וחמשתי⁵⁷ 42
43 יסף עליו - מלמד, שהוא מוסיף חמש על חמש, 43

זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים
את חלקו בקרן וחומש.

1 עד שיתמטט החמש שיקפר בו ונשבע עליו משוה
2 פרוטה⁵⁸.

ג. אם אין לו אחין¹³, שנמצא זה הגזלן לבדו הוא
היורש¹⁴ - מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו¹⁵. ואם אין
בנים לזה הבן הגזלן - נותנה לבצל חובו¹⁶ או
בהלוואתו או לצדקה¹⁷. הואיל ויצאה גזלה עצמה
מתחת ידו - נפטר¹⁸, אף על פי שנתנה מתנה או
פרעה בחובו. והוא, שיודיעם ויאמר: זה גזל אבא¹⁹.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם
הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם.
(56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת.
(57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה,
לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה
וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

3 יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע,
4 וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע,
5 וחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמש לכל
6 שבועה ושבועה עם הקרן האחד; שנאמר:
7 וחמשותי יסף עליו - מלמד, שהוא משלם כמה
8 חמשין על קרן אחד⁵⁹.

(59) "התורה ריבתה חמשיות הרבה לקרן אחת", מימרא של
רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה
לומדים מאותו הכתוב "וחמשיתיו" היינו קרן אחת, וגם
נאמר "עליו" ולא "עליהם".

יום ד' ו' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שמיני

ד. וכן הגזל את הגר²⁰ ונשבע לו, וחזר והודה לו,
24 וזקף עליו²¹ הפל מלוה²², ואחר כך מת הגר - אף
25 על פי שזכה בגזלה²³, חייב להוציאה מתחת ידו²⁴.

(1) נתבאר בו דיני הגזל ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזלן,
מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים,
כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

9 א. הגזל את חברו ומת הנגזל² - יחזיר הגזלה
10 ליורשים. ואם אבדה או נשתנית³ - נותן להם דמיה.
11 ואם נשבע לו⁴ ואחר כך מת⁵ - נותן ליורשים הקרן
12 והחמש⁶.

(2) משנה בבא-קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת,
ובפרק זה - על נגזל שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לבריותו,
וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. (4) הגזלן לנגזל. (5) הנגזל.
(6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת
אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה
בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם.
(21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה.
(23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את
אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי
עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא
שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה,
הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל
המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזלן, ומה
שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב
להוציאה מתחת ידו].

ה. כמה דברים אמורים²⁵ כשהודה בינתיים²⁶; אבל
27 אם גזל את הגר שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת
28 הגר²⁷ - הרי זה חייב לשלם הקרן וחמש לפניהם²⁸
29 של אותו משמר²⁹, ומביא אשמו³⁰, ואחר כך יתפטר
30 ביו³¹.

13 ב. הגזל את אביו⁷ ונשבע לו, ומת האב: אם אין
14 הגזלה קיימת או נשתנית⁸ - עושה חשבון עם אחיו⁹
15 על הקרן ועל החמש; ואם הגזלה קיימת - חייב
16 להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו¹⁰. לפיכך, נותן את
17 הגזלה ואת החמש לאחיו¹¹, ועושה עמה חשבון¹².

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה
עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש
ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו
המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה
כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה".
(11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש.
(12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את

(25) שהגזלן זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב
לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזלן
מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת
ידו כנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי.
לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון
לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ד' ו' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קפה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) הכהנים המקבילים גזל הגר שמת ואין לו יורשים.
52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא-קמא קי: 53) ונאסר בהנאה.
54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. 55) לאחר הפסח.
56) ואינו נתן לו מאומה. 57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף-על-פי שאינו שוה כלום. 58) למעלה פרק ג, הלכה ד.
בעיא שנפשטה.

ט. כהן שגזל גר⁵⁹ שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת הגר⁶⁰ - לא זכה זה בגזלו שתחת ידו⁶¹, אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הפהנים⁶² בני המשמרת.

59) בבא-קמא קט: 60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש.
61) אף-על-פי שהיא ברשותו. 62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה, והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הגזל את הגר⁶³ ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו וגזלו⁶⁴ להעלותו לפהנים⁶⁵, ומת הגזלן קדם בפירה⁶⁶ - הרי בני הגזלן יורשים את פסח הגזלה⁶⁷ או הגזלה עצמה⁶⁸, והאשם⁶⁹ ירעה עד שפיל בו מום⁷⁰, כמו שבארנו במקומו⁷¹.

63) משנה בבא-קמא קי. 64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. 65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו).
66) כי אין כפרה למתים. 67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג-ד. 68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו.
69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין.
70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נתן הגזלן⁷² את הפסח לאנשי משמר, ומת קדם בפירה⁷³ - אין יורשי הגזלן יכולין להוציא⁷⁴ מיד הפהנים; שנאמר: איש אשר יתן לפה⁷⁵ לו יהיה. ואפילו היה הגזלן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשים מוציאין מיד הפהנים.

71) משנה בבא-קמא קי. 72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. 73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. 74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

יב. נתן את הפסח⁷⁵ לאחת מן המשמרות⁷⁶, ואת האשם למשמרה זו שהיא שפתה⁷⁷ - יחזיר הפסח אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה פסח בלא שפתה לא זכתה, ומוציאין מידה.

75) שם קי. 76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. 77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף

יהיה לו יורש-גואל. 29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא-קמא קט: 30) למזבח. 31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

1 ו. מפי השמועה³² למדו³³, שזה שנאמר בתורה: ואם אין לאיש גאל - בגר שמת ואין לו יורשים³⁴ הפתוב מדבר³⁵, ואשם זה³⁶ האמור כאן הוא הגזלה או דמיה³⁷. לפיכך, המחזיר גזל הגר בליזה - לא יצא³⁸; שהרי אשם קראו הפתוב, ואין מקריבין בליזה³⁹. ואין הפהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר⁴⁰, כדרך שאין חולקין בשר אשם נגד בשר אשם אחר⁴¹.

32) שקיבל תלמיד מפי רבו. 33) חכמינו. 34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. 35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא קט. 36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה" לכהן. 37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. 38) מימרא של רבא, שם. 39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח).
40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: 41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

9 ז. כל גזל הגר שאין בו שיה פרוטה לכל כהן וכהן מאנשי משמר⁴² - לא יצא המחזירו ידי השפכה⁴³; שנאמר: המושב לה' לפה⁴⁴ - עד שתהיה השפכה לכל כהן. ולמה נאמר בגזל הגר איש⁴⁵? שהאיש⁴⁶ אתה צריך לחקרו⁴⁷ ולחזר עליו אם יש לו יורשים⁴⁸ או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן⁴⁹ - אי אתה צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשים⁵⁰.

42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משהו פרוטה. 43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא-קמא קי. 44) ואין השבה בפחות משהו פרוטה. 45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. 46) הגדול.
47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. 48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. 49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום אחד. 50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

16 ח. הפהנים בגזל הגר⁵¹ במקבלי מתנות⁵² הן. לפיכך, הגזל חמץ מן הגר שאין לו יורשים, ועבר עליו הפסח⁵³ - חייב לתן לפהנים את דמיו בשעת הגזלה⁵⁴; שאם יתנהו להן עכשו⁵⁵ - אינה מתנה, שהרי הוא אסור בהנאה⁵⁶. ואלו היה הגר קנים, היה אומר לו: הרי שלך לפניך⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸.

פרק תשיעי

(1) נתבארו בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזולן הקרקע. ודין הגזולן שלקח שדה מבעלי באלימות.

- א. הגזולן קרקע מחברו והפסידה², כגון שחפר בה³ בורות⁴ שיחיו⁵ ומערות⁶, או שקצץ את האילנות ושחת את המעיינות והרס הבנין - חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר⁷ או נשרפה באש שירדה מן השמים - אומר לו⁸: הרי שלך לפניך⁹. שהקרקע בחזקת בעלים קיימת¹⁰, ואין אחריות הפסדה עליו¹¹ אלא אם כן הפסיד בידו. מה שאין הדין כן במטלטלין¹², כמו שבארנו¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים. (5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה בבא-קמא קיז: (8) הגזולן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה נקנית לגזולן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזולן. (12) שהם ברשות הגזולן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמחו על דברי רבינו. ראה שם].

- ב. גזל שדה¹⁴ ונגזלה ממנו ונטלה מציקים¹⁵ בכח המלך: אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: הרי שלך לפניך¹⁶; ואם מחמת הגזולן נלקחה¹⁷ - חייב להעמיד לו שדה אחרת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזולן, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזולן כהפסדה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

- ג. אנס המלך את הגזולן¹⁹ ואמר לו: הראה לנו כל מה שיש לך, והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך²⁰ - חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה²¹, או נותן דמיה.

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזולן בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזולן.

- ד. גזל שדה והפסידה בידו²², כשבפעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזולן - גובה אותן מנכסים

למשמרה העובדת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

- יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזולן הקרן⁷⁹ לבעלים, או לפהנים - אם היה גזל גר שאין לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס לו, ואין החמש מעכב הפסדה⁸⁰. וחייב לתן את החמש אחר פפרה.

(78) משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "יכפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

- יד. העבדים⁸¹ והשטרות והקרקעות⁸² - אין בהן תוספת חמש⁸³. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל האמור בענין⁸⁴ מטלטלין הוא וגופן ממון. יצאו קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות⁸⁵, ויצאו שטרות שאין גופן ממון⁸⁶. וכן אם היו גזל⁸⁷ גר שאין לו יורשים - אינן חוזרים לפהנים⁸⁸. וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזולן⁸⁹, אלא ברשות בעליה עומדת⁹⁰. ואפלו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתאשו הבעלים⁹¹ - הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים⁹². וכל מי שיצאה מתחת ידו חוזר על זה שמכרה⁹³, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזר הלוקח מן הגזולן על הגזולן ויטל ממנו, כמו שיבאר⁹⁴.

(81) כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם. (84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם "והנתחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מז), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה. (87) העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. (89) במטלטלין יכול הגזולן לקנותן על-ידי שינוי, מה שאין כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז: (91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. (92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). (93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. (94) בפרק הבא.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משועבדים⁴³, ושאר השבח¹³
מנכסים בני חורין⁴⁴. ואם הפיר בה⁴⁵ שהיא גזולה⁴⁶
קשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזולין אלא הקרן¹⁴
בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה.
היתר ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר בה¹⁵
שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה¹⁶
אלא שעור השבח נוטל מפעל השדה, והקרן נוטל¹⁷
מן הגזולין⁵⁰ מנכסים משועבדין.²⁰

(42) שהלוקח גובה מן הגזולין. (43) מן הלוקחות שקנו
קרע מן הגזולין לאחר שלוקח זה קנה את הקרע הגזולה,
אם לא נשארו נכסים ביד הגזולין. הטעם הוא: "אחריות
טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח
וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה
קרע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו
את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרע מכוח תביעות
על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח
לכתוב בשטר. (44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . .
מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד.). שבח
קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים
להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו
מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא צה. צה: (45) הלוקח
בקרקע זו. (46) בבא-מציעא טו: (47) אבל אם הכיר בה
שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. (48) ואת
ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. (49) כך
פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו,
שבח אין לו", גמרא שם. (50) ואת עודף ההוצאה על
השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזולין, כי הוא אינו
אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת
עצמו. ראה רי"ף בבא-מציעא ח:

ח. הגזול שדה ומכרה, ואכל הלוקח פירותיה⁵¹ -
מחשבין עליו כל הפירות שאכל ומשלם לבעל²¹
השדה⁵², וחוזר וגובה אותן מן הגזולין מנכסים בני²²
חורין⁵³. ואם הפיר בה⁵⁴ שגזולה היא - אין לו²³
פירות⁵⁵, ואינו גובה מן הגזולין אלא הקרן בלבד⁵⁶.²⁵

(51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזולין שאכל
פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. (52) מכיון
שקרע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן
"הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בבא-בבא: לג: [וגובה מבעל
השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)].
(53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא
יד: (54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא.
(55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה
הקודמת. (56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל,
מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר,²⁶
ולא קנה לוקח פלוס⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸. חזר הגזולין²⁷
אחר שמכרה ולקחה מפעליה - נתקימה פני²⁸
הלוקח⁵⁹ מן הגזולין. ואפילו נתנה לו הגזולין מתנה⁶⁰

בני חורין²³, מפני שהיא פמלוה על פה²⁴. ואם עמד¹
הגזולין בדין²⁵ ונתחייב לשלם²⁶ ואחר כך מכר - גובה²
מנכסים משועבדין²⁷.³

(22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציעא יד:
(23) הנמצאים ברשות הגזולין. (24) שאין לו פרסום, והלוקח
מן הלוח לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן
הלוקחות אלא מן הנכסים שביד הלוח בלבד, דעת עולא
בבא-בבא-בבא: קעה: (25) בבא-מציעא טו: (26) יש לזה
קול, ודינו כמלוה בשטר. (27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע
שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזולין לנגזל, והקונה הפסיד,
כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע,
בבא-בבא: קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה
ד.

ה. גזל שדה ואכל פירותיה²⁸ - משלם כל הפירות⁴
שאכל מנכסים בני חורין²⁹. גזל והשביח³⁰ - שמיין⁵
לוי³¹ וידו על התחתונה³²: אם השבח יתר על⁶
ההוצאה - נוטל ההוצאה³³ בלבד מן הנגזל³⁴; ואם⁷
ההוצאה יתרה על השבח³⁵ - אין לו מן ההוצאה⁸
אלא שעור השבח³⁶.⁹

(28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (29) ואם
עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע
שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל
מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין
פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם
השבח. (31) מעריכים לו לגזולין כמה עולה השבח.
(32) כלומר, אם יש רווח לא יתנה. אבל אם יש הפסד, יזקף
על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות
והשביחה, בבא-מציעא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע
הגזולין בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע
כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח
הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם,
כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאה. (35) כגון,
ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר
שיש כאן הפסד. (36) הגזולין לא יקבל את כל ההוצאות
אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גזל שדה ומכרה³⁷ והשביחה הלוקח³⁸, אם¹⁰
השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³⁹ מפעל¹¹
השדה, והקרן נוטל עם שאר השבח⁴⁰ מן הגזולין⁴¹.¹²

(37) בבא-מציעא יד: (38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה,
שונה דינו מגזולין שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו.
"אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי
שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן
הגזולין מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי
שהגזולין המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח.
(39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה
מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת.
(40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה רי"ף בבא-מציעא
ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

(68) בבא-מציא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב'טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה ובנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שנייה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגזלן, יש מקום

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' ח' מנחם-אב - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואין זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמרת טען¹⁸ העובד פוכבים [המוכר, או יעירו עדי ישראל שהאמת טען העובד פוכבים המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שגבול לכף את העובד פוכבים שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את העובד פוכבים - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן העובד פוכבים, אף על פי שאינן מודין לעובד פוכבים ואף על פי שאין שם עדים שאמרת טען העובד פוכבים; שהרי אומר הלוקח לבעלים: אם גזלן הוא¹⁹ העובד פוכבים, למה לא תבעתם אותו גזלן²⁰ הדיניהם?²¹

6 שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא ודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

ג. העובדי פוכבים המצייקים לישראל²² ומבקשים להרגם, עד שישפדה עצמו מיד העובד פוכבים בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו, כשימצה המציק למכור אותה הקרקע: אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק - הן קודמין לכל אדם; ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששהה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק זכה²³. ובכלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות. מפני שזה המציק מוכר בזול, הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע²⁴ או קרוב לו, וזה רביע של בעלים, שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלשים - נותן לבעלים עשרה²⁵ או נותן להם רביע הקרקע²⁶ ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן - הרי רביע הקרקע בגזל בידו.

11 אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר,

1 וכן, והנגזל טוען שלא נתן לו דמים ומחמת יראה הודה לו - אין לגזלן כלום²⁷, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד²⁸ בשטען, הואיל והחזק גזלן עליה²⁹.

87 שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. (89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. (92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה החזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

5 טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה על מכר זה³⁰. הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו, ואין ראיתו בה ראיה³¹, ואין צריך למסר מודעה. ואין דין גזלן בדין האונס את חברו וחלה אותו³² עד שימכר לו, שזה האונס אינו רוצה לגזלו³³ ולא גזלו עדין כלום³⁴, לפיכך אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנן.

93 להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו. (94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. (96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא-אם-כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הברל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן רמב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

יום ו' ח' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק עשירי

1 נתבאר בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

12 א. עובד פוכבים בעל זרוע שאנס³⁵ נכסי ישראל ויבד לתוך שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממנו³⁶, ואחר שתקף³⁷ לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח³⁸.

2 שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייטא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בברייטא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים.

31) וההפסד על הבעלים. 32) [כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. 33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י'. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. 34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

22 ח. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֶה חֶבְרוֹ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת וְנָטַע אוֹ בְּנֶה, וְאַחֲרֵי כֵן פָּא פֻּעַל הַשָּׂדֶה וְהַשְּׁלִים הַבְּנִין אוֹ שֶׁשָּׁמֵר הַנְּטִיעוֹת³⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלּוֹ הַדְּבָרִים שֶׁמֶרְאִין שְׂדֵעָתוֹ נֹטֵה³⁶ לְמָה שֶׁעָשָׂה זֶה וּבְרִצּוֹנוֹ פָּא הַדְּבָר - שְׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הַעֲלִיּוֹנָה³⁷.

35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. 36) שהוא מסכים. 37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

27 ט. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חֲרֻבּתּוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ וּבְנִיָּה שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת - שְׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה³⁸. וְאִם אָמַר פֻּעַל הַבְּנִין: עָצִי וְאֶבְנִי אֲנִי נֹטִיל³⁹: בְּבֵית - שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁰, בְּשָׂדֶה⁴¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴², מִפְּנֵי שֶׁמֶכְחִישׁ אֶת הַקְּרָקַע. אָמַר לוֹ פֻּעַל הַקְּרָקַע: טַל מָה שֶׁבְּנִיתָ⁴³ - שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁴.

38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. 39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. 40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). 41) אם בנה בשדה. 42) כי הבניין גורם להכששת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. 43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. 44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבנתי", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

33 י. כָּל מִי שֶׁשָּׁמִין לוֹ⁴⁵, בֵּין שֶׁהִיתָה יָדוֹ עַל הַעֲלִיּוֹנָה⁴⁶ בֵּין שֶׁהִיתָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה⁴⁷ - אֵינוֹ נֹטִיל כְּלוֹם עַד שֶׁיִּשָּׁבַע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ⁴⁸ פְּמָה הוֹצִיא. וְאִם אָמַר: יָבוֹאוּ הַדְּיָנִים וְיַעֲשׂוּ שׁוֹמֵת הַהוֹצָאָה, וְהָרִי הִיא גְלוּיָה לְעִיגֵיהֶם⁴⁹, וְיִשְׁעָרוּ הַעֲצִים

שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. 14) שווראי מחיר הקרקע - ארבעים. 15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

1 ד. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֶבְרוֹ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת וְנָטַע¹⁷: אִם הִיתָה שָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטַע¹⁸ - אוֹמְדִין פְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתֵן בְּשָׂדֶה זֶה לְטַעָה, וְנוֹטִיל מִפֻּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שְׁמִין¹⁹ לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה²⁰.

16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיים במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. 17) אילנות. 18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. 19) מעריכים לו. 20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

6 ה. אָמַר לוֹ פֻּעַל הַשָּׂדֶה²¹: עֲקֹר אֵילָנְךָ וְלֶךְ²² - שׁוֹמְעִים לוֹ²³. אָמַר הַנוֹטֵעַ: הִרִינִי עוֹקֵר אֵילָנִי²⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמֶכְחִישׁ אֶת הַקְּרָקַע²⁵.

21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לכן (זרעים). 23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע. 24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. 25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

9 ו. הַחֲצֵרוֹת - הָרִי הֵן רְאוּיִין לְבָנִין וְלְהוֹסִיף בָּהֶן בְּתִים וְעֲלִיּוֹת²⁶. לְפִיכָךְ הוֹרוּ הַגְּאוּנִים²⁷, שֶׁהַבְּנִיָּה בְּחֶצֶר חֶבְרוֹ שְׁלֹא מִדְּעָתוֹ - הָרִי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטַע, וְשָׁמִין לוֹ פְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתֵן כְּבָנִין זֶה לְבָנּוֹתוֹ. וְהוּא²⁸, שֶׁיִּבְנֶה בָּנִין הַמוֹעִיל²⁹, הָרְאוּי לְאוֹתָהּ חֶצֶר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מְקוֹם³⁰.

26) קומה עליונה בבית. 27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. 28) בתנאי. 29) המביא תועלת לבעל החצר. 30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

15 ז. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֶה חֶבְרוֹ בְּרִשּׁוֹת, אֶפְלוּ נָטַע שָׂדֶה שְׁאֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שְׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הַעֲלִיּוֹנָה: וְאִם הִיתָה הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הַשְּׁבַח - נֹטִיל הַהוֹצָאָה³¹, וְאִם הַשְּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נֹטִיל הַשְּׁבַח³². וּבִעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ³³ וְהַשְׁתָּף³⁴ בְּשָׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֶלֶק בָּהּ - הַיּוֹרֵד בְּרִשּׁוֹת הוּא, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם עַל הַעֲלִיּוֹנָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט' מנחם-אב - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

62 בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. (63) ולא על דעת האשה. (64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה לטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם ונבגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

יום ש"ק ט' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק אחד עשר

(1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

19 א. השבת אבדה לישראל² - מצות עשה, שנאמר: 20 השב תשיבם. והרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנה 21 והניחה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תראה את 22 שור אחיך והתעלמתי מהם; ובטל מצות עשה³. ואם 23 השיבה - קיים מצות עשה.

(2) ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיבם.

24 ב. לקח את האבדה⁴ ולא השיבה - בטל מצות 25 עשה, ועבר על שני לאוין: על 'לא תוכל להתעלם' 26 ועל 'לא תגזל'⁵. אפלו היה בעל האבדה רשע 27 ואוכל נבלה⁷ לתאבון⁸ וכיציא בו - מצוה להשיב⁹ 28 לו אבדתו. אבל אוכל נבלה להכעיס¹⁰ - הרי הוא 29 אפיקורוס¹¹; והאפיקורוסים ועובדי עבודת פוכבים 30 ומחללי שבת בפרהסיא - אסור להחזיר להן אבדה, 31 כעובד פוכבים.

(4) מה שאין-כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. (5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: (6) עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. (8) למלא תאותו. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). (10) את ה'. (11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכוונם.

ג. אבדת עובד פוכבים - מתרת, שנאמר: אבדת

1 והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים⁵⁰ 2 - שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵¹. וכן זה שנוטל 3 השבח בלבד⁵² והיתה ידו על העליונה - אין צריך 4 שבועה⁵³.

(45) את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה לטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אוהז ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). (49) ההוצאה גלוייה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (53) כי השבח גלוי לעין.

5 יא. כל ששמן לו ונוטל, ששען בעל השדה ואמר: 6 נתתי, והיורד לשדה אומר: לא נטלתי - היורד נאמן, 7 ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרין לבעל 8 השדה: עדין לא שמו לך, ולא ידעת כמה אתה חייב 9 לתן, היאך נתת⁵⁴? אבל אם שמו לו ואמרו לבעל 10 השדה: תן לו⁵⁵, ואמר: נתתי, אף על פי שעדין לא 11 נשבע היורד⁵⁶ - הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת 12 הסת⁵⁷ שנתן ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה⁵⁸.

(54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לא דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

13 יב. בעל שהוריד אריסין⁵⁹ בנכסי אשתו⁶⁰ ואחר כך 14 גרשה⁶¹: אם הבעל עצמו אריס⁶² - נסתלק בעל 15 נסתלקו אריסיו, שלא ירדו לה אלא על דעת 16 הבעל⁶³, ושמן להם ודם על התחתונה⁶⁴; ואם אין 17 הבעל אריס - על דעת הקרקע ירדו⁶⁵, ושמן להם 18 פאריס.

(59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים.

1 אחיף¹². והמחזירה - הרי זה עובר עברה¹³, מפני
2 שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש
3 את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי
4 אמונה¹⁴ - הרי זה משבח. ובמקום שיש חילול
5 השם¹⁵ - אבדתו אסורה, וחייב להחזירה¹⁶. ובכל
6 מקום¹⁷ מכניסין¹⁸ כלים מפני הגנבים בכלי
7 ישראל, מפני דרכי שלום.

(12) "וכן תעשה. . . לכל אבידת אחיף". "לאחיף אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכונעני". מימרא בשם רב, בבא-קמא קיג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: (14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים עלי-ידו (ירושלמי בבא-מציעא פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא קיג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

8 ד. טעות העובד פוכבים¹⁹ - פאבדתו, ומתרת²⁰.
9 והוא, שטעה מעצמו²¹; אבל להטעות - אסור²².
(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא קיג:). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.
10 ה. פיצד²³? כגון שטעה העובד פוכבים חשבון
11 וטעה²⁴. וצריך שיאמר לו ישראל: ראה שעל
12 חשבונך אני סומך²⁵, ואני יודע, אלא מה שאתה
13 אומר אני נותן לך. כגון זה מתר²⁶. אבל אם לא
14 אמר לו כן - אסור; שמא יתפון העובד פוכבים
15 לבדקו²⁷, ונמצא שם שמים מתחלל.

16 ו. עיר שישאלים ועובדי פוכבים דין בה, ומחצה
17 עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה -
18 נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חייב
19 להחזירה³⁰.

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את הישראל אם הוא ישר.
16 עיר שישאלים ועובדי פוכבים דין בה, ומחצה
17 עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה -
18 נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חייב
19 להחזירה³⁰.

16 עיר שישאלים ועובדי פוכבים דין בה, ומחצה
17 עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה -
18 נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חייב
19 להחזירה³⁰.

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח).
(29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג.
(30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

ז. הרי רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום
מן העיר שרוב המצויים שם ישראל³¹ - חייב
להכריז³²; אבל אם מצא בסרטיא³³ ופלטיא³⁴
גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי
פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים
מצויין שם - הרי המציאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל
ונתן סימניה; שהרי נתאש ממנה כשנפלה³⁹, מפני
שהוא אומר: עובד פוכבים מצאה. אף על פי שהיא
שלו⁴⁰, הרוצה לילף⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה
לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה⁴³ לישראל
כשיתן את סימניה.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד:). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקי-יוסף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

ח. מצא בעיר זו שרפה עובדי פוכבים חבית של יין
- יינה אסור בהנאה⁴⁴, וקנקנה מתר⁴⁵ משום אבדה.
ואם בא ישראל ונתן סימניה - מתר בשתיקה⁴⁶ לזה
ישראל שמצאה⁴⁷.

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזו דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתומה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתיאשו הבעלים (שם).

ט. עוף שחטף בשור⁴⁸ והשליכו בחצר אחרת, אף על פי שרוב העיר ישראל - הרי זה מתר משום אבדה⁴⁹, שהרי נתאשו הבעלים ממנו.

(48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. המוצא אבדה בזוטו של ים⁵⁰ ובשולליתו של נהר⁵¹ שאינו פוסק⁵², אף על פי שיש בה סימן - הרי זו של מוצאה; שנאמר: אשר תאבד ממנו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט' מנחם-אב - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן. (67) שיש בהם משום בזיון. (68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל.). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. (69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). (70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). (71) שאין רואים אותו ואינו בוש. (72) שהוא בוש מפני מכירו (שם ל:). (73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. (74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. (75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. (76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכיש חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלרי"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלוזל בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקייסוסף שם, ו'בית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

יד. וכן אם מצא בהמה והפישה⁷⁷ - נתחייב להטפל⁷⁸ בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה⁷⁹. החזירה וברחה⁸⁰, אפלו מאה פעמים⁸¹ - חייב להחזיר; שנאמר: 'השב תשיבם. השב' אפלו מאה פעמים משמעו⁸². לעולם הוא חייב להטפל בה, עד שיחזירה לרשות בעליה⁸³. חייב למקום המשתמר⁸⁴; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חייב באחרייתה.

(77) מימרא של רבה (שם). (78) ועליו לגומרה. (79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: (80) גמרא שם לא. (81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. (82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). (83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

טו. החזיר את האבדה בשחרית⁸⁴ למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית - אינו חייב להטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו משתמר⁸⁵. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים; אבל בבעלי חיים⁸⁶ - לעולם חייב להטפל בה, עד שיכניסה לרשות הבעלים המשתמרת⁸⁷. ואינו צריך דעת בעלים⁸⁸.

1 ומצאתה - מי שאבדה ממנו⁵³ ומצויה היא אצל פל
2 אדם⁵⁴, יצאה זו⁵⁵ שאבדה ממנו ומפל אדם, שזה
3 ודאי נתיאש ממנה.

(50) כשמי הם גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא-מציעא כב:

4 יא. המאבד ממנו לדעת - אין נזקקין לו⁵⁶. כיצד?
5 הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך
6 לו, השליף פיסו⁵⁷ ברשות הרבים והלך לו, וכל
7 פיוצא פנה - הרי זה אבד ממנו לדעתו. ואף על
8 פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו⁵⁸ - אינו זקוק
9 להחזיר; שנאמר: אשר תאבד⁵⁹ - פרט למאבד
10 לדעתו⁶⁰.

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממנו לדעת, על-ידידה שלא שמר על ממנו, וכאן מאבד ממנו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

11 יב. אבדה שאין בה שוה פרוטה⁶¹ - אינו חייב
12 להטפל⁶² ולא להחזירה⁶³.

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הרי"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

13 יג. מצא שק⁶⁴ או קפה⁶⁵, אם היה חכם או זקן
14 מכבד⁶⁶ שאין דרכו לטל פלים אלו בידו⁶⁷ - אינו
15 חייב⁶⁸ להטפל בהן. ואומד את דעתו אלו היה שלו⁶⁹:
16 אם היה מחזירן לעצמו - פך חייב להחזיר של
17 חבירו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפלו היה
18 שלו⁷⁰ - פך בשל חבירו אינו חייב להחזיר. היה דרכו
19 להחזיר פלים כאלו בשדה⁷¹, ואין דרכו להחזירן
20 בעיר⁷², ומצאן בעיר - אינו חייב להחזיר⁷³; מצאן
21 בשדה⁷⁴ - חייב להחזירן⁷⁵ עד שיגיעו לרשות
22 הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין
23 דרכו בכך⁷⁶.

(64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. (66) אף-על-פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו"

מתוך מהדורת חזק

9 על לא תעשה של לא יטמא בעל פֶּעַמִּיו, ואין
10 עשה דוחה⁹³ את לא תעשה ועשה⁹⁴.

92 שם ל. ומשנה שם לב. 93 שם ל. אף-על-פי
שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם),
אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף).
94 אלא 'לא תעשה' בלבד.

11 יט. ראה את האבדה⁹⁵, ואמר לו אביו: אל תחזירנה
12 - יחזיר, ולא יקבל ממנו⁹⁶. שאם קבל מאביו, נמצא
13 בעת שקיים מצות עשה של 'כבוד את אביו', בטל
14 עשה של 'השוב תשיבם' ועבר על 'לא תוכל
15 להתעלם'.

95 שם לב. 96 בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה
שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו
תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

16 כ. הרוּאָה מִיָּסֵד⁹⁷ שוֹטְפִין וּבֹאִין לְהַשְׁחִית בְּנֵי חֲבֵרֵי
17 או שִׁדְּהוּ - חֵיב לְגִדֹּר⁹⁸ בְּפָנֵיהֶם וּלְמַנְעֵם⁹⁹; שִׁנְאָמַר:
18 לְכָל אֲבֹת אַחִיד - לְרַבּוֹת אֲבֹת קִרְקָעוֹ¹⁰⁰.

97 שם לא. 98 אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא
יתקלקל בלבד. 99 אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין
בלבד. 100 מימרא של רבא, שם.

84 בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית.
85 כי האחריות על הבעלים. 86 שם. 87 מכיוון
שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם.
88 אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. זוהי
הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי,
מה-שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגזול, שצריכים
דעת בעלים (שם).

1 טז. ראה בהמה שפרחה מן הדיר והחזירה למקומה
2 - הרי זה קיים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים⁸⁹.

89 אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים
עצמם הכניסוה שם.

3 יז. ההולך בדרך הטוב והישר⁹⁰ ועושה לפנים
4 משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, אף
5 על פי שאינה לפי כבודו⁹¹.

90 ראה למעלה סוף הלכה ז. 91 כמו שעשה רבי
ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

6 יח. פֶּהַן שְׂרָאָה⁹² האבדה בבית הקברות - אינו
7 מטמא להחזירה. שבעת שמקיים מצות עשה של
8 השוב אבדה, מבטל עשה של 'קדשים יהיו' ועובר

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'ט' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום שני ד' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רסב.

34 המצוה ה'רס"ב — האזהרה שהזהיר קונה אמה
35 עבדיה מלהציק לה אם נשאה. פונתי באמרי להציק לה.
36 שלא יצמצם לה מזונותיה או כסותה או ימנע ממנה
37 עונתה בכדי להציק לה ולצער, והוא אמרו יתעלה:
38 "שארה כסותה וענתה לא יגרע" (שמות כא, י). ולא זה
39 בעצמו, כולל כל-הנושא בתי ישראל שלא יציק לה באחד
40 משלשת הדברים האלה כדי לצער ולענותה, והוא אמרו
41 יתעלה באמה עבדיה שהזהיר מלמנוע ממנה שארה
42 כסותה וענתה, כמשפט הבנות יעשה-לה (שם, ט), מכאן
43 למדנו שמשפט הבנות הוא: שלא ימנע שאר כסות ועונה,
44 והוא אמרם במכילתא (פרשת משפטים): "וכי מה-למדנו
45 למשפט הבנות מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד.
46 וישם אמרו: "שארה — אלו מזונותיה; כסותה —
47 כמשמעו; עונתה — זו דרך ארץ" (אישות).
48

יום ראשון ג' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רסב.

20 המצוה ה'רס"ב — האזהרה שהזהיר קונה אמה
21 עבדיה מלהציק לה אם נשאה. פונתי באמרי להציק לה.
22 שלא יצמצם לה מזונותיה או כסותה או ימנע ממנה
23 עונתה בכדי להציק לה ולצער, והוא אמרו יתעלה:
24 "שארה כסותה וענתה לא יגרע" (שמות כא, י). ולא זה
25 בעצמו, כולל כל-הנושא בתי ישראל שלא יציק לה באחד
26 משלשת הדברים האלה כדי לצער ולענותה, והוא אמרו
27 יתעלה באמה עבדיה שהזהיר מלמנוע ממנה שארה
28 כסותה וענתה, כמשפט הבנות יעשה-לה (שם, ט), מכאן
29 למדנו שמשפט הבנות הוא: שלא ימנע שאר כסות ועונה,
30 והוא אמרם במכילתא (פרשת משפטים): "וכי מה-למדנו
31 למשפט הבנות מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד.
32 וישם אמרו: "שארה — אלו מזונותיה; כסותה —
33 כמשמעו; עונתה — זו דרך ארץ" (אישות).

(בשטר) דָּוָקָא אִם נִרְצָה לְגַרְשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: 21
 "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" (דברים כד, א). וְכָבֵר 22
 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ, כְּלוּמַר דִּין גְּרוּשִׁין, בְּשִׁלְמוֹת 23
 בַּמִּסְכָּתָא הַמֵּיחֲדָת לְכָף, כְּלוּמַר מִסְכָּת גָּטִין. 24

יום שלישי ח' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות עשה רכב. 25
 המצוה הרכ"ב — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְגַרְשׁ בְּסֵפֶר 26
 (בשטר) דָּוָקָא אִם נִרְצָה לְגַרְשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: 27
 "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" (דברים כד, א). וְכָבֵר 28
 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ, כְּלוּמַר דִּין גְּרוּשִׁין, בְּשִׁלְמוֹת 29
 בַּמִּסְכָּתָא הַמֵּיחֲדָת לְכָף, כְּלוּמַר מִסְכָּת גָּטִין. 30

יום ש"ק ט' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנו. 31
 המצוה השנ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר הָאָדָם מִלְּהַחְזִיר 32
 גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאַת לְאַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא- 33
 יוּכַל בַּעֲלָה הָרָאוּשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ" (דברים 34
 כד, ד). וְהַעֲוֵבֵר עַל לֹא זֶה — לוֹקָה. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי 35
 מַצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת. 36

יום שלישי ה' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות עשה ריב. 1
 המצוה הרי"ב — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת 2
 וּלְהַתְפַּנּוֹן לְקִיּוֹם הַמִּין, וְזוֹהִי מַצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, וְהוּא 3
 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "[וְאַתֶּם] פְּרוּ וּרְבוּ" (בראשית ט, ז). וְכָבֵר 4
 בָּאֲרוּ (ברכות טז). שֶׁהִתְחַנֵּן פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע אִם נִשָּׂא 5
 בְּתוּלָה, וְנִתְּנָה טַעַם לְכָף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמַצְוָה. וְכָבֵר 6
 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ וְחִיּוּבֶיהָ בְּפָרֶק ו' מִיבְמוֹת (סא): 7
 וְאֵין הַנָּשִׁים חַיְבוֹת בְּמַצְוָה זוֹ; וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ שָׁם (סה): 8
 "הָאִישׁ מַצְוָה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֲכָל לֹא הָאִשָּׁה". 9

יום רביעי ו' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות עשה ריב. 10
 המצוה הרי"ב — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת 11
 וּלְהַתְפַּנּוֹן לְקִיּוֹם הַמִּין, וְזוֹהִי מַצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, וְהוּא 12
 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "[וְאַתֶּם] פְּרוּ וּרְבוּ" (בראשית ט, ז). וְכָבֵר 13
 בָּאֲרוּ (ברכות טז). שֶׁהִתְחַנֵּן פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע אִם נִשָּׂא 14
 בְּתוּלָה, וְנִתְּנָה טַעַם לְכָף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמַצְוָה. וְכָבֵר 15
 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ וְחִיּוּבֶיהָ בְּפָרֶק ו' מִיבְמוֹת (סא): וְאֵין 16
 הַנָּשִׁים חַיְבוֹת בְּמַצְוָה זוֹ; וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ שָׁם (סה): 17
 "הָאִישׁ מַצְוָה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֲכָל לֹא הָאִשָּׁה". 18

יום חמישי ז' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות עשה רכב. 19
 המצוה הרכ"ב — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְגַרְשׁ בְּסֵפֶר 20

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מד' מנ"א וכן הקודם לו ואף שאינו כותב פרטים במכתבו השני אבל כיון שתוכנו הוא שמכאן ולהבא השלום שורה בינו ובין כל אנ"ש שיחיו הרי נהנית מזה במאד מאד ויה"ר שיהי' לאריכות ימים ושנים טובות הן בגשמיות והן ברוחניות. וכבר אמרתי שכאשר בחדש זה הרי הקלקול הי' ע"י שנאת חנם הרי התיקון צ"ל מדה כנגד מדה אהבת חנם אלא שמדה טובה מרובה ובמילא צריך שתהי' האהבה כמה פעמים ככה, ואם לעמא דבר כך הרי עאכ"כ בתוככי אנ"ש שנתחנכו והולכים בדרכי נשיאי חב"ד ונשיאי חסידות הכללית ובראשם הבעש"ט, הרי ידוע פתגמם שאהבת ישראל ואהבת השם חד הוא.

בברכה לבריאות הנכונה ולהסתדרות כראוי בגשמיות וברוחניות.

יחזקאל פרק כג יז-כג

יז ויבאו אליה בני־בבל למשכב דודים ויממאו אותה בת־זנותם ותממא־בם ותקע נפֿשה מהם: יה ותגל ת־זנותיה ותגל את־עֶרְוֹתָה ותקע נפֿשי מעֶלְיָה פֿאֶשֶׁר נִקְעָה נִפְשִׁי מֵעַל אֲחֻתָּה: יט ותִּרְבֶּה את־תִּזְנוּתֶיהָ לְזִכֹּר אֶת־יָמֶי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה בָּאָרֶץ מִצְרַיִם: כ ותַּעֲנֶבָה עַל פִּלְגְּשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בָּשַׂר־חֲמוּרִים בָּשָׂרָם וזֶרְמַת סוּסִים וזֶרְמַתָּם: כא ותִּפְקְדִי אֶת זִמָּת נְעוּרֶיהָ בַּעֲשׂוֹת מַמְצְרִים דְּדִידָהּ לִמְעַן שְׂדֵי נְעוּרֶיהָ: (ס) כג לֵכֵן אֶהְלִיכָה פֶּה־אֲמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מַעִיר אֶת־מֵאֲהַבֶּיךָ עֲלֶיךָ אֶת אֲשֶׁר־נִקְעָה נִפְשָׁךְ מֵהֶם וְהִבֵּאתִים עֲלֶיךָ מִסְּבִיב: כג בְּנִי בָּבֶל וְכָל־פְּשָׁדִים פְּקוֹד וְשׁוֹעַ וְקוֹעַ כָּל־בְּנֵי אֲשׁוּר אוֹתָם בַּחֲזִירֵי חֲמֹד פְּחוֹת וסִגְנִים פְּלִם שְׁלִישִׁים וקְרוּאִים רַבְבֵי סוּסִים כָּלָם:

רש"י

בסעיפיה פוריה (ישעיה יז) ל' ענפים ומסעף פארה (שם י) לשון קוצץ ענפי העץ ופארותיו: (יט) לזכור את ימי נעוריה. עלתה על לבה תאות בני מצרים ששלח צדקיהו אליה שנאמר (לעיל יז) וימרד בו לשלוח מלאכיו מצרים: (כ) ותענבה על פלגשיהם. על פלגשות' להיות להם לפלגש: אשר בשר חמורים בשרם. אבר תשמיש: וזרמת סוסים. לשון רבוי תשמיש שמרבים תשמיש יותר משאר כל הזכרים שבבהמה: זרמת. קלוח הזרע כמו זרם מים עבר (חבקוק ג): (כא) ותפקדי. ותזכרי: בעשות. לשון כבישה: (כב) את מאהבך. את כשדים אשר ערכו על חזקיהו: את אשר נקעה נפשו מהם. אשר חזר צדקיהו ושנאם ומרד בהם: (כג) פקוד ושוע וקוע. ת"י שם מדינות ומקרא מסייעו (בספר ירמיה נ) על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד, והפותרים אומרים ל' פקודים ושרים ושלטונים: וקרואים. שמונץ' בלע"ז:

מצודת ציון

(יז) דודים. ענין אהבה וחבה: ותקע. ענין הסרה כמו ותקע כף ירך יעקב (בראשית לב): נפשה. ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (שם כג): (יח) ותגל. מל' גלוי: (כ) על פלגשיהם. כמו אל פלגשיהם: בשר. כן נקרא אבר התאווה וכן כי יהיה זב מבשרו (ויקרא טו): וזרמת. מרוצת המים יקרא זרם כמו כורם מים (ישעיה כח): (כא) ותפקדי. ענין זכרון כמו מימים רבים תפקד (לִקְמָן לח): בעשות. ענין מעיכה וכתישיה במשמוש היד: (כב) מעיר. מלשון התעוררות: נקעה. סרתה: נפשך. רצונך: (כג) פקוד וגו'. שמות עיירות בבבל: אותם. עמהם: פחות וסגנים. מין שררה: שלישים. שרים ומושלים: וקרואים. ר"ל גדולים נקראים לכל דבר חשיבות וכן נשיאי עדה קריאי מועד

(במדבר טו)

מצודת דוד

(יז) למשכב דודים. לשכוב עמה בדרך אהבה וחיבה וטמאו אותה במשכב הזנות: וטמאו בם. וכאשר נטמאה בם נמשכה אחריהם וסרתה מעצמה ורצונה מסבת האהבה להם רצה לומר מגדול האהבה לא נשאר בה רצון כי הכל עשתה כפי רצונם: (יח) ותגל תזנותיה. וכאשר גלתה זנותה לעשות בפרסום וגלתה את בשר ערותה להלהיב חשק מנאפיה: ותקע. אז סרה נפשי ורצוני מעליה והיתה שנואה בעיני כמו סרתה נפשי מעל אחותה אהלה ושנאתיה ור"ל כששמעה הצלחת הכשדים ומרבית טובתם שלחה אליהם מלאכים לקבל פסיליהם לאלוה ומאוד נמשכה אחריהם ובעבור זה סרה נפשי ממנה כמו שסרה מאהלה: (יט) ותִּרְבֶּה. והיא הרבתה עוד תזנותיה לזכור את הנעשה בימי נעוריה אשר זנתה בארץ מצרים: (כ) ותענבה. חשקה אל פלגשותם להיות להם

לפלגש המוכנת למשכב המשגל: אשר וגו'. על אשר אבר התשמיש שלהם גדול כשל חמור וזרמת הזרע שלהם מרובה כזרם שפית זרע הסוסים ודרך זונה מופלגת בתכלית ההפקר להתאוות באלה: (כא) ותפקדי. זכרת את הזמה שעשית בנעוריך בעת שהיו דדיך מעוכים וכתושים במשמוש היד מבני מצרים: למען שדי נעוריך. למען השדיים שהיו מעוכים בידם בימי נעוריך לכן חשקת עוד מהם וכפל הדבר במ"ש ור"ל שעבדה גם אלהי מצרים וזכרה מה שהורגלה בהם מאז: (כב) הנני מעיר וגו'. אעיר עליך לבות מאהבך את אשר נמשכת אחריהם וסרתה רצונך מעצמך מסבת האהבה להם ולא נשאר בך רצון כי הכל עשית כפי רצונם: והבאתים. אותם אביא עליך להלחם בך בכל סביבך: (כג) בני בבל וגו'. עכשיו יפרש מי הם הבאים: אותם יבואו עמהם:

דברי הימים א פרק'ז כג'מ

כג וַיָּבֹא אֶל־אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בְּרִיעָה כִּי בְרִיעָה הָיְתָה בְּבֵיתוֹ: כד וּבָתּוּ שְׁאֵרָה וַתֵּבֶן אֶת־בֵּית־חֹרֶוֹן תַּחְתָּיו וְאֶת־הָעֵלִיּוֹן וְאֵת אֹזֶן שְׁאֵרָה: כה וּרְפָח בֶּנוֹ וְרִשָּׁף וַתֵּלֶד בָּנוּ וַתֵּחַן בָּנוּ: כו לַעֲדָן בֶּנוֹ עֲמִיהוּד בֶּנוֹ אֱלִישָׁמַע בֶּנוֹ: כז נֹזָן בֶּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּנוֹ: כח וְאַחֲזֵתָם וּמִשְׁבוֹתָם בֵּית־אֵל וּבְנֹתֶיהָ וּלְמִזְרַח נֶעֱרָן וּלְמַעְרָב גֹּזֵר וּבְנֹתֶיהָ וְשִׁכְמָם וּבְנֹתֶיהָ עַד־עֵינָהּ וּבְנֹתֶיהָ: כט וְעַל־יְדֵי בְנֵי־מְנַשֶּׁה בֵּית־שֹׁאֵן וּבְנֹתֶיהָ תַעֲנֶנֶד וּבְנֹתֶיהָ מְגִדּוֹ וּבְנֹתֶיהָ דֹדָר וּבְנֹתֶיהָ בְּאֵלָה יֵשְׁבוּ בְנֵי יוֹסֵף בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל: (פ) ל בְּנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁנָה וְיִשְׁנִי וּבְרִיעָה וְיִשְׂרָח אַחֲזֵתָם: לא וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל הוּא אָבִי (בְּרוֹזוֹת) בְּרוּיָת: לב וַחֲבֵר הוֹלִיד אֶת־יִפְלָט וְאֶת־שׁוּמֵר וְאֶת־חֲחֹתָם וְאֵת שׁוּעָא אַחֲזֵתָם: לג וּבְנֵי יִפְלָט פָּסָד וּבְמִהָל וְעִשְׂוֹת אֵלָה בְנֵי יִפְלָט: לד וּבְנֵי שֹׁמֵר אַחִי (וְרוּחָגָה) וְרִחָגָה (יַחְבָּה) וַחֲבָה וְאַרְם: לה וּבְנֵי־הֶלֶם אַחִי צוֹפָח וּיְמַנֶּע וְשִׁלְשׁ וְעַמֵּל: לו בְנֵי צוֹפָח סוּחַ וַחֲרַנְפֶּר וְשׁוּעַל וּבְרִי וְיִמְרָה: לו בָּצֵר וְהוֹד וְשִׁמְאָ וְשִׁלְשָׁה וַיִּתְּרָן וּבִבְרָא: לח וּבְנֵי יִתָר יִפְנָה וּפְסָפָה וְאַרְא: לט וּבְנֵי עֵלָא אֶרֶח וַחֲנִיָּאל וְרִצִּיא: מ כָּל־אֵלָה בְנֵי־אֲשֶׁר רָאִשֵׁי בֵּית־הָאֱבֹת בְּרוּרִים גְּבוּרֵי חַיִּלִּים רָאִשֵׁי הַנְּשִׂאִים וְהַתִּיחָשִׁם בְּצָבָא בְּמִלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים עֲשָׂרִים וְשִׁשָּׁה אֱלָף: (ס)

דברי הימים א פרק'ח א"ה

א וּבְנִימָן הוֹלִיד אֶת־בִּלְעַל בְּכֹרוֹ אֲשֶׁבֶל הַשָּׁנִי וְאַחֲרָה הַשְּׁלִישִׁי: ב גּוֹחַהּ הַרְבִּיעִי וְרָפָא הַחֲמִישִׁי: ג וַיְהִי בָנִים לְבִלְעַל אֶדֶר וְגֵרָא וְאַבְיָהוּד: ד וְאַבְיָשׁוּעַ וְנַעֲמָן וְאַחֲזֵת: ה וְגֵרָא וְשָׁפוּן וַחֲזֹרָם:

רש"י

(כד) ובתו שארה ותבן את בית חורון. שארה בנאתו: ואת און שארה. על שמה קראה שם העיר: (כה) ורפח בנו. של בריעה: ורשף ותלח. בנים של רפח כמו כן חשב דורות: (כט) ועל ידי בני מנשה בית שאן. פתרון סמוך לבני מנשה כמו איש על ידו לדגליהם (במדבר ב'): (לא) הוא אבי ברוית. שר אותה העיר ובב"ר ר' לוי ור' סימון ר' לוי אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית ר' סימון אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה

ולפי שהיו להם שמן הרבה היו מושחין בו לכך היו נאות דהא באשר כתיב וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג) ואמר ר' חנניה חמין ושמן שסכתני אמי החזירוני לנערותי:

(א) ובנימין הוליד את בלע בכורו. כבר יחסו (לעיל ז') ולפי שרצה ליחס עד שאול המלך מתחיל ליחס מבנימין ושמות אחרים קוראם כאן וכל היחס למפרע והרוצה לדקדק רוב ערי הלויים ומגרשיהם האמורים כאן למפרע הן ביהושע כי עזרא ספרים מצא:

מצודת דוד

(כג) כי בריעה. ר"ל כי נולד בעת רעה היתה בביתו ועודו מתאבל: (כד) ובתו שארה. ר"ל ושם בתו שארה: און שארה. אולי היה עיר אחרת ושמה און ולזה נקראה און שארה על שמה: (כה) ורפח בנו. חוזר על בריעה לומר שרפח היה בנו: ורשף ותלח בנו. כ"א היה בנו של רפח: ותחן בנו. הוא חוזר על תלח הסמוך: (כז) יהושע בנו. הוא יהושע בן נון הידוע: (כח) ואחזתם ומושבותם. ענינם אחד והוא כפל בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): ולמזרח נערן ולמערב. מעבר נערן המזרחי והמערבי גזר וכו': (כט) ועל ידי. גם ישבו סמוך למקומות נחלת מנשה שהם בית שאן וכו' שהיו מנחלת מנשה כמ"ש ביהושע: באלה וכו'. בני אפרים ישבו בבית אל וכו' ובני מנשה בבית שאן וכו': (לד) אחי. כן שמו: (לה) ובן הלם. כמו ובני הלם: אחי. הלם זה היה אחי של כ"א מן הנזכרים במקרא שלמעלה: (לח) ובני יתָר. הוא יתָר: (לט) ובני עלָא. אולי הוא מהנזכרים והיה נקרא בשתי השמות: (מ) ברוּרִים. נבחרים מכל בני השבט: ראשי הנשיאים. הם היו לראשים על נשיאי השבט: והתיחשם. הידועים ביחוסם מבני אשר היוצאים בצבא מלחמה היה מספרם כ"ו אלף אנשים חשובים: (א) ובנימין. חזר להזכיר את בנימין ליחס אחריו שאול המלך: אשבל. למעלה חשב אחרים וכן יש הרבה שינוים בין זה לזה וכן דרך הספר מה שחיסר כאן גלה במקום אחר ואולם יש דרש בכל זה כמ"ש רז"ל לא ניתן ספר ד"ה אלא להורש:

פרק אחד עשר

א אין נותנים דבלה וגרונרות לתוך המוריס, מפני שהוא מאבדן; אבל נותנים את היין למוריס. ואין מפטמין את השמן, אבל עושים את היין יינומלין. אין מבשלים יין של תרומה, מפני שהוא ממעיטו. רבי יהודה מותר, מפני שהוא משביחו.

ב דבש תמרים ויין תפוחים וחמץ סתוניות, ושאר כל מי פרות של תרומה – רבי אליעזר מחיב קרן וחמש; ורבי יהושע פוטר. ורבי אליעזר מטמא, משום משקה. אמר רבי יהושע: לא מנו חכמים שבעה משקים כמנוי פטמים, אלא אמרו: שבעה משקין טמאים, ושאר כל המשקין טהורין. פירוש ברטנורא

יא א אין נותנים דבלה וגרונרות. של תרומה: לתוך המוריס. שומן של דגים: מפני שהוא מאבדן. שכן דרך דבלה וגרונרות הנתנים במוריס לסחטן ולהוציא את מימיהן ואחר כך משליכן; אבל נותנים את היין למוריס. רגילים היו לתת יין למוריס שלא היה בו שמננות כל כך כדי למתקן ולתת בו טעם. הלכך מותר ליתן יין של תרומה לתוכו, ולא אמרין לעבדיו וזממא בלבד הוא נותן את היין והיו כמאבדו: אין מפטמין את השמן. של תרומה בעקרי בשמים שכולעים את השמן ואולי לאבדו. אי נמי דלא חזי השמן לאכילה כשהוא מפותם: יינומלין. נותנים לתוך היין דבש ופלפלין: ממעיטו. שמתחסר ומתמעט על ידי הבשול. ואית דמפרשי שממעטו משותיו, שאין בני אדם רגילים לשתות יין מבושל כמו חי: מפני שהוא משביחו. ומתקיים יותר. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב פתוניות. עובים שאינם מתבשלים עד ימות הסתיו, ורגילים לעשות מהן חומץ: ושאר כל מי פירות. חוץ מיין ושמן: מחיב קרן וחומש. לור האוכלן בשוגג דחשיב להו משקה תרומה ממש: ורבי יהושע פוטר מחומש. אבל קרן חייב, ולכתחלה אסורים לזרים: מטמא משום משקה. טמאים, ומטמאים, ומכשירים וזעים לקבל טומאה כשאר משקים, דכתיב (ויקרא יא) אשר יבא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה: כמנוי פטמין. כפטם הוא שמונה צורות בשמים שלו שלא בדקדוק וחזר ומוסיף עליהם, אבל חכמים בדקדוק מנו שבעה משקים, שאלו בלבד טמאים ומטמאים ומכשירים הורעים לקבל טומאה,

משניות מבוארות – קהתי

דבש תמרים – מי שעבר ועשה דבש מתמרים של תרומה, ויין תפוחים – או שעשה יין מתפוחים של תרומה, וחמץ סתוניות – או שעשה חומץ מסתוניות של תרומה, היינו מענבים שנגמר בישולם בסתיו, ורגילים לעשות מהם חומץ, ושאר כל מי פרות של תרומה – מיץ היוצא מפירות של תרומה, רבי אליעזר מחיב קרן וחמש – זר השותה אותם בשוגג חייב לשלם קרן וחומש כדן האוכל את הפירות עצמם של תרומה, שמשקים של תרומה הם; ורבי יהושע פוטר – מן החומש את הזר השותה משקים אלו בשוגג, שאין דינם של המשקים הנעשים מפירות של תרומה כדן הפירות עצמם, חוץ מן היין והשמן, שמפורשים הם בתורה ויש להם חשיבות מיוחדת בתור משקה, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). ביום, קרן חייב הוא לשלם; ולכתחלה אסורים הם לזרים (ראש). ורבי אליעזר מטמא, משום משקה – וכן אומר רבי אליעזר: דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות ושאר כל מי פירות של תרומה מקבלים טומאה ומכשירים את האוכלים לקבל טומאה כשאר משקים, כלומר שכלולים הם במה שאמרה תורה (ויקרא יא. ד): "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה". אמר רבי יהושע: לא מנו חכמים שבעה משקים כמנוי פטמים במסכת מכשירין (ו, ד) שנו: "שבעה משקין הן (המכשירים את האוכלים לקבל טומאה, וכן הם בעצמם מקבלים טומאה): חטל, והמים, היין, והשמן, והדם, והחלב, ודבש דבורים". ואמר רבי יהושע, שלא מנו חכמים משקים אלו כמנוי פטמים. כלומר כפטמים, היינו הרוקחים בשמים, שמונים את צורות הבשמים שלהם שלא בדקדוק, שפעמים מוסיפים עליהם ופעמים גורעים; ויש מפרשים: פטמים (הפ"א בשו"א) היינו בשמים, כלומר כמנוי בשמים, אלא אמרו – בדקדוק מנו חכמים ואמרו: שבעה משקין טמאים – דווקא שבעה אלו, שהבאנו לעיל, מקבלים טומאה ומכשירים את האוכלים לקבל טומאה, ושאר כל המשקין טהורין – אינם מקבלים טומאה ואינם מכשירים לקבל טומאה, שאינם חשובים משקה אלא כזיעה בלבד. והלכה כרבי יהושע.

בארנו את הסיפא של משנתנו על פי הרמב"ם (עיין פירושו למשנתנו; ועיין ה"ל טומאת אוכלין א, ד). אבל יש רוצים לפרש, שאין כוונתם של רבי אליעזר ורבי יהושע אלא לענין הכשרת אוכלים לקבל טומאה, אבל לענין קבלת טומאה הכל מודים, שאף משקים שנשחטו מכל מיני פירות, הרי הם מקבלים טומאה (עיני השנת הראב"ד שם).

יוס ראשון

באור משנה א

משנתנו באה ללמד בכהן, שלא יעשה בתרומה דברים שעל ידם הוא מפסיד את התרומה.

אין נותנים דבלה וגרונרות – של תרומה (דבלה היינו תאנים דרוסות ודבוקות, וגרונרות היינו תאנים יבשות), לתוך המוריס – הרוטב של דגים כבושים, מפני שהוא מאבדן – הנותן לתוך המוריס דרכו לסחטן ואחר כך לזרקן, ונמצא מפסיד את התרומה וזה אסור, אבל נותנים את היין – של תרומה, למוריס – כדי למתקן ולתת בו טעם, שאינו מאבד את היין, אלא נאכל הוא עם המוריס. ואין מפטמין את השמן – אין רוקחים שמן של תרומה בבשמים של חולין, לפי שהשמן הנבלע בבשמים הולך לאיבוד, או משום שאין השמן ראוי לאכילה כשהוא מפותם, ונמצא מפסיד את התרומה, אבל עושים את היין – של תרומה, יינומלין – ויש גורסים: אנומלין. שנותנים לתוך היין דבש ופלפלים. אין מבשלים יין של תרומה, מפני שהוא ממעיטו – מחסרו על ידי הבישול; ויש מפרשים, שממעטו משותיו, שרוב בני אדם אינם שותים יין מבושל אלא חי. רבי יהודה מותר – לבשל יין של תרומה, מפני שהוא משביחו – שיין מבושל מתקיים יותר. ואין הלכה כרבי יהודה.

בירושלמי שאלו על דברי רבי יהודה, והלאו שנינו (לעיל ב, ו), שאין תורמים מיין מבושל על שאינו מבושל, משום שזה מן הרע על היפה? ותירצו: שם שנינו בבעלים וכאן בכהן, שלכהן התירו לבשל יין של תרומה, מפני שהוא משביחו, שיתקיים לו. אבל בעלים צריכים לתרום מן היפה, ויין שאינו מבושל יפה לשתייה, ואין חוששים ליין תורמים שיהא מתקיים.

באור משנה ב

כבר למדנו (לעיל ו, א), שזר האוכל תרומה בשוגג, חייב לשלם לכהן קרן וחומש. משנתנו דנה בזר השותה משקה שנעשה מפירות של תרומה או מיץ שיצא מהפירות, אם הוא חייב כאוכל הפירות עצמם או לא. אמנם יין העשוי מענבים ושמן העשוי מיתים, הרי מפורשים הם בתורה שחייבים בתרומה, שנאמר (במדבר יח, יב): "כל חלב יצא וכל חלב תירוש", ומכאן שכל דיני תרומה נוהגים בהם; הלכך מותר לעשות יין מענבי תרומה ושמן מזית תרומה, שעיקר פירות אלו עומדים לכן, וזר השותה משקים אלו הכל מודים שדינו כאוכל הפירות עצמם, וחייב לשלם קרן וחומש. אבל פירות אחרים, הואיל ואינם עומדים למשקים אלא לאכילה כמות שהם, דינם הוא (כמבואר להלן במשנה הבאה) שאסור לעשות משקים מפירות התרומה, לפי שגורעים בזה מחשיבתם. ואם עבר אדם ועשה משקים מפירות של תרומה, נחלקו תנאים במשנתנו לענין זר השותה משקים אלו.

ג אין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבֶשׁ, וְלֹא תְּפֻחִים יֵין, וְלֹא סְתֻנִּיּוֹת חֶמֶץ. וְשָׂאֵר כָּל הַפְּרוֹת, אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָם מִפְּרִיתָן בְּתְרוּמָהּ וּבְמַעֲשֵׂר שָׁנִי, אֲלָא זֵיתִים וְעֵנְבִים בְּלֶבֶד. אֵין סוֹפְגִין אַרְבָּעִים מְשֻׁם עֶרְלָה, אֲלָא עַל הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים. וְאֵין מְבִיאִין בְּכוֹרִים מְשֻׁקֵּן, אֲלָא הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים. וְאֵינוּ מְטַמְּא מְשֻׁם מְשֻׁקָּה, אֲלָא הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים. וְאֵין מְקַרְבִּין עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, אֲלָא הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים. ד עֲקֻצֵי תַּאנִּים, וְגִרוּגוֹת, וְהַפְּלִיסִים, וְהַחֲרוּבִין שֶׁל תְּרוּמָה – אֲסוּרִים לְזָרִים. ה גִּרְעִינֵי תְּרוּמָה, בְּזֶמַן שֶׁהוּא מְכַנְסֵן – אֲסוּרוֹת; וְאֵם הַשְּׁלִיכֵן – מִתְּרוֹת. וְכֵן עֲצָמוֹת הַקֶּדָּשִׁים, בְּזֶמַן שֶׁהוּא מְכַנְסֵן

פירוש ברטנורה

ואין להוסיף עליהם. ושבעה משקין שמנו חכמים הם מים, טל, יין, שמן, דבש דבורים, חלב, דם. והלכה כרבי יהושע: **ג** אין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבֶשׁ. אם הם של תרומה או של מעשר שני. שהתמרים אוכל והדבש משקה. ואין מחזירים האוכל משקה: אלא בזיתים וענבים בלבד. דכפירוש אמרה תורה בהם (במדבר יח) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש: אין סופגים את הארבעים משום ערלה. פירות של ערלה שסחטו והוציא מהן משקה, אין לוקה מן התורה השוהת אותו משקה אלא בזיתים וענבים בלבד: ואין מביאים בכורים משקין. דכתיב (דברים כו) את ראשית פרי האדמה. פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה: אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. דגמר בכורים מתרומה: ואין מקייבים על גבי המזבח. אלא שמן למנחות ויין לנסכים:

ד עוקצי תאנים. שבהם תאנים מחוברים לאילן: הכליסין. רמב"ם פירש שהם מין ממיני התאנים: **ה** גרעיני תרומה. גרעינים שנמצאו בתוך פירות של תרומה כשהכהן אוכלם: בזמן שהכהן מכניסן. ודעתו עליהם ולא הפקין אסורים. וכגון שהן רכין וראוין לאכילה כגון גרעיני התפוחים והחרובין והאגסים, או שנשאר בהם לחלוותי שבני אדם מוצצים אותן, כגון גרעיני התמרים וכיוצא בהם. אבל אינם ראויים כלל אפילו הכהן מכניסן הרי אלו מותרים: עצמות הקדשים. בעצמות הראוין קצת לאכילה מיירי כגון ראשי כנפים והסחוסין: המורסן. של תרומה,

משניות מבוארות – קהתי

הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים – שלמדים ביכורים מתרומה שמותר להביא ביכורי שמן ויין: וערלה למדים מביכורים בגזירה שווה "פרי, פרי" (בבלי חולין קכ, ב). וְאֵינוּ מְטַמְּא מְשֻׁם מְשֻׁקָּה, אֲלָא הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים – משקה היוצא מן הפרי אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר לקבל טומאה, כדעת רבי יהושע במשנה הקודמת, חוץ משמן ויין, שנימנו בין שבעת המשקים המקבלים טומאה ומכשירים את האוכלים לקבל טומאה. וְאֵין מְקַרְבִּין עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ – משקים היוצאים מן הפירות, אֲלָא הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים – שמן למנחות, וּמִן הָעֵנְבִים – יין לנסכים.

באור משנה ד

עֲקֻצֵי תַּאנִּים – שמחוברות בהם התאנים לאילן, וְגִרוּגוֹת – ועוקצי גרוגרות, היינו תאנים יבשות, וְהַפְּלִיסִים – עוקצי הכליסים, מין פרי מתוק; והרמב"ם מפרש, שהם פירות של מין תאנה, וְהַחֲרוּבִין – ועוקצי החרובין, שֶׁל תְּרוּמָה – שהתאנים והגרוגרות והכליסים והחרובין של תרומה הם, אֲסוּרִים לְזָרִים – יש מפרשים (על פי הירושלמי), שאין העוקצים אסורים אלא כשהם מובלעים באוכל (ח"ט). אבל הרמב"ם פוסק: "עוקצי תאנים וגרוגרות והכליסים והחרובין... אף על פי שאין בהם אוכל... הרי אלו אסורים לזרים" (הל' תרומות יא, י). – בעל "משנה ראשונה" כותב: "נראה שאפילו אין בהן אוכל, גזרו עליהן, הואיל ומובלעים באוכל, וכשתולש העוקץ, פעמים שנחלש עמו קצת מן האוכל".

י ו ט ו י ו

באור משנה ה

גִּרְעִינֵי תְּרוּמָה – הגרעינים שבתוך פירות של תרומה, אם הם רכים וראויים לאכילה, כגון גרעיני התפוחים והאגסים, או שיש בהם מלחלוותי הפרי שבני אדם מוצצים אותם, כגון גרעיני התמרים וכיוצא בהם, בְּזֶמַן שֶׁהוּא מְכַנְסֵן – שהכהן מכנסן לאכלן, שמקפיד עליהן ואינו מפקידן, אֲסוּרוֹת – הגרעינים לזרים ("גרעין" בלשון המשנה – מין נקבה); וְאֵם הַשְּׁלִיכֵן – אם הכהן זרק את הגרעינים, שלא רצה לאכלן, מִתְּרוֹת – לזרים. וְכֵן עֲצָמוֹת הַקֶּדָּשִׁים – עצמות של קרבנות הנאכלים לכהנים, וכגון שהעצמות ראויות קצת לאכילה, בְּזֶמַן שֶׁהוּא מְכַנְסֵן – שהכהן מכנסן לאכלן, אֲסוּרִין – לזרים; וְאֵם הַשְּׁלִיכֵן – הכהן, מִתְּרִין – לזרים, שהואיל והכהן השליכן

י ו ט ו י ו

באור משנה ג

כבר למדנו (שביעית ח, ב), שתרומה ומעשר שני ניתנו לאכילה ולשתיה ולסניכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוך דבר שדרכו לסוך. משנתנו באה ללמד, שאסור לשנות פירות התרומה ומעשר שני מבריותם, כגון לעשות מהם משקה, שהואיל והפירות הללו עומדים לאכילה, נמצא העושה מהם משקה גורע מחשיבותם, ויש בוה משום מפסיד התרומה והמעשר השני (עיי' בפתיחה למסכתנו). ברם, זיתים וענבים הרי כל עיקרם למשקה עומדים, היינו לשמן וליין, שרבה חשיבותם, ומפורשים הם בתורה לענין חיובם בתרומה ובמעשרות (תירוש ויצהר): הלכך מותר לעשות שמן ויין מזיתים וענבים של תרומה, כמו שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה הקודמת. – כן מוסיפה המשנה ללמדנו, דרך אגב, עוד דינים ששונים בהם זיתים וענבים משאר פירות.

אין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבֶשׁ – אסור לעשות מתמרים דבש, וְלֹא תְּפֻחִים יֵין – וכן תפוחים אסור לעשות מהם יין, וְלֹא סְתֻנִּיּוֹת חֶמֶץ – וכן ענבי סתיו אסור לעשות מהם חומץ; משנתנו מפרטת שלושה אלו, לפי שרגילים לעשות מהם משקאות יותר מאשר מפירות אחרים (הרא"ש). וְשָׂאֵר כָּל הַפְּרוֹת – וכן שאר מיני פירות, אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָם מִפְּרִיתָן – לעשות מהם משקה, הואיל וכל עיקרם לאכילה הם, בְּתְרוּמָהּ וּבְמַעֲשֵׂר שָׁנִי – אם התמרים או התפוחים או הסתוניות או שאר כל הפירות הם של תרומה או של מעשר שני, שהעושה מהם משקה נמצא גורע מחשיבותם, ואסור להפסיד תרומה או מעשר שני, אֲלָא זֵיתִים וְעֵנְבִים בְּלֶבֶד – שעושים שמן ויין מזיתים וענבים של תרומה ומעשר שני, לפי ששמן ויין מפורשים בתורה, שחייבים בתרומה ובמעשרות, שנאמר (במדבר יח, יב): "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש"; והרי כל עיקרם של הזיתים והענבים לשמן ויין הם עומדים, ואין השינוי גורע מחשיבותם. אֵין סוֹפְגִין אַרְבָּעִים מְשֻׁם עֶרְלָה, אֲלָא עַל הַיּוֹצֵא מִן הַיְּתִים וּמִן הָעֵנְבִים – כחוב בתורה (ויקרא יט, כג): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרי, שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל", מכאן, שהאכל פירות ערלה עובר על מצוות "לא תעשה" וחייב מלקות, ארבעים חסר אות. משנתנו באה ללמד שאין לוקים מלקות על שתיית משקים שנסחטו מפירות של ערלה, אלא אם כן שתה שמן מזיתים של ערלה, או יין מענבים של ערלה, שהוא לוקה עליהם כשם שלוקה על אכילת הזיתים והענבים. וְאֵין מְבִיאִין בְּכוֹרִים מְשֻׁקֵּן – שנאמר (דברים כו, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה". ודרשו: פרי אתה מביא, ואין אתה מביא משקים, אֲלָא

— אֶסוּרִין; וְאִם הִשְׁלִיכֶן — מִתְרִין. הַמֶּרְסֵן מִתֵּר. סִבִּין שֶׁל חֲדָשׁוֹת — אֶסוּרוֹת. וְשֶׁל יִשְׁנוֹת — מִתְרוֹת. וְנוֹהֵג בְּתִרּוּמָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּחֻלִּין. הַמְסַלֵּת קֵב אוֹ קָבִים לְסָאָה, לֹא יֵאָבֵד אֶת הַשָּׂאָר, אֲלָא יִנְיָחוּ בְּמָקוֹם הַמְצִנֵּעַ. וּמְגוּרָה שֶׁפָּנָה מִמֶּנָּה חֲטִי תִרּוּמָה — אֵין מַחֲבִינִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמִלְקָט אַחַת אַחַת, אֲלָא מִכְבֵּד בְּדֶרְכּוֹ וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין.

ז וְכֵן חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁנִּשְׁפָּכָה — אֵין מַחֲבִינִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמִמַּפֵּחַ, אֲלָא נוֹהֵג בָּהּ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּחֻלִּין. ח הַמְעֵרָה מִכֵּד לְכָד וְנוֹטָף שֶׁלֹּשׁ טָפִים — נוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין. הַרְבִּינָה וּמִצָּה — הָרִי זוֹ תִרּוּמָה. וְכַפָּה תֵּהָא בְּתִרּוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאִי וְיִוְלִיכְנָה לִפְנֵיהֶן? אֶחָד מִשְׁמוֹנָה לְשִׁמְיֹנִית.

פירוש ברטנורא

והן סובין הגסין מותר לזרים: סביבין. של חטין חדשות של תרומה אסורים לזרים. לפי שהחדשות הן לחות ואינם נטחנים היטב, ונשאר קמח הרבה מעורב בסובין: ושל ישנות. של חטין ישנות. שהן יבשות ונטחנות היטב מותרות. שאין קמח מעורב בהן כלל. ועד ל' יום נקראים חדשות: ונוהג בתרומה. בהוצאת הסובין והמורסן בדרך שנוהג בחולין, ואין כאן משום מאבד תרומה כשמשליך מה שאינו ראוי לאכילה: המפסלת. שקולט את הסולת כדי לעשות פת נקיה ביותר, ולא בירר מסאה אחת שהיא ששה קבין אלא קב או קבים: לא ישליך את השאר. שהרי הוא ראוי לאכילה, ונמצא מאבד את התרומה:

ו מְגוּרָה. אוצר שאוגרים תבואה לתוכו: מִכְבֵּד בְּדֶרְכּוֹ. בדרך שרגילים לכבד האוצרות בעת שמפנים אותן:

ז מַעֲשֵׂר. יין או שמן של תרומה מכד לכד, ואחר שעירה כל מה שבתוכו נטפו ממנו שלש טפין, טפה אחר טפה, בדרך הכלים לאחר שעירה כל מה שבתוכו: נוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין. ו"אצ" לקנחה יפה קודם שיתן החולין לתוכה: חֲרִיבָתָה. הטח אותה על צידה, לחבית שהיה בה תרומה אחר שעירה כל מה שבתוכה ומיצה היין או השמן שהיה בה ונראה כנוס בתוכה: הָרִי זוֹ תִרּוּמָה. ולא אמרינן חולין הן הויאל ועירה כל מה שבתוכה ונטפו ממנו שלש טפין: בתרומת מעשר של דמאי. שהמעשר שלו, ונותן תרומת מעשר לכהן, ואם יש בידו א' משמנה שבשמינית הלוג צריך להוליכה לכהן, אבל פחות לא. והני מילי בטמא, אבל בטמא אפילו כל שהוא צריך לחור ברמא, אבל בורא' בין טמא בין מהור בין רב בין מעט צריך לחור אחר כהן:

משניות מבוארות — קהתי

כמו שהיה עושה אילו נשברה לו חבית של שמן חולין ואין במה שנשאר משום איבוד תרומה. — "מטפח" מלשון "טפח". רוחב כף היד, כלומר שיהא מקנה בכף ידו את השמן, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ח

למדנו לעיל, שאין לחשוש לגרגרים המעטים של תרומה שנשארו במגורה לאחר שפינה ממנה את חטין התרומה, אלא מכבד את המגורה בדרך שנוהג בחולין, וכן אם נשפכה חבית של שמן תרומה, אין חושש ללחלוּתית השמן שבארץ, אלא אוסף את השמן בדרך שהוא נוהג בחולין. משנתנו מוסיפה ללמד, שאין חוששים לטיפות מועטות של תרומה הנשארות בכלי, לאחר שמערים ממנו שמן או יין של תרומה כללי שני. כן באה המשנה להשימיענו — אגב הלכות אלו — שתירומת מעשר של דמאי, אם אין בה כשיעור קורטוב, כפי שיבואר במשנה, אינו צריך לטפל בה כדי להמציאה לידו של כהן.

הַמְעֵרָה מִכֵּד לְכָד — יין או שמן של תרומה, וְנוֹטָף שֶׁלֹּשׁ טָפִים — ולאחר שעירה כל מה שבתוך הכד, השהה אותה על גבי הכד השנייה וטפטפו ממנה שלש טיפות, טיפה אחר טיפה, בדרך הכלים שמטפטפים עדיין לאחר העירוי, נוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין — מותר לו אחר כך ליתן יין או שמן חולין לתוך הכד שעירה ממנה, ואינו צריך לקנחה יפה תחילה, שאין חוששים לטיפות המועטות שנשארו בכד.

הַרְבִּינָה — הטח את הכד על צידה לאחר שהטיפ ממנה שלש טיפות, וּמִצָּה — את שיירי היין או השמן, כלומר שהניח את הכד על צידה

עד שכונסו השיירים שבדפנות לשולי הכד, הָרִי זוֹ תִרּוּמָה — אף על פי שלאחר שעירה כל מה שבתוכה, והטיפ ממנה שלש טיפות מותר היה לו ליתן לתוכה חולין, מכל מקום כל זמן שלא נתן בה חולין, השיירים המתמצים בה הרי הם תרומה. וְכַפָּה תֵּהָא בְּתִרּוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאִי וְיִוְלִיכְנָה לִפְנֵיהֶן — כבר למדנו (במסכת דמאי), שהפירות הנלקחים מעם הארץ נקראים "דמאי", היינו ספק מעושרים ספק אינם מעושרים, ולכן חייבים להפריש מהם מספק תרומת מעשר וליתנה לכהן (כלומר שהלוקח פירות מעם הארץ קורא שם למעשר ראשון של הפירות הללו ומפריש ממנו את תרומת מעשר, כמבואר

שם), ושואלת משנתנו: כמה הוא השיעור הקטן ביותר של תרומת מעשר של דמאי שיהא חייב לטרוח בה כדי להמציאה לידו כהן? אֶחָד מִשְׁמוֹנָה לְשִׁמְיֹנִית — של הלוג, היינו אחד משישים וארבע בלוג (1/64) והוא הנקרא "קורטוב"; אם יש לו לפחות שיעור כזה של תרומת מעשר של דמאי חייב הוא להצניעה עד שתניתן ליד כהן,

בטל מהם שם אוכל, בין לענין תרומה בין לענין קדשים. הַמֶּרְסֵן — של תרומה, והיינו סובין הגסנים שאינם ראויים לאכילה, מִתֵּר — לזרים. סִבִּין — של תרומה, שהם דקים מן המורסן, שֶׁל חֲדָשׁוֹת — של חטנים חדשות, אֶסוּרוֹת — לזרים, לפי שהחטנים החדשות לחות הן וקשות לטחינה, וקמח הרבה מעורב בסובין. וְשֶׁל יִשְׁנוֹת — וסובין של חטנים ישנות, מִתְרוֹת — לזרים, לפי שהחטנים יבשות ונטחנות היטב, ואין קמח מעורב בסובין כלל. בירושלמי מבואר, ש"חידשות" היינו כל זמן שבני אדם רגילים לחבוס בין הגרנות. ויש אומרים (שם): עד שלושים יום משעת הקצירה. וְנוֹהֵג בְּתִרּוּמָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּחֻלִּין — שמוציא הכהן את המורסן ואת הסובין מן התרומה ומשליך אותן שהואיל ואינן ראויין לאכילה אין בזה משום מאבד תרומה. הַמְסַלֵּת קֵב אוֹ קָבִים לְסָאָה — הסאה היא ששה קבים, ואם ניפה הכהן סאה קמח של תרומה והוציא ממנה קב או שני קבים סולת, כדי לעשות ממנה פת נקיה ביותר, לֹא יֵאָבֵד אֶת הַשָּׂאָר — לא ישליך את השאר לפי שעדיין ראוי הוא לאכילה, ואסור לאבד את התרומה, אֲלָא יִנְיָחוּ — יניח את השאר, בְּמָקוֹם הַמְצִנֵּעַ — במקום שמור שלא יאבד.

באור משנה ו

מְגוּרָה — מחסן של תבואה, שֶׁפָּנָה מִמֶּנָּה חֲטִי תִרּוּמָה — כדי להכניס שם תבואת חולין, אֵין מַחֲבִינִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמִלְקָט אַחַת אַחַת — שילקט חטיבה חטה עד שיפנה משם את כל החטנים של תרומה, אֲלָא מִכְבֵּד בְּדֶרְכּוֹ — מטאטא את המגורה בדרך שהוא נוהג לעשות בחולין בשעה שמפנה אותה, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין — ואם נשארו שם קצת גרגרים של תרומה, אינו חושש בהם משום מאבד תרומה.

יו"ט רביעי

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד, שהכהן נוהג בתרומה בדרך שהוא נוהג בחולין. וְכֵן חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן — תרומה, שֶׁנִּשְׁפָּכָה — לארץ, אֵין מַחֲבִינִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמִטַּפֵּחַ — שישפוך את השמן על ידי מגע כף ידו בו מפעם לפעם עד שיקנחו כליל מהארץ, אֲלָא נוֹהֵג בָּהּ — בחבית שמן זו, בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּחֻלִּין — שאוסף מן השמן

ז פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – מֵאֲכִילִין אוֹתָם לְבַהֲמָה, וְלַחֲיָה, וְלַתְּרַנְגּוּלִים. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂכַר פָּרָה מִכֶּהֱן, מֵאֲכִילָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה; וְכֵהֵן שֶׁשָּׂכַר פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׁמוֹנוֹתֶיהָ עָלָיו – לֹא יֵאֱכִלְנָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂם פָּרָה מִכֶּהֱן, לֹא יֵאֱכִלְנָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה; וְכֵהֵן שֶׁשָּׂם פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, מֵאֲכִילָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה.

י מְדֻלְקִין שְׁמֵן שְׂרֵפָה בְּבִתֵּי כִנְסוֹת, וּבְבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּבְמִבְּאוֹת הָאֶפְלִין, וְעַל גְּבֵי הַחוֹלִין – בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן. בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאָת לִכְהֵן, וְהָיָה לְמוֹדָה אֶצֶל אֲבִיהָ – אֲבִיהָ מְדֻלֵּק בְּרִשְׁוֹתָהּ. מְדֻלְקִין בְּבִית הַמִּשְׁתָּה, אֲבָל לֹא בְּבֵית

פירוש ברטנורא

ט כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. עֵיקָר לְמַאכֵל בַּהֲמָה, דָּא עֵיקָר לְמַאכֵל אֶדָם הָיָה אֲסוּר לְהַאֲכִיל לְבַהֲמָה. וּמִכָּל מָקוֹם חוּץ קֶצֶת לְמַאכֵל אֶדָם, דָּא לֹא הוּא חוּץ כֻּלָּל אֶדָם, לֹא הוּא מְפָרִישׁ עֲלֵיהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֻׂרוֹת, דְּמִדֵּי דָלָא חָזִי לְאֶדָם אֵין מְפָרִישׁ עָלָיו תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֻׂרוֹת: מֵאֲכִילִין אוֹתָן. כֹּהֲנִים לְבַהֲמָתָן: מֵאֲכִילָה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. הוּאִיל וְגוֹף הַבְּהֵמָה לִכְהֵן אֵע״פ שְׁמוֹנוֹתֶיהָ עַל יִשְׂרָאֵל. אֵין כָּאֵין מִשּׁוּם גּוֹל, שֶׁאֵם הָיָה רֹצֵחַ הָיָה נוֹתֵן הַתְּרוּמָה לְכַעַל הַפָּרָה וְאֵין סְהַדִּי הֵיחָא לִיה לְכַעַל הַפָּרָה שִׁיתָן לֵה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה כְּדִי שִׁיאֱכִלְנָה בְּרִיּוֹת, וְהוּא כְּאִילוּ זָכָה כֵּהֵן כֵּהֵן הוּא מֵאֲכִיל לְבַהֲמָתָן: לֹא יֵאֱכִלְנָה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. כִּיּוֹן שְׁנוֹף הַפָּרָה יִשְׂרָאֵל, דְּכִתְבִּי (וּקְרָא כֵּהֵן) וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן כִּסְפוֹ, וְנֶפֶשׁ אֶפְּלוֹ נֶפֶשׁ בַּהֲמָה בְּמִשְׁמַע. וְאִמְר רַחֲמָנָא קִנְיָן כִּסְפוֹ דִּכְהֵן לִיכּוֹל בַּתְּרוּמָה, קִנְיָן כִּסְפוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא לִיכּוֹל בַּתְּרוּמָה: יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂם פָּרָה מִכֶּהֱן. שְׂכַבֵּל פָּרָה מִכֶּהֱן בְּשׁוּמָא כִּפִּי מַה שְׁהָיָה שׁוּה עֲכָשׁוּ כִּךְ וְכִךְ דְּמִים, וְיִטְפֵּל בֵּה יִשְׂרָאֵל לְפִטְמָה, וְמַה שִּׁישְׁבִּי עַל הַשּׁוּמָא יִחַלְקוּ הַרִיּוֹת בֵּינֵיהֶם: לֹא יֵאֱכִלְנָה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. שְׂכִיּוֹן שְׂכַבֵּל הַיִּשְׂרָאֵל בְּשׁוּמָה כִּפִּי מַה שְׁהָיָה שׁוּה, נַעֲשִׂית פִּרְתּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאִינָה אֲכִילָה בַּתְּרוּמָה: וְכֵהֵן שְׂכַבֵּל פִּרְתּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּשׁוּמָא בְּדֹרֶךְ זוֹ: מֵאֲכִילָה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. מִפְּנֵי שְׁהָיָה נַעֲשִׂית פִּרְתּוֹ שֶׁל כֵּהֵן מִשְׁעָה שְׂכַבֵּל עָלָיו בְּשׁוּמָא:

י שְׁמֵן שְׂרֵפָה. שְׁמֵן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁמָטָה. וְאִמְרָא קְרִי לִיה שְׁמֵן שְׂרֵפָה הוּאִיל וְלִשְׂרֵפָה עוֹמֵד: בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן. הֵיכָן כִּשִּׁישׁ שֶׁם כֶּהֱן, דְּנָר לֹאחֵד נָר לְמָאָה: מְדֻלֵּק בְּרִשְׁוֹתָהּ. כִּשְׁהָיָה שֶׁם: מְדֻלְקִין בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה. מִתּוֹךְ שְׁעוּמוֹדִים בְּבִגְדֵים נָקִים אֵין רִגְלִין לְמַלְטֵל נֹרֹת שֶׁל שְׁמֵן מִמְקוֹמָן שְׁמָא יִטְנֵפוּ אֶת בְּגִדֵיהֶם, הֲלָכָה

משניות מבוארות – קהתי

לְפִטְמָה, וְאַחֲרִיתָהּ עָלָיו, וְמַה שֶׁהִפְרָה תִּשְׁבִּיחַ יִחַלְקוּ בֵּינֵיהֶם אֶת הַרִיּוֹת, לֹא יֵאֱכִלְנָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – שֶׁהוּאִיל וְקִיבֵלָה הַיִּשְׂרָאֵל בְּשׁוּמָא כִּפִּי שׁוּרִיָּה, וְהָיָה כּוֹלָה בְּאַחֲרִיתָהּ, הָרִי הָיָה נַעֲשִׂיתָה פִּרְתּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵף עַל פִּי שִׁישׁ לִכְהֵן חֶלֶק בְּשַׁבְּחָה, אֲסוּר לְהַאֲכִילָה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. וְכֵהֵן שֶׁשָּׂם פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל – אֲבָל כֵּהֵן שְׂכִיבֵל פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּשׁוּמָא, מֵאֲכִילָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – שֶׁהָרִי נַעֲשִׂיתָה פִּרְתּוֹ שֶׁל כֶּהֱן, מֵהִטָּעַם שְׂבָאֲרָנוֹ לְעִיל.

באור משנה י

שְׁמֵן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁמָטָה נִקְרָא "שְׁמֵן שְׂרֵפָה", לְפִי שֶׁהוּא עוֹמֵד לְהִישָׁרָף, שֶׁכֵּן תְּרוּמָה טִמְאָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה, אֲבָל מוֹתֵר לְכֹהֲנִים לִיהֲנוֹת בְּשִׂרְפָתָהּ, וְהֵיכָן שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בְּשִׁמְן לְהַדְלִיק. הַדְּלָקָה "שְׁמֵן שְׂרֵפָה" דִּינָה כְּאֲכִילַת תְּרוּמָה שֶׁאִינָה מוֹתֵרָת אֲלָא לְכֹהֲנִים. וְאֵף עַל פִּי שֶׁתְּרוּמָה אִינָה מֵאִסּוּרִי הִנָּה, וּמוֹתֵרָת הִיא בְּהִנָּאָה לְזוּרִים, מִכָּל מָקוֹם תִּנָּאָה שֶׁל כִּיּוֹן. כִּיּוֹן בְּעֵינֵינוּ שֶׁהִנָּאָה בָּאָה מִשְׂרִיפַת הַתְּרוּמָה, אֲסוּר הִיא לְזוּרִים. בְּרִם, יֵשׁ דְּעָה שֶׁאִסּוּר זֶה אִינוֹ אֲלָא מִדְּרַבָּן (עֵיין "מִשְׁנָה לְמִלֵּךְ" עַל הַרְמָבַם הַזֶּה "תְּרוּמוֹת ב. יד.) מִשְׁתַּנּוּ בָּאָה לְלַמֵּד, שֶׁלְצוּרֶךְ הַרְבִּים אוֹ לְשֶׁם מִצְוָה כִּפִּי שִׁיבּוּאָר, מוֹתֵר לְהַדְלִיק שְׁמֵן שְׂרֵפָה.

מְדֻלְקִין שְׁמֵן שְׂרֵפָה – שְׁמֵן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁמָטָה, בְּבִתֵּי כִנְסוֹת, וּבְבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּבְמִבְּאוֹת הָאֶפְלִין – בְּסִמְטוֹת חֲשׂוֹנוֹת, וְעַל גְּבֵי הַחוֹלִין – אֶצֶל אֲנָשִׁים חוֹלִים, בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן – שֶׁהִכָּהֵן מִרְשָׁה לְהַדְלִיק (רַחֲבִים), וְיֵשׁ מְפָרִישׁ: בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן – כִּשִּׁישׁ שֶׁם כֶּהֱן, שֶׁנֵּר לֹאחֵד נָר לְמָאָה. בִּירוּשְׁלַי מִבּוּאָר, שֶׁהִפְסִיקָה "בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן" אִינָה מוֹסְבָה אֲלָא עַל הַחוֹלִים, שֶׁלְצוּרֶךְ הַיִּחִיד אֵין מְדֻלְקִים שְׁמֵן שְׂרֵפָה אֲלָא בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן, אֲבָל בְּבִתֵּי כִנְסוֹת וּבְבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּבְמִבְּאוֹת הָאֶפְלִים, שֶׁהוּא לְצוּרֶךְ הַרְבִּים, מוֹתֵר לְהַדְלִיק אֶפְּלוֹ שֶׁלָּא בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן. וְכֵן פּוֹסֵק הַרְמָבַם ("הַל' תְּרוּמוֹת יא, יח). בְּרִם בְּתוֹסְפוֹת (פְּסוּחִים לז, א) כְּתוּב: "וּבְמִסְכַּת תְּרוּמוֹת אֲמָרוּ, שֶׁמְדֻלְקִין בְּבִתֵּי כִנְסוֹת וּבְבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּשִׁמְן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁמָטָה בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן", הָרִי שֶׁלְדַעֲתָם מוֹסְבָה הִפְסִיקָה "בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן" עַל כָּל הָרִישָׁא. בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאָת לְכֶהֱן, וְהָיָה לְמוֹדָה אֶצֶל אֲבִיהָ – רִגְלִיָּה הִיא לְבוֹא אֶל אֲבִיהָ, אֲבִיהָ מְדֻלֵּק – שְׁמֵן שְׂרֵפָה, בְּרִשׁוֹתָהּ – בְּהַסְכַּמָּתָהּ, שֶׁהוּאִיל וְהָיָה רִגְלִיָּה לְהִיּוֹת אֶצֶל הָרִי הוּא מְדֻלֵּק גַּם לְצוּרָכָה. וְיֵשׁ מְפָרִישׁ: בְּרִשׁוֹתָהּ – כִּשְׁהָיָה נִמְצָאת שֶׁם (בְּרִטְנוֹרָא). מְדֻלְקִין – שְׁמֵן שְׂרֵפָה, בְּבִית הַמִּשְׁתָּה – שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁכֹּהֲנִים יוֹשְׁבִים שֶׁם, אֲבָל לֹא בְּבִית הָאֲבָל – אֵף שֶׁנִּמְצָאִים בּוֹ כֹהֲנִים אֲסוּר לְהַדְלִיק שֶׁם שְׁמֵן שְׂרֵפָה, דְּכִיּוֹן רַבִּי יְהוֹדָה – בִּירוּשְׁלַי מִבּוּאָר טַעְמוֹ, שֶׁבְּבִית הַמִּשְׁתָּה נִזְהָרִים שֶׁלָּא לְנָגוּעַ בֵּנֵי שֶׁל שְׁמֵן, שְׁמָא יִלְכְּלוּ אֶת בְּגִדֵיהֶם הַנִּקְיִים, וְכוּלָּן אֵין

אֲבָל פָּחוֹת מִכֵּן מוֹתֵר לוֹ לְאֲבָדָה בִּידִים. בִּירוּשְׁלַי מִבּוּאָר, שְׁדוּקָא בַּתְּרוּמָת מַעֲשֵׁר שֶׁל דְּמָאִי שֶׁהָיָה טִמְאָה נִוְהַג שִׁיעוּר זֶה, וְאִילוּ בַּתְּרוּמָת מַעֲשֵׁר טְהוֹרָה אֶפְּלוֹ כָּל שֶׁהוּא נוֹתֵן לִכְהֵן. בְּרִם, בַּתְּרוּמָת מַעֲשֵׁר שֶׁל וְדָאִי בֵּין טִמְאָה בֵּין טְהוֹרָה אֶפְּלוֹ מִשְׁהוּ חַיִּיב לִיתֵן לִכְהֵן (הַרְשִׁי; בְּרִטְנוֹרָא).

בְּרִם, דַּעַת הַרְמָבַם הִיא אַחֲרָת, וְהָרִי לְשׁוֹנוֹ ("הַל' תְּרוּמוֹת ג, טז): "תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׁר שֶׁהָיָה בֵּה אֶחָד מִשְׁמוֹנֵה בְּשִׁמְיִית, מוֹלִיכָה לְכֶהֱן. פָּחוֹת מִכֵּן, אִינוֹ מִטְפֵּל הַחוּלִיכָה, אֲלָא מִשְׁלִיכָה בָּאוֹר וְשׁוֹרֶפָה. וְבֵינֵינוּ וּבְשִׁמְן אֶפְּלוֹ כָּל שֶׁהוּא מוֹלִיכָה לְכֶהֱן, וּבִלְבָד שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמָת מַעֲשֵׁר דְּרִאִית וְטְהוֹרָה, אֲבָל אֵם וְהָיָה טִמְאָה אוֹ שְׁוִיתָה שֶׁל דְּמָאִי, אֵם אֵין בֵּה כְּשִׁיעוּר. אִינוֹ מִטְפֵּל בֵּה אֲלָא שׁוֹרֶפָה."

אִמְנֵם הָרַבִּי"ד מְשִׁיג עַל הַרְמָבַם וְהוּא כּוֹתֵב: "לֹא מִצְאָתָה בִּירוּשְׁלַי אֲלָא בְּמִשְׁקָה שִׁיעוּרָה בְּאֶחָד מִשְׁמוֹנֵה בְּשִׁמְיִית שֶׁהָיָה מִדַּת הַלֵּחַ, אֲבָל בְּאוֹכֵל – כְּכִבְיָעָה. וּבְדָמָאִי אֲבָל בְּדָאִי אֶפְּלוֹ כָּל שֶׁהוּא חַיִּיב לְהַחֲזִיר. וּבְדָמָאִי עֲצוּמוֹ דוּקָא בְּטִמְאָה, אֲבָל בְּטְהוֹרָה אֶפְּלוֹ כָּל שֶׁהוּא חַיִּיב לְהַחֲזִיר" (עֵיין בְּנוֹשָׁאִי כְּלוֹי שֶׁל הַרְמָבַם "שֶׁמֶתְבַּחֲרִים שֶׁם לִישֵׁב דְּבִרֵי הַרְמָבַם").

יוס חמישי

באור משנה ט

פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – הַכְּרִשְׁיִים מִיֵּן צִמַּח מִסְפּוֹא (וּוִיק"י בִּלְע"ז), שֶׁעִיקְרוֹ מֵאֲכֵל בַּהֲמָה, אֲלָא שְׁבַשְׁעַת הַדָּחַק רִאשִׁיִּים הַכְּרִשְׁיִים גַּם לְמַאכֵל אֶדָם, וְלִכֵּן חַיִּיבִים הֵם בַּתְּרוּמָה, וּבָאָה הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁהוּאִיל וְהַכְּרִשְׁיִים עֵיקָר מֵאֲכֵל בַּהֲמָה, מֵאֲכִילִין אוֹתָם לְבַהֲמָה, וְלַחֲיָה, וְלַתְּרַנְגּוּלִים – כְּלוֹמֵר שְׁמוֹתָה לִכְהֵן לְהַאֲכִילָם לְבַהֲמָתָן, לְחִיּוֹת וְלַתְּרַנְגּוּלִיוֹ. בְּרִם, מֵאֲכֵל שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁעִיקְרוֹ לְאֶדָם, אֲסוּר לְהַאֲכִילוֹ לְבַהֲמָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂכַר פָּרָה מִכֶּהֱן – כִּיּוֹן לְצוּרֶךְ מִלֵּאכְתּוֹ, מֵאֲכִילָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – לְפִי שֶׁהִפְרָה שֶׁל כֶּהֱן, וְאֵין בּוֹה מִשּׁוּם גּוֹל הַכֹּהֲנִים, שֶׁאֵם הָיָה רֹצֵחַ הָיָה נוֹתֵן אֶת כְּרִשְׁיֵי הַתְּרוּמָה לְכַעַל הַפָּרָה, וּבּוֹדָאִי נִיחָא לוֹ לְכַעַל הַפָּרָה שִׁיתָן לֵה אֶת כְּרִשְׁיֵי הַתְּרוּמָה, כְּדִי לְהַאֲכִילָה בְּרִיּוֹת, וְהָרִי זֶה כְּאִילוּ זָכָה בָּהֶם הִכָּהֵן וְהוּא מֵאֲכִילָם לְפִרְתּוֹ. וְכֵהֵן שֶׁשָּׂכַר פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׁמוֹנוֹתֶיהָ עָלָיו – שֶׁהִכָּהֵן חַיִּיב בְּמוֹנוֹתֶיהָ, לֹא יֵאֱכִלְנָה פְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – שְׁנָאִמְר (וּקְרָא כֵּהֵן): "וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן כִּסְפוֹ הוּא יֵאֲכֵל בּוֹ", וְ"נֶפֶשׁ" אֶפְּלוֹ נֶפֶשׁ בַּהֲמָה בְּמִשְׁמַע, וּמִכָּאֵן שֶׁבַּהֲמָה שֶׁהָיָה קִנְיָן כִּסְפוֹ שֶׁל כֶּהֱן מוֹתֵרָת לְאֲכֹל בְּכְרִשְׁיֵי תְרוּמָה, אֲבָל פָּרָה זֶה שֶׁשָּׂכַר מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה אִינוֹהָ קִנְיָן כִּסְפוֹ, אֲסוּר לִכְהֵן לְהַאֲכִילָה כְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂם פָּרָה מִכֶּהֱן – שְׂכִיבֵל מִמֶּנּוּ פָּרָה בְּשׁוּמָא, שֶׁשְׁמוֹ אוֹתָהּ כִּמָּה הִיא שׁוּוֹה עֲכָשִׁיו, וְהַיִּשְׂרָאֵל יִטְפֵּל בֵּה

הָאֵבֶל; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בְּבֵית הָאֵבֶל, אֲבָל לֹא בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר כָּאֵן וְכֵאֵן. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר כָּאֵן וְכֵאֵן.

סליק מסכת תרומות

מסכת מעשרות

פרק ראשון

א כָּלֹל אָמְרוּ בַּמַּעֲשֵׂרוֹת: כָּל שֶׁהוּא אֵבֶל, וְנִשְׁמֵר, וְגִדּוּלֵי מִן הָאָרֶץ – חֵיב בַּמַּעֲשֵׂרוֹת. וְעוֹד כָּלֹל אַחֵר אָמְרוּ: כָּל שֶׁתְּחַלְתּוּ אֵבֶל וְסוּפוֹ אֵבֶל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוּמְרוֹ לְהוֹסִיף אֵבֶל – חֵיב קֶטֶן וְגִדּוֹל; וְכָל שֶׁאֵין תְּחִלְתּוֹ אֵבֶל, אֲבָל סוּפוֹ אֵבֶל – אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵבֶל.

פירוש ברטנורא

ליכא למיחש שמא יטלטלו הנר ממקום שהכהן שם למקום שאין שם כהן, אבל בבית האבל שלובשין בגדים צואים חיישין: בבית האבל אבל לא בבית המשתה. בבית האבל מתוך שלבן נשבר ונכנע לא חיישין שמא יוצאו הנר למקום שאין שם כהן, אבל בבית המשתה שהן שמחים ומתוך שמחתן רגילים להתעסק ולטלטל הנרות ממקום למקום חיישין: אוסר כאן וכאן. דתופס סברת שניהן לחומרא: ור"ש מתיר כאן וכאן. דתופס סברת שניהם לקולא. והלכה כר"ש:

מסכת מעשרות

א א כָּלֹל אָמְרוּ בַּמַּעֲשֵׂרוֹת כֹּל שֶׁהוּא אוֹכֵל. לַמַּעוֹטֵי סָמִים שְׁקוּרִין בַּעֲרֵבִי נ"ל, וְקוּצָה שְׁקוּרִין בַּעֲרֵבִי אֶלְעֶצֶפֶר, שֶׁאֵין אֵין אוֹכֵל, אַע"פ שֶׁהֵן נֹאכְלִים ע"י הַדַּחֵק. וְאֵינֶם חֵיבִים בַּמַּעֲשֵׂרוֹת: וְנִשְׁמֵר. לַמַּעוֹטֵי הַפֶּקֶר שֶׁאֵין לוֹ בַּעֲלִים שִׁישְׁמֵרוּהוּ: וְגִדּוּלֵי מִן הָאָרֶץ. לַמַּעוֹטֵי כְּמֹהֵן וּפְמִרְיוֹת. וְכָל הַנִּי יִלְפִינָן מִקֶּרָא, דְּכֹתִיב (דברים יד) עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂה אֶת כָּל תְּבוּאוֹת זֶרְעֶךָ וְכו'. אֵת כָּל תְּבוּאוֹת, דּוּמִיא תְּבוּאוֹת, דּוּמִיא תְּבוּאוֹת שֶׁהוּא אוֹכֵל. זֶרַעַךְ, הַמִּיחוּד לֶךְ פֶּרֶט לַהֲפָקֶר שֶׁאֵין לוֹ בַּעֲלִים מִיּוֹחֲדִים. וְזֶרַעַךְ דְּבַר שׁוֹרְעִים אוֹתוֹ וּמוֹצִיָּה, פֶּרֶט לְכַמְחִין וּפְמִרְיוֹת שֶׁאֵין נִזְרָעוֹת: כֹּל שֶׁתְּחַלְתּוּ אוֹכֵל וְסוּפוֹ אוֹכֵל. כְּגוֹן יִרְקוֹת, שְׂמִיד כִּשְׁהֵן גְּדִלִים רֵאוּן לֹאכִילָה, וּמִשְׁמֵרִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּגְדֵּל וְיוֹסִיף אוֹכֵל: חֵיב קֶטֶן וְגִדּוֹל. שֶׁהִי רֵאוּן לֹאכִילָה בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קִטְנִים: וְכָל שֶׁאֵין תְּחִלְתּוֹ אוֹכֵל. כְּגוֹן מִינֵי פִּירוֹת: אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹכֵל. דְּכֹתִיב (ויקרא כו) מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ, עַד שֶׁיִּגְדֵּל וְיַעֲשֶׂה פִּרִי:

משניות מבוארות – קהתי

כָּלֹל אָמְרוּ – חֲכָמִים, בַּמַּעֲשֵׂרוֹת – כְּלוּמָר בַּעֲנִין הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת: כָּל שֶׁהוּא אֵבֶל – לֹאדָם, וְנִשְׁמֵר – שִׁישׁ לוֹ בַּעֲלִים הַשּׁוּמְרִים עֲלָיו, כְּלוּמָר שֶׁאֵינוֹ הַפֶּקֶר, וְגִדּוּלֵי מִן הָאָרֶץ – פֶּרֶט לְכַמְחִין וּפְמִרְיוֹת שֶׁאֵין לָהֶם שְׂרִישִׁים בַּקֶּרֶע, חֵיב בַּמַּעֲשֵׂרוֹת – בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשֵׂרוֹת. בִּירוּשְׁלַי סִמְכוּ כָּלֹל זֶה עַל הַכְּתוּב (דברים יד, כב): "עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂה אֶת כָּל תְּבוּאוֹת זֶרְעֶךָ", וְדִרְשׁוּ: "תְּבוּאוֹת זֶרַעֲךָ" – מֵהַ תְּבוּאוֹת שֶׁהֵיא אוֹכֵל, אֵף כֹּל כִּיּוּצָא בֵּה שֶׁהוּא אוֹכֵל; "זֶרַעֲךָ" – דְּבַר הַנּוֹזֵעַ וְהוּא גִדּוֹל מִן הָאָרֶץ; "זֶרַעֲךָ" – הַמִּיחוּד לֶךְ, לֹא שֶׁל הַפֶּקֶר. וְיֵשׁ לַמִּדֵּים דִּין הַפֶּקֶר מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, כט): "וְכֹא הִלֹּי כִי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ" – מִמָּה שִׁישׁ לֶךְ וְאֵין לוֹ, חֵיב אֵתָה לַעֲשֹׂר וְלִיתֵן לוֹ, יֵצֵא הַפֶּקֶר שִׁדְךָ וְיִרְדּוּ שׁוּרֵיךָ בּוֹ, כְּלוּמָר שֶׁהוֹזֵכָה בַּתְּבוּאוֹת הַפֶּקֶר לֹא פִטְרָם מַמַּעֲשֵׂרוֹת. יֵשׁ סוֹבְרִים, שֶׁמֶן הַתּוֹרָה אֵין חֵיבִים בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשֵׂרוֹת אֲלָא דְגַן תִּירוּשׁ וְיִצְחָר הַמְּפֹרָשִׁים בַּכְּתוּב, אֲבָל כֹּל שֶׁאֵר מִינֵי הַגִּידוּלִים אֵינֶם חֵיבִים אֲלָא מִדְּרַבְנָן, וְמָה שֶׁלְּמִדּוֹ אוֹתָם מִן הַמִּקְרָאוֹת, אֵין זֶה אֲלָא אֶסְמִכְתָּא בַּלְבָּד (הַרָאב"ד; רִשִׁי; ר"ש). בְּרַם, מִלְשׁוֹן הַרְמְבִּיט (הַל' תְּרוּמוֹת ב, א) מִשְׁמַע, שֶׁכֹּל אוֹכֵל אֶדָם הַנִּשְׁמֵר שֶׁגִּדּוּלֵי מִן הָאָרֶץ חֵיב בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשֵׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה; וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין מְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה אֲלָא דְגַן תִּירוּשׁ וְיִצְחָר. לֹא דוּקָא הוּא, אֲלָא כֹּל כִּיּוּצָא בֵּהֶם חֵיב בַּתְּרוּמוֹת וּבַמַּעֲשֵׂרוֹת. וְעוֹד כָּלֹל אַחֵר אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל שֶׁתְּחַלְתּוּ אוֹכֵל – שֶׁבַתְּחִילַת גִּידוּלוֹ הוּא רֵאוּי לֹאכִילָה, כְּגוֹן יִרְקוֹת, שְׂמִיד כִּשְׁהֵם גְּדִלִים רֵאוּיִים הֵם לֹאכִילָה, וְסוּפוֹ אֵבֶל – בְּגִמְרָה גִּידוּלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוּמְרוֹ – מִנִּיחוֹ בַּמַּחְבֵּר לַקֶּרֶע, לְהוֹסִיף אוֹכֵל – כִּדִּי שֶׁיִּגְדֵּל עוֹד וְיוֹסִיף אוֹכֵל, חֵיב קֶטֶן וְגִדּוֹל – חֵיב לַעֲשֹׂר בֵּין אֶם תּוֹלְשׁוּ כֶּשֶׁהוּא קֶטֶן וּבֵין אֶם תּוֹלְשׁוּ כֶּשֶׁהוּא גִדּוֹל, שֶׁהִי רֵאוּי הוּא לֹאכִילָה בֵּין קֶטֶן בֵּין גִּדּוֹל. וְכָל שֶׁאֵין תְּחִלְתּוֹ אוֹכֵל, אֲבָל סוּפוֹ אוֹכֵל – כְּגוֹן פִּירוֹת הָאֵילָן, שֶׁאֵינֶם רֵאוּיִים לֹאכִילָה עַד שֶׁיִּגְדֵּלוּ וְיִבְשִׁילוּ, אֵינוֹ חֵיב – לַעֲשֹׂר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹכֵל – כַּמְבוּאָר לַהֲלֵן (מִשְׁנֵיּוֹת ב, ג), שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, ל): "וְכָל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ" – עַד שֶׁיִּגְדֵּל וְיַעֲשֶׂה פִּרִי (רַמְבַּם; בִּרְטִנּוּרָא).

חֹשֶׁשִׁים שֶׁמָּא יִטְלְטְלוּ אֶת הַנֵּר לַמַּקוֹם שֶׁאֵין שָׁם כֶּהֱן (ר"ש), או שֶׁמָּא יִשְׁתַּמְשׁוּ בַּשֶּׁמֶן לְצוּרֶךָ אַחֵר (רַמְבַּם), אֲבָל בְּבֵית הָאֵבֶל, הוֹאִיל וְאֵין בְּגִדֵיהֶם נִקְיִים, חֹשֶׁשִׁים לָכֵךְ. וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בְּבֵית הָאֵבֶל, אֲבָל לֹא בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה – מִדְּלִיקִין שֶׁמֶן שְׂרִיפָה בְּבֵית הָאֵבֶל אֲבָל לֹא בְּבֵית הַמַּשְׁתָּה. וְטַעְמָא שֶׁל רַבִּי יוֹסִי, כַּמְבוּאָר בִּירוּשְׁלַמִּי, לִפִּי שֶׁבְּבֵית הָאֵבֶל לָכֶם נִשְׁבֵּר וְלֹא יִבְאוּ לְטַפֵּל בְּנֵי שֶׁל שֶׁמֶן, אֲבָל בְּבֵית הַמַּשְׁתָּה עֲלּוּלִים מִתּוֹךְ שֶׁמַּחֲתֵם לְשִׁכּוֹחַ וְלַהֲתַעֲסֵק בְּנֵי שֶׁל שֶׁמֶן לְטַלְטְלוֹ מִמַּקוֹם לַמַּקוֹם (לִפִּי הַר"ם), או שֶׁיִּשְׁכַּחוּ וְיִשְׁתַּמְשׁוּ בַּשֶּׁמֶן לְצַרְכֵּים אַחֵרִים (רַמְבַּם). רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר כָּאֵן וְכֵאֵן – בְּבֵית הַמַּשְׁתָּה וּבְבֵית הָאֵבֶל, שֶׁתּוֹפֵס סְבִירוֹת שֶׁנִּיהֶם לַחֲמוּרָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר כָּאֵן וְכֵאֵן – שֶׁגַם בְּבֵית הַמַּשְׁתָּה וְגַם בְּבֵית הָאֵבֶל מוֹתֵר לַהֲדַלִּיק שֶׁמֶן שְׂרִיפָה, שֶׁתּוֹפֵס סְבִירוֹת שֶׁנִּיהֶם לְקוּלָא, שֶׁבְּבֵית הָאֵבֶל לֹא יִתְעַסֵּק בְּנֵי שֶׁל שֶׁמֶן מִפְּנֵי אֲבִלּוֹתָם וְדֹאגַת נַפְשָׁם, וּבְבֵית הַמַּשְׁתָּה יִיזְהִרוּ מִלְּנַגּוֹעַ בּוֹ מִפְּנֵי בְּגִדֵיהֶם הַנִּקְיִים שֶׁלֹּא יִלְכְּלוּ אוֹתָם. הַהֲלָכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן (רַמְבַּם הַל' תְּרוּמוֹת יא, יט).

י ו ס ש ו י

מסכת מעשרות

באור משנה א

מסכת זו עוסקת בהלכות הנוהגות בכל ה"מעשרות", היינו: תרומה, מעשר ראשון, מעשר שני ומעשר עני. מכאן שם המסכת: "מעשרות", שהוא לרוב שם כולל לתרומה ולמעשרות. וכבר בארנו (בהקדמה למסכת דמאי ובמקומות אחרים) ענין המעשרות וסדר הפרשתם.

מסכתנו דנה בעיקרה בפרטי העניינים דלקמן: א. מה הם הגידולים החייבים במעשרות. ב. מאימתי מתחייבים הגידולים במעשרות. ג. עד מתי מותרים באכילת עראי קודם שהופרשו מהם המעשרות. ד. איזהו גמר מלאכתם הקובע למעשר, ואוסר בהם אפילו אכילת עראי לפני הפרשת המעשרות. ה. הדברים השונים הקובעים למעשר.

משנתנו פותחת את המסכת בשני כללים שאמרו חכמים על הגידולים החייבים בתרומה ובמעשרות.

ב מאימתי הפרות חיבין במעשרות? התאנים משיבחו, הענבים והאבשים משהבאישו, האוג והתותים משיאדימו, וכל האדמים משיאדימו. הרמזים משימסו, התמרים משיטילו שאור, האפרסקים משיטילו גידים, האגוזים משיעשו מגורה. רבי יהודה אומר: האגוזים והשקדים משיעשו קלפה.

ג החרובין משינקדו, וכל השחורים משינקדו. האגסים והקרטומלין והפרישים והעוררים – משיקרחו, וכל הלכנים משיקרחו. התלתן משתצמח, התבואה והיתים – משיכניסו שליש.

ד ובכר: הקשואים, והדלועים, והאבטיחים, והמלפפנות; התפוחים, והאתרוגין – חיבים גדולים וקטנים. רבי

פירוש ברטנורא

ב מאימתי הפירות חייבים במעשרות. דתחלתן אינו אוכל וצריך ליתן שיעור לכל פרי ופרי מאימתי יגיע זמנו להיות ראוי לאכילה: משיבחו. תחלת בשולם קרוי בוחל, ודוגמא לזו תחלת ימי הנעורים כאשר קרוי בוחל. ומפרש בגמרא משילבין ראשיהם והו' התחלת בשולם: האבשים. מין ממיני הענבים הרעים כמו ויעש באושים (ישעיה ה'): משהבאישו. שנתבשלו כל כך עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה. ואשכול שיש בו נגיד א' שהגיע לשיעור זה הוי כולו חבור למעשרות: והאוג. אילן שפירותיו אדומים, וקורין לו בלע"ז (א) קורניאול"י: והתותים. בערבי תות"ו ובלע"ז (ב) מורא"ש: משימסו. משיתמך האוכל מתחת ידו. ואם הגיעה אפילו פרידה אחת של רמון לשיעור זה כל הרמון חייב במעשרות: משיטילו שאור. משיפתחו כשאור שיש בו סדקים: משיטילו גידים. כשמתחילים להתבשל נראים בהם כמין גידים אדומים: משיעשו מגורה. משיבדל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהיה האוכל כאילו מונח במגורה דהיינו אוצר: משיעשו קליפה. הקליפה התחתונה הסמוכה לאוכל ואינה נעשית אלא אחר גמר בשול הפרי. ואין הלכה כר' יהודה:

ג משינקדו. משהיה בהם נקודות שחורות. כי בגמר בשולם הם מתחילים להשחיר: וכל השחורים. כגון ענבי הדס וענבי סנה: אנשים. בערבי אנ"ם, ובלע"ז (א) פירא"ש: קרטומלין. תפוחים קטנים הדומים לעפצים שקורין מילין: פרישין קונדוני"ש (א) בלע"ז, ובערבי ספרג"ל: עוזרדין. בערבי זעור"ד, ובלע"ז (ב) סורב"ש: משיקרחו. פירות הללו בקטן מכוסים עשרות דקות כמין נוצה, וכשמתחילו להתבשל נקרחים מעט מעט, ובגמר בשולם נופל הכל: התלתן משיצמח. משהיה נגמר בבשולו עד שאם היו זורעים אותו היה צומח. וסיון לידע מתי הגיע לשיעור זה, נותן אותו לתוך המים וכל פרידה ששוקעת רובה במים בידוע שאם יורענה תצמח. ודרשין לה מרכיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך, דבר שהוא נורע ומצמיח: משיכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידין להתגדל. או גמי כשבא לעצור ולסוחטן מוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא כשנתבשלו יפה:

ד ובכר הקשואים והאבטיחים. הכי קאמר ד' מינים הללו בכר, שהן הקשואין והאבטיחים והדלועין והמלפפנות, ובפירות האילן התפוחים והאתרוגים,

משניות מבוארות – קהתי

אגסי בר קטנים, והפרישים – חבושים, אספרגלים, והעוררים – כעין תפוחים קטנים, משיקרחו – משנקרחו השעירות שעליהם; וכל הלכנים משיקרחו – וכן כל הפירות הלבנים חייבים במעשרות משיקרחו; התלתן משתצמח – משהבשילה כל כך עד שאם יתלשנה ויורענה תחזור ותצמח; בירושלמי נתנו סימן לשיעור זה, שנוטל מלא קומצו תלתן ונותן לתוך ספל מים, אם שוקעים הגרגרים במים או ששוקע רובו של כל גרגר במים, חייבים הם במעשרות. התבואה והיתים משיכניסו שליש – משהביאו שליש גדולם; ויש מפרשים, שאם יבוא לטחון את התבואה או לסחוט את היתים, יוציא מהתבואה שליש קמח או מהיתים שליש שמן ממה שהם מוציאים בגמר בישולם (ברטנורא). בירושלמי דרשו שיעור זה מן הכתוב (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" – דבר שהוא נורע ומצמיח, יצא פחות משליש שאינו נורע ומצמיח. ואמנם זהו השיעור היסודי בכל הפירות שנימנו לעיל, אלא שבמינים ההם יש סימנים לכך כמפורט בכל אחד מהם (הר"ש; הרא"ש).

באור משנה ד

ובכר – ארבעת המינים דלקמן: הקשואים, והדלועים, והאבטיחים, והמלפפנות – וכן בפירות האילן: התפוחים, והאתרוגין – כל אלו תחילתם אוכל וסופם אוכל, ולכן חייבים – בתרומה ובמעשרות, גדולים וקטנים – בין כשהם גדולים בשעה שתולשם, ובין כשהם קטנים, היינו כשתולשם בתחילת גדולם, שכן ראויים הם לאכילה בין גדולים ובין קטנים. רבי שמעון פוטר את האתרוגין בקטנן – שסובר רבי שמעון, שאין האתרוגים נאכלים כשהם קטנים, והרי אין תחילתו אוכל. ואין הלכה כרבי שמעון. החיב בשקדים המרים, פטור במתוקים – השקדים המרים ראויים לאכילה רק בעודם קטנים, ואילו השקדים המתוקים אינם ראויים לאכילה אלא כשהם כבר גדולים. ומכאן באה משנתנו ללמד, שמה שחייב במעשרות בשקדים המרים, היינו כשהם קטנים, פטור במעשרות בשקדים המתוקים, שהשקדים המתוקים אינם ראויים בקוטנם לאכילה; החיב במתוקים – מה שחייב במעשרות בשקדים המתוקים, היינו

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, ש"כל שאין תחילתו אוכל אבל סופו אוכל, אינו חייב עד שיעשה אוכל", באה משנתנו ללמד בפירות שונים, אימתי הם נעשים אוכל, היינו ראויים לאכילה.

מאימתי הפרות – שאין תחילתם אוכל, כפי שלמדנו במשנה הקודמת, חייבין במעשרות – כלומר מאימתי ראויים הם לאכילה, שיהא חל עליהם החיוב בתרומה ובמעשרות? התאנים משיבחו – משהתחילו להבשיל, ואז מלקטים את התאנים ומניחים אותן עשרים וארבע שעות, ואחר כך ראיות הן לאכילה (רמב"ם); הענבים והאבשים – ויש גורסים: והבאושים. והם ענבי הבר, משהבאישו – משהבשילו כל כך עד שהחרצנים נראים מבחוץ מתוך הזג. ואשכול שיש בו גרגיר אחד שהגיע לשיעור זה, הרי הוא כולו חייב במעשרות (הרא"ש). האוג – אילן שפירותיו אדומים (סומא"ק בלע"ז), והתותים משיאדימו – משיעשו אדומים, וכל האדמים משיאדימו – וכל הפירות שדרכם להאדים, משיאדימו הרי הם נעשים אוכל וחל עליהם החיוב במעשרות. הרמזים משימסו – משיעשה האוכל רך עד שהוא מתמעך ביד. ואם הגיעה פרידה אחת (גרגר) לשיעור זה, כל הרימון חייב במעשרות (הרא"ש); התמרים משיטילו שאור – משיתחילו לתפוח כשאור; האפרסקים משיטילו גידים – משייראו בקליפתם כעין גידים אדומים; האגוזים משיעשו מגורה – משיבדל האוכל מן הקליפה העליונה ויהיה כאילו מונח במגורה (במחוסן). רבי יהודה אומר: האגוזים והשקדים משיעשו קלפה – היא הקליפה הדקה הפנימית הדבוקה לאוכל. ואין הלכה כרבי יהודה.

שבת קדוש

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד "מאימתי הפירות חייבים במעשרות".

החרובין משינקדו – משיעשו בהם נקודות שחורות, וכל השחורים משינקדו – וכן כל הפירות השחורים חייבים במעשרות משיתהו בהם נקודות שחורות; האגסים והקרטומלין – מין

שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר אֶת הָאֲתֵרוּגִין בְּקִמָּנָן. הַחֵיב בְּשִׁקְדֵי הַמָּרִים – פּוֹטֵר בְּמִתּוּקִים; הַחֵיב בְּמִתּוּקִים – פּוֹטֵר בְּמָרִים.

פירוש ברטנורא

חייבים בין גדולים בין קטנים, לפי שתחלתן אוכל וסופן אוכל והן נאכלים בין גדולים בין קטנים: רבי שמעון פוטר את האתרוגין בקמנן. דסבירא ליה שאין נאכלים קטנים, ולא הוי תחלתן אוכל. ואין הלכה כרבי שמעון: שיקדים המרים. נאכלים בקמנן ואין נאכלים בגדלן. ושיקדים מתוקים איפכא:

משניות מבוארות – קהתי

כשהם גדולים ונגמר פריים, פוטר בְּמָרִים – שהשקדים המרים כשהם כבר גדולים אינם ראויים לאכילה, ולכן פטורים הם ממעשרות.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו בו מבקש ברכה עבור אביו שיש לו סכסוך בענין ירושה, וכשאהי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל אזכיר את אביו שיי לפרנסה בהרחבה. ולפלא שאינו כותב שם אביו בצירוף שם אמו - של אביו - אשר בטח ימלא בהזדמנות הבאה. ועוד פלא שאינו כותב דבר אודות לימודו הוא הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות אשר ע"פ מרז"ל ברא מזכה אבוב מובן אשר כשמשדל בהצלחת אביו בהנ"ל ובשאר ענינים ע"י כתיבת מכתב אלי הרי עאכ"כ שצריך הוא לעשות בזה ככל יכולתו וזהו ע"י שיעלה בעבודתו בשלשת העמודים שעליהם העולם (קטן זהו האדם) עומד, תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (מדות טובות) ובפרטיות כיון שהדבר נוגע לירושה, צריך להשתדל בהענינים שעליהם אנו אומרים בכל יום בתפלה "מה יפה ירושתינו" שבטח ידוע לו שבעיקר זהו ענין האמונה והאהבה המוסתרת אשר גם דחילו נכלל בה שזה לנו ירושה מאבותינו כמבואר בתניא באריכות. והשי"ת יצליחו אשר יתחזק ויוסיף אומץ באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם יתברך ויתעלה בעבודתו בכל יום ויום.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר

ב"ה, י"ב מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נצטערתי להוודע אשר שוב סובל הנהו מרגלו והרופא מטפל בו ובטח אף שישמור הוראת הרופא הנה לא ישים לבו לזה וואס ער מאכט עם שווער אויפן הארצען, וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בפירוש מרז"ל התורה נתנה רשות לרופא לרפאות שזה נתינת רשות וכח לרפאות אבער ניט שווער צו מאכן אויפן הארצען ואחכה לבשו"ט ממנו ות"ח מראש.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל, וכבר כתבתי שבחדש זה שהקלוקל בא ע"י אקמצא ובר קמצא שנאת חנם הנה התיקון לזה הוא לאחוז בקצה השני (ע"פ מ"ש הרמב"ם בהלכות דיעות פ"ב) היינו באהבת ישראל אהבת חנם (חנם ע"פ שכל האנושי כי ע"פ תורה צריך לאהוב את כל אחד מישראל ע"פ המבואר בתניא פ"ב ובספר המצות להצ"צ מצות אהבת ישראל וכו') ואזי יחננו השי"ת ויוציאנו מהגלות אשר חנם נמכרתם ובמילא ולא בכסף תגאלו.

בברכה לרפ' קר'.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

הבא מן התירוש — מן הענבים. והכי קאמר קרא: הענבים יוציאו לכם דבר אשר ינובב בתולות. **ותירוש יקבץ יפרוצו** — וכל יקב שבמקרא הוא הבור שלפני הגת, ושם אין הענבים נתונים אלא היין. **דבר הבא מתירוש וכו'** — והכי קאמר קרא: ענבים יהיו לך המפריצים יקבץ ביין. ולעולם אין היין נקרא תירוש אלא הענבים. **והכתיב יין ותירוש יקח לב** — ואכילת ענבים אינה משכרת. **הלך אחר לשון בני אדם** — ואין דרכן לקרות את היין תירוש לכך מותר ביין. **שמכיא יללה** — על ידי היין רב הניאוף ופורענות באה לעולם. יין לשון תאניה ויללה. **זכה** — לשתות לפי מדה. **נעשה ראש** — שמפקח לבו בחכמה. **כתיב ישמח** — בשי"ן לשון שמחה וקרינן יין ישמח לשון שמחה. **פקחין** = פקחוני, עשאוני פקח. **דחימי דכיתא** — חטים גאות ונקיות כדמתרגמינן "את בגדי עשו החמודות" (בראשית כז) דכיתא.

דף עו ע"ב: מוסיפה הגמרא להקשות: **והכתיב** (משלי ג י) **'ותירוש יקבץ יפרוצו'** - היין שביקבץ יתרבו, הרי שתירוש פירושו יין. מתרצת הגמרא: כוונת הפסוק, שהיין שהוא **דבר הבא מן התירוש שביקבץ, יפרוצו**, אבל אין להוכיח שיין נקרא תירוש. מקשה הגמרא עוד: **והא כתיב** (הושע ד יא) **'זנות יינן ותירוש יקח לב'** - לוקחים את לב האדם מראות את הדרך הישרה. ובדאי תירוש האמור כאן בפסוק הוא יין, שהרי מיני מתיקה אינם משכרים. לכן מסיקה הגמרא: **אקלא דבולי עלמא** בכל מקום שנאמר בתורה **תירוש**, אכן **חמרא** בלבד **הוא**, **ובגדרים** - והסיבה שהנודד מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה, הוא לפי שהלך בהם **אחר לשון בני אדם**, והם רגילים לקרוא למיני מתיקה 'תירוש', ואילו ליין אינם קוראים תירוש, ולפיכך אינו אסור אלא בפירות ולא ביין. הגמרא מבארת מדוע נקרא היין בשני השמות: **ואמאי קרי ליה יין, ואמאי קרי ליה תירוש**. נקרא יין מלשון תאניה ויללה, לפי **שמכיא** לפעמים **יללה לעולם**, שעל ידי השכרות מתרבה הניאוף ופורענות באה לעולם. ונקרא **תירוש**, כיון **שכל המתגרה בו** - שמרבה לשתותו, **נעשה ראש** - עני.

רב כהנא רמי - הקשה סתירה בענין זה, **כתיב** (בראשית כז כח) **'תירוש' חסר וא"ו**, והוא לשון עניות, **וקרינן 'תירוש'** לשון חשיבות. ומתרגי: אם **זכה** אדם ונזהר לשתות יין במידה הראויה, פותח את ליבו בחכמה ו**נעשה ראש**. אבל אם **לא זכה**, ששותה יותר מדאי, **נעשה ראש** - עני בדעת. **(והיינו דרבא, ד) רבא רמי** - הקשה סתירה, **כתיב** (תהלים קד טו) **'יין ישמח'**, כלומר יתכן לקרוא תיבה זו בשי"ן ימנית, שמשמעו לשון שמחה, היינו שהיין נוטל את חכמת לבו, **וקרינן 'ישמח'** [בשי"ן שמאלית], לשון שמחה. ותירץ רבא: אם **זכה** אדם ונזהר לשתות במדה הראויה, היין **משמחו**, אך אם **לא זכה**, ושותה יותר מדאי, היין **משממו**. **והיינו דאמר רבא, חמרא וריחני פקחין** - היין והבשמים עשו אותי פקח, כי שתית יין במידה הנכונה מפקחת את האדם. לעיל (ע"א), הביאה הגמרא מקור לכך שחמשה עיניים ציוותה התורה ביום הכפורים. כעת מבארת הגמרא מניין שחמשת הדברים המנויים במשנה [אכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה] נחשבים עיניו כדי שנאמר שהם אלו שאסרה התורה. מבררת הגמרא: **רחיצה וסיכה מנא לן דאיכרי עיניו** - היכן מצאנו בפסוק שמניעתם נחשבת עינוי. משיבה הגמרא: **דכתיב** בדניאל כשהיה מתאבל (דניאל ג) **'לחם חמדות לא אכלתי, וכשר ויין לא בא אל פי, וסוף לא סכתי'**. להלן תבאר הגמרא את הלימוד מהפסוק, אלא שתחילה היא מבררת: **מאי 'לחם חמדות לא אכלתי'** - מהו אותו לחם חמדות. **אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת, אפילו נהמא דחימי דכיתא** - לחם שנעשה מחיטים גאות נקיות, **לא אכל. ומנא לן דחשיב כעיניו** - שמניעה מסיכה נחשבת עינוי, **דכתיב** בדברי גבריאל המלאך לדניאל (שם יב) **'ויאמר אלי, אל תירא דניאל, כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להכין ולהתענות לפני אלהיך, נשמעו דבריך, ואני באתי בדברך' (כי חמודות אתה)**, הרי שמניעתו של דניאל מאכילה שתיה וסיכה נחשבו לו כעיניו.

מקשה הגמרא: ואִלָּא – לפי דבריך עתה, שלא חשש נחמיה להחזיר
להם תרומה ונשיאות כפים כיון שניכר הדבר שיש בהם צד פסול
בכך שאינם אוכלים קדשי מזבח, מֵאֵי 'נְדוּלָה חֻקָּה' שאמרה
הברייתא, והרי כיון שהוחזקו בכך עד עתה, ואין חשש שתיגרם
מכך תקלה, פשוט שימשיכו לנהוג בדברים אלו. מתרצת הגמרא:
כך היא כוונת הברייתא, הרי מַעֲקָרָא – בתחילה, בהיותם בגולה
אבל רק בַּתְּרוּמָה דִּרְבָּנָא, שהרי מן התורה אין תרומה נזהגת בחוץ
לארץ, והשָׁמָּה, לאחר שעלו לארץ ישראל, אִבּוּל אפילו בַּתְּרוּמָה
דִּאֲוִייתָא, כיון שהוחזקו באכילת תרומה ולא חילקו בין דרבנן
לדאורייתא, ומזה הוכיחה הברייתא שגדולה חזקה.
ביאור נוסף בדברי הברייתא, מדוע לא חששו שיעלום מתרומה
ליוחסין: וְאִי בְּעִית אִימָא, הַשָּׁמָּה נָפִי – אף עתה, כשעלו לארץ
ישראל, רק בַּתְּרוּמָה דִּרְבָּנָא אִבּוּל, והיינו בתרומה של פירות וירקות
שאינם בכלל 'דגן תירוש ויצהר', שאף בארץ ישראל חיובה רק
מדרבנן, ובַּתְּרוּמָה דִּאֲוִייתָא לא אִבּוּל, כיון שלא הוחזקו בכך, ולכן
לא חשש נחמיה שיעלום מתרומה ליוחסין, דְּבִי מַסְקִינָא – מה
שמעלים מַתְּרוּמָה לְיוֹחֲסִין היינו כשאוכל בַּתְּרוּמָה דִּאֲוִייתָא, אבל
כשאוכל רק בַּתְּרוּמָה דִּרְבָּנָא לדברי הכל לא מַסְקִינָא ליוחסין.
מבררת הגמרא: ואִלָּא לפי זה מֵאֵי 'נְדוּלָה חֻקָּה' שאמרה הברייתא,
הרי נשארו בחזקתם כפי שהיו. מבארת הגמרא: החידוש הוא דָּאָה
עַל גַּב דְּאִימָא לְמַעֲוָר – שהיה מקום לגזור שלא יאכלו בתרומה
דרבנן גזירה משום תְּרוּמָה דִּאֲוִייתָא, ורק בחוץ לארץ לא גזרו כן
כיון שאין תרומה דאורייתא מצויה שם, מכל מקום מחמת
שגדולה חזקה' שהוחזקו לאכול בתרומה דרבנן, לא גִּזְרִינָא.
מקשה הגמרא על התירוץ השני: וכי לאחר שעלו לארץ ישראל
בַּתְּרוּמָה דִּאֲוִייתָא לא אִבּוּל, וְהָא בְּתִיב בַּפְּסוּק 'אִשָּׁר לא יֵאָכְלוּ
מִקֶּדֶשׁ הַקְּדָשִׁים', ומשמע שִׁמְקֶדֶשׁ הַקְּדָשִׁים הוא דִּלָּא אִבּוּל, הָא
בַּתְּרוּמָה דִּאֲוִייתָא, אִבּוּל. מתרצת הגמרא: 'קדש הקדשים' האמור
בפסוק אינו דבר אחד, אלא שנים, וְהִכִּי קָאָמְרִי, לא יאכלו בְּמִדֵּי
דִּאֲוִייתָא – בדבר המכונה 'קדש', והיינו תרומה דאורייתא. דְּבִתִּיב
לגביה (ויקרא כ ב) 'וְכָל זֶרֶם לא יֵאָכֵל קֶדֶשׁ', ולא בְּמִדֵּי דִּאֲוִייתָא
'קֶדֶשׁ', והיינו קדשי מזבח, דְּבִתִּיב (שם כ ב) 'זֶבֶחַ בָּהֶן כִּי תִהְיֶה
לְאִישׁ זֶרֶם הִיא בַּתְּרוּמַת הַקְּדָשִׁים לא תֵּאָכֵל', וכוונת הפסוק רק
לקדשי מזבח ולא לתרומה, דְּאָמְרִי מִרְּבִיאוֹר הַפְּסוּק, בְּחֻלְק
הַמִּדֶּרֶשׁ מִן הַקְּדָשִׁים – חזה ושוק לא תֵּאָכֵל, אבל בתרומה היא
אוכלת.
הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שמעלים מנשיאות כפים ליוחסין:
תָּא שָׁמַע, שִׁנְיָא בברייתא, מה היא חֻקָּה שעל ידה מחזיקים את
האדם לְכַהֲנָה, כל מקום לפי ענינו: נְשִׂאוֹת כְּפִים בְּכָבֵל, כיון שיש
שם בית דין קבוע שבדוק שרק כהנים מיוחסים ישאו את כפיהם,
אבל אכילת תרומה בבבל אינה ראייה, לפי שאין מצויה שם
תרומה דאורייתא, ואילו אכילת תרומה דרבנן אינה ראייה.
וְאִכִּילַת חֻלָּה בְּסוּרְיָא, לפי שסוברת הברייתא שדין סוריא כארץ
ישראל, ואיסור חלה שבה הוא מן התורה. וְחִילּוֹק מִתְּנֻתָּא כהונה
של 'זרוע לחיים וקִיבֵה' בְּבִרְבִּין – בשוויים גדולים שרבים מצוים
שם; שאם לא היה כוון לא היה מנו לסיטול מתנות במקום כזה,
שבדאי אחד העוברים יכירו שאינו כהן. מסיימת הגמרא את
הוכחתה: קָתְנִי מִיְּתָה – מכל מקום שנינו בברייתא שְׁנִשְׂאוֹת כְּפִים
זו ראייה לכהונה, מֵאֵי לָאוּ – האם אין הכוונה שעל ידי זה מחזיקים
אותו ככהן גם לְיוֹחֲסִין, ומוכח שמעלים מנשיאות כפים ליוחסין.
דוחה הגמרא: לא – אין זו כוונת הברייתא, אלא מחזיקים אותו
ככהן רק לְאִכִּילַת תְּרוּמָה, ולא ליוחסין.
בתמהה הגמרא על הדחיה: וְהָא נְשִׂאוֹת כְּפִים בְּכָבֵל דִּימָא דְּאִכִּילַת
חֻלָּה בסוריא קָתְנִי, ואם כן, מָה אִכִּילַת חֻלָּה בסוריא מעלה אותו
לְיוֹחֲסִין, שלא יתכן לפרש שרק מאכילים אותו בתרומה, שהרי
'חלה' עצמה היא בכלל 'תרומה', וכבר הוחזק לאכול בה, ואילו
מזהברייתא שממע שאכילת חלה מחזיקתו לכהונה לדברים
נוספים, ואם כן אָף נְשִׂאוֹת כְּפִים בְּכָבֵל נאמרה לְעַנְיָא יוֹחֲסִין.
מתרצת הגמרא: לא, אִכִּילַת חֻלָּה גִּזְרָה – עצמה, מחזקת אותו רק

לְתְּרוּמָה ולא ליוחסין, ומה שהקשית שהרי חלה עצמה היא
תרומה, קָסְבִּר הַתְנָא שְׁחֵלָה בְּזִמְנָא הָהּ חיובה דִּרְבָּנָא, וְתְּרוּמָה אָף
בזמן הזה חיובה דִּאֲוִייתָא, והתחדש בברייתא דְּמַסְקִינָא – מעלים
אותו מִחֻלָּה דִּרְבָּנָא לְתְּרוּמָה דִּאֲוִייתָא, משום שבדאי לא היו
נותנים לו לאכול חלה אם לא שידעו שהוא כהן, מחשש שיבואו
לתת לו תרומה דאורייתא. והסובר שחלה בזמן הזה דרבנן
ותרומה היא דאורייתא, הוּא בְּדִאֲמָרָא לְהוּ רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב
יְהוֹשֻעַ לְרַבְנָא – כמו שאמר רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן היפך
דבריהם, וכמו שיתבאר בהמשך הסוגיא.
הגמרא מנסה להוכיח מברייתא נוספת שמעלים מנשיאות כפים
ליוחסין: תָּא שָׁמַע, חֻקָּה לְכַהֲנָה היא, נְשִׂאוֹת כְּפִים וְחִילּוֹק גִּרְנוֹתָא
– אם היה נוטל תרומה מן הגרנות, בְּאֶרְצָא יִשְׂרָאֵל, שתרומתה
דאורייתא. ואילו בְּסוּרְיָא וּבְכָל מְקוֹם שִׁבְחוּץ לארץ שאין תרומתו
דאורייתא, אך קרוב הוא עד כדי שְׁשֻׁלוּחֵי רֹאשׁ חוֹדֶשׁ – שלוחי בית
דין המודיעים על קידוש החודש מְגִיעִין לשם, והיינו עד מהלך
חמשה עשר יום מארץ ישראל, רק נְשִׂאוֹת כְּפִים היא רִאֲיָה
לחזיקו בכהונה, כיון שיש במקומות אלו בית דין קבוע לקבלת
עדות שלוחי ראש חודש, והם בודקים שזר לא ישא את כפיו, אִבּוּל
לא חִילּוֹק גִּרְנוֹתָא, כיון שאין שם תרומה דאורייתא. וּבְכָל, אָף שאין
שלוחי בית דין מגיעים לשם, הרי היא בְּסוּרְיָא לגבי זה שנשיאות
כפים מחזיקה לכהונה, כיון שיש שם בית דין קבוע. רַבֵּן שְׁמִעוֹן בֶּן
נְמִלְיָאֵל אָמַר, נשיאות כפים ראייה אָף בְּאֶרְצָא יִשְׂרָאֵל שֶׁל מְצָרִים,
בְּרִישִׁיטָה – לאחר חורבן בית ראשון קודם שהחריבוהו הגויים,
שהיתה עיר גדולה והיה בה עם רב מִיִּשְׂרָאֵל (סוכה נא), אָף שאין
שלוחי ראש חודש מגיעים לשם, מִפְּנֵי שְׁפִית דִּין היו קְבוּעִין שָׁם.
מסיימת הגמרא את ראייתה מהברייתא: קָתְנִי מִיְּתָה בברייתא,
שְׁנִשְׂאוֹת כְּפִים היא חזקה לכהונה, וּמֵאֵי לָאוּ, לְיוֹחֲסִין, ומוכח
שמעלים מנשיאות כפים ליוחסין. דוחה הגמרא: לא, כוונת
הברייתא שהוא מוחזק ככהן לְאִכִּילַת חֻלָּה, ולא ליוחסין.
מקשה הגמרא על הדחיה: וְהָא נְשִׂאוֹת כְּפִים דִּימָא דְּחִילּוֹק גִּרְנוֹתָא
קָתְנִי בברייתא. ויש לדייק, מַה חִילּוֹק גִּרְנוֹתָא מחזיקו לְיוֹחֲסִין, שהרי
לא יתכן שהכוונה לענין תרומה, כיון שחִילּוֹק גִּרְנוֹתָא עצמו הוא
אכילת תרומה, ואם כן אָף נְשִׂאוֹת כְּפִים מחזיקה אותו לְיוֹחֲסִין.
מתרצת הגמרא: לא – אין זו ראייה, אלא חִילּוֹק גִּרְנוֹתָא גִּזְרָה
אותו רק לְחֻלָּה, ויש בזה חידוש, דְּקָסְבִּר הַתְנָא של ברייתא זו
שְׁתְּרוּמָה בְּזִמְנָא הָהּ חיובה מִדְּרָבָנָא, וְחֻלָּה גם בזמן הזה חיובה
דִּאֲוִייתָא, והחידוש הוא דְּמַסְקִינָא מִתְּרוּמָה דִּרְבָּנָא לְחֻלָּה דִּאֲוִייתָא,
וּבְדִאֲמָרָא בְּרִיה דְּרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ לְרַבְנָא – וכמו ששמע רב
הונא בריה דרב יהושע מרבנן במצאם. דְּאָמְרִי רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב
יְהוֹשֻעַ, אֲשֶׁר־תִּתְּנוּהוּ לְרַבְנָא בְּכִי רַב דְּתִיב 'וְקָאָמְרִי' – כשנכנסתי
לבית המדרש, מצאתי לחכמים שהיו יושבים ואומרים, אֲפִילוּ
לְמָאן דְּאָמְרִי תְּרוּמָה בְּזִמְנָא הָהּ דִּרְבָּנָא, מכל מקום חֻלָּה אף בזמן הזה
דִּאֲוִייתָא. והוכיחו כן, שְׁחִירָא באותם שָׁבַע שנים שְׁחִירָאֵי יִשְׂרָאֵל את
הארץ בימי יהושע, ובאותם שָׁבַע שנים שְׁחִירָאֵי אותה לאחר מכן,
נִתְּחִיבּוּ בְּחֻלָּה, כיון שהיא תלויה ב'כניסה' לארץ ישראל, שנאמר
(במדבר טו יח) 'בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה וְהָיָה
בְּאֶכְלֶכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיִמּוּ תְּרוּמָה לַה', ודרשו חכמים מכך
שלא נאמר 'כי תבואו' כמו בשאר המקומות אלא 'בבואכם', שאף
כשתהיה מקצת ביאה, והיינו קודם שיכבשו ויחלקו, יתחייבו
בחלה, וחייב זה שהיה תלוי רק בכניסתם נשאר לעולם, אף בזמן
הזה שאין ישראל על אדמתם. וְלֹא נִתְּחִיבּוּ בַּתְּרוּמָה עד שכבשו
ויחלקו את הארץ, שנאמר (דברים יד כב) 'עֲשֹׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאוֹת
יְרֵךְ הַיָּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָּה שָׁנָּה, ודרשו מלשון 'וְהָיָה וְזָרַע' שחיוב
זה הוא רק כשהתבואה גדלה בשדה המיוחדת לך ומוכנת 'תבואה'
זרעך, והיינו אחר שכבשו וחילקו וכל אחד קיבל את חלקו, ולכן
בזמן הזה שאין ארץ ישראל כבושה ומחולקת ביד ישראל אין
חיוב תרומות ומעשרות מן התורה.
ממשיך רב הונא בריה דרבי יהושע ואומר: וְאִימָנָא לְהוּ אָמַר –
ואמרתיו להם אני, אֲמַרְבָּה, אֲפִילוּ לְמָאן דְּאָמְרִי תְּרוּמָה בְּזִמְנָא הָהּ

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

ואלא מאי גדולה חוקה – בשלמא אי אין מעלין – ניהא דא גדולה חוקה, אף על גב דאיכא למיחש לבית דין טועין שיעלו מן נשיאות כפים לקדשי קדשים, ואף על גב דבאל חוקה, מעלין לתרומה על פי עד אחד ולא חיישין לבית דין טועין שמא יעלו ליוחסין – השתא סבר המוקש דיוחסין חמירא, ולא אתו למיטעי, כמו לקדשי קדשים, אבל השתא דאמרת טעמא דריע חוקיה, ודא חיישין

לדמא אתו לאסוקי, כיון דלא אתי למטעי – מאי גדולה חוקה? (ועל) **א** דלמא אפילו למאן דאמר אין מעלין הני מילי תרומה דמתאכלא בעצנה כו' – תימה: מה תולה באבילה? והא פשיטא דלכלי עלמא אין מעלין מאבילת תרומה ליוחסין, דהא איכא למיחש דלמא עבד כהן, הוא אלא ליוחסין, דתרוכח בגורן הוא דפליגי נמי מעלים ליוחסין אם לאו, ובמעלין מתרומה ליוחסין לא איפילונו בה תנאי בהדיא, אלא תהליא דא פלוגתא בפלוגתא אם חולקין תרומה לעבד בלא רבו אם לאו, למאן דאמר חולקין – אין מעלין, דדלמא עבד הוא, וחכי איבעי ליה למימר הכא: אפילו למאן דאמר אין מעלין – הני מילי תרומה, דחולקין לעבד בלא רבו ואיכא למיחש דלמא עבד הוא, אבל נשיאות כפים – לעולם אימא לך דמעלין, דאין עבד נושא פניו ונראה לומר דשפיר נקט דמתאכלא בעצנה, דלמאן דאמר מעלין – מאבילת תרומה נמי מעלין, ובגמרא דליכא למיחש שהוה עבד, שריא מבית הספר, וטעמא, כיון דעון מיתה הוא – חיישין שמא יעלוהו ליוחסין ולכך איצטריך שני עדים להאבילו בתרומה, ולכך נמי אין חולקין לעבד אלא אם כן רבו עמו, ומאן דאמר אין מעלין, אף על גב דעון מיתה הוא – לא חישי להכי שמא יעלוהו, כיון דבעצמן דריא אבילת תרומה וכן חלוקה, אבל נשיאות כפים דאיפרסם, איבעיא ליה אי חיישין שמא יעלוהו, משום דאי לא רבחו הוא – לא היה צריך כולי האי, ולא הוי מצי למנקט כמו שכתבו התוספות אפילו למאן דאמר אין מעלין, משום דאיכא למיחש דלמא עבד הוא, דלא תליא בהכי, דאפילו הכא דליכא למיחש דלמא עבד הוא אין מעלין, כמו ביצא מבית הספר, או שמעדין עליו שאינו עבד, ואדרבה, תא דחולקין לו בלא רבו – היינו משום דאין מעלין, תיער טעמא דפלוגתיהו משום מעלין ואין מעלין, דאי לאו הכי – קשה באיזה סברא מליגי, כמו שדקדקו (ועל) (תוספות ורש"י).

וכי מסקינן מתרומה ליוחסין הני מילי דאורייתא כו' – רבינו יצחק בן רבינו קאמר לה, ואי גסינן לה – אם כן היה סותר בעצמו דאיה שבתאי: דאי לא תימא דלמאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין לא אתי לאסוקי אלא טעמא משום דריע חוקיה, ואין זו סוגיית התלמוד, אם לא יאמר "ולאו מילתא היא דאמרי", ובפרק "עשרה יוחסין" (קדושין טז, ב) גסינן לה, ואגב שיטתא דהתם שיבשו לכותבה כהן, **ל**א במיד דאקרי קדש – ואם תאמר: תרומה נמי איקרי קדשים, דכתיב "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", והוא קרא איירי בתרומה, דהעריב שמשו אוכל בתרומה ויש לומר: דדאי גבי טמא, תרומה מקרי קדשים, אבל הכא אאבילת וז' קאמר, דלא אשכחן קדשים גבי אבילת וז'. **נ**שיאות כפים בבבל – דוקא נשיאות כפים, ולא אבילת חלה, ואף על גב דבסוריא נמי הוי מדרבנן – אין מודקדק בבבל כמו בסוריא, דסבר האי תנא כיבוש חידש שמיה כיבוש, ואבילת חלה בסוריא הוא הדין נשיאות כפים, דכמוכח לקמן, **ל**א חלוק גרנות גופה לחלה וקסבר תרומה כו' – וצריך לומר דפליגי בהן ברייתא בפלוגתא דרב דבבלי דרב יהושע ורבנן, דאי לאו הכי, בחד מהנך ברייתא ממה נפשך איכא למידק דמעלין מנשיאות כפים ליוחסין, ופליגי נמי, ולברייתא קמייא אבילת חלה בסוריא חוקה לתרומה, וכל שכן דאבילת תרומה דאורייתא דהיא חוקה לאבילת חלה דרבנן, ובברייתא שניה קתני דחילוק גרנות, דהיינו תרומה בסוריא, לא היא חוקה לחלה.

ואלא מאי גדולה חוקה – דקאמר רבי יוסי, למה לנו (לחוש) להשביח חוקתם, כימה יש לחוש לבטלה בתרומה דרבנן – שהרי בגולה היו, שאין שם תרומה מן התורה, דכל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, כדאמרין בקידושין (לז, ב) ואיכתיא **א**ימא השתא נמי בתרומה דרבנן **א**בול – תרומת פירות האילן וירק, **דאורייתא** – דגן תירוש ויצרור לא אבול, ומשום הכי לא קשיא למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, דכי מסקינן ליוחסין – מתרומה דאורייתא כו', **דאיכא** למיגור משום תרומה **דאורייתא** – שהרי לארץ באו, ומצויה שם תרומה גמורה דאורייתא, מה שלא היה מצוי להם בגולה, ויש לחוש מן איבוליהו בה, **ל**א במיד דאקרי קדש – והיינו תרומה, וכל וז' לא יאכל קדש – בתרומה משמע, דכתיב בפרשה לעל מניח "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", ואוקמינן בתרומה, ביבמות ב"הערל" (עד, ב) **ו**לא במיד דאקרי קדשים – אפילו חזה ושוק של שלמים הנאכלים לנשי כהנים ולעבדיהם, **ואמר** מר – ביבמות, בפרק "יש מותרות", בבת כורע חוקא דלישראל ונעשת אלמנה וגרושה חוקא אין לה, שחזרת לתרומה אביה ואינה חזרת לחזה ושוק, וליף לה מהאי קרא "כי תהיה לאיש וזו היא בתרומת הקדשים לא תאכל" עד, חוקה לבחונה – להעיד עליו שהוא כהן, **נשיאות כפים בבבל** – דהואוהו נושא כפי בבבל מעיד עליו בכל מקום שהוא כהן, ומקביל הימנו, לפי שיש שם ישיבה, ובית דין קבוע בודקן אחר נושאי כפים, אבל אבילת חלה ותרומה אינה חוקה, דהוצגן לארץ לאו דאורייתא תרומה דיליה, ולא קפדי כולי האי, ואבילת חלה בסוריא – דהא ארם צובה שכנישך דוד וחזברה לארץ ישראל, וקסבר האי תנא: כיבוש יחיד שמיה כיבוש, וחלתה ותרומתה דאורייתא, וקסלקא דעתך, תנא חלה, והוא הדין לתרומה, וחילוק **מנות** – דההוהו וחלחים, בבבלי – ואף על גב דאיסורין אין איסור לזרים, והואיל וברכים מקום שווקין הן, ומצויין בו עוברים ושבים המכירין בו, אי לאו רבחו הוא – לא מחזיק נפשית, **ל**א לתרומה – דהואוהו נושא כפי בבבל, או אוכל חלה דווקא בסוריא, והעיד עליו בארץ ישראל – מקביל ערותו להאבילו תרומה, אבל לא ליוחסין, מה אבילת חלה – עדות חוקתה, ליוחסין – דאי לתרומה – פשיטא דאיה גופה תרומה היא, וכן חלוקה בה, ונפקינן מחלה דרבנן כו' – דאי לאו כהן הוא, לא הוי ספו ליה חלה, גוירא משום תרומה, **וכדאפך** – לקמן מפרש, נשיאות כפים וחילוק גרנות – דתרומה **בארץ ישראל** – נושא כפים, דאיכא בית דין קבועין ובודקין, וחילוק גרנות קאי סלקא דעתך, השתא דתרומה בומן הזה דאורייתא, ובתן דעון מיתה איכא – מסקינן מניה ליוחסין, בסוריא וכל מקום ששלוהו ארץ ישראל נעיצין – להודיע לגולה יום שקדשו בית דין את החודש לעשות פסח בזמנו, דהיינו היושבים בתוך מהלך חמשה עשר יום, נשיאות כפים ראה – לפי שיתן דין קבוע שם, שמקבל שלחיות החודש של בית דין הגדול, **א**בל לא חילוק גרנות – דתרומה

ואלא מאי גדולה חוקה? **מ**עיקרא **א**בול בתרומה דרבנן, **ה**שתא **א**בול בתרומה דאורייתא, **ו**אי **ב**עית **א**ימא: **ה**שתא **נ**מי בתרומה דרבנן **א**בול, בתרומה דאורייתא **ל**א **א**בול, **ו**כי **מ**סקינן **מ**תרומה ליוחסין – בתרומה דאורייתא, בתרומה דרבנן – **ל**א **מ**סקינן, **ו**אלא מאי גדולה חוקה? **ד**אף על גב **ד**איכא **ל**מיגור משום תרומה דאורייתא – **ל**א **ג**ורנין, **ו**בתרומה דאורייתא **ל**א **א**בול? **ו**הא כתיב: **"א**שר לא יאכלו מקדש הקדשים", **מ**קדש הקדשים הוא **ד**לא **א**בול, **ה**א בתרומה דאורייתא **א**בול? **ה**כי קאמר: **ל**א **ב**מיד דאקרי קדש, **ד**כתיב: **"כ**ל וז' לא יאכל קדש", **ו**לא **ב**מיד דאקרי קדשים, **ד**כתיב: **"ו**בת כהן כי תהיה לאיש וז' היא בתרומת הקדשים **ל**א תאכל". **ו**אמר מר: **ב**פגורם מן הקדשים **ל**א תאכל, **ת**א **ש**מע: **ח**וקה **ל**כהונה – נשיאות כפים **ב**בבל, **ו**אכילת חלה בסוריא, וחילוק מתנות בכרפי, קתני מיתה נשיאות כפים, מאי לאו ליוחסין? **ל**א, לתרומה, **ו**הא דומיא דאכילת חלה קתני, מה אכילת חלה ליוחסין – אף נשיאות כפים ליוחסין? **ל**א, אכילת חלה גופה לתרומה, **ק**סבר: **ח**לה **ב**ומן הזה דרבנן, ותרומה דאורייתא, **ו**מסקינן מחלה דרבנן לתרומה דאורייתא, **ו**כדאפך לחו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן, **ת**א **ש**מע: **ח**וקה **ל**כהונה – נשיאות כפים וחילוק גרנות **בארץ ישראל**, **ו**בסוריא **ו**בכל מקום ששלוהו ראש חודש מניעין נשיאות כפים ראה, **א**בל **ל**א חילוק גרנות, **ו**בכל בסוריא, **ר**בן **ש**מעון **ב**ן **ג**מליאל **א**ומר: **א**ף **א**לפסגה דריא של מצרים בראשונה, **מ**פני שביט דין קבועין שם, קתני מיתה נשיאות כפים, מאי לאו ליוחסין? **ל**א, לחלה, **ה**א דומיא דחילוק גרנות קתני, מה חילוק גרנות ליוחסין – אף נשיאות כפים ליוחסין? **ל**א, חילוק גרנות גופה לחלה, **ק**סבר: **ת**רומה **ב**ומן הזה דרבנן, **ו**חלה דאורייתא, **ו**מסקינן מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא, **ו**כדאשכחינהו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן, **ד**אמר רב הונא בריה דרב יהושע: **א**שכחינהו לרבנן **ב**בי רב דיהבי **ו**קאמרי: **א**פילו למאן **ד**אמר תרומה **ב**ומן הזה דרבנן – חלה דאורייתא, **ש**הרי **ש**בע **ש**כיבשו **ש**עבד **ש**חילקו נתייביו בחלה ולא נתייביו בתרומה, **ו**אמינא לחו **א**נא: **א**דרבה, **א**פילו למאן **ד**אמר תרומה **ב**ומן הזה דאורייתא – חלה דרבנן, **ד**תניא: **"ב**בואכם אל הארץ", **א**י **"ב**בואכם" **י**כול **מ**שגכןסו לה **ש**נים **ו**שלושה **מ**רגלים – תלמוד לומר: **"ב**בואכם", **ב**ביאת בולכם **א**מרת, **ו**לא **ב**ביאת מקצתכם, **ו**כי **א**פסגהו עזרא **ל**א

כתובות. פרק שני - האשה שנתארמלה דף כה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

עדות הבאה מכח חזקה — פירוש: שאנו יודעין שהוא כהן מחמת הקרא אחריו, שמוחק
לן שהוא לוי. **שקרא** אחריו לוי — לפירוש רבי יצחק הלוי שפירש בגיטין (נטב):
אם אין שם כהן נתפרדה חבילה — שקרא ישראל גדול לפני לוי, יש לפרש הכא שקרא
אחריו לוי, קטן מישראל שקרא אחריו.

שקרא לפניו כהן — פירוש: פעם אחת.
הרי שאמר בני זה וכהן הוא —
מדנקט "בני זה וכהן הוא" משמע שאינו ידוע לנו
אם הוא בנו, והוא בא להעיד שהוא בנו ושהוא
כהן שאינו בן גרושה. דאי ידוע לנו שהוא בנו —
הוה ליה למנקט בני זה כהן, בלא וי". וחמיה: אם
כן היא נאמן לכולי עלמא בתרומה וליחוסין בבגו
דאי בעי אמר אינו בנו? ויש לומר: דאף על גב
דאיכא מנו לא מדיקון, דלדבריו קרוב הוא.
כדאמרין ב"החולץ" (יבמות מ"א): לדברך —
כותי אתה ואין עדות לכותי. ואין אדם נאמן
לפסול את בנו. ואף על גב דרבי קאמר בסמוך: אני
מאמינו להאבילו בתרומה שהרי בידו להאבילו
בתרומה, אלמא אף על גב דקרוה הוא לדבריו
נאמן בבגו — ה"ם ודאי מדימנין ליה, משום
דאית ליה מנו אפילו ידעין שהוא בנו. אבל האי
מנו, אי הוה ידעין שיהוה בנו — ל"כא מני.
נאמן להאבילו בתרומה — פירוש: אף על גב
דליכא אלא הוא, שהוא קרוב. דקסבר
רבי: אין מעלין בתרומה ליחוסין. ואין נאמן
להשיאו אשה — פירוש: להצטרף עם אחר
להשיאו אשה, כיון שהוא קרוב. והשתא אתי
שפיר הא דאמר רבי חייא: אם אתה מאמינו יחיד
להאבילו בתרומה, אף על פי שהוא קרוב —
האמיננה עם אחר להשיאו אשה. אבל אין לפרש
דאין נאמן יחיד להשיאו אשה, דפשיטא דאינו
נאמן. ובהא לא הוה אמר רבי חייא האמיננה
לישא, דלא מישתמיט שום תנא למימר דעד אחד
כשר ליחוסין. ובהא נמי אין לפרש דנאמן עם אחר
להאבילו בתרומה, דאי הוה צריך שני עדים
בתרומה — אם כן הוה סבר דמעלין בתרומה
ליחוסין, ואם כן היכי מכשיר קרוב, כיון דאינו
נאמן להשיאו אשה. ואם תאמר: כיון דסבירא ליה
דאין מעלין בתרומה ליחוסין, אם כן היכי מוקמינן
ב"הגותל" תרא" (בבא קמא ק"ד). הדיא דרבי
דלקמן במסכת פלי תומה, ונאמן בתרומה דרבי
אבל בתרומה דאורייתא לא מדיקון, והא לרבי,
כיון דסבירא ליה דאין מעלין בתרומה ליחוסין —
אם כן סבירא ליה דמעלין בתרומה דרבנן
לתרומה דאורייתא, כדמשמע לעיל, וכל היכא

לֹא פוֹלְהוּ סְלוֹק. תָּא שְׁמַע: חֻזְקָה לְכַהוּנָה - נְשִׂאוֹת
כְּפִים, וְחִילוּק גְּרֵנוֹת, וְעִדוּת. עִדוּת חֻזְקָה הִיא? אֵלָּא
לֹא הִכִּי קָאָמַר: נְשִׂאוֹת כְּפִים לְיוֹחֲסִין. לֹא, עִדוּת הִנְיָה
לְיוֹחֲסִין אֶף נְשִׂאוֹת כְּפִים לְיוֹחֲסִין. לֹא, עִדוּת הִנְיָה
מִכֶּחָ חֻזְקָה - כְּחֻזְקָה. כִּי הִהוּא דָּאֵתָא לְקַמְיָה דְּרַבִּי
אֲמִי, אָמַר לֵיה: מוֹחֲזֵקִי בְּזֶה שֶׁהוּא בִּהְיוֹ. אָמַר לֵיה:
מָה רָאִיתָ? אָמַר לֵיה: שֶׁקָּרָא רֵאשׁוֹן בְּבֵית הַכִּנְסָתָה.
כְּחֻזְקָתָה שֶׁהוּא בִּהְיוֹ אוֹ כְּחֻזְקָתָה שֶׁהוּא גְּדוֹל? שֶׁקָּרָא
אֲחֵרָיו לְוִי. וְהִעֲלֵהוּ רַבִּי אֲמִי לְכַהוּנָה עַל פִּיו. הִהוּא
דָּאֵתָא לְקַמְיָה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי, אָמַר לֵיה: מוֹחֲזֵקִי
בְּזֶה שֶׁהוּא לְוִי. אָמַר לֵיה: מָה רָאִיתָ? אָמַר לֵיה:
שֶׁקָּרָא שְׁנֵי בָבֵית הַכִּנְסָתָה. כְּחֻזְקָתָה שֶׁהוּא לְוִי, אוֹ
כְּחֻזְקָתָה שֶׁהוּא גְּדוֹל? שֶׁקָּרָא לְפָנָיו בִּהְיוֹ. וְהִעֲלֵהוּ רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי לְלוּיָהּ עַל פִּיו. הִהוּא דָּאֵתָא לְקַמְיָה
דְּרִישׁ לְקִישׁ, אָמַר לֵיה: מוֹחֲזֵקִי בְּזֶה שֶׁהוּא בִּהְיוֹ. אָמַר
לֵיה: מָה רָאִיתָ? [אָמַר לֵיה:] שֶׁקָּרָא רֵאשׁוֹן בְּבֵית
הַכִּנְסָתָה. אָמַר לֵיה: רְאִיתִיו שֶׁחִילַק עַל הַגְּרָנוֹת? אָמַר
לוֹ רַבִּי אֱלֶעָזָר: וְאִם אֵין שֵׁם גֹּרֵן בְּמִלָּה כְּהוּנָה?
יִזְמִינִי הוּוּ יִתְבִּי קַמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֵתָא כִּי הָא מַעֲשֶׂה
לְקַמְיָה. אָמַר לֵיה רִישׁ לְקִישׁ: רְאִיתִיו שֶׁחִילַק עַל
הַגְּרָנוֹת? אָמַר לֵיה רַבִּי יוֹחָנָן: וְאִם אֵין שֵׁם גֹּרֵן בְּמִלָּה

לֹא פוֹלְהוּ סְלוֹק — רובן נשארו בבבל, דכתיב 'כל הקהל כאחד ארבע רבוא' (עזרא ב).
ועדות — אם באו עדים שהוא כהן שמכריז את אביו ואת אמו. ועדות חזקה היא —
בתמינה, וכי עדות חזקה קרי ליה: עדות הבאה מכח חזקה בחזקה — העדות נקבל,
ונאבילו בתרומה כאילו ראיתו אכן לאותה חזקה שזה העיד. או בחזקת שהוא גדול —
כדאמרין בעלמא (גיטין נטב), רבי קרי בבבלי,
ואף על גב דלאו כהן הוה. שקרא אחריו לוי —
ואי לאו כהן הוא, אין לוי קורא אחריו. דאמרין
במסכת גיטין (סם): אם אין שם כהן — נתפרדה
חבילה. ומפרשין: דאין לוי קורא במקום שאין
כהן. ויש מפרשים: נתפרדה החבילה, שבמקום
שארין כהן, אם רוצה ישראל לקרות לפני לוי —
קורא. ודוקא דאין שם כהן, אבל היכא דאיכא
כהן — לא נתפרדה החבילה, ולא יקרא ישראל
גדול לפני לוי. והכא כהן אחר חתם, הלכך
אי לאו דהאי כהן הוה — לא הוה לוי קרי
אבתריה. שקרא לפניו כהן — ואי לאו דהאי לוי
הוה — לא היה קורא שני אלא שליש, שנים
כהנים היו קורין לפניו והוא שליש, דהכי
אמרין במסכת גיטין: אם אין שם לוי — קורא
כהן במקומו. ללוי — לתת לו משער דאשן.
ואם אין שם גורן — אם אין שם חורץ תבואה
במקומו. ויזמין — פעם אחרת. הדר — ריש
לקיש. חזיה לרבי אלעזר בישות — החזיר פניה,
ותסכל ברבי אלעזר בער רעה. שהבין שמפי
רבי יוחנן שמע לשון זה, וכשאמר לשון זה לא
אמרה בשם רבי יוחנן, לפיכך לא קיבלה דימנא.
להשיאו אשה — שמא ממנו או נתן הוא. שיש
בידו להאבילו תרומה — שהרי הוא כהן, והכל
תולקין לן תרומה.

והטבילונו

כְּהוּנָה?! הִדַּר חַיִּיָּה לְרַבִּי אֱלֶעָזָר בִּישׁוּת, אָמַר: שְׁמַעְתָּ מִלִּי דְּבַר נִפְחָא וְלֹא אֲמַרְתָּ לָן
מִשְׁמַיָּה?! רַבִּי יְרֵמְיָה חַיִּיָּא, חֵד הֶעֱלָה בֶּן עַל פִּי אֲבִיו לְכַהוּנָה, וְחֵד הֶעֱלָה אֶחָד עַל פִּי אֲחֵיו
לְלוּיָהּ. תַּסְתִּיִּם דְּרַבִּי הֶעֱלָה בֶּן עַל פִּי אֲבִיו לְכַהוּנָה, דִּתְנִיָּא: הִרִי שְׂבָא וְאָמַר "בְּנִי זֶה,
וְכֵהָן הוּא" - נֶאֱמַן לְהֶאֱכִילוֹ בְּתֵרוּמָה, וְאִינוֹ נֶאֱמַן לְהִשְׁיָאוֹ אִשָּׁה, דְּבַרְיָ רַבִּי. אָמַר לוֹ רַבִּי
חַיִּיָּא: אִם אֵתָה מֶאֱמִינוֹ לְהֶאֱכִילוֹ בְּתֵרוּמָה - תֶּאֱמִינוּ לְהִשְׁיָאוֹ אִשָּׁה, וְאִם אִי אֵתָה מֶאֱמִינוֹ
לְהִשְׁיָאוֹ אִשָּׁה - לֹא תֶאֱמִינוּ לְאֶכֶל בְּתֵרוּמָה! אָמַר לוֹ: אֲנִי מֶאֱמִינוֹ לְהֶאֱכִילוֹ בְּתֵרוּמָה
- שְׁבִידוֹ לְהֶאֱכִילוֹ בְּתֵרוּמָה, וְאִינוֹ מֶאֱמִינוֹ לְהִשְׁיָאוֹ אִשָּׁה - שְׁאֵין בִּידוֹ לְהִשְׁיָאוֹ אִשָּׁה.
תַּסְתִּיִּם. וּמִדְּרַבִּי הֶעֱלָה בֶּן עַל פִּי אֲבִיו לְכַהוּנָה - רַבִּי חַיִּיָּא הֶעֱלָה אֶחָד עַל פִּי אֲחֵיו לְלוּיָהּ.
וְרַבִּי חַיִּיָּא, מֵאִי שָׁנָא בֶּן דָּלָא, דְּקָרוֹב הוּא אֶצֶל אֲבִיו - אֶחָ נִמְי קָרוֹב הוּא אֶצֶל אֲחִיו?
בְּמַסִּית

דאביל בתרומה דרבנן אבל נמי בתרומה דאורייתא? ויש לומר: דהאי דמצרכין למימר דלעיל דמעלין בתרומה דרבנן לחלה דאורייתא או איפכא — היינו משום דלא תקשי למי"ד אין מעלין
מנשואות כפים ליתוסין, אבל כו"א אשי "הגותל" אפשר דסבירא ליה כמאן דאמר מעלין, ועד נראה: דלכולי עלמא, בין למאן דאמר מעלין בתרומה ליחוסין בין למאן דאמר אין מעלין —
מעלין מתרומת דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל, ואפילו דא דרבנן, לחלה דאורייתא. כיון שבמזן המקדש היא דאורייתא. אבל תרומת פירות או תרומת חוצה לארץ — אין מעלין לכולי
עלמא, אפילו לתרומת דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל דרבנן. ודוקא בתרומת ארץ ישראל או חלה דאורייתא בסוריא אמר מעלין מדרבנן לדאורייתא. אבל לא בבבל, והדיא ד"הגותל
בתרא" איירי בתרומת פירות או חוצה לארץ. וכן מתניתין דלקמן דנאמנים להעיד בגדולן מה שראו בקוטרן, ומוקי לה בתרומה דרבנן — היינו בתרומת פירות או חוצה לארץ. ולמאן דאמר
מעלין מתרומה ליחוסין אפילו מתרומת דגן תירוש ויצהר דארץ ישראל, אפילו היא דרבנן, מעלין. דהא רבי יוסי סבירא ליה בפרק "יצא דופן" (נדה מ"ב). תרומה בזמן הזה דרבנן, ודוקא
משום דקסבר חולקין תרומה לעבד בלא רבו הוא דאית ליה דאין מעלין, האי א הוה סבר דאין חולקין — הוה מודה דמעלין. והא דאמר לעיל מעיקרא אכול בתרומה דרבנן ולבסוף אכול
בתרומה דאורייתא — לא מכח שהיו אוכלין אכולי קדשי הגבול אוכלין בתרומה דאורייתא, אלא משום שהיו נושאים כפים בגולה, שמעלין מנשואות כפים לתרומה דאורייתא. אף על גב
דדידי אתם בחוקכם במה ידעיתם אוכלין בגולה לא משמע שמכא אבילה היה מתיר — אין לחוש בכך. ולהווא לישאנא דקאמר בתרומה דרבנן אכול, דאורייתא לא אכול, מה שלא העלה
מנשואות כפים לתרומה דאורייתא — היינו משום דרע חזקיהו. **נאמן** להאבילו בתרומה — קשה רבינו יצחק בן מאיר: דתנן בפרק "עשרה יחסין" (קדושין ע"ב). מי שיצא הוא ואשתו
למדינת הים, וכשחזר הביא עמו בנים, ומתה אשתו, צריך להביא ראיה על בניה, ואינו נאמן להאבילם בתרומה, כדמוכח ה"ם בגמרא, דתניא ה"ם: הביא ראיה על הגדולים — אין צריך
ראיה על הקטנים. ואמר רבי שמעון בן לקיש עלה: לא שנו אלא בקדשי הגבול, אבל ליחוסין — לא. והיכי קאמר רבי הא דאב נאמן להאבילו בתרומה? ותיקין: דרבי תנא הוא ופליג. ורבינו
חם אומר: דהדיא דקדושין אתיא כרבי יהודה, דאמר אין מעלין לכוונה על פי עד אחד. וקדשי הגבול דה"ם היינו לכל דבר קדוש, כגון תרומה ונשואות כפים ויחוסין. והא דקאמר ה"ם
אב ליחוסין לא — היינו יחוסין לקרובה, כגון לסקול ולשרוף על ידו. כדמסיק ה"ם, רבי יוחנן אמר: אף ליחוסין, ואודא רבי יוחנן לעטעמיה: דאמר סוקלין על החזקות. ואי נמי, הכא באשתו
עמו, דאין צריך להביא ראיה, כדאמר ה"ם — **שבירי** להאבילו בתרומה — תימה: אין נאמן אותו על תרומה בהאי מנא? הא אין בידו להאבילו אדר מיתה, ואם כן אין זה מנו מנא משנינו
ב"ש נחליך, גבי בתרא (ק"ב). גבי בכור, ובפרק בתרא דקדושין (ע"ה). דתניא: "כיר" יכירו לאחרים, מבאן אמר רבי יודנה נאמן אדם לומר זה בני בכור כו'. למאי הלכתא? אף לתת לו
פי שנים — אילו בעי למיתב ליה מתנה מי לא ידב ליה? לא צריכא, בבכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, אלמא, אי לאו קרא לא הוה נאמן, לפי שאין בידו ויש לומר: דלא דמי, דהכא כיון דנאמן
להאבילו בחייו משום דבידו — סבירא הוא דנאמן אפילו לאחר מיתה.

במסית

49 – האם ראיית שחילוק על תנאין בדרך הכהנים. אמר ליה רבי יוחנן,
50 וכי אם אין שם גזרין בְּמִלָּה חזקת כהונה. ומתוך כך הבין ריש לקיש
51 שרבי אלעזר שאמר לו את אותה טענה במעשה הקודם לא אמר
52 כן מדעתו, אלא ששמע מרבי יוחנן שזו דעתו, הדר – החזיר ריש
53 לקיש את פניו, וחזרה לרבי אלעזר בישות – הסתכל ברבי אלעזר
54 בפנים וזעפות ואמר לו, שְׂמַעְתָּ מִלִּי דְּבִר נְפָחָא – שמעת דבר זה
55 מרבי יוחנן והמכונה 'בר נפחא' לפי שאביו היה נפח העושה כלי
56 ברזל, ולא אִמְרַת לִן מְשִׁמִּיה – ולא אמרת לי זאת בשמו, והרי אם
57 היית אומר לי שכן היא דעתו הייתי פוסק הלכה כדבריו במעשה
58 הקודם שבא לפני.

59 שנינו במשנה (בב) שלדעת חכמים מעלים לכהונה על פי עד אחד,
60 הגמרא מבררת את הדין באופן שאותו עד הוא קרוב: רבי – רבי
61 יהודה הנשיא, ורבי חייא, חד – אחד מהם העלה בן על פי אביו
62 לכהונה – בא כהן כשר לפניו, והעיד על אחד מן השוק שהוא בנו
63 שנולד לו מאשתו שהיא כשירה, והחזיק אותו בחזקת כהונה. וחד
64 מהם העלה אח על פי אחיו ללויה – בא לוי כשר לפניו והעיד על
65 אחד מן השוק שאחיו הוא, והרי גם הוא לוי כשר, והחזיק אותו
66 בחזקת לויה.

67 הגמרא מנסה להוכיח איזה מקרה בא לפני רבי ואיזה לפני רבי
68 חייא. מוכיחה הגמרא: תפתיים – יש להוכיח דרבי הוא שהעלה בן
69 על פי אביו לכהונה. דתניא בברייתא, הרי שבא אדם ממוחק
70 בכהונה ואמר על אדם שאינו ידוע לנו, בני הוא זה, וכהן הוא –
71 כהן כשר הוא ואינו חלל, לפי שגם אמו כשירה, נאמן הוא
72 להאבילו בתרומה, ואינו נאמן להשיאו אשה כשירה, מחשש
73 שממזר או נתן הוא הפסול לבוא בקהל, עד שיביא עדים שהוא
74 בנו, דבר רבי. אמר לו רבי חייא, מה החילוק בין הדברים, והרי
75 ממה נפשך, אם אתה מאמינו להאבילו בתרומה, תאמינו גם כן
76 להשיאו אשה, ואם אי אתה מאמינו להשיאו אשה, כמו כן לא
77 תאמינו לאכול בתרומה. אמר לו רבי, אני מאמינו להאבילו
78 בתרומה, משום שבידו לא האב להאבילו בתרומה, גם בלא שיבוא
79 להעיד על כך בבית דין, שהרי האב מוחזק בכהונה והכל נותנים
80 לו תרומה, ואדם נאמן על דבר שבידו לעשותו. ואני מאמינו
81 להשיאו אשה כשירה, משום שאין בידו להשיאו אשה, שהרי צריך
82 הוא להסכמת האשה. ועל כל פנים מבואר בברייתא שרבי מאמין
83 לאב להעיד על בנו שהוא כהן, מסיימת הגמרא: תפתיים – אכן
84 הוכחה היא שרבי הוא שאמר כן במעשה שבא לפניו.

85 מוסיפה הגמרא: ואכן שהוכחנו דרבי הוא שהעלה בן על פי אביו
86 לכהונה, יש להוכיח שרבי חייא הוא זה שהעלה אח על פי עדות
87 אחיו ללויה, וסברה עתה הגמרא שרבי חייא מחלק בין אב המעיד
88 על בנו לבין אב המעיד על אחיו.

89 מקשה הגמרא: ולדעת רבי חייא, מאי שנא – במה שונה בן משאר
90 אדם, ולא נאמן אביו להעלותו לכהונה, וכמו שמוכח בברייתא
91 שחלק על רבי, הרי זהו משום דקרוב הוא אצל אביו, ואין קרוב
92 נאמן להעיד, אם כן אף נמי שמעיד על אחיו שהוא לוי, האיקר הוא
93 נאמן, והרי קרוב הוא אצל אחיו, ומדוע האמינו רבי חייא.

1 הרי לאו בולחו פלוג – לא כל ישראל עלו עמו, כי אם ארבעים
2 אלף איש, ורוב העם נשאר בחוץ לארץ, וכיון שאין זו ביאת
3 כולכם, אין חיוב חלה מדאורייתא.

4 הגמרא מנסה להוכיח מברייתא נוספת שמעלין מנשיאות כפים
5 ליוחסין: תא שמע, שנינו בברייתא, מה היא חזקה לכהונה, נשיאות
6 כפים, וכן חילוק תרומה בגרנות, ועדות. ויש לתמוה, וכי עדות,
7 'חזקה' היא, וכיון שהתנא מונה את ענייני החזקה המעלים
8 לכהונה, מדוע כתב גם ש'עדות' מעלה, והרי אינה מדין 'חזקה'.
9 אלא לאו – ודאי יש לפרש דרבי קאמר התנא בברייתא, נשיאות
10 כפים בן – כמון עדות היא, וכמו שעדות היא ברור גמור כך
11 נשיאות כפים היא ברור גמור וודאי, והדמיון ביניהם הוא בזה, מה
12 עדות מעלה אותו ליוחסין, אף נשיאות כפים מעלה אותו ליוחסין.
13 דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לפרש כן, אלא מה שאמר התנא
14 'עדות' היינו עדות הבאה מפה חזקה, שהעידו עליו שהוא נוהג
15 במנהגי כהונה, שהרי היא 'חזקה'.

16 ומביאה הגמרא דוגמא לכך: כי הוה דאָתא לְקַמִּיה דְּרַבִּי אַמִּי –
17 כמו המעשה שהיה באדם שבא לפני רבי אמי ואמר ליה לרבי אמי,
18 מוֹחֲזֵקִי בְּהָ – באדם פלוני שהוא כהן. אמר ליה רבי אמי, מה ראית
19 בו, שממנה כן אתה מעיד שהוא כהן. אמר ליה, ראיתי שְׁקָרָא
20 בתורה ראשון בְּבֵית הַכֹּהֲנִים. חזר רבי אמי ושאלו, האם קרא ראשון
21 בְּחֻזְקָת שְׁהוּא כהן, וכמו שתיקנו חכמים (גיטין נט). שכהן קורא
22 ראשון, או שקרא ראשון בְּחֻזְקָת שְׁהוּא גדול בתורה, שלא היה שם
23 כהן, או שהיה הכהן עם הארץ והדין הוא שישראל תלמיד חכם
24 קודם לו, ואין זו ראייה שהוא כהן. השיב לו אותו אדם, ראיתי
25 שְׁקָרָא אַחֲרָיו לוי, וזו ראייה שקרא בחזקת כהן, שהרי באופן שאין
26 העולה הראשון כהן, אין לוי קורא כלל. והעלהו רבי אמי לכהונה
27 על פי, והרי זו 'עדות הבאה מפה חזקה'.

28 דוגמא נוספת ל'עדות הבאה מפה חזקה' הוה דאָתא לְקַמִּיה דְּרַבִּי
29 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמַר לֵיה, מוֹחֲזֵקִי בְּאִדָּם זֶה שְׁהוּא לוי, ואפשר
30 להאבילו מעשר ראשון. אמר ליה רבי יהושע בן לוי, ומה ראית בו,
31 אמר ליה, שְׁקָרָא בתורה שני בְּבֵית הַכֹּהֲנִים. שאל אותו רבי יהושע
32 בן לוי, האם קרא שני בְּחֻזְקָת שְׁהוּא לוי, או שמא לא היה כהן בבית
33 הכנסת, וקרא הגדול שבחבורה ראשון, ואחריו קרא אדם זה
34 בְּחֻזְקָת שְׁהוּא גדול ממי שקרא אחריו. השיב לו אותו אדם, ראיתי
35 שְׁקָרָא לְפָנָיו כהן, ולעולם אין ישראל קורא אחר כהן, אלא אם אין
36 שם לוי חזר הכהן וקורא שוב, והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על
37 פי, והרי זו 'עדות הבאה מפה חזקה'.

38 דוגמא נוספת ל'עדות הבאה מפה חזקה' הוה דאָתא לְקַמִּיה דְּרִיש
39 לְקִיש וְאָמַר לֵיה, מוֹחֲזֵקִי בְּהָ שְׁהוּא כהן. אמר ליה ריש לקיש, מה
40 ראית. [אמר ליה], ראיתי שְׁקָרָא ראשון בְּבֵית הַכֹּהֲנִים. אמר ליה ריש
41 לקיש, וכי גם ראיתיו – ראית אותו שחילק על תְּהִנּוּת – שנטל
42 תרומה בשדה בדרך הכהנים. אמר לו רבי אלעזר לריש לקיש, וכי
43 אם אין שם גזרין – שאין שם זורעי תבואה במקומו ואינו נוטל
44 תרומה, האם בְּמִלָּה חזקת כהונה.

45 הגמרא ממשיכה ומספרת את השתלשלות הדברים: יְמִינִי – פעם
46 אחרת הווי יתבי קמיה דרבי יוחנן – היו התלמידים יושבים לפני רבי
47 יוחנן, אָתָּא בִּי הָא מַעֲשֶׂה לְקַמִּיה – ובא לפניכם בעין אותו מעשה
48 דלעיל, וְאָמַר לֵיה רִיש לְקִיש, כפי שאמר במעשה הקודם, ראיתיו

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' ב

11 ובכלל זה אלמנה לכהן גדול, שהרי קידושין תופסים בה. ולדעת
12 רבי שמעון בן מנסיא רק באשה הראויה לקיימה יש קנס, ומיעט
13 בזה אלמנה לכהן גדול, דכיון שהיא אסורה עליו, אין לה קנס.
14 ממשיכה הגמרא ושואלת: ולרבי ישבב, כלומר, אם סובר רבי
15 שמעון בן מנסיא כרבי ישבב שחולק על רבי סימאי בהבנת דברי
16 רבי עקיבא דאמר, בואו ונצנח על עקיבא בן יוסף שמרבה ממזרים
17 בישראל, שהיה רבי עקיבא אומר שכל שאין לו ביאה בישראל –
18 שביאתו אסורה, ואפילו אלמנה לכהן גדול, תולד ממנו, אם כן
19 מאי בינייהו.

20 משיבה הגמרא: איבא בינייהו,

1 הנולדים מחיבי לאוין עושה רבי עקיבא ממוזר, כיון שהוא סובר
2 שאין קידושין תופסים בהם, חוץ מאלמנה לכהן גדול או גרושה
3 לכהן הדיוט, שאין הולד ממזר, שְׁמִירָא אִמְרָה תוֹרָה (ויקרא כא יד-טו)
4 'אלמנה וגרושה וחללה וזה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו
5 יקח אשה, ולא יחלל יצרעו בעמיו', ויש לדרוש מפסוק זה שכהן
6 גדול הולקו אלמנה, 'חילולין' הוא עושה – בניו נעשים חללים,
7 שמנתחלים מדין כהונה, ואין עושה ממוזר – אין הולד ממזר
8 משום כך, וזו ראייה שהוא סובר שקידושין תופסים בו, שהרי דין
9 ממזרות על הולד הוא כשלא תפסו קידושין בהוריו, נמצא
10 שלדעת שמעון התימי חיוב קנס הוא בכל אשה שיש בה הויה,

מתרצת הגמרא: באותו מעשה שהאמין רבי חייא לאח שהעיד על אחיו שהוא לוי, היה זה בְּמִסְתִּי לְפִי תומו – שסיפר על עצמו מעשה שאירע עמו, בלא כוונה מיוחדת להעיד, ומתוך דבריו היה מובן שאחיו לוי, מה שאין כן במקום שכונתו להעיד, שאין קרוב נאמן. ובי הא – וכמו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אִמְר שְׂמוּאֵל, מַעֲשֶׂה בְּאֶדָם אַחֵר, שְׁתִּיה מִסֵּיחַ לְפִי תומו ואמר, כְּדוּרֵי בְּשֹׁאֲנֵי תִינוֹן – כשהייתי קטן ומוֹרְכָב עַל בְּתִישׁוֹ שֶׁל אָבִי, כִּדְרָךְ הַקִּטְנִים, וְהוֹצִיאֹנִי מִבֵּית הַסֵּפֶר שלמדתי בו, וְהַפְּשִׁיטֹנִי אֶת בּוּתְנִתִּי וְהַטְבִּילֹנִי כְּדִי לטהרני שאהיה ראוי לֵאכֹל בְּתֵרוּמָה לַעֲרֵב – אחר שיעריב היום. מוסיפה הגמרא: וְרַבִּי חֵימָא הֵיךְ מִסִּים בֶּה שֶׁכָּךְ סִימ אוֹתוֹ אִדָּם אֶת סִיפּוֹר, וְחִבְרִי בְּדִלְיָן – (פורשים) מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לִטְמָאנִי, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתִי יוֹחֶנְן אוֹכֵל חֲלוֹת. וְהַעֲלִהוּ רַבִּי לְכַהֲנָה עַל פִּיו, כִּיּוֹן שְׁהִיה מִסִּיחַ לְפִי תומו, ובזה אף רבי חייא מודה שהוא נאמן, ולכן העלה את האח ללויה על פי אחיו שהסחיה לפי תומו.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת, מענין חזקה לכהונה: תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, בְּשֶׁם שְׁנִטִּילת תְּרוּמָה בְּבֵית הַגּוֹרֵן הִיא חֻזְקָה וְהוֹכַחָה לְכַהֲנָה, כִּךְ נִטִּילת מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן הִיא חֻזְקָה לְכַהֲנָה. וְהַחֹלֶק בְּבֵית דִּין אֵינֶה חֻזְקָה לְכַהֲנָה. ודין זה יבואר להלן. הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: כִּכְּ מַעֲשֶׂר ראשון חזקה לכהונה. תמזה הגמרא: הרי מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן דְּלִיּוֹ הוּא, ולא של כהן, וכיצד נטילתו מוכיחה שהוא כהן. מתרצת הגמרא: ברייתא זו סוברת כרבי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, תְּרוּמָה נִתְּנָת רַק לְכֹהֵן, וּמַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן נִתֵּן רַק לְלֵוִי, כְּמִדְּבַר (במדבר יח כו) יֵצֵא הַלֵּוִיִּם תִּדְּבַר וְאִמְרַת אֱלֹהִים כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֶׂר, דְּבִרִּי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר, מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן נִתֵּן אֶף לְכֹהֵן, ולדבריו נטילת מעשר ראשון היא ראיה לכהונה.

מקשה הגמרא: אִמְּוִר דְּאָמַר – עד כאן לא אמר רבי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אלא שמעשר ראשון נִתֵּן אֶף לְכֹהֵן, אך שניתן רק לְכֹהֵן וְלֵוִי מִי אָמַר – וכי אמר כן, והרי מפורש בתורה שמעשר ראשון נִתֵּן לְלֵוִי, ואם כן כיצד נטילתו נחשבת כהוכחה לכהונה, שמא אדם זה הוא לוי.

מתרצת הגמרא: אֵין – אכן, רבי אלעזר בן עזריה סובר שמעשר ראשון נִתֵּן רַק לְכֹהֵן וְלֵוִי, ואף שמן התורה הוא נִתֵּן לְשֵׁנִים, מכל מקום בְּתֵר דְּקִנְיָנֵיהוּ עֲזַרְיָה – לאחר שקנס עזרא את הלויים שלא יטלו מעשר ראשון, כיון שלא עלו עמו מבבל לארץ ישראל (יבמות פז), שוב אין הלויים נוטלים כלל מעשר, והנטול מעשר ראשון זו ראיה שהוא כהן.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא אִיקְרִי וְיִהְיֶה לֵיה – ושמא קרה שנתנו ללוי מעשר ראשון אף אחרי שקנסם עזרא, ומדוע זו ראיה שהוא כהן. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב תַּחְפָּדָה, הָכָא בְּמָא עֲסָקִין – באיזה אופן מדובר בברייתא, שמחזיקים לכהונה על ידי נטילת מעשר ראשון, כְּגוֹן דְּמִיתוּק לֵן בְּאִבּוּת דְּהָאִי דְּבִתָּן הוּא – אנו יודעים שאביו של אותו אדם הוא כהן, וְנִפְקַע עֲלֵיהּ קָלָא – ועל אדם זה יצא קול דְּבִן גְּרוּשָׁה וְכֵן חֲלוּצָה הוּא, והרי הוא 'חל' שנתחלל מקדושת הכהונה, וְחִלְקוּ לֵיהּ לְדִידֵיהּ מַעֲשֶׂר בְּבֵית הַתְּרֻנָּה – וראו שנתנו לו מעשר בשרה, וזה מוכיח שהוא כהן, הַתֵּעַם לִכְךָ, דִּאֵין לומר שחלק בתור לוי, כיון שברור דְּלֵאֻן לֵוי הוּא, שהרי ידוע לנו שאביו כהן. אלא מֵאִי אִיבָא לְמִימַר – מה יש לומר בטעם שנתנו לו מעשר ראשון, דְּבִן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא, ודינו כישראל, אין לומר כן, שהרי לא מִיבָּעִי לְמָאן דְּאָמַר מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן אִסּוּר באכילה לזרים, אם כן ודאי דְּלֵאֻן הוּא יְהִי לֵיה – שלא היו נותנים לו מעשר ראשון, שהרי דינו כור האסור באכילתו, אִלָּא אֲפִילוּ לְמָאן דְּאָמַר מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן דִּינָה באכילה לזרים, הֵי מִיָּלִי לְמִסְפַּק לָהּ – הרי זהו רק לענין זה שמוותר ללוי לתת להם מעשר לאכול, אֲבָל בְּתוֹרַת חֲלוּקָה לא יְהִי לֵיה – אין בעל הבית יכול ליתנו להם כדי לקיים את דין נתינת המעשר, ואם היה חלל ודאי לא היו נותנים לו מעשר בגורן, וכיון שראו שנותנים לו הרי זו ראיה שהוא כהן כשר.

הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא: וְהַחֹלֶק בְּבֵית דִּין אֵינֶה חֻזְקָה. והבינה עתה הגמרא שהכוונה לחולק בתרומה בהסכמת בית דין. תמזה הגמרא: אֵין בְּבֵית דִּין לא הוּא חֻזְקָה, הִיכָא הוּא חֻזְקָה – אם לא נחזיקו בכהונה כשחלק על פי בית דין, אימתי כן נחזיקו לכהונה, וכי יש הוכחה גדולה מזו שהוא חולק על פי בית דין.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, אֵין כּוּנָת הַבְּרִייתָא שְׁנַטל תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת על פי בית דין, אלא הִכִּי קָאָמַר, תַּחֲלוּק תְּרוּמָה בְּנִכְסֵי אֲבִיו עִם אֲחָיו בְּבֵית דִּין, אֵינֶה חֻזְקָה, כלומר, כהן שנשא שתי נשים, ויצא הקול על אחת מהן שהיא גרושה או חלוצה ובנה חלל, ומת האב, ונפלו נכסיו לפני הבנים משתי הנשים, ובתוך הנכסים נמצאים גם פירות תרומה. אף אם אותו כן שהוא ספק חלל נטל חלקו בירושת התרומה, אין זו ראיה לכשרותו, אלא עליו להביא עדים על כשרות אמו כדי לבטל את הקול, וזהו שאמרה הברייתא 'החולק בבית דין אינה חזקה'.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שאין זו ראיה שהוא כהן כשר, בכך שנטל חלקו בירושת. מתרצת הגמרא: מָהוּ דְּתִנְיָא – היה אפשר לומר, מִדְּהִנְךָ לְאִכְלִיָּה הָאֵי נִמְי לְאִכְלִיָּה – מכך ששאר האחים מהאשה הכשריה נוטלים את התרומה כדי לאוכלה, זו ראיה שאף הן שיצא עליו קול שהוא חלל נוטל את התרומה כדי לאוכלה, שאם לא כן היו בית דין נותנים את התרומה רק לאחים המוחזקים בכשרות, ולא כן. שיצא עליו קול היו נותנים פירות חולין כנגדו, כדי לא לזלזל בתרומה ליתנה למי שאינו יכול לאוכלה. קָא מַשְׁמַע לָן שאין לומר כן, אלא יתכן שהיו פירות התרומה רבים, ולא היה כנגדם פירות חולין לתת לכן זה. ולכן חלקו בהם בשוה, וְהִנְךָ לְאִכְלִיָּה – הבנים שאין ספק בכשרותם נוטלים את פירות התרומה לאכילה, וְהָאֵי לְזוּבְנֵי – הן שיצא עליו קול נוטל את התרומה כדי למוכרה לכהנים כשרים, ואין לו ראיה שהוא כהן כשר.

שנינו במשנה (בבא): רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אֵין מַעֲלִין לְכַהֲנָה עַל פִּי עַד אַחֵר זָכוֹ. אמר רבי אלעזר, אימתי במקום שיש עוררין, אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן, מעלין לכהונה על פי עד אחד.

מקשה הגמרא: מלשון המשנה נראה שיש כאן מחלוקת, וקשה, שהרי דברי רבן שמעון בן גמליאל הִינֵנו דברי רבי אֶלְעָזָר, שהרי ודאי אף רבן שמעון בן גמליאל לא אמר שעד אחד נאמן במקום שיש עוררין, ונמצא שלדברי שניהם עד אחד נאמן במקום שאין עוררין, ובמה נחלקו.

מבררת הגמרא: זָכוֹ תִּיבָא – ואם תרצה לומר שְׁעָרָךְ הוּא אִיבָא בִּינֵיהוּ – שנחלקו באופן שבא רק עד אחד לערער על כהונתו, דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כִּכְּר, עָרָךְ הוּא – ערעור הפוסל את הכהן הוא אף על ידי עד אחד, ובזה לא יועיל עד אחד המכחישו כדי להכשיר את הכהן, אלא צריך שני עדים להכשירו, וְרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כִּכְּר, עָרָךְ תִּיר – ערעור הפוסל את הכהן הוא רק על ידי שני עדים, ואז אין עד אחד נאמן להכשירו, אבל אם היה ערעור של עד אחד, נאמן עד אחר להכשירו. אין לומר כן, דְּהָאָמַר רַבִּי יוֹחֶנְן עַל מִשְׁתַּנּוּת דְּבָרֵי הַכָּל אֵין עָרָךְ פְּחוֹת מַשְׁנֵים, ואילו עד אחד אינו נאמן לערער על חזקת הכהונה.

מתרצת הגמרא: אֵלָּא, הָכָא בְּמָא עֲסָקִין – באיזה אופן נחלקו רבי אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל, לא כשבאו עדים לערער על כשרותו, אלא באופן דְּמִיתוּק לֵן בְּאִבּוּת דְּהָאִי דְּבִתָּן הוּא – מחזק לנו באביו של זה שהוא כהן, ונוולד לו בן, ומיד כשנוולד נִפְקַע עֲלֵיהּ קָלָא – יצא עליו קול, ללא עדות ברורה, דְּבִן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא, וְאַחֲתֵינִיָּה – והורידוהו מכהונתו עד שיתברר הדבר, שמעלה עשו בכהונה לברר כל קול שיוצא על כהן לפוסלו, אם לא היה מחזק בכהונה מיד כשנוולד. ולאחר שהורידוהו אֵתָא – (בא) עַד אַחֵר וְאָמַר, דְּעָנָא בִּיה דְּבִתָּן כִּשְׂר הוּא, שהיתה אמו כשריה,

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ר"א רש"י

והפבילוני – מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצים מצויין שם. לערב – דרציר הערב שמש. והחולק בבית דין – קא סלקא דעתך שעל פי בית דין הקבוע בעיר היו חולקין לו תרומה בבית הגרנות. ולקמיה פריך: אי בבית דין לא היו חוקה – היכא הוא חוקה? בתר דקנסינהו עורא – ללויים, דלא ליטבו להו, כדאמרין ביבמות בפרק "ש מותרות" (פ"ב). לוי דלאו לוי הוא – כלומר,

כלוי ליכא לספקי – דהא אביו כהן. למאן דאמר כו' – פלוגתא היא ביבמות (שם). כנכסי אביו כו' אינה חוקה – להשביט מעליו קול היוצא על אמו שהיא גרושה, והוא חלל. פשיטא – דהא אפילו הוא חלל יורש את אביו. רבן שמעון היינו רבי אליעזר – דהא ודאי במקום שיש שוררין לא אמר רבן שמעון דליהו חזן נאמן וכי אמר מעלין במקום שאין שוררין קאמר. דרבי אליעזר סבר ערער חד – הו ערער, ואין אחד נאמן עליו להכשירו. ונפק עליה קלא – קול בעלמא, ולא עדות. ואחתיניה – מן הכהונה עד שיבדקו את הדבר, שמעלה הוא לכהונה.

ואסקיניה

במסיח לפי תומו, כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל: מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו, ואמר: זכורני בשאני תינוק ומוקרב על כתיפו של אבא, והוציאני מכית הספר והפשוטני את פותנתי, והמבילוני לאכול בתרומה לערב. ורבי חיאי מסיים בת: ותרבי דבילין ממוני. והיו קורין אותו "יוחנן אוכל חלות", והעלהו רבי לכהונה על פיו. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כשם שתרימה חוקה לכהונה – כך מעשר ראשון חוקה לכהונה, והחולק בבית דין – אינה חוקה. מעשר ראשון דלוי הוא! פרבי אלעזר בן עזריה. דתניא: תרומה לכהן, מעשר ראשון ללוי, דברי רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר: מעשר ראשון אף

לכהן. אימור דאמר רבי אלעזר בן עזריה אף לכהן, לכהן ולא ללוי מי אמר? אין, בתר דקנסינהו עורא. ודלמא איקרו ויהבו ליה! אמר רב חסדא: הכא במאי עסקינן – בגו דמוחזק לן פאבוי דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קלא דבן גרושה וכן חלוצה הוא, וחלקו ליה לרדייה מעשר בבית הגרנות. לוי – דלאו לוי הוא, מאי איכא למימר – בן גרושה או בן חלוצה הוא, לא מיבעיא למאן דאמר: מעשר ראשון אסור לזרים, דלא הוו יהבי ליה, אלא אפילו למאן דאמר: מעשר ראשון מותר לזרים, הני מילי – למיספק להו, אכל בתורת חלוקה – לא יהבי ליה. "והחולק בבית דין אינה חוקה". – אי בבית דין לא היא חוקה – היכא היא חוקה? אמר רב ששת, הכי קאמר: החולק תרומה בנכסי אביו עם אחיו בבית דין – אינה חוקה. פשיטא! מהו דתימא: מדהנד לאכילה האי נמי לאכילה, קא משמע לן: הנד – לאכילה, האי לזבונן. רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד וכו'. רבן שמעון בן גמליאל היינו רבי אלעזר! וכי תימא: ערער חד איכא בינייהו: דרבי אלעזר סבר: ערער חד, ורבן שמעון בן גמליאל סבר ערער תרי. האמר רבי יוחנן: דברי הכל אין ערער פחות משנים! אלא, הכא במאי עסקינן דמוחזק לן פאבוי דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קלא דבן גרושה או בן חלוצה הוא, ואחתיניה, ואתא עד אחד ואמר: ידענא ביה דכהן הוא, ואסקיניה

במסיח לפי תומו – ואם תאמר, ומנא לן דהכי הוא? דלמא רבי חיאי העלה על פי אביו במסיח לפי תומו, ורבי העלה אח על פי אחיו אפילו בלא מסיחו ואומר רבינו יצחק: דמסתמא בדמאי דקתני בברייתא מילתא דרבי, עשה רבי מעשה. ועוד: דאי אפשר דרבי העלה אח על פי אחיו ללוי אפילו בלא מסיח – דהתם אין שייך לומר שבידו להאכילו מעשר, למאן דאמר מעשר ראשון מותר לזרים. מבית הספר – נקט שלא לומר שהוא עבר, כדאמר בסוף פירקין (כתובות כ"א). אין רבי דקנסינהו עורא – ולרבי עקיבא דקדוש רבא הוא דוקא ללוי, בתר קנסא – אף לכהנים, אבל לרבי אלעזר בן עזריה, דמקי קנסא הוא אף לכהן – בתר קנסא הוא לכהן דוקא. והא דמעשר ראשון חוקה לכהונה – אתיא כרבי אלעזר בן עזריה, ולא כרבי עקיבא. וש שמוחקין אין, ומפרשי: דהא דאמר בתר דקנסינהו עורא – הו אפילו לרבי עקיבא, דבתר קנסא הו כלולי עלמא לכהן דוקא, והו כמו "אלא". ושיבוש הוא בידם, דהא בבמה מקומות מוכיח דמעשר ראשון ללוי אף בתר קנסא, כדתנן בפרק "כל הגט" (גיטין ל"א), המלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפרשי עליהן כן. וכן הוה בגמרא: ישראל אמר לכן לוי כר מעשר לאביו ביד, ובפרק "הרוע" (חולין ק"א.) פריך: מעשר ראשון דלוי הוא וכן בבמה מקומות, והינו כרבי עקיבא. ועוד: דלמאן דאמר קנסא לעניים – הדין הו חוקה לכהונה דאליבא דרבי עקיבא פליגי בסוף פרק "ש מותרות" (יבמות פ"ב). דאיכא למאן דאמר קנסא לכהנים, ואיכא למאן דאמר לעניים, דלרבי אלעזר בן עזריה הו דוקא לכהן, ואפילו לעשרים, כמו קודם קנסא. דלא קנסם עורא, שדרי עלו. ולמאן דאמר קנסא לעניים – משמע הוה דוקא לעניים, ולא לכהנים עשירים אפילו בימי טומאה, דלית ליה דבימי טומאה עניים הו, ועניים דהתם אין דאמר עני לויים דוקא ולא עני ישראל וכו' – אלא כן נשתכרו עני לויים במה שלא עלו. ועוד: דמשמע הוה אילו הו כהנים בימי טומאתם עניים – כלולי עלמא הו שקלי, אף על גב דלעני חלוקת מעשר הו כישראל, דללוי ולא לכהן קאמר. אלא לעניים – בין עני כהנים בין עני לויים, ולמאן דאמר מעשר ראשון מותר לזרים – שקלי אפילו לא מיבעיא לרבי מאיר דאמר אסור לזרים כו'. ולרבי עקיבא לא הפקיע עורא את הלויים מכל וכל להשוותן לישראל וכהנים שלא יטלו עשירים לויים אלא עני לויים בתורת עניות, אלא ללויים – בין עניים בין עשירים היו חולקים לעולם, כדמוכח בכל הנהו שבבבא, שהיו נוטלין בתורת לויית. ועוד: דרבן גמליאל בספניה שנתן מעשר ראשון לרבי יהושע בן חנניא (מעשר שני פרק ה משנה ט) את בתורת עניות יחיד ליה – אמאי לא יחיד ליה נמי מעשר עני? שדרי מעשר עני נתן לרבי עקיבא? ומיהו, יש לרדות: דלעולם בתורת עניות נתן, ולמה שלא נתן לו מעשר עני – לפי שהיו לו מאתיים זה, דאניו נוטל במעשר עני, כדתנן במסכת פאה (פרק ח משנה ח). אבל מעשר ראשון – יטול, אפילו יל שו מאתיים זה, דהא איכא למאן דאמר דאפילו כהנים עשירים בימי טומאה עניים ניהו. ועוד: דלא רצה ליתן כל מתנותיו לעני אחד. בתר דקנסינהו עורא – לא אשכחן בהדיא בקרא דקנסינהו, רק מצינו בעורא (נחמיה י) "והיה הכהן בן אהרן עם הלויים בעשר הלויים". ואיכא למימר דרבי קאמר: כשיבאו הלויים לחלוק בבית הגרנות – יבאו הכהנים עמום. ומיהו, לרבי אלעזר בן עזריה דבתר קנסא דוקא לכהן – לא משמע מדיא קרא. דליכא למימר "הלויים" עם הלויים? דהיינו קבל מדם מעשר ראשון משלהם – דהא כהנים לא קנסם עורא כדמוכח בפרק "הרוע" (חולין ק"א.) ויש לומר דלרבי אלעזר בן עזריה לא נמנעו הלויים מכל וכל מלילך לבית הגרנות לחלוק במעשר, כדאמר בסמוך: דלמא איקרי ויחיד ליה. כל שכן בימי עורא, שעדיין לא פשט הקנס שהיו חולכים בבית הגרנות, ולכן נאמר שילכו הכהנים עם הלויים. ולמאן דאמר קנסא לעניים, הא דכתיב "היה הכהן" – היינו ככהן עני. ומשום דכהנים עניים שכידי טפי, לפי שאין כל כך עסוקים במלאכה אלא בעבודת בית המקדש, וגם אין להם קרקעות – נקט כהן. והוא הדין עני ישראל, למאן דאמר מעשר ראשון מותר לזרים. דהרבינו יוסף מפרש: מרבתי (במלאכה) "דביאי את כל המעשר אל בית האוצר" דבית האוצר היה לשכח שתיקן עורא לתת שם תרומת הכהנים, כדכתיב בעורא (נחמיה י). וכיון שאומר להביא שם המעשר – אם כן של כהנים הוא. וקיימא לן (מגילה ט"א) דמלאכי זה עורא. ולמאן דאמר לעניים – נקט אל בית האוצר משום דכהנים עניים שכידי טפי, כדפרשינו. אי נמי: "אל בית האוצר" – לא ליתן לכהנים, אלא לחלק לעניים. והרבי רבינו אלחנן הקשה: דבסוף עורא משמע שהמעשר היה ללויים, דכתיב "ואדע כי מניית הלויים לא נתנה (לדם) ויברחו איש לשדרה הלויים והמשוררים בו" – משמע שהלויים והמשוררים היו חולקים! וצריך לומר דזה היה מקמי דקנסינהו עורא. אך קראי לא מוכיח הכי. והאמר רבי יוחנן דברי הכל אין ערער כו' – נראה לרבינו יצחק דרבי יוחנן עיקר דבריו על משנתו, ולהכי לא קא משני הכא: הני מילי – היכא דאיכא חוקה דכשרות כו', כדמשני בפרק "עשרה יחסין" (קדושין ע"ג), ואם תאמר: והואיל ואמתניתין קאי, היכי פריך מיניה הוה, ובפרק קמא דגיטין (ט"א) גבי גט? דלמא הא דקאמר רבי יוחנן דלא מהני ערער דחד – היינו היכא דאיכא עד אחד דמכשר, דקתני מעלין לכהונה על פי עד אחד! וש לומר: דהתלמוד ידע דרבי יוחנן אבסאקא דיבר, דבתחלה היה קול והאחר כך בא עד אחד להכשיר ולהסיר הקול, ואותו ביה תרי ואמרי דבן גרושה וכן חלוצה הוא – דכבי האי גונא אמר רבי יוחנן דבעיני שנים, אף על גב דהער להכשיר הקול כמאן דליתנהו דמי, שדרי הער גרוע מן הקול, אי לאו משום חוקה דמכשיר ליה לבטל הקול, שדרי הקול פוסל והעד אינו פוסל לרבי יוחנן, אין ערער פחות משנים – לאפקי חד דלא הו ערער. אבל קול נמי פוסל בתחלה בתרומה קודם שבא הנד המכשיר. ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא – לא בעי למימר דפליגי אי מעלין על פי עד אחד כשהקול פוסל – דפשטא דלי להתלמוד דלא פוסל קול כלולי עלמא. כיון דאיכא עד חוקה. ועוד: דקול לא הו קרי עוררין.

ואספיקניה — ואם תאמר: ולמאן דחייש לזילותא דבי דינא היכי אסקודו, כיון דאחתיניה מחמת הקול? וליכא למימר דליכא זילותא דבי דינא אלא היכא שהורידוהו שתי פעמים, כדמוכח ב"חוקת הבתים" (בבא בתרא לבא,) ויש לומר: דליכא זילותא דבי דינא אלא היכא שהורידוהו על ידי עדות, אבל בחורדה שעל ידי הקול — ליכא זילותא דבית דין. ואף על גב דאמרין (גטין פא,א) גבי

ואספיקניה. ואתו בי תרי ואמרי: בן גרושה וכן חלוצה הוא. ואחתיניה. ואמא עד אחד ואמר: ידענא ביה דכהן הוא. ודכוילי עלמא מצטרפין לעדות, והכא - במיחש לזילותא דבי דינא קמפילגי. תנא קמא סבר: כיון דאחתיניה - לא מסקינן ליה, חיישין לזילותא דבי דינא. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אמן אחתינן ליה, ואמן מסקינן ליה, ולזילותא דבי דינא לא חיישין. מתקיף לה רב אשי: אי הכי אפילו תרי ותרי נמי! אלא אמר רב אשי: במצטרפין לעדות קמפילגי, ובפלוגתא דהני תנאי. דתניא: אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד, רבי יהושע בן קרחה אמר: אפילו בזה אחר זה. ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהם כאחד, רבי נתן אומר: שומעין דבריו של זה היום, וכשיבא חברו לאחר - שומעין דבריו. משנה האשה שנחבשה בידי נכרים, על ידי ממוזן - מותרת לבעלה, על ידי נפשות - אסורה לבעלה. גמרא אמר רב שמואל בר רב יוחנן אמר רב: לא שנו אלא שירא ישראל תקיפה על אומות העולם אבל יד אומות העולם תקיפה על עצמן

גורשה לכהן דלא מבטלים קלא — היינו משום דאית ליה תקנתא, אבל הכא, דאי לא מסקינן ליה לעולם פסול — מבטלינן, אי נמי: בתרומה דרבנן הקילו. אמן אחתינן ליה אמן מסקינן ליה — פירש בקונטרס: אף על גב דתרי ותרי ניהו — אוקי תרי להרי תרי, ואוקי גברא אחזקתיה. וקשה לרבינו יצחק: דבפרק "האומר" בקדושין (סו,א) קאמר גבי ינאי: היכי דמי? אלימא דתרי אמרי אשתבאי, ותרי אמרי לא אשתבאי — מאי חזית דסמכת אהני. פירש: אהני דאמרו לא אשתבאי, סמוך אהני. ואמאי קאמר ויבוקש הדבר ולא נמצא? והתם פירש בקונטרס דלא אמרין אוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקיה, דהא לא באו להעיד עד אמו אלא על ינאי, ולו לא היה חזקת כשרות. ואין נראה לרבינו יצחק: דחזקת האם מתיא גמ לינאי, כדמשמע הכא! ואמרין גמ לעיל בפרק קמא (יג,א)? לדברי המכשיר בה — מכשיר בבתה. ואפילו מאן דפסל בבתה — היינו משום דמעלה עשו גבי נזות. וגם אין לומר כמו שתיירץ רבינו תם, דליכא למימר התם אוקמינן אחוקה לפי שכל הנשים היו בחזקת שביות דאם כן היכי מיתני מינה ראיא על אשתו שזינתה בעד אחד? דשאני התם, דכל הנשים בחזקת שביות, אבל אשתו זינתה — היא בחזקת היתר ונראה לרבינו יצחק: דתרי ותרי ספיקא דרבנן הוא, ומדרבנן החמירו דלא מוקמינן לה אחוקה. והכא בתרומה דרבנן — הקילו ובפרק "בב" מערבין" (עירובין לה,א) גבי תרומה ונטמאה כו', ספק — הוי זה חמר גמול, דברי רבי מאיר. ומוקי לה רבה ורב יוסף בשתי בתי עדים. הא דלא מוקמינן לה אחזקתה דלא נטמאת, אף על גב

ואספיקנה — בדמקום קול חוי חד מהימן. ודכוילי עלמא — בין לרבי אלעזר בין לרבי שמעון. מצטרפין — שני עדים המעידים זה שלא בפני זה בשאר עדיות. דחיישין לזילותא דבי דינא — שהורידוהו שני פעמים, ועכשיו יעלוהו, ויבטלו דבריהם. והיו דקאמר רבי אלעזר: דמאחר שהורידוהו על פי העוררין — אין מעלין על פי עד זה השני, אף על פי שיש לצרפו עם האחר. ואמן מסקינן ליה — ואי קשיא: תרי ותרי ניהו! אוקי תרי לבהדי תרי, ואוקמינן אחזקיה קמיתא. דאספיקנה על פי עד הראשון, שהוא נאמן, דהא אבתי אין עוררין. דקול לאו עוררין הוא. אפילו תרי — אתו בהדי הדדי נמי בפעם שניה, לרבי אלעזר לא מסקינן ליה. עד שיראו שניהם כאחד — את העדות, לאפוקי אחד אומר: בפני הללוהו, ואחד אומר: בפני הודו על עליו. ואין עדותן מתקיימת להחלוק בבית דין, ואפילו ראו שניהם כאחד. ופלוגתא אחריתי היא, ולאו רבי יהושע בן קרחה קאמר לה. ורבי אלעזר ורבן שמעון בפלוגתא דרבי נתן ורבן פליגי. משנה על ידי ממוזן מותרת לבעלה — דמרתת להפסיד ממוזן, ואין מפקדין אותה. על ידי נפשות — שהיתה נידונה למות. אסורה לבעלה — דהואיל ונהגין בה הדין, דחוששין שמא תנרצתה באחד מן. גמרא לא שנו — דעל ידי ממוזן מותרת לבעלה. אלא שירא ישראל תקיפה על אומות העולם — ויראים לעשות שלא בדין, שמא יפסידו ממוזם. שהורחנה — נתמשכנה. ועדיה — אותן שהעידו שהורחנה. והא אשקלון — דאריך פלשתים היא, ועוד: כבר רבי ישראל. הורחנה

אפילו על ידי ממוזן אסורה לבעלה. מתיב רבא: העיד רבי יוסי כהן ורבי זכריה בן הקצב על פת ישראל שהורחנה פאשקלון, וירחקיה בני משפחתה, ועדיה מעידים אותה שלא נסתרה ושלא נטמאה. ואמרו להם חכמים: אם אתם מאמינים שהורחנה - האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה, ואם אי אתם מאמינים שלא נסתרה ושלא נטמאה - אל תאמינו שהורחנה. והא אשקלון, והא אשקלון, וקתני: הורחנה

דתרומה בזמן הזה דרבנן — היינו משום דעריבו תתמוזין דאורייתא לרבי מאיר. אי נמי: שאני התם דאיכא ריעותא דהרי נטמאת לפניה, ולא אמרין השתא הוא דאיטמי, אף על גב דגבי מקה אמרין השתא הוא דחטא ואתאי (נדר בבב,א) הכא דאיכא שתי בתי עדים — לא אמרין השתא הוא דאיטמי. ובשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, דאמרין לעיל (בבב,א) לא תצא, ולא מוקמינן לה אחזקת אשת איש — היינו משום דחזק דאשה דייקא ומנסבא מרעה לה לחזקת אשת איש. אף על גב דבשנים אומרים מת אמרין ב"האשה רבה" (יבמות פ"ב) דמותרת לחזור לה, ובתרי דליכא אחזקת אשת איש — לא דייקא, מכל מקום, דהא כיון דמכחישינן זה את זה איכא חומרי ומצאנום אומרים לתגרשה ושנים אומרים לא לתגרשה, דאמרין נמי לא תצא, אף על גב דלא דייקא, וליכא נמי חזקת דאין האשה מעיזה פניה, דשלא בפני בעלה מעיזה, וכל שכן היכא דמסייעין לה עדים! ויש לומר: דמכל מקום דייקא, לפי שיראה שיחמו עדיה ואי יפסלו אותם בגולגולתא. וב"האשה רבה" (שם ג"ג) באו בעי מיניה מרב ששת עד אחד ביבמה מהו כן אמר לה: תניתיה, אמרו לה מת בך ואחר כך מת בעליך ונתיבמה, ואחר כך אמרו לה חילוף הדברים — תצא, וחולל ראשון והאחרון ממזר. היכי דמי? אלימא תרי ותרי — מאי חזית דסמכת אהני דאסרי ליבם — סמוך אהני דשרו לה. וקשה: דמאי פריך? הואי האי לן לאוקמי אחזקת דאסורה ליבם שמת בעלה תחלה כדאמרין בפרק "ארבעה אחין" (שם לא,א) גבי נפל הבית עליו וכל בת אחיו כו! ועוד: כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן הוא — יש לאסרה כדאמרין גבי ינאי. והתם לא דייקא, כדאמרין התם: זימנין דרחמא ליה ליבם! ויש לומר: דמכל מקום מהני דיוקא דידה לענין דמרתה ליה לחזקת איסור ליבם. והא דפריך נמי התם כו! ועוד: ממזר — ספק ממזר הוא. אף על גב דבחזקת איסור ליבם היא — מכל מקום לא הוי ממזר דאי, דמהני דיוקא דידה כדפרשין. ועוד: כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן — אין לנו להעמידה על חזקתה ולחזירי בנמוזות. ורבי יצחק בר ברון פירש: דלא אמרין, דלא אמרין אחזקתה, לפי שהשנים שמוציאים אותן מחזקתן של היתר — הם מעידים תחלה, ומיד כשהעידו אחזקתה על ידי עדותן, ותו לא אמרין אוקמא אחזקתה. ולחכי פריך לעיל: מאי שנא רישא ומאי שנא ספיקא? דשנים שאומרים נתגרשה תחלה. ובשנים אומרים נתגרשה, אף על פי שהם העידו תחלה — מכל מקום היתה בחזקת אשת איש. וכן הדין ד"האשה רבה" ודנאי — שנים המוציאים אותן מחזקתן באו תחלה. ואין נראה לרבינו יצחק: דהא הכא בשמעתינן מוקמינן ליה אחזקתה אף על גב דכבר פסלוהו השנים והוציאוהו מחזקתה. ואין סברא שיעיל מה שער אחד המכשיר העיד קודם. ועוד: דרב אשי משמע דבעי למימר דאפילו אתו שניהם לבסוף, דמסקינן ליה. על ידי ממוזן מותרת לבעלה — נראה דמותרת אפילו לבעלה כהן, דלא חיישין אפילו לאונסא, משום דמרתת להפסיד ממוזם, ולא דמי לשבוייה, וכן מוכח בגמרא, דקאמר: לא שנו אלא שירא ישראל תקיפה על אומות העולם, אבל יד אומות העולם תקיפה על עצמן אפילו על ידי ממוזן אסורה לבעלה. ועל כרחן היינו לכהונה, מדקאמר: אף אן נמי תנינא, מהדיא דירחקיה בני משפחתה. והא לא שייך אלא לכהונה, דבירשאל לא שייך וירחקיה. בני משפחתה — דאינא אסורה אלא לבעלה. ועוד ראיא, דתנן בפרק שני דמסכת עבודה זרה (בבב,א): אין מעמידין בזמה בפונדקאות של נכרים מפני שחשודים על הרביעה. ורמינא לוקחין מוחן בזמה לקרבן! לא קשיא הא לכתחלה הוא דיעבד, ומנא תימרא דשני בין לכתחלה כו'. דתנן: לא תתייחד אשה נעמה, מפני שחשודים על העריות. ורמינא: האשה שנחבשה על ידי נכרים על ידי ממוזן — מותרת לבעלה. אלא שמע מינה שני לן בין לכתחלה לדיעבד. משמע דאין לחוש כלל שנבעלה, דאי מותרת לבעלה ישראל קאמר, דלא חיישין שמא תנרצת, אבל לבעלה כהן אסורה. דחיישין שמא נאנסה — אם כן לא היה מיתתי מדי. ועל ידי נפשות אסורה לבעלה — היינו אפילו לבעלה ישראל, דחיישין שמא תנרצת כדי למצא חן שלא יחרגה. דאי לבעלה כהן קאמר, ואסורה שמא נאנסה, אם כן הוה ליה למימר אסורה לכהונה. אלא דאי אפילו לבעלה ישראל אסורה. ואם תאמר: צנעותו שיתרו, דקודם לכן מסרן נפשיוהו. דמשמע בריש מבייתא (ג.ב) גבי כל הנזשאת ברביעי תיבעל להשר תחלה! ועריך לומר: דהכא חיישין על כל אחת שמא אינה צנועה, ואפילו נראית צנועה — שמא אינה.

50 שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּיָמָם, כְּלוּמָר זֶה בִּפְנֵי זֶה, אֲבָל אִם כָּל אֶחָד הָעֵדִים
51 בִּפְנֵי עֲצָמוֹ, אֵין הִגְדָּתוֹ מִצְטָרֶפֶת לְהִיּוֹת כְּעֵדוֹת אַחַת. רַבִּי נֶתָן
52 אָמַר, אֵין צָרִיךְ שִׁיעִידוֹ זֶה בִּפְנֵי זֶה, אֲלָא שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו שֶׁל זֶה הַיּוֹם,
53 וְכִשְׁבָּא תְּכִירוֹ לְמַחֵר שׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו שֶׁל הַשָּׁנָה, וּמִצְטָרֶפֶת שְׁתֵּי
54 הָעֵדוּיּוֹת לְהַחֲשֵׁב כְּעֵדוֹת אַחַת. וְדַעַת רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּמִשְׁנֵיתוֹ כְּדַעַת
55 חֲכָמִים בְּסִיפָא שֶׁל הַבְּרִייתָא, שְׁצָרִיכִים לְהָעִיד שְׁנֵיהֶם כְּאַחַד,
56 וְדַעַת רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּרַבִּי נֶתָן, שֶׁשְׁנֵי הָעֵדִים מִצְטָרֶפִים
57 לְעֵדוֹת אַחַת גַּם כְּשֶׁהִעִידוּ זֶה שְׁלָא בִּפְנֵי זֶה.

משנה

58 בְּמִשְׁנוֹת לְעִיל הַתְּבָאָר דִּין הָאִשָּׁה שֶׁנִּשְׁבְּתָה לְבֶן הַגּוֹיִם, הָאֵם הִיא
59 נֶאֱמָנָה לֹמַר שֶׁהִיא טְהוֹרָה. מִשְׁנֵיתוֹ מִבְּאֵרֵת בָּאֵלּוּ אֹפְנִים
60 חוֹשִׁשִׁים שֶׁנִּבְעֵלָה לְגוֹיִם, וּבָאֵלּוּ אֹפְנִים אֵין חוֹשִׁשִׁים לָכֵן: הָאִשָּׁה
61 שֶׁנִּשְׁבְּתָה – נִלְקָחָה בְּשָׁבִי בִּידֵי עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים, יֵשׁ חִילּוּק מֵהָ הִיתָה
62 סִיבַת שְׁבִייתָה, אִם נִשְׁבְּתָה עַל יְדֵי הִיתָה חַיִּיבַת לָהֶם מְזֻמָּן, מוֹתֵרָת
63 לְבַעֲלָהּ, דְּכִיּוֹן שֶׁהֵם יֹרְאִים שִׁיפְסִידוּ אֶת הַמָּמוֹן שֶׁהִיא חַיִּיבַת לָהֶם
64 אִינֵם נוֹהֲגִים בְּהָ מִנְהַג הַפֶּקֶר. אֲךָ אִם סִיבַת הַשְּׁבִיָּה הִיתָה עַל יְדֵי
65 נִפְשׁוֹת – שִׁדְּנוּ אוֹתָהּ לְמִיתָה, אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, אֲףִי אִם הוּא יִשְׂרָאֵל,
66 כִּיּוֹן שֶׁנִּהְיָה בְּהָ מִנְהַג הַפֶּקֶר וְיֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ שְׁמָא נִבְעֵלָה לְגוֹי
67 מִרְצוֹן.
68

גמרא

70 שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: הָאִשָּׁה שֶׁנִּשְׁבְּתָה בִּידֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַל יְדֵי מָמוֹן
71 מוֹתֵרָת לְבַעֲלָהּ. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא בְּאִיזָה אֹפֵן נֶאֱמַר דִּין זֶה: אָמַר רַב
72 שְׁמוּאֵל בְּרַב יִצְחָק, אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שָׁם נִשְׁבְּתָה מִחֲמַת מָמוֹן
73 מוֹתֵרָת לְבַעֲלָהּ, אֲלָא בּוֹמֵן שִׁדְּ יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה וְשׁוֹלֶטָה עַל הָעוֹבְדֵי
74 בּוֹכָבִים, וְלָכֵן חוֹשִׁשִׁים הַגּוֹיִם שָׁם יֵאָסֵר אוֹתָהּ יִפְסִידוּ אֶת מָמוֹנָם,
75 אֲבָל בּוֹמֵן שִׁדְּ עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים תְּקִיפָה וְשׁוֹלֶטָה עַל עַצְמָן – עַל
76 יִשְׂרָאֵל, וּמִמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁתִּיבָהּ כְּהַפְקֵר אֲצֵלָם, אֲפִילוּ
77 נִשְׁבְּתָה עַל יְדֵי מְזֻמָּן, אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, כִּיּוֹן שֶׁהֵם יוֹדְעִים שֶׁבָּבֵל מִקְרָה
78 לֹא יִפְסִידוּ אֶת מָמוֹנָם.
79

80 רַבָּא מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי רַב מִמִּשְׁנָה: מִתֵּיב רַבָּא, שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (עֲדוּת
81 פ"ח מ"ב), הָעֵדִים רַבִּי יוֹסִי בְּהֶהֱן, וְכֵן הָעֵדִים רַבִּי וְכִרְיָה בֶּן הַנָּשֶׁבֶת, עַל בֵּית
82 יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁוֹאָה לְכַהֵן שְׁהוֹרְהָנָה – נִיתְּנָה כְּמִשְׁכּוֹן עַל הַלּוּאָה בִּידֵי
83 גּוֹיִם בְּאִשְׁקָלוֹן, וּבָאוּ עֲדִים לְהָעִיד עַל שְׁבִייתָהּ, וּמִחֲמַת כֵּן יִיחָקוּ
84 גְּנֵי מִשְׁפָּחָתָהּ מִבְּעֵלָהּ הַכֶּהֵן, שֶׁחֲשָׁשׁוּ שְׁמָא נִבְעֵלָה לָהֶם, וְאִשֶּׁת
85 כֶּהֵן שֶׁנִּבְעֵלָה לְגוֹי אֲפִילוּ בְּאוֹנוֹס נֶאֱסָרָת עַל בְּעֵלָהּ. וְאִמָּנָם עֲדִיָּה,
86 שֶׁהִעִידוּ שֶׁהוֹרְהָנָה, הָיוּ מְעִידִים אוֹתָהּ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּבְּתָה עִם הַגּוֹיִם וְשִׁלָּא
87 נִשְׁמָאָה – שֶׁלֹּא נִבְעֵלָה לָהֶם. וְאָמְרוּ לָהֶם תְּקִיפָה לְבִנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ,
88 מִמָּה נִפְשָׁךְ יֵשׁ לָכֶם לְהִתִּירָה לְבַעֲלָהּ, שֶׁהִיא אִם אֵתָם מְאִמִּינִים
89 לְדַבְּרֵי הָעֲדִים שְׁהוֹרְהָנָה, אִם כֵּן הָאִמִּינוּ גַּם לְמָה שֶׁהִעִידוּ שֶׁלֹּא
90 נִשְׁתַּבְּתָה וְשִׁלָּא נִשְׁמָאָה, וְאִם אִי אֵתָם מְאִמִּינִים לְדַבְּרֵי הָעֲדִים
91 שֶׁמְעִידִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּבְּתָה וְשִׁלָּא נִשְׁמָאָה, אִם כֵּן אֵל תִּאִמִּינוּ גַּם
92 לְדַבְּרֵיהֶם שֶׁמְעִידִים עֲלֶיהָ שְׁהוֹרְהָנָה, וּמִמִּילָא הִיא מוֹתֵרָת לְבַעֲלָהּ.
93 מִסִּיִּים רַבָּא אֶת קוּשִׁיתוֹ: וְהָאֵשְׁקָלוֹן הִיא עִיר דִּיד עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים
94 תְּקִיפָה עַל עַצְמָן – עַל יִשְׂרָאֵל, וּבָבֵל אֹפֵן קֶתְנֵי בְּמִשְׁנָה

1 וְאִשְׁקָנִיָּה – וְהָעֵלּוּהָ בֵּית דִּין לְכַהֲנָה עַל פִּי הָעֵד, שֶׁהִיא עַד אֶחָד
2 נֶאֱמָר לְהַחֲזִיקוּ בְּכַהֲנָה, בְּמָקוֹם שִׁיִּצֵּא קוֹל הַמַּעֲרָעֵר עַל כְּשָׁרוֹתָהּ,
3 כִּיּוֹן שֶׁאֵין שְׁנֵי עֲדִים לְפִסְלוֹ, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן אֵתוּ בִּי תִּרִי וְאָמַר – בָּאוּ
4 שְׁנֵי עֲדִים וְאָמְרוּ בֶּן גְּרוּשָׁה וְכֵן חִלּוּצָהּ הוּא, וְאִתְּתִיעִיָּה – וְהוֹרִידוּהָ
5 בֵּית דִּין מִכַּהֲנֹתָהּ עַל פִּי דְּבָרֵי הָעֲדִים, וְשׁוּב אֵתָא וְ-בָא עַד אֵתָהּ
6 וְאָמַר, יִדְעָנָא בִּיה דְּכֶהֱן כִּשְׁרָה הוּא, וְנִמְצָא שְׁעֵתָה יֵשׁ כָּאֵן שְׁנֵי עֲדִים
7 הַמְכַשְּׂרִים אוֹתוֹ וְשֹׁנִים הַפּוֹסְלִים אוֹתוֹ, וְדְכִילִי עֲלִמָּא – וְלִדְבָרֵי
8 הַכֵּל מִצְטָרֶפִין לְעֵדוֹת – מַעֲיָק הָדִין נִיתָן לְצָרְף אֶת הָעֵד הָרִאשׁוֹן
9 שֶׁהִכְשִׁירוּ לְעַד הָאֲחֵרוֹן, וְאִף שֶׁהִעִידוּ זֶה שְׁלָא בִּפְנֵי זֶה, וְכִיּוֹן שִׁישׁ
10 שְׁתֵּי כְתוּת עֲדִים הַמְכַשִּׁישׁוֹת זֶה אֶת זֶה הִידָה רֹאשִׁי לְהַעֲמִידוּ בַּחוּקָת
11 כְּשָׁרוֹת, וְהִכָּא, מִתִּישׁ לְזִילּוּתָא דְּבִי דִּינָא קְמִיפְלִי – מִחֲלּוּקָתָם כָּאֵן
12 הִיא הָאֵם חוֹשִׁשִׁים לְזִילּוּל הַבְּרִיּוֹת בְּבֵית דִּין, שָׁאֵם תְּבֹאָה לְהַכְשִׁירוּ
13 עֵתָה עַל פִּי שְׁנֵי הָעֲדִים, יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שִׁילּוּגוֹ עַל בֵּית דִּין שְׁבָאִים
14 לְהַעֲלוֹתוֹ לְכַהֲנָה אַחֲרֵי שֶׁכָּבַר הוֹרִידוּהוּ פַּעַמִּים, תִּנָּא קָמָא – רַבִּי
15 אֲלֵעָזָר סָבֵר, כִּיּוֹן דִּאֲתִתִּיעִיָּה לֹא מְסָקִין לִיה – מֵאַחֲרֵי שֶׁכָּבַר
16 הוֹרִידוּהוּ בֵּית דִּין מִכַּהֲנֹתוֹ פַּעַמִּים, שׁוּב אֵין חוֹרִים לְהַעֲלוֹתוֹ,
17 כִּיּוֹן דְּחִישִׁין לְזִילּוּתָא דְּבִי דִּינָא, וְאִילוּ רָבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבֵר,
18 אֲנִי אֲתִתִּין לִיה, וְאֲנִי מְסָקִין לִיה – כִּשְׁם שֶׁהוֹרְדוּהוּ מִכַּהֲנָה כֵּךְ
19 יֵשׁ לָנוּ לְהַעֲלוֹתוֹ לְכַהֲנָה, וְזִילּוּתָא דְּבִי דִּינָא לֹא תִישִׁין – אֵין
20 חוֹשִׁשִׁים שֶׁבִּנֵי אָדָם יִזְלּוּ בְּבֵית דִּין, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא מִחֲמַת פְּשִׁיעָתָם
21 שֶׁל הַדִּינָיִים שִׁינוּ אֶת פֶּסֶק הָדִין, אֲלָא מִחֲמַת שְׁלָא הַתְּבָרֵר הַדְּבַר
22 בְּתַחֲלִיל.

23 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִתְּקִיף לָהּ רַב אִשִּׁי, אִי חָבִי – אִם כֵּךְ שֶׁנִּחְלָקוּ הָאֵם
24 חוֹשִׁשִׁים לְזִילּוּתָא דְּבִי דִּינָא, אֲפִילוּ תִּירִי וְתִירִי נָמִי – אֲףִי אִם יִבְאוּ
25 כַּעַת שְׁנֵי עֲדִים יַחַד לְהַכְחִישׁ אֶת הַשְּׁנִים שֶׁפְּסָלוּהוּ יֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ
26 לְזִילּוּתָא, וְלִמָּה הוֹצִרְכוּ לְחִלּוּק בְּמִקְרָה שֶׁהַמְכַשְּׂרִים בָּאוּ כָּל
27 אֶחָד בִּפְנֵי עֲצָמוֹ.
28 אֲלָא אָמַר רַב אִשִּׁי, בְּאִמַּת לְדַבְּרֵי הַכֵּל אֵין חוֹשִׁשִׁים לְזִילּוּתָא דְּבִי
29 דִּינָא, וְלָכֵן אִם יִבְאוּ יַחַד שְׁנֵי עֲדִים הַמְכַשְּׂרִים יַעֲלוּהוּ לְכַהֲנָה עַל
30 פִּיהֶם, וְכִמְצָרֶפִין לְעֵדוֹת קְמִיפְלִי – מִחֲלּוּקָתָם הִיא בְּשֵׁנֵי עֲדִים
31 הַמְעִידִים זֶה שְׁלָא בִּפְנֵי זֶה, הָאֵם מִצְרָפִים אֶת הִגְדָּתָם לְעֵדוֹת אַחַת,
32 וּמְדוּבָר שִׁיִּצֵּא קוֹל שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה, וְבָא עַד אֶחָד וְהָעֵד שֶׁהוּא
33 כִּשְׁרָה, וְאַחֲרַי כֵּךְ בָּאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְהָעֵדוּ עֲלֵיו שֶׁהוּא פְּסוּל, וְשׁוּב בָּא
34 עַד נוֹסֵף לְהַכְשִׁירוּ. רַבִּי אֲלֵעָזָר סוֹבֵר שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהָעֵד הָרִאשׁוֹן
35 וְהָאֲחֵרוֹן לֹא הָעִידוּ יַחַד אִינֵם מִצְטָרֶפִים לְהַכְחִישׁ אֶת הַשְּׁנִים
36 הַפּוֹסְלִים. וְרַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר שֶׁהֵם מִצְטָרֶפִים, וְכִיּוֹן שִׁישׁ
37 כָּאֵן שְׁנֵים הַמְכַשְּׂרִים נִגְדִי הַשְּׁנִים הַפּוֹסְלִים, מִעֲמִידִים אוֹתוֹ בַּחוּקָת
38 כְּשָׁרוֹת, וְהוּא כִּשְׁרָה.

39 מִבְּאִיזָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא שֶׁנִּחְלָקוּ בְּהָ תְּנָאִים הָאֵם מִצְטָרֶפִין
40 לְעֵדוֹת: וְנִחְלָקוּ בְּפִלּוּתָא דְּהֶנֶּי תִנָּא – בְּמִחְלּוּקַת תְּנָאִים זֶה, דְּתִנָּא
41 בְּרִייתָא, אֵין עֲדוּתָן שֶׁל שְׁנֵי עֲדִים מִצְטָרֶפֶת לְעֵדוֹת אַחַת, אֲףִי אִם
42 שְׁנֵיהֶם מַעֲדִידִים עַל חִיּוּב אַחַד, עַד שִׁירָאוּ שְׁנֵיהֶם אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה
43 בְּאֵתָהּ, כְּגוֹן שִׁירָאוּ שְׁנֵיהֶם שְׂרָאוּבֵן לוֹה מִשְׁמַעוֹן, וְלֹא דִי בִּכְךָ
44 שִׁיעִיד כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׂרָאוּבֵן חַיִּיב מִנָּה לְשַׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
45 קֶרְחָה אָמַר, אֲפִילוּ רָאוּ שְׁפִלוּנִי חַיִּיב לְפִלוּנִי בְּזֶה אַחֲרָי זֶה, כְּגוֹן שֶׁזֶה
46 רָאָה אֶת הַחִלּוּלָא עֲצָמָה, וְחִבְרִירו מַעֲדִיד שֶׁחִלּוּל הוּדָה בִּפְנֵי שְׁלֹה
47 מִהַמְלוּחָה, מִצְטָרֶפִים לְחַיִּיב אֶת הַלּוּה, כִּיּוֹן שֶׁשְׁנֵיהֶם מַעֲדִידִים עַל
48 חִיּוּב הַמִּנָּה שְׁפִלוּנִי חַיִּיב לְפִלוּנִי. מִבְּאִיזָה הַבְּרִייתָא מִחֲלּוּקַת נוֹסֶפֶת:
49 וְאֲפִילוּ אִם רָאוּ אֶת הָעֵדוֹת יַחַד אֵין עֲדוּתָן מִתְּקַיְמָת בְּבֵית דִּין, עַד

צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁנֶּחָסֵר, אֲךָ חַיִּיבִים לִזְכּוֹר שֶׁ... הָעֵיָקֵר הוּא בְּרַכַּת ה' יִתְבָּרֵךְ.

הַיּוֹם יוֹם ד' מִנְחָם אֲב

כֹּאשֶׁר יְהוּדִים מִחֲלִיטִים הַחֲלֻטוֹת טוֹבוֹת – הִנֵּה עוֹד לְפָנֵי קִיּוֹם הַחֲלֻטוֹת אֵלּוּ בְּפוּעֵל מַמַּשׁ, נוֹתֵן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת ה"שְׁכָר" שֶׁמְגִיעַ עֲבוּר עֲנִיִּים אֵלּוּ.

מִשִּׁיחַת שַׁבַּת פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים ה'תש"מ

הוֹרְהֵנָה אֵין – דוקא באופן זה, שנמסרה להם מרצון מחמת חוב
ממון, היתה נאסרת לולי שהיו עדים שלא נסתר ואל נטמאה,
כיון שנמסרה להם מדעת כמשכון על החוב, ובדיני הגוים אחר
שעבר הזמן ולא נפרע החוב הרי היא קנויה להם, ולכן יש לחשוש
שלא נבעלה להם. אבל אם נִתְקַשָּׁה בעל כרחא מחמת ממון, כגון
שלא שילמה את חובה ושבו אותה נושיה עד שתשלם את חובה,
כיון שגם על פי דיני הגוים אינה קנויה להם, הם חוששים לבעולה,
שלא יפסידו את ממונם, לֹא – אין מחזיקים אותה בטומאה, ואפילו
אם אין עדים שלא נבעלה, ומוכח מדברי המשנה שאף במקום
שיד הגוים תקיפה על ישראל אינה נאסרת כשנשבתה מחמת
ממון.

מתרצת הגמרא: הוא הדין שחוששים שנבעלה אֶפִּילוּ כשנִתְקַשָּׁה
באונס, כיון שיד הגוים תקיפה על ישראל, ומה שנקטה המשנה
'הורהנה', הוא מכיון כיון שפִּתְּשָׁה שְׁתֵּיהֶן בְּךָ הָיָה, שאותה תינוקת
הורהנה, אך גם אם היתה נחבשת באונס היינו חוששים שמא
נבעלה, והיינו צריכים עדים שהיא מותרת לבעלה.

הגמרא מביאה לשון אחרת, שלפיה רבא מסייע מהמשנה לדין זה:
אֵיכָּא דְאִמְרִי – יש אומרים, שכך אָמַר רַבָּא, אֵף אֲנִי נָמִי תִּנִּינָא – גם
במשנה שנינו כדברי רב שמואל בר רב יצחק, שאם יד הגוים
תקיפה על ישראל, יש לחשוש שנבעלה אפילו אם נחבשה על ידי
ממון, שכך שנינו, הָעִיד רַבִּי יוֹסִי תַבְתָּהּ, וְכֵן הָעִיד עֲמוּרָא בְּרִי וְרַבִּי הֵן
הַקָּבֵב, עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְבִין שְׁהוֹרְהֵנָה בְּאִשְׁקָלָן בְּיַד
הַגִּוִּים, וְרִיבְהוּן בְּנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ, וְכֵן שְׁהוֹרְהֵנָה מִעֲדִידִים
עָלֶיהָ שְׁלֹא נִסְתַּרְהָ וְשְׁלֹא נִטְמְאָה, וְאִמְרוּ חֻכְמִים לְבָנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ, אֵין
לָכֶם לִרְחֻקָּהּ, שְׁהֵרִי אִם אַתֶּם מֵאֲמִנִים לְעֵדִים שְׁהוֹרְהֵנָה, הָאֲמִינוּ
לָהֶם שְׁלֹא נִסְתַּרְהָ וְשְׁלֹא נִטְמְאָה, וְאִם אֵין אַתֶּם מֵאֲמִנִים לְדַבְרֵי
הָעֵדִים שְׁלֹא נִסְתַּרְהָ וְשְׁלֹא נִטְמְאָה, אֵל תֹּאמְנִינוּ שְׁהוֹרְהֵנָה. מסיים
רבא את הוכחתו: וְהָא מַעֲשֵׂה זֶה דְאִשְׁקָלָן, הָעַל יְדֵי מִמּוֹן הָיָה, ויד
הגוים תקיפה על ישראל, וְשִׁעְמָא דְעָרִים מְעִידִין אוֹתָהּ – ורק מחמת
שהעידו עליה עדים היא טהורה, אלא חוששים שנבעלה לשוברה.
אוֹתָהּ, לֹא – אינה בחזקת טהורה, אלא חוששים שנבעלה לשוברה.
מֵאִי לֹא – האם אין הכוונה, דלא שְׁנָא הוֹרְהֵנָה וְלֹא שְׁנָא נִתְקַשָּׁה –
שאין חילוק בין הורהנה מדעת לבין נחבשה בעל כרחא, שהרי
בשניהם מוזקת בידם מחמת ממון, ומה שנקטה המשנה 'הורהנה'
הוא מכיון כיון שמעשה שהיה כך היה, ומוכח כדברי רב שמואל
בר רב יצחק, שבמקום שיד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל, גם
בנשבית על ידי ממון יש לחשוש שמא נבעלה.

דוחה הגמרא: לֹא – אין זו ראיה, שהרי אפשר לומר דהוֹרְהֵנָה
מדעת שְׁאֵין – דינה שונה, דכיון שהיא קנויה להם על פי דיניהם,
יש חשש שיבעולה, אבל כשנחבשה בעל כרחא שאינה קנויה
להם, הם חוששים לבעול אותה, ואינה נאסרת.

הגמרא מביאה עתה לשון אחרת בעיקר דברי רב שמואל בר רב
יצחק: אֵיכָּא דְרַבִּי לֵה מִדְרָמָא – יש שהביאו מימרא זו בדרך קושיא
ותירוץ, תָּנִן במשנתנו שאם נשבית על ידי מִמּוֹן, מוֹתֵרֶת לְבַעֲלָהּ,
וְרִמְיָנָהּ – וקשה על משנתנו מהמשנה בעדיות, שם שנינו שְׁהוֹרְהֵנָה
רַבִּי יוֹסִי בִּו' על תינוקת שהורהנה באשקלון, וְהָא מַעֲשֵׂה זֶה
שֶׁאִירַע בְּאִשְׁקָלָן, הָעַל יְדֵי מִמּוֹן הָיָה, וּמִכַּל מְקוֹם קִתְּנֵי מִטְעָמָא –
שנינו בה שהטעם שהיא מותרת הוא רק כיון דִּאיכָא עֲדִידִים
הַמְעִידִים אוֹתָהּ שְׁלֹא נִטְמְאָה לְשׁוֹבֶיהָ, הָא אִם אֵין עֲדִידִים שְׁמִיעִידִין
אוֹתָהּ שְׁלֹא נִטְמְאָה, לֹא – אין מעמידים אותה בחזקת טהורה,
ואוסרים אותה על בעלה, ואילו במשנתנו מבואר שאם נשבית
מחמת ממון היא מותרת. וְשִׁעְנִי – וכדי לתרץ קושיא זו אָמַר רַב
שְׁמוּאֵל בְּרִי רַב יִצְחָק, לֹא קוֹשִׁיא בֵּין הַמִּשְׁנִית, אֵלֹא
בְּכָאן – במשנתנו מדובר במקום שִׁיד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה עַל עוֹבְדֵי
בּוֹכְבִּים ולכן הם יראים לבוא עליה, והיא מותרת לבעלה, וְכָאן –
במשנה בעדיות מדובר שִׁיד עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים תְּקִיפָה עַל עַצְמָן – על
ישראל, ולכן יש חשש שבאו עליה ואסורה לבעלה. ולפי לשון זו
אין הבדל בין 'נחבשה' מאונס, לבין אם 'הורהנה' מדעתה.

שנינו במשנה: האשה שנחבשה וכו' עַל יְדֵי נִפְשׁוֹת, אִסּוּרָה וְכֹבֵ'
לבעלה. והיינו באופן שדונה למיתה, שנזהגים בה מנהג הפקר, ויש
לחוש שהתרצתה להבעל לאחד מהם, ונאסרה על בעלה. הגמרא
מביאה אופנים נוספים שהאשה נאסרת, אף שלא דנו אותה
בעצמה למיתה: אָמַר רַב, כְּגוֹן נִפְשֵׁי נִנְבִי – נשות הגנבים, שהיתה
המלכות ממיתה את הגנב בתליה, ומפקירה את ביתו ואשתו,
ואשה שנתפס בעלה בגניבה, הרי היא בחזקת שנבעלה, דכיון
שהמלכות מפקירה אותה אין בני אדם חוששים לבעולה.
לוי חולק על דעת רבי: וְלֹא אָמַר, כְּגוֹן אִשְׁתִּי שָׁל בֶּן דִּנְאִי, שהיה
רוצח ידוע, וכיון שנתפס על ידי המלכות בעון רציחה, ואף אשתו
נחבשה בידם מחמת כן, הרי אשתו מופקרת על ידי המלכות, ואין
חוששים לבעולה. אבל באדם שנתפס בגניבה אין מחמירים
בעונו להפקיר את אשתו, ולכן אינה בחזקת שנבעלה.
הגמרא מביאה מחלוקת נוספת, מאיזה זמן מפקירה המלכות את
אשת היוצא ליהרג, והיא אסורה לבעלה: אָמַר חֻזְקִיָּה, מֵה שֶׁאֲמָרוּ
רַב וְלֹא, שאשת הנידון למיתה אסורה על בעלה, וְהָא – זהו
בתנאי שְׁנִנְיָמָא דִּינָן לְהַרְיָתָה, אך קודם שנגמר דין הבעל למיתה,
חוששים לבוא עליה והיא מותרת לבעלה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵף עַל
פִּי שְׁעִידִין לֹא נִנְבֵּר דִּינָן לְהַרְיָתָה נִאֲסֵרֶת אִשְׁתּוֹ, כיון שכבר קודם
לכן מפקירה המלכות את נשותיהם אין יראים לבעולה.

משנה

המשנה שלפנינו מביאה הלכות נוספות בדין השבויה: עֵיד
שְׁכִּיבָה גוֹיִם עַל יְדֵי בְּרָכּוֹם – מצור שעשו סביבותיה, כָּל הַבְּהֵנוֹת
– נשות הכהנים שְׁנִמְצְאוּ בְּתוֹכָהּ בַּעַת כִּיבוּשָׁה, פְּסוּלוֹת – אסורות
לבעליהן, מחשש שנאנסו, ואשת כהן אסורה באונס. וְאִם יֵשׁ לָהֶן
עֵדִים שְׁהִיו עִימָן כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן וְרָאוּ שְׁלֹא נִטְמְאָה, אִפִּילוּ עֲבָד,
וְאִפִּילוּ שְׁפָחָה הַמַּעֲבִידִים עַל כֶּךָ, אֵף שֶׁהֵם פְּסוּלִים לִשְׂאֵר עַדוּיוֹת,
הֵרִי אֱלֹו נִאֲמָנִין, לפי שחכמים הקילו באיסור שבויה להאמין אף
לפסולים. וְאִמָּנָם, אֵף שֶׁהִקִּילוּ בּוֹה, אֵין נִאֲמָן אֲדָם עַל יְדֵי עַצְמוֹ –
אין האשה עצמה או בעלה נאמנים להעיד עליה שהיא טהורה.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה ממשנתנו למשנה אחרת: וְרִמְיָנָהּ, בְּלִשְׁת –
חיל של גוים ה'בולשים' ומחפשים שלל, שְׁבָאָה לְעִיר, בְּשַׁעַת שְׁלֹום
– שאין מלחמה ביניהם לבין מלכות אחרת, ויש להם פנאי, חֲבִיטוֹת
הֵיִין הַפְּתוּחוֹת, אִסּוּרוֹת אִפִּילוּ בְּהִנָּא, מחשש שנגעו בהם הגוים.
אבל חביות הפתוחות, במבססה הדבוק בטיט, מוֹתֵרֹת אִפִּילוּ
בשתייה, שסתיתמן מוכיחה שלא נגעו בהם כלל, שאם היו פותחים
אותם ודאי לא היו טורחים לסגורם, שאין אימת אדם עליהם. אבל
אם באו לעיר בְּשַׁעַת מִלְחָמָה, אֱלֹו וְאֵלֹו – הפתוחות והסתומות
מוֹתֵרֹת, לְפִי שְׁאֵין לָהֶם פְּנָא לְנִפְשָׁהּ, וקשה מהמבואר במשנתנו,
שאף בעיר שנכבשה במלחמה על ידי מצור יש לחיילים פנאי
לבעול.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כְּרִי, אֵף שִׁשַׁע מִלְחָמָה הָיָה, מִכַּל מְקוֹם
לְבַעֲוֵל יֵשׁ לָהֶם פְּנָא, לפי שיצרים תוקפם, אך לְנִפְשָׁהּ אֵין לָהֶם פְּנָא.
הגמרא מבארת שמלבד זה שבשעת מלחמה לעולם אין חוששים
לניסוק, יש פעמים שאין חוששים אף לבעילה: רַבִּי יִצְחָק בְּרִי אֱלִיעֶזֶר
מְשַׁמְרִיה דְּחֻזְקָה אָמַר, גַּם לְגַבִּי בַּעִילָה שְׁבַשְׁתָּה מִלְחָמָה, לֹא תַמְיִד
נִאֲסֵרֹת הַנְּשִׁים, אֵלֹא בְּכָאן – האופן שבו אין הנשים נאסרות, הוא
בְּכִרְבּוֹם שָׁל אוֹתָהּ מְלָכוֹת שִׁבְסִיבִיתוֹת הָעִיר, ובאו חיילי המלך
לכבוש את העיר כדי לצרפה למלכותם וישלמו לו מיסים, ואינם
רוצים להשחית את העיר, ושומרים על חייליהם שלא יבעלו את
נשות העיר, והרי הן מותרות, ובאופן זה לא דיברה המשנה. ואילו
בְּכָאן – במשנתנו, שכל נשות הכהנים אסורות, מדובר בְּכִרְבּוֹם שָׁל
מְלָכוֹת אַחֲרָה שִׁבְאוּ לְהַלְחֵם בְּעִיר זֶה, ואינם רוצים לכבושה תחת
מלכותם, וכיון שכך אינם חסים על בני העיר ויש חשש שבעלו את

כתובות. פרק שני - האשה שנתארמלה דף כז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רטו רש"י תוספות

1 חורגה - מדוע. וכין הדגיע זמן ולא נפדית - הרי היא של גוים בדיניהם, משום הכי
2 בעיני עדים מעידין אותה שלא נסתרה. נחבשה - דאינה נחלת להם - לא בעיני עדים,
3 הואיל ועל ידי ממון הוא. ואיכא דרבי לה מרימא - לא מתני לה להא דרב שמואל בר
4 רב יצחק אפירושא דמתניתין בלשון לא שנו, אלא רמי מירמא מתניתין וברייתא אהרדי,
5 ועלה שני רב שמואל חילוק בין יד ישראל
6 תקיפה ליד אומות העולם תקיפה. הני נשי דנבני
7 - שבעליהן ניתין, ודרך המלכות להפקיד
8 ביתם ונשיהן. בן דונאי - רוצח היה, ואלעזר
9 שמו, כדאמרין בפרק "עגלה ערופה" (סוטה
10 מזא), אבל נשי דנבני הגוברים ממון - לא
11 מפקדי. משנה ברבם - "מצור" מתרגמינן
12 כרומא (דברים כ), פסולות - אסורות
13 לבעילה, דאשת כהן אסורה באונס. גמרא
14 בלש - חיל. על שם שמחפשים כל
15 המטמונים. לבעול יש פנאי - דתקף להו
16 יצרייהו. רבי יצחק בן אלעזר אמר - אף
17 בבעילה פעמים שהן מותרות. ברבם של אותה
18 מלכות - אינו רוצה להשחית את בני העיר,
19 שכובשוש עיר הסמוך לממשלתו - שומרה,
20 ודאי לו למש עובד. משפיות - מקום מעמד
21 השומרים שהעמיד המלך שלא יחבל אדם
22 באנשי העיר. דמהדר למתא ב' - שמו סביבות
23 העיר שלשלות ברול שישמעו קול בהבשל
24 איש רץ עליהם, וכלבים ואוחים וזעקין. ונווא
25 - מקלות וקיסמן להבשל בהן. ולא קשיא ליה
26 מדי - לא חיש למיעקר אינשי יחידאה
27 ולבעול, הואיל ואין הדבר הפקר. ומאי שנא
28 משני שבילין - דכיון דבא לשאול עליו ועל
29 חבירו - אמר רבי יוסי טמאין, הבא נמי -
30 לכולהו שרינן כי הדרי. אחד פטא - שיש בו
31 קבוצת מפסיק כל רחבו, ואין ידוע איזהו הטמא,
32 אבל כך מוחזקים באחד מזה. ועשה מהרות -
33 נגע בטהרות. מהורים - דכל חד כי אתי לקמן
34 - תלינן ליה למימר בטהור הלך, דהוה ליה
35 ספק טומאה ברשות דרבים, וספיקו טהור.
36 פטאין - דהכיני נמא להו טהורים אתם, חד
37 מינייהו ודאי בטמא אול. בבת אחת - באו
38 לשאל בבת אחת. הבא נמי ב' - ורבי יהודה
39 ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי.

מה

1 הוֹרֵהָ - אִין, נִחְבְּשָׁה - לֹא! הוּא הָדִין אֶפִּילוּ
2 נִחְבְּשָׁה, וּמַעֲשֵׂה שְׁחָה - פֶּד הָיָה. אִיכָא דְאָמְרִי, אִמְר
3 רַבָּא: אֵף אֲנִי נָמִי תִנְיָנָא: הָעִיר רַבִּי יוֹסִי הִכְתֵּן וְרַבִּי
4 זְכַרְיָה בֶן הַקָּצֵב עַל פֶּת יִשְׂרָאֵל שְׁהוֹרֵהָ בְּאַשְׁקֵלֹן
5 וְיִחְקֹקָהּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ, וְעִדְיָהּ מַעֲרִים עָלֶיהָ שְׁלֹא
6 נִסְתַּרָה וְשְׁלֹא נִמְאָהָ. וְאָמְרִי חֲכָמִים: אִם אֵתָם
7 מֵאֲמִינִים שְׁהוֹרֵהָ - הָאֲמִינִי שְׁלֹא נִסְתַּרָה וְשְׁלֹא
8 נִמְאָהָ, וְאִם אִין אֵתָם מֵאֲמִינִים שְׁלֹא נִסְתַּרָה וְשְׁלֹא
9 נִמְאָהָ - אֵל תֵּאֲמִינוּ שְׁהוֹרֵהָ, וְהָא אֲשַׁקְלֹן דְּעַל
10 יְדֵי מָמוֹן הוּא, וּמַעֲמָא דְּעִדִּים מַעֲרִידִין אוֹתָהּ, הָא אִין
11 עֲרִים מַעֲרִידִין אוֹתָהּ - לֹא, מֵאִי לֹאֹ לֹא שְׁנָא הוֹרֵהָ
12 וְלֹא שְׁנָא נִחְבְּשָׁה! לֹא, הוֹרֵהָ שְׁאֵנִי. אִיכָא דְרַמִּי
13 לָהּ מִרְמָא, תִּנּוּ: עַל יְדֵי מָמוֹן - מוֹתֶרֶת לְבַעְלָהּ.
14 וְרַמִּינְהוּ: הָעִיר רַבִּי יוֹסִי כו', וְהָא אֲשַׁקְלֹן דְּעַל יְדֵי
15 מָמוֹן, וְקִתְנֵי מַעֲמָא דְּעִדִּים מַעֲרִים אוֹתָהּ, הָא אִין
16 עֲרִים מַעֲרִידִין אוֹתָהּ - לֹא! וּמַשְׁנִי: אִמְר רַב שְׁמוּאֵל
17 בַּר רַב יִצְחָק: לֹא קָשִׁיָא, כָּאֵן שְׂעִד יִשְׂרָאֵל תִּקְיָה
18 עַל אוֹמוֹת הָעוֹלָם, כָּאֵן שְׂעִד אוֹמוֹת הָעוֹלָם תִּקְיָה
19 עַל עַצְמָן. "עַל יְדֵי נִפְשוֹת אֲסוּרָה וכו'". אִמְר רַב:
20 כְּגוֹן נִשְׁ גָּבִי. וְלִוי אִמְר: כְּגוֹן אֲשֶׁתוֹ שֶׁל בֶּן דּוֹנָא.
21 אִמְר חֻזְקָה: וְהוּא שְׁנַמְר דִּינָן לְהַרְיָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן
22 אִמְר: אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִמְר דִּינָן לְהַרְיָה. מוֹשֶׁנָּה
23 עִיר שֶׁכְּבִשְׁוֹה כְּרֹבֹם - כָּל כְּהֻנּוֹת שְׁנַמְצָאוּ בְּתוֹכָהּ
24 פְּסוּלוֹת. וְאִם יֵשׁ לָהֶן עֲרִים, אֶפִּילוּ עָבַד, אֶפִּילוּ
25 שִׁפְחָה - הָרִי אֵלֶּה נֶאֱמָרִין. וְאִין נֶאֱמָן אֲדָם עַל יְדֵי
26 עֲצָמוֹ. גְּמָרָא וְרַמִּינְהוּ: בְּלִשְׁת שִׁבְאָה לְעִיר; בִּשְׁעַת
27 שְׁלוֹם, חֲבִיּוֹת פְּתוּחוֹת - אֲסוּרוֹת, סְתוּמוֹת - מוֹתֶרֶת.
28 בִּשְׁעַת מִלְחָמָה - אֵלֶּה וְאֵלֶּה מוֹתֶרֶת, לִפִּי שְׁאִין פְּנָאִי

1 כָּאֵן בִּכְרוֹם שֶׁל אוֹתָה מְלָכוֹת - פִּירֶשׁ: שִׁישׁוּבֵן בֶּטֶן, לִפִּי שְׁאִין אַחֲרִיהֶן מִחֲנֶה, וְיֵשׁ פְּנָאִי
2 לְנֶסֶךְ וּלְבַעוֹל. אֲבָל בְּלִשְׁת שֶׁל מְלָכוֹת אַחֶרֶת, שְׁאִימַת מְלָכוֹת שְׁבָאוּ בְּגוּלוֹהֶם עֲלֵיהֶם
3 אִין לָהֶן פְּנָאִי. וְכֵן פִּירֶשׁ רַבִּינֵי חֲנַנְאֵל וְרַבִּינֵי תָם, וְכֵן מוֹכַח בִּירוּשְׁלַיִם, וּפְרִיךְ: כְּרוֹם שֶׁל
4 אוֹתָה מְלָכוֹת אִי אֲפֶשֶׁר דְּלֹא עֵרָק אֶחָא מִיִּנְיָהּ וְהוּא לָן לְמַשְׁרִינְהוּ לְכוּלוֹהֶן וּלְמִתְלֵי
5 לְקוּלָא. דְּבִשְׁבִיָה חִקְלוֹ, כְּדֹאמְרִין בְּסוּמָךְ: אִם
6 יֵשׁ מִחְבּוּאָה אַחַת - מַצֵּלֶת עַל כָּל הַכְּהוֹנֹת כּוּלָן.
7 אֵף עַל גִּב דְּמַסְפָּקָא לָן בְּאִינָה מַחֲזִיקָא אֶחָא
8 - הַבָּא פְּשִׁיטָא לָן דְּשִׁרוֹ, דְּהָתָם לֹא וְדָאִי נִחְבָּאֵת,
9 אֲבָל הַבָּא - וְדָאִי עֵרָק. וּלְפִירֶשׁ הַקּוֹנְטֵרֶס קֶשֶׁה
10 טוֹבָא, וְדָאִי דְּפִרְךָ תַּלְמִי לְחִמְרָא, וְגַבִּי מִחְבּוּאָה
11 תַּלְמִין לְקוּלָא! וְעוֹד, דְּנִמָּה מִתְרַן דְּמַהֲדֵר לְמַתָּא כִּי
12 וְאִין אֲדָם נִבְנָס לֶשֶׁם, וְהָא קִתְנֵי בְּלִשְׁת שְׁנַכְסָה
13 לְעִיר! וְעוֹד: כִּיֹּן דֹּאֲהֵדֵא דְּעִבּוּדָה וְהָא פְּרִיךְ -
14 הוּא לִיָּה לְמִימָר: אִי אֲפֶשֶׁר דְּלֹא עֵרָק חֵד מִיִּנְיָהּ
15 וְנָסִי! וְעוֹד: דְּהָתָם מִפְּרֶשׁ טַעְמָא לִפִּי שְׁאִין פְּנָאִי
16 לְנֶסֶךְ, וְלִית לִיָּה טַעְמָא לִפִּי שְׁאִין כְּרוֹם שֶׁל אוֹתָה
17 מְלָכוֹת רֹצֵחַ לְהַשְׁחִית אֶת בְּנֵי הָעִיר! וְעוֹד: מֵאִי
18 שְׁנָא שֶׁת מִלְחָמָה מַשְׁעַת שְׁלוֹם? וְיֵשׁ לִישֵׁב לִפִּי
19 שִׁיטַת הַקּוֹנְטֵרֶס דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֲלֵעָזָר לֹא אֵתִי
20 לְשׁוּנִי מִתְנִיתִין אֲהֵדֵא דְּעִבּוּדָה וְהָא אֲלֵא אֵיתִי
21 לִיָּה שְׁנִינְיָא דְּרַב מִרִי, וּמִתְנִיתִין דְּהָתָם נָמִי
22 בְּכְרוֹם שֶׁל מְלָכוֹת אַחֶרֶת, וְלֹא בָא אֲלֵא לְפִרְשִׁי
23 מִתְנִיתִין. וְכֵן מַשְׁמַע בְּפִרְךָ בְּתָרָא דְּעִבּוּדָה וְהָא
24 (עֲא.א), דְּפִרְךָ דְּהֵם מִמְּתִיתִין וְהַבָּא אֲמַנְתִּין
25 דְּבִלְשָׁת, וְלֹא מִיִּתִּי הֵם דְּרַבִּי יִצְחָק.

1 וְהִלֵּךְ בֶּאֱחָד מֵהֶם וַעֲשֵׂה טְהוֹרֹת - לְהִיב נֶקֶט
2 וַעֲשֵׂה טְהוֹרֹת. דְּלַעֲנִין אֲהֵדֵם אֲנִי
3 מוֹזִיקִים שְׁנִיָּה לְטַבּוֹל וּלְהוֹת, פֶּן יִבְאוּ לִידִי
4 טוֹמָא וְדָאִי אִם יִגְעוּ שְׁנִיָּה בְּכֶכֶר אַחֵד. לִכְךָ
5 אֲמַר לָהֶן: וְלִי טְבִילוֹ, דְּדָא נְהָרָא קְמִיָּב. וְעוֹד:
6 דְּמִשּׁוֹם דְּבַעִי לְמַתִּי סִיפָא: הוּא וְטַבֵּל - טְהוֹר,
7 הִלֵּךְ בְּשֵׁי וַעֲשֵׂה טְהוֹרֹת - הָרִי אֵלֶּה טְהוֹרוֹת, וְאִם
8 קִימִינַת הָרִאשׁוֹנִים - אֵלֶּה וְאֵלֶּה תְּלִיּוֹת, וְאִם לֹא
9 טַרְדִּים בִּינְתִים, הָרִאשׁוֹנֹת תְּלִיּוֹת, וְהַשְּׁנִיָּה יִשְׁרֹפִי.
10 וְאִם נִשְׁאֵל זֶה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ
11 טְהוֹרוֹת - לֹא שִׁיאֲכֵלֶם אֲדָם אַחֵד, דָּאֵם
12 כֵּן יֵאֲכַל וְדָאִי טוֹמָא, דְּרַבִּי אֲמַרִּין בְּשִׁבְעוֹת
13 בְּשֵׁנִי (יט.א), הִלֵּךְ בְּרִאשׁוֹן וְלֹא נִכְסָה, בְּשֵׁנִי
14 וְנִכְסָה - חִיִּב, דְּטַמָּא הוּא מִמָּה נִפְשָׁךְ.
15 כָּבֵא לִישְׁאֵל עֲלִי וְעַל חֲבֵר - אֵלֵךְ לְפִרְשִׁי שֶׁ
16 לִישְׁאֵל בְּבַת אַחַת, דְּהָתָם מוֹדוֹ כּוּלִי עֲלֵמָא
17 דְּטַמָּאוֹת - מַכֵּל שְׁכֵן דְּבָאוּ לִישְׁאֵל שְׁנִיָּה בְּבַת
18 אַחַת. אֲלֵא מִיִּירִי שְׁשָׁאֵל עַל עֲצָמוֹ וְטַהֲרָהּ,
19 וְהָאֵךְ כֵּךְ בָּא לִישְׁאֵל עַל חֲבִירוֹ, דְּמַר מְדַמִּי לִיָּה
20 לְבַת אַחַת, כִּיֹּן שְׁשָׁאֵל עַל שְׁנִיָּה בְּנַעֲמֵד אַחֵד,
21 וְמַר מְדַמִּי לִיָּה לֹאֹ אַחֵר זֶה כִּיֹּן שְׁטִידִירוֹהוּ קֹדֶם,
22 וְהַבָּא נָמִי, כִּיֹּן דְּשִׁרוֹ לְכוּלוֹ - בְּבַת אַחַת דְּמִי,
23 אֵף עַל פִּי שְׁאִין בָּא לְפִנִּי אֲלֵא עַל אַחַת, מַכֵּל
24 מִקּוֹם הַדְּבַר יִדּוּעַ לְכָל שְׁהִרְבָּה כְּהוֹנֹת דְּהִי, וְהוּי
25 כְּאִילוֹ בָּא לִישְׁאֵל עַל כּוֹלֶם בְּבַת אַחַת, וְהַבָּא מוֹדוֹ
26 כּוּלִי עֲלֵמָא. וְהַבָּא דְּחַק בְּקוֹנְטֵרֶס לְפִרְשִׁי כְּרִבִּי
27 יוֹסִי.

לא

1 אַחֵר טַמָּא וְאַחֵר טְהוֹר, וְהִלֵּךְ בְּאַחֵד מֵהֶן וַעֲשֵׂה טְהוֹרוֹת, וְכָא חֲבִירוֹ וְהִלֵּךְ בְּשֵׁנִי וַעֲשֵׂה טְהוֹרוֹת, רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר: אִם נִשְׁאֵל זֶה
2 בְּפִנִּי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ - טְהוֹרוֹת, שְׁנִיָּהם פְּאֻחַת - מִמָּאוֹת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בֵּין כֶּךְ וּבֵין כֶּךְ מִמָּאוֹן. וְאִמְר רַבָּא וְאִיתִיקָא
3 רַבִּי יוֹחָנָן: כְּבַת אַחַת דְּבָרִי תַּפֵּל מִמָּאוֹן, כְּוָה אַחֵר זֶה דְּבָרִי תַּפֵּל מִטְהוֹרִים. לֹא תַּחֲלֹק אֲלֵא בָּא לִישְׁאֵל עָלָיו וְעַל חֲבִירוֹ, כִּי
4 מְדַמִּי לִיָּה לְכְּבַת אַחַת, וְכִי מְדַמִּי לִיָּה לְכָוָה אַחֵר זֶה. וְהָכָא נָמִי, כִּיֹּן דְּשִׁרִי לָהֶן לְכוּלוֹהֶן - כְּבַת אַחַת דְּמִי. הִכִּי הִשְׁתָּא?!
5 הָתָם - וְדָאִי אִיכָא טוֹמָאָה, תָּכָא - מִי יִמְר דְּאִשְׁטַמִּי! כְּעִי רַב אִשִּׁי: אֲמַרָה "לֹא נִחְבָּאֵתִי וְלֹא נִמְאָתִי" מְהוּ? מִי אֲמַרִּין:
6 מְהוּ?

לא תתיחד עמו אלא בעדים — פירוש בקונטרס: משום גט ישן. ולא פירש לטעמיה, דפירש בגיטין (ע.ג.א.) דבמהדים אם מתי מגורשת למפרע משעת נתינה, ולא תתיחד עמו משום חשש קידושין. כמו המגרש אשתו ולנה עמו בפונדק, בית הלל אומרים: צריכה הימנו גט שני (שם פ.א.) וללא שירך גט ישן כלל לפירוש דהתם. וכן משמע התם בגמרא. אבל לרבינו

הם דמפרש מה היא באותן הימים קאי א'מהדים
אם מתי, ונעשה כאומר "מעת שאני בעולם",
שאין דעתו לגרשה, אף על פי שאומר "מהדים",
אלא שעה אחת לפני מיתתו — הו' טעמא משום
גט ישן, ובתוספתא משמע כפירוש רבינו תם.
שפיר קאמר לך דכתיב ויכר יוסף — זה שבא
נולד כאן, וחלק עם אביו למדינת חם, ועתה
כשחזר ואמר לא ידענא לך — מייחזי כשיקרא, כי
היה לו לידע אם הוא אחיו אם לאו, כיון שמכיר
קודם, ולכך קאמר רב חסדא דשפיר קאמר ליה
שאינו מכיר, כדאשכחן ביוסף. **אמר** ליה אית
לי סהדי ומסתפינו מנייה דאיניש אלמא הוא —
נראה לרבינו יצחק דמייירי שהביא עדים,
ואומרים: אותו עדות שאתה שואל לא נאמר לך
כלום עליו, דרגלים לדבר שהוא אלם. אמר ליה
זל כו', פירושו: לך עבד אותם עדים עצמם
שיראים להעיד עליך, שיעידו שאינו אחיך, או
שיאמרו שאינם יודעים אם הוא אחיך אם לאו.
וקאמר: השתא נמי כיון שיראים ממנו — ישקרו
לומר אינו אחיו, או שאינן יודעים אם הוא אחיו.
אבל אם אין רגלים לדבר — אין נראה כלל שיחא
נאמן לומר דגברא אלמא הוא, דאם לא כן כל
אדם יאמר על חבריו שהוא גברא אלמא, ויביא
הוא עדים, ואם לא יביא — יפסיד. ועוד: דקאמר
השתא נמי אתו ומסהדי, אטו משום דמסתפו
מנייה הני סהדי, מסתפו מנייה כולי עלמא?
תרת' לא עבדי — שישתק ולא יעידו האמת,
ועוד שיאמרו שכן. וכן גבי שפחה.
במסיחא לפי תומה — ואפילו הכי היא
ובעלה אינן נאמנים. אף על גב
דיוחנן אוכל חלות (כתובות כ"א.) היה נאמן על
עצמו במסח לפי תומו — הני מילי לתרומה, אבל
הכא — מעלה עשו בחיובין. ואומר רבינו יצחק:
דמסיח לפי תומו אינו כשר אלא לעדות אשה
דרבנן, כדאמר ביבמות והכא: בשביה הקלו.

מה לי לשקר, או דלמא לא אמיננן? ומאי שנא
מההוא מעשה, דההוא גברא דאגר ליה חמרא
לחבריה, אמר ליה: לא תיזיל באורחא דנהר פקוד,
דאיפא מיא, זיל באורחא דנהר דליפא מיא, ואזל
איהו באורחא דנהר פקוד, ומית חמרא. אתא לקמיה
דרבא. אמר ליה: אין, באורחא דנהר פקוד אזלי,
מיהו לא הוו מיא. אמר רבא: מה לי לשקר, אי בעי
אמר ליה: באורחא דנהר דליפא מיא. ואמר ליה אפי' "מה
לי לשקר" במקום עדים לא אמיננן! הכי השתא!?
התם - ודאי איפא עדים דאיפא מיא, הכא - ודאי
איממינן! השתא הוא, ובמקום חששא - אמיננן.
"אם יש עדים אפילו עבד ואפילו שפחה נאמיננן".
ואפילו שפחה דידה מהמיננא? ורמינניה: לא תתיחד
עמו אלא על פי עדים. ואפילו על פי עבד ועל פי
שפחה, חוץ משפחתה, מפני שכלה גם בשפחתה!
אמר רב פפי: בשביה הקילו. רב פפא אמר: הא
בשפחה דידה, הא בשפחה דידה. ושפחה דידה
לא מהמיננא? הא קתני: אין אדם מעיד על עצמו,
הא שפחה דידה - מהמיננא! שפחתה נמי כעצמה
דמי. רב אשי אמר: הא והא בשפחה דידה, ושפחה
מיחזא חזיא ושחקת. התם, דשתיקתה מתיירתה -
לא מהמיננא, הכא דשתיקתה אוסרתה - מהמיננא.
השתא נמי אתאי ומשקרא! תרתי לא עבדה. פי הא
דמרי בר איסק, ואמרי לה חנא בר איסק, אתא ליה
אחא מבי חוואה. אמר ליה: פלוג לי בנכסי דאבא.
אמר ליה: לא ידענא לך. אתא לקמיה דרב חסדא,
אמר ליה: שפיר קאמר לך, דכתיב: "ויכר יוסף את
אחיו והם לא הכיריו" מלמד שיצא בלא חתימת זקן
ובא בחתימת זקן. אמר ליה: זיל אייתי סהדי דאחיה
את. אמר ליה: אית לי סהדי ומסתפינו מיניה, דגברא אלמא הוא. אמר ליה לדידיה: זיל
אייתיננהו את דלאו אחוד הוא. אמר ליה: דינא הכי! המוציא מחבירו עליו הראיה! אמר
ליה: הכי דאינינא לך ולכליהו אלמי חבדך. השתא נמי אתו ומשקרי' תרתי לא עבדי. לימא
בתנאי: זו עדות איש ואשה, תינוק ותינוקת, אביה ואמה ואחיה ואחותה, אבל לא בנה
ובתה, לא עבדה ושפחתה. ותנאי אידך: הכל נאמינן להעיד, חוץ מהמיננא ובעלה. דרב
פפי ודרב אשי - תנאי היא. דרב פפא מ' לימא תנאי היא? אמר לך רב פפא: פי תנאי
ההיא - במסיחא לפי תומה. פי הא דכי אתא רב דימי אמר, רב חנן קרטיננא משהעי:
מעשה בא לפני הושע בן לוי, ואמרי לה רבי הושע בן לוי משהעי: מעשה בא
לפני רבי בארם אחד שהיה מסיח לפי תומו, ואמר: אני ואמי נשבינו לבין הנכרים, וצאתי
לשאוב מים - דעתי על אמי, ללקט עצים - דעתי על אמי. והשיאה רבי לכהונה על פיו.
משנה ואמר רבי זכריה בן הקצב: המעון הזה! לא זוה ידה מתוך ידי מעשה שנכנסו
נכרים לירושלים ועד שיצאו. אמרו לו: אין אדם מעיד על עצמו. גמרא תנא: ואף על פי
כן ייחד לה בית בחצר, וכשהיא יוצאה - יוצאה בראש בניה, וכשהיא נכנסת - נכנסת
בסוף בניה. בעי אפי' מהו לעשות בגרושה בן? התם הוא - דבשביה הקילו, אבל הכא
- לא, או דלמא לא שנא? תא שמע, דתנאי: המגרש את אשתו - לא תנשא בשכונתו,

מה לי לשקר — אי בעיא אמרה נחיתא. במקום עדים — דאנן סהדי דכל שעתא איכא
מיא. ודאי איממינן — בתמיה. לא תתיחד עמו — במסכת גיטין היא: שכיב מרע שכתב
ומסר גט לאשתו על מנת שאם מת יהא גט למפרע ולא תיזק לחליצה — לא תתיחד
עמו, שמא יבא עליה וזהו ליה גט ישן, ותנן: בית הלל אוסרין לפטור בגט ישן. ואיהו גט
ישן — כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה.
וטעמא — גזירה שמא: יאמרו גיטא קודם לבנה.
ואפילו על פי עבד — דידה עבד שהיה עמה.
שכלה גם בשפחתה — ותשמע בפניה. רב אשי
אמר הא והא בשפחה דידה — והיינו טעמא
דבמתניתין מהמיננא והתם לא מהמיננא, דשפחה
דידה מיחזא חזיא בקלקול גבירתה ושתקה.
התם — גבי גט. דשתיקותה מתיירתה — שאינה
צריכה שתעיד לומר לא שמשה, אלא שתאמר
אני הייתי עמה. לא מהמיננא — להוות זו מותרת
על ידה. דאי נמי חזיא — לא מסהדא. הכא —
גבי שביה. דשתיקותה — דשפחה. אוסרתה —
לגבירתה, דכל כמה שאינה מעידה לומר
טוהרה היא — מחזקין לה בטמא. כי מסהדא
ואמרה טוהרה היא — מהמיננא, דלשקרו לאו
אורחא, אלא למשתק. השתא נמי — כיון
דרמא לה לגבירתה, או דלדולה מינה — אתאי
ומשקרא, ואמר: טוהרה היא. תרתי לא עבדא
— חדא למשתק בקלקולה, ועוד דתיתי ותשק.
אחא מבי חוואה — שהלך אביו שם והולכו עמו
וגדלו שם, ומת אביו, וחזר לעירו ותבע חלקו
בנכסי אביו. אמר ליה — רב חסדא להווא
שפיר קאמר לך — שאינו מכיר, לפי
שיצאת בלא חתימת זקן וזאת בחתימת זקן.
ויכר יוסף את אחיו — שכשפירש מן כפר הכרז
חתמו זקן. אמר ליה — רב חסדא למרי, זיל
אייתיננהו את — להגיד סהדי המכירין אותו,
ויעידוך שאינו בן אביו. השתא נמי — כיון
דרחל מנייה אתו ומשקרי' תרתי לא עבדי —
חדא דשתיק מלהעיד אמת, וחזא דמסהדי
שיקרא. לימא בתנאי — שפחתה אי מהמיננא אי
לא. זו עדות — עדות זו של שביה הכל כשרים
בה, איש ואשה תינוק ותינוקת. חוץ מהיפחה —
היא עצמה. דרב פפי ורב אשי — דאמרו לעיל
שפחה דידה מהמיננא. ודאי תנאי היא — על
כדכורא יאמרה אנן דאמיננן — כי מנתאי
בתרייתא, מדקשיא להו קמיינא. רב פפא —
דאמר: לא מהמיננא. פי לימא תנאי היא —
כלומר, דרוק הוא לומר: אנא דאמרי כי מתנינא
קמיינא. או יוכל לתרץ מתנינא בתרייתא נמי
כוותיה, למימר: שפחתה כעצמה דמי, והרי היא
בכלל חוץ מהמיננא דקתני בה. ואזי תרצא
אחרינא. אמר לך רב פפא כי תנאי תהיא —
דקתני הכל נאמינן ואפילו שפחה דידה —
במסיחא לפי תומה. רב חנן קרטיננא משהעי
— רב חנן דמן קרטינא היה מספר מעשה זה.
משנה המעון הזה — שבועה היא. **גמרא**
ואף על פי כן — שאסרו עליו, לפי שכן היה
כשהיא יוצאה — והוא בחצר. יוצאה בראש
בניה — שידו הבנים עמהם, שלא יתייחדו,
וכשהיא נכנסת, נכנסת בסוף בניה — כדי שלא
יהא הוא והיא בחצר, והבנים מבחוץ. בגישה
— כן שגירש את אשתו, מהו לדור עמו בחצר?
לא תנשא בשכונתו — לפי שמכירה ברמיותו
וקריעותו, שמא יבואו לידו עבירה.
ואם

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פֶּפֶי, בְּשִׁבְיָהּ הִקְיָלוּ חֲכָמִים, וְהֵאֵמְנוּ
אפילו לשפחתה, כיון שעיקר איסור שבייה הוא חשש בלבד.
תירוצ נוסף: רַב פֶּפֶי אָמַר, הָאֵל – מֵה שֶׁשֵּׁנִי בְּגִטִּין שִׁשְׁפַּחְתָּה אֵינָה
מִפְרַסְמַת אֶת מַעֲשֵׂי גְבִירֶתָה הֵינִי בְּשִׁפְחָה דִּידָהּ – שֶׁל הָאִשָּׁה,
ושפחתה באמת אינה נאמנת לומר שלא נטמאת, וְהָאֵל – מֵה
שֶׁשֵּׁנִי בְּמַשְׁנֵתִי שֶׁגַם שִׁפְחָה נִאֲמָנָה לומר שלא נטמאת, הֵינִי
בְּשִׁפְחָה דִּידָהּ – שֶׁל בַּעֲלָהּ, וְהִיא הִיא בִּשְׁפַחָה שֶׁל אָדָם אַחֵר, שֶׁאֵין
חשש שתשקר.
מקשה הגמרא על התירוצ השני: וְכִי שִׁפְחָה דִּידָהּ לֹא מְהִימָנָא
להעיד שלא נטמאת, וְהָאֵל קִתְּנָה בְּסִיפָא, 'אֵין אָדָם מְעִיד עַל עַצְמוֹ',
ומשמע שרק הוא על עצמו אינו נאמן, הָאֵל – אֲבָל שִׁפְחָה דִּידָהּ,
מְהִימָנָא. מתרצת הגמרא: שִׁפְחָתָה נִפְי בְּעֶצְמָה דְּמִי – אֵף שִׁפְחָה
הָאִשָּׁה בְּכָלל 'אֵין אָדָם נֶאֱמָר עַל עַצְמוֹ', שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהִיא רֹצָה לִטְהַר
את גְּבִירֶתָה הִיא הִיא כְּמַעֲיֵדָה עַל עַצְמָהּ.
הגמרא מביאה תירוצ נוסף על סתירת המשניות: רַב אֲשִׁי אָמַר, הָאֵל
וְהָאֵל בְּשִׁפְחָה דִּידָהּ – בִּאֲמַת שְׁתֵּי הַמַּשְׁנִיּוֹת עוֹסְקוֹת בִּשְׁפַחְתָּה,
וְהַכָּלל בְּשֵׁנִי הַמְקוּמוֹת הוּא שִׁשְׁפַּחְתָּה שֶׁל הָאִשָּׁה מִיְּהוּא הוּיָא
וְשִׁתְּקָה – רֹאזָה אֶת הַדְּבָרִים וְאֵינָה מְסַפֶּרֶת לֵאחֲרֵיהֶם, וּמִמִּילָא, הָתָם
דְּשִׁתְּקָתָה מִתִּיבָתָה – לִגְבִי גַט יֵשׁ, שֶׁאֵתָה רֹצָה לִסְמוֹךְ עַל שְׁתִּיקָה
הַשְׁפַּחָה כְּדִי לומר שֶׁהָאִשָּׁה לֹא נִבְעֵלָה, לֹא מְהִימָנָא – אֵינֶךָ יִכּוֹל
לִסְמוֹךְ עֲלֶיהָ וְלִהְיוֹתָהּ שֶׁאֵם הִיא בֹּא עֲלֶיהָ הִיתָה הַשְׁפַּחָה אוֹמֶרֶת
זֹאת, אֲלֵא אֲנוּ חוֹשִׁים שֶׁאֵף שִׁרְיָתָה שֶׁנִּבְעֵלָה שֶׁתּוֹק וְלֹא תִפְקֹר
כָּלם, וְלִכֵּן אִסּוּר לֵאשֹׁה לְהַתִּיחֵךְ בִּפְנֵי שְׁפַחְתָּהּ. אֲבָל הָאֵל,
דְּשִׁתְּקָתָה אוֹסֶרְתָּה – בְּמַשְׁנֵתִי, שֶׁאֵם תִּשְׁתּוֹק וְלֹא תַעֲיִד שֶׁלֹּא
נִטְמָא, נִאֲסוּר אוֹתָהּ, שֶׁהִיא יֹדֵעַ לֵנוּ שֶׁנִּשְׁבִּית, מְהִימָנָא – נִאֲמָנָה
הַשְׁפַּחָה אִם הִיא מַעֲיֵדָה בְּפִירוּשׁ שֶׁלֹּא נִבְעֵלָה.
מקשה הגמרא: הֲשִׁתָּא נִפְי אֲתִיָּא וְיִמְשְׁקָא – גַּם בְּשִׁבְיָהּ יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ
שֶׁמֶא תְּבֹא וְתִשְׁקֹר לְטוֹבַת גְּבִירֶתָהּ, כְּדִי לִטְהַרְהָ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
תִּתְּרָה לֹא עֲבָדָה – אֵין שְׁפַחְתָּה עוֹשֶׂה שְׁתֵּי עוֹלוֹת, גַּם לִשְׁתּוֹק
וְלִהְיוֹתָהּ מְלוֹמֶר בְּפִירוּשׁ שֶׁנִּטְמָא, וְעוֹד לְהוֹסִיף וּלְשַׁקֵּר וּלְמַר
שֶׁלֹּא נִטְמָא.
הגמרא מביאה דוגמא לכלל זה, שֶׁאֵף אָדָם הַעֲשִׂי לִשְׁתּוֹק
וְלִהְיוֹתָהּ מְלוֹמֶר אֶת הָאֲמַת, אֵינִי עוֹשִׂי לְשַׁקֵּר: כִּי הָאֵל דְּמִרִי בְּרִי אִיֶּסֶק
– כִּמו הַנְּעִשָׂה שֶׁהִיא עִם מִרִי בְּנוֹ שֶׁל אִיֶּסֶק, וְאִמְרִי לֵה חֲנָא בְּרִי
אִיֶּסֶק – וִישׁ אוֹמְרִים שֶׁהַנְּעִשָׂה הִיא עִם חֲנָא בְּנוֹ שֶׁל אִיֶּסֶק, שִׁמַּת
אֲבִיו וְהוֹרִישׁ לוֹ אֶת נִכְסָיו, וְלֵאחֲרֵי זֶמֶן אֲתָא לִיה אֲתָא מִכִּי חוֹזָא –
בֹּא אֲחִיו מִמְּקוֹם שֶׁשָּׁמוֹ 'כִּי חוֹזָא' וְאִמְרִי לִמְרִי, פְּלוֹג לִי בְּנִכְסֵי
דְּאֲתָא – חֵן לִי חֶלֶק בִּירוּשָׁתְּ אֲבִינוּ, אָמַר לִיה מְרִי, לֹא יִדְעָנָא לָךְ –
אֵינִי מְכִיר אוֹתָךְ, לִפִּי שֶׁאֲבִיָּה חֶלֶק לִבִּי חוֹזָא' עִם אוֹתוֹ אֵח
כִּשְׁהִידָה קֵטֵן, וְגִידֵלוֹ שֶׁם, וְעַתָּה לֹא הִכִּירוּ רִמִּי וְלֹא יֵדַע אִם אֲבִן זֶהוּ
אֲחִיו. אֲתָא לְקִמְיָה דְּרַב חֲסֵדָא – בֹּא אוֹתוֹ אֵח לִפְנֵי רַב חֲסֵדָא
לְתַבּוֹעַ אֶת מְרִי, אָמַר לִיה רַב חֲסֵדָא לֵאמֹר אַח, שְׁפִיר קָאָמַר לָךְ –
טַעֲנָה טוֹבָה אֲמַר לָךְ מְרִי, וּבְכִרְתִּיךָ בְּתוֹרָה (בראשית מב ח) יוֹזֵבֵד יוֹסֵף
אֶת אֲחִיו וְהֵם לֹא הִכְרִחוּ, וּפְסוֹק זֶה מְלַמֵּד שֶׁיֵּצֵא יוֹסֵף מֵאֲצֵלָם בְּלֹא
הִתִּימָת זָקֵן, וְכֹא עַתָּה הִתִּימָת זָקֵן, וְלִכֵּן לֹא הִכִּירוּהוּ אֲחָיו, וְאֵילוֹ
הוּא הַכִּירָם כִּיֹּן שֶׁכְּשִׂינָא מֵהֶם הִיוּ עִם חֲתִימָת זָקֵן, וּמוֹכַח שֶׁאֲדָם
עוֹשִׂי שֶׁלֹּא לְהַכִּיר אֶת אֲחָיו אִם הִשְׁתַּנָּה מְרֹאזוֹ וְגִדֵּל זָקֵנוּ. וְלִכֵּן
אָמַר לִיה רַב חֲסֵדָא לֵאמֹר אַח, וְלֹא אֲחִיָּתִי פְּהִי דְּאֲחִיָּתָא אֶת – עֲלִיךָ
לְהִבִּי עֵדִים שֶׁאֵתָה אֲחִיו, וְתוֹכֵל לִיטוֹל חֶלֶק בִּירוּשָׁה. אָמַר לִיה
אוֹתוֹ אַח לְרַב חֲסֵדָא, אֵיתִי לִי פְּהִי, וּמִסְתַּפִּינוּ מִיָּנִי דְּנִכְרָא אֲלֵנָא
הוּא – יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁאֵנִי אֲחִיו, אֲלֵא שֶׁהֵם יִרְאִים לְהַעֲיִד לְרַעְתּוֹ
שֶׁל מְרִי, לִפִּי שֶׁהוּא אָדָם אֱלִים.
קִיבֵל רַב חֲסֵדָא אֶת דְּבָרָיו, וְאָמַר לִיה רַב חֲסֵדָא לְדִידָהּ – לְמִרִי
עַצְמוֹ, וְלֹא אֲחִיָּתָהּ אֶת דְּלֵאן אֲחִיָּהּ הוּא – לָךְ אֵתָה וְהִבֵּא אֵתָה אֶת
אוֹתָם עֵדִים, וְיֵאֱמָרוּ שֶׁאֵין הוּא אֲחִיךָ, אוֹ שֶׁאֵינֶם יוֹדְעִים שֶׁהוּא
אֲחִיךָ, וְאֵם לֹא תִבֵּא עֵדִים עַל כֶּךָ, יִטוֹל חֶלֶק בִּירוּשָׁה כְּמוֹתְךָ. תִּמָּה
מִרִי עַל פֶּסֶק זֶה וְאָמַר לִיה לְרַב חֲסֵדָא, דִּינָא הֵבִי – וְכִי כֶךָ הוּא הִדִּין.
וְהִיא הַכָּלל הוּא שֶׁהַפְּסוֹק מְהִיבִיר עֲלֵיו הִרְאִיָּה, וְאֵנִי מוֹחֲזָק בְּנִכְסֵי
אֲבִי, וְהוּא רֹצָה לְהוֹצִיאָם מִמֶּנִּי, וְעֲלִיו לְהִבִּי רֹאזָה שֶׁהוּא אֲחִי.
אָמַר לִיה רַב חֲסֵדָא לְמִרִי, אֲבִן מַעֲיָק הִדִּין טַעֲנָךְ נִכְוֹנָה, אֵךְ הֵבִי

מֵה לִי לְשַׁקֵּר' – יֵשׁ לֵאשֹׁה זֶה 'מִיגו' הַמוֹכִיחַ שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת אֲמַת,
שֶׁהִיא אִם הִיא מִשְׁקֶרֶת, מִדּוּעַ הִיא אוֹמֶרֶת 'לֹא נִחְבַּאתִי וְלֹא
נִטְמַאת', הִיא לֹה לומר שֶׁהִתְחַבְּאָה, וְאֵן וְדֵאִי הִתִּיהָ נִאֲמָנָה, וּמִכֵּךְ
שֶׁאֵינָה טוֹעֵנָה כֵּן מוֹכַח שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת אֲמַת כִּכֵּךְ שֶׁלֹּא נִטְמָא. אֵין
דְּלִמָּא, לֹא אֲמִירָן כֵּאֵן 'מֵה לִי לְשַׁקֵּר', כִּיֹּן שִׁטְעָנָה אֵינָה
מִסְתַּבְּרָת, שֶׁבִּדְרָךְ כָּלל שְׁבִייה נִטְמָא בִּידֵי שְׁבִייה.
הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת מִדּוּעַ אֵין זֶה פְּשׁוּט שֶׁאֵינָה נִאֲמָנָה. שׁוֹאֲלָת
הַגְּמָרָא: וְיֵאֵר שֶׁנֶּאֱמַר מְהִימָנָא – בְּמֵה שֹׁנָה יִדְוֹן זֶה מֵאוֹתוֹ
מַעֲשֵׂה שֶׁהִיא, דְּהִתְחַבְּאָה דְּנִכְרָא דְּנִכְרָא לְהִכְרִיָּה – שֶׁאֲדָם אֶחָד
הַשְּׁכִיר חֲמוֹר לְחִבְרִי, וְאָמַר לִיה לְשׁוֹכֵר, לֹא תִיּוֹל בְּאוֹרְהָ דְּנִכְרָא
פְּקוֹד דְּאִיָּא מִיָּא – אֵל תֵּלֵךְ עִם הַחֲמוֹר דְּרָךְ 'נְהַר פְּקוֹד' כִּיֹּן שִׁישׁ
שֶׁם מִיָּם, וְהַחֲמוֹר יִכּוֹל לָמוּת עַל יָדָם, אֲלֵא וְיֵל בְּאוֹרְהָ דְּנִכְרָא
דְּלִיָּא מִיָּא – לָךְ דְּרָךְ הַמְקוֹם שֶׁשָּׁמוֹ 'נִרְשׁ', שֶׁאֵין שֶׁם מִיָּם, וְאֵילוֹ
אֵיחָה בְּאוֹרְהָ דְּנִכְרָא פְּקוֹד וְיִתִּי מִיָּא – וְהַשׁוֹכֵר לֹא עוֹשֶׂה כְּדִבְרֵיו,
אֲלֵא הֵלֵךְ עִם הַחֲמוֹר דְּרָךְ 'נְהַר פְּקוֹד', וְאֲבִן מֵת הַחֲמוֹר. אֲתָא
לְקִמְיָה דְּרַבָּא – בֹּא הַמִּשְׁכִּיר לִפְנֵי רַבָּא לְתַבּוֹעַ אֶת הַשׁוֹכֵר, אָמַר
לִיה הַשׁוֹכֵר, אֵין, בְּאוֹרְהָ דְּנִכְרָא פְּקוֹד אֵילוֹ – אֲבִן הַלְכְּתִי עִם הַחֲמוֹר
דְּרָךְ 'נְהַר פְּקוֹד', נִגַּד צִיּוּי הַמִּשְׁכִּיר, מִיָּה לֹא הוּוּ מִיָּא – אֲבָל לֹא
הִיוּ בּוֹ מִיָּם בִּאוֹתָהּ שֶׁנֶּעַר, וְהַחֲמוֹר מֵת בִּאוֹפֵן שֶׁשׁוֹכֵר פְּטוּר
מִלְשֵׁם. אָמַר רַבָּא, הַשׁוֹכֵר נֶאֱמָר, כִּיֹּן שִׁישׁ כֵּאֵן סִבֵּרֶת 'מֵה לִי
לְשַׁקֵּר', אֵין בְּעֵי אָמַר לִיה בְּאוֹרְהָ דְּנִכְרָא אֵילוֹ – אִם הִיא רֹצָה
לְהַפְטֵר בְּטַעֲנוֹת שֶׁקֶר הִיא יִכּוֹל לומר שֶׁהֵלֵךְ עִם הַחֲמוֹר דְּרָךְ 'נִרְשׁ',
וְהִיא נִפְטֵר, וּמִכֵּךְ שֶׁאֵינִי אוֹמֵר כֵּן זוֹ רֹאזָה שֶׁדְּבָרָיו אֲמִיתִים, וְאֲבִן
לֹא הִיוּ מִיָּם בְּנִהַר פְּקוֹד וּמֵת הַחֲמוֹר כְּדִרְכוֹ. וְאָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא,
אֵין הַשׁוֹכֵר נֶאֱמָר, כִּיֹּן שֶׁ'מֵה לִי לְשַׁקֵּר' בְּמִקְוֶם שִׁישׁ עֲדִים נִגַּד דְּבָרָיו
לֹא אֲמִירָן, וְאֵף כֵּאֵן הִיא זֶה כֵּאֵילוֹ יֵשׁ עֲדִים הַמְכַחֲשִׁים אֶת דְּבָרָיו
וְאוֹמְרִים שֶׁהִיוּ שֶׁם מִיָּם, כִּיֹּן שְׁכּוֹלָנוּ יוֹדְעִים כִּידִיעָה שֶׁל 'עֲדוֹת'
שֶׁתִּמֵּיד מִצּוּיִם שֶׁם מִיָּם, וְאֵינִי נֶאֱמָר. וְאֵם כֵּן אֵין מְקוֹם לִסְפִּיקוֹ שֶׁל
רַב אֲשִׁי, שֶׁהִיא טַעֲנָתָה 'לֹא נִחְבַּאתִי וְלֹא נִטְמַאת' סוֹתֶרֶת אֶת
הַדְּבָרִים לֵנוּ, שֶׁכֵּל אִשָּׁה שְׁבִייה נִטְמָא, וּבִאוֹפֵן כּוֹז לֹא מוֹעִילָה
נִאֲמָנוֹת שֶׁל מִיגו.
דוּחָה הַגְּמָרָא: הֵבִי הֲשִׁתָּא – וְכִי כֶךָ נִרְאָה בְּעֵינֶיךָ עַתָּה, שֶׁהַמְקָרִים
דוֹמִים, וְהִיא יֵשׁ חִלּוֹק בֵּינֵיהֶם, דְּהִתָּם, בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל רַבָּא. וְדֵאִי
אִיָּא עֲדִים דְּאִיָּא מִיָּא – יִדְעָנוּ שִׁישׁ שֶׁם מִיָּם הִיא כְּעֲדוֹת
בְּרוּרָה, וְאֵינִי נֶאֱמָר לְהַכְחִישׁ זֹאת אֲפִילוֹ בְּמִיגו, אֲבָל הֵבִי,
שֶׁאוֹמֶרֶת 'לֹא נִחְבַּאתִי וְלֹא נִטְמַאת', וְכִי דֵאִי אִיָּא – (נִטְמָא),
וְהִיא כֵּל אִסּוּר 'שְׁבִייה' חֲשָׁשָׁה הוּא שֶׁחֲשׂוֹשׁ חֲכָמִים לְטוֹמָאָה וְגוֹר
לְאוֹסְרָהּ מִסְּפֵק, אֵךְ אֵין זוֹ יִדְעָה בְּרוּרָה שֶׁנִּטְמָא, וּבְמִקְוֶם חֲשָׁשָׁה
אֲמִירָן 'מֵה לִי לְשַׁקֵּר', וְכִיֹּן שִׁישׁ לֹה רֹאזָה שֶׁדְּבָרָהּ אֲמִיתִים, יֵשׁ
סִבֵּרָא לְהִאֲמִינָה.

הַגְּמָרָא עוֹבֶרֶת לְבֹאֵר אֶת הַמִּשְׁךְ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה. שֵׁנִי בְּמַשְׁנָה: אֵם
יֵשׁ עֲדִים וְשֶׁלֹּא נִטְמָא, אֲפִילוֹ עֲבָד וְאֲפִילוֹ שִׁפְחָה, נֶאֱמָר.
הַגְּמָרָא מַקְשָׁה סְתִירָה מִמַּשְׁנֵתִי מִשְׁנָה אַחֶרֶת. מִדִּיִּיקָתָה הַגְּמָרָא:
וְאֲפִילוֹ שִׁפְחָה דִּידָהּ מְהִימָנָא – מַשְׁמַע שֶׁאֲפִילוֹ אִם הִיתָה שְׁפַחְתָּה
מַעֲיֵדָה עֲלֶיהָ שֶׁהִיא טוֹרָה, נִאֲמָנָה, וְאֵין חוֹשִׁים שֶׁמֶא הִיא
מִשְׁקֶרֶת כְּדִי לְהַתִּיר אֶת גְּבִירֶתָה. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְדִמְיָתָה, שֵׁנִי
בְּמַשְׁנָה בְּגִטִּין (עג), הַנּוֹתָן גַּט לְאִשְׁתּוֹ וְאוֹמֵר לֹה שֶׁאֵם יָמוּת יִחוּל
הַגַּט לְמַפְרַע, וּבְגוֹן שֶׁרֹצָה לְפוֹטְרָה מִיִּיבּוּם, לֹא תִתִּיחֵךְ אִשְׁתּוֹ עָפּוֹ
לְאַחֵר נְתִינָת הַגַּט, שֶׁאֵם יִתִּיחֵדוּ יֵהָא זֶה 'גַּט יֵשׁ' הַפְּסוֹל, מַחֲשֵׁשׁ
שֶׁבֹא עֲלֶיהָ, אֲלֵא עַל פִּי עֲדִים שֶׁהִיוּ נִזְכָּחִים עִמָּהֶם, וּמִתּוֹךְ כֶּךָ לֹא
יִבּוֹא עֲלֶיהָ, וְאֲפִילוֹ עַל פִּי עֲבָד וְעַל פִּי שִׁפְחָה יִכּוֹלִים הֵם לְהַתִּיחֵךְ,
חִיָּן מִשְׁפַּחְתָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ נֶם בְּשִׁפְחָתָהּ, אֵינָה מְתַבֵּיִשׁ לְהִיבַעַל
בְּפִנִּיהָ. וְעַל כֵּל פְּנִים מְבֹאֵר שֶׁשְׁפַחְתָּה אֵינָה מִפְּרַסְמַת אֶת מֵה
שֶׁהִיא רֹאזָה, וְאֲפִילוֹ אִם יִשְׁאֲלוּהָ לֹא תֵאֱמָר זֹאת, שֶׁאֵם לֹא כֵן
הִיתָה הָאִשָּׁה חוֹשֶׁשֶׁת לְנִהּוֹךְ כֵּן בְּפִנִּיהָ, וּמִדּוּעַ כֵּאֵן אֲנוּ סוֹמְכִים עַל
כֶּךָ שֶׁאֵין שְׁפַחְתָּה מְסַפֶּרֶת שֶׁנִּבְעֵלָה לְגוֹים לְהַתִּירָה לְכַהֲנָהּ. וְהִיא
יִתְּנָה שֶׁנִּבְעֵלָה לְגוֹי וְאֵין שְׁפַחְתָּה מִפְּרַסְמַת אֶת הַדְּבָרִים אֲלֵא אוֹמֶרֶת
שֶׁלֹּא נִבְעֵלָה.

לידי עבירה, אבל בשנתה נשח מן האירוסין – לאחר שקידשה, קודם
שנשאה, נפרעת על ידי עצמה, והטעם הוא משום שאין לבו גם כה
שהרי עדיין לא נישאו, ואין חשש שיבואו לידי עבירה.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: והוא ארס ואירוסו שנתגרשו,
והיה הארוס כהן, דאיתו לקמיה דרבא – שבאו לדון לפני רבא על
חוב, ותיב – ישב רב אדא בר מתנא קמיה – לפני רבא, ואין רבא
שלוחא בינתיהו – העמיד רבא שליח שידון עבור אחד מהם, שלא
יזנו זה עם זה. אמר ליה רב אדא בר מתנא לרבא, והאמר רב נחמן
תנא באבא רבתי כו' שבנתגרשה מן האירוסין אין חשש שיבואו
לידי עבירה. אמר ליה רבא, במעשה זה הדין שונה, דקא חזין דקא
גייסי בהדי, כיון שראיתי מתוך רמיוותיהם שמכירים הם היטב,
ולבו גס בה, ולכן דינם כנתגרשה מן הנישואין.
הגמרא מביאה לשון אחרת במעשה זה: איבא דאמר – יש אומרים
שכך היה המעשה, לא אוקי רבא שליח בינתיהו – לא העמיד רבא
שליח ביניהם, אלא דן את שניהם יחד, אמר ליה רב אדא בר מתנא,
ניקום מר שלוחא בינתיהו – מדוע אינך מעמיד שליח ביניהם. אמר
ליה רבא, והא (אמר) רב נחמן תנא באבא רבתי כו' שבנתגרשה מן
האירוסין מותר להם לדון יחד. אמר ליה רב אדא בר מתנא, הני
מילי – דין זה, שאין חוששים בנתגרשה מן האירוסין, הוא רק היבא
דלא גייסי בהדי, אבל הני קא חזין דקא גייסי בהדי – אבל באלו
ראיתי מתוך רמיוותיהם, שהם מכירים ורגילים זה בזה, ודינה
כנתגרשה מן הנישואין, שיש להעמיד שליח ביניהם.

משנה

בפרק זה נתבאר עניני עדות הנוגעים לענין חיוב כתובה, קיום
שטרות, וחזקת כהונה. המשנה מביאה קולא הנוהגת בעדות על
דברים אלו. כל עד המעיד צריך שיהיה כשר בשעת ראית העדות
ובשעת הגדתה (ב"ב קכח), ולכן קטן שראה מעשה אינו יכול להעיד
עליו אף לאחר שיגדל. המשנה מביאה עתה אופנים שבהם קטן
שהגדיל נאמן: ואילו הם הדברים שבהם העדים נאמנים להעיד
בגדילן – כשהם גדולים וכשרים לעדות, על פי מה שראו בקוממן –
כשהיו קטנים, ואף שקטנים פסולים לעדות, לפי שהקילו חכמים
בדברים אלו שאין צריך בהם עדות גמורה: נאמן אדם הבא להעיד
על חתימה שבשטר לומר, זה כתב ידו של אבא, וזה כתב ידו של
רבי, וזה כתב ידו של אחי, ומקימים את השטר על פי עדותו, אף
על פי שמתו אלו בעוד שהיה קטן ולא ראה אותם כותבים כך
אלא בקטנותו.

דין נוסף: נאמן אותו קטן שהגדיל לומר, זכור הייתי באשה פלונית,
שנצאה מבית אביה לחופתה, כשהיא מכוסה בהנינומה – צעיף
המכסה על הפנים, ושער ראשה פרוץ, כדרך הבתולות הנישאות,
וזו ראיה שנישאת בתולה ובתובתה מאתים. וכן נאמן להעיד
שהיה איש פלוני בלדותו יוצא מבית הספר שלמדנו בו לשבול
לאבול בחרומו. וכן שהיה איש פלוני חולק עמנו – נוטל חלק עם
שאר הכהנים בתרומה שחולקה על הגוף, והרי זו ראיה שהוא
כהן. וכן שהמקום הזה בלבד, הוא שהיו מוחזקים בו שהוא 'בית
הפרס' – שדה שחכמים גזרו עליה טומאה מחשש שיש שם עצם
מן המת, ואילו שאר הבקעה היתה מוחזקת בטרה. וכן נאמן
לומר עד כאן היינו כאן בשבת, ולא היו אבותינו מוחים בנה, וזו
עדות על כך שמקום זה הוא בתוך אלפיים אמה של תחום שבת,
וסומכים על דבריו לצאת בשבת עד אותו מקום בלא מדידה.
ובגמרא יבואר טעם נאמנותם בעדויות אלו.

מביאה המשנה דברים שעליהם אין נאמן הקטן שהגדיל: אבל אין
אדם נאמן לומר, דרך – מקום לעבור בו לשדה היה לפלוני במקום
הזה, או מקום לעריכת מעמד ומספר על המת היה לפלוני במקום
הזה, כיון שאי אפשר להוציא ממנו מאדם אלא על פי עדות
כשירה.

ואם היה בעלה בזה וגירשה, שאסורה עליו מן התורה אפילו קודם
שתינשא לאחר, כיון שאסורה קל מאיסור אשת איש, חששו יותר
שיבואו לידי עבירה, ולכן החמירו ואמרו שלא תדור עמו באותו
מבוי – רחבה המוקפת בתים, שהיא גדולה משכונה. ואם היה זה
בקר קטן, שאין בני אדם מצוים שם ויותר מצוי שיפגוש בה, זה היה
מצוה, ואמרו חכמים, בקר קטן נידון כשכונה אחת, ואסור להם
לדור שם.

מבשרת הגמרא: באופן כזה שאסור להם לדור באותו מקום, וכל
אחד רוצה להישאר במקומו, מי נדחה מפני מי – מי חייב לעזוב
כדי שהשני יוכל להישאר במקומו. פושטת הגמרא מברייטא: תא
שמע, דתניא, היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה מפניה. ואם היתה
החצר שלה – שהבית שבחצר היה שלה, ולבעלה לא היה שם בית,
נשארת היא בביתה, והוא נדחה מפניה למקום אחר, ואינו יכול
להתגרר שם.

מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, אם היתה חצר של שניהם – שיש
לשניהם בית באותה חצר, מהו – מי נדחה מפני מי.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע, שנינו בברייטא
שהובאה לעיל, היא נדחית מפניו. ויש לברר, במאי עסקין – באיזה
אופן עוסקת הברייטא, אילימא בקצר שלו – שרק לבעל יש בית
באותה חצר, פשיטא שאינו חייב לעזוב את ביתו. ואילא בקצר שלה
– שרק לה יש בית בחצר, ולא לבעל, והתניא בסוף הברייטא, אם
היתה חצר שלה, הוא נדחה מפניה, ולא היא נדחית מפניו. אלא לאו
– ודאי כוונת הרישא שהיא נדחית מפניה, בכי האי גוונא – באופן
שהסתפקנו בו, שהיתה חצר של שניהם.

דוחה הגמרא: דלמא – שמא הברייטא עוסקת רק בדאגיר מינר –
כגון ששניהם שכרו בית באותה חצר, ובה אמרה הברייטא שהיא
נדחית מפניה, אך עדיין יש להסתפק באופן ששניהם קנו בית
באותה חצר, מי נדחה.

מבשרת הגמרא: תני גלה – מה נשאר להלכה בספק זה,
כשהיתה 'חצר של שניהם' תא שמע, נאמר בנבואת ישעיה (כ"ז)
על שבעא שמר בחזקתו מלך יהודה ורצה להשלים עם נחריב,
'הנה ה' מטלטלך מלשלה נבר' – אל תבטח בעצמך שתישאר על
מקומך בשלוח, כי ה' יטלטלך טלטול קשה כטלטולו של גבר,
ויעקור אותך ממקומך, ואמר רב, יש לדרוש מהלשון 'טלטלה'
גבר, שטלטולי הנברא קשין מדידתא – שקשה הוא לאיש ו-גברו
להיטלטל ממקומו יותר מהאשה. ואף כאן, בחצר של שניהם, היא
זו שצריכה לעקור ממקומה, שהרי יותר קל לאשה לעבור למקום
אחר מאשר לאיש.

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה לדון באיסור עשיית דברים
המביאים לידי קורבה, ככהן שגירש את אשתו: תנו רבנן, לזה
המנה גנבתי אביה – כהן שלוח מאשתו מנכסים שהכניסה לו
מבית אביה, ולאחר מכן גירש אותה, אינה נפרעת – אינה גובה את
חובה מבעלה אלא על ידי אדם אחר שידון עם בעלה, מחשש
שמתוך הדין ודברים על תשלום החוב יתקרבו ביניהם בדברים,
ויבואו לידי עבירה.

מוסיפה הגמרא על דברי הברייטא: אמר רב ששית, ואי אתו לרבנן
לדינא – ואם יבואו הכהן וגרושתו לפנינו לדון על חובם, לא
מודקין להו – אין אנו דנים על כך, כיון שאסור להם לדון יחד.
מוסיפה הגמרא: רב פפא אמר, לא זו בלבד שאין דנים בכך, אלא
שמותי משמתינן להו – אנו גם מנדים אותם, שעברו על דברי
חכמים שאסרו עליהם לדון יחד. רב הונא בריה דרב יהושע אמר,
לא זו בלבד שאינו דנים אותם, ואף מנדים אותם, אלא נגזרי נמי
מגדינן להו – יש גם להלקות אותם על שעברו על דברי חכמים.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: אמר רב נחמן, תנא
במסכת 'אבא רבתי', כמה דברים אמורים שאין האשה נפרעת
מבעלה הכהן לאחר שנתגרשה אלא על ידי אחר, באופן
שנתגרשה מן הנישואין, שהם רגילים זה בזה ויש לחשוש שיבואו

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ר"ט רש"י תוספות

ואם היה כהן – אפילו לא ניסת, לא תדור עמו בביתו – שמו יבא עליה, וכזן אסור בגרושה. אבל ישראל, כל זמן שלא ניסת – תדור בשכונתה ואמר רב גרס, ומהאי קרא שמעין לה, לזה הימנע – בהיותה תחתיו. בנכסי אביה – שהיו בידה נכסי מלוג, ובכזן שגידש את אשתו קא מיירי. אינה נפרעת – הימנו על ידי עצמה, שלא יקרו בדברים.

באבל רבתי – מסכתא היא, וקורין אותה שמחות, וזו היא משנה ראשונה שלה: הגוסס זהו הוא כזו לכל דבריו. ארום וארוסו – כזן היה. והאמר רב נחמן תנא באבל רבתי – דמן האירוסין נפרעת על ידי עצמה. דייסי בהרדי – מכירין זה את זה ברמיזות וקריעות. בלע"ז פרויזיץ. **משנה** זה כתב ידו של אבא – ומקימין השטר על פיו, אף על פי שמת אביו בעדו זה קטן. **שיצאה בהינמא** – והוא סימן שניסת בתולה וכתובתה מאתיים, כדאמרין בריש פירקין. **יוצא מבית הספר** – כשהיני למידין תינוקות בבית רבן. ובכולהו מפרש טעמא בגמרא. אבל אין נאמנין בו – דאפוקי ממנוא הוא, ובעינן עדות מעלייתא. וכתובה היינו טעמא – דרוב נשים בתולות נישאות. **מעמד ומספר** – מקום היה לו כאן להספיד מתיו כשמוליכין לבית קברות שלו, ולעשות שם מעמדות ומושבות שהיו עושין שבעה למה: רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמנים. לא גרסינן ליה במתניתין, אלא בברייתא. ולא אדרך מעמד ומספר קאי. **גמרא** דשכיב גביה – ונתן עינו בקטנותו בכתיב יד אביו. קיום שטרות מדרבנן – דמדאורייתא לא בעינן קיום, דאמר ריש לקיש (כתובות יב,ב): עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין. הימנעוהו רבנן בריבנן – בדבר שהוא מדבריהם האמינו, ואין זה עוקר דבר מן התורה, הם אמרו והם אמרו. הם הצריכו קיום העדות, והם הכשירו בו את אלו. גלוי מלתא בעלמא הוא – כלומר, אין הדבר צריך עדות, אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום.

אפטרופוס

ואם היה כהן – לא תדור עמו בביתו. אם היה כפר קטן, זה היה מעשה, ואמר: כפר קטן נידון בשכונתו. מי נדחה מפניו? תא שמע, דתניא: היא נדחת מפניו, ואין הוא נדחה מפניה. ואם היתה חצר שלה – הוא נדחה מפניה. איבעיא להו: היתה חצר של שניהם מהו? תא שמע: היא נדחת מפניו. במאי עסקינן? אילמא בחצר שלו – פשיטא! ואלא בחצר שלה – והתניא: אם היתה חצר שלה – הוא נדחה מפניה. אלא לאו – כי האי גוונא. דלמא דאגרי מינה. מאי הוי עלה? תא שמע: "הנה ה' מטלטלך מטלטלה גבר" ואמר רב: מטלטלי דגברא קשין מדאיתתא. תנו רבנן: לזה הימנע בנכסי אביה – אינה נפרעת אלא על ידי אחר. אמר רב ששת: ואי אתו לקמן לדניא לא מודקקין להו. רב פפא אמר: שמותי משמתינן להו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: נגודי נמי מנגדינן להו. אמר רב נחמן: תנא באבל רבתי: במה דברים אמורים – שנתגרשה מן הנשואין, אבל בשנתגרשה מן האירוסין – נפרעת על ידי עצמה, שאין לבו גם כה. והוא ארום וארוסו דאתו לקמיה דרבא, יתיב רב אדא בר מתנא קמיה, אוקי רבא שלוחא בינתייהו. אמר רב אדא בר מתנא: והאמר רב נחמן, תנא באבל רבתי כו! אמר ליה: קא חזינן דקא גייסי בהרדי. איכא דאמרי: לא אוקי רבא שליח בינתייהו. אמר ליה: רב אדא בר מתנא: ניקום מר שלוחא בינתייהו! אמר ליה: והא [אמר] רב נחמן: תנא באבל רבתי כו! אמר ליה: הני מילי – היכא דלא גייסי בהרדי, אבל הני – קא חזינן להו דייסי בהרדי. **משנה ואילו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקומתן: נאמן אדם לומר "זה כתב ידו של רבי" ו"זה כתב ידו של אחי". וכו' הייתי בפלוגתא שיצאה בהינמא וראשה פרוע. ו"שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר למבול לאכול בתרומה". ו"שהיה חולק עמנו על הגורן", ו"המקום הזה בית הפרס". ו"עד כאן היינו באין בשבת". אבל אין אדם נאמן לומר "דרך היה לפלוני במקום הזה, מעמד ומספר היה לפלוני במקום הזה". **גמרא** אמר רב הונא בריה דרב יהושע: והוא שיש גידול עמו. וצריכא, דאי אשמעינן אביו – משום דשכיב גביה, אבל רבו – לא. ואי אשמעינן רבו – משום דאית ליה אימתיה דרביה, אבל אביו – לא. ואי אשמעינן הני תרתי, אביו – דשכיב גביה, ורבו – דאית ליה אימתיה, אבל אחיו דלית ליה לא הא ולא הא – איכא לא, קא משמע לן: פיו דקיום שטרות מדרבנן – הימנעוהו רבנן בדרבנן. ו"כו' הייתי בפלוגתא שיצאה בהינמא וראשה פרוע". מאי טעמא? פיו דרוב נשים בתולות נישאות, גלוי מלתא בעלמא הוא. ו"שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר למבול לאכול בתרומה". ודלמא עבד כהן הוא? מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: אסור לאדם שילמד את עבדו תורה. ולא? והתניא: לזה הימנו רבו, או שעשאו רבו**

אפטרופוס

ואם היה כהן לא תדור עמו בביתו – דכיון דפניה היא – קיל ליה. אבל אם נישאת – אין צריך להרחיק אלא כדי שכונה, דהיינו שלשה בתים. כדאמרין בסוף פרק קמא דעבודה זרה (כא,א), דכיון דנישאת חמירא ליה, אפילו לכוהן. **כפר** קטן נידון בשכונה – וטעמא לפי שאין בני אדם מציין שם, ורגיל יותר לבא אצלה. ודווקא כפר קטן, אבל כפר בינוני לא. **רב** הונא אמר נגודי מנגדינן להו – נראה לרבינו תם דלרב הונא נמי משמתינן וגם מנגדינן, שכל אחד מהמיוס מחבירו, ואם הוא אומר דנגדינן ליה בלא שמתא – הוה מיקל טפי, כדאמרין במועד קטן (זא,ו) ובפרק "מקום שנתה" (פסחים נב,א), במערבא. כי מחייב צורבא מרבנן – מימנו אנגידא ולא מימנו אשמתא. **אלו** נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקטן – משמע דבקוטנ לא מהימן, אפילו בדרבנן, דהא מוקד לה בגמרא בתרומה דרבנן, וקשה לרבינו יצחק בן אשר, דאמר בפרק קמא דפסחים (ד,ב) דנאמנים על בדיקת חמץ אפילו נשים ועבדים וקטנים. ופריך: מידי משמש את בהו? ומשני: הואיל ובדיקת חמץ דרבנן – הימנעוהו רבנן בדרבנן! ויש לומר: דהתם היינו טעמא משום דבדיקת חמץ לא בידו, לא נאמן אפילו קטן בדרבנן. אבל קשה: דהכא דבידו, אפילו בדאורייתא, אשה מהימנא. דבפרק "המדייר" (כתובות עב,א): תנן: וקוצה לה חלה. ובניקור מעשים בכל יום שאנו מוכיחין עליהן! ויש לומר דבירושלמי מפרש דבדיקת חמץ הוא טורח, ונשים עצלניות הן, ולכא יא לאו דבדיקת חמץ דרבנן – לא הוה מהימני. **והוא** שיש גידול עמו – לא קאי אתרומה, דבתרומה שני באחד. כיון דאין מעלין מתרומה דרבנן ליחסינן. ולהכי מוקד לה בתרומה דרבנן. דבתרומה דאורייתא, כיון דסבר תנא דידן דמעלין ממנה ליחסינן כדאמרין לקמן, אינו נאמן, אפילו יש גידול עמו. להכר, בתרומה שני באידו לחודיה, וכל היכא דבעינן תרי מדרבנן – שני כהוא ואחר. **קיום** שטרות דרבנן – תימה: כיון דמדאורייתא אפילו אין עדים שכיחו חתימת העדים השטר כשר, אם כן כל אדם שירצה יחייק ויכתוב ויחתום מה שירצה, ויגבה ממנו! והכא אומר רבינו יצחק: דאיכא למימר כגון שלוח מודה שכתבו, וטוען שהוא פרוע. וקסבר האי תנא: דמודה בשטר שכתבו – צריך לקיימו, והאי קיום הוי ודאי מדרבנן. אי נמי: כגון שנתקיים משדה אחת או משתי שדות, ויוצא מתחת ידי עצמו, דאמר לעיל (כא,א) דחיישינן שמא זייף, ומיהו, בריש גיטין (א,ג) מוכח דאפילו היכא דאין מכירין החתימה כלל – הוי מדאורייתא כמי שנחקרה עדותו בבית דין.

ודלמא עבד כהן הוא – פירושו: ועכשיו נשתחרר, ונטול שלא כדן. וקשה לרבינו יצחק: דבפרק "נשואין על האנוסה" (בכמות צט,ב) מפרש התלמוד הא דאין חולקין תרומה לעבד – משום דלמא אתי לאסוקיה ליחסינן, מה צריך להאי טעמא? הוה ליה למימר דאין חולקין אפילו אין מעלין, שמא ישאל גם אחר שישתחרר, כדפרין הכא התלמוד! וכן מפרש התם התלמוד דאין חולקין לאשה בלא בעלה משום גרושה. ומאי טעמא נמי דמאן דאמר חולקין? ויש לומר: דלא שכיחא כולי האי שישאל תרומה אחר שישתחרר, לא בתורת עבד ולא בתורת כהן, כי ירא פן יבדקוהו ויתברר שהוא עבד, ויוציאו עליו קול עבודה. ולא חיישינן נמי פן ימכורנו רבו לישראל וישאל תרומה – שהרי מזונותיו על רבו, ואין אדם חוטא ולא לו. וכלי האי לא חיישינן שמא יאמר לו רבו ישראל: צאי מעשה ידיך במזונותיך.

תנן במאן דאמר אין חולקין לעבד כו' – ואם תאמר: הוא לא קאמר רבי יהודה דאין חולקין
אלא בתרומה דאורייתא, דמעלין ממנה ליוחסין, אבל מתניתין דאוקמינן בתרומה
דרבנן, דאין מעלין ממנה ליוחסין – מודה דחולקין לעבד בלא רבו. ואם כן, אבתי תקשי:
ודלמא עבד הוה? הלא מלתא היא, דמתניתין איירי שפיר שמעיד שחלק לו תרומה
דאורייתא, אלא שאינו נאמן להאבילו אלא

בתרומה דרבנן.

ומה בהמתן של צדיקים – מפורש במקום אחר
(גיטין ז.א.).

ושמהמקום הוה בית הפרס – ולא יותר, ובא
לטהר.

מנפה – בדיעבד, אם עשה כבר טהרה, אבל
בדיקה דלכתחלה מפרש במשנה

(אהלות פרק יח משנה ד) כיצד בודקין.
בית הפרס דרבנן – נראה דאפילו במקום

הקבר מקלין כמו בשאר שדה, ואין לומר דמקום
הקבר מטמא באהל, ומביא רבינו יצחק ראיא,

מדתניא בפרק קמא דמועד קטן (הב): אצא שדה
מצייתת ואינו יודע מה טיבה, יש בה אילנות

בידוע שנתחשש בה קבר, אין בה אילנות בידוע
שאבר בה קבר, ומאי נפקא מינה, כיון שעתה אינו

יודע מקום הקבר, בין נחשש בין אבד? אלא שמע
מינה: דמקום הקבר טהור כשנחשש. ובית הפרס

לחכי הוי דרבנן, משום דהוי ספק טומאה ברשות
הרבים. אף על גב דבעלמא טיהרו חכמים ספק

טומאה ברשות הרבים – היינו, היכא שהטומאה
מבוררת, ולא נולד הספק אלא באקראי, ופעם

אודת לא יטמא, כיון שמקום הטומאה ידוע. אבל
הכא, שלעולם השרה בספק – לא רצו לטהר, אף

על גב דמדאורייתא טהור.

הדרן עלך האשה שנתארמלה

אלו

אפומרופוס, או שהניח תפילין בפני רבו, או שקרא
שלושה פסוקים בבית הכנסת – הרי זה לא יצא
לחירות! ה"הם דאיכרי עבד מדעתו, פי קאמרין –
דקא נהיג פיה מנהג בנים. "לטבול לאכול בתרומה".

בתרומה דרבנן. ושהיה חולק עמנו על הגורן. ודלמא
עבד כהן הוא? תנן כמאן דאמר: אין חולקין תרומה

לעבד אלא אם כן רבו עמו. דתניא: אין חולקין
תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דכרי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר: יכול הוא שיאמר: אם כהן אני – תנו
לי בשביל עצמי, ואם עבד כהן אני – תנו לי בשביל

רבי. במקומו של רבי יהודה היו מעלין מתרומה
ליוחסין, במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרומה

ליוחסין. תניא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: מימי לא
העדרתי, פעם אחת העדרתי, והעלו עבד לכהונה על

פי. העלו סלקא דעתך? השתא, ומה בהמתן של
צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם –

צדיקים עצמם לא כל שבן! אלא, בקשו להעלות עבד
לכהונה על פי. הוה באתריה דרבי יוסי, ואול ואסחיד

באתריה דרבי יהודה. "ושהמקום הזה בית הפרס
הוא". מאי טעמא? בית הפרס דרבנן. דאמר רב

יהודה אמר שמואל: מנפה אדם בית הפרס והולך.
ורב יהודה בר אמי משימה דרב יהודה אמר: בית

הפרס שנידש – טהור. מאי טעמא – אי אפשר לעצם
היינו באין בשבת". קסבר: תחומין דרבנן. "ואין נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה,

מעמד ומספד היה לפלוני במקום הזה". מאי טעמא? אפוקי ממונא – לא מפקינן. תנו רבנן:

נאמן התינוק לומר כך אמר לי אבא: "משפחה זו טהורה, משפחה זו טמאה". טהורה וטמאה

סלקא דעתך?! אלא, משפחה זו כשרה, ומשפחה זו פסולה. "ושאכלנו בקצצה של בת פלוני

לפלוני". ו"שהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלוני כהן". על ידי עצמו, אבל לא על ידי אחר.

וכולן, אם היה נכרי ונתגייר, עבד ונשתחרר – אין נאמנים. ואין נאמן לומר "דרך היה לפלוני במקום הזה",

לפלוני במקום הזה". רבי יוחנן בן ברוקא אומר: נאמנים. רבי יוחנן בן ברוקא אסיפא – אפוקי ממונא הוא! אלא

ארישא: וכולם אם היה נכרי ונתגייר, עבד ונשתחרר – אין נאמנים, רבי יוחנן בן ברוקא אומר: נאמנים. במאי קמפלגי? תנא קמא

סבר: כיון דנכרי הוא – לא הוה דייק, ורבי יוחנן בן ברוקא סבר: כיון דדעתיה לאיגיירי – מידק הוה דייק. במאי קצצה? דתנו רבנן:

כיצד קצצה? אחד מן האהין שגשגא אשה שאינה הוגנת לו, באין בני משפחה ומביאין חבית מליאה פירות, ושורבין אותה באמצע

רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל, שמעו! אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו, ומתייראים אנו שפא יתערב ורעו פורעינו,

בואו וקחו לכם דוגמא לדורות, שלא יתערב ורעו פורעינו. וזו היא קצצה שהתינוק נאמן להעיד עליה.

הדרן עלך האשה שנתארמלה

עניין זה (הפיכת הצומות לימים טובים) נעשה על-ידי העבודה ד"האמת והשלום אהבו".

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

הוראה לרבים: מתחילין להניח תפילין שני חודשים קודם הבר מצווה. בתחילה בלא ברכה, וכעבור איזה שבועות בברכה.

היום יום ב מנחם אב

אפומרופוס – מסר נכסיו בידו להכניס ולהוציא לסחורה. הרי זה לא יצא לחירות –
ולא אמרין: אי לאו דשחרריה, לא הוה יוזף מיניה, ולא הוה שביק ליה לנהוג מנהג בן
חורין. ושמעין מינה דיש עבד שלומד תורה. בתרומה דרבנן – כגון תרומת חוצה לארץ,
או פירות – המניינו להני להאבילו על פיהם. הכי גרסינן: דתניא שאין חולקין תרומה
לעבד כו' – ורישא דברייתא: כהנת שנתערב
וולדה בולד שפחתה – שניהן יוצאין לגורן
ונטלין חלק אחד, שאין חולקין תרומה לעבד
כו'. הלכך, אי אול חד מינייהו לא פלגינן ליה,
דלמא אתי לאחזקין בבחן, ודלמא האי ניהו
העבד. במקומו של רבי יהודה – משום הכי
אמר: אין חולקין. בהמתן של צדיקים – חמור
של רבי פנחס בן יאיר, ב"הכל שוחטין" (תולין
ז.א.). הוה באתריה דרבי יוסי – שחלקו לו
תרומה בגורן. ואסחיד באתריה דרבי יהודה –
ושם לא היו חולקין תרומה לעבדי כהנים. בית
הפרס – החרש את הקבר – הרי זה עושה בית
הפרס מאה אמה, שכך שיעור שהמחרישה
מולכת את עצמות המת, ודלמא נגע או הסית
המהלך בו את עצם כשעורה, שמתמא במגע
ובמשא. מנפה אדם בית הפרס – וסומך על כך,
שאם יש עצם – רואהו. ואף על גב דמאחיל –
לא חיישינן, דאין עצם כשעורה מטמא באהל
עד דאיכא שדרה או גולגולת שלמה, או רוב
בנין, או רוב מנין. שנידש – דרשה רבה, ברגלים
הרבה. טהור – דתלינן לקולא, ואמרין: כל
העצמות נכתו לפחות מכשיעור. אלא,א
חששא דרבנן בעלמא הוא. נאמן התינוק –
להעיד בגודלו מה שראה בקוטנו. טמאה
וטהורה סלקא דעתך – מה טומאה וטהרה יש
לומר במשפחות? בקצצה – לקמן מפרש לה.
של בת פלוני לפלוני – כשנשא פלוני את בת
פלוני. ושהיינו מוליכין כו' על ידי עצמו – אם
כך העיד התינוק: על ידי היה אבא שולח לו
חלה ומתנות. אם היה נוי ונתגייר – והעיד
משנתגייר שראה את אלה בגויותו – אינו נאמן.
דונמא – אות וסימן, וזכרון לדורות הבאים.

הדרן עלך האשה שנתארמלה

משנה

שנינו במשנה: וְשֵׁהֶקְמוֹס הָיָה בֵּית הַפָּרֶס הוּא, כלומר שדה
שחרשו בה קבר, ומטהרים על פי עדותו את שאר השדה. מבארת
הגמרא: מַאי מַעְמָא האמיניהו בדבר זה. כיון שטומאת בית הפרס
היא מדרבנן, ומן התורה הכל טהור כיון שזה ספק טומאה ברשות
הרבים, שהוא טהור, ולכן האמינו חכמים לעד המעיד שראה
בקטנותו עד היכן היה בית הפרס.
מכיוצא הגמרא שטומאת בית הפרס דרבנן: דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר
שְׁמַיָא, מְנַפֵּחַ וּ–מַפְרִיחַ (בפיו) אָרֶם את העפר שלפני רגליו בבית
הפרס, וְהוֹלֵךְ להקריב קרבן פסח. לפי שעל ידי הנפיקה הוא רואה
אם יש עצם כשיעור שעורה במקום דריסת רגליו ונוהר מלדרוך
עליה. וכן רב יהודה בר אמי מְשַׁמֵּיחַ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר, בֵּית הַפָּרֶס
שְׁנִידֵשׁ – נדרס ברגלי בני אדם רבים, טָהוֹר. מַאי מַעְמָא, לפי שאי
אפשר לַעֲצֵם בְּשַׁעֲרָה שְׂאֵל נִידֵשׁ בְּרַגְלָהּ, ומן הסתם כבר נשחקו כל
העצמות שהיו שם, לכל הפחות אלו הגדולות כשעורה, והקטנות
יותר כבר אינן מטמאות, והקילו בכל זה מחמת שטומאתו דרבנן.
עוד שנינו במשנה: וְעֵד בָּאֵן הָיִינוּ בָּאֵן בְּשִׁבְתָּהּ, וניתן לסמוך עליו
שמקום זה הוא בתוך תחום שבת. מבארת הגמרא: קָשְׁכָר התנא
שאיסור תְּחוּמִין דְּרַבְנָן, והאמיניהו חכמים בדבר שהוא מדבריהם.
עוד שנינו במשנה: וְאֵין נֶאֱמָן לִימֵר דְּרַךְ הָיָה לְפָלוּנִי בְּמִקְוֵם הָיָה,
מַעְמָד וּמִסְפַּד הָיָה לְפָלוּנִי בְּמִקְוֵם הָיָה. מבארת הגמרא: מַאי מַעְמָא
אינו נאמן, מפני שאפסין מְטוּמָא לא מְסַקִּין – אין מוציאים ממון
על פי עדות כזו, של קטן שהגדיל.

הגמרא מביאה ברייתא שנמנו בה דברים נוספים שאדם נאמן בהם
על פי מה שראה בקטנותו: תָּנִי רַבְנָן, נֶאֱמָן הִתְיַנֵּק לִימֵר כִּשְׁהַגְדִּיל,
כִּף אָמַר לִי אָבָא, מְשַׁפְּחָה זו טָהוֹרָה, מְשַׁפְּחָה זו טְמֵאָה. תמזהה
הגמרא: 'טָהוֹרָה' ו'טְמֵאָה' סָלָא דְעֵתָהּ – וכי שייך במשפחות ענייני
טומאה וטהרה. מתרצת הגמרא: אָלֵא כך שנינו בברייתא, מְשַׁפְּחָה
זו בְּשָׂרָה וּמְשַׁפְּחָה זו פְּסוּלָה, כלומר, שתי משפחות שידוע לנו
שהתערבו פסול באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם, נאמן הוא לומר
בשם אביו מהם היה דכשירה ואיזו מהם היה הפסולה.
הגמרא חוזרת להמשך הברייתא: וכן נאמן קטן שהגדיל להעיד
שְׁאֵבְלָנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל בֵּת פְּלוּנִי לְפָלוּנִי, ולהלן יבואר מה היא
'קצצה'. וכן נאמן לומר שְׁתֵּינִי מוֹלִיכִים חֵלָה וּמִתְּנִית כְּהוֹנָה לְפָלוּנִי
בָּהּ, על ידי עֲצָמוֹ, כלומר מעיד ששלחו אותו בעצמו להוליך אליו
מתנות כהונה, וזו ראייה שהוא כהן, אָבָל לא – אינו נאמן להעיד
שראה שהיו מוליכים לו חלה ומתנות על ידי אדם אחר. אומרת
הברייתא: וכו' – כל העדויות שהאמנו לו, זהו דווקא בקטן
שהגדיל, אבל אם בשעת ראיית העדות הָיָה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, וְנִתְגַּיֵּר,
או שהיה עוֹבֵד וְנִשְׁתַּתְּרַר, אֵין נֶאֱמָנִים. מביאה הברייתא דין נוסף:
וְאֵין הקטן שהגדיל נֶאֱמָן לִימֵר דְּרַךְ הָיָה לְפָלוּנִי בְּמִקְוֵם הָיָה, מַעְמָד
וּמִסְפַּד הָיָה לְפָלוּנִי בְּמִקְוֵם הָיָה, כיון שאינו נאמן על הוצאת ממון.
רַבִּי יוֹהָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אָמַר, נֶאֱמָנִים.
מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹהָנָן בֶּן בְּרוֹקָא שאמר 'נאמנים', אֲחֵרָי – על
איזה דין אמר כן, אֵילֵּיָא אֵפְסָא, והוא טובר שנאמן הקטן
שהגדיל לומר שיש לפלוני 'דרך' או 'מעמד ומסד' במקום מסוים.
הרי אפסין מְטוּמָא הוא – עדות זו באה להוציא ממון, ולדברי הכל
אין עדות כזו מועילה להוציא ממון. מבארת הגמרא: אָלֵא אֲחֵרָיָא,
שאמר תנא קמא וכו' אם הָיָה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְנִתְגַּיֵּר, עוֹבֵד
וְנִשְׁתַּתְּרַר, אֵין נֶאֱמָנִין, ורבי יוֹהָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אָמַר, נֶאֱמָנִין.
מבארת הגמרא את מחלוקתם: בְּמַאי קְמִיפְלִי – מה סברות
מחלוקתם, תָּנָא קָמָא סָבַר, בֵּין דְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הוּא בשעת ראיית
העדו, ופסול להעיד, אֵלָּה תָּנָא דְרִיבִּי – לא דקדק בראייתו. ורבי
יוֹהָנָן בֶּן בְּרוֹקָא סָבַר, בֵּין דְּרַעְיָתִי לְאִיגוּרִי – שבדעתו להתגייר,
מִידַּק הָיָה דְרִיבִּי – דקדק בראייתו, כדי שיוכל להעיד לאחר
שיתגייר.

אֲפֻסְרוּפִים על עסקיה, ואין דרך למנות עבד כאפוסרופוס. או
שְׁהֵנִית תְּפִלִּין בְּפִנֵּי רַבֵּן, והוּא דבר שאין עבד רגיל בו, שהרי הוא
פטור מתפילין, או שְׁקָרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, הָרִי זֶה לֹא
יֵצֵא לְחִירוֹת, כלומר, אין דברים אלו מוכיחים שרבו שחררו. ומוכח
שיש עבד שלומד תורה וקורא פסוקים, ואין זו ראייה שהוא בן
חורין, ואם כן מדוע מועילה עדות שהוציאוהו מבית הספר לטבול
לאכול בתרומה, והרי יתכן שהוא עבד שלמד תורה.
מתרצת הגמרא: הָתָם, בברייתא, שקרא שלשה פסוקים, מדובר
דְּאִיקָרֵי עוֹבֵד מְדַעְתּוֹ – שהעבד קרא על דעת עצמו, ולכן אין זו
ראייה שהוא בן חורין, כִּי קָאֲמַרִּין – ומה שאמרנו שלימוד תורה
מוכיח שאינו עבד, היינו באופן דְּקָא נְהִיג בֵּיה – שנהג בו מְנַהֵג
גָּבִים, להכניסו ללמוד בבית הספר, ודבר זה אסור לנהוג בעבד,
שלא יחזיקוהו כבן חורין ויבואו להשיאו בת ישראל.

שנינו במשנה שאדם נאמן להעיד על איש פלוני שהוא כהן, על
פי מה שראה בקטנותו שהיה יוצא מבית הספר לטבול לֵאכּוֹל
בְּתְרוּמָה. מבארת הגמרא: נאמנות זו מועילה רק להתירו לאכול
בְּתְרוּמָה דְּרַבְנָן, כגון תרומת חוץ לארץ, או תרומת כל הפירות
מלבד דגן תירוש ויצהר, שבוה הקילו חכמים, אבל לא האמיניהו
להאכילו בתרומה דאורייתא.

שנינו במשנה: וְשֵׁהֶיָה חוֹלֵק עִמָּנוּ עַל הַנִּזְוִן, וזו ראייה שהוא כהן.
מקשה הגמרא: וְלָמָּא עוֹבֵד בָּהֵן הוּא המותר בתרומה, ומחמת כן
חלקו לו, ויתכן שכבר השתחרר ואסור בתרומה. מתרצת הגמרא:
תָּנִי – משנה זו שנויה, בְּמַאי דְּאָמַר אֵין חוֹלֵקִין תְּרוּמָה לְעוֹבֵד אֵלֵּא
אִם בֶּן רַבֵּן עָמוֹ, וכיון שמעידים עליו שהיה חולק לבדו, מוכח
שהוא עצמו כהן. מביאה הגמרא את המחלוקת בענין זה: דְּהִנְיָא
בברייתא, כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, ואין ידוע מי העבד
ומי הכהן, אף ששניהם מותרים לאכול בתרומה, מכל מקום אם
הם רוצים לקבל תרומה בגורן עליהם לצאת יחד ליטול חלק
אחר, לפי שאין חולקין תְּרוּמָה לְעוֹבֵד אֵלֵּא אִם בֶּן רַבֵּן עָמוֹ, וכיון
שאין ידוע מי האדון ומי העבד, אין חולקים לאחד מהם כשהוא
לבדו, דְּרַבִּי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, כל אחד מהם יכול לחלוק
לבדו, כיון שחולקין תרומה לעבד בלא רבו, וְכוּלָּהּ הוּא ו–כל אחד
מהם שְׂאִימַר, אִם בָּהֵן אֲנִי תָנִי לִי בְּשִׁבְלִי עֲצָמִי, וְאִם עוֹבֵד בָּהֵן אֲנִי
תָנִי לִי בְּשִׁבְלִי רַבִּי. וטעם המחלוקת: בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הָיָה
מַעְלִין מִתְּרוּמָה לְיִחוּסִין – אדם שהיה מוחזק שחולקים לו תרומה,
היו מחזיקים אותו על פי זה לכהן כשר אף לענין יוחסין, ולפיכך
לא הניחו לעבדים ליטול לבדם תרומה, מחשש שיעלו אותם
ליוחסין וישיאו להם אשה כשירה. ואילו בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי לֹא
הָיָה מַעְלִין מִתְּרוּמָה לְיִחוּסִין, ולכן לא נמנעו מלחלוק תרומה לעבד
לבדו.

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת על הוזהרות הנדרשת בעדות
מעין זו: תָּנִיא, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, מִימֵי לֹא הָעֲדָתִי, ורק פֶּעַם
אֶחָת הָעֲדָתִי, וְהִעָלִי עוֹבֵד לְכַהֲנָה עַל פִּי. תמזהה הגמרא: הָעָלִי
סָלָא דְעֵתָהּ – וכי תעלה על דעתך שאכן נגרמה תקלה מחמתו,
הִשְׁתַּמָּה, וְמָה בְּהִמָּתֵן שֶׁל צִדִּיקִים אֵין הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכִיזָה תְּקֵלָה
עַל דָּבָר, צִדִּיקִים עֲצָמִם לֹא כָּל שֶׁבֶן שֶׁלֹא תבוא תקלה על ידם.
מתרצת הגמרא: אָלֵא כך שנינו בברייתא, פֶּעַם אֶחָת הָעֲדָתִי,
וּבְקִשּׁוֹ לְהַעֲלוֹת עוֹבֵד לְכַהֲנָה עַל פִּי, אלא שבסוף התברר שהוא
עבד כהן ונמנעו ממך. וכך היה המעשה, הָיָא – ראה רבי אלעזר
את אותו אדם חולק תרומה בגורן בְּאֲתָרֵיהּ – במקומו דְּרַבִּי יוֹסִי,
ששם נהגו לחלוק תרומה לעבד ללא רבו, כיון שלא היו מעלים
מתרומה ליוחסין, וְאֵלֵּא וְאֵפְסָהִיד – והלך והעיד על הדבר בְּאֲתָרֵיהּ
דְּרַבִּי יְהוּדָה, ששם היו מעלין מתרומה ליוחסין, ועל ידי כך כמעט
יצאה תקלה על ידו.

פרק שלישי - אלו נערות

פרק זה עוסק בדינו של האונס נערה בתולה או מפתה אותה, בתשלומים השונים שעליו לשלם, למי משלם, ובאלו מקרים פטור משלם. כמו כן יבואר שיש לו חיוב מלקות על כך, וחייב לשאתה לאשה. נאמר בתורה לגבי אדם המפתה נערה בתולה (שמות כב טו-טז), 'וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה, מהר ימהרנה לו לאשה. אם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל כמהר התולת'. ולגבי האונס נערה בתולה נאמר (דברים כב כח-כט), 'כי ימצא איש נער בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה ונמצאו. ונתן האיש השכב עמה לגזע חמשים כסף, ולו תתנה לאשה תחת אשר ענה, לא יוכל שלחה כל ימיו'.

משנה

אחד החיובים שהטילה התורה על האונס ועל המפתה הוא החיוב לשלם קנס. ומשנתינו תבאר שאף בנערות פסולות, ואף אם הוא חייב מלקות או כרת על ביאתו, מכל מקום יש בזה חיוב תשלום קנס: **אלו נערות פסולות שיש להן קנס** – שאדם שאנס אחת מהן חייב לתת לאביה קנס חמישים שקלי כסף הקצובים בתורה. ותחילה מונה המשנה את אותן נערות שיש בביאתן איסור לא תעשה, **הבא על הפגורת** – נערה שנולדה להורים האסורים זה לזה באיסור כרת או מיתת בית דין, וכן נערה שנולדה ממזור או ממזמורת, הרי היא ממזרת ואסורה להינשא לישראל. והבא על הנתינה – נערה מבנות יושבי גבעון, והם מבני החוי שישבו בארץ ישראל בזמן כיבוש הארץ על ידי יהושע, ומיראתם שמא יהרגו בני ישראל, הערימו עליהם שהינם בני ארץ רחוקה, ולכן נשבעו להם בני ישראל שלא ימיתום, לאחר מכן כשנודע לבני ישראל כי רמזו על ידם וכי הם מבני החוי, אמנם לא הכום מפני השבועה שנשבעו להם, אך נתנם יהושע שיהיו שואבי מים וחוטבי עצים לבית ה', ולאחר מכן גזר עליהם דוד איסור לבוא בקהל לדורות עולם. וכן הבא על הפגות – נערה מבנות יושבי כותא וספרנים ובבל שהוגלו על ידי מלך אשור מבבל לשומרון שבארץ ישראל, והתגירו מפחד האריות שאכלו בהם, וכיון שגירותם לא היתה אמיתית אינם נחשבים גרים, אלא הרי הם כנכרים האסורים להינשא לישראל.

עתה מונה המשנה נערות שאין בהן פסול, אלא שהיה מקום לחשוש שאינן בתולות, וממילא לא שייכת בהן פרשת אונס ומפתה, אך מכל מקום יש להן קנס: **הבא על הנזירה**, וכן הבא על השביוה – בת ישראל שנשבתה ביד גויים, ועל השפחה הכנענית, באופן ששפדו ו-השביות ו-שנתיירו ו-הגירות ו-שנשפחו ו-השפחות) בשעה שהיו פחותות מנזות שלש שנים ויום אחד, שאף שהגויים והעבדים פרוצים בעריות ומסתבר שנבעלו בהיותן תחת ידם, מכל מקום כיון שהיה זה בקטנותן, וקטנה הפחזות משלש שנים ויום אחד שנבעלה בתוליה חוזרים, הרי דינן ככל נערה בתולה שיש לה קנס.

עתה מונה המשנה נערות שיש בביאתן איסור כרת, ואף על פי כן חייב הוא לשלם קנס: **הבא על אחותו**, וכן הבא על אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו – שהתקדשה לו וגירשה, ועל אשת אחי אביו – שהתקדשה לו, וגירשה, ועל הנדה, יש להם קנס. מבארת המשנה: **אף על פי שהן בהנדה** – הבא עליהן

במזיד חייב כרת, מכל מקום אין שייך בהן דין 'קם ליה בדרבה מיניה', כלומר שמענישים את האדם בעונש החמור בלבד וממילא היתה סברה לפטור מתשלום קנס, שהוא העונש הקל יותר, משום שאין בהן מיתת בית דין, ודין 'קם ליה בדרבה מיניה' נאמר רק בחיוב מיתה בידי אדם, ולא בחיוב כרת, שהוא עונש בידי שמים.

גמרא

שנינו במשנה: 'אלו נערות שיש להן קנס, הבא על המזמורת וכו'. ומלשון 'אלו' משמע שרק לנערות השנויות במשנה יש חיוב קנס. תמזה הגמרא: **הני נערות פסולות אית להו קנס** – וכי רק לאלו הנערות הפסולות יש קנס, ואילו האונס נערות פגורות, לא – אינו חייב קנס, והרי לא יתכן לומר כן. משיבה הגמרא: משנתינו באה לחדש שאף בפסולות, יש מהן שיש להן קנס, והכי קאמר, **אלו נערות פסולות שיש להם קנס, הבא על הפגורת ועל הנתינה ועל הפגות**.

הגמרא ממשיכה לדייק את לשון המשנה: מכך שנקטה המשנה 'נערות', משמע שהתנא של משנתינו סובר שנקטה, אין – אכן יש לה קנס, והיינו מבת שנים עשרה שנה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עד שיעברו ששה חודשים, אבל קמנה, הפחזותה מגיל זה, לא – אין לה קנס. מבררת הגמרא: **מאן תנא** – מיהו התנא הסובר שאין קנס לקטנה. מבארת הגמרא: **אמר רב יהודה אמר רב, רבי מאיר היא. דתנא, קמנה מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות כשהיא בת שנים עשרה שנה ויום אחד, יש לה קנס** – אביה יכול למוכרה לאמה, ואין לה קנס – אם נאנסה אין הבעל חייב לשלם את הקנס. ומשתביא שתי שערות ותהיה נערה, ועד שתביא בת שנים עשרה שנה וששה חודשים ושמהאן והלאה היא נקראת בוגרת, יש לה קנס אם נאנסה או נתפתתה, ואין לה קנס – אין אביה יכול למוכרה, דברי רבי מאיר. שהיה רבי מאיר אומר כלל בדבר, שלעולם אין דיני מכר וקנס באים זה עם זה, אלא כל מקום שיש לאב זכות מכר בביתו, דהיינו כשהיא קטנה, אין קנס. וכל מקום שיש קנס, והיינו כשהיא נערה, אין לאביה בה זכות מכר. והקמים חולקים ואומרים, קמנה מבת שלש שנים ויום אחד, שאז היא ראויה לביאה ועד שתביא בת שנים עשרה שנה וששה חודשים, יש לה קנס. ומשנתינו האומרת שרק לנערות יש קנס, ומשמע שלקטנות אין קנס, סוברת כרבי מאיר, שאין לקטנה קנס.

הגמרא עוברת לדון בשיטת חכמים שהובאה בברייתא. מדייקת הגמרא: מדברי חכמים שאמרו שיש לקטנה קנס משמע שנקנס, אין – יש לקטנה, אבל מכר, לא – אין אביה יכול למוכרה, והרי לא יתכן לומר כן, שהרי לדברי הכל האב זכאי למכור את בתו הקטנה. משיבה הגמרא: **אמאי** – אמור ותפרש את דברי חכמים שאמרו 'יש לה קנס', שכונתם היא

"לא תלין פעולת שכיר", "ביומו תיתן שכרו", ומכיוון ש"מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", הרי בוודאי שאין הקדוש-ברוך-הוא מעכב את שכרו של היהודי.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". בכל דבר גשמי מהדברים המותרים נמצאים טוב ורע: הגשמי הוא רע, והחיות האלוקי המזיחה את הגשמי הוא טוב.

היום יום ה'תשנ"א

כתובות. פרק שלישי – אלו נערות דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

משנה אלו נערות — דוקא נערה, משהביאה שתי שערות עד שתבגר, והם ששה חדשים שבין נערות לבגרות. אבל קטנה ובוגרת — אין להם קנס. שיש להן קנס — אם אנסה אדם — נותן לאביה חמשים ספק, כדכתיב: "נתן האיש השוכב" וגו' (דברים כב). **הבא על הפמורת** — בגמרא פריך: אבל כשירות לא? ומשנה פסולות אינטיסרביא ליה לאשמועינן. נתינה — מן הגבעונים, והיא

אלו נערות שיש להן קנס: הבא על הפמורת, ועל הנתינה, ועל הכותית. הבא על הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה שנפדו ושנתיירו ושנשתחררו פחותות מנכות שלש שנים ויום אחד. הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנדה - יש להם קנס, אף על פי שהן בהפכרת - אין בהן מיתת בית דין. **גמרא** הני נערות פסולות - אית להו קנס, בפירות - לא? הכי קאמר: **אלו נערות פסולות שיש להם קנס: הבא על הפמורת ועל הנתינה ועל הכותית. נערה - אין, קטנה - לא, מאן תמא? אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר היא. דתניא: קטנה, מפת יום אחד ועד שתביא שתי שערות - יש לה מכה ואין לה קנס. ומשתביא שתי שערות ועד שתביגר - יש לה קנס ואין לה מכה, דברי רבי מאיר. שהיה רבי מאיר אומר: כל מקום שיש מכה - אין קנס, וכל מקום שיש קנס - אין מכה. ויחכמים אומרים: קטנה, מפת שלש שנים ויום אחד ועד שתביגר - יש לה קנס. קנס אין, מכה לא? אימא:**

נראה לרבינו תם: דנתינה אסורה דאורייתא משום "לא תחתן", כדמסיק רבא ב"הערל" (יבמות ע"א). ודוד לא גזר עליהו אלא שיעבדו, ולא אסורין בגנות ישראל — דאמר אסירי קדש. מלא ד"ל תחתן", אלא כדי שלא יטעמו ישראל. והא דגזר בזה טפי מבשאר פסולי קהל — משום דהוה אומה שלימה. והא דקאמר התם: כל מי שיש בו שלשה מימנים הללו — דהא אינו ליקרב בהן, לא לישא מהן, אלא להיות בן חורין כמותן. וכן הא דקאמר התם: בימי רבי בקשו להתיר נתינים, אמר רבי: אם חלקנו נתיני — חלק מובח מי יתיר? לא שהיו רוצים להתירם לבא בקהל — דהא מדאורייתא אסירי, אלא בקשו לפטרן מעבודתו, להיות בני חורין. ואמר להו רבי דאין יכולין לחפקיע חלק מובח. ואף על גב דקימא לן דהפקר בית דין היה הפקר — היינו לצורך, אבל זה אינו צורך כל כך. ומיהו, בירושלמי משמע בפירוש הקונטרס, בפרק "עשרה יוחסין" דקאמר התם: נתינים יהושע ריהקם. כלום ריהקם אלא משום פסול משפחה. דאם תאמר משום פסול עבדות — אלא מעתה הבא על הנתינה לא יזהה לה קנס? משמע משום דיהושע גזר עליהם נפסלו מלכא בקהל, וגזרת יהושע דוד הכל גזירה אחת היא, כדמובא ב"הערל" (שם ע"א), ומיהו, בירושלמי איכא למימר דסבר כמו שהיה סלקא דעתך דרבא מעיקרא ב"הערל", דבגירותן לית להו איסור חתנות. ועוד יש לומר: דריחוק היינו שלא יטעמו בהן, דהא אמרין ב"האמורא בקדושין (ס"ח): נכריה מנא לן דלא תפסי בה קדושין? דכתיב: "אל תחתן בם", אמר רבינו: דאמר רבינו: דתניא: דאסיפיה דקראי סמיך (ובתו לא תסח לבגן). אבל רישא דקרא — מיידי בגיורתא. ובגזירה מצינו ב"הערל" (יבמות ע"א), דפריך גבי בני שאול: דכתיב: "לא ימותו אבות על בנים", ועל כרחך לא פריך אלא מסיפא דקרא "איש חרש יומתו", דרישא דקרא מוקמינן ליה לפסול קרובים לעדות בפרק "החובל" (בבא קמא פ"ח), ובפרק "זה בורר" (סנהדרין כ"ב). **ועל** הכותית — פירש בקונטרס: דקסבר כותים גירי אריות הן, וישנן בלאו ד"לא תחתן" — חזו לפי שיטתו, כדסלקא דעתך מעיקרא ב"הערל" (יבמות ע"א). דבגירותן אית להו איסור חתנות. ומה שפירש דקסבר כותים גירי אריות הן — לא נראה לרבינו יצחק בן רבינו מאיר, דאם כן נכריה היא, ונכריה אין לה קנס, כדפריך בפרק קמא (כתובות ג"א). ידבינן לה קנס ואולה ואכלה בגמרא דלא איתא כותיה — מכל מקום בזה דגירי אמת הן איתא כותיה, דהא ב"שור שנגח ארבעה וחמשים" (בבא קמא להב), דסוקין דשור ישראל שנגח שור של כותי פטור, משום דקס דהא דקניס רבי מאיר בממונא, אף על גב דמן דהין חייב, דגירי אמת הן, ופריך ממתניתין דהבא, דכדכתיב: "אף על פי שיהם בהכרת כו". אבל ב"לאו הן הלוקין" (מכות ג"א). לא תני אלא הבא אחד על דעתך דקס הוא שנקס רבי מאיר בממונא — הכי נמי דכתיב כו, אלאמא דמתניתין דהבא סברה דגירי אמת הן ואם תאמר: אם בן מאיר קא משמע לך? פשיטא דיש לה קנס, דירשאלתי גמורה הוא! ויש לומר: דסלקא דעתך דלא ידבינן לה קנס, שלא יטעמו בהן. ואם תאמר: למאן דאמר בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"א) דפסול כותים משום דעבד ושפחה נטמעו — בהן אמאי יש לה קנס? נימא לה: אייתי ראיא דלאו שפחה את, ושקלי. לשמאלא דאמר (בבא קמא מ"ב) אין חולקין בממון אחר חרוב. ואפילו לרב, אי דאזיל איהו גבה הוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי! ויש לומר: דכל אחת מוקמינן לה אחזקא אבהתא שהיו כותים. אף על גב דלענין פסול לא מחזקתה לה אחזקתה, לענין קנס — מוקמינן לה, שלא יהא חוטא נשכר. ואם תאמר: ואמאי לא חשיב נמי אלמנה לכהן גדול, גורשה וחלוצה לכהן הדיוט? ויש לומר: דבפסול כהונה לא קמיירי. והא דלא תני מצרי ואדומי — משום שיש להם היתר ואי נמי לא חשיב אלא חייבי לאוין. אבל קשה: דליתני מחזיר גרושתו משניט ובעלה שלא כדרכה, ואף על גב דאמרין בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"א) הכל מודים שאם בעל אף קדוש שאינו לוקה — מכל מקום לרבי עקיבא, דאמר אין קדושין תופסין במחזיר גרושתו — ליתני? ועוד הוה מצי למיתני? ויבא דמשו? ובעד הבא על הכותית חולל ממזר ויש לה קנס, תוספות וירושלמי ויש לומר: דהנתא ושהיא, ואף על גב דבפרק קמא דקדושין (ט"ז) דייק: תנא תני "אלר", ואת אמרת תנא שמייר? ויבא דתני בספא ואלו שאין להם קנס — לא שייך למידק דהם, כדאשכחן בפרק "המובח מוקדש" (ובזה פ"א), דקתני: ואלו פסולין בקדש ואלו שאין פסולין בקדש, ומשייר ברישא ובסיפא. ועוד יש לומר: דהבא לא חשיב אלא פסולי קהל. **והבא** על הגיורת — חילקן, לשנות חייבי לאוין לחודיהו, וגויות ומשוחזרות דכשירות הן לחודיהו, וחייבי כריתות לחודיהו, משום דבעי למיתני סיפא: "אף על פי שהם בהכרת כו". אבל ב"לאו הן הלוקין" (מכות ג"א). לא תני אלא הבא אחד על כולם. **ועל** אשת אחיו — פירש רבינו תנאל: דפריך בירושלמי: אשת אחיו? ולא יבמה ליה לא, וקוקה לו, ומה קנס וכתר שייך בה? ומשני: בשיש לו בנים מאשה אחרת, ואיירי במת מן האיסורין. והוא הדין דהוה מצי לאוקמה כשגירשה. וקשה לרבינו יצחק בן רבינו אברהם: לרב פפא דמוקי הן מתניתין במפוחה, בפרק "בן סורר" (סנהדרין ע"א), דתקשי: דהייכי מצי לאוקומי דהי? הא נתאסרה ומתגרשה קנסה לעצמה (כתובות להב), ויכין דלעצמה — מפוחה אין לה קנס, כדאמרין בגמרא (כתובות מ"ה) ובריש "עזרה" משום דמזדעה עשה וכי תימא: דקסבר תנא דמתניתין כרבי עקיבא ובריתא, דקנסה לתקשי לה — אם בן אבהי תקשי ליה סיפא, דקתני (שם להב): הבא על בתו — פטור. משום דקס ליה דבריה מיתה, תיפוק ליה דקנסה לאביה הוי, דאי לעצמה — תיקשי ליה דמחלה, וממה נפשך תקשי סיפא! ומיהו, בירושלמי מוקי לה כשבא עליה עד שלא מת, ומת, והוא הדין עד שלא בגרה, ובגרה, ולמאי דאמר בירושלמי דמפוחה אינו פטור אלא מבושת ופגם, אבל קנס אתה יכולה למחול — אתי שפיר. ומיהו, בתלמוד דידן משמע דאין לה אפילו קנס, דמוקי הא ד"לאו הן הלוקין" לקמן בגמרא (להב), ביותמה ומפוחה שאין לה קנס. **נערה** אין קטנה לא — תימא: מנא ליה דלמא לא אתי למעוטי אלא בגורת, דהא משמע בסוף פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין ס"ב) גבי הא דתנן אינו חייב אלא עד שהתא נערה בתולה מאורסה, דאי הוה תני אלא עד נערה בתולה כו. הוה מוקמינן לה אפילו כרבנן ולא הוה אתי למעוטי קטנה אלא בגורת! ותיקין רבינו יצחק בן אברהם: דאסיפא דמתניתין סמיך, דתנן (כתובות מ"ב): כל מקום שיש מכה אין קנס.

נערה נערה הנערה – פירש רבינו חננאל: דמחז "נערה" דריש כולה מלחא, "נער" "נערה" "הנערה". ואין נראה לרבינו חם, דלא כתיב "נערה" מלא ב"ה אלא ההוא דמוציא שם רע לחוריהו, כדמוכח בסוף פירקין. ועוד הקשה רבינו יצחק: מה צריך חז' לנערה? הא איבא "נערה" אחרינא בפרשה! אלא פירוש הקונטרס עיקר.

בתולה בתולות הבתולות — כאן נמי פירש רבינו חננאל דמחד קרא נפקי כוליה. ורבינו נראה, דלא צריך חד לגופיה, דבתולה אחרינא כתיב.

וחד לאיתוי חייבי לאון — הקשה רבינו יצחק בן רבינו מאיר, ובתי נימא: לא — לאיתוי חייבי עשה, וחד — לאיתוי חייבי לאון, ואכתי חייבי כריתות מנא לן? ותיירך: ולחייבי לאון ועשה לא צריך אלא חד קרא, דהא אי לאו דכתיב 'ולו תהיה לאשה', דמשמע שיש בה הויה דראויה לקיבוי, אלא הוה צריך קרא לרבייניה, הלכך מחד רבינא מרברין אן ראויא לרבייה, דהיינו חייבי עשה וחייבי לאון, כיון דאית בהו הויה, ואידך ריבויא לחייבי כריתות, ולמאן דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאון — הוה חד רבינא לחייבי עשה, ואידך לחייבי לאון וחייבי כריתות. ואם תאמר: ולשטוק מלו תהיה לאשה? ולא יצטרך להרבי שיתוק ויש לומר: דאיצטריך למידרש 'ולו תהיה לאשה' — מדרשת.

אייתרו לחי תרו כו' — וחד ריבויא כתב באונס וחד במפתה. ואם תאמר: ומנא לן דחד לאיתוי חייבי כריתות? אימא דתרייהו אתו דרביי חייבי לאון, וחד ראונה וחד למפתה? ויש לומר: דלחא לא צריך, דמגורה שוה ליפנין אונס ומפתה מדריש.

[ולאמוקי] מהאי תנא — פירוש: תנא 20
דברייא, אבל מפיק מתוריידיה 21
תנאי שמחברים דברייא. 22

ולרבי עקיבא דאמר כו' — ואף על גב דרבי
 שמעון התמיני פליג בהדיא ארבי
 עקיבא ב"החולץ' (יבמות מד.א, מט.א). הכא
 לרבי שמעון בן מנסיא פריך, דאי סבר רבי עקיבא
 — מנא בינייהו, פירוש: הני לרבי שמעון התמיני
 דמדנקט ראויה לקיימה ולא נקט שיש בה הויה —
 משמע דיש שאן ראויה לקיימה ויש בה הויה.
חילולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים —
 משמע דהוא עושה בה תליא, דכין דלא
 הוי ממזר — קדושין תופסין. אכן משמע בפרק
 'החולץ' (יבמות מד.ב), מזה אשת אב דלא תפסי
 בה קדושין דחולל ממזר כו', ורבי עקיבא נמי,
 משום דילין ב"החולץ' דיש ממזר מדייב לאוין
 קאמר דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין, ותימנה;
 דלבי כו' חילוש, אף על גב דאין ממזרי
 בריעות, כדילין בשילוח 'החולץ' (שם מט.א).

מודה דאין קדושין תופסין בחיביי ברייתו, כדפרך סוף פרק דרבן גמליאל, ביבמות (נג,ג). איצטריך לשמעשעמין דאין קדושין תופסין בחיביי ברייתו; ובפרך "החולץ" (שם מד,ב) קאמור דלרבי יהושע פגום מיהא דהי מחיביי ברייתו, משום דעשאה וזה, חונה לא הויא אלא מתנהו דלא תפסו בך קדושין, כדמבזה בתמורה (טז,ב). וקאמרינן גמי ביהחולץ" (ביבמות מד,ב) הכל מודים בבתי ועבר הבא על בת ישראל אורח ממזר. מאן הכל מודים – שמעון דרמינן, דאף על גב דאמר אין ממזר מחיביי לואן – הני מילי לרבי אלחנן תפסו בך קדושין, אבל כותי ועבד כו. ולא קאמור מאן הכל מודים רבי יהושע, דאף על גב דאמר אין ממזר מחיביי ברייתו הני מילי חיביי ברייתו תפסו בך קדושין כו, אלמא דלרבי יהושע אין קדושין תופסין בחיביי ברייתו, כשפרך אורח דמזר, ולרבי לא הוי ממזר, ולרבי לא מצי למימר דמודה בב תפסי בך קדושין וחולד כשר, כו. שפלה דמזה לאשת אהו דלרבי יהושע, דאף על גב דאין אמתיות בית דין, כדדיליק רבי יהושע ספוק "החולץ" (ביבמות טז,ב). אלא כה: דאין סוף כל רביי דר' רחמנא לא תעביד, אי עביד – לא אמרני. דהתם פריך ליה: דהיי אלמנה לכהן גדול דקאמר ר' יוחנן ברא: שאני תרם, דאין "לא חילל" – החולין הוא עשעה, ואני עשעה ממזרים. ולרבי יוחנן דאשת אהו, אמאי פריך דתם ואימאן תרווייהו באשכא אהו לא לכתחלה או דיעבד? אמאי לא ילי' דאשת אהו משמעין פריך דתם חייבי ברייתו כל במה דלא מייחתי הויא דהיקשא דאשת אהו? ויני' באשת איש ובאחות אשה דיש לרבי לאיסורן, וכל דכותיתיה. אבל לבסוף דמיתא דהיקשא דאשת אהו: דבחיביי ברייתו תפסין קדושין, דהמשע עשה גשים דפרשות צורחותין מן החליצה, דפני מסתבר דחיביי ברייתו תפסו בך קדושין, ולכן עולין לחליצה. והחויא מתניחן אתיא בכתב ביניהו טוטה שאימיה חיותה תחתיו ללא כדרכה. ויגשרה, דאית בהו עולין לכוני' ליה.

– מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ) רש"י

[illegible]

יתירה ד"הנערה", דמצי למיכתב "נתן לאביה".
 חד לנופיה — לכשרה. בתולה בתולות הבתולות
 — במפתח כתיב: "וכי יפתה איש בתולה", וקרא
 אחרינא בתריה "כסף ישקול כמזרז הבתולות".
 ומצי למיכתב "כמזרז בתולות", אף תלת,
 דדרשנין: "יתירה ד'בתולות'", דמצי למיכתב
 "כמזרז" ולשחק. ההוא מיבעי ליה — ההוא
 "הנערה", הא דלא כתיב "נתן לאביה", מיבעי
 ליה לכדאבי, שאם לא הספיק האב להעמידו
 ברין עד שמתה — פטור. לאבי הנערה — משמע
 שדאי קיימת. מיבעי ליה לגיורא שוה —
 דכתיב: "בנותי גבי מפתח — ומביע ליה
 לגיורא שוה", "בתולה" "בתולה" לגשירה שוה
 מה כסף האמזר באונס חזשים — אף מפתח
 חזשים. ומה מפתח שקלים, דכתיב ביה
 "ישקול" — אף חזשים של אונס — שקלים
 קאמר. כמזרז הבתולות — חזשים כסף
 המפורשים כמאנס את הבתולה. שיהא זה —
 חזשים כמזרז הבתולות. ומזרז הבתולות —
 יהיו שקלים כזה. וחד לגיורא שוה — ותהי
 מופנה מצד אחד, ולמידים הימנה. ולאפוקי
 מהאי תנא — מחיתתין קדשני יש סגס למזמרת
 ולאחזותו — לאפוקי מהאי תנא. שיש בה חיה
 שדקושין תופסין לה בה, פט לאחזות ולכלל
 חייבי כריתות. דלפינן קדושין שאין קדושין

30 תופסין בוקן, בפרק שליש (טו.כ). ומשמע ליה
 31 "תהיה" לשון הווית קדושין. ורבי שמעון בן
 32 מנסיא משמע ליה "תהיה" — לשון קיום. **הא**
 33 נמי אית בה הויה — קדושין תופסין בחיבי
 34 לאקין, וחתם ילקו. **ולרבי** עקיבא דאמר אין
 35 קדושין **לפסין** בחיבי **לאין** — דבשר אית
 36 ב"החולץ" (מדב.) בברייתא: המחזיר גרושה,
 37 רבי עקיבא אומר: אין לו בה קדושין. **מאי** בנייהו
 38 — משום רבי שמעון בן מנסיא קא פריך לה.
 39 דאילו שמעון התימני שמעין ליה ביבמות
 40 (מטא), דפליג עליה דרבי עקיבא בהא, דתנן:
 41 אחוזה ממזר — כל שאר בשר שהוא ב"לא יבא",
 42 דרבי רבי עקיבא. שמעון התימני אומר: כל
 43 שחיבין עליו כרת בדי שמים. אלא לרבי
 44 שמעון בן מנסיא קא בענין לה, אי סבירא ליה
 45 כרבי עקיבא — מאי איכא בין משמעותא
 46 ד"רתיה" לשון קיום, למשמעות דשמעון
 47 התימני? אי נמי, משמע ליה רבי שמעון בן
 48 מנסיא לשון הויה דהיא מקיעטא לא ממזר, ומה בין
 49 דראיה לקיימה ליש בה הויה? **אלמנה** לבתן גרול —
 50 תופסין לו בה, ואף על פי שהיא בלאו, וכרבי סימא: ודוא חדין גרושה להדיחוס. **מן** **הכל**
 51 — כל הנולדים מחיבי לאקין. **לא יקח** — וסמך ליה "ולא יחלל ורע" — מדין כהונה הוא
 52 ממחללו, ולא שם ממזרים עליהם. **בואו** ונצוח **עקיבא** בן יוסף — שמרבה ממזרים
 53 בישראל חנם. **שהוא אומר כל שאין לו ביאה בישראל** — הבא על אשה שאין לו בה
 54 היתר ביאה — דחיל ממזר, דחילא לאילנה לבתן גרול נמי.

ותבו: ויש לומר: דלרבי שמעון היתמיני ולרבי עקיבא ודאי הא דהא תליא. דליכא מידי דלא
 און תופסין בדבייב: כריתות, כדילפינן בסוף "האומר" (קדושין סה,א) לא הוי ממוז אלא מחייב
 און קדושין תופסין באלמנה לכתן גדול לראב, דאמר בפרק קמא דתמורה (ר:ב) כל דאמר
 "לא יקח" ותנן: כל מקום שיש קדושין ויש עבירה בגון אלמנה לכתן גדול כו' ומשני: אמר
 ליכא לשנוי הכי. ואם תאמר: קדושין בסוף "האומר" (סו:ב) כי משכח דלא תפסי קדושין
 יתה דכל היכא דהוי ממוז לראב תפסי בה קדושין, כיון דהא ביה תליא, כדפרשנינו ויש לומר:
 "מלא יקח" ו"לא יגלה" דארייב באשת אב ובשומרת יבם של אביי לא כמעטין מינה מיתות
 יזונה תתם — איכא למילף בעלמא כדפרשנינו: וכן משמע בפרק "ארבע מיתות" דליכא מאן
 דקדושין תופסין בדבייב: כריתות אם כן הוי עילוי לחילת' כמו חייב לאון, כדאמר תתם בפרק
 לזמא. דהא קאמר עלה דבפלותגא לא קא מיירי: אפי' בעיניהו. תימזא: אמר, לא קאמר איכא
 כדאמרנו בסוף "החולץ": כל מדיים כבא על חטאי שאין הולין ממנו, (וכח דר).

כתובות דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רכה

1 שיש לה אף קנס במקום מכה, כלומר לקטנה מבת שלוש שנים ויום
2 אחד ועד שתיבגר, יש גם קנס, מלבד מה שיש לה גם מכר בחלק
3 מהזמן הזה, ודיינו עד שתהיה נערה.

4 הגמרא חוזרת לדון בעיקר הדין ששינוי במשנה, שיש קנס
5 לפסולות. מקשה הגמרא: והני בני קנסא ניהו – וכי נערות פסולות
6 אלו הן בנות קנס. ואמאי – מדוע, איכר קאן – יש לנו לקרוא
7 עליהן את החיוב הנוסף שנאמר בפרשת אונס (דברים כב כט) וְלוֹ
8 תְּהִיָּה לְאִשָּׁה, ודרשו חכמים (להלן לט). שחיוב זה נאמר רק באשה
9 הַרְאִיָּה לוֹ, אבל אם אנס אשה הפסולה לו אסור לו לישא אותה,
10 וכיון שפרשה זו עוסקת בנערה כשירה שראוי לומר עליה וְלוֹ
11 תְּהִיָּה לְאִשָּׁה, כיצד אמרה המשנה שאף לנערות פסולות יש קנס.
12 מתרצת הגמרא: אִמָּר רִישׁ לְקִישׁ, דין זה נלמד מכך שכתבה התורה
13 שלשה ריבויים בלשון 'נערה' שבפרשת אונס, שנאמר (דברים כב
14 כח-כט) כִּי יִמָּצֵא אִישׁ נַעֲרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁהּ וּתְפָשָׁה וְשָׁכַב
15 עִמָּה וְנִמְצְאוּ, וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף
16 וְלוֹ תְּהִיָּה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יוּכַל שְׂכֻלָּה כָּל יְמֵיו. ויש כאן
17 שלשה ריבויים: א. 'נערה' שנאמר בפסוק הראשון. ב. 'נערה'
18 שמוכר בפסוק השני, והוא מיותר, שהרי היתה יכולה התורה
19 לכתוב 'ונתן לאביה'. ג. הַנַּעֲרָה, כלומר, האות ה"א שנוספה
20 בתחילת המילה. ודורשים מכך: א. הָיָה לְגוֹפִיָּה – פעם אחת כתבה
21 זאת התורה ללמד את עיקר דין נערה כשירה שנאנסה. ב. וְהָיָה
22 לְאִתּוּי חֵיבִי לְאוֹן – ומזהיריב השני למדים שגם האונס נערה
23 שאסורה עליו באיסור לאו חיוב קנס. ג. וְהָיָה לְאִתּוּי חֵיבִי בְּרִיתוֹת
24 – ומזהיריב השלישי למדים שגם האונס נערה שאסורה עליו
25 באיסור כרת חיוב לשלם קנס.

26 מביאה הגמרא תירוצ נוסף: רב פפא אמר, דין זה נלמד ממקום
27 אחר, מכך שכתבה התורה שלשה ריבויים בלשון 'בתולה'
28 שבפרשת מפתה, שנאמר (שמות כב טו-טז) וְכִי יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה
29 אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁהּ וְשָׁכַב עִמָּה מִדֶּה יִמְהַרְגָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה. אם מאן ימאן
30 אביה לתלה לו כסף ישקל במהרה הבתולות, ואף כאן יש שלשה
31 ריבויים: א. תיבת 'בתולה' שבפסוק הראשון. ב. תיבת 'בתולות'
32 שבפסוק השני מיותרת, שהרי יכולה התורה לכתוב 'כמוהר' בלבד.
33 ג. 'הבתולות', כלומר האות ה"א שבתחילת התיבה מיותרת.
34 ודורשים מכך: א. הָיָה לְגוֹפִיָּה – להשמיע את עיקר דין המפתה
35 נערה כשירה. ב. וְהָיָה לְאִתּוּי חֵיבִי לְאוֹן, שאף המפתה אורת חיוב
36 קנס. ג. וְהָיָה לְאִתּוּי חֵיבִי בְּרִיתוֹת, שגם בהן חיובה התורה קנס.
37 שואלת הגמרא: ורב פפא, הדורש דינים אלו מריבויי לשון
38 'בתולה' שבפרשת מפתה, מאי שיקא לא אמר רביש לקיש, שדרש
39 זאת מריבוי לשון 'נערה' שבפרשת אונס. משיבה הגמרא: והוא –
40 ריבוי 'הנערה' מיכני ליה – הוצרך לרב פפא לכדאב – ללמוד את
41 דינו של אביי, דאמר אביי, אם בא עליה האונס ומהה לפני שהספיק
42 אביה להעמידו בדיו, פטור האונס מקנס, שנאמר וְנָתַן לְאִבִּי
43 הַנַּעֲרָה, ומשמעות הפסוק שיתן את הקנס לאבי נערה, ולא לאבי
44 מהה, ואין הפסוק מיותר ללמד חיוב קנס בפסולות.

45 ממשיכה הגמרא ושואלת: וריש לקיש, הדורש קנס בפסולות
46 מריבוי 'הנערה' שבפרשת אונס, מאי שיקא לא אמר רב פפא
47 שדרש זאת מריבוי לשון 'הבתולות' שבפרשת מפתה. משיבה
48 הגמרא: והוא – ריבוי 'הבתולות' מיכני ליה – הוצרך לריש לקיש
49 לנייה שנה – ללמוד את דיני אונס ומפתה זה מזה, שהרי באונס
50 נאמר רק 'חמישים כסף', ולא ההפרש באיה כסף מדובר אם
51 בשקלים או במעות, ומאיך במפתה אף שכתוב 'כסף ישקול'
52 ודיינו שמדובר בשקלים, לא נאמר כמה צריך לתת, ויש ללמוד זה
53 מזה, דתניא בברייתא, נאמר לגבי מפתה 'כסף ישקל במהרה'
54 הבתולה, ללמד שיהא זה – כלומר שיעור הקנס במפתה יהיה
55 כ'מהרה' הבתולות' האמור בפרשת אונס, שהם חמישים כסף, וכן
56 למדים מכך שיהא מהרה הבתולות – כלומר חמישים כסף של

58 אונס, קנה – כמפתה שנאמר בו 'ישקול', ודיינו בשקלים.
59 תמחה הגמרא על ביאור זה: וריש לקיש נמי – הרי גם לדעתו,
60 מיכני ליה לכדאב – נצרך לשון 'נערה' ללמד את דרשתו של
61 אביי, שאם בא עליה ומתה פטור, ואין הפסוק מיותר ללמד חיוב
62 קנס בפסולות. וכן קשה, לרב פפא נמי, מיכני ליה לנייה שנה –
63 נצרך הריבוי של 'בתולות' להשוות אונס למפתה, כמבואר
64 בברייתא שבשניהם שיעור הקנס הוא חמישים שקלים, ואיך הוא
65 לומד מ'הבתולות' לחייב קנס בפסולות.
66 הגמרא מבארת שבאמת אין כאן מחלוקת כלל. מתרצת הגמרא:
67 אלא לעולם ריש לקיש ורב פפא לא נחלקו כלל, ודבריהם
68 משלימים זה את זה, וכך הוא ביאור הדברים, שיהא קרא בתיבי
69 – בשתי הפרשיות יש בסך הכל ששה ריבויים, נערה, נערה, הנערה,
70 בתולה, בתולות, הבתולות, וכמו שהתבאר. ומהם תרי לגופיהו –
71 שני ריבויים הוצרכו לגוף הדין, 'נערה' בפרשת אונס ו'בתולה'
72 בפרשת מפתה, לחייב קנס בנערה כשירה. הך – פסוק נוסף של
73 'נערה' לכדאב, שאין משלמים קנס לאבי מתה. וחד – פסוק אחד
74 של 'בתולות' לנייה שנה, ללמוד אונס ממפתה ומפתה מאונס
75 שיהיו שניהם חמישים שקלים. איתרו ליה תרי – נשאו בידינו
76 שני ריבויים, אחד מתיבת 'הנערה' ואחד מתיבת 'הבתולות', הך
77 ליתנו – לרבות קנס בתיבי לאוני, וחד ליתנו קנס בתיבי ברייתו.

78 מביאה הגמרא דעת תנאים החולקים על משנתנו: ומשנתנו
79 המחייבת קנס לנערות שיש בהן חיובי לאון וכריתות, באה
80 לאפוקי – להוציא ולמעט מדעתו דהאי תנא שבברייתא, דתניא,
81 נאמר בפרשת אונס (דברים כב כט) וְלוֹ תְּהִיָּה לְאִשָּׁה, שמעון התימני
82 אומר, יש לדרוש מהלשון 'תהיה': שכוונת הפסוק לאשה שיש לו מה
83 היתה – שאם יקדשנה יחולו הקידושין, ואף אם היא אסורה עליו
84 באיסור לאו או עשה, ולמעט אשה שאסורה עליו באיסור כרת
85 שאם יקדשנה לא יתפסו הקידושין, שבה לא נאמר חיוב קנס. רבי
86 שמעון בן מנסיא חולק ואומר, יש לדרוש את הלשון 'תהיה' מלשון
87 קיום, וכוונת הפסוק היא לאשה הרואה לקנייה – שמתורת לו,
88 אבל אשה שאסורה עליו, אף אם אין האיסור חמור כל כך
89 שמחמתו לא יחולו הקידושין, אין בה חיוב קנס. ואם כן משנתנו
90 האומרת שיש חיוב קנס גם על חיבי לאון וגם על חיבי כריתות
91 חולקת על שניהם.

92 כיון שהבואה הבריתא, דנה הגמרא בדבריה. מבררת הגמרא:
93 מאי בנייהו – מה ההבדל ביניהם, כלומר איזו נערה היא, שאסור
94 לישא אותה, אף תופסים בה קידושין, וממילא לשמעון התימני
95 האונסה חייב בקנס ולרבי שמעון בן מנסיא הוא פטור. מבארת
96 הגמרא: אמר רבי יוחנן, ממורת ונתינה איבא בנייהו, שאיסורן הוא
97 בלא תעשה, אך קידושין תופסים בהם, למאן דאמר שיש קנס רק
98 באשה שיש בה היות, והוה שמעון התימני, הא נמי – ממזרת או
99 נתינה גם כן יש בה היות, שהרי קידושין תופסים בהן. ולמאן דאמר
100 שיש קנס רק באשה הרואה לקנייה, וזה רבי שמעון בן מנסיא, הא
101 – ממזרת או נתינה איבא ראויה לקנייה – שהרי אסור לו לישא
102 אותן.

103 ממשיכה הגמרא ושואלת: ולרבי עקיבא, כלומר אם רבי שמעון בן
104 מנסיא סובר כרבי עקיבא, דאמר אין קידושין תופסים בתיבי לאוני,
105 מאי בנייהו – מה ההבדל בין 'יש בה היות' לבין 'ראויה לקנייה',
106 והרי ממזרת ושאר חיבי לאון כשם שאינם ראויים לקנייהם כך
107 אין בהם היות, ואילו מכך שרבי שמעון בן מנסיא שינה מלשון
108 של שמעון התימני ואמר שרק אשה הראויה לקנייה יש לה קנס,
109 משמע שיש אופן שבו האשה אסורה עליו, על אף שקידושין
110 תופסים בה.

111 משיבה הגמרא: איבא בנייהו אלמנה לבנה גדול, האסורה עליו
112 בלא תעשה, ורבי סימא, האומר שבחיוב לאו זה אף רבי עקיבא
113 מודה שתופסים קידושין. דתניא, רבי סימא אומר, מן הכל – מכל
114

הַפְּטוּרִים הָרִי הוּא מִתְּחִיבִּים בְּנִפְשׁוֹ – בעונש כרת, ולכן הוא פטור
מִן הַתְּשׁוּלוּמִין. וממילא לדברי רבי נחוניא בן הקנה האונס נערה
שיש בה חיוב כרת, פטור מקנס. אמנם משנתינו סוברת שרק
במיתת בית דין אומרים קם ליה בדרכה מיניה ואין מטילים עליו
עונש נוסף, ולכן הבא על נערה שיש בה חיוב מיתה בידי אדם
פטור מקנס, כמבואר להלן (לה). אך לגבי עונש כרת סוברת
המשנה שאין אומרים כן, אלא מחייבים אותו בתשלומים.

הגמרא עוברת לדון בטעמו של רבי נחוניא בן הקנה. שואלת
הגמרא: מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקֶּנָה, שגם עונש כרת פטור
מתשלומים מדין קם ליה בדרכה מיניה. משיבה הגמרא: אֲמַר אֲבִי, רבי
נחוניא למד זאת בגזירה שוה, שהרי נֶאֱמַר לשון 'אֶסוֹן' לגבי
הריגה בַּיָּד, אֶדָם, בענן אדם שהכה אשה מעוברת והפילה ולדה
נאמר בפסוק (שמות כא כב) 'לֹא יִהְיֶה אֶסוֹן', כלומר שלא התחייב
המכה מיתה מחמת הריגת האשה, וְנֶאֱמַר לשון 'אֶסוֹן' לגבי מיתה
בַּיָּד שְׁמִים, כשסירב יעקב לשלוח את בנימין למצרים מחשש
שימות בדרך, ואמר 'לֹא יִדָּבְרַנִּי עִמָּכֶם כִּי אֲחִיו מֵת הָיָה לְבָדוֹ
נִשְׁאָר וְקִרְאָהוּ אֶסוֹן בְּדֶרֶךְ' (בראשית מב לח), כֹּה אֶסוֹן הָאֱמֹר בַּיָּד
אֶדָם, אם התחייב המכה מיתה מחמת שהרג את האשה פטור מן
הַתְּשׁוּלוּמִין על הולד, משום קם ליה בדרכה מיניה, אֲפֹ אֶסוֹן הָאֱמֹר
בַּיָּד שְׁמִים, כגון מיתת כרת שהיא בידי שמים, פטור מן הַתְּשׁוּלוּמִין.
הגמרא מקשה על ביאורו של אביי: מִתְּחִיבָה לָּהּ רַב אֶדָם בַּר אֲבָהָה,
מִמַּאי דְּכִי קָא מוֹחֵר לָהּ יַעֲקֹב לְבָנֶיהָ – מנין לך שכשזהויר יעקב
את בניו שמא יקרה לבנימין אסון בדרך, כוונתו היתה על אסון
שמחמת צִינִים ופחים – קור וחום, כלומר, שמא ימות מחמת צינה
או מחמת החמה, דְּכִי שְׁמִים נִינְהוּ – שזוהו מוות שבא בגזירת
שמים, לְדָמָא עַל אֲרִיא וְנִבְיִי – שמא חששו היה שמא יארע לו אסון
על ידי אריה או גנבים, דְּכִי אֶדָם נִינְהוּ, ונמצא שגם 'אסון'
שנאמר שם מדבר במיתה בידי אדם, ומנין לך לדרוש גזירה שוה
ממיתה בידי אדם למיתה בידי שמים.

דוחה הגמרא את הקושיא: אֲמַר – וכי יַעֲקֹב, אֶהָא אֲוִיָּה וְהָאִי לֹא
אֲוִיָּה – על סכנת אריה וגנבים וזהויר, ועל סכנת קור וחום לֹא
הוזהיר, והלא יַעֲקֹב עַל כָּל מִיָּלִי אֲוִיָּה – על כל דבר סכנה הוזהיר,
ואם כן כשאמר 'וקראהו אסון' כוונתו היתה בין על סכנת שבידי
אדם ובין על סכנת שבידי שמים, וכיון שתיבת 'אסון' מתיחסת גם
למיתה בידי שמים, ניתן ללמוד ממנה בגזירה שוה שגם במיתה
בידי שמים יש פטור מתשלומים משום קם ליה בדרכה מיניה.

הגמרא מבררת את דברי רבי אדא שאמר שצנינים ופחים בידי
שמים הם, ואילו אריה וגנבים בידי אדם הם. תשיבה הגמרא: וְכִי
אסון שמחמת צִינִים פחים – קור וחום, בַּיָּד שְׁמִים נִינְהוּ, וְהִתְנִיָּא
בברייתא, הֲכָל – כל הפורענויות הבאות על האדם בַּיָּד שְׁמִים הן,
ובגזירת מלך הן באות, חוץ מִצִּינִים פחים, שלפעמים באים מחמת
פשיעת האדם שלא שמר על עצמו כראוי מהקור ומהחום, שְׁנֶאֱמַר
(משלי כב ה) 'צִינִים פחים בְּדֶרֶךְ עֵקֶשׁ שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ יִרְחַק מִמָּוֶת' וְתוֹ –
ועוד קשה, וכי אסון שבא מחמת אֲרִיא וְנִבְיִי – אריה או גנבים בַּיָּד
אֶדָם נִינְהוּ ולא מגזירת שמים, וְהָאֱמֹר רַב יוֹסֵף, וְכִן תִּנִּי רַבִּי חִיָּא
בברייתא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵפֹא עַל פִּי שְׁבַטְלוֹ סְנֵהֲדִירִין וְאִין
דִּנִּים דִּינִי נִפְשׁוֹת, מכל מקום אֲרַבְעָא מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא בְּטָלוּ. וקודם
שתסיים הברייתא את דבריה, תמחה הגמרא על הדברים: וְכִי לֹא
בְּטָלוּ ארבע מיתות בית דין, הָא בְּטָלוּ לָהּ – והלא כיון שבטלה
סנהדרין בטלו גם כן מיתות בית דין, מבארת הגמרא: אֵלָּא כִּי
אמור, אף על פי שאין סנהדרין, ואין ממיתים בארבע מיתות בית
דין בידי אדם, מכל מקום

חִיבִי עֲשֶׂה – נשים שאסורות על האונס באיסור 'עשה', כגון מְצִיר
וְאִדוּמִי, כלומר גזירת מצרית או אדומית, או בת של גר מצרי או
אדומי שאסורים לינשא לישראל עד שלשה דורות באיסור עשה,
שבה גם רבי ישבב מודה שלדעת רבי עקיבא אין הולד ממזר
מהם, ונערה זו נחשבת שיש בה הויה, כיון שקדושין תופסים בה,
ומאידך אינה ראויה לקיימה, שהרי היא אסורה באיסור עשה.
שואלת הגמרא: הִנִּיחָא לְרַבִּי יִשְׁבֵּב, אִי לֵאפֻיָּן מַעְמָא דְּרַבִּי סִימָא
קָאָה, שְׁפִיר, כלומר, תירוץ זה מובן אם נאמר שמה שאמר רבי
ישבב שלדעת רבי עקיבא 'כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר'
אין כוונתו בפשוטה, שמכל ביאה אסורה הולד ממזר, אלא כוונתו
רק למעט משיטתו של רבי סימאי, שרבי סימאי אמר שיש איסורי
ל'א תעשה' שאין הולד הבא מהם ממזר, והיינו באיסורי כהונה,
ועל זה חלק רבי ישבב ואמר שבכל איסורי לאו, ואיסורי כהונה
בכללם, הולד ממזר, ואז אפשר לומר שבחייבי עשה מודה רבי
ישבב שלרבי עקיבא אין הולד ממזר, וכמו שתרצנו. אֵלָּא אִי
נאמר שרבי ישבב לא אמר את דבריו ביחס לדברי רבי סימאי,
אלא מַעְמָא דְּנִפְשִׁיהּ קָאָמַר – סברת עצמו אמר בדעת רבי עקיבא,
שהכלל הוא שְׁכָל שְׁאִין לוֹ בִּיָּאָה בִּישְׂרָאֵל הוֹלֵד מְמוֹר, וכיון שכן
אֲפִילוּ חִיבִי עֲשֶׂה בכלל זה, אם כן אף בחייבי עשה אין קדושין
תופסים, ותחזור השאלה מַאי בִּינִייהו, והרי לדבריו אין אשה שיש
בה איסור וקדושין תופסים בה.

משיבה הגמרא: אֵיכָא בִּינִייהו בְּעוֹלָה לְכַהֵן גָּדוֹל – כלומר כהן גדול
שאנס נערה שנבעלה כשהיא פנויה, ואינה אלמנה או גרושה,
שאסורה על הכהן הגדול באיסור עשה של 'כי אם בתולה מעמיו
יקח אשה' (ויקרא כא יד), ובעשה זה מודה רבי עקיבא שאין הולד
ממזר וכטעם שיבואר להלן, ובזה נחלקו שמעון התימני ורבי
שמעון בן מנסיא, שלשמעון התימני יש בה חיוב קנס, שהרי יש בה
הויה, ואילו לרבי שמעון בן מנסיא הוא פטור מקנס שהרי אינה
ראויה לקיימה.

מבררת הגמרא: ולפי צד זה, מַאי שְׁנָא – מדוע שונה עשה זה
משאר העשין שבהם סובר רבי עקיבא שהולד ממזר. משיבה
הגמרא: משום דְּהָנָה לִיה עֲשֶׂה שְׁאִינוּ שׁוֹה בְּכָל – שהרי אין איסור
זה נוהג אלא בכהן גדול, לכן הוא איסור קל יותר, מה שאין כן
חיוב עשה של מצרי ואדומי נוהג איסורו בכל ישראל.

הגמרא מביאה עתה דין שבו שוים שמעון התימני ורבי שמעון
בן מנסיא: אֲמַר רַב הִסְדָּא, הֲכָל – גם שמעון התימני וגם רבי שמעון
בן מנסיא מוֹדִים, בְּכָא עַל הַנֶּהָד שְׁאָף עַל פִּי שהוא חייב כרת, מִשְׁלֵם
קֶנֶס, שהרי לְמָאן דְּאָמַר – לשמעון התימני שסובר שחיוב קנס יש
רק באשה שיש בה הויה, הָא נִמִּי יֵשׁ בָּהּ הוֹיָה, שהרי אף בנדה
תופסים קדושין. וכן לְמָאן דְּאָמַר – לרבי שמעון בן מנסיא שסובר
שחיוב קנס יש רק באשה שראויה לְקַיְמָה, הָא נִמִּי – אף נדה ראויה
לְקַיְמָה, שהרי היא עתידה להטהר ולהיות מותרת לו.

הגמרא מביאה תנא נוסף החולק על משנתנו ומשנתנו המחזיבת
קנס אף בחייבי כריתות, באה לְאִפְיָן – להוציא ולמעט משיטתו
דְּרַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקֶּנָה, הסובר שאדם המתחייב כרת על מעשהו
אינו מתחייב עליו ממון, מדין קם ליה בדרכה מיניה, כלומר, די
לו בעונש החמור יותר המוטל עליו. דְּתִנְיָא, רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקֶּנָה
הָיָה עוֹשֶׂה – מדמה את דין יום הַכְּפוּרִים בְּדִין שְׁכֶת לְעֵנִין תְּשׁוּלוּמִין,
כלומר, פטור מתשלומים את האדם המזיק לחבירו ומחלל את
קדושת היום, כגון השורף גדיש של חבירו, כֹּה העושה כן בְּשִׁכְתָּ
מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ – במיתת בית דין על הבערה בשבת, ומחמת כן הוא
פְּטוּר מִן הַתְּשׁוּלוּמִין על הגדיש, אֵפֹא המדליק גדיש חבירו ביום

צריך להיות 'סור מרע', לא לרצות את התענוג הנמצא בגשמי, ולהיות 'עשה טוב', לרצות להיות ניזון ולהיושע מהחיות האלוקי
שבדבר הגשמי.

היום יום ה' מנחם אב

כתובות. פרק שליש - אלו נערות דף ל עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכז רש"י

חייבי עשה מצרי וארומי - בתוך שלשה דורות, דכתיב (דברים כג) "דור שלשי יבא להם, דור שני - לא, ולא הבא מכלל עשה - עשה. הנהא - אי רבי ישבב האי כל שאן לו חתיר ביאה דקאמר אליבא דרבי עקיבא לאו כללא כחיל, אלא לאפוקי מדרבי סימאי לחודיה אתא. ואחייבי לאון הוא דפליג, לאוסופי חייבי לאון בכחונה, אבל שום חייבי עשה לא הוסיף. שפיר - מצניו למימר איביתו דשמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא חייבי עשה. אלא - אי לאו אדרבי סימאי קאי, וטעמא דנפשיה קאמר בשם רבי עקיבא, שכל שאן לו חתיר ביאה באשה זו חולד ממזר - מאי איבא למימר? בעולה לבתן נדול - שאן בה לאו דאלמנות וגירושין אלא עשה ד'בתולה יקח' (ויקרא כא), ולא בעולה. ואם תאמר: יש כאן לאו דזונה לא אשכחן תנא דאמר פני הבא על הפניה עשאה זונה אלא רבי אלעזר, ולית הלכתא כוותיה, ואין זונה אלא הבעלה לפסול לה. ובבעלה שלא כדרכה איירי, דאי כדרכה - תו ליכא קנס. ומאי שנא - האי עשה משאר עשה דמורה ביה רבי עקיבא. הנהא ליה עשה שאינו שות ככל - שאינו נוהג אלא בבין גדול, אבל עשה דמצרי וארומי נוהג בכל הקהל. הא נפי יש בה הויה - המקדש אשה בבין נדונה מקודשת. ולאפוקי מדרבי נחוניא - מתניתין דמחייב תשלומין לבא על אחותו, ואף על פי שמתחייב כרת בביאתו - מנפק מדרבי נחוניא. את יום הכפורים כשבת - לפטור המדליק את הגרש ביום הכפורים - כאילו הדליק בשבת. מה שבת - שהוא מיתת בית דין. פטור מן התשלומין - כדתנן במתניתין גבי בא על בתו, וילף לה מילא ידה אסור ענשו יענשו. אף יום הכפורים - שהוא כבדת, חוב נפש הוא זה - ופטור מן התשלומין. אסון - חייב אדם - "ולא ידה אסון" דמשתי במיתת בית דין, למימר דהובא דליכא מיתת בית דין - משלם דמי ולדות. אסון בידי שמים - "וקראו אסון". צינים פחים - קור וחום. בידי שמים - אם באים פורעניות על האדם - גזירת המלך הוא. חוץ מצינים ופחים - שפעמים שבאין בפשיעה. בידי אדם ניתו - שלא מגזירת מלך.

חייבי עשה - מצרי וארומי. הניחא לרבי ישבב, אי לאפוקי מפעמא דרבי סימאי קאחי - שפיר. אלא אי טעמא דנפשיה קאמר, כל שאן לו ביאה בישראל חולד כמזר - ואפילו חייבי עשה, מאי בינייהו? איכא בינייהו בעולה לבתן נדול. ומאי שנא? דהנהא ליה עשה שאינו שות ככל. אמר רב חסדא: הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס. למאן דאמר יש בה הויה - הא נמי יש בה הויה, למאן דאמר ראוייה לקיימה - הא נמי ראוייה לקיימה. ולאפוקי מדרבי נחוניא בן הקנה. דתניא: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים בשבת לתשלומין; מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין - אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין. מאי טעמא דרבי נחוניא בן הקנה? אמר אביי: נאמר "אסון" בידי אדם ונאמר "אסון" בידי שמים, מה "אסון" האמור בידי אדם פטור מן התשלומין, אף "אסון" האמור בידי שמים פטור מן התשלומין. מתקיף לה רב אדא בר אבהו: ממיא דכי קא מוחר להו יעקב לגניה על צינים ופחים, דבידי שמים ניתו? דלמא על אראי וגנבי, דבידי אדם ניתו? אטו יעקב אהא אורה, אהא לא אורה? יעקב על כל מילי אורה. וצינים פחים בידי שמים ניתו? והתניא: הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים, שנאמר: "צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם"! והו: אראי וגנבי בידי אדם ניתו? והאמר רב יוסף, וכן תני רבי חייא: מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שבטלו מיתות לא ארבע מיתות לא בטלו? לא בטלו? לא! אלא: דין

הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס - תימה לרבינו יצחק: מנלן דרבי שמעון בן מנסיא מודה בה? דלמא כרבי נחוניא בן הקנה סבירא ליה דחייבי כריתות פטורים מן התשלומין; ומיהו, רבי שמעון התימני על כרחך לית ליה דרבי נחוניא. מדאצטריך למעטי חייבי כריתות מילול תהא לאשה? אשה שיש בה הויה. דעל כרחך לא איצטריך למעטי אלא חייבי כריתות. דחייבי לאון סבירא ליה בסוף "החולץ" (יבמות מט), דאית בתו הויה. אבל מרבי שמעון בן מנסיא קשה: מנלן דלית ליה דרבי נחוניא? ועוד, אפילו רבי שמעון התימני דלמא אית ליה דרבי נחוניא, ואיצטריך למעטי מילול תהא לאשה? יבמה לשוק, דאין קידושין תופסין בה לכלילי עלמא, כדאמר ב"חאשה רבה" (שם צבג), ויש לומר: דרב חסדא סבירא ליה דאין שום תנא סובר כרבי נחוניא, ולחיבי קאמר ולאפוקי בו, ובקונטרס פירש דמתניתין קאי דמפקא מדרבי נחוניא. ותימה: מנלן דמפקא מנייה? דלמא מודה רבי נחוניא דחייבי כריתות. יש לן קנס דרבינו קרא חד לחייבי לאון וחד לחייבי כריתות ולרבי עקיבא נהא דמפקא מתניתין מדרבי נחוניא דכיון דאין קידושין תופסין בחייבי לאון - איכא לאוקומי הך תרי ריבויי חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאון, אבל חייבי כריתות לרבי נחוניא - לא. ונראה לרבינו שמעון בן אברהם אתרף: דעל כרחך מפקא מתניתין מרבי נחוניא, דלרבי נחוניא אין חילוק בין חייבי כריתות לחייבי מיתות בית דין, או מלאסון "אסון", או כדדייש רבא: כרת שיש במיתה שלם. ואם יש קנס לרבי נחוניא בחייבי כריתות - יש גם בנחייבי מיתות בית דין. ומתניתין קתני: בא על בתו פטור. הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים - והא דאמרין (שבת לבא), לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה, אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות! וכן קיר נטוי דאסור לעבור תחתיו! ההם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו, דהא ודאי שבידו לחמית עצמו, אבל כשנביאין עליו מן השמים באונס - אי אפשר לו לשמור, אבל צינים פחים לעולם לא יבואו עליו באונס אם רוצה לזהר. ואם תאמר: והא דרשין (בבא מציעא ק"ג) "ההיא ה' ממך כל חולץ" - זה צינה, אלמא דבידי שמים הוא! ויש לומר: הדיינו שיהם וקדוש ברוך הוא עולמו, או יתן לו מלבושים, ולא צטריך לזהר. והא תאמר: והא פחים ביד שמים הוא, כדאמרין בבאראית רבה בפרשה ט"ו, אמר ליה אנטונינוס לרבי: עלי עלי, אמר ליה: רחמנא שיובר מציתא. אמר ליה: רבא צלותא דהא? יתיר דוד כסו וציתא אלא. אמר ליה: תשתוב משחרבא. דכתיב "אין נסתר מחמתו" ויש לומר דקרא בחיב בעבור דרכים, או במלובים וחד הניא לא חתניא כל שנותני לן רבן אין אדם יכול לזהר מן חוכם. אבל אם רוצה לישב בביתו - יכול לזהר שישב בבית של אבניו או יכנס במרתף. ויש מפרשים דצינים פחים חזא מילתא היא, כלומר: צינים שדם פחים לאדם, לשון פח ומוקש. ואינו כן, בדפרכי קמא דמסכת עבודה זרה (ג.ג.) מית ליה ואהא דכתיב "ותעשה אדם כדג הים" מהו דגים שבים, כיון שקדרה עליהן חמה מיד מתים - ואף בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים. והא דאמר (ברכות לגב), הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים - אין ענינו לכאן, דהתם קאי על חולד במעי אמו (נדה טז), שחורין אם ידא עני או עשיר גבור או חלש טעם או חכם, אבל צדיק ורשע - לא, והכא מיייר במאורעות הבאות על האדם. מיום שחרב בית כר - ואם תאמר: אמאי לא נקט ארבעים שנה קודם שחרב בית המקדש? ארבעים שנה קודם חורבן גלגלת סנהדרין בו, שלא דנו דיני נפשות! ויש לומר: דלפעמים לצורך שעה היו חורין סנהדרין ללשבת הויה, ולחיבי לא פסיקא ליה למעטי ארבעים שנה קודם חורבן, אמר כן מאי פריך פרכי "היו ברוך" (סנהדרין מא.ג.) בא מעשה וברכ ויד יחתן בן זכאי בעוקצי האנים, ופריך: מי היה בסנהדרין וחד הניא כל שנותני לן רבן יחתן בן זכאי מאה ועשרים שנה, ארבעים עסק בפרקמטיא, וארבעים למד וארבעים לימד. ותניא: ארבעים שנה קודם חורבן גלגלת סנהדרין בו, והשתא מאי קשיא ליה? כיון דלפעמים היו חורין ונדון! ויש לומר: דרבן יחתן בן זכאי בדרק בעוקצי תאנה - אמועה דרציחה היה. ומשום דיני נפשות דרציחה לא היו חורין לעולם, דעדיקם לא גלו אלא משום רציחה. דחזו דנפיש ורצודים, כדאמרין בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (ח.ב.) ויש מפרשים דלחכי נקט משחרב ביה המקדש, משום דקודם לכן אף על פי שגלו היו בגדי כהונה מכפרים על מזיד דלא אתרו ביה, כדאמרין בפרק יש בערבי (ערכין טזא), ואין נראה, דאין בימי שמעון בן ששח היו בגדי כהונה, והיה דין ארבע מיתות, כדאמרין בפרק "אחר דיני ממונות" (סנהדרין לו.ב.) ארבי שמעון בן ששח אראה במנחה אם לא ראיתו אחד שרץ אחד חבור לחובה וכו' לא זו משם עד שנשכו נחש. ופריך: והאי רב נחש הוא? וחד תני חייא: אף על פי שבתלו סנהדרין בו? ועוד אמר (מכות יב.) "מרעשים יצא רשע בו" וחתם בומן שבת המקדש קיים איירי, מדקאמר: ונמצא זה מת וזה גולה.

חייבי עשה מצרי וארומי - בתוך שלשה דורות, דכתיב (דברים כג) "דור שלשי יבא להם, דור שני - לא, ולא הבא מכלל עשה - עשה. הנהא - אי רבי ישבב האי כל שאן לו חתיר ביאה דקאמר אליבא דרבי עקיבא לאו כללא כחיל, אלא לאפוקי מדרבי סימאי לחודיה אתא. ואחייבי לאון הוא דפליג, לאוסופי חייבי לאון בכחונה, אבל שום חייבי עשה לא הוסיף. שפיר - מצניו למימר איביתו דשמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא חייבי עשה. אלא - אי לאו אדרבי סימאי קאי, וטעמא דנפשיה קאמר בשם רבי עקיבא, שכל שאן לו חתיר ביאה באשה זו חולד ממזר - מאי איבא למימר? בעולה לבתן נדול - שאן בה לאו דאלמנות וגירושין אלא עשה ד'בתולה יקח' (ויקרא כא), ולא בעולה. ואם תאמר: יש כאן לאו דזונה לא אשכחן תנא דאמר פני הבא על הפניה עשאה זונה אלא רבי אלעזר, ולית הלכתא כוותיה, ואין זונה אלא הבעלה לפסול לה. ובבעלה שלא כדרכה איירי, דאי כדרכה - תו ליכא קנס. ומאי שנא - האי עשה משאר עשה דמורה ביה רבי עקיבא. הנהא ליה עשה שאינו שות ככל - שאינו נוהג אלא בבין גדול, אבל עשה דמצרי וארומי נוהג בכל הקהל. הא נפי יש בה הויה - המקדש אשה בבין נדונה מקודשת. ולאפוקי מדרבי נחוניא - מתניתין דמחייב תשלומין לבא על אחותו, ואף על פי שמתחייב כרת בביאתו - מנפק מדרבי נחוניא. את יום הכפורים כשבת - לפטור המדליק את הגרש ביום הכפורים - כאילו הדליק בשבת. מה שבת - שהוא מיתת בית דין. פטור מן התשלומין - כדתנן במתניתין גבי בא על בתו, וילף לה מילא ידה אסור ענשו יענשו. אף יום הכפורים - שהוא כבדת, חוב נפש הוא זה - ופטור מן התשלומין. אסון - חייב אדם - "ולא ידה אסון" דמשתי במיתת בית דין, למימר דהובא דליכא מיתת בית דין - משלם דמי ולדות. אסון בידי שמים - "וקראו אסון". צינים פחים - קור וחום. בידי שמים - אם באים פורעניות על האדם - גזירת המלך הוא. חוץ מצינים ופחים - שפעמים שבאין בפשיעה. בידי אדם ניתו - שלא מגזירת מלך.

חייבי עשה - מצרי וארומי. הניחא לרבי ישבב, אי לאפוקי מפעמא דרבי סימאי קאחי - שפיר. אלא אי טעמא דנפשיה קאמר, כל שאן לו ביאה בישראל חולד כמזר - ואפילו חייבי עשה, מאי בינייהו? איכא בינייהו בעולה לבתן נדול. ומאי שנא? דהנהא ליה עשה שאינו שות ככל. אמר רב חסדא: הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס. למאן דאמר יש בה הויה - הא נמי יש בה הויה, למאן דאמר ראוייה לקיימה - הא נמי ראוייה לקיימה. ולאפוקי מדרבי נחוניא בן הקנה. דתניא: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים בשבת לתשלומין; מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין - אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין. מאי טעמא דרבי נחוניא בן הקנה? אמר אביי: נאמר "אסון" בידי אדם ונאמר "אסון" בידי שמים, מה "אסון" האמור בידי אדם פטור מן התשלומין, אף "אסון" האמור בידי שמים פטור מן התשלומין. מתקיף לה רב אדא בר אבהו: ממיא דכי קא מוחר להו יעקב לגניה על צינים ופחים, דבידי שמים ניתו? דלמא על אראי וגנבי, דבידי אדם ניתו? אטו יעקב אהא אורה, אהא לא אורה? יעקב על כל מילי אורה. וצינים פחים בידי שמים ניתו? והתניא: הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים, שנאמר: "צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם"! והו: אראי וגנבי בידי אדם ניתו? והאמר רב יוסף, וכן תני רבי חייא: מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שבטלו מיתות לא ארבע מיתות לא בטלו? לא בטלו? לא! אלא: דין

דין ארבע מיתות לא בטלו – ואם תאמר: והא אמר בהשוכר את הפועלים" (בבא מציעא פג,ב) בזהו דוקפתו, אף על פי שהיה חייב סקילה, שבעלו הוא ובנו נערה דמאורסה! ויש לומר: בשבעל בנו תחלה וואחר כך הוא, דהוי בעולה, והרי הוא בתקו, אבל קשה: דחזון כמה עבריים ועובדי עבודה זרה שומעים על מוטות? ויש לומר דעל ידי תשובה הקדוש ברוך הוא מקיל, ולפעמים מוחל לגמרי, או זכות תולה לו ואינו נפרע ממנו בחייו. ובפרק "אחד דיני ממונות" (לד,ב) דפריך: והא בר נחש הוא! לפי שהחזיר עליו יתור.

זר שאכל תרומה לאביי פטור – ואוכל תרומה בשוגג הויד במעילה, לרבי דאמר במיתה (פסחים לג,א) דחייב – גזירה הכתוב הוא. ואם תאמר: לאביי דפטור חייבי מיתות בידי שמים, אי רבי נחוניא סבירא ליה כרבי דאמר הויד במעילה במיתה – אמאי תניא בפרק "כל שעה" (פסחים כט,א): האוכל חמץ של הקדש במועד – יש אומרים לא מעל. ואמרין: מאן יא – רבי נחוניא בן הקנה. והא כיון דגלי רחמנא גבי הקדש, דלא שייך קים ליה, דאם לא כן אין לך אדם שמועל בהקדש – אם כן בפסח נמי, דאיכא כרת – ליתיה, ולא חזי לן למימר דקים ליה בדרבה מיניה! וכי תהוה? במיתה דוקדש דוקא גלי רחמנא דלא אמרין דקים ליה בדרבה מיניה, אבל התיב דהוי בפסח דאיכא כרת לא גלי קרא – אם כן הא דתנן דהם (שם לג,ב): האוכל תרומת חמץ בפסח, בשוגג – משלם קרן וחומש, במזיד – פטור מן התשלומין, ומפרש בגמרא: במזיד פטור דקים ליה בדרבה מיניה, כרבי נחוניא, והשטא בשוגג נמי ליפטור משום כרת דפסח, דאפילו בשוגג אמרין דקים ליה בדרבה מיניה, כדאמרין לקמן בפירקין (לה,א) אלא על כרחיך משום דגלי רחמנא במיתה דתרומה בשוגג, דלא אמרין קים ליה בדרבה מיניה, והוא הדין כי איכא כרת. ולא אמרין דקים במיתה דגלי גלי, אבל כי איכא כרת לא, ויש לומר: דשאני שוגג דתרומה, כדאמרין דתשלומין דידיה כפרה ולא ממונא, כדאמרין במסכת תרומות (פרק ו' משנה א') דאם רצה כון למחול – אינו יכול למחול, משום דלא הוי ממון אלא כפרה. ואפילו אוכל תרומת עצמו, דלא גול מידי, משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. ולכך לא

שייך קים ליה בדרבה מיניה לפטורו מכפרה. אבל קרן וחומש של הקדש אינו משום כפרה, אלא משלם ממון שגול הקדש. ותדע, דבתרומה חייב משום כפרה הוא, ולא משום כיון דגלי גלי, דהא לרביא דלא פטר במיתה מטעם דקים ליה בדרבה מיניה – מאי טעמא לא מיפטור אוכל תרומת חמץ בפסח? אלא דהוי משום כפרה הוא. ואם תאמר: והא דתנן בפרק "נושאין" (יבמות צט,ב) כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, ושחררה זה את זה. וכן ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון, דאמרין אם אכלו בתרומה – אין משלמין קרן וחומש, ואמאי? כיון דכפרה הוא – לחיובו מטפן! ויש לומר: דדאיר צריכין להפריש אבל אין נותנין לכהן, ולפי זה צריך לומר שהכפרה תלויה בהפרישה, והא דאין הכוין יכול למחול – היינו לענין שלא יזהר צריך להפריש, אבל לאחר שהפריש – יכול למחול לו שיהא שלו. ולכא"פ פטור והאמר רב חסדא בר – הכי נמי הוי מצו לאקשויי אמנותיך ד"כל שעה" (פסחים לג,ב) דקתני: פטור מן התשלומין, לפי מה דמוקמינן לה כרבי נחוניא בן הקנה. וא' דמצי לאהדורה ניהדרה – וכי לא מיהדר – חייב, דמיתה לא פטרה ליה, דלא אתיא עד דבלע לגמרי. וא' דלא מצו לאהדורה אמאי חייב – פירש דכרביא אמאי חייב מיתה, וקשה לרבינו יצחק: דלוקי כגון שמרצונו מניח לו לתחוב, דהשטא דהוי חייב מיתה, אף על גב דלא מצו לאהדורה, וממון נמי לא מוחיבי, כיון דלא מצו לאהדורה, אלא על הנאת גרנו ומעיו, והוא שעתא קים ליה בדרבה מיניה ונראה לרבינו יצחק דהכי פירשו: אמאי חייב ממון? והרי ווא לא גולו, והאנאנו לא מוחיבי, דאף על גב דאמרין (בבא קמא ק"ב) גול ולא נתיאשו הבעלים, ובא אחר ואכלו – רצה מזה טובה בר. היינו דוקא לפי שהדבר הגדול ישנו בעולם בשעה שזה שני גזול, אבל הכא, דבשעה שזה נהנה ממנו כבר הוא אבוד מן העולם, שהוא במקום דלא אפשר לאהדוריה – אין לו על השני כלום. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש כשיטת רש"י. ופשיטא ליה להתלמוד דאירי כשתחוב לו בעל כרחו, וכשתחוב לו מרצונו – מדי כשנשכש בפיו ולא אהדורה – קנאה מיד להתחייב באונסין, ואין באין כאחד, דמסתמא מניחה בפיו, אחר כך תחוב לו באצבעו או בכשו, ואם תמצי לומר שהוא בראש הכוש מתחלתו ועד גמר בית הבליעה – מכל מקום קונה אותו בפיו להתחייב באונסין, אף על גב דיכול לתתקן ולהביאו אצלו. דדוקא לענין דהג אמרין הויא דיכול לתקן דלא הוי אגט משום דבעינן כריתות, והא אגידא ביה. אבל לענין זכיה אשכחן בפרק קמא דבבא מציעא (ט,א) טליה, חציה על גבי קרקע וחציה על גבי העמוד, והגביה חציה שעל גבי קרקע – דלא, והא על גביה שכיב לתקנה ולהביאה אצלו. וכיון שאינו זוכה מטעם זה – הוא הדין דאינו מגרע זכיה האחר, שהוא מונח בתוך ידו או בתוך פיו, מטעם זה. ועוד: דלכלל הפחות קונה מחצתו, כמו שנים שהגביהו מציאה, ולכך פשיטא ליה להתלמוד דבאונס מיירי, והכי פירשו: אנוס הוא ופטור ממיתה וממון, דאין סודי דלא נחא ליה באכילת איסור. לא צריכא דמצי לאהדורה על ידי הדחק – והשטא ליכא למימר דניהדרה, דאין מרויחין בעלים בכך, דכבר נמאסו. הלכך ליכא חיוב ממון אלא על ידי הנאת מעיו ווא באין כאחד. ואף על גב שחבירו גולה, והיאל יוכל להחזירה והיא כמו שהיא בעין, והרי הוא בולעה ונהנה בה. ואם תאמר: והא אמרין בפרק "ברמה דמקשה" (חולין ע"א) גבי טמאה בלועה ודלא מטמאה לא משום דלא חזיא, דנדי בפניו לא חזיא! שלא בפניו מיוחדא חזיא, אם כן אי היה מחדר לה הויא חזיא! ויש לומר: כגון דמעיקרא לא הוי בה כי אם שוה פירוטה, או מעט יותר, ועתה, שנתקלקלה קצת, אינה שוה פירוטה. ואפילו אי זה נהנה הוא לא חסר פטור – מכל מקום כיון דשיון כל שהוא או מחייבי בכל, כדאמרין דהם (בבא קמא כ"ב): משום דאמר ליה את גרמתי לא היקפא יתירותא מחייבי בכל הנאה, או משום שהחזירה אדאיתא חזיה לכלול עלמא בכל, ורבינו יצחק בן אברהם פירש דמריי אפילו באוכלי דלא מאיסי, וכיון דתחוב לו בבית הבלעה ובלע ונתנה מידי – חשוב באין כאחת אף על פי שאין כאחד ממש. כדאשכחן בסוף פרק "ארבעה אדון" (יבמות לג,א) דמפרש: בעל מום שמשמש בטמאה דאחר הדין, כגון שחלק אצבעו בכשו מטהא, אף על פי שאי אפשר שלא יגע בסכין קודם שיתחור. ר"ב אשי אמר בור שאכל תרומה משלו וקרע שיראיה בר – פירש הקונטרס דסבירא ליה לרב אשי דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור, ופליג אדרכא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף י"א): פלוני בא על בת פלוני והחמו – נהרגין ומשלמין – ממון לזה ונפשות לזה. פירוש: ממון לבת שרצו להפסיק לה כתובתה, ונפשות לזה שאומר שבא עליה. ואין נראה, דאי חשיב אכילת תרומה וקריעת שיראין ממון לזה ונפשות לזה – אם כן תקשי ליה לרבא דא דתנן ב"המניח את הכד" (בבא קמא ל"ב).

וקרע

בגון שתתב לו חבירו משקין של תרומה לתוך פיו. רב אשי אמר: בור שאכל תרומה משלו, וקרע

דין ארבע מיתות – עונש דוגמלת. נופל מן חגג – דומה לנסקל, שדוחפין אותו מבית הסקילה לארץ. דגבזה שתי קומות היה, כדאמרין ב"נגמר הדין" (סנהדרין מה,א). היה דורסתו – ארי מפילו לארץ והורגו בדריסה. נחש מכישו – והארי שורפו. נפסר למלכות – והן מתניין ראשו בסיוף, כי כן דרך המומתין על ידיהן. וזו היא מיתת סיוף, סורבני – אסכרא, והוא גברין, מלניט. מן האיש החוא – שהוא חייב מיתת בית דין. ושמיא אני את פני והכרתי – ללמדנו שהכרת במקום מיתה וחילופה. זר שאכל תרומה – במזיד, הוא במיתה בידי שמים ולא בכרת. כרת – הוא חורט נענשין, דכתיב (ויקרא כ') "עריים ידיו". לאביי פטור – מתשלומין, דנפקא ליה מאסון בידי שמים, וכל אסון במשמע, בין במיתה בין בכרת. ולאביי פטור – נהנה מיה דמי מיתה בידי שמים פוטרת מתשלומין, אבל היא דאכל תרומה גדולה מי מפטור? הא כיון דאגבהה קניה, וחייב בתשלומין, ואפילו תישרף ומתחייב בנפשו לא הוי עד דאכיל לה. שתב לו חברו – דלא אגבהה ולא קניה ולא מחייב בתשלומין, אלא בבליעתו מתחייב דמי הנחת מעיו, ולא דמי כולה. ובהדיא שעתא חזי במיתה נמי איכא. איבעי ליה לאהדורה – וכי ולא אהדרה – מההיא שעתא אידו מויד לה. דראשון לאו מידי עבר, ולא נתחייב לכהן כלום. ואי דלא מצו לאהדורה אמאי חייב – מיתה אנוס הוא! על ידי הדחק – דאי נמי אהדרה – ממוסא, ולא חזיא לבעלים. הלכך, בגול לא גולה. אמאי קא מחיבת ליה בתשלומין – אהנאת גרנו ומעיו? והיא שעתא חיוב מיתה איכא! משקין של תרומה – ולא תרחקה לשנויה בבית הבליעה, אלא מכיון שתחובה לתוך פיו אימאסא לה, ולא מצית לאיחויבי משום גזילה – דהא לא חזיא למידי, אלא אהנית גרנו ומעיו מחייבי, ומיתה ותשלומין באים כאחד.

וקרע

וקרע

שמשעה שהגביה את החלב על מנת לגונבו קנייה – קנאו והתחייב
בתשלומיו, ואילו מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ – חיוב כרת שמחמת איסור
אכילת חלב לא הָיָה עַד דְּאֵכִיל לִיה – לא חל עליו עד שאכלו,
וְהָכָא נִמְי – גם כאן, לגבי זר שאכל תרומה, מדוע פטור
מתשלומים, והלא עֲבָדֵינָא דְאֶנְכִינִי – בשעה שהגביה את התרומה
לגונבה, קנייה – קנאה והתחייב בתשלומיה, ואילו מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ
לא הָיָה עַד דְּאֵכִיל לִיה, וכיון שאין חיוב המיתה וחיובו התשלומים
באים יחד, אינו נפטר מהתשלומים.
מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמֵאֵי עֲקָרִין – באיזה אופן אמרנו שלפי
אביי זר שאכל תרומה פטור מתשלומים, כְּגֹן שְׁלָא הגביה את
התרומה כלל, אלא תָּחַב לוֹ חֲבִירוֹ את התרומה לְתוֹךְ פִּי, וחיובו
התשלומים הוא רק מחמת הנאת מעיו, וכיון שבאותה שעה חל
עליו גם חיוב מיתה בידי שמים, הוא פטור מתשלומים.
ממשיכה הגמרא ומקשה: הרי עדיין אין חיוב המיתה וחיובו
התשלומים באים כאחד, דְּסוֹף כֹּה, כִּיּוֹן דְּלַעֲסִיה – בשעה שלעס
את התרומה קנייה – קנאה והתחייב בתשלומיה, ואילו מִתְחַיֵּיב
בְּנִפְשׁוֹ לא הָיָה עַד דְּבָלְעָהּ, וכיון שלא היו שני החיובים יחד, מדוע
נפטר מהתשלומים. מתרצת הגמרא: מדובר כְּגֹן שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבִירוֹ
את התרומה לְתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה, ולא לעסה כלל, ונמצא ששעת
חיוב התשלומים הייתה באותה שעה בה היה חיוב המיתה.
מקשה הגמרא: הִכֵּי דְכִי – באיזה אופן מדובר, אִי שחבירו תחב לו
את התרומה באופן דְּמִצֵּי לְאֶהֱדוּרָה – שיכול הוא לחזור ולהוציאה
מפיו, נִתְהַר – עליו להוציאה, ואם לא הוציאה מתחייב
בתשלומיה באותה שעה, שהרי כיון שיש לו את האפשרות
להוציאה את התרומה מפיו ולא עשה כן, נמצא שכעת הוא מוֹיֵק
אותה, ואין חיוב המיתה פוטרו, שהרי הוא חל רק לאחר מכן. וְאִי
מדובר שחבירו תחב לו את התרומה בעומק דְּלֵא מִצֵּי לְאֶהֱדוּרָה –
שאינו יכול להחזירה ולהוציאה מפיו, קשה, אִמָּאי חֵיִיב – מדוע יש
עליו חיוב מיתה כלל, והלא אנוס הוא.
מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, לא הוצרכנו לדין קם ליה בדבריה
מיניה כדי לפוטרו לפי אביי מתשלומים, אלא באופן דְּמִצֵּי
לְאֶהֱדוּרָה – שיכול להחזירה מבית הבליעה עַל יְדֵי הַדְּחָק, כלומר,
שחבירו תחב לו במקום עמוק כל כך שקשה להוציאה משם,
אמנם אם יתאמץ יוכל להוציאה משם, אלא שכיון שהיא במקום
עמוק כל כך, גם אם יוציאה מפיו תמאס ואינה ראויה יותר
לבעליה, נמצא שאין עליו חיוב תשלומים מחמת הגזילה, שהרי
לא הוא גזלה, ואף לא היה יכול להצילה על ידי שיוציאה מפיו,
אלא כל חיוב התשלומים שלו הוא משום הנאת גרונו ומעיו,
שנהנה ממזון תרומה, וכיון שהנאה זו באה בשעה שבה התחייב
מיתה הרי הוא פטור מתשלומים מדין קם ליה בדבריה מיניה.
תירוצ' נוסף: דְּבִּשְׁמֵא אִמָּר, אין צורך לדחוק ולהעמיד שתחב לו
חבירו בבית הבליעה, אלא מדובר כְּגֹן שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבִירוֹ מִשְׁקִין שֶׁל
תְּרוּמָה לְתוֹךְ פִּי, וכיון שמדובר במשקין, הרי הם נמאסים מיד
כשנכנסים לתוך פיו, ולכן אין עליו חיוב מחמת הגזילה, אלא רק
מחמת הנאת גרונו ומעיו, ונמצא שחיוב התשלומים והמיתה באו
בשעה אחת.
תירוצ' נוסף: דְּבִּשְׁמֵא אִמָּר, מדובר אפילו כְּדֵי שֶׁאֵכֵל תְּרוּמָה מִשְׁלֹ
– כלומר תרומה השייכת לו בדינה הממוני, וכגון שירשה מאבי
אמו כהן, שאין בכך משום גזל אלא רק חיוב מיתה בידי שמים,

דין שמים שהוא כעין אֶרְבַּע מִיתוֹת, לֹא בְּשָׁלוֹ, והעובר עבירה
שחיבים עליה אחת ממיתות בית דין מקבל עונשו מהשמים
דוגמת אותו עונש שנתייב בו, ולכן, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב בְּסִקְלָהּ, שדינו
הוא שדוחפים אותו מבית הסקילה הגבוה שתי קומות לארץ,
עונשו בזמן הזה הוא בדומה לכך, אִי נִפְל מִן תֵּנִי, אִי תִּיה דִּירְקָתוֹ
– אריה מפילו לארץ ודורסו ומת, שהוא כעין עונש סקילה. וְיִי
שֶׁנִּתְחַיֵּיב שְׂרִיפָה, שדינו הוא שמכניסים לפיו פתילה של אבר
בוערת, ושורפת את בני מעיו, אִי נִפְל בְּרִלְיָה, אִי נָחַשׁ מְכִישׁוֹ
והארס שורפו. וְיִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב מִיתָה בְּהִרְגָהּ, שדינו הוא שמתזין את
ראשו בסיף, אִי נִמְסָר לְמַלְכוּת וְהֵם הוֹרְגִים אוֹתוֹ בְּסִיף, אִי לִסְטִים
בְּאִין עָלָיו, שדרכן להרוג בסיף. וְיִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב מִיתָה בַּחֶנֶךְ, שדינו
הוא שחונקים אותו בסודר בצוארה, אִי מִזִּבְע בְּנָהָר וְנִחְנַק מוֹת, אִי
מֵת בְּסִרְוִנְי – היא מיתת אסכרא שהיא בגרון. מבואר אם כן
שמיתה שעל ידי אריה או ליסטים, עונש שבידי שמים היא.
משיכה הגמרא: אִמָּר, אִיפֹד – הפוך הדברים ואמור כך בלשון רב
אדא בר אבהו, אסון שבא על ידי אֶרְיָא וְנִבְיִ בִּידֵי שָׁמַיִם הוא,
ואילו אסון הבא על ידי צִיָּים וּפְחִים בִּידֵי אֲדָם הוא.
הגמרא מביאה טעם נוסף לדברי רבי נחוניא בן הקנה, שחיוב כרת
פטור מתשלומים: רָבָא אָמַר, מַעֲמָא דְרַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקֵּנָה מְהֵכָא
ממא שנאמר לגבי הנוטין מזרעו למולך (ויקרא כ ד-ה), וְאֵם הַעֵלֶם
יַעֲלִמוּ עִם הָאָרֶץ אֶת עֵינֵיהֶם מִן הָאִשׁ הַהוּא בְּתוֹךְ מִזְרְעוֹ לְמַלְךְ
לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ, וְשָׁמָּה אִנִּי אֶת פִּנִּי כְּאִשׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ
וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ, ומבואר בכתוב שאם לא יענישוהו במיתת בית דין
הראויה לו, יענש בכרת, וְאִמָּרָה בִּכְךָ הַתּוֹרָה, כִּרְתִּי שְׁלִי כְּמִיתָה
שְׁלִיכֵם, מִה מִיתָה שְׁלִיכֵם – מיתת בית דין, אם עשה מעשה המחייב
מיתה ותשלומים, פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין משום קם ליה בדבריה מיניה,
אִי כִרְתִּי שְׁלִי – אם נתחייב בתשלומים ביחד עם חיוב הכרת, פְּטוֹר
מִן הַתְּשֻׁלוּמִין.
הגמרא דנה בהבדל שבין טעמו של רבא לטעמו של אביי. שואלת
הגמרא: מָאי אִמָּר – מהו ההבדל לענין הדין, כִּין שְׁאִמַר
שטעמו של רבי נחוניא הוא ממא שאמרה תורה 'כרת שלי כמיתה
שלכם', לְאִמָּי שאמר שטעמו של רבי נחוניא הוא מגזירה שוה
'אסון' 'אסון'.
משיכה הגמרא: אִמָּר בִּיְיָהוּ – יש ביניהם הבדל בדין זֶר שֶׁאֵכֵל
תְּרוּמָה במזיד, שחיוב מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב ט) 'וְיָמוֹת
בו כִּי יִחְלְלֶהוּ', ואינו חייב כרת, לְדַעַת אִמָּי, שהלימוד הוא מגזירה
שוה על כל אסון שבידי שמים, פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, שהרי אין
חילוק בין כרת לבין מיתה בידי שמים, ואף היא בכלל 'אסון'
הפטור מתשלומים. וְלִרְבָּא, הלימוד את החיוב מכך שכרת שלי
כמיתה שלכם, חֵיִיב בתשלומים, שהרי לימוד זה נאמר רק בכרת
שנאמר במולך, ולא במיתה בידי שמים, שאין אומרים בה קם ליה
בדבריה מיניה, ואינה פוטרת מתשלומים.
הגמרא מבררת כיצד ניתן לומר דין 'קם ליה בדבריה מיניה'
באכילת איסור. מקשה הגמרא: וְלִאֲמָרֵי, האומר שאף מיתה בידי
שמים פוטרת מתשלומים, וכי זר שאכל תרומה פְּטוֹר מתשלומים,
וְהָאִמָּר כִּי חֲסֵדָא, מוֹדָה רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקֵּנָה כְּגֹיֵב חֲלָבָא שֶׁל חֲבִירוֹ
וְאֵכֵל, שעבר בכך על איסור גזל ועל איסור כרת, שְׁהוּא חֵיִיב
לשלם לחבירו את דמי החֲלָב, כיון שחיוב המיתה וחיובו
התשלומים לא היו באותה שעה, שְׁהָרִי כְּכִי נִתְחַיֵּיב בְּתְשֻׁלוּמִין
הַנִּתְּיָה קוֹדֵם שֶׁבָּא לִידֵי אִיסוּר חֲלָב, אִלָּמָא דְּמַעֲרִינָא דְאֶנְכִינִי – הרי

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

...ומה שמתחיל מכתבו שהפסיד רחיצה אחת, הנה בטח לא הפסיד אלא נשתכר, וכמ"ש לו
במכתבי, כמדומה, במרז"ל שבת היא מלזעוק - ואעפ"כ ודוקא עי"ז - רפואה קרובה לבוא. ועוד גדולה
כ"פ מרפואה הבאה ע"י הרחיצה, כמובן...

מחלך ארבע אמות ברשות הרבים, וקרע שיראין פהליקתו, להך
 לישנא דאמרת – ללשון הראשונה האומרת שהטעם שהזורק חץ
 פטור מתשלומים הוא משום שאי אפשר להנחה בלא עקירה, הכא
 נמי – גם כאן במעביר סכין ברשות הרבים, אי אפשר להנחה בלא
 עקירה, ופטור מן התשלומים. ואילו להך לישנא דאמרת – ללשון
 השניה האומרת שהטעם שהזורק חץ פטור הוא משום דלא מצי
 מהדר לה, אם כן סברא זו שייכת בידו, וזרק, שאינו יכול להחזירו,
 אבל הכא, שהעביר את הסכין בידו, מצי מהדר לה – יכול הוא
 להחזירה קודם שיעבור ארבע אמות ויתחייב, נמצא שכאן לא
 נאמר שעקירה צורך הנחה היא, ויתחייב בתשלומים.

הגמרא עוברת לדון בדינו של רבי אבין. גופא, אמר רבי אבין,
 הוזק חץ בשבת ברשות הרבים מתחלת ארבע אמות לסוף ארבע
 אמות, וקרע החץ שיראין פהליקתו, פטור מן התשלומים, כיון
 שנחתים מיתה על העברת ארבע אמות ברשות הרבים, ואף על
 גב שחייב המיתה הוא רק בשעת ההנחה, לאחר שכבר נתחייב
 בתשלומים, מכל מקום פטור משום שעקירה צורך הנחה היא
 ונמצא שהמלאכה התחילה כבר משעה שעקר את החפץ.
 מקשה הגמרא: קתיב רב ביבי בר אבין, שנינו בבביתא, הנוגב כים
 ו-ארנק בשבת, באופן שהגביו ברשות הבעלים והוציאו לרשות
 הרבים, חייב בתשלומים על הכיס, ואף על גב שהוצאת הארנק
 מרשות היחיד לרשות הרבים היא מלאכה שחייבים עליה מיתה,
 כיון שפכר נתחייב בגניבה קודם שישא ליד איסור סקילה, שהרי
 חייב התשלומים חל בשעה שהגביו ברשות הבעלים, ואילו חייב
 המיתה בא רק בשעה שהוציאו לרשות הרבים. אמנם אם היה
 הגב נגרר את הכיס ויוצא, נגרר ויוצא לרשות הרבים, ולא
 הגביו ברשות הבעלים, פטור מתשלומים, שהרי איסור שבת
 ואיסור גניבה פאין פאחד, שקנה את הכיס להתחייב בחיוב
 הגניבה רק בשעה שהוציאו לרשות הרבים, ואז גם חילל שבת
 והתחייב מיתה. מסיים רב ביבי את קושיתו: ואמאי – מדוע ברישא
 כשהגביו את הכיס ברשות הבעלים חייב בתשלומים, הכא נמי
 לימא – גם כאן נאמר שהנפקה צורך הוצאה היא, שהרי בלא
 שיעשה הגבחה, שהיא העקירה מרשות היחיד, לא יתחייב על
 הוצאה מרשות לרשות בהנחה לבד, וכיון שכן נמצא שמשעה
 שהגביו את החפץ התחילה מלאכת ההוצאה, ואיסור שבת
 וגניבה באו ביחד ויפטור מן התשלומים. מתרצת הגמרא: הכא
 פמאי עסקינו, בגון שמתחילה הנפיהו הגב על מנת להצניעו בתוך
 רשות הבעלים, ולא חשב להוציאו לרשות הרבים, ובאותו זמן
 קנאו והתחייב בתשלומיו, ולאחר מכן בעוד החפץ בידו נמלך עליו
 והוציאו, וכשהוציאו התחייב מיתה, ואין ההגבה נחשבת
 כהתחלת מלאכת הוצאה מרשות לרשות, שהרי כשהגביו לא
 התכוין להוציאו כלל, וכיון שכן נמצא שחייב המיתה והתשלומים
 לא באו כאחד, ולכן אינו נפטור מהתשלומים מדין קם ליה בדבריה
 מיניה.
 הגמרא מקשה על תירוץ זה: ובי האי גוונא מי חייב – וכי באופן
 כזה חייב מיתה משום איסור הוצאה מרשות לרשות, והאמר רב
 סימון, אמר רבי אמי, אמר רבי יוחנן, המפנה הפצים בשבת מוית
 לוית – מפינה לפינה באותה רשות, וכשהיו החפצים בידו נמלך
 עליהם והוציאו לרשות אחרת וכגון מרשות היחיד לרשות הרבים
 או להיפך, פטור, משום שלא היה כוונתו בעקירה משעה ראשונה
 להך – להוציאו לרשות אחרת, ובשבת אין מתחייבים על מלאכה
 שלא נתכוונו לעשותה, וכיון שכן, אם מדובר שהגביו הגבית את
 הכיס על מנת שלא להוציאו מרשות הבעלים אלא להצניעו שם,
 ולאחר מכן נמלך והוציאו, יש לפטור. מתרצת הגמרא בנוסח
 אחר: לא תימא – אל תאמר שמדובר שהגביו על מנת להצניעו
 ברשות הבעלים, אלא תימא – אמור שמדובר שהגביו על מנת

ובאותה שעה שבלעה קרע שיראין ו-מעיל משי) של חבירו, ונמצא
 שחייב המיתה מחמת אכילת התרומה חל בשעה אחת עם חיוב
 התשלומים על היזק השיראין של חבירו, ובוה סובר אבבי שפטור
 מן התשלומים משום קם ליה בדבריה מיניה.

הגמרא שבה לדון בגון חלבו של חבירו ואכלו: גופא, אמר רב
 חסדא, מודה רבי נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חבירו ואכלו,
 שהוא חייב לשלם לחבירו דמי חלבו, ואף שרבי נחוניא בן הקנה
 סובר שאדם שנתחייב כרת וממון בבת אחת פטור מתשלומי
 הממון משום קם ליה בדבריה מיניה, כאן אין הכרת שהתחייב
 באכילת החלב פטור מתשלומים, משום שחייב התשלומים
 והכרת לא באו בבת אחת, שהרי כבר נתחייב בגנבה בשעת הגבחה
 החלב, קודם שיבא ליד איסור אכילת חלב.
 שואלת הגמרא: לימא פליגא דרבי אבין – האם נאמר שרב חסדא
 חולק על דברי רבי אבין, דאמר רבי אבין, הוזק חץ בשבת ברשות
 הרבים, מתחילת ארבע אמות לסוף ארבע אמות, וקרע החץ שיראין
 ו-מעיל משי) פהליקתו מתחילת ארבע אמות לסוף ארבע אמות, פטור מלשלם
 את דמי השיראין, משום שהתחייב מיתה בוריקת החץ, שהעבירו
 בשבת ארבע אמות ברשות הרבים. ואף שחייב המיתה הוא רק
 כשהחפץ נח בסוף ארבע אמות, ואילו חייב התשלומים חל כבר
 באמצע בשעה שנקרעו השיראין, אין זה נחשב כשני זמני חיוב
 שונים, לפי שעקירה צורך הנחה היא, כלומר, עיקר כוונתו בעקירת
 החץ היא כדי להניחו במקומו שבסוף ארבע אמות, נמצא שמשעת
 עקירת החץ התחילה המלאכה שמחמתה נתחייב במיתה, וכיון
 שחייב התשלומים חל באמצע המלאכה המחייבת מיתה הרי הוא
 פטור מתשלומים, והכא נמי – גם כאן יסבור רבי אבין שהגונב
 חלבו של חבירו ואכלו יפטור מתשלומים, כיון שהנפקה צורך
 אכילה היא – שהרי הגביו את החלב כדי לאוכלו, נמצא שמשעת
 הגבחה החלב התחיל חיוב הכרת על אכילת חלב, וחייב זה צריך
 לפטור מחיוב התשלומים שבהגבחה החלב.

הגמרא דוחה ומחלקת בין הנידונים: הכי נשתא – וכי כך נראה
 בענין עתה, שיש לדמות את הדברים, והרי הך, בזרק חץ וקרע
 שיראין, אי אפשר להנחה להיעשות בלא עקירה, שהרי החיוב הוא
 רק כשעקר והניח, ולכן משעת העקירה נחשב שהתחילה
 המלאכה. אבל הכא, בגונב חלבו של חבירו ואכלו, אפשר לאכילה
 המחייבת כרת בלא הנפקה, דאי כע, נחין ואכיל – שאם ירצה,
 יתכופ למטה משלש טפחים ויאכל בלא הגבחה, שהגבחה
 פחותה משלש טפחים אין שמה הגבחה, וכיון שאין צורך
 בהגבחה כדי להתחייב כרת, אין לומר שחייב הכרת החל כבר
 בהגבחה, אלא הוא חל רק בבליעה, ואינו יכול לפטור מחיוב
 התשלומים שחל בעת ההגבחה.

הגמרא מחלקת באופן נוסף: אי נמי, הך, בזרק חץ וקרע שיראין,
 אי כע לאהדרה – אם ירצה להחזיר את החץ לאחר שזרקו, לא
 מצי מהדר לה – אינו יכול להחזירו, לכן נחשב שהתחיל חיוב
 המיתה בעת זריקת החץ, שהרי משעת עקירת החץ סופו לנח
 ולחייב מיתה, וכן סופו לקרוע את השיראין ולחייב ממון, אך הכא,
 בגונב חלבו של חבירו ואכלו, מצי מהדר לה – יכול הוא להחזיר
 את החלב קודם שאכלו, ויתחייב רק ממון ולא כרת, ולכן אין
 אומרים שמשעת הגבחה החלב התחילה האכילה המחייבת כרת.
 הגמרא דנה מהו ההבדל לענין הדין בין שתי הדחיות. שואלת
 הגמרא: מאי איכא – מה ההבדל בין שני האי לישנא להאי לישנא
 – בין הלשון הראשונה, המחלקת שבוזק חץ אי אפשר להנחה
 בלא עקירה, ואילו בגונב חלב אפשר לאכילה בלא הגבחה, לבין
 הלשון השניה, המחלקת שבוזק חץ אינו יכול להחזיר את החץ
 ואילו בגונב חלב יכול להחזיר את החלב קודם שאכלו.
 אומרת הגמרא: איכא ביניהם, המעביר סכין בידו בשבת, כשהוא

כתובות. פרק שלישי – אלו נערות דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רלא תוספות

וקרע שיראם — בשעה שכולעה. ואף על גב דמיתה לאו משום ממונא דניקא אתאי ליה — מיפטר. וסבירא ליה לרב אשי מיתה לזה ותשלומין לזה — פטור. שעקירה צורך הנחה היא — הלכך, אף על גב דחייב ממונא מקמי הנחה אתאי ליה — פטור, הואיל ובין עקירה והנחה אתאי ליה, מיתה ותשלומין באין כאחד, שעקירה צורך הנחה היא, ומהחיה שעתא אתחלה לה מלאכה. דאי בני נחין —

לקרע שיראין של חבירו. גופא, אמר רב חסדאי: מודה רבי יוחנאי בן הנהניא בן הקנה בגונב חלפו של חבירו ואכלו — שהוא חייב שפכר נתחייב בגובה קודם שיבא לידי איסור חלב. לימא פליגא דרבי אבין, דאמר רבי אבין: הוזק חין מתחילת ארבע לסוף ארבע וקרע שיראין בחליכתו — פטור, שעקירה צורך הנחה היא. הכא נמי — הנפחה צורך אכילה היא; הכי השתא? התם — אי אפשר להנחה בלא עקירה, הכא אפשר לאכילה בלא הנפחה, דאי פני — גחין ואכיל. אי נמי: התם, אי פני לאהרורה לא מצי מהדר לה, הכא — מצי מהדר לה. מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא? איכא בינייהו המעביר סבין ברשות הרבים, וקרע שיראין בחליכתו. להך לישנא דאמרת אי אפשר להנחה בלא עקירה — הכא נמי אי אפשר להנחה בלא עקירה. להך לישנא דאמרת לא מצי מהדר לה — הכא מצי מהדר לה. גופא, אמר רבי אבין: הוזק חין מתחילת ארבע לסוף ארבע, וקרע שיראין בחליכתו — פטור, שעקירה צורך הנחה היא. מתיב רב יבבי בר אבין: הגונב כוס בשבת — חייב, שפכר נתחייב בגובה קודם שיבא לידי איסור סקילה. היה מנדר ויוצא, מנדר ויוצא — פטור, שהרי איסור שבת ונגיפה באין פאחד. ואמאי? הכא נמי

למטה משלשה טפחים ואכיל. וביצור משלשה לאו הגבהה היא. לא מצי לאהרורה — משווק את החץ. הלכך משעת עקירה סופו לקרוע לו שיראין. הכא מצי מהדר ליה — הלכך לא אמרין משעת הגבהה אתחלה לה אכילה. המעביר סבין — בידו בהליכה. הגונב כוס בשבת — הגבירו ברשות הבעלים, והוציאו לרשות הרבים. חייב — בתשלומין, אף על פי ששרפה שכבר נתחייב בגניבה — לשלם. להגבהה קונה בכל מקום וקמה לה ברשותיה אף להתחייב באונסיים. היה מנדר ויוצא — שלא הגבירו ברשות הבעלים. ולא קנאו אלא בהוצאה מרשות הבעלים — פטור, שאיסור שבת כו'. ואמאי — כי הגבירו ברשות הבעלים וקנאו אמאי חייב? נימא משעת הגבהה אתחלה לה הוצאה. וכי האי גוונא מי חייב — משום שבת. לכך — להוציאו. לא תיפא בהנחיה על מנת להצניעו אלא הנבירה על מנת להוציאו — ודקשיא לך נימא הגבהה צורך הוצאה היא. הכא במאי עסקינן כשעמר — ועמידתו היא הנחה לעקירת האשונה, ואין חיוב שבת באה לו על ידי עקירת חפץ הראשונה, אלא על ידי עקירת גופו שעוקר עצמו אחר העמידה על מנת להוציאו, ועקירת גופו כעקירת חפץ. אורחיה הוא — ואין עמידתו הנחה לבטל עקירה ראשונה ממלאכת שבת.

פטור

לימא הגבהה צורך הוצאה היא! הכא במאי עסקינן — בגון שהגביהו על מנת להצניעו ונמלך עליו והוציאו. וכי האי גוונא מי חייב? והאמר רב סימון אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: המפנה חפצים מזוית לזוית, ונמלך עליהם והוציאו — פטור, שלא היתה עקירה ממש ראשונה לכך! לא תיפא על מנת להצניעו, אלא אימא על מנת להוציאו, הכא במאי עסקינן — פשעמדר. עמד למאי? אי לכתף — אורחיה הוא! אלא בעומד לפוש, אבל לכתף מאי —

פטור

והוא שהדליק את הגרש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו, והיינו מיתה לזה משום שבת, ותשלומין לזה משום גרש. אלא על כרחך חשיב מיתה ותשלומין לאחד, והואיל ולא מתחייב מיתה בשביל אדם אלא לשמים. והכא נמי אכילת תרומה וקריעת שיראין — הוי מיתה ותשלומין לאחד. ורבינו יצחק רצה ליישב פירוש הקונטרס דחשיב הכא מיתה לזה ותשלומין

לזה לפי שהן שני מעשים, אכילת תרומה וקריעת שיראין. וכן פלוגי בא על בתו של פלוני, הם שתי עדיות. שהיו יכולין להעיד עליו בלא הבה, ועל הבה בלא עליו: פלוגי בא על נערה המאורסה, פלוגי וינתה. אבל מדליק גרש — הבה בא על מעשה אחד, ולכך חשיב מיתה ותשלומין לאחד. ואין נראה לרבינו משום בן אברהם, דהא אמר רב יוסף בפרק קמא דסנהדרין (ט.ב.) הביא הבעל עדים שותתה, והביא אותם עדים והזימום לעידו הבעל, עידי הבעל נהרגים ואין משלמין ממון. חור והביא הבעל עדים והזימום לעידי האב, עדי האב נהרגין ומשלמין ממון. ממון לזה, פירוש: לבעל, שרצו להפסידו כתובה. ונפשות, לעדים. והתם על הזמה אחת בא להם הבל! ונראה לרבינו תם: דרבא וקא בעי עדים וזוממים אית ליה דממון לזה ונפשות לזה חייב, משום דבעינן שותתקיים הזמה כלפי כל אחד. ומיהו, ממון ונפשות בחד גבירא — פטור, כיון דמתקיים בו קצת הזמה. אבל בעלמא מודה ורבא דממון לזה ונפשות לזה פטור, דהא גדי סמוך לו ועבד כפות לו, דתנן פטור, ומוקמינן בפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא כב.ב.) בגדי דחוד ועבדא דחוד. ועוד: דרבא גופיה אית ליה בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע.א.) דרודף ששבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם, פטור, אף על גב דהוי מיתה לנרדף ותשלומין לבעל הכלים. ומיהו, התם גבי רודף רבה גרס. כדמכאב ב"הנהל תר"א (בבא קמא קי.ב.) ובפרק קמא דסנהדרין (י.א.) הוי רבא. ועוד אמר רבינו תם: דעל כרחך לכולי עלמא מיתה לזה ותשלומין לזה פטור, דהא דקם ליה בדבריה מיניה דפטור — נפקא לן מ"לא דקס אסון וגו'" והתם הוי מיתה לאשה ותשלומין לבעל שזהירות שלו. ואומר רבינו יצחק דאיתא ראיא, דהתם כיון שהזלזלון דן בגוף האשה — חשיב מיתה ותשלומין לאחד. דתע, דבפרק "בן סורר ומורה" (שם ע.ד.) בעי לחייב כשאין אסון באשה אף על גב דניתן להצילו בנפשו, דבמצות שבמיתה הכתוב מדבר, משום דהוי מיתה לזה שרצה להורגו, ותשלומין לבעל. ואפילו הכי כשיש אסון — פטור, והיינו משום דחשיב מיתה ותשלומין לאחד, דבכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה חייב, ועבד כפות לו ורודף שאני, דניתן להציל לכל אדם, חייב מיתה לכל העולם. ואף לבעל העבד ולבעל הכלים, ולהביא חשיב מיתה ותשלומין לאחד. ואף על גב דמעיקרא בפרק "בן סורר" (שם) חשיב רודף מיתה לזה ותשלומין לזה, לפי המסקנא דקאמר: אלא לא שגא — חור בו מאותה סברא. והכי פירשו: אלא לא שגא משום דהוי מיתה ותשלומין לאחד והכא חשיב מיתה ותשלומין לאחד. כמו במדליק גרש. שעקירה צורך הנחה היא — קשה: דאמרין ב"מרובה" (בבא קמא ע.ב.) גבי גנב ומכר בשבת דפטור, כגון דאמר ליה זרוק גבייתוכי לחציה ותיקני לי חצירי גבייתוכי. ופריך: מצי מטי לאור חצירו קנה, ומתחייב בנפשו משום שבת דהוי חור שנתנו! ומאי פריך? והא עקירה צורך הנחה היא! ולפיכך רבינו תם אתי שפיר. דפירש דאי אפשר לניסוך בלא הגבהה, ואפילו הכי קאמר רב מנסך ממש ב"הזיקין" (גיטין נב.ב.), ולא קא מפטר משום דקיס ליה בדבריה מיניה, כדריב ירמיה, דמשעת הגבהה קונה, ומתחייב בנפשו לאו עד שעת ניסוך. והשתא רבי ירמיה לית ליה דהגבהה צורך ניסוך היא, והוא הדין דלית ליה דעקירה צורך הנחה היא, ולא הוה מפליג בין מצי לאהרורי ללא מצי לאהרורי. תדע, ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה אמאי נקט רבי אבין ורק חין? לינקט מעבירו אלא דאי כי חדרי ניהו. ומאן דפליג אמעביי — פליג נמי אדוקי, ואליבא דרבי ירמיה פריך ב"מרובה" (בבא קמא ע.ב.), אבל אם אפשר לניסוך בלא הגבהה — לא פליג רבי ירמיה אדריב אבין, ובהנהל תר"א (שם קי.א.) משמע קצת דרבי ירמיה פליג אדריב אבין, גבי חור לומר אי המנסך. דקאמר התם: מעיקרא סבור כדריב אבין, ולבסוף סבור כדריב ירמיה. ומיהו יש לדחות: דמעיקרא סבור דרמיה לדרבי אבין, ולבסוף סבור דרמיה לדרבי ירמיה. דאי בעי גחין ואכיל — פירש בקונטרס: למטה משלשה טפחים לא הוי הגבהה. וקשה לרבינו יצחק: דמה שייך הגבהה דבר שיהא תופס בידו או בפיו? דיתנן בידה! אמר רחמנא, אומרין בלתי (תע.א.) ורק לתוך קלתה — מנרשטה, קשורה אף עד פי שאינה תלויה, אף על פי שנתנו! ומה תלוי? — איני מנחך שותא גבה שלשתי אלא נראה לרבינו יצחק דחבי פירשו: דאי בעי גחין ואכיל, אם הוא בראש קנה יכול הוא לשחות ולתוחבה עד בית בליעתו, אף על גב דבדק אכילה אינו עושה כן והויא הגבהה זו לצורך אכילה, מכל מקום הואיל ויכול להתחייב בלא הגבהה — לאו צורך אכילה היא. והוא הדין דהוי מצי לממדר דאפשר לאכילה בלא הגבהה, כגון אם תחבה לו חבירו. הכא נמי נימא הגבהה צורך הוצאה היא — ללישנא דאי בעי לאהרורי לא מצי מהדר לא פריך מיד, אבל ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה פריך, דהכא נמי אי אפשר להנחה בלא הגבהה. אף על גב דאפשר בגרייה, כך לי עקירה זו כמו עקירה אחרת, דבכל מקום האיסור מתחיל משעת הגבהה. דאם היה אחר עושה עקירה — לא היה מתחייב בהנחה, נמצא עקירה גורמת החיוב, ועד שעת הנחה מושך החיוב. נימא הגבהה צורך הוצאה היא — תימה: לפירוש רבינו תם דהגבהה קונה פחות משלשה טפחים — מאי פריך? והא כיון דקנאה קודם התחלת העקירה, דעקירה לא הוי עד שגיביה שלשה, דלמטה משלשה הוי כלבוד, כדאמרין ב"המוציא" (שבת פ.א.) העביר חצי גזירת דרך עליה — חייב. ואם כן דין הוא שיתחייב, כמו לכן עזאי, מדליק בעומד דמין, דחייב לפי שקנאה קודם שהתחיל העקירה! ואומר רבינו משום בן אברהם: דמשמע ליה בכל ענין גונב כוס אפילו מונח על גבי מקל שהוא גבוה שלשה טפחים, שבא הקנין והעקירה בבית אחת. שהנחיהו על מנת להצניעו ונמלך להוציאו — ואם תאמר, וכיון דסלקא דעתיה השתא דמחייב אתך הוצאה, אם כן חרדא קושיא לדוכתין, דרוצח הוצאה היא! ויש לומר: דסלקא דעתין דא דנמלך להוציאו הוי עקירה שניה. אבל לכתף מאי פטור כו' — אפילו הוי לכתף חייב, הוי מצי למיפריך דלפולגו בדרייה, בין עמד ללא עמד כלל.

כתובות. פרק שלישי – אלו נערות דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

מהלך כעמוד דמי – ומעביר ארבע אמות דחייב ברשות הרבים – הלכתא גמירי לה. כדאמרין ב"הורק" (שבת צ"ב) ולא לפינן מינה, דהתם מקום חיובא הוא. אבל בן עזאי מייירי במהלך מחנות לפלטיא דרך סטיו שהוא מקום פטור. ובידושלמי פריך: לכן עזאי היכי משכחת מעביר ארבע אמות ברשות הרבים דמחייב? ומשני: בקופץ. אבל וזרק הוא פטור לבידור וליתני ברירה – משום הכי

פטור, אדחתי הנה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור, נפלוג וניתני בדידה: במה דברים אמורים בעומד לפוש, אבל לכתף – פטור! אלא הא מני – בן עזאי היא, דאמר: מהלך בעומד דמי. אבל וזרק מאי – פטור, נפלוג וניתני בדידה: במה דברים אמורים – במהלך, אבל וזרק – פטור! מגרר ויוצא איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: אי דרך הוצאה בקד, קא משמע לן. וכמאי? אי ברברכי – אורחיה הוא, אי בזוטרי – לאו אורחיה הוא! אלא, במיזעוי. ודאפקיה להיכא? אי דאפקיה לרשות הרבים איסור שבת – איכא, איסור גניבה – ליכא, אי דאפקיה לרשות היחיד – איסור גניבה איכא, איסור שבת – ליכא! לא צריכא, דאפקיה לצידי רשות הרבים. וכמאן? אי פרבי אליעזר, דאמר: צידי רשות הרבים פרשות הרבים דמו איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא, אי פרבנן דאמרי צידי רשות הרבים לאו פרשות הרבים דמו – איסור גניבה איכא, איסור שבת ליכא. לעולם פרבי אליעזר, וכי אמר רבי אליעזר צידי רשות הרבים פרשות הרבים דמו – הני מילי לענן חיובא דשבת, דזמנין דרחקי רבים ועיילי להתם, אבל לענן מיקנא – קני, מאי טעמא – דהא לא שכיחי רבים. רב אשי אמר: כגון שצירף ידו למטה מושלשה וקיבלו, כדרכא. דאמר רבא: ידו של אדם חשובה לו פארבעה על ארבעה. רב אחא מתני הכי. רבינא מתני: לעולם דאפקיה לרשות הרבים וברשות הרבים נמי קנה. ותרוייהו בדייקא דהא מתניתין קמפלגנא, דתנן: היה מושכו ויוצא, ומת ברשות בעלים – פטור, הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים ומת – חייב. רבינא דייק מרישא, רב אחא דייק מסיפא. רבינא דייק מרישא: היה מושכו ויוצא, ומת ברשות בעלים – פטור. טעמא – דמת ברשות בעלים, הא הוציאו מרשות בעלים ומת – חייב. רב אחא דייק מסיפא: הגביהו או שהוציאו, הוצאה דומיא דהגבהה; מה הגבהה – דאיתי לרשותיה, אף הוצאה נמי – דאיתי לרשותיה. לרב אחא קשיא רישא, לרבינא קשיא סיפא! רישא לרב אחא לא קשיא: במה דלא איתי לרשותיה – רשות בעלים קרינא ביה. סיפא לרבינא לא קשיא: הוצאה דומיא דהגבהה – לא אמרינן. "הפא על אחותו ועל אחות אביו כו'". ורבינא: אלו הן הלוקין: הפא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל הנדה. וקיימא

פטור – מתשלומין, דאיתי עליה חיוב שבת מחמת הגבהה ראשונה שבה נקה לו הכיס, ומיתה ותשלומין באין כאחד. נפלוג בדידה – במגביה עצמו יכול לשנות בו חיוב ופטור. אלא – לא תוקמה כשעמד, ואפילו הכי חיוב שבת דעקירה לאו מחמת עקירה ראשונה דהגבהה אתיא ליה, אלא בעקירת גופו של פסיעה אחרונה כשיצא מן הבית, וכן עזאי היא. דאמר – בפרק קמא דשבת. מהלך בעומד דמי – ועקירת כל פסיעה היא עקירה, והנחת הרגל היא הנחה, הלכך קניה משעת הגבהה, וחובו מיתה בפסיעה בתרייתא קא אתיא ליה. אבל וזרק מאי – הגביהו וזרקו. פטור – מתשלומין, דאתיא ליה חיוב שבת על ידי חיוב הגבהה, דתו ליתא עקירה אחרית. אי דרך הוצאה בכה – ואין כאן חיוב שבת. ובכא – איצטריך לאשמועינן דדרך הוצאה בכך. אי ברברכי – כיון גדול שיש בו משוי להגביהו. אורחיה הוא – לגררו, ופשיטא דהוצאה היא לאו אורחיה הוא – ואמאי חייב משום שבת? איסור גניבה ליכא – דמשיכה בלא הגבהה, סלקא דעתך דלא קניא ברשות הרבים. לרשות היחיד – לרשות, שהיתה חצירו סמוכה לחצר הבעלים. צידי רשות הרבים – סמוך לבתים, שנותנין להלן מן הבתים אבנים ומכשולין להרחיק חיובך העגלות. ומאותן חזופיה ולפנים קרי צידי רשות הרבים: פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בעירובין בפרק "כל גזית". דהא לא שכיחי רבים – והוי ליה סטמא, דתקון בה משיכה. רב אשי אמר – מגרר ויוצא דקאמר פטור – לעולם ברשות הרבים, ודקשיא לך איסור גניבה ליכא. כגון שצירף ידו – השניה לפחות משלשה סמוך לקרקע, ובידו אחת גיררה, ונפלה לתוך כרבתה, וידו קניא ליה. כדרכא דאמר רבא ידו של אדם חשובה – לענן הנחת שבת, כמקום ארבעה על ארבעה. וכן היכי דלענן שבת חשוב מקום – לענן מיקנא נמי חשוב מקום למקני, כאילו הגביהה למעלה משלשה. ומיהו, ברשות היחיד לא אנגבהה דתיקני ליה מקמי דליתי חיוב שבת עליה, וביתא לה רשות הרבים וקנייתה באין כאחד. ולהכי משני כשצירף, דלא תיתי הגבהה ברשות היחיד, כדקתני "מגרר ויוצא". רב אחא מתני הכי – כדאמר, דמשיכה ברשות הרבים לא קני, ומוקים לה כשצירף ידו וקיבלה לתוכה. היה מושכו – בגובה בהמה ברשות בעלים קאי, בפרק "מרוצה". ומת – השור. ברשות הבעלים פטור – הגבגב מלשכל כלום, דלא קני להתחייב באונסין. הגביהו – אפילו ברשות הרבים חשבינא – כל היכא דאפקיה, ואפילו לרשות הרבים. אלו הן הלוקין – אם התרו בהן. וקיימא לן דאין לוקה ומשלים – דנפקא לן לקמן מ"כיד רשעתו" – משום רשעה אחת אתה מחייב, ואי אתה מחייב משום שתי רשעות. מתניתין

הפא על אחותו ועל אחות אביו כו'". ורבינא: אלו הן הלוקין: הפא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל הנדה. וקיימא

כדרכא דאמר ב"המבצע" (שבת צ"ב) דאגד יד לא שמיה אגד. ומייירי כשהוא נשאר בפנים הוציא ידו אחת, ובאחרת מגרר לתוכה. ודוקא צירף למטה משלשה, דלמעלה משלשה שמיה אגד, דבחר גופו גיריא. ולפירוש קמא קשה: דלשנא קמא לית ליה דרבא, וכולהו מתניתא דשבת וכן רבי יוחנן (שבת ה"א) אתו כרבא. וברשות הרבים נמי קנה – והא דאמר ב"המורכב את הספינה" (בבא בתרא פ"ד) דאביי ורבא דאמרי תריויהו דמשיכה לא קניא ברשות הרבים, אמר רבינו יצחק: דלא פליגי אדרבינא דהכא, דהא דקאמר דקני – היינו לענן להתחייב באונסין, אבל אינו קנה שיהא שלו לגמרי. ורבינו יצחק בן אברהם נראה לו דפליג. דהא ב"מרוצה" (בבא קמא ע"א) בגי נחמה לבכורות בנו דקתני סיפא, איכא נמי למיזק כמו שמדקדק באן. ודחתם לענן משיכה דקנין איירי, לשלשן ראשון שפירש שם בקונטרס. ואפילו לשלשן שני הא מוכח דחתם בגמרא (סו"א) שאין לגבגב להתחייב אלא במשיכה הראויה לקנין. ורבינא – אלו הן הלוקין הוא על אחתו – ארישא דמתניתין הוא מצי למיפרך, דקתני: האב על הממזרת יש לה קנס, ודחתם קתני דלקי עלה, אלא נטר הכא עד "הבא על אחותו" למיפרך מרישא דמתניתין ודחתם, דחייב לאינן שנויין שם בחר יחידי בריתות ודחי צריך להביא כל המשנה עד "הבא על הממזרת".

שהיתה דרכם להניח שם מכשולים ואבנים כדי שהעגלות
העוברות ברשות הרבים לא יתחככו בבתיים וזיקוקם, ומאותם
מכשולים ועד הבתים שבצדדים זהו 'ציד רשות הרבים', ושם
יכול הוא לקנות את החפץ במשיכה, אך חייב הוא משום הוצאה
מרשות היחיד לרשות הרבים.
הגמרא מבררת כיצד יתכן שמקום זה ייחשב גם כרשות הרבים
לענין שבת, וגם כרשות היחיד לענין קנין. מבררת הגמרא: וּבְמִן
– כדעת איזה תנא מהתנאים המובאים להלן סוברת הברייתא, אִי
כְּרִי אֲלֵינוּ, דָּאִמְרַי שְׂצִידֵי רְשׁוֹת הָרַבִּים כְּרִשׁוֹת הָרַבִּים דְּמוּ – הם
נחשבים, אם כן אִיסור שְׂכַת אִיבָא, שהרי הוציא מרשות היחיד
לרשות הרבים, ואילו אִיסור גְּנִיבָה לִיבָא, כיון שמשכיח אינה קונה
ברשות הרבים. ואִי כְּרִנָּה, דָּאִמְרַי שְׂצִידֵי רְשׁוֹת הָרַבִּים לֹא כְּרִשׁוֹת
הָרַבִּים דְּמוּ, אלא דינם ככרמלית, אם כן אִיסור גְּנִיבָה אִיבָא כיון
שקנאו הגנב במשיכה, ואילו אִיסור שְׂכַת לִיבָא, שהרי לא הוציאו
לרשות הרבים, ומן התורה אין איסור להוציא מרשות היחיד
לכרמלית.
מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם הַבְּרִייתָא סוֹבֵרַת כְּרִי אֲלֵינוּ, וְכִי – וכל
מה שָׁמַר כְּרִי אֲלֵינוּ שְׂצִידֵי רְשׁוֹת הָרַבִּים כְּרִשׁוֹת הָרַבִּים דְּמוּ, הִנֵּי
מִלִּי – זהו רק לְעֵנִי חִיבָא דְשִׁבְתָּ, דְּיוֹמֵינוּ דְרַחֲמֵי רַבִּים וְעִילֵי לְהִתָּם
– משום שלפעמים בשעה שיש דוחק ברשות הרבים, הולכים בני
רשות הרבים גם בצידי רשות הרבים, ולכן המוציא לשם חפץ
מרשות היחיד, חייב. אֲבָל לְעֵנִי מִיָּנָא, קָנִי – לענין לקנות חפץ
במשיכה למקום זה מודה רבי אליעזר שקונים בו, שלענין זה לא
נחשב המקום כרשות הרבים, מֵאִי מִטְּמָא, דְּהָא לֹא שְׂכִיחֵי רַבִּים –
כיון שרוב הזמן אין הרבים מצויים שם, והרי הוא כסימטא שתיקנו
חכמים שיקנו בה במשיכה (ב"ב ע"ה) כיון שאין רבים מצויים בה.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את הברייתא: רַב אֲשִׁי אָמַר,
באמת מדובר בברייתא שגורר את הכיס מבית הבעלים לרשות
הרבים עצמה, ואף שאין משיכה קונה ברשות הרבים, מדובר בְּגוֹן
שְׂצִידָהּ (-הצמיד) את ידו לְמִטָּה מְשִׁלֶּשֶׁה טַפְחִים סָמוּךְ לַקְרָקַע
רשות הרבים, ובידו האחרת גרר את הכיס מבית הבעלים וְקִבְּלוּ
ביד שברקע רשות הרבים, וקנאו בה, נמצא שקנין הגניבה
ואיסור שבת באו בבת אחת, שהרי הקנין חל עם כניסת החפץ
לרשות הרבים. ומבאר הגמרא כיצד קנתה לו ידו: וּבְדִבְרָא,
דָּאִמְרַי כְּבָא, אף שלענין העברה מרשות לרשות בשבת יש צורך
שתהא ההנחה במקום חשוב של ארבעה טפחים על ארבעה
טפחים, מכל מקום ידו שֶׁל הָאָדָם אף שהיא קטנה משיעור זה,
חשבה לו כמקום של אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה, ולכן העוקר חפץ בשבת
מרשות אחת והניחו בידו של אדם הנמצאת ברשות אחרת, חייב,
וכשם שידו היא 'מקום חשוב' לענין שבת, כך לענין קנין נחשבת
ידו כ'מקום' לקנות בה כבחצרו, כאילו הגביה למעלה משלשה
טפחים.
הגמרא מביאה דברי אמוראים אחרים בנידון: רַב אֶהָא מִתְּנֵי הָכִי
– גם רב אחא שנה את הברייתא כתיורצו של רב אשי, שמשכיח
אינה קונה ברשות הרבים, ומדובר שצירף ידו מתחת לשלושה
טפחים וקיבלו. אולם רַבִּינָא מִתְּנֵי – שנה את הברייתא באופן אחר,
לְעוֹלָם מדובר בברייתא דְּאֶפְסָקִיָּה – שהוציא הגנב את החפץ
בגרידה מבית הבעלים לְרְשׁוֹת הָרַבִּים, וְסוֹבֵר רַבִּינָא שְׂכִיחֵי
הָרַבִּים נִמְיָי קִנְהָ במשיכה, וממילא באו חיוב הגניבה וחיוב שבת
בבת אחת.
הגמרא מבאר את יסוד המחלוקת, האם משיכה קונה ברשות
הרבים או לא: וְתַרְוֵיהּ – רב אחא ורבינא, כְּרִינָא דְּהָא מִתְּנֵי גוֹנֵם
כְּמִיָּלָנִי – נחלקו באופן הדין מהמשנה קונה ברשות הרבים. ואִי
בהמה מרשות בעליה, תִּתֵּן (ב"ב ע"ה) הִנֵּה הגנב מוֹשִׁכּוֹ – לשור
הגנוב וּיּוֹצֵא, וְזֶה הַשּׁוֹר בַּעֲדוֹ כְּרִשׁוֹת בְּעָלִים, פְּטוֹר הַגֵּנֵב מִלְּשַׁלֵּם
דְּמִיו, כיון שמשכיח אינה קונה ברשות הבעלים, ועדיין לא קנאו
להתחייב באונסיו. אבל אם הִנֵּהוּ הַגֵּנֵב, ואפילו אם הוא ברשות
הבעלים, או שְׂחִיצֵיאוּ מְרִשׁוֹת בְּעָלִים, וְזֶה הַשּׁוֹר, הֵיכֵי הַגֵּנֵב
בתשלומי השור, כיון שקנאו. רַבִּינָא דִּינִי שְׂמִשְׁכָּה קוֹנָה בְּרִשׁוֹת

פְּטוֹר מִתְּשֻׁלּוּמִים, כיון שחיוב המזמן והמיתה באו יחד, שהרי בעת
ההגבהה התחייב ממנו, ואז גם החלה מלאכת ההוצאה, ואם כן
קשה, כשרצתה הברייתא לכתוב אופן בו הגנב נפטר מן
התשלומים משום קם ליה בדבריה מיניה, אֲתֵינִי – עד ששנתה
המשנה אופן מחודש שלא הזכיר כלל ברישא, הִנֵּה מְגִדֵּר וּיּוֹצֵא
מְגִדֵּר וּיּוֹצֵא פְּטוֹר, נִפְלֹג וְנִתְּנֵי בְּדִידָה – בכלה הברייתא לחלק
באותו אופן של הרישא, שהגביה את הכיס ברשות הבעלים,
ולומר כך, בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים שְׂחִיבֵי תְּשֻׁלּוּמִים, בְּעוֹמֵד לְפִנֵּי
משום שנתחייב בגניבה קודם חיוב המיתה, אֲבָל עֵמֶד לְכַתְּבָה, פְּטוֹר
מתשלומים, משום שאין עמידתו נחשבת כביטול העקירה
הראשונה, וכיון שאותה עקירה חייבתו במיתה ובממון, פטור.
וכיון שנדחה התירוץ, חוזרת הקושיא על רבי אבין, שבברייתא
מבואר שכשהגביה את הכיס על מנת להוציאו לרשות הרבים
חייב בתשלומים, והרי אם עקירה צורך הנחה היא נמצא שחיוב
התשלומים חל ביחד עם חיוב המיתה על הוצאה מרשות לרשות,
וצריך להיפטר מתשלומים משום קם ליה בדבריה מיניה.
מיישבת הגמרא את הברייתא באופן אחר: אֲלֵא, לעולם מדובר
בברייתא שהגביה את הכיס ברשות הבעלים ויצא עמו לרשות
הרבים בלא לעמוד כלל, ואף על פי כן אינו נפטר מתשלומים,
דְּהָא מִנֵּי – לפי שברייתא זו כדעת בן עזאי הוּא, דָּאִמְרַי מְהִלָּה
בְּעוֹמֵד דְּמִי, כלומר, כל פסיעה של האדם נחשבת כעקירה והנחה
בפני עצמה, וכיון שכל פסיעה מסיימת ומבטלת את העקירה
שלפניה נמצא שהעקירה נחתמה חל עליו חיוב מיתה היא
בפסיעה האחרונה שעשה מרשות היחיד לרשות הרבים, ואילו
חיוב התשלומים בא קודם לכן, משעה שהגביה את החפץ ברשות
הבעלים, וכיון שלא באו חיוב התשלומים וחיוב המיתה בבת אחת
אין כאן פטור של קם ליה בדבריה מיניה.
הגמרא מקשה גם על תירוץ זה. מדייקת הגמרא: אֲבָל אם היה
הגנב זוֹרֵק את הכיס לרשות הרבים מאותו מקום בו נטלו מרשות
הבעלים מֵאִי, פְּטוֹר מִתְּשֻׁלּוּמִים, שהרי הגבהה החפץ המוחיבת
אותו בתשלומים היא העקירה מרשות הבעלים לרשות הרבים,
שהרי לא היתה אחריה עקירה נוספת, ואם כן קשה, מדוע כתבה
הברייתא בסיפא אופן מחודש, שהיה מגרר ויוצא, נִפְלֹג וְנִתְּנֵי
בְּדִידָה, וכך היתה הברייתא צריכה לומר בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים
שְׂחִיבֵי תְּשֻׁלּוּמִים בְּמִהִלָּה, אֲבָל זוֹרֵק, פְּטוֹר.
מתרצת הגמרא: אכן היה אפשר לומר כן, אך 'מְגִדֵּר וּיּוֹצֵא'
אֲצִיבֵינָא לִיה – הוצרכה הברייתא להשמיענו דין זה שפטור
באופן של מגרר ויוצא, משום שיש בו חידוש, דְּסִלְקָא דְּעֵתָא אֲמִינָה
– היה עולה על דעתנו לומר שהמגרר ויוצא אינו מתחייב כלל
מיתה וממילא אינו נפטר מתשלומים, משום שֶׁאֵין דְּרָךְ הוֹצֵאָה
כְּכָךְ, להוציא חפצים על ידי גרירתם בארץ, קָא מְשַׁמְעֵי לָן שׁוֹר דְּרָךְ
הוֹצֵאָה הַמְּחִיבֵת מִיתָה, וממילא פטור מתשלומים.
ממשיכה הגמרא לברר את דברי הברייתא: וּבְמִן – באיזה כיס
מדובר, שהיינו סוברים שאין דרך לגוררו, אִי כְּרִנָּה – אם בכיס
גדול וכבד, אוֹרְחִיָּה הוּא – הרי וראי הדרך היא לגוררו. ואִי בְּזוּמְרִי
– בכיס קטן, הלא לֹא אוֹרְחִיָּה הוּא – הרי באמת אין דרך לגוררו,
ומדוע חייבתו הברייתא. מבאר הגמרא: אֲלֵא מדובר בְּמִיָּצֵעִי –
בכיס בינוני, וחידושה הברייתא שאף שלפעמים מוציאים אותו
בהגבהה, הדרך היא להוציאו אף בגרידה.
מוסיפה הגמרא לברר באיזה אופן מדובר: וְדָאֶפְסָקִיָּה לְהִיבָא –
להיכן הוציאו הגנב, אִי דָאֶפְסָקִיָּה לְרְשׁוֹת הָרַבִּים, אמנם אִיסור שְׂכַת
אִיבָא – ישנו, שהרי הוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים, אך
אִיסור גְּנִיבָה לִיבָא, שהרי אין משיכה קונה ברשות הרבים. ואִי
דָאֶפְסָקִיָּה לְרְשׁוֹת הַיְּחִיד של הגנב, וכגון שחצרו של הגנב היתה
סמוכה לחצר הבעלים, אמנם אִיסור גְּנִיבָה אִיבָא, כיון שקנאו
כשמשכו לחצרו, אולם אִיסור שְׂכַת לִיבָא, שהרי מדאורייתא מותר
להעביר חפצים מרשות היחיד של אחד לרשות היחיד של אחר.
מיישבת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא לפוטרו מדין
קם ליה בדבריה מיניה, אלא באופן דָאֶפְסָקִיָּה לְרְשׁוֹת הָרַבִּים,

וְעֵשָׂה – ולאחר מכן התעסק בַּתְּהוֹרֹת, ולאחר מכן בַּאֲחֵי הַלֵּל
בְּשִׁבְלֵי הַשָּׁנִי, שלא הלך בו הראשון, וְעֵשָׂה – התעסק בַּתְּהוֹרֹת
אחרות, ונמצא שידוע לנו בבירור שאחרי מום הלך בְּשִׁבְלֵי הַטָּמָא
ונטמאו טהרותיו, אך אין אנו יודעים מי הוא מבין שניהם, רַבִּי
יְהוּדָה אָמַר, אִם נִשְׁאָל בְּבֵית דִּין זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ,
הטהרות של שניהם טהורות, לפי שספק טומאה ברשות הרבים,
טהור, ואף שאחת ההוראות ודאי אינה נכונה במציאות, מכל
מקום אנו דנים על כל מקרה שבא לפנינו בפני עצמו, וכך דינו.
אבל אם הגיעו שְׁנֵיהֶם בְּאַחַת לשאול על טהרתם, הטהרות של
שניהם טָמְאוּ, שהרי אחד מהם ודאי נטמא, ואי אפשר לומר
לשניהם יחד שהם טהורים. רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק וְאָמַר, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף
– בין אם באו שניהם יחד ובין אם באו כל אחד לחוד, הרי הטהרות
שהתעסקו בהם טָמְאוּ, שהרי לא יתכן ששניהם טהורים.
ובביאור משנה זו אָמַר רַבָּא, וְאִתִּימָא רַבִּי יוֹחָנָן, בְּבֵית אַחַת – אם
שניהם שאלו את שאלתם בתוך כדי דיבור, דְּרַבִּי הֶבֶל – בין לרבי
יהודה ובין לרבי יוסי, הטהרות של שניהם טָמְאוּ, כיון שאי אפשר
לפסוק לשניהם בבת אחת שהם טהורים. כִּיֹּה אָמַר זֶה – אם כל
אחד שאל את שאלתו שלא בפני חבירו, לְדַבְּרֵי הֶבֶל הטהרות של
שניהם טהוֹרִים, לפי שאנו דנים על כל אחד בפני עצמו. לֹא נִחְלָקוּ
רבי יהודה ורבי יוסי, אֲלָא בְּבֵית אֶחָד מהם לִישָׁאֵל עָלָיו וְעַל חֲבִירוֹ,
מִי – רבי יוסי מְדַמֵּי לֵיהּ לְבָבָא אַחַת, כיון שבתשובה ששייכו לו
בית דין על עצמו, תשתמע גם תשובה לחבירו, שהרי המקרים
שונים לגמרי, וכיון שאי אפשר לטהר את שניהם יחד, שניהם
טמאים. וְאִי – רבי יהודה מְדַמֵּי לֵיהּ לְבֹנָה אַחַר זֶה, כיון שאין בית
דין משיבים בפירוש על שניהם יחד, אלא אומרים לו רק טהור
אתה, ואף שיבין מאליו שגם דין חבירו כך, מכל מקום הרי זה
כנשאל רק על עצמו שאפשר לטהרו.
מסיימת הגמרא את הקושיא: וְהָכָא נָמִי – אף כאן, כשיש מחבוא
שרק אשה אחת יכולה להיחשב שם, אף אם רק אשה אחת באה
לשאול האם טהורה היא, מכל מקום בֵּין דְּרַבִּי לְהוֹ לְבֹלָהוּ – כיון
שמתשובתך שהיא טהורה משתמע שכל נשות העיר טהורות, הרי
בְּבֵית אַחַת דָּמִי – הרי זה כאילו באה אשה אחת לשאול עליה ועל
חברתה, שלרבי יוסי דבר זה נחשב כ'בבת אחת', כיון שמשמעות
התשובה היא לכל השאלות יחד, ואם כן במה הסתפק רבי ירמיה,
והרי הלכה כרבי יוסי, ואיך יתכן שנטהר כל אשה מחמת שיתכן
שהסתתרה במחבוא, והרי כיון שלא יתכן שכולן הסתתרו שם אי
אפשר לטהר את כולן.
דוחה הגמרא: הָכִי הִשְׁתָּא – וכי כך הדבר בעיניך עתה, לדמות את
שני הנידונים, הרי הָתֵם, בשני שבילין, בְּדִמְאִי אִיכָּא טוֹמָאָה באחד
מהשבילין, ולכן אי אפשר לטהר את שניהם בבת אחת. אך הָכָא,
בשבוייה, מִי יִמַר דְּאִימָי – מי אמר שבודאי היתה טומאה כל
שהיא, והרי כל איסור 'שבוייה' אינו איסור ודאי, שאין הדבר ידוע
לנו בבירור ששוביה בעלו אותה, אלא שחכמים החמירו לאוסרה
מספק, וכיון שאף הנשים שלא הסתתרו במחבוא אינן טמאות
בדאי, יתכן שיש תללות בכל אשה ואשה שהסתתרה במחבוא
ואינה בכלל 'שבוייה' ומותרת, אף שבתשובה זו יש משמעות היתר
לכל נשות הכהנים שבעיר.

הגמרא מביאה ספק בעיר שיש בה מחבואה: כְּעִי רַב אֲשֵׁי, עיר שיש
בה מחבואה, וְאִמְרָה אשה אחת, לֹא נִתְבָּאֵת, וְלֹא נִטְמָאֵת – אני
מודה שלא הייתי במחבואה, אך אני טוענת שלא נטמאתי, כִּיֹּה –
האם היא נאמנת בדבריה. וצדדי הספק הם, מִי אֲמַרִּין

הנשים שם, ולכן כולן אסורות.
מקשה הגמרא: בכרכום שֶׁל אוֹתָהּ מְלָכוֹת נָמִי – גם כן יש לחשוש
לבעילה, כִּי אֵף שֶׁאֵין המלכות רוצה להשחית את העיר, מכל
מקום אִי אֲפֻשֶׁר דְּלֹא עָרֵךְ הָד מִיִּנְיָהּ – אין צבא המלך יכול לשמור
שלא יברח אפילו חייל אחד לתוך העיר הכבושה ויבעל, ויש
לאסור מספק את כל הנשים שבעיר.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, דברי חזקיה אמורים
בְּשִׁמְשֻׁמְרוֹת, שהעמידה המלכות לשמור על בני העיר סמוכות
ורואות זו אֵת זו, ואי אפשר שיברח אפילו חייל אחד לתוך העיר.
שואלת הגמרא: ועדיין קשה, הרי אִי אֲפֻשֶׁר דְּלֹא נִיִּמָא פּוֹרְתָא –
לא יתכן שכל השומרים יעמדו על משמרתם ולא יתנמנו אפילו
לזמן מועט, ועדיין יש לחשוש שנכנס חייל אחד לעיר ובעל.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי לִוִּי, מדובר בְּגוֹן דְּמַתְּרָא לֵה לְמַתָּא –
שהקיפו את סביבות העיר בדברים המשמעים קול, בְּשׁוֹשִׁילָתָא –
שלשלאות ברזל, וְכָלְכָא – וכלבים נובחים, וְגוּוּוּא – מקלות
וקיסמים, וְאִוּוּא – אוזנים הצועקים, ואם ינסה אחד החיילים
להכנס, יכשל בשלשלאות הברזל או במקלות, וישמע קולם, וכן
הכלבים והאוזנים יצעקו, ובשמירה מעין זו אין לחשוש שמה נכנס
אחד החיילים לעיר.

הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בנידון זה: אָמַר רַבִּי אֲבָא בְּרַי וְרַבָּא,
פְּלִיגִי בָּהּ – נחלקו בדבר זה רבי יהודה נְשִׂיאָה וְרַבָּנָן, האם צריך
שמירה חזקה כל כך כדי לברר שלא נכנס שום חייל לעיר ולהתיר
את נשות הכהנים, הִד מהם אָמַר כדברי חזקיה, בְּאֵן בְּכָרְבוֹם שֶׁל
אוֹתָהּ מְלָכוֹת, שהם חסים על בני העיר ואין חשש לאונס, וְבָאֵן
בְּכָרְבוֹם שֶׁל מְלָכוֹת אַחֲרָה, שחוששים לאונס. וְלֹא קָשְׁיָא לֵיהּ וְלֹא
מִיִּי – ולא היתה קשה לו הקושיא שהקשינו לעיל, מדוע בכרכום
של אותה מלכות אין לחשוש שמה ברח אחד מהחיילים ונכנס
לעיר, דכיון שאינן מופקרות להן אין חוששים לכך.
יחד מהם קָשְׁיָא לֵיהּ בַּל הֵנִי – הוקשו לו כל אותן קושיות, שנחשוש
שנכנס אחד החיילים ללא רשות, ואף בשוגגו משמרות יש
לחשוש שמה נתנמנו חלקם, וּמִשְׁנִי – ותרץ כדברי רבי לוי לעיל,
בְּגוֹן דְּמַתְּרָא לֵיהּ לְמַתָּא שׁוֹשִׁילָתָא וְכָלְכָא וְגוּוּוּא וְאִוּוּא, שבזה אין
חשש שנכנס אפילו חייל אחד.

שנינו במשנה: עיר שכבשוה כרכום, כל הנשים שבתוכה אסורות.
הגמרא מבארת שיש אופן שאין הנשים אסורות: אָמַר רַב אֲדִי בְּרַ
אֲבִין, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַ אֲשֵׁיָא, אִם יֵשׁ שָׁם – באותה עיר שנכבשה,
אפילו מְחַבְּאָה אַחַת – מקום שאפשר להתחבא בו, כגון חפירה
שתחת הקרקע וכיוצא בזה, מַצְלֵת עַל חֲתָנוֹת פּוֹלֵן – מצילה אותן
מלהחשב כטמאות, כיון שאנו תולים שהתחבאו שם.
מסתפקת הגמרא: כְּעִי רַבִּי יְרֵמְיָה, אם אותה מחבואה אִינָה מְחֻזָּקָה
– אין בה מקום אֲלָא לאשה אַחַת בלבד, כִּיֹּה, האם גם בזה כל
הנשים מותרות. וצדדי הספק הם, מִי אֲמַרִּין בַּל תִּדָּא וְתִדָּא תִינִי
– האם אנו אומרים לגבי כל אחת מהכחונות שבעיר שהיא זו
שהתחבאה שם ולא נטמאה, ומספק משאירים את כולן בחזקת
טהרה, או דְּלִמָּא לֹא אֲמַרִּין – או שאין אומרים כן, אלא כיון
שודאי לא יכלו כל הנשים להסתתר שם, אין מתירים אף אחת
מזן, אלא כולן אסורות.

הגמרא מבררת מדוע אין הדבר פשוט לאיסור. תמהה הגמרא:
וּמִאי שָׁנָא מִמָּה שְׁשִׁנּוּ במסכת טהרות (פ"ה מ"ה), הִיוּ שְׁנֵי שְׁבִילִין,
אֶחָד טָמֵא – שהיו קברים בכל רחבו, והעובר שם מאהיל עליהם
ונטמא בודאי, ושביל אֶחָד טָהוֹר, וְהָלַךְ אדם טהור בְּאֶחָד מֵהֶן,

פרשה ב

1

45 לו יעקב. ואחר כך: השליף משמים ארץ תפארת
46 ישראל.

47 דבר אחר, השליף משמים ארץ תפארת ישראל,
48 אמר רבי יהושע ברבי נחמן משל לבני מדינה
49 שעשו עטרה למלך, הקניטוהו וסבלו, הקניטוהו
50 וסבלו, אחר כך אמר להם המלך כלום אתם
51 מקניטין אותי אלא בעבור עטרה שעטרתם לי, הא
52 לכון טרזן באפיכון, כך אמר הקדוש ברוך הוא
53 לישראל, כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל
54 איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי, הא לכון טרזן
55 באפיכון, הוי: השליף משמים ארץ וגו'.

56 ג. ולא זכר הדם רגליו, אמר רבי חנינא בר יצחק,
57 אין הקדוש ברוך הוא זוכר אותו הדם של בין רגליו
58 של זקן, שנאמר (בראשית יז, כד): ואברהם בן תשעים
59 ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו, אמר רבי יודן
60 למלך שתפיש את שונאיו והרגנו, והיו בני המדינה
61 מפרפסין בדם שונאיו, פעם אחת הקניטוהו ודחפן
62 והוציאו חוץ לפלטיין, אמרו אין המלך נזכר לנו
63 אותו הדם שהיינו מפרפסין בדם שונאיו, כך אמרו
64 ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, אין את נזכר לנו
65 אותו הדם שבמצרים, שנאמר (שמות יב, ז): וזלזלו מן
66 הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף.

67 דבר אחר, ולא זכר הדם רגליו, אין הדם זה אלא
68 בית המקדש, הדא הוא דכתיב (תהלים צט, ה): רוקמו
69 ה' אלהינו והשתחויו להדם רגליו קדוש הוא. ביום
70 אפו, אמר רבי אחא יום אחד היה חרון אפו של
71 הקדוש ברוך הוא, ואלו עשו ישראל תשובה
72 פשוהו. (יחזקאל ט, א): ויקרא באזני קול גדול לאמר
73 קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו, עד היכן
74 חטאו של עגל קנס, רבי ברכיה ואמרי לה רבי
75 נחמיה בן אלעזר עד עגליו של ירבעם בן נבט, הדא
76 הוא דכתיב (הושע ז, א): פרפאי לישראל ונגלה עון
77 אפרים ורעות שמרון, אמר הקדוש ברוך הוא באתי
78 לרפאות לישראל מחטאו של עגל, ונגלה רעות
79 שמרון. רבי ישמעאל בר נחמני בשם רבי יוחנן אמר
80 עד חרבן בית המקדש, דכתיב: קרבו פקדות העיר
81 ואיש כלי משחתו בידו, וכתוב (שמות לב, לד): וביום
82 פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. כתיב (יחזקאל ט, ב):
83 והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר
84 מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו ואיש אחד
85 בתוכם לבש בדים וקסת הספר במתניו ויבאו
86 ויעמדו אצל מזבח הנחשת. כתיב הכא: והנה
87 ששה, והלא חמש גזרות הן, דכתיב (יחזקאל ט, ה):
88 ולא לה אמר באזני עבדו בעיר אחריו והכו אל תחס
89 עינכם ואל תחמלו. וכתוב (יחזקאל ט, ו): זקן בחור

2 א. ההפך עלי בלהות (איוב ל, טו), אמר רבי חנינא
3 אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, לשעבר
4 הייתי אני מבהלת לאחרים, כמה דאת אמר (אסתר ו,
5 יד): ויבהלו להביא את המן, וכתוב אחד
6 אומר (יחזקאל כו, כא): בלהות אתגף ואיגף,
7 ואומר (שמות טו, טו): אז נבהלו אלופי אדום, ועכשיו
8 הפוכה עלי, אמר רבי אחא לחליו של עמוד,
9 שהיתה מתהפכת בתוך הפלטיא, והטיסה בצרור
10 ונסמכה, כך (תהלים פח, ח): עלי סמכה חמתך. תרדף
11 ברוח נדבתי. בני אדם שהם נדיבים וראויין לבא לי
12 גאלה על ידיהם, את מרדפן ברוח. וכעב עברה
13 ישעתי, בני אדם שהם נדיבים וראויים לבא לי
14 ישועה על ידיהם, את מסיטן ומעבירן בעבים,
15 שנאמר: איכה יעיב באפו ה' את בת ציון.
16 וכתוב (דברים ח, כ): בגוים אשר ה' מאבד מפניכם,
17 תאמר מה אלו בכהן ונביא אף אלו בכהן ונביא,
18 ומה אלו בשופר ובתרועה כך אלו בשופר ובתרועה,
19 ומה אלו בארבעה עשר, שנאמר (עזרא ד, ט): דינא
20 ואפרסתכיא טרפליא אפרסיא ארפויא בבליא
21 שושנכיא דהיא עלמיא, וישאר אמיא די הגלי
22 אסופר רבא ויקירא, תאמר אף אלו בארבעה עשר,
23 דכתיב (ישעיה יז, ט): ביום ההוא יהיו ערי מעוז
24 פעזובת החורש והאמיר, מהו האמיר רבי פנחס אמר
25 כדאימרי. רבי יהודה ברבי סימון אמר כאמור
26 בתורה, דכתיב: בגוים אשר ה' מאבד מפניכם.
27 תאמר מה אלו בנפילת החומה, דכתיב (יהושע ו, כ):
28 ותפל החומה תחתיה, אף אלו בנפילת חומה, מה
29 אלו בעבים, דכתיב (ירמיה ד, כט): באו בעבים
30 ובכפים, אף אלו בעבים איכה יעיב באפו.

31 ב. איכה יעיב באפו ה' את בת ציון. אמר רבי חמא
32 בר רבי חנינא איך חייב ה' ברוגזיה ית בת ציון.
33 אית אתרא דצווחין לחייבא עייבא. רבי שמואל בר
34 נחמני אמר, איך פייב ה' ברוגזיה. אית אתרא
35 דצווחין לכיבא עייבא. ורפגן אמרין איך שיים ה'
36 ברוגזיה ית בת ציון. השליף משמים ארץ תפארת
37 ישראל, רבי הונא ורבי אחא בשם רבי חנינא בריה
38 דרבי אבהו, משל למלך שהיה לו בן, בכה ונתנו
39 על ארפובותיו, בכה ונתנו על זרועותיו, בכה
40 והרפיבו על כתפו, טגף עליו ומיד השליכו לארץ,
41 ולא הות מחותיתיה במסוקיתיה, מסוקיתיה ציבחר
42 ציבחר, ומחותיתיה כולא תדא. כך (הושע יא, א):
43 ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. ואחר
44 כך (הושע י, יא): ארפיב אפרים יחרוש יהודה ישדד

אבא, מעולם לא אמר הקדוש ברוך הוא דבר טוב
 וחזור בו, וכאן חזר בו, הלא הוא דכתיב (יחזקאל ט,
 ו): וממקדשי תחלו, אל תקרי וממקדשי אלא
 וממקדשי תחלו. מיד מה כתיב: ויחלו באנשים
 הזקנים אשר לפני הבית. וכתיב: ויאמר אליהם
 טמאו את הבית ומלאו את החצרות חללים צאו
 ויצאו והפכו בעיר. וכתיב (יחזקאל ט, ח): ויהי כהפכותם
 וגאשאר אני ואפלה על פני ואזעק [קול גדול]
 ואמר אהה אדוני אלהים המושחית אתה את כל
 שארית ישראל, ואין שארית אלא צדיקים, לכה בא
 ואמר: בלע ה' ולא חמל וגו'.

ד. בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, רבי פנחס
 בשם רבי הושעיא אמר ארבע מאות ושמונים פתי
 כנסיות היו בירושלים, מגין (ישעיה א, כא): מלאתי
 משפט, מלתי פתיב, וכל אחד ואחד היה לו בית
 ספר ובית תלמוד, בית ספר למקרא, ובית תלמוד
 למשנה.

דבר אחר, בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, את
 כל נאותיו של יעקב, כגון רבי ישמעאל, ורבן
 גמליאל, ורבי ישכב, ורבי יהודה בן בבא, ורבי
 חוצפית המתורגמן, ורבי יהודה הנחתום, ורבי
 חנניה בן תרדיון, ורבי עקיבא, וכן עזאי, ורבי
 טרפון. ואית דמפקין רבי טרפון ומעילין רבי
 אלעזר חרסנה. רבי יוחנן הנה דרש שיתין אפין
 בבלע ה' ולא חמל, ורבי הנה דריש עשרים וארבעה
 אפין. ולא דרבי יוחנן תיר על רבי, אלא רבי על
 ידי שהיה סמוך לחרבן הבית היה נזכר והיה דורש
 וכו' ומתנחם.

אמר רבי יוחנן רבי היה דורש (במדבר כד, יז): דרר
 פוכב מייעקב, אל תקרי פוכב אלא פוזב. רבי עקיבא
 בד הנה חמי ליה להדין בר פוזיבא הנה אמר היינו
 מלכא משיחא, אמר ליה רבי יוחנן בן תורתא
 עקיבא יעלו עשבים בלחיד וצדין אינו בא.

אמר רבי יוחנן (בראשית כז, כב): הקל קול יעקב, קול
 אדריאנוס קיסר הרג בביתר שמונים אלף רבוא בני
 אדם ושמונים אלף תוקעי קרנות היו צריין על ביתר,
 והיה שם בן פוזיבא, והיו לו מאתים אלף מקטעי
 אצבע, שלחו לו חכמים עד מתי אתה עושה
 לישראל בעלי מומין, אמר להם והיאך יבדקו,
 אמרו לו כל מי שאינו עוקר ארז מלבנון אל יכתב
 באסטרטגיא שלך. והיו לו מאתים אלף מקבאן
 ומקבאן, ובשעה שהיו יוצאין למלחמה היו אומרים
 לא תסעוד ולא תספיח, הלא הוא דכתיב (תהלים ס,
 יב): הלא אתה אלהים ונחתנו ולא תצא אלהים
 בצבאותינו. ומה היה עושה בן פוזיבא, היה מקבל

ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית, אמר רבי יוחנן
 למלאך קשה שביניהם אמר, זה גבריאל,
 שנאמר (יחזקאל ט, ב): ואיש אחד בתוכם לבש בדים
 וקסת הספר במתניו, שלשה דברים היה אותו מלאך
 משמש, קסנטור, ספקלטור, וכהן גדול. קסנטור,
 דכתיב: וקסת הספר במתניו. ספקלטור,
 שנאמר (ישעיה לז, ב): החרימם נתנם לשבח. וכהן
 גדול, שנאמר: ואיש אחד בתוכם לבש בדים, וכתיב
 בכהן (ויקרא טז, ד): כתנת בד קדש ילבש. ואיש קלי
 מפצו בידו, מאני וזיניה, מאני סיתורייתה, ומאני
 גלותיה. מאני וזיניה: ואיש קלי מפצו בידו. ומאני
 סיתורייתה (ישעיה כז, ט): בשוימו כל אבני מזבח
 באבני גר מגפצות. ומאני גלותיה, דכתיב (ירמיה נא,
 טז): מפץ אתה לי כלי מלחמה. וכתיב: ויבאו ויעמדו
 אצל מזבח הנחשת, רבי יהודה ברבי סימון אמר עד
 מקום מחיצתו. ורבנן אמרי עומד ומזכיר חטאין
 של אחו, דכתיב ביה (מלכים ב טז, ט): ומזבח הנחשת
 יהיה לי לבקר, מהו לבקר, אמר רבי פנחס פסלו
 ועשאו בעלי מומין, כמה דאת אמר (ויקרא יג, לו): לא
 יבקר הכהן. (יחזקאל ט, ד): ויאמר ה' אלו עבר בתוך
 העיר ירושלים, אלו פתיב, אמר רבי שמעון בן
 לקיש למלאך הקשה שבהן [אמר זה גבריאל].
 והתוית תו, רב נחמן אמר אלו בני אדם שקימו את
 התורה מאלף ועד תי"ו. ורבנן אמרי חתוכין
 ופספס. ורב אמר על שנתנה בכל צד תי"ו, תיהי
 תיהי ותחי תחי.

אמר רבי חנינא בר יצחק תמה זכות אבותיהן. רבי
 הושעיא שלח ואמר לרבי סימון בשביל שאת שריו
 בביתו של קצין מפני מה אין אתה מוכיחן, אמר לו
 הלואי נהוי מאותן שכתוב בהן הנאנחים והנאנקים,
 אמר לו והלא מהן התחילה הפרענות,
 דכתיב (יחזקאל ט, ה): ולאֵלה אמר באוני, אמר רבי
 אלעזר לעולם אין הקדוש ברוך הוא מיוחד שמו על
 הרעה אלא על הטובה, הלא הוא דכתיב ולאֵלה
 אמר אלהים באוני, אין פתיב כאן, אלא ולאֵלה
 אמר באוני עברו בעיר בעיר אחריו והפכו אל תחם עינכם
 ואל תחמלו, זקן פחור ובתולה טף ונשים תהרגו
 למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו
 וממקדשי תחלו. והיאך זה, אלא באותה שעה
 קפצה קטיגוריא לפני כסא הכבוד, אמרה לפניו
 רבון העולם איזה מהן נהרג על שמך, איזה מהן
 נפצע מחו על שמך, איזה מהן נמן נפשו על שמך,
 אמר אין בהם כדי שטר. רבי איבו אמר, אמר
 הקדוש ברוך הוא יחרב בית המקדש ואל תגע יד
 בצדיקים. רבי יהודה ברבי סימון אמר הוא והם יש
 בהם כדי שטר. רבי תנחומא ורבי אבא בשם רבי

נחֲרָבָה עַל שֶׁהִדְלִיקוּ גֵרוֹת לַחֲרֹבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, 47
 וְלָמָּה הִדְלִיקוּ, אָמְרוּ הַבּוֹלִיטִין שְׁבִירוֹשָׁלַם הָיוּ 48
 יוֹשְׁבֵינָם בְּאִמְצַע הַמִּדְיָנָה, וְכַד הָיָה סָלִיק חֵד מִנְהוֹן 49
 לְצִלָּאָה, אָמַר לִיָּה בַּעִית לְעִיבְדָּא בּוֹלִיטִין, אָמַר לִיָּה 50
 לֹא. בַּעִית לְאִיעֲבָדָא אֲרַכּוֹנְטִיס, אָמַר לִיָּה לֹא. אָמְרִי 51
 לִיָּה מִן בְּגִין דְּשִׁמְעָנָא דְּאִית לֶךְ חֲדָא אִיסְיָא אֶת בַּעִי 52
 מִזְבָּנָא יִתִּיָּה לִי, אָמַר לִיָּה לִית בְּדַעֲתִי, וְהָיָה כּוֹתֵב 53
 וּמִשְׁלַח אֲנוֹתִיָּה לְכַר בִּיתִיָּה אִין אֶתִי גִבֵּר פְּלוֹנִי לֹא 54
 תִּשְׁבְּקִינִיָּה מִיַּעַל לְאִיסְיָא דְּהוּא מִזְבָּנָא לִי. וְהָיָה 55
 אָמַר דְּהוּא גִבֵּרָא הַלּוֹאִי אִיתְכַּבֵּר רַגְלִיָּה דְּהִיָּהוּא 56
 גִּבֵּרָא וְלֹא סָלִיק לְהִדִּין זְוִיתָא, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (איכה 57
 ד', יח): צִרוּ צַעֲדִינוּ, צַדִּיקָא אֲוִרְחָא מִלְּהִלְכָּא בְּאִילִין 58
 פְּלִטִיָּאָתָא. קִרְב קָצְנוּ, קִיצָא דְּהִיָּהוּא בִּיתָא. מָלְאוּ 59
 יָמֵינוּ, יוֹמָא דְּהִיָּהוּא בִּיתָא. אָף אִינוּן לֹא פִּשְׁת לְהוֹן 60
 טב, דְּכַתִּיב (משלי יז, ה): שְׁמֵחַ לֹאִיד לֹא יִנְקָה. 61
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מוֹחֵי תִּינוּקוֹת נִמְצְאוּ 62
 עַל אֶבֶן אַחַת, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת קִפּוֹת שֶׁל קִצּוּצֵי תַּפְלִין 63
 נִמְצְאוּ בְּבִיתָר, וְכָל אַחַת וְאַחַת מִחוֹזֶקת שְׁלֹשׁ סָאִין, 64
 וּכְשֶׁאֲתָה בָּא לְחַשְׁבּוֹן אֶתָּה מוֹצֵא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת סָאִין. 65
 אָמַר רַבִּין גְּמַלְיָא חֲמֵשׁ מֵאוֹת בִּתִּי סוֹפְרִים הָיוּ 66
 בְּבִיתָר, וְקִטָּן שֶׁבֵּהֶם לֹא הָיָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת 67
 תִּינוּקוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אִם יָבוֹאוּ הַשּׁוֹנָאִים עָלֵינוּ 68
 בְּמַכְתְּבֵינוּ הִלְלוּ אֲנוּ יוֹצֵאִין וְדוֹקְרִין אוֹתָם. וְכִינוּן 69
 שֶׁגִּרְמוּ הַעֲוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׁוֹנָאִים כְּרָכוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד 70
 בְּסִפְרוֹ וּשְׂרָפוּ אוֹתָם וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי 71
 וְקָרָא עַל עֲצָמוֹ (איכה ג, נא): עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי וְגו'. 72
 שְׁנֵי אַחֲזִין הָיוּ בְּכַפֵּר חֲרוּבָא, וְלֹא הָיוּן שְׁבָקִין רוּמָאִי 73
 עֲבַר תַּמָּן דָּלָא הָיוּ קִטְלֵי יִתִּיָּה, אָמְרִי כָּל סָמָא 74
 דְּמִילָה גִּיתִי כִּלְלָא דְּאֲדִרְיָאנוּס וְנִיתִיב בְּרָאשׁוֹ 75
 שֶׁל [אלון] שְׁמַעוֹן, דְּהָא רוּמָאִי אֶתְנוּן, מִן דְּנִפְקִין 76
 פִּגְעָה בְּהוֹן חֵד סָבָא אָמַר לְהוֹן בְּרִיָּא כְּסַעֲדִיכוֹן מִן 77
 אֵלִין, אָמְרוּ לִיָּה לֹא נִסְעוֹד וְלֹא נִסְפִּיָּה, מִדָּ גִרְמוֹ 78
 עוֹנוֹת וְנִהְרְגוּ, וְאִיתִיָּהוּ רִישִׁיהוֹן לְגַבִּי אֲדִרְיָאנוּס, 79
 אָמַר מִאֵן קִטְלֵי אֵילִין, אָמַר לִיָּה חֵד גּוֹנֵתָאִי אָנָּא 80
 קִטְלִית לְהוֹן, אָמַר לִיָּה זֵיל אִיתִי לִי פִּשְׁטוּמִיָּהוּ, 81
 אֲזַל אֲשַׁכַּח עֲכָנָא כְּרִיבָא עַל צִוְּאִיָּהוּן, אָמַר אֵילוֹ 82
 אֲלֵהֶהוּן דְּאֵילִין לֹא קִטְלֵי לְהוֹן מִאֵן הָיָה יָכִיל 83
 לְמַקְטִילֵינוּן, וְקָרָא עֲלֵיהוֹן (דברים לב, ל): אִם לֹא כִי 84
 צוּרִם מְכָרִם. שְׁנֵי אֲרִיזִים הָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁכָּה, וְתַחַת 85
 אֶחָד מֵהֶן הָיוּ אֲרַבַּע חֲנִיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טְהוֹרוֹת, וּמִן 86
 הָאֶחָד הָיוּ מוֹצִיאִין אֲרַבַּעִים סָאָה גּוֹזְלוֹת לְכָל הַדֵּשׁ, 87
 וּמֵהֶן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְפִּיקִין לְקָנִים. טוֹר שְׁמַעוֹן הָיָה 88
 מִפִּיק תַּלַּת מֵאָה גִּרְבִּין, וְלָמָּה חֲרָבוּ, אִי תִּימָא מִפְּנֵי 89
 הַזּוֹנוֹת, וְהִלָּא לֹא הָיְתָה אֶלָּא רִיבָה אַחַת וְהוֹצִיאָהָ 90
 מִשָּׁם. 91
 אָמַר רַבִּי הוֹנָא מִשּׁוּם שְׁהָיוּ מִשְׁחָקִין בְּכַדוֹר בְּשִׁבְתָּ. 92

אֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָא בְּאֶחָד מֵאֲרַפּוּבוֹתָיו וְזוֹרְקֵן וְהוֹרֵג 1
 מֵהֶן כְּמָה נִפְשׁוֹת, וְעַל זֶה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כֶּף. 2
 שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמִחֲצָה הִקִּיף אֲדִרְיָאנוּס קִיסֵר לְבִיתָר, 3
 וְהָיָה שָׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדְעִי עֶסוּק בְּשִׁקּוֹ 4
 וּבִתְעֻנִּיתוֹ, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר רְבוּנוּ שֶׁל 5
 עוֹלָם אַל תִּשָּׁב בְּדִין הַיּוֹם. וְלִכְסוֹף נִתֵּן דַּעַתוֹ לַחֲזוֹר, 6
 אֶתָּא חֵד כּוֹתֵב וּמִצְאָו וְאָמַר לוֹ, אֲדוּנִי, כָּל יוֹמִין 7
 דְּהִדָּא תִּרְנַגּוּלְתָּא מִתְגַּעְגַּע בְּקִיטָמָא לִית אֶת כְּבִישׁ 8
 לָהּ, אֶלָּא הִמָּתֵן לִי דְּאָנָא עֲבִיד לֶךְ דְּתַכְפְּשָׁנָה יוֹמָא 9
 דִּין, מִיד עֲלִיל בִּיה כְּבוֹבִיָּה דְּמִדִּינָתָא, וְאִשְׁכַּחִיָּה 10
 לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּהָיָה קָאִים וּמַצְלִי, עֲבַד גִּרְמִיָּה לְחִישׁ 11
 בְּאֲדוּנִיָּה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדְעִי, אֲזָלוּן וְאָמְרוּן לְכַר 12
 כּוֹזִיבָא חֲבִיבָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בַּעִי לְאִשְׁלָמָא מִדִּינָתָא 13
 עִם אֲדִרְיָאנוּס, שְׁלַח וְאִתִּיָּה לְהִיָּהוּא כּוֹתֵב וְאָמַר לִיָּה 14
 מִאִי אֲמַרְתָּ לִיָּה. אָמַר לִיָּה אִין אָנָּא אָמַר לֶךְ, מִלְּכָא 15
 קִטְלֵי לִיָּה לְהִיָּהוּא גִבֵּרָא, וְאִין לִית אָנָּא אָמַר לֶךְ אֶתָּ 16
 קִטְלֵי לִיָּה לְהִיָּהוּא גִבֵּרָא, אֲכָל מוֹטָב לִיקְטִלִיָּה הִיָּהוּא 17
 גִּבֵּרָא לְגִרְמִיָּה וְלֹא תַּתְפָּרְסִין מִיִּסְטִירִין דְּמִלְּכִינָתָא. בִּין 18
 כּוֹזִיבָא סָבַר בְּדַעֲתִיָּה דְּבַעִי לְאִשְׁלָמָא מִדִּינָתָא, בִּין 19
 דְּחַסֵּל רַבִּי אֶלְעָזָר צְלוֹתִיָּה שְׁלַח וְאִיתִיָּה, אָמַר לִיָּה 20
 כְּמָה אָמַר לֶךְ הִדִּין כּוֹתֵבִי. אָמַר לִיָּה לִית אָנָּא יַדַּע 21
 כְּמָה לְחִישׁ לִי בְּאֲדוּנָאִי וְלֹא שְׁמַעַת לִיָּה כְּלוּם דְּאָנָּא 22
 בְּצִלוֹתִי קְאִימָנָא, וְלִית אָנָּא יַדַּע כְּמָה הָיָה אָמַר. 23
 נִתְמַלָּא רוּגְזִיָּה לְכָן כּוֹזִיבָא יִהְיֶה חֵד בַּעִיטָא 24
 בְּרַגְלִיָּה וְקִטְלִיָּה, יִצְתָּה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (זכריה יא, יז): 25
 הִזֵּי רַעֲי הָאֵלִיל עֲזָבִי הַצֵּאן חֲרִב עַל זְרוּעוֹ וְעַל עֵין 26
 יָמִינוּ, אָמְרָה לוֹ אֶתָּה סָמִית זְרוּעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְסָמִית 27
 עֵין יָמִינוּ, לְפִיכָךְ זְרוּעוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ יָבוֹשׁ תִּיבֹשׁ 28
 וְעֵין יָמִינוּ כְּהָה תִּכְהֶה. מִיד גִּרְמוֹ עוֹנוֹת וְנִלְכְּדָה 29
 בִּיתָר וְנִהְרַג בִּין כּוֹזִיבָא, וְאִיתִיָּהוּ רִישִׁיָּה לְגַבִּי 30
 אֲדִרְיָאנוּס, אָמַר מִאֵן קִטְלִיָּה לְדִין, אָמַר לִיָּה חֵד 31
 גּוֹנֵתָאִי אָנָּא קִטְלִיָּה לְדִין, אָמַר לִיָּה זֵיל וְאִיתִיָּה 32
 לִי, אֲזַל וְאִיתִיָּהוּ וְאִשְׁכַּח עֲכָנָא כְּרִיבָא עַל צִוְּאִיָּהוּ, 33
 אָמַר לִיָּה אֵילוֹ לֹא אֲלֵהִיָּה קִטְלִיָּה לְדִין מִאֵן הָיָה 34
 יָכִיל לִיָּה, וְקָרָא עָלוּי (דברים לב, ל): אִם לֹא כִי צוּרִם 35
 מְכָרִם. הָיוּ הוֹרְגִים בֵּהֶם עַד שֶׁשָּׁקַע הַסּוֹס בְּדָם עַד 36
 חֲטָמוֹ, וְהָיָה הַדָּם מְגִלְגֵּל אֲבָנִים שֶׁל אֲרַבַּעִים סָאָה 37
 וְהוֹלֵךְ בֵּינָם אֲרַבַּעָה מִלִּין. וְאִם תֹּאמַר שֶׁקְרוּבָה לָּם, 38
 וְהִלָּא רְחוּקָה מִן הֵים אֲרַבַּעָה מִלִּין. וְכִרְם גְּדוֹל הָיָה 39
 לוֹ לְאֲדִרְיָאנוּס שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר 40
 מִיל, כְּמִן טְבִרָא לְצַפּוֹרִי, וְהִקִּיפוּ גִּדֵּר מִהֲרוּגֵי 41
 בִּיתָר, וְלֹא גִזַּר עֲלֵיהֶם שִׁיקְבּוּ עַד שֶׁעָמַד מִלֵּךְ אֶחָד 42
 וְגִזַּר עֲלֵיהֶם וּקְבָרוּם. רַבִּי הוֹנָא אָמַר יוֹם שְׁנִתְּנוּ 43
 הַרְגֵי בִיתָר לְקַבּוּרָה נִקְבָּעָה הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, הַטּוֹב 44
 שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ וְהַמְּטִיב שְׁנִתְּנוּ לְקַבּוּרָה. חֲמִשִּׁים 45
 וּשְׁתִּים שָׁנָה עָשְׂתָה בִיתָר אַחֵר חֲרַבֵּן הַבֵּיתָא, וְלָמָּה 46

קבילו, ולא קבלינן מיניה אלא קאימנא עילויה
 וקטלינן ליה. אמר להון אנא מפייסנא ליה, אייתי
 סנהדרי גדולה שחט עילויה ולא נח. שחט סנהדרי
 קטנה עילויה ולא נח. אייתי פרחי כהנה שחט
 עילויה ולא נח. שחט תינוקות של בית רבן עילויה
 ולא נח. אמר לו זכריה טובים שבועמך אבדתי
 רצונך שיאבדו בלם, לאלתר נח. והרהר נבונראדן
 הרשע תשובה ואמר, ומה מי שמאבד נפש אחת
 מישראל כף כתיב בו (בראשית ט, ו): שפך דם האדם
 באדם דמו ישפך, אותו האיש שאבד נפשות הרבה,
 על אחת כמה וכמה, מיד נתמלא הקדוש ברוך הוא
 רחמים ורמז לדם ונבלע במקומו. שמונים אלפים
 פרחי כהנה פקעו בחילותיו של נבוכדנאצר ובידן
 מגיגי זהב, הלכו להם אצל ישמעאלים והוציאו
 להם מיני מלוחים ונודות מנפחות, אמרו להם
 נשתה קדמי, אמרו להם אכלו קדמי ולכתר בן
 אתון שתין, מן דאכלון הוה נסיב כל חד וחד
 מיניהו זיקא ויהב ליה בפומיה והוה רוחא עליל
 בכריסה ובקעה ליה, הדא הוא דכתיב (ישעיה כא, יג):
 משא בערב בערב פיער בערב תלינו ארחות דדנים,
 לקראת צמא התיו מים ישבי ארץ תימא בלחמו
 קדמו נדר. מי נתון פיער הלכנון בערב תלינו, אלא
 ארחות דדנים, ארחוהו דכגי דדנייא עבדין בן, וכי
 כן עבד אבוהו לאבוכו, מה כתיב באבוכו (בראשית
 כא, ט): ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים
 ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער, ואתם
 לא קימתם לקראת צמא התיו מים, וכי מטיבותהו
 אייתן לגביכון (ישעיה כא, טו): כי מפני חרבות נדרו,
 מפני חרבו של נבוכדנאצר נדרו. מפני חרב נטושה,
 מפני שלא היו שומרים שמטותיהן כראוי, כמה
 דאת אמר (שמות כג, יא): והשביעית תשמטנה
 ונטשתה. ומפני קשת דרוכה, על ידי שלא היו
 שומרים שבת כראוי, כמה דאת אמר (נחמיה יג, טו):
 בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת.
 ומפני כבד מלחמה, מפני שלא היו נושאים ונותנים
 במלחמתה של תורה, דכתיב בזה (במדבר כא, יד): על
 בן יאמר בספר מלחמת ה'. דאמר רבי יוחנן
 מגיבתון ועד אנטיפסר ששים רבוא עירות היו,
 וקטנה שבהן זו בית שמש, הדא הוא דכתיב (שמואל
 א, ו, ט): ויך באנשי בית שמש וגו', וכידון אפלו מאה
 קני לית בה.
 אמר רבי יוחנן משמרתה היתה קטנה במשמרות,
 והיתה מוציאה שמונים אלף פרחים. כמה
 פולקסאות עשה אדריאנוס, תרין אמוראין, חד אמר
 חמשים ושתים, וחד אמר חמשים וארבעה.
 אמר רבי יוחנן, אשרי מי שראה במפלגה של

עשרת אלפים עירות היו בהר המלך, לרבי אלעזר
 בן חרסום, היה האלף אחד מהם, וכנגדן היו לו
 אלף ספינות בים. שלשה עירות היה טימס שלהם
 עולה לירושלים, כבול, שיחין, ומגדלא. ולמה
 חרוב, כבול, מפני המחלקת. שיחין, מפני כשפים.
 מגדלא, מפני הננות. שלשה עירות היו בדרום והיו
 מוציאות כפלים פיוצאי מצרים, ואלו הן: כפר
 ביש, כפר שחלים, כפר דיקרין. כפר ביש, למה
 נקרא שמה כפר ביש, דלא הוה מקבלא אכסניא.
 כפר שחלים, למה נקרא שמה כפר שחלים, דהו
 מרבין בגיהון כאילין תחלוסייא. כפר דיקרין, למה
 נקרא שמה כפר דיקרין, דכל אתתא דהוה תמן הוה
 ללדה בגין דיקרין, וכל אתתא דהוה בעיא למילד
 נקבה, הוה נפקא לבר מן קריתא והוה ללדה נקבה,
 וכל אתתא אחרייתא דהוה בעיא למילד בר דבר,
 הוה אתיא תמן והוה ללדה זכר. וכדו כד את נצעהו
 בשתיין רבון דקני לא נסין להון.
 אמר רבי יוחנן קפצה לה ארץ ישראל. רב הונא
 אמר שלש מאות חניות של מוכרי טהרות היו
 במגדלא דצבעיא ושלש מאות חניות של אורגי
 פרוכות היו בכפר נמרה. ורבי ירמיה בשם רבי חי
 בר אבא אמר שמונים אחים כהנים היו נשואים
 לשמונים כהנות אחיות, בלילה אחד תלוניהו בחדא
 גפנא, חוץ מאחים בלא אחיות, חוץ מאחיות בלא
 אחים, חוץ מלוויים וחוץ מישראל. שמונים אלף
 פרחי כהנה נהרגו על דמו של זכריה. רבי יודן שאל
 לרבי אחא היכן הרגו את זכריה בעזרת ישראל או
 בעזרת נשים, אמר לו לא בעזרת ישראל ולא בעזרת
 נשים, אלא בעזרת כהנים, ולא נהגו בדמו לא כדם
 צבי ולא כדם איל, תמן כתיב (ויקרא יז, יג): ואיש איש
 מבית ישראל אשר יצוד ציד חיה וגו' וכשהו בעפר,
 ברם הכא כתיב (יחזקאל כד, ז): כי דמה בתוכה היה
 על צחיח סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ
 לכסות עליו עפר, וכל כך למה, (יחזקאל כד, ח):
 להעלות חמה לנקם נקם נתתי את דמה על צחיח
 סלע לבלתי הפסות. שבע עברות עברו ישראל
 באותו היום, הרגו כהן ונביא ודן, ושפכו דם נקי
 וחללו את השם וטמאו את העזרה, ושבת ויום
 הפורים היה, וביון שעלה נבונראדן חזייה לדמיה
 דזכריה דהוה קא רתית, אמר להון מאי היא, אמרו
 ליה דם פרים וכבשים, אייתי פרים וכבשים ולא
 אידום, אייתי כל מיני דמים ולא אידום, אמר להון
 אי אמריתו לי מוטב ואי לא אנא מסריקנא לבישרא
 דהנך אינשי במסריקין דפרזלא ולא אמרו ליה,
 והשתא דאמר להו הכי אמרו ליה מה נכסי מינך,
 נבייא כהנא הוה לן והוה מוכיח לן לשום שמניא

קרנו של משיח, שנאמר (שמואל א ב, י): ויתן עז
 למלכו וירם קרן משיחו. וכלן היו נתונות בראשן
 של ישראל, וכיון שחטאו נטלו מהן, הדא הוא
 דכתיב: גִּדַע בַּחֲרִי אֶף כָּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל, ונתנו לאמות
 העולם, הדא הוא דכתיב (דניאל ז, ט): ועל קרניא
 עשר די בראשה ואחרי די סלקת ונפלה מן קדמה
 תלת, וכתוב בתריה וקרניא עשר מנה מלכותא
 עשרה מלכין יקמין ואחרן יקום אחריהן והוא ישנא
 מן קדמא ותלתה מלכין יהשפל. וכשישראל עושין
 תשובה הקדוש ברוך הוא מחזירן למקומם, הדא
 הוא דכתיב (תהלים עה, יא): וכל קרני רשעים אנדע
 תרוממנה קרנות צדיק, הקרנות שגדע צדיקו של
 עולם, אימתי הוא מחזירן למקומם, לכשירומם
 הקדוש ברוך הוא קרן משיחו, דכתיב (שמואל א ב, י):
 ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו. השיב אחר ימינו
 מפני אויב. רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון
 אמר פיון שגרמו עונות ונכנסו שונאים בירושלים,
 נטלו גבוריהם של ישראל וקפתו ודיהון
 לאחוריהון, אמר הקדוש ברוך הוא (תהלים צא, טו):
 עמו אנכי בצרה, כתבתי בתורה, ועקשיו בני שריון
 בצער ואני ברוח, כפיכול השיב אחר ימינו,
 ולבסוף גלה אותה לדניאל, הדא הוא דכתיב (דניאל
 יב, יא): ואפה לך לקץ, אמר לו לתן דין ותשבון,
 אמר לו הקדוש ברוך הוא ונתנת. אמר לו והנחה
 לעולם, אמר לו ותעמד, אמר לו עם מי, עם
 הצדיקים או עם הרשעים, אמר לו לגרלך, עם
 הצדיקים, אמר לו באחרית הימים או באחרית
 הימין, אמר לו לקץ הימין, אותה ימין שהיא
 משעבדת קץ נתתי לימיני. גאלתי את בני גאלתי את
 ימיני, והוא שאמר דוד (תהלים ס, ט): למען יחלצון
 ידידיך הושיעה ימינך וענגי.

ז. ויבצר ביצקב פאש להבה אכלה סביב, אמר רבי
 שמעון בן לקיש, כשהפרענות באה אין מרגיש בה
 אלא יעקב, מאי טעמא, ויבצר ביצקב פאש להבה.
 וכשהטובה באה אין מרגיש בה אלא יעקב, הדא
 הוא דכתיב (תהלים יד, ט): יגל יעקב ישמח ישראל.

ח. דרף קשתו כאויב, רבי אביב אמר הן לא פלשו
 אחר מדת הדין אף מדת הדין לא פלשה אחריהם.
 הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר (במדבר יא, א):
 ויהי העם כמתאננים, מתאננים אין כתיב פאן, אלא
 כמתאננים, (הושע ה, י): היו שרי יהודה כמסיגי גבול,
 מסיגי אין כתיב פאן, אלא כמסיגי, (הושע ד, טו): כי
 כפרה סדרה, כי פרה סדרה אין כתיב פאן, אלא
 כפרה סדרה, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, דרף
 קשתו אויב אין כתיב פאן, אלא כאויב.

תרמוד, למה, שהיתה שפתת בשתי חרפנות. רבי
 יודן אמר בחרפן ראשון העמידה שמונים אלה
 קשתין, ובשני העמידה ארבעים אלה קשתין. רב
 הונא אמר בחרפן אחרון הם כראשון.

ה. הרס בעברתו מבצרי בת יהודה, רבי יודן אמר
 כל בירה ובירה שהיתה בירושלם לא היתה ראיה
 להכבש פחות מארבעים יום, רבי פנחס אמר פחות
 מחמשים יום, וכיון שגרמו עונות הרס בעברתו
 מבצרי בת יהודה הגיע לארץ. חלל ממלכה ושריה,
 חלל ממלכה, אלו ישראל, כמה דאת אמר (שמות יט,
 יא): ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ושריה
 אלו שרים של מעלן, את מוצא עד שלא באו
 השונאים היה ירמיה אומר להם עשו תשובה שלא
 תלכו בגלות, אמרו לו אם יבאו השונאים מה יכולין
 לעשות לנו, חד אמר אנא מקיף לה חומת מנא,
 וחרניא אמר אנא מקיף לה חומת נורא, וחרניא
 אמר אנא מקיף לה חומת פרזלא, אמר להו הקדוש
 ברוך הוא בדידי אתון משתמשין, עמד הקדוש
 ברוך הוא ושנה את שמותם של מלאכים, דעל מנא
 עבד על נורא ודעל נורא עבד על פרזלא, והיו
 מזכירין שמותם מלמטה ולא היו עונים להם, הדא
 הוא דכתיב (ישעיה מג, כח): ואחלל שרי קדש, וכיון
 שגרמו העונות ובאו השונאים התחילו מזכירין שר
 פלן איתא עבדי לן מיליא פלן, אמר ליה לית בחילי
 דאנא מירים מינה.

דבר אחר, חלל ממלכה ושריה. חלל ממלכה, זה
 צדקנה מלך יהודה, ושריה, אלו שרים של מעלה.

ו. גדע בחרי אף כל קרן ישראל. עשר קרנות הן,
 קרנו של אברהם, קרנו של יצחק, קרנו של יוסף,
 קרנו של משה, קרנה של תורה, קרנה של כהנה,
 קרנה של לוויה, קרנה של נבואה, קרנו של בית
 המקדש, קרנו של ישראל. ויש אומרים קרנו של
 משיח. קרנו של אברהם, שנאמר (ישעיה ה, א): פֶּרֶם
 הִיָּה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שִׁמֹן. קרנו של יצחק,
 שנאמר (בראשית כב, יג): נֶאֱחָז בִּסְבָף בְּקֶרְנִי, קרנו של
 יוסף, שנאמר (דברים לג, יז): וקרני ראם קרניו. קרנו
 של משה, דכתיב (שמות לד, כט): פי קרן עור פניו.
 קרנה של תורה, דכתיב (חבקוק ג, ד): קרנים מידו לו.
 קרנה של כהנה, דכתיב (תהלים קיב, ט): קרנו תרום
 כבבוד. קרנה של לוויה, שנאמר (דברי הימים א כה, ה):
 כל אלה בנים להימן חזה המלך בדברי האלהים
 להרים קרן. קרנה של נבואה, דכתיב (שמואל א ב, א):
 רָמָה קֶרְנִי בַּה'. קרנו של בית המקדש, דכתיב (תהלים
 כב, כב): וּמִקֶּרְנֵי רִמִּים עֲנִיתִנִּי, קרנו של ישראל,
 שנאמר (תהלים קמח, יד): וירם קרן לעמו. ויש אומרים

46 מועדותיהם ושבתותיהם של ישראל, אלא מועדותיו
47 ושבתותיו של ירבעם בן נבט שבדא להם, הדא הוא
48 דכתיב (מלכים א יב, לג) : בחדש אשר בדא מלבו. מלכד
49 כתיב, כמה דאת אמר (ויקרא כג, לח) : מלכד שבתת
50 ה'. וינאץ בועם אפו מלך וכהן, מלך זה צדקיהו,
51 וכהן זה שריה בן מחסיה.

52 יא. זנח ה' מזבחו, רבי חגי ב'שם רבי יצחק אמר,
53 לבני מדינה שערכו שלחנות למלך, הקניטוהו
54 וסב'לן. אמר להם המלך כלום אתם מקניטין אותי
55 אלא בשביל שלחן שערכתם לי, הא לכון טרון
56 באפיכון. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, כלום
57 אתם מקניטין אותי אלא בשביל קרבנות שהקרבנתם
58 לי, הא לכון טרון באפיכון, הדא הוא דכתיב : זנח
59 ה' מזבחו נאר מקדשו. רבי ברכיה ורבי חלבו ורבי
60 איבו בשם רבי שמואל בר נחמני אמר, את מוצא
61 בשעה שנכנסו גוים לבית המקדש נתנו ידיהם תחת
62 ערפיהם, והפכו פניהם כלפי מעלה וחרפו וגדפו,
63 ועשו מסגר של גלגלסין שלהן וראשם בארץ, הדא
64 הוא דכתיב : הסגיר ביד אויב חומת ארמנותיה קול
65 נתנו בבית ה' כיום מועד. רבי חנינא ורבי אחא ורבי
66 מיאשה בשם רבי ינאי אמרי, מבח אותו הקול נפלה
67 בב'ל, דכתיב (ישעיה כא, ט) : נפלה נפלה בב'ל וכל
68 פסילי אלהיה שבר לארץ, רבי ברכיה ורבי חלבו
69 ורבי איבו בשם רבי שמואל בר נחמני אמרי, אף
70 מלכות הזו בן עשתה, הדא הוא דכתיב : קול נתנו
71 בבית ה' כיום מועד. רבי הונא ורבי אחא ורבי
72 מיאשה בשם רבי ינאי אף היא אינה צריכה לפל
73 אלא מבח אותו הקול, הדא הוא דכתיב (ירמיה נ, מו) :
74 מקול נתפשה בב'ל. רבי יהושע בן לוי אמר קול
75 צרות מרגשות ואפלה עולה לכרך גדול של צור,
76 ולמה, שקולו של עשו מקטרג, הדא הוא
77 דכתיב (ישעיה סו, ו) : קול שאון מעיר קול מהיכל קול
78 ה' משלם גמול לאיביו.

79 יב. חשב ה' להשחית חומת בת ציון, אמר רבי
80 יוחנן לא מן הפרוז, הדא הוא דכתיב (ירמיה לב, לא) :
81 כי על אפי וגו', אמר רבי אילם כאדם שהוא עובר
82 במקום מטנף ועוֹקם את חטמו. נטה קו, יש קו
83 לטובה ויש קו לרעה, לטובה (זכריה א, טו) : וקו ינטה
84 על ירושלים, וקו לרעה דין, נטה קו. לא השיב ידו
85 מפלע ויאכל חל וחומה יחדו אמללו, כההוא דאמר
86 רבי הונא בריה דרבי אחא שורא ובר שורא.

87 יג. טבעו בארץ שעריה, רבי הונא בשם רבי יוסי
88 אמר שערים חלקו כבוד לארון, לפיכך לא שלט
89 בהם אויב, הדא הוא דכתיב (תהלים כד, ז) : שאו

1 דבר אחר, דרך קשתו באויב, זה פרעה,
2 שנאמר (שמות טו, ט) : אמר אויב. נצב ימינו כצר, זה
3 הקזן, שנאמר (אסתר ז, ו) : איש צר ואויב.

4 דבר אחר, דרך קשתו באויב, זה עשו, דכתיב (יחזקאל
5 לו, ב) : יען אמר האויב. ויחרג כל מחמדי עין, רבי
6 תנחום בר ירמיה אמר אלו בנים שהן חביבים על
7 אבותם בגלגל העין שלהם. רבנן אמרי אלו סנהדרין
8 שהן חביבין על ישראל בגלגל העין. באהל בת ציון
9 שפך פאש חמתו, ארבע שפיכות הן לטובה וארבע
10 שפיכות הן לרעה, ארבע שפיכות לטובה,
11 שנאמר (זכריה יב, י) : וישפכתי על בית דוד ועל יושב
12 ירושלים רוח חן ותחנונים. (יואל ג, א) : והיה אחרי
13 כן אשפוך את רוחי על כל בשר וגו' וגם על
14 העבדים ועל השפחות בימים ההמה אשפוך את
15 רוחי. (יחזקאל לט, כט) : ולא אסתיר עוד פני מהם אשר
16 שפכתי את רוחי על בית ישראל נאם אדני אלהים.
17 וארבע שפיכות לרעה, שנאמר (ישעיה מב, כה) : וישפך
18 עליו חמה אפו. וביחזקאל כתיב (יחזקאל ט, ח) :
19 בשפך את חמתך על ירושלים. וכתיב (איכה ד, יא) :
20 כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו. והדין : שפך
21 פאש חמתו.

22 ט. היה ה' באויב, אמר רבי איבו הן לא פלשו אחר
23 מדת הדין, אף מדת הדין לא פלשה אחריהם. הם
24 לא פלשו אחר מדת הדין, דכתיב : ויהי העם
25 כמתאננים, מתאננים אין כתיב פאן אלא כמתאננים.
26 היו שרי יהודה כמסיגי גבול, מסיגי אין כתיב פאן,
27 אלא כמסיגי. כי כפרה סדרה, פרה סדרה אין כתיב
28 פאן, אלא כפרה סדרה. אף מדת הדין לא פלשה
29 אחריהם, דכתיב : היה ה' באויב, היה ה' אויב אין
30 כתיב פאן, אלא באויב. בלע ישראל בלע כל
31 ארמנותיה, רבי ברכיה בשם רבי חלבו בשם רבי
32 שמואל בר נחמן, לשלשה מקומות גלו ישראל,
33 אחד לפנים מן נהר סמבטיון, דכתיב (ישעיה מט, ט) :
34 לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו. אחד חוץ
35 מן נהר סמבטיון, על הרכים ירעו, אלו שירדו
36 עליהם ענן והקיפו. ובכל שפיים מרעיתם, אלו
37 שגלו לרפני אנטוכיא. וירב בבת יהודה תאניה
38 ואניה, סכופים סכיפים.

39 י. ויחמס בגן שכו, רבי חמא ברבי חנינא אמר כגנה
40 שנחמס מעינה והלפין ירקה, ורבי שמעון בר נחמני
41 אמר כאדם הראשון, כמה דאת אמר (בראשית ג, כט) :
42 ויגרש את האדם וגו'.

43 אמר רבי אבהו שכו פתיב, בין שגלו ישראל שכה
44 חמתו של הקדוש ברוך הוא. שפח ה' בציון מועד
45 ושבת, אפשר שהקדוש ברוך הוא משפח

לוד, הֲדָא הוּא דְּכְתִיב: הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשׁן בְּתוּלַת
יְרוּשָׁלַיִם.

טו. כְּלוּ בְּדִמְעוֹת עֵינַי, אָמַר רַבִּי אֲלֶעָזָר סִיקוּסִים
נִימְנָן לְעֵינַן, דִּמְעַת הַסֵּם, וְדִמְעַת הַחֶרֶדֶל, וְדִמְעַת
קִילוּרִית, וְדִמְעַת הַשְּׁחוּק יָפָה מִפְּלֵן. שְׁלֹשָׁה דִּמְעוֹת
רַעוֹת: דִּמְעַת הָעֵשֶׂן, וְדִמְעַת הַבִּכְיָה, וְדִמְעַת בֵּית
הַכֶּסֶּא, וְשֵׁל תַּשְׁחֹרֶת קֹשָׁה מִכָּלֵם. וּמַעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה
אֲחַת שְׁהִיָּה לָהּ בֵּן תַּשְׁחֹרֶת וּמָת, וְהִיתָה בּוֹכָה עָלָיו
בְּלִילוֹת עַד שֶׁנֶּאֱשָׁרוּ רִיסֵי עֵינֶיהָ, אֲזָלַת לִגְבֵי אֶסְיִיא
אָמַר לָהּ כַּחֲוִילִי מִן כַּחֲוִילִי וְאַתְּ מִנְשָׁמָה. נִשְׁפָּף לָאָרֶץ
כְּבִדִי, מַעֲשֵׂה בְּאִישׁ אֶחָד שְׁהִיָּה לוֹ בֵּן תַּשְׁחֹרֶת וּמָת,
וְהִיָּה בּוֹכָה עָלָיו בְּלִילוֹת, עַד דִּנְחַת כְּבִדְיָה, אָמַר
כְּבִר כְּבִדְיָה דִּהְיָהוּא גְּבָרָא נַחַת מֵאֵן בְּכִי עָלָיו וְלֹא
אֲהֵיָּת כְּלוּם.

טז. לֹאמוֹתֶם יֹאמְרוּ אֵיךְ דָּגָן וַיֵּינֶן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר
גְּלוּסְקִין וְקוֹנְטִיטוֹן, וְרַבִּי סִימּוֹן אָמַר גְּלוּסְקִין וְחִמְר
עֲתִיק. בְּהַתְעַשְׂפֵּם כְּחָלָל בְּרַחֲבוֹת עִיר, הָיָה אֲתֵתָא
אֲמָרָה לְבַעֲלָה סָב לָךְ חַד שִׁיבָא אוֹ חַד קָדַשׁ וְסָק
לְשׁוּקָא אִי מִשְׁבַּחַת כְּלוּם וְאַנֵּן אֶכְלִין, הָיָה סָלִיק
לְשׁוּקָא וְחָמִי וְלֹא אֲשַׁכַּח כְּלוּם, וְהָיָה מִפְּרָפֶר
וּמֵאִית, וְהָיָה אֲמָרָה לְבָרָה חָמִי מָה עָבִיד אָבוּךָ,
סָלִיק לְשׁוּקָא וְחִמָּא אָבוּהִי מִיָּת וְהָיָה מִפְּרָפֶר וּמִיָּת
עֲלוּהִי. הֲדָא הוּא דְּכְתִיב: בְּהַתְעַשְׂפֵּם כְּחָלָל בְּרַחֲבוֹת
עִיר, הִיָּינוּ בַּעֲלָה וּבְנָה הַגְּדוֹל. בְּהַתְעַשְׂפֵּם נִפְשָׁם אֶל
חִיק אֲמוֹתֶם, הָיָה בְּרָא זַעֲרָא בְּעֵי לְמִינֵק וְלֹא
מִשְׁבַּח חָלָב וּמִפְּרָפֶר וּמִיָּת.

יז. מָה אַעֲיִדְךָ מָה אֲדַמָּה לָךְ, פֶּמָה נְבִיאִים הַעֲדָתִי
בָּכֶם, רַבִּי וְרַבִּי נֶתָן, רַבִּי אָמַר נְבִיא אֶחָד בִּבְקָר וְנְבִיא
אֶחָד בֵּין הָעֵרֻבִים, הֲדָא הוּא דְּכְתִיב (מלכים ב' יז, יג):
וַיַּעַד ה' בִּישְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָל חֹזֶה.
רַבִּי נֶתָן אָמַר שְׁנֵי נְבִיאִים בְּשַׁחֲרִית וּשְׁנֵי נְבִיאִים
בְּעֶרְבִית, הֲדָא הוּא דְּכְתִיב (ירמיה ז, כה): וְאֲשַׁלַּח לָכֶם
אֶת כָּל עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשֶּׁפֶם וְשַׁלַּח, הַשֶּׁפֶם
בִּבְקָר וְשַׁלַּח בְּעֶרֶב.

דְּבַר אַחֵר, מָה אַעֲיִדְךָ, רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר פֶּמָה בִּזּוֹת
נִתְתִּי לָכֶם, בִּזּוֹת מַצְרִים, וּבִזּוֹת הֵיטָּם, וּבִזּוֹת סִיחּוֹן וְעוּג,
בִּזּוֹת שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מַלְכִּים.

אָמַר רַבִּי לִוִּי בְּעֶרְכֵּינָא צְוֹחִין לְבִיזְתָּא, עֲדִיתָא.
דְּבַר אַחֵר, מָה אַעֲיִדְךָ, פֶּמָה וְעוֹדִין וְעֲדִיתִי בָּכֶם,
אֲהֵל מוֹעֵד, וְגִלְגָּל, וְשִׁיָּה, וְנֹב, וְגִבְעוֹן, וּבֵית
עוֹלָמִים שְׁנַיִם.

דְּבַר אַחֵר, מָה אַעֲיִדְךָ, רַבִּי אֹמַר פֶּמָה קְשׁוּטִין
קְשֻׁטִּי אֲתָכֶם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁשִׁים רַבּוֹא מִלְּאָכִי

שְׁעָרִים רֹאשֵׁיכֶם, לְפִיכָךְ טָבְעוּ בְּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אֲבָד
וְשֹׁבֵר בְּרִיחֶיהָ. מִלְּכָה וְשָׂרִיָּה בְּגוֹלָם אֵין תּוֹרָה. אִם
יֹאמַר לָךְ אָדָם יֵשׁ חֲכָמָה בְּגוֹלָם, תֵּאֱמָן, הֲדָא הוּא
דְּכְתִיב (עובדיה א, ח): וְהָאֲבָדְתִּי חֲכָמִים מֵאֲדוּם וּתְבוּנָה
מִמֶּה עָשׂוּ. יֵשׁ תּוֹרָה בְּגוֹלָם, אֵל תֵּאֱמָן, דְּכְתִיב:
מִלְּכָה וְשָׂרִיָּה בְּגוֹלָם אֵין תּוֹרָה. נְבִיאִיָּה, אֵלֹו נְבִיאִי
שָׁקָר. גַּם נְבִיאִיָּה, אֵלֹו נְבִיאִי אֲמָת, אֵלֹו וְאֵלֹו לֹא
מִצְאוּ חִזּוֹן מָה.

יד. יִשְׁבּוּ לָאָרֶץ יְדִמוּ זִקְנֵי בֵּת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי אֲלֶעָזָר
אֵל תְּהִי פֶּרֶשֶׁת גְּדִרִים קָלָה בְּעֵינֶיךָ, שְׁעַל יְדֵי פֶּרֶשֶׁת
גְּדִרִים נִהְרָגוּ סְנֵהֲדָרִי גְּדוֹלָה שֶׁל צִדְקָהוּ. לְפִי
כִּשְׁגָּלוּ יִכְנִיָּה מִנְּהוּ הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר עַל חֲמָשָׁה
מַלְכִּים, הֲדָא הוּא דְּכְתִיב (ירמיה כז, ג): וְשַׁלַּחְתֶּם אֶל
מֶלֶךְ אֲדוּם וְאֶל מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל
מֶלֶךְ צֹר וְאֶל מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַכֹּאִים
יְרוּשָׁלַיִם אֶל צִדְקָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְהָיָה עָלֶיךָ וְנִפְּקִי
בְּלִי רֶשֶׁוּ, יוֹמָא חַד עָלֶיךָ לְגַבִּיָּה וְאֲשַׁכַּחִיָּה דְּתַלְשִׁי
בְּשֹׁר אֲרֻנְבָא וְאֶכִּיל כִּשְׁהוּא חֵי, אָמַר לִיָּה אִישְׁתַּבַּע
לִי דְלִית אֶת מִפְּרָסֶם לִי, וְאִישְׁתַּבַּע לִיָּה. וּבְמָה
הִשְׁבִּיעוּ, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.
וְהָיָה חֲמָשָׁה מַלְכִּין יְתִבִּין וּמִפְּרָתִין לִיָּה בְּנְבוּכַדְנֶצַּר
קָדָם צִדְקָהוּ וְאֶמְרִי לִיָּה לֹא יֵאֱיִיא לִיָּה מְלִכּוּתָא
לְנְבוּכַדְנֶצַּר אֵלָא לָךְ יֵאֱיִיא מְלִכּוּתָא דְּאֶת מִזְרְעוֹ שֶׁל
דָּוִד, אָף הוּא מִפְּרָתִיָּה לְנְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר אֲנָא
חֲמִיתִיָּה דְּהָיָה תַלְשִׁי בְּשֹׁר אֲרֻנְבָא וְאֶכִּיל, שְׁלַחוֹן
מִיָּד וְאֶמְרִין לִיָּה לְמִלְכָּא הַהוּא יְהוּדָאָה דְּהָיָה עָלֶיךָ
וְנִפְּקִי בְּלִי רֶשֶׁוּ קְדָמָךְ אָמַר לָן אֲנָא חֲמִיתִיָּה
לְנְבוּכַדְנֶצַּר דְּהָיָה תַלְשִׁי בְּשֹׁר אֲרֻנְבָא וְאֶכִּיל, הֲדָא
הוּא דְּכְתִיב (מלכים ב' כד, כ): וַיִּמְרֹד צִדְקָהוּ בְּמֶלֶךְ
כָּבֵל. מִיָּד בָּא וַיֵּשֶׁב בְּדַפְּגֵי שֶׁל אֲנִטּוּכִיא, וַיִּצְאוּ
סְנֵהֲדָרִי גְּדוֹלָה לְקִרְאָתוֹ, כִּיּוֹן שִׁרְאָה אוֹתָם שְׁהֶם
כָּלֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁל צוּרָה, גִּזֹּר וְהוֹצִיאוּ לָהֶם
קִתְּדָרָאוֹת וְהוֹשִׁיבֵן, אָמַר לָהֶם דְּרֶשׁוּ לִי אֶת הַתּוֹרָה,
מִיָּד הָיוּ קוֹרִין פֶּרֶשָׁה וּפְרָשָׁה וּמִתְרַגְּמִין אוֹתָהּ
לְפָנָיו, וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְפֶרֶשֶׁת גְּדִרִים (במדבר ל, ג):
אִישׁ כִּי יִהְיֶה גִּזֹּר, אָמַר לְהוֹן אִי בְּעֵי לְמַהֲדֵר בִּיָּה,
נְכִיל אוֹ לֹא, אָמְרוּ לוֹ וְלָךְ אֲצִל חֲכָם וּמִתִּיר לוֹ אֶת
גְּדִירוֹ. אָמַר לָהֶם דּוּמָה אֲנִי שְׁאֵתֶם הַתִּרְתֶּם לְצִדְקָהָ
הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לִי, מִיָּד גִּזֹּר וְהוֹרִידֵן לָאָרֶץ, הֲדָא
הוּא דְּכְתִיב: יִשְׁבּוּ לָאָרֶץ יְדִמוּ זִקְנֵי בֵּת צִיּוֹן. הַעֲלוּ
עֶפְרַיִם, הַתְּחִילוּ מִזְפִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם,
דְּכְתִיב (בראשית יח, כז): וְאֶנְכִּי עֶפְרַיִם וְאֶפְרַיִם חֲגָרוּ שְׁקִים,
הַתְּחִילוּ מִזְפִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, דְּכְתִיב (בראשית לו,
לד): וַיִּשָּׂם שֵׁם בְּמִתְנָיו. מָה עָשׂוּ לָהֶם קָשְׁרוּ שְׁעָרֵן
בְּזִנְבֵי סוּסֵיהֶם וְהָיוּ מְרִיצִין אוֹתָם מִירוּשָׁלַיִם וְעַד

אמר דין דאתון אמרין מְשׁוּשׁ לְכָל הָאָרֶץ, קָרַן
וְזָבִין, אֲמַר טְבָאוֹת אֲמַרְתוּ מְשׁוּשׁ לְכָל הָאָרֶץ.

כ. פָּצוּ עֲלֶיךָ פִּיהֶם, לָמָּה הִקְדִּים פִּי לַעֲיִן, לִפִּי
שִׁהְיוּ אוֹמְרִים בְּפִיהֶם מָה שָׁא רָאוּ בַּעֲיִנֵיהֶם.

כא. עֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם, רַבִּי אֶהְיֶה בְּרִיָּה דְרַבִּי
זַעֲרִיא אֲמַר, מְשַׁעֲה שְׁאֲמַר הִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא (ויקרא
כו, יח): וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְגו' וְהִלְכְּתִי אֲפֹ
אֲנִי עִמָּכֶם בְּקִרִי, שְׂמָא כִּף עֲשֵׂה חֶסֶד וְשָׁלוֹם, אֲלֵא
עֲשֵׂה ה' וְגו', פִּשְׁוֹרִי מִפֶּשֶׁר. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכִפְר חֲנָן
אֲמַר בְּזַע פְּרַפְרוּרִין שָׁלוּ. וְיִשְׁמַח עֲלֶיךָ אוֹיֵב, אֲמַר
רַבִּי אַחָא בְּטוֹבָה הוּא שְׂמַח עִמָּהֶם, דְּכִתִּיב (דברים ל,
ט): כִּי יָשׁוּב ה' לְשׁוּשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב פֶּאֶשֶׁר שָׁשׁ עַל
אֲבֹתֶיךָ, אֲבָל בְּרָעָה מִשְׁמַח הוּא אַחֲרִים, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב: וְיִשְׁמַח עֲלֶיךָ אוֹיֵב הָרִים קָרַן צְרִיד, וְעַל זֶה
נֶאֱמַר: צַעַק לִפְנֵי אֵל ה' חֹמֶת בַּת צִיּוֹן הוֹרִידִי וְגו'.

כב. קוּמִי רַבִּי בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשִׁמְרוֹת, רַבִּי אוֹמַר
אַרְבַּע אֲשִׁמְרוֹת בְּלִילָה, וְאַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת בַּיּוֹם.
הַעֲוֹנָה אֶחָד מַעֲשָׂיִם וְאַרְבַּעָה לַעֲתָה, וְהַעֲתָה אֶחָד
מַעֲשָׂיִם וְאַרְבַּעָה לַעֲוֹנָה, הִרְגַּע אֶחָד מַעֲשָׂיִם
וְאַרְבַּעָה לַעֲתָה, וְכִמָּה הוּא רִגַע, רַבִּי בְּרַכְיָה בִּשְׁם רַבִּי
חֲלָבוּ אֲמַר כְּדִי לְאֲמָרוֹ. וְרַבִּנָּן אֲמַרִי כְּהִרָף עֵינִי.
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר אֶחָד מִחֲמֹשֶׁת רְבּוּא וְשִׁשֶּׁת אֲלָפִים
וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעִים וְשִׁמּוּנָה לְשַׁעָה, זֶה הוּא רִגַע.
רַבִּי נִתָּן אֲמַר שְׁלֹשׁ אֲשִׁמְרוֹת בְּלִילָה. רַבִּי זְרִיקָא
וְרַבִּי אֲמִי בִּשְׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ אֲמַר כְּתוּב אֶחָד
אוֹמַר (תהלים קיט, סב): חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ,
וְכְתוּב אֶחָד אוֹמַר (תהלים קיט, קמח): קִדְּמוּ עֵינִי
אֲשִׁמְרוֹת, כִּי־צַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, רַבִּי חֲזַקְיָה
וְאֲמַרִי לֵה רַבִּי זְרִיקָא וְרַבִּי אֲמִי, חַד אֲמַר טַעְמִיָּה
דְּרַבִּי, וְחַד אֲמַר טַעְמִיָּה דְּרַבִּי נִתָּן, מֵאֵן דְּאֲמַר טַעְמָא
דְּרַבִּי, הָא נִיחָא. מֵאֵן דְּאֲמַר טַעְמָא דְּרַבִּי נִתָּן (שופטים
ז, יט): רֹאשׁ אֲשִׁמְרַת הַתִּיכּוֹנָה. וְרַבִּי נִתָּן מָה מְקַיֵּם
חֲצוֹת לַיְלָה, אֲלֵא פְעָמִים חֲצוֹת לַיְלָה, וּפְעָמִים
קִדְּמוּ עֵינִי אֲשִׁמְרוֹת. וְאִידָּהּ עֲבִידָא, בִּשְׁעָה שְׁדוּד
אוֹכַל סְעוּדָת עֲצָמוּ אוֹכַל עַד תִּשְׁעָה שְׁעוֹת וְיִשָּׁן עַד
רֹאשׁ אֲשִׁמְרַת הַתִּיכּוֹנָה וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
וּבִשְׁעָה שְׁדוּד אוֹכַל סְעוּדָת מְלָכִים, אוֹכַל עַד הָעֶרֶב
וְיִשָּׁן עַד חֲצוֹת, וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִחֲצוֹת לַיְלָה
וְלַמָּטָה, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף לֹא הִיָּה הַשְׁחַר בֹּא וְדוֹד
יִשָּׁן, וְהוּא שְׁאֲמַר דָּוִד (תהלים נז, ט): עוֹרָה כְּבוֹדִי
עוֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר אַעֲרִיָּה שְׁחַר, אִיתְעַר יְקָרִי מִן קִדְּם
יְקָרִיָּה דְּבוּרָאִי, יְקָרִי לִית כְּלֹם קִדְּם יְקָרִיָּה דְּבוּרָאִי.
אַעֲרִיָּה שְׁחַר אֲנָא מְעוֹרֵר שְׁחַרָא וְלִית שְׁחַרָא מְעוֹרֵר
לִי. רַבִּי פְנַחֵס בִּשְׁם רַבִּי אֲלֵעָזָר בַּר מִנְחֵם אֲמַר כְּנֹר

הַשֶּׁרֶת יִרְדּוּ עִם הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינִי וְעֵטְרָה בִּיד
כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעֵטֶר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי
אַבָּא בַר כְּהֵנָּה בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר מָאָה וְעֶשְׂרִים
רְבּוּא יִרְדּוּ, אֶחָד מִקְשָׁטוֹ, וְאֶחָד מִלְּבִישׁוֹ עֵטְרָה. רַבִּי
הוֹנָא דְּעִפְּוִרִי אֲמַר זֹנִי, כְּמָה דְּאֵת אֲמַר (איוב יב, יח):
מוֹסֵר מְלָכִים פֶּתַח וְאִסָּר אֲזוּר בְּמִתְנִיָּהֶם, מָה אֲדַמָּה
לָךְ, לְאִיזוֹ אֲמָה דְּמִיתִי אֲתָכֶם, לְאִיזוֹ אֲמָה גְּאֻלְתִּי
בְּיָד חֲזָקָה וְהִבְאֵתִי עַל אוֹיְבֵיָּה עֶשֶׂר מִכּוֹת, לְאִיזוֹ
אֲמָה קְרַעְתִּי הַיָּם, וְהוֹרֵדְתִּי אֶת הַיָּם, וְהִגְזַתִּי אֶת
הַשָּׁלוֹ, וְהַעֲלִיתִי לָהֶם אֶת הַבָּאָר. לְאִיזוֹ אֲמָה הַקִּפְתִּי
עֲנֵנִי כְבוֹד, וְקִרְבְּתִי לִפְנֵי הַר סִינִי, וְנִתְּתִי לָהֶם
תּוֹרָתִי. הַבַּת יְרוּשָׁלַיִם, הַבַּת שִׁירָאָה וּמִשְׁלֵמַת לִי.
מָה אֲשׁוּהָ לָךְ וְאַנְחִמָּךְ; רַבִּי יַעֲקֹב דְּכִפְר חֲנָן אֲמַר
לְכִשְׁאֲשׁוּהָ לָךְ אֲנַחְמָךְ, לְכִשְׁאֲשׁוּהָ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁכֻתוֹב
בוֹ (ישעיה ב, יא): וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
אֲנַחְמָךְ. בַּתּוֹלַת בַּת צִיּוֹן, בָּנִים הַמַּצְנִינִן בְּמִילָה,
וּבַתְגַּלְחָת, וּבַעֲצִיזִית. כִּי גְדוֹל פִּיִּם שְׁכַרְךָ, אֲמַר רַבִּי
חוֹלְפָאִי מִי שֶׁהוּא עֲתִיד לְרַפְּאוֹת שְׁכָרוֹ שֶׁל יָם, הוּא
יִרְפָּא לָךְ.

אֲמַר רַבִּי אֲבִין מִי שְׁאֲמַרְתֶּם לוֹ שִׁירָה עַל הַיָּם (שמות
טו, ב): זֶה אֵלֵי וְאַנְוָהוּ, הוּא יִרְפָּא לָךְ. רַבִּי יְהוֹשֻעַ
בֶּן לֹוֹי אֲמַר יִרְפָּא לָךְ נְבִיאֶיךָ.

יח. נְבִיאֶיךָ חֲזוּ לָךְ שְׁוֹא וְתַפֵּל, רַבִּי אֲלֵעָזָר אֲמַר
נֶאֱמַר בְּנְבִיאֵי שׁוֹמְרוֹן תִּפְלָה, שְׁנַאֲמַר (ירמיה כג, יג):
וּבְנְבִיאֵי שְׁמֶרֶן רֵאִיתִי תִפְלָה, וְנֶאֱמַר בְּנְבִיאֵי
יְרוּשָׁלַיִם תִּפְלָה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב שְׁוֹא וְתַפֵּל. רַבִּי
שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר נֶאֱמַר בְּנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם
שְׁעוֹרִירָה, שְׁנַאֲמַר (ירמיה כג, יד): וּבְנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם
רֵאִיתִי שְׁעוֹרִירָה, וְנֶאֱמַר בְּכִית יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹרִירָה,
דְּכִתִּיב (ירמיה יח, יג): שְׁעִירַת עֲשָׂתָה מֵאֵד בַּתּוֹלַת
יִשְׂרָאֵל. וְלֹא גָלוּ עַל עֲוֹנָהּ לְהַשִּׁיב שְׁבוּתָהּ, דִּהְיוּ
מֵאֲסִינִן מִחֲתִין לָךְ עַל אִפּוֹ. וְיַחֲזוּ לָךְ מִשְׁאוֹת שְׁוֹא
וּמִדּוּחִים, וּמִדּוּחִים כְּתִיב.

יט. סָפְקוּ עֲלֶיךָ פְּפִים, רַבִּי יוֹחָנָן בִּשְׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן
בַּר יוֹחָאִי אֲמַר, כְּפָה שֶׁל חֲשֹׁבוֹנוֹת הִיתָה חוּץ
לִירוּשָׁלַיִם וְכָל מִי שֶׁהִיָּה רוֹצֵה לְחַשֵּׁב הִיָּה רֵץ
וּמִחֲשָׁב שָׁם, שְׁלֹא יֵצֵא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מִצְטָעֵר,
לְקַחֵם מָה שְׁנַאֲמַר: מְשׁוּשׁ לְכָל הָאָרֶץ, וְעַכְשָׁיו סָפְקוּ
עֲלֶיךָ פְּפִים שְׁרָקוּ וּבִגְדוּ רֹאשָׁן עַל בַּת יְרוּשָׁלַיִם.
כְּרַבִּי הָאֲמוֹת הֵן אוֹמְרִים שְׁבַחְתָּן בְּפִיהֶם, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב (יחזקאל כו, ג): אֶת אֲמַרְתָּ אֲנִי כָלִילַת יָפִי, אֲבָל
יְרוּשָׁלַיִם אַחֲרִים אוֹמְרִים שְׁבַחְתָּה בְּפִיהֶם, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב: הִזָּאת הָעִיר שִׁיאֲמָרוּ כָלִילַת יָפִי. רַבִּי נִתָּן
אֲמַר פְּרַקְמִטוּטָא סְלִיק לְזַבְנָא עֲמָרְיָא, דְּמָן וְלֹא זָבַן,

34 פְּהֶמָה, מִה תִּלְמוּד לִזְמַר פְּהֶמָה, רַב פְּהֶמָה אָמַר: 43
וְעוֹד נֹסֵף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים פְּהֶמָה, דְּבָרִים, אִיכָה 44
יִשְׁבֶּה, אִיכָה יַעֲיֵב, אִיכָה יוּעֵם. רַבִּים, זָכַר ה'. 45
פְּהֶמָה, אָנִי הַגָּבֵר, דְּהוּא תִּלְתָּא תִּלְתָּא פְּסוּקִים, הָדָא 46
הוּא דְּכְתִיב (משלי כב, כ): הֲלֹא כְּתַבְתִּי לָךְ שְׁלֹשִׁים, 47
דְּבָרִים מְשׁוּלְשִׁים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר מֵהוּ 48
שְׁלֹשִׁים, גְּבוּרִים, כְּמָה דְּאֵת אָמַר (שמות יד, ז): 49
וְשְׁלֹשִׁים עַל כָּלוּ, וּמִתְרַגְּמִינָן וְגִיבְרִין מִמֶּנּוּ עַל 50
כּוֹלְהוֹן. 51

52 דְּבַר אַחֵר, שְׁלֹשִׁים, אָנִי הַגָּבֵר, דְּהוּא מִתְלַתָּא תִּלְתָּא 53
פְּסוּקִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִּי אָמַר, אָנִי 54
הַגָּבֵר, אָנָּה הוּא דִּילִיפְנָא יִיסוּרִין, אֶהְיֶה עָלֵי מַה 55
דְּאֶהְיֶה לָךְ, מְשַׁל לְמִלָּךְ שְׂכָעַס עַל מִטְרוּנָה וְדִחְפָּה 56
וְהוֹצִיאָה חוּץ לְפִלְטִין, הִלְכָה וְצִמְצָמָה פְּנִיָּה אַחֵר 57
הַעֲמוּד, נִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר וְרוֹאֶה אוֹתָהּ. אָמַר לָהּ 58
אֶקְשִׁית אִפְיָךְ, אָמְרָה לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּף יָפָה לִי 59
וְכִף נָאָה וְכִף רֵאיוֹ לִי שְׁלֹא קִבְּלָה אוֹתָךְ אִשָּׁה אַחֶרֶת 60
אֶלָּא אָנִי. אָמַר לָהּ אָנִי הוּא שְׁפַסְלִיתִי כָּל הַנָּשִׁים 61
בְּעִבְרוֹךְ. אָמְרָה לוֹ אִם כֵּן לָמָּה נִכְנַסְתָּ לְמַבְוֵי פְּלוּנֵי 62
וְלִחְצֵר פְּלוּנֵי וְלִמְקוֹם פְּלוּנֵי, לֹא בִשְׁבִיל אִשָּׁה 63
פְּלוּנִית וְלֹא קִבְּלָה אוֹתָךְ. כִּף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 64
לְיִשְׂרָאֵל אֶקְשִׁיתוֹן אִפְיָכוֹן, אָמְרוּ לְפָנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל 65
עוֹלָם כִּף יָפָה לָנוּ וְכִף נָאָה לָנוּ וְכִף הִגּוֹן לָנוּ שְׁלֹא 66
קִבְּלָה אִמָּה אַחֶרֶת תּוֹרְתָךְ אֶלָּא אָנִי. אָמַר לָהֶם אָנִי 67
הוּא שְׁפַסְלִיתִי כָּל הָאֲמוֹת בִּשְׁבִילָכֶם. אָמְרוּ לוֹ אִם 68
כֵּן לָמָּה הִחְזִירְתָּ תּוֹרְתָךְ עַל הָאֲמוֹת וְלֹא קִבְּלוּהָ. 69
דִּתְנִיָּא בְּתַחֲלָה נִגְלָה עַל בְּנֵי עֶשָׂו, הָדָא הוּא 70
דְּכְתִיב (דברים לג, ב): וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בֵּא וְזָרַח 71
מִשְׁעִיר לָמוֹ, וְלֹא קִבְּלוּהָ, הִחְזִירָה עַל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, 72
וְלֹא קִבְּלוּהָ, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (דברים לג, ב): הוֹפִיעַ 73
מִהֵר פֶּאֶרְזוֹן, וְלִבְסוֹף הִחְזִירָה עַל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ, 74
הָדָא הוּא דְּכְתִיב (דברים לג, ב): וְאֵתָה מִרְכַּבַת קֹדֶשׁ 75
מִיַּמִּינוֹ אֵשׁ דֵּת לָמוֹ. וְכְתִיב (שמות כד, ז): כָּל אֲשֶׁר 76
דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.

77 דְּבַר אַחֵר, אָנִי הַגָּבֵר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָנִי 78
הוּא הַגָּבֵר, אָנָּה הוּא אִיּוֹב, שְׁנֵאמַר (איוב לד, ז): מִי 79
גָּבֵר כְּאִיּוֹב יִשְׁתָּה לְעַג כְּמִים. רָאָה עָנִי, אָמַר רַבִּי 80
שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמְרָה כְּסִט יִשְׂרָאֵל, בִּיּוֹן שְׂרָאָה 81
אוֹתִי עָנִיָּה מִן הַמַּצּוֹת, עָנִיָּה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, הִבִּיא 82
עָלֵי שְׂכַט עֲבָרְתוֹ.

83 אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה גְּבִרְנִי לַעֲמוּד בְּכֶלֶךְ, אֵת מוֹצֵא אַחֵר 84
מֵאֵה חֹסֶר שְׁתִּים תּוֹכַחַת שֵׁישׁ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, מֵה 85
כְּתִיב (דברים כט, ט): אֲתֵם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם, 86
וּמִתְרַגְּמִינָן אֶתוֹן קְיָיִמִין יוֹמָא דִּין פּוֹלְכוֹן, גְּבוּרִים 87
לַעֲמוּד בְּכָלֶם, אוֹתִי נִהַג, בְּעוֹלָם הִזָּה שְׁנִקְרָא חֲשׁוֹן

1 הִיָּה נִתּוֹן תַּחַת מְרֹאשׁוֹתָיו וְהִיָּה עוֹמֵד וּמִנְגֵּן בּוֹ 2
בְּלִילָה.

3 אָמַר רַבִּי לִוִּי בְּנוֹר תְּלוֹי לְמַעְלָה מִמַּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד 4
וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת לִילָה רִיחַ צְפוּנִית מְנַשְׁכֶּת בּוֹ 5
וְהִיָּה מִנְגֵּן מֵאֲלִיו, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (מלכים ב, ג, טו): 6
וְהִיָּה כְּנָגֵן הַמִּנְגֵּן, וְהִיָּה כְּנָגֵן בְּמִנְגֵּן אֵין כְּתִיב כָּאֵין 7
אֶלָּא וְהִיָּה כְּנָגֵן הַמִּנְגֵּן, הַכְּנוֹר מֵאֲלִיו הִיָּה מִנְגֵּן, 8
וְכִשְׁהִיָּה דָּוִד שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ הִיָּה עוֹמֵד וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, 9
וְכִיּוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִים קוֹלוֹ שֶׁל דָּוִד עוֹסֵק 10
בְּתוֹרָה הָיוּ אוֹמְרִים וּמֵה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עוֹסֵק 11
בְּתוֹרָה אָנוּ עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, מִיָּד הָיוּ עוֹסְקִין 12
בְּתוֹרָה. וּמֵה מְקַיִם רַבִּי קְרִיָּה דְּרַבִּי נִתָּן, אָמַר רַבִּי 13
הוֹנָא סוּפּוֹ שֶׁל שְׁנִיָּה וְרֹאשָׁה שֶׁל שְׁלִישִׁית שְׁמִתּוּכּוֹת 14
הַלֵּלָהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי מְנִי אֵלּוּ נֵאָמַר תִּיכּוֹנוֹת יָאוֹת 15
הָאוֹת, הֵא לֹא נֵאָמַר אֶלָּא תִיכּוֹנָה, קִדְּמִיתָא לֹא 16
מִיתַחֲשָׁבָה, דְּעַד כְּדִי לֹא אֵתָא עֵידוֹן.

17 כַּג. רָאָה ה' וְהִבִּיטָהּ, מַעֲשֶׂה בְּדוֹאָג בֶּן יוֹסֵף שְׁמַת 18
וְהַנִּיחַ בֶּן קָטָן לְאִמּוֹ, וְהִיָּתָה מִמַּדְדַת אוֹתוֹ בְּטַפְּחִים 19
וְנוֹתְנָת מִשְׁקָלוֹ זָהָב לְשִׁמְשִׁים בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְכִיּוֹן 20
שֶׁהִקִּיפָה מְצוּדָה לִירוּשָׁלַיִם, טַבַּחְתּוֹ אִמּוֹ בִּידֶיהָ 21
וְאֶחְלָתּוּ, וְהִיָּה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן לְפָנֵי הַמְּקוֹם וְאוֹמֵר לְמִי 22
עוֹלָלָת כֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִים עַלְלִי טַפְּחִים, 23
וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָתוֹ: אִם יִהְיֶה בְּמַקְדָּשׁ ה' כֶּהֱן 24
וְנָבִיא, זֶה זִכְרָהּ בֶּן יְהוֹדָע.

25 כַּד. שְׁכָבוּ לְאַרְץ חוּצוֹת וּגו', כְּתִיב (ירמיה ו, יא): וְאֵת 26
חֲמַת ה' מְלֹאֲתִי נִלְאִיתִי הַכִּיל שְׁפָף עַל עוֹלָל בַּחוּץ 27
וְעַל סוֹד בַּחוּרִים יַחְדוֹ כִּי גַם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלְכְּדוּ 28
זָקֵן עִם מְלֹא יָמָיִם. לְפִיכֵךְ שְׁכָבוּ לְאַרְץ חוּצוֹת.

29 כַּה. תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרֵי מְסַבִּיב, מֵהוּ מְגוּרֵי, 30
מְגוּ בִּיתָאִי.

31 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי מְרִינוֹס בְּנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ קוֹסִי 32
פְּרַפְרָאן שְׁלִי דְּאֵתִי עָלֵי. וְלֹא הִיָּה כְיוֹם אָף ה' 33
פְּלִיט וְשִׁרִיד, תְּנִי רַבִּי חֵיא כְּנָגֵד בְּנִים וּבְנוֹת שִׁהָיוּ 34
לָךְ, יְהִיָּה הַחֲטָא מֵאֲבָדָן. אֲשֶׁר טַפְּחִיתִי וּרְבִיתִי, אֵין 35
כְּתִיב כָּאֵין, אֶלָּא: אֲשֶׁר טַפְּחִיתִי וּרְבִיתִי אִיבִי כָלֶם. 36
סָלִיק אֶלְפָּא בִּיתָא תְּנִינָא

פרשה ג

37 38 א. אָנִי הַגָּבֵר. רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא פִּתְחָ (ירמיה לו, לב): 39
וְיִרְמְיָהוּ לָקַח מִגְלָה אַחֶרֶת וַיִּתְּנָה אֵל בְּרוּךְ בֶּן נִרְיָהוּ 40
הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל דְּבָרֵי הַסֹּפֵר 41
אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נֹסֵף 42
עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים פְּהֶמָה, שְׁאִין תִּלְמוּד לִזְמַר

אמר להו בדי, אמרו ליה באידנא אסטריטיא אתית, שרי מחוי להון ולא אשכח דדרה, וקרו עליה הדין קרייה, גדר דרכי בגזית נתיבתי ענה, אצדי, כמה דאת אמר (יחזקאל כא, לב): ענה ענה ענה אשימנה.

ד. דב ארב הוא לי, זה נבוכדנצר. ארי במסתרים, זה נבוכדנצר.

דבר אחר, דב ארב, זה אספסיאנוס. ארי במסתרים, זה טרכינוס. דרכי סורר ופושעני. תילחי, כדאמרינן אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית. דרך קשתו ויציבני במטרה לחץ, תרין אמוראין, חד אמר כבורמא לאספריסא, וחד אמר פקורת חצים שהכל מורים בה והיא נצבת. רבי יודן אמר וגברני לעמוד בכלן, את מוצא אחר מאה חסר שתי תוכחות שיש במשנה תורה, מה פתיב (דברים כט, ט): אתם נצבים היום בלכם, ומתרגמינן אתון קיימין גבורים לעמוד בכלן.

ה. הביא בכליתי בני אשפתו, רב ושמואל, רב אמר בני אופיכיה, בני אמוריה. ושמואל אמר בני אדם שאוכלין הרבה ומוציאין אשפות, הביאן עלי. הייתי שחוק לכל עמי, פתיב (תהלים סט, יג): ישיחו בי יושבי שער, אלו אמות העולם, שהן יושבין בבתי תרטיאות ובבתי קרקסיות. ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין, הן יושבין ומשיחין בי ומלעיגים בי ואומרים בגין דלא נצורף לחרובא פיהודאי, והן אומרים אלו לאלו, כמה שנים את בעי מחי, והן אומרים פחלוקא דיהודאי דשבתא. ומכניסין את הגמל לטרטיאות שלהם והחלוקין שלו עלין, והן אומרים אלו לאלו על מה זה מתאבל, והן אומרים היהודים הללו שומרי שביעית הן ואין להם ירק ואכלו החוחים של זה והוא מתאבל עליהם. ומכניסים את המומוס לתיאטרון שלהם וראשו גלות, והן אומרים אלו לאלו על מה ראשו של זה מגלח, והוא אומר היהודים הללו שומרי שבתות הן, וכל מה שהם יגיעין כל ימות השבת אוכלים בשבת, ואין להם עצים לבשל בהם, והם שוברים מטותיהם ומבשלים בהן, והם ישנין בארץ ומתעפרים בעפר וסכין בשמן, לפיכך השמן ביקר.

דבר אחר, ישיחו בי יושבי שער, אלו ישראל שהם יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין בסעודות תשעה באב, יושבין וקוראים קינות ונהי באיבה. השביעני במרורים, זה יום טוב הראשון של פסח, דכתיב בו (במדבר ט, יא): על מצות ומרורים.

ולא אור, אף בי יושב יהפך ידו כל היום, אמר רבי שמעון בן לקיש מלמד שהקדוש ברוך הוא מתנאש מן הצדיקים בעולם הזה, אבל חוזר ומרחם עליהם, הדא הוא דכתיב: אף בי יושב.

ב. בלה בשרי, זה צבור, ועורי, זה סנהדרין, כשם שהעור חופה על הבשר כך סנהדרין חופין על ישראל. שבר עצמותי, עצומי, בני אדם שהיו כבני העצומים. בנה עלי ויקף ראש, זה נבוכדנצר, דכתיב ביה (דניאל ב, לח): אנת הוא ראשה די דהבא, ותלאה, זה נבוכדנצר.

דבר אחר, ראש, זה אספסיאנוס. ותלאה, זה טרכינוס. במחשבים הושבני כמתי עולם, אמר רבי שמואל ארבעה חשובין כמתים, סומא, דכתיב: במחשבים הושבני כמתי עולם. מצורע, שגאמר (במדבר יב, יב): אל נא תהי כמת. ומי שאין לו כנים, דכתיב בה ברחל (בראשית ל, א): הבה לי כנים ואם אין מתה אנכי. ומי שירד מנכסיו, שגאמר (שמות ד, ט): כי מתו כל האנשים, וכי מתים היו, אלא שירדו מנכסיהם.

ג. גדר בעדי ולא אצא, רבי איבו אמר זה בסגר של ערבייא. רבי ברכיה אמר זה קסטרא של פרסיין. ורבנן אמרי זה מטלית של כותיים. הכביד נחשתי, הכביד עלי ארנוניות ודימוסיות וגלגלאות. גם כי אצק ואשוע, רבי אחא אמר כל המתפלל עם הצבור למה הוא דומה לבני אדם שעשו עטרה למלך, בא עני אחד ונתן חלקו בתוכה, מה המלך אומר בשביל זה עני אני מקבלה, מיד מקבל המלך ונותנה בראשו, כך אם היו עשרה צדיקים עומדים בתפלה ורשע עומד ביניהם, מה הקדוש ברוך הוא אומר בשביל רשע זה איני מקבל תפלתם. ורבנן אמרין בא אחר הצבור מעשיו נפרטין, למה הוא דומה למלך שנגנסו אריסיו ובניו ביתו לכבודו, בא אחד באחרונה, אמר המלך תסתם חביתו, ומי גרם לו הרי שבא באחרונה, כך כל המתפלל לאחר הצבור מעשיו נפרטין, לך נאמר: גם כי אצק ואשוע שתם תפילתי, שתם פתיב, לפי שתמו הצבור תפלתהון. גדר דרכי בגזית. בנות לוד היו לשות עיסתן ועולות ומתפללות ויורדות עד שלא החמיצו. בנות צפורי הדיין סלקן ושבחן בבית מקדשא ולא הוה בר נש קריין לתאנה קדמי מנהון. והאי ספרא דמגדלא הוה מסדרא קנדייליה בכל ערובא שובא, סליק שבח ונחת ומדליק תהון. ואית דאמרי ספרא הוה בכל ערובא שובא הוה סליק ופשט סדריה בבית מקדשא ונחית שבית בביתיה. עובדא הוה בחד בר נש דהוה קאי ורדי, ערקת תורתיה, נפק

אישתי רבי חד פס, אמר ובמה קרן לה נפשא, דהיא
 במה דאיתיהיב לה היא נפישא. רבי אבהו אצל
 לבצרה ואתקבל גבי יוסי רישא, איתון קמיה תמנין
 מיני מחין דעוף, אמר ליה לא יכעוס רבי דלא הוה
 צידא ספק, ולא קרין ליה יוסי רישא אלא דלא
 הוה מאכליה אלא מחין דעוף. רבי חי'א רבא אצל
 לדרומא, ואתקבל גבי רבי יהושע בן לוי, איתו
 לקמיה עשרים וארבעה תבשילין. אמר ליה בשפתא
 מה אתון עבדין, אמר ליה אנן כפלין להון. לבתר
 יומין אתא רבי יהושע בן לוי לטבריא ואתקבל גבי
 רבי חי'א רבא ויהב לתלמידוי דרבי יהושע דר'כמונין
 ואמר להון זילו ועבדו לרבכון במנהגיה. רבי יצחק
 ברבי אליעזר הוה ידע למסדר סעודתא כמנין ימות
 החמה. פד הוה ליה הוה עבד, פד לא הוה ליה
 נסיב גרעינין ומני עליהון, בגין דלא יתגשי יתהון.
 גשיתי טובה.

אמר רבן שמעון בן גמליאל זו רחיצת ידים ורגלים
 אחר המרחץ. ואמר אבד נצחי ותחלתי מה.
 אמר רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך הוא
 מתאש מן הצדיקים בעולם הזה חוזר ומרחם
 עליהם, הדא הוא דכתיב: ואמר אבד נצחי.

ז. זכר עניי ומרודי, כנסת ישראל אומרת לפני
 הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם זכר ענויין
 שעניתי, ומרודי שמרדתי בך, ויסורין שהרויני
 לענה ורש, יצאו אלו באלו. זכור תזכור. תני רבי
 חי'א משל למלך שצא למלחמה והיו בניו עמו והיו
 מקניטין אותו. למחר יצא המלך לבדו ולא היו בניו
 עמו, אמר המלך הלואי היו בני עמי ואפלו
 מקניטים אותי. כך, המלך זה הקדוש ברוך הוא,
 בניו, אלו ישראל. בשעה שהיו ישראל יוצאין
 למלחמה היה הקדוש ברוך הוא יוצא עמהם, כיון
 שהכעיסוהו לא יצא עמהם, וכיון שלא היו ישראל
 בארץ, אמר הלואי היו ישראל עמי ואפלו היו
 מכעיסים אותי, ואית לן שלשה פסוקים (ירמיה ט, א):
 מי יתגני במדבר מלון ארחים, מי יתן עמי עמי
 כמראש פשהיה במדבר. וכתיב (יחזקאל לו, יז): בן
 אדם בית ישראל יושבים על אדמתם וגו', והדין:
 זכור תזכור ותשוח עלי נפשי.

אמר רבי יודן זכור תזכור, יודע אני שאתה זוכר
 אמות העולם, אבל מה אעשה ותשוח עלי נפשי,
 מתלא אמרה עד דשמינא עביד קטין, נפשיה
 דקטינא נפקת. זאת אשיב אל לבי על בן אוהיל.
 רבי אבא בר כהנא בשם רבי יוחנן אמר משל למה
 הדבר דומה, למלך שנשא מטרונה וכתב לה כתבה
 מרבה, ואמר לה כך וכך חפזת אני עושה לך, כך

הרוני לענה, מה שהשביעני בליל יום טוב הראשון
 של פסח, הרוני בליל תשעה באב לענה, הוי ליל
 יום טוב הראשון של פסח הוא ליל תשעה באב.

ו. ויגרס בחצץ שני, מעשה בבנו של רבי חנניה בן
 תרדיון שנתחבר ללסטים וגלה את רזן, והרגוהו
 ומלאו פיו עפר וצוררות. לאחר שלשה ימים נתנהו
 בכליבא, ובקשו לקלס עליו מפני כבוד אביו ולא
 הניחין, אמר להם הניחו לו ואני אמר על בני, פתח
 ואמר (משלי ה, יג יד): ולא שמעתי בקול מורי
 ולקלמדי לא הטיתי אזני. כמעט הייתי בכל רע
 בתוך קהל ועדה. ואמו קראת עליו (משלי יז, כח): בעס
 לאביו בן פסיל וממר לילדיתו. אחותו קראת
 עליו (משלי כ, יז): ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא
 פיהו חצץ. ותנן כל שהוא מסעודת תשעה באב,
 אסור לאכל בשר, ולשתות יין, ולאכל שני
 תבשילין, ולרחץ ולסוף. וכל שאינו מסעודת תשעה
 באב, מתיר לאכל בשר ולשתות יין, ולאכל שני
 תבשילין. רב מן דהוא אכיל כל מאכלו נסיב חד
 פת פחית ויהב עליה קטם ואמר זו היא סעודת
 תשעה באב, לקנים מה שנאמר: ויגרס בחצץ שני
 הכפשוני באפר. ותננח משלום נפשי גשיתי טובה,
 רבי אלעזר ברבי יוסי בשם רבי חנניה בריה דרבי
 אבהו אמר, מעשה באשה אחת בקיסרין שהוליקה
 את בנה אצל נחתום אחד אמרה לו למד את בני
 אמנות, אמר לה ימתין אצלי חמשה שנים ואני
 מלמדו חמש מאות מינין בחטה. פמה מינין יש
 בחטה, רבי אחא אמר בחטי מנין, חטים דלא מנין.
 ורבנן אמרי חמש מאות בחטין כמנין מנין. רבי
 חנינא ורבי יונתן הוו יתבין וחשבין להון עד שתין
 וקמו להון. ועוד אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, מעשה
 באשה אחת שהוליקה את בנה אצל חד פרכוסס,
 אמרה לו למד את בני אמנות, אמר לה ימתין אצלי
 חמש שנים ואני מלמדו מאה מינין בביצה. שמע
 רבי ואמר לא ראינו שיש טובה בעולם. שמע רבי
 שמעון בן חלפתא ואמר לא שמענו שיש טובה
 בעולם. רבי יהודה בן בתירה אצל לגציבין בערבי
 צומא רבא, אכל ופסק, שמע ריש גלותא ואתא
 לגביה, אמר ליה ישגח עלי רבי. אמר ליה אכלית
 ופסקית. אמר ליה ישגח עלי רבי דלא יהון אמרין
 לא חשביה כלום מטרח עלוי, אצל עמיה. כיון
 דאזל אמר לטליא, ברי, פטיליק דאת מיתתי לן חד
 זמן קדמי לא תייתי לן זמן אחורי, מן דאכלון
 איתין קדמיהון תמנין פטיליקין, אכל מפל פטיליק
 חד פת ומקל פטים חד פס, אמר ליה רבי מן
 דאכלית ופסקית איתון קדמך תמנין פטיליקין,
 מחדא פטיליקי אכל רבי חדא פתית ומחדא פטים

ויום בורא הקדוש ברוך הוא פת של מלאכים
 חדשים ואומרים שירה חדשה והולכין להם, אמר
 לו אין. אמר לו ולא איננו אזלין. אמר ליה מן הן
 דמתבריאוו. אמר ליה מנין מתברייין. אמר לו מן
 הדין נהר דנור. אמר ליה ומה עיסקיה דנהר דנור,
 אמר ליה כהדין ירדנא דלא פסיק לא בלילא ולא
 פסיק ביממא. אמר ליה והינין ירדנא מהלך ביממא
 ופסיק בלילא. אמר ליה נטר הוינא בבית פעור
 והדין ירדנא כמה דמהלך ביממא כף מהלך בלילא.
 אמר ליה ומנין אותו נהר דינור נפיק, אמר ליה מן
 יצתהון דחיותא ממה דטעונין בכורסיא. חלקי ה'
 אמרה נפשי, רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר למלך
 שנקנס למדינה והיו עמו דפסין ואפרכין
 ואיסטרטילוטין, והיו גדולי מדינה יושבים באמצע
 המדינה, חד אמר אנא נסיב דפסין לגבי. וחד אמר
 אנא נסיב אפרכין לגבי, וחד אמר אנא נסיב
 איסטרטילוטין לגבי. היה פקח אחד לשם אמר אנא
 נסיב למלכא, דכולא מתחלפין ומלכא אינו מתחלף.
 בן עובדי בוכים, מהן עובדין לחמה, ומהן עובדין
 ללבנה, ומהן עובדין לעץ ואבן, אבל ישראל אינן
 עובדין אלא להקדוש ברוך הוא, הדא הוא דכתיב:
 חלקי ה' אמרה נפשי, שאני מיוחד אותו שתי פעמים
 בכל יום, ואומר (דברים ו, ד): שמע ישראל ה' אלהינו
 ה' אחד.

ט. טוב ה' לקנו, יכול לכל, תלמוד לומר לנפש
 תדרשנו. ודכוותיה (תהלים עג, א): אף טוב לישראל
 אלהים, יכול לכל, תלמוד לומר לברי לבב, אלו
 שלכם ברור עליהם שאין בידם עון,
 ודכוותיה (תהלים פד, ו): אשרי אדם עוז לו כף, יכול
 לכל, תלמוד לומר מסלות בלבכם, אלו דשכילי
 אוריתא כבושין בלבהון. ודכוותיה (תהלים קכח, ד):
 היטיבה ה' לטובים, יכול לכל, תלמוד לומר
 ולישרים בלבותם. ודכוותיה (תהלים קמח, יח): קרוב ה'
 לכל קראיו, יכול לכל, תלמוד לומר לכל אשר
 יקראהו באמת. ודכוותיה (מכילת ז, יח): מי אל כמוף
 נשא עון ועבר על פשע, יכול לכל, תלמוד לומר
 לשארית נחלתו. טוב ויחיל ודומם לתשועת ה',
 אמר רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך מתנאש
 מן הצדיקים בעולם הזה הוא חוזר ומרחם עליהם,
 הדא הוא דכתיב: חסדי ה' כי לא תמנו. חדשים
 לבקרים רבה אמונתך, אמר רבי אלפסנדר על
 שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, אנו יודעין
 שאמונתך רבה לתחית המתים.
 אמר רבי שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בבקרן
 של מלכיות, אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו.
 אמר רבי חלבו בכל יום ויום בורא הקדוש ברוך
 הוא פת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה
 והולכין להם.
 אמר רבי ברכיה השבתי לרבי חלבו והא
 קתיב (בראשית לב, כו): ויאמר שלחני כי עלה השחר,
 אמר לי חנוקה סברת לחנוקני, גבריאל וימכאל הן
 הן שרים של מעלה, דכלם מתחלפין ואיננו לא
 מתחלפין. אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי
 יהושע בן חנניה, אמר לו, אתם אומרים בכל יום

וכך ארגונות טובות אני נותן לך. הניחה המלך
 והלך לו למדינת הים ואחר לשם. נכנסו שכנותיה
 אצלה והיו מקניטות אותה ואומרות לה הניחה
 המלך והלך לו למדינת הים, ושוב אינו חוזר עליה,
 והיתה בוכה ומתאנחת, וכיון שנקנסה לתוך ביתה
 פותחת ומוציאה כהבתה וקוראת, ורואה כהבתה
 כף וכף חפות אני עושה, כף וכף ארגונות טובות
 אני נותן לך, מיד היתה מתנחמת. ליימים בא
 המלך, אמר לה בתי אני תמה איה המתנה לי כל
 אותן השנים, אמרה לו אדוני המלך אלמלא כהבה
 מרבה שכתבת ונתת לי כבר אבדוני שכנותי. כף
 עובדי בוכים מונין את ישראל ואומרים להם,
 אלהיכם הסתיר פניו מכם וסלק שכינתו מכם, עוד
 אינו חוזר עליכם, והן בוכין ומתאנחין, וכיון
 שנקנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה
 ומוציאין שפתוב (ויקרא כו, ט): ופניתי אליכם והפריתי
 אתכם ונתתי משבני בתוכם והתהלכתי בתוכם,
 והן מתנחמין. למחר פשיבא קץ הגאולה ואמר להם
 הקדוש ברוך הוא לישראל בני אני תמה מכם היאך
 המתנתם לי כל אותן השנים, והן אומרים לפנינו
 רבונו של עולם אלולי תורתך שנתת לנו כבר
 אבדנו האמות. לך נאמר: זאת אשיב אל לבי,
 ואין זאת אלא תורה, שנאמר (דברים ד, מד): וזאת
 התורה. וכן דוד אמר (תהלים קיט, צב): לולי תורתך
 שעשעי אז אבדתי בעוני. על פן אוחיל לו, ומיחדים
 שמו שתי פעמים ביום, ואומרים (דברים ו, ד): שמע
 ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

ח. חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, אמר
 רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך הוא מתנאש
 מן הצדיקים בעולם הזה, הוא חוזר ומרחם עליהם,
 הדא הוא דכתיב: חסדי ה' כי לא תמנו. חדשים
 לבקרים רבה אמונתך, אמר רבי אלפסנדר על
 שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, אנו יודעין
 שאמונתך רבה לתחית המתים.

אמר רבי שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בבקרן
 של מלכיות, אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו.
 אמר רבי חלבו בכל יום ויום בורא הקדוש ברוך
 הוא פת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה
 והולכין להם.

אמר רבי ברכיה השבתי לרבי חלבו והא
 קתיב (בראשית לב, כו): ויאמר שלחני כי עלה השחר,
 אמר לי חנוקה סברת לחנוקני, גבריאל וימכאל הן
 הן שרים של מעלה, דכלם מתחלפין ואיננו לא
 מתחלפין. אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי
 יהושע בן חנניה, אמר לו, אתם אומרים בכל יום

י. ישב בדר וידם, אמר רבי שמואל בר נחמן, קרא
 הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת ואמר להם מלך
 בשם ודם אבל מהו עושה, אמרו לו לובש שחורים

מ. מי זה אמר ויהי ה' לא צוה, מי צוה, המן צוה, 45
והקדוש ברוך הוא לא צוה, המן צוה להשמיד 46
להרג ולאבד, והקדוש ברוך הוא לא צוה, 47
אלא (אסתר ט, כה): 'ישוב מחשבתו וגו'. מפי עליון 48
לא תצא הרעות והטוב, אמר רבי אלעזר משענה 49
שאמר הקדוש ברוך הוא (דברים ל, טו): 'ראה נתתי 50
לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת 51
הרע, לא יצאת טובה לעושה רעה, ורעה לעושה 52
טובה, אלא טובה לעושה טובה ורעה לעושה רעה, 53
כמה דאת אמר (שמואל ב ג, לט): 'ישלם ה' לעושה 54
הרעה כרעתו. מה יתאוונן אדם חי, דיו שהוא חי, 55
אמר רבי לוי אמר הקדוש ברוך הוא חיותך בדי 56
וחי, ואתה מתאוונן. 57

אמר רבי הונא יעמד בגבור ויודה על חטאיו ואל 58
יתאוונן. 59

אמר רבי ברכיה מה יתאוונן על חי העולמים, אם 60
מבקש הוא להתאוונן גבר על חטאיו. רבי אומר בני 61
תורעמנין, אדם הראשון אחר כל השבחה שעשיתי 62
עמו הוא מתרעם לפני ואומר (בראשית ג, יב): 'האשה 63
אשר נתת עמדי. אף יעקב בן, אני עוסק להמליך 64
את בנו במצרים והוא מתרעם ואומר (ישעיה מ, כז): 65
נסתרה דרכי מה'. ואף בניו בן, אני עוסק לבוה להם 66
להם קל כדי שלא יהא אחד מהן גוסס ודולרייא 67
אוחזותו, והן מתרעמין לפני ואומרים (במדבר כא, ה): 68
ונפשונו קצה בלחם הקלל. אף ציון בן היא (ישעיה 69
מט, יד): ונתאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. 70

ג. נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה', נשא 71
לבבנו אל פנים אל אל בשמים, רבי ביבא בר זבדאי 72
ורבי תנחום בר חנילאי ורבי יאשיה נפקין 73
לתעניתא, דרש רבי ביבא בר זבדאי ואמר אפשר 74
דליביה דבר נש נסיב מיניה וחוזר עליה, אלא נשווי 75
לבינן לגבי ידינן, ואחר כך אל אל בשמים, אם יש 76
שרץ בידי של אדם אפלו טובל בכל מימי בראשית 77
אינו טהור לעולם, השליך השרץ מידו, עלתה לו 78
טבילה בארבעים סאה. 79

דרש רבי תנחומא (דברי הימים ב יב, ו): 'ויכנעו שרי 80
ההנה והמלך ויאמרו צדיק ה'. וכתוב: ובראות ה' 81
פי נכנעו ויהי דבר ה' אל שמעיה לאמר נכנעו לא 82
אשחיתם ונתתי להם כמעט לפליטה ולא תתן חמתי 83
בירושלים ביד שישק. וכראות ה' כי נתענו אין 84
כתיב כאן אלא פי נכנעו, דרש רבי יאשיה 40 (צפניה 85
ב, א): התקוששו וקושו, נקשט עצמן ואחר כך 86
נקשט אחרים, מבגין דאית הכא בר נש דאמר עלי 87
לישן בישא קדם רבי יוחנן אלא כל עמא לדינא 88
אמרון, הנה תמן רבי חיא ורבי אמי ורבי יוסי קמון 89

ומכסה את ראשו בשק, אמר אף אני עושה כן, הדא 1
הוא דכתיב (ישעיה ג, א): 'אלביש שמנים קדרות ושק 2
אשים כסותם. ועוד שאל להם, מלך בשר ודם אבל 3
מהו עושה, אמרו לו מכבה את הפנסין, אמר להם 4
אף אני עושה כן הדא הוא דכתיב (יואל ב, י): 'שמש 5
וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. ועוד שאל להם 6
מלך בשר ודם אבל מהו עושה, אמרו לו מהלך 7
יחף, אמר להם אף אני עושה כן, הדא הוא 8
דכתיב (נחום א, ה): 'בסופה ובסערה דרפו וענן אבק 9
רגליו. ועוד שאל להם מלך בשר ודם אבל מהו 10
עושה, אמרו לו יושב ודומם, אמר להם אף אני 11
עושה כן, הדא הוא דכתיב: 'ישב בדרך וידם כי נטל 12
עליו. יתן בעפר פיהו אוילי יש תקנה, יתן למפנהו 13
לחי ישבע בחרפה, רבי הוה פשיט קריה, וכד הוה 14
מטי לאילין פסוקא הוה בכי (שמואל א כח, טו): 'ויאמר 15
שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אתי. 16
וכתיב (עמוס ד, יג): 'כי הגה יוצר הרים וברא רוח 17
ומגיד לאדם מה שחו, אפלו דברים שאין בהם 18
ממש נכתבין לו לאדם על פנקסו, ומי כותבן (עמוס 19
ד, יג): 'עשה שחר עיפה. (צפניה ב, ג): 'בקשו את ה' 20
כל ענני הארץ וגו', וכתוב (עמוס ה, טו): 'שנאו רע 21
ואהבו טוב וגו', למה (קהלת יב, יד): 'כי את כל מעשה 22
האלהים יבא במשפט וגו', והדין: 'יתן בעפר פיהו 23
וגו', וכתוב: 'יתן למפנהו לחי ישבע בחרפה. 24

כ. כי לא יזנח לעולם ה', בבכיול לא שבך ולא 25
שביק, פי אם הוגה ורחם כרב חסדו, אמר רבי 26
שמעון בן לקיש, משהקדוש ברוך הוא מתאש מן 27
הצדיקים בעולם הזה הוא חוזר ומרחם עליהם, 28
הדא הוא דכתיב: 'כי אם הוגה ורחם וגו'. כי לא 29
ענה מלבד, רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר בשני 30
מקומות פעלו ישראל, באחד פעלו בפיהם ולא 31
בלבם, ובאחד פעלו בלבם ולא פעלו בפיהם, ואלו 32
הן סיני ובבל. בסיני פעלו בפיהם ולא בלבם, הדא 33
הוא דכתיב (תהלים עח, לו): 'ונפתוהו בפיהם ובלשונם 34
יכזבו לו וגו'. בבבל פעלו בלבם ולא בפיהם, הדא 35
הוא דכתיב: 'כי לא ענה מלבד. אמר הקדוש ברוך 36
הוא יבא פה שבסיני ויכפר על פה שבבבל, ויבא 37
לב שבבבל ויכפר על לב שבסיני. אף על פי כן ויגה 38
בני איש, הביא עליהם איש צר ואויב, זה המן והגה 39
את מפתן. 40

ל. לדכא תחת רגליו וגו', זה נבוכדנצר שכתוב 41
בו (דניאל ב, לח): 'די דירין בני אנשא חיות ברא ועוף 42
שמאי יהב בידך והשליטך בכלהון אנתה הוא ראשה 43
די דהבא. 44

יבואו השונאים עלינו במכתבים הללו אנו יוצאין
ודוקרין אותן, וכיון שגרמו העונות ובאו השונאים,
ברכו כל אחד ואחד בספרו ושרפו אותם, ולא
נשתתיר מהם אלא אני, וקראתי על עצמי עיני
עוללה לנפשי מפל בנות עירי.

צ. עוד צדוני בצפר איבי חנם, צמתו בבור חיי, זה
יוסף, זה ירמיה, זה דניאל. צפו מים על ראשי וגו',
אלו האמות שכתוב בהן (ישעיה יז, יב): הוי המון
עמים רבים פהמות מים יהמיון ושאון לאמים
כשאון מים בפירים.

ק. קראתי שמך ה' מבור תחתיות, זה יוסף, זה
ירמיה, זה דניאל. קולי שמעתי וגו' קרבת ביום
אקראך.

ר. רבת אדני ריבי נפשי גאלת חיי, ראיתה ה' עותתי
שפטה משפטי, חד יהודאי עבר קדם אדריאנוס
ושאל בשלמיה, אמר ליה מאן את, אמר ליה
יהודאי. אמר ליה ואית יהודאי עבר קדם אדריאנוס
ושאל בשלמיה, אמר איזילו וסבו ראשיה. עבר
אחרון חמא מה איעביד בקדמיא ולא שאל
בשלמיה, אמר ליה מאן את אמר ליה יהודאי, אמר
ליה ואית יהודאי עבר קדם אדריאנוס ולא שאל
בשלמיה, אמר ליה איזילו וסבו רישיה. אמרו ליה
סנקליטין שלו לית אנן ידעין מה אילין עובדי דאת
עביד, דשאל בשלמך מיתקטיל דלא שאל בשלמך
מתקטיל. אמר להון, ואתון בעיין מלכה יתי איך
אנא בעי למקטלה בשנאי, ורוח הקדש צווחת
ואמרת: ראיתה ה' עותתי, ראיתה כל נקמתם וגו'.

ש. שמעת חרפתם ה', שפתי קמי והגיונם, שבתם
וקימתם הביטה אני מנגינתם, אנא זמריהון.

ת. תשיב להם גמול, ירמיה אמר: תשיב להם גמול,
ואסף אמר (תהלים עט, יב): והשב לשכנינו שבעתים
אל חיקם, מהו אל חיקם, רבי יהודה בן גדייא אמר
תשיב להם גמול מה שעשו בבית המקדש שנתון
בחינו של עולם, כמה דאת אמר (יחזקאל מג, יד):
ומחיק הארץ עד העזרה. ורבנן אמרי מה שעשו
במילה שנתנה בחיקו של אדם, דאמר רבי יהושע
דסקנין ורבי לוי בשם רבי יוחנן, שהיו נוטלים
מילותיהם של ישראל ומזרקין אותן כלפי מעלה
ואומרים בזה בחרת הא לך מה שבחרת, עד שעמד
שמואל ופרע בהם, הך הוא דכתיב (שמואל א טו,
לב): ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק,
וכתיב (שמואל א טו, לג): וישסף שמואל את אגג וגו',

ונפקון להון. נחנו פשענו ומרינו, רבנן דהתם אמרי
אית ברנכי מרינן בסימא דסימא חמיע, רבנן דהכא
אמרין אין דעובדין בישין למריהון קשינן. רבי הונא
בשם רב יוסף אמר: נחנו פשענו ומרינו כמדנתנו,
אתה לא סלחת, כמדותיך.

אמר רבי לוי: נחנו פשענו ומרינו והחרבת
מקדשיך.

ס. סכונה באף ותדפנו הרגת לא חמלת, סכנה
בעון לך, רבי חלב שאל את רבי שמואל בר נחמן,
אמר לו מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהו
דין דכתיב סכנה בעון לך מעבור תפלה, אמר לו
נמשלה תפלה כמקרה ונמשלה תשובה כים. מה
מקרה זו פעמים פתוחה פעמים נעולה, כך שערי
תפלה פעמים נעולים פעמים פתוחין, אבל הים הזה
לעולם פתוח, כך שערי תשובה לעולם פתוחין.

אמר רב ענן אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם,
הדא הוא דכתיב (דברים ד, י): כה' אלהינו בכל קראנו
אליו, ואין קריאה אלא תפלה, שנאמר (ישעיה סה,
כד): והיה טרם יקראו ואני אענה.

אמר רבי יוסי בר חלפתא עתים הן לתפלה, שכן
אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם
בשעה שאני מתפלל לפניך תהיה תפילתי על שעת
רצון, הדא הוא דכתיב (תהלים סט, יד): ואני תפילתי
לך ה' עת רצון. רבי עקיבא היה עומד ונדון לפני
טורניסורפוס, והיה שם יהושע הגרסי עומד בתפלה
עמו, ירד ענן והקיפן, אמר דומה אני שלא ירד ענן
והקיף אלא כדי שלא תשמע תפלתו של רבי, הדא
הוא דכתיב: סכנה בעון לך מעבור תפלה. סחי
ומאוס תשימנו בקרב העמים, מאסיא פסילאייא.

פ. פצו עלינו פיהם, למה הקדים פ"א לעי"ן, שהיו
אומרים בפיהם מה שא ראו בעיניהם.

ע. עיני נגרה ולא תדמה וגו' עד ישקיף וירא ה'
משמים, רבי אחא בשם רבי שמואל בר נחמן אמר
בשלשה מקומות מצינו רוח הקדש סמוך לגאולה,
מאי טעמא (ישעיה לב, יד): מושב פראים מרעה
עדרים, מה כתיב אחריו (ישעיה לב, טו): עד יערה
עלינו רוח ממרום והיה מדבר לפרקל ופרקל לעיר
יחשב. ודכוותיה (ישעיה ס, כב): הקטן יהיה לאלה
והצעיר וגו', וכתיב בתריה (ישעיה סא, א): רוח ה'
אלהים עלי יען משה ה' אתי, והדין: עיני נגרה,
וכתיב בתריה: עד ישקיף וירא ה' משמים. עיני
עוללה לנפשי, אמר רבן שמעון בן גמליאל חמש
מאות פתי סופרים היו בביתו, והקטן שבהם לא
היה פחות משלש מאות תינוקות, והיו אומרים אם

45 דְּהִבָּא, כְּמָה דְּאֵת אָמַר (יחזקאל כח, ג): כָּל סְתוּם לֹא
46 עֲמֻמוּף. וְרַבְּנָן אָמְרִין אִיף שְׁנָה דְּהִבָּא. רַבִּי חֲמַא בַּר
47 חֲנִינָא אָמַר אִיף עָמָה דְּהִבָּא, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב:
48 אִיכָה יוֹעֵם זָהָב, דְּתַנִּי רַבִּי חֲזִיא, גְּחָלִים, יָכוֹל
49 עוֹמָמוֹת, תַּלְמוּד לֹמֵד לֹמֵר אֵשׁ, אִי אֵשׁ יָכוֹל שְׁלֵהֶבֶת,
50 תַּלְמוּד לֹמֵר גְּחָלִים, הָא כִּיכָד, מִכֵּיָא מִן הַלִּוְחָשׁוֹת
51 הַלָּלוּ. תַּשְׁתַּפְּכֵנָה אֲבָנֵי קִדְשׁ, כִּד הוּוּ חֲבַרְזִינִי נִפְקִין
52 לְפָרְסָתָהוֹן, הוּוּ קָרוּ עֲלֵיהוֹן תַּשְׁתַּפְּכֵנָה אֲבָנֵי קִדְשׁ.

53 דְּבַר אַחֵר, מְדַבֵּר בִּיאֲשֵׁיה, אִיכָה יוֹעֵם זָהָב, שְׁהִיה
54 דּוּמָה לְאַרְנֶטְס שֶׁל זָהָב. לְשֵׁנָא הִכְתָּם הַטּוֹב, שְׁהִיה
55 גּוֹפּוּ דּוּמָה לְאַבְנֵן טוֹבָה וּמִרְגָּלִיּוֹת. תַּשְׁתַּפְּכֵנָה אֲבָנֵי
56 קִדְשׁ, אֵלּוּ שְׁתֵּי רַבִּיעִיּוֹת שֶׁל דָּם שְׁהִיה יִרְמְיָה נוֹטֵלָן
57 וְקוֹבְרֵן, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב לֵה, כד): וַיִּקְבֹּר
58 בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו, וְכִי כְּמָה קִבְרוֹת נִקְבְּר, דְּאֵת אֹמֵר
59 בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו, אֵלּא אֵלּוּ שְׁתֵּי רַבִּיעִיּוֹת שֶׁל דָּם
60 שְׁהִיה יִרְמְיָה נוֹטֵלָן וְקוֹבְרֵן.

61 דְּבַר אַחֵר, מְדַבֵּר בְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שְׁהִיו דּוּמִין
62 לְאַרְנֶטְס שֶׁל זָהָב, וְגוֹפֵן דּוּמָה לְאַבְנֵן טוֹבָה
63 וּמִרְגָּלִיּוֹת, וְאֵם יֹאמַר לָךְ אָדָם אֵין הִכְתוּב מְדַבֵּר
64 בְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, אָמַר לוֹ כְּבַר כְּתִיב [בְּנֵי צִיּוֹן].

65 ב. בְּנֵי צִיּוֹן הִקְרִים, מָה הֵיטָה יִקְרוּתָן, עִירוֹנִי
66 שְׁנָשָׂא יְרוּשָׁלַיִת הִיה נוֹתֵן לָהּ מִשְׁקָלָה זָהָב, וְכֵן
67 יְרוּשָׁלַיִת שְׁנָשָׂא עִירוֹנִית, הִיו נוֹתֵנִין לוֹ מִשְׁקָלוֹ
68 זָהָב.

69 דְּבַר אַחֵר, מָה הֵיטָה יִקְרוּתָן, בִּשְׁעָה שְׁהִיה אֶחָד מֵהֶם
70 נוֹשָׂא אִשָּׁה גְדוּלָה מִמֶּנּוּ, הִיה עוֹשֶׂה שְׁלֵחֲנוֹת יוֹתֵר
71 מִן הַיְצִיאֹת, יִרְדֶּה מִמֶּנּוּ הִיה עוֹשֶׂה הוֹצָאוֹת יוֹתֵר
72 מִן הַשְּׁלֵחֲנוֹת.

73 דְּבַר אַחֵר, מָה הֵיטָה יִקְרוּתָן, לֹא הִיה אֶחָד מֵהֶם
74 הוֹלֵךְ לְסַעֲדָה עַד שְׁנִקְרָא וְנִשְׁנָה.

75 ג. מַעֲשֶׂה שְׁהִיה בְּאֶדָם אֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם שְׁעָשָׂה
76 סַעֲדָה, אָמַר לָבֵן בִּיתוֹ לָךְ וְהִבָּא לִי קִמְצָא רַחֲמֵי,
77 אִזֵּל וְאִיִּיתִי לִיה פֶּר קִמְצָא שְׁנֵאִיָּה, עָאֵל וַיֵּשֶׁב בֵּין
78 הָאוֹרְחִים. עָאֵל אֲשַׁכְחִיה בִּינֵי אַרִיסְטִיָּא, אָמַר לוֹ
79 אֵת שְׁנֵאִי וְאֵת יִתִּיב בְּגוּ בִּיתָאִי, קוּם פּוֹק לָךְ מִיגוּ
80 בִּיתָאִי. אָמַר לוֹ אֵל תְּבִישְׁנִי וְאִנָּא יִהִיב לָךְ דְּמִי
81 דְּסַעֲדָתָא. אָמַר לוֹ לִית אֵת מְסוּבָּה. אָמַר לוֹ אֵל
82 תְּבִישְׁנִי וְאִנָּא יִתִּיב וְלִית אִנָּא אָכִיל וְשְׁתִּי. אָמַר לוֹ
83 לִית אֵת מְסוּבָּה. אָמַר לִיה אִנָּא יִהִיב דְּמִי כָּל הַדִּין
84 סַעֲדָתָא. אָמַר לִיה קוּם לָךְ. וְהִיה שָׁם רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן
85 אֲבִיקוֹלָם וְהִיהָ סַפֵּק בִּידוֹ לְמַחֲוֹת וְלֹא מִיחָה, מִיד
86 נִפִּיק לִיה, אָמַר בְּנִפְשִׁיה אֵילִין מְסֻבִּין יִתְבִּין
87 בְּשִׁלְוֹתָהוֹן, אִנָּא אִיכּוֹל קִרְצָהוֹן, מָה עֲבַד הַלָּךְ אֲצֵל
88 הַשְּׁלִטוֹן אָמַר לוֹ אֵילִין קוֹרְבָנָא דְּאֵת מְשִׁלַּח
89 לַיהוּדָאִי לְמַקְרְבִינָהוּ אֵינוֹן אָכִילִין לַהוֹן וּמַקְרְבִין

1 אָמַר רַבִּי אֶפְרַיִם בַּר כְּהֵנָּה הַתַּחֲחִיל מִחֲתָף בְּכַשְׁרוֹ
2 חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת וּמֵאֲכִיל לְנַעֲמִיּוֹת, הִדָּא הוּא
3 דְּכָתִיב (אִיּוֹב יח, ג): יֹאכֵל בְּדֵי עוֹרוֹ. רַבִּי יִצְחָק אָמַר
4 הִבִּיא אֲרַבְעָה קוֹנְדִּיסִין וּמִתַּחַו עֲלֵיהֶם. (שְׁמוּאֵל א טו,
5 לב): וַיֹּאמֶר אֲגָג אֶבְרָם מֶר הַמָּוֶת, כָּף מְמִיתִין
6 הַשָּׂרִים מִיתוֹת מְרוֹת. רַבִּי יִצְחָק אָמַר סָרְסוּ, לְפִי
7 שְׁהִיה נוֹטֵל אֵת הַמִּילוֹת וְזוֹרְקֵן כְּלָפִי מַעֲלָה, עַל דָּא
8 נִפְרַע מִמֶּנּוּ, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (שְׁמוּאֵל א טו, לג): וַיֹּאמֶר
9 שְׁמוּאֵל פֶּאֶשֶׁר שְׁכָלָה נָשִׁים חֲרָפָה בֶּן תַּשְׁפֵּל מְנָשִׁים
10 אָמַר. וַיִּשְׁסֹף, מְלָמֵד שְׁחַתְכוֹ אֲרַבַּע חֲתִיכוֹת. תַּתֵּן
11 לָהֶם מְגִנָּת לֵב, תַּרְיִן אֲמוּרָאִין, חַד אָמַר תְּבִירוֹת
12 לְבָא, וְחַד אָמַר עֲזִיזוֹת לְבָא, מֵאֵן דְּאָמַר תְּבִירוֹת
13 לְבָא, שְׁנֵאֲמַר (בְּרֵאשִׁית יד, כ): אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיף בִּידָךְ.
14 וּמֵאֵן דְּאָמַר עֲזִיזוֹת לְבָא, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים לג, כט): מִגֵּן
15 עֲזָרָךְ. תַּאֲלָתֵךְ לָהֶם, תְּלִי אוֹתָן בִּיסוּרִין, הִבָּא עֲלֵיהֶם
16 כָּל אֵלוֹת שְׁבַתוֹרָה, כְּמָה דְּאֵת אָמַר (דְּבָרִים ל, יז): וְנָתַן
17 ה' אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הָאֵלוֹת הָאֵלֶּה עַל אִיבֶיךָ וְעַל
18 שְׁנֵאֲיֶךָ וְגו'. תַּרְדֵּף בָּאֵף וְתַשְׁמִידֶם, יִרְמְיָה אָמַר:
19 תַּרְדֵּף בָּאֵף וְתַשְׁמִידֶם, וּמִשָּׂה אָמַר (שְׁמוֹת יז, יד): כִּי
20 מַחֶה אֲמַחֶה אֵת זָכֹר עֲמֶלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, שְׁמוּאֵל
21 אָמַר, עֲמֶלְק כְּמִשְׁמַעוֹ. זָכֹר, זֶה הֶמֶן. מַחֶה, בְּעוֹלָם
22 הַיָּה. אֲמַחֶה, לְעוֹלָם הַבָּא. מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, לוֹ וְלָכֵל
23 הַדּוֹר הַהוּא עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר
24 שְׁלֹא יִהְיֶה נִין וְנֶכֶד לְעֲמֶלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, שְׁלֹא
25 יֹאמְרוּ אֵילָן זֶה שֶׁל עֲמֶלְק. גְּמַל זֶה שֶׁל עֲמֶלְק, רַחֵל
26 זֹו שֶׁל עֲמֶלְק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, לְפִי שְׁבַקְשׁ לְאַבְד
27 אֵת יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת כְּנָפֵי הַשָּׁמַיִם, אָמַר מִשָּׂה לְפָנֵי
28 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רָשַׁע זֶה בָּא לְאַבְד אֵת יִשְׂרָאֵל
29 מִתַּחַת כְּנָפֶיךָ, סִפֵּר תוֹרַתְךָ שְׁנַתָּ לָהֶם, מִי יִקְרָא בּוֹ.

30 דְּבַר אַחֵר, לְפִי שְׁבַקְשׁ לְאַבְד אֵת יִשְׂרָאֵל שְׁהֵן
31 עֲתִידִין לְהַתְּפִיז מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ,
32 שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים כח, סד): מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קֶצֶה הָאָרֶץ.
33 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר אִימָתִי יֹאבֵד שָׁמָּם שֶׁל אֵלּוּ מִן
34 הָעוֹלָם וְתַעֲקֹר עֲבֹדַת כּוֹכָבִים וְעוֹבְדֵיהָ מִן הָעוֹלָם,
35 וְיִהְיֶה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲדִי בְּעוֹלָם, כְּעִנְיָן
36 שְׁנֵאֲמַר (זְכַרְיָה יד, ט): וְהִיהָ ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ
37 בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד, בִּשְׁעָה
38 שְׁתַּרְדֵּף בָּאֵף וְתַשְׁמִידֶם מִתַּחַת שָׁמַי ה'. רַבִּי נֵתָן
39 אָמַר לֹא בָּא הֶמֶן אֵלָּא לְזַכֵּר יִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא
40 דְּכָתִיב (אֶסְתֵּר ט, כח): וַיִּמְּי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ
41 מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם.
42 סְלִיק אֶלְפָּא בִּיתָא תְּלִיתָאָה

פרשה ד

44 א. אִיכָה יוֹעֵם זָהָב, רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר אִיף פִּיסָה

נִסְתַּלְקָה הַמִּטְפַּחַת אֵין רְשׁוּת לְאוֹרְחִין לְהַכְנִס אֶלָּא
שְׁלֹש פְּסִיעוֹת.

דְּבַר אַחֵר, מָה הָיְתָה יְקָרוּתָן, שֶׁהָיוּ מוֹסְרִין הַסְּעוּדָה
לְטַבַּח, אִם נִתְקַלְקַל דְּבַר בַּסְּעוּדָה הָיוּ עוֹנְשִׁין אֶת
הַטַּבַּח הַכֹּל לְפִי כְבוֹדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהַכֹּל לְפִי
כְבוֹד הָאוֹרְחִין.

דְּבַר אַחֵר, מָה הָיְתָה יְקָרוּתָן, בְּשַׁעֲה שֶׁאַחַד מֵהֶן
עוֹשֶׂה סְעוּדָה הֵיחָ צָר כָּל מִינֵי סְעוּדָה בַּמִּפְּהָ, וְכָל
כֶּף לְמָה מִפְּנֵי אִיסְטִנְסִיָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד אוֹכֵל
דְּבַר שְׂרָע לֹו.

אָמַר רַבִּי חִזְקִי קָרָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן, מִיּוֹם
שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּטַל זִין קָרוֹשׁ וְזִכּוּכִית לְבָנָה,
וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתָהּ לְבָנָה, שֶׁהָיְתָה מִתְקַפֶּלֶת.

ה. מַעֲשֶׂה בְּאַחַד מִגְדוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם, דָּאֻמֵּר לְטַלְיָא
זִיל וְאַיִתִּי לִי מָא, וְהָיָה מִצָּפִי לִיָּה עַל רִישׁ אֵיגְרָא,
אַתָּא אָמַר לִיָּה לֹא אֲשַׁכְחִית מָא, אָמַר לִיָּה טְרוּף
קוֹלְתִּיךָ קוֹמִי, וְטְרוּף קוֹלְתִּיָּה קוֹמוּהִי וְטְרוּף הוּא
נִפְשִׁיָּה מִן רִישָׁא דְּאֵיגְרָא וְנִפְל וְמָת, וְנִתְעַרְבוּ אֲבָרֵי
עִם הַחֲרָסִין, וְעָלְיוּ הוּא אוֹמַר: אֵיכָה נִחְשָׁבוּ לְנִבְלֵי
חֲרָס.

ו. גַּם תַּנִּים חָלְצוּ שֹׁד הַיְנִיקוּ גוֹרִיָּהֶן, אֵילָן יְרוּדָאֵתָא
כְּמִין מִסּוּוִין פְּרִיסִין עַל אֲפִיּהוֹן כַּד אֵינִין מְנִיקִין
בְּגִיּהוֹן דְּלָא יִהְיוּן חֲמִינִין בְּגִיּהוֹן סְמָקוֹן וְאֶכְלִין
לְהוֹן.

ז. דְּבַק לְשׁוֹן יוֹנָק, אָמַר רַבִּי אָבָא בַּר כְּהֵנָא, אִמַּת
הַמִּים שֶׁהָיְתָה בָּאָה מִן הַחֲנִיּוֹת, עָמְדוּ הַמַּצִּיקִים
הַחֲרִיבָהּ וּשְׁכָכָהּ, וְהָיָה אָדָם מוֹלִיף אֶת בְּנוֹ לֵאמֹר
וְלֹא מִצָּא מִים, וְהָיָה מְדַבֵּק לְשׁוֹנוֹ לְחֹכוֹ בְּצִמָּא.
עוֹלָלִים שָׂאָלוּ לָחֶם וְגו', רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה
וְרַבְּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אִם אֵין מִי שִׁיתָן לָחֶם מִי
יִנָּחֵם, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (יִרְמִיָּה טז, ז): וְלֹא יִפְרְסוּ לָחֶם
עַל אֲבָל. רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר, אֵין מִי שִׁיתָן לָחֶם פְּרוּסָה
שֶׁל לָחֶם, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (יִשְׁעִיָּה נח, ז): הֲלוֹא פָּרַס
לָרַעַב לְחֶמֶךְ. וְרַבְּנָן אָמְרִין אֵין לָחֶם מִי שְׁעוּמֵד
בְּשׁוּרָה, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (וִיקָרָא יא, ג): כָּל מִפְּרִסָּתָא
פְּרָסָה.

ח. הָאֲכָלִים לְמַעַדְנִים, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פִּסְפָּא אָמַר
גְּלוּסְקִין וְחִמְרָא עֲתִיק. הָאֲמָנִים עָלֵי תוֹלַע, טְרִיפּוֹן
בְּקִיקָלָא.

ט. וַיִּגְדֵּל עוֹן בַּת עַמִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נַחֲמִיָּה בְּשֵׁם
רַבִּי אַחָא אָמַר, נֶאֱמַר בְּשִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבְנִימִין מָה שָׂא
נֶאֱמַר בְּסֻדּוּמִיִּים, בְּסֻדּוּמִיִּים פְּתִיב (בְּרַאשִׁית יח, כ):
וְחִטָּאתָם כִּי כָבְדָה מָאֵד, אֲבָל בְּשִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבְנִימִין

אוֹחֲרָנִים בְּחִילוּפִיָּיהוּ, נִזְף בֵּיה. אֲזַל לְגַבְיָה תוֹב
אָמַר לִיָּה כָּל אֵילָן קוֹרְבָנִי דָּאֵת מְשַׁלַּח לִיְהוּדָאִי
לְמַקְרְבִינָהּ אֵינִין אֶכְלִין לְהוֹן וּמַקְרְבִין אוֹחֲרִין
בְּחִילוּפִיָּיהוּ, וְאִם לֹא תֵאֱמִין לִי שֶׁלַּח עַמִּי חַד
אֵיפְרָכו וְקוֹרְבָנִיָּא וְאֵת יָדַע מִיָּד שְׁאֵינִי שֶׁקֶרֶן. עַד
דָּאֲתִיָּא בְּאוֹרְחָא דְּמָךְ אֵיפְרָכו, קָם הוּא בְּלִילְיָא
וְעִשְׂאָן פֶּלֶן בַּעֲלֵי מוּמִין בַּסֶּתֶר. כִּיּוֹן שֶׁרָאָה אוֹתָן
הַכֹּהֵן הַקָּרִיב אוֹחֲרָנִין תַּחְתִּיהוֹן. אָמַר הֵהוּא שְׁלִיחָא
דְּמִלְכָּא לְמָה לִּית אֵת מַקְרִיב אֵילָן קוֹרְבָנִיָּא, אָמַר
לִיָּה לְמַחֵר. אַתָּא יוֹם תְּלִיתָאָה וְלֹא קָרְבָהוֹן, שֶׁלַּח
וְאָמַר לְמִלְכָּא הֵהוּא מִלְתָּא דִּיהוּדָאָה קָאֻמֵּר קוֹשְׁטָא
קָאֻמֵּר, מִיָּד סָלִיק לְמַקְדָּשָׁה וְהַחֲרִיבוּ. הִדָּא
דְּבִירָאֵתָא אָמְרִין בֵּין קִמְצָא וּבֵין כֶּן קִמְצָא חֲרַב
מַקְדָּשָׁא.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי עֲנוּתָנוּתוֹ שֶׁל רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אֲבִיקוּלָס
שָׁרְפָה אֶת הַהֵיכָל.
דְּבַר אַחֵר, מָה הָיְתָה יְקָרוּתָן, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
מוֹלִיד חֶסֶד וּבַעַל מוֹם.

ד. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה שֶׁהָלַךְ לְכַרֵּף גְּדוֹל
שְׁבוּרָמִי אָמְרוּ לוֹ תִּינוּק אֶחָד יֵשׁ בְּבֵית הָאֶסְוִרִין
בְּקָלוֹן, הָלַךְ שָׁם רָאָה תִּינוּק אֶחָד יָפֵה עֵינָיו וְטוֹב
רָאִי וְקוֹוֹצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ עוֹמֵד בְּקָלוֹן. עָמַד עַל
פְּתָחוֹ לְבָדְקוֹ, וְקָרָא עָלָיו הַפְּסוּק הֵיאָה (יִשְׁעִיָּה מב, כד):
מִי נָתַן לְמַשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזִים. עָנָה הַתִּינוּק
אֲחֵרָיו: הֲלוֹא ה' זֶה חֲטָאָנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְּדַרְכֵינוּ
הָלוּךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
קָרָא עָלָיו: בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים הַמְּסָלָאִים בְּפֹז. וְזָלְגוּ
עֵינָיו דְּמַעוֹת וְאָמַר מַעִיד אֲנִי שְׁמִים וְאֶרֶץ שְׁמִכְבֹּט
אֲנִי בָּזָה שְׁמוֹרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל, וְהַעֲבוּדָה שְׁאֵינִי
זֶה מִכָּאֵן עַד שֶׁאֲפָדְנוּ בְּכָל מָמוֹן שִׁיפְסָקוּ עָלָיו. אָמְרוּ
לֹא זֶה מִשֵּׁם עַד שֶׁפָּדְאוּ בְּמָמוֹן הַרְבֵּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים
מוֹעֲטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל, וּמָנוּ רַבִּי
יִשְׁמַעֲלָל בֶּן אֱלִישֶׁע.

דְּבַר אַחֵר, מָה הָיְתָה יְקָרוּתָן, שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
הוֹלֵךְ לְסְעוּדָה עַד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִם מִי סוֹעֵד, וְלֹא
הָיָה חוֹתֵם, עַד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִם מִי חוֹתֵם, לְקַנֵּם מָה
שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כג, א): אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רִשָּׁע לְהִית
עִד חָמָס.

דְּבַר אַחֵר, מָה הָיְתָה יְקָרוּתָן, שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
הוֹלֵךְ לְסְעוּדָה אֶלָּא אִם כֶּן הוֹפֵךְ יָד אוֹנְקִלִי שְׁלוֹ,
וְכָל כֶּף לְמָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ אַחֵר טַעֲנַת חֲנָם.

דְּבַר אַחֵר, מָה הָיְתָה יְקָרוּתָן, שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן
טוֹעֵן טַעֲנַת חֲנָם, רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, זֶה
מִנְהַג גְּדוֹל הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם פּוֹרְשִׁין מִטְּפַחַת עַל גְּבִי
הַפֶּתַח, כָּל זְמַן שֶׁהִמְטִיפַחַת פְּרוּשָׁה אוֹרְחִין נִכְנָסִין,

דְּכָתִיב: יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוּ יִלְדִּיהֶן, וְכָל כֶּף
לָמָּה בְּשָׁבִיל שְׁהִיו לְבָרוֹת לָמוּ.

יֵד. כֵּלָּה ה' אֶת חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אַפּוֹ, אָמַר רַבִּי
אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לטוֹבָה וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לרָעָה. אַרְבַּע
שְׁפִיכוֹת לטוֹבָה, שְׁנֵאמַר (זכריה יב, י'): וְשִׁפְכֵתִי עַל
בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם רוּחַ חֵן וְתַנְחוּנִים, (יואל
ג, א): וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר
וְגו'. וְגַם עַל הַעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בְּיָמֵם הַהֵמָּה
אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי, (יחזקאל לט, כט): וְלֹא אֶסְתִּיר עוֹד
פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שִׁפְכֵתִי אֶת רוּחִי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר
אֲדֹנָי אֱלֹהִים. וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לרָעָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה
מב, כח): וַיִּשְׁפָּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ, וּבִיחְזָקָאֵל
כְּתִיב (יחזקאל ט, ח): בְּשִׁפְכֶךָ אֶת חֲמָתְךָ עַל יְרוּשָׁלַיִם,
וְכִתִּיב (איכה ב, ד): שִׁפְךָ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ, וְהָדִין: כֵּלָּה ה'
אֶת חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אַפּוֹ. וַיֵּצֵא אֵשׁ בְּצִיּוֹן,
כְּתִיב (תהלים עט, א): מִזְמוֹר לְאֶסְף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם
בְּנִחְלָתָהּ, לֹא הָיָה קָרָא צָרִיךְ לְמִימַר אֲלֵא בְּכִי
לְאֶסְף, נָהִי לְאֶסְף, קִינָה לְאֶסְף, וְמָה אוֹמַר מִזְמוֹר
לְאֶסְף, אֲלֵא מִשָּׁל לְמִלָּךְ שֶׁעָשָׂה בֵּית חֲפָה לְבָנוֹ
וְסִידָה וְכִירָה וְצִירָה, וַיֵּצֵא בָנוּ לְתַרְבוֹת רָעָה, מִיָּד
עָלָה הַמֶּלֶךְ לְחֲפָה וְקָרַע אֶת הַוִּילָאוֹת וְשָׁבַר אֶת
הַקְּנִים, וְנָטַל פְּדָגוֹג שָׁלוֹ אִיבּוֹב שֶׁל קְנִים וְהָיָה
מְזַמֵּר. אָמְרוּ לוֹ, הַמֶּלֶךְ הִפֵּךְ חֲפָתוֹ שֶׁל בָּנוֹ וְאֵת
יֹשֵׁב וּמְזַמֵּר, אָמַר לָהֶם מְזַמֵּר אֲנִי שֶׁהִפֵּךְ חֲפָתוֹ שֶׁל
בָּנוֹ וְלֹא שִׁפְךָ חֲמָתוֹ עַל בָּנוֹ. כֶּף אָמְרוּ לְאֶסְף הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא הַחֲרִיב הִיכָל וּמִקְדָּשׁ וְאֵתָּה יֹשֵׁב וּמְזַמֵּר,
אָמַר לָהֶם מְזַמֵּר אֲנִי שֶׁשִּׁפְךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲמָתוֹ
עַל הַנְּעִצִּים וְעַל הָאֲבָנִים וְלֹא שִׁפְךָ חֲמָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל,
הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: וַיֵּצֵא אֵשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יִסְדֹּתֶיהָ.

טו. לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כַּל יֹשְׁבֵי תַבַּל, אַרְבַּעָה
מַלְכִּים הָיוּ, מֶה שֶׁתִּבְעַע זֶה לֹא תִבְעַע זֶה, וְאֵלּוּ הֵן:
דָּוִד, וְאַסָּא, וְהוֹשָׁפֵט, וְחִזְקִיָּהוּ. דָּוִד אָמַר (תהלים יח,
לח): אֲרִדּוּף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֶם וְגו', אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (שמואל א
ל, י'): וַיָּבֶם דָּוִד מִהַנְּשָׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמַחְרָתָם. מֶהוּ
לְמַחְרָתָם, רַבִּי הוֹשָׁע בֶּן לֹוֹי אָמַר לִשְׁתֵּי לַיְלוֹת וַיּוֹם
אֶחָד, וְהָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְאִיר לוֹ בְּלִילוֹת
בְּזִיקִין וּבְרָקִים, כְּמָה דְּתַנְיֵין תַּפְּן עַל הַזִּיקִין וְעַל
הַזְּעוֹת וְעַל הַבְּרָקִים, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (תהלים יח, כט):
כִּי אֵתָּה תֹאמֵר גְּרִי וְגו'. עֲמַד אָסָא וְאָמַר, אֵין בִּי כֹחַ
לְהִרְגַּל לָהֶם, אֲלֵא אֲנִי רוֹדֵף אוֹתָם וְאֵתָּה עוֹשֶׂה. אָמַר
לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב, יד, יב): וַיִּרְדְּפֵם
אָסָא וְגו'. כִּי נִשְׁבְּרוּ לִפְנֵי ה' וְלִפְנֵי מַחְנֵהוּ וַיִּשְׁאוּ
שָׁלָל הַרְבֵּה מְאֹד, לִפְנֵי אָסָא אֵין כְּתִיב בָּאן אֲלֵא
לִפְנֵי ה' וְלִפְנֵי מַחְנֵהוּ. עֲמַד הוֹשָׁפֵט וְאָמַר, אֲנִי אֵין

נֵאמַר (יחזקאל ט, ט): וַיֹּאמֶר אֵלַי עוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל
וַיְהוּדָה גְּדוֹל בְּמָאד מָאד.

אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא אֵית לִי חוֹרִי: וַיִּגְדֵּל עוֹן בֵּת עַמִּי
מִחֲטָאת סָדֵם הַהִפּוּכָה כְּמוֹ רִגְעַ וְלֹא חָלוּ בָּהּ יְדֵי, וְ
אוֹתָן לֹא פִשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּמַצּוֹת, וְאֵלּוּ פִשְׁטוּ יְדֵיהֶם
בְּמַצּוֹת, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוּ
יִלְדִּיהֶן, וְכָל כֶּף לָמָּה, בְּשָׁבִיל שְׁהִיו לְבָרוֹת לָמוּ.
י. זָכוּ נְזִירֵיהָ מִשָּׁלַג, אֵלּוּ שְׁהִיו שׁוֹתִין אֶת הַשָּׁלַג.
צָחוּ מִחֻלָּב, אֵלּוּ שְׁהִיו שׁוֹתִין אֶת הַחֻלָּב. אָדְמוּ עֵצִים
מִפְּנִינִים סְפִיר גְּזֻרָתָם, סְפִיר זֶה דְּבָר קָל הוּא, אָמַר
רַבִּי פִנְחָס מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהִלָּךְ לְמַכּוֹר סְפִיר
בְּרוּמִי, אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ עַל מִנָּת לְבָדְקוֹ אֶקְחֶנּוּ, נִתְּנוּ
עַל גְּבִי הַסֵּדֶן וְהַתְּחִיל מְקִישׁ עָלָיו בְּפִשְׁטִישׁ, נִבְקַע
הַסֵּדֶן וְנִחְלַק הַפִּשְׁטִישׁ וְהַסְפִּיר עָמַד בְּמִקּוֹמוֹ [נספריים
אֲחֵרִים: סְפִיר גְּזֻרָתָם, אָמַר רַבִּי יוֹדֵן כָּל גְּזֻרָה וְגֻזְרָה
שֶׁהִיָּתָה בִּירוּשָׁלַיִם הִיָּתָה קֶשֶׁה כַּסְפִּיר, וְאֵם תֹּאמַר
רַךְ הוּא אָמַר רַבִּי פִנְחָס כו'].

יא. חֲשֹׁךְ מִשְׁחֹר תִּתְאַרֵם. רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָּה אָמַר
כְּהֵנָּה חֲתָתָא, וְרַבִּי לֹוִי אָמַר כְּהֵנָּה נֶאֱגָא. לֹא נִכְרוּ
בְּחוּצוֹת, אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אֶרְאֶה בְּנִחְמָה
אֵף עַל פִּי כֵן שֶׁהָיָה אַבָּא כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים אַחֵר חֲרָבָן
לֹא חֲזַר גּוֹפּוֹ עָלָיו כְּמוֹת שֶׁהָיָה, לְקַיֵּם מָה שְׁנֵאמַר:
צָפַד עוֹרֶם עַל עֲצָמָם יָבֵשׁ הָיָה כְּעֵץ. [נספריים
אֲחֵרִים: לֹא נִכְרוּ בְּחוּצוֹת, אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בַּר
צְדוֹק מַעֲשֶׂה בַעֲנִי אֶחָד שָׁבָא וַעֲמַד עַל פֶּתַח בֵּית
אֲבָא, אָמַר לִי אֲבָא צָא וּרְאֵה שְׂמָא מִבְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם
הוּא, הַלְכְּתִי וּמַצָּאתִי אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁנִּשְׁלַח שַׁעֲרָה, וְלֹא
הָיָה אָדָם יוֹדֵעַ אֵם זָכַר אֵם נִקְבָּה הִיא, וְלֹא הִיָּתָה
תּוֹבַעַת אֲלֵא דְּבַלָּה, לְקַיֵּם מָה שְׁנֵאמַר: לֹא נִכְרוּ
בְּחוּצוֹת צָפַד עוֹרֶם עַל עֲצָמָם].

יב. טוֹבִים הָיוּ חֲלָלֵי חֲרָב, בְּחֲרָבָן רִאשׁוֹן שְׁהִיו
מֵתִים מֵרִיחַ עוֹכְבָּנִיין, אֲבָל בְּחֲרָבָן הָאֲחֵרוֹן לֹא הָיוּ
עוֹכְבָּנִיין, מָה הָיוּ עוֹשִׂין לָהֶם, הָיוּ מְבִיאִים גְּדִיִּים
וְצוֹלִין אוֹתָם בְּמַעֲרָבָה שֶׁל עִיר, וְהָיָה אוֹתוֹ הָרִיחַ
מִפְּעֻפֻּעַ בָּהֶם וְהָיוּ מֵתִים, לְקַיֵּם מָה שְׁנֵאמַר: שֶׁהֶם
יִזְבּוּ מִדְּקָרִים מִתְּנוּבוֹת שְׂדֵי.

יג. יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוּ יִלְדִּיהֶן. רַבִּי הוֹנָא
בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא
הִנִּיחוֹ אוֹתִי לִפְשֵׁט יְדֵי בְּעוֹלָמִי, בִּיצֵד, הָיְתָה לְאַחַת
מֵהֶן כְּפָר אַחַת וְהָיָה בָּהּ כְּדִי שֶׁתֹּאכַלְנָה הִיא וּבְעֵלָּהּ
יוֹם אֶחָד, וְכִינּוֹן שְׁמַת בָּנָה שֶׁל שְׁכֻנָּתָה, הָיְתָה נוֹטֶלֶת
אוֹתוֹ הַכְּפָר וּמִנְחָמָה אוֹתָהּ בָּהּ, וְהָעֵלָה עֲלֵיהֶם
הַכְּתוּב כֹּאֲלוֹ בְּשָׁלוּ יִלְדִּיהֶן לְמַצּוֹת, הִדָּא הוּא

46 רתית, אמר להון מאי האי, אמרו ליה דם פרים
 47 וכבשים. אייתי פרים וכבשים ולא אידום, אייתי כל
 48 מיני דמים ולא אידום, אמר להון אי אמריתו לי
 49 מוטב ואי לא אנא מסריקנא לכישרא דהנף אינשי
 50 במסריקין דפרזלא, ולא אמרו ליה. והשתא דאמר
 51 להו הכי, אמרו ליה מה נכסי מינך, נביאי כהנא
 52 הוה לן, והוה מוכיח לן לשום שמיא קבילו לא
 53 קבילנא מיניה אלא קאימנא עילויה וקטלינן ליה.
 54 אמר להון אנא פייסנא ליה. אייתי סנהדרי גדולה
 55 שחט עילויה ולא נח. שחט סנהדרי קטנה עילויה
 56 ולא נח. אייתי פרחי כהנה שחט עילויה ולא נח.
 57 שחט תינוקות של בית רבן עילויה ולא נח. גחין
 58 עילויה אמר ליה: זכריה, טובים שבעמך אבדתי
 59 רצונך שיאבדו כלם, לאלתר נח. והרהר נבזראדן
 60 הרשע תשובה ואמר ומה מי שמאבד נפש אחת
 61 מישראל כך כתיב בו (בראשית ט, ו): שפך דם האדם
 62 באדם דמו ישפך, אותו האיש שאבד נפשות הרבה
 63 על אחת כמה וכמה. מיד נתמלא הקדוש ברוך הוא
 64 רחמים ורמז לדם ונבלע במקומו. על אותה שעה
 65 הוא אומר: מחטאת נביאיה עונת כהניה השפכים
 66 בקרבה דם צדיקים.

67 יז. נעו עורים בחוצות, סומין שבהם אמרו מי יראה
 68 לנו אותו מקום שהרגו את זכריה שגלף ונתבקנו
 69 ונשקנו, לקים מה שנאמר: נעו עורים בחוצות
 70 נגאלו בדם. חגרינן שבהם מה היו אומרינן מי יראה
 71 לנו את הדם של זכריה שגלף ונפרסם בה, לקים מה
 72 שנאמר: בלא יוכלו יגעו בלבשיהם.

73 יח. סורו טמא קראו למו, רבי חנינא פתר קרא
 74 בבנות ציון, הדא הוא דכתיב (ישעיה ג, טז): ויאמר ה'
 75 יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון וגו',
 76 הויין שייפן ברומיהון ומהלכן בגסות הרוח.
 77 ותלכנה נטויות גרון, כשהיתה אחת מהן לובשת את
 78 תכשיטיה, היתה מטה מפאן ולכאן את גרונה
 79 בשביל להראות את תכשיטיה. ומשקרות עינים, רבי
 80 אסי דקסרין אמר שהיו משקרות את עיניהם
 81 בסיקרא, ורבי שמעון בן לקיש אמר בקלורית
 82 אדמה. הלוף וספוף תלכנה, כשהיתה אחת מהן
 83 ארפה, היתה מביאה שתי קצרות אחת מפאן ואחת
 84 מפאן, כדי שתראה טפה על גביה. וכשהיתה אחת
 85 מהן קצרה, היתה לובשת קרקוסין עבים כדי
 86 שתראה ארפה. וברגליהם תעפסנה, רבי יוסי אומר
 87 שהיתה צרה צורת דרקון על מנעליה. ורבנן אמרין
 88 שהיתה מביאה זפק של תרנגול וממלא אותו
 89 אפרסמון ונותנת אותו בין עקבה למנעלה,
 90 וכשהיתה רואה פת של פחורים היתה דופקת עליו

1 בי פח לא להרג ולא לרדף, אלא אני אומר שירה
 2 ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה,
 3 שנאמר (דברי הימים ב, כב): ובעת החלו כהנה ותהלה
 4 וגו'. עמד חזקניהו ואמר, אני אין בי פח לא להרג
 5 ולא לרדף ולא לומר שירה, אלא אני ישן על מטתי
 6 ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה,
 7 שנאמר (מלכים ב, יט, לה): ויהי בלילה ההוא ויצא
 8 מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו'. כמה נשתייר מהם,
 9 רב אמר עשרה, שנאמר (ישעיה י, יט): ונער יכתבם,
 10 שפן דרכו של נער להיות כותב יו"ד. רבי אליעזר
 11 אומר ששה, שפן דרכו של נער להיות שורט
 12 שריטה. רבי יהושע אומר חמשה, שנאמר (ישעיה יז,
 13 ו): שנים שלשה גרגרים בראש אמיר. רבי יהודה
 14 ברבי סימון אמר תשעה, הדא הוא דכתיב (ישעיה יז,
 15 ו): ארבעה חמשה בסעפיה פריה. רבי תנחום בר
 16 חנילאי אמר ארבעה עשר, הדא הוא דכתיב (ישעיה
 17 יז, ו): שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה
 18 חמשה בסעפיה פריה. בין דבברי אלו בין דבברי
 19 אלו הכל מודים שנבוכדנצר אחד מהם היה, אלא
 20 בין שאמר לו הקדוש ברוך הוא עלה והחרב בית
 21 המקדש, אמר לא בעי אלא מצמצמא יתי מיעבד לי
 22 כמה דעבד לסבי, מה עשה בא וישב בדפני של
 23 אנטוכיא, ושלח נבזראדן רב טבחים להחריב את
 24 ירושלים, עשה שם שלש שנים ומחצה, בכל יום
 25 מקיה את ירושלים ולא היה יכול לכבשה, וכיון
 26 שלא היה יכול לכבש בקש לחזור, נתן הקדוש ברוך
 27 הוא בלבו התחיל ממדד בחומה והיתה שוקעת בכל
 28 יום טפחים ומחצה עד ששקעה פלה, וכיון ששקעה
 29 פלה נכנסו השונאים לירושלים, על אותה שעה
 30 הוא אומר: לא האמינו מלכי ארץ כל יושבי תבל
 31 כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים.

32 טז. מחטאת נביאיה, רבי יודן שאל לרבי אחא היכן
 33 הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים,
 34 אמר לו לא בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים, אלא
 35 בעזרת כהנים, ולא נתגו בדמו לא כדם צבי ולא
 36 כדם איל, תמן כתיב (ויקרא יז, ג): ואיש איש מבית
 37 ישראל אשר יצור ציד חיה או עוף וגו' וקסהו
 38 בעפר, ברם הקא כתיב (יחזקאל כד, ז): כי דמה בתוכה
 39 היה על צחים סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ
 40 לבסות עליו עפר. וכל כך למה, להעלות חמה לנקם
 41 נקם נתתי את דמה על צחים סלע לבלתי הפסות.
 42 שבע עבדות עברו ישראל באותו היום, הרגו כהן,
 43 ונביא, ודזין, ושפכו דם נקי, וחללו את השם,
 44 וטמאו את העזרה, ושבת ויום הפסורים היה. וכיון
 45 שעלה נבזראדן חזיה לדמיה דזכריה דהוה קא

וְכַף עֲשׂוֹ לְאֲבוֹתֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ הוֹלְכִים וּמְסִיעִין לָהֶם, 46
מִיָּד חֲזָרוּ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (ירמיה לו, ז): הִנֵּה חֵיל 47
פְּרָעָה הֵלָא לָכֶם לַעֲזָרָה שָׁב לְאַרְצוֹ מִצְרַיִם, לְכָךְ 48
נֶאֱמַר: בְּצַפִּיתֵנוּ צַפִּינוּ אֶל גּוֹי לֹא יוֹשֵׁעַ. 49

כא. צָדוּ צַעֲדֵינוּ מַלְכָּת בְּרַחֲבֵינוּ וּגּוֹי, חֲמִשִּׁים 50
וּשְׁתִּים שָׁנָה עָשְׂתָה בֵּיתָר אַחֵר חֲרַפְּנָהּ הַפִּית, וְלָמָּה 51
נִחְרַבְּהָ, עַל שֶׁהִדְלִיקוּ גִירוֹת לְחֲרַפְּנָהּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. 52
וְלָמָּה הִדְלִיקוּ, אָמְרוּ הַבּוֹלִיטִין שֶׁבִירוּשָׁלַם הָיוּ 53
יוֹשְׁבֵינָם בְּאֶמְצַע הַמִּדְיָנָה, וְכֵן הָיָה סָלִיק חֵד מִנְהוֹן 54
לְצִלָּאָה אָמְרוּ לִיהָ בַּעֲיָת לֹאֵי עֲבָדָא בּוֹלִיטִין, אָמַר 55
לָהּ, לֹא. בַּעֲיָת לֹאֵי עֲבָדָא אֲרַכּוּנָא, אָמַר לָהּ, לֹא. 56
אָמַר לִיהָ מִבְּגִין דְּשִׁמְעִינָה דְּאִית לָךְ חֵד אִיסָא, אֵת 57
בְּעִי מִזְבֵּנָא יְתִיה לִי, אָמַר לָהּ לִית בְּדַעְתִּי. וְהָיָה כּוֹתֵב 58
וּמְשַׁלַּח עֲזַנִּיתִיה לְבָר בִּיתִיהָ, אֵין אֲתִי גִבֵּר פְּלוּנִי לֹא 59
תִּשְׁבָּקוּנִיה מִיַּעַל לֹאֵי אִיסָא דְּהוּא מִזְבֵּנָא לִי, וְהָיָה 60
אָמַר הָהוּא גִבֵּרָא, הָלֹאִי אֵיתְבַּרְת רִיגְלִיהָ דְּהָהוּא 61
גִּבֵּרָא וְלֹא סָלִיק לְהֵדָא זְוִיתָא, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: צָדוּ 62
צַעֲדֵינוּ, צִדְיָאָה אֲוִרְחָא מְלַחֲלָא בְּאִילִין פְּלִטִיָּאָתָא. 63
קָרַב קֶצְנוּ, קִיצָא דְּהָהוּא בִּיתָא. מָלְאוּ יָמֵינוּ, יוֹמָא 64
דְּהָהוּא בִּיתָא. אָף אֵינוֹן לֹא פִּשְׁתָּ לְהוֹן טֹב, 65
דְּכָתִיב (משלי יז, ה): שְׂמַח לֹאִיד לֹא יִנְקָה. 66

כב. קָלִים הָיוּ רַדְפֵּינוּ מִנְּשָׂרֵי שָׁמַיִם, טִרְכִינוֹס שְׁחִיק 67
עֲצָמוֹת יִלְדָּה אֲשֶׁתוֹ בְּלִיל תְּשֻׁעָה בָּאֵב, וְהָיוּ כָּל 68
יִשְׂרָאֵל אֲבָלִים. נִשְׁתַּמֵּךְ הַיֶּלֶד בְּחִנְיָה, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל 69
נְדָלִיק, אוֹ לֹא נְדָלִיק, אָמְרוּ, נְדָלִיק, וְכָל מַה דְּבַעֲי 70
לִימִטִּי עַלְן יוֹמָא. אֲדָלִיקוּ, אֲזַלְוּ וְאָמְרוּ לִישׁוֹן בִּיש 71
לְאֲשֶׁתוֹ שֶׁל טִרְכִינוֹס, אֵילִין יְהוּדָאִין כִּד לִידַת הוֹוֹן 72
מִתְאַבְלִין, וְכֵן מִיָּת וְלָדָא אֲדָלִיקוּ בּוֹצִיעִיָּא. שְׁלַחָה 73
וְכִתְבָּה לְבַעֲלָהּ, עַד דָּאֵת מִכְּבֹּשׁ בְּרַבְרִין בֹּא וּכְבֹּשׁ 74
אֵילִין יְהוּדָאִין דְּמָרְדוּ כֹף, סָלִיק לֹאִילָפָא וְחָשִׁיב 75
לְמִיתִי בַּעֲשָׂרָה יוֹמִין וְאֵיִיתִיָּה רֹחָא בְּחִמְשָׁא 76
יוֹמִין, אֵתָא וְאִשְׁכַּחֲנוּן דְּהוּוּ עֲסָקִין בְּהִדִּין 77
פְּסוּקָא (דברים כח, מט): יִשָּׂא ה' עֲלֶיךָ גּוֹי מִרְחֹק מִקְצֵה 78
הָאָרֶץ פֶּאֶשֶׁר יִדְּאָה הַנֶּשֶׁר, אָמַר לָהּ אֲנָא הוּא נִשְׂרָא 79
דְּחָשִׁיבִית לְמִיתִי בַּעֲשָׂרָה יוֹמִין וְאֵיִיתִנִּי רֹחָא 80
בְּחִמְשָׁא יוֹמִין, הִקִּיפֵן לְגִיּוֹנֹתֵינוּ וְהִרְגֵּן. אָמַר לְנָשִׁים 81
הַשְׁמַעוּ לְלִגְיוֹנֹתֵינוּ וְאִם לֹאֹ אֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כְּדָרְךָ 82
שַׁעֲשִׁיתִי לְאֶנְשִׁים, אָמְרוּ עֲבִיד בְּאַרְעָא מַה דְּעִבַּדְתָּ 83
בְּעִילָאִי, מִיָּד הִקִּיפֵן לְגִיּוֹנֹתֵינוּ וְהִרְגֵּן, וְנִתְעַרְבוּ דְּמִים 84
שֶׁל אֱלֹהִים בְּדָמִים שֶׁל אֱלֹהִים, וְהָיָה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְהוֹלֵךְ 85
עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקִיפְרוֹס נָהָר. עַל הַהָרִים דְּלָקְנוּ, רַבִּי 86
אֵיבֹו אָמַר שֶׁהָיוּ דוֹלְקִין אַחֵר הַמַּעֲבָדִית. רַבִּי יַעֲקֹב 87
דְּכֶפֶר חֲנִין אָמַר אֱלֹהִים שֶׁהִצִּיתוּ אֵשׁ בִּירוּשָׁלַם, וְרַבְּנָן 88
אָמְרִי אֱלֹהִים דוֹלְקִיהוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל 89
הַהָרִים דְּלָקְנוּ. 90

וְהָיָה אוֹתוֹ הָרִיחַ מִפְּעַפֵּעַ בְּהֵן פְּאָרְס הָיָה שֶׁל עֲכָנָא. 1
וְהָיָה יִרְמְיָה אֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְשׁוּבָה עַד שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ 2
אוֹיְבִים, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבוֹאוּ אוֹיְבִים עֲלֵינוּ מַה הֵן 3
יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (ישעיה ה, יט): 4
הָאֲמָרִים יִמְהַר יַחֲיִישָׁה מַעֲשָׂהוּ לְמַעַן נִרְאָה וְתִקְרַב 5
וְתִבּוֹאָה עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנִדְעָה. דּוּכְסָא רֹאָה 6
אוֹתִי וְנוֹטְלָנִי וּמוֹשִׁיבָנִי עִמּוֹ בְּקִרְוִינִן, אָמְרָה לִירְמְיָה 7
גִּדַּע דְּמָאֵן יְהִי קִיִּימָת אוֹ דִּילָן אוֹ דִּילִיהָ. וְכִיּוֹן 8
שֶׁגָּרְמוּ עֲזוֹנוֹת וּבָאוּ שׁוֹנְאִיָּהוּ, הָיוּ מִתְקַשְׁטוֹת 9
וְיוֹצֵאוֹת לְפָנֶיהֶם כְּזוֹנוֹת, דּוּכְסָא רֹאָה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל 10
אוֹתָהּ, אִפְרָכּוֹס רֹאָה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ, 11
אִיסְטְרָטוֹלִים רֹאָה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וּמוֹשִׁיבָהּ 12
עִמּוֹ בְּקִירְוִינִן. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֹא קִיָּמָא 13
דִּידִי וְקִיָּמָא דִּילְהוֹן, מַה עָשָׂה (ישעיה ג, יז): וְשִׁפַּח ה' 14
קֶדְקֶד בְּנוֹת צִיּוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, 15
רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר הִלְקָה אוֹתָהּ בְּצַרְעָתָהּ, הָא מַה דָּאֵת 16
אָמַר (ויקרא יד, נז): וְלִשְׁאֵת וְלִסְפָּחָת וְלִבְהֶרֶת, רַבִּי יוֹסִי 17
בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר הִעֲלָה עַל רִאשֵׁיהֶם מִשְׁפָּחוֹת 18
מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כְּנִים. וְרַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אָבָא אָמַר עֲשָׂאֵן 19
שְׁפָחוֹת מְכּוֹדְנִיּוֹת, מַהוּ מְכּוֹדְנִיּוֹת, אָמְרָה מִשְׁעַבְדָּן. 20
רַבִּי בְּרַכְיָה וְחִלְפִי בְּרַבִּי זְבִיד בְּשֵׁם רַבִּי אִיסִי, מַהוּ 21
וְשִׁפַּח, וְשִׁפַּע, כְּדִי לְשֹׁמֵר זֶרַע קִדְשׁ שֶׁלֹּא יִתְעַרֵּב 22
בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדַע אֲנִי 23
שְׂאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּדִילִין מִן הַצַּרְעָתָה, מַה 24
עָשָׂה (ישעיה ג, יז): וְה' פָּתַח יַעֲרָה, רַמְזוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ 25
הוּא לְמַעֲנֵנָם וְהָיָה מוֹצִיא דָם עַד שֶׁמִּמְלֵא כָּל 26
הַקְּרוֹנִינִן, וְהָיָה אוֹתוֹ הַשְׁלִטוֹן נִוְעָצָה בְּרַמְחָ וְנוֹתְנָהּ 27
לְפָנֵי קְרוֹנִינִן, וְהָיָה קְרוֹנִינִן עוֹבְרָת עֲלֵיהֶן וּמִפְּסָקְתָן, 28
הוּא שִׁירְמָיָה אֹמֵר: סוּרוּ טִמָּא קְרָאוּ לְמוֹ סוּרוּ סוּרוּ 29
אֶל תִּגְעוּ, רַבִּי אָבָא אָמַר לְשׁוֹן יְוֹנִי הוּא סִירוֹן סִירוֹן. 30
כִּי נָצוּ גַם נָעוּ, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד 31
שֶׁנֶּאֱצִי לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְרַבִּי סִימוֹן אָמַר לֹא גָלוּ 32
יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּעֲלֵי מִצְוֹת לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. 33

יט. פָּנֵי ה' חִלְקָם, הִחֲלִיקוֹן, מִן מֵאָה, מֵאָה. מִן 34
מֵאֻתִּים, מֵאֻתִּים. דְּתַמֵּן צְוֹחִין לְמֵאֻתִּין, מֵאֻתִּין. 35

כ. עוֹדֵינוּ תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ, מַה הָיוּ עוֹשִׂין עֲשֶׂרֶת 36
הַשְּׁבָטִים, הָיוּ מְשַׁלְחִין שְׁמֵן לְמִצְרַיִם, וּמִבִּיאִין 37
תִּבּוֹאָה, וּמְשַׁלְחִין לְבָבֵל, שָׂאֵם יָבוֹאוּ שׁוֹנְאִים יְהִיָּה 38
לָהֶם כְּדִי לְסִיעֵן, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (הושע יב, ב): וּבְרִית 39
עִם אֲשׁוּר יִכְרְתוּ וְשְׁמֵן לְמִצְרַיִם יוֹכֵל. פַּעַם אַחַת פָּאוּ 40
שׁוֹנְאִין וְשָׁלְחוּ אֶצֶל פְּרָעָה נָכָה כִּשְׁהוּא מִפְּרֶשׁ בֵּינָם 41
הַגָּדוֹל, רַמְזוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁלְדוּתֵיהֶן וְהָיוּ 42
שָׁטִין עַל פָּנֵי הַמִּים, אָמְרוּ אֱלֹהִים לֹאֵלוּ מַה טִּיבָן שֶׁל 43
שְׁלָדוֹת הַלָּלוּ, אָמַר לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אֱלֹהִים תַּחַת 44
אֲבוֹתֵיהֶם עָמְדוּ, וְעָמְדוּ וְהִטְבִּיעוּ אוֹתָם בַּמִּים. אָמְרוּ 45

כה. תם עונגך בת ציון, רבי חלבו בשם רבי יוחנן
אמר טובה היתה הסרת טבעתו של פרעה על
ישראל במצרים מארבעים שנה שנתנבא עליהם
משה, לפי שפזזה היתה גאלה, וכזה לא היתה
גאלה. רבי שמעון בן לקיש אמר טובה היתה הסרת
טבעתו של אחשורוש על ישראל במדי מוששים
רבוא נביאים שנתנבאו בימי אליהו, למה, שפזזה
היתה גאלה וכזה לא היתה גאלה. ורבנן אמרי
טובה היתה מגלת קינות על ישראל מארבעים שנה
שנתנבא עליהם ורמיה, למה, שבה נטלו ישראל
איפוכי שלמה על עונותיהם ביום שחרב בית
המקדש, הלא הוא דכתיב: תם עונגך בת ציון. פקד
עונגך בת אדום.

אמר רבי פנחס בשם רבי הושעיא למה נבראו
היסורים, להתלות בית דאית להון למיזל, הלא הוא
דכתיב: תם עונגך בת ציון פקד עונגך בת אדום גלה
על חטאתיה. ודכוותיה לקים מה שנאמר (דברים ז,
טו): והסיר ה' ממך כל חלי וגו', ואמר רבי פנחס
בשם רבי הושעיא למה נבראו היסורין להתלות בית
דאית להון למיזל, הלא הוא דכתיב: ונתנם בכל
שנאיך. ודכוותיה (עובדיה א, א): חזון עבדיה כה אמר
ה' אלהים לאדום שמועה שמענו מאת ה' וציר
בגדים שלח קומו ונקומה עליה וגו', והדין פסוקא;
תם עונגך בת ציון לא יוסיף להגלותה וגו'.
סליק אלפא ביתא רביעאה

כג. רוח אפינו משיח ה', רבי ורבי ישמעאל ברבי
יוסי היו יושבים ופושטין במגלות קינות ערב
תשעה באב שחל להיות בשבת עם חשכה, שירו כה
אלפא ביתא אחת, אמרו אנו יוצאים וגומרין אותה
למחר, וכשעלה רבי לביתו נכשל באצבעו, אמר על
עצמו (תהלים לב, י): רבים מכאובים לרשע, אמר לו
רבי ישמעאל ברבי יוסי אלו היינו עוסקין בענין
הזה והגיעך כך, כך הייתי אומר, עכשיו על אחת
במה וכמה, רוח אפינו וגו'. פיון שעלה רבי לביתו
נתן על המפה ספוג יבש וקשר עליה גמי בחוץ,
אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי ממנו למדנו שלשה
דברים, לא שספוג מרפא אלא שהוא משמר את
המפה, גמי מבית מוכן, ואין קורין בכחבי הקדש
אלא מן המנחה ולמעלה, אבל שונין בהם ודורשין
בהם, ואם היו צריכין לבדק ולקרות מביאין וקורין.
שמואל אמר חרס כל שהוא, רבי זעירא בשם רבי
שמואל אמר מגופת חבית וחרסית, מתר לטלטלן
בשבת, השליכן לאשפה, אסור לטלטלן
בשבת. (תהלים לב, י): והבוטח בה' חסד יסובבנו, רבי
אלעזר בצראה ורבי תנחום בשם רבי אחא אמרו
אפלו רשע וחוזר בו הקדוש ברוך הוא מקבלו,
שנאמר: והבוטח בה' חסד יסובבנו.

כד. שיש ושמחי בת אדום, זו קיסרין. יושבת
בארץ עוי, זו פרס. גם עליך תעבר כוס תשכרי
ותתערי.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר בנימין אלי"ש

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מי"ד וט"ו מני"א עם המצורף לו ות"ח על הבשו"ט במכתבו השני
אשר סו"ס דידן נצח ותקותי חזקה אשר במשך הזמן גם פרטים אלו שעדיין לא הסכימו עליהם
יתמלאו ולבשו"ט אחכה.

בנוגע לבקשת הרב... אודות העתקת איזה מאמרים וסיפורים מהשמועסין וכו', הנה אל בינתו
אשען שידון על אתר ואם ימצא לנכון להרשות להם (אם כמובן הירחון שלהם הוא חרדי וכו') אזי
בטח ידרוש מהם מכתב רשמי ובו התחייבות שעל כל מאמר וסיפור צריכים להורות שזה ברשיון של
המל"ח ואשר הקאפירייט הוא רק ברשות המל"ח, ועד"ז עשו זה מכבר איזה פעמים במדינות שונות...

ג' מזוזות נשלחו כהוראתו. ע"ד הקצשו"ע כבר כתבו לו ישר מהלשכה.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבר' הנכ' - המחכה לבשו"ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 נד זמורה תצא שיש בראשה עקמומיות בעין מולג שראוי לתלות בה דלי ולמלאות בה תצא, אף על פי
- 2 שחשב עליה מערב שבת למלאות בה בשבת תצא - אסור למלאות בה, אלא אם כן היתה קשורה בדלי
- 3 מערב שבת, גזרה שמה תהיה ארפה לו ויקטמנה תצא מתוך שהיא רפה תצא ונוחה לקטם, ונמצא מתקן
- 4 כלי בשבת תצא:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסטל בשבת סעיף נד

ביאורי הלכה

- תצא זמורה - ענף ⁴⁵⁷.
 תצא ולמלאות בה - לשאוב מים מהבאר.
 תצא בה בשבת - ומותרת בטלטול ⁴⁵⁸.
 תצא ויקטמנה - יחתוך הזמורה כדי שתהיה באורך המתאים ⁴⁵⁹.
 תצא שהיא רבה - אם היא קשה מותר למלאות בה, ודי בכך שחשב עליה בערב שבת ⁴⁶⁰.
 תצא מתקן בלי בשבת - אם חתכה בסכין חייב משום מכה בפטיש, ואם קטמה ביד - פטור אבל אסור ⁴⁶¹.

צינונים והוספות

- 457 ענף של גפן (רש"י ככה ע"ב ד"ה זמורה) ונקרא כך על שם שנזמר מן העץ (מגדל עז שופר פ"ח).
 458 כמבואר לעיל סעיף נג שדבר הראוי לייחדו לשימוש קבוע (וממילא הדרך לייחדו לכך שלא כדבר שאינו נח כל כך לשימוש שאין דרך לייחדו אלא להשתמש בו באקראי) מותר בטלטול אם חשבו עליו למלאות בו ואפילו רק לשבת
- אחת.
 459 אבל אם היא כבר קשורה לדלי, הרי כבר תיקנה כפי המידה ולא יבוא שוב לתקן (תוס' יו"ט פ"ז מ"ו).
 460 ע"פ משנ"ב ס"ק פא.
 461 סי' שמ סי"ז.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

- חלק ב סימן תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל רוח:
- ב ולכן יש לזוהר שישראל שהשאל כליו לנכרי והחזירם לו בשבת שלא לטלטלם בעיר חוץ לד' אמות מהמקום שהניחם שם הנכרי אם אין העיר מוקפת מחיצות כגון אם טלטלם אחד ב' אמות לא יטלטלם השני יותר מב' אמות.
- אבל אם הניחם בחצר מותר לטלטלם בכולה שכולה כד' אמות וכן מבואר שלנו המתוקנים בצורת פתח נקראים מוקפים לדירה שהרי בונים בתים תחלה ואח"כ עושים צורת פתח (והוא הדין אם מתוקנים בלחי או קורה שהם כד' אמות לענין יוצא חוץ לתחום כמו שהם כד' אמות לענין טלטול שמותר לטלטל בכולם):
- חלק ב סימן תב דין חריץ מים שבין ב' תחומין:
- א חריץ מלא מים מכונסים שהוא בין ב' תחומי שבת מקצתו בתחום עיר זו ומקצתו בתחום עיר אחרת שתי העיירות אסורות למלאות ממנו אע"פ שכל אחד ממלא מתוך תחומו לפי שכל מה שהוא בתחום העיר אינו קונה שביתה במקומו להיות לו משם אלפים לכל רוח אלא אחר העיר הוא נגרר וקונה שביתה בעיר ואם הוא בסוף תחומה
- אין יכול לזוז משם ולחוץ וא"כ מים אלו חציים קנו שביתה בעיר זו וחציים בזו והם מתערבים אלו באלו ואין דין מים אלו כדין חפצי הפקר שאינם קונים שביתה כלל לפי שכיון שהם סמוכים לעיר דעת אנשי העיר עליהם והרי הם כגשמים הסמוכים לעיר שהם כרגלי אנשי העיר כמו שנתבאר בסי' שצ"ז ואין בני תחום זה יכולים למלאות מתוך תחומן מפני עירוב מים של תחום אחר.
- וצריך לעשות מחיצה גבוה י' טפחים בסוף התחומין שבחריץ להבדיל בין מים למים ואפילו היא של קנים סמוכים זה לזה פחות מג' טפחים שהמים מעורבים בין קנה לחבירו ואפילו היא תלויה שאינה מגעת עד קרקעית החריץ שהמים מעורבים מתחתיה אין בכך כלום שקל הוא שהקילו במים שאין צריך רק שיהיו נראים כמובדלים כמו שנתבאר בסי' שנה ושע"ו ואם המים מושכים או נובעים א"צ שום תיקון שאינם קונים שביתה כלל והרי הם כרגלי הממלא ראשון כמו שנתבאר בסי' שצ"ז:
- ב בור של תבן העומד בין שני תחומין אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן ואין חוששין שמה אלו יקחו מתחום של אלו:
- * * *

חלק ב סימן תג דין בקעה שהקיפוה נכרים:

א שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה
 אע"פ שהיא רשות היחיד גמורה לענין טלטול שכל
 מחיצה הנעשית בשבת בשוגג שמה מחיצה וכל-שכן
 כשנעשית ע"י נכרים אעפ"כ אם היא יתירה מאלפים אינו
 יכול להלך בה אלא עד אלפים ממקום ששבת בו שאין
 מחיצות אלו מועילות לעשות כל ההיקף שבתוכן כד' אמות
 הואיל ולא שבת באויר מחיצות אלו ולא קנה בהן שבייתה
 שכשקדש עליו היום לא היה כאן מחיצות ולא קנה אז
 שבייתה אלא עד אלפים.

ואינו דומה למי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום שאין לו
 אלא ד' אמות.
 ומותר לטלטל בכולה ע"י זריקה שיכול לזרוק אפילו
 לחוץ לאלפים.

ובתוך אלפים דעת ר"י בתוספות שם שאין לטלטל אלא בד'
 אמות דלענין טלטול כי אורחיה חשבינן כנפרצה למקום
 האסור לה ודעת הט"ז שאין זה דומה לנפרצה למקום
 האסור כיון שאין איסור בטלטול חוץ לאלפים אלא מחמת
 שאינו יכול לילך לשם ולטלטל אבל הטלטול בעצמו אין
 בו איסור שהרי רשות היחיד גמורה היא ולכן אינו אוסר
 את מקום הפרוץ לו שיכול לילך בו ולכן מותר גם לטלטל
 כיון שאם היה יכול לילך חוץ לאלפים היה ג"כ מותר
 לטלטל משם ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:

* * *

חלק ב סימן תד דין אם יש תחומין למעלה מעשרה טפחים:

א המהלך חוץ לתחום למעלה מ" טפחים כגון שקפץ על
 גבי עמודים שגבוהים י' טפחים ואין בכל אחד מהם ד'
 טפחים על ד' טפחים או אפילו עמוד אחד גבוה ואין בו ד'
 טפחים על ד' טפחים שעומד מקצתו בתוך התחום ומקצתו
 חוץ לתחום ומהלך על גבו משפתו אל שפתו הרי זה ספק
 אם יש תחומין למעלה מ" טפחים או לאו מפני שאפשר
 שהילוך גבוה י' טפחים אינו נקרא הילוך אבל עמוד שיש
 בו ד' טפחים על ד' טפחים כיון שנוח תשיש הליכתו אין
 בו ספק שהילוך גמור הוא והרי זה כמהלך בארץ שרואין
 את העמוד כאילו הוא מגוף הארץ שהיא עבה כאן וכולטת
 כמו עמוד אבל פחות מד' טפחים כיון שאינו נוח להלך בו
 הרי זה כמהלך באויר ויש בו ספק.

וכן המהלך בקפיצה ע"י שם למעלה מ" טפחים וכן ספינה
 ההולכת למעלה מ" טפחים מקרקעית המים דומה לקפיצה
 באויר כיון שאינה נחה בהליכתה על הארץ כמו שנח אדם
 ההולך ברגליו:

ב וספק זה אין הולכין בו להחמיר אלא בשל תורה כגון
 מתוך י"ב מיל לחוץ ל"ב מיל לדברי האומרים שתחום
 י"ב מיל הוא מן התורה.

והוא שיהיו כל הי"ב מיל רשות הרבים גמורה מן התורה
 ע"ד שנתבאר בס' שמ"ה כדי שיהיו דומים לדגלי מדבר
 שהיו רשות הרבים גמורה שמשם למדו איסור התחומים מן
 התורה כמו שנתבאר בס' שצ"ו אבל אם חסר אחד מתנאי

רשות הרבים בענין שמן התורה מותר לטלטל בכולו אין
 צריך לומר שמותר להלך בכולו.

וכבר נתבאר בס' שמ"ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו
 רשות הרבים גמורה:

* * *

ג אבל כשספק זה הוא בשל דבריהם הולכין בו להקל
 והואיל ואין בימים ובנהרות איסור תחומין של תורה
 לדברי הכל אפילו ביותר מ"ב מיל לפי שאינן דומים לדגלי
 מדבר לפיכך מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל אם
 משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה מהלכת
 למעלה מ" טפחים מקרקע הים או הנהר אין לו דין יוצא
 חוץ לתחום שאין לו אלא ד' אמות לפי שעדיין לא קנה
 שבייתה ובמקום שגזע בו למטה מ" טפחים סמוך לנמל שם
 הוא קונה שבייתה ויש לו אלפים לכל רוח.

ואפילו אם הוא ספק אם היתה מהלכת למעלה מ" טפחים
 הולכים להקל.

אבל אם ידוע שהיתה במקום אחד למטה מ" טפחים
 משנכנס השבת והפליגה משם חוץ לאלפים אין לו משם
 אלא ד' אמות כדין יוצא חוץ לתחום שהרי קנה כבר שבייתה
 במקום שהיתה למטה מ" טפחים אלא שכל הספינה נחשבת
 לו כד' אמות כמו שיתבאר בס' ת"ן ואצ"ל אם יצא פעם
 אחת ליבשה ממש משחשכה.

ומכל-מקום אם הוא בענין שמותר לו לצאת מן הספינה
 לנמל וליכנס לעיר כגון שהגשמים יורדים עליו או שהחמה
 זורחת עליו ומצערותו או שצריך לנקביו ואין לו מקום צנוע
 עד שיכנס לעיר שמותר לו ליכנס כמו שיתבאר בס' ת"ו
 הרי כל העיר לו כד' אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה
 ומהלך את כולה כיון שנכנס לתוכה ברשות והוא הדין אם
 נכנס באונס כגון שדחפוהו נכרים לתוך העיר ואצ"ל אם
 נכנסה הספינה עצמה לתוך העיר שהיא חשובה כד' אמות
 אם מוקפת לדירה.

במה דברים אמורים כשהפליגה חוץ לתחום מהמקום
 שהיתה שם למטה מ" טפחים אבל אם עדיין לא הפליגה
 מאותו מקום אלפים ונכנסה לעיר וכלתה מדתו בחצי העיר
 אסור להלך יותר מחציה אף על פי שנכנס לה ברשות לפי
 שאין העיר נחשבת כד' אמות אלא ליוצא חוץ לתחום
 אבל לא למי שמודר אלפים ממקום שבייתו כמו שנתבאר
 בס' ת"ג:

* * *

ד הבא בשבת מחוץ לתחום מותר לילך ביו"ט שלאחריו
 חוץ לד' אמות מפני ששתי קדושות הן ואין בזה איסור
 הכנה משבת ליו"ט במה שמהלך כאן ביו"ט יותר מד' אמות
 ע"י שכבר קנה כאן שבייתה בשבת הואיל ובשעת קנייתו
 שבייתה כאן בשבת לא אמר כלום:

חלק ב סימן תה דין היוצא חוץ לתחום:

א מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות
 כבני העיר ואין לו אלא ד' אמות מעמידת רגליו לכל
 רוח (שירצה) כמו שנתבאר בס' שצ"ו ואע"פ שתחום זה

38 (ע"ש הטעם).
39 אבל אם יצא חוץ לתחום לדעת אסור לילך אפילו בתוך
40 מחיצה יותר מד' אמות כמו שיתבאר:
41 * * *
42 ה מי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום או שיצא מעצמו ע"י
43 שאחזתו רוח רעה ונטרפה דעתו או שיצא ע"י שאר כל
44 אונס או ששגג ויצא אין לו אלא ד' אמות החזירוהו לתוך
45 התחום כאילו לא יצא והרי כל העיר לו כד' אמות כבתחלה
46 וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח אבל אם חזר לדעת לתוך
47 התחום אין לו אלא ד' אמות וכן אם אפילו חזר שלא לדעת
48 אלא שיצא לדעת.
49 ומכל-מקום אם חזר לעירו כל העיר חשובה לו כד' אמות
50 אם היא מוקפת מחיצות לדירה ואפילו אם יצא לדעת וחזר
51 לדעת הואיל ושבת באויר מחיצותיה אלא שאסור לצאת
52 חוצה לה:
53 ו במה דברים אמורים כשחזר לעיר ששבת בה אבל
54 בעיר אחרת אין לו אלא ד' אמות אפילו מוקפת
55 מחיצות לדירה ואפילו בחצר או בבית אין לו אלא ד'
56 אמות ואין כולו נחשב לו כד' אמות הואיל ולא שבת
57 באויר מחיצות אלו.
58 במה דברים אמורים כשיצא חוץ לתחום לדעת או שנכנס
59 לדעת בעיר זו או בבית זה שהן חוץ לד' אמות שנתנו לו
60 חכמים אבל הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר
61 המוקפת לדירה או בדיר או בסהר או במערה (שהיא
62 לדירה או שאין בה יותר מבית סאתים) או שנאנס בשאר
63 אונס לצאת חוץ לתחום וליכנס לאחד ממקומות אלו או
64 ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא
65 בתוכו מהלך את כולו שכולו נחשב לו כד' אמות הואיל
66 ומוקף מחיצות לדירה אף על פי שלא שבת באוירו כיון
67 שהוא אנוס:
68 ז וכן מי שבא בספינה בשבת ונכנסה הספינה לתוך עיר
69 המוקפת לדירה מהלך את כולה ואין זה כיצא לדעת כיון
70 שהיה כבר בספינה מבעוד יום שהיא שעת היתר לצאת חוץ
71 לתחום ובשבת הוציאתו הספינה חוץ לתחום והוא לא עשה
72 כלום אבל אם לא נכנסה לעיר המוקפת [ל]דירה אסור לצאת
73 מהספינה אם היתה במקום למטה מ' טפחים משנכנס
74 השבת והפליגה מאותו מקום יותר מאלפים כמו שנתבאר
75 בסי' ת"ד.

1 של ד' אמות שנתנו לו חכמים כשיצא חוץ לתחום הוא
2 מובלע בתוך תחום אלפים שיצא ממנו אין הבלעת תחומים
3 אלו מועלת לומר כיון שנכנס ברשות בתוך תחום שיצא
4 ממנו שיהיה כאילו לא יצא ממנו כלל אלא א"כ יצא ממנו
5 ברשות כגון להציל נפשות כמו שיתבאר בסי' ת"ז והוא
6 הדין אם יצא שלא לדעתו כגון שהוציאוהו נכרים או איזה
7 אונס אחר מועלת הבלעת תחומין אלו שיהיה כאילו לא יצא
8 מתחמו מעולם ויש לו אלפים לכל רוח מהמקום ששבת
9 בו:

10 ב היתה רגלו אחת תוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום
11 יכנס להיות כבני עירו שכיון שאין חוץ לתחום אלא
12 רגלו אחת עדיין רובו בתוך התחום:

* * *

13
14 ג מי שקידש עליו היום והוא חוץ לתחום העיר אפילו
15 אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואינו מהלך אלא
16 אלפים אמה לכל רוח ממקום שקידש עליו היום (ויכול
17 להלך בעיר ג' אמות שהרי יש לו אלפים חוץ מד' אמות
18 שהן מקום שבתתו כמו שנתבאר בסימן שצ"ו) עיין לקמן
19 בסי' ת"ח:

20 ד מי שהפליגה ספינתו בים מהלך את כולה הואיל ושבת
21 באויר מחיצות ואם נפחת דפני הספינה בשבת אם היא
22 מהלכת מהלך את כולה ואם היא עומדת אינו מהלך בה
23 אלא ד' אמות ואם בראשה אין לה מחיצות עשרה ויש
24 בקרקעיתה לחקוק ולהשלימה לעשרה מהלך את כולה:

25 מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת מותר לעשות לו מחיצה
26 של בני אדם שעירבו לאותו רוח ויכולים לילך שם ויעשה
27 סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם (עד תוך התחום או עד
28 פחות מד' אמות לתוך התחום שממש יכול לילך גם בלא
29 מחיצה לתוך התחום) וכיון שנכנס תוך התחום ברשות מפני
30 שכל ההיקף שתוך המחיצה נעשה לו כד' אמות הרי זה
31 כאילו לא יצא כלל מתחמו כיון שיצא שלא לדעת והוא
32 שלא ידעו אותם שנעשית מהם המחיצה שלשם כך נקראו
33 כמו שנתבאר בסי' שס"ב.

34 ואפילו אם ההיקף שבתוך מחיצה זו הוא יותר מאלפים
35 אמה נחשב כולו כד' אמות לזה שיצא חוץ לתחום
36 אע"פ שאינו נחשב כד' אמות למי שלא יצא חוץ לתחום
37 הואיל ונעשית המחיצה בשבת כמו שנתבאר בסי' ת"ג

'לקוטי תורה' פרשת דברים - הפרשה החסידית

בְּרִבּוֹת עֲקֵב: דְּבַר אַחֵר "וְשָׁמַר לְךְ"

3 לְבָנָיו שְׁנֵי אֲרִיסִין, שְׁנָאֹמֶר (וְיָרָא ית, יט): 'כִּי יִדְעֲתִיו כֹּה',
4 וְשָׁמְרוּ דְרָךְ הַיְיִ"ה לְעֲשׂוֹת צִדְקָה וּמִשְׁפָּט;

1 בְּרִבּוֹת¹ פְּרִשָּׁה עֲקֵב:
2 דְּבַר אַחֵר "וְשָׁמַר" [..] לְךְ כֹּה' (עֲקֵב ה, יב): אֲבִרְהֵם נָתַן

1. (המשך לדבור המתחיל "ציון במשפט תפדה" - לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 10 הערה 14).

היינו להיות ביטול-רצון ו'צמצום' – שיצמצם את עצמו להיות "קדש את עצמך במותר לך"⁵ (ראה יבמות כ, א), וזהו בחינת "משפט" שעושה האדם בנפשו שלא לימשך אחר המותרות. ובמאמר רז"ל (ברכות סא, ב): "צדיקים יצטרטבו שופטין". והיינו גם כן על ידי עסק התורה שנקרא "משפט".

וזהו "ציון במשפט תפדה" (ישעיה א, כז):

שלחיות בחינת "בני ציון יגילו", "וגילו ברעדה", וזה על ידי בחינת משפט הנ"ל, ועסק התורה – כי "אם אין חכמה אין יראה"⁶ (אבות ג, יז), וגם, "כי המשפט לאלקים הוא" (דברים א, יז), להיות "הללי אלקיך ציון", וכנ"ל.⁷

וזהו ענין "ציון במשפט" דוקא "תפדה". וכמו שכתוב (וישב מ, יג): "במשפט הראשון", ותרם אוגלוס: "בהלכתא קדמייתא", דהיינו שהמשפט הוא להיות כל דבר על מכונו⁸ – כמו שצריך להיות. והיינו, כמו שהיו העולמות על מכונו קודם חטא עץ-הדעת כו'. וכמו שכתוב בירמיה (סימן ל, ח'): "וארמון על משפטו ישב".

ובחינת "ושביה בצדקה" היינו כללות המצות, שנקראו צדקה כמו שכתוב (ואתחנן ה, כה): "וצדקה תהיה לנו כי נשמור כו'". וגם, כי מבחינת משפט נמשך להיות "עושה צדקה"¹⁰ (תהלים קו, א), וזהו "ויהי דוד עושה משפט וצדקה" (שמואל ב' ח, טו), שעל ידי זה נמשך בחינת "שוש אשיש בהוי"ה" (ישעיה סא, י), "ישמח ישראל בעושי"ו"¹¹.

והנה, ענין "זקף לה שני אריסין כנגדן":

בחינת רחמים, "אמר מרחמך הוי"ה" (ישעיה נד, י), היינו גילוי "י"ג מדות הרחמים" המתגלים ביום-הכפורים¹². והוא נמשך על ידי בחינת משפט הנ"ל שעושה האדם בנפשו, שלכן נאמר ביום-הכפורים (אחרי טז, לא): "ועניתם את נפשותיכם"¹³.

אף הקדוש ברוך-הוא זקף לה שני אריסין כנגדן – חסד ורחמים כו'.

עמדו ישראל וכשרו את עצמן כו', שפך כתיב (ישעיה א, כז): "ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה";

אף הקדוש ברוך-הוא הביא את שלו, שפך כתיב (ישעיה נד, י): "כי יהרים כו', וחסדי מאתך כו', אמר מרחמך הוי"ה".

והענין על דרך המבואר במקום אחר, על פסוק (תהלים קמו, יב) "שבחי ירושלים את הוי"ה, הללי אלקיך ציון". דלכאורה קשה, הרי ציון הוא פנימיות דירושלים, ולמה נזכר גבי ירושלים שם הוי"ה, וגבי ציון שם אלקים?

אף הענין:

דהנה כתיב (תהלים קמט, ב): "ישמח ישראל בעושי, בני ציון יגילו במלכם", ומבואר במקום אחר (לקמן נצבים מז א ואילך), בדבור המתחיל "שוש אשיש בהוי"ה", ו"תגל נפשי באלקי", דבחינת גילה היינו כמו שכתוב (תהלים ב, יא): "וגילו ברעדה" כו', והיא בחינה גבוהה יותר מהשמחה? כי התכללות האהבה והיראה – מחמת הגילוי מבחינת "והנורא אל עליון כו'". וגם הגילה היא השמחה שבבחינת פנימיות-הלב, ועלמא-דאתפסא. וכענין לוחות-אחרונות שניתנו בחשאי.

והנה כדי שיומשך הגילוי מבחינת "והנורא אל עליון" בבחינה פנימית, עד שיומשך מזה בחינת "וגילו ברעדה", וזהו על ידי גבורות וצמצומים דוקא³. וזהו "תגל נפשי באלקי", שהוא בחינת שם אלקים, בחינת צמצום וגבורה. ובאמת, בחינת "אלקים" זה, היינו כמו שכתוב (ויצא כח, כא): "והיה הוי"ה לי לאלקים"⁴. וזהו "הללי אלקיך ציון".

וכדי להמשיך בחינה זו, וזהו על ידי בחינת "משפט".

2. וכמו שנתבאר גם כן בדבור המתחיל "וידעת היום" (לקמן ואתחנן ח, א).

3. וענין מה שנתבאר לעיל סוף דבור המתחיל "ויקח קרח", בענין חוטי הציצית (לעיל קרת, נה, א).

4. כמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שובה ישראל" (לקמן שבת שובה סה, ג), גבי יום הכפורים.

5. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ולא אבה הוי"ה אלקיך לשמע אל בלעם" (לקמן תצא לה, ד).

6. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "וידבר אלקים כו' אנכי כו'" (לעיל במדבר טו, ד ואילך. לקמן ראה כא, ד).

7. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ה' לי בעוזי" (לקמן שמיני עצרת פח, ג, וזל זה נאמר למען דעת כל עמי הארץ, כי עמי הארץ הם הגוף והנפש הבהמית... שיהיו עמי הארץ נשברים ובטלים" עיין שם). שכלל להיות הקליטה בנפש-האלקית, הוא על ידי "למען דעת עמי הארץ", לשבור תאות נפש-הבהמית והגוף המסתירים

ומזנעים הקליטה בנפש-האלקית שהיא בחינת "ציון".

וכמו שנתבאר בפ'רשת צו, סוף דבור המתחיל "ענין שבעת ימי המלוואים" (לעיל צו יא, ב), בענין פירוש "אמלאה החרבה".

8. (על מכונו עקרא ב, חח).

9. (וראה לומר: בדרך ובענין שהיה מאד. מצודת דוד).

10. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "אשירה לה' כי גאה גאה" (תורה אור בשלח סג, ב).

11. וענין שם בדבור המתחיל "שוש אשיש".

12. וכמו שנתבאר לקמן, סוף דבור המתחיל "כי יהרים ומלושו" (לקמן תצא מא, א).

13. וענין מה שנתבאר לעיל בדבור המתחיל "ראיתי והנה מנורת זהב" (לעיל בהעלותך לה, א), בענין הכתיבה והביטוש שאדם עושה בעצמו, שעל ידי זה ממשיך גילוי בחינת "י"ג מדות הרחמים", בשמן הטוב כו' יורד על הזקן כו'. עיין שם.

חיוור" יש עדיין קצת תערובות דין גם כן, שהרי יום" 25
הכפורים נקרא "יום הדין והמשפט". 26

וגם אמרו רז"ל בענין הרחמים (ברכות לג, א): "כל מי 27
שאין בו דעה אסור לרחם עליו" – הרי יש בזה בחינת 28
דין. בשגם, כי הרחמים אינו אלא על מי שצר לו, ועל 29
העניים, אבל החסד הוא בין לעניים בין לעשירים. וזהו 30
ענין "בצמר יהיו". 31

ועיקר התגלות בחינת חסד עליון הזה הוא בחג" 32
הסוכות אחר קדימת עשרת ימי תשובה. אלא שנאמר 33
השבח (תהלים קמו, טז): "הנותן שלג בצמר", דהיינו שגם 34
בבחינת "שלג", בחינת "לבושיה", יומשך גם כן מבחינת 35
"בצמר" – שהוא בחינה עליונה יותר, כנ"ל¹⁷. 36

והנה ב' בחינות אלו נמשכים על ידי משפט וצדקה: 37
כי עשרת ימי תשובה – בחינת "המלך המשפט"¹⁸, וכנ"ל. 38
וסוכות – בחינת צדקה¹⁹. 39

ובענין "ציון במשפט תפדה", יש לומר עוד, על פי 40
מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "תורה צוה"²⁰, בענין 41
שלעתיד לאמרו ליצחק "כי אתה אבינו" (ישעיה סג, טז). 42

ובמה שנתבאר בענין "הנותן שלג"²¹, שבשלג יש 43
תוקף הלבנונית כז'. 44

ומה שנתבאר במקום אחר, בענין בגדי בד דכהן" 45
גדול ביום הכפורים²². 46

ו"שביה בצדקה" – כנ"ל. : 47

וגם על ידי התורה שנקרא "משפט" ממשכים "י"ג 1
מדות הרחמים"¹⁴. 2

אך ענין בחינת החסד – דמשמע שהוא למעלה גם 3
מבחינת הרחמים, וכיון שהרחמים הם בחינת רחמים" 4
גדולים – "י"ג מדות הרחמים", אם כן מהו עוד ענין 5
החסד? 6

אך הענין: 7

דהנה לעיל מיניה דהאי קרא "ציון במשפט תפדה" – 8
בתיב (ישעיה א, יח): "לכו נא ונוכחה יאמר ה', אם יהיו 9
חטאיכם כשנים – בשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע – 10
בצמר יהיו". 11

והנה ענין "בשלג ילבינו" זהו ענין "לשון של זהורית" 12
שהיה מלבין ביום הכפורים¹⁵. והיינו על ידי המשכת "י"ג 13
מדות הרחמים", שעל זה נאמר (דניאל ג, טז): "ועתה יומין 14
יתיב, לבושיה כתלג חיוור"¹⁶. 15

אך בחינת "בצמר יהיו" הוא בחינה עליונה יותר. 16
והוא מה שכתוב (דניאל שם): "ושער רישיה בצמר נקא", 17
שבחינת "שער רישיה" הוא מבחינת עצמיות על דרך 18
משל, ולמעלה מבחינת "לבושיה". וזהו ענין החסד 19
שלמעלה גם מבחינת "י"ג מדות הרחמים". 20

וכמו שכתב ב"עץ חיים" (פרק ה' וריש פרק ז'), שבחינת 21
"שער רישיה" על דרך משל, הן המשכות מבחינת 22
פנימית חסד עליון שבבחינת אינסוף ממש, שאין בו 23
שום תערובות דין כלל. מה שאין כן בבחינת "כתלג 24

14. כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "אחרי הנה" אלקיכם תלכו" (לקמן
ראה ב, א). וכמו שנתבאר גם כן סוף דבור המתחיל "אני לדודי"
(לקמן ראה לג, א), בענין "הרעה בשושנים" – "ששונים הלכות".

15. כמו שכתוב במשנה: סוף פרק ו' דיומא (סו, א). ובפרק ט' דשבת
(פט, ב).

16. וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר" (ראה לעיל
אחרי כח, א).

17. וענין מה שנתבאר מזה על פסוק "שבת שבתון הוא לכם" (לקמן
יום הכפורים עא, ב).

וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "האזינו השמים" (לקמן האזינו
עג, א ואילך), בענין סוכות, שהוא בחינת "אהיה כטל לישראל"
(הושע יד, ו), אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא

דלתתא.

יש לומר, שזהו גם כן בחינת החסד "כי חפץ חסד הוא" (מכא
ז, יח).

18. (טור ושלחן ערוך אורח חיים ריש סימן תקפ"ב).

19. כמו שכתוב ב"פרי עץ חיים" סוף שער הסוכות, בשם הר"ן. וענין
מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וכל בניך" (לקמן ראה ל, ד), בענין
"בצדקה תכונני" (לקמן ל, ג ואילך).

20. (לקמן ברכה צו, ג. פרק ד).

21. (ספר המאמרים תקס"ז עמוד קמו).

22. (לעיל אחרי כג, ואילך).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

התפעלות התענוג בעצם הנפש בבחי' מקיף דיחידה
שהוא בכללות העצם הנפש בלתי מורכב עדיין בשכל

(כ) וכ"ה ענין השיר שע"י נעשה בחי' הבטול הפשוט
הזה והוא הנק' שיר פשוט שהוא בחי'

20 וכל שכל וטעם מתפשט ומתחלק לב' מדות חו"ג
21 שהוא היראה והאהבה. שכמו שמתבטל מצד היראה
22 מרוממות המלך וכה"ג כך יתבטל לפניו מצד הטוב
23 וחסד הגדול שמתפשט אליו מגדולת חסד המלך אליו
24 וקרבתו אותו שמוזה נולדה האהבה וכן באביו שהוא
25 מטיב חסדו עמו במזון ולבוש וקרבת השגחתו אליו
26 מיום הולדו כאב את בן ירצה כו' יבוטל בבואו לפניו
27 מצד האהבה שנולדה בלבו אליו עבור רב חסדו וכן
28 ברבו שלמדו חכ' ומדות טובות או חבירו שעשה עמדו
29 חסד וטוב יש לו ג"כ בטול לפניו לפ"ע הטוב ההוא
30 כו' (וגם לפ"ע החשיבות במעלות ומדות טובות האיש
31 לרבים זולתו כעשיר נכבד וכה"ג) ונמצא שבהשגה
32 וטעם יש ב' אופני הבטול דאוי"ר וכמו שנראה לעין
33 שגם באוהבי המלך המקורבים עמו מאד יש בהם בחי'
34 בטול גדול מאד כשיושבים לפניו אע"פ שמחמת
35 קרבתם אין עליהם אימת מלך כ"כ אך הבטול שלהם
36 הוא מצד האהבה דוקא כמו בבטול שיש בבן לפני
37 אביו ורבו וכה"ג כנ"ל וד"ל:

1 והשגה וטעם כלל. וע"כ נק' שיר פשוט כמו בקול
2 פשוט שאינו מורכב בפרטי אופנים שונים בתנועות
3 מורכבות כקול פשוט היוצא מנקודת הלב פתאום
4 למעלה מן השכל וכוונה במוח כלל כו' והוא השיר
5 במקיף דנגון בקול פשוט שהוא כנקודה ד' שאין בו
6 גוון מיוחד בתנועות מיוחדות לא חיור ולא סומק אלא
7 הוא פשוט ועצמי מעצמות הנפש וכולל כל השירים
8 המורכבים בשכל ומדות כו' וד"ל. והנה המדרגה הב'
9 בחי' הבטול שיש בו הרכבה מצד איזה ענין וטעם
10 והשגה בכלי המוח למה הוא מתבטל זהו הבטול
11 שמצד השכל והשגה שמתפשט לב' קוין שהן חו"ג
12 הא' הבטול מטעם היראה מרוממות המלך או השר
13 הגדול שהוא לפ"ע הרוממות כך ערך הכנת הבטול
14 במציאות לפניו או לפני החכם הגדול או רבו שלמדו
15 חכמה או אביו מצד חיוב כבוד ומורא אב וכה"ג שזהו
16 מצד אימת רבו ואביו או אימת מלך ושר שמתבונן
17 בשעה זו שעומד לפניו שיש עכ"פ השגת שכל וטעם
18 בבטול זה. ואז אינו נק' בטול פשוט ועצמי בעצם
19 הנפש אלא בא מכה התפשטות השכל והטעם בדבר.

ותלד ענדה את יב

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

19 ב"ס לפעול על ידן בהעולמות הוא השפלה גדולה
20 וכנודע ממה שפי' קדוש ה' הה"מ ז"ל ע"פ מארז"ל
21 במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו דהיינו
22 שהתלבשות במדת גדולה הוא ספי' חסד עליון
23 להחיות עולמות אין קץ ממש היא ענוה גדולה אצלו
24 ית' שישפיל עצמו כ"כ להתלבש במדה זו דכלא
25 חשיבא ממש קמי', וכמ"ש במ"א שזהו פי' מי כה'
26 אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים
27 ובארץ ר"ל שאא"ס הוא גבוה ורם כ"כ עד שמשפילי
28 לראות בשמים כו' שהתלבשותו בשמים הם עולמות
29 עליונים וי"ס דאצי' בכלל הוא השפלה אצלו ממש כמו
30 התלבשותו בארץ דעשי' גשמיות שאצלו ית' שניהם
31 שוים ממש, והנה בוימ"ב האיר ה' מעצמו ומאליו
32 וצמצם אורו להתלבש ביי"ס וגם אח"כ עתה יש הארה
33 ממנו ית' בסוד שרש להתלבש ביי"ס שאינו תלוי
34 במעשה התחתונים אולם הארה זו בצמצום ועיקר
35 האור נמשך ע"י מעשה התחתונים בסוד תוספת והיינו
36 מטעם הנ"ל כיון שבאמת הוא השפלה גדולה כו', וזהו

1 ט) אך ליישב זה צריך להקדים בקצרה משנ"ת אצלינו
2 בענין ההלל דלכאורה תמוה וכי הוא ית' צריך
3 לשבחים שלנו שאנחנו משבחים אותו והלא כל דיירי
4 ארעא כלא חשיבי' וא"כ למה זה נצטוונו להודות
5 ולהלל כו'. והגם כי יש מי שיישבו ענין זה והוא כדי
6 לזכך נפשותינו בזה שנהיו מכירים ויודעים בטובת
7 הש"י העודפת עלינו וכי לו ית' לבדו היכולת לשנות
8 היש לכל אשר יחפוץ כו' וכשנזכך נפשותינו יהיו כלי
9 מוכן לקבלת הטובה כו', עכ"ז באמת יש בזה ענין
10 נסתר וכוונה עמוקה, והוא שכבר הקדמנו שהי"ס הן
11 כלים שבהן ועל ידן הא"ס פועל בעולמות להחיותן
12 ולבנות ולסתור ולהרוס ולנטוע כו', ובלי אמצעות
13 הספי' א"א להעולמות להכיל ולקבל ההארה מאא"ס
14 בעצמו שלא יתבטלו במציאות וכמ"ש באגה"ק ע"פ
15 וילבש צדקה כשריון כו', ואמנם מודעת זאת שבאמת
16 לגבי עצמות אא"ס, הי"ס בטלין ממש ואפי' חכמ'
17 שהיא ראשית הי"ס היא נחשבת כעשי' גופנית ממש
18 לגבי עצמות א"ס ב"ה, ולזאת כדי שיתלבש האא"ס

13 כי אל מלך רופא נאמן כו' ועי"ז נמשך האא"ס
14 ומתלבש בהן ולכן צריך לכיין בשם ההוא שעל ידו
15 מתלבש באותה הספי' דהיינו הך משום שעי"ז פועלים
16 ביותר התלבשות אא"ס בהספי' ואז יפעל מבוקשו בקל
17 כו', ומעתה לק"מ קושיי' הריב"ש שהוא ית' יודע
18 באיזו דרך ישרים כו' דודאי דבריו אמת, אבל מ"מ ע"י
19 הכוונה בשם עדיף טפי טובא משום שזהו הדרך
20 להמשיך אא"ס בהספי' ההוא המיוחדת לפעולה ההיא
21 ע"י ההילול והשבח משום שבאמת השפלה גדולה היא
22 כו' וע"י הכונה והשבח של הברכה נמשך האור א"ס
23 בתוך הספי' ההיא ובה ועל ידה יפעל לו בקשתו
24 (ושאלתו):

שרש מצות התפלה

1 ענין ההלל שע"י שמשבחים לפניו פעולתו שפועל על
2 ידי הספירות כמו שמשבחים חסדו וגבורתו וחכמתו
3 כו' עי"ז הוא ית' נמשך ומאיר לתוך הי"ס וז"ס המ"ן
4 הממשיך מ"ד וכמשל האדם החכם שכשמשבחים אותו
5 איך שהוא חכם עי"ז מתעורר כח חכמתו כו' כמש"ש
6 באריכות ולכן הלל הוא מל' הארה כמו בהלו נרו כו',
7 וכמ"כ יובן בענין הכוונה בשם בשמ"ע שמבקשים חננו
8 מאתך חכמה כו' והשפעה זו צ"ל ע"י ספי' חכמה וכן
9 רפאנו ה' ע"י מדת ת"ת ולכן צריך להמשיך תחלה
10 התלבשות אא"ס בחכמ' ות"ת כנ"ל והיינו ע"י
11 שמהללים לפניו ענין התלבשותו בחכמ' ובת"ת שפועל
12 על ידן פעולות גדולות בהעולמות כמ"ש אתה חונן כו'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

24 וע"ש הבאר נק' העיר באר שבע עד היום הזה, עכ"ל.
25 ואמנם לפ"ז צ"ל שהרי יעקב כשהלך לחרן יצא ממקום
26 שהי' יצחק אביו דר שם, וא"כ הי' צריך להיות הניקוד
27 מבאר שבע בסגול, ולמה נקוד שבע בקמץ, שלפי פי'
28 מ"ע ספורנו הי' שם העיר כך בימי אברהם שזה מורה
29 רק על השבועה לבד. אך הענין דבאמת מורה על שני
30 הבחי', על שבעה שהוא שם העיר שקראה יצחק
31 להיותה באר השביעית, וגם ל' שבועה ג"כ, וכמארז"ל
32 במד"ר ויצא פס"ח מבאר שבע ר' יודן א' מבארה של
33 שבועה, ופי' המת"כ מעמקו ושרשו של שבועה, ודרש
34 שבע ל' שבועה, עכ"ל. וצ"ל מה"ע עמקו ושרשו.
35 והנה באוה"ח פי' ענין ויצא יעקב קאי על ירידת
36 הנשמה בגוף, ונק' יעקב ע"ש יו"ד עקב
37 שנמשכה היו"ד בבחי' עקביים כו', ובאר שבע ע"ש
38 שמשביעי' את הנשמה מקודם, וכמארז"ל בספ"ג
39 דנדה ד"ל ע"ב משביעי' אותו תהי צדיק ואל תהי רשע.
40 ולכאז' צ"ל מה מהני השבועה זו מה שמשביעין אותה
41 למעלה קודם ירידתה, שהרי הנשמה כמו שהיא למעלה
42 אינה יכולה לבוא לידי שום חטא ועון ח"ו, ולכן אמרו
43 בזהר ונפש כי תחטא תוהא, רק כשנמשכה למטה
44 בגוף ונה"ב יכולה היא לבוא ח"ו לידי חטא ועון ע"י
45 הגוף ונה"ב כו', וא"כ מה מהני השבועה שמשביעין
46 את הנשמה קודם ירידתה כו'.

ויצא יעקב

1 **ויצא** יעקב מבאר שבע וילך חרנה, הנה בפ' תולדות
2 כתי' ויקרא אותה שבעה ע"כ שם העיר באר
3 שבע עד היום הזה, וכ' מ"ע ספורנו שבע בסגול מורה
4 על השבועה ועל מספר השבעה (ור"ל שבימי יצחק
5 קראו לעיר באר שבע בסגול להורות גם על מספר
6 השבעה שהיא הייתה באר השביעית, והיינו כי אברהם
7 חפר ג' בארות אשר סתמו פלשתים אותם, ויצחק חפר
8 כל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום
9 פלשתים וקרא להן שמות כשמות כו' והם עשק שטנה
10 ורחובות, וה"ה ששה בארות, ובבאר שבע חפר באר
11 השביעית ולכן קרא לעיר באר שבע בסגול שמלבד
12 השבועה אשר נשבע אברהם עם אבימלך (ויצחק חיזק
13 שבועת אברהם כמארז"ל במד"ר ויצא פס"ח), הנה
14 להיותה באר השביעית לכן קרא שם הבאר שבעה ל'
15 שביעית, והעיר שבע בסגול להורות ג"כ על מספר
16 השבעה), אבל בימי אברהם הי' שם העיר באר שבע
17 בקמץ ע"ש השבועה בלבד שנשבע עם אבימלך. וע'
18 במד"ר תולדות פס"ד ויקרא שמה שבעה כנגד ספר
19 וידבר (ס' במדבר) שהוא משלים שבעה ספרי תורה
20 (היינו כי ספר במדבר נחלק לג' ספרי', מתחלתו עד
21 ויהי בנסוע הארון, ויהי בנסוע עד ויהי העם, ומן ויהי
22 עד סוף הספר). ובפרקי דר"א פל"ה כ' בפירוש וז"ל,
23 ועל שמצאו אותה שבע פעמים קראו אותה שבעה,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

- 1 קטו) והנה בכדי שתהי' ההמשכה צ"ל תחלה
- 2 ההעלאה למעלה, וזהו שבהתחלת
- 3 הילוכו כתי' ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו,
- 4 דאבני המקום הן בחי' אותי' דדבר ה' שנעשו מקור
- 5 לעולמו' דבריבוי השתל' נעשה עלמא דפרודא לגמרי
- 6 כו', וישם מראשותיו היינו שהעלה אותם לבחי' החכ'
- 7 שזהו מה שנעשו אבן א' בחי' י' דש' ה' בחי' חכ' כו',
- 8 והיינו שהעלה אותם מן הפירוד אל היחוד כ"כ להיות
- 9 בבחי' ביטול אמיתי דחכ' כו', ואח"כ ויחלום כו'
- 10 שהובטח מלמע' בכל ההמשכות העליונו' וכת' והנה
- 11 אנכי עמך ושמרתיו בעבודת ה' כו', והשיבותיו
- 12 אל האדמה הזאת דהיינו בבחי' המשכת האור והגילוי
- 13 עד למטה מטה ממש כו', וזהו ויקח את האבן אשר
- 14 שם מראשותיו בבחי' העלאה מלמטלמ"ע וישם אותה
- 15 מצבה ויצוק שמן על ראשה בבחי' המשכת האור
- 16 מלמעלמ"ט להיות הגילוי גם למטה כו', וכמ"ש כ"ז
- 17 בתו"א ד"ה ויצא באורך. ובעבודה הו"ע אותי' התפלה
- 18 ואותי' התו' דאותי' התפלה הן בבחי' העלאה
- 19 מלמטלמ"ע דמט"ט קושר כתרם לקונו מתפלותיהן
- 20 של ישראל, וכמו הכתר שנעשה מאב"ט כמו"כ הוא
- 21 בחי' הכתר לקונו שנעשה מאותי' התפלה המתבררים
- 22 מכחות טבעי' דנה"ב כו', ועי"ז הוא ההמשכה אח"כ
- 23 ע"י אותי' התו' כו'. דהנה אי' בזה בהתחלה ד"ד ע"א
- 24 מאן דמהפך חשוכא לנהורא וטעמא מרירו למתקא
- 25 והו"ע התפלה והתו' שע"י התפלה מהפך מרירו
- 26 למיתקא, כי מרירו הן תאוות עוה"ז ותענוגיו
- 27 שמושפעים מהיכלות הקלי' שאין לך דבר למטה שאין
- 28 לו היכל למע' שממנו בא תוצאות הדבר ההוא
- 29 והשפעתו, וכל תענוגי עוה"ז אפי' דבר קל ואפי'
- 30 המסלסל בשערו הנה החיות ההוא נמשך מהיכלות
- 31 הטומאה (ועמ"ש באגה"ת פ"ו), ולכן נענש יוסף
- 32 בשבתו בבית האסורים י"ב שנה על שהי' מסלסל
- 33 בשערו כו', וצריך להפוך מרירו למתקא שלא ירצה
- 34 בכל התענוגי' האלו, ותמורת זה יהי' כל תענוג נפשו
- 35 באלק' וכמו טעמו וראו כי טוב ה' וכמו אז תתענג על
- 36 ה' כו'. והוא ע"י התבוננו' בתפלה מהאור וחיות אלקי
- 37 שבכל דבר ודבר המהווה ומחי' אותו ואיך שהעיקר
- 38 הוא האלק' כו', והיינו שמתבונן איך שבכל התענוגים
- 39 יש בהם אור וחיות אלקי המחי' אותם, דבהתבוננו'
- 40 זאת לא ירצה בהתאוה הגשמיות כ"א בהחיות האלקי
- 41 שבו והו"ע מוצא פי' ה' שבהמאכל שע"ז יחי' האדם

- 42 כו', ובפרט כשמתבונן בפרטי' אופן החיות האלקי בכל
- 43 עולם ועולם ובכל נברא ונברא בפרט, ואיך שכללות
- 44 החיות שבעולם הוא חיות מצומצם ונעלם ביותר
- 45 והחיות אלקי שבעולמות הוא בבחי' מעלה ומדרי'
- 46 עליונה יותר ובגלוי ביותר כו', שע"ז מתקרב ומתדבק
- 47 מאד באלק' שכל חפצו ורצונו הוא באלק' ואינו רוצה
- 48 בהדברים הגשמי' כו'. וביותר כשיתבונן במ"ש ראה
- 49 נתתי לפניך את החיים כו' איך שכל התאוות גשמי' הם
- 50 מות ורע כו', וכמ"ש במ"א דמ"ש חיים ומות אין
- 51 הכוונה בגשמי' דחיים הוא בשעת שהדבר חי ומות
- 52 הוא בפירוד החיות ממנו דמי הוא פתי שלא ירצה
- 53 בחיות, רק הכוונה שבכל דבר בעת שהוא בחיותו
- 54 וקיומו יש בו חיים ומות והוא שהחומרי והגשמי הוא
- 55 בבחי' מות שהרי הוא כלה ונפסד שגם בעת חיותו
- 56 וקיומו ה"ה נפסד, וכמו שהאדם מרגיש בעצמו שגופו
- 57 וכחותיו הטבעי' נחלשי' מזמן לזמן, וחיים הוא החיות
- 58 הרוחני שהנשמה היא בבחי' קיום שאין בה הפסדות
- 59 ח"ו, שג"ז האדם מרגיש בעצמו שהנשמה אין בה
- 60 הפסדו' אדרבה מתגלה ומתחזקת ביותר מזמן לזמן
- 61 (ע"י זיכוך ותיקון הכלים והסרת החומרי' כו'), וכמו
- 62 ימים ידברו ורוב שנים כו', הרי שזה היפוך מהגוף
- 63 שנחלש ונפסד מזמן לזמן וכמ"ש הבחי' שמשעה
- 64 שנוולד מתחיל בו ההפסדו' ומצד הנשמה אדרבה ימים
- 65 ידברו כו', וזקני ת"ח כ"ז שמזקיני' דעתם מיושבת
- 66 עליהם וכמא' סבא דעתוהי סתים כו' שכח שכלו
- 67 מתחזק ביותר שבא בשכלו על עניני' נעלים ועמוקי'
- 68 שלא בא עליהם מקודם ובכל ענין בעומק ופנימיות
- 69 שבו כו', וע"כ הרוחני נק' חיים והחומרי' נק' מות כו'.
- 70 ורע הוא עוד גרוע מהמות, דמות הוא ההפסדות גם
- 71 בעת שהחיות בו דבנמשל היינו גסות וישות החומרי'
- 72 (שהוא הפסולת) גם כשאין בזה רע (והיא בחי' נוגה
- 73 בעצם כו'), ורע הוא דבר איסור ר"ל או תאוות היתר
- 74 למלאות תאוות נפשו שהן ג"כ רע כנודע, שזהו עד"מ
- 75 כמו הגשמי בהפרד ממנו החיות שנוקב ונפסד ונעשה
- 76 דבר מיאוס ושיקוף ממש כו', וכמ"ש כ"ז באורך בד"ה
- 77 תקעו, עת"ר. שע"י אריכו' ההתבוננו' בזה שמוכן
- 78 היטב הענין גם בנה"ט הרי ניטל מהנה"ט התענוג
- 79 (בל"א דער גישמאק) מעניני' העולם עד שנעשים
- 80 הדברים נמאסים אצלו ויהי' חפצו ורצונו באלק'
- 81 ויתענג בזה כו', וז"ע הקרבנו' שהי' העיקר הקרבת
- 82 החלב ודם דחלב הו"ע התענוג והיינו שהתענוג הגשמי

31 יהי' גילוי אור כו', וה"ז היפך פעולת לבן שעשה גל
32 שכוונתו הי' להעלים ולהסתיר כו', והיינו שאחז עצמו
33 בהלבושין המעלימי' כנ"ל בשם הש"ך עה"ת ורצה
34 להעלים ביותר כו', אבל יעקב עשה מצבה (ונכלל בזה
35 גם ענין הצקת השמן כו' וכמ"ש קודם אשר משחת שם
36 מצבה כו'), היינו שהמשיך בחי' הגילוי בכללו' בחי'
37 המל', והיינו שלא ע"פ ס' השתל' דע"ס שהאור
38 מתצמצם ממדרג' למדרג' ולמטה אינו מאיר גילוי אור
39 והיינו מפני שכללו' האור הוא אור מצומצם כו', ולגבי
40 אור זה יכולי' הלבושי' להעלי' כו', והוא המשיך מבחי'
41 פנימי' ועצמו' א"ס שגם ההמשכה בע"ס דאצי' תהי'
42 ההמשכה שלא כפי ס' השתל' כו' (ע"ה שזהו במדה
43 ושיעור כו'), והוא ההמשכה כפי היח"ע דמ"ת כו',
44 שיהי' הגילוי בבחי' המל' גם במדרג' התחתונה' ועי"ז
45 יהי' גילוי בחי' מהות אלקי' ממש למטה כו'.
46 קיצור. וההעלאה לזה ויקח מאבני המקום אותיות
47 דבר ה' מקור היש, וישם מראשותיו שהעלם
48 לבחי' חכ' ביטול אמיתי, ואח"כ וישם אותה מצבה
49 ויצוק שמן, ובעבודה הוא אותיות התפלה המתבררים
50 מנה"ט, והוא דמהפך מריא שהן התאוות למיתקא,
51 ע"י ההתבוננות בהחיות האלקי שבהם, ובאופן
52 התלבשות החיות, וביותר בענין ראה נתתי לפניך
53 החיים והטוב שזהו הרוחני והאלקות, והמות הוא
54 הדבר הגשמי בעצם, והרע היא התאוה, שע"ז ניטל
55 מהנה"ב התענוג שלו
56 וירצה באלקות, ועי"ז יהי' חשוכא לנהורא דבחסך
57 דעוה"ז יהי' גילוי אור ע"י אותיות התורה,
58 וזהו ויצוק שמן, וזהו פותח את ידיך יודיך יו"ד דש'
59 הוי' ביו"ד דש' אד', וז"ע וירימה מצבה העלאה
60 והמשכה.

בס"ד. ש"פ וישב, כ' כסלו, תער"ג

1 נהפך לעונג אלקי כו'. ועי"ז נעשה אתהפכא חשול"נ
2 והיינו שחשך הגשמי של עוה"ז מעשה שמים וארץ
3 שנראים ליש ודבר גשמי יתהפך לנהורא להיות בו גילוי
4 אוא"ס להיות היש בטל אליו ית' ונגלה כבוד ה' למטה
5 כמו שהוא למע', והיינו שע"י דטעים מרירו למתקא
6 שהיא מלמטלמ"ע להפוך לבו מתאוות עוה"ז ולדבקה
7 בו ית' בתשוקה וצמאון כו', יאיר אור ה' מלמעלמ"ט
8 במקום החשך של עוה"ז להאיר חלקו בעולם שלא יהי'
9 העולם מעלים על אור ה' וקדושתו ויהי' גילוי אור כו'.
10 וזהו ההמשכה דתו' וכנודע דתו' היא מלמעלמ"ט
11 להיות המשכת האור למטה כמו שהוא למע' כו', וז"ע
12 ויצוק שמן על ראשה להיות גילוי בחי' ח"ע ממש
13 למטה שהוא בחי' תומ"צ שמלובשי' למטה בדברי'
14 גשמי' המחליף פרה בחמור כשר פסול כו', עכ"ז יהי'
15 בהם גילוי בחי' ח"ע ממש כמו שהוא למע' וכמארז"ל
16 מה להלן באימה ויראה אף כאן כו', פי' מה להלן
17 בשעת מ"ת על ה"ס שהי' באימה ויראה בבחי' ביטול
18 אמיתי שאז הי' בחי' גילוי בתכלית ששמעו מפי עצמו'
19 המאציל אנכי ה' אלקיך כו', אף כאן היינו גם כמו
20 שהתו' מלובשת למטה בדברי' גשמי' יהי' ע"י גילוי
21 ח"ע ממש כמו שהי' אז כו'. וז"ע פותח את ידיך א"ת
22 ידיך אלא יודיך והן ב' יודיך דהוי' ואד' בחי' ח"ע
23 וח"ת כו', והפתיחה דיודיך הוא שיהי' גילוי בחי' י'
24 דהוי' ביו"ד דאד' דשרש ההמשכה ע"ז הוא מבחי'
25 עצמו' אוא"ס כו', וזהו ומשביע לכל חי רצון דהיינו
26 ההמשכה שבבחי' בל"ג וכמ"ש במג"ד אות יו"ד. וזהו
27 שאחר כל העובדות שלו בבית לבן כתי' ויקח אבן
28 וירימה מצבה שזהו כללו' בחי' ההעלאה' וההמשכו'
29 שלו להיות גילוי בחי' אוא"ס למטה כו', וכל הגילוי
30 האלו זהו ע"י הכלים דאצי' שהן כלים לאוא"ס שע"י

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "שלוש רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול".

2 צריך להבין כוונתו, באומרו ש"שלוש רב" הוא רק לאלו שאוהבים את התורה. ויתירה מזו, שאוהבי

3 התורה בטוחים שישמרו ממכשול, מפני שהם אוהבי התורה.

- 1 אינו מוכן:
- 2 אהבה ותורה – ידיעה – הם שני דברים שונים, שבאים באדם משני מקורות שונים בנפש. ידיעה
- 3 באה ממקור השכל, שמקום השכל הוא בראש, ואהבה² היא מידות ומקום המידות הוא בלב.
- 4 מדוע נאמר שה"שלוש רב" הוא רק ל"אוהבי תורתך", בעוד שלפי ההבנה הרגילה היה לו לומר
- 5 "ללומדי תורתך", לאלו שלומדים את התורה, ומדוע אומר "לאוהבי תורתך"?
- 6 מעלתם של אוהבי התורה גדולה עוד יותר, שהם בטוחים מפני מכשולים. ל"אוהבי תורתך" יש מעלה
- 7 שהיא יתרון על "לומדי תורתך" – שביחס ל"לומדי תורתך" הרי יתכן שיכשלו, אבל אלה שהם "אוהבי
- 8 תורתך", הם "אין למו מכשול".
- 9 לומדי תורה ואוהבי תורה הם שתי דרגות, וכמה שגדולים יודעי התורה, שמגיעים לזה רק על-ידי
- 10 לימוד התורה בהתמדה, בכל זאת לומד תורה יכול להכשל. אבל אוהב תורה, לכד זאת שיש לו את מעלת
- 11 "שלוש רב", יש לו את היתרון ש"אין למו מכשול".
- 12 להבין את הענין טוב יותר:
- 13 כתוב³ "טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב".
- 14 עדיף לאכול לחם יבש בשלום, מאשר בית מלא במאכלים הטובים ביותר, אבל [יושבין] רבים ביניהם.
- 15 כך בחייו הגשמיים של האדם, וכך גם בחייו הרוחניים – הרבה יותר טוב מעט אבל ברצינות
- 16 המביאה בהכרח לשלוה, מאשר מאוד למדני אך ללא תכלית, שמביא בהכרח לריב ולמרירות.
- 17 כפי המעשה הידוע, שהבעל-שם-טוב הקדוש נשמתו-עדן הראה לתלמידיו בלילה הראשון של פסח.
- 18 נהוג היה אצל הבעל-שם-טוב הקדוש שהתלמידים (באותה שעה עדיין לא היה התואר חסידים. את
- 19 התואר הכללי, 'חסידים', נתן רבנו הזקן נשמתו-עדן. אצל הבעל-שם-טוב ואצל המגיד הקדוש ממעזריטש
- 20 היו התוארים 'תלמידים' ו'מקושרים') שהיו באים לשבת או לחג היו סועדים יחד עמו את סעודת השבת
- 21 או סעודת החג.
- 22 ביניהם, היו תלמידים למדנים גדולים ובעלי רוח הקודש, והיו גם מקושרים, אנשים פשוטים שלא
- 23 ידעו ללמוד. רובם היו בעלי-מלאכה שגרו ביישובים וכפרים ועסקו במלאכות שונות.
- 24 ר' נתן ליוענטהנדלער, סוחר בדים מברוד, היה בין תלמידיו הרבים של הבעל-שם-טוב. הוא היה
- 25 יהודי תלמיד-חכם, ובכל יום כשהתפנה מהעסק, ובפרט בלילות, נהג לשבת וללמוד בהתמדה גדולה. אך
- 26 במידות היה ר' נתן מאוד פשוט.
- 27 הוא היה שקוע בעיקר בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידורים, וגם במידות כפי שהן על-פי דיני
- 28 התורה, ללא כל ויתורים של מידות חסידות.
- 29 כל המסירות היתה בלימוד התורה בעיון רב ובהעמקה, אבל בעיני עבודה ומידות הוא התעסק מעט.
- 30 הבעל-שם-טוב עורר אותו שיש לעסוק במידות ובעבודה, אבל ר' נתן נהג בסדר שלו.
- 31 שנים חלפו ולר' נתן כבר גדלו בנים, אותם הוא הדריך בדרכו, למדנים גדולים.
- 32 אצל הבעל-שם-טוב היה גם מקושר, יהודי פשוט שהיה גר בכפר בלישצניץ שנקרא אברהם

(2) בספר המאמרים – אידיש יש כאן טעות הדפוס, שנכללה שורה. כאן נדפס כמו בגליון האחרון של 'הקריאה והקדושה'.
(3) משלי יז, א.

1 בלישצעניצער. הוא היה פשוט מאוד בלימוד. הוא למד רק את הספרים שהיו כתובים באידיש, וגם את
2 זה לא עלה בידו להבין בנקל.

3 גם את פירוש המילים של התפילה, חומש או תהלים הוא לא הבין, אך הוא היה בעל-עבודה.
4 כל דבר בעבודת ה' יתברך וקיום המצוות הוא עשה בשמחה ועבד על עצמו במידות.

5 ב.

6 הבעל-שם-טוב הקדוש נהג לקרב מאוד את התלמידים, היהודים הפשוטים, והיה נוהג לומר תורה
7 במיוחד לפנייהם בהתאם להבנתם.

8 התלמידים, תלמידי החכמים וגדולי התורה, אף שהיו מאוד מסורים לבעל-שם-טוב בלב ונפש
9 וחס-ושלום לא הרהרו אחר מעשיו של הבעל-שם-טוב, עם זאת כאב להם מדוע הבעל-שם-טוב מקרב
10 כל-כך את היהודים הפשוטים, ועוד אומר תורה בפניהם, אך אף-על-פי-כן הם היו חוזרים גם את התורה
11 שהבעל-שם-טוב היה נוהג לומר בפני יהודים פשוטים אלה, והיו מתעמקים בה.

12 שבת אחת, הזדמן שר' נתן ור' אברהם שהו יחד אצל הבעל-שם-טוב. הבעל-שם-טוב אמר אז תורה
13 על הפסוק⁴ "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם, גם כי תרבו תפילה אינני שומע, ידיכם דמים מלאו".

14 הבעל-שם-טוב ביאר אז שאף שהעבודה העיקרית בעבודת ה' יתברך היא אמנם עבודת המוח ועבודת
15 הלב, היא העבודה בלימוד התורה ועבודה בתפילה, שעל-ידי שתי העבודות הללו העבודה במידות ובעניני
16 עולם הן כבר במילא כדבעי, עם זאת יתכן ש"ידיכם דמים מלאו", שאפילו כאשר נותנים לעני נדבה ביד
17 רחבה, אבל חסר ההרגש במצב זולתו, הרי זו שפיכת דמים.

18 זהו "ובפרשכם כפיכם". כאשר אתם פורשים את ידיכם ונותנים צדקה ביד רחבה, שזוהי העבודה של
19 עבודת הלב, בכל זאת "אעלים עיני מכם", אני לא אראה זאת, כי אין זו עבודה אמיתית.

20 אמיתית העבודה היא, כאשר חשים את הזולת.

21 "גם כי תרבו תפילה", היא עבודת המוח, גם זו אינה עבודה, כי לא חשים את הזולת בהרגש אמיתי.
22 זוהי שפיכות דמים.

23 זה הפירוש "ידיכם דמים מלאו" – המידות שלכם, אפילו המידות הטובות – "דמים מלאו".

24 שניהם, ר' נתן ור' אברהם, שמעו את התורה הזו.

25 ר' נתן שהיה תלמיד-חכם הבין את התורה לפי דרכו והתעמק בשני אופני העבודה, עבודת המוח
26 ועבודת הלב, שהם העבודה של לימוד התורה ועבודת התפילה.

27 ר' אברהם שהבין את המילים הספורות הללו של תורת הבעל-שם-טוב בנוגע לפועל ממש לפי הבנתו,
28 נתקבלה אצלו החלטה שעליו לעבוד עם עצמו בעבודה של בירור חיכוך המידות, עוד יותר מכפי שעשה
29 עד עתה.

30 המילים "ידיכם דמים מלאו", שכאשר לא חשים באמת את צער הזולת, גם כאשר מסייעים ביד רחבה
31 הרי זו שפיכת דמים, לא נתנו לר' אברהם מנוח, ובשובו לביתו בכפר החל לעבוד על עצמו יותר ומזמן
32 לזמן הלך והתעלה בעבודתו.

(4) ישעיהו א, טו. הועתק בכתר שם טוב הוספות סעיף מז.

ג.

- 1
- 2 בפסח, בליל הסדר, כאשר הבעל-שם-טוב ישב עם תלמידיו לשולחן הסדר, הוא היה שמח מאוד,
- 3 ושוחח אודות הנחת-רוח הגדולה למעלה, מהעבודה של האנשים הפשוטים, לגבי העבודה של בעלי תורה
- 4 ועבודה, והורה לתלמידים שיעצמו את עיניהם וכל אחד יניח את ידו על כתף רעהו היושב לידו.
- 5 הבעל-שם-טוב עצמו הניח את ידיו על כתפיהם של שני התלמידים שישבו משני צידיו והתחיל לשיר
- 6 ניגון.
- 7 התלמידים ראו איך ר' אברהם בעלישצעניצער יושב עם אשתו וילדיו אצלו בכפר ליד שולחן הסדר
- 8 בחדר קטן.
- 9 על השולחן עומדים כמה כלי חרס ודולק מעט שמן, ור' אברהם ובני-ביתו יושבים חגיגים בשמחה
- 10 רבה ועורכים את הסדר.
- 11 הם ראו גם את ר' נתן ליווענטהענדלער יושב עם בני ביתו אצלו בבית בברוד, בחדר גדול מואר,
- 12 ליד שולחן ערוך בכל טוב, אבל כולם מנופחים וכעוסים ולא שבעי רצון זה מזה.
- 13 כאשר הבעל-שם-טוב הסיר את ידיו הקדושות וחדל לשיר, הוא הורה לתלמידים לפתוח את העיניים
- 14 ואמר:
- 15 זה החילוק בין מי שעובד עם עצמו, שאף שהוא איש פשוט, הרי כאשר הוא עובד עם עצמו, הוא
- 16 רואה בכל דבר ובכל תנועה את המעלה ואת היתרון של הזולת, ובמילא בכל הזמנים הוא שמח ושרוי
- 17 במצב רוח מרומם. גם כאשר אין מזון עבור הילדים אפילו לחג, הוא שמח בשמחת יום-טוב.
- 18 זהו "טוב פת חרבה ושלוה בה".
- 19 מי שעבודתו במוח ולב, כאשר חסרה השלימות של מידות טובות בפועל, למרות שזו עבודה גדולה,
- 20 הרי זה "בית מלא זבחי ריב". אבל כאשר מתכנסים לשמחה של מצוה, אז "אכל בי עשרה שכינתא
- 21 שריא"⁵.
- 22 זו כוונת הפסוק "שלום רב לאוהבי תורתך גו'":
- 23 אצל לומדי התורה יכול להיות לפעמים מכשול, אבל אצל אוהבי התורה "אין למו מכשול", אצלם
- 24 לא קורה מכשול. כי על-ידי שאוהבים תורה ושומרים את שיעורי לימוד התורה ברבים – ה' יתברך
- 25 עוזר שיהיה "שלום בחילך"⁶ – שלום במלאכת הפרנסה, "שלוה בארמנותיך" – המנוחה האמיתית
- 26 בחיי המשפחה, שבכל משפחה ששומרת כשרות וטהרה, הבית הוא מקום של עונג.
- 27 לאלה יש את הרגשות הנאים ביותר לאהבת ישראל, וזה יקר מאוד אצל ה' יתברך, והוא יתן לכל
- 28 אחינו בני ובנות ישראל וילדיהם כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות.

⁵ שלום רב לאוהבי תורתך (אלול ה'תש"ה)

יום שמיני-עצרת בסוכה, בעת הסעודה

א. ניגון תופס מקום חשוב מאוד בחסידות, עד
כדי כך שלהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי היתה
"קאפעלע" (מקהלה).
ניגון הוא דיבור¹. דיבור עצמו, זהו הדיבור
הפנימי. ההפרש שבין דיבור לניגון הוא על-דרך
אותיות הכתב והציור. אותיות הכתב מובנות רק למי
שהוא עצמו יודע ומבין, ואם אין הוא מבין - הרי
שאינו לו שום דבר (מאותיות הכתב), ואילו ציור רואה
כל אחד. הפרש נוסף - אותיות הכתב גם אם הן שלא
כסדרן, יכול להיות בהן ענין של נוטריקון וצירופים,
על-דרך "שבעים פנים לתורה". ואילו בציור, אם
הופכים את הציור - אין זה ציור כלל.
כך גם הוא הניגון. אלא שהניגון צריך 'לתפוס' את
האדם. למרות שישנם ניגונים שאינם תואמים את
כללי החזנות, אף-על-פי-כן אם הוא 'תופס' את
האדם - הרי זה טוב.
ב. העיקר הוא ההרגש הפנימי. הוד כ"ק רבינו
הזקן אמר, שצריך להיות "ערוכה בכל", והסביר את
העניין של "נשמה שנתת בי טהורה היא". "נתת" -
הוא העניין מה שמייחדים את הנשמה כפי שהיא
עדיין באוצר הנשמות, כמו שנאמר לגבי ביכורים
במשנה² "רואה תאנה שביכרה, כורך עליה גמ"י", כך
גם העניין מה שמייחדים את הנשמה לרדת למטה.
"בי" - זה כפי שהנשמה צריכה להיות 'נוסעת'. לאחר
מכן "טהורה" - כפי שהנשמה היא בעולם האצילות
וכו'. "אתה נפחתה בי" - כפי שידוע החילוק בין
נפחה לנתינה. "ואתה משמרה בקרבי" - זוהי
המעלה הגדולה ביותר שישנה בנשמה, ההרגש
הפנימי.
ג. יש רצון ויש יכולת. יכולת איננה מכריחה
לרצות, ואילו רצון מכריח את היכולת. כשאומרים
שלא יכולים, אין זה אמת, לא רוצים. כאשר רוצים
- יכולים.
ד. בשיעור ה"תניא", ב'אגרת הקודש'³, וזה לשונו:
"ועל כן רע בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש
בכלל, ובפרט בין אחיי ורעיי הניגשים אל ה', הגשה
זו תפילה".
הכוונה במילה "בכלל" היא על אלה שאינם
יודעים כלל מעבודת התפילה. הם יראי-שמים
ותפילה לגבם היא מצוה, מדאורייתא או מדרבנן,

אבל לעבודת התפילה אין הם שייכים כלל.

"ובפרט וכו' הניגשים אל ה', הגשה זו תפילה" -
הכוונה על אלה שאכן יודעים מעבודת התפילה והם
עורכים הכנה לכך, אך הם נשארים בהכנה.
ולאמיתו של דבר, הרי עבודת התפילה היא עיקר
גדול ונוגעת מאד. אם חסרה עבודת התפילה, נעשה
האדם יורד ממדרגתו, ומזמן לזמן יורד למטה יותר,
עד שהוא עושה עניינים כאלה במחשבה, דיבור
ומעשה, שהוא עצמו מתפלל כיצד זה מגיע אליו.
ועל-דרך התלמיד שטיהר את השרץ בק"ן טעמים.
הוא הרי לכאורה תלמיד, ויש לו הרי ק"ן טעמים,
והוא מטהר שרץ, ולבסוף מזדקנים בלא כלום,
כלומר: נעשים ילדים זקנים.
ה. צריכים להסיר את ההתנצלות, שהזולת אכן
לא, ואילו הוא עצמו שונה.
ו. מורי הרשב"ץ היה רגיל לומר: חסידים מוחלים
לעצמם במהירות. כן היה רגיל לומר, שהחסידים
צריכים להיות שנונים וחדים, אבל לא עם הלהב
כלפי הזולת אלא כלפי עצמם.
ז. לאמיתו של דבר, אין כעת הזמן לדבר עניינים
כאלה, אלא אנו מדברים זאת כעת מפני שעכשיו הוא
הזמן שיכולים להתעורר. הרי כעת "ביום השמיני
עצרת תהיה לכם"⁴, שה"קליטה" תהיה "לכם".
בשמיני-עצרת ושמחת-תורה צריכה להיות העבודה
להעמיד את עצמו בתנועה טובה, ובאותה תנועה
טובה לעמוד בתוקף ובחוזק במשך כל השנה. שכן,
כעת פתוחים כל השערים, והזמן הנוכחי של שמיני-
עצרת ושמחת-תורה יקר מאד - ויש לייקרו.
ח. החסיד ר' מאניע מאניסזאן סיפר לי מה
שמע מהמלמד שלו - ר"מ אמר שהמלמד שלו היה
בן להר"פ רויזעס, אבל אינו מתאים כי להר"פ
רויזעס לא היו בנים ל"ע - שהחסיד ר' פנחס רויזעס
היה נוסע אל הוד כ"ק רבינו הזקן ארבעה חדשים
בשנה: אלול, תשרי, ניסן וסיון. פעם אחת חלה הר"פ
ולא יכל לנסוע לחודש תשרי אל הוד כ"ק רבינו הזקן.
לאחר מכן הרגיש יותר טוב, אך כיוון שהחורף
התחיל אז מוקדם, הוא כבר לא נסע ונשאר בשקלוב.
שמיני-עצרת בישבו בסוכה, פרץ הר"פ באמצע
הסעודה בצעקה: "אוי רבי", ואמר למסובים: עליתי
כעת על מחשבתו של הרבי.
באותם רגעים, ישב הוד כ"ק רבינו הזקן בסוכה,

(3) סי' כ"ג.

(4) במדבר כט, לה.

(1) עיין שיחת חה"פ תש"ג.

(2) ביכורים פרק ג' משנה א.

- 1 ובאמצע הסעודה אמר: פנחס רויזעס זקוק לרפואה
- 2 בגוף, מה שאין אני יכול לתת לו – אין אני נותן לו,
- 3 אבל רפואת הגוף אני נותן לו.
- 4 האברכים החסידיים בשקלוב שהיו נוכחים
- 5 בשעת מעשה, התפלאו מאד ממה שהרבי מזכיר
- 6 לפתע את ר' פנחס רויזעס באמצע סעודת שמיני-
- 7 עצרת. אחרי החג כשחזרו אברכי שקלוב לביתם,
- 8 נכנסו מיד לביתו של ר' פנחס וביקשו ממנו משקה
- 9 והוא נתן להם. כשהתדברו ביניהם, נודע להם
- 10 שבאותם רגעים שהוד כ"ק רבינו הזקן הזכיר אותו,
- 11 התבטא הר"פ כאן בשקלוב במילים "אוי רבי".
- 12 בהתאם למנהג, מתחו אותו על השולחן בטענה: "איך
- 13 זה מגיע אליך".
- 14 ענה להם ר' פנחס: אין זה אני. כשהייתי בפעם
- 15 הראשונה ב'יחידות' אצל הרבי – הוד כ"ק רבינו הזקן
- 16 – נתתי לו את הנפש שלי. כשהייתי פעם השניה
- 17 ב'יחידות' – נתתי לו את הרוח שלי, וכשהייתי בפעם
- 18 השלישית ב'יחידות' – נתתי לו את הנשמה שלי. נתתי
- 19 לרבי את הנפש-רוח-נשמה שלי, לכן הרי אין זה אני
- 20 שיועד.
- 21 (וסיים כ"ק אדמו"ר:) זוהי משמעותו של הרגש
- 22 פנימי.

יום שמיני עצרת בסוכה, בעת הסעודה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ב – מושבה של מקובלים

- 1 ברוך, שההשגחה העליונה הועידה אותו להיות בעתיד אביו של מייסד חסידות חב"ד, היה
- 2 מרוחק ממשפחתו כל-כך עד שהיה נאלץ להיוודע פרטים על יחוסו – מאחרים. היה זה במיוחד
- 3 כאשר שהה בדוברומיסל בחברת ידידו ר' יצחק שאול, ממנו שאב ידע רב על החסידות תוך כדי
- 4 עבודה משותפת בנפחיה. חסיד צעיר זה, הוא שסיפק לו את הידיעות על משפחתו.
- 5 כך שמע ברוך, בפליאה אך גם בקורת רוח, פרטים על דודו ר' קדיש, שדר בוויטבסק
- 6 ושכביתו היתה אחותו דבורה לאה עד לנישואיה.
- 7 ר' קדיש היה בנו של ר' דוד, מי שהיה אחיו של ר' ברוך בטלן, אבי אמו של ברוך שנקרא
- 8 על שמו, שחי בפוזנא, מקום מגוריה לשעבר של כל משפחת ברוך (ראה עליו לעיל, בין השאר
- 9 – פרקים פ', צ"ג).
- 10 ר' דוד השתייך, כאחיו ר' ברוך בטלן, למחנה המקובלים והיה מתלמידיו של רבי יואל,
- 11 הבעל-שם מזמושטש, אך מנהגו היה שונה מאחיו. ר' דוד התגורר בכפר שנמצא במרחק 15 מיל
- 12 מפוזנא. יחד עם מספר יהודים נוספים עסק שם בחקלאות. היו אלה מקובלים שהלכו בדרך
- 13 הקבלה כפי שקיבלוה מאבות אבותיהם יוצאי ספרד ופורטוגל, שהיו ברובם מקובלים.
- 14 התנהגות המקובלים בימים ההם היתה בכיוון של פרישות והתבודדות. המקובלים עובדי
- 15 האדמה שליד פוזנא לא התבודדו בצורה מוחלטת, אך אורח חייהם היה דומה במדה רבה לדרך
- 16 של התבודדות. כך שמצד אחד התפללו יחד בציבור את כל התפילות, אך כמעט ולא קיימו
- 17 ביניהם מגעים אחרים.
- 18 ר' דוד נמנה על מעריצי רבי יואל בעל-שם אך נסע אליו רק לעתים נדירות, שלא כאחיו ר'
- 19 ברוך שהיה נוסע אל רבו באופן קבוע.
- 20 ר' דוד וחבריו החקלאים היו מוכרים היטב בסביבה. הם לא היו צריכים להוביל את תוצרתם

1 — תבואות, פירות וצמר — אל הערים הסמוכות כדי למכור אותה. לקוחותיהם הקבועים היו
2 מגיעים אל כפרם ונוטלים את סחורתם.

3 פעם, כעבור עשר שנים לקיומו של הישוב, בא לשם סוחר מפראג שהציע לקנות את כל
4 תוצרת הכפר בבת אחת ובמחיר נכבד ביותר. האכרים המקובלים התכנסו לאסיפה כדי להחליט
5 אם לקבל את ההצעה. דעות הנוכחים היו חלוקות. השוללים טענו כי העיסקה המוצעת תפגע
6 בסוחרים הזעירים שהיו קונים מהם את הסחורה לחלקים. בסופו של דבר, נמסר הענין להכרעת
7 זקני הישוב ושני המלמדים שהיו שם. הללו קבעו כי יש לדחות את ההצעה למרות הפיתוי שבה,
8 כדי לא לפגוע בפרנסת סוחר הישוב.

9 מאוחר יותר נודעה הסיבה להצעתו המפתיעה של הסוחר מפראג: שם, בפראג, התפשטה
10 הידיעה כי תוצרת הישוב הנידון, ששמו היה "ארץ החיים", מבורכת במזל מיוחד. מפה לאוזן
11 נמסר כי כל דבר שבא מיבול הכפר מביא עמו הצלחה. בין סיפורי הנפלאות שסופרו היתה
12 העובדה כי ר' פרץ, יצרן המשקה החריף, היה מפיק מתפוחי האדמה והדגן שקנה אצל
13 המקובלים כמות גדולה פי ארבע או חמש מן הרגיל, ונוסף לכך היה המשקה המופק משובח
14 וטעים מן הרגיל. סיפור אחר היה על ר' שמעון החנווני שהתעשר מן הצמר והפשתן הטווי
15 שנרכש ב"ארץ החיים".

16 כאשר הגיעו הסיפורים לפוזנא נוצר ביקוש לתוצרת "ארץ החיים", והחל כמעט מירון אל
17 הישוב כדי לקנות תוצרתו. המקובלים היו יכולים לקבוע כל מחיר ולהתעשר מכך, אך הם העדיפו
18 להמשיך למכור את התוצרת לסוחרים הקבועים במחירים הקודמים.

19 סוחר מסויים בפוזנא התחכם ורכש שטח אדמה בגבול "ארץ החיים". הוא הציע למקובלים
20 שיעבדו את אדמתו לעצמם כשכל תמורת התוצרת תהיה להם, ורק אחוזים מסויים מן הרווחים
21 יימסרו לו תמורת השקעתו. המקובלים דחו את הצעתו.

22 בישוב זה דרו שני מלמדים שהרכיבו תורה לילדי הכפר. אחד היה ר' נפתלי, מלמד הדרדקי,
23 והשני ר' שמעון, מלמד הגמרא. נוסף על כך היה שם ר' יעקב קאפל הזקן, שהיה משמיע שיעור
24 לפני הנערים המבוגרים יותר. שלשתם היו מקובלים, מחסידי הבעל-שם מזמושטש.

25 עד גיל שמונה-עשרה לא למדו הנערים קבלה, אך המלמדים החדירו את רוח הקבלה
26 בתלמידיהם הרבה לפני הגיעם לגיל האמור. הדברים מצאו את ביטויים באגדות חז"ל
27 שהמלמדים סיפרו, ובמדות הטובות שנטעו בהם. כבר מלמד הדרדקי, ר' נפתלי, השתדל להחדיר
28 בקרב תלמידיו, מיד עם התחלת לימוד האלף-בית, את התחושה כי באותיות עצמן ישנה קדושה.

29 "צאן קדשים שלי", — היה ר' נפתלי אומר לילדים — "אתם לומדים את האלף-בית, הן אותן
30 האותיות הקדושות שבהן ברא הקב"ה את העולם, ובהן נתן את תורתו לעמו ישראל על-ידי
31 עבדו משה רבנו".

32 ר' שמעון, מלמד הגמרא, היה משנן באזני תלמידיו כי כשאומרים חידושי תורה משמו של
33 מי שנמצא בעולם האמת, שפתותיו מדובבות בקבר ונשמתו מתענגת בגן-עדן, ולכן הורו לנו
34 חז"ל כי האומר שמועה בשם אומרו, צריך לראות את בעל השמועה לנגדו. התנאים הקדושים
35 והאמוראים הקדושים, שאת תורתם אנו לומדים, נמצאים אתנו ועלינו להיות באימה ויראה
36 בנוכחותם.

- 1 כאן, ב"ארץ החיים", נולד ר' קדיש. אביו ר' דוד נחשב לאחד מגדולי המקובלים בישוב,
- 2 והוא הוכר כגדול הן בנגלה והן בנסתר.
- 3 איש רוח היה ר' דוד אך קר ומחושב. מעולם לא התרגז. הוא נטל חלק באירועי שמחה או
- 4 צער של הזולת, רק משום שכך מצוה התורה, אך לא בגלל תחושה ורגש. שמחתו או צערו של
- 5 אחר לא נגעו ללבו, הוא לא היה מסוגל כמעט לצחוק או לבכות. ר' דוד התנהג בהתאם לכתוב
- 6 בספרים הקדושים, וכפי שהכתיבו לו הבנתו והגיונו, אך בלי רגש וחמימות. הוא נהג אבלות
- 7 בתשעה באב וחדוה בשמחת תורה, וגם כיוון בכל דבר את הכוונות הקבליות המתאימות, אך
- 8 נשאר צונן בפנימיותו ובחיצוניותו.
- 9 קדיש, בנו של ר' דוד, גילה כבר בילדותו כשרונות גדולים. צביה אמו פינקה אותו משום
- 10 שהיה בן יחיד. הילד היה שונה מאביו באופיו ודומה יותר לאמו, שהיתה אשה עליזה ושופעת
- 11 חמימות וטוב לב. עם זאת, בעקבו תוך כדי התפתחותו אחר אביו, השפיע הדבר גם עליו להיות
- 12 מאופק ומסוייג ורציני, בניגוד לטבעו.
- 13 חינוכו לא היה שונה משל שאר ילדי "ארץ החיים". תחלה למד אצל מלמד הדרדקי ר'
- 14 נפתלי ואחר כך המשיך אצל ר' שמעון מלמד הגמרא. כעבור זמן נתקבל לשיעורו של ר' יעקב
- 15 קאפל והצטיין מאד מאד בלימודיו.
- 16 כשמלאו לקדיש שש-עשרה שנה נפטר עליו אביו, ר' דוד. אמו צביה האלמנה החליטה אז
- 17 לעזוב את הישוב ולהתיישב בפוזנא. כוונתה בכך היתה כדי שבנה קדיש ילמד בישיבה גדולה
- 18 ומבורכת בלמדנים כפי שהיתה אז בפוזנא, אך בעיקר חפצה שקדיש יעמוד תחת השגחת גיסה,
- 19 אח בעלה, ר' ברוך בטלן. לשם כך היה בדעתה למכור את נחלתה, עזבון בעלה, ב"ארץ החיים",
- 20 ובכסף זה לקנות חנות בפוזנא שתשמש מקור מחיה לה ולבנה. אך מנהיגי הישוב הסבירו לה
- 21 כי לפי התקנות שנקבעו עם ייסוד הישוב, על חברי הישוב ללמוד ולהתפלל לעילוי נשמת הנפטר
- 22 במשך שנת האבלות. במשך שנה זו יעבדו החברים, לפי גורל, את נחלת האלמנה והיתומים
- 23 לפרנס אותם, כדי שהללו יהיו משוחררים לעסוק בתורה ובמעשים טובים למען נשמת הנפטר.
- 24 האלמנה ניאותה, איפוא, להישאר שנה נוספת בישוב. מנין לתורה ולתפלה התקיים בחדרו של
- 25 המנוח.
- 26 במשך השנה, הורשה קדיש ללמוד את תורת הקבלה למרות שהיה לפני גיל שמונה-עשרה.
- 27 באותה שנה התרחש מאורע מעניין: בסביבה כולה שררה בצורת וכל תבואות ופירות כפרי
- 28 הסביבה הוכו בשדפון. רק ב"ארץ החיים" ירדו גשמים והתבואה והפירות הצליחו בצורה נפלאה.
- 29 הכל ראו בכך ביטוי לזכותם וצדקתם הגדולה של אנשי הישוב.
- 30 הבצורת העלתה כמובן את מחירי המזון בכל המרחב, אך המקובלים לא ביקשו
- 31 מלקוחותיהם אפילו פרוטה אחת יותר מכל שנה, אף שהוצעו להם מחירי עתק. הם אף התנו
- 32 עם הסוחרים שקנו מהם כי גם הם לא יקחו מלקוחותיהם שלהם מחיר שונה מן הרגיל.
- 33 כעבור שנת האבלות, מכרה האלמנה את נחלותיה לאחד מבני הישוב. לפי תקנות הישוב
- 34 לא הורשתה מכירת נחלה אלא לאחד מבני הישוב או צאצאיהם. צביה האלמנה ובנה היתום
- 35 קדיש עזבו את הישוב.

כבוד ידידי הרב ווי"ח אי"א מוהרש"ז
שי

1 שלום וברכה.

2 במענה על מכתבו מה' טבת, נהניתי מבשורתו בדבר
3 קנין מגרש עבור בנין ישיבה. והשי"ת יהי בעזרנו אשר
4 תתגדל ותתרחב ישיבת תו"ת יצ"ו בכל קצוי תבל ויאירו
5 באור תורה.

6 דבר הקושאן אם עתה מוכרח הדבר שיהי על שמו
7 כמובן אשר כן צ"ל, אבל בעתו ובזמנו המוכשר, יעשה
8 ע"ש הדרוש, ואחכה על הפלאן אשר ישלח.

9 נהניתי במאד ת"ל אשר מצב הישיבה הרוחני
10 והאיכותי הוטב, אבל דואג הנני על אשר איננה מתגדלת
11 גם בכמותה, והוא דבר שצריכים לעשות בזה להרחיב חוג
12 הפעולה גם בכמות.

13 יואיל נא לבקש את ידידנו הרמ"ד שי ריבקין אשר
14 יבא אלי בכתובים יותר תכופים ע"ד עניני הלימוד ומצבה
15 של הישיבה האיכותי, וכן הי' חפצי לקבל ידיעות יותר
16 מפורטות מתל אביב וראשון לציון.

17 א[נ]דות התלמיד מר שלום שי פייזנער, הנה חשבתי
18 אשר יהי שייך יותר אל עניני הדרכה עם תלמידים באחד
19 המקומות כי יש בו ת"ל ברכה מרובה ויודע עיקרי
20 הענינים דתו"ת יצ"ו, והוא כלי טובה אשר על ידו יבא
21 בעזרתו ית' אור כי טוב לרבים בהדרכה מסודרה.

22 ומה שכותב אשר מתפחד להגדיל את ההוצאה, הנה
23 דבר זה אין לו שורש ומקור כלל, כי בכלל ענין הפחד
24 בדברים כאלו הוא רק מורך לב ולא יותר, אין בזה לא
25 יראת אלקי ולא דבר של טעם. ועוד זאת כי הוצאה זו
26 הכנסה היא. ומעצמו מבין דכאשר בעז"ה הנה בכל עיר
27 ועיר ומושב ומושב יהי הת"ת מסודרה ע"י איש מיוחד
28 בתור סניף לתו"א יצ"ו הלא בעבור איזה ירחים יודע
29 ברבים כי ת"ל המוסד הולך ומתגדל ותתרבה בעזרתו ית'
30 ההכנסה בכפלי כפלים.

31 ועתה כאשר ת"ל באים לשם אחדים מתלמידנו שי
32 הראוים לתת להם עבודה זו של הדרכה והנהגה, הנה
33 טובה כפולה ומכופלת יהי, האי' פרנסתם תהי' במלאכת
34 שמים, ה' יתרחבו אהלי התורה, והג' כי יהי' בעז"ה ע"פ
35 הסדר הראוי לברכה. ובכן יתחזק בזה.

36 כעת רואה הנני במוחש, אשר מחסור גדול הי'
37 בהמוסד תו"ת יצ"ו אשר בהיותו על תלו בלויבאוויטש לא
38 דאגו אז להשיג מקומות הוראה ושוי"ב עבור התלמידים
39 שי' ורק בדרך הזמנות ודרך אגב בעלמא. וכעת אנו
40 מרגישים החסרון הגדול בזה, כי ת"ל בכל עיר ועיר
41 שנמצא שם מהלומדים שי', הנה ע"פ הרוב הענינים
42 העיקרים חיים הם ת"ל.

43 גם אנכי קבלתי ידיעה כללית מהרמ"ש שי'
44 מטשיקאגא וכן מהרב רש"א שי' עלקין בדבר פתיחת
45 הישיבה ת"ל בשטומ"צ. ומה מאד הי' חפצי לדעת מי
46 המה המדריכים והמנהיג העיקרי. אמת הדבר כי הרש"א
47 שי' עמד בטעמו אשר קיבל בתו"ת יצ"ו, אבל בכ"ז בודאי
48 טרוד הוא בעניני דמתא, ואנחנו יודעים בידיעה ברורה
49 אשר א' מעיקרי ההנהגה הוא השגחה מעולה מאיש פנימי
50 ובעל חיות.

51 ואשר ע"כ כאשר כעת בא לנויארק תלמידנו היקר ר'
52 ישראל שי' פארעצקין מהאמלי, והוא אחד מאלו אשר
53 חפצים בכל לבם ונפשם לקיים את האמת באשר הוא בלי
54 חשבונות רבים ופוליטיקעס נאר פשוט אהן חכמות
55 יתירות, אשר ע"כ יכתוב תומ"י בתור עצה טובה מעצמו
56 לרמ"ש שי' אשר ישתדל לקחת אותו בתור משגיח (וגם
57 יכתוב לו אשר בטה הרש"א שי' הוא טרוד בעניני דמתא
58 ואינו יכול למסור א"ע כל היום, ויוכל להרבות בשבחו של
59 ר"י הנ"ל שי' כי כל מה שיאמר עליו לשבח בדבר
60 ההתמסרות אל הכוונה הפנימי און אין גלאטקייט הכל
61 יהי' אמת), ובטח לא ידרוש מאתם הרבה שכירות, ואין
62 בזה הוצאה גדולה.

63 בדבר שאלתו אם יב[נ]א בכתובים עם הרש"א שי'
64 עלקין לא אבין במה ישאל, הלא זה כמה פעמים דברנו
65 בע"פ ובמכתבים אשר עיקר גדול אשר התמימים יחיו
66 יתדברו ביניהם בדברי אהבה וחיבה יתירה, כאחים ממש,
67 וכבר לא פעם ושתים בנינו אגודות על יסוד זה, וגם כהיום
68 ידי עסוקות בכתובה בדבר בנין אגודת תמימים, וזה היתה
69 אחד מעיקרי הבנין אגודת חסידי חב"ד יצ"ו אשר יתדברו
70 אנ"ש שי' ביניהם, וידידי כאחד מן התלמידים הישנים
71 בודאי הי' צריך לבוא בכתובים תמידים כסדר עם אנ"ש
72 שי' בכלל, ואחינו התמימים שי' בפרט, ועוד יותר כי
73 המקום גורם הרבה לטובה.

74 הדו"ש ומברכו

75 יוסף יצחק שניאורסאהן

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה כ"ד ניסן תשכ"ז

ברוקלין, ניו יורק

ד"ר וועלוול גרין

שלום וברכה :

נהניתי מאוד לראותך בהתוועדות וקודם לכן בתפילה. נוסף על ההנאה מלהיווכח באופן מוחשי למצב בריאותך המשביע רצון, הרי זה מהנה במיוחד שניתן לחלוק את שמחת יום טוב, במיוחד אחרון של פסח, עם ידידים טובים. שכן, ההתוועדות במועד זה היא במידה רבה המשך להפטרות היום, שמדברת אודות ימות המשיח המאושרים וממשיכה באווירה של שלימות אמיתית, כאשר "ומלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים".

כאשר ההפטרות מדברת על ימות המשיח, הרי שה', שהוא עצם הטוב, רוצה שמהטוב (במקרה זה - הכרת ה' בעולם) שהוא ייתן לנו, ייהנו במידה מרבית. מיותר לומר, שהשמחה וההערכה הבאות עקב השגת דבר עלידי עמל ומאמץ, גדולות לאין ערוך מאשר השגת דבר ללא מאמץ. לפיכך, הפעילות כעת להפיץ "דעה את ה' בארץ" – הפצת היהדות, התורה ומצוותיה – היא ההכנה הנכונה והנחוצה לזה, אשר באמצעותה ניתן יהיה גם ליהנות מן הברכה "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" במלואה.

שמחה זו גדלה כל אימת שמתאפשר להביא "דעה את ה'" למחוזות שהם בלתי נגישים לאחרים, שלשם כך מעניק ה' כוחות מיוחדים כדי לבצע זאת.

כפי שאתה יכול להסיק בנקל, אני מתייחס לזכות המיוחדת שניתנה לך, בכך שביכולתך להביא את ה-"אמת ה' לעולם" לחוג אשר מלבדך רק מתי מעט, אם בכלל, יכולים לחדור אליו - "אמת ה'" המשתקפת ב"תורת אמת" שלו. וברור שאמת אינה עולה בקנה אחד עם פשרה, מכיוון שאפילו הפשרה הקלה ביותר שוללת את תוקפה של אמת מוחלטת.

האמור לעיל מזכיר לי את הסיפור שסיפר חמי זצ"ל במהלך התוועדות באחרון של פסח :

סבי הרבי מהר"ש, אמר פעם לחסיד ר' אליהו אבעלער, סוחר שווקים : **"אליהו אני מקנא בך!"** אתה נוסע לשווקים וליריד והדבר נותן לך את האפשרות להחליף מילה יהודית עם חבר יהודי, ולעוררו ללמוד נגלה וחסידות. זה גורם שמחה למעלה, את העמלה משלם ה' יתברך ב"בני, חיי, ומזוני" (ילדים, בריאות, ופרנסה). ככל שהשוק גדול יותר, והמאמץ גדול יותר, כך יש יותר "פרנסה".

כעבור עשרות שנים, כשר' אליהו סיפר לי זאת, היה כולו אשלהבה ואיבריו רעדו כאילו בו ביום שמע את הדברים לראשונה. " (ספר השיחות תש"ג, ע' 111)

הסיפור מדבר בעד עצמו. אני אוסיף רק את מה שברור : שקנאה בענייני תורה ומצוות היא בסדר גמור.

אם לחזור על מה שאיחלתי לך בפגישתנו שהייתה אחרי כן, ייתן ה' יתברך, שתעבוד בכיוון הנ"ל עוד שנים ארוכות מתוך בריאות טובה, שמחה וטוב לבב, ובמידה גדלה והולכת של חיות והתלהבות ; ויהי רצון שהברכות האמורות של הרבי המהר"ש יתקיימו בך ובמשפחתך.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

נ.ב. היה במיוחד נעים לי לשמוע את בתך מספרת אודות פרשת השבוע ואודות ה"סדר" בטבעיות ובתמימות המאפיינות ילד שאיננו מודע לפשרות. הדבר מעיד על יכולתך, יכולת המשותפת, ללא ספק, גם לאשתך, להחדיר בה כזו אמונה זכה. שתהיה לכם הרבה נחת.

פרק ג' הלכה י'

גבה המנורה היה שמונה עשר טפח: הרגלים והפרח שלשה, ושני טפחים חלק, וטפח שבו גביע בפתור ופרח, וטפחים חלק; וטפח בפתור, ושני קנים יוצאין ממנו - אחד הילך ואחר הילך, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה; וטפח חלק; וטפח בפתור, ושני קנים יוצאין ממנו - אחד הילך ואחר הילך, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה; וטפח חלק; וטפח בפתור, ושני קנים יוצאין ממנו - אחד הילך ואחר הילך, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה; וטפחים חלק; נשתירו שלשה טפחים, שבהן שלשה גביעים, בפתור ופרח. וזו היא צורתה:

נקודות משיחות קודש

המשכן רואים את ציורו של הרמב"ם ופירושו של ר' אברהם בן הרמב"ם, היו גם הם כותבים שאין כל מחלוקת בזה ולכולי עלמא היו הקנים "ביושר".

ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - שכל העושים ציורים מהמנורה יציירו את קני המנורה באלכסון כדעת רש"י והרמב"ם.

עוד עניין בזה: הציור הרגיל של המנורה שששת הקנים הם כחצאי קשת הוא עפ"י השערה חיקוי מציור המנורה אשר לא יהודים ציירו ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש! שנוסף לזה שציור המנורה שעל שער טיטוס אינו מדויק כלל - הרי זה נעשה, כמובן, כדי להראות ולבטא את השליטה והממשלה של רומי על היהודים ר"ל, עד שחקקו שם בכמה מקומות את התיבות "יודעא קאפטא" ("יהודה שבויים"). והיו זמנים שבהם היו מכריחים יהודים לבא להשער, שיראו את הכתוב ורשום שם בכדי להשפילם. נמצא, שציור קני המנורה כחצאי קשת צריך להביא לזעקת שבר - נוסף על זה וגם זה עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם - גם מפני שזה נותן הסכם מסויים ר"ל להציור שעל שער טיטוס, שנעשה כדי לצער יהודים ולהשפילם!

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ג' לפר' תרומה)

בציור המנורה שבגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם (בפירושו למשניות), ישנו עוד פרט השונה מבציורים הרגילים של המנורה - ששת קני המנורה נמשכים למעלה באלכסון, דלא כבציורי המנורה הרגילים, שהם נמשכים בחצאי קשת.

ואעפ"י שבנוגע לפרט זה, אולי היה מקום לומר בדוחק הכי גדול, שהרמב"ם צייר "להקל על הציור" - אבל מפורש בפירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם: "ששת הקנים ... נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". כך איתא גם בפירוש רש"י על התורה שששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

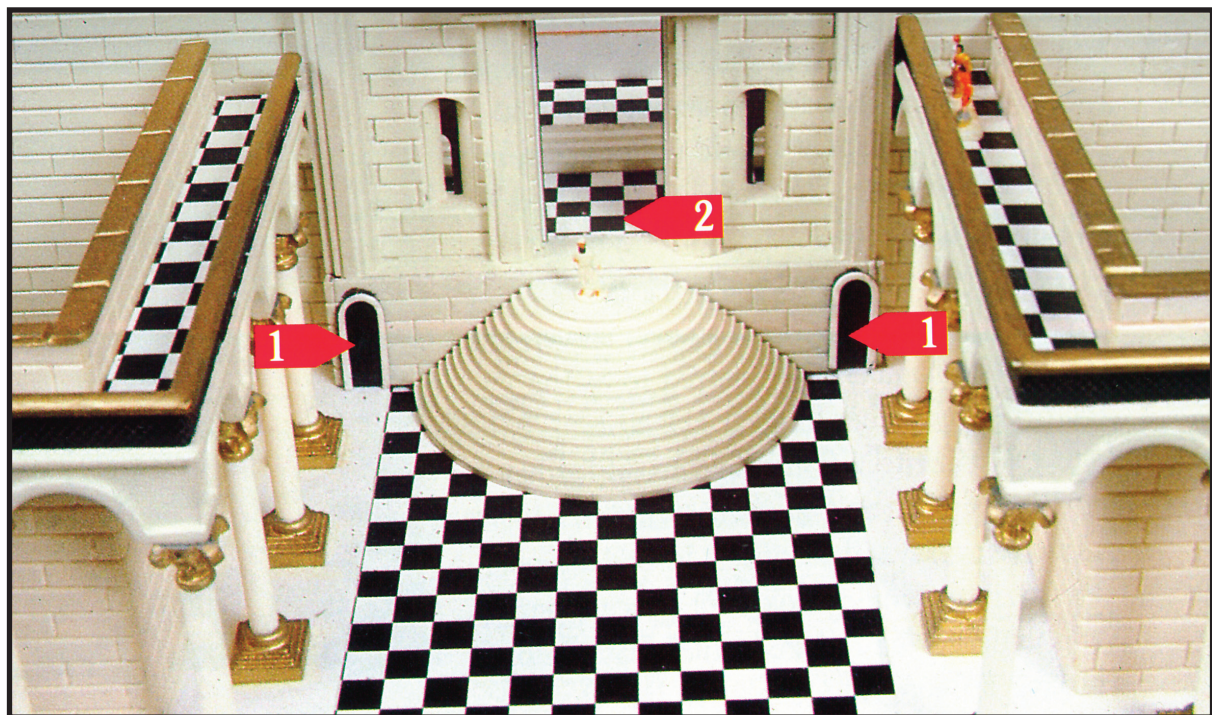
בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" כותב בפשטות שששת הקנים "נמשכים בעיגול", ומדייק זאת מדברי הרמב"ם שכתב "נמשכים ועולים". וכן מביא מבעל "חכמת המשכן" שכתב "נראה ... שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". אולם מאחר שב"מעשה חושב" מפרש ש"נמשכין בעיגול" מסתימת לשון הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו "אלכסון", הרי לאחר שנתגלה גוף כתב יד קדשו של הרמב"ם בציור המנורה, ועדותו של בן הרמב"ם בזה - בטל היסוד ובטל הבנין.

ובמחילת כבוד תורתם, ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאם היו המעשה חושב ובעל חכמת

ביגיעה הגדולה ביותר, אי אפשר להרוויח אפילו אגורה אחת יותר, מאשר הקדוש-ברוך-הוא קבע שאדם פלוני ירוויח. היום יום ד' מנחם אב

את הברכה מרוויחים כאשר הננו יהודים יראי שמים.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

1. לשכת הכנורות 2. שער ניקנור

פרשת דברים

א אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְכָּה מִלֹּל סוֹף בֵּין-פָּאֶרָן וּבֵין-תַּפֵּל וְלִכְן וַחֲצַרְתָּ וְדִי זֶהְבִּי: **ב** אַחֲדָה עָשָׂר יוֹם מִחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר-רִשְׁעִיר עַד קָדֵשׁ בְּרֻנֵּעַ: **ג** וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֻׁתֵי-עֹשֶׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהִים: **ד** אַחֲרֵי הִכְּתוּ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן וְאֶת עֹז מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בְּעִשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרַעִי: **ה** בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאַרְצָן מִזֶּמֶר הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: **ו** יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב-לָכֶם שְׁבֵת בְּהָר הַזֶּה: **ז** פָּנּוּ וּסַעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הָרָה הָאֱמֹרִי וְאֶל-כָּל-שְׁכֵנֵי בְּעֶרְכָּה בְּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבְגִבֹּה וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְכֻנּוּן עַד-הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר-פָּרָת: **ח** רְאֵה נָתַתִּי לַפְּנִיכֶם אֶת-הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק לְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וְלִזְרַעָם אַחֲרֵיהֶם: **ט** וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהִיא לֵאמֹר לֹא-אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֲתֶכֶם: **י** יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֲתֶכֶם וְהִנֵּנֶם הַיּוֹם בְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: **יא** יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶכֶם יִסַּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֵלֶף פְּעֻמִּים וַיִּכְרֹד אֲתֶכֶם בְּאֶשׁ דֶּבַר לָכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 42)

חמש דברים

רז"ל אָמַר שְׂאֵת הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי הַגְּבוּרָה", וְסֶפֶר דְּבָרִים "מִפִּי עֲצֻמוֹ". פֶּרֶשׁ: מִפִּי הַגְּבוּרָה – ה' שֵׁם אֵת דְּבָרָיו בְּפִיו וְהוּא הֶעֱמִיק אוֹתָן בְּכֶתֶב, בְּאֶפֶן שֶׁלָּא הִתְעַרְבָה דַּעְתּוֹ וְהִשְׁתָּהוּ בְּמִסִּירַת הַדְּבָרִים. מִפִּי עֲצֻמוֹ – דְּבָרֵי ה' נִתְלַבְּשׁוּ בְּדַעְתּוֹ, הוּא דָּבַר מֵעֲצֻמוֹ אֵת דְּבָרֵי ה' שֶׁהִשְׁיֵג בְּדַעְתּוֹ, וְלִכְן מִסֶּרֶם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כָּאֵל "מִפִּי עֲצֻמוֹ".

שני י' איכה אִשָּׁא לְבַדִּי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאֲכֶם

וְרִיבְכֶם: **יב** הָבּוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וְנִבְנִים וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם: **יג** וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב-הַדְּבַר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: **יד** וְאָקַח אֶת-רָאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וַיְדַעִים וַאֲתָן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: **טו** וַאֲצִוֶּה אֶת-שֹׁפְטֵיכֶם בְּעֵת הַהִיא לֵאמֹר שִׁמְעוּ בֵּין-אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֵתֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין-אָחִיו וּבֵין גֵּר: **טז** לֹא-תִפְּרִיזוּ פָנִים בְּמוֹשָׁפֶט פֶּקֶטָן בְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוֹן לֹא תִגְדְּלוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמוֹשָׁפֶט לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדְּבַר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: **יז** וַאֲצִוֶּה אֲתֶכֶם בְּעֵת הַהִיא אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: **יח** וְנִסַּע מִחֹרֵב וְלָלַךְ אֶת כָּל-הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רֵאִיתֶם דֶּרֶךְ הָרָה הָאֱמֹרִי כֹאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וְנָבֵא עַד קָדֵשׁ בְּרֻנֵּעַ: **יט** וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאֵתָם עַד-הָרָה הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: **כ** רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לַפְּנִיָּה אֶת-הָאָרֶץ עֲלֵה רֶשׁ כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל-תִּירָא וְאֶל-תַּחַת:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 209)

חמש דברים

אֵת סֶפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עֲצֻמוֹ", הֵינִי שֹׁדְכֵר ה' נִתְלַבְּשׁ בְּשִׁלּוֹ. לְפִי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מְדוּעַ תִּלָּה מֹשֶׁה בְּפִרְשָׁתוֹ אֵת מִגְוֵי הַשּׁוֹפְטִים בְּעֲצֻמוֹ, לֹא בִּיתְרוֹ, שֶׁכֵּן גַּם מִצַּד בְּחִינַת מֹשֶׁה נִרְגָּשׁ שְׁצִרִיכִים שׁוֹפְטִים.

שלישי כ' וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיָּשְׁבוּ אֹתָנוּ דִּבֶּר אֶת-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נִעְלַה-בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ: **כב** וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדְּבַר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד

ובהשגתו של משה, פעלה שנקלטו כל עניני מתן תורה בדעתם ובהשגתם של ישראל, בבחינת "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", ובלשון ר"ל: "ארבעין שנים... קאי איניש אדעתיה דרביה".

רביעי לט' ומפכם אשר אמרתם לבן יהוה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתגנה והם יירשוה: ^א ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים־סוף: ^{בא} ותענו: ^א ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו בכל אשר צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את־כלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה: ^{בב} ויאמר יהוה אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו פי איני בקרפכם ולא תנגפו לפני איביכם: ^{בג} ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את־פי יהוה ותזדו ותעלו ההרה: ^{בד} ויצא האמרי הישב בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים ויפתו אתכם בשעיר עד־חרמה: ^{בה} ותשב ויתבכו לפני יהוה ולא־שמע יהוה בקלכם ולא האזין אליכם: ^{בז} ותשב בקדש ימים רבים כמים פמים אשר ישבתם: ^כ ונפן ונסע המדברה דרך ים־סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב את־הר־שעיר ימים רבים: ^{כא}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 42)

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מה שאמרו ר"ל ש"אפילו מאן דלא דריש סמוכים, במשנה תורה דריש", וכתבו ראשונים, "דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מקדמ ומאחר, אבל משה שסדר 'משנה תורה' פרשה אחר פרשה, לא סדר אלא להדרש". כי בספר דברים השיג משה את סדר הדברים בשכלו, ובהכרח שסדר הפרשיות מוכן ומשג.

חמישי ב' ויאמר יהוה אלי לאמר: ^א גִּבְלֶם סב את־ההר הזה פנו לכם צפנה: ^ב ואת־העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני־עשו הישבים בשעיר וייראו מפם ונשמרתם מאד:

לשכט: ^א ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד־נחל אשכל וירגלו אתה: ^{בא} ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר־יהוה אלהינו נתן לנו: ^{בב} ולא אביתם לעלת ותמרו את־פי יהוה אלהיכם: ^{בג} ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: ^{בד} אנה ^א אנחנו עלים אחינו המסו את־לבבנו לאמר עם גדול ורם מפנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם־בני ענקים ראינו שם: ^{בה} ואמר אלכם לא־תערצון ולא־תיראון מהם: ^{בז} יהוה אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם: ^כ ובמדבר אשר ראית אשר נשאך יהוה אלהיך כאשר ישא־איש את־בנו בכל־הדרך אשר הלכתם עד־באתם עד־המקום הזה: ^{כא} ובדבר הזה אינכם מאמינים ביהוה אלהיכם: ^{כב} ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנתכם באש ^א לילחם לראתכם בדרך אשר תלכו־בה ובענן יומם: ^{כג} וישמע יהוה את־קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר: ^{כד} אם־יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם: ^{כה} וולתי כלב בן־יפנה הוא יראנה ולו־אתן את־הארץ אשר דרך־בה ולבנו יען אשר מלא אחרי יהוה: ^{כז} גם־כי התאנף יהוה בגללכם לאמר גם־אתה לא־תבא שם: ^{כח} יהושע בן־נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק ביהוה וינחלה את־ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 250)

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מה שספר זה נאמר בשנת הארבעים, שכן התגלות התורה כפי שנתלבשה בדעתו

וַיֵּרָשׁוּ וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: ^כ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבָנֵי
 עֹשֵׂי הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי
 מִפְּנֵיהֶם וַיֵּרָשׁוּ וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
^{כא} וְהַעֲוִים הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצִּים עַד־עוֹהַ פְּתָרִים
 הֵיצְאִים מִכְּפָתוֹ הַשְּׁמִיד וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
^{כב} קוֹמוּ סֵעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי
 בְּיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֻשְׁבֹּן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ
 הַחֵל רֶשֶׁת וְהַתְּנֶה בּוֹ מִלְחָמָה: ^{כג} הַיּוֹם הַזֶּה אֲחַל
 תֵּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת
 כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ
 מִפְּנֶיךָ: ^{כד} וְאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמֶּדְבָּר קְדָמוֹת
 אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֻשְׁבֹּן דְּבָרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר:
^{כה} אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶלְךָ לֹא אֶסּוֹר
 יָמִין וּשְׂמֹאל: ^{כו} אֲכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֲכַלְתִּי
 וּמִים בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשִׁתִּיתִי רֶק אֶעֱבְרָה
 בְּרַגְלִי: ^{כז} כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בָנִי עֲשׂוּ הַיֹּשְׁבִים
 בְּשַׁעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר־
 אֶעֱבַר אֶת־הִירְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 נָתַן לָנוּ: ^{כח} וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֻשְׁבֹּן הָעִבְרָנוּ
 בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאָמַן
 אֶת־לִבָּבוֹ לַמַּעַן תִּתּוּ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ^{כט}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 18)

שַׁבַּת חֲזוֹן

הרה"ק מברדיטשוב אמר, שב"ש שבת חזון מראין לכל
 אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל אֶת הַמֶּקֶדֶשׁ דִּלְעֵתִיד מְרֻחָק" (חזון)
 מִלְשׁוֹן מִחֻזָּה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַכְּרוֹזִים הַשּׁוֹנִים
 שִׁמְכְרִיזִים לַמַּעֲלָה, שֶׁהַנֶּשְׁמָה לַמַּעֲלָה שׁוֹמֶעֶת אוֹתָם, וְזֶה
 מִשְׁפָּע גַם עַל הַנֶּשְׁמָה שְׂבִיבָה, כַּמֶּאֱמָר "מְזַלִּיהוּ חֲזוֹן". וְאִי
 כָּאֵן: ה' מְזַל' שֶׁל הַנֶּשְׁמָה רוֹאֶה אֶת הַמֶּקֶדֶשׁ, וְרֹאֶה זֶה פּוֹעֵלֶת
 עַל הָאָדָם לַמַּטָּה.

שישי לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי רְאֵה הִחֲלֵתִי תֵת לְפָנֶיךָ
 אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הַחֵל רֶשֶׁת לְרֶשֶׁת אֶת־
 אַרְצוֹ: ^א וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרֹאתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
 לַמְּלָחָמָה יִהְיֶה: ^ב וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ

ה אֶל־תִּתְּנֵנוּ בָּם כִּי לֹא־אָתָּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד
 מִדֶּרֶךְ כַּף־רִגְלִי כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוֹ נָתַתִּי אֶת־הַר
 שַׁעִיר: ^ג וְאֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתָם בַּכֶּסֶף וְאֲכַלְתֶּם
 וּגְמִיּוֹם תִּכְרוּ מֵאֲתָם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִּיתֶם: ^ד כִּי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכָךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂה יָדְךָ יִדַּע
 לְכַתֹּךָ אֶת־הַמֶּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה: ^ה אֲרַבְעִים
 שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עָמָד לֹא חִסְרָת דְּבָר:
^ו וְנַעֲבֹר מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי־עֲשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר
 מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילָת וּמַעֲצִין גִּבֹּר וְנַפֵּן וְנַעֲבֹר
 דֶּרֶךְ מִדְּבַר מוֹאָב: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי אֶל־תֵּצֵר
 אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְּנֶה בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אָתָּן
 לְךָ מֵאַרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבִנְיָלוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר
 יִרְשָׁה: ^ח הָאֱמֹמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָּהּ עִם גְּדוֹל וְרֶב
 וְרֵם פְּעֻנְקִים: ^ט רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶף־הֵם פְּעֻנְקִים
 וְהַמּוֹאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֱמֹמִים: ^י וּבְשַׁעִיר יֵשְׁבוּ
 הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֲשׂוֹ יִירְשׁוּם וַיִּשְׁמִידוּם
 מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל
 לְאָרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: ^{יא} עָתָה קָמוּ
 וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרָד וְנַעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרָד:
^{יב} וְהַיִּמִּים אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ: ^{יג} מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ עַד
 אֲשֶׁר־עִבְרָנוּ אֶת־נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה
 עַד־תֵּם כָּל־הַדּוֹר אֲנִשִּׁי הַמְּלָחָמָה מִקֶּרֶב
 הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לָהֶם: ^{יד} וְגַם יִד־
 יְהוָה הִיְתָה בָּם לְהַמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד
 תָּמָם: ^{טו} וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אֲנִשֵּׁי הַמְּלָחָמָה
 לָמוֹת מִקֶּרֶב הָעָם: ^{טז} וַיִּדְּבַר יְהוָה אֵלֵי
 לֵאמֹר: ^{יז} אֵתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב
 אֶת־עַר: ^{יח} וְקִרְבָּתָ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תֵּצֵרָם
 וְאֶל־תִּתְּנֶה בָּם כִּי לֹא־אָתָּן מֵאַרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ
 יִרְשָׁה כִּי לְבִנְיָלוֹט נָתַתִּיהָ יִרְשָׁה: ^{יט} אֲרֹץ־
 רְפָאִים תִּחְשַׁב אֶף־הוּא רְפָאִים יִשְׁבּוּ־בָהּ
 לְפָנִים וְהַעֲמֻנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זְמֻמִּים: ^כ עִם
 גְּדוֹל וְרֶב וְרֵם פְּעֻנְקִים וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם

וַנִּדְּ אֹתוֹ כְּתִיב וַאֲתַבְּנוּ קִרִּי וְאֶת־בְּנוֹי וְאֶת־כָּל־
 עַמּוֹ: ^א וַנִּלְכַּד אֶת־כָּל־עֲרֵיו בַּעַת הַהוּא וַנַּחֲרֵם
 אֶת־כָּל־עִיר מָתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרֵנוּ
 שְׂרִיד: ^ב רַק הַבְּהֵמָה בָּזוּנוּ לָנוּ וְשָׁלַל הָעָרִים
 אֲשֶׁר לְבָדְנוּ: ^ג מִעֲרַעַר אֲשֶׁר עַל־שַׁפְת־נַחַל
 אֲרָנָן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה
 קִרְיָה אֲשֶׁר שְׂגָבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכָּל נָתַן יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ: ^ד רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא
 קִרְבַּת כָּל־יָד נַחַל יַבֵּן וְעָרֵי הָהָר וְכָל אֲשֶׁר־
 צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^ה וַנִּפְּן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן
 וַיֵּצֵא עֹגִי מִלֶּדֶּה הַבָּשָׁן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
 לַמִּלְחָמָה אֲדָרְעִי: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּירָא
 אֹתוֹ כִּי בִידֶּךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־
 אֲרָצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ
 הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: ^ז וַיִּתֶּן יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת־עֹגֹן מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־
 עַמּוֹ וַנִּבָּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שְׂרִיד: ^ח וַנִּלְכַּד
 אֶת־כָּל־עֲרֵיו בַּעַת הַהוּא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
 לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֹתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל־חֹבֶל אֲרָגָב
 מִמְּלַכַת עֹגֹן בְּבָשָׁן: ^ט כָּל־אֱלֹהֵי עָרִים בְּצִרַת
 חוּמָה גְּבוּהָ וְדִלְתִּים וּבָרִיחַ לְבַד מַעֲרֵי הַפָּרֹז
 הִרְבָּה מְאֹד: ^י וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ
 לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֶרֶם כָּל־עִיר מָתָם הַנָּשִׁים
 וְהַטָּף: ^{יא} וְכָל־הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בָּזוּנוּ לָנוּ:
^{יב} וַנִּקָּח בַּעַת הַהוּא אֶת־הָאֶרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
 הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָנָן עַד־הָרֹ-
 חֶרְמוֹן: ^{יג} צִידִנִּים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִיָּן וְהָאֱמֹרִי
 יִקְרָאוּ־לוֹ שְׁנִיר: ^{יד} כָּל אֶרֶץ הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד
 וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סִלְכָה וְאֲדָרְעִי עָרֵי מִמְּלַכַת עֹגֹן
 בְּבָשָׁן: ^{טו} כִּי רַק־עֹגֹן מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאָר מֵיִתֵּר
 הָרִפְאִים הִנֵּה עֲרָשׁוֹ עֲרָשׁ בְּרוֹל הִלָּה הוּא
 בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשְׁעֵי אַמּוֹת אֶרְפָּה וְאַרְבַּע

אַמּוֹת רְחֵבָה בְּאַמַּת־אִישׁ: ^{טז} וְאֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת
 יִרְשֵׁנוּ בַּעַת הַהוּא מִעֲרַעַר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אֲרָנָן
 וְחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לְרֵאוּבֵנִי וְלַגָּדִי:
^{יז} וְיִתֵּר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מִמְּלַכַת עֹגֹן נָתַתִּי
 לְחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה כָּל חֹבֶל הָאֲרָגָב לְכָל־
 הַבָּשָׁן הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים: ^{יח} וַיֹּאִיר בֶּן־
 מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֹבֶל אֲרָגָב עַד־גְּבוּל
 הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־
 הַבָּשָׁן חֹת יֹאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט ב עמ' 612)

שְׁבַת חֲזוֹן

הַרְחֵק מִבְּרִידֵי־טָשׁוּב אָמַר, שְׁבִי שְׁבַת חֲזוֹן מֵרְאִים לְכָל
 יְהוּדֵי אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לֹמֵר, שָׁזָה נִתְּנָה עַל יָדוֹ
 דְּרוֹקָא מִשּׁוֹם שְׁעִבּוּדָתוֹ הָיְתָה לַפֶּעַל אֶת הַנְּאֻלָּה, וְכַפִּי שְׁנִירָמֻז
 גַּם בְּשִׁמּוֹ: לֹא יִצְחָק – שְׁנֵי הַשְּׁמֹת הֵם בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁהֵיא
 שְׂרָשׁ הַגְּלוּת. אָבֵל בְּגִבּוּרָה מִתְּלַבֵּשׁ חֶסֶד נִסְתָּר, שֶׁלִּמְעַלָּה
 מִחֶסֶד גָּלוּי, וְכַךְ נַעֲשֶׂה לֹא – הַתְּחַבְּרוּת עִם הַקְּבִי"ה, וְיִצְחָק
 – צְחֹק וְשִׁמְחָה הַבָּהָה מֵאַתְּהֶפְכָּא תְּשׁוּכָא לְהַנְהִירָא.

שְׁבִיעִי ^א וְלִמְכִּיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד: ^ב וְלִרְאוּבֵנִי
 וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אֲרָנָן תְּוֹךְ
 הַנַּחַל וּגְבֹל וְעַד יַבֵּן תְּנַחֵל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:
^ג וְהָעֲרֵבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֹל מִכְזָּרַת וְעַד יָם הָעֲרֵבָה
 יָם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁר־הַפְּסָגָה מִזֹּרְחָה:
^ד וַאֲצֹן אֹתְכֶם בַּעַת הַהוּא יֹאמֶר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ
 חֲלוּצִים תַּעֲבֹדוּ לְפָנַי אַחִיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
 בְּנֵי־חִיל: ^ה רַק נָשִׁיכֶם וְטַפְכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְּעִתִּי
 כִּי־מִקְנֵה רֶב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי
 לָכֶם: ^ו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחִיכֶם כָּכֶם
 וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 נָתַן לָהֶם בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן וּשְׁבַתָּם אִישׁ לְרִשְׁתּוֹ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: ^ז וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בַּעַת
 הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הִרְאָת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה בְּנֵי־יַעֲשָׂה

זו מראים לכל יהודי את הבית השלישי. ויש לומר, שאין כאן שני דברים הפכים, שכן בחרבן עצמו 'רואים' כבר את הבית השלישי, שהרי החרבן הוא 'על מנת לתקן', לעבור מ'בנינא דבר נש' ל'בנינא דקידשא-בריהווא'; ונקצא אפוא, שהוא עצמו בגדר בנין.

מפטיר כ' עד אֲשֶׁר־יִינִיחַ יְהוָה | לְאַחֲכֶם כָּכֶם וִירְשׁוּ גִמְלָהם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֶבֶר הִירְדֵן וּשְׂבָתָם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כ"א וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הֲרֹאת אֶת פְּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמַּלְכִּים הָאֵלֶּה בְּנִי־עֲשֵׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כ"ב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 30)

שבת חזון

בשבת חזון מראים לכל יהודי את הבית השלישי. והנה הבית השלישי, שפנגד יעקב, בא אחרי הראשון והשני, שפנגד אברהם ויצחק, ואף שבת חזון קשורה לפסח, שפנגד אברהם, ולשבועות, שפנגד יצחק. פסח - היא השבת שלפני תשעה באב, שחל תמיד באותו יום שבו חל היום הראשון של פסח. שבועות - החג שלפני תשעה באב הוא שבועות, ודברי השפעת כל חג נמשכת עד לחג הבא.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֲיִיחִים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכ־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתִיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתֵּפֶר, שִׁמְקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמִצֵּעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְנִיחִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם

יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כ"ב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

ק"ה פסוקים, מלכ"ה סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובתיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 17)

שבת חזון

שבת זו נקראת 'שבת חזון' על שם התחלת ההפטרה, "חזון ישעיהו", שמדברת במלי דפורענותא. לאידך, בשבת

הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אֲתָהּ יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א חֲזוֹן מֵרֵאִית הַנְּבוּאָה שֶׁל יִשְׁעִיהוּ בֶן־אֲמוּן (אֲמוּן וְאֲמִצְיָה אֲחִים הָיוּ) אֲשֶׁר חָזָה אֶזְרוֹ עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בְּמֵרָאָה הַנְּבוּאָה בִּימֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם אַחֲזוֹ יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה בִּימֵי אֲרֻבַּעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה נִבְּאָ עַד שְׁעִמָּר מִנְשֵׁה וְהָרִטוּ: ב שִׁמְעוּ שְׁמַיִם מִה שְׁאֲנִי מִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל וְהָאֲזִינוּ אָרְצָן

כִּי יִהְיֶה דִבְרֹךְ וְלֹא מֵאֲלֵי אֲנִי אֹמֵר בְּנִים גְּדֻלָּתִי וְרוֹמְמָתִי עַל כָּל הָאֻמוֹת הַקְּדֻמוֹנִים וְהֵם פָּשְׁעוּ כִּי וְלֹא הִשְׁבּוּ בְּנִבּוּלָי: ג הֲלֹא יָדַע מִפִּיד שׁוֹר קָנָהוּ אֶת בְּעָלָיו וְחִמּוֹר הַסֶּכֶל בְּיֹתֵר יָדַע מִקּוֹם אָבוֹם שֶׁל בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע לֹא אָבֹה לְדַעַת אֹתִי, אֵף שֶׁהָיָה עִמִּי וְאֲנִי בְּעֹרְתָם, עַם כָּל זֶה לֹא הִתְבּוֹנֵן לֹא יִתְבּוֹנֵן לְדַעַת מִה טוֹב לָהֶם: ד הָיִי אֲנִי הַנִּבְיָא מִתְאַמֵּץ וְקוֹבֵל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מֵאֵז גוֹי קְדוֹשׁ אִידִּן נִתְקַבֵּל לְחַיִּית גּוֹי חֲטָא עִם כָּבֵד עוֹן זָרַע מְרָעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים אֶת דְּרָגָם אֲשֶׁר עֲזָבוּ אֶת־יְהוָה נֶאֱצָו הִרְגִּיזוּ אֶת־קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל נִזְרוּ פָּרְשׁוּ לְלֶכֶת אַחֲזֹר לְאַחֲזִירָהֶם מֵאֶחָל הַמְּקוֹם: ה עַל־מַה תָּכֹן עוֹד מֵאַחֵר שְׁעָדָן תּוֹסִיפוּ מוֹסִיפִים סָרָה לְסוֹר מֵאַחֲרֵי הַמְּקוֹם, הֲלֹא כָּבֵד כְּלִי־רֹאשׁ מוֹפָאָן לְחָלִי וְכָל־לֵבָב דְּוִי וְלָמָּה לֹא תִּבְנֶה: ו מִכְּפִי־הַגָּל וְעִדְרֹאשׁ אֲיוֹרָבוֹ מִלִּים מִקּוֹם שְׁלֵם מֵאֵין מִכָּה, אֲלֵא יֵשׁ

הפטרה לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ישעיה פרק א

א א חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ בֶן־אֲמוּן אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בִּימֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם אַחֲזוֹ יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שִׁמְעוּ שְׁמַיִם וְהָאֲזִינוּ אָרְצָן כִּי יִהְיֶה דִבְרֹךְ בְּנִים גְּדֻלָּתִי וְרוֹמְמָתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי: ג יָדַע שׁוֹר קָנָהוּ וְחִמּוֹר אָבוֹם בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עִמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן: ד הָיִי אֲנִי חֲטָא עִם כָּבֵד עוֹן זָרַע מְרָעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים עֲזָבוּ אֶת־יְהוָה נֶאֱצָו אֶת־קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל נִזְרוּ אַחֲזֹר: ה עַל־מַה תָּכֹן עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כְּלִי־רֹאשׁ לְחָלִי וְכָל־לֵבָב דְּוִי: ו מִכְּפִי־הַגָּל וְעִדְרֹאשׁ

שי למורא

א חֲזוֹן, עֲנֵן רֵאִית בְּמֵרָאָה הַנְּבוּאָה. בֶּן אֲמוּן, אֲמִר רַבִּי לִי, דִּבְרַי זֶה מִסְתַּר בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אֲמוּן וְאֲמִצְיָה מִלֶּךְ יְהוּדָה אֲחִים הָיוּ. אֲשֶׁר חָזָה, אֲשֶׁר רֵאִית בְּמֵרָאָה הַנְּבוּאָה. מַלְכֵי יְהוּדָה, בִּימֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה הָיוּ מִתְנַבְּא. (וּמִנְשֵׁה מִלֶּךְ יְהוּדָה הָרִטוּ). ב) שִׁמְעוּ שְׁמַיִם, שִׁמְעוּ מִה שְׁאֲנִי מִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל.

ואמר "שמעו" בלשון רבים, על שם ששבעה קציעים הם. והאזינו, והפי און לשמע. (ואמר ישעיהו לשונות בהפך ממה שאמר משה רבנו בפרשת האזינו "האזינו השמים... ותשמע הארץ" (דברים לז,א). ואמר ר"ל בזה פמה דרשות, ואחת מהן לפי שהיה משה קרוב לשמים, לפיכך אמר "האזינו השמים", ולפי שהיה רחוק מן הארץ, לפיכך אמר "ותשמע הארץ". אבל ישעיהו אמר "שמעו שמים" לפי שהיה רחוק מן השמים, ואמר "האזינו ארץ" לפי שהיה קרוב לארץ. כי ה' דבר, כלומר, לא מעצמו אני אומר, אלא דבר ה' בפי והוא ששלחני לומר לכם מה שאמר להלן. בנים גדלתי וְרוֹמְמָתִי, גדלתי אותם וְרוֹמְמָתִי מעל כל עם. (גדלתי כמתן תורתם להם, וְרוֹמְמָתִי בהשגתם שכינתי בתוכם). פשעו בי, מרדו בי. ג) ידע שור קננהו וגו', השור ידע ומפיד את בעליו אשר קננהו ומתקנו בהרשעה ביזם, ומאחר שהרגילו בזה, הרי הוא כבד ידע בו ומפידו ונשקע אליו. אבל

חמור אטום הוא, ואינו מפיד את בעליו אלא את האבוב שהוא המקום המיוחד למאכלו והולך שמה להנאתו. יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע, לא רצו לדעת אותי להיות נשמעים לי. עמי לא התבונן, אף על פי שהם עמי ואני בעוררתם, עם כל זה אינם נותנים לב להתבונן בזה. ד) הוי גוי חטא, יש לזקק על עם קדוש שנהפך להיות חטא. עם כבד עון, ועם שנאמר בו "כי עם קדוש אתה" (דברים יז), נהפך להיות עם כבד עון, שעונותיו רבים וכבדים. זרע מרעים, הם היו "זרע ברה ה'" (ישעיה עט,א), ונהפכו להיות רשעים. בנים משחיתים, הם היו נקראים "בנים אתם לה' אליהם" (דברים יז,א), ונהפכו להיות משחיתים את דרגם. נאצו, הרגו. אחר, פרשו מזה ללכת לאחור, באדם שמאין לשמע דברי המדבר אליו. ה) על מה תכו עוד תוסיפו סרה, על אותה עברה בעצמה שלקחתם עליה, על העברה הריא בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה לסור מאחריה הקב"ה וכתוספת אסור. ואינם מתבוננים לחשב הלא בשבילה לקינו. כל ראש לחלי וכל לבב דוי, הלא על ידי ההפאה נהיה כל הראש חולה, וכל הלב במכאוב. ו) אין בו מתם, אין בו תמימות ושלמות. פצע וגו',

פֶּצַע מִכָּה פְּתוּחָה בְּמָקוֹם אַחֵר וְחִבּוּרָה חֲסֵלָה בְּמָקוֹם אַחֵר וּמִכָּה טְרִיהָ לַחֵה וּרְטוּבָה תְּמִיד עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, הַנֶּעֱנִים הָאֵלֶּה לֹא־זָרוּ לֹא פֶּה עֲלֵיהֶם סִמָּנוֹת הַמִּרְפָּאִים וְלֹא חֲבָשׁוֹ בְּמַמְלֵית וְלֹא רֶכֶּכָה בְּשִׁמּוֹן לְרַבֵּה: ז' לָכֵן תִּתֵּן אֲרֻצְכֶם שְׂמֻמָּה עָרִיכֶם שְׂרָפוֹת אֵשׁ פִּי אֲדַמְתְּכֶם לְגַנְדְּכֶם בְּעֵינֵיכֶם תִּרְאוּ אִיד וְרִים אֲכָלִים אֹתָהּ וּשְׂמֻמָּה תִּתֵּן הָאָרֶץ כְּמַהֲפַכַת אוֹיְבִים וְרִים שְׁאֵן חוֹשִׁשִׁים לְהַחֲרִיב הָאָרֶץ: ח וְגוֹתְרָה בְּתִצִּיּוֹן רִקְנֵית מִיִּשְׁבִּיתָה בְּסִפָּה בְּכֶרֶם שֶׁשׁוֹמֵר אֵינוֹ יוֹשֵׁב בָּהּ בַּעַת הַבְּצִיר בְּמַלּוֹנָה סִפָּה לִלְלָה בְּמִקְשָׁה בְּשָׂדֶה קְשָׁאִים לְשִׁמְרָם מִפְּנֵי הַנֶּגְבִים, בְּעִיר נְצוּרָה מֵאוֹיְבִים וּבְשִׁמְסִתְלָקִים מֵעֲלִיהָ נִשְׁאָרִים הַפּוֹנוֹת רִקָּן: ט לֹולִי אִם לֹא הָיָה יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד שְׂאִירִית בְּמַעֲטָ מַעַט, בְּסֶדֶם הָיִינוּ בְּלָנוּ בָּלִים לְעַמְרָה דְּמִינוּ מִבְּלִי שְׂאִירִית מִה: (כֹּה הַשְׁלִים הַעֲנֹה וּמִתְחִיל עֲנֹן חֲדָשׁ, תּוֹכַחַת מְגוּלָה אֹדוֹת הַקְּרָבּוֹת וְהַמַּעֲשִׂים הַמִּרְיָם אֲצִל ה', אִיכּוֹת הַתְּשׁוּבָה וְעִזְבַת הַחֶסֶד, וְיִמְשֹׁךְ עַד פְּסוּק כ"א) יִשְׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה קִצְיָנוּ שְׂרִים הַדּוֹמִים לְשִׁי סֶדֶם הָאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עַמְרָה: יא הוֹאִיל וְאִינְכֶם שָׁבִים לָמוֹה לִי רַב־זִבְחִיכֶם יֹאמְרוּ יְהוָה שְׁבַעֲתִי אֲנִי קִוֵּי בָהֶם עֲלוֹת אֵלִים וְחֻלָּב מְרִיאִים זֶאן פְּטוּמוֹת וְדָם פְּרִים וּבְכָשִׁים וְעַתּוּדִים הוֹכְרִים מִן הָעוֹלָם לֹא חֲפָצִיתִי הוֹאִיל וְאִינְכֶם שָׁבִים: יב כִּי תִבְאוּ לְרֹאוֹת פְּנֵי בְּרַגְלִי, אֲזַי אֹמַר לָכֶם מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רָמָם חֲצִירִי: יג לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת־שְׂוֹא קִמְרַת תוֹעֵבָה הִיא לִי חֲדָשׁ וְשֶׁבֶת קָרָא מִקְרָא לֹא־אוֹכֵל אֹן וְעֲצָרָה: יד חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשִׁי הִיוּ עָלִי לְטָרַח גְּלֵאִיתִי נִשְׂאָ: טו וּבִפְרִשְׁכֶם

בְּמָקוֹם אַחֵר יֵשׁ פֶּצַע שֶׁהוּא מְפַת חֶרֶב, וּבְמָקוֹם אַחֵר חִבּוּרָה וכו'. וּמִכָּה טְרִיהָ, מִכָּה שֶׁהִיא לַחֵה תְּמִיד. לֹא זָרוּ, לֹא יוֹעִיל לָהֶם שׁוֹם פּוֹרֵר שֶׁל אֲבָקוֹת מִרְפָּאוֹת. בְּלוֹמֵר, לֹא נִרְפְּאוּ לְשׁוֹב בְּתִשְׁבּוּה שְׁלֵמָה. וְלֹא חֲבָשׁוֹ, וְלֹא שׁוֹם תְּחִבּוּשׁוֹת. וְלֹא רֶכֶּכָה בְּשִׁמּוֹן, וְלֹא רִבּוֹד עַל יְדֵי שְׂמָנוֹם. בְּלוֹמֵר, אֲפִלּוּ צַד

הַרְהוּר תִּשְׁבּוּה אִין בָּהֶם. (ו) אֲרֻצְכֶם

שְׂמֻמָּה, לָכֵן תִּתֵּן אֲרֻצְכֶם שְׂמָנוֹת.

אֲדַמְתְּכֶם, פִּרִי אֲדַמְתְּכֶם.

כְּמַהֲפַכַת זְרִים, בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יִבְאוּ

אֵלֶיהָ אוֹיְבִים וְרִים וּרְחוּקִים, שֶׁהֶם

מִהֲפָכִים וּמִחֲרִיבִים אֶת הַכֹּל. (ח)

בְּסִפָּה בְּכֶרֶם, כְּמוֹ סִפָּה שְׁעוֹשִׂים

בְּכֶרֶם לְשִׁמְרוֹ עַד עַת הַבְּצִיר, וְאַחֵר

הַבְּצִיר מִנִּיחִים אוֹתָהּ רִיקְנִית. בְּמַלּוֹנָה

בְּמִקְשָׁה, כְּמוֹ מִחֶסֶת שְׁעוֹשִׂים לְלִינֵת

הַשׁוֹמֵר בְּשָׂדֶה הַקְּשׁוּאִים, כִּי אֶת

הַקְּשׁוּאִים שׁוֹמְרִים בְּעֶקֶר בְּלִילָה מִפְּנֵי

הַנֶּגְבִים וְלֹא מִפְּנֵי הָעוֹפּוֹת כִּי קָשִׁים הֵם

לְאִכִּילַת הָעוֹפּוֹת. אֲבָל הַכֶּרֶם שׁוֹמְרִים

גַּם בַּיּוֹם מִפְּנֵי הָעוֹפּוֹת. בְּעִיר

נְצוּרָה, בְּעִיר שְׂצִירוֹ עֲלֶיהָ וְעֵשׂוֹ סְבוֹת

סָבִיב לָהּ בְּשִׁבְלֵי הַתְּלָלִים שֶׁמִּסְתַּתְרִים

בָּהֶם, וּבְשִׁמְסִתְלָקִים מִשָּׁם תִּרִי הֵם

מִנִּיחִים אֶת הַסְּבוֹת וְהוֹלְכִים. (ט) לֹולִי

ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד

בְּמַעַט, אִם לֹא הָיָה חֲקִיבָה מִשְׁאִיר

לָנוּ בְּחֶסֶדוֹ שְׂאִירִית כְּחֻשׁוֹן הַמַּעַט.

בְּסֶדֶם הָיִינוּ וְגו', הָיִינוּ רְאוּיִים

לְחַיּוֹת בָּלִים בְּסֶדֶם וְעַמְרָה מִבְּלִי

שְׂאִירִית. (י) קִצְיָנוּ סֶדֶם, שְׂרִים

שֶׁמִּעֲשִׂיהֶם בְּסֶדֶם. (יא) לָמוֹה לִי רַב

זִבְחִיכֶם, כִּי לֹא צִוִּיתִי אֲתֶכֶם עֲלֵיהֶם

אֵלָּא בְּרִי שְׁתוּבָתוֹ וְתַעֲלוּנִי עַל לִבְכֶּם

תְּמִיד וְלֹא תִחַסְאוּ. מְרִיאִים, בְּחַמּוֹת

פְּטוּמוֹת וּשְׂמָנוֹת. וְעַתּוּדִים, עוֹלָם

זָכָרִים. לֹא חֲפָצִיתִי, הוֹאִיל וְאִינְכֶם

שָׁבִים אֵלַי. (יב) לְרֹאוֹת פְּנֵי,

בְּעֲלִיתְכֶם לְרַגְלִי רָמָם חֲצִירִי, לְרִיד

בְּרַגְלִיכֶם כְּאִלוּ בְּרִמְסָה. (יג) מִנְחַת

שְׂוֹא, כִּי הוֹאִיל וְאִנְהָ לִי לְרַצּוֹן, תִּרִי הִיא מִנְחַת שְׂוֹא, כִּי אִין בָּהּ תוֹעֵלַת.

קִמְרַת תוֹעֵבָה, תִּקְרָת קִמֵּץ מִן מִנְחַת הַשְּׁבֶת לִי בְּתוֹעֵבָה. חֲדָשׁ וְשֶׁבֶת

קָרָא מִקְרָא, בֵּין בְּרֹאשׁ חֲדָשׁ בֵּין בְּשֶׁבֶת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ מִקְרָא

קָדָשׁ, וְאַתֶּם נִעְצָרִים לָפָנֵי בְּהִקְאֵת קְרָבּוֹת. לֹא אוֹכֵל אֹן וְעֲצָרָה, לֹא

אוֹכֵל לְסִבֵּל הָאֹן שֶׁבְּלִבְכֶּם לְעִבּוּדָה וְרָה בִּיחָד עִם הָעֲצָרָה שְׂאֲתֶם מִתְּאִסְפִּים

לָפָנֵי. (יד) חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם, בְּלוֹמֵר, זִבְחֵי חֲדָשִׁיכֶם וְזִבְחֵי מוֹעֲדֵיכֶם.

לְטָרַח, כְּאִלוּ הָיוּ מִשָּׂא כְבֵד וּמְרָחָה לְשֹׂאת אוֹתָם. גְּלֵאִיתִי, כְּמוֹ "גַּעֲתִי". (טו) וּבִפְרִשְׁכֶם בְּפִיכֶם, לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, כְּמוֹ "אֶפְרָשׁ אֶת כְּפִי אֶל ה'" (שְׁמוֹת

בְּחֲדָשׁ וְשֶׁבֶת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר קָרָא מִקְרָא אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ מִקְרָא קָדָשׁ, וְאַתֶּם נִעְצָרִים לָפָנֵי בְּהִקְאֵת קְרָבּוֹת לֹא־אוֹכֵל לְסִבֵּל הָאֹן וְעֲצָרָה עֲבָדָה שְׂאֲתֶם נִעְצָרִים לָפָנֵי: יד זִבְחֵי חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלִי לְטָרַח לִינִיעָה גְּלֵאִיתִי אֲנִי עוֹרָה נִשְׂאָ לְסִבֵּל אוֹתָם: טו וּבִפְרִשְׁכֶם בְּפִיכֶם בַּעַת הַתְּפִלָּה אֲעֲלִים עֵינִי מִכֶּם גַּם בִּיִּתְרֵבּוּ

וּבִפְרִשְׁכֶם בְּפִיכֶם, לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, כְּמוֹ "אֶפְרָשׁ אֶת כְּפִי אֶל ה'" (שְׁמוֹת

עטרת מרים

שי למורא

תפלה אינגי שמע לפי שיריכם דמים נקים מלאו: מרחצו הסירו כתמי העון בתשובה הוצו הרבו וכות הסירו רע מעליכם מנגד עיני לפי שרוע מעלל גבר עומדים מול ה' לקמרה עליו חדלו מנעו הרע מלהרע איש לאחיו: ו למדו היטב להטיב מעשים דרשו חקרו המשפט לדעת

ט.כט. דמים, רציחה. טו) רחצו וגו', עשר אוהרות של לשון תשובה יש כאן (רחצו, תוכו, הסירו, חדלו, למדו, דרשו, אשרו, שפטו, ריבו, לבו). כנגד עשרת ימי התשובה, וכנגד עשרה פסוקי מלכות, ועשרה פסוקי זכרונות, ועשרה פסוקי שופרות. רחצו, כלומר, הסירו כתמי העון בתשובה. ו) למדו היטב, למדו להטיב מעשים. דרשו

משפט, לדרש עד שיצא משפט אמת. אשרו חמוץ, ישרו גזול, כלומר, להשיב הגזול. שפטו יתום, דינו משפט יתום, שאין לו עוזר. ריבו אלמנה, שאם בא לפניך משפט אלמנה והוצאתו לאמתו, עזין לא יצאת ידי חובך עד שתריב בעדה לכלל הדין שבנגדה ותוציא מתחת ידו את שהיא חוב לה. יח) לבו נא ונוכחה, בואו ברוחות לשוב אל ה' ונתקבר לנו כמה תקנה גדולה נתן לנו. בשנים, כאדם חוט השני. בתולע, מין גרענים שצובעים בהם צבע אדם, ויש תולעת בכל גרעין. בצמר, כמו צמר לבן ונקי. יט) אם תאבו ושמתם, אם תרצו להיות נקנים לי לשמע בקולי. תאכלו, כלומר, ולא תהיו האויבים. כ) חרב תאכלו, תהיו נאכלים על ידי החרב. כא) לזונה, תועה מעל אלהיה. קריה נאמנה וגו', ירושלים שהיתה קריה נאמנה לה' אלהיה, והיתה מלאה משפט צדק, ועתה נהפכו אנשיה להיות מרצחים. כב) לסינים, פסלת של כסף נתנו במקום כסף. סבאך, יעד ומשקים משקים שקף. מחול כמים, מערב כמים להטעות הבריות. כג) סוררים, סרים מהדרך הטובה. וחקרי גנבים, ומתקברים עם גנבים. כלו, כלם פאחד. ורודף שלמנים, האחד מהם אומר לחברו, הצדיקני היום בדניי, ולמחר אצדיקך בדניי. חרי שקלם רודפים תשלום גמולים. יתום לא ישפטו, לא ישפטו להצילו מן העושקים אותו. וריב אלמנה לא

כפיכם אעלים עיני מכם גם כיתרכו תפלה אינגי שמע ידיכם דמים מלאו: מרחצו הוצו הסירו רע מעליכם מנגד עיני חדלו הרע: ו למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה: יח לכו נא ונוכחה יאמר יהוה אסייהו חטאיכם בשנים בשלג ילבינו אסידימו בתולע בצמר יהיו: יט אסתאבו ושמתם טוב הארץ תאכלו: כ ואסתמאנו ומריתם חרב תאכלו פי פי יהוה דבר: כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילון פה ועתה מרצחים: כב כספך היה לסינים סבאך מחול כמים: כג שריך סוררים וחקרי גנבים כלו אתה שחד ורדף שלמנים יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם: כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך ואצרך כפר סיניך ואסירה כל-

הדין עם מי, אשרו ישרו חמוץ את הגזול, שפטו משפט יתום ריבו אלמנה פי הם העשוקים ברוב: מדיע איכם שבים אל ה' פאשר הוריתכם? יח לבו ורו נא אתכם ונוכחה לדעת מי סרח על מי, ומדיע תראנו ותרואו לשוב בתשובה יאמר יהוה, הלא גם אסייהו חטאיכם בשנים בחטאים בצבע אדם בשלג ילבינו אותם, גם אם עוונתכם יאדימו בתולע השני, שבו צובעים צבע אדם חוק בצמר יהיו: יט אסתאבו ושמעתם בקולי, אז טוב הארץ תאכלו: כ ואסתמאנו אם תהיו מקאנים לשמע אמר ומריתם וחקרו פי, בחרב תאכלו פי פי יהוה דבר: כא הנביא מתאונן לומר איכה היתה לזונה המשקרת בבגלה קריה נאמנה וירושלים עיר אמונה מלאתי מעולם היתה מלאה משפט צדק ילון פה החמיר בה ועתה נהפכו אנשים להיות מרצחים: כב כספך של כסף היה לסינים להערוכת נחשת בכסף לחזנות בהם, סבאך המשקה שפקר הנאתו לשקרון מחול מזוג כמים: כג שריך סוררים ומעוטים השר וחקרי ומתקברים עם גנבים פי הנגבים חולקים עמם לפיכך לא יסרו אותם, כלו כלל השרים אתה לקבל שחד ומסים המשפט ורדף שלמנים תשלומים, כגון תפני בדניי ואשלם לך בדניי יתום לא ישפטו מן העושקים אותו וריב אלמנה לא יבוא אליהם פי יודעת שלא תועיל: כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר חזק של ישראל הוי שם קריאה אנחם מצרי על הפעם שהעסוגי במעשיהם ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך להכותך פעם אחר פעם עד ואצלה מפך כפר כבורית הנמנה הנגד מבחמו סיניך הפושעים שהם חסגי מתעורבת עם הפשרים ואסירה כל-בדילך בדיל

יבוא אליהם, כשאלמנה פוגשת יתום שיצא מהשופט ולא הועיל כלום, חרי היא חזרת לאחוריה, ואומרת, ומה זה שהוא איש לא הועיל כלום, אני לא בלשכן. כד) אביר ישראל, תקפו של ישראל. חרי, לשון קריאה וחקירה. כה) ואשיבה ידי עליך, אשיב להכות מכה אחר מכה עד כלות הפושעים.

הפעם שהעסוגי במעשיהם ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך להכותך פעם אחר פעם עד ואצלה מפך כפר כבורית הנמנה הנגד מבחמו סיניך הפושעים שהם חסגי מתעורבת עם הפשרים ואסירה כל-בדילך בדיל

וְאֶצְרָף כְּבֹד סִינִי, אֲסִיר מִמּוֹד אֶת הַפְּנִינִים כְּמוֹ שֶׁמִּסְרִים כְּתוּבֵי הַבְּגָד עַל יְדֵי בְרִית. וְאֶסִּירָה כָּל בְּדִילָהּ, וְאֶפְרִיד אֶת הַבְּדִיל הַמְּעֻרָב בְּכֶסֶף, כְּלוּמֵר, הָרָשָׁעִים שָׂבָד. כּוּ וְאַשִּׁיבָה אֶעֱמִיד עֲלֶיךָ שְׁפָטֶיךָ בְּשָׂרִים בֵּין אָדָם לְחֶבְרִי כְּבָרְאִשׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאָז וְלַעֲצִיף בְּדָבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לְמָקוֹם כְּבִתְחִלָּה אַחֲרֵיכֵן יִקְרָא לָךְ עֵיר הַצֶּדֶק בֵּין אָדָם לְחֶבְרִי קָרִיָּה נֶאֱמָנָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאָז וְלַעֲצִיף בְּדָבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לְמָקוֹם: כּוּ צִיּוֹן בְּמוֹשָׁפֶט שֶׁנֶּעֱשֶׂה וְיִשְׂרָאֵל תִּפְרָה מְעוֹנוֹתֶיהָ וְשָׁבִיָּה עוֹשֵׂי תְשׁוּבָה בְּצַדִּיקָה עַל יְדֵי שִׁינְדִּיק מְעֻשִׂיָּהם נֶגֶד קוֹנֵם וּבֹרָאם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבָת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה: שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבָּת קוֹדֶשׁ | גְּדִלְךָ וְאֶת־יְדֶךָ הַחֻזְקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בְּשִׁמּוֹם
וְאֶתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר: כִּי אֲדֹנִי | וּבְאֶרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ:
יְהוָה אַתָּה תַּחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־ | כִּי אֶעֱבְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר

בְּעֶבֶר הִירְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הָיָה וְהִלְבֵּנָן: (לוי)
 כ וַיִּתְּעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לֵךְ אֶל־תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי
 עוֹד בְּדִבְרֵי הָהָה: כו עָלָה א רֹאשׁ הַפְּסָגָה וַשָּׂא
 עֵינָיו יִמָּה וַצִּפְּנָה וַתִּימָנָה וּמִזִּרְחָה וּרְאָה
 בְּעֵינָיו כִּי־לֹא תֵעָבֶר אֶת־הִירְדֵּן הָהָה: כח וַצֹּ
 אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַחֲזָקָהוּ וַאֲמָצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי
 הָעָם הָהָה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 תִּרְאָה: כט וַנָּשָׁב בְּגֵיָא מוֹל בֵּית פְּעוֹר: פ
 ד ׀ וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע אֶל־הַחֲקִים וְאֶל־
 הַמְּשָׁפְטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מַלְמֵד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
 לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבֹאֲתֶם וִירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם: כ לא תִסְפוּ
 עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ
 מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר

אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם: ג עֵינֵיכֶם הָרְאוֹת אֶת
 אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּכַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ
 אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרַי כַּעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוּ יְהוָה
 אֱלֹהֵיךְ מִקֶּרְבְּךָ: ו וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם: (ישראל) ה רֹאה א
 לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֲקִים וּמְשָׁפְטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי
 יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
 בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ו וַשְׁמֶרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי
 הוּא חֲכַמְתְּכֶם וּבִינַתְכֶם לַעֲנִי הַעֲמִים אֲשֶׁר
 יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק
 עַם־חֲכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הָהָה: ז כִּי מִי־גוֹי
 גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קִרְבִּים אֵלָיו בִּיהוָה
 אֱלֹהֵינוּ כָּכָל־קִרְאָנוּ אֵלָיו: ח וּמִי גוֹי גָּדוֹל
 אֲשֶׁר־לוֹ חֲקִים וּמְשָׁפְטִים צְדִיקִים כָּכָל־הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

אגרות קודש

ב"ה, ז' מניא, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר בלוד,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מיום י"ט, כ"ד, וכ"ה תמוז עם המצורפים אליהם...

בנוגע להדפסת חוברת ובה חדו"ת מהרמ"ם והעיקר מהתלמידים, הנה בכלל נהוג בחוברות כמו אלו שהם מוקדשים לחידושי תורה מהתלמידים, ורק במקרים בודדים משתתפים בה גם הרמ"ם באיזה מחידושיהם... כדאי הדבר להו"ל חוברת ע"ד הנ"ל.

אלא שמוכרח שיודפס בכל חוברת וחוברת איזה מאמר חסידות ושיחה (מאלו המאמרים והשיחות השייכים יותר לבני ישיבות), כי סו"ס אין לשכוח מה שכותב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ע"ד תכלית ישיבות תו"ת, ויעויין קונטרס עץ החיים פרק כב והוספה שם. שיחת כל היוצא למלחמת ב"ד. (מה שכותבים שעד עתה לא הופיעה חוברת כזו בארץ, כמדומה מופיעה ושמה הנאמן), בכ"א כדאי להכין חומר בשביל חוברת הנ"ל.

וכשיה"י קרוב יותר לפועל, אפשר יה"י להחליט אם לאחדה עם [...] ענין כזה דישיבת תורת אמת ואולי גם דהישיבה כאן, אבל עוד מ[וקדם] הזמן להחליט בזה, ובמילא - אם רצונם לעשות בזה בחשאי, מפני הטעם שכותבים, יעשו באופן כזה, כיון שאפשר גם שבתחלה תפרסם הישיבה שלחם חוברת בפ"ע ואח"כ יצרפוח לחוברות אחרות.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש

מ. שניאורסאהן

פרק שלישי משנה א

עֲקֹבְיָא בֶן מִחֶלְלָאֵל אָמַר, הַסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵירָה. דַּע, מֵאִין בָּאתָ, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, וּלְפָנֶי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֻשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאתָ, מִמַּסְפָּה סְרוּחָה. וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֶפֶר רָמָה וְתוֹלָעָה. וּלְפָנֶי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֻשְׁבוֹן, לְפָנֶי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא:

נקודות משיחות קודש

דרך נוספת - על-פי חסידות - לבאר פיסקה זו (כענין בפני עצמו):

בהסבר המושג "עבירה" מבואר בחסידות שזהו על-דרך "העברה" מרשות לרשות. כשאדם עובר על רצון ה', הרי הוא "מעביר" את מה שהיה קודם לכן ברשות הקדושה [=רשות-היחיד, "יחידו של עולם" - הקב"ה] לרשות הסטרא-אחרא [=רשות הרבים, שכן הסטרא-אחרא הוא מקום של פירוד וריבוי]. כדי למנוע אפשרות של "עבירה" כזו, על האדם להיות חדור בענין "אחדות ה'" - שאין עוד "רשות" מלבד רשותו של הקב"ה ("אין עוד מלבדו").

זהו אפוא תוכן דברי המשנה - "הסתכל בשלושה דברים": מבואר בכמה מקומות ששלימות האחדות היא דוקא במספר שלוש.

יחיד (מספר אחד) אינו מבטא אחדות - משום שכל עוד אין מציאות שנייה, אחדותו (של היחיד) טרם הועמדה במבחן ואי-אפשר לכנותה עדיין - "אחדות". כשיש שני דברים המנגדים זה לזה, בוודאי שאין להחשיב זאת לאחדות.

אחדות אמיתית היא כאשר יש שני דברים שונים ונפרדים זה מזה ובכל-זאת שניהם מסכימים זה לזה ושרויים באחדות זה עם זה. החיבור והצירוף בין שני הדברים הוא מציאות חדשה, מציאות שלישית. נמצא כי דוקא המספר שלוש מבטא אחדות באופן השלם ביותר.

בדומה לכך אנו מוצאים בענין "שני כתובים המכחישים זה את זה" - עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". כלומר, ההסכמה בין שני הכתובים נפעלת על ידי "כתוב שליש" המכריע ביניהם.

כך גם לגבי בריאת העולם: ביום הראשון נאמר "יום אחד" שכן אז היה הקב"ה "יחיד בעולמו". ביום השני לא נאמר "כי טוב" לפי שבו נבראה המחלוקת. דוקא ביום השלישי נאמר פעמיים "כי טוב", כי המספר שלוש שולל מחלוקת ופועל אחדות.

זאת אפוא כוונת משנתנו - "הסתכל בשלושה דברים": כאשר מתבוננים בכל שלושת הדברים - רואים ומבינים כי מציאות העולם אינה סותרת למציאות ה', אלא להיפך, "בארץ מתחת" נרגש ש"אין עוד" (מלבדו יתברך) - אזי, "אין אתה בא לידי עבירה".

לאחר דברי המשנה "הסתכל בשלושה דברים", מפרטת המשנה את שלושת הדברים - "דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

נשאלת השאלה: "מניינא למה לי?"¹, לשם מה צריך להודיע מראש את מספר הדברים? ואף אם נאמר כי יש חשיבות בדיעת המספר - הלוא המשנה עצמה מפרטת ומונה את הדברים שבהם צריך להסתכל והכל רואים כי שלשה הם!

אחד הביאורים הוא:

אמירת המשנה "הסתכל בשלושה דברים" היא ענין העומד בפני עצמו גם בלי הפירוט שבהמשך. כלומר, באומרה "הסתכל בשלושה דברים" רומזת המשנה לשלושה דברים יסודיים, שעל-ידי הסתכלות בהם - "אין אתה בא לידי עבירה".

מה הם שלושת הדברים?

ההתבוננות הראשונה צריכה להיות במאמר רז"ל², "אני נבראתי לשמש את קוניי". בשלב ראשון אנו רואים רק שני "דברים": (א) האדם ("אני"), (ב) הקב"ה ("קוניי"). אומרת לנו משנתנו כי אין די בהתבוננות בשני דברים אלה ומוכרחים "להסתכל בשלושה דברים". דהיינו, בנוסף על מציאות האדם ומציאות הקב"ה, עליו להתבונן גם במציאות העולם אשר נברא על-ידי הקב"ה כדי שבו ועל-ידו יעבוד האדם את הקב"ה ("לשמש את קוניי").

תכלית בריאת העולם וירידת הנשמה למטה, בעולם הזה התחתון, היא להשלים את הכוונה האלוהית - "נתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"³. יהודי בעבודתו מזכך את הגוף והנפש הבהמית וגם את חומרות העולם ועל-ידיה הוא עושה לקב"ה "דירה".

על כן נחוצה הסתכלות ב"שלושה דברים": לא מספיק שהאדם עושה את גופו הגשמי ("אני") "דירה" לקב"ה; עליו לעשות גם מהעולם הזה התחתון "דירה" לו יתברך.

ומזה שלמען מטרה זו - העבודה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים - כדאית היתה ירידת הנשמה למטה⁴, למדים אנו את גודל המעלה שב"דירה" זו, עד כדי כך, שגם הנשמה עצמה מתעלית על ידי גילוי עצמותו של הקב"ה ("דירה לו יתברך"), ו"עליה" זו מונעת ממנה את האפשרות של עשיית חטא - "אין אתה בא לידי עבירה"!

(ספרי השיחות ה'תנשא', כרך ב)

(ספרי השיחות ה'תשמ"ט)

1. לשון הש"ס שבת עג, ב. ועוד. 2. קידושין פב, ב. 3. ראה תניא פרק לו. מדרש-תנחומא נשא טז. 4. "כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל" (תניא פרק לז).

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:57	06:01	08:42	08:44	09:20	09:22	10:30	10:31	13:21	13:21	19:37	19:32	20:05	20:00	19:13	20:11
חיפה (ק)	05:53	05:57	08:38	08:41	09:18	09:19	10:28	10:30	13:21	13:20	19:43	19:37	20:08	20:03	19:05	20:14
ירושלים (ק)	05:54	05:58	08:39	08:42	09:18	09:19	10:28	10:29	13:20	13:19	19:42	19:37	20:05	20:00	18:58	20:11
תל אביב (ק)	05:55	05:59	08:41	08:43	09:19	09:21	10:30	10:31	13:22	13:21	19:39	19:34	20:07	20:02	19:13	20:13
אוסטריה, וינה (ק)	05:28	05:36	08:14	08:20	09:13	09:16	10:30	10:32	13:39	13:37	20:33	20:24	21:12	21:02	20:07	21:18
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:22	07:16	09:14	09:11	09:52	09:49	10:45	10:43	12:57	12:56	17:33	17:38	18:02	18:06	17:18	18:18
אוקראינה, אודסה (ק)	05:37	05:44	08:23	08:28	09:18	09:21	10:34	10:36	13:41	13:40	20:30	20:21	21:07	20:58	20:05	21:13
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:03	05:11	07:49	07:55	08:47	08:51	10:04	10:07	13:13	13:12	20:06	19:57	20:45	20:35	19:41	20:51
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	05:13	05:21	07:58	08:04	08:57	09:01	10:15	10:17	13:24	13:23	20:19	20:10	20:58	20:48	19:53	21:04
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:32	05:41	08:15	08:23	09:20	09:24	10:38	10:41	13:50	13:49	20:51	20:41	21:32	21:21	20:25	21:38
אוקראינה, קייב (ק)	05:24	05:33	08:06	08:14	09:12	09:16	10:31	10:33	13:43	13:41	20:44	20:34	21:26	21:15	20:18	21:32
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:50	05:53	08:33	08:35	09:08	09:09	10:16	10:17	13:02	13:01	19:07	19:03	19:33	19:29	18:44	19:39
איטליה, מילאנו (ק)	06:06	06:13	08:52	08:58	09:46	09:49	11:02	11:04	14:07	14:06	20:55	20:47	21:29	21:20	20:28	21:35
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:17	08:47	08:47	09:17	09:16	10:19	10:19	12:51	12:50	18:24	18:23	18:47	18:46	18:05	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:48	07:43	09:46	09:43	10:22	10:19	11:16	11:14	13:30	13:30	18:13	18:18	18:41	18:45	17:58	18:56
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:54	08:47	10:40	10:37	11:21	11:17	12:12	12:10	14:22	14:21	18:50	18:56	19:22	19:27	18:37	19:39
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:06	06:11	08:53	08:56	09:37	09:40	10:50	10:52	13:48	13:47	20:19	20:13	20:51	20:44	19:56	20:57
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:52	05:57	08:39	08:43	09:25	09:27	10:38	10:40	13:38	13:37	20:12	20:05	20:45	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:52	05:58	08:39	08:43	09:25	09:28	10:39	10:40	13:39	13:38	20:13	20:06	20:46	20:38	19:49	20:51
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:24	06:30	09:11	09:15	09:59	10:02	11:13	11:15	14:15	14:14	20:53	20:45	21:27	21:19	20:29	21:32
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:40	06:44	09:25	09:27	10:02	10:03	11:12	11:13	14:02	14:01	20:16	20:11	20:43	20:38	19:53	20:48
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:03	06:07	08:49	08:52	09:29	09:31	10:40	10:41	13:33	13:32	19:53	19:48	20:22	20:17	19:31	20:28
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:47	06:50	09:30	09:31	10:05	10:06	11:14	11:14	14:01	14:00	20:08	20:04	20:34	20:30	19:46	20:40
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:46	05:52	08:33	08:37	09:20	09:23	10:34	10:35	13:34	13:33	20:10	20:03	20:43	20:35	19:46	20:48
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:16	06:22	09:03	09:07	09:49	09:52	11:03	11:04	14:02	14:01	20:36	20:29	21:08	21:01	20:12	21:14
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:43	05:49	08:30	08:35	09:18	09:21	10:32	10:34	13:33	13:32	20:10	20:03	20:43	20:36	19:46	20:49
בוליביה, לה-פס (ח)	06:58	06:55	09:15	09:14	09:46	09:45	10:45	10:44	13:09	13:08	18:20	18:22	18:45	18:46	18:04	18:55
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:05	06:14	08:47	08:55	09:55	09:59	11:14	11:17	14:27	14:26	21:31	21:21	22:14	22:03	21:05	22:20
בלגיה, בריסל (ק)	06:07	06:16	08:49	08:57	09:56	10:00	11:15	11:17	14:27	14:26	21:30	21:20	22:12	22:01	21:04	22:18
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:42	06:39	08:53	08:51	09:26	09:24	10:23	10:21	12:43	12:43	17:49	17:51	18:09	18:12	17:28	18:21
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:29	06:26	08:41	08:39	09:13	09:11	10:11	10:09	12:31	12:31	17:33	17:36	17:58	18:01	17:17	18:10
בריטניה, לונדון (ק)	05:22	05:32	08:03	08:12	09:12	09:17	10:32	10:34	13:45	13:44	20:52	20:42	21:34	21:22	20:27	21:40
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:23	05:33	07:57	08:09	09:17	09:21	10:37	10:40	13:55	13:53	21:07	20:56	21:54	21:41	20:43	22:00
גרמניה, ברלין (ק)	05:24	05:34	08:02	08:13	09:16	09:21	10:36	10:39	13:52	13:51	21:02	20:51	21:45	21:33	20:34	21:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:53	06:01	08:36	08:43	09:40	09:44	10:58	11:01	14:10	14:09	21:10	21:00	21:52	21:41	20:44	21:57
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:47	06:43	08:55	08:53	09:29	09:26	10:25	10:23	12:44	12:43	17:47	17:50	18:06	18:09	17:25	18:19
הודו, מומבאי (ח)	06:15	06:17	08:55	08:56	09:28	09:29	10:35	10:35	13:17	13:17	19:15	19:12	19:40	19:36	18:54	19:46
הודו, פונה (ח)	06:12	06:14	08:52	08:53	09:24	09:25	10:31	10:32	13:13	13:13	19:10	19:07	19:35	19:32	18:50	19:41
הונגריה, בודפשט (ק)	05:20	05:28	08:05	08:12	09:03	09:06	10:20	10:22	13:28	13:26	20:19	20:11	20:58	20:48	19:54	21:04
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:55	05:01	07:42	07:46	08:29	08:31	09:43	09:44	12:43	12:42	19:18	19:11	19:51	19:43	18:54	19:57
יוון, אתונה (ק)	06:27	06:32	09:14	09:17	09:57	10:00	11:10	11:11	14:07	14:06	20:35	20:29	21:07	21:00	20:12	21:12

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	05:42	05:50	08:28	08:34	09:25	09:28	10:41	10:43	13:48	13:47	20:39	20:30	21:17	21:07	20:14	21:23
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:12	06:14	08:52	08:53	09:25	09:26	10:32	10:32	13:15	13:14	19:12	19:09	19:37	19:34	18:52	19:44
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:50	07:42	09:27	09:24	10:11	10:07	11:01	10:58	13:06	13:05	17:23	17:29	17:57	18:03	17:10	18:16
נפאל, קטמנדו (ח)	05:26	05:29	08:10	08:12	08:46	08:47	09:55	09:56	12:44	12:43	18:54	18:50	19:21	19:16	18:32	19:27
סין, בייג'ין (ח)	05:11	05:17	07:59	08:02	08:44	08:46	09:57	09:59	12:56	12:55	19:29	19:23	20:02	19:55	19:04	20:07
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:06	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:41	13:41	19:16	19:16	19:39	19:39	18:58	19:48
פולין, ורשא (ק)	04:55	05:04	07:34	07:43	08:46	08:51	10:06	10:09	13:21	13:20	20:29	20:18	21:13	21:01	20:02	21:20
פרו, לימה (ח)	06:27	06:25	08:48	08:47	09:19	09:18	10:19	10:18	12:45	12:44	18:02	18:03	18:26	18:27	17:45	18:36
צרפת, ליון (ק)	06:22	06:30	09:09	09:14	10:03	10:06	11:19	11:21	14:24	14:23	21:11	21:03	21:48	21:39	20:46	21:53
צרפת, פריז (ק)	06:22	06:31	09:07	09:14	10:08	10:11	11:25	11:28	14:35	14:34	21:33	21:23	22:11	22:01	21:05	22:17
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:26	08:26	08:56	08:56	10:00	09:59	12:34	12:33	18:13	18:11	18:36	18:34	17:54	18:44
קנדה, טורונטו (ק)	06:06	06:12	08:53	08:57	09:43	09:46	10:58	10:59	14:00	13:59	20:44	20:37	21:16	21:08	20:17	21:22
קנדה, מונטריאול (ק)	05:37	05:44	08:23	08:29	09:17	09:20	10:32	10:34	13:38	13:36	20:25	20:17	21:00	20:51	19:59	21:06
קפריסין, לרנקה (ק)	05:54	05:59	08:40	08:43	09:21	09:23	10:32	10:34	13:27	13:26	19:49	19:44	20:19	20:13	19:27	20:25
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:04	05:14	07:28	07:46	09:01	09:06	10:23	10:26	13:43	13:41	21:00	20:49	21:50	21:36	20:33	21:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:32	04:44	07:10	08:32	08:37	09:54	09:58	10:54	13:16	13:15	20:42	20:30	21:30	21:15	20:10	21:36
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:58	05:06	07:44	07:50	08:41	08:44	09:58	10:00	13:05	13:04	19:56	19:47	20:34	20:25	19:31	20:40
שווייץ, ציריך (ק)	06:03	06:10	08:48	08:54	09:45	09:49	11:02	11:04	14:10	14:09	21:06	20:57	21:39	21:30	20:36	21:45
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:02	06:04	08:40	08:41	09:11	09:12	10:17	10:17	12:56	12:56	18:47	18:44	19:11	19:08	18:27	19:18

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משפחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התנועותיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רַצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתִתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00846
31/07/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

